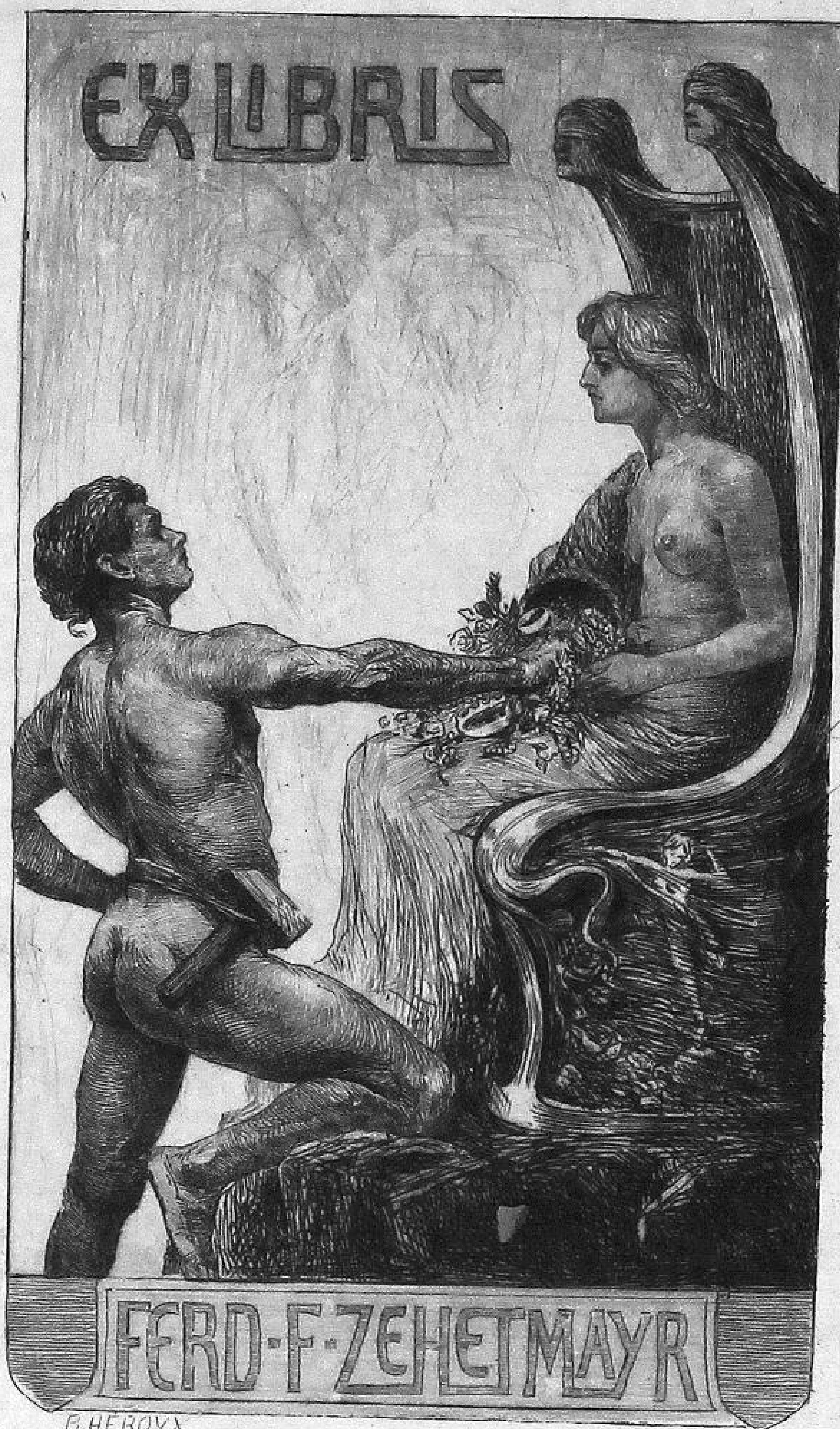

EX LIBRIS
FERD·F·ZEHETMAYR
B. HÉROUX

Controuersiarum MEDICARVM ET PHILOSOPHICARVM Libri decem:

AVTORE FRANCISCO VALLESIO COVARRVVIANO, DOCTORE & Professore Complutensi.

ADIECTO RERVM INDICE COPIOSISS.

FRANCOFVRTI AD MOENVM,

Apud hæredes Andreæ Wecheli,

M. D. LXXXII.

Cum priuilegio Cæs. Maiest. ad sexennium.

CLARISSIMO VIRO DN. IVLIO ALEXANDRINO A NEVENSTAIN, SACR. CÆS. MAIESTATIS ARCHIATRO, IOHANNES CRATO à Crafftheim, &c. S. D.

ME ITERVM *antiquo includere ludo, vt Lyrici Venusini verbis vtar, atq; aliena scripta proferre, in quibus diuulgãdis non minus quàm alienis liberis educandis, nos gratiam exiguam vel nullam potius assequi, iam antea ostendi, credo non paucos mirari. Ea re initio mihi facti atque instituti mei rationem reddendam arbitror, non vt maleuolentiæ, qua nimium multi contra omnẽ humanitatem laborant, satisfaciam, aut iudiciorum infinitam multitudinem expleam, verùm quò animum meum, ita vt est, bonis declarem. Spero autem omnes recto iudicio prædito, de medicinæ cultoribus hoc sibi persuasum habere, cùm, vt Hippocrates noster inquit, ex alienis miseriis propriis cooperiantur, eos non alia mente studium suũ in artem hanc ærumnosam collocare, quàm vt de multis bene mereri possint, neque eo, quòd maxima pars hominum semper fuit, est, & erit ingrata, deterreri. Itaq; cùm me quoque huic studio dedissem, & ægrotantium saluti fide optima consului, & discentium studia pro virili parte iuui. Ac cùm ipse vero animi iudicio omnia me debere* IOHANNI BAPTISTAE MONTANO, *Præceptori meo, profiterer, neq; secundum Hippocratis & Galeni doctrinam, vllius me plus adiutum statuerem: ea verò quæ publicè docuit, corruptissimè typis descripta, diuulgata esse viderem, hocq; factum molestè & grauiter ferrem; exempla in lucem edita cum meis contuli, & quantum potui emendatiora studiosis medicinæ communicare sum conatus. Consiliorum verò opus inprimis auctum à me & locupletatum, vt bono ordine extaret, perfeci. In reliquis quid præstandum esset, vno atque altero libello emendato, ostendi. Vellem hanc prouinciam suscepisse clarissimũ Medicum* LVCAM STENGELN, *quem bona exemplaria habere certum est; verùm cur hunc laborem defugiat, labore impediri arbitror. Cùm autem eodem tempore* IOHANNIS FERNELII *Medicina in publicum exiisset, in qua omnes partes artis virum doctissimũ complecti voluisse apparet, eamq; ad doctrinam veterum &* MONTANI *contulissem, animaduerti esse quædam, de quibus nondum satis confirmato iudicio præditi, admonendi viderentur. Sine vlla igitur reprehensione, ac potiùs perhonorifica mentione viri præclarè de Medicina meriti, Isagogen tenuem in vsum* GOTFRIDI

SCHARFFII affinis mei, qui aulæ Cæsareæ Medicus factus, statim post D. MAXIMILIANI, Sacratißimæ memoriæ Imperatoris obitum, qui semper quoad vixero mihi acerbus & luctuosus erit, è vita quoque excesßit, dictaui, atque in ea quæ discrepantiam habere cum doctrina veterum & MONTANI viderentur, ad veras rationes reuocare sum conatus. Profuisse hunc laborem, minimè tamen, vt velim, absolutum & vitiosè diuulgatum, plurimis, grata mente quidam sunt professi. Libellum verò esse tenuem & eiusmodi qui neque me ornare & nomen augere posßit, ipse fateor: sed si, vt à me emẽdatus est, proferre potero, eruditos etiam approbaturos confido. Eo ipso verò tempore doctißimus & meritò ea laude, quam vir summus IVLIVS CAESAR SCALIGER illi tribuit, dignus AVGERIVS FERRERIVS methodum suam emisit, in qua plurima in Galeno desiderat. ARGENTERIVS etiam multa odiosißimè reprehendit. Itaque Periochen librorum Methodi Galeni feci, & in loco atque cùm res postulare videretur, pro Galeno & tua, præstantißime IVLI, sententia, pauca, absque vllius nominis iniuria, in medium attuli. Sanè nec is liber ita est editus, vt velim, nec dum à me multis de causis planè ita correctus, vt iterum foras dandus esse videatur. Accersitus enim tunc sum à Diuo FERDINANDO, Sacratißimæ memoriæ Imperatore, in aulam, hoc est, à suauißimis literarum studiis ad honoratam miseriam: vitam ἄστατον, plenam laboribus atque multis periculis, grauißimis curis, calumniis infinitis expositam. Eam, vt apud tres Sacratißimos Imperatores, Cæsares Augustos, cum summo rectè sentiendi, dicendi, & faciendi studio, atq; innocentia, totis viginti annis transegerim; sciunt multi præstantes viri, & tu optime IVLI non ignoras. Nullum autem dum Regiam sequor, vel inchoata perficiendi, vel quicquam, è quo veram laudem me capere posse sperarem, scribendi, tempus est concessum. Quod interdum occupationibus eripui, consiliis & epistolis Medicis, quæ multæ apud me extant, faciendis dedi. Verùm & hæc omnia imperfecta & impolita sunt, & in nonum annum premenda. Magis enim πρὸς τὸ ἀσφαλές, præsertim in hoc contentioso sæculo, quàm πρὸς τὰς δόξας spectaui, nec ex vlla re alia, quàm bene merendi studio gloriam quæsiui. Ac fuisse illam mihi diuturnam, sollicitam, & laboriosam seruitutem apud Diuos Impp. FERDINANDVM & MAXIMILIANVM S.M. minùs acerbam, quòd hunc fructum percepi, & multis necessario illorum tempore profui, sæpe suaui quodam modo recordor, & mutationem eam, quæ vt volo, me esse non sinit, factam doleo. Cum officinis Typographicis minus negocij habendum mihi putaui, non modò quòd tempore egerem, sed quòd mei libelli deformati ab iis animo atque oculis obuersarentur. Editionem FERNELII & IVLII SCALIGERI commendare opt. disciplinarum studiosis conatus sum. Rectè, secusne, ad meũ iudicium non reuoco. Vtriusque certè ingenij præstantia, doctrina singulari, plurimùm me delectatum & adiutum esse professus sum, & etiam nunc profiteor. Neque dubito quin ij, qui cum iudicio in eorum scriptis versantur, consentientibus sententiis, factum meum probent. SCALIGERVM quidem summum virum, veriorem sibi laudem paraturum fuisse puto, si minùs multa, ac non potiùs ferè omnia in Cardano reprehendisset. Certè quòd ea monstrauit, quæ haud scio, an vllus doctorum hominum vidisset, nisi is facem prætulisset; id qui gratum non habet, ingratißimus est. Conatus est reprehensione CARDANI ad laudem sibi aditum patefacere

AN-

ANDREAS Camutius: quàm rectè & feliciter, alij viderint. Partum illius de felicitate & amore infelicissimum esse, atque Typographo perniciosum apparet. Ac nuper ἔκτρωμα quoddam contra omnem humanitatem, fidem & veritatem eiecit, & Excussionem eorum, quæ in morbo D. MAXIMILIANI S. M. Imperatoris disputata & facta sunt à Medicis, inscripsit. Non aliam, vt arbitror, ob causam, quàm vt se Medicum Cæsaris fuisse ostenderet, & innocentes ac me imprimis læderet. De loco quo in aula fuit, nihil attinet dicere. Si illius opera vnquam conducta fuit, haud dubiè iusiurandum dedit, se omnia quæ in deliberationem de valetudine Cæsaris cadunt, tacita laturum. (Alia enim conditione Medici ad consilia non adhibentur, nec ad intima admittuntur) Qua igitur fronte, qua fide ista diuulgauit? Putatne mortem optimi IMPERATORIS de perfidia se absoluere? Vt Aulæ S. AVGVSTAE seruiret, aduenisse memini, & cùm ad istud munus officij homo, qui in Scholis iam consenuerat, & de arte magis disputare, quàm eam rectè exercere didicerat, parum idoneus esse videretur; nihilo secius tamē collegæ viro doctrina & vsu excellenti, se præferendum putaret: cupidissimè esse dimissum, non est ignotum. Ad consultationes Medicas interdum eum vltro venisse, & cùm, vt qui vltimo loco esset, primùm sententiam dixisset, odiosissimè deinceps semel prolata multis diebus propugnasse, omnibus est perspectum. Me verò qui illius aduersandi studium fregi, nonnūquam etiam à deliberationibus Medicis eum remoui, præcipuè infensum seruare satis declarat, dum dignum deputat, quem mentiendo quasi nocentem adumbret. Sed credat mihi, nisi compromisso & iureiurando tenerer, & maledicta maledictis trudere atque refutare minimè consentaneum pietati existimarem, possem demonstrare quanta me iniuria afficiat. De Medicis igitur paucissima hoc in loco respondebo. Primùm vt iis qui me non norunt, persuadeat, me in maxima ignoratione doctrinæ Galeni versari, tritum & peruulgatum illud de vi calefactoria piperis quæ hepar non transeat, multis verbis in medium affert, & quædam attexit, quæ ne in cogitationem quidem tunc venerunt. Ad παλμὸν τῆς καρδίας nihil hoc medicamentum facere veris rationibus ostendi, nec illius vim calefactoriam, qua hepati noceret, metui. Et senilem prudentiam specta. Contendit calorificam vim piperis hepar non transgredi, & tamen vult ea cordis intemperiem frigidam iuuare. De Margaritarum vsu, quæ vna vel altera gutta succi Limonū artificio quodam ad hoc parati dissoluuntur, & deinceps aquæ stillaticiæ Cinnamomi miscentur, garrit multa, cùm de hac præstantissima medicina, qua vix vlla cordi gratior est, ne minimam quidem cognitionem vnquam acceperit. Simile est de exhibito scrupulo Aloës, quam non simplicem, verùm Rosatam, cuius scrupulum profuisse Cæsari re compertum habuimus, dedimus. Ac cùm ne nunc quidem norit, quid Aloë Rosata sit, aut quomodo conficiatur, tamen per summam calumniam ista narrare non veretur. De Cereuisia nugæ meræ. Atque hic de sermonibus optimi Imperatoris, quem ille vafrum, quod nomen in vitio ponitur, appellat, ea narrat quæ nūquam à quoquam audita esse verissimè affirmare possum. Duo enim Illustrissimi Principes, cereuisiæ vsum, quam semel, leuiter tantùm, opt. Cæsar degustauit, Imperatori commendarunt. Sed est secundum Euripidem λυπρὸν σιωπᾶν σοφοῖς τοῖς μὴ σοφοῖς, & has responsiones non esse huius loci vel temporis, prudentes intelligunt. Itaque manum de tabula. Vobis maculas, quas nomini vestro aspersit, eluēdas relinquo,

& me in arcem rectæ conscientiæ, in quam nulla vis calumniæ, maleuolentiæ & inuidiæ penetrare potest, recipio: In hac tutum perfugium me contra omnem vim externam, conuicia, & maledicta tuetur. Ad Vallesium autem vt redeam. Multos Hispanos de eo sollicitè interrogaui, verùm nihil dum certi de eo totis viginti annis extricare potui. BARTHOLOMAEVS VALVERDA S. AVGVSTAE à Sacris, vir multarum linguarum peritus & eruditissimus, libellum quendam de viris doctis Hispaniæ mihi communicauit. Eius autor etsi in Academia Complutensi laudanda multus sit, & præcipuos viros doctrina præstantes commemoret, VALLESII tamen nusquam meminit. Neque VEGAS, quorum nomen doctissima scripta commendant, nominat. In veteribus recensendis inprimis diligens est, atque à MAIA ATLANTIS filia, cui etiam nunc Hispani solennes honores mense Maio exornata fœmina, quam totis triginta diebus, tãquam Reginam venerantur, exhibent, initium sumit. Deinde Scipionem cum exercitu literas Latinas in Hispaniam traduxisse, easq; per ducentos annos ad AVGVSTVM vsque ita excultas, vt rebus commutatis & Imperij summa ad vnũ delata, atque cum Reipub. Romanæ statu Latina lingua perdita, Romam Hispani Poëtæ & Oratores sint accersiti, commemorat. Hic igitur SENECAE cum GALLIONE & MELA Germanis fratribus, & LVCANO nepote: hîc HIGINII liberti & præfecti bibliothecæ AVGVSTI: hîc QVINTILIANI, IVLII MODERATI COLVMELLAE mentionem facit. Medicos non alios nominat, quàm Arabes, qui exciso in Hispania Gothico Imperio, simul & linguam, & mores Hispanorum mutarunt. In his quatuor inprimis eminent: RHASIS, qui septuaginta annis ante AVICENNAM floruit, & eorum, qui ante se scripserunt, cõmentarios collegit: ZOVRVS, qui Sapiẽs cognominatus est, AVICENNAS, & illius æmulus acerrimus AVERROES. Vixisse autem VALLESIVM hac nostra ætate ante annos triginta, & in Complutensi Academia, in qua hic liber ante annos 25. est editus, satis apparet: Nam libro octauo, capite sexto, se iuuenem hæc scripsisse, & in vsu artis magis aliorum opinione, quàm sua, licet proœmium huius libri octaui plenum sit senilis prudentiæ, exercitatum fuisse, ingenuè fatetur. Scribendi κακόηθες libro quarto, cùm de morborum causis agit, grauiter reprehendit. Nec fuisse illi in animo ista diuulgare, ex sexti libri secundo capite perspicuum est. Vt autem ad editionem animum adiecerit, ipse initio lectori rationem reddit. Nihil præterea, quantumuis diligenter quæsiuerim, huius autoris extricare potui. In quartum μετεώρων Aristotelis commentarium se diuulgaturum promisit. Exieritne, an verò cum autore ipso è medio sublatus sit, nescio. Esse in viuis VALLESIVM ex animo opto. Vt dubitem illud facit, quòd librum imperitia Typographi infinitis mendis defœdatum, tot iam elapsis annis perpurgatum atque perpolitum non ediderit. Verè autem affirmo, me cùm supra omnem modum mendosum viderem, sæpe in lectione abiecisse, neque vnquam in animo fuisse ita emendare, vt emitti in publicum posset. Sed cùm tibi clarissime IVLI, doctrinæ illius præstantiam probari superiori anno cognouissem, & optare vt cum multis communicaretur, ipse etiam propter quasdam Medicas controuersias, & quòd tunc in Regia paucissimi alij libri mihi ad manus essent, multos dies in eo contriuissem & præcipuas in arte medica quæstiones doctissimè explicatas perspicerem, autor fui PETRO MONAVIO,

NAVIO,

NAVIO, Sacræ Cæsareæ Aulæ Medico Physico, præclarè in literis humanioribus, linguis, Philosophia & arte Medica versato, & singulari iudicij perspicuitate prædito, vt cùm ex Aula ad breue tempus mihi discedendum esset, hunc librum in manus sumeret & correctione diligenti adhibita meliorem facere studeret. Præstitit hoc egregiè, & non modò Typographica menda, quæ meam animaduersionem effugerant, sustulit, verùm suam ita excitauit, vt multa, de quibus pronunciauit autor, in dubium vocaret, & me quasi arbitrum statueret. Fateor quod res est, MONAVII subiectiones intuenti, displicuisse mihi quædam, quæ priùs in hoc libro placuerant. Nihil tamen in alieno scripto mutandum temere videbatur. Quædam vsque adeò obscurè dicta, vt cognitionem lectoris effugere possent, perspicua reddere sum conatus: Plurima ἀνακόλουθα, vt cohærerent, perficere studui: Decurtata & concisa non potuisse me sanare fateor. Neque verba omnia ab vsu sermonis Latini aliena, & quæ aliis potiùs, quàm qui Latinè sciunt, vsitata sunt, mutare visum est. Eo animo & particulas quasdam contra Latinæ linguæ puritatem vsurpatas non attigi, aut vocabula nouè prolata, & mirifica verborum obscuritate inuoluta sustuli. Nam βαρβαρίζοντα interdum suo modo ferre fortasse æquum fuerat. Quotus quisque est, qui libro sexto, capite quarto intelligat, An in lateris affecti parte, an verò in opposito vena sit secanda? Et quàm multa eo in loco & aliis plurimis ἀσυνδέτως dicta! Græca an vbiq; rectè sint conuersa, haud scio. Certè cùm libro decimo πνεύμονα spiritum vertit: pulmonem scribendum puto. Sed cùm sciuisse autorem nostrum Græcè nullum dubium sit, Typographi vel librarij ignorantiæ illud, cùm hecticam febrem vbique ethicam nominat, ascribo. Sunt & alia Typographi errata propemodum innumerabilia. Inprimis verò hoc detestandum, quòd sæpè initio paginarum integrum versum, quem ne diuinando quidem restituere potuimus, omisit, aliquoties etiam repetiuit. De rebus si pronunciare vellem, nimis longum hoc in loco esset. σφάλματα μνημονικὰ cùm in allegando vel sua, vel aliena citat, plurima possem ostendere. Sed malo hoc obseruare alios, & fortasse alia autorum exemplaria, ac nobis sunt, illi ad manus fuerunt. Quæstionem eam, quam tibi nuper quidam, minùs ætatis & dignitatis tuæ ratione, quàm par erat, habita, de morbo mouit, libro quarto capite quinto attingit. Sed malè planè nobiscum, qui tot annis Medicinam facimus, & de morbi definitione etiam nunc ambigimus, agitur. Profectò minimè præclarus ad laudem est ascensus, cùm per alterius nominis ruinam gradum facimus. Autorem nostrum optarē superstitem esse, & quæ lib. 8. de Medicamētorum Compositione disputat, ad suum iudicium, vsu artis haud dubiè tot annis confirmatum, reuocare. Multa quidem copiosè & ingeniosè in medium affert: Sed ne quid dissimulem, tota componendi medicamēta ratio in prudētia Medici sita videtur, & faciliùs ista exemplis quàm præceptis discuntur. Exempla, quæ autor proponit, ita typographi negligentia deprauata fuerunt, vt nemo intelligere potuisset, nisi studio PETRI MONAVII aliquo modo mutata essent. Regulas verò quas statuit, eas logistica refutat. Sed attexere quæ MONAVIVS hac in parte monuit, huic libro non libuit, nec meam sententiam de putredine, contagione, & morbis pestilentibus, quantumuis ab amicis sæpissime rogatus, vt facerem, hoc in loco afferre. Otium hæc maius, quàm quidem hoc anno, quo nullus, dum supra triginta septem

artem medicam exerceo, mihi vel grauior vel laboriosior fuit, addo etiam acerbior, concessum est: & bibliothecam à qua diutius quàm velim, absum, ac potiùs reditum cum meis libris in gratiam requirunt. Hæc verò si contigerint, & valetudo non omnino aduersa (bonam enim, decurso iam vitæ spacio, & ætate propemodum exacta, & tot molestissimis & grauissimis curis & laboribus fracta, vix sperare possum) fuerit, volente Deo cum studiosis me communicaturum spero. Essent & alia hoc in loco indicanda, & discrepantia concilianda. Libro quinto duplicem refectionem ventriculi constituit, vnam à chylo, alteram à sanguine. Illud alienum à dogmate quod est lib. 2. cap. 3. vbi salsè hoc irridet, videtur. Simile est lib. 5. cap. 4. vbi puris generationem mediam inter coctionem & putrefactionem ponit, & vtriusque horum extremorum participem facit. Libro septimo verò capite decimoquinto coctionem simpliciter, licet imperfectam, & quidem propriè statuit. Sed hæc & his plura interpretatione potiùs benigna mitiganda quàm exagitanda sunt. Vnum virum non omnia videre, est in senario Græco. Et vtinam quidam, qui se in vrinis omnia videre posse putant, diligenter autoris nostri sententiam de coctione intuerentur. Aliter de vrinæ sedimento in sanis, aliter de eo quod in morbo, præsertim febre est, iudicarent, & inscitiam suam minùs, dum primi esse volunt, proderent. Discerent in sanis sedimentum ab humore crudo, qui vnà cum sanguine per vasa ad singulas partes decurrens alterationem quandam suscipit, & ad venas emulgentes atque renes defertur, prouenire, vt ex vrina puerorum & eorum qui minùs frugaliter viuunt, manifestum est. In iis verò qui putridis febribus laborant, partem humorem crudum, qui non potuit confici dum sanguis generaretur, partem humorum putredinē in vasis, consequi. Sed ad VALLESIVM reuertor: quem cùm præstantissime IVLI te desiderare ostenderis, & tua Galenica Commentaria in meo nomine apparere volueris, ad te tanquam testem grati animi mei atque obseruantiæ perpetuæ mitto. In bona autem spe sum illum plurimos cupidè amplexuros, cùm à multis magni & veri iudicij viris expetitum esse exploratissimum habeam. Sæpissime vir summus ingenio & doctrina excellentissimus ANDREAS DVDITIVS, qui in liberrimo & literatissimo illo ocio, quo nunc WRATISLAVIAE fruitur, in Mathematis, Philosophia, & Medicina ita versatur vt in singulis excellat, vt hunc librum foras darem à me contendit. Non rarò IOACHIMVS CAMERARIVS Norimbergensis Medicus, singulari prudentia, erudita & recondita doctrina præditus, idem per literas petiuit. Lumen etiam Medicorum HIERONYMVS MERCVRIALIS, qui magna cum laude artem Medicam in Academia Patauina profitetur & præcipuè Germanos sua doctrina allicit, idem studiosissimè mecum egit. HIERONYMVS DONZELLINVS excellens Medicus Venetus, quem nullus liber bonus latet, & qui de arte nostra non minùs præclarè iudicat, quàm eam exercet, se ne vidisse quidem Vallesiana ista, & singulari animo expetere ostendit. Quàm sæpe de eo GVARINONVS noster laudabili cupiditate flagrans in Hispanias scripsit! STROMERVS cùm in manibus nobis eum esse videret, huic labori se fauere multis verbis declarauit. Quid noster IACOBVS SCVTELLARIVS? qui nuper in numerum Sacratissimæ Cæsareæ Maiestatis Medicorum est receptus, quem locum ingenio, doctrina, peritia artis tuetur. Quid inquam ille, cùm

me hunc

me hũc diuulgaturum dicerẽ, de eo existimauerit, quàm illius cupidus fuerit, possem verè referre. JOHANNES verò ODORICUS, qui diu in aula Sacræ AUGUSTAE atque arte Medica cum magna laude est versatus, cùm superioribus proximis diebus AUGUSTAM in Hispanias redeuntem comitaretur, sibi huius libri inuestigationem inprimis curæ fore affirmabat. Nihil dicam de THOMA IORDANO Medico ingeniosißimo: Nihil de ciuib. meis Medicis WRATISLAVIENSIBUS viris doctißimis & mihi amicißimis, ac inprimis IOHANNE WOISSELIO, quem nuper nobiscum in Regia fuisse, est quod lætemur. Expetere eos librum hunc singulari studio, minimè obscuris & paucis significationibus mihi ostenderunt. Horum autem iudicium & desiderium haud dubiè multorum aliorum cupiditatem ita incendet, ut hunc legendum & cognoscendum sibi putent. Itaque cùm in Medicinæ studiosorum manibus versabitur, tuæ singularis beneuolentiæ declarationem, cùm tuos Commentarios ad me misisti, mihi gratißimam fuisse, meq; ad gratiæ debitum tibi obstrictum esse, ac nos tot annis inter nos eos fuisse, qui esse debemus, ad omnem posteritatem testabitur.

Pragæ, exeunte Augusto, Anno

CIϽ IϽ LXXXI.

INDEX CONTROVERSIARUM QUAE HOC OPERE CONTINENTUR, PER LIBROS ET CAPITA.

Primo Libro.

Libro secundo.

An hepar

Libro tertio.

Libro quarto.

Libro quinto.

Libro sexto.

Libro septimo.

Libro octauo.

Libro nono.

Libro decimo.

FINIS.

Rudolphus *secundus diuina fauente clementia Electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclauoniæ, &c. Rex, Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, Stiriæ, Carinthiæ, Carniolæ, & Wirtembergæ, &c. Comes Tirolis, &c. Notum esse volumus vniuersis. Quod cùm ex parte fidelium nobis dilectorum Ioannis Aubry & Claudii de Marne humiliter nobis expositum sit, Diuum olim Imperatorem Maximilianum secundum, Dominum genitorem nostrum colendissimum augustæ memoriæ, ipsorum socero quondam Andreæ Wechelo, typographo Francofurtensi, certum priuilegium impressorium concessisse: Demissè supplicando, vt cùm dictus Wechelus anno proximè præterito diem suum obierit, ac inter cætera officina eius typographica iure hæreditario ad ipsos Ioannem Aubry & Claudium de Marne peruenerit, dignaremur ipsis memoratum priuilegium de nouo benignè concedere, sicq; eos fauore & authoritate nostra Cæsarea contra æmulorum, alienis laboribus & vigiliis insidiantiũ, fraudes ac dolos tutos ac munitos clementer reddere. Proinde nos eruditorum hominum conatus, qui in Rempubl. literariam multa quotidie commoda liberaliter conferunt, fauore & gratia nostra prouehendos censentes, eorundem Ioannis Aubry & Claudij de Marne humilimis precibus clementer annuimus, adeoq; ipsos ad opera medica Ioannis Fernelij ab authore correcta & locupletata, & Controuersiarum Medicarum ac Philosophicarum libros decem studio Francisci Vallesii Couarruuiani elaboratos, aliosq; authores bonarum artium in Philosophia, Medica, Iuridicaq; facultate, per eosdem imprimendos (ad Historicorum & Theologorum librorum verò editionem priuilegio nostro, absq; peculiari consensu, vti non debent) priuilegio nostro donauimus, prout hisce nostris literis scienter, animo bene deliberato, & Cæsarea nostra authoritate disertè donamus. Ac proinde omnibus iis, qui in sacro Romano Imperio ac Regnis dominijsq; nostris hæreditariis vel imprimendis vel vendendis libris vacant, seu quacunq; alia ratione librariam negotiationem exercent, tenore præsentium seriò inhibemus & vetamus, ne quis eorum suprascripta opera, posteaquam eorundem Ioannis Aubry & Claudij de Marne studio ac diligentia in lucẽ prodierint, ad sexenniũ ab editionis die numerandum, intra sacri Romani Imperij & omnium Regnorum ac prouinciarum nostrarum fines, eodem vel alio charactere excudere, aut vbicunq; recudenda dare, vel alibi impressa adducere, vendere vel distrahere palàm vel occultè ausit. Quisquis verò aliter fecerit, & interdictum hoc nostrum neglexerit, is debebit non solùm eiusmodi libris impressis, quos nimirum prædicti Ioannes Aubry & Claudius de Marne, vel eorum hæredes, aut mandatum ab iis habẽtes, auxilio Magistratus eius loci, aut sua quoq; authoritate, apprahendere & sibi vendicare poterunt, priuari, verùm etiam insuper decem Marchis auri puri, nostro Imperiali fisco, fraudis vindici, & dictis Ioanni Aubry & Claudio de Marne, eorúmve hæredibus, ex æquo soluendis & numerandis, mulctari: dũmodo tamen ex singulis editionibus antedictorum operum quinq; exemplaria quamprimum suis sumptibus ad Imperialem Cancellariam nostram eiusdem destinato Taxatori transmittãt. Quod si neglexerint, hac nostra gratia & priuilegio neutiquam gaudere poterũt, sed eo statim priuati & exuti esse censeantur. Proinde mandamus vniuersis & singulis nostris & sacri Romani Imperij subditis ac fidelibus dilectis, tam ecclesiasticis, quàm secularibus, cuiuscunque gradus, status & conditionis fuerint, præsertim verò iis qui in Magistratu constituti sunt, vel superiorum suorum, vel suo ipsius nomine, ac loco, iuris & iustitiæ administrationem exercent, ne quenquam hoc priuilegium seu interdictum nostrum impunè violare, spernere & negligere patiantur. Sed si quos contumaces compererint, præscripta pœna plecti, & quibuscunq; rectè fieri potest modis coerceri curent: Quatenus & ipsi grauissimam indignationem nostram, ac eandem mulctam incurrere noluerint. Quod autem hæc rata & firma sint, hisce literis nostris testatum esse volumus. Quas dedimus manus nostræ subscriptione & sigilli nostri impressione roboratas. Datum in Ciuitate nostra Vienna, die vigesima quinta mensis Maij, Anno Domini millesimo quingentesimo octuagesimo secundo: Regnorum nostrorum, Romani septimo, Hungarici decimo, & Bohemici itidem septimo.*

Rudolphus.

V. Io. Bap. Weber.

Ad mandatum sacræ
Cæs. Maiest. pprium.

P. Obernburger.

CONTROVERSIARUM MEDICARUM AC PHILOSOPHICARUM

LIBER PRIMUS.

AM diffusè, distinctè, & diligenter enarrata sunt à Galeno, medico ac philosopho nunquam satis pro dignitate commendato, omnia quæ inuenta sunt ab Hippocrate antiquo illo medicinæ doctore (quē nō laudare; sed suspicere fas est) vt nihil quicquam, vel ad artis summum (si quod tamē esse potest summum) complementum, vel ad dilucidiorem enarrationem desiderari videatur. Nam est nobis Hippocrates vnus instar mille autorum: & vnus Galenus pro innumeris explanatoribus. Nulla enim est artis medicæ pars, quam ille non inuenerit, neque quam hic ad summum non excoluerit. Id quod vel ex scriptis eorum, qui post hos autores in hunc vsque diem scripsere, fit manifestum. cùm enim Galenus, qui Hippocrate est multò iunior, mille ac quingentis ante nos annis scripserit: nihil tamen eius inuentis adhuc est additum. neq; quicquam tanta librorum volumina, quanta vix iam capiunt bibliothecæ, continent: aut quicquam Compluti à nostris præceptoribus, aut à nobis docetur, aut ab alijs alibi, quod non in Galenum referatur. Ante Hippocratem medicina non erat in artem redacta. ab hoc vsq; ad Galeni tempora erat sanè ars: sed, vt Plinius dixit, interpolis: quæq; ab alijs inuenta ratione multis annis (vt par erat tam difficilem, & tam necessariam artem) ediscebatur: ab alijs comparabatur solâ experientiâ: ab alijs solis sex mensibus, methodo (vt videbatur illis) cōprehensa, docebatur. Cæterùm post Galenum non ampliùs interpolis ars fuit, sed perpetuò eadem, veris demonstrationibus cōfirmata; quoniā scilicet hic autor nihil, quod ad artis attinet constitutionem, non reliquit inuentum, quod posteri superadderent: nihil non clarum, quod enarrarent. Illud vnum multi conati sunt emendare, quod tam longæ artis tam expeditam traditionem necessariò consecutum est, nempe prolixitatem; ne tot libri essent à nobis euoluendi: non parum nos, hac in parte se iuuaturos sperantes: tamen interim nobis pro libris Galeni, qui in quinq; non adeò grandes tomos rediguntur, libros præstitēre; qui non facilè in centum tomos redigantur. præterquam quòd nullus est cōsecutus, vt tot præcepta breuiùs, quàm Galenus, pertractaret. Nam qui inter illos totam artem sibi proposuerunt pertractandam, vt Auicena, aut omnia, aut pleraq; sine demonstratione tradunt: sibi sine ratione haberi fidem postulantes: reliquorum singuli singulas partes tractandas suscipiunt. & nullus illorum est, qui vel in ea, quam solam tractat, parte: non sit Galeno, qui nullam omisit, multò inferior. Solus Auicena post Galenum visus est nihil voluisse omittere. qui fortasse proinde toties turpiter lapsus est: aut (quod verius arbitror) quoniā non docebat cum demonstrationibus, sed velut in cumulum cuncta congere-

bat: quanquam in multis consultò à Galeno deuiauit, arroganter contradicens; non solùm in contemplatorijs opinionibus, sed & in practicis præceptis. Quæ res effecerat, vt cùm superioribus aliquot seculis bonæ literæ iacerent, & genuina Galeni monumenta delitescerent: tota medendi ars ferè perijsset; & nihil inter medendum Hippocrateum, sed Auiceneum fieret: iam verò diligentissimorum hominum, pariter ac eruditissimorum (quales multos tulit hoc seculum) beneficio, primùm integritati & pristino nitori restituta sunt: deinde & eleganti latinitate donata. Quare nihil est maius, quod ars medicinalis ad integrum complementum requirat. Sola laborat (vt arbitror) opinionum varietate, ac quęstionum: quam scriptorum non admodum vtilium multitudo peperit. Quod ego intelligens, studiosos medicinæ, si quid possem, volens iuuare, quæstiones medicinales scribere institui: vt, quid in vnaquaq; sentiendum sit, constet. Conabimur, quoad fieri poterit, si quid noui attulerimus, cum demonstratione proferre: vbi hæc non succurrerit, tacebimus nostram opinionem; quò, vbi fieri possit, litem dirimamus: vbi secus, nouam addentes opinionem, rem non reddamus obscuriorem: nisi forte aliquid ijs, quæ ab alijs dicta sint, visum fuerit multò verisimilius. Interim breuitatem consectabimur: ne studiosos, ad artis peritiam properantes, quęstionibus implicitos, longiùs remoremur: id quod vitiosissimum est in his, qui ante nos quæstiones medicas, barbarè illi quidem omnes, scripserunt. Quoniam verò in quouis opere nihil contingere potest legẽtibus, aut iocundius, aut vtilius ordine: delectationi, & memoriæ eorum, qui in hunc librum inciderint, consulentes; in decem libros totum opus censuimus distribuendum. quorũ priores duo controuersias, quas philosophi habent cum medicis communes, contineant: tertius quæstiones de pulsu & vrina habeat. Debetur enim signorum dignitati propria disputatio. nam quarto & quinto pathologicas dabimus quæstiones: sexto eas, quæ ad artem tuendæ valetudinis spectant. Tres sequentes habebũt curatiuas: vltimus prognosticas. quinq; enim his, tanquam præcipuis partibus, tota medicina constat. Ergo eas, quæ ad physiologicam spectant partem, primùm pertractabimus. Nam hæc, vt philosophiæ finis, ita medicinæ principium est. Sternit enim philosophia medicinæ viam: potissimùm qua parte temperamenti, & compositionis humani corporis notitiæ sese accommodat. Componitur verò humanum corpus, compositiori quadam ac propria constitutione, ex membris organicis: capite (inquam) thorace, ventre, cruribus, brachijs & reliquis. Sed ante hãc, singula illorum ex homœomeris, vt carne, neruo, arteria, & vena: hæc rursus elementis quibusdam, quæ ab Hippocrate & Galeno dicuntur secunda, humoribus inquam, componuntur. Hanc compositionem habet homo cum omnibus sanguine præditis communem: ante quam rursus habet illam omnium primam, ex primis elementis, quæ illi cum omnibus mixtis natura constantibus communis est. Meritò igitur compositiuam doctrinam nobis instituentibus, primum habet in disputatione locum ea quæstio, quæ de modo, quo elementa in mixto sunt, inter philosophos & medicos intercedit.

De modo quo elementa prima sunt in compositis substantijs. *Cap. I.*

ANTIQVI philosophi de primis elementis multa deliramenta tradiderunt. illud vnum euidenter intellexerunt: Quæ generantur, omnino ex aliqua re constare oportere, in quam resoluantur rursus: quid tamen illud esset, ignorarunt. Alij generabant ex insectilibus corpusculis, quæ proinde atomos appellabant: alij ex terra, alij ex aqua, alij ex aere, ex igne alij omnia cõstituebant: alij ex horũ duobus, aut tribus. Primus omniũ Hippocrates calidũ, frigidũ, humidũ, ac siccũ inuexit: apertè demonstrãs, quatuor esse prima elemẽta ignẽ, aerẽ, aquã, & terrã: neq; his plura, neq; pauciora; vt multis alijs in locis, ita vel pręcipuè in eo opere, qđ de hominis edidit natura. Hęc principia receperũt ab eo oẽs philosophi (nã inter philosophos, Epicureos: inter medicos, Asclepiadæ sectatores, omnino

neque

neq; philosophos appello) sed quanquam hoc axioma indubitanter ab omnibus admittitur: tamen illud in dubium vocatur, Constent ne cuncta ex his elementis corruptis secundum formas, aut suas formas retinentibus. Sunt qui hæc elementa non minùs retinere suas naturas asseuerant, atq; priusquam in hanc cōpositionem coiuissent. de horum numero est Auicena, autor non omnino contemnendus. Alij, de quorum numero Aristotelem esse, & Galenum & Hippocratem ego statuo, solas elementorum qualitates seruari, reliqua corrumpi putant. Est Auerroes, qui media via voluit incedere dicens, retinere elementa formas, quæ substantiales appellantur, sed remissas illas quidem, ac suas naturas nō
10 constituentes, & proinde neq; specierum tribuentes denominationes. Quod videtur innuere etiam quodammodo Plato in Timæo, dicens, Elementa prima non debere dici hoc quid: sed quale aliquid. Verùm hęc Platonis assertio maiori quadam speculatione indiget, quàm vt in hoc loco de ea agi possit. Sed hæc Auerrois opinio, si nihil aliud, saltem illud absurdum conuincetur, admittere, Formas naturasq; elementorum intensionem recipere, & remissionem. quod eius sectatores fatentur vltrò, addentes, Formas elementorum imperfectum esse quoddam formarum genus: & Aristotelem in categorijs, solùm perfectæ substantiæ denegasse intensionem. Sed admittent hi continuò, secundùm magis & minus dici: &, Ignem alterum altero esse magis ignem: quod non intelligo, cur
20 minùs absurdum sit, quàm hominem alterum altero magis hominem appellare. neq; minùs absurdum est, quod propriam habet essentiam, quin alicui insit; & quod per se subsistere potest, à vera substantiæ ratione secludere. Decipiuntur ergo hi, quia ex improbabili admisso consentanea loquuntur, probabiliter se collegisse putantes. Sed prætereo breuiter, quandoquidem huic opinioni pauci admodum acquiescunt: quanquam solet in medium produci, vt acutum inuentum; non tamen adeò verum. Nobis tamen quibus in singulis verum inquirere, ad dirimendas controuersias, propositum est: non tam subtilitatis, quàm veritatis est cura. Quòd à tam multiplici ingeniorum varietate in re præcipuè obscura tam multæ profectæ sint opiniones, non miror. Sed quòd tam vnanimiter ab
30 omnibus, & scriptoribus, & publicè docentibus, ea sententia, quæ afferebat, Elementorum formas in mixtis conseruari, in medicos, vt in opinionis autores, & assertores referatur, non possum non mirari. Neq; minùs illud, quòd, qui eam tuentur opinionem, Aristotelem ita opinari dicunt: cùm tamen, nisi oscitanter verba Hippocratis, Galeni, & Aristotelis prætereant, aut consultò dissimulent, ne minùs bene hucusq; intellexisse conuincantur: non possint, non intelligere, omnes hos, quos modò retuli, autores, contrariam assertionem, scilicet Elementorum formas non manere, sed virtutes solas, multò probabiliorem existimasse. Aristoteles: Et quoniam eorum quæ sunt, alia facultate, alia actu sunt; fit, vt quæ in mixtionem recipiuntur, quodammodo sint, & non sint. His verbis apertè do-
40 cet Aristoteles, non esse elementa actu, sed potentia. Verùm, quid sit potentia esse, paucis interpositis ita declarat: Neq; verò actu remanent, vt corpus, & candor: neq; alterum, aut vtrumq; deletur; quia illorum facultas salua manet. Igitur illorum manent facultates; non formæ. Sed fortasse hîc subobscuriùs docet. An alicubi clariùs? Secundo De partibus animalium cap. 1. ita dicit: Cùm itaq; triplex sit compositio, prima statui potest ea, quæ ex primordijs conficitur ijs, quæ nonnulli elementa appellant: terram dico, aquam, aerem, ignem. Sed melius fortasse dici potest, Ex virtutibus confici elementorum, ijsq; non omnibus, sed, vt alibi antea expositum est. Humor enim, & siccitas, & calor, & frigus materia corporum sunt compositorum. Ex his haud dubium est, Aristotelem virtutes voca-
50 re qualitates primas, & eas solas manere in mixtis opinari. Galenus illum ita interpretatur primo libro Methodi cap. 2. Dissident in eo (omitto priora) quòd Aristoteles, qualitates tantùm in se mutuo transire, omninoq; misceri: Stoici autem non has modò, sed etiam substantias ipsas, existiment. In quodam fragmento, quod extat De naturalium facultatum substantia, ita inquit: Corpora, quæ apud nos sunt, quatuor elementorum temperatione generari vniuersa firmiter

me scire aio: quæ præterea & per se contemperentur tota; non, vt putabat Empedocles, exiguis comminuta partibus: num autem se totas peruadẽtibus corporis inuicem substantijs, an solis qualitatibus, neq; cognitu necessarium arbitror, neq; pronuncio. Cæterùm qualitatibus fieri temperationes, probabilius censeo. Octauo libro De placitis commendat Hippocratem, quòd elementa prima nominibus qualitatum appellauerit: & secunda, humores scilicet, nominibus substantiarum: potestate siquidem (inquit) insunt, nõ actu in corporibus. Nullus ergo, arbitror, quantumuis rudis, ampliùs dubitabit, Hippocratem, Galenum, & Aristotelem probabilius censere, solas manere elementorum qualitates, quàm substantias. Nos verò non ita solùm, sed assertionem contrariam omnino esse improbabilem, si rationibus agendum est, opinamur. Nam, aut elementa tota permeant per seipsa, vt opinati sunt Stoici; aut comminuta in minima frustula miscentur, vt sensit Empedocles, quem exclusum multò antè, reduxit Auicena. Si primum das, penetrationem corporum commensuratorum cogeris admittere; quod intellectus non capit: si secundum, intellige mihi minimũ carnis, quatuor elementorum frustulis minimis conflatum: in cuius ignea portiuncula, aut est forma carnis, & fiet, vt caro sit, atq; proinde mixtum vnico cõstans elemento, & vt duæ formæ substantiales in eadem recipiantur materia: aut in ea portiuncula nulla est forma carnis: atq; ita neq; in aquea, neque in aerea, neq; in terrea erit eâdem ratione. quò fiet, vt corporea forma in toto sit, & in nulla parte: non aliter ac anima rationalis, aut forma circuli. & præter hæc, non quælibet pars mixti erit mixta, neq; carnis pars quælibet erit caro. quare neque aliquod membrum erit omni ex parte simile, & homœomeres. Fit ergo non ita; sed vt in theriaca, aut tetrapharmaco: in quibus simplicia medicamenta contusa, atque in minimas partes deducta sunt, vsque dum mutua se actione interimunt, atque ex ipsis media quædam, vndequaque similis substantia ab alijs omnibus diuersa generatur: in qua non substantiæ simplicium conseruantur; sed qualitates. Talis est mixtionis perfectæ forma. neque quicquam obstat (quanquam videtur hoc plerisque pro contraria assertione firmissimum argumentum) esse ea, ex quibus mixtio fit, separabilia Hippocrate, & Aristotele autoribus. nam fit mixti resolutio in elementa, vt facta est compositio. vt, scilicet, compositum mixtum est, elementis corruptis secundum formas: ita resoluitur, elementis regeneratis, eductisque per generationem ex composito, cùm illud corrumpitur. Quod si rursus sciscitere, quæ causa sit elementorum efficiens, cùm compositum dissoluitur: respondeo, generationem illam esse in numero earum, quæ à philosophis dicuntur generationes ex accidenti, quia sine agente peculiari fiunt, supplentibus vniuersalibus causis (vt philosophi dicunt) vicem peculiarium. Sed, quoniam hæc non sine demonstratione diximus, opportunum fuerit, transire ad aliam quæstionem.

Sit ne aqua humidior aere. Cap. II.

ELEMENTORVM qualitates duplices sunt: quædam primæ, quæ sunt, calor, frigus, humor, & siccitas: quædam secundæ, vt grauitas, & leuitas. Hæ sunt loco mouentes; illæ alterantes. De vtrisq; apud eos qui quæstiones Medicas scripserunt, solet esse multa disputatio: quoniam illis hoc videtur fuisse institutum, nihil importunum omittere, neq; quicquam vtile disputare. mihi verò, non quascunque, sed medicas tantùm controuersias disputare animus est: quare multas earum, quæ apud alios diffusè pertractantur, omnino non attingam: alias quoad fieri poterit, perstringam breuissimè. Earum, quæ de secundis qualitatibus sunt, quales sunt illæ, An elementa in proprijs sedibus grauitatem habeant, aut leuitatem: an secundum naturam moueantur circulatim: an aqua ascendat citra violentiam, ne detur vacuum, vt Aristoteles nos docet: nequaquam meminero: quoniam hæ quæstiones ad physicos solos spectant; non, vt aliæ, ad physicos & medicos. Quanquã reuocat me cuiusdã physici vox quotidie clamantis,

clamantis, Aquam non ascendere, ne detur vacuum: alioqui rationis (inquit) sit particeps: sed aliam causam, aut extrinsecam impellentem, aut intrinsecam inuenire oportet: quasi nondum intellexerit Finem rerum ad permouendum eas sine causa efficienti non sufficere: id quod neque mulierculæ solent ignorare. Nescit enim nullus, non satis esse mihi ad accurrendum, si magnum præmium ostentetur, nisi pedes sint: sed neque illud ignorat quisquam, interroganti, cur aliquid fiat, per finalem causam, quàm per efficientem commodiùs esse responsum. nam, si quis me interroget, Cur homo ille fugit: ne taurus illum feriat, responderim: tu respondeto, quoniam pedes habet. ah dicis, homo ratione ducitur, aqua naturâ. non memineram. ergo ignoras, omnia operari propter finem, etiam si sine rerum cognitione ducantur. Heus tu, inditum est rebus omnibus à natura, vnionem vniuersi, & se tueri. Si quid ergo aquam ab aliarum rerum cõmercio properet diuellere, potest naturâ propriâ consequi fugientem substantiam, Naturâ (inquam) propriâ; etiam sine instrumento. nam naturâ ipsa rei forma efficit hæc. Sed dicendi de his, procedente sermone, dabitur commodior occasio. Qui controuersiæ huius decisionem amat, requirat eam in septimo huius operis libro, vbi de modis tractionum disputabimus. De actiuis elemẽtorum qualitatibus dicere iam propero: quoniam his constat humanum temperamentum: cuius exacta notitia ad solum medicum spectat. Aristoteles lib. 2. De ortu & interitu, & cap. 1. quarti Meteororum, ex quatuor coniugijs qualitatum, quæ ex quatuor qualitatibus primis, calore, frigore, humore, & siccitate conflari possunt, quatuor elementa constituit. Singulis elementis tribuit singulas excellentes qualitates, illarũ asseclas, singulas: ignem calidum vocat; aquam frigidam; terram siccam; aerem humidum. huius rei demonstratio ex philosophica quadam congruentia est. Congruum enim videtur, cùm quatuor qualitates sint, & quatuor elementa, & ex quatuor qualitatibus quatuor tantùm cõiugia possint constitui (contraria enim non possunt copulari) in quatuor elemẽtis quatuor qualitates, in singulis singulas vigere: & in singulis binas qualitates esse secundum coniugationem. Qua etiam ratione probant, ver inter anni tempora calidum & humidum esse; adolescentiam quoque inter ętates. Verùm Galenus his legibus non est addictus, vt de temperamentis dicam postea. de elementis iam dico. Primo lib. De simplicium medicamentorum facultatibus cap. 8. inquit Galenus, Aquam summè humectare: vnde extremam humiditatem videtur illi tribuere, non aeri. primo etiam De temperamentis ita scripsit, Neq; vllum animal, aut calidum omnino esse potest, vt est ignis: aut humidum ἄκρως (quasi summè dicas) vt est aqua. Tamen Aristotelici passim proclamant, aerem in summo humidum esse: aquam prope summum. quin & Galenus ipse, cum his quæ hactenus de illius sententia dicta sunt, pugnantia videtur asserere: qui primo de natura hominis com. tertio ita reliquit scriptũ: Est enim quod mutatur, id quod subijcitur: mutatio autem ipsius secundum qualitatum vicissitudinẽ fit, cùm in ipso summus calor generatur, effecto igne: vt & aere, cùm summum humorem accipit. Hæc Galen. Est igitur ita constituta cõtrouersia: quanquam mihi hac in parte facilè citra sententiæ alicuius distorsionem videntur in eandem sententiam omnes autores posse trahi, aut omnino parum dissidentẽ. Galenus siquidem primo De medicamentis simplicibus, aquam non dixit esse summè humidam: sed summè humectare. tamen fieri potest, vt minùs humida sit, quàm aer: & propter substantiæ modum, maiorem inquam dẽsitatẽ, humectet plus. Est itaq; hîc aqua dicta humidior, vt medicamentũ. At verò in libello De elementis dixit, vtrumq; elementum, aquam dico & aerem absolutè humidum; vtrum esset humidius parũ sollicitus. nam in principio statim libri summè humidi corporis exemplum fuit aqua. Sed paulò inferiùs cap. 6. ita scripsit, quod ἁπλῶς (quasi absolutè dicas) siccũ vocatur, id in solis elementis est igni, terræq;, sicut humidum in aqua & aere. Verum est, Galenũ hîc vsum fuisse hac dictiuncula ἁπλῶς, & in principio capitis ἄκρως, quę significationem videtur augere: tamen primo de hominis natura in Aristotelis sententiam apertè incidit. Quare

mihi persuadeo, Galenum, vt medicum, humidiorem statuisse substantiam aqueam, quoniam magis humectat: Aristotelem, vt philosophum, aerem dixisse humidiorem; vt quem hac oporteat qualitate præcellere. Dixerit aliquis admodum probabiliter, vt medicus & philosophus, neq; medicinæ quicquam officiens, neq; à philosophia Aristotelis recedens, aquam esse humidissimum medicamentum: aerem humidissimum elementum. quanquam Auicena vituperat Galenum, quòd decimotertio Aphorismo quartæ sectionis dicat, Aquam, nec intrinsecus assumptam, nec extrinsecus applicitam, humectare. Cæterùm non intelligit; de humore substantiæ solidorum, eo scilicet, quem præstant alimenta, fuisse locutum illic Galenum. Sed si de madore putabat dictum, cur hominem non accusabat dementiæ, à quo sæpe antea scriptum fuerat, aquam esse summè humectantem? verùm de aqua satis diximus. Ad aeris qualitates iam veniamus. 10

Sit ne aer calidus, an frigidus. Cap. III.

AEREM, aut summè humidum, aut saltem absolutè humidum esse, in superiori quæstione monstrauimus. Cæterùm de illius qualitate, quæ in altera oppositione est, non adeò conuenit inter omnes. Galenus secundo De simplicium medicamentorum facultatibus cap. 20. maximam fuisse quæstionem, inquit, inter Peripateticos, quorum princeps fuit Aristoteles; & inter Stoicos: illis aerem calidum esse, his frigidum asserentibus. quos etiam iuuit Seneca secundo Quæstionum naturalium, dicens, Aer frigidus & obscurus naturâ est: lumen & calor illi præstant alimentum. Vtriq; argumentantur ex generatione. Dicunt Stoici, aerem ex aqua, quæ natura frigida est, fieri per solam rarefactionem, & proinde frigidum esse oportere: alij cõtrà, calidum: quoniam à causa calida dissoluente generatur. Itaq; alij obijciunt materiam, alij efficientem causam. Conuenit inter philosophos omnes, oleum aereo præditum esse humore: quoniam insidet aquæ, & in aqua ascendit. Vnde præstatur rursus vtrisq; ansa argumentandi. nam alij oleum à frigore citissimè dicunt densari, vt quod frigidum sit: alij, nunquam omnino vsq; ad duritiem concrescere, vt quod sit calidissimũ. & hoc modo venit intelligendus Aristot. 4. Meteororum, dicens oleum nõ posse congelari: non posse, scilicet, ad multam congelationem venire: alioqui in mendacio quotidie deprehendatur. His argumentis addit Aristoteles leuitatem aeris; quæ ex calore videtur proficisci. negat deinde consentaneum esse, aerem & aquam, diuersa elementa, similibus esse qualitatibus. Stoici contrà ita argumentantur: Omnis res naturalis, remotis ijs quæ ipsam alterabant, recidit in suã naturam: sed aer ex sola absentia solis fit frigidus in hyeme: ergo talis erat natura sua: præter naturam autem incalescebat. Adde, in medio suæ regionis, quo loco videtur oportere suam illum naturam maximè retinere, esse frigidissimum, vt docet pluuiarum, & grandinis ortus. prætereà ex ventilatione aeris semper refrigeramur. Ecce duas opiniones contrarias; quarũ neutra est improbabilis: sed quæ sibi ita mutuò respondent: Aristoteles materiam non putat sufficere ad rei temperiem: sed efficientem causam esse potiorem. nam ex frigido ligno ignis fit, efficienti causæ similis. oleũ propter partes crassas, quas habet permixtas cum tenuibus, densari citò, inquit: sed, quia calidum est, nunquam integrè densationem pati, aut saltem non quantam aqua. rursus in hyeme non dicet, refrigerari aerem, propter absentiã solis tantummodo; sed & propter viciniam aquæ. quòd etiam in media regione frigidus sit, ex antiperistasi dicit factum. Sed ego, vt verum fatear, talem antiperistasin, qualem philosophi solent describere, nõ intelligo: aut illi loquuntur obscurè; aut narrant fabulas. Verùm antiperistasi & vulgò vocatæ reactioni caput sextum libri huius daturi sumus: in quo, concedente Deo, cũ demonstratione loquemur: interim, vt alij, de antiperistasi disputemus. Addendum etiam est huic opinioni, aerem occursantem faciei in ventilatione, non perpetuò esse frigidum; sed minùs calidum eo, qui quietus adhærebat. Aristoteles itaq; ita respondet. Alij contrà respondent Aristoteli, nihil referre, à calore fieri aerem, dummodo ex frigida substantia solam rarefactionem perpessa 20 30 40 50

fiat: oleum quoq; non tam propter modum substātiæ, quàm propter frigus densari citò. quòd easdem habeat aer cum aqua qualitates, hi nihil curant: leuitatē ex sola raritate etiā sine calore dicent proficisci. Vtriq; igitur sic se tuentur. Galenus nullibi (quod ego legerim) expressè dixit, aerem esse frigidum. cæterū non esse calidum, vt est opinatus Aristoteles, octauo De vsu partium capite tertio ita docet: Cùm autem ipsemet aerem calidum esse naturâ dicat alibi, non bene nūc oblitus est; aut hoc quidem bene fecit, quòd falsò dictorum sit oblitus. Libello De vsu respirationis illud idem videtur innuere, docens, cor non substantia aeris, sed qualitate egere ad refrigerium. Itaq; est, vbi Galenus videatur innuere,
10 aerem esse frigidum, sed vbi apertè dicat, non esse. Nam etsi libello, cui titulus est, Quòd animi mores corporis temperationes sequantur, capite quarto, de aere disserens, dixit: Nam is ipse, quantum in seipso, frigidus est; cæterùm permixtione ignei elementi bene fit temperatus: tamen constat illic opinionem Stoicorum referre illum. addit enim, Itaq; tibi apertum iam est, animæ substantiam pro certa quadam aeris atq; ignis temperatione de Stoicorum sentētia fieri. Nihil ergo est, quod nos cogat dicere ex illius opinionē, aerem esse frigidum. Frigidiorem cerebro illum appellauit, octauo De vsu partium. Sed neq; hoc hominis sententiam patefacit: cerebrum enim in viuente actu est calidum, & calidius aere, etiam in æstate media. Ergo, cùm Galenus nullibi frigidum dixerit, &
20 non esse calidum asseuerauerit, videtur sensisse, neutrum naturâ esse, sed in hac oppositione temperatum. Solet siquidem Galenus ex contrarijs doctissimorum autorum sententijs, æquè fortibus argumentis confirmatis, illorum rationibus vtrorumq; assertiones refutare: & mediam opinionem censere veriorem, vt quæ, neq; his, neq; illis argumentis exposita sit. Non aliter demonstrat pueri & iuuenis calorem, æqualem esse: quàm quòd multa sint, quibus puer iuuene videtur esse calidior: multa rursus, quibus iuuenis puerum in calore videtur superare. ita quoq;, primo De ratione victus in acutis, monstrat, Hippocratem conuenienti vsum fuisse victu in ægritudinibus, quòd eorum, qui fuerant probatissimi medici, alij illum accusauerant, vt ægrotantes fame internecantem: alij, vt
30 multitudine ciborum suffocantem. Est ergo, quantum intelligo, Galeni mens, aerem humidissimum esse, in altera oppositione temperatum. Sed quoniam ille apertè in hac controuersia nihil dixit: melius fuerit rationibus (quicquid ille senserit) nostram hanc sententiam confirmare. Quod facile est ad alterutrū extremorum transmutabile; illud vtriusq; est expers: nam quod contrà altero est naturâ suâ affectum, difficilè ad aliud, quod est illi contrarium, trahitur: proinde symmetra corpora sunt ad contrarias mutationes aptiora, vt docet Aristoteles sectione quinta, problemate vigesimo secundo: propterea quoq; oculos sine coloribus oportuit esse; & instrumentum tactus temperatissimum. Sed aer facillimè ex leui etiā causa de calido frigidus fit, & de frigido calidus; & ex mediocri-
40 bus occasionibus, nunc calidissimus est, nunc frigidissimus, vt in media hyeme vix possimus frigus perpeti, & in media æstate calorē: & in autumno alternis horis, modò calidus, modò frigidus manifestè esse sentiatur. Est ergo proculdubio naturâ suâ neq; calidum neq; frigidum, quod tam facilè calorē induit, & frigus. Secundò omnia medicamenta aerea naturâ censentur à Galeno & tota medicorum schola temperamento æqualia: vsq; adeò, vt in officinis non tam sint medicamenta, quàm materia medicamentis confingendis apta, liquidis oleū, solidioribus cera. Ergo iam nō solùm Galeni hæc est opinio: sed quę & philosophicis rationibus, & operibus medicis confirmatur. Qui verbosiùs quæstiones medicas tractant, ac minùs ex vsu medicorum singulas quæstiones in notabilia (ita
50 loquutur) distribuentes, & singulas opiniones argumētis, quæ in numerato sunt, impugnantes, nō hæc solùm in dubiū vertunt: sed & de calore ignis disceptant: & parū abest, quin, Sint ne ipsi homines, interim dum scribunt, probabiliter sint disputaturi. Pleraq; illorum, de quibus ipsi anxiè contendunt, nos omittimus, vt inutilia: alia, vt quæ ad medicū non spectant: nonnulla etiam, vt quæ controuersiā non habent, præter eam, quā isti pro & contra disputatores, cōsultò fecerunt:

ne quicquam distinctè, constanter, & citra contentionem nos docerent. Qui omnia disputant, & antiquatas etiam opiniones reuocant, studiosos in ipso limine mihi videtur retardare: & accessioni, quam ars quotidie facit, eruditissimorum hominum diligentia, inuidere: quādoquidem, si ex tam multis seculis, nihil iam tandem mundum, purum, & enucleatum colligimus: si ad eas opiniones, quas Galenus expugnauit, rursus deuoluimur: qua ratione potest ars, etiam in æternum, vlteriùs promoueri? Ergo illorum beneficio, & artis profectus sistitur, & nos libris oneramur. Multùm ergo iuuabuntur studiosi, & ars proculdubio suscipiet incrementum, si id quod in animo est, Deo dante perfecerimus: vt, scilicet, breui in singulis quæstionibus scrupulos præscindentes, huic arti incumbētibus sternamus viam: id quod faciemus, inutiles, vafras, & alienas ab aliis præscindentes quæstiones, & in reliquis, firmissimis, & non adeò multis argumentis opinionem, quæ videbitur verissima, constituentes. Est sua cuique mens, suū cuiq; ingenium: non possunt omnia componi. Sed qui multa ex alienis præsciderit, hoc saltem nomine non habebitur inutilis. Quare egó de qualitatibus elementorum non ampliùs verba facerem, nisi viderem eam quæstionem, quæ est inter philosophos de qualitatibus contrariis, Possint ne simul esse, an non, ad notitiam temperamentorum, & ad compositionem medicamentorum, & ad multorum affectuum distinctionem esse necessariam. Quare necessariā quæstionem non licet omittere, & physicam, commodius fuerit (quanquam in sequentibus nō careret occasione) in principio pertractare: quàm vbi sermo, destitutis his philosophicis quæstionibus, medicis se immiscuerit.

10

20

De qualitatibus contrariis in eadem substantia. *Cap. IIII.*

SI, aut omnes philosophi, aut pleriq;, aut sapientissimi, in vnam iam tādem sententiam conuenissent: melius profectò foret, quod in hac quæstione sentiendum est, ab ipsis petere; & ad reliqua, quę ad medicum magis spectant, properare. Sed, cùm apud illos tam multæ sint opiniones; vt neque quæ illarum probabilior sit, aliquis illorum audeat enunciare: cogemur nos, ad dicendam opinionem nostram aliquid statuere. Philosophorum quamplurimi (taceo autores: quoniam hæc quæstio ab antiquis agitata non est; & proinde opiniones sub incertis autoribus circumferuntur) putant, calidum cum frigido, aut potiùs calorem cum frigore (præstat enim hîc, qualitatum nominibus vti, quàm substantiarum affectarum) nullis gradib. posse committi. Sed quum primùm calor recipitur; omnino frigus exclusum esse: quoniam, scilicet, autore Aristotele primo Physicorum, & decimo metaphysicorum, & libello De longitudine & breuitate vitæ, & innumeris aliis in locis, quæ breuitatis causā prætereo; contraria se mutuò interimunt. non ergo possunt manere in eadem sede: quoniam non videtur alia esse lex contrariorum. quod enim corpus calorem habet, calidum est: siquidem nihil aliud est, calidum esse, quàm calorem habere. ergo quod calorem habet, & frigus; calidum & frigidum est. quod si concedis; perit lex contrariorū: quam docet Aristoteles decimo Metaphysicorum capite septimo, ità scribens: Manifestum, quòd semper alterum contrariorum secundum priuationem dicitur. hæc Aristoteles. Constat verò, sublatā hac lege nullā maiorem contrarii rationem superesse inter calorem & frigus, quàm inter quasuis alias qualitates. Hæc opinio probabiles rationes præsefert: sed tamen, quantum ego intelligo, multis philosophiæ theorematis conuincetur cōtradicere. nam nemo negat receptissima illa Aristotelis principia: Nihil agit sine fine naturæ. omnia enim ex aliquo, & alicuius gratiā fiunt. Hæ sunt duæ causarum species necessariò distinguēdæ: quarum, vt Plato inquit in dialogo de naturā, altera necessaria; altera diuina est: diuina est in fine: necessaria in mediis ad finem. Illud quoq; nō minùs verum est: nihil operari propter malum; sed omnibus naturalibus agentibus bonum esse propositum finem. nam si omnes virtutes, & omnes naturales potētiæ, a Deo optimo maximo, summo bono, deriuatæ sunt: consentaneum est rationi, nullam illarū posse ferri in malum per se: quare nec in alterius corruptionem, sed

30

40

50

sed conseruationem sui ipsius, verisimile est quicquã operari. Nihil igitur operari potest, corrumpendo contrariũ: quod sibi simile non inducat interim. nam aliter, cùm corrumperet tantùm, nihil interim generans: corruptionis gratiâ laboraret per se. at verò contraria assertio conuincitur apertè concedere: plerasq; naturalium actionum esse corruptiones solas. nam finge corpus calidum quarto gradu admoueri frigido corpori, vt quartum gradum intensionis amittat, relictis tribus: illud corpus frigidum, quod corpori calido detraxit quartum gradum, operatum est corrumpendo; & nullum interim suæ qualitatis gradum generauit. Dices fortasse, satis esse, ne sine bono fine agere conuincatur; ipsum ma-
10 teriam præparare ad sui similis generationem: remissionemque caloris, præparationem esse ad frigoris ortum. Effugisti quoquo modo. Sed illud, arbitror, nõ effugies: corpus illud calidũ motum esse, & nullo motu motum esse. Propositionem non negabis. nã omnis qualitatis intensio, vel remissio, motus alterationis est. nam, dum remittitur calor, corpus calidum non quiescit. non enim manet in termino à quo, in quatuor, inquam, gradibus caloris. ergo mouetur. nisi malis concedere: neque quiescere, neque moueri. Quòd nullo motu moueatur; mõstro. Motus speciem recipit à termino ad quem, vt latio à superiori regione, aut ab inferiori: alteratio à calore, aut à frigore, vel ab aliâ tali qualitate. oportet verò hunc terminum non dici per negationem. nam in fine motus, corpus mo-
20 tum est in termino: sed illud corpus, neque comparauit eo motu calorem, neq; frigus, neque aliam qualitatem: ergo nullo motu motum est. Præterea, quo pacto dicetur motus ille ex eo ad quod itur? non ex eo à quo? vt docet Aristot. 5. phys. cap. 5. An dices, corpus illud ad tres gradus caloris esse motum? At hos tres gradus habebat priùs: quo pacto tribuetur motus posteriori passioni? qualitati, scilicet, quæ in moto corpore comparatur: si posterior passio nulla est? Ergo alterationis ratio nunquam est in remissione, sed qualitatis generatione. nõdum enim est motus: cùm non est primum instans esse (ita vocant) eius formæ permanentis, quæ per motum generatur. contrarium autem fiebat: nisi quo tempore vnus caloris gradus corrumpitur, alius frigoris generaretur, atque cum
30 aliis tribus caloris gradibus simul maneret. Videmur ergo iam nobis hanc opinionem, velut philosophiæ aduersam conuicisse. Reliquum est: qualitates contrarias simul posse manere. Sed sub quibus gradibus possint coniungi, nondum constat. Nonnulli sub gradibus summam latitudinem complentibus, & sub inferioribus etiã posse consistere asseuerant: tamen negãt ex ambab. qualitatibus contrariis posse constitui latitudinem summâ latitudine alterius illarum maiorem. vt si ponas, quamcũq; harum qualitatũ habere octo gradus latitudinis: tot, ex ambabus qualitatibus gradus coire poterunt, vt latitudinem hanc summam non excedant: qui verò infrà consistant, etiã inueniri possint. Alii verò eatenus progressi sunt: vt etiam sub gradibus summã latitudinem excedentibus, dicant
40 posse contraria copulari. Sed horum vtrique decipiuntur. Primi enim, qui scilicet, sub remissioribus, & non complentibus summam latitudinem coniungi dicunt; non effugiunt incommoda, quæ contra primam opinionem colligebamus: Secundi non possunt respondere iis, quæ pro primâ opinione dicebantur. nam, si semel res aliqua, quæcunque ea sit, potest summo caloris gradu affici; & quantum alterius contrarii corrumpitur, tantum alterius generatur: nunquam latitudo ex ambobus conflata potest infra latitudinem summam cõsistere. quæ eadem ratio mõstrat: neq; vltra summam latitudinẽ posse produci. Adde, quòd si vltra summã, posse ex ambabus qualitatibus gradum fieri, admittis: admittes; vltra mediam latitudinem vtrumq; contrariorum posse ascẽdere. vnde vtrum-
50 que subiecto corpori tribuet denominationem. quare non ampliùs secundum priuationem alterum contrariorum dicitur: vt primæ opinionis assertores argumentabantur. Quanquam sunt nonnulli, qui huic vltimæ opinioni ita adhærent; vt eandem particulam calidam esse & frigidam dicere non vereantur, & simul incalescere & refrigerari: motibus cõtrariis eandẽ rem moueri, afferre se non intelligentes. & interim Galenum suæ opinionis autorem faciunt in his,

quæ de febre epialâ docet. Alii opinionem summæ latitudinis, quæ ex vtrisque contrariis completur, quam ego censeo verissimam, ineptè defendẽtes; in febre epialâ dicunt, sentiri simul calorem & frigus in eisdem partibus exactè: idq; per species qualitatum; ipsas verò contrarias qualitates simul non recipi. Verùm in secundo libro monstrabimus: nullas qualitatum, quæ tactu percipiuntur, esse species. & in libro quinto, dãte Deo, cùm de febris epialæ essentiâ inciderit sermo, docebimus; hoc & philosophiæ, & Galeno ipsi esse aduersum. interim illud satis constat: hanc opinionem omnem contrarii rationem sustollere. Igitur illud vnum probabile restat; & parum abest, quin demonstratione confirmatum dicam: contraria ita recipi in eadem substantiâ, vt ex altero, aut ambobus summa latitudo semper impleatur. Siquidem remissio vnius, est alterius generatio. quæ etiam opinio rationem probabilem dat rei, quæ alioqui experimento cognita, omni physicâ ratione videretur destituta: quòd, scilicet, remissum remittit intensum. quod artis componendi medicamenta est principium. nam, cùm feruentissimæ aquæ calor frangitur, aquâ remissè calidâ cum hac feruentissimâ commixtâ: ea caloris remissio, non calori; sed frigori, quod cum remisso calore coit, tribuenda est, si vnumquodque conseruatur à simili, & perimitur à contrario. Dicitur tamen, quamuis hæc ita habeant; semper, aut vtrumque, aut alterum contrariorum, secundum priuationem. quoniam solum id accidens, quod mediam latitudinem transcendit; (id quod non potest ambobus contingere) tribuit denominationem. nam, non quod calorem habet; calidum est: sed in quo calidum præualet frigido. & quanto gradu præualet; tãto gradu tale est. vt quod calidum est, vno gradu: tres gradus cum dimidio habet frigoris; & quatuor cum dimidio caloris. non, vt quidam barbarè omnino, & stolidè scribunt: quod calidum est, vt vnum, habet septem gradus frigoris. Sed hæc apertè monstrabimus in nono huius operis libro: vbi de compositione medicamentorum alterãtium disputabimus. modò illud vnum dicimus; Qualitatem præualentem contrariæ, tribuere subiecto corpori denominationem. quòd si neutra alteri prȩualet, neutra tribuit. vt sit corpus, quod æqualiter participat calorem, & frigus; neque calidum, neque frigidum: sed tepidum. id quod nouum nostræ opinioni argumẽtum præstat. nam quis non dicit: tepidũ medium esse calidi & frigidi? fit autem illud medium participatione extremorum, calore & frigore cõiunctis: non amborum defectu: nam ea solùm corpora, quæ elementaria non sunt, qualia tantùm cœlestia, & quæ alterationes peregrinas non patiuntur: caloris & frigoris inueniuntur omnino expertia. Igitur quod ad qualitates contrarias attinet ita habet.

De actione reciproca, quæ vulgo reactio dicitur, & de antiperistasi. Cap. V.

DISPVTARE solent physici, multis argumentis hinc inde adductis, de modo, quo in actionib. naturalibus, illud etiam, quod vincitur; eius quod vincit, aliquantisper contundit vires. neque minùs, de modo quo aliquid ex viciniâ contrarii, fit suis qualitatibus intensius. quod antiperistasin vocant. Quæ ambo medicorum interest, in principio suarum controuersiarum decidere. Sunt enim ad multa artis opera; & ad multa eorum, quæ circa ægrotantes cõtingunt, necessaria. Primò physici nonnulli conantur argumẽtis sustollere actionem impotentioris in id quod potentius est; quam dicunt reactionem. nam actio (dicunt) est à vincente in victum: quare non magis videtur fieri posse, vt quod patitur, eâdem qualitate agat in illud ipsum, à quo vincitur: quàm, vt aliquid sit eâdem re potentius, & impotentius. Cæterùm, qui mutuas actiones secũdum easdem qualitates negat: videtur apertè, generationem elementorum mixtione factam tollere. nam quâ aliâ ratione permixtis elementis, mixtum fiet; quàm elementis mutuò se conficientibus? aut quâ aliâ ratione se conficient, quàm mutuâ actione? Tollunt etiam medicamentorum compositorum generationem; medicis ex multis seculis expertissimam. nam quo pacto fiet citra reciprocam actio-

actionem: vt medicamentum simplex impensè calidum, admixtione remissioris amittat vires? In nutritione quoque corporis apertè experimur, non solùm alimenta à nostris membris confici; sed membra ipsa interim ab alimentis aliquantisper affici: vsque adeò, vt ex longo vsu pituitosorum alimentorum, tota nobis caro alba, mollisque fiat: quod genus mali leucophlegmatiam appellamus. Sed hinc licet tibi experimento mutuam secundum easdem qualitates actionē explorare. Si quis valde calens, alterius rigentis frigore manui manum committat; hic incalescit, ille refrigeratur: amboque motus perseuerant, vsque dum ambæ manus eodem omnino gradu caloris fiant. quod ita factum 10 esse, hinc intelliges; quòd ambo manibus voluptate afficiebantur, vsque dum, comparata similitudine, cessauit sensus. Sed voluptas fit ex sensu commutationis, à dispositione præter naturam versus dispositionem naturalem. Mouebantur ergo simul, calore conficiente frigus, & frigore calorem. Proinde ab Aristotele quarto de generatione animalium, capite tertio ita scriptum est: Omne agens patitur, etiam à patiente: vt quod secat, hebetatur ab eo quod secatur; quod calefacit, refrigeratur à calescenti. denique quodcunque mouet, excepto primo, mutuo mouetur aliquo motu. verbi gratia; quod pellit, pellitur quodammodo: quod premit, premitur interdum etiam. ita fit, vt quod agit, magis patiatur, quàm agat. Eandem hanc doctrinam cum eisdem ex- 20 emplis accepit ab Aristotele Galenus tertio De causis symptomatum capite secundo, vbi ita scripsit: Cùm eius sententiæ maximè contrarium in disputatione de his non modò nos ostendimus: sed etiam ex philosophis ij, qui omnium naturæ affectuum, ac passionum grauissimi interpretes fuerunt. apparet enim omnia, tametsi multò ijs quibus appropinquant, sint valentiora: aliquid tamen ab ipsis sensibile, manifestumque pati: etsi non primo statim occursu; at certè temporis processu. iam ferrum acutissimum, in mollissima secanda carne, est hebetatum: & durissimus lapis à guttula longo tempore ictus cauitatem contraxit. quid verò in his, quæ mixta sunt, fiat; omnes norunt. siue enim in amphoram aquæ feruentis, frigidæ heminam inijcias: quod mixtum ex ambobus 30 est, non solùm quòd hemina vincatur, sed etiam quòd aliquo modo vicerit, indicabit. Hæc Galenus. Quo loco intelligendum est, vbi dicit; Etsi non primo occursu, at certè temporis processu: illum non negare; vincens à victo, primo occursu aliquid semper pati. Patitur enim semper aliquid, etiam in ipso primo occursu. sed negat necesse esse, vt quod primo fit, sub sensum cadat. Hanc esse illius mentem intelliges ex primo de locis patientibus, capite secundo; vbi ita inquit de gutta excauante lapidem: Neq; enim vel vnus, vel duo, vel tres, vel quatuor aquæ ictus saxum ferientes, ac nec centesimus quidem, sensibiliter videtur saxum excauare: neque etiam fieri potest; vt primo nihil efficiente, alter aliquid faciat. hæc Galenus. Itaque quicquid agit in aliud, ab ipso patiatur, necesse est. 40 Solam excipit Aristoteles primam causam. Qua ergo ratione, quod ab alio patitur, vincit? quod agit, vincitur? An potest aliquid vinci ab eo, quod vincitur? Hîc nonnulli ita effugiunt: Id quod imbecillius est, non posse aduersus potentius agere: posse tamen, cùm ab eo patitur, repugnare. agere enim esse vincentis: repugnare non vincentis, sed victi; quod tamen resistens contundit potentioris vires aliquatenus. Itaque ab impotentiori in id quod potentius est, non posse prouenire actionem; sed repugnantiam, quam reactionem vocant. Plerique philosophorum responsum hoc damnant: quandoquidem, hoc ipsum repugnare, agere est. fitq; contrariæ qualitatis corruptione, & generatione similis: differtq; ab actione, sola ratione maioris aut minoris, quæ non permutat 50 naturam. Ergo, cùm omne quod patitur, vincatur, & quod agit, vincat: necesse est, inuenire modum, quo aliquid possit esse vincens, & victum, idq; secundum eandem qualitatem. nam corpus aliquod ab alio desiccari, & illud calfacere, nihil est difficile: sed refrigerari ab eo quod calfacit, aliquanto est difficilius. Hodierni philosophi acutam sanè huius euentus causam inuenere, dicentes: Non omnes qualitates esse æqualis actionis, & resistentiæ: sed fieri, vt quæ plus

valet agendo, resistat minùs: & quæ minùs valet, seipsam firmiùs resistendo tueatur. fieriq́ue passionem, non cùm actiua vis patientis ab agentis vi superatur: sed cùm resistentia patientis ab agentis vi. quare non esse impossibile, duarum rerum resistentias à suis actionibus mutuò superari. His ita constitutis de qualitatibus primis ita statuunt: actiuas qualitates, ac inter has calorem maximè; maioris esse actionis, quàm resistentiæ: passiuas, harumq; maximè siccitatem; maioris esse resistentiæ, quàm actionis. Sed hi videntur illud vnum monstrasse: Actionem mutuam inter contraria non esse impossibilem. tamen necessariò fieri inter quæcunq; agentia, infra primam causam, vt dixit Aristoteles; non demonstrant. Quare satius fuerit huius rei demōstrationem afferre, quàm illorum sententiā sine hac refutare. accipiemus verò demōstrationem ex Galen. loco citato ex primo de locis patientibus. Habet verò ea in hunc modum: Quantumuis maximæ resistentiæ res, ab aliā debilissimæ actionis concutiatur; tandem diuturnitate euertitur. Est appositissimum exemplum in saxo à tenui guttulā excauato: sed quod vnico congressu omnino nihil labefactaret; neq; infinito tempore quicquàm efficeret. nam si primus nihil fecisset; neque secundus quicquam posset, (cùm eadem esset proportio actionis ad resistentiam; quæ à principio) neque tertius; neque ab hoc quartus eâdem ratione: neq; bis mille annis vnquam à pulsatione desistens. Ergo necesse est, rem quamcūque, dum ab aliā patitur; aliquid etiam in ipsam agere. Tamen ex philosophorum sententiā non ita cōtingeret. nam (vt alia omittam) inter passiuas qualitates, non posset contingere actio mutua. Nam si humori vis agendi minor est, quàm resistendi; & hæc eadem humoris agendi vis, maior est siccitatis vi resistendi; & siccitas habet resistendi maiorem, quàm agendi vim: necesse est vim resistendi humoris, maiorem esse vi agendi siccitatis. quare si humor in siccitatem potest agere; non potest ab ea quicquam pati. Ergo si aliqua agentia habent maiores resistendi quàm agendi vires; non possunt in seipsa mutuò agere: sed aut omnino manebunt inalterata, aut alterum patietur omnino nihil repugnans. His argumentis victi alii, insistentes proposito principio; non esse, nempe, æquales actiones resistentiis, addunt dictis: Rem quamcunque, habere actionem resistentiâ maiorem. atq; ita non tantùm actiuas; sed & passiuas qualitates posse mutuò congredi. fieri verò meritò, vt rebus omnibus à naturâ datæ sint resistētiæ minores actionibus: cùm, iuxta Peripateticorum placita, magis naturalis vnicuique rei sit, speciei cōseruatio, quæ pendet ex actione, quàm conseruatio indiuidui, quæ pēdet ex resistentia. sed, neque si deuoraremus Aristotelis placitum, satis idoneam reddidissemus propositi problematis causam. nam vt res, quæcunque patitur; aliquid agat in illud à quo patitur: non satis est in re quacumque resistentiam ab actione superari; sed necesse esset, vt quæcunque resistentia à quacunque actione proportione infinita superaretur. nam aliter, si certo quodam excessu vinceretur resistentia calidi ab actione frigidi, cùm multitudo substantiæ augeat actionem, & resistentiam; & paucitas subtrahat de vtraque: posset quod de resistentiæ gradu deest in calido, multitudine suppleri; aut quod redundat actionis in frigido, paucitate subtrahi: fierétque ita actio sine quapiam repugnantiâ. Si ergo philosophi rem aliquanto oculatiùs contemplarētur: viderēt proculdubio, se hactenus, in reddenda repugnātiæ causa, esse hallucinatos. nullum enim principium minùs potest monstrare, Necessariò repugnare quod patitur: quàm quod illi statuunt; putà Actiones esse diuersas à resistentiis. Quin potiùs ita sentiendum puto, Nihil posse resistere, nisi agendo in illud à quo patitur. Nam quod nihil agit; sed desistit à pugnâ: ne resistit quidem. Id apertè intelliges exemplo duorum colluctatorum. potentior enim euertit debiliorem: tamen debilior obsistendo alteri repugnat, resistitque. atque hoc ipsum repugnare; resistere est: si quando desistens, non repugnat, non ampliùs resistit. Hoc ipsum fit in omni pugnâ, siue ea naturalis sit, siue animalis. quicquid resistit, repugnando resistit. non resistere, est omnino ab actione cessare. si lapidem vis ferro frangere; lapis collidendo mutuò ferrum, resistit: itaque vt colliditur; collidit. ita neque calor, neq; quicquam

quam aliud potest resistere, cessans omnino ab actione. Cùm ergo omnia, quæ ex finitâ aliquâ proportione agunt, agant cum resistentiâ patientis: necesse est, omnia agentia pati mutuò à patientibus; præter illud vnum, quod omnia alia infinito excessu superat, putà primam causam. Hinc fit; vt quò aliquid plus resistit, eò plus repugnet. Actiuæ verò qualitates, calor inquam & frigus, ad agendum sunt magis idoneæ; ad repugnandum minùs: quia vbi vinci incipiunt, corrumpuntur facilè. passiuæ, humor inquam & siccitas, minùs sunt ad agendum idoneæ; sed ad repugnandum plus. fitq; hinc, vt agens cui plus obsistitur, non solùm lentiùs agat; sed etiam magis retundatur. vt qui aduersus durum hostem bella 10 gerens vincit: non solùm longiori tempore, sed maiori etiam clade acceptâ reportat palmam. Neq; verò hoc est, Actionem fieri ab impotentiori; neq; talis actio præstantiam aliquam significat, cùm ex resistentiâ proficiscatur: resistunt verò omnia, quæ vincuntur, vincentibus, plus minúsve; vt maiori aut minori excessu vincuntur. Quare, si nihil à quoquam, præterquam à Deo, infinito excessu vincitur: omnis secunda causa, interim dum agit, à resistente patietur. Vnicum superest argumentum, quod non videtur silentio prætereundum. videtur fieri ex hac opinione: vt res aliqua moueatur motibus cõtrarijs. Finge enim ignem & aquam in mutuam pugnam descendere: distare tamen aliquantum; ita tamen, vt in sese mutuò suas vires possint transfundere. Certum est, aquam non 20 posse ignis calorem retundere; nisi medium aerem priùs refrigeret: neq; ignem posse aquam calfacere; nisi calfaciat medium aerem. si quidem nihil potest agere in distans, inalterato eo quod est propinquum. igitur, vt illa mutuò agant: necesse est, aerem vtramq; passionem simul pati. Sunt qui respondeant: secundum diuersas partes ambo aerem pati. tamen cùm statuitur aer æquè præparatus ad alterutram affectionem; ita vt nullâ parte, caloris, aut frigoris, plus quam aliâ, sit capax: à solutione priori destituti, confugiunt ad nescio quas fictitias qualitatũ actiuarum species; quas suis qualitatibus imaginantur esse instrumenta ad agẽdum. hasq;, dicunt, posse simul recipi; etsi contrariarũ qualitatum sint. Cùm enim non sint, vt ferunt, eiusdem naturæ cum qualitatibus; neq; contrariæ ipsæ 30 sint. Cæterùm sunt hæc figmenta; ferenda nunquam: nisi fortè, cùm citra hæc, nulla præstaretur via generationis eorum quæ constarent experimento. Quod tamen nunc tam longè abest; vt si quis paulò attentiùs consideret, intelligat: nihil esse difficile in argumento. nam omnis repugnantia fit per contactum proximum: & quod resistit, proximo sibi agenti resistit. Si verò aliqua distantia agũt mutuò in seipsa; ambo patiuntur à medio. vt si fingis, ignem & aquam mutuò se conficere interiecto aere: aer refrigerat ignem, & calfacit aquam. addis verò, Si refrigerat ignem, & calfacit aquam: Ergo calefit ab igne, & refrigeratur ab aquâ. Non possum negare. sed ex Aristotele constat: solam lationem motum esse continuum. quanquam ne hunc quidem continuum esse censet Galenus, vt sumus 40 in tertio libro declaraturi. Cùm igitur motus alterationis continuus non sit: nihil impedit, alternatim incalescere, & refrigerari rem aliquam secundum se totam. Vides modum repugnantiæ nihil obscurum: Quanquam medicamentorũ remissio ex permixtione remissiorum, non fit tali quapiam repugnantiâ; vsque dum medicamentum fermentatione conficitur. nam statim ac medicamẽtum aliquod frigidum & simplex, permiscetur alteri simplici eodem gradu calido; admixtione amborum resultat medicamentum compositum, neque frigidum, neque calidum; sed mediocre, manentibus interim integris singulorum formis & qualitatibus. cùm verò iam diuturnitate, ad fermentationem veniunt: corrumpuntur singula secundum formas, & remittuntur secundum qualitates; fitq; 50 vnum medicamentum, diuersum substantiâ ab vtrisq;. quæ fermentatio mutuâ illorum actione fit: non aliter ac mixti generatio ex elementis. Sed aliâ ratione attemperantur ante fermentationem. Cuius gratiâ reuocandum est in memoriam, quod à physicis sæpe audiuimus: corpus aliquod posse esse calidum, aut frigidum, aut tale aliud, æquabiliter distributâ qualitate per totum; aut inæquabiliter, alijs partibus plus, alijs minùs calidis, gratiâ exempli: aut etiam alijs cali-

dis, alijs frigidis; sed in ea proportione, vt si partes exæquarentur, gradum illum, à quo denominatur totum, essent æquabiliter redditura. Mixtum ergo medicamentum, nondum fermentatum, non ideo mediocritatem gradus consequitur inter simplicia; quòd illa mutuò remissa sint: sed quoniam ex proportione partium resultat; Fermẽtatum verò ex mutua corruptione simplicium. Quare hoc est omni ex parte tale; illud non ita, sed diuersis partium qualitatibus resultans tale. tamen medicamentum mixtum infermentatum operatur secundum se totum pro ratione illius gradus, à quo appellationem habet; non quidem inæquabiliter has partes calfaciens, illas refrigerans (saltem quod percipiat sensus) quia propter magnam permixtionem, quæ secundum minimas particulas facta est, impediunt se mutuò particulæ, & nulla quæ sentiri possit pars alteratur pro ratione alterutrius; sed totum pro neutrius ratione. Dixi modum reductionis medicamentorum à contrarijs, aut à remissioribus factum: qui ad dicenda in nono libro est perquam necessarius. extra quem modum monstratum antea est: omne quod in aliud agit, ab illo pati aliquatenus. Modus, quo membra ab alimẽtis afficiuntur in leucophlegmatiæ generatione; non tam fit propter repugnantiam (quanquam & hæc quoq; affectũ illum fouet) quàm propterea, quòd quæcunq; concoctione generantur, insequuntur partim naturam eorũ quæ coquũtur; partim naturam commutantis. eoq; ex prauo cibo prauus succus fit; ex prauo succo praua caro; carni polypi similis. Itaq; non tam, quæ præerat, vitiatur: quàm generatur denuò vitiosa caro. Sed de his dicturi latiùs sumus, cùm de symptomatum causis differemus: modò ad pensum reuertamur. Quicquid in aliud agit; ab illo patitur nonnihil. quanquam videri possit alicui; hoc minus quadrare cum alio philosophorum placito de antiperistasi. Dicunt enim sæpe fieri; vt contrarium vnum obiectu alterius contrarij intensius fiat. confirmantq; illud generatione cometarum; quos in frigidissimo loco generari, docuit Aristoteles. aquas quoq; puteales hac ratione dicunt hyeme calidas, & æstate frigidas fieri. ventres quoq; hyeme & vere, quod ab Hippocrate dictum est in Aphorismo, non alia ratione fieri calidissimos. Quo ergo pacto hæc superioribus consonant? Nam si quod contrario obsistit, intensius nonnunquam fit; agit profectò in illud; nihil interim perpessum. Nam si non agit; neq; resistit, iuxta dicta. quòd si neq; agit, neq; resistit: perinde est, ac si nullum contrarium adesset. quare neq; intenderetur, neq; remitteretur. Pugnant ergo duo hæc placita. Sanè quæ neoticorum philosophorum quàm plurimi de hac actione docent; sunt inexplicabilia quædam figmenta. contendunt enim (haud satis intelligo, quorsum id facientes) fieri posse: vt calidum à frigido fiat intensiùs calidum; inueniuntq; mille monstra, vt defendant rem planè falsam. Nam, aut calor seipsum augeret; aut frigore augeretur. quorum, nescio, vtrum sit improbabilius. Nam si qualitas quæpiam posset agere in materia propria: omnino omnis qualitas, cùm primùm excederet medium gradum, cresceret sua sponte vsque ad intensionem summam: fieretq; quicquid calidum esset, calidius perpetuò: vsq; dum euaderet summè calidum. itaque & frigidum, & humidum, & siccum. In quocunque corpore qualitate aliqua affecto, denominatoque; est intensior ea qualitas, à qua denominatur; quàm contraria. vt in calido plus est caloris, quàm frigoris: in frigido contrà. Ergo quæ vinceret, contrariã corrumperet: si modò corpus posset ex seipso moueri: ac nõ potiùs omne quod mouetur; ab alio moueretur. Quòd si verò frigori das caloris generandi vim: omnino insipientem fingis naturam; quæ augendi sui contrarij causam rei alicui dederit, omnino contra naturale rerum institutum. Sed, quid inuenerint neoterici, operæprecium est audire. Ex qualitatibus actiuis, dicunt, species quasdam produci; quibus, vt instrumentis operantur, ireque species has rectas, cùm in externam materiam tendunt, reflectique nonnunquam in propriam. has species, dicunt, obuiantes contrario, reflecti; reflexasq; eandem qualitatem, à qua productæ sunt, augere. prẹter has species; quę sunt efficientes qualitatum similium ijs, à quibus producuntur: statuunt alias subseruientes sensui qualitatum. quas constat oportere esse diuersas à prioribus. quandoquidem ipsi di-

ipsi dicunt; sentiri nonnunquam calorem sine caloris generatione, in organo sensus: & ita posse calorem & frigus sentiri simul. Ex ijs necessarium fit: ex calore, & frigore, & reliquis qualitatibus, non tantùm species produci; sed eas quidem duplices. Tamen pereant isti figmentorum autores. quid enim improbabilius per se esse potest: quàm corporeas qualitates incorporeis vti instrumentis (incorporeas enim statuunt has species; ne eiusdem naturæ cum suis qualitatibus sint) ad actionem, & ad sensum? Cæterùm etsi hæc absurda admitterentur: tamen neque ita possent respondere proposito problemati. Nam finge, corpori calido quarto gradu, obiectum esse frigidum aliud: eoque reflecti calidi
10 species. At monstro: non posse illarum reflexu calorem calidi corporis augeri. Si corpus aliud calidum in quarto, loco frigidi obiectum esset: producerentur recta via species tam multæ in corpus illud calidum; quàm modò veniunt reflexæ. sed rectæ nihil augerent calorem; cùm omnino simile, non alteretur à simili: ideoque neque calidum in quarto, à calido in quarto. ergo multo minùs calorem illius corporis augebunt reflexæ species. Ridiculum sanè est: videre sæpissime sophistas miserè se discruciantes, in defendendis falsis assertionibus, ijsq; ad quas nulla ratione coguntur. Quæ enim obsecro causa ipsos impulit: defendere caloris intensionem fieri obiectu frigoris; ac tam multa monstra inuenire? nunquid ea, quæ experimento inueniri circa puteales aquas, & crinitarum stel-
20 larum generationes, & animalium ventres; & si quæ alia his cognata sunt, paulò antè diximus? At ista omnia possunt faciliori ratione, sine tot monstris cõtingere. quod vt monstratũ erit, constabit: Nullam qualitatẽ obiectu contrariæ fieri intensiorẽ per se: sed nonnunquam augeri retentione alicuius substantiæ: quę antiperistasi, id est, reciprocatione, aut compressione retinetur, alioqui effluxura. ita ventres hyeme copiosum calorẽ habent, prohibito à frigore ambiẽtis calidorũ vaporum effluxu: contrà in æstate, humores & spiritus dissipantur ab ambientis calore. Exhalatio ignea dissoluitur in ambiente calido, facta rarior; cõtrà cõclusa in aquea nube, densatione abit in ignem. Aquas puteales eò dixit Galenus tertio De simpliciũ medicamentorũ facultate capite septimo, frigidas nobis
30 videri in æstate; quòd manibus calidis attrectentur: calidas in hyeme; quòd frigidis. vt in balneo vrina sentitur frigida; extra balneum calida: quoniam, scilicet, nos sumus in balneo calidiores, & frigidiores extra balneum. sed ego, quantum experiundo possum iudicare, non solùm putauerim puteales aquas tales videri hyeme & æstate, quales diximus: sed esse re vera tales. nam, quacunque arte tactum attemperes, antequam contingas aquam; si id vtraque tempestate feceris: inuenies ita contingere, vt sensus iudicat. Adde, non omnem aquam videri calidam hyeme, & frigidam vere: sed eam tantùm, quæ profundos admodum habet fontes. Ergo non est in nostro tactu causa (nam eodem tangimus extimas aquas, & intimas) sed necesse est, inclusam esse per hyemem in profundis terræ
40 cauernis substantiam aliquam calidam, & verè frigidam: à qua profundæ aquæ ita afficiantur. neque enim probabile est, si discrimen hoc statuas, Aquam fluminis ab aere refrigerari, in hyeme: putealem, vtpote profundam, non refrigerari. Nam constat, quantumuis frigescat aer; aquam esse natura sua frigidiorem: nisi ab aliquo ad calorem alteretur. includitur ergo proculdubio aliquid in cauernis, à quo calescit. Est illud, quantum intelligo, exhalatio calida: quæ hyeme refugit ad interna; æstate diffunditur in aerem. vapor frigidus contrà, æstate refugit ad ima; hyeme exiens coit cum externo frigore. Contingit ergo per hyemem, & æstatem, terræ cauernis quiddam non absimile ei, quod ventribus animalium. neque est in his quicquam difficile, magis quàm in curatione teta-
50 ni ex infusione aquæ frigidæ. qui morbus (quandoquidem frigidus est) non aliter curatur: quàm refugientibus spiritibus & sanguine contactum aquæ, subeuntibusq; ita profundos neruos, & affectum illorum dissoluentibus. contingunt itaque hæc omnia ex causis inuentu facilibus citra figmentum. Sed quando de elementis, & eorum actionibus satis diximus: de temperamentis, quæ illorum mixtione contingunt, tempestiuum iam est disputare: atque omnium

primo de essentia temperamenti, quod barbari appellant complexionem: nam de hoc quoque dubitatum est.

Quid sit temperamentum. Cap. VI.

SAPIENTER Plato, In quauis disputatione ab ipsa quæsitæ rei essentia inchoandum, aut aberrandum prorsus esse censuit. eâdem de causa Aristoteles, quatuor interrogationum primam, eam esse docuit in quacunq; doctrina, qua, quid nam res sit, interrogatur. nos quoque probatissimorum autorum præceptum insecuti, quæstiones quas de rerum essentiis inuenerimus, in singulis disputationibus pręscribemus: quod modò facimus, de temperamenti, ad quod sermo se conuertit, essentia in ipso principio disputantes. qua de re omnino nulla controuersia esset: sed proportio calidi, frigidi, humidi, & sicci, temperamentum appellaretur, vt nomen ipsum pręse fert (nemo enim audito nomine calidi & humidi temperamenti aliud intelliget: quàm calidum præualere frigido, & humidum sicco) nisi Auicena, qui (vt inquit ille) neque olus, arbitror, citra diffinitionem posset emere, temperamentum ita finiuisset Fen prima primi, doctrina tertia: Complexio est qualitas, quæ ex actione adinuicem & passione contrariarũ qualitatum in elementis inuentarum, quorum partes ad tantam paruitatem reductæ sunt, vt cuiusque earum plurimum, contingat plurimum alterius, prouenit. cùm enim adinuicem agunt & patiuntur, accidit in earum summa qualitas in toto earum similis, quæ est complexio. Ecce vt Auicena non qualitatum proportionem, sed quintam quandam qualitatem ab illis resultantem, complexionem appellat. hîc illius asseclæ primùm de innata complexione, ea inquam, quæ in singulis membris sita est; non de ea, quæ aliunde prouenit, agi affirmant: deinde, ita suam opinionem nituntur monstrare: Omnes operationes temperamẽtis obeuntur; vt docet Galenus libello De differentia morborum, & Aristoteles secundo De partibus animalium capite primo. sed etiamsi in brachio, aut crure idem caloris gradus & humoris fieret, qui est in ventriculo, ex naturâ; non ageretur in illis chyli generatio: Ergo virtutes naturales, quæ in temperamento consistunt, vt est proclamatissimum à Galeno, non in calidi, frigidi, humidi, & sicci proportione, sed in qualitate alia, horum contemperatione facta consistit. Præterea, si quis religaret arterias, venas, & neruos ad extremum brachium euntes, aut omnino præscinderet; & ab ambiente aëre talis primarum qualitatum proportio conseruaretur in brachio, qualis à principio fuerat: tamen omnes virtutes, & operationes brachii perirent. Ergo instrumẽta illa, quæ præcisa sunt, dum conseruabant operationes, seruando temperamentum, non proportionem primarum qualitatum; sed aliam aliquam ab his diuersam qualitatẽ conseruabant. Adde quòd proportio hæc singulis momentis permutatur, ex sole, ex vento, ex esu & potu, ex otio, ex exercitatione: tamen ridiculum fuerit concedere, naturalia rerum temperamenta, ex quibus virtutes omnes pendent, singulis permutari momentis. His rationibus videntur sibi demonstrasse: Complexionem, quam vocant, qualitatem esse diuersam à quatuor primis. Sed ego, vt verum fatear, nondum satis intelligo opinionem. nam aut vnica est qualitas in toto Socrate, gratiâ exempli, vt Socratem dicimus vnum habere temperamentum; aut sunt multæ qualitates secundum diuersitatem temperamentorum, quæ membris contingunt. vnicam qualitatem esse in toto corpore, non est quod dicant: cùm longè magis differat temperies cordis à temperie cerebri, quàm temperies Socratis ab ea quæ est in Platone. Si verò secundum dicis, cùm temperamẽtis differant membra omnia, & membrorum singulæ particulæ: innumeras constituis qualitates diuersas specie (tales enim oportet eas esse, cùm diuersæ temperies sint) sub complexionis nomine in vnico corpore. Præterea ex his quoque arbitror, continuo adduceris ad colligẽdum, vnam aliam toti corpori communem, quo totus homo dicatur huius, aut illius esse temperamenti. Præterea, sitne qualitas hæc actiua, an non, minùs definiunt: quod tamen dictu facile non

est,

est, cùm calorem generet, & frigus. Insuper, aut virtutes naturales habent eandem essentiam cum hac qualitate, aut diuersam. si eandem dicis: quo pacto cõtrariarũ actionum, tractionis scilicet & expulsionis, non sunt potentiæ substantiâ differentes? Si diuersam naturam esse dicis facultatibus naturalibus; frustra illam qualitatem imaginaris. nam satius est, ex ipsis elementis talem habentibus proportionem, virtutes naturales educere. & quo pacto ex vnica qualitate resultarent diuersæ virtutes? & quamuis resultarent, quo pacto vna læderetur, illæsa altera? scilicet læditur quælibet læso temperamento. quòd si vna qualitas esset; omnes virtutes simul deturbaret. Verùm hæc proximè videntur
10 attingere facultatum naturalium substantiam: de qua, vt scriptum à Galeno est, nulla certa monstratio afferri potest. Sed multò probabilius, & Galeni doctrinæ magis consonum est; non esse hanc qualitatem, quam Auicena dicit complexionem. Sed barbarorum hic semper fuit mos; superuacaneas quasdam, & fictitias qualitates, & proprietates in singulis rebus imaginari, illustriorem se doctrinam ita reddere putantes: cùm tamen nulla ex re euadat obscurior, quàm ex talium figmentorum multitudine. Igitur vera sententia, quantum opinor, est: Corpora omnia, quæ penes nos gignuntur, ex calido, frigido, humido, & sicco inuicem attemperatis constare, igne (inquam) aere, aqua, & terra (nam quanquã elementorum formæ corrumpuntur, manent partes illis proportione respon-
20 dẽtes: vt si quis dicat, pars terrea, aquea, aerea, & ignea) atq; ex horum attemperatione, quendam substantiæ modum per totum generari pro ratione proportionis substantiarum elementarium: atq; hanc proportionem esse natiuam temperiem, per quam singula membra suas operationes participant: & præter hanc proportionem, esse secundam aliam, quæ ex hac prima proficiscitur. Est verò ea, proportio ipsarum qualitatum elementarium, caloris inquam, frigoris, humoris, & siccitatis, quæ mutatur leuissimis ex causis centies in singulis horis. Atqui hoc temperamentum qualitatum, est dispositio quædam corporum temperatorum: prius illud temperamentum, quod modum substantiæ esse dicimus, ex substantiarum elementarium proportione factum; est habitus naturalis, &
30 fundamentum omnium facultatum. in quo sensu, dictum est à Galeno sexto De placitis Hippocratis & Platonis: Quocirca singulis ex substãtię proprietate propria quædam functio contingit: vnde qualitates primæ, cùm solæ vitiantur, non vitiant actiones; quoniam per ipsas operandi virtutes participentur: sed quoniã facultatum instrumenta sunt. nam etsi ventriculus redditus frigidior, non mutat cibos; quoniam caret commodo instrumento; sed interim dum retinet modum substantiæ, & ipsam elementorum proportionem, eius potentia non perit. His intellectis, nihil est difficile in Auicenæ argumentis. nam etsi brachium, aut pars alia quæcunq;, calorem & humiditatem ventriculi compararent; non compararent eundem substantiæ modum. quòd si ponis membrum aliquod trans-
40 ferri, non tantùm ad temperamentum qualitatum ventriculi; sed etiam ad illius substantiæ modum: non dubium est, membrum illud chyli generandi habere vim. quanquam fortasse ne tunc quidem chylum generabit, vel saltem non tam copiosè, quàm ventriculus; defectu commodæ figuræ, & situs, & viciniæ membrorum calidorum: quæ omnia ventriculum iuuant ad hanc actionem. quòd si ambiens aer temperiem brachij, cui præscinduntur in tua hypothesi venæ, arteriæ, & nerui, exactè possit conseruare; priuabitur membrum illud actionibus animalibus, & vitalibus: quoniam harum virtutes influebant aliunde: naturalibus verò non priuabitur; nisi fortè ex accidenti defectu alimenti, quod per venas influebat. Quod de mutatione perpetua temperamẽti dicebatur; minùs est dif-
50 ficile: quandoquidem affatim & repentè mutari soli contingere potest temperamento qualitatum: paulatim verò immutari perpetuò natiuum temperamentum, nemo neget: nam ita agimur in mortem naturalem. Sed satis hæc sint de quæstione, præcipuè non adeò vtili. quam omisissem profectò, nisi me ad eius tractationem ipse ordo prouocasset. ad temperamentorum numerum, de quo sunt multæ controuersiæ, transgrediamur.

cap. 8

De numero temperamentorum. Cap. VII.

EX quatuor qualitatibus, quarum quælibet cum alijs duabus iungi potest, cum alia non potest, saltem secundum excessum: octo possunt lapsuum in temperamentis differentiæ constitui. calidum enim frigido contrarium est, & humidum sicco: non tamen calidum aut frigidum, humido aut sicco. Ergo octo temperamenta inæqualia sunt, quatuor simplicia, quatuor composita. nam aut vnica excedit qualitas, eaq; est calor, frigus, humiditas, aut siccitas: aut excedit duplex, calor scilicet cum humiditate, aut siccitate, aut frigus cum illarũ vtralibet coniunctum. Frigiditas enim cum caliditate, aut humiditas cum siccitate non potest esse excellens. Sed quoniam quatuor qualitates, quanquam contrariæ inuicem sint, possunt tamen intensione æquales intra mediocritatem omnes copulari, vt in quarto capite monstrauimus, nonum etiam constare posse videtur temperamentum: quod ex elementorum æqualibus portionibus factum, æquale appellatur. & corpus quod illo affectum est, vocatur temperatũ. Hanc tam distinctam Galeni doctrinam, parum abest, quin barbari autores omnino euerterint: denominationes tribuentes temperamentis, non ex qualitatibus, sed ex humoribus desumptas. ita vt homo non diceretur apud illos calidus, frigidus, humidus, aut siccus, aut horum aliqua secundum coniugationem perpessus: sed biliosus, sanguineus, pituitosus, & melancholicus. tamen hi perinde faciunt, atq; si quis febricitantem hominem, non eum qui febrem habet, sed eum qui sitim habet, appellaret. nam vt febricitans quasi febre affectus homo dicitur, ex febre autem magna ex parte sitis fit: ita temperatus, quia temperie affectus. temperies autem earum rerum est, quibus corpus temperatur: sed temperatur calido & frigido, humido & sicco, commixtis inuicem. igitur temperamentum calidum, aut frigidum; humidum, aut siccum est; aut secundum coniugationem horum aliqua habens. fit autem ex ratione, vt in temperamento calido plus sanguinis, aut bilis, in frigido pituitæ proueniat: non tamen proinde ab his humoribus debent temperamentorum nomenclaturæ desumi, potissimùm vbi de temperamentorum differentia est disputatio. nam vbi de excrementis, quæ congeri solent in corporibus, aut morborum generibus, in quę solent corpora incidere, disseritur: optima ratione appellationes tribui possent per humores, vt Galen. libro secundo De febr. diff. sæpe facit, appellans biliosum, aut pituitosum hominem. Sed vbi temperamentorum essentia quæritur, ineptæ sunt illæ appellationes. Decipiũtur itaq; hi, qui, propterea quòd humores, quos contingit in humano corpore redundare, quatuor tantùm sunt, quatuor etiam temperamentorum species statuunt, secundum coniugationes qualitatum, quæ in humoribus sunt, calidam & humidam, calidam & siccam, frigidam & humidam, frigidam & siccam, & interim quinq; alias sustollunt, temperamentum ęquale negantes, & intemperantias simplices. Quare duplex cum ijs nobis oritur controuersia: Prima, An fieri possit corpus exquisitè temperatũ: Secunda, An possit esse aliquis lapsus temperamenti simplex. Apud Galenum, & Auicenam, & reliquos omnes, tam philosophos, quàm medicos, est receptissima illa diuisio temperati corporis, in temperatum ad pondus, & temperatum ad iustitiam. quanquam nomina non sunt eadem perpetuò, quibus hæc significentur. Sed Galenus nunc dicit temperatum in specie, nunc τὴν δικαιοσύνην, id est, ad iustitiam, aut iustitia: quod nũc dicit tota natura temperatum, nunc temperatum σταθμῷ, id est pondere, aut ad pondus appellat. Sed de nominum vsurpatione non laboro. Galenus toto primo libro De temperamentis diffusè admodum disputat de temperato corpore: & illud multis signis inuestigat. quare non videtur esse de ijs, quæ generari nõ possunt. esset enim alioqui autor nugacissimus. Scio Auicenam dicere Fen prima primi cap. 1. Galenũ eo loco de temperato ad iustitiam loquutum esse: idq; dicit his verbis: Debes autẽ scire, quòd æquale, de quo medici in suis inquisitionibus tractant, non est denominatum ab æqualitate, in qua ęqualitas cum pondere ęqualiter existit: sed denominatur à iusti-

à iustitia indiuisiuè. Itaq; Auicena expositore, quæcunq; apud Galenũ de optima hominis temperie dicta sunt, ea de temperato ad iustitiam dicta fuisse putandum est. Sed qua ratione, obsecro, ad hanc interpretationem ductus est Auicena? ea, vt arbitror, quam paulò antè in eodem capite his verbis scripserat: Quod autem in doctrina medicinæ consideratur, æquale aut extra æqualitatem, non est hoc, neq; illud: sed medicus physico credere debet, quòd æquale secundum hanc intentionem, quam diximus, impossibile est aliquo modo inuenire: quantò magis, vt hominis sit, aut humani membri. Hæc Auicena. Ex quibus locis hanc esse illius mentem apertè colligitur: temperatum exactè tale, quod ad 10 pondus alij appellant, generari, omnino esse naturæ repugnans: proindeq; humanum corpus, quod à medicis temperatum dicitur, temperatum esse in sua specie (id est suæ speciei habere temperiem optimam) tamen exactè temperatum non esse. Eidem huic opinioni adhæsit Auerroes constantissimè, & mille sophisticis argumentis, nixus est illam confirmare. Primum illud à me intelligat velim Auicena, Galenum nullum locum reliquisse ipsius expositioni (non enim ego, vt multi solent, inutiles conciliationes fingam) sed, aut Galenum, aut suam doctrinam oportere, vt prodat Auicena, in primis ostendã. quin & ipsum sibi parum cõstitisse ex diffinitionibus declarabo. Auicena ipse ita diffinit temperatum corpus (volo enim aduersus hominem, ipsius diffinitione vti) Est vnus, 20 vt sit complexio æqualis, ita vt quantitates qualitatum contrariarum in complexionato sint æquales, non superantes neq; superatæ. Vides vt hæc Auicenæ definitio temperato ad iustitiam quadret: quò minùs sibi ipsi iam constat Auicena. Galenus, cùm sæpe libro De temperamentis docuisset, esse aliquod corpus temperatum absolutè: de illo rursus in secundi libri primo capite verba faciens, ita inquit: Huius norma indiciumq; erat, elementorum portionis æqualitas. Est ergo nobis Galenus sui ipsius interpres: manifesteq; prodit, se de temperato absolutè loquutum esse. quanquam & ex primo libro erat luce clarius, Galenum non solùm inuestigare temperiem optimam, vt in specie humana: sed eam etiam, in qua calidum & frigidum essent exactè attemperata. Siquidem illam ius- 30 sit tactu explorare, & conferebat sensum tactus illius cum aqua, ad amussim attemperata ex feruentissima & frigidissima: præceperatque tyronibus, aquam dicta ratione attemperare, vt tangendi potentiam sensui rei temperatæ assuefacerent; atque ita in temperata natura dignoscenda non deciperentur: vsque adeò Galenus censet temperata hominis natura nihil esse temperatius. Sed missis autorum verbis, age, rationibus exploremus: nunquid temperatus homo, temperatus simpliciter sit, aut ad iustitiam solùm. Videndum verò pro intelligenda hac controuersia est, nunquid repugnet rerum naturæ fieri corpus aliquod temperatum, quod ad pondus appellant. Nam si semel probatum fuerit, non repugnare, rem aliquam talem fieri: omnes vno ore concedent, omni- 40 um generabilium corporum humanum maximè posse temperationem hanc adipisci, siquidem est omnium generabilium substantiarum perfectissima: cui proinde perfectissimam temperiem denegare, fuerit præter rationem: cùm præcipuè ea temperie humanũ corpus omnium maximè indigeat ad tactionis sensum: quem, dicente etiam Aristotele, illi constat, oportere perfectissimum adesse natura: quandoquidem hic sensus cum sapientia semper coniunctus reperitur. Quòd verò ad illum sensum nulla temperie magis opus est, quàm media, constat. nam hic sensus est explorator calidi, frigidi, humidi, & sicci. Sensum verò oportet sensibilium maximè esse expertem. nulla tamen ratione melius possit esse expers omnium primarum qualitatum; quàm in illarum medio exactè 50 constitutus. Ergo non dubium est, omnium corporum generabilium, humanum posse esse temperatissimum: quodq;, si quodpiam corpus simpliciter temperatum generari potest, humanum maximè potest fieri tale. Vertenda igitur hæc controuersia est primo illo cardine: An possit secundum naturam, corpus aliquod simpliciter temperatum generari. pensandaque sunt aduersariorum argumenta. Dicunt primò, non posse mixtum aliquod generari; nisi ali-

quod elemētorum vincat. nam nullus ortus fieri poteſt, vbi non eſt quod vincit, & quod vincatur. Addit Auerroes, Debet eſſe aliquid quod vincat, quod moueat, miſceat, & generet: ſed quodcunque illud ſit, reliquis eminentius æqualitatem interturbat. Ego, dum hæc apud illos lego, non intelligo, quid ad generationem eam, quæ permixtione aquæ, aëris, ignis, & terræ fit, requirant. nam aut requirunt, quod corrumpat formas elementorum: aut agens, cui actionem hanc tribuant, vt efficienti cauſæ in mixti generatione: aut requirunt quod permiſceat, id eſt, in pugnam congredi faciat, comminuat, & comminuta iuxtà ponat. Si primum; intelligant velim, Formas illas mutuò ſe conficere: ignem ſcilicet humorem depaſci; & aquam ignem extinguere. ſi efficientem ortus 10 cauſam requirunt: meminerint, multos eſſe rerum ortus (vt paulò antea diximus) quos mos eſt philoſophis, factos per accidens appellare, qui ſolis tribuuntur agentibus vniuerſalibus (aſtris inquam & influentiis) citra agentia ſingularia. ita excutitur ignis de ſilice, attenuato eo qui intercipiebatur aëre. Itaque nihil prohibet, ſine ſingulari agente fieri perfectos rerum ortus per accidens. Si tertium requirunt: poteſt illud facere proprius elementorum motus, & ambiens locus, & ars aliqua, & aliquid tale caſu factum, aut inopinatis occaſionibus. & præter hæc mutua actio mutuam etiam habet coniunctam motionem: & vt mutuò ſe conficiunt elementa, mutuò ſe mouent, & miſcent. Eſt illis aliud (vt putant) firmiſſimum argumentum: Si quod corpus omnino tem 20 peratum fieri poſſet, humanum poſſet maximè (nam hanc conſequentiam ab omnibus admitti debere, paulò antè monſtrabamus) Sed illud, quandoquidem viuit, calidum & humidum excellenter neceſſariò eſt. Ergo nullum corpus poteſt fieri exactè tale. Quòd viuens calidum & humidum ſit, ex principiis vitæ deducunt. viuimus ſcilicet vitali calore, & vitalis calor humido alitur. Sed non video, cur non vereantur dicere, muſcas, formicas, & ſcarabeos, & araneos, &, ſi quæ alia ſunt viuentium corpora aridiora, habere excellentem humiditatem; piſcium etiam genus omne, & ipſam torpedinem, dominantem habere calorem: quin & arborum, & herbarum omne genus (ſunt enim hæc etiam in viuentium genere) cùm tamen illorum multa deguſtata, præ 30 frigore interimant. Quare nobis non ita dicendum eſt: ſed diſtinguenda res eſt, vt oportet. multum refert dicere, viuentia calore viuunt (humori eſt eadem ratio) aut viuentia calida ſunt. nam viuit res vnaquęque calore, ſuo ſcilicet, & ſibi naturali: non omnia tamen calore excedenti. Eſt viuentium cuique ſuus caloris gradus, quo viuit: etiam ſi inſigniter frigidum ſit. vt ventriculus membrum eſt exangue, & frigidum; ſed ſuo calore cibos conficit. viuunt igitur viuentia calore; & calor humore ſuſtentatur (cùm mors naturalis per refrigerationē, & deſiccationem accidat) calida tamen & humida non ſunt ſimpliciter, ſed ad demortua: quoniam ſcilicet cùm moriuntur, frigidiora & ſicciora fiunt. Eſt quidam Galeni locus ſecundo De ſimplicium medicamen- 40 torum facultatibus capite tertio, qui illorum aſſertioni videtur fauere, vbi inquit: Quin & hominem non abſolutè calidum vt ignem, ſed exuperantiâ calidum dicimus: ſiquidem maiorem in illo calidi portionem eſſe, quàm frigidi. Hæc Galenus. tamen intelligendum eſt, illum illic non diſputare de temperamentis hominis, ſed de modis, quibus aliquid frigidum, aut calidum dicitur: Eoque exemplum abſolutè calidi ignem feciſſe, exuperantia calidi, hominem (intellige) calidum. vt ſenſus ſit: Homo calidus non eſt abſolutè calidus, ſed habet plus caloris, quàm frigoris. Solent etiam hoc in loco Ariſtotelem citare quarto capite quarti Meteororum: quo loco dicunt illum aſſerere, In miſto quocunque aut aquam, aut terram redundare. quod tamen illi proculdu- 50 bio imponunt. nam hæc ſunt illius verba: Elementorum maximè propriè terra dicitur ſiccitatis eſſe, aqua humoris: ideo circuſcripta corpora omnia (genita & interitui obnoxia intelligo) abſque terra & aqua non ſunt: atque etiam ſingula eius eſſe videntur, vtrius facultatem magis retinuerint. vide quàm ſint hæc extra noſtram controuerſiam, & vt Ariſtoteles nullum elementum redun-

dare

dare necessariò asseruerit. Vt vel hinc constet, plerosque eorum, qui ante nos quæstiones medicas scripserunt, captiosè magis decipere, quàm veritatem docere. Ergo, vt hos omittam, iam tandem enarrare, & confirmare incipio veram Galeni opinionem. Corporis cuiusq; duplex esset temperamentum, in controuersia ante hanc scripsimus: Aliud, quod habitum naturalem esse diximus, ex proportione substantiarum elementorum resultans: aliud, quod dispositionem solùm esse constat, atq; adeò leuem ex proportione qualitatum actu existentium, quæ leuissimis de causis infinitis penè modis variantur. Vtroq; horum modorum potest esse corpus aliquod exactè temperatum. atque primo modo tale
10 temperatum, est, quod ex æqualibus constat elementorum portionibus, vtcunque habeant qualitates. Secundo modo temperatum æquale est, quod non tantùm ex æqualibus elementorum portionibus, sed etiam ex eisdem qualitatum gradibus constat. Primo illo modo posse generari tota natura temperatum, atque adeò tale fieri corpus humanum, cùm temperiem habet optimam: & secundo modo, nullum corpus tale fieri posse, iam demonstro. Intellige mihi corpus eodem gradu calidum, & humidum, sensim ad frigus & siccitatem permutari. ijs proportionibus apponantur agentia patientibus, vt fiant æquè veloces motus ad frigus, & ad siccitatem. In hac hypothesi nihil est dictum, quod non possit contingere citra miraculum. nam si, cæteris paribus, humiditas corrumpi-
20 tur lentiùs, quàm calor: potes tu tantum augere proportionem sicci ad humidum supra proportionem frigidi ad calidum, quantum habet celeris transmutationis plus calor quàm humor. hypothesis ergo non est impossibilis. constat verò ea admissa, corpus illud futurum in medio motus exactè temperatum. quanquam exacta illa temperies momento temporis durabit solummodo: non in illo tantùm corpore, quod modo ponimus, sed in quocunque quod tale factum fuerit, siue id sit humanum, siue aliud quodpiam: cùm omnia habentia ortum & interitum, sint perpetuò in motu. id quod à Galeno dictum est primo libro De tuenda valetudine, vbi de hoc temperamento disputans, momento solum temporis illud inquit durare. Neque est quod aliquis disputationem refugiat, vtpote
30 de re nullo sensibili tempore durante. nam modò de ortu illius disputare cœpimus, non de duratione. respondebunt nobis fortasse aduersarij, quod in hypothesi dictum est (siquidem de mutatione temperiei prioris, ex elementorum proportione ortæ, disputamus) non posse humano corpori contingere: eò quòd non possit eius natiua temperies permutari (nam hoc etiam dicunt.) Sed subit mihi frequenter mirari illorum insipientiam, qui cùm consenescant quotidie, & per desiccationem & refrigerationem membrorum, videant, se ad mortem delabi, & cùm innumeros ægrotantes offendant quotidie, in ea siccitatis specie constitutos, quam ipsi dicunt insanabilem, vtpote factam, confirmatam, & conuersam in naturam: tamen non intelligunt, posse corpora calida refrige-
40 rari, & humida desiccari radicitus: aut si id non ignorant, non intelligunt, nihil aliud esse temperiem innatam permutari. Plurima alia argumenta solent in veræ huius opinionis confirmationem adduci. Sed mihi, vt antea monui, non tam est multitudinis cura, quàm argumentorum vis. proinde satis mihi iam videor monstrasse, nihil pugnare cum principijs naturæ, corpus aliquod temperatum tota natura generari. quare rationi iam fit consonum, humanum corpus tale fieri. est enim homo temperatus, non modò omnium hominum temperatissimus, sed & omnium animalium: neque horum solùm, sed & rerum omnium: ita vt temperatum sit in specie, & in genere, & in tota natura. Quoniam verò monstratum est, non posse exactam hanc temperiem
50 consistere, sed statim ac facta est, effluere: constat hominem temperatum, non esse talem tota periodo, sed in medio temperatissimæ ætatis posse in eo temperamento fieri, reliquo toto tempore, seruare ætatum proportionem (de hac ætatum proportione, & illarum temperamentis dicemus in sequenti capite) Sed neque tunc quidem, cùm in medio temperatissimæ ætatis (ea est adolescentia) constitutum est illud corpus, habet temperiem illam

exquisitissimam aut in toto corpore æquabiliter, aut membro aliquo magnitudinis sensibilis: sed inæquabiliter. Cuique nempe parti est suum temperamentum. pars omnium temperatissima est volæ manus cutis (quãquam huius quoque verisimile est, esse partes diuersas) multæ partes hac sunt cal. diores, multæ frigidiores, multæ aliæ humidiores, sicciores aliæ: quæ omnes si ad vnam æqualitatem redigantur, vnum constituent corpus temperatum æqualiter. Monstratum ergo est posse corpus temperatum exactè generari, & quo pacto id temperato homini contingat explicitum, idque de temperie ex elementorum substantiis. De temperie ex qualitatibus superest disputemus. Attemperatum exactè & elementorum substantiis, & qualitatibus primis, omnino non potest corpus humanum fieri. nam quod tale esset, nullo morbo laboraret, etiam si rem summo rigore examines: sed Galeno teste primo libro De tuenda valetudine dogma sempiternæ passionis habet euidentem monstrationem, Ergo nulla ratione fieri potest humanum corpus, vel momento quidem temporis sine quopiam accidente præter naturam: siquidem nunquam non laborat morbo. hîc morbi nomine non intelligimus vt medici id vitium, quod operationibus iam officit: sed vt rigidi philosophi intemperiem quancunque præter naturam, quãtumuis ea sit prę paruitate insensibilis. Quod verò laboremus perpetuò morbo, non est causa, quòd principia ex quibus constamus sint contraria, vt plerique intelligunt: nam per elementa non stat, vt paulò antè monstrauimus, quominùs corpus aliquando sit exactè temperatum, & Eæ mutationes quæ à naturali partium quib. constamus repugnantia fieri dicuntur, nisi accedat causa aliqua prętér naturã, non sunt morbi. Nam senium, etsi sit temperies quędam ad multa inutilis: tamen non est morbus: quia nõ est præter naturã. Nõ ergo hinc habet demonstrationẽ dogma sempiternæ passionis: sed ex reb. nõ naturalibus, à quibus perpetuò alteramur. nimirũ nullo momento non alteramur ab aere, & à cibo, & potu, à somno aut vigilia, & à recrementis quæ in omnibus partib. colliguntur perpetuò, cùm ex omni concoctione necessariò proueniat aliquod excrementum. Itaque vel in eo momento temporis, quo in medio adolescẽtiæ hominem illum temperatum exactè esse dicebamus, habet morbum. potest verò ille morbus esse sola distemperies, facti habens nihil, sed in dispositione: cum quo constat posse esse optimã & exquisitissimã temperiem in habitu. nam tẽperies, quæ est habitus, nõ euertitur à morbo, dispositione præcipuè tam leui, quàm illa esse potest. Igitur monstratum iam est, posse habere humanũ corpus exactissimam temperiem in proportione elementorum: sed non in proportione qualitatum. dictumque est, quale sit temperamentum æquale. Superest secunda cõtrouersia de numero temperamentorum inæqualium. Auerroës opinatur, nullam intemperiem posse esse simplicis qualitatis, inductus nescio quibus argumentis plus satis philosophicis, qualibus semper vir ille adducebatur. Vt omne (inquit) ens naturale debet constare forma, & materia: ita in omni mixto debet pollere vna qualitas actiua, vt efficiens, & mouens, & miscens, cum altera passiua, quæ illi sit vt materia. Fortasse hæc dicit, quoniam qualitates actiuæ sunt generantes passiuas. quare non videtur posse actiua qualitas superare, quin in passiuarum oppositione faciat inæqualitatem. Addit his, omnem inæqualitatem temperamenti fieri superante aliquo elementorum. quodcunque autem superet, duplici qualitate (nam hoc quoque statuunt Aristotelici) affectum est. Hæc sunt firmissima illius argumenta. Auicena ne omnino decederet à Galeno, concedit, posse fieri mixta simplici intemperie affecta: Sed dicit, talia temperamenta necessariò permutatum iri. Caliditas enim, inquit, maior, quàm debet, reddit corpus siccius, quàm oportet: & frigiditas maior, quàm debet, reddit corpus quàm oportet humidius: & humiditas & siccitas reddunt corpus frigidius. Putauerim Auicenam opinatum fuisse sententiam hanc esse Galeni. quandoquidem sexto De tuenda valetudine ita scriptum est: Sanè dictum à nobis in libro de temperamentis est, fieri non posse, vt intemperies qualibet sola diu duret: quãdo ipsa sibi ipsi alteram necessariò adsciscit. tamen falsus est Auicena, quantum

ego

ego intelligo, in declaranda Galeni mente. quorsum enim tam ex professo de nouem temperamentis Galenus disputaret? & singulorum passiones enarraret? & quibus morbis vnumquodque illorum faciliùs, aut difficiliùs prehenditur, declararet? quod vt facit multis aliis in locis, ita distinctissimè capite octauo libri octaui De morbis curandis: vbi dicens, quæ natura sit ad febres paratissima, quę secundo loco, & quæ deinde, octo temperamenta inæqualia ordine refert. Primum ergo monstrandum est aduersus Auerroem, posse fieri corpus intemperatum vna qualitate: deinde aduersus Auicenam, posse temperiem illam totam vitam, vt alias perdurare. Primùm intellige mihi corpus calidum & humidum. nunquid potest refrigerari, non alteratum in humiditate aut siccitate? non est, quod non possit. nam si non aliter, saltem possim ponere, humiditatem ab aliis causis cõseruari: & tunc calidum corpus & humidum poterit refrigerari vsque ad mediocritatem, humidum manens. Sed esto, non possit pati simplicem alterationem: intellige corpus calidum & humidum, refrigerari & humectari. & ita corpus, quod duplici intemperie affectum est, per duplicem alterationem trahetur ad simplicem intemperiem: quia quantum altera qualitatum remittitur, tantum altera intenditur. fiat hæc alteratio secundum habitum, & constans: ita vt compareat qualitates, quod medici appellant factum esse. atque ita fiet, vt necessariò cõcedas simplicem intemperiem. Sed iam monstro posse habere permansionem per totam vitæ periodum. intelligendum est, posse corpus quod à primæua generatione tali est temperie, per totam vitam illam seruare, non sublatis mutationibus ætatum: sed seruata in illis etiam quadã proportione. quod si semel intellexeris, non ampliùs dubium est, si à primæua generatione potuit produci talis intemperies ex tali elementorum mixtione: posse eam durare tota vita, seruata ætatum proportione, vt alia temperamenta. Fiat igitur, vt reliquorum elementorum portiones æquales sint: & ignis, & aeris sint reliquis maiores: fietque inde corpus tantùm calidum. siccitati enim ignis, aeris humiditas obiecta est, & solus calor vincit. quòd si quid huius humiditas, aut illius siccitas maior est: potest illud ab ambiente, interim dum generatio fit, magis hoc quàm illud iuuante, emendari. atque hæc ipsa forma generationis, respondet propositis Auerrois argumentis. quod à Galeno sexto De tuẽda valetudine dictum est, eatenus est verum, quatenus permutatione ætatum fit; haudquaquam permutatione natiui temperamenti. atque hoc modo censeo locum illum Galeni debere declarari. Sed de temperamentorum numero, quæ nouem esse diximus, hæc sufficiant.

De temperamentis ætatum. Cap. VIII.

VT eleganter à Cornelio dictum est; Ars medica nõ est quæ annos numeret: quare ætates (si quis curiosè æstimet) non possunt certis annorum numeris verè describi. nam fieri potest, vt hic puer iam sit, quo anno ille infantiam nondum excessit. & quotidie conspicimus, alios aliis maturiùs consenescere. Sunt nimirum ætates totius vitæ partes: & ipsæ vitæ periodi, pro diuersitate naturarũ inæquales sunt. Grammatici ætates numero annorũ finiũt: quemadmodum anni tẽpora numero mensium. medici non est quòd mensibus aut annis intenti sint, sed aeris aut corporis temperamentis. Quoniam verò fieri nõ potest, vt singularum ætatum inuestigemus temperamenta; quin priùs hos esse infantes, illos pueros, hos iuuenes, alios senes constituamus: id quod, nisi præscriptis annis, fieri non potest: describemus ætates terminis quibusdam: quos tamen non simplices, & exactos, sed cum latitudine quadam definiemus, quò erremus minùs, non esse omnibus æquales ætates intelligẽtes, vt physici: & curationes, & victus institutiones, non ab annorum numeris, sed à temperamentis, quæ illos consequuntur, sentientes permutari. Ætatum tot sunt partitiones, quot scriptores: neque mirum. Licet enim cuique, prout volet, diuidere: dummodo in enarrandis temperamentis non aberret. est qui in quatuor ætates omnes distribuat: alius qui in quinque, illarum aliquam in duas secans: alius in plures, eas omnes subdiuidens. quò fit, vt cùm variè diuidant, tamen in re nihil permutent.

Mihi certum est, dimissis reliquis, vnum Hippocratem hac in parte sequi, & Galenum, vt enarratorem, assumere. De horum sentētia quinque sunt ætates præcipuæ: Pueritia, quæ decimum quartum ætatis annum attingit, dicente Galeno tertio Aphorismorum vigesimo septimo his verbis, Incipiunt quidem pueri pubescere post annum quartum decimum. Illud tamen omnes, qui in hunc locū inciderint, admonitos velim, Nūquam vnum exquisitè terminum ætatis alicuius præfiniri posse. Sed cùm ab autore dicitur, Incipit pubertas quarto decimo anno; plurimùm intelligi oportere. quasi illud quod multis contingit, ac si contingeret cunctis, loco exempli dictum sit. quare fortasse meliùs diceretur, pueritia circa quartum decimum annum finitur: quia tāquam medium quoddam, id tempus est, supra quod non multùm ascendat; neque infra multùm cōsistat. quod dilucidè docuit Galenus in eodem loco hæc addens verba: Neque enim est omnibus vnus exactus terminus pubertatis, propter calorē & frigus temperamenti. calidi enim citiùs, frigidi verò tardiùs pubescunt. Secūda ætas est Pubertas: quæ (vt dixi) quarto decimo incipiens, ad vigesimum quintum prorogatur. Proinde Hippocrates quinto Aphorismorū septimo, ita habet: Quibuscūque morbi comitiales fiunt ante pubertatem, mutationem accipiunt: quibuscunque autem vigesimo quinto, commoriuntur. primum terminum vltra pubertatem, vigesimum quintum constituit. Tertia ætas est, quæ Iuuentus dicitur, aut ætas florens, quæ à vigesimo quinto incipiens, ad trigesimum quintum prorogatur. tertio libro Prognostici ita habet Hippocrates: Magis expectari sanguinis oportet eruptionem in minoribus natu quintum & trigesimum annum habentibus: in maioribus verò natu suppurationem. Rursus in eodem libro: Quemadmodum, inquit, in minoribus natu, quàm trigesimum agentibus annum, abscessus consistunt: ita quartanæ potiùs annum agentibus trigesimum. In his locis duplicem terminum scripsit iuuentutis, trigesimum, & trigesimum-quintum: quia vt diximus non omnes eodem tempore pubescere; ita nō omnes eodem tempore consistunt. Quod ita enarrat Galenus in commentario: Ob id igitur Hippocrates quandoque trigesimum commemorat, quandoque trigesimum quintum, vt paulò antè. nam eo quòd aliæ aliis accidant mutationes; fieri nō potest, vt vna communis regula ex omnibus firmiter finiatur. Hæc ille. Nos intelligimus, eadē ratione, eos qui trigesimo cœpere cōsistere, circa vigesimum cœpisse vigere: quanquam alii hac ætate pubescāt: nisi fortè victus vitio factum est nuper, vt maturiùs ad frigidius permutetur. Quarta est ætas cōsistendi: quæ, vt inquit Galenus libro primo Aphorismorum decimotertio, inter iuuētutem & senectutem constituta est: pertingit ferè quinquagesimum annum. Reliqua sunt senectutis. Hæ quinque ætates, ad quatuor aliquando reducuntur: nunc ætate cōsistendi cum senectute copulata, vt cùm Galenus tertio Aphorismorum trigesimo primo, duplices dixit esse senes; in priori senectute esse consistentes: nunc nomine adolescentium adolescentibus & iuuenibus nuncupatis, vt ab Hippocrate decimo tertio Aphorismo primæ sectionis, qui ita habet, Senes facillimè ferunt ieiunium: secundo loco qui ætatem consistentem habēt, minùs adolescentes, omnium minimè pueri. Quare notādus venit Leonhartus Fuchsius, qui iuuenes, & vigentes ætate, & consistentes, eandem ætatem agere tradit, capite nono sui Compendii: quasi non legisset Galenum, qui in commentario prædictæ sententiæ multa scripsit. καθεστηκότας δὲ λέγει, δηλονότι, τοὺς τὴν μέσον ἔχοντας ἡλικίαν ἀκμῆς τε καὶ γήρως: Id est: Consistentes appellat manifestè, habentes ætatem mediam vigoris & senectutis. De hac ætate dixit tertio Aphorismorum trigesimo primo. Senes autem in priori ætate constituūtur, quæ media est inter iuuenes & senes. Præterea dictum est ab Hippocrate, Senes facillimè ferūt ieiunium, δεύτερον οἱ καθεστηκότες. Sed iuuenes non secundo loco post senes ferunt ieiunium. Ergo differūt iuuenes & καθεστηκότες: quod non video, cur aliter, quàm consistentes, vertendum sit. Sed fortasse ratio compendiaria fecit indistinctam diuisionem: in cōmentatione certè aphorismi citati multò aliter docuit Fuchsius. Sed ridendus ille alius est, qui vt nouam lucem afferat, cōsistere ac vigere,

non

non aliter quàm in morbis, idem esse putans, non (inquit) consistentes, sed subsistentes vertendum est; quoniam (inquit) iuuenes consistunt, primi senes subsistunt. nam qui in hac ætate sunt, faciunt ad frigidius conuersionem, non consistunt in vigore. non ergo consistentes, sed subsistentes sunt. Proferunt locum ex Hipp. 1. Prognost. quo οἴδημα μὴ καθιστάμενον appellat, tumorem qui non sedatur. ex quo loco colligunt, dictionem hanc καθεστηκὸς nō minùs significare quod subsistit, aut quod sedatur, quàm quod consistit. quare cùm ex ratione non tam videantur esse consistentes, quàm subsistentes, colligunt dictione illa καθεστηκότες intelligi debere subsistentes. Sed hi sua argumentatione manifestè produnt, se nescire causam, cur qui in ea ætate constituti sunt, consistentes dicantur, quamuis illorum deferueat calor. quam scripsit Hippocrates primo libro De victus ratione, his verbis, Ἀνὴρ, ὁκόταν στῇ τὸ σῶμα, ξηρὸς καὶ ψυχρός· διότι τῆς μὲν θερμῆς ἡ ἔφοδος οὐκέτι ἐπικρατέει, ἀλλ' ἕστηκεν ἀτρεμίζον τὸ σῶμα τῆς αὐξήσιος, καὶ κατέψυκται. Id est: Vir, cùm steterit iam corpus, siccus & frigidus: quandoquidem impetus caloris non ampliùs dominatur, sed stat corpus quiescens ab augmento. Vides Hippocratem dicere, Consistentes, eos quorum calor sedatur: quia eorum corpus tūc primùm incipit stare, quiescens ab augmento. Sed vsurpationis huius nominis καθεστηκὸς, aut verbi huius καθίστημι, nō est eadem ratio in morborum & in hominum ætatibus. nam humani corporis vigor, quod ad calorem attinet, iam deferuet, cùm cessat illius moles ab augmento. nam solida membra corporis plerisq; vsq; ad trigesimum annum, aut etiam trigesimum quintum fiunt corporatiora. in morbis idem est consistere ac vigere. nam à vigore est inclinatio, affectus scilicet remissio: neq; est morbo alia magnitudo, quæ consistat. quare rectè Leonicenus Aphor. vigesimo nono secūdæ ἀκμαζουσῶν transfert, cùm consistunt ac vigent: quasi in morbis duo hæc idem sint. quare ex ratione dictio hæc καθιστάμενον de œdemate dicta significat, quod sedatur: de ætate significat, quod cōsistit. neque video, à quo potiùs petenda sit nominis huius significatio, quàm à Galeno, qui quarto De ratione victus in Acutis commentario 52. ὅπερ σημαίνει καθεστηκὸς (inquit) τὸ βέβαιον. Id est, καθεστηκὸς significat quod stabile & firmum. neq; deest Græcis dictio, qua subsistentes significent, cùm consistentes ita volunt appellari. dicunt enim eos παρακμάζοντας, & ætatem παρακμεῖν. hæc de differentia ætatū. De earum temperamentis dicere iam propero. Iuuentutem esse calidam & siccam, & senectutem frigidam & siccam, admittunt omnes. nam quanquam ab Hippocrate loco nuper citato, primo (inquam) De ratione victus, dicatur senectus humida: id non propter membrorū humiditatem, quæ minima est, sed multitudinem excrementorū humidorum: quæ temperamenti frigiditas, & virtutū naturaliū impotentia colligi facit, dictū est. Sed de temperamento pueritiæ, & adolescentiæ est contentio, in qua illa duo occurrunt disputanda, Vter sit intensior calor, qui in pueris est, aut qui in iuuenibus: &, An adolescentia temperata sit, an calida & humida. Tam diuersæ fuerunt hac de re antiquorū sententiæ: vt nonnullis ætas puerilis omniū calidissima visa sit, nonnullis prorsus frigida, nōnullis nondū frigida, sed quàm iuuentus minùs calida. Qui eam frigidiorē esse censent, obijcient conuulsiones, & frigidos affectus, & cruditates, quibus pueri frequentissimè laborant: iuuenes contrà ardentissimis febribus, fluxu sanguinis corripiuntur, alimenta tenuia in bilē transmutant. pueri somnolenti sunt, iuuenes vigilantissimi. habent hi tenues, flauas, & contento tenui vrinas: illi corpulētas, pallidas, & copiosiori contento. Contrà qui calidiores esse dicūt pueros, ex principijs generationis quibus proximi sunt, argumentātur: atq; proinde his plurimum esse calidum innatū existimant. obijciunt etiā intolerantiam inedię, qua omnes ætates superant, & accessionē corporis, quæ in ea ætate maximè fit. Longum somnū à multo cibo, atq; eo humido, quo vtuntur, fieri dicūt. hinc etiā conuulsiones, & frigidos alios affectus, & cruditates fieri, nō ex frigido temperamēto. vrinas etiā tales excerni, causa, vt dicunt, edacitas est: tum quòd à cibo ludentes, prosilientesq; mouētur. Alij rursus, quanquā ortui proximos esse pueros admittant, calorē tamen humore submersum esse cōtendunt, & incrementū mol-

liciei materiæ tribuunt. quoniam quò humidius est corpus, eò faciliùs etiã à minori calore dilatatur. Inediæ impatientiam, ex alimenti indigentia ad nutriendũ & augendum corpus nasci dicunt. Sed si hi apertè frigidum esse puerile corpus velint defendere, omnino loquuntur improbabiliter. nam vt ab Hippocrate libello De victus ratione dictum est: Puer calidis & humidis temperatus est, quia ex his est constitutus, & in his incrementum accepit. humidissima igitur & calidissima sunt corpora proxima generationi, & augentur quamplurimum, & quę his proxima sunt, eodem modo. Hæc Hippocrates. Sed nihil prohibet, cum maxima humiditate calorem quàm multum coniunctum esse. accretio non minùs, vt etiam tetigit Hippocrates, hanc ętatem calidam esse conuincit. nam quamuis humida dilatantur facilè, tamen crementum à dilatatione multũ differt: & quò maior fit accretio, eò fit copiosior nutritio. Ergo qui ætatem hanc frigidam statuunt, omnino improbabilia loquuntur. Sed qui de præstantia caloris pueritiæ & iuuentutis edisserunt, tam afferunt vtrinq; probabilia, vt in eam sententiã Galenum coegerint, quæ scilicet omnium est probabilissima: Neutrum illorum alterum superare, sed esse omnino pares calores. nam vtrorumq; rationes sententiam hanc probant. & experimento confirmat Galenus, obseruato (vt ipse dicit) multum temporis eiusdem hominis calore: eiusdem, inquam, pueri priùs, & iuuenis etiam deinde, postquam adoleuerat. Sunt itaq; calores intensione æquales, in modo caloris tantùm differentes. puerilis enim, mitis, suauis, & halituosus est, vt qui in humido naturali recipiatur, & calidi innati sit: iuuenilis in eadem gradus intensione, mordax, & acer, ac insuauis, quoniam calidi adscititij est. cuius tantum est substitutum, quantum innati calidi perierat. Visum est quibusdam, illud, Æquales in radice, quod apud Galenum est, nõ de æqualitate intensionis intelligere, quippe quam absolutè maiorem esse putant in iuuene: sed æquales dici, quia quantum calor iuuenis calorem pueri vincit intensione, tantum ab eo multitudine calidi superatur. Sed si quis secundum De temperamentis legat librum non adeò longum: facilè intelliget, hanc interpretationem à mẽte ipsius dissidere. nono etiam Methodi, pueritiam nulla ætate dicit esse frigidiorem. decepti sunt hi, vt arbitror, Galeni verbis, quæ sexto De morbis popularibus, constitutione tertia, commentario decimo quinto scripsit. quæ ita habent: Vt in commentarijs De temperamentis & Aphorismis à nobis disputatum est, non absolutè puer vigente calidior est: sed insito calore calidior. calidum autem non ingenitum, eo absolutè calidius esse, monstratũ est, quo ætate vigentes plus abundant. Sexto epidemiωn, constitutione prima, commentario quinto, iuuenis quidem (inquit) absolutè calidior: puer verò non absolutè, sed eò quòd plus innati calidi possideat. tertio etiã de causis pulsuum capite quarto De pulsu puerorum ita scripsit: Calor autem etsi non sit simpliciter maximus, propter incrementum animalis spiritus, par fit in illis distentionis vsus ei, qui cõsequitur plurimum calorem. quantũ enim iuuenibus cedunt redundantibus aduentitio calore, tantum necessitate spiritus resarcitur. Ecce tria loca, in quibus Galenus videtur sentire, pueros iuuenibus cedere in calore. quæ tamen me nunquam coegerint, sententiam mutare, aut Galenum accusare contradictionis. habet enim commodam interpretationem, calidi scilicet ingeniti plus est in puero: sed adscititij tantò est in vigente plus, quantò ingeniti est minus. Sed par portio calidi adscititij absolutè calidior dicitur, nõ propter intensionem, quæ par est: sed propter caloris modum, qui, vt explicuimus, est diuersus. & eadem ratione, par calor, sed acrior, suapte natura plus instigat pulsatricem virtutem ad magnitudinem distentionis. quare quod deficit vsus propter caloris, alioqui multi, leuitatem, reparandi spiritus animalis indigentia suppletur. qui ætatem puerilẽ frigidam & humidam statuunt, adolescentiam dicunt calidam & humidã, & iuuentutem calidam & siccam, & senectutem frigidã & siccam, nimis studiosi, quatuor ætates quatuor elementorum temperamentis componendi. quod & in quatuor anni temporibus faciũt, ver calidum & humidũ dicentes, autumnũ frigidũ & siccũ. Galenus verò primũ, neq; illa elementorũ tẽperamenta, quę illis tribuit Aristo-

Aristoteles, admittit, vt in secũdo & tertio capitibus docuimus: deinde neq; istis legibus plus satis philosophicis adstrictus est; melius esse ratus, quoad fieri possit, temperatũ aliquid generari, etiã si elementi alicuius temperamento nõ respondeat: quàm omnia intemperata fieri, & elementorum temperamentis commodè respondere. Ergo inter ætates adolescentiam, inter anni tempora ver, & autumnũ, temperata esse opinatur: atq; hoc vnum interesse, quòd ver temperatũ est æqualiter, autumnus temperatus inæqualiter. qua temperie nulla intemperies est insalubrior. Libello De salubri victus ratione, commentario septimo, ita scriptũ est: Vt equidem dico ætas temperatissima, quæ media est inter pueros, &
10 adultos. Sexto De tuenda valetudine, optimã namq; (inquit) temperiem in adolescentia corpus obtinet. Sed etsi hæc Galenus tacuisset, doceret salubritas, quę in hac ætate, & in vere est. adolescentes siquidẽ neq; morbis laborant ex multis humiditatibus, vt pueri: neq; admodum biliosis, vt iuuenes. Ver ab Hippocrate appellatur saluberrimũ. quod tamẽ si caliditate & humiditate redundaret, neq; aliqua ætas, neq; aliqua temporis constitutio esset ad prauas putrefactiones paratior. Neq; verò propterea, quòd adolescẽtes plurimo abundent sanguine, qui etiã in vere cõspicitur largè profluere, in illorum sententiã veniendum est. Caussam enim qua hoc adolescẽtibus accidit, disertissimè docuit Galenus tertio Prognostici trigesimo his verbis, Pueruli plurimũ sanguinis habent humorẽ, eumq;
20 tantummodo haberent, quantũ in ipsum agitur ætatis temperamentum: at quia cibi copiã ingerunt, atq; inordinatam, succi aliquid, qui crudus nomine dicitur, subit. Porrò quoties ad ætatẽ deueniũt adolescentium quidã, iam rectè viuunt, meliorẽ vitæ nacti tenorem, & ita sanguis in illis redundat solus; quidam verò adolescentes multò deteriùs, quàm parui pueruli: itaq; tales ęgrotant subinde pariter, ac vehementer, copiam crudæ materiæ colligentes. hæc Galenus. Ex quibus constat, sanguinis redundantiam in adolescentia propter victus permutationem fieri. in vere non eò tantùm redundat multus sanguis, quòd multus generetur: sed quòd humores, qui frigore veluti concreuerant, remittente frigore, funduntur. in quo sensu intelligendũ est primo De natura humana, ver calidũ
30 & humidum (quod etiã refert Galenus octauo De placitis) ab Hippocrate appellari. Illud vnum mihi videtur argumentũ non vulgarem habere solutionẽ: quod proinde proponam solùm, & illo longiusculam iam quæstionem cõcludam. Iuuenis propterea dictus est parem cum puero calorẽ habere, quòd à pueritia vsq; ad florentẽ ætatem, quantũ ingeniti calidi perit, tantum adscititij reparatur: atq; ita, quò plus est ingeniti in puero, eò minùs adscititij. quod quadã ratione (vt diximus) absolutè calidius appellatur. Ergo in adolescẽtia quoq;, quippe quæ ætas media est, idem est caloris gradus. nam quò minus adscititij erit comparatum in adolescentia, quàm in iuuentute, eò minus ingeniti perierit. Huic argumẽto ego ita responderim, Non perpetuò à pueritia vsq; ad iuuentutem, quantũ corrum-
40 pitur ingeniti, tantum adscititij introduci: sed in iuuentute tantum esse comparatum huius, quantũ illius perierit. nam à principio pueritiæ vsq; ad mediũ adolescentiæ plus calidi ingeniti absumitur, quàm adscititij succrescit. à medio adolescentiæ vsq; ad finem iuuentutis contrà plus efflorescit adscititij, quàm ingeniti consumatur: quoniam adscititium siccitas præcipuè facit efflorescere. corpus autem nondum est siccum, vsq; dum medium adolescentiæ elapsum est. ergo hac ratione non fuerit captu difficile, Pueritiæ calorem intensissimum vsq; ad medium adolescentiæ remitti, & ab hac ætate rursus intendi, & in iuuentute priorem iterum intensionem obtinere. Verùm de his satis, si cùm de temperamento sexus tantillum dixero, ad particularum temperamenta transgrediar.

50 *De temperamento sexus.* *Cap. IX.*

QVANQVAM video in disputatione de sexus temperamento à quibusdam esse multum elaboratum, ab ijs, scilicet, quibus nihil antiquius est, quàm omnia pro & contra (sic enim loquuntur) disputando docere: ego tamen hęc breuissimè percurrã. ac fuisset vtilius multò, vt opinor, lectorẽ ad caput primũ libri tertij De causis pulsuũ, & ad libros De temperamentis Galeni remittere, quàm

in leuissima quæstione morari, cùm præcipuè nihil habeã quod iis quæ ab aliis scripta sint, addere possim, neq; illa indigeat multa expositione. Quãtum in ipso est sexu, mares fœminis calidiores sunt. nam fœmellæ est concipere, lactare, & educare fœtus: maris, alimenta his suppeditare, & si petatur insidiis, defendere. In genere rapaciũ auium fœmellas maribus potentiores, & fortiores esse, & ad quærendũ alimenta, & repellendas iniurias promptiores, venatores omnes nullo dempto testantur. Leænã quoq; leone esse ferociorem, & vrsam vrso, multi perhibent. Sed horum non improbabiles excogitatæ rationes à quibusdã sunt: Rapaces nempe aues igneũ habere calorem, & temperamentũ generis calidũ valde siccumq;, quod fœminea frigiditate & humiditate attemperatum cõmodius redditur ad operationes. contrà masculino auctum igne ad immodicã distemperantiã labitur, & desiccatione ad frigidius recidit, quod in aliis generibus, cùm consenescunt, videmus accidere. leæna verò, ac vrsa, vt quidã probè coniiciunt, non tam sunt vehementiores, quàm morosiores. nam vt perhibent, quanquã vehementiorẽ faciant impetũ, non eatenus pugnando perseuerant. at verò in humana specie, cuius naturæ notitia nobis suffecerit, non dubium est, quin vir fœmina tẽperamento sit calidior. nam habet omniũ operationum, tam animalium, quàm naturaliũ, & vitaliũ maius robur. mouetur enim firmiùs, sentit perfectiùs, nutritur fœliciùs, nociua expellit promptiùs, pulsat latiùs, & vehementiùs: neq; verò quicquã prohibet, ipsam citiùs peruenire ad incremẽti statum, neq; sanguine magis redundare, qui singulis mensib. per vterum euacuetur. nam vt citiùs ad statũ peruenit: ita minùs crescit. illud fit propter humiditatem tẽperamenti: hoc propter exiguitatẽ caloris. proinde minores habẽt ætates, & breuiores periodos. quòd verò in his sanguis redũdet, non multitudo caloris generãtis, sed paruitas caloris discutientis facit: sicuti quòd frigoris sint patientiores, faciũt obstructio, & multa pinguedo, prohibentes quò minus membris sentientibus & profundioribus frigidũ occurrat. ita tamen hoc verũ est, vt nihil prohibeat, fœminam aliquã aliquo viro fieri calidiorẽ. Sunt quædã viragines, quæ firmissimos habent omnes neruos, neq; plus viris excrementosæ sunt. Sanè biliosa mulier pituitoso viro calidior erit. eritq; huic maior pulsus, & fortior, quàm viro. Sed biliosa bilioso, & pituitosa pituitoso, vt cętera quoq; paria sint, frigidior est. Neq; huic sententiæ ratio ortus vtriusq; sexus aduersatur. nam vir à fœmina non differt natura, sed sola membrorum genitaliũ formatione. differunt autem in illis hæ partes, si consulis Galenum libello De dissectione vuluæ, & quatuordecimo De vsu partiũ, quòd quæ in formatione masculi, acta calore extrà pullularunt; in fœmellæ formatione interiùs latitantia, remanserunt. Itaq; causa generationis maris calor est, & fœminæ frigus. Sed calor, vt paulò infrà, Deo cõcedente, docebimus, potest aut membra omnia ad proportionẽ tenere, aut in membrũ aliquod incumbere. nam nihil prohibet virum esse genitalibus calidiorẽ; corde, cerebro, & hepate frigidiorẽ: contrà fœminã. Sed contrà videtur esse, quòd neq; his membris semper viri inueniũtur calidiores. multæ enim fœminæ laborant intemperie calida vteri, & viri præ testiculorum frigiditate possunt esse generandi impotes. Fateor. Aliquando fit, quantũ coniicio, vt vir fiat non tam caloris vi, quàm copia materiæ illis partibus respondentis: & fœmina materiæ penuriâ. adde potuisse harum partium temperamenta, aut errato aliquo in victu, aut morbo antecedente permutari. Sed magna ex parte, ac ferè semper membris genitalibus ex formatione mares sunt calidiores: proinde habent latiores vias, & in coitu morantur minùs, quia plerunque citiùs effundunt. Fœminæ contrà propter viarum stricturam, lentiùs emittunt: atque nonnunquam omnino nõ possunt mittere: quòd in illis vehementem facit, & difficilem irritationem. quod symptoma multis imponit, putãtibus ex calore id fieri. Sed fit re vera, vt inquit Auicena in vigesima prima tertii magna ex parte, quia cùm viri citiùs emittant, destituuntur ipsæ re inconfecta. vnde constat, Tiresiam immeritò maiorem voluptatem fœminis adiudicasse: nisi fortè de longiori, non de intensiori voluptate contentio erat inter Iouem & Iunonem. Sed de

his hactenus satis. Ad particularum temperamenta transgredior: quæ iam ipsa sermonis series videtur attigisse.

De singularum partium temperamentis. Cap. X.

OBLITI videbimur nostri instituti, si singularum partiũ temperamenta percurrimus, ac non potiùs ea solùm, quæ in controuersia constituta sunt. non enim omnes medicinæ partes pertractare animus est: quarũ singulas pertractauit Galenus, vt nihil supra videatur, aut doceri, aut excogitari posse: sed medicas quæstiones, quas scriptorum multitudo peperit, dirimere studemus. Ergo quòd cutis, atq; ea præcipuè quæ in vola manus est, mediũ in vtraq; oppositione (calidi inquam & frigidi, humidi & sicci) inter humani corporis membra tenet, iampridem inter omnes autores conuenit: & de reliquorum etiã membrorum temperamentis conuenit non minùs. Sed de pulmonis, & cordis temperie, quam in secunda oppositione habent, nõ adeò omnibus est vna sententia. De neruorum etiam motiuorũ humiditate videtur nõnihil dubitatum esse. de quibus proinde dicendum à nobis est in præsenti capite. Galenus primo libro De temperamẽtis docet, Membrum, quò mollius est, eò esse humidius: & quò durius, eò siccius in humano corpore. in hoc enim non potest, interim dum viuit, tantus esse calor, vt emolliat sicca liquando: neq; tantum frigus, vt induret humida cõgelando. deinde ad calcem libri, ita de singulis edisserens inquit: Humidissima, frigidissimaq; pituita est, calidissimus sanguis: non tamen perinde humidus, vt pituita: pilus autẽ siccissimus & frigidissimus, minùs eo & frigidum & siccum est os: hoc verò minùs sicca est cartilago, statim post cartilaginem ligamentũ: post hũc tendo, deinceps membrana, & arteria, & vena, ipsa scilicet corpora vasorũ. succedunt deinde nerui duri, molles autem nerui in humiditatis & siccitatis mediocritate naturam cutis obtinent. nam in altera oppositione, neruus mollis nõ est in medio calidi & frigidi, sed tantum deficit caloris ei quantũ sanguinis. ita verò & reliqua omnia priùs dicta, tantò sunt cute frigidiora, quãtò magis exsanguia: Etiam tunicæ ipsæ, maximè sanguineorũ vasorum, arteriarum (dico) & venarum, exangues sunt, & frigidæ natura. contactu autem sanguinis calefiũt, atq; ad medium temperamenti statum veniunt. sanguis verò ipse à corde accipit calorem: quippe id viscus natura, omnium animantis particularum, tum maximè sanguineum, tum verò calidissimum est. Proximum illi iecur est. verũ cor paulò quàm cutis minùs est durum: iecur multò. itaq; etiã humidius quàm cutis cor est; quãtò scilicet est mollius. iam verò caro cute humidior etiam est, eadẽ quoq; calidior. spinalis autem medulla humidior quidem, sed & frigidior. & hac rursus humidius est cerebrum: adhuc autem ipso magis adeps, cui concretio contingit, propterea quòd membranis adiacet. crasso namq; oleo similis est, eoq; congelatur, vbi cum frigidis & exanguibus particulis coniungitur. At neq; circa iecur coire potest adeps, neq; circa arterias, venásve, aut cor: Sed neq; circa aliã vllam valde calidam particulam. Quoniam autem cogitur per valde frigidum, calfacta liquatur; non aliter ac alia quæ congelata sunt: cerebrum autem calore non liquatur, eoq; adipe minùs est humidum. porrò minùs humida quàm adeps pulmonum caro est, vt quæ neq; ipsa calfacta liquescat. iam longè etiam adipe minùs humida est tum lienis, tum renum caro. omnia tamen hæc cute sunt humidiora. Hæc Galenus. Qua dictione, neruos molles cuti omnino similes, & cor humidum esse, ac pulmonem illo humidiorem multò, dicit. At verò idem Galenus libro secundo capite tertio de neruis ita differit: Proxima cuti est mollium neruorum natura: durorum autẽ, qualis ipsa cutis, secundum humiditatẽ & siccitatem. Hactenus Galenus. Qui, nõ intelligo, qua ratione in primo libro dixerit, Neruorũ mollium humiditatẽ æqualem esse humiditati cutis: & in secundo, duros in hac oppositione esse similes cuti, cùm duri mollibus multò sint sicciores. Hæc contradictio (quantum suspicor) coniecit Auicenam in tantam hæsitationem; quanquam alioqui ipse est sua natura hæsitabundus: Nerui (inquit) sensus, frigidiores quidem, sed non multũ sunt temperato sicciores, & fortasse sunt ei propinqui: & neq; etiã in frigiditate sunt ab eo valde remoti. Cæterùm, quan-

quam hæsitandi ansam illi præstiterit Galenus: tamẽ ita errãdi, vt molles neruos in classe siccorũ membrorũ collocaret, nõ præstitit. nã temperatæ humiditatis, & assimilis cuti, primo libro dixit, neq; hoc admodũ constanter: sed scciores esse cute, nullibi dixit. neq; id ratio fert: cùm multò molliores cõspiciantur. Est qui dicat, locũ hunc secũdi libri esse corruptũ, neq; legendũ esse durorũ, sed molliũ, quò huius loci sententia eadẽ sit, & prioris. hic nõ est damnandus, nõ .n. leui argumẽto permotus ita censet. Sed vt mihi legenti Græcũ codicẽ apparet, ipsa sermonis series huic cẽsuræ resistit. ita .n. habetur ἐγγυτάτω δ' ἐστὶ δέρματος καὶ ἡ τῶν μαλακῶν νεύρων φύσις· ἡ δὲ τῶν σκληρῶν, οἷόνπερ αὐτὸ τὸ δέρμα καθ' ὑγρότητα δηλονότι καὶ ξηρότητα. Hæc sunt Galeni verba: intellige vbi dicitur ἡ δὲ τῶν σκληρῶν dici, ἡ δὲ τῶν μαλακῶν, & fiet hic sermonis cõtextus ineptissimus: Proxima est cutis natura, naturę molliũ neruorũ: molles aũt similes sunt cuti in oppositione humiditatis & siccitatis. Quis nõ ridebit, in tã breui dictione inutilẽ repetitionẽ, & ineptã? Sed interiectũ esse locum antecedentia & consequentia nõ patiuntur. quantũ assequi possum, hæc est Galeni mens: Cutis sita est in medio molliũ & durorum neruorũ. molles sunt molliores cute; duri duriores. à se inuicẽ satis distant, sed à cute vtriq; parũ. proinde quasi parũ distantes, vtrosq; contulit cuti: illos in primo libro, hos in secundo. Illud oportet medicũ intelligentia præditum subaudire: quanquã ita dictũ sit sub vniuersali ratione: tamen non omnes sensui subseruientes, æquè molles esse: neq; omnes motus neruos æquè duros. visus enim, quàm auditus molliores sunt: & qui inambulationi subseruiunt duriores ijs, qui ad mouendũ brachia deferuntur. nimirum cerebrum mollius est spinali medulla, & cerebri pars anterior posteriori: & quò medulla spinalis à cerebro longiùs producitur, eò quoq; durior euadit. Orta attestantur suis principijs. quare quò ex superiori & anteriori principio neruus deducitur, eò mollior est: quò ex posteriori & inferiori, eò durior. proinde sensui deseruientes deduxit natura ex cerebro, motui verò ex spinali medulla. Iis etiã quę de cordis humiditate dicta sunt, cõtradixit Auicena, ita dicens inter recensendum quæ in siccorum classe collocari oportebat: Post os in siccitate est cartilago, postea ligamẽtum, pòst chorda, pòst panniculus, pòst arteriæ, pòst nerui motus, pòst cor, pòst nerui sensus, pòst cutis. Hac in parte citra controuersiam damnandus Auicena est, qui à Galeni sententia, & experimento, quod ex mollicie desumitur, sine ratione recessit. quoniã (vt arbitror) non capit, qua ratione cum tanto calore natiua humiditas cõiuncta sit. Caliditas siquidem, inquit, maior quàm habet, reddit corpus siccius, quàm oportet. Sed hanc à suis asseclis vsurpatissimam propositionẽ paulò superiùs falsam esse monstrauimus. Tertiũ illud de pulmonis temperie nõ adeò facile est: quippe quod nõ sine adhibita ratione protulit, vt alia pleraq;. Scire (inquit) tamẽ debes, quòd pulmo in sui substantia & natura, nõ est humidus vehementi humiditate. omnis enim complexio membri naturalis similis est eius, quo nutritur: & secundũ suã accidentalem complexionem, assimilatur ei quod ab ipso superfluit. Pulmo autẽ nutritur calidissimo sanguine, & multæ admixto choleræ, & hoc quidẽ ipsemet Galenus nos docet; in ipso verò multa humiditatis superfluitas colligitur, propter illud quod ad ipsum ascendit de vapore corporis, & propter illud quod ad ipsum descendit de catarrhis. Postquam igitur sic est res, hepar multò magis humidum pulmone humiditate naturali, & pulmo magis est madefactus, licet humiditatis mora ipsum in sui etiã substantia molliorẽ fecerit. Hactenus Auicena facundiùs quàm pro suo more de pulmonis humiditate disputauit, censens, pulmonem non esse membrum humidum, sed madidum: atq; propterea à Galeno appellatum esse humidum, quòd aduentitia humiditate sit præditum, non naturali. Sed reuera hic sensus nõ quadrat cum Galeni dictis. nam in superiùs scripto capite, carnem pulmonum confert in humiditate cum cerebro, cõstituens vtrumq; inter adipem, & lienem, renesq;: hac ratione monstrans, humidiorem adipe, quòd calfacta minimè liquatur. Sed constat per liquationẽ, aut illius priuationem, natiuam humiditatem explorari, non aduentitiam. præterea quarto De causis pulsuum capite duodecimo, de pulsu peripneumonicorum, ita inquit de

quit de pulmone disserens: Nam quia laxum est & molle, & vndiq; vacuum, à pituitosiore atq; crassiori sanguine inflammatur; cùm subtilis biliosusq; fluat ferè, neq; cum viscere vlla ratione cohærescere possit. Ex his verbis nemo non intelligit, membrum hoc humidum censeri à Galeno, non siccum & biliosum: quippe cum quo bilem nulla ratione cohærescere posse dicat. quid, quòd, vt ipse autor argumẽtatur, nutritur sanguine calidissimo multæ admixto choleræ? & quæ nutriuntur similia sunt iis, à quibus nutriuntur? Primo bilis liquor est, ac proinde in sua substantia actu humorem habet (sicca enim potentia tantùm est) Nutrientia verò sua substantia nutriunt. quare potiùs oportuit nutritum nutrimẽti substantiã imitari, in qualitatibus actu existentibus, quàm in iis quas habet potentiã: his enim agunt medicamenta; alimẽta potiùs substãtiã. adde falsum esse, pulmonem nutriri bile: nam etiam si siccus nõ conuinceretur esse, esset tamen calidissimus, atq; facillimus inflammatu; quod non expediebat membro cordi propinquo, & in perpetuo motu semper futuro. Multum interest dicere, Nutritur sanguine bilioso, aut sanguine subtili: potest enim sanguis fieri subtilis, aut permixtus bili, humori scilicet tenuissimo, aut expurgatus multum à fæcibus, quæ illum reddunt crassum. Sanguis ergo, quò cõmodum pulmoni nutrimentũ fiat, non permiscetur cum bile, sed qui ab hepate per venam cauam deportabatur subcrassior, in dextro ventriculo cordis defæcatur, & attenuatur, remittitúrque ad pulmonem, qui multo spiritu permixtus, fit quasi spuma (talẽ enim spuma habet ortũ ex spiritu humore concluso) Atq; ita simili sibi alimento nutritur pulmo, qui spongiis similis est, & quasi ex cõcreta spuma habet substantiam, laxam, mollem, & in subrubro colore ad album aliquatenus declinantem. Neque quicquam aliud significauit Galenus quarto de vsu particularum: Pulmo ex elaborato ad vnguem flauo, subtili, spirituoso, ac puro sanguine sumit alimẽtum. Non enim flauus ex permixtione flauæ bilis fit, vt ille fortassis putauit, sed ex spiritus permixtione ad bullarum album splendorem trahẽte ruborẽ sanguinis: atq; ita talis euadit spuma ex sanguine. id quod clariùs intelligitur aliis verbis in eodẽ capite paulò superiùs scriptis, quibus ita inquit: Quò fit, vt & caro splenis, quamuis laxa sit, à pulmonis tamen carne magno interuallo relinquatur: laxissima enim ea est, atq; leuissima, & paulò minùs alba, quasi ex spuma quadam, coagulata. Nutritur enim ex sanguine exactè puro, flauo, subtili, & spirituoso. Vbi illud quoq; subaudiendum est, flauum colorem illic, ξανθὸν Græcè, non dici exactè talem: sed vt pallidum etiam & subpallidum comprehendat. alioqui flauus non sit paulo minùs albus, à quo longè distat. id quod etiam monstrat non ex bile fieri, sed vt explicuimus. Auicena, quantum intelligo, ductus est in hanc opinionem, quia vt dicemus, cùm loquemur de humoribus, bilem spumã sanguinis esse putat. ita enim finit, seductus fortasse illis verbis Galeni quarto De vsu particularum cap. tertio, loquentis de modo quo bilis generatur: fluitãs verò quod tenue est, ac leue, & veluti spuma quædam in sanguinis superficie vehitur. Sed Galenus illic non confert bilem cum spuma in substantia, sed leuitate, tenuitate, & supernatatione. Sed lubet inquirere ab Auicena, quò huius quæstionis iam tandem finis sit, cur pulmonem siccum esse censuit, quòd nutriretur bile; & nõ lienem, quòd melancholiã: pręterea apertum est, si ex madefactione pulmo mollis esset, consumpto humore irrigante, aut ad ignem, aut expressione, aut alia ratione, tãdem durum ipsum euasurum. at verò non euadit, vsq; dum combustus carbo sit, carne etiam ipsa depasta. est ergo pulmo non solùm ex accidenti, sed natura sua humidus; & hepate humidior, vt & mollior. atque huius quæstionis hic esto finis.

De temperatissimo corpore, & an habeat omnes operationes perfectissimas, & omnibus causis resistat maximè, sitq; maximè longæuum. Cap. XI.

TEMPERATVM corpus inæqualiter participat temperiem secundum partium diuersitatem necessariò: quemadmodum paulò superiùs monstra-

tum est. non enim fieri potest, vt non sit cor cute calidius, & cerebrum frigidius humidiusq;, & ossa cum frigiditate sicciora. Cæterùm possunt hæc temperamẽta his membris secundum naturalẽ portionem inesse; &, vt ex hac inæqualitate, facta calidorum cum frigidis, & humidorũ cum siccis collatione, æqualitas resultet. Et hoc quidem est optimum temperamentũ, & æquale, & quod maximè expeti debet. Est & aliud æqualis temperamenti genus, quod non adeò probo, sed æquale tamen est. dici potest inæqualiter æquale. fit cùm præcipua membra intemperata sunt tam diuersa intemperie, vt nullum illorũ toti corpori possit denominationem tribuere. vt si fingas hominem corde frigido, & hepate tãto interuallo ad calidum, quãto cor ad frigidũ inclinãte; liene calido, si placet; & pari interuallo frigido ventriculo; cerebro temperato, & reliquis partibus: temperatum ita corpus efficias, sed non valde salubre. Illud verò quod æqualiter secundum proportionẽ est temperatum, quod primo loco descriptũ est, saluberrimũ est, & ad resistendum paratissimum: adeò, vt multi medici conentur defendere, corpus hoc singulas operationes perfectiùs reliquis omnib. obire, & singulis alterãtium causarum generib. plus posse resistere. quoniã scilicet Galenus libello Artis medicinalis, corpus quod ab ipso naturæ ortu bonã habet temperationẽ in simplicibus, & coagmentationẽ in compositis, salubre vt semper, & saluberrimũ appellauit. quare (dicũt) si saluberrimum est, omnib. resistit maximè. In eodem libello capite octauo ex operationum perfectione docet temperiem optimã dijudicare; & insalubria à saluberrimis distinguere eo, quod magis minúsue in operationibus existit; ac quia causis, quæ ægrotationẽ pariunt, non æquè resistunt. itaq; hi iuxta Galeni sententiam (vt sibi videtur) contendunt temperatum corpus omnes operationes perfectiores edere intemperatis. quibus si obiicias, Aquilam, aut lyncem acutiùs cernentes homine; canẽ perfectiùs odorantẽ (quod tamen contrà fieri oportebat, cùm omnium animaliũ temperatissimum homo sit) multum interesse dicunt, plus quis videat, aut perfectiùs. itaq; aquilam plus homine videre, & canem plus odorari, non tamen perfectiùs. quid tamen illud perfectiùs sit, non omnes eodem modo declarant. quidã dicunt, aquilam procul ad claram lucem meliùs cernere, sed non tam facilè ad omnia se conuertere, aut omni differentiæ distantiæ, & illuminationis, sese accõmodare. alii perfectionem hanc in quadã ipsarum potentiarũ concinnitate constituunt, dicentes, in temperato homine ita sibi potentias respondere; vt perfectiùs cohæreant, & inferiores meliùs superiorib. respondeant. ita de operationib. edisserunt. De resistentia non minor concertatio est. nam cùm temperatum corpus minùs distet à frigido, quàm calidum, & à calido quàm frigidũ: nõ est quòd ad calidum nõ mutetur faciliùs, quàm frigidum; & ad frigidum, quàm calidum. Sed huic argumento ita illi respõdent, Repugnantiã non tam fieri qualitatibus, quàm virtute; & virtutem in temperamento æquali esse fortissimam: quæ omni insalubrium causarũ generi resistit valentissimè. Veruntamen ego miror, quid hos homines coegerit discruciari, has dilutiones, subtiles illas quidem, sed inutiles tamẽ, excogitando pro tuenda opinione Galeni, vt profitẽtur; cùm Galenus ipse illorum assertionibus contrarius sit. non enim requirit à temperatissimo homine, neq; à temperatissimo equo, aut leone, aut cane, vt singulas operationes perfectissimas habeat: sed eam tantùm, quæ speciei est maximè accõmodata. ita enim inquit primo libro De temperamentis capite vltimo: At medii quidem in vniuersa substantia temperamenti communes notæ dictæ iam sunt: quæ verò in animalium speciebus, actionis perfectione, quæ cuiq; sit conueniens, iudicãtur. conuenit autem homini, vt sit sapientissimus: cani, vt sit mitissimus, pariter & fortissimus: leoni, vt tantùm fortissimus: sicuti oui, vt sit tantùm mitissima. Igitur à temperatissimo homine requirit Galenus, vt sit prudẽtissimus; non etiam, vt velocissimus, & fortissimus. De resistendi vi in libello De optima corporis constitutione, cùm ita scripsisset: Quod enim eiusmodi corpus rectè ad vnamquanq; se habeat actionem, difficiliusq; quàm cætera corpora morbis corripiatur, id facilè à quouis deprehendi potest. tamẽ paulò infrà addidit in huius sententiæ

tentiæ explicationẽ (quam melius est ab eodem autore desumere, quàm ab alio quopiã exigere: vt Galenus ipse quodã loco dixit) Excedentiũ vtrunq; aliqua in re plus potest. nã à causis externis densius, laxius verò ab internis minùs læditur. (paucis interpositis) Similiter quod siccius est moderato, ab humectantibus minùs læditur; & siccantibus, quod humidius: quapropter sicuti à nobis paulò superiùs explicatũ est, quod medium dicitur, haud sanè videtur, plus omnino, quàm cætera corpora morborũ offensis aduersari: sed singulis quidẽ corporibus aliqua in re inferius esse, ante omnia tamen potissimùm deligendũ. Idem Galenus octauo Methodi capite octauo docet, Inter octo temperamẽta inæqualia, quatuor incidere promptiùs in febrem, quàm æquale, & quatuor multò minùs. Nã quod frigidũ est cum humiditate, aut cum siccitate, vel quod tantùm humidũ, aut tantùm frigidũ; non tam promptè febre corripitur, quã æquale. Ergo ad singula habet deteriùs, quàm aliqua intemperata corpora. Hippocrates libello De aere, locis, & aquis, describẽs gentem, quę est inter Asiam & Europã, ita inquit: Certum est hanc regionẽ proximè accedere ad naturã, ac mediocritatem temporum: verùm virilitatem, laboris tolerantiã, atq; audaciam non verisimile est huic naturæ innasci. Vides, vt Hippocrates deneget virilitatem, & laborũ tolerantiam, & audaciã temperatæ naturæ, hominũ in regione temperata genitorũ. Non igitur omnes operationes ijs perfectissimæ innascũtur: neq; omnibus causis maximè resistunt, sed ea tandẽ vera Hippocratis & Galeni sentẽtia est: Temperatũ omnibus causis resistendo, omnes homines superare; in resistẽdo singulis, nõ omnes. nam illud quod dicebatur de virtute in his fortissima, hominum est ignorantium virtutẽ, de cuius substantia constat, nihil, etiã si à qualitatibus sit diuersa, qualitatibus vti, vt instrumẽtis ad agendum, & resistendũ. quare virtus, quæ multo frigore operatur, minùs à calore deijcietur. Illud quod de magnitudine operationũ, aut perfectione dicunt, intelligo multò minus. nam quis ignorat, canẽ odorari perfectiùs homine? & vt ab Aristotele dictũ est, in sensibus omnibus, dempto tactu, hominẽ ab alijs animalibus superari: cùm tamẽ temperamenti perfectione omnia ab homine superentur. Quis dicat, temperatissimũ hominẽ continuò oportere esse firmissimũ luctatorẽ? atq; hac in re nõ à Milone, neq; ab Hercule, neq; à Samsone superari? Sẽsus quantũ ego ex philosophis accepi, eò est perfectior, quò plures cognoscit differẽtias rei sensui subiectæ. at verò canis omnino nobis incognitas differentias odorũ sentit. homo nunquã sine dolore, aut voluptate olfacit: quoniã non nisi extremas differẽtias potest percipere, propter potẽtiæ odorãdi imperfectionẽ, vt secũdo De anima Aristoteles docet. At fortasse inter hominẽ & reliqua animalia id cõtinget: nõ tamẽ ita inter ipsos homines? Nũquid canis proinde meliùs odorat, quòd canis est? aut quòd tale in odorãdi instrumẽto habet tẽperamentũ? Ego quidẽ propter tẽperamentũ arbitror. quid ergo prohibet, si homini, calido ac sicco cerebro tale est in odoratus instrumẽto temperamentũ; talẽ quoq; esse operationẽ, qua temperatũ hominẽ superet? certè non omnibus operationibus æqualis temperies est accõmoda, sed sua est singulis vtilis. Neq; illud, quod dicũt de proportione potentiarũ, verũ est, vt illi explicant: scilicet, quia inferiores meliùs superioribus ministrant. nam in eo homine intẽperato, quẽ modò describebamus, acuto odoratu; quo pacto nõ subministrabit meliùs odoratus phantasiæ? an nõ suppeditabit ei pluriũ differentiarũ notitias? Vnicus superest modus, quo verũ est quod de proportione potentiarũ dicunt: quòd, scilicet, cùm temperatissimus homo omnes vincat prudẽtia, quibus cum habet æqualẽ rerum & artiũ peritiam, & mentis exercitationẽ (nã si hęc æqualia nõ sunt, potest homo temperatus homine intẽperato etiã imprudẽtior esse) sed in reliquarũ operationũ singulis, cùm ab aliorũ aliquibus vincatur, tamẽ nullã habet insigniter imbecillã. nã omnes sibi concinnè respõdent. Atq; hæc de hac controuersia sufficiant, si de vitæ longitudine tantillũ addẽtes, caput hoc vndecimũ cõcluserimus. Oẽs ferè in ea sunt sententia: corpus, de quo locuti sumus, vt optimè est tẽperatum, ita maximè longęuũ esse. neq; immeritò ita censent. nam (vt omittã multa argumenta, quibus pleriq; iuniorũ vtũtur, quę

nõ adeò mihi arrident, quàm ipsa assertio) quò temperamentũ aliquod longiùs abest, & minus periculi subit à causis inducẽtibus interitum, eò diutiùs videtur victurum: sed interitus necessitatem inde argumentatur Aristoteles libello De longitudine & breuitate vitæ: quòd corpus contrariis cõstet, & quòd perpetuò colligat excrementa. Sed contraria, quò magis sunt permixta, eò lentiùs in se inuicem agunt. Ab excrementis hoc corpus est expurgatissimum ex ratione. nam cui talis temperies contigit, natura est prudens, quique non plus, quàm oportet, ingeret alimenti: Et si talis non esset, hæc natura omnino tantum appetit, quantum potest coquere: Ergo necessariò huius vita in longius tempus producetur. At verò sic potest ex aduerso colligere, cui opinio displicet. Naturalis mors per refrigeratione͂ & desiccationem fit: igitur quod corpus tardiùs desiccatum refrigerabitur, illud tardiùs cõsenescet, & diutiùs viuet. huiusmodi autem videtur futurũ quod humidũ est & calidum. vtraq; harũ rationũ stat pro philosophis, quorum magna pars censet temperamentũ calidum & humidum optimũ esse omnium, & temperatũ, vt in hac specie. atq; ita illi difficultatem euadunt, quod vtrinq; illatũ est concedentes. nos verò qui non sic, sed vt superiùs diximus, temperatum ab omni excessu abesse putamus, aliter respondemus: In omni morte corpus refrigerari, caloris natiui extinctione; & desiccari etiam, quia humidum natiuũ à calido non contentũ exhalat. verùm extinguẽdi caloris multæ sunt occasiones, aliquando desiccato corpore ætate marcescit, aliquãdo frigidis recrementis corrumpitur, aliquãdo multitudine suffocatur. atq; qua ratione possunt horum singula, cùm repentè ingruũt, morbũ facere, & cùm vehementer, mortem: eadem ratione, cùm aut perpetuò aut assiduè afficiunt, possunt remisso calore maturare senectã. quare nõnulli ex sese citiùs intereunt, quàm temperatus. hi sunt frigidus tantùm, aut siccus tantùm, aut frigidus & siccus, & calidus tantùm, & adhuc ampliùs calidus & siccus. hi enim omnes frigiditati & siccitati sunt propinquiores. nam calidus tantùm, cùm plus habeat caloris, qui absumat, & humoris non habeat plus, citiùs desiccabitur. reliqui tres, humidus tantùm, frigidus & humidus, calidus & humidus ex accidenti citiùs moriuntur. nam, vt inquit Aristoteles, recrementitia materia, quam monstrauimus in his plus abundare, aut sæuientis morbi vi, aut natura labefactare solet. Sed proinde dictum est huiusmodi homines, quos vltimo loco retuli, ex accidenti venire citiùs ad interitum, quoniam, vt argumentum quod ex aduerso propositum est monstrabat, ratione suorum temperamentorum diutius oportebat eos viuere, nisi perpetuò alterantia, quibus resistunt minùs, & excrementa quibus abundant plus, senectã maturarent. in hanc sententiã dictũ est à Galeno sexto De tuẽda valetudine: Quòd ad ipsius temperamenti ratione͂ attinet, qui maximè sunt humidi, ii maximè sunt lõgæui. Sed de his satis. ad medicamẽtorũ tẽperamẽta iã cõuertor.

De qualitatibus quibus operantur medicamenta. Cap. XII.

MEDICAMENTA calida, aut frigida, humida, aut sicca dicũtur, non minùs quàm ea omnia, quorũ hactenus meminimus; veruntamen non eadem ratione. non enim propterea quòd calida tangentibus sentiantur, aut frigida, talia dicuntur: sed quia humano corpori admota calore͂ generant, aut frigus. Elemẽta igitur, & alia de quibus hucusq; diximus, à Galeno actu talia vocantur: medicamenta potentiâ. opiũ enim, & piper, si digitis tangas, fortè diuersa temperamenta non percipias: sed si vtrunq; vores, neutrius te potentia latebit ampliùs. Veruntamen, quanquam Galenus plurimùm in explicanda hac re elaborauit: tamen in hũc vsq; diem medicos fugit, quo pacto, cùm piper calidũ nõ sit, calfacit eatenus. quoniã quæ Galenus ipse intellectu & diligentia profecerat, aliorũ deprauata ingenia corruperunt. Omnes philosophi dicunt, qualitates quasdã actu esse, alias virtute: illas sensu percipi, & remissione͂ recipere ac intensione͂; has cõtrà neq; sensu percipi per se, neq; intensionem recipere, aut remissionem, & esse priorum effectrices. Harum est duplex natura. quasdã enim dicunt, in propria materia qualitates actu existentes (actuales vulgò vocantur) generare, vt qualitatem illam aquæ, qua, cùm calida est, ad pristinam naturam redit: quasdam in aliis

aliis corporibus, vt piper, quanquam actu calidum non sit, caliditatem tamen habet virtualem (ita illi appellant) caloris effectricē. Medici hucusq; ferè omnes, ab occulta quadam proprietate fieri dicunt, vt hoc medicamentum calorem generet, illud frigus. Ego multò magis horum hominum sentētiam auersor, vt qui prorsus nihil doceant, quàm philosophorum, quanquā inutiles omnino, & quæ nusquam sunt, qualitates inducunt. Eorum qui nihil docent (tertio De præsagitione ex pulsibus dicente Galeno) duplex est institutum: quidam ad proprietatem, quæ exprimi nequeat, confugiunt; alii proferunt quidem nomina, tamen nec quæ significant obseruant, nec quam illis significationem attribuant, interpretantur. Conueniat mihi cum vtrisq; primùm, illud quod Galenus docet satis diffusè tertio libro De temperamentis, quodq; medici omnes profitentur, & (quò minùs negent) ipsa docet experientia: Medicamenta nō operari alterādo, nisi aliquid ipsa fuerint perpessa priùs. nam piper non calfacit quodcunq; corpus, cui admotum sit: nam neq; ligna, neq; lapides cōtactu calfacit: præterea neque hominem, admotum solummodo; sed contritum, & affrictum, ad calorem permutat. ergo aliquam recipit, priusquam possit calfacere, affectionem. ea verò non est contritio, neque sola penetratio. nam si conteratur, & altiùs immittatur in corpus, quod alioqui calidum non sit, vt ligna, aut lapides, non calfacit; sed si corpus cui contritū confricatione admouetur, calidum est, quodcūque illud corpus sit, calidius redditur. Ergo euidenti argumēto est, Eam affectionē, quam ipsum priùs patitur, quàm agere possit, calorem esse. quam enim aliam accipiat à corpore calido? quam ab eodē corpore, frigido tamen, nō possit accipere? Igitur piper (quemadmodum multò antè Galenus demonstrauit) priùs à nostro calore calidum fit actu, deinde nos recalfacit. neq; aliud quicquam est potentia calidū esse, quàm tale esse natura, vt facilè calidū actu fiat. Habet hoc medicamētum ex sua substantia, & ex modo mixtionis elementorū. nam qua alia causa paleæ & aristæ facilè comburuntur? & ignis potentia sunt? Neq; solùm hinc nascitur temperamenti, quod in medicamento est, species, sed & gradus. Est enim piper calidū, quoniam calidū facilè fit à nostro calore recipiēs cōmutationis principium: opium frigidū, quoniam facilè refrigeratur. Absinthiū primo ordine est calidū, quoniā facilè ad tantum caloris gradum cōuertitur, & ad maiorē non facilè: fœniculū tertio, quoniā facilè ad hanc vsq; intensionem incalescit. Si igitur hæc ita se habēt (vt profectò habēt) cōstat piper calore, quem actu habet, nos calfacere, & opium refrigerare, quia frigidū est: sed huius cōmutationis de potētia ad actū principiū à nostro calore recipere. estq; illud constanter verū: calorem à calore, frigus à frigore generari, neq; aliquā aliam qualitatē, in his elemētaribus corporibus, caloris aut frigoris esse per se efficientē. quare non ampliùs arbitror dicent, piper virtute habere calorē; quandoquidē eo, quem actu habet, operari, monstratū est. Quid ergo? An nihil est in pipere, quo calidū medicamentū sit? est sanè, mutabilitas illa ad calorē: quod quid aliud quæso est, quàm facilè calorem posse pati? nihil quod intelligā. Ergo est naturalis potentia ad patiendū calorem: quod etsi euidenter monstretur, tamen à nullo hactenus explicatum est. Igitur medicamenta non calfaciunt aut refrigerant proprietate: sed calore aut frigore. neq; calida sunt, aut frigida, aliquib. virtutibus actiuis: sed calida naturalib. impotentiis ad resistendū calori, frigida potentiis ad retinendū frigus. Duo hac in quæstione sunt contrariis assertionibus fortia argumenta. primò, si corpus nostrum medicamenta calfaceret, nō posset præstare calorem maiorem eo quem habet. alioqui vltra gradum suæ perfectionis ageret: minori, aut æquali non recalfaceret. nam quod calidius non est, non possit calfacere. Ergo aut non calefit medicamentū à nostra substantia, aut illam non potest recalfacere. Secundo etiam si illud in calidis medicamentis admitteretur: tamen frigida non possint ita ad actū deduci. calor enim quo pacto refrigerabit? Ad primū ita respondet Galenus: Nihil aūt miri est, si aliqua exiguum cōsecuta auxiliū, maximam à priori natura mutationē habent. cernuntur enim huiusmodi multa in iis quæ extra nos sunt. Cōfirmat id exemplis dicens, In Mysia aliquando domū, in qua columbinū

stercus erat, resina super illita, solaribus radiis cōflagrasse, nullo admoto igne: quoniam, scilicet, solis lumen, quantum naturâ potuit, caloris genuit: ligna tamen ac tota domus ex materiæ dispositione ad maiorem caliditatem delapsa sunt. Ita medicamentum supra calfaciētis naturam incalescit propter eam dispositionem, quam nos in modo mixtionis collocamus; occultam proprietatem, vbi vbi fieri potest, auersantes. Et medicamentum quidē per se incalescit, quia à calore: sed ad tantam caliditatem venit ex accidenti, quia ex materiæ dispositione. vnde prior gradus, vsque ad æqualitatem cum nostro calore, per se generatur: vlterior, non item. Verùm hactenus omnia de calidis diximus. De frigidis aliquid oportet addi. Medicamenta omnia frigida, quæ potētia talia dicuntur, actu frigida inueniuntur semper: sed non perinde vt potentia sunt, sed modicè frigida. quin potiùs non frigida solùm, sed & calida, aliquantisper frigida apparent tangentibus: nisi quid ab ambiente, aut alia simili causa perpessa sint. Hoc, ita vt fit, mente concipito. Deinde intellige, quæ ita sunt natura sua comparata, vt diximus, ad facilè concipiendum multum calorē, aut frigus, contrariam qualitatem inducentibus multum resistere. piper, scilicet, ęgerrimè refrigeratur, & difficillimè opium calefit. Tunc ita cogita: Frigida medicamenta non refrigerare corpus, quoniam ab illo refrigerentur priùs: sed quia insuperata manent, & non incalescunt. quod acutè dixit Auerroës quinto collectaneorum capite tertio: Et sic dicitur medicina frigida, non quia refrigerat: nisi quia cōuertitur in locis digestionis ad diminutum calorem, magis quàm calor corporis sit: ita quòd chylus, qui ex ea generatur, est diminutus à calore corporis: & non dicitur veraciter vt refrigeret, quia calor non habet viam generandi frigiditatem. Constat barbara hac dictione significari, Frigida nō refrigerare, quòd à nostro calore refrigerentur: sed quòd non mutentur ad calorem. quod idem Galenus docuit tertio De temperamētis his verbis, Quæ verò refrigerant, velluti papaueris succus, hæc à nostro corpore ne vel paululùm quidem demutantur. Paulo infrà. Si namque in nutrientium sunt genere, siquidem vincātur, calfaciunt: si non vincantur, refrigerant. quare morosè admodum, vt solet, Galenum reprehendit Auerroës dicēs, Ita quod Galenus dicit, sicut fugitiuus, quod non fit, nisi per diuisiones medicinarum in paruas partes. Itaque cicuta in ventriculum vorata cōminuitur à calore: sed non incalescit, quia à calore ferè est insuperabilis: atque ita insuperata à calore, ad cor defertur, & solo eo gradu frigoris quem habet, vitalem calorem incipit extinguere: & in ea actione procedit, vsque dum calorem omnino extinguēdo hominem interimit. neque id mirum est à paruo frigore fieri. Cor enim plus cæteris à frigidorum occursu offenditur, vt quod omnium membrorum oporteat esse calidissimum. Quemadmodum de hoc medicamento dictum est: ita de reliquis frigidis oportet intelligere. Sed hactenus de his quæ deuorantur, videmur locuti. An eadem ratio est de his, quę apponuntur? Omnino eadem. Nam si vt frigida occursant, talia perseuerant: nihil mirum est, corpus refrigerare. Quid, quòd & si calida imponantur, refrigerant tamen? & frigida venena quò calidiora sumūtur, eò citiùs enecant? An possumus hîc quoque proprietatem effugere? Primò venena frigida, quò calidiora sumuntur, eò citiùs enecare: nō omnino admittimus. nam tam calida, aut cum tam multo, & tam antiquo vino possunt bibi: vt superata nutriant, non solùm nō enecent. Sed modicè calida, aut tepida, citiùs interimere, quàm frigida; id facit velocitas distributionis: cùm ille calor non sufficiat, quò integrè in ventriculo superetur, aut cordi sine magna noxa occurset: sufficiat tamen distributionem celeriorem facere. Secundò notādum est medicamentum quod ægrè calidum fit, facilè suapte naturâ, dimissum à contrario, ad frigidum relabi. Est verò opus ad conseruandum qualitatem, quæ præter naturam in substantiam aliquam inducitur, eadem agentis contrarii potentia, qua ad inducendum, vel paulò minori. nam, vt remittitur contrarii potentia; ita huius qualitas remittitur. Sanè si ad magnum ignem aqua vsque ad feruorem incalescat: atque aliquis de igne sensim incipiat detrahere, tantum ad portionem videat feruoris remitti. ergo gradum

dum quencunq; caloris, solus ille calor potest conseruare, qui potuit inducere, aut omnino paulò minor. Nō igitur mirum est, si medicamentum calidum certo gradu admouetur corpori, quod neq; talem caloris gradum, neq; paulò inferiorem poterat generare; per se ad frigiditatem reduci, & ita deinde corpus refrigerare. quod tamen proinde aliquando minùs nocet: quia primo occursu nō refrigerat. Id quod faceret nihilominus, si non frigore refrigeraret, sed proprietate. nam quo pacto actu existens calor proprietatem impediat, non possunt dicere. Sed habuerint hæc vt diximus. Refrigerent hæc medicamenta, quia non calefiunt à nostro calore: gradus in refrigerando quo pacto possint habere? nam frigore, quod actu habent, refrigerant. frigus verò id quod actu est, æquale est violis, & papaueri: non esset igitur quod inæqualiter refrigerarent, nisi id proprietas efficeret. Vt non omnia sunt ad æqualem frigoris gradum facilè mutabilia (hoc enim de calidis quoq; dictum est) ita non æquè resistunt calefactioni: & vt resistunt, ita plus, aut minùs vincuntur: & vt medicamentum magis manet inuictum, ita plus refrigerat. Itaq; cōstat, vt hac quoq; ratione gradus frigidorum sint. Vnde illud quoq; colligentes cōcedimus, Fieri posse, vt à calore nostro medicamentum incalescat, & tamen deinde corpus refrigeret: si, scilicet, minus calidum manet nostro corpore. non enim solum frigidum remittit calorem: sed & quod minùs calidum est. quod enim medicamentum ad æqualitatem corporis incalescit, temperatum est: quod ad maiorem gradum, calidū. ergo quod ad minorem, in numero frigidorū est. Hucusq; de calidis & frigidis. Sed de humidis & siccis nihil diximus: quæ tamen & ipsa non habent adeò cognitu facilem operandi rationem. Sed de his ita dicendum est: Humida omnia, aut sicca; aut alimenta sunt, aut medicamenta. Alimenta ex modo suæ substantiæ habent, vt siccior ex ipsis proueniat substantia, aut humidior (quanquam & hoc ipsum cùm secundum excessum conuenit, medicamentorum est: & hęc alimenta sunt pariter & medicamenta) reliqua, quæ non nutriendo, sed alterando humectant, aut desiccant: humida sunt actu, aut sicca, si per se id efficiant. Nonnulla enim desiccant ex accidenti, calfaciendo sine humectatione, aut astringendo humorem depascentia, sicut & alia possunt ex contrarijs causis, ex accidenti humectare. reliqua omnia actu tali qualitate faciunt. Quid quòd muria, bilis, & multi alij liquores desiccant, & tamen actu humidi sunt? nam & humores. Respondendum censeo, hos quoq; non humidis partibus facere, sed siccis: quales aliquæ cum humidis permixtæ sunt. id docet aqua marina artificio facta, quæ sicca fit salis permixtione: non aliter lixiuium quoq;, cinerum permixtione siccans redditur. Atq; ita patet, vt tota natura medicamentorum constet sine commentitijs qualitatibus, & sine occultis proprietatibus. quibus indocti, & in philosophia minùs exercitati, ad effugiendum difficultates, vtuntur. hæc omnia nos docuit Galenus: quæ nos fortasse proposuimus distinctiùs. Sed, quæ hactenus in disputationem venere, quæstiones de temperamentis sunt: iam hinc quæstiones de succis siue humoribus, qui temperamenta proximè consequuntur, agitandæ sunt.

De loco vbi generantur pituita, & reliqui succi. Cap. XIII.

QVANQVAM antiquorū nonnulli quatuor esse humores negarent: & quāquis essent in corpore, secundum naturam esse omnes, non concederent: tamen vel ipse vetustissimus Hippocrates hucusq; progressus est, vt quatuor illos esse, pituitam, sanguinem, bilem flauam, & melancholicum succum, & eos omnes secundum naturam inueniri, libello De natura humana demonstrauerit, hinc sumpto argumento. In omni natura, & ætate, & regione, & tempore inueniuntur simul: tametsi tantùm illorum vnus, aut duo, secundum naturam essent; solis illis oporteret aliquam naturam, ætatem, aut tempestatem, aut regionem, aut saltem victum destinari. demonstrauerunt etiam non minùs, hic, & illius meritò amantissimus Galenus: Humores non in alimentis ipsis contineri,

& in humano corpore concoctione ſeparari, ſed generari concoctione quadam priùs in alimentis nullatenus contentos. nam & illud fuere qui aſſeuerarēt. Verùm hi, quanquam alimentum pituitoſum, quod plus habet pituitæ; bilioſum, quod bilis, dicerent: tamen cur ex melle in iuuenis ventriculo bilis, in ventriculo ſenis bonus ſuccus proueniat, nihil probabile afferre poſſunt. Ergo an humores in humano corpore generentur, & an quatuor ſint, iam nō eſt in contentione poſitū. De loco vbi generatur pituita, quæ nobis prima occurrit, vt quæ prima generetur, inter noſtrę tempeſtatis medicos dubitatur. de quo proinde nonnihil dicam. Nobis enim non eſt animus, quæſtiones medicas ab ipſis medicinę primordijs reuocare: ſed quod à Galeno demonſtratum eſt, recipere, atq; inde vlterius, res dubias diſtinguendo, progredi. Multæ ſunt concoctiones, quas cibi (qui non alimenta, ſed futura alimenta dicuntur ab Hippocrate libello De alimento) ſubeunt, antequam verè alimenta ſint, id eſt, corpus noſtrum iam nutrientia. Sunt enim inter cibos, & hæc vltima alimenta, humores quatuor: qui quaſi alimenta ab Hippocrate nuncupantur. à quo trimembrem hanc alimentorum diuiſionem accepit Galen. 1. De alimentorū facultatibus cap. 1. Hæ concoctiones non ab omnibus eodem numero diſtinguuntur: ſed alij quatuor eſſe illas, alij quinq; contendunt. Galenus tres tantummodo ſolet nominare. verùm inter hos autores in rei intellectu nullum eſt diſcrimen: ſed in ſola diuidendi ratione. Auicena ſiquidem, qui alimenta in ore, dum manduntur, aliquod recipere principium concoctionis dicit, rectè atq; ex Galeni mente probat. mutatur enim in illis color, priſtinus odor perit: quod ſola trituratione ſine permutatione aliqua ſubſtantiæ non fieret. Neq; verò id mirum eſt, cùm non commanſionem patiantur ſolùm, ſed permiſceantur etiā cum ſaliua: cuius tā inſignes vires ſunt (decimo De ſimplicibus c. 16.) vt & lichenas curet, & furunculos; reſoluat etiā ſugillata, & reliqua ecchymomata; atq;, qđ mirandū magis eſt, ſcorpios enecet. itaq; hi rectè dicūt. Sed Galen. hāc alteratione cum concoctione ventriculi coniungens, primā concoctionē appellat. atqui, quanquā parū refert, aut primā, aut ſecundā nominare, modò res nō ignoretur: tamē hoc videtur rationi magis conſonū. Eſt .n. interior ventriculi tunica, vſq; ad os ipſum protenſa, & omnib. quæ ſunt in ore ſuperpoſita, etiam faucibus, palato, & naſo (quarto De vſu partiū cap. 7. & libello De inſtrumēto odoratus.) Cùm igitur in temperamentis, inſtrumētorum virtutes ſint: in vnico inſtrumento virtus vnica ſit, & ab ea mutationes proueniant non differentes, rationi eſt conſentaneum. hîc igitur eſt prima concoctio. Secunda ab hac, quæ in hepate & venis peragitur: tertia, Nutritio, quæ in ſingulis membris fit. Nonnulli actionem hepatis ab ea, quæ in venis, diſtinguentes, plures alterationes faciunt. Sed minùs phyſicè loquuntur. nam vt potentiæ diſtinguuntur per actiones: ita actiones per opera. eſt verò hîc actionis vtriuſq; partis idem opus, ſcilicet ſanguinis forma, ad quam vtrobiq; mutatio fit. Sūt igitur tres concoctiones, in ventriculo, in hepate, & membris. Qua illarum pituita generetur, id demum vocatur in dubium. Galenus libello De atra bile ita reliquit ſcriptum: A nobis demonſtratum eſt, pituitoſos humores ex pituitoſis cibis in prima ventriculi concoctione fieri: vt bilioſum, & melancholicum, in iecinore. His accedit locus alius ex primo De natura human. comm. 39. in quo ita ſcriptū eſt: τοῦ δὲ φλέγματος ἡ φύσις, εἰς μὲν ἠθοποιΐαν ἄχρηστος· ἀναγκαίαν δὲ φαίνεται τὴν γένεσιν ἔχειν ἐν τῇ πρώτῃ μεταβολῇ τῶν σιτίων: Id eſt, Pituitæ natura ad mores nihil facit, ſed neceſſarium videtur habere ortum in prima mutatione ciborū. Quibus verbis adducuntur nonnulli, vt putent pituitā in ventriculo generari. quibus addunt ventriculi ipſius naturam, quæ membranea eſt, ac proinde frigida, & ad hunc humorem generandum valde accommodata. Quod & euentus ipſius rei ſignificat. generat enim ventriculus, vt quinto De vſu particularum dicitur, non pauca pituitoſa excrementa. addunt dictis & hoc argumentum: Si in ventriculo ſolùm generaretur chylus, atque ex eo in hepate pituita, & ſanguis: non perpetuò ſanguis generaretur per mediam pituitam, ſed ex chyli varijs partibus ſimul pituita, ſanguis, & reliqui humores prouenirent. cuius contrarium docetur

Cap. 8.

10 20 30 40 50

docetur à Galeno secundo De ratione victus in morbis acutis, comment. 30. his verbis: Pituitæ autem generatio in pituitosis edulijs sanguinem perpetuò antecedit, atque generatione ipsius media, cibi in sanguinem transeunt. Igitur ex his nonnulli ita censent: pituitam in ventriculo generari, non in hepate: & proinde sanguinem perpetuò gigni media pituita. Alij contrà putant, pituitam non minùs quàm tres alios humores, generari in hepate: in ventriculo autem solum generari chylum. quem non dicunt in genere alicuius illorum esse: sed dispositionem necessariam, quo humores fiant. Huic opinioni videntur fauere innumeræ Galeni sententiæ. nam nomine sanguinis intelligit, quam vulgari nomine 10 (nam neq; hoc pudebit referre, quò rem dicam clariùs) massam sanguinariam, appellare medici consueuerunt. atque docet non simplicem esse substantiam, sed multiplicem, vt lac, quod sensui simplex apparet. ortum quoque huic esse, vt vino, ex musto de vuis expresso. quia scilicet, vt in vino simul quatuor substantiæ diuersæ partes proueniunt, flos, fæx, & aquea pars, & vinea: ita ex chylo quatuor humores generantur, quibus sanguis constat. Sed non dubium est, pituitam quæ cum sanguine miscetur, aqueæ parti vini proportione respondere. Adde Galenum secundo De facultatibus naturalibus de humorum genesi ita loqui: Demonstratum est ab his viris (loquitur verò de antiquis) dum alimentum in venis ab innato calore alteratur: sanguinem quidem à mediocri calore 20 fieri, reliquos ab immodico. Atqui huic sententiæ omnia consentiunt, quæ cernuntur. quandoquidem cibi, qui natura calidiori sunt, magis sunt biliosi: qui frigidiori, magis pituitosi. Constat ergo vt in venis dicat pituitam & bilem generari, hac sola ratione differre: quòd pituita à remissiori calore, sanguis à moderato, bilis ab immodico generetur. loco autem quo generantur, aut ordine, non dixit differre. Ecce vnde diuersæ opiniones profectæ sint. Sed qua ratione vtrilibet Galenum à contradictione vindicent, operæprecium est audire. Pituitam dicunt hi, aliquando à Galeno dici chylum, pituitam tamen propriè non esse: quoniam solum sit propriè pituita massæ sanguineæ quarta pars, quæ in hepate generatur. Alij duplicem dicunt pituitam esse: & de priore, de ea videlicet quæ 30 est ventriculi, verè esse dictum, sanguinem perpetuò media pituita generari: secundam cum sanguine simul fieri. Sed, vt verum fatear, hæc omnia sapiunt barbariem, non veram doctrinam. nam vni autoris loco adhærere, ac inde citra distinctionem colligere, In ventriculo perpetuò generari, ac perpetuò ante sanguinem; aut perpetuò in hepate, & simul cum sanguine: sophistam est agere, non veritatis amatorem. quo vitio maximè huius temporis medici laborant. An non satius fuerit omnes autoris sententias coniungere, & ita singularum sensum eruere? & an vtrunque possit accidere, sine inanibus distinctionibus à rebus ipsis inchoantes, inuestigare? Ego igitur ita opinor, vt & plerique medicorum opinantur, Ex cibis in ventriculo gigni chylum: hunc verò licet cui libet 40 pituitam appellare, aut non, sed mediam quandam humoris naturam. est sanè pituita, si, vt videtur docere Galenus secundo De febrium differentia, omnis humor albus est pituita: sed tamen licet non appellare. nam neque lac pituitam appellamus, neque semen. Illud vnum mihi videor apertè intelligere: Galenum hunc humorem prædictis in locis non intellexisse nomine huius pituitæ, quæ in ventriculo generatur, sed aliam præterea pituitam. alioqui non vtrobique, tam in libello De atra bile, quàm secundo acutorum dixisset: In pituitosis edulijs. nam chylus non in pituitosis solùm, sed & in biliosis generatur in ventriculo. Ventriculus sanè nihil aliud facit, quàm liquationem quandam, & triturationem alimentorum: quò ad hepar faciliùs delata, in illo, postquam pri- 50 mam concoctionem perpessa sunt, faciliùs in sanguinem permutentur. vsque adeò, vt sexto De placitis monstratum sit: Non esse ventriculi actionem ad vitam necessariam, sed posse nos succis assumptis viuere, ventriculo omnino nihil cibaria conficiente. Sed de his sumus in octauo libro copiosiùs dicturi. Chylum ergo censeo fieri hac prima actione ex cibo. quare necessariò fiet, vt non vsquequaque ab ipsius cibi natura recedat, sed vt eius qualitates imitetur. Pri-

ma enim est huiusmodi commutatio. quare calidi alimenti calidus chylus erit, frigidi frigidus. omnes enim alimenti partes adhuc in chylo continentur: in quo partes sunt in sanguinem, & bilem, propter similitudinem commutandæ, & si quidem biliosus cibus erat, quàm multæ. Qua ratione ergo chylum pituitam potiùs, quàm bilem appellant? ego quidem neutrum dixerim, sed ad humores quatuor dispositionem mediam. Hoc vnum habet insigne pituita propter eam ventriculi naturam, quam referebamus: quòd si pituitosus cibus est, potest bona pars pituitæ diuersæ à chylo in ventriculo generari, quæ cum chylo in hepar delata, ampliùs cocta in sanguinem transibit. Præter quam, quid quęso impedit, quò minùs ex chyli frigidiori parte pituita in hepate concoctione generetur, si ex reliquis edulijs generatur, ex quibus nulla pituita in ventriculo generata est? An dubitas pituitam posse in hepate generari? Nónne in fœtu, qui in vtero gestatur, sanguis generatur in hepate: neque is (arbitror) purus, nulla materia veniente à ventriculo? quo tempore quando prima concoctio in hepate fit, pituita, quæ cum sanguine permiscetur, in hepate & venis generabitur. ergo pituita in ventriculo nonnunquam fit, alij humores non fiunt, saltem naturales. De non naturalibus paulò infrà dicemus. In hepate semper pituita, vt & reliqui humores, fit, præter eam, quæ nonnunquam ex pituitosis edulijs fit in ventriculo. quemadmodum & in vini concoctione, quatuor substantiæ. Neque verba illa quæ adduximus ex primo De natura humana monstrant: pituitam nunquam in hepate generari, sed generari etiam in ventriculo. quanquam neque illam sententiam adeò constanter protulit, vt verbum φαίνεται declarat: neque rationem reddidit, nisi leuissimam, cur pituita non faciat ad mores, vt alij succi. Sed quòd simul generentur, non est difficile intellectu. nam, quanquam forma pituitæ in medio sit chyli & sanguinis, tamen non est medium necessarium. Vt statim dicemus, lac est in medio pituitæ & sanguinis: sed pituita non fit lac, antequam in sanguinem permutetur. generantur itaque humores simul, quanquam & ex se inuicem possint generari. Fit enim sanguis ex pituita sæpe: si quidem pituita est semicoctum alimentum, & proinde illi natura expurgans membrum non dedit, quòd in sanguinem conuerti esset apta. iam verò ex sanguine putrescente aut assato bilis fit, & melancholia: illa ex tenui, hæc ex crassa parte. Sed quid est philosophiæ aduersum: Ex inæqualiter dispositis partibus chyli, ab eodem membro, & eodem calore, omnes humores simul generari? Sed argumentaberis fortasse, Eadem ratione posse omnes humores generari in ventriculo ex diuersa dispositione partium chyli. nam si quid (dices) hoc impediret: esset profectò substantiæ modus, qui est in ventriculo, qui cum pituita videtur conuenire, & cum alijs humoribus minimè. tamen, si hoc sufficeret, neque hepar posset generare pituitam. non enim magis videtur rubrum hepar cum alba pituita conuenire, quàm albus ventriculus cum rubro sanguine. Huic argumento ita responsum volo: Generari omnes humores in hepate, & omnes per se gratia similitudinis, quam cum illis omnibus habet. est enim hepar veluti coagulatus sanguis, sanguis inquam, non simplex, sed quem dicunt sanguineam massam, in quo est singulorum humorum non parua portio. Verùm vnum illud in hac nostra sententia (quam & Galeni esse censemus, & ferè ipsa rerum euidentia confirmatam) est difficile, quòd admisimus, vt chylum à pituita separaremus, Chylum quandoque pituita esse calidiorem. quod si esset, nequaquam pituitæ pars aliqua ex illo fieret. alioqui naturalis caloris actio cruditatem moliretur: fortassis procedente sermone disputabimus, An quod coctum est crudum fieri possit: interim illud vnum non est dubium, Caloris naturalis actionem non crudum reddere neque refrigerare. nihilominus non est quòd quenquam conturbet argumentum. Nam & lac fit ex sanguine: quod, vt inquit Galenus quinto De simplicibus capite vigesimo, in pituitæ & sanguinis medio est: scilicet ex frigidioris parte calidiori, aliquid calidius parte, frigidius toto, prouenire, nihil est admirandum. nam quid impedit, sanguinis esse partem aliquam lacte crudiorem, & chyli ca-

chyli calidi pituita? Sed hæc nunc de loco & ordine quibus generantur humores, sufficerint. nam multò plura in sequentibus affert ipse sermo, qui in secundo libro necessariò cum hoc sermone erit valde coniunctus. Nunc de nutrimento quod præstant disputemus.

De nutrientibus succis. Cap. XIIII.

MVLTAS earum quæstionum (vt antea monuimus) quas, qui ante nos quęstiones medicas scribere aggressi sunt, disputarunt, nos consultò omittimus: nonnullas vt minùs medicas, nonnullas vt prorsus stolidas. Quis enim ferat in dubium vocari: Sit ne sanguis chylo genitus eiusdem speciei, cum eo qui ex pituita? & multa hinc inde adduci: Quasi verò necesse esset, ex diuersis speciei rebus prouenire diuersas formas, aut ignis ex ilice, pruno, moro, & fago nō in vnica esset specie constitutus. Cur non etiam chylum ex pane, ab eo qui ex carnibus, differre dicunt? ac proinde diuersarum etiam specierum sanguinem ab illis prouenire? qua ratione innumeræ fient humorum species. Nos verò non hanc solùm quæstionem omittimus, ac alias consimiles: sed illam quoque, qua inquiritur, Sit nè solus sanguis humano corpori commodum nutrimentum, aut omnes humores, missam faceremus (non quasi non sit satis ex vsu medicorum: sed quoniam Hippocrates & Galenus videntur illam ad extremum finem perduxisse) nisi nos acutissimi Aristotelis nulla in re contemnenda autoritas reuocaret: qui solum sanguinem nutrire, contrà ac Hippocrates & Galenus, opinatus est. quare modestius arbitror fuerit, maximi philosophi, quādo a vera medicorum sententia discrepat, opinionem refutare, quàm despicere. Sanguinem esse animalibus sanguine præditis vltimum alimentum, atq; proinde solum sanguinem nutrire: confirmat Aristoteles secundo De partibus animalium, cap. 3. his rationibus. Venæ sunt nutrimenti vltimi conceptacula: At verò sunt venæ quasi sanguinis vasa: Ergo solus sanguis vltimum alimentum est. Præterea, cùm cibus non ingeritur, corpus sanguine vacuatur: cùm multus cibus assumitur, repletur sanguine corpus: ergo sanguis est vltimum nutrimentum. Illum enim succum, qui alimentum est corporis proprium, constat augeri oportere ex multo cibo. Præterea, vt est cibus qui ingeritur: ita sanguis generatur, ex bono bonus, ex prauo prauus. Tales sunt Aristotelis rationes, quibus licet addere fortiores has. Sanguis omnium humorum est naturæ maximè familiaris, & magis à natura retinetur, vt in superpurgationibus: in quibus, qualecunq; pharmacum sit, vltimus & in extremo cum vita funditur. Ergo proprium habet, nutrire corpus. nam si hoc haberet cum reliquis commune: non esset cur maximè omnium retineretur. Præter hæc. Omne nutriens, vt ab eodem Aristotele monstratum est libello De sensu & sensibili, est dulce; id quod etiam confirmat Galenus primo De alimentorum facultatibus: sed inter humores solus sanguis est dulcis: pituita enim insipida, bilis amara, melancholia acida est: igitur solus sanguis præstat nutrimentum humano corpori. Contrarium sensere Hippocrates & Galenus, quorum hæ sunt rationes. Cùm membra quæ nutriuntur, ex modo alimenti comparent modum substantiæ: si vnum esset omnibus alimentum sanguis, non esset vnde nasceretur tam mira varietas membrorum, quàm est quæ in humano corpore inuenitur. Sunt siquidem multa membra sanguinea, quę verisimile est, sanguine nutriri: alia exanguia, quorum substantia longè abest à sanguinis natura. Præterea, nonnulla illorum sunt calida, nonnulla frigida, nonnulla humida, alia sicca, aut secundum coniugationem duo horum habentia, aut contra omnino temperata. Qua igitur ratione his omnibus vnum sit vltimum alimentum? Nam primum alimentum vnum esse, non esset incommodum: cùm multas variasq; subiturum esset alterationes, antequam fieret alimentum vltimum: sed quod vltimum est, proximum est, vt in membra transeat. Ergo tam diuersorum membrorum, præter rationem est, vnicum statuere alimentum: cùm præcipuè quatuor humores in venis sint, naturis valde diuersi: pituita, sanguis, bi-

lis, & melancholia: quos omnes constat naturales esse, non præter naturam, aut excrementa, vt capite proximo de sententia Hippocratis monstrauimus. Præterea, ventriculus nutritur chylo; qui tamen sanguis non est: ossa nutriuntur medulla. Quòd si hanc dixeris, quamuis sanguis non sit, ex sanguine fieri: illud tamen de chylo non possis dicere. hic enim ante sanguinem generatur; atq; ex illo, & sanguis, & humores reliqui. Quòd vẽtriculus chylo nutriatur, docet suæ substantiæ modus, & insuper hæ rationes. Si ventriculus non nutriretur chylo: neq; conficeret cibos. Quorsum enim chylum generat? num vt transmittat ad iecur? iecoris igitur alendi cura est ventriculo. non igitur natura ducitur, sed intellectu. nam quæ natura operantur, hæc sibi operantur, aliorum nulla tanguntur cura. Præterea, aut ventriculus retinet chyli aliquid, & ad hepar reliquum transmittit: aut nihil retinet. Si nihil retineret, statim esuriret: Sed & si id quod retinet, alimentum non esset, esuriret statim. solum siquidem alimentum videtur posse illum à fame vindicare. Excrementa enim, præcipuè quæ frigida sunt, non solent famis sensum tollere. Non igitur solus sanguis nutrire membra est aptus. Neq; rationes Aristotelis quicquam probant. nam venæ non sunt conceptacula sanguinis solius, sed quatuor humorum: quin potiùs, vt Galenus dixit, nunquam est sanguis exquisitè vnum. Cùm cibus non ingeritur, sanguis imminuitur. Sed neq; hoc est illi proprium. nam omnium humorum penuria fit in venis, quando priuatur corpus alimento. Illud quoq; commune est, Ex bono cibo bonos succos, ex malo malos prouenire. Alimentum ex dulci suppeditari ab Aristotele dictum est. Sed & idem autor dixit libello citato. Quoniam omnia mixtim, siue simpliciter dulci alantur. Quare rectè Galenus explicuit, Nihil quod nullatenus sit dulcedinis particeps, nutrire posse, vt quod omnino amarum est. sed quod à dulcedine non abest longissimè, nutrire potest. Atq; ita argumentũ, illud vnum conuincit: Sanguinem plus nutrire, & commodiùs cæteris; & synceram, impermixtamq; bilem (quod nos in secundo libro fusiùs disputabimus) non nutrire. Cæterùm solum sanguinem nutrire, aut bilem permixtam cum sanguine, id non posse, argumento non concluditur. quæ eædem rationes docent, Non solùm sanguinem oportere retineri, sed illum plus cæteris; id quod ex ratione in omnibus superpurgationibus fit. Est ergo medicorum opinio multò probabilior: quanquam prior optimo gaudet autore, alioqui non improbabilis.

De calore sanguinis. Cap. XV.

NEQVE minùs probabile illud videtur, quod de sanguinis qualitatibus ab Aristotele in eodem capite superiùs paulò dictum est: tamen verum esse, nondum censeo: nempe, Sanguinem habere calorem in viuente corpore, & humorem; quia naturali corporis calore, & permixtione spirituum calet, & est liquatus: cæterùm subiecto (ita enim transfero verbum ὑποκείμενον, quod apud Aristotelem est) frigidum esse, ac siccum: atq; ita sanguinem quodammodo calidum esse, vt scilicet nomen sanguinis de sanguine, quo viuimus, dicitur; quodammodo tamen frigidum esse, subiecto scilicet. Quod non aliter explicandum est, ac si propria substantia frigidum diceret. nam eius exemplum est, vt si nomen aquæ de aqua calida dicatur. Itaque vt calida aqua, substantiâ ac per se est frigida: ita sanguinem frigidum & siccum esse putat Aristoteles. neque illud nomen Subiecto frigidum, aliud designat, vt exemplum quod apposuit, declarat manifestè. Videtur hanc opinionem accepisse ex Hippocrate, qui libello de corde (si modò libellus ille Hippocratis est: nusquam enim à Galeno inter genuina Hippocratis opera connumeratus est) ita scriptum reliquit: Sanguis enim non est natura calidus, neque enim alia aliqua aqua, sed calescit: multis autem videtur natura calidus esse. Vides his verbis apertè contineri sententiam Aristotelis. cuius ratio summa est hæc: Sanguis statim ac extra corpus funditur, congelatur. Congelatio fit ex frigore & siccitate. Igitur ante fusionem naturali corporis calore calebat, & erat humidus. Suum

dus. Suum enim calorem non tam citò amitteret; cùm præcipuè, etiam si in calido aere secetur vena, concrescat sanguis. Præterea, in cadaueribus, iugulatis hominibus, aut mortuis quauis alia ratione, statim sanguis coagulatur. cuius quæ possit esse alia ratio; quàm extinctio caloris naturalis humani corporis? Ergo illo calore calebat, non proprio. Sed quanquam sententia hæc subtilis sit: non est tam firmis argumentis confirmata, vt nos ab omnibus medicis communi opinione debeat deturbare. Illud est enim probabilius multò, Sanguinem per se habere copiosum calorem; & calorem naturalem membrorum à calore sanguinis, vt & spirituum, foueri: quàm vt sanguis, proprio calore carens, à corpore humano illum mendicet. nulla enim commodior ratio perfrigerandi corpus est effusione sanguinis. at verò si quis intelligat, in lebete ignito calidam aquam contineri; quæ ipsius lebetis calore calefiat (nam ita habere sanguinem iuxta mentem Aristotelis intelligo) nunquam sola aquæ effusione lebetem perfrigeres. quòd verò effusione sanguinis, refrigeretur corpus: fit, quia, vt inquit Galenus libro De sanguinis missione, capite quinto, non solum nutrimentum animantis partibus ex sanguine est; sed & calor naturalis perseuerantiam ex sanguine obtinet. vnde manifestum est, deceptum esse Celsum libro quarto capite tertio, vbi disserens de rigore ceruicis inquit: Asclepiades vtique mittendum sanguinem credidit, quod quidam vitandum esse dixerunt, eò quòd maximè tunc corpus calore egeret, isque esset in sanguine. verùm hoc idem falsum est. Neque enim natura sanguinis est vt vtique caleat; sed ex his quæ in homine sunt, is celerrimè vel calescit vel refrigescit. Nam hac ratione nunquam ex sanguinis missione refrigeraretur habitus corporis. Sed & quod assumit, sanguinem scilicet non esse natura calidum, falsum est. Et quamuis esset verum, malè colligeret. nam etsi sanguis recipiat calorem, ab iis quæ in corpore: tamen conseruabit illum vt ligna. igitur vt ignis extinguitur detractione lignorum; ita corpus refrigesceret missione sanguinis. Quare, vbi multo calore esset opus; esset tunc quoq; missio sanguinis deuitanda. Sed hæc procedente opere monstrabimus. Galenus libro De tumoribus præter naturam sanguinem ex se non esse frigidũ, sed calidum, his verbis dicit: Secunda coniectura est ex ipsa sanguinis substantia. non enim vt pix, & resina, & cera, à frigore concreuit: sed semper, & natura calidior est. libello etiam De fœtus formatione ita scripsit: Nam in sanguine, qui in venis est absq; cordis calore, tepidus quidã calor est insitus. Ex quibus locis palàm fit, decipi multos putantes iuxta mentẽ Hippocratis & Galeni: sanguinem ita attemperatum esse, vt in eo neq; calidum præcellat frigido, neq; frigidum calido, vt ver est temperatũ: quoniam id videtur Galenus insinuare primo De natura humana, commentario trigesimo nono. nã ex eodem loco constat, dictum intelligi de sanguine permixto reliquis humoribus, non de quarta substantia. Concludit enim dictionem his verbis: Quo fit, vt temperatissimus sanguis, pituitæ, & flauæ, atræque bili permixtus sit. Cur sanguis humor calidus & in vere temperatissimo redundet, diximus paulò superiùs, de temperamentis disputantes. quod etiam primo de temperamentis capite vltimo à Galeno dictum est, Sanguis verò ipse à corde habet calorem: intelligi debet manifestè de caloris gradu. nam sanguis natura sua, non adeò immoderatũ habet calorem: sed à corde & spiritibus accrescente illi calore, est in humano corpore, dum viuit, feruentissimus. Hæc posset Aristoteles verè dicere: tamen quòd ex se non modò non sit calidus, sed etiam frigidus; leui ratione persuasus dixit. nã coagulationis reddidit in eodem secundo De partibus animalium capite, quod illud tertium proximè consecutum est, causam aliam à frigore valde diuersam: quã in fibris collocauit, quas ille crassiores sanguinis partes esse dicit. quod perinde est, ac si diceret, non fieri coagulationẽ frigore, sed crassarum partium admixtione. quod est multò probabilius. Sanguis enim nunquam est vnum, sed cùm venam secamus, humores omnes effundimus. quorum qui tenuissimus est, & calidissimus, bilis nempe, magna ex parte cùm effluxit, ab alijs secernitur: reliqui frigidi, & crassarum partium, duo humores, pituita & melancholia, manent confusi,

Quare non mirum est, si sanguis ille ex his constans, effusus concrescat. Adde tenues partes ipsius sanguinis exhalare. Quare non est recipienda Aristotelis opinio. Sed nos in antiqua medicorum opinione permanemus.

De calore sanguinis & bilis. Cap. XVI.

DE gradu etiam caloris sanguinis dubitari solet, non solùm de calore. Nam Galenus (quemadmodum paulò superiùs in decimo capite retulimus) primo De temperamentis ad finem, Sanguis (inquit) est calidissimum, quod est in corpore nostro. nec solùm hoc, sed & regulam cognoscendi gradum caloris in quouis membro, redundantiam sanguinis esse dicet. Vnde non videtur esse dubium, Sanguinem esse omnium succorum calidissimum. nam aliter biliosum membrum esset sanguineo calidius. quare malè ex redundantiâ sanguinis nos doceret Galenus gradus caloris. Sed contrà est, quod Galenus ipse capite duodecimo libri decimi De simplicium medicamentorum facultate dicit, scilicet: Hic succus (est caput de felle) omnium, quæ in quocunq; sunt animalium, calidissimus esse demonstratus est. libello etiam De inæquali intemperie, Calidissimum natura est flaua bilis, frigidissimum pituita. Tota hæc controuersia pendet ex contrariis Galeni locis, quæ nonnulli ita intelligunt: Bilem calidiorem esse sanguine: sed sanguinem esse omnium humidorum calidissimum. Hi sanè hac ratione satis bilem à comparatione secludunt. Sed ad hanc interpretationem non ducuntur autoris verbis, sed amore fugæ. nam qua ratione, qui ita protulit, Sanguis est calidissimum, quod est in corpore nostro; de humidis tantùm intelligendus est? Alij dicunt, calorem sanguinis esse copiosiorem, bilis intensiorem. Sed ego non intelligo, quid sit calorem esse copiosum; nisi id ex multitudine calidæ substantiæ pendet: quam si bili redundanti des, erit iam eius calor, nõ intensior modò, sed copiosior. quare ista ratione videtur interesse multum: copiosum habere calorem, & calidissimum esse. Nos ita intelligimus, Bilem simpliciter esse calidiorem: sed Galenum primo De temperamentis locutum fuisse de alimentis: in libello De inæquali intemperie de excremẽtis: decimo De simplicium medicamentorum facultatibus de medicamentis. & quanquam bilis medicamentum calidissimum sit, & excrementum calidissimum, & (vt semel dicam) humor calidissimus: tamen ratio alimenti illam in primo De temperamentis excludit. dicimus enim alimentum, quod solùm & per se potest alere. vt sanguis alit carnosa membra, chylus ventriculũ, semẽ testes, medulla ossa: id quod synceræ bili non posse contingere, paulò superiùs monstrauimus, & in sequentibus sumus iterum monstraturi. neque verò nos incautè dicimus: quod autoris institutum in singulis operibus declarat. nam de inæquali intemperie, de humoribus facientibus tumores præter naturam, & omne genus tumoris, sermo erat. Fiunt autem ab excrementis, aut qualitate, aut quantitate. iam verò decimo De simplicium medicamentorum facultatibus de medicamentis agi nemo dubitet. in libro De temperamentis instituebat artem cognoscẽdi calida membra, quæ temperamenta habent, pro ratione alimenti, quo vtuntur; atq; ita colligit: Cùm alimentorum calidissimum sit sanguis (bilis enim, nisi cum multo sanguine permixta non nutrit) quò membrum magis nutritur sanguine; eò est calidius. Igitur non est præter autoris mentem hic sensus. bilis nihilominus sanguine est calidior.

De generatione bilis vitellinæ. Cap. XVII.

BILIS ex tenuissima parte sanguinis generatur, aut ab immodico calore: humor tenuissimus, leuissimus, calidus & siccus naturâ, sapore amarus, flauus colore: vnde differentiam accepit denominationis ab ea quæ bilis atra nuncupatur. hanc diximus paulò superiùs capite nono malè ab Auicena spumam appellari, deceptumq; illum esse loco quodam tertij capitis quarti libri De vsu particularum. Sed non sunt dicenda omnia in omnibus: partim illic, partim hîc bilis naturalis substantiam iam explicuimus. De non naturalis bilis speciebus,

bus, non est tam facilis disputatio: quoniam in illarum natura & modo quo illæ generantur, barbari autores multum à Galeni doctrina deuiauerunt. Sed iam faciemus, dante Deo, vt ab antiquioribus, quos semper suspicimus, veræ sententiæ depromantur. Bilis vitellinæ ortum ita docet Auicena: Phlegma namq; cui admiscetur cholera, quandoque est tenue; & generatur inde prima: quandoque est grossum, & generatur inde secunda (cholera scilicet) quæ ouorum vitellis similis existit. Hactenus Auicena. Quibus verbis apertè docet: Vitellinam bilem generari permixtione pituitæ. Quod tam longè abest à sententia Galeni, vt omnino contrariam videatur studuisse proferre opinionem. nam Galenus libello De atra bile ita scripsit, Quemadmodum autem bilis tenui mixta humiditate & colore pallidior, & consistẽtia aquosior redditur: ita cùm discussa ipsa admodum fuerit, crudorum ouorum vitellis similis apparet: atq; ob id vitellina appellatur. hæc Galenus. Vt videre licet legenti sexti Epidemiωn partis secundæ, cap. 38. In omnibus succis serosus quidam ac tenuis liquor inuenitur. Differunt inter se secundum humorum naturas, quorum sera sunt. Hæc appellat Plato in Timæo ichores. Potest ergo humor, aut ab alijs omnibus esse secretus: aut non ab alijs solùm, sed & à suo ichore, ac proprio sero. Itaq; duplici ratione potest humor syncerus dici; aut si mauis clarioris doctrinæ gratia, potes primũ impermixtum, secundum syncerum appellare. constat intelligenti hæc quæ modò diximus, Galenum bilem vitellinam tunc temporis dixisse generari, cùm consumpta sua tenui humiditate fit syncerior: non cùm permixta cum crassa pituita, fit crassior. Sed quibus Galeni verbis deceptus fuerit Auicena, ego palàm faciam. Non enim quòd consultò vellet à Galeno recedere, illa scripsit: sed quòd libellum De atra bile non legerat, aut omnino obliuioni tradiderat, & quem locum legerat, minùs intellexerat. Auicena visus est sequi Galen. cap. 6. secundi Prognostic. comment. 38. vbi ita scriptum reliquit: Itaq; flauam bilem intueri licet interdum crassam, ac summè flauam vomitione reiectam, & item deorsum deiectam: quam sanè nonnulli nominant vitellinam: sæpe verò liquidiorem, ac minùs flauam, quæ magis propriè ochra nominatur; permixtum habẽs in se tota pituitosum humorem tenuem, aut aquosum quoddã excrementũ. Hæc cùm legisset Auicena, collegit, vt hæc secunda, quam ochram appellauit, sit permixta tenui pituita: ita illam, quam crassam dixerat, nempe vitellinam, fieri permixta crassa. Sed non intellexit: Primum illud membrum exemplum esse syncerae vomitionis, non permixtæ. quod apertè docent (omitto quæ in De atra bile dicuntur) vel ea, quæ paulò infra scripta sunt in eodem commentario, quæ ita habent: Quin etiam syncerus humor redditur crassior, pituitosus quidem propter frigus, biliosus verò propter exuperãtiam caloris euaporatus, & tanquam assatus. Ergo hic quoque apertè docet, Vitellinam bilem crassam fieri absumpta tenui humiditate, non permixta crassa pituita. Sed & ratione id conuincetur intelligere, modò accidentia bilis vitellinæ non neget: sed vt nomẽ desumit a Galeno; ita & rei cuius est nomen, definitionẽ accipiat. Est, vt constat, crassa & summè flaua: Ergo nõ fit permixtione pituitæ. hæc enim crassam posset reddere: sed vt crassam redderet; ita colorem remitteret. igitur fit consumptione saniei: quæ consumptio crassiciei est causa, & colorẽ intendit. quando non tantũ crassa est, sed & colore summè flaua: ita enim habetur Græcè ἄκρως ξανθὴν. Sed quoniã hui⁹ rationis, quæ in hac quæstione est, summũ caput intellectus pendet ex notitia colorũ: melius fuerit hoc loco, de illorum gradibus nõnihil dicere; quàm ambiguitati in nostra dictione locũ relinquẽtes, vlteriùs progredi. Qui integrã colorũ notitiã volet cõparare; legat dialogi Platonis de natura eã partẽ, qua de coloribus disserit: quę eadẽ, dante Deo, à nobis procedẽte sermone latiùs enarrabitur. nunc enim de his tantũ coloribus dicemus; qui omnes dictione sumpta generaliter ὠχρὰ Græcè, pallidi Latinè, Hispanè amarillos dicũtur: vt qui soli propositæ quæstioni sufficiũt. dicitur ὠχρὸν generaliter à Galen. 2. Prognost. cõment. 2. supra 30. vbi ita inquit τὸ κατὰ φύσιν οὖρον, μετρίως ἐστὶν ὠχρόν. Habet verò genus hoc colorum tres præcipuas species secundũ intensionẽ diuersas. horũ summè

intensus Græcis est ξανθόν: lumine remissus ὠχρόν: medius πυῤῥόν. Habent verò horum singuli, inferiores gradus, præpositione ὑπὸ significatas, ὑπώχρον, ὑπόπυῤῥον, ὑπόξανθον. Has dictiones Græcas, omnes ferè Latini interpretes ita vertunt, ὠχρὸν pallidum, πυῤῥὸν ruffum, ξανθὸν flauum. Quare malè aut Auicena, aut eius interpres, rufum flauo; & igneum rufo dicit intensiorem. flauus enim omnium horum est color maximè intensus; pallidus, maximè remissus; rufus, mediocris. Plato loco modò citato hoc ex illorum generatione monstrat, dicens: Fuluum (est hoc Græcè πυῤῥὸν) flaui, fusciq; contemperatione producitur; pallorem albi flauiq; copula generat. Constat ex his vt fuscum flaui remittat splendorem, & vt pallidum multò magis versus album vergat: fit enim ex albo. hæc recipit à Platone Galenus, easdem appellationes perpetuò obseruãs. Nam in opere De temperamẽtis, & primo de crisibus, capite duodecimo, & vbi vbi alibi, ita loquitur. primo De virtutibus naturalibus hæc scripsit: Quò ex flauo rubrum fiat, vnica tantùm modò eget mutatione. Igitur quãdoquidem Galenus bilem vitellinam ἀκρῶς ξανθὴν appellauit; non fit ex pituitæ permixtione: quæ versus album colorẽ traheret, non versus rubrum. Vnde etiam intellige, quandoquidem ouorum vitelli nõ vnius coloris tantùm sunt, sed recentium pallidi, veterum flaui: cum veteribus, non cum recentibus conferri; quò ex analogia vitellina dicatur.

Vbi generentur bilis porracea & æruginosa, an in ventriculo. Cap. XVIII.

NEQVE verò solùm de generatione harum bilis non naturalis specierum, sed & de loco generationis quæstiones sunt. Nam quidam cõtendunt, in ventriculo porraceam & æruginosam ex similitudine cum porro & ærugine ita vocatas species generari; alii in venis etiam. Ego quid hac in re sentiendum sit, dicam breui, producens in medium Galeni sententiam: quicquid alii dicant. Hæ bilis species in ventriculo magna ex parte generantur ex cibis corruptis. ita enim inquit Galenus libello De atra bile: Ipsa ergo bilis seu pallida, seu flaua, seu vitellina visatur, generationem in vasis obtinet: in ventriculo autem alia quædam porracea gignitur. Sic enim eam à porrorum coloris similitudine denominantes vocant; sicut æruginosam quoque, quòd æruginis similis fit. Non tamen semper in ventriculo gignuntur, sed nonnunquam in venis, vt apertè docet Galenus trigesimonono commentario secundi Prognostici ita dicens: At verò gignitur in corpore quemadmodum pallida bilis per naturam habẽtibus: ita porracea altera præter naturam. & videtur quidem hæc sæpenumero in ventriculo gigni propter quorundam cruditatem esculentorum, aut olerum, qualia beta, cœpa, & brassica sunt. videtur etiam interdum, talibus nequaquam ingestis, ratione ægrotationis in venis gigni, ac decumbere in ventrem superiorem, aut inferiorem; calorem in corpore indicans præter naturam, atque excrementi proprietatem, talis temperamento, qualis prædictorum olerum succus est. Duodecimo capite libri decimi De simplicium medicamentorum facultate inquit, Bilem flauam, quæ in cysti fellis continetur, nonnunquam calore fieri æruginosam. Igitur plerunque hi humores in ventriculo fiunt, cæterùm non semper. Ita etiam censet Auicena, qui ita dixit: Et quæ in stomacho magis generatur, duas habet species, prassinam scilicet, & viridem, vt ærugo æris. Vbi non absolutè in ventriculo eas generari, sed magis in ventriculo generari dicit, quasi aliquando alibi generentur. Veruntamen, quanquam locum generationis rectè dixit, in explicanda illorum generatione est lapsus. nam suprà dictis verbis hæc addidit: Et mihi quidem videtur, quòd prassina (est prassina, quam porraceam diximus) ex vitellina generetur, cùm aduritur. Sed quo pacto porracea potest ex vitellina generari, cùm hæc generetur in venis, illa in ventriculo? Præterea hoc magis pugnat cum ea vitellinæ bilis generatione, quam Auicena docet, quàm cum ea quam docuerat Galenus. nam si ex vstione absumente ichores fit vitellina, non mirum est ex illa ampliùs vsta generari porraceã: sed si permixtione crassæ pituitæ fit, quid habet probabilitatis? Quare porracea & æruginosa cùm in ventriculo generantur (generantur autem ferè sem-

semper, quanquam neque adeò, vt arbitror, æruginosa, quàm porracea) fiunt ex eduliis corruptis: cùm verò in venis, non dubito fieri posse, vt ex vitellina magis adhuc vsta fiant. tamen Auicena non docet consequentia.

Sit ne aliqua bilis Zinaria. Cap. XIX.

AVICENA speciem quandam bilis præter naturam, quam barbaro nomine Zinariam appellat, tam esse à natura alienā inquit, vt sit in venenis. Ego verò non hoc solùm, sed tam esse pręter naturam censeo: vt omnino talem humorem generari, natura non ferat. nam proponat nobis Auicena humoris naturā, 10 & generationem. Ita inquit: Zinaria verò videtur mihi, quòd generetur ex prassina, cùm tantum aduritur, donec eius humorositas siccatur, & ad albedinem redire incipit propter sui siccitatem. Calor namq; in humido corpore inprimis nigredinem efficit, deinde denudat ipsam nigredine, quando eius omnino finit humiditatem; & quando superfluit in eo, ipsum albificat. & hoc quidē in lignis attende: quæ priùs in carbonem vertuntur, deinde in cinerem. Bone Deus, quis his auditis nō ridet: Humorem desiccatione ad album mutari, vt lignum, quod abit in cineres? An non hic candor extremæ siccitatis est soboles? Qua ergo ratione possit ad extremam siccitatem venire, & vt sit humor? qui quanquam siccus potentia esse potest, tamen actu humidus est. Albus verò color siccitate, quæ 20 actu est, fit, non ea quæ est potentia. Sed vt verbis eiusdem autoris loquar: quomodo in humore potest esse desiccata tota humorositas? Ergo nō arbitror fuerit humor sine humorositate. nisi fortè est, vt pituitæ illa species, quam gypseam barbari omnes de sententia Auicenę appellant, atque in articulis magna ex parte colligi dicunt. quod si quid est, quale illi depingunt (fieri autem posse non nego) non magis humor est, quàm si calculum renum velles humorem appellare. Sed hic homo oblitus est eius definitionis, quam humori assignauerat: Est corpus humidum liquidum. Sed hæc non merentur ampliùs sermonem remorari.

Melancholia naturalis quæ confluit ad ventriculum, excitet ne naturalem appetentiam, an tantùm iuuet concoctionem? Cap. XX.

30

GALENO autore libro quinto De vsu partium, vt vesica fellis expurgat sanguinem, qui in hepate gignitur, à biliosi excrementi multitudine; & quam bilem traxerat, ad intestina deinde remittit alicuius vtilitatis gratia: ita lien à melancholico excremento purgat: quod deinde in ipsum reiicit ventriculum. id quod nō sine magna commoditate fuerit à natura, summè alioqui artificiosa, institutum. De huius excrementi in ventriculum quotidie reiecti vsu, disputationē nunc exordimur: de reliquis in secundo sermone dicemus. Galenus quinto De vsu partium ita scripsit: Ventriculum intendit, & contrahit in seipsum; cogitq; cibos ad vnguem complecti & retinere, quousque fuerint percocti. Est igitur 40 hic vsus, quem Galenus inuenit: concoctionem & retentionem ventriculi iuuare. Auicena alium præter hos vsum addidit, hos interim nō negans: nempe, excitare appetentiam ventriculi. Damnatur hæc sententia a Leonharto Fuchsio, viro in Galeno versatissimo, ea potissimùm ratione: quòd, vt illi videtur, Galenus hunc vsum non dixerit, neq; inuenerit. quasi verò nihil nouum iam inueniri possit, aut inuentis addi. Nemo sanè Galenum pluris facit quàm nos: verùm hoc eius autoritati nihil detrahit, quòd Auicena iis quos ille retulit, veluti auctuarium, alium humoris huius vsum addiderit; cùm præcipuè, vt dicemus, Galenus ipse inuentionis viam aperuerit. Celebratissimum est apud Galenum, & apud Aristotelem: Rarò naturam rem aliquam ad vnum vsum effecisse, quin 50 eadem ad multos alios abutatur. quid igitur prohibet: Naturam hac humoris effusione in ventriculum vti ad concoctionem, & retentionē præcipuè; & ad excitandam etiam appetentiam ea abuti? Sanè nihil. neque quicquam hîc video Galeni autoritati esse detractum. Controuersiam igitur non hanc oportet esse; sed, An ratione fiat, vt hoc humore naturalis excitetur appetentia, aut aliquid afferat hæc assertio improbabile. hoc in dubium vertendum est,

& vtrorumq; rationes perpendendæ. Auicena nulla adhibita ratione, sicuti alia omnia ferè protulit. Verum nos, quibus eius sententia placet, adhibebimus. Omnes acidi succi, statim ac in ventriculi os incidunt, appetentiam mouent. id cognoscimus experimento, & ex Galeno didicimus. Cùm oris ventriculi perijt appetentia: acidis fructibus vtentes, quotidie illam reparamus. succi quoq; acidi, cùm in ipso ventriculo gignuntur, aut in eius os aliunde copiosiùs confluunt: nimiam alimenti appetentiam faciũt. Dixit hoc Galenus primo De causis symptomatum, hanc famis reddens rationem: Frigidi namq; & mali succi redundãtia, similem suctui morsum infert: appetentiam verò irritat naturalis affectus similitudine. De fame ea, quam caninam appellant (dices) est sermo in illo loco. Est, fateor. Sed dicito mihi, si cùm immodicus & præter naturam cõgestus succus melancholicus incidit in os ventriculi, facit famem præter naturam: cur nõ modicus, & qui secundum naturam quotidie influit, naturalem famem excitet? Cur, si multus succus nimiam facit; paucus nõ faciet paruam, & quę pro modo naturæ est? Non enim dices, arbitror; alios succos acidos & frigidos famem facere, vt Galenus dixit; melancholiam autem id non posse. Alij enim acore & frigore faciunt: & hic quoq; acidus & frigidus est. Quod si concedis, intelliges nõ tantùm fieri posse, vt melancholici hic humoris influxus famem excitet: sed esse in illis quæ ex necessitate contingunt. nam necessariò in ventriculum incidens, acore similem affectũ in ventriculo faciet ei qui in fame sentitur. Neq; verò est, cur quisquam putet, Famem, quæ quotidie a modica copia melancholiæ influente in ventriculum excitatur, non esse naturalem. consequitur enim necessariò rem, quæ naturæ ipsius prouidentia, & instituto fit: nempe influxum melancholiæ. Sed quæ necessariò & perpetuò consequuntur causas naturales, secundum naturam sunt: etiam si alioqui incommoda essent, & inutilia, vt seniũ. præcipuè cùm hæc famis excitatio quotidiana vtilis sit animali. quid, quòd hoc fit suctu? Fateor. sed nihil prohibet naturam vnam ad aliquam rem, vna causa pręcipua vti, & alia abuti. quid, quòd hoc non dixit Galenus? Fateor. sed neq; negauit: & ductus ratione addidit Auicena. Cur ergo, si hæc quoq; fuisset naturę hac in parte intentio: meatum, melancholicum succum deferentem, in medũ ventrem, ac non potiùs in ipsum ventriculi os implantauit? Huius est duplex ratio. quoniam etsi diximus ad excitandam appetentiam eo succo naturam vti: sed ad hoc solùm eo vti, non diximus, sed ad iuuandum concoctionem, & retentionẽ præcipuè propterea, quò vtriq; vsui sufficeret, & pręcipuo magis, in mediũ ventrem implantatus est. præterea, ne tota ipsa melancholia in ventriculi os incidẽs, immodicè ipsum moueret, & perpetuò homo fame canina laboraret. Commodius ergo fuit ad medium ventrem deportari: vnde non potest non aliquid in ipsum os assumi, quod modicè, & vt oportet excitet, non nimium, & quod in animalis incommodum possit cedere. Nam quanquam dictum est, hanc famem ita excitatam quotidie, naturalem esse: est, cùm potest præter naturã fieri, quantitate scilicet, si ex præter naturam affectu immodicè congesta, & in ipsum ventrem copiosiùs delata, caninam excitet famem. Sed quæ magnitudine non est, specie non est præter naturam. Quid, quòd melancholia, quæ à liene reijcitur in ventriculum, non reijcitur cùm ventriculus incipit esurire: sed cùm distentus iã cibis est, quo tempore nihil potest esse inutilius fame? Ego non video, vnde hæc coniectet Fuchsius. nam fames naturalis non fit (vt ille fortasse putat) antequã tertia concoctio, quæ peragitur in membris ex priori cibo, iamiam finitur. quod in quinto huius operis libro monstraturi sumus capite De causis famis: quod vellem lectorem, ad pleniorem cõtrouersiæ huius decisionẽ, perlegere. Interim ita refutamus Fuchsij argumentum: Retentio concoctionem pręcedit, non minùs quàm appetentia: Ergo auxilium retentionis importunè aduenit, cùm multò antè incepit concoctio. Sed tu concedis ad hæc duo conferre, concoctionẽ, & retentionem. Ergo, si, quo tempore dicis, influeret: non minùs serum esset auxilium ad complendos tuos vsus, quàm tertium hunc quem dixit Auicena. Addis (quod tacuisses honestius) mirum, quòd Auicena nõ dixit, pituitam acidam esse ad

esse ad famem excitandam: nam hæc ex libro De plenitudine famelicos facit. Colligitur secundum naturam, ô vir doctissime, melancholiæ illa portio, & secundum naturam eijcitur quotidie in ventriculum. pituita acida præter naturā fit, & ex morbo. proinde illa famem naturalem facit, hæc præter naturam: illius oportuit dicere vsum, huius non oportuit. læsio enim hæc est, ille vsus naturalis. quid? nunquid omnes melancholici famelici sunt? at Galenus libro De plenitudine ita scripsit: Ex atra verò bile insuaues fiunt, & tetrici, & horribiles, & sitis expertes, ac saliua referti: cibum auersantes, nō omnes, sed quidam illorum. manifestè autem sunt famelici, quibus atra bilis aciditatem superantem obtinet. id 10 fieri solet, cùm ea malignior redditur. Posses hîc addere, specierum omniū melancholiæ minimè acidam esse naturalem, qualis est ea, quę à liene venit in ventriculum. Tamen dicimus, Nō omnem melancholicum succum famelicos homines facere: sed eum tantùm, qui multæ aciditatis est particeps, & malignior, nisi in ipsum ventrem incumbat. nam si in illum incumbit: famem facit etiā ea quæ minimè est acida, de qua dictū est tertio De locis patientibus, capite quinto: Sed ea, quam crassæ fæci similem esse dixi, in terram effusa, non inducit feruorem, nisi fortè ardente febri ipsam præuri contingat; minimè etiā acida qualitate participat. Tamē explicari debet hic locus verbis his, quæ in libro De atra bile cap. tertio scripta sunt. neq; enim acerbitate, neq; acore manifestè hęc par-20 ticipant. Vt significent huius melancholiæ acorem non esse manifestum, vt eum qui est in atra bile. nō enim profectò omnino est naturalis melancholia, sine acore. nam de hac ipsa dictum à Galeno est loco citato, ex quinto De vsu partiū, Acerba cùm sit, & acida. Vides, arbitror, vt nō ex imaginatione sola procedat Auicenæ placitum, sed ex ratione etiā, & experimētis. Sed vis dicam quod sentio, Reprehenditur à nobis sæpe Auicena, quia falsa docet: sed non rarò reprehenditur, quia illi non est apud nos gratia. Sed de hac quæstione hæc sint satis.

De atræ bilis speciebus. *Cap.* XXI.

MELANCHOLIÆ naturalis species vnica est, scilicet sanguinis fæx. subsidet 30 enim in sanguine crassior pars, vt in vino subsidēt fæces. Est hic humor substantia crassus, temperamento cum siccitate frigidus, niger colore, sapore acidus. hæc melancholia, solùm subsidentibus crassis sanguinis partibus fit in his, qui tales sunt temperamento naturali, aut longo timore, aut mœstitia tales facti sunt, aut alioqui alimento terreo, multo antè tempore sunt vsi. quanquam & citra hæc naturaliter portio aliqua ex quotidiano cibo huius succi prouenit. Melancholia est altera, quæ præter naturam, fit exustione (quemadmodum Galenus inquit in eo libello qui de hoc humore tantùm scriptus est: cui propterea est titulus De atra bile) bilis flauæ, aut melancholiæ naturalis. Vnde duæ tantummodo fiunt melancholiæ præter naturam, quam propriè atram bilem appellant 40 medici, species. Auicena & eius asseclæ duas alias huius bilis species addiderūt, ex omnibus humoribus, vstionem perpessis, aliquam melancholiam prouenire, putantes. quare aliam ex sanguine genitam, aliam etiam ex pituita dicunt. Celebratissimum est apud Galenum, cùm sanguis vritur, eius tenue transire in bilem, & crassum in melancholiam. quare minùs est improbabile, quod de generatione melancholiæ ex sanguine per vstionem dicunt. Cæterùm Galenus duas tantùm species dixit: quoniā cùm ex sanguine bilis atra generatur, meritò quis dixerit, melancholiam naturalem priùs fieri, ex hac deinde atram bilem. nā cum tenuia inflammatu sint facilia, crassa difficilia: non mirum, si flaua bilis ex tenui parte sit genita, & crassiorem vstio non prehenderit. quòd si quando non ita fiat, 50 sed vstio vtrasq; partes simul inuadat: ne tum quidem generatur bilis atra, saltem de genere illius, quæ terram fermentat, muscas abigit, &, vt Galenus censet, nūquam non lethaliter excernitur. nam multò mitior est: vt quæ ex mitiori materia, quàm illæ aliæ, generetur. quare hanc nō tam vult Galenus atram bilem appellari, quàm in atræ bilis confinio positam. ita enim inquit secundo libro De differentia febrium capite nono: si supra modum assetur, mutatur quidē omni-

no, quantum sanè subtilius simul ac pingue est, in flauam; quantum autem crassius, in atram bilem, vt in his tumoribus, qui carbunculi appellantur. nam in his ex sanguine supra modum efferuescente, ad melancholicum succum fit mutatio. ita autem hoc loco intelligi volo melancholicum succum, vt qui nondum exquisitè in atræ bilis naturam transierit, sed in quodam sit confinio constitutus. Carbunculus (vt licet videre in libello De tumoribus præter naturam) est ex feruente sanguine, cùm in ipso feruore sanguis melancholicus fit. quare minùs est malignus cancro: qui ex melancholia, cùm assatur, aut ex atra exquisitè bili fit. Galenus ergo ab illius atræ bilis, quæ exquisitè talis dicitur, ratione excludit eam, quæ ex assato sanguine fit: vt qui eam tantummodo bilem atram appellaret, cui accidentia libello De atra bile descripta conuenirent. qualia nos quoque paulò antè incepimus enarrare. Nobis verò, quibus latiùs vti nomine est in animo, non est negandum: Speciem quandam bilis præter naturam ex sanguine vsto generari, cæterùm illam esse reliquis mitiorem. Quare tres iam species bilis atræ, etiam iuxta Galeni mentem sunt: quarum mitissima est, quæ ex sanguine; perniciosissima, quæ ex flaua bile; mediæ naturæ, quæ ex melancholia. Ita enim Galenus docet, in eodem, bis iam citato libello, dicens: Atq; exitialis adeò generatio eius esse videtur, vt quæ atro humore superassato contingat: multò verò hac profectò perniciosior censenda est, ea bilis atra, quæ à flaua superassata gignitur: quanto nimirum, & humor humore efficacior est. Sexto etiam Aphorismorum commentario quinquagesimo tertio, Ex flaua (inquit) bile omnino molestissima est. Errauit ergo Auerroes, qui prima Canticorum commentario septuagesimo, atram bilem ex melancholiæ naturalis vstione omnium perniciosissimam esse voluit. Damnandi etiam Auicena, & barbari omnes: quòd atram bilem aliquando ex pituitæ vstione fieri posse putarunt. hoc enim à ratione est omnium alienissimum. Cæterùm quoniam Manardus, vir multæ eruditionis, libro nono epistola secunda, aduersus hanc opinionem efficacissimè est argumentatus, minùs nobis hac in parte est elaborandum. Sed ne hîc quicquam ad quæstionis dissolutionem desideretur, breuissimè quod propositum est, monstrare nitar. Celebratissimum est à Galeno, Ea quæ extremè distant, non posse in sese inuicem transire, nisi per medias commutationes. at verò pituita à melancholia per vstionem genita extremè distat. tamen vt in reliquis qualitatibus maximè hoc est obseruatum: ita in coloribus est perpetuũ, de quibus Galenus primo De facultatibus naturalibus capite decimo: Siquidẽ, vt rubrũ flauum fiat, aut flauum rubrũ, vnica simplici commutatione est opus: vt verò album nigrum, vel nigrum album, omnibus quæ in medio sunt. Igitur pituita, quæ alba est, non potest fieri atra bilis, quæ est nigra: nisi sanguis fiat priùs, deinde bilis, aut melancholia, deinde atra bilis. Neque verò hoc quicquam est euidentius. nam, quemadmodum licet videre apud Platonem dialogo De natura, & etiam à nobis partim paulò superiùs dictum est, partim dicetur modò, Colores extremi, albus & niger sunt: nam & extremas inferunt passiones sensui, congregationem scilicet, & disgregationem: reliqui horum mixtione conflantur, ad hoc, aut ad illud extremum accedentes pro ratione maioris, vel minoris portionis huius, aut illius, quam accipiunt. qui hoc ordine sunt, Albus, pallidus, rufus, flauus, ruber, viridis aut liuidus, niger. Ita enim ex seipsis inuicem fiunt. Ex flauo, aut rubro, quando refrigeratione ad nigredinem delabuntur, liuidus: quando vstione, viridis. Verùm hæc fortasse procedente sermone dicemus. Cùm igitur hæc ita habeant, & ex pallida, aut rufa bile vsta non possit bilis atra fieri, nisi alios colores medios priùs induat, flauum scilicet syncerum, & viridem: qua ratione succus albus proximè ex albo fiat niger? Præterea neque Auicena ipse dixerit, calorem cuncta denigrare: sed quædam denigrare, quædam dealbare dicit pro aptitudine ipsius materiæ. Tandem vt denigretur, nihil est ineptius pituita. quanquam enim humida dicit à calore nigra fieri: non tamen omnia humida, intelligendum est: sed ex quibus fumosa fuligo prodit copiosè. quod in pituita non contingit. Verùm lon-

rùm longus iam admodum hic ſermo eſt. Nam nihil eſt apertius, quàm pituitam non eſſe ſubſtantiam vſtioni aptam. quippe & ſi in ignem conijciatur, non vritur, ſed abſumitur, in halitus diſſoluta. nimirum aquea non ſunt apta vſtioni. negat ſiquidem Ariſtoteles 4. Meteororum cap. 9. καυστὰ, quaſi dicas cremabilia eſſe, quæ ſunt multa humiditate redundantia: ſed ea tantùm dicit eſſe vſtioni apta, quæ meatus habent ignis capaces, & in eis humorem igni inferiorẽ. Quòd ſi quid craſſiuſculum, & deſiccatum ex pituitæ conſumptione relinquitur, neq; illud nigredinem patitur: ſed craſſum, & album, gypſo ſimile manet. vnde ab illis gypſea pituita appellata eſt. His addit Manardus loco citato: Fieri non poſſe, vt tot bilis atræ ſpecies ſint, & vt decem tantùm ſint ſpecies omnium humorum, dempto ſanguine: id quod Galenus docet in fine ſecundi libri De facultatibus naturalibus, commendans Praxagoram, qui illos in hunc numerum redegit primus. nimirum pituitæ ſunt quatuor præcipuæ ſpecies, quas ſcripſi ſecundo De differentia febrium capite ſexto, dulcis, acida, ſalſa, & vitrea (quanquam quarto De ratione victus acut. commentario decimotertio: tria tantùm genera eſſe dixit pituitæ, comprehendens, vt opinor, vitreã ſub acida) Bilis quatuor, quas bilem naturalem, vitellinã, porraceam, & æruginoſam dixit Galenus. melancholię duæ, melancholicus ſanguis, & atra bilis, vt habetur quarto Aphoriſmorũ in cõmentarijs vigeſimo primo, & ſecundo. Sed de hac quæſtione hæc ſunto ſatis.

De ſecundis humiditatibus, quas inuenit Auicena. Cap. XXII.

AVICENA, Fen prima primi capite De humoribus, præter quatuor humores, de quibus hactenus locuti ſumus, aliorum quatuor meminit: quos humiditates ſecũdas, quò hac ratione à primis illas diſtinguat, appellat. Multi hoc inuentum damnauerunt: alij vt barbarum, & ineptũ: alij, vt omnino falſum. nulli tamen illorum, quam rem vitio dent, apertè loquuntur: neq; quid in inuento commendandum, quidve damnandum, declarant. proinde vtile duximus, de his aliquantiſper diſſerere, antequam huic primo libro finem imponamus. Non poteſt noſtra diſputatio aliunde commodiùs exordiri, quàm ab ipſarum humiditatum notionibus: neq; hæ ab alio, quàm à ſuo autore, petendæ ſunt. Prima humiditas nomine caret, & oratione dicitur: Eſt humor in extremitatibus exiliũ venarum. Secunda humiditas dicitur ros, & ſic definitur: ros eſt humor per omnia tranſiens membra, qui in nutrimentum conuerti eſt aptus, & ex ſimilitudine nomen accepit. De tertia, quæ cambiũ appellatur, ita dicit: Cambium eſt, quod parum antè congelatum eſt, & nondum integrè ad ſimilitudinem completæ ſubſtantiæ tranſmutatum. Quarta dicitur gluten: Et gluten (inquit) eſt humor, per quem partium continuitas exiſtit. Hoc nõ videtur inueniſſe Auicena. principium enim inuentionis à Galeno accepit ſeptimo Methodi, capite ſexto, cuius hoc eſt principium: Eſt autem prorſus cõſummata ſiccitas, vbi ſolida ſimplicium partiũ ſubſtantia reddita eſt ſiccior. nam eſt & altera ſiccitas, vtiq;, cùm ea, quorum ſubſtantia ex humore concreto conſtat, ſicut caro & adeps, ſunt liquata: etiam tertia ante has, cùm proprius humor, vnde partes nutriũtur, omnino eſt abſumptus: continetur is in omnibus animalis partibus, roris more per eas ſparſus. alia ſiccitas eſt, quæ in proprijs cuiuſq; particulæ, exilibus venis, & arterijs conſiſtit. prouenit hæc ex ſanguinis penuria. Hactenus Galenus. quibus verbis quatuor diſtinxit ſiccitates, aut ſiccitatis ſpecies. quare, cùm ſiccitas humori contraria ſit, & vnum vni perpetuò contrarium, pluribus plura: totidẽ ex aduerſo neceſſe eſt humoris ſpecies reſpõdere. qua ratione dixerit aliquis Auicenæ ſtudioſus, inuentum rectè proceſſiſſe. ac argumentabitur ſecundò, Ex harum humiditatũ abundantia, aut penuria, morbos aliquot diſtingui, non minùs, quàm per redundantiã ſanguinis, pituitæ, aut melancholiæ: diſtingui enim maraſmũ ab hectica febre. quare non minùs (dicet) eſt ex vſu medici, horum, quàm primorum humorum meminiſſe. Adde Galenum ipſum, videri horum humorum inuentorem primum. nam prima humiditas eodẽ modo finitur à Galeno, atq; ab Auicena. nam Auicena, Eſt (inquit) humor in extremitatibus exiliũ ve-

narum. Galenus: Alia est ſiccitas, quæ in exilibus venis, arterijsq; consistit. addit (quominus ignoretur in consumptione primæ humiditatis Auicenæ consistere) prouenit hæc ex sanguinis penuria. Iam verò roris nomen Galenus primus in hac significatione vsurpauit: Esse in solidis partibus ſicciorum elementorum vnionem per humida conſeruatam, neq; Galenus (arbitror) negauerit. Superest alia, quam cambium dicit interpres Auicenæ. hanc Galenus ita finit, Est, quorum ſubstantia in humore concreto constat, vt pinguedo, & adeps. Auicena: Quod parum antè congelatum est. Igitur hac etiam in parte idem ſentiunt, & ſolius nominis inuentor est Auicena, nequaquam notionis: quam apud Galenum priorem inuenit. Quid ergo damnatur, qui hac in parte ne vno verbo videtur à Galeno diſcrepaſſe? Certè non est damnandus, quòd de quatuor ſiccitatis gradibus, quatuor humiditates methodo deduxerit, numero inquam contrario: ſed quòd illarum inter liquorum differentias meminerit, perinde ac ſi liquores eſſent: quæ tamen tam longè abſunt à liquorum natura, quàm membrorum: aut ſi quæ illarum humores ſunt, à primis non differunt ſubstantia. nã quid quæſo est ea humiditas, quę in exilibus venis est, aliud, quàm ſanguis, ab alio, loco diuerſus? fortè & tenuitate: vt qui per arctas vias diductus ſit: niſi fortè locorum diuerſitas facit humoris differentiã. qua ratione & ſanguis in corde ab eo qui in iecore, & is ab eo qui in liene, differat ſpecie, vt infinitæ penè humorum ſpecies fiant. Commenti ſunt nonnulli barbarorum: hanc humiditatem, etſi ſit humor, qui in exilibus venis, arterijsq; continetur, eum tamen à ſanguine integro iam eſſe diuerſum. Galenus tamen de prima ſiccitate dixit, Fit hæc ſanguinis penuriâ. Ergo contraria humiditas, ſanguis est. cambium (ſi modò Auicena ſenſum verborum Galeni non corrupit) caro est, & adeps, quę membra quidem ſunt, ſola mollitie à ſolidis differentia. Quid gluten? nónne est is humor, qui in membris ſeruat partium continuitatem? at verò idem Auicena dixerat cap. De elementis, Elementa humida retinere ſicca in continuitate. ſi ergo elementa proprias formas retinẽt in compoſitis, vt idem autor opinatur; illud nihil aliud est, quàm elementa humida. quorſum ergo prima elementa ad tractationem de ſecundis (humoribus inquam) transfert? Si verò non retinent proprias formas, vt in prima huius libri quæſtione probauimus: illud certè, humidæ partes ſubstantiæ ipſorum membrorum ſunt. Ergo quo pacto nõ est ineptiſſimum, hæc in capite de humoribus collocare? Cùm aliud à vero ſanguine non differat: aliud membrum ſit: aliud elementũ, aut ſubstantiæ membri pars. Superest quem nobis obtrudant Auicenæ studioſi, ſolus humor vocatus ros. hic enim, humor verè est, & à quatuor primis videtur diuerſus. nam humor quidã est albus per membra omnia diſperſus, veluti ros, quo membra nutriuntur. Sed ille nec ſanguis est, nec pituita, nec bilis, nec melancholia. ergo non ſunt ſolùm primi humores. Reſpondetur, Pręter quatuor humores, eſſe alios in corpore, qui ex his fiunt ad nutriendum membra. Non enim omnia ex primis quatuor humoribus nutriuntur vnica commutatione, ſed ex ſanguine fit medulla, ad oſſiũ nutritionem: ſemen, ad nutritionẽ testiculorum, & vaſorũ ſeminariorum: ita ros quidã, ad nutriendũ carnem: vt lac, ad mammas. Tamẽ quatuor tantùm eſſe dicũtur humores: quia in communi corporis officina tantùm illi fiunt, & ab illis omnia membra, vnica aut pluribus mutationibus nutriuntur. reliqui fiunt ex his in via ad nutritionẽ. quare rores quidã fiunt, qui iam in medio naturæ conſistunt ſanguinis, & membrorũ. tamen tres reliquæ humiditates, humores non ſunt; aut ſi quæ illarum est, à ſanguine nõ differt. Verùm hac in parte nõ omnino damnandus est Auicena: ſed eius inuentũ ampliùs & meliùs explicandum. nam ſi inuentionis ratio expectetur, quam propoſuimus: nõ debent dici humores, neq; primi, neq; ſecũdi (nõ enim ſunt, vt ostendimus) ſed humiditates, aut vt clariùs loquar (est enim apud Auicenæ interpretem idem humiditas, & humor. mihi verò hoc loco ambobus nominibus vti liceat, vt humor ſignificet ſuccũ, & humiditas humidã temperiẽ. nam facit modò ad distinctiorem doctrinã) humiditatis gradus. Eo enim quòd ſiccitatis gradus quatuor ſunt, ex contrariorum lege colligebamus. Sed ſiccitati non est

non est contrarius humor, sed humiditas. humor enim substantiam significat: humiditas & siccitas qualitates sunt. itaq; quot siccitatis sunt gradus, totidem oportet vt humiditatis sint. quò magis enim illa crescit, eò magis minuitur hæc. ita vt vbi vnica est siccitas, tres sint humiditates: vbi duæ, totidem: vbi tres siccitates, humiditas vna relicta sit: vbi quatuor, nulla præterea. Hi humiditatis gradus distinguũtur, absumptione aut conseruatione quatuor illarum substantiarum: quas placuit Auicenæ dicere humiditates, cùm ne humores quidem sint. Sunt ergo humiditatis gradus, non humores secundi. Vnde manifestum fit, cõmodiùs de illis potuisse disputari in tractatione de temperamentis. quod si factum esset, nihil erat in hoc inuento non commendandum. Cæterùm hæc quæstio, & totus hic primus liber iam est adeptus iustum finem. Hìc iam putamus fore commodum, vt sermo, ne perpetuitate sit grauis, intercidatur.

CONTROVERSIARVM MEDICARVM AC PHILOSOPHICARVM LIBER SECVNDVS.

QVÆ scriptorum superioris seculi erat barbara consuetudo, cui studiosi omnes hactenus assueuerant: non mirum, si quis in nostris libris illud vitio det, quòd non seorsum singularum opinionũ, quæ in quauis controuersia sunt, argumenta, veluti qui aciem struunt, ordine collocamus: deinde his ex aduerso responsa obijcimus, maiores interim, minores, consequentia, & consequentias, & sequelas resonantes: concedo, nego, distinguo, dubito, transeat, per buccas millies obuersantibus: quodq; notabilia non facimus, diuersis capitibus vt distributa sint: neq; corollaria interim deducimus. Ego sanè non mirabor, si tyrones tales effundant querimonias: neq; ipsos accusauerim, etiam si sermonibus his non tam veritatem ipsam per se, & firmissimam in vnaquaq; re rationem, quàm sophisticas disputationes, & tricarũ multitudinem, congestarum barbarè, sectari se, manifestè prodant. Nam quid faciãt miseri? quibus non tam expedit vera dicere, quàm barbarè respondere, vt à sapientissimis amicè recipiantur? Nam, si quis examen subiens, in distinguẽdo verum à falso paulò expeditior est, neq; bis singulos syllogismos repetit; neq; ridiculis quibusdam præludijs exorsus, aut beneuolentiam doctoris ineptè captat; aut ex consuetudine, non ex iudicio, nescio quos putidos sermones submurmurat: hic inuidiosus cunctis fit, superbus, superciliosusq; dicitur. Si quis verò magistros loquatur colendos, venerandos admodum, nunquam pœnitendos, medicorum facilè principes, & monarchas proclamat; & bis, térve, consequentias repetit, quiq; surgendo, & residendo, sedem iam contudit, ad rem autem respõdit nihil: hic ingeniosissimus iam hinc euadit, & est mirè modestus. hunc commendant sapientissimi. Huic, si vox contigit acutior, & oculi circumquaq; volubiles, & abrasa frons, disertus est, & ingeniosus: si tardo ingenio apertè est, neq; peritus, neq; disertus, sed magistros dicit, vt qui domi fuerat præmeditatus, mira huic homini est iudicandi vis: vsq; adeò, dum modò des quod volunt; potes, quod lubet accipere, aut ingenium acutum, aut maturum iudicium. Quid iam, nunquid memoria vis esse firma? duo, aut tria lõgiuscula Galeni loca, multò antè discito recitaturus: hæc, cùm res poscet, dicito rapidè: intelligant ne alij, an non, nihil curans. Si occasio dederit felix, hæc eadem repetito sæpius. deinde inter respondendum sæpius Galeni nomen inaudiatur: & Paulos, Alexandros, Aetios, nonnunquam etiam Auicenas effundito. Sed caue, cures verè quenquam autorum citare. nam hæc cura fortasse inter dicendum te reddet cunctantiorẽ. His artibus si vtatur, videri nullus non; esse sapiens nullus potest. quanquam ne videri quidem omnibus, sed magistris, barbatis magis, quàm peritis. Nobis verò

non tam eſt propoſitum inuenire; qua ratione ſapientes apud inſipientes habeamur: quàm in vnaquaq; controuerſia veram, aut maximè probabilem opinionem: vt ita cum ſapientibus verſemur. quo vt nihil eſt iocundius: ita neque quicquam eſt moleſtius, quàm cum idiotis veſtibus talaribus indutis degere. Qui ergo medicam artem ſibi cupit comparare, à nobis illam fortaſſe diſcet: qui deceptoriam; non deſunt multi, à quibus requirat. Quoniam ergo hoc nobis eſt inſtitutum, & hic animus: non ſophiſtarum verba; ſed res à ſapientiſſimis antiquorum inuentas, obſeruamus. nam plerique hodie (abſit, vt quenquam notatum velim, ſed barbaram conſuetudinem, quæ iam incipit faceſſere, accuſo) argumentantes, importunam, & duplicem repetitionem, & reſponſum, quod in forma dicunt, iure poſcunt: quaſi in aliqua dictionis figura nerui argumentorum ſint; & tamen figurarum in dictione ſunt ignorãtiſſimi. vſq; adeò noſtro tempore, non tam ſunt ſophiſtæ, quàm hypocritæ. non enim ſophiſticis argutijs; ſed compoſito quodam inceſſu, geſtu, veſtitu ad id comparato, & artificioſo ſermone vulgi ſibi aucupantur admirationem. Neque tamen hæc diximus, qui artem diſputandi vituperemus; quam dialecticam vocant: fortaſſe enim huic arti plus operæ, quàm alij plurimi impendimus, & impendimus non infeliciter, (quare hæc liberiùs loquimur:) ſed qui rudē formulã argumentandi nihil minùs quàm dialecticam, quæ tyrunculis tantummodo eſt vtilis; non decere in quæſtionibus grauioribus, aliquando perſuadere velimus. id quod ſolis illis non perſuadebimus (ſatis certò ſcio) qui nihil præter formam ſciunt: & hanc ipſam non tam arte quàm longa conſuetudine conſecuti ſunt. Quantum intelligo, in ijs quæſtionibus, quas in primo libro pertractauimus, neq; quod ad materiam, neque quod ad formam ſpectet, adeò multum deſideratur: tamen ab inepta cõſuetudine ſatis abſtinuimus. quem igitur ordinem in primo totius operis libro obſeruauimus, eundem in reliquis (dante Deo) ſumus obſeruaturi. Oratio eo peruenit, vt omnes, aut præcipuas quæſtiones, quæ de elementis, temperamentis, & humoribus ſunt, abſolueremus: ſuperſunt in hoc ſecundo diſputandæ quæ tractationes de membris, virtutibus, & operationibus attingunt. quod faciemus, ſi priùs, vt vulgatiſſimam, ita & vtiliſſimam membrorum diuiſionem explicuerimus.

De appellatione partium ſimplicium, inſtrumentorum, & membrorum.
Cap. I.

HVMANI corporis partes quædam ſunt homogeneæ; quædam heterogeneæ: hæ, quemadmodum nomen ipſum præ ſe fert, ex diuerſorũ generum partibus conſtant: illæ conſtant ex ſolis primis elementis, & ſunt vndequaque ſimiles: quæ à Græcis nonnunquam appellantur προσεχῆ μέρη, id eſt, continuæ partes (vt ego intelligo) quia ſecundum formam & materiam continuæ ſunt. Rurſus, partium, quibus corpus conſtat, quædam dicuntur, partes aut particulę ſine adiectione: quædam dicuntur inſtrumenta, organave, aut partes inſtrumentales; aut, vt quidam alij loquuntur, partes officiales. quæ nomina vſurpatiſſima ſunt inter medicos. quibus autem rebus dentur, opus eſt, declaremus. Nam pars definitur circumſcriptione in principio primi De vſu partium; vbi ita dicitur: Quæcunque corpora, neque vndequaque circumſcriptionem habent propriã; neque vndequaq; coniuncta ſunt alijs: hæc particulæ vocantur. Inſtrumentum verò definitur operatione primo Methodi capite ſexto, vbi ita inquit Galenus: Inſtrumentum verò appello animalis partem; quæ perfectam edere operationem poteſt: veluti oculus viſionem, & lingua loquelam. Ex dictis videtur manifeſtum, neque partem eam quæ pars abſolutè dicitur, vel membrum, vel particula; neque inſtrumentum poſſe eſſe partem homogeneam: ſed neceſſariò eſſe heterogeneam. Nam homogeneæ neq; conformationem habent, aut figuram: neq; perfectas edunt operationes. Galenus libello De differentia morborum ſimplicibus partibus dicit accidere temperiem, aut intemperiem: multiformibus, omnia quæ ad compoſitionem ſpectant. Quare ſimplices nullam habent propri-

propriam circunscriptionem. Iam verò operationes, quanquam ratione homogenearum siue simplicium partium fiunt, dicente Aristotele 2. De partibus animalium capite primo: tamen instrumentorum sunt, & partium ad operationes habentium figuras accommodatas: vt visio est oculi, in quo tamē est vnica simplex pars, humor crystallinus, visionis causa: & reliquę vsum aliquem pręstant illi, libello de Differentia morborũ. Itaq; perfectæ operationes vt fiant, his omnibus est opus. Quare perfectæ operationes, simplicium partium non videntur esse. Igitur pars simplex nō potest esse instrumentum, membrúmve, aut pars corporis. Sed contrà est, quòd Galenus in eodem loco primi libri Methodi prædictis subdit hæc verba: Ad eundē modum, & venæ, & arteriæ, & neruus, tum instrumēta, tum partes animalis sunt. Sed hæ partes simplices sunt. Libello De differentia morborum capite tertio, exempla simplicium partium sunt arteria, vena, neruus, cartilago, & ligamentum. Aristoteles etiã secundo De partibus animaliũ capite secundo inquit: Siccæ & solidæ inter homogeneas partes sunt, os, spina, neruus, vena. Itaq; venæ, & arteriæ sunt simplices partes: quas tamē instrumenta esse, & partes dixit Galenus. Et si nullus dicat, ratio confirmat: habent enim circumscriptionem propriam, nempe, figuram rotundam, & oblongam, & operationem perfectam, pulsationem scilicet, & sanguinis delationē. Hæc itaq; est in horum nominum vsurpatione controuersia, quæ vt dissoluatur, illud opus est animo concipere: partem aliquam, homogeneam dici, aut quoniam reuera simplex sit, aut quoniam sensui talis appareat. Arteria, & vena, & neruus sensui simplicia videntur: & proinde talia dicuntur, tum ab Aristotele, tum etiam à Galeno in libello De differentia morborum, vbi ad sensum referebat, quas partes simplices, aut compositas appellauit, vt ipsemet declarauit eo loco his verbis capitis quarti: Hoc verò in loco non adeò ad exactum est consideratio redigenda. Id vnum tantùm animaduertere oportet, simpléxne ad sensum, an composita sit animalis particula: tamen reuera simplices non sunt, neq; alia quępiam particula sensui subiecta, vt dicitur decimo Methodi capite vltimo: Siquidem in singulis simplicium, ac primarum, quas vocant, partium; alia portio substantię illarum est, veluti fibrosa, alia membranosa, alia carnosa: sicut, exempli causa, cùm vena vnam tunicam habeat, & eam tenuem, licet fibras tamen in ea inuenire multas. Hoc clariùs adhuc dixit libello De inæquali intemperie, vbi negauit, venam & arteriam simplices esse partes his verbis: Digitorum rursus sunt ossa, & cartilagines, & ligamēta, & nerui, & arteriæ, venæ, membranæq; & caro, & tendones, cutis, vngues, & adeps. hæc autem diuidere in aliam speciem non est: sed sunt vndequaq; similes, ac primæ: exceptis tamen arterijs & venis. hæ namq; ex fibris, & membranis sunt conditę, veluti in tractãda dissectionis ratione est traditũ. Quare videtur hîc rursus contradictio esse in Galeni verbis, cùm alibi venas & arterias simplices partes, alibi multiformes dixerit. Sed neq; hîc, neq; illic est. nam neq; instrumentum, neq; membrum potest esse reuera simplex pars: tamē sensu potest esse simplex. Et vena, & arteria sensu sunt simplices, natura compositæ, ac heterogeneæ partes. Sed contrà est, quod Galenus in eodem libello De differētia morborum inquit: Instrumenta esse dissimiles partes, & tales ad sensum dici. Tamen neq; hoc est dictis aduersum. nam illic monet, duplicia esse instrumenta, quædam prima, qualia sunt, vena & arteria; hæc sunt exactè multiformia, simplicia ad sensum: alia secunda, qualia sunt, manus, & caput, quæ multiformia sunt etiam ad sensum. Itaque partes exactè simplices, neque partes absolutè, neque membra, neque instrumenta, neque partes instrumentales, neque officiales (omnia enim hæc nomina video circumferri) dici possunt: tamen quæ simplices à medicis dicuntur, quia tales ad sensum sunt, esse possunt instrumenta prima. Instrumenta secunda, ad sensum etiam sunt heterogenea. quare de hac quæstione, quæ ferè est de nominibus, hæc sufficiant.

Procedant ne operationes à partibus simplicibus, aut à compositis. Cap. II.

QVANQVAM hæc quæstio, cum tractatione de virtutibus admodum coniuncta est, vt & pleræque aliæ de membris, & procedente sermone loco opportuno non careret: tamen, quoniam ad præcedentis intellectum est apprimè necessaria: & alioqui non minùs ad membra, quàm ad virtutes spectat; de membrorum operationibus hîc disseremus, Sínt ne simplicium in illis partium. nam neq; hoc antiqui autores admodum distinctè nos docuerunt. diximus obiter in proxima quæstione: Operationes ab instrumentis fieri, ratione simplicium particularum, quibus componuntur. id quod Galenus docet libro primo De morborum differentia, dicens, In vnoquoq; instrumento vnam aliquam simplicem esse partem, operationis causam; reliquas illi subministrare: & illam particulam quæ causa est; dici proprium instrumẽtum. Gratia exempli, In oculo est humor crystallinus instrumentũ proprium visionis: humores reliqui, & tunicæ omnes, visioni, quò commodiùs fiat, subseruiunt. itaq; operationes perfectæ, vt incedere, videre, audire, & consimiles, ab instrumentis fiunt: vt visio oculo, ingressus cruribus, auribus auditus. sunt enim in his membris ad has operationes omnia optimè comparata. sed instrumenta ratione simplicium operantur. non enim in figura, numero, magnitudine, aut situ sunt efficientes virtutes: sed in temperamentis. in hanc sententiam libr. 3. De locis patientibus, cap. 4. ita est scriptum: Iam enim explicuimus (erat sermo de intemperie) eam simplicium partium, quę primo operantur, communem esse affectionem. Cæterùm non oportuit instrumentum homogeneum esse; quia omnes perfectæ operationes indigent dissimilibus partibus instrumentorum. vt motus secundum locum, alijs indiget in cruribus, durioribus partibus, & firmioribus; alijs mollioribus, & mobilioribus. Dicuntur hoc in loco perfectæ operationes illæ, quæ animantis operationes appellantur. dicimus enim hominem incedere, & comedere, & audire: trahere autem, aut retinere, aut coquere de singulis partibus dicimus. Actiones perfectas vocat Galenus secundas, reliquas primas. quibus appellationibus vsus est libello De sanguinis missione capite quarto dicens: Cùm ergo primas actiones à simplicibus corporibus perfici, ostensum sit; ab instrumentis verò, secundas. Aristoteles non videtur huic sententiæ omnino fauere: qui lib. 2. De partibus animalium cap. 1. Sensus per membra simplicia participari, motus verò quos ille operationes vocat (sensus enim passiones dicit) per multiformia. neque verò id sine argumentis docet. sed, Sensus quiuis (inquit) certi cuiusdam generis est, & à philosophis quiuis sensus vni elementorum tribuitur, igni scilicet, aeri, terrę, aut aquæ. proinde ratione alicuius simplicis particulæ fit: operationes non item. Itaque Aristoteles docere videtur, quanquam sensus ratione simplicium partium sint in instrumentis: tamen operationes minimè. atque multi Aristotelici ita sentiunt. Verùm ego nõ video, quod sit discrimen inter sensus, & motus. quare censeo omnes operationes ab instrumentis fieri, siue ad sensum, siue ad motum spectent, & ab opinione Aristotelis apertè recedo. non enim mihi placet quorundam interpretatio dicentium, Aristotelem asseruisse, operationes esse multiformium: sed non negasse, primam causam esse in simplicibus. nam si ita intellexisset: quod erat constituendum discrimen inter sensus & motus? an non etiam visio, quæ sensus est, ab oculo dicitur facta: eius tamen causam primam humorem esse crystallinum? Sed quæ quæso tam fortia argumenta nos cogunt à tanto autore recedere? hæc quæ firmissima sunt: Omnes operationes fiunt à virtutibus: virtutes consistunt in temperamentis: temperamenta tribuuntur primò partibus simplicibus: ergo & virtutes, & operationes. Præterea: Omnis actio, quæcunque ea sit, aut cuiuscunque sit membri, minuitur, vitiatur, aut tollitur ab intemperie. nempe omnis immodica intemperies, vt dicitur in commentario vigesimo secundæ particulæ Aph. deiicit actum propriæ virtutis. Sola refrigeratio potest reddere crura immobilia: & tamen intemperies nuda nil quicquam detrahit de figura, numero, aut magnitudine, aut re alia ad compositionem spectante: ergo operationes non compositione, sed temperamento exercentur, vt

prima

prima causa. Figura autem commoda, & reliqua necessariò requiruntur. Constat tamen; vt temperies in partibus simplicibus sint. quare omnes operationes ab instrumentis fiunt ratione simplicium partium. simplices enim sunt propter compositas. dictum enim est à Galeno libello De differentia morborum, quando inflammatio aliqua est in instrumento, quod nullam habet propriam actionem: inflammationem nõ esse morbũ; sed obstructionis, quæ morbus est, causam. In habentibus verò actionem propriam, duplicem morbum esse, inflãmationem, & obstructionem. quo loco videtur docere, Esse partẽ aliquam omnino sine actione, quod aduersum rationi est: cùm necesse sit, omnia habere saltem naturalis facultatis actiones. Cæterùm locus est ita intelligendus, sermonẽ illic esse de actionibus instrumentorum. nam quanquam dictum est, Actiones omnes instrumentorum esse: tamen id de actionibus ad totius vsum relatis intelligendum venit. cuiusmodi sunt, sanguinis generatio, aut chyli, & visio, & incessus, & distributio per venas. nam seipsam nutrire, cuiuscunq; partis est per se, non vt instrumenti; sed simplicis. nam generando chylum operatur totus ventriculus; potissimùm autem ratione suæ propriȩ carnis. tamen cùm iam seipsum chylo nutrit; non ampliùs est ventriculi actio, sed singularum in eo partium. Igitur actiones omnes, quæ in totius vsum referuntur; instrumentorum sunt. quarum nonnullæ propriæ dicuntur alicuius instrumenti, vt quæ à nullo alio fiunt, vt instrumento; vt visio est oculi: sed quæ communis cuiusdam vtilitatis fiunt à pluribus instrumentis; vt delatio sanguinis, & spirituum à venis, arterijs, & neruis, communes actiones dicuntur, non propriæ. & hæ etiam sunt instrumentorum: quæ instrumenta appellantur alijs in locis nullam habentia actionem, sed habentia vsum aliquem. Sed de breui hac quæstione hactenus.

De singulorum membrorum nutrimento proprio. Cap. III.

GALENVS tertio De facultatibus naturalibus capite sexto significat, Membrum quodcunque nutriri eo succo, cuius trahendi est illi naturalis potentia. Nihil enim (inquit) trahit propter ipsum trahere: sed, vt eo cuius trahendo fit compos fruatur (paucis interpositis.) Porrò si retinet & fruitur, gratia eius, quod ita contingit, id facit. contingit autem, vt quod qualitate conueniens, familiareque est; sibi faciat simile. Sæpe toto illo opere Galenus vtitur hac ratione: Membra non operantur sine fine: nam neque aliud aliquod naturale agens. aut ergo propter seipsa, quò scilicet ipsa nutriantur; aut propter corpus, vniuersáve alia membra. Si secundum hoc quis concedat: ratione duci membra, non natura, conuincetur concedere. nam quo pacto, si ventriculus conficit, quò hepati reddat alimenta præparata; hepar sanguinem generat, quò corpori vniuerso alimentum abundanter suppetat; lien, & vesica fellis, & renes trahunt, quò sanguinem expurgent, primus à fæce, altera à bile, hi à sero: non ratione videantur duci in operationibus? Ergo proprius est vnicuique membro trahendi finis; atque gratia sui quodlibet operatur: qui esse nullus alius potest, quàm fructus quem capiunt, neque frui aliter membra possunt, quàm nutrita. Hæc ratio, & hæc Galeni loca plerosque compulêre dicere, Nullum membrum posse trahere succum, ex quo nullum possit recipere alimentum. Sed quoniam graue est dicere, atque, vt nostra fert opinio, apertè falsum, vt mox declarabimus, Vesicam nutriri felle, aut renes sero: barbarorum tota classis ineptam quandam nutritionum diuisionem inuenêre. Duplicem enim dicunt esse nutritionem, aliam veram, aliam voluptuosam. priorem nemo non intelligit; etiam si non ampliùs explicent. Fruuntur scilicet membra suo alimento. Sed voluptuosam nutritionem non, arbitror, ego intelligam; quantumuis explicent. nam est, vt opinor, quod illi sentiunt: Voluptuosum esse fructum, ex quo non nutritio, sed voluptas accedit membro. sed quæ sit hæc voluptas, non declarant. Sanè si voluptas est, sensus est dolori contrarius. talem verò sensum, neque nos sentimus, neque ipsi qui proferunt. adde, etiam si fructus aliquis citra nutritionem esse

possit: ipsos tamen barbarè loqui, qui hanc quoque appellent voluptuosam nutritionem; à nutritionis ratione apertè recedentes. Sed habuerit vtcunq; diuisio. rem deinceps totam ita explicant: hepar nutriri sanguine, atq; vniuersa deinceps membra trahere sibi congruum nutrimentum, quod conficiunt vltima concoctione, quæ nutritio est: ventriculũ trahere de ore cibos, retinere, ac conficere; quò voluptatem inde capiat: vesicam etiam fellis, bilem flauam, & renes serum attrahere, & lienem melancholiam, quò delectentur: alimentum verò his aduenire aliunde. In quorũ sententia illud vitio dandum est in primis: quòd voluptatem illam, nutritionem appellauerint. nam à rerum notionibus recedere, tamen illarum nominibus vti; omnino est hominum res vtiles barbara obscuritate perfundentium. satius multò sit dicere: fructum quendam capi; neque quicquam maius explicare. Damnãdi etiam sunt, quòd ventriculum chylo nutriri verè, non admittant; neq; lienem melancholico sanguine: Commendandi tamen, quòd non omnia membra nutriri omni succo, quem trahunt, intellexerint: & neq; vesicam alteram felle, alteram sero; aut renes ipsos, quibus expurgandi sanguinem à sero vis est insita. Nam primò, ventriculum nutriri ex chylo, docet Galenus, in principio huius quæstionis loco citato. neq; verò voluptuosè nutriri, permisit cuiquam explicare. Rem enim fecit clarissimam, ijsq; addidit, dicens: contingit autem, vt quod in qualitate conueniens, consentiensque est, in seipsum mutet, aut sibi simile faciat (hęc enim significat verbum μεταλαμβάνειν.) Itaque quod in cibis optimum est, id halitus specie, & paulatim, sibi attrahit, atque in tunicis suis reponit, ijsdemq; adiungit. Hæc Galenus. An est aliquid aliud nutriri, quàm trahere, retinere, & apponere? & alterando, simile facere? Sed & ex modo substantię, efficacissimum rei huius sumitur argumentum. Est enim ventriculus ipsi chylo similis substantiâ. quorsum ergo, quem habet substantiæ modo similem, dimittat, & requirat alterum, multis commutationibus ad similitudinem indigentem? Neque quicquam hîc est dubium: nisi aliqua cogat necessitas, omnia ex succo, in hepate genito, tantummodo nutriri: quam tamen nõ video. nam ventriculus, & intestina, potiùs ad hepar mittunt; quàm vt ab ipso requirant. hepar verò omnibus membris, quæ vltra se sunt, alimentũ præstat. quin & in ipsius ventriculi tunicas, venulæ aliquot inseruntur, ex quibus famis tempore alimentum recipit ventriculus. non tamen necesse est, totum ab hepate alimentum accipere; cùm ante ipsum cibos conficiat. Quòd si quispiam obijciat, ex eisdem nos nutriri, ex quibus generamur: atque, ventriculum infantis in matris vtero, non ex chylo generari, sed ex sanguine; non enim per os cibos ingerit, sed per vmbilicum sanguinem trahit: quare ex sanguine semper nutriri ventriculum oportere. Respondemus, in ipso matris sanguine esse crudiorẽ aliquam partem: quæ intestinis & ventriculo est pabulũ; chylo similem. hepar verò, cor, & pulmonem, ex meliùs confecto sanguine generari: & ita quoq; fieri nutritionem. Itaq; ventriculus chylo nutritur. Lien quoque nutritur melancholico sanguine. renes verò non sero; neque vesica: neque altera vesica nutritur felle. Hæc omnia docet Galenus quinto De vsu partiũ capite septimo, vbi ita scripsit: Ne igitur cũ vrinis per aliquod foraminũ quæ in renibus habentur, quemadmodum tenue biliosum, ita sanguis elaberetur, densum corpus eorum fuisse, præstitit: splenis verò (vt antè probauimus) contrà laxum manifestè, ac rarum: ad trahendum enim à longinquo succum crassum, aptius hoc fuit. neq; metus erat, ne quid sanguinis sequeretur. Neque enim statim, antequam conficeretur, concoqueretur, & commutaretur, erat melancholicum excrementum excreturus; vt renes lotium: sed diutissimè retenturus, alteraturus, & alimentum sibi ipsi facturus. meritò igitur ipse laxus factus est; & renes densi: quibus tertio iam ad sui ipsorum nutritionem vase non opus fuit; præter duo magna: quorum alterum oritur ab arteria, quæ spinæ incubat; alterum à vena caua. porrò vesica, non ea solùm quæ bilem, sed & quæ vrinam recipit, purum vtraque, atq; ab alijs secretum, cùm attrahant proprium excrementum: non sine ratione vasis alijs, alimentum illis suppeditaturis, indiguerunt. Hactenus Galenus. Qua dictione omnia

omnia complexus est, Liene scilicet melancholico sanguine nutriri. retinere enim illum, conficere, & commutare, & propterea neq; alia habuisse deportandi alimenti vasa: Renes verò, & vtramq; vesicam, quia mera excrementa trahũt, & inconfecta dimittunt, & alijs indiguerunt vasis ad nutritionem. Rursus capite duodecimo eiusdem libri, dicens, cur intestinis, & ventriculo binæ sunt tunicæ: vesicis autem tantùm singulæ, & eæ tenues, inquit: At in excrementorum instrumentis nulla futura est concoctio, eoque gracilia ea iure fuerunt. Vocat excrementorum instrumenta, quæ syncera trahunt excrementa: vt vtraque vesica. Itaque in his nulla fit excrementorum concoctio: ergo neque illis nutritio fit. Non enim nutrire potest, quod non coquitur. Igitur hæc omnia ex Galeni sunt opinione: quæ etiam habent ad probationem firmissima argumenta. nam seri substantia omnis est tenuis, & aquea, omni carens pinguedine: ergo nullam habet partem, quæ alimentum possit præstare, magis quàm aqua; quæ propter modum substantiæ sero omnino similem, non nutrit. igitur serum sanguinis, ex modo suæ substantiæ non potest nutrire: quare neque renes, neque vesicam. bilis syncera est merum excrementum; ergo non potest præstare alimentum. Præterea, quemadmodum in primo huius operis libro capite decimo quarto diximus, de sententia Aristotelis, & Galeni: Omne alimentum est dulce. quam sententiam eatenus esse veram diximus, quatenus nil merè amarum, & nullius dulcedinis particeps nutrire possit. constat verò synceram bilem summè amarum esse succum: non ergo est ad nutriendum accommoda. Objiciat aliquis nobis, Melancholiam non minùs flaua bile esse excrementum: quare neque lien nutriatur succo, quem trahit. Huic ita responsum volo, Lienem non trahere melancholiam synceram, sed melancholicum sanguinem: à quo facta concoctione meram melancholiam, & ad nutriendum iam inutilem extrahit, ad ventriculumque remittit, illarum vtilitatum gratia, quas in vigesimo capite superioris libri declarauimus. Sed dices rursus: Neque renes solum serum, sed serosum trahunt sanguinem. fateor. sed proinde diximus, lienem melancholiam puram à nigro & tenui sanguine, quo nutritur (declarante id præter dicta etiam sua substantia) concoctione separare. renes verò non concoctione (neque enim serum perfecta concoctione coctile est) sed transfusione, & sola partium distractione. illud enim densitati membri, non temperamento dedit Galenus loco citato, qui idem primo De facultatibus naturalibus aduersus Lycum contendit: Vrinam non esse excrementum nutritionis renum. quod tamen esset necessariò, si per concoctionem separaretur, quasi inutile. nunc autem sola transfusione separatur, & proinde excrementum renum non est, sed hepatis. est enim excrementum, quod concoctione separatur de alimento. Si quis ex vesicæ fellis colore velit argumentari, illius nutritionem ex felle esse (refert enim colore bilem) huic dixerim, non ex nutritione esse: sed quoniam, Quo semel est imbuta recens: imò verò, quo semper est imbuta, seruat colorem, vesica diu. Ex contactu igitur, & aliquibus portiunculis succi, quæ in meatus, qui præ paruitate cerni non possunt, penetrant; talis color in vesicæ tunica relinquitur. Sed est illud difficile, quod in principio huius capitis dictum est, scilicet: qui sit horum membrorum finis trahendo succos, quibus nutriri non possunt. Quorsum enim vesica bilem trahit? & renes serum? Quò sanguis, neque biliosus, neque serosus: sed expurgatus ad vniuersum corpus deferatur, commodum alimentum hac ratione membris futurus. Prospiciunt igitur renes, & hæc vesica reliquis membris; & illorum præcauent ærumnas. quod si faciunt, non ampliùs natura, sed intellectu ducuntur: sibi enim prospicere, vnicuique inditum est à natura, non animanti modò; sed etiam rei natura consistenti. Sed aliorum gratia operari, hoc intelligentis, & præcauentis est munus. Hæc ratio in opinione contraria plerosque hoc tempore medicorum continet, & barbaros suam voluptuosam nutritionem inuenire coegit. Cui ego ita respondeo: Nonnulla membra, propria operari intentione magis; nonnulla magis intentione

naturæ vniuersalis. & huiusmodi membra quæ intentione vniuersalis naturæ operantur, gratia aliorum operantur, non sui solummodo. Nihilominus non ratione ducuntur. trahunt enim renes serum, vt sanguis expurgetur: non quòd ipsi aliorum præuideant mala: sed quoniam artificiosa natura præuidit. intellexit nimirum ille nostri conditor futurum, vt sanguis præ copia bilis, & seri impurus, & parum vtilis ab hepate ad reliqua membra permearet: nisi prius ab ijs excrementis expurgaretur. quod intelligens, affixit hepati vesicam fellis, & pensiles ab illo renes fecit: illisq; naturalem trahendi hæc excrementa vim dedit, qualem magneti trahendi ferrum, quo tamen non nutritur. Itaq; trahit vesica fellis necessitate naturæ amarum succum, gratia alicuius similitudinis, quæ ei cum illius substantia intercedit, quò expurgetur sanguis. hæc tamen intentio, nō membri singularis naturæ, sed vniuersalis est. Neq; video cur ad talem operationem membra hæc indigeant intellectu. nam & assumptum rhabarbarum bilem trahit, quò sanguis expurgetur: non tamen intellectu ducitur; quia ille finis propriè non est rhabarbari, sed medici. Sed dices, Si ita contingeret, neq; vesica bilem, neq; renes serum aliquando expellerent. nam qua qualitate traherent, ex necessitate naturæ, eadem retinerent: cùm neq; coquant, neq; transmutent, neq; inutile aliquid secernant. Respondetur, quanquam non concoquantur ij succi, lōga mora posse fieri acriores, & sua copia deinde grauare. Dices vltimò: Ergo hęc membra trahunt propter ipsum trahere, quod Galenus negat, vbi de naturalis facultatibus ex professo disputat. Respondeo, non trahere quidem ea membra dictos nuper succos, vt trahant: sed vt dictum antea est, vtilitatis cuiusdam maximæ, quæ toti animanti accedit, causa. Illud autem non in ipsorum membrorum, sed in nostri conditoris intentione est positū: vt nuperrimè diximus, Pharmacum bilem trahere expurgandi totius corporis gratia: quanquam illud est in medicamenti natura, & in medici consilio. Sit ne aliquis peculiaris finis illarum particularum, quo excrementa trahunt, quæstio est physica: medicis enim dicta sufficiunt. Sed non dubium est, quin vtilitatis alicuius gratia, illa operentur. omnia enim natura constantia operantur propter finem; sed hic finis non est nutritio, magis quàm in ea actione, qua trahitur ferrum à magnete, aut pituita ab agarico. sed aut est rei similis propinquitas, quam res omnes procurant: aut quodcunq; aliud philosophis libuerit dicere. medicas enim præcipuè hoc in opere quæstiones scribimus.

De pilorum & vnguium nutritione. Cap. IIII.

DE pilorum & vnguium nutritione controuersia est non leuis. Nam videntur hæc non minùs reliquis nostri corporis membris incrementum recipere: Ex minoribus enim apertè maiora fiunt: accretioni verò subministrat nutritio. Primo libro De facultatibus naturalibus, & secundo De temperamentis cōcedit Galenus: Similem stirpibus habere illos generationem. tamen libello Artis medicinalis capite nono, referens differentiam membrorum, inquit: Capillorum autem, atq; vnguium, neq; gubernatio vlla est, sed generatio tantummodo. Quod nihil est aliud, quàm generari quidem hæc ex recrementis, non nutriri, neq; facultate aliqua naturali regi. Quod de capillis non reliquit Galenus sub dubium, sed secundo De temperamentis illorum ortum sic enarrauit: Sin veluti fuliginosus, crassusq;, & terreus vapor sit: subinde contingit, vt in angustis spiramentis impactus, neq; facilè rursum intrò redeat, neq; vacuari possit. hunc igitur alius rursum è profundo subiens ferit, prorsumq; impellit, tum hunc rursus alter, atq; illum alius: ac multos mihi eiusmodi vapores fuliginosos, alium super alium impactos tempore complicari, coniūgiq; intellige: ac tale quodammodo efficere corpus; quale est, ea quæ foris cernitur fuligo. Igitur hinc facilè intelliges, capillos ex fuliginoso vapore à recrementis siccis sublato habere ortum: augeri verò perpetuò nouæ fuliginis accessu sine opera facultatis alicuius alentis. De vnguibus scripsit secundo De anatomicis administrationibus, capite vltimo

in hunc modum: Verùm in vngues hæc non dispensantur, eò quòd pilorum modo succrescentes, augentur. Ex his locis omnes ferè colligunt, Vngues, & capillos excrementa esse, augeriq; minùs propriè, atq; nullo pacto viuere: eoq; inter partes corporis nullibi à Galeno, aut ab Aristotele recenseri: aut sicubi recensentur, non eò quòd aliqua participent vita, sed quòd alicuius gratia sunt factæ. nempe vngues ad comprehendendum res minimas, vt dicitur primo De vsu partium: capilli ad ornatum. Sunt quidam alij Aristotelici dicentes, capillos & vngues viuere anima alente, non tamen sentiente. Sed mihi horum sententia videtur multò improbabilior. nam si his particulis ratio vitæ deneganda est: omnem partem animæ puto denegari oportere. contemplare enim capillorum substantiam, & eam tam siccam, & exsuccam: videbis, vt nutriendæ illius nullam rationem commodam inuenire possis, præter congestionem fuliginis, vt in fornacium caminis copiosæ fuligines colliguntur. Præterea, si non ita nutrirentur pili, sed alimentum in se assumerent, & commutarent: quid obiecto impedimenti esset, quominùs augerentur secundum latitudinem, & altitudinem, ac non potiùs secundum solam longitudinem? Galenus etenim hanc reddidit rationem secundo De temperamentis: Quantum densatum est, tantum etiam per transitus angustiam stipatum, in angustam prorsus redactum est formam. Tu qui vim altricē das capillis, si quid potes, aliam rationem inueni. Nobis itaq; hæc opinio displicet. displicet etiam ea, quæ perinde habere vngues, atq; capillos statuit. nam, quantum ego intelligo de sententia Galeni, interest multum. Capilli enim generantur, vt diximus, ex recrementis, nullius vitæ participes: vngues verò, non minùs quàm reliquæ corporis partes, membra sunt, alimento nutriuntur, viuunt, & sentiunt. Docet hoc, ipsum experimentum in regenerandis vnguibus, cùm ex vulnere deciderunt. regenerantur enim, non aliter quàm reliquæ partes, cùm deficiunt: vt callus, inquam, in ossis fractura, aut caro, in cauo vlcere, expurgata carne subiacente, & siccata mediocriter: & in pueris citiùs, vt quibus fortis est facultas altrix, subcrescunt. Quod euidenti est argumento, à naturali facultate ipsos oriri, non aliter ac reliquas particulas mutatione alimenti. Quòd verò sentiant, docet dolor vnguium, qui solet esse molestissimus. Dices ex neruis id habent, qui inseruntur in illorum radices. Fateor. Sed ossa vnde habent? Quin & ipsa caro, vnde habet? An non ex neruis? Galenus secundo De anatomicis administrationibus, ad finem, sermonem instituit de vnguibus, vbi ita scripsit: Pari modo sanè & vngues ligamento quodam extremo internodij termino coniungit, symphysi verò carni, cutiq;, intrinsecus vniuersim, extrinsecus toti radici adnasci fecit. cæterùm in radicem ipsam non modò neruus, sed etiam arteria, venaq; porrigitur: vnde sensum, vitam, & alimentum, sicuti aliæ partes, accipiunt. Hæc Galenus. Quòd si gignerentur vngues ex recrementis, vt pili: nequaquam acciperent radicibus venam, vt neq; illi. Quòd si cui libeat dicere: Fiunt ex redundanti à vena alimento, nō concocto illic denuò, & ab altrice vi confecto, sed veluti concrescente: intelligat hic, nulla ad hāc rem fuisse opus arteria, cùm neq; vita. Quare cùm neruum, venam, & arteriam accipiat: vita, natura, & sensu potiatur necesse est. Quòd si quæras: Qua ergo in re conuenit vngui cum capillo? Hac vnica, quòd alimentum recipit per radices, non circumquaq; æqualiter, vt reliquæ partes. nam sunt partes quædam, quas preuidit natura attritum iri ex collisione: huiusmodi sunt dentes & vngues. proinde his dedit venas, arterias, & neruos, non circumquaq; distributos, vt alueolos: sed immissos à radicibus, quò in inferiori parte nutriantur, & viuant, & sentiant, impellantq; perpetuò ad superiorem, quod sufficiat attritui perpetuo. nam quæ circumquaq; nutriuntur, cùm secundum omnes differentias consequuta sunt iustum incrementum, non crescunt ampliùs: sed quæ à radicibus nutriuntur, impulsu augentur semper secundū longum. Ex dictis fit, vt extremi vngues multum iam à radice recedentes, neq; viuant ampliùs, neq; nutriantur propriè: sed solo impulsu, fiuntq; quales in carne fieri solent calli supercrescentes. in quam sententiam scriptum est ab Hippocrate libello De alimento, In pilos ali-

mentum, & in vngues, & in extremā superficiem intrinsecus peruenit. Vocat Hippocrates extremam superficiem, quam anatomici hodie vocant cutem non veram: quę intrinsecus alitur accessu substantiæ, sed iam non viuit, vt extremi vngues. Igitur sunt in modo nutritionis vngues dentibus similes: quos tamē non est dubium viuere, quare neque vngues. Sed quod à Galeno libro Artis medicinalis dictum est: de extremis vnguibus volo intelligi. Nam partes quæ ad radices sunt sitæ: facultatem habent naturalem, vt ossa. Sunt qui argumententur, hæc omnia, capillos scilicet, vngues & dentes, non viuere: quia vel in demortuis hominib. videntur augeri. Sed neque hoc quicquam habet veritati, quam explicuimus, aduersum: sed monstrat, capillos fieri ex recrementis: crescunt enim re vera in cadaueribus. Vngues verò, & dentes, qui nutritione fiunt, non ita: sed exesis subiacentibus partibus, redduntur prominentiores, nulla ex parte aucti. Sed de capillis & vnguibus hæc sufficiant. De dentibus dicturi sumus, procedente sermone, plura. Quare modò ad aliam quæstionem conuertor.

De ordine generationis membrorum. Cap. V.

QVÆ sit particula, quæ primò consistit, dum fœtus formatur (si modò simul non fiunt, nam hoc etiam est in controuersia) ipse nouit euidenter, qui formauit eam creator: quemadmodum Galenus dixit, vbi pauca quædam de hac questione scripsit. Sunt tamen hac etiam de re, alioqui obscurissima, diuersæ opiniones, & probabilia argumenta. quorum nonnulla ad demonstrationem proximè accedunt: alia non adeò euidentia sunt, sed quæ neque ipsa probabilitate carent. Multi considerant omnium membrorum corporis mutuum consensum, & vt omnia omnium indigeant opera, & vt vix aliquot tam ignobile inueniri possit, quod reliquis omnibus vtilitatis aliquid non tribuat: hepar nimirum cordi & cerebro alimentum præstat, cor illi vitam, cerebrum exiguum quendam sensum, ne scilicet omnino planta sit, rependit. vētriculus hepati præparat, accipit à cerebro acutum sensum. lien, vesica parua, & renes hepar expurgant, & ab illo recipiunt nutrimentum. pulmo præparat cordi aërem, cor illi alimentum mittit quam expurgatissimum. & vt in summa dicam: omnia omnibus indigent. quare vna omnium conspiratio: omnia sibi consentientia, vt mirus dixit Hippocrates. instrumentis etiam, quò seipsis mutuò fruantur, annexa sunt. sub venis arteriæ deferuntur, venis & arteriis nerui, fibris prætenuibus annectuntur. Hæc igitur illi mente cogitantes, omnia membra simul generari coniiciunt: alioqui (vt ipsi opinantur) neque consistere possint, vtpote singulis, omnibus, quo conseruentur indigentibus: & otiosa etiam sint, quæ primò constiterint, vt quæ interim reliquis nil impertiantur. Est, dicunt, particularum nostri corporis dispēsatio, similis politicæ gubernationi: in qua quæuis pars propter alias est, & nulla sine aliis potest consistere. quare cùm natura nil faciat otiosum, & iners: omnia membra simul necessariò generabit. itaque hi homines censent, Virtutem generandi ex vtroque semine, sanguine menstruo commixto, omnia membra simul delineare. qui concedere possunt, si quod experimentum pro contraria sententia adducatur ex dissectione parturientis, nōnulla membra ante alia apparere, cerebrum scilicet, hepar, & cor, ante renes & intestina: sed non citiùs generari incipere. Est certè horum ratio probabilis. Cęterùm contrarię opinioni asserentium, membra non simul oriri, sed naturali quodam ordine alia post alia, omnes ferè medici adhærent: & de ordine disceptant. primùm ergo probandum est, Non omnia simul consistere: deinde secunda controuersia est constituenda. Proportio quædam est naturalibus ab arte facta. nam & in his quæ arte fiunt, vt in ænea statua, gratia exempli, est quædam capitis ad collum, huiusque ad humeros, & reliquorum ad singula proportio: quam si aut auctum, aut minutum, excedit aliquod membrum, deformis continuò, monstrosaque imago fit. sed quæ talia fiunt arte: non omnia membra simul, sed hoc recipiunt ante illud. Præterea, omnis generatio est via ab imperfecto ad actum perfectum. non ergo mirum, si in principio generationis,

hæc quoq; imperfectio sit: quòd scilicet membrum aliquod, sibi soli viuens, alijs non subseruiens, interim dum perficitur fœtus, consistat. si enim tale aliquod faceret natura membrũ, vt neq; in animali perfecto, alicuius esset vsus, & animali, alijsq; nil præstaret: meritò accusaretur inertiæ. sed quòd hoc membrum interim sibi viuens, alijs postea profuturum, in principio generet, vt qui iacit fundamenta, principium futurum fœtus, qui nondum consistit, præuidentiæ, & ordinis causa potius commendatur. Est igitur in animali perfecto gubernatio membrorum politicæ similis, sed in imperfecto fœtu non ita. Adde (nam eorum quæ natura fiunt, erit exemplum commodius:) plantarum partes, ex iacto in terram
10 semine, non simul generari. primò enim prætenuis quidam cauliculus, & imbecillissimæ radices à caule maiori, ac firmiori facto: deinde ramuli, ab his postea frondes, vltimò & poma pendent. Sed quod ad generationem attinet, nil videtur inter plantam, & hominem interesse. Naturalis enim vis, quam altricem animam dicit Aristoteles, concupiscentem Plato, ambobus est communis. Virtus vitalis, & animalis, à planta animalia distinguũt: & à brutis hominem ratio. Sed generatio naturalis potentiæ, eius scilicet, quæ & homini inest & plantæ, est opus. ergo vt in plantis accidit, ita & in hominum generatione probabile est accidere. Adde (quod firmissimum est argumentum) ex dissectione illud oculis se præstare conspiciendum, vt procedente sermone declarabo. quo minùs est iam
20 huic primæ controuersiæ relictus locus. Sed ad secundam controuersiam opportunè iam accedimus. Cùm de ordine generationis membrorum dissentiant medici: de membro, quod primo loco generatur, præcipuè contendunt. nam reliqua omnia sine controuersia transigunt. Galenus cum Hippocrate hepar primum omnium consistere opinatur: contrà ac Peripatetici philosophi, qui cor ante alia fieri dicunt. quibus, vt in alijs plerisq;, accedit Auicena. Primæ opinionis hæ sunt rationes. Illud membrum, cuius opera primùm indiget animal, debet ex ratione primo loco generari. huiusmodi autem est hepar. Est enim virtutis naturalis prima sedes, vt cor vitalis, & cerebrum animalis. Viuit fœtus altrice vita primùm, deinde vitali, animali vltimò, cùm ad integrum complementum
30 animal peruenit. Igitur qui ordo virtutum est, idem est generationis membrorum. quò fiet, vt omnium primum hepar generetur. Nam hoc non genito, nullum aliud potest consistere. non enim consistit, nisi nutriatur: sed neq; nutriri posse contingit, sine nutrientis virtutis prima sede. Adde & facilitatem generationis hepatis illud comprobare. nam si non alia ratione, hac saltem hepar generaretur primò, quòd ex sanguine tantùm fuso, sine magna commutatione fiat. Si quis enim sanguinem in aquam fundat, ex coagulato sanguine substantiam hepati omnino similem efficiet. cùm ergo omnia ex sanguine fiant, & nutriantur: vel hoc nomine, quòd facillimè fiat, omniũ primum hepar generetur. Præterea, cùm in pueris recens natis, firmissima sit virtus naturalis, animalis imbe-
40 cillissima, vitalis mediocris: conijciendum est, alijs firmioribus signis non renuentibus, hepar primo loco, cor secundo, cerebrum vltimo inter hæc pręcipua membra generari. Auicena contrà censet: vt qui veriorem censet opinionem philosophi de cordis principatu, opinione Galeni. sed de his postea dicturi sumus. Verùm & si virtus naturalis in hepate sit, vt in prima præcipuaq; sede: tamẽ primo loco generari oportere, nõ admittit. Non enim, inquit, hepar potest propria virtute vti, neq; aliquod aliud membrum, nisi suũ temperamentum, & suæ virtutes influxu caloris vitalis, qui à corde fit perpetuò, conseruentur. sublata siquidem cordis vi, omnia emoriuntur. at verò etiam si reliquorum omnium actiones cessent: nisi cordis actio sustollatur, omnino morietur nunquam. Ergo
50 necesse est, cor primo loco generari. hoc enim solum sine alijs videtur posse cõsistere, & operari. Quòd si nutriri nõ posse sine hepate dicas, duo respondet Auicena, & cor interim nutritione non indigere, quia parua aut nulla resolutio fit: & si qua fiat, resarciri generatione, quæ à virtute in ipso semine, & generante spiritu est. Sed illud etiam licet addere, virtutem naturalem non influere more aliarũ, sed singulis membris esse insitam (quod paulò infrà in hoc sermone mon-

strabimus:) atq; ita cor nullatenus hepate indigere. Ergo sunt hæc argumenta, & hæc responsa probabilia. quare parum abest, quin vera ratio à probabili hac labefactaretur: nisi, quod recta ratio inuenit, euidens experimentum declararet, cui in hac controuersia solùm credendum censeo. Puella illa psaltria, quæ iussu Hippocratis septies insiluit in terram, sexto à conceptu die, libello De natura infantis, genituram in terram emisit cum strepitu. erat autem perinde, ac si quis crudi oui putamẽ extraheret, vt per interiorem membranulam, interior humor pelluceret. talis erat genitura, rubrumq; ac rotundum quoddam continebat. in membrana fibræ quædam venularum albæ, ac crassæ cernebantur, sanie crassa ac rubra inuolutæ: extrinsecus circum membranam cruenti liuores: in medio tenue quippiam hiabat, qui videbatur esse vmbilicus, quo fœtus primùm respirat. Ergo cùm adhuc fœtus in principio generationis erat: continebat nihilominus corpus illud rubrum, ac rotundum, quod proculdubio hepar erat: cor autẽ nondum erat, neq; cerebrum. quòd verò illud hepar sit, hinc disces. Dum fœtus in vtero continetur, per vmbilicum recipit alimentum, per vasa scilicet alimenti, quæ ab vmbilico producuntur. & hæc vasa, vnica inquam vena, duæ arteriæ (quanquam Galenus duas etiam venas esse affirmet) ante reliqua omnia generantur. ergo per illa deportatur sanguis ad nutritionem, & ad generationem interiorum membrorum. sed recta conspicitur illa venula tendere ab vmbilico ad hepar, ab illo rursus ad cor progredi. Ergo primò generatur hepar: cùm præcipuè tam facilem habeat generationem, vt ex effuso sanguine circa principium distributionis venarum in radices, & ramos, stiuæ modo concrescat. Scio Auicenam hîc respondere, In illo putamine cordis etiam fuisse delineationes, & has etiam ante ipsum hepar: verùm præ paruitate non tam fuisse conspicuas, & materiam cordis generationi, per duas arterias potiùs, quàm per venam deferri. illæ enim priùs cordi, quàm hepati se inserunt. Verùm tamen, quanquam hæc ita dicantur, contra rei euidentiam sunt: si modò antiquis, & probatissimis autoribus de re præcipuè, quam experti sunt, credi oportet. & multis etiam experimentis cognoscimus, Partes corporis non generari, antequam earum sit necessarius vsus. nam neq; dentes generantur, vsq; dum est opus solidiori cibo vesci: neq; cornua tauris nascuntur, vsq; dum præ reliquorum membrorum firmitudine, possunt cornu petentes, se defendere. at verò interim dum fœtus planta est, nullatenus corde eget. Non enim ad pulsandum: nam hæc actio viuentis est. ad calorem hepatis, & reliquorum membrorũ multò minùs: cùm vterus eo tempore sit calidissimus, & semen spiritus sit, & caloris vitalis abundans; & maternus calor etiam influat fœtui cum alimento. Ergo (vt tandem huius quæstionis finis hîc sit) membra, dum formatur fœtus, non fiunt simul: sed hepar primùm, deinde cor, vltimò cerebrum. atq; interim dum præcipua hæc membra generãtur: simul fiunt, quæ illis seruiunt, aut illorum custodiæ dicata sunt. cui rei rursus testimonium præstat: quòd os capitis, craneum dictum, vltimò concreuit. nam adeò tenue est, atq; imbecillum circa sinciput: vt per ipsum in nuper editis, cerebri agitationem non solùm tactu, sed etiam visu perspiciamus. Sed de his hactenus.

Præstet ne vtrunq; semen efficientiam, an muliebre materiam solam. Cap. VI.

VIDEO controuersiam hanc, non tam esse de membris, quàm de virtutibus. Sed quoniam ab illa multæ aliæ de membris pendent, proposita hoc loco est. Sunt hîc contrariæ opiniones, Aristotelis, & Galeni. Medici verò omnes, relicto Aristotele, sui Galeni opinionem veriorem esse censent: quò minùs nobis hîc est immorandum: sed quò breuiùs fieri poterit, vt res declaretur, danda est opera. Aristoteles semen virile solam efficientiam præstare, fœmineum solam materiam, putat. Nonnulli Aristotelicorum ita de sententia illius rem declarãt: Semen occurrere sanguini menstruo (quem solum videtur docere Aristoteles, mulieres generationi accõmodare) & energiã, vim, actionẽ illi infigere: deinde

foras effluere. Alij non ita, sed Aristotelem sensisse, Fœminam solam materiam præstare: virum, & materiam, & vim generandi. quæ sententia non adeò facilè conuinci potest: conuincentur tamen ipsi, non minùs quàm priores, perperam suum autorem intellexisse. nam primi illi videntur legisse tantummodo duo loca primi De generatione animalium: in quorum primo in primis verbis secundi capitis ita scripsit: Nã, vt diximus, generationis principia, illa quis possit statuere marem, & fœminam: marem, vt quòd motus & generationis principium contineat: fœminam, vt quòd materiæ. Inferiùs aliquantulũ in eodem libro ita dicit: Sed accidit, quemadmodum consentaneum est, quoniam mas formam, &
10 principium motionis: fœmina corpus, & materiam exhibet: sicut in lactis coagulatione, corpus est lac: succus verò, vel coagulum, est quod principium concretionis præbet. Ex his opinatur Galenus, illos collegisse, ita fieri oportere: vt, scilicet, cùm coagulationem effecerit, semen effluat. Cæterùm, neq; hi, neq; secũdi alij, quos diximus, legisse videntur caput tertium secundi De generatione animalium: in cuius capitis principio, Consequens statim est (inquit) vt dubitemus, & dicamus in immittentibus in fœminam genituram, si nulla illius pars geniti fœtus pars efficitur, quò vertitur corporata illius substantia. siquidem facultate, quæ in ipsa est, operatur. Hæc in principio capitis. In fine: Corpus verò (inquit) genituræ, in quo vnà semen animalis principij prouenit; partim separabile
20 à corpore, qua in parte diuinum quid comprehenditur (huiusmodi est, quæ appellatur mens, siue intellectus) partim inseparabile. hoc genituræ semen, quod quidem humidæ est naturæ & aquosæ, dissoluitur, ac in spiritum abit. Hactenus Aristoteles. Quibus verbis apertè docet: Semen in vtero receptum, in flatus abire. Quare de sententia illius, neq; effluit, neq; fœtus fit materia. Sed his omissis, vtcunq; intelligatur: falsam esse huiusmodi opinionem, iam inde monstro. Si semen solam præstaret efficientiam, & nullatenus materia generationis fieret: necesse esset, illud, statim ac sanguini menstruo principium coagulationis præstitisset, aut hac, aut illa ratione extra vterum mitti. nam non potest diutiùs in vtero morari, quin putrescat: quandoquidem non coquitur (non enim commutatur, sed commutat.) quòd verò immutatum omnino manere non possit, nec cõ-
30 coctum, nec putrefactum: ex loci, in quem incidit, calore cognosces; & ex eo, quòd retentum semen, cùm ad generationem non retinetur, solet excitare grauissimos morbos, & symptomata veneni symptomatis similia. At verò non mittitur extra vterum semen post conceptum: quin potiùs eo tempore os vteri clausum est, & vterus compressus meliùs semen apprehendit, effluere non permittens. Hippocrates quinta particula Aphoris. 51. ità scripsit: Quæcunq; vtero gerunt, ijs vteri osculum clausum est. Hoc ita fieri, Hippocrates & Galenus multis argumentis ab experimento desumptis memoriæ prodiderunt. Hippocrates, vt paulò antè diximus, vidit semen contentum prætenui pellicula sexto die à con-
40 ceptu excidere. puella verò illa, non aliter cognouit, se concepisse (nam sexto die quæ alia signa forent?) quàm quòd ex proximo coitu nihil exciderat. Galenus multa animalia parturientia, quò huius rei compararet sibi certam euidentiam, dissecuit. neq; tamen hoc est scitu difficile: sed cuilibet licet, mulieres hac de re consulere. Hæ enim ita sibi sentiunt accidere, nimirum, vt dicitur ab Hippocrate libello De genitura: Si fœmina partus perita sit, & cognouerit, quando genitura non exciderit, sed intus manserit, sciet, qua die intra seipsam concepit. Sed superest cum Aristotele respondere: non effluere semen, sed in halitus abire. atque proinde mulieres tum solùm nullum qui sentiri possit effluxum pati, cùm concepere. Sed contrà est, quòd ex parua humoris portione, multum aeris ge-
50 neratur: quare statim à conceptu vterus sentiretur inflatissimus, ac maximè elatus. cuius contrarium omnino apparet. Si quis enim tumor in vteri regione est: eo tempore subsidet vtero compresso, & circumquaq; materiam conceptus cõprehendente. Præterea necesse esset, illos flatus, aut tempore partus, aut alio priùs, cum crepitu per pudendum exire: non aliter quàm per sedem erumpunt, qui colliguntur in intestinis. Præterea, si ex semine non fiunt fœtus partes: vnde fiũt

ossa, arteriæ, venæ, & nerui, & membranæ, & quæcunq; membra solida à medicis appellantur? nam carnem, & viscera, hepar scilicet, lienem, & cordis carnem, ex sanguine menstruo fieri, probabile est. sed solida membra multum à sanguinis distant substantia. Dicunt pleriq; de sententia Aristotelis: Ex semine fieri, cęterùm muliebri, non virili. sed hi non videntur assequi illius mentem. Solum enim sanguinem materiam præstare docet: fœminam verò, aut nullum semen emittere, aut tenuem quandam saniem, & infœcundam. Sed huic argumento vltimo respondet Aristoteles, Et neruum, & venam fieri ex sanguine, non minùs quàm carnem: tamen hanc fieri vnica commutatione, illa pluribus. non aliter quàm in edito iam infante, nutriuntur ex sanguine: quia ex illo succo fit albus succus, ex quo deinde solida membra alimentum recipiunt. Quæro tamen ab illo: Nunquid seminis substantia, non est substantiæ nerui valde similis? ergo ex sanguine, quo neruus generetur, oportet priùs succum fieri, semini similẽ. nam & ossium medulla, & albi succi, quibus in nobis solida nutriuntur, semini sunt omnino similes. Quorsum ergo natura, alioqui artificiosa, & quę nil frustra machinatur, expellat succum, quem habet, ijs quæ generanda sunt, substantia similem, & alterius confectionem exordiatur? Nam quid, quæso, incommodi est, In eodem semine virtutem esse formantem, & eiusdem materiam ad fœtus generationem confici? nunquid in plantæ aut herbæ semine, non est virtus illius generans? & tamen semen in terram cadens ipsum conficitur, & in ipsam plantam mutatur, vim simul præstans, & materiam. Quod si lubet dicere, In semine esse tenuissimam quandam partem, spiritu plenam, quæ præ tenuitate commoda materia non sit, in qua virtus generans viget: hic sermo non carebit probabilitate. Cæterùm illud apertè intelligitur: vtrumq; semen, esse materiam generationis solidorum membrorum. Corruit igitur opinio Aristotelis, qua, sententia Hippocratis multo verior est: vtrunq; parentem semen emittere, & vtrũque semen præstare materiam, & vim. nam & illud etiam est maximè probabile: Muliebre semen vim habere generandi. nam si semel monstratum est, Fieri posse, vt in semine sit vtraq; ratio causæ, materiæ inquam, & efficientis: quid prohibet semen muliebre energiam habere? An frigiditas muliebris temperamenti? Hoc illud vnum facit, vt virtus efficiens, minùs in hoc vigeat, quàm virili: sed vt tollatur, non facit. Habet enim suum calorem, & satis copiosum. Sed dicet aliquis (nam quæ à vulgaribus philosophis hinc inde dicuntur, contemno) Si vtrunq; semen, vtrumq; præstaret: posset fœmina sine concubitu, ex seipsa concipere, quo nil videtur absurdius. Respondendum videtur, Muliebre semen, etiam si res se habeat, vt diximus: tamen minoris esse virtutis, quàm vt solum sufficiat ad conceptum: quoniam frigidius est virili. Sed contrà est, quod Hippocrates libello De genitura ita inquit: Quandoq; quidem fortius est semen à muliere emissum, aliquando debilius: similiter & quod à viro, & est tum in viro fœmineum, tum masculinum semen, atq; itidem in muliere. Vnde constat, Fœminæ semen aliquando masculi semine fortius esse, aliquando debilius. Sed dicet aliquis, quanquam ita fieri posset: verùm tamen ambo semina coniuncta, maiorem vim habere, atq; proinde neutrum illorum sufficere ad generationem. sed neq; hæc solutio videtur satisfacere. quandoquidem, vt Hippocrates inquit loco citato, tam à viro, quàm à fœmina potest prodire semen fœmineum, & masculinum. dicitur autem eo in loco fœmineum semen, quod debile est: contrà masculinum, quod forte. Itaque (inquit) si ab vtroque parentum prodijt fœmineum semen, generatio quidem fieri potest: sed generabitur fœmina. at verò videtur vnicum masculinum semen, duobus fœmineis æquales posse habere vires. quare fœmina, quæ ex natura sua masculinum habet semen, non est quòd non possit ex se sola concipere: præcipuè, cùm quantum de virtute seminis detrahitur, quia solum est, tantum possit fœtus debilitate rependi. ita vt conceptio quidem fiat: sed fœminæ, atque illius, si placet, debilissimæ. quare cùm hactenus nil videatur in fœmina deficere, quò minùs sine concubitu concipiat, quippe quam in seipsa materiam, & efficiens principium

cipium habere diximus: alia quærenda ratio videtur, quæ clariùs doceat, Fœminam non posse sine viro concipere. Est autem hæc vnica ratio, & quæ maximè redargutione caret: Si fœmina non est caloris maximi; neque semen est multæ actionis. Si verò calidissima est, minimè est excrementis abundans: ac proinde nec satis habet multam materiæ copiam, ad fœtus generationem. quare necessariò in muliere, aut debilius est principium; quàm vt solum possit coagulationem facere: aut materia deest, quæ fœtui pabulum præstet. Hanc verò esse firmissimam rationem, non alicuius principij efficientis, aut materiæ defectum: hinc cognosces, quòd fœmina sæpe ex se sola solet vtero con-
10 cipere; fœtus tamen ad perfectionem nunquam perducitur. ex his tamen imperfectis conceptionibus, quæ dicuntur, molæ matricis generantur, & informia carnis frusta. Sed de hac quæstione hæc sufficiant.

An ex omnibus membris semen decidatur, an ex solis vasis seminariis. Cap. VII.

ARISTOTELES primo De generatione animalium capitibus decimo septimo, & decimo octauo, vertit in dubium, An ex omnibus membris proueniat semen; aut non ex omnibus, sed ex aliquo illius generationi à natura destinato: & refert contrarias sententias, & vtriusq; præcipua argumenta. Multi, in
20 quibus est Hippocrates libello De genitura, & libello De aere locis & aquis; Ex toto corpore semen decidi putant. Atque hi, qui in hanc sententiam conuenerunt, in controuersia deinde constitutum esse dicunt, Quid sit. atq; ita illi inuicem in diuersas sententias distributi sunt: alijs dicentibus, Ex omnibus membris, cùm liquatur, prouenire; alijs, esse excrementum; alijs, commodum alimẽtum, redundans ex tertia concoctione. Hanc secundam controuersiam, nos ne attingemus quidem. quandoquidem contrariam sententiam, quæ non ex toto corpore profluere docet; cum Aristotele & Galeno veriorem esse censemus. Sed prima controuersia agitanda est: vt quod in ea est verissimum, eluceat. Prioris sententiæ hæc sunt firmissima argumenta. Filij eatenus solent similes paren-
30 tibus generari; vt & habitudinem & speciem parentum proles referat. &, vt inquit Hippocrates libello De locis & aquis, Scythę macrocephali dicti, quoniam longis erant capitibus, fascijs quibusdam in longum obductis: tamen deinde sua sponte macrocephalos generabant. id quod omni videtur carere ratione probabili: nisi semen ex omnibus membris proueniat, & proinde talia magnitudine, figura, & specie generentur; qualia illa à quibus semen decisum fuerat, teste Hippocrate in eodem libro. Addunt venas quasdam esse post aures: quibus incisis, steriles homines redduntur. quod nulla ratione fieri posset, nisi aliquid seminis ex capite deflueret coitus tempore. Præterea non illa solùm cum parentibus similitudo est, quam diximus, natis: sed & si manci sint parẽtes; man-
40 ci fiunt: &, si qua cicatrix in facie est, aut in alio quoquam membro patris; hanc quoq; accipit filius. quoniam, scilicet, cùm deficit parenti membrum aliquod, deest quoq; illius in genitura pars efficiens: & quæ pars ex membro, cui est cicatrix, fluxit, talem quoq; refert figuram. Ex voluptate etiam, & extenuatione, quę ex nimio coitu fit, illud potest intelligi: nam tempore coitus omnium membrorum sentitur voluptas, & resolutio. extenuantur etiam membra omnia ex nimio coitu. tamen si ex vnico membro decideretur: illud solum extenuaretur, ex immodico seminis fluxu, nõ omnia. Præterea ratio videtur conuincere; vt quemadmodum totius est aliquod semen efficiens: ita cuiusq; partis aliquod sit, alioqui membra sine semine generarentur. Tamẽ nulla est ratio, quòd ex hac semi-
50 nis parte crus, ex illa brachium fiat: nisi hæc ex crure, illa ex brachio decidatur. Talia cùm effundant mille argumenta, cæterùm Aristoteles & Galenus contrariam tuẽtur opinionem: quorum præcipuas rationes hîc cõmemorabo. nam eorum vterq; per se acutissimè conuincit hanc sententiam: ille libro 1 De generatione animalium cap. 8, quo loco ita argumentatur. Si semina animaliũ ex omnibus membris proflueręt, stirpiũ quoq; semina ex omniũ illarũ partibus de-

ciderentur. nã cùm animalia ab stirpibus, animali virtute, & vitali distinguãtur: tamen ijs, quæ ad naturalẽ potentiam, nutrientem, & efficientẽ spectant, nil differunt. sed stirpes, etiã si ab illis multæ, atque illæ maximæ partes abscindantur, producunt nihilominus semina. quare neq; in animantibus videntur ex omnibus membris prouenire. Prȩterea aut decideretur ex omnibus simplicibus partibus, vt carne, neruo, osse, & cartilagine: aut compositis etiam, vt facie, & manu. Ex compositis non videtur, qua ratione decidi possit: nisi simpliciũ gratia, quæ priores sunt. nam compositæ, ex simplicibus constant: simplicibus verò nulla est propria figura. quare neq; hac ratione esset, quòd filij figurâ parentes referrent: sed solo temperamento. hoc enim est proprium simplicium partium. Præterea necesse esset, cùm ab vtroque parente semen profluat, aut binos fœtus, alterum masculum, alterum fœmellam: aut perpetuò hermaphroditum generari. præcipue cùm nos monstrauerimus: Vtrunq; semen præstare efficientiam, & materiam. nam cùm vir, & fœmina reliquis partibus similes sint; genitalium partium forma differunt. quare cùm ab vtrisq; ex omnibus membris semen decidatur: vtramque genitalium membrorum formam in eodem fœtu, aut duplicem fœtum necesse esset generari. Adde quòd cùm partes seminis, quæ ab omnibus membris prouenirent, in matricem immitterentur: non possent in fœtu inferiora à superioribus, neq; dextra à sinistris, neq; anteriora à posterioribus iusto interuallo distantiæ collocari. quare monstrosum perpetuò prodiret animal. Meliùs ergo multò, quàm antiqui philosophi, Aristoteles sensit; semen non esse natura aptum ex omnibus recedere, sed ad omnia accedere. quod idem est ac si diceret, Semen nõ decidi ex omnibus membris, veruntamen vim habere omniũ membrorum effectricem. Galenus his rationibus, quæ acutissimæ sanè sunt, aliã addidit ex his, quæ per anatomen conspiciuntur, desumptam: Arteria, & vena, ad vtrumq; testem descendere conspiciuntur: non recto itinere, vt reliquæ omnes; sed varijs modis inuolutæ. In his autem anfractibus, quos faciunt, antequam ad testes perueniant; albescere paulatim sanguinem videre licet. tum demum, vbi iam ipsos testes attigerint: seminis substantia in ipsis manifestè conspicitur. vnde constat, In ipsis proculdubio esse naturam seminis effectricem. nam ex sanguine in ipsis diutiùs immorante, ipsum procrearunt. Est igitur opinio Aristotelis, & Galeni: Semen non defluere ab omnibus partibus. Sed dissidet Galenus ab Aristotele, quòd Aristoteles testes semen gignere negauit: sed esse veluti plagas quasdam, quæ ex telis à textoribus appenduntur; quò seminaria vasa in se non concidant, aut distorta sint: sed sint patulæ viæ, & promptæ ad seminis eiaculationem. Sed hanc Aristotelis sententiam, si nil aliud, certè ipsorum testiculorum substantia conuinceret. Illorum substantia est alba, & coagulato semini omnino similis. quod euidenti argumento est, Ipsos semine nutriri. habet enim vnumquodq; membrum, sui alimenti virtutem effectricem. Præterea, si testiculi veluti pondera tantummodo appenderentur: nequaquam illorum intemperies, modò pondus non deficeret; posset animal impotens reddere. sed ob testiculorum refrigerationem, redduntur multi generandi impotes. Indiget ergo homo ad generandum, non pondere testiculorum, sed temperie. Temperies autem nõ videtur aliter ad generationem esse necessaria, quàm generando semen. Adde his, quòd neq; præscissis testibus, mas & fœmina similes fierent toto corpore. quod qua ratione fiat, paulò infrà dicemus. Igitur stat Galeni sententia, Semen neque generari in solis illis anfractibus vasorum seminariorum; neq; in solis testibus: sed in vtrisque. neque verò rationes, quæ ex contraria sententia adducebantur, ea inquam quæ habet, Ex omnibus membris semen decidi, quicquam conficiunt. Primùm similitudo, quam filijs esse diximus cum parẽtibus, nihil probat. nam cùm in semine, etiam si ab vnico membro decidatur, sit omnium membrorum virtus effectrix: non mirum, si reliqua omnia membra similia generentur membris illius animalis, ex quo decisum est. nam quanquam non est decisum ex omnibus: est tamen singulis membris cum reliquis omnibus eiusdem animalis proportio quædam, & similitudo, præcipuè
cùm

cùm non adeò hoc perpetuum sit: sed sæpe filij parentibus suis nulla ex parte similes generentur: neque ex mancis manci, nisi rarò. id quod casu fortasse fit, nō quòd membri illius semē desideretur. nam ita perpetuò fieret: neq; posset quoquam pacto, ex manco sanus generari. Adde dictis, filios in multis solere similes parentibus fieri; ex quibus semen decidi nullus dixerit: vt in vnguibus, & pilis. Neque magis illud, quod de voluptate dicebatur, quidquam probat. nam sentitur quædam veluti relaxatio, & resolutio ex motu & calore, in corpore vniuerso. cæterùm voluptas in eisdem partibus fit, in quibus & pruritus. Addebatur aliud de extenuatione: quòd neque ipsum est efficax argumentum, si semel extenuationis causa intelligatur. Extenuantur corpora ex nimio coitu, duplici de causa, cùm propter vehemētem exercitationem, & assiduam: tum etiam, quòd euacuato multo albo humore, solida membra priuantur alimento. Nam scire licet, succum illum album in testiculis vim quandā ex maiore elaboratione comparare: cæterū similem esse ei, quo solida membra nutriūtur; medullis inquam ossium, & arteriarum, venarumq; alimento. propterea enim & membra, quæ solida sunt, seminalia appellantur, quoniam generantur ex semine, & nutriuntur. omnia enim membra ex similibus nutriuntur, & generantur. propterea Plato, in dialogo De natura, Ex redundantia huius humoris, qui medulla in ossibus appellatur, quem etiam ille semen appellat, libidinosum hominem fieri, censuit, dicens, Cui verò multum semen fluidumq;, circa medullam generatur; vt si arbor, pluribus quàm cōueniat fructibus grauida, nimia vbertate luxuriet: is profectò, multis passim doloribus, multis item voluptatibus in libidinibus ipsis, earumq; fructibus, affectus, plurimum vitæ ob ingentes voluptates ac dolores furens. Ecce igitur, vt Plato, tam ossium medullam, quàm illud quod in seminarijs vasis continetur, semen appellet. Neq; verò possunt hi succi natura aut substantia differre: cùm altero illorum generentur membra, altero augeantur. differt autem accretio à generatione hoc vno, quòd in illa primò formantur membra: in hac non primò, sed illis quæ formata iam sunt, similium omnino partium fit accessio. igitur materia, ex qua fiunt, eadem omnino est. Adde monstratū à nobis esse ex anatome, In vena, & arteria, ex quibus anfractus illi fiunt, quorū paulò antè meminimus, semen generari. Sunt verò illa vasa reliquis omnibus, quæ in vniuersum corpus deducta sunt, substantia simillima. quare non est, quòd reliquæ etiam venæ, & arteriæ non possint humorem semini substantia similem, generare. Igitur attenuantur vniuersa membra, non colliquefacta, atq; in semen abeuntia, vt quod ex illis omnibus decidatur: sed quoniam vacuatur illorum alimentum. non quòd medullæ, quæ interius in ossibus reconditæ sunt, coitu ad testes defluant: sed quoniam, cùm hic humor ex sanguine generetur, sunt in sanguine partes quædam illi generando accommodatæ. quæ omnes, cùm quis immoderatiùs venereis vtitur, insumuntur in testes, & vasa seminaria. Illud quod ab Hippocrate dictum est libello De aere locis & aquis, Reddi homines impotentes ad generandum scissione arteriarum, quæ post aures sunt: proinde fieri putauerim, quòd cerebrum imbecille redditur, priuatum influxu spirituum vitalium. Quare illi ignaui redduntur, & imbecilles; neque potentes laborem coitus sustinere, & satis vehementes edere motus. Solet enim eo tempore cerebrum vehementer laborare. aut fortasse cum venis præscindebatur neruulus quidam, quem Andreas Vesalius, vir in dissectione exercitatissimns, dicit se vidisse in multis, à sexta neruorum cerebri coniugatione descendere in testes, & vasa seminaria. Sed argumentetur aliquis contra ea quæ paulò antè diximus: Si ea esset seminis natura, quam retulimus, & in omnibus solidis membris generaretur: possent solida membra, cùm semel essent exscissa, regenerari. sed contrarium docet Hippocrates multis in locis, præcipuè sexto Aphorismorum decimo nono: & Galenus in commentario. quod experimento etiam cognoscitur. nam si confractum est os, non potest ossis generatione copulari: sed vniūtur confractæ partes quodam callo; quod substantia quidem multò mollius est ipso osse, dicente Galeno sexto Methodi cap. quinto. neque verò os solum

non poteſt coaleſcere: ſed neq; vera cutis poteſt regenerari. ſed vt pro oſſe fit callus: ita pro cute cicatrix, tertio Methodi capite quinto. Non igitur ſemen ſimile eſt natura ei humori, quo membra ſolida nutriuntur: aut huius rei reddi rationem oportet. Nam multi facilè reſponſum eſſe putant, Membra illa ex ſemine eſſe genita: atq; proinde, ſi ſemel perierint, genito iam integrè animali, regenerari non poſſe, quoniam materia generationis non ſuppetat. Sed hi delirant, non intelligentes, quod paulò ſuperiùs de ſententia Hippocratis diximus, Eiſdẽ nos nutriri, ex quibus ſumus: atq; proinde materiam, quæ generationi eſt inepta, neq; incrementum præſtare poſſe. Alij dicunt, Etiam ſi materia ſit: non ampliùs eſſe virtutem generandi. Operari enim generantem virtutem, vſq; ad formationis complementum: quod poſtquam adeptum fuerit animal, ſuccedere nutrientẽ generanti, ceſſante priore. Cæterùm contra hos eſt, quòd multa membra ſolida quotidie generãtur in adultis hominibus. nam vlcera caua, carne implentur noua: quæ non poteſt non eſſe multis venis, & arterijs capillaribus interſita. quæ quanquam tenues ſint: habent nihilominus propriã conformationem, & figuram oblongam, & cauam. Libro primo De ſemine Galenus, capite decimotertio, teſtatur, Vidiſſe ſe regeneratas, cùm alijs in partibus, tum in capite magnas & multas arterias. Libro ſexto Methodi capite quinto dicit, Mollia oſſa, cuius modi in puerulis conſpiciuntur, coaleſcere poſſe. Igitur neq; deeſt materia, neq; virtus generans. quam virtutem non ego in membris ipſis conſeruari, quò illorum neceſſitatibus poſſet ſubuenire, quemadmodum barbarorum multi dicunt: ſed eandem eſſe virtutem cum nutriente dixerim. Eadem enim virtus, quantum intelligo, arteriam diſciſſam vnit, & vnitam auget. ambo enim eadem ratione fiunt, appoſito alimẽto, & commutato ad naturam nutriti. Quæ ergo, ſi hęc ita ſe habent, ratio eſſe poteſt, quòd tam raro regenerentur? certè nulla alia, quàm illa, quam Galenus docet libro primo De ſemine capite decimotertio, quòd neq; virtus tam vehemens eſt, quàm in ipſo vtero, cùm fœtus generatur: neque tam eſt materia abundans, quæ neceſſaria eſt ad ſolidorum generationem. Adde membra in adultis facta duriora. ſed, quæ dura ſunt, vel ſola hac ratione difficulter coaleſcunt: quæ contrà ſunt mollia, ſibi ipſis vniuntur facilè. Adde etiam, quòd cùm in parte aliqua deeſt arteria aut vena: neceſſe eſt, etiam carnem eſſe vulneratam. cùm verò caro multò faciliùs, & promptiùs generetur, propterea quòd mollior eſt, & ſanguis in corpore abundat, antequam arteria generari poſſit: anteuertit caro ſupercreſcere, & arteriæ generationi impedimento eſt. quòd ſi quis medicamento carnis generationem cohibeat, eadem opera arteriam prohibebit generari. Hæ igitur ſunt rationes, quibus rariſſimè membra coaleſcunt ſolida: non defectu virtutis, aut materiæ. Hoc veriſſimum eſſe, inde intelliges: quòd tenuiſſimæ, & molliſſimæ arteriæ, & venæ, quales ſunt capillares, promptè regenerantur. neq; ſolùm hæ, ſed & oſſa etiã in puerulis coaleſcũt: quoniam in illis robuſtior eſt (6. Methodi cap. 5.) naturalis virtus, & oſſa ipſa cerea, & mollia. Sed quod omnium maximè apertam membrorum ſolidorum regenerationem oſtendit, ſunt dentes. horum enim maior pars decidunt in pueritia, & regenerantur: vltra quam ætatem qui deciderint, non ampliùs regenerari poſſunt. quorum euentuum cauſas reddit Ariſtoteles quinto libro De generatione animalium, capite vltimo, dicens, Inciſorios dentes, qui priores ſunt, lactentibus adhuc puerulis prodire, propter calorem lactis (hoc ipſe euentus declarat. nam quò calidiore lacte vtitur infans, eò citiùs erumpunt dentes. ego addiderim, & exercitationem, confricationemq; mandibularum) deinde caninos, poſteriores molares: vſq; adeò, vt vigeſimo anno multis erumpãt, & omniũ vltimi nonnullis, vel ſeneſcentibus eruperint. tamen qui præcoces ſunt, decidũt: ſunt enim anguſtiori vaſi, & debilioribus, paucioribusq; radicibus; poſteriores hæc habent ampliora: proinde decidui non ſunt. regenerantur verò anteriores, quia tam citò cadunt: vt ſecundæ generationis tempus inueniat adhuc creſcentem ipſam partem mandibulæ. priores enim generari non poſſunt, vbi mandibula ceſſauit à manifeſto incremento: poſteriores generantur vigeſimo anno, vt di-

vt diximus: & nonnullis grandiori ætate, quia ex ampliori vase nascuntur, & alimenti habent maiorem copiam. Ergo generatio dentium, & regeneratio ita habet. Recipiũt dentes alimentum à radicibus, vt capilli & vngues: tamen vt paulò superiùs monstrauimus, Vnguium & dentium nutritio est vera; capillorum non ita: sed excrementorum congestio. Cùm ergo hæc membra sanguinea non sint; & manifestam regenerationem recipiant: neq; solùm hoc, sed & generationem primam: edito iam homine, non dubium est, quin horum etiam generãs facultas aliqua in nobis perseueret. quodq;, si pauca admodum membra de numero solidorũ, atque ea tenuia, ac nonnisi in infantia, aut pueritia generari conspiciuntur: duriciei membrorum, paruæ nonnunquam alimenti copiæ, debilitati facultatis; haudquaquam naturæ illorum imputandum sit. Sed videtur iam hæc quęstio iustum adepta finem. Cæterùm, ne quicquam in hac materia desideretur: illud lubet interrogare antequam caput concludatur, quam ob causam fœtus matribus, aut patribus fiant similiores: & vtrum illorum frequentiùs accidat. Multi, de quorum numero Athenæus, fœtus tam masculos, quàm fœminas matribus magna ex parte similes esse affirmabant. atqui cùm ratio videretur aduersari (cùm enim efficiens principium, aut à solo mare profluat, aut ab illo magna ex parte: videtur illi euadere fœtus similes oportere, præcipuè eos, qui masculi generarentur) excogitarunt Formam, aut speciem in vnaquaq; re, quæ secundum naturam generaretur, ab efficienti principio fieri; cęterùm figuram, & cõformationem à materia, atque proinde fœminis etiam masculos fœtus fieri similes, quoniam ab illis materiæ copia profluit. Sed horum ratio falsa esse videatur. nam falsò assumunt: Ex materia, aut alimento, permutari figuram. nam arbor Persica in Ægyptum translata, bonum alimẽtum nacta est, & esui idoneum fructum protulit: tamen figuram nunquam permutauit. neq;, arbitror, Polycletus statuam effingens, aut humanam, aut equinam: simum nasum, cæsios oculos, luto aut ceræ permittet facere. Quare materia non præstat ei, quod generatur, figuram: sed illud ipsum quod generat. conformationes præterea diuersæ membrorum, & variæ figuræ, quibus contingit, filium, aut matri, aut patri similem euadere: ex figura solidorum membrorum fiunt, non ex carnosis partibus, quæ circa hæc obductæ sunt. membra verò seminaria non generantur ex menstruo sanguine, sed ex semine. quare præter rationem est, opinari, propter multam materiam, quam fœmina præstat, reddere sibi fœtum similiorem figura. adde fœtum non perpetuò esse similiorem matri: sed aliquando matri, aliquando patri. Ergo similitudo non fit propter hanc materiæ multitudinem, quam perpetuò præstat fœmina, & ea sola: sed propter illius materiæ, quæ ab vtroque parente profluit, multitudinem, aut vigorem. Huiusmodi est semen, quod ab vtroque promanare diximus. quare vtrum illorum calidius, & vehementius est; illi fit fœtus similior. Et cùm, vigente etiam fœmineo semine, marem generari posse, paulò superiùs de sententia Hippocratis, monstrauerimus: quoniam, scilicet, nonnunquam ex fœmina masculinum, & potens; ex viro fœmineum, & debile semen profluit: ex ratione fit, vt nonnunquam mares generentur, & matribus sint similiores. maximè quòd, si eorum, quæ de causa generationis masculi, aut fœminæ, in libro primo diximus octaua quæstione, non sumus obliti: ratio nil aduersatur. Sed contrà esse videtur, quòd si, quia fœmineum semen præualet masculino; aut contrà masculinum fœmineo, similitudo fieret: filius aut matri, aut patri membris omnibus similis euaderet; cuius contrarium conspicitur. sæpè enim oculis matri, naso patri, gratia exempli, aut in alijs similiter patri, aut matri similes sunt. Sed neque hæc ratio quicquam habet difficile. nam quanquam vtrumq; semen simplex est, & homogeneum: tamen partibus esse non æquè calidis, nil prohibet. quin potiùs rationi est consonum: id quod prima eiaculatione emittitur, crassius esse & calidius, deinde frigidius & serosius. Quare fieri potest, vt in vno membro vigeat virile semen, in altero fœmineum: cùm vtrunque sit secundum diuersas partes non æquè calidum. Quare potest masculus generari matri, & fœmina patri similis; aut contrà: & vterq; fœtus his membris

patri, illis matri esse similis. neque quicquam habet hæc opinio in difficillima præcipuè tractatione dissonum. sed hæc quæstio iustum est consecuta finem.

An semen decisum viuat. Cap. VIII.

QVIBVSDAM videtur semen, cùm decisum ab humano corpore est, atque in vterum incidit, nullius vitæ esse particeps: sed humorem quendam non viuentem, aptum generationi. vt sanguis est succus nulla vita præditus, sed nutritioni commodus. Quorum rationes hæ sunt. Semen (quemadmodum proxima quæstione monstrauimus) est succus quidam albus, similis medullæ, quo solida nutriuntur, & generantur: vt sanguineæ partes generantur, & nutriuntur sanguine. cùm ergo semen nullius membri sit pars, sed nutrimentum: non debet viuens dici. Præterea, si semen operaretur vitâ ad generationem: videretur operari ad sui interitum. non enim potest generari fœtus, quin ipsum semen corrumpatur. Cæterùm quanquam hic sermo videatur esse aliquantulum probabilis: tamen verus non est. monstrauimus siquidem, in semine esse virtutem gignentem, paulò superiùs. Sed generans virtus, vt procedenti sermone docebimus, & modò sine demonstratione ex nostra opinione dicimus, à virtute naturali nō differt. sunt alentis animæ operationes, nutritio, & generatio. non igitur esse posset huius virtutis particeps semen, si nulla vita viueret. sanguis sanè non viuit: sed neque virtutem habet generantem, aut nutrientem, sed materiam præstat solùm. Vnde facilè quiuis intelligat, errare nonnullos, putantes de sententia Galeni, Menstruum quoque sanguinem habere aliquam efficientiam: quia, scilicet, insumpto semine in generationem solidorum, reliqua membra ex influente sanguine menstruo generantur. Sed hi non intelligunt, quid afferat sua opinio. coguntur enim statim dicere, sanguinem viuere. nam generatio, actio est alentis animæ. in quo est actio, & virtus sit oportet: præcipuè naturalis, quæ insita est viuentibus: non influens, vt hic etiam sermo procedens declarabit. Res igitur ita habet. semen defert generantem facultatem: atque viuit vita plantæ, qua fruitur fœtus, vsque ad sentiendi tempus. Incidens ergo semen, propria virtute in membra seminalia transmutatur: sanguis ab ipsis membris primis, & semini insita vi, in membra sanguinea permutatur. Sed qua ratione viuit semen, si medullis ossium est similis substantiæ? An viuunt & ipsæ medullæ? Minimè. sed viuiscit semen, maiori illa elaboratione, quam in testibus recepit. Qua ratione se conficit semen? videbitur enim agere ad sui interitum. Huic argumento ferè respondimus in quinta quæstione. Nihil incommodi est, in eadem re, vt puta semine, esse vim actiuam, & passiuam: modò in diuersis substantiis vigeant potentia, & impotentia. generans vis viget in spirituosa parte seminis, quam multi medici mihi videntur probabiliter & inuenisse, & appellasse spiritum complātatum: qui qualis sit, procedens oratio dicet. esse quidem omnino, hæc ratio videtur demonstrasse. Viuit itaque semen.

De partu octomestri. Cap. IX.

POSSINTNE octomestres vitales edi, an non: non est quod in dubium vertatur. quandoquidem longo experimento comperta res est: &, vt inquit Hippocrates, libello cui titulus est De septimestri partu, Mulieribus de partu fidem derogare non oportet: & (paucis interpositis) quæ verò iudicio præditæ sunt, semper dicunt, ac testantur, nasci septimestres, & octomestres, & nouimestres, & decimestres, & vndecimestres: & ex his, octomestres non superesse. Itaque fiatne, an non, non est in controuersia constitutum: sed illud in disputationem venit, qua ex causa id contingat. cuius rei multiplices sunt rationes, ab Hippocratis libris, qui primus omnium de hac re inuenitur diffusè tractasse, desumptæ. Prima ex ratione conceptionis & conformationis desumitur Nam mutationes præcipuæ, quæ contingunt fœtibus certis quibusdam temporibus dum vtero geruntur, sunt figuratio, & motus, & partus: horum temporum ad se inuicem est proportio hæc.

Tem-

Tempus motus duplum est temporis figurationis: & tempus partus est triplum temporis motus. igitur pendet tempus partus à tempore figurationis: cuius non est simplex terminus, sed varius. atque proinde tam multi sunt termini partus humani, vt & septimo, & nono, & vndecimo fieri, & duodecimo, contingat: quin &, quod multò magis mirandum, quatuordecimo etiam, vt inquit Auicena libro tertio, Fen vigesima prima: nisi fortè detrahēda fides ei est, quia ex relatu loquebatur. Ita enim inquit: Et iam dixit mihi fidelis quidam, quandam mulierē peperisse decimo quarto mense: & bene dixit. Termini figurationis, quemadmodum apud Hippocratem videre est libro De alimento, sunt nunc dies triginta, nunc triginta quinque, nunc quadraginta quinque, nunc quinquaginta. quo loco eam, quam diximus proportionem, obseruat Hippocrates. nam eos, qui triginta quinque figurantur, septuaginta moueri: & ducentis, & decem edi tradidit. Ex his itaque terminis licet colligere: partus naturalis terminum esse septimum mensem, qui constat ducentis & decem diebus: & nonum, qui completur ducentis septuaginta diebus: qui terminus fit ex quadraginta quinque bis sumptis, atque constituentibus nonaginta ad motum, atque ex illis rursum ter sumptis ad exitum. Potest verò etiam in principio septimi mensis edi: quando scilicet solis triginta diebus figuratur fœtus. mouetur enim sexaginta diebus: & editur centum & octuaginta, quod est anni dimidium, & principium septimi. atque etiam in vndecimo editur, qui configuratur quinquaginta: mouetur siquidem centum, & editur trecentis: atque ita aut citiùs aut tardiùs, prout citò aut tardè figuratur. Tamen nullus octauo mense editur. Nam qui quadragesimo figuratur (figurantur autem paucissimi) hic bis centum & quadraginta editur: qui quatuor iam dies ex nono mense desumpsit. constant enim singuli menses ex viginti nouem diebus cum dimidio. Verùm quoniam hæc ratio, qua sola barbari medici vtuntur, plurimum claudicat (nam quòd formari possint quadragesimo, docet idem Hippocrates loco citato, & iidem ipsi non negant: sed rarò fieri posse dicunt. si verò figurantur quadragesimo, oportet vt octo mensibus in lucem edantur: quod si tamen aliquam partem ex nono desumere dixeris: eos qui trigesimo quinto figurantur, inuenies octauo mense edi) alias rationes his oportet superaddere. est autem omnium commodissima ea, qua vsus est Hippocrates libello De septimestri partu: Partus terminantur, quemadmodum & morbi: nam quemadmodum ad morborum iudicationes sunt quidam dies, in quibus insignis est vis: alii imbecilles: alii praui in iudicando: ita & ad ipsos partus. Dictum autem est à Galeno, Breues morbos per quaterniones: longiores aliquantulum per septimanas: longos verò per decimos primùm, deinde & per vigesimos dies iudicari. itaque quò longior est affectus, eò per longiora interualla recipit mutationes. prægnatio autem est plærisque morbis longior: quare, vt illi per septimanas, ita prægnatio per quadragenarios recipit mutationes. Est verò hoc non ratione solùm, sed & experimēto inuentum. quanta enim vis sit quadragenariorum dierum ad fœtus, inde cognosces: quòd mulieres experimento obseruauerunt, primis quadraginta diebus plurimas fieri abortiones: & quæ hos euadunt, rarò abortire. Recens natus infans, & si titilletur, ante quadragesimum diem non ridet: nisi fortè ille, qui ad finem decimi, aut vndecimo mense editur. rationem mox apponemus. Cùm ergo hæc ita se habeant: illius quoque oportet meminisse, quod Galenus primo De diebus decretoriis docet: nempe septimo maximam esse in iudicando vim, quinto etiam satis magnam, sextum autem esse infelicissimum. Ergo si quis rectè supputet, inueniet, quintum quadragenarium respondere septimo mensi: septimum nono, & decimi principio: sextum, totum octauum mensem comprehendere. Quare in hoc nihil potest feliciter contingere. moriuntur enim omnes: eò quòd septimo mense fœtus incipit conuerti in vulua ad exitum. Nonnulli igitur, qui eo tempore firmiores sunt, non solùm conuertuntur, sed & vno impetu exeunt: qui verò id non possunt assequi, laborant morbo ex defatigatione, quæ ex conuersione accidit: qui morbus durat diebus quadraginta. Si igitur illis quadraginta diebus (quibus totus octauus mensis continetur) prodierint, moriuntur, nouo labore partus, adueniente pristinæ ægrotationi: si verò toto illo quadragenario quieuerint interius, sanantur, & postmodum sani prodeunt, possuntq; meliùs exitus laborem suf-

tinere. atque eò meliùs, quò longiùs absunt ab infelici illo quadragenario. atque proinde diximus paulò superiùs, eos qui ad finem decimi, aut in vndecimo eduntur, firmiores prodire, & minùs extra laborare, atque citiùs ridere. His rationibus addit Hippocrates aliam, quam ex naturali cuiuscumque rei conformatione, rhythmoq; desumit. quam licet cuique appellare, proportionem efficientis, ad id quod accipit & patitur. Omnibus enim rebus, tam animantibus, quàm arbustis, cæterisque satis, constitutus est quidam ortus terminus à natura: atque hic non perpetuò idem, sed aliquando breuior pro cœli terræq; benignitate: aliquando tardior, quoniam hæc desunt. Sunt igitur hominibus ad ortum constituti hi termini: vltra neque citra quos non eduntur. nonus scilicet mensis, naturalis ac frequens terminus: septimus iis, qui quasi benigniori cœlo & terra generantur. Huic rationi videtur maximè consonum esse, quòd Aristoteles De historia animalium in quadam Græciæ parte octomestres nonnunquam viuere, memoriæ prodidit. Est igitur & ex ratione dierum iudicantium, & ex proportione temporis conformationis cum reliquis temporibus, & ex his quæ frequenter eueniunt, de sententia Hippocratis monstratum: octomestres non viuere. Cæterùm neque id esse omnino impossibile, docuit Aristoteles. Fœminæ tardiùs figurantur, quàm viri: sed neutris est vnicus constitutus terminus. est verò discrimen non alia in re, quàm in partium à se inuicem distinctione. Cùm enim humidius sit muliebre corpus, & excrementi magis redundans, tardiùs actione caloris elaboratur, & recipit distinctam figuram, ac nunquam ante quadragesimum: viri verò trigesimo, aut trigesimo quinto. quò clarius est, Non seruari illam figurationis ad motum, & motus ad partum proportionem. nam alioqui perpetuò viri septimestres, & fœminæ nonomestres, aut decimestres ederentur. Secunda ergo ratio, & tertia magis placent: quippe quæ Hippocratis sunt, & minùs difficultate plenæ. Quare de re difficili, quam experimento cognoscimus, & rationem nouit euidenter solus ipse Deus, hæc dixisse sufficiat.

De septimestri partu. Cap. X.

EORVM, quos proxima quæstione septimo mense in lucem edi posse, & superesse, monstrauimus: (quemadmodum Hippocrates & Galenus obseruauerunt, & alij fortasse ante hos, quorum monumenta vetustate periere) primus partus terminus est, centum & octoginta duo dies, & quindecim horæ cum vigesima quarta horæ parte: vltimus, ducenti & quatuor dies. ante illum terminum nullus ad maturitatem peruenit, & fatale exeundi tempus. qui hunc vltimum transcendunt: non exeunt vitales, nisi quadraginta dies (vt diximus) in vtero quiescant, atque tum demũ prodeant, refectis viribus, nono mense. eduntur verò primo, aut vltimo termino, aut inter hos alio: prout cõcepti fuerint, aut in plenilunio, aut interlunio, aut medio tẽpore. Nimirum experimento inuenimus: Lunã multã habere vim in cõceptionibus. Quantũ igitur præteriit primi mensis in conceptus die: tantum de eo mense detrahi debet, modò non sit maior pars dimidio mense. vltimi etiam mensis necessariò debet fœtus accipere quindecim dies. Nam vt semel in septimum mensem inciderit, debet accipere plus dimidio: à primo quidem, minimùm viginti dies & tres horæ accipiuntur: reliquum est, quod amitti potest propter tempus conceptionis. de vltimo quindecim dies necessariò assumuntur, quinque intermedij integri sunt. Sed est vniuscuiusque terminus viginti nouem dies cum dimidio: ita vt vndesexaginta dies duo menses sint, & quinque menses centum & quadraginta septẽ cum dimidio. quibus si addantur viginti dies, & tres horæ, & rursus quindecim dies: constituitur exquisitè ferè dimidius annus, centum & octoginta duo dies, & quindecim horæ: ante quem terminum nullum vitalem prodire posse diximus. Sed iam neque vltra ducentos & quatuor, posse fieri vitales, docendum est. Quinque menses intermedij (vt dictum est) centum & quadraginta septem dies habent cum dimidio. Si igitur conceptus infans est in interlunio, & totum septimum mensem in vtero peragat: maiores primi mensis & vltimi partes accipiet. at verò neque si id ita contingat, potest illos accipere integros. nam neque primo momento mensis concipitur, sed aliquid

aliquid necessariò detrahi debet, gratia illius, quod insumitur in expurgatione. Si igitur septem essent menses integri, bis centum & sex dies cum dimidio continerent. nunc verò dicta caussa duo cum dimidio detrahuntur minimùm: in aliquibus enim prægnantibus plus, sed in nulla minus. Atque ita constat, vt septimestrium breuissimus terminus sit anni dimidium: longissimus ducenti & quatuor dies.

Sit ne caput factum propter cerebrum, an propter oculos. Cap. XI.

10 MVLTIS nominibus quæstio hæc de capitis vsu foret in præsentia relinquenda: cùm quòd nihil habet ad artis opera necessarium, tum etiam, quòd diffusè admodum, & distinctè à Galeno ipso est agitata octauo libro eius operis quod De vsu partium scripsit: nisi illius opinionem, quam illic acutè admodum confirmat, barbarorum nonnulli, partim eorum, qui quæstiones medicas ante nos scripsere, partim eorum, qui artis præcepta suscepere pertractanda, aut aliorum scripta commentariis prosecuti sunt, damnantes, inanibus quibusdam argumentis lacessissent. Quibus proinde fuerit operæpretium respondere, opinione, vt oportet, constituta: Cur in hominis formatione post humeros excelsius quoddam membrum natura formauit, ex ipsis humeris collo producto, quo cerebrum & sensus 20 continentur: ac non potiùs in thoracis ipsius quadam parte cerebrum collocauit, & illic sensus infixit; vt in quibusdam animalibus de eorum genere, quæ ὀστρακόδερμα, quasi crustata dicas, appellantur? An quoniam melius fuit, cerebrum in editiori esse loco: aut quoniam aliquid aliud eorum, quæ in capite nunc continentur, melius fuit in sublimi collocari? omnino enim propter aliquid eorum, quæ in illo sunt, caput fuerit factum: non propter ea, quæ alibi. Quantum licet ratione assequi, illius membri gratia factum sit, cuius operationi plurimum conducit sublimis situs. Cerebrum, vt procedente sermone monstrabimus, & interim ex receptissima opinione petimus, sedes est animalis virtutis. igitur eius vsus est, Virtutem animalem ad reliqua membra demandare per neruos. Huiusmodi virtutis influxus, aut spi-30 ritu fit, aut illustratione. nihil igitur illum iuuat excelsus illustrantis locus. Si enim graui aliqua substantia virtus deferretur, iuuaret illius defluxum decliuis via: atque ita multum conferret, virtutis fontem in excelso collocari. cùm verò illustratione fiat, quæ versus quaque fit facilè, nihil videretur interesse, cerebrum in capite aut thorace collocari. Speculatores verò, quò in sublimiori sunt loco, eò longiùs despectant. nam nosipsi, cùm propter longinquitatem despectantes, aliquid minùs possumus cernere: in sublimem aliquem locum conscendimus. quæ res satis declarat, quantum oculorum actionem iuuet sublimis situs. Cùm igitur actionem cerebri, nihil ex proceritate corporis iuuari monstrauerimus: satis videtur probatum, propter oculos naturam caput de thorace deduxisse, non propter ce-40 rebrum. Huic etiam rationi attestantur ipsa naturæ opera. cùm enim, vt paulò antè retulimus, nonnullis animalibus, quæ capite carent, cerebrum in thoracis regione constitutum sit: aut illa animalia oculis omnino carent, aut excelsa quædam habent cornua, quibus soli oculi imminent. quæ naturæ opera declarant, oculos sublimi loco indigere perpetuò, cerebrum non eatenus. Est igitur ita Galeni opinio constituta. Quam damnat Auerroës secundo Collectaneorum, cum quo & alij multi, his rationibus. Membrum quodcunque illius gratia factum esse censetur, cuius quantitatem & figuram præsefert, cùm scilicet propriam figuram, & propriam magnitudinem ad illius custodiam habet comparatam. sed cranium ea est magnitudine, & figura, qua esse oportuit, ad cerebri conseruationem. & si quis ex figura singularum partium iudicet; totius capitis partes cerebro tributæ sunt, aut ad custodiam, aut ad expurgationem. Est igitur caput factum propter cerebrum. 50 Præterea, cùm cerebrum tantò præstantius membrum sit oculis, vt tota videndi vis à cerebro illis influat: non videtur rationi consonum, naturam gratia membri minùs nobilis caput constituisse, cùm in eo aliud tantò præstantius sit. Cæterùm hæ rationes, quibus illi adducti à Galeni opinione recedunt: potiùs videntur eorum,

hominum, qui ea quæ ab autoribus dicuntur, non intelligunt, quàm qui ex seipsis possint vtile aliquid excogitare. Non enim negauerat Galenus, cranium ad custodiam cerebri esse comparatum: sed caput ex humeris deduci, & in sublimi editissimáque parte collocari, non tam esse ex vsu cerebri, quàm ex vsu oculorum, illud vnum docet. quandoquidem cerebrum poterat animalem virtutem transmittere in thorace constitutum nihilo deterius. sed oculi, quò in humiliori loco essent constituti, eò hominibus minùs essent ex vsu: quoniam eò ad minorem distantiam possent cernere. factum est igitur caput sublime gratia oculorum, à quibus tamen cerebrum separari non potuit. quoniam ad hos erant molles ramuli neruorum, qui optici, id est, visui destinati dicuntur, deducendi. hinc etiam factum est, 10 vt cerebrum collocaretur in capite: quod primò gratia oculorum factum esse, diximus. Cùm verò semel quis intellexerit, Caput propter oculos esse factum, cerebrum verò gratia oculorum in capite esse constitutum: facilè adducetur ad intelligendum, oportuisse reliquos sensus, ita vt factum est, in capite collocari. nam neque ad hos nerui molles, quales sensui destinatos esse oportet, si essent distantiores, deduci possent: omnes enim nerui, recedentes à cerebro, duriores fiunt. Talis igitur fuit capitis constitutio, cui nec ipse cerebri principatus obstat. potest enim (vt res habet) oculis esse præstantius: tamen non adeò sublimi loco indigere. Quare natura propter oculos caput faciens, cerebrum non despexit: sed dedit vnicuique iuxta dignitatem propriam, & necessitatem. nam & ipsum cerebrum, quan- 20 quam non indigere sublimi adeò loco monstrauimus: tamen non est in capite deterius, quàm in thorace, sed ad alia etiam multò melius. Nam, quemadmodum Plato inquit dialogo De natura, nostri formatores caput à pectore, ceruice & collo interiectis, separauerunt: religiosè cauentes diuinum mortalium contagione, nisi quantum summa necessitas cogit, polluere. Quod perinde est, ac si diceremus, Melius esse cerebrum longè à thorace situm fuisse: ne rationalis virtus, quæ in ipso est, ab irrationali, quæ est in corde, conturbaretur: atque ita animali nunquam liceret esse prudenti: sed ageretur potiùs irrationabilibus affectibus, quàm ratione. Inuenit igitur Plato vsum alium capitis generandi, longè diuersum ab eo, quem Galenus docuit. Quare alterum dicendum est: Aut vsam quidem esse naturam ca- 30 pite ad facilem intuitum, & abusam esse eodem ad separandum potentiam rationalem ab irrationali: aut vtriusque gratia caput esse factum, cerebri scilicet, & oculorum. id quod probabilius esse censeo. nam quanquam Galenus loco citato alterius tantùm vsus meminit: consonum tamen videtur rationi fore, si cerebrum in thorace collocatum esset, vt plusquam oporteret, virtus animalis traheretur ad compassionem cordis, & animal duceretur, non prudentia, sed perturbationibus. quod minùs cauit natura in his animalculis, quibus imperfecta est imaginatio, & nulla irascibilis potentia. atque proinde illis, non dubitauit, aut cerebrum in thorace dare, aut caput à pectore, nullo collo seiungere. Est igitur, quantum ego opinor, caput, & propter cerebrum, & propter oculos factum. quanquam neque id 40 probat cerebri principatus, neque capitis figura, vt barbari illi autores dicebant: sed diuina Platonis ratio persuadet. & de hac quæstione hactenus.

De numero membrorum principalium. Cap. XII.

MOS est medicis, membrum principale appellare, illud: in quo virtus aliqua earum, quibus corpus humanum gubernatur, vt in præcipua sede, viget maximè. Cæterùm de numero membrorum, quæ principalia dicenda sunt, parum videntur, conuenire. Aristoteles siquidem tertio De partibus animalium cap. 50 quarto, vnicum membrum censet esse principale, cor: atque in eo, omnes virtutes præcipuas residere, ab illo in reliqua omnia membra demandandas. Auicena Fen prima primi doctrina sexta cap. primo, Aristotelis opinionem insecutus est. Galenus diuersam omnino tuetur opinionem, vt multis aliis in locis: ita vel præcipuè sexto De placitis. sed Aristotelis hæc sunt argumenta. Vbicunque fieri potest, prin-

test, principium vnum esse quàm plura, melius est. si igitur virtutes omnes à corde possunt in reliqua membra demandari: præter consuetum naturæ ordinem sit (natura enim semper facit, quod melius est) virtutes corporis gubernatrices, in multis membris collocari. Præterea si hoc non ita esset: resideret, vt fert contraria opinio, virtus animalis in cerebro, vitalis in corde, naturalis in iecore. Sed hac ratione cor minùs nobile esset quàm cerebrum, quod tamen prouidentia videtur redarguere naturæ, quæ cor in medio corporis constituit, vt in tutissimo, & nobilissimo loco. Adde, in eo membro, coniectandum esse, virtutem residere, à quo instrumenta illius virtutis ducunt originem: sed ex corde oriuntur non arteriæ so-
10 lùm, sed & venæ, & nerui. Quod de vena probatur primò. In illo membro videtur esse prima radix venæ: quod venæ non penetrant recta via, sed in quod finiuntur. in hepate nulla est vena, quæ non recta via ipsum penetret, nequaquam in ipso terminata: sed vena caua, quæ in cor tendit, intrat per dextrum ventriculum, & in ipsam cordis substantiam insumitur. nam alia, quæ ex paulò superiore parte ad pulmonem demandatur, tam diuersa est à priori, vt, cùm prior esset vena, secunda non ampliùs vena, sed vena arterialis fit. Est igitur cor origo venarum. Quòd verò & neruorum, inde disces, quòd eius substantia crassa est, & multis neruis intersita, & dura: cerebrum verò, ex quo Galenus neruos oriri opinatur, est molle. atque proinde minùs commodè videntur ex ipso nerui posse proficisci,
20 quos duros esse constat: cùm orta attestentur suis principiis. His rationibus persuasus Aristoteles, & aliis permultis, quas consultò prætereo, censet: cor primam esse sedem omnium virtutum. Galenus contrà, cuius rationes ex euidentioribus desumptæ sunt, Virtutem animalem, qua corpus mouetur, & sentit, in cerebro: naturalem, qua nutritur, & augetur, in hepate: vitalem, qua viuit animal, in corde cum Platone in dialogo De natura collocat. Prima huius sententiæ ratio ex anatome desumpta est: quæ distinctè docet, neruos ex cerebro descendere, aut spinali medulla, quæ ab illo procedit: arterias ex corde: venas verò ex hepate. Nam quamquam illi venis ex corde tribuant originem, ex nescio qua apparenti ratione: cæterùm dissectio fœtuum, qui vtero gestantur, luce clariùs docet, sanguinem ex
30 hepate mitti ad cor, non ex corde ad hepar. recipiunt enim fœtus alimentum ex materno sanguine per vmbilicum, in quem subeunt vasa hæc, vna vena, & duæ arteriæ. Vena recta tendit in hepar ipsum, arteriæ ad regionem vesicæ, atque inde repentes per spinam, inseruntur in cor, priusquam ad hepar veniant. quemadmodum vena priùs inseritur in hepar, quàm cor attingat. declarat, scilicet, hæc constructio venas oriri ex hepate, arterias ex corde. sed hanc anatomen latiùs explicuimus, paulò superiùs in hoc eodem sermone. sed & illud, quod in editis iam in lucem per anatomen apparet, satis rem declarat. sumuntur enim alimenta, quæ in ventriculo in chylum transeunt. hic descendit ad intestina per pylorum. ad intestina nullæ aliæ venæ veniunt, quæ chylum possint ad alia membra transumere,
40 præter mesaraicas: hæ verò in hepar deducunt rectà, in quibus, & in ipso hepate, vt dissecanti licebit oculis conspicere, ex chylo copiosus sanguis generatur. à quo, non ad cor solum, sed ad vniuersum corpus alimentum, futurum nutritionis materia, demandatur. Igitur cor recipit sanguinem ab hepate per venas. quare venæ deueniunt ab hepate ad cor, non à corde ad hepar. Quòd si concedentes, sanguinem in hepate generari, dixerint, hepar non generare sanguinem, qui sit alendo toti corpori, sed cordi præparare, vt illi præparat ventriculus: conuincuntur ipsa anatome. non enim hepar remittit totum sanguinem cordi: sed partem quandam reliquam in totum corpus dispensat. tamen omnia membra, quæ materiam aliis præparant, totam eam, atque integram, illis quibus præparant, solent reserua-
50 re. neque alius quispiam meatus à pulmone aliorsum tendit, quàm in cor: neque è ventriculo & intestinis, præterquam ad iecur, aliud permeat foramen: neque ex reticulari contextu (hoc inquit Galenus, ego enim contextum hunc haud vnquam vidi) nisi in cerebrum: neque ex seminariis vasis, nisi in testes. Quare est, vt diximus, cor solum arteriarum principium, & cerebrum neruorum, & hepar

venarum. Adde rationes, quibus contraria opinio vtitur, nil probare. licet enim nobis respondere, Si virtutes omnes, quibus gubernatur corpus, omnino essent æquales perfectione, ita vt nulla illarum reliquis emineret, aut si membra, in quibus resident, tam essent diuersa, vt tria animalia, non vnum animal constituerent: præstaret, vnicam esse virtutem, & vnicum membrum. Sed cùm hæ virtutes, quanquam tres sint, vni tamen rationali, quæ reliquis natura imperitat, natæ sint parere, & membra tam multis vinculis sint annexa, vt quocunque illorum permoto, reliqua facilè trahantur ad compassionem: non est, quòd quisquam hanc multitudinem virtutum, aut principalium membrorum damnet. Decentius præterea videtur, quemadmodum Plato inquit, sublimem virtutem in sublimi, & excelso loco, quod caput est, quàm in sede media, collocari. Ex affectionibus etiam præter naturam, quæ his membris contingunt, licet illud euidenter argumentari. cùm enim intemperies aliqua, aut tumor præter naturam, aut obstructio in cerebro fit: vitiatur mens, aut reliqua membra motu priuantur. patitur, scilicet, per id tempus animalis facultas: atque proinde in eius operationibus symptomata contingunt. nam, vt Galenus argumentatur, vt multis aliis in locis, ita tertio De locis patientibus, cap. 4. cùm vitium aliquod virtutis animalis contingit, vt corrupta phantasia, ratio, aut memoria, medicamenta capiti imponuntur: quæ tamen thoraci oporteret imponere, si virtus animalis in corde resideret. Sed inuenit Auicena argutum quendam modum defendendi opinionem Aristotelis. Sunt enim, dicit, de sententia Aristotelis omnes virtutes in corde, vt prima radice, cæterùm manifestæ fiunt in aliis membris: Animalis scilicet virtus manifestatiuè (ita loquuntur) est in cerebro, radicaliter in corde. quemadmodum (dicunt) de sententia Galeni, videndi virtus in cerebro est, vt in primo fonte: tamen in oculis elucet, propterea quòd sunt ad videndum commodum instrumentum. Hæc dicit Auicena. Cæterùm illud à me primùm intelligat, velim, non loqui se ad mentem Aristotelis: deinde, falsum esse id, quod affert. nam primò tam longè abest, vt Aristoteles hunc vsum cerebri substantiæ tribuat, quòd in ea animalis actiones eluceant, vt secundo libro De partibus animalium, capite septimo, parum absit, quin cerebrum excrementum esse dicat. de quo ita scripsit: Est verò neque excrementum, neque continua particularum aliqua: sed est proprij cuiusdam generis, & meritò talis. nullam verò cum partibus, quæ vim obtinent sentiendi, continuitatem habere, cùm intuitu patet, tum vel maximè, quòd cùm tangitur, nullum efficit sensum, vt neque sanguis, neque aliquod animantium excrementum. datum autem hoc animalibus est ad naturæ totius salutem. Atque paucis interpositis: Iccirco (inquit) aduersus cordis sedem & calorem, cerebrum natura molita est. Videat, quàm longè hoc abest ab ea, quam Aristoteli opinionem imponit Auicena. Censet enim Aristoteles, cerebrum frigidissimum esse membrum: atque proinde ad reliqua omnia inutile, ad attemperandum calorem cordis solummodo fuisse comparatum. Quam sententiam, quoniam Galenus expugnat octauo De vsu partium, capite secundo & tertio, apertissimè, non sumus nos propria quæstione insecuti. ne, quando res eò est à Galeno perducta, vt nil requirat splendoris, eos qui ante nos controuersias scripserunt, imitaremur: qui vbi nil possunt lucis addere, obfundunt tenebras, ne quicquam relinquatur intactum. Sed illud in præsenti monstrandum est, Neque si ita sensisset Aristoteles, quemadmodum interpretatur Auicena, vera protulisse. quare duobus nominibus damnandus est Auicena, & quòd autoris mentem non fuerit assecutus, & quòd placitis absurdis adhæserit. Nam quanquam virtus esset manifestatiuè (vt aiunt) in cerebro: tamen non proinde oporteret corpus totum ex cerebri obstructione reddi immobile, & sensus expers. remaneret enim virtus animalis in prima radice. Sed dices, priuatur corpus vniuersum sensu, etiam si obstruatur cerebrum solummodo, quemadmodum exertis oculis priuamur visu, etiam si virtus cernendi, quæ influebat, maneat in cerebro, vt in radice. esto, vt dicis. sed oportet, obstructo corde, aut interscissis viis, quæ sunt ad cerebrum à corde, aut conclusis, priuari animal virtute ce-

tute cerebri: non aliter, quàm obstructa neruorum opticorum radice, priuantur oculi cernendi facultatis influxu. nam ex tua opinione, quemadmodum virtus animalis demandaretur à cerebro ad reliqua membra: ita à corde ad ipsum cerebrum. quare ex cordis vitio, aut obstructione, aut præscissione, deberent repentè reliqua omnia membra priuari animali virtute. repentè enim animalis virtus influit illustratione. sed hoc tam contingit aliter: vt viderit Galenus non raro, animalia in sacrificiis, præscissis cordibus, vociferari, aut currere. Est igitur de sententia Platonis, & Galeni, non vnicum membrum principale, quemadmodum Aristoteli visum est. Sed est quòd aliquis nobis obiiciat Platonem, qui in dialogo De natura ita scripsit de corde. Cor verò venarum originem, fontémque sanguinis per omne corpus impetu delati, in stipata regione, suspendere voluerunt. Cæterùm hæc Platonis verba, pulchrè declarat Galenus sexto De placitis, vltimis verbis, Arterias ab antiquis venas appellari: in arteriis autem contineri sanguinem, non quemcumque, sed tenuem, & calidum, qui impetu per corpus vniuersum diffunditur, atque huius sanguinis cor esse fontem. Itaque constat, vt Plato & Galenus suis constent dictis. Sed hactenus illud vnum diximus, Non esse vnicum membrum principale, sed plura. Quot autem ea sint, nondum diximus. Galenus sexto libro De placitis prope principium libri, tria tantùm esse docet cum demonstrationibus ex Platone petitis. quoniam, scilicet, tres sunt virtutes, quibus humanum corpus gubernatur, animalis scilicet, vitalis, & naturalis. Singulis harum data sunt singula membra à natura, animali cerebrum, vitali cor, naturali hepar: quæ proinde membra principalia dicuntur, & sunt. Sed contrà est, quòd Galenus libro artis medicinalis, non tria tantùm, sed quatuor esse dixit. quoniam his addidit testes. quos, videtur esse rationi consonum, inter principalia membra connumerare: cùm virtutis cuiusdam generantis sint origo, scilicet, quæ speciei est apprimè necessaria. nec verò tantùm speciei, sed indiuiduo ipsi nimirum videntur testiculi facultatem aliquam impertiri, virilitatem scilicet. quæ nil aliud est, dicente Galeno secundo De semine libro, quàm virtus quædam, qua sexus distinguuntur. hac nempe vir à fœmina, & fœmina à viro differt. Sunt qui his rationibus contendant: quatuor esse membra principalia. Aliis non ita videtur, sed testiculos à ratione membrorum principalium secludi oportere. nam generandi virtus non est à naturali virtute diuersa, sed generatio, naturalis virtutis actio est, non minùs quàm nutritio. virilitatem (vt ita loquar) dicunt hi, non esse virtutem ab aliis tribus diuersam: sed illis omnibus robur nouum addere. vir scilicet nullam actionem habet, dempta generatione, qua eunuchi careant. Sed hoc solùm habet, quòd eas actiones, quæ ad animalem, vitalem, & naturalem pertinent, obit strenuiùs. Est igitur ita hæc controuersia constituta: in qua vtriusque sententiæ videtur esse Galenus autor. Mihi nihil videtur interesse, sic aut aliter dicere. quandoquidem de nomine videtur esse disceptatio: modò illud non prætermittatur, sit ne virtus generandi diuersa à virtute nutriendi. hoc enim vnum interest scire, atque proinde nos caput huic quæstioni proprium statim dabimus. interim diximus: Quo pacto possit quis defendere, testes membrum esse principale, aut non esse. Dicendum tamen est, vbi Galenus tria tantùm esse dixit hæc membra, indiuiduum respexisse: vbi verò quatuor, speciem quoque. Cæterùm proferet aliquis locum alium Galeni ex sexto De vsu partium, quo iis quæ modò dicuntur, videtur contraria protulisse. ὅπως δέ μοι τῷ λόγῳ μὴ μόνον νῦν, ἀλλὰ καὶ εἰσαῦθις ἕποιο, παρακούων μηδὲν, ἐθέλω σοι διελθεῖν· ἐξ ὧν χρὴ διαγινώσκειν ἐν ζώου σώματι μόριον, ἄκυρόν τε, καὶ κύριον· ἀπὸ μὲν δὴ τῆς χρείας ἄμφω κρίνειν. ἐπεὶ δ' ἐστὶν αὕτη τρίτη κατὰ γένος· ἢ γὰρ εἰς αὐτὸ τὸ ζῆν, ἢ εἰς τὸ καλῶς ζῆν, ἢ εἰς τὴν τούτων φυλακὴν διαφέρει. τὰ μὲν εἰς τὸ ζῆν αὐτὸ χρήσιμα μόρια, κύρια πάντως ἡγεῖσθαι· τῶν λοιπῶν δ' ἑκατέρων γενῶν ἀκύρων ὑπαρχόντων. Id est. Vt autem quod à me dicitur, non modò nunc, sed in posterum etiam intelligas, nihil obaudiens: volo tibi percurrere, ex quibus oportet cognoscere in viuente corpore partem principē & ignobilē. oportet autē ambo diiudicare ab vtilitate. Est autem hæc vtilitas genere triplex: vel enim est vtilis

ad ipsam vitam, vel ad meliorem vitam, vel ad horum ipsorum custodiam. partes autem ad ipsam vitam vtiles, principes omnino oportet existimare: reliqua verò genera ignobilia cùm sint, &c. Vides vt dicat ea tantùm membra quæ necessaria sunt ad vitam, esse principalia: quæ ad meliorem vitam, ignobilia. tamen testes, vt experimur, & Galenus ipse docet 1. lib. de semine, non sunt necessarij ad vitam: sed ad meliorem vitam. quare videtur illos Galenus inter ignobilia membra reposuisse, tantum abest, vt principem partem dixerit. tamen considerandum hîc est, duplicem esse partis principatum. Alium qui ex facultate principe qua pollet, accedit membro: alium qui ex indigentia particulæ, quæ animanti est. de illo modo toto hoc cap. locuti sumus. hic vltimus est, qui consideratur in æstimanda morbi magnitudine, quæ accedit ex parte, 4. Meth. cap. 6. Primo modo referuntur testes inter principes partes: Secundo non inter omnino ignobiles, sed inter minùs nobiles prioribus. vt verba quæ sequuntur post scripta modò declarant, si quis locum consulat. Ex dictis satis constat malè enarrasse illum locum Valeriolam: qui verba illa ἢ εἰς τὴν τούτων φυλακὴν, vertit, aut ad generis conseruationem. nam Galenus illic de nulla partis virtute loquebatur, sed de necessitate. neque profectò vis generis conseruans est ratio ignobilitatis. Sed mens Galeni est, partes esse posse secundo quo diximus modo, principes tripliciter: primo & præcipuo principatus modo, cùm sunt necessariæ ad vitam, tales sunt cor, ventriculus, & alia omnia ad vitam necessaria. aliis duobus modis sunt principes partes, necessariæ ad meliorem vitam, vt testes: aut quæ his subseruiunt, vt gula ventri, larynx pulmoni, vena caua cordi. Itaque constat quibus modis testes sint princeps membrum, & quibus non sint. Hepar quoque videtur nonnullis, citra rationem membris principibus annumerari: quandoquidem nullius virtutis principium est, magis quàm ventriculus, aut lien. Foret enim, si alicuius, naturalis maximè. at verò naturales facultates, trahentem, retinentem, alterantem, & expellentem, insitas esse singulis membris, in opere De virtutibus naturalibus longo sermone monstrauit Galenus. Quod si ita habet, illud vnum tribuendum est hepati proprium: generare sanguinem, futurum corpori vniuerso nutrimentum. Sed hac ratione, ventriculum oportet multò antè membrum principale dici. Quæstio hæc, quo minùs de nomine futura sit, ab illa controuersia debet incipere: Sit ne virtus aliqua naturalis, quæ ab hepate in reliqua membra influat, aut omnes naturales virtutes singulis naturalibus membris insitæ sint. quæ in hoc eodem sermone, est proprium caput habitura. Interim dicimus sine demonstratione, vt nostra fert opinio: Nullam virtutem naturalem esse influentem: dici tamen hepar meritò membrum principale: non quòd ab illo virtus naturalis reliquis influat, sed quòd in illo vigeat maximè præ cæteris omnibus. atque proinde nos cautè in principio huius quæstionis membrum principale esse diximus: in quo virtus aliqua earum, quibus corpus humanum gubernatur, maximè viget. Præcipua omnium actionum, quæ ad naturalem virtutem referuntur, est sanguinis generatio: quæ hepatis est actio propria.

Sit ne animalis facultas in cerebri membranis, aut in ipsa substantia.
Cap. XIII.

MONSTRATVM hactenus est: Animalem vim in cerebro residere. Sed cùm cerebri nomine id quod intra cranium continetur, medulla inquam cum meningibus intelligi soleat: contineatur ne ea in medulla, aut in inuolucris, operæ pretium erit disputare. id quod inuentu videtur difficillimum. Neque enim ex anatome inueniri posse videtur, quando per omnia membra membranæ illæ simul cum fibris neruorum, qui ex substantia procedunt, deducantur: neque ex loco cui imponenda sunt medicamenta, cùm ea virtus læsa est. quandoquidem capiti imponenda sunt: vtcumque habeat, quod modò inuestigamus.

Ioannes Fernelius inuexit nuper opinionem quandam non parum subtilem, à Galeni de hac re opinione longè diuersam. Facultatem mouentem, inquit, esse in cerebri medulla, & per neruorum fibras distribui: sentientem in meningibus, & deduci per neruorũ tunicas. id nititur monstrare hoc argumento: Substantia cerebri habet motum assiduum, & caret sensu: membranæ contrà sensum habent acerrimum, & per se motu carent (hæc docent & Galenus ipse, & experimentum) ergo neque substantia sensum, neque membrana motum præstare potest: quippe quo caret, sed per neruos deducuntur hæc ambo. Venit igitur sensus ex membranis, & motus ex medulla. Licebit huic argumento aliud addere ex phrenitide, quæ læsionem sensus in primis facit: tamen dicente Galeno 4. De causis pulsuum cap. 14. ex tenui meninge præcipuè gignitur. Hæc est illius sententia his argumentis confirmata. Tamen Galenus lib. 7. De placitis longè aliter sentit. Vnicam esse vim mouentem & sentientem, háncque in cerebri medulla, vt in sede præcipua contineri: meningas verò esse ad continendam & nutriendam (habent enim venas & arterias) eã substantiã. Confirmat hoc Galenus experimento: siquidem præscissis nerui fibris aliquibus, membrum in quod illæ tendebant, priuatur sensu & motu: tamen si denudetur non à carne solùm, sed etiam ab indumentis, quæ à meningibus accipit, illæsis fibris, nulla pars subiecta læditur. tota igitur vis deportatur per fibras ex cerebri medulla. Certè hæc ratio demonstratio erit: si semel, quod in propositione accipitur, experimento exploratum sit. est tamen, quantum iudico, exploratu difficillimum. quis enim meningem tenuem à neruo separet, fibris nihil læsis? id itaque ego nondum exploraui, neque an verum sit satis scio. Sed illud scio satis certò: argumenta Fernelij non carere commoda dilutione. Nam quòd cerebrum non sentiat (si modò verum est quod accipit) etsi vim habeat, facere potest ineptitudo instrumenti: est enim valde humidũ. Quòd si dixeris sensum humidis instrumentis agi meliùs: fatebor. At non quantumcumque humidis, sed intra mediocritatem quandam. nerui enim valde molles paralysin pati solent. quòd si addideris, Humiditatẽ plus lædere motum, quàm sensum, quare quod moueri est aptum, non esse ineptum sentire, nisi facultate careat: Respondebo, id de motu qui distentione fibrarum agitur, verè esse dictum, quippe illa firmitudine indiget: at motum compressionis & dilatationis, cuiusmodi est in cerebro palpitationi cuidam similis, in humidissima etiam substantia agi meliùs. quia ea est tantò dilatatu facilior: quantò humidior. quare quod à Galeno dicitur 1. De symptomatum causis, Nullam partem carere sensu, non carentem motu, de primo illo motu dicam intelligendum: aut excipiendum cerebrum ipsum. Meninx à medulla accipit sensum, vt alia quæuis sentientium particularum: tamen haudquaquam mouetur. id enim nulli parti contingit nisi per musculos, aut carnosam cutem: quæ pro musculis alicubi est. tamen per eius inflammationem contingit continenter delirare gratia viciniæ, ei semper consentiente cerebro. præterquam quod rarissimum esse puto, solam meningem sine cerebri substantia inflammari. Itaque cùm apud me saltem nulla assertionum habeat euidentiam, non video cur argumenta Fernelij nos cogant Galenum destituere. Sed quoniam hæ quæstiones, vt & aliæ pleræque de membris, ab iis quæ de virtutibus sunt dicenda, videntur pendere, ad quæ iam propero: dicendi de membris hîc finem faciam.

De modo quo virtutes, quæ in principalibus membris resident, communicentur reliquis. Cap. XIIII.

VIRTVTES distinguuntur per actiones, & actiones per opera: quot igitur actionum genera humano corpori ab anima, qua forma est, tribuuntur, tot virtutibus vniuersalibus illud gubernari necesse est. Actionum verò triplex est genus, quoddam earum, quæ in plantis, & seminibus, & viuentibus omnibus, etiam non sentientibus, inueniuntur: huiusmodi sunt, nutritio, & generatio: & ad has particulares (vt ita dicam) actiones, quibus hæc aguntur, tractio scilicet, retentio, concoctio. sed de harum quas particulares

modò dicimus, numero, procedente sermone instituetur propria disputatio: nunc de vniuersalibus agimus. Est aliud actionum genus, perfectioribus tributum, nempe sensus, & motus secundum locum: quæ ambæ actiones omnibus animantibus, quibus est sensus, insunt. quibusdam verò secundum imperfectiorem gradum, vt affixis quibusdam animalculis, imperfectus quidam motus est. contrahuntur enim solùm, & dilatantur in suo loco: locum tamen non mutant. quoniam his solus etiam tactus est, & fortasse imperfecta imaginatio. Atque, vt semel dicam: In animalium generibus, pro perfectione sensus, videtur perfectior, aut imperfectior esse motus. nam hæ duæ actiones propter eundem naturæ finem sunt (proindéque eiusdem sunt vniuersalis virtutis) nempe, propter perfectiorem vitam animalis. ad quem finem neque sensus sine motu, neque motus sine sensu, quidquam proficeret. Sentire enim quæ prosunt, aut nocent, nihil est vtilius, nisi hæc possimus fugere, & illa prosequi. posse verò fugere nocentia, & vtilia prosequi, nihil conducet: nisi possit animal vtraque distinguere. Sunt igitur sensus & motus, actiones ad eundem finem necessariæ, eidem animatorum gradui tributæ: secundum gradum perfectiorem iis quibus est motus progrediendi, aliis secundum imperfectiorem. atque proinde eiusdem facultatis vniuersalis, quæ facultas animalis appellatur. Est aliud genus actionum inter hæc medium: quod propterea sine his nunquam inuenitur. ad quod refertur conseruatio caloris naturalis totius corporis, influxu caloris vitalis & arteriarum motu, quem pulsum appellamus, facta. Est hoc genus actionum vitalium, quod multis rationibus medium tenet inter priora: & perfectione (nam vitales actiones quantum superantur perfectione ab animalibus, tantum naturales superant) & motu. Est enim animalis motus liber natura sua, ex voluntate profectus. est etiam quidam motus naturalis secundum locum, in his instrumentis, quæ fibris operantur: sed qui neque ex voluntate fit, neque pro ratione vsus, sed vt operationes merè naturales solent, pro ratione efficientis & instrumenti, ad resistentiam. Vitalis motus medius est: qui quanquam non pro voluntate, tamen pro ratione indigentiæ fit. Tot ergo sunt virtutes, quas Plato tres animas dixit, rationalem, irascibilem, & concupiscentem: & primam in cerebro residere, secundam in corde, tertiam in hepate. Aristoteles alentem animam, sentientem, & rationalem distinguebat: & has omnes in corde collocabat. Stoici alentem, neque animam quidem nominabant, sed naturam. Galenus non animas, sed virtutes dicit: animalem, vitalem, & naturalem. De locis in quibus resident, attulimus demonstrationem superiore capite. de appellationibus Galenus nos monet millies, ne solliciti simus. nil enim refert, ita aut aliter appellare: modò res non ignoretur. Illud vnum scire licet, Medicos debere ex Platonis opinione numerum membrorum principalium desumere: tamen animarum multitudinem non debere. nihil enim impedit, Vnicam esse animam tribus præditam potentiis: quibus præcipuè in tribus his membris operetur. ista enim animarum multitudo, quam Plato inuexit, & multi censent theorematis medicis congruere: mihi videtur carere omni probabilitate. quod in quarto huius operis libro, capite de sympathia & protopathia, monstraturus sum. Ex quo loco potes hanc quæstionem requirere, si sine ea non vis vlteriùs progredi. nam mihi certum est, de nulla re bis scribere. Interim tamen, siue hoc, aut illo modo dicatur, illud vnum constat: Virtutem animalem esse in cerebro, vitalem in corde, naturalem in hepate præcipuè vigere. Constat etiam, Animalem, & vitalem influere in reliqua membra: quomodo influant, nondum constat. Tota barbarorum schola affirmat: Spiritus transmitti ad membra omnia, & illis virtutes deportari. itaque virtutem quamcumque influentem communicari spiritus influxu. Galenus enim hunc vsum, pluribus in locis quàm vt referri conueniat, spiritus esse, videtur dicere, atque proinde instrumentum proprium animæ illum esse. Sed contrà est, quòd si spiritus transmissione virtus communicaretur: nequaquam repentè communicari posset, sed manifesto tempore. est enim spiritus corporeus, & vt Galenus monstrat libello, quo disputat, An sanguis in arteriis secundum naturam contineatur, crassior aëre. at verò, tam citò mouemus pedem, quàm volumus: nil, quoad virtus influxerit, expectantes. Arteriæ quoque,

quoque, quæ in extrema manu sunt, simul mouentur cum corde: quod euidenti est argumento, repentè communicari virtutem. Huic argumento ita respondent. Naturam nunquam transmittere, quod semel valeat mouere: sed semel mittere, quod possit mouere pluries. atque proinde, cùm secundum motum aggredimur, habere nos vim, quæ priùs influxerat. Sed rursus ab his sciscitabor. Cùm exhausta fuerit ea vis, quæ influxerat: nónne, si vlteriùs producere motum lubet, oportebit influxus tempus expectare? Respondebunt fortasse. Minimè: quandoquidem mittit natura nouas vires ante priorum integram consumptionem. Certè multo consilio opus est in singulis virtutibus, & multa præsensione ad hanc spirituum dispensationem. Sed 10 huic saltem vltimo argumento non respondebunt. Si spiritus influerent in singula membra, & non alia ratione virtutes deportarentur: non possent priuari subitò sensu & motu, ex cerebri obstructione, neque pulsu, ex præcisione cordis. quandoquidem vsque dum consumeretur copia spiritus qui influxerat, seruarentur virtutes & actiones: etiam si nouus influxus non fieret. Tamen non ita fit. non enim citiùs obstruitur integrè cerebrum, quàm priuentur membra sensu & motu. Quòd si dixeris indigere virtutem illam, etiam si iam influxerit, aliqua cerebri aut cordis præsentia, quò conseruetur: necesse est conseruationem illam fieri qualitate aliqua, quę sit illustratio, aut alia, quæ proportione illi respondeat. quam si concedis, frustra transmissionem spirituum requiris: cùm illa eadem qualitate, qua dicis conseruationem fieri, possit fieri 20 virtutis transmissio. Est itaque Galeni opinio, quam vbi ex professo rem tractauit, scripsit, septimo (inquam) De placitis Hippocratis & Platonis: Virtutem per omnes neruos motus, & per plerosque sensus influere illustratione quadam, aut (si non ita placet) alteratione quadam spirituali sine materia. quæ proinde repentè influere potest in longinqua, & per solida etiam penetrare. Quod præter cætera, anatome quoque declarat. sunt enim illi nerui densi & duri. quare spiritibus, quos mediocris cuiusdam crassitiei esse diximus, nō sunt peruij. Nerui enim, quos spiritus ipsos recipere oportuit, non splendorem solum, cuiusmodi sunt optici, vt monstrabimus cùm de modo quo visio fit dicemus, hi molles sunt & raræ substantiæ. neque tamen quieti sunt animales spiritus in cerebro, sed impetum faciunt. illo tamen impetu non fe- 30 runtur ad membrorum extrema: sed ad breue quoddam cauum, quod est in exortu spinalis medullæ. cætera illustrant splendore. Vitales spiritus impetu delationis feruntur in totas arterias (sunt enim cauæ) sed virtutem dilatantem, non his, sed illustratione influere per ipsas tunicas arteriarum, hinc disces, quòd si in præcisam arteriam calamum secundum illius longitudinem immittas, & constringas arteriam laqueo, etiamsi spiritus transitus non est interclusus (patet enim per calamum via) tamen partes, quæ vltra laqueum sunt, immotæ statim fiunt. Itaque influit vitalis vis in arterias, non est autem illis insita. quod multis rationibus præter modò dictas confirmat Galenus 6. De placitis. quanquam contrarium tibi videri possit docere lib. 2. De causis symptomatum cap. 2. vbi in hunc scribit modum. 40 Neque enim sicut arteriis, quæ semper & secundum naturam pulsant, consentaneum est facultatem quandam esse insitam: ita etiam partibus, quæ palpitant. His verbis apertè videtur dicere, Facultatem pulsandi esse insitam arteriis. Tamen animaduertendum est (quod sæpè solemus monere) Autoris mentem captandam esse ex eo loco, quo ex professo disputat de re, de qua dubitatur: cætera declaranda esse iuxta institutum sermonem. Galenus igitur nonnunquam appellat eam facultatem insitam, quæ non influit aliunde: nonnunquam eam, quæ est naturalis rei. Itaque est facultas dilatans insita arteriis ad pulsum, id est naturalis: minimè enim pulsus fit, vt palpitatio sine rei dilatatæ virtute. & hoc est quod secundo De causis symptomatum docet, vt ostendit ipsa consequentia sermonis: tamen non 50 est illis (arteriis inquam) facultas insita, id est non influens: quin potiùs influens à corde. Sed hæc fortasse, cùm peculiaris pulsibus dicabitur sermo, consequentia sermonis cogemur repetere. proinde de modo, quo influentes virtutes communicantur, hæc sufficiunt. Vtrum naturalis virtus influat, aut singulis membris insita sit, fuerit operæpretium disputare.

Sit ne aliqua virtus naturalis influens. Cap. XV.

HACTENVS monſtratum eſt: Virtutem animalem, & vitalem in cerebro, & in corde reſidere, atque illinc in cætera membra influere. monſtratum non minùs eſt: Naturalem virtutem in hepate vigere potiſſimùm. Illud modò in controuerſiam vocatur: Influátne naturalis virtus ab hepate in reliqua membra more aliarum virtutum, aut inſita ſit ſingulis membris, nulla ex parte proueniens. Auicena Fen prima primi cap. de virtutibus inquit: Et huius quidem ſpeciei ſedes, & operationum ipſius proceſſus eſt hepar. Barbari omnes qui illius doctrinam ſequuntur: Virtutem naturalem influere, & naturali ſpiritu deferri non minùs aliis defendunt. Veruntamen horum opinio omnino eſt improbabilis. nā quod naturale eſt, & cuicunque membro ad vitam neceſſarium, id videtur ex ratione vnicuique rei inſitum eſſe à natura. Nonnulli hanc opinionem per ſeipſam improbabilem eſſe cenſentes: & ab ea, quæ habet, hepar alicuius virtutis eſſe originē, nolentes recedere: ita excogitauerūt. Particulares virtutes, & ad nutritionē propriā neceſſarias, cuiuſmodi ſunt trahēs, retinens, alterās, expellens, nequaquā influere, ſed inſitas eſſe mēbris omnibus: vniuerſalē autem quandā virtutē, quæ vniuerſo corpori alimentum operatur, quæ eſt ſanguinem generandi, hanc ab hepate in venas influere. Fieri enim in venis ſanguinem, multis in locis Galenus docuit: ſed propria virtute ſuarum tunicarum non fieri, docet ſexto De placitis, ex propria illarum ſubſtātia, quæ neruea eſt, ac membranea, monſtrans. Hoc volunt ſignificaſſe Galenum primo De locis patientibus, capite vltimo dicentem: Atque hac in re plurimum differunt naturalia ab animalibus inſtrumentis. ſiquidem naturalibus inſitam actionis vim eſſe: animalibus verò inſtrumentis à principio, veluti lumen à ſole, influere, oſtenſum eſt. ergo vt Magnes lapis vim habet in ſeipſo qua ferrum trahit: ita naturalium quoque inſtrumentorum quodcumque. Interpretantur itaque hæc Galeni verba De particularibus illis, quas diximus, virtutibus, aliud tamen eſſe de ſanguinem efficiente virtute, probant ex innumeris Galeni locis, quibus hepar cuiuſdam virtutis originem eſſe dicit. quod tamen non eſſet, ſi nulla virtus ab eo in reliqua membra demandaretur. ſexto De placitis verſus libri principium ita inquit: Talis enim cuiuſdam facultatis origo iecur eſt, qualis plantis ineſt. rurſus octauo libro repetit: Atque idcirco alentis facultatis principium eſſe conficiebatur. Secundo De ratione victus comment. 47. Facultatem venarum ex hepate oriri. libello De ſanguinis miſſione cap. 6. Tertia facultas, nempe nutriens, quam à iecore oriri demonſtrauimus. Ex his itaque locis probant, Virtutem ſanguinis efficientem influere ab hepate in venas: quanquam aliæ, quas particulares appellant, inſitæ ſint. Veruntamen, quantum ego intelligo, Galeni mens longè aberat ab hac ſententia, cuius vera opinio eſt: Nullam virtutem naturalem influentem eſſe, ſed omnes ſuis membris inſitas. nam primo De locis patientibus, loco citato, paulò infra verba ſuperiùs adducta, inquit, Inſtrumentis animalibus accidere nonnunquam, vt ipſis illæſis eorum actio pereat: tamen naturalibus id nequaquam poſſe accidere. quod his verbis docet: Quamobrem ſolis partibus, quæ ſentiendi & mouendi vim habent, accidit: ipſis interdum nequaquam læſis, tamen eorum actionem perire. id quod naturalibus inſtrumentis accidere non ſolet. Eſt itaque Galeni doctrina, Naturalia inſtrumenta non poſſe pati per conſenſum, affecta ſcilicet origine: ſed ſemper propria paſſione laborare. Quòd verò hæc doctrina excludat influxum, non ſolùm particularium virtutum, ſed & ſanguinem efficientis, ita monſtro. nam aliter, ex ſola hepatis affectione priuarentur venæ ipſæ, alioqui nihil perpeſſæ, ſanguinis generatione, atque ita laborarent inſtrumenta naturalia, ipſa haudquaquam affecta. id quod apertè citra diſtinctionem negauit Galenus. Præterea, ſi hæc virtus influeret: aut deferretur ſpiritu, aut illuſtratione. non enim alius eſt (arbitror) virtutis influxus modus. ſi quo tamen iſtorum fieret, haudquaquam Galenus dubitaſſet 12. Method. cap. 5. ſit ne aliquis naturalis ſpiritus. Adde, quòd ad naturales potentias attinet, inter nos, & plantas nihil intereſſe. quod eleganter docuit Galenus primo De cauſſis ſymptomatum dicens. ἅπαν γὰρ τοῦτο τὸ ἔργον, οὐ ψυχικὸν, ἀλλὰ φυσικὸν ὑπάρχον, ὁμοίως ἐπιτελεῖται, κατά τε τὰ φυτὰ καὶ τὰ ζῶα. Id eſt, Totum enim hoc genus actionum, quod animale non eſt, ſed naturale, eodem

modo perficitur in stirpibus, atque in animalibus. Nutriuntur itaque & crescunt, & generant plantæ, non minus quam homines: omniaq; munia obeunt ad naturalem virtutem spectantia. Quare, si virtus naturalis in illis alimenta dispensat, & omnia suæ virtutis opera exsequitur sine influxu: non est quod influxus in hominib. desideretur. Est igitur nulla virtus naturalis influens. Dicitur tamen hepar illius virtutis origo merito, cum quoniā ea virtus in hepate viget potissimum: tū etiā, quoniā, vt paulo superius diximus, venarum omnium, quæ propria illius virtutis instrumēta sunt, radix est, & origo. Quod vero propterea origo virtutis dicatur, quod venarum est origo: aperte declarauit Galenus 8. De placitis, ita dicens: Secundam iam habes iecoris demonstrationem, qua esse id venarum omnium, atque iccirco facultatis alentis principium, conficiebatur. Itaque in hoc sensu intelligendus est Galenus: vbicunque dicit talis cuiusdam facultatis originem esse hepar. Verum illud vnum superest ex aduersa opinione argumentum: Si virtus naturalis non influit, non est quod possit sanguis in venis generari. nam aut influente virtute, aut insita generetur necesse est. insitam non habent: est enim illarum substantia à substantia sanguinis longe diuersa. qui igitur influentem sustulerit: cogetur, aut negare sanguinis generationem in venis, aut dicere eam generationem à nulla virtute fieri. Huic argumēto ita censeo respondendum: Virtutem sanguinis effectricem quodammodo insitam esse venis. quoniam, scilicet, in ipsis sanguis fit, facultate non aliunde demandata. qua ratione dictum est à Galeno 4. De vsu partium, cap. 17. Quemadmodum igitur venis, cum eas distributionis instrumenta fecisset, facultatem sanguinis efficientem indidit, ne tempus quo per eas fertur, ipsi alimento frustra periret. Itaque constat, vt Galenus dixerit, naturam indidisse eam facultatem ipsis venis (quanquam forte hæc verba possint à contraria opinione declarari non incommode) quodammodo tamen, neque insita, neque influens est illis sanguinem generandi virtus. non enim in illis sanguis fit propria ipsarum virtute: sed calore membrorum adiacentium, & caloris copia, qui defertur cum ipso sanguine, qui ad ipsas venit melius confectus. In hanc sententiam dictum est à Galeno 6. De placitis: Vt igitur, si quis à neruis, aut membranis, aut ossibus, aut cartilaginibus, aut pinguedine, vel omnino ab aliquo corpore exāgui diceret sanguinem generari, reprehenderemus prompte illum: ita, vt opinor, si quis sanguinis generationem in venarum tunicas secundum ipsarum naturam referat. Hæc Galen. illo in loco. Iam vero quod lib. 5. De locis patientibus, cap. 7. dictum est: Cæterum postquam sanguinis generationem hepatis munus esse intelligimus: si causa aliqua fuerit quæ hunc generare possit, eam hepatis propriam facultatem esse dicemus. Nihil aliud significat, quam sanguinis venarum generationem soli hepati esse propriam, id est secundum substantiæ proprietatem conuenientem. Venæ enim non habent ad generandum sanguinem vim: sed commoditatem quandam. vt cum vinum in vase quopiam ex musto fit: nullus dicit vini efficiendi vim esse vasi. Addidi vero, Sanguinis venarum: quia sanguis arteriarū in corde generari potest propria illius vi, & proprietate substantiæ, docente eodem autore 6. De placitis, paulo post nuper relata verba. Sed roget nos quispiam, qua ratione, si res habet, vt diximus, sanguis potius generatur in venis, quæ prope hepar sunt, quam in longinquis: si nihil ad sanguinis generationem necessarium accipiunt ab hepate? Respondendum, accipere quidem eas calorem, qui in ipso hepate est copiosissimus: virtutem autem non accipere, vt quæ influere nō possit. Dicendum præter hæc est, Hepar principale membrum esse: non quod virtutem aliis præstet, sed materiam nutritionis, & generationis omnium membrorum: & quod venarum, quæ virtutis naturalis sunt instrumenta, radix sit. Sed neque hoc difficile est: nisi eorum quæ paulo superius diximus, inter loquendum de membrorum principalium numero sumus obliti. Quare huius controuersiæ hic esto finis.

De naturali spiritu, An sit. Cap. XVI.

EST in hac disputatione dubium quoddam non prætereundum: An sit aliquis spiritus naturalis, quemadmodum vitales, & animales esse diximus. Quod tamen non tam eget noua tractatione: quam vt, distinctioris doctrinæ gratia, eius conclusio ex dictis superius deducatur. Qui dicunt virtutē naturalem influere, nō minus quam

reliquas: continuò ſpiritum naturalem eſſe non negant. hi meliùs loquuntur, quamuis falſo dogmati adhæreant: quàm quidam alii, qui hodie virtutem ſanguinis effectricem influere in venas putantes, tamen ſpiritu ad influxum opus eſſe non intelligunt. Galen. 12. Method. cap. 5. viſus eſt illud ſub dubio relinquere, ita dicens. Quòd ſi naturalis quoque aliquis ſpiritus eſt: vtique is quoque in hepate, & venis continebitur. Sed tamen cùm ex iis, quæ in proxima quæſtione diximus, conſtet de ſententia illius, Naturalem facultatem nulla ex parte eſſe influentem, ſed ſingulis membris per ſe inſitam: certè neque aliquo ſpiritu, neque illuſtratione habet opus. Quare neque commodè illud videbatur ſub dubio potuiſſe relinquere, qui de Hippocratis & Platonis placitis multò antè ſcripſerat. Reliquit tamen dubium, non qui parum cõſtanter decreuiſſet, Naturalem facultatem eſſe inſitam, vnde nullo naturali ſpiritu eſſe opus colligebatur: ſed qui aliò properaret, & illic obiter in quæſtionem de ſpiritibus incidiſſet. Nullo ergo ſpiritu naturali fit nutritio, aut accretio, quæ operationes ſunt naturalis facultatis: neque aliquis ſpiritus in hepate generatur, quod humorum tantummodo eſt officina. Non tamen hìc oportet dubium hoc concludere: ſed illorum meminiſſe, quæ in quæſtione octaua huius libri diximus, diſputantes, An ſemen deciſum viueret. vbi viuere illud monſtrauimus, alente vita: quoniam virtutẽ generãdi habet, quæ naturaliũ facultatum eſt præſtantiſſima. Quam aſſertionem illi tantùm videntur mihi poſſe effugere, qui dixerint: ſemen patiendi tantùm habere potentiam. quod tamen adhuc dixit nullus: ſaltem de virili genitura. Ducti etiam ſumus conſequentia ſermonis in eam ſententiam, quæ ſpiritum, quem complantatum dicũt, induxit. quò ſcilicet in ſpirituoſa parte geniture ſit effectrix vis per ſe, & præcipuè: in craſſiori patiendi potentia. ne idem ſit exquiſitè agens, & patiens: & ne quidquam videatur agere in ſuum interitum. Eſt igitur ſpiritus in genitura, quem cõſtat naturalem eſſe. eſt enim generans. Hoc intereſt inter hunc, & reliquos ſpiritus, quòd reliqui quidem inſtrumenta ſunt facultatum, ipſi, quantum ratione conſequor, non viuẽtes (nullam enim in ſeipſis virtutem edunt vitalem, ſed vt facultatum inſtrumenta, membrorum & calorem, & temperamenta fouent: generantur à facultate cordis & cerebri, inſumuntur perpetuò in actionibus, augẽtur acceſſu aliorum ſpirituum generatione noua) tamen hic implantatus viuit: generat ſiquidem. Quoniam verò monſtratum eſt duodecimo cap. huius libri, Hepar nihil aliud habere præcipuum, quàm generationem alimenti omnium membrorum, & diſpenſationem per propria delationis inſtrumenta, quæ ab illo oriuntur: veriſimile admodum eſt, hunc ſpiritum in teſticulis generari, & cum humore albo permiſceri. hancque eſſe præcipuam elaborationem, quam ſemen in teſtibus recipit, qua fœcundum fit. huius materiam conſentaneum eſt rationi, eſſe ſpiritum vitalem, qui arteriis, quæ in teſtes inſeruntur, deportatur: quemadmodum ſpiritus animalis fit ex vitali in cerebri ventriculis, potiſſimùm in medio. Atque hac ratione meritò teſtes membrum principale dicuntur: vt qui virtutem generandi tribuant ſemini, & inſtrumentum illius virtutis generent. Eſt igitur aliquis ſpiritus naturalis: qui tamen neque in venis, neque in hepate fit. nam ad illorum actiones nulla ratione eſt neceſſarius. Sed quomodo Galenus dixerit verè, Si aliquis ſpiritus naturalis eſt: hic in hepate, aut venis generatur? Quoniam ille diſputabat de naturali vi, quæ conſeruat indiuiduum: & propterea de nutriente, aut augente ſpiritu, non de generante.

De ſubſtantia virtutis generantis. Cap. XVII.

TANTVM eſt demiratus Galenus, vt multis aliis in locis, ita vel præcipuè in eo libello, quem De fœtuum formatione ſcripſit, ſapientiam artificis in noſtrorum corporum conformatione: vt ſit ne noſtræ conformationis autor Deus aliquis, aut anima, aut facultas aliqua in nobis, aut natura, aut facultas in ſemine, atque hæc, aut in ipſo humore, aut ſpiritu aliquo, dubitans, neque quicquam probabile ſe habere non negans, illud veriſſimũ eſſe cenſeat: generationem non eſſe opus alentis, aut concupiſcentis, ſiue naturalis facultatis (nihil enim refert vtro horum modo nomines) quoniam hæc facultas rationis ſit expers, corpora autem noſtra tam ſapiẽter formata ſint.

sint. Elucet sanè in nostra cōformatione tanta creatoris sapientia: vt in nullo corporis humani membro, aut substantiæ modus, aut magnitudo, aut figura, aut situs citra læsionem possit commutari. est enim eorum conformatio suis actionibus accommodatissima, quod procul dubio summę formatoris sapientiæ est argumentum. Sed non possum non mirari Galenum, qui hac in parte videtur ignorasse: Omnes inferiores causas dirigi à prima, quam ille non ignorauit, summè esse potentem, sapientem, & bonam. hoc enim si semel intelligatur, nihil habet admirationis: Naturam in suis operationibus nihil errare. Diriguntur enim naturales actiones à conditore operum naturæ. Proinde ab Hippocrate dictum est libro De alimento: Naturæ omnium nullo
10 doctore vsæ sunt. Quandoquidem Natura, nec intellectu, nec arte prędita, nec à quoquam docta, perinde operatur, quasi maxima sapientia esset prædita: sed fit illud, quēadmodum diximus, propter infinitam creatoris sapientiam, à qua dirigitur. Est ergo generationis animalium peculiaris causa, generans facultas, quæ in ipsis animantibus est vniuersalis, vt in aliis omnibus actionibus, Deus. Vtrum verò hæc generans virtus, interim, dum formatur fœtus, agens, deinde recedat, atque cùm cessat generans, nutriens virtus incipiat operari, hoc nondum diximus. Videtur sanè plerisque ita fieri. quandoquidem generatur fœtus in vtero, dum formatur, nutritur & augetur post conformationem. Sed contrà est, quod paulò superiùs quæstione septima monstrauimus: Solida etiam membra, si periissent, posse sæpè regenerari. nam in capite ar-
20 teriam satis insignis magnitudinis vidit regeneratam Galenus: & ossa ipsa, saltem in infantibus, quibus mollia sunt, coalescere posse, non negauit. & in omni cauo vlcere implendo constat, venas & arterias, paruas scilicet, quas capillares vocant, recuperari. nam aliter non essent viæ, quibus noua caro nutriretur. Constat verò, vt horum membrorum restitutio, generandi facultatis sit opus. nam Nutrientis tantùm est, genita membra aut conseruare, aut augere: noui membri generationem, & figurationem, sola generans assequitur. Hoc argumento compelluntur nonnulli dicere, In ipso sanguine esse facultatem seminis: atque ita illum non minùs semine facultatem habere, & vim ad generandum. Cæterùm horum stultam opinionem paulò superiùs conuicimus, monstrantes, oportere continuò ipsum viuentem appellare. Alij, de
30 classe barbarorum, dicunt: Spiritum illum implantatum, cuius sæpè meminimus, reseruari in humano corpore toto vitæ tempore, atque in illo generantē virtutem, pro necessitatibus animantis. Sed ego non intelligo: qua ratione spiritus ille, si adamantinus non est, multò antè non absumitur. Quare quod in quęstione sexta cœpi dicere, illud videtur in præsentia concludendum. Virtus generans, quam semen in vltima elaboratione à testiculis recipit, membrorum solidorum generationem exorditur, semine in generationem illorum insumpto. est enim non tantùm efficiens, sed & materia. Generans virtus in ipsis membris relinquitur, atque ita ipsa reliquorum, quæ desunt, perficiunt generationem. Atqui cùm omnia iam membra formata sunt, eadē facultate conseruantur, & ad incremētum summum deducūtur: & si quod membrū
40 periit, modò nō sit aut admodū grāde, aut admodū durū, ab hac eadem virtute reparatur. Quare, quantū ego opinor, quanquam hæc sententia vulgaris non est, nec nisi doctoribus, & ingeniosioribus proponenda: Virtus generans, à nutriente re vera non differt: sed eadem est, quæ cùm integram conformationem à principio operatur, generans: cùm verò hæc eadem conseruat, aut auget, nutriens dicitur. Id quod his rationibus probatur. Eisdem particularibus actionibus completur generatio, quibus & nutritio. Vtraque enim actio fit conuersione alimenti in substantiam aliti, quemadmodum nutritio fit, medulla in ossa, & sanguine in sanguinea membra permutato, nulla in parte consistente differentia: nisi fortè, quòd in generatione fiunt membrorum conformationes, in nutritione verò minimè, sed quæ multò antè fuerant forma-
50 ta conseruantur. Sed videtur hoc posse contingere, vt, scilicet, in nutritione figura non fiat: vel quoniam formatis iam membris, nouis figuris non est opus, vel quoniam nutriens virtus ex sua natura figuræ generationem non assequitur. quod non video qua alia ratione discerni posset, quàm obseruando, an cùm formata iam & adulta animalia ex præcisione, aut corrosione, membro aliquo deficiuntur, quo tempore non solùm nutritione, sed & particulæ quæ deest generatione indigent: vir-

tus nutriens, quæ singulis membris insita est, membrorum, quæ desunt, tētet delineationem. Id quod planè verum esse, in ipsis operibus sæpè fit conspicuum. Est igitur rationi consentaneum, Generantem virtutem in singulis membris esse, neque differre à nutriente: sed generationem esse, quasi vlteriorem quendam motum eiusdem facultatis, quæ & nutriens est. Atqui, quantum ego intelligo, hæc opinio est cui rerum euidentia maximè attestatur: præterquam quòd rationi maximè consentanea adducit, & minùs absurda cogitur admittere. Sed de generante & nutriente vi hæc sufficiant. De augente sunt nonnulla apponenda.

De virtute augente. Cap. XVIII.

ARISTOTELES tres esse species motus, inter se diuersas, alterationem, accretionem, lationem, censuit. quandoquidem ad tria tantùm: quantitatem inquā, qualitatem, & vbi, motum esse per se monstrauit. atque ita longo sermone primo De ortu & interitu cap. 5. probat, Accretionem ab aliis motibus differre. Galenus, non solùm à latione, & alteratione, sed & à generatione videtur illam facere diuersam primo De facultatibus naturalibus cap. 7. dicens: Augentem quandam esse facultatē à generante & nutriente diuersam. Nobis verò nō magis videtur diuersa augens facultas à nutriente, quàm generans. Quemadmodum verò paulò antè ostensum est, generātem à nutriente non differre: ita tentandum est ostendere, nec augentem ab illa esse diuersam. Galenus capite nuper citato inquit, In fœtu, & in hominibus etiam, postquam in lucem editi sunt, & adultis, virtutes esse, generantem, nutrientem, augentem: tamen in fœtibus, dum vtero geruntur, nutrientem & augentem ministrare generāti, à tempore ortus vsque ad cōsistentiam dominari augentem, atque huic nutrientem ministrare. Quem locum ego ita interpretor. Eandem facultatem, alentem scilicet, hæc omnia facere: sed tamen generare modò, nutrire modò, modò augere pro ratione conditionis, & ætatis rei alendæ. Quod vt de reliquis duabus monstratū est: ita de nutriēte & augente modò, & fortasse clariùs demonstrabitur. Virtutes diuersæ diuersarū operationum oportet vt sint. Sed augentis virtutis nulla est propria actio, diuersa à nutritione. nam cùm tantum reparatur ex alimento confecto, quātum quotidiana exsolutione perierat, nutritur corpus: cùm plus, augetur. sed plus aut minus reparari, non variat actionis speciem. ergo nec virtus est diuersa. Præterea, plus, aut minus, aut tantundem reparari, necessariò fit ex eiusdem virtutis maiori, aut minori, aut æquali robore: aut maiori, aut minori, aut æquali illius, quod cōmutatur, dispositione. sed neque robur aut debilitas efficientis causæ, nec dispositio eius quod patitur, potest permutare speciem virtutis, etiam si possit permutare modum actionis: ergo eadem virtus naturalis est, quæ nutrit corpus, & quæ auget. Nam quemadmodum, cùm hæc imbecillis redditur, corpus minuitur: ita cùm hæc vehemēs est, illud augeri, est apertum. alioqui oportet etiam aliam imminuentem facultatem inuenire, augenti contrariā: quo nihil est absurdius. sed vt deficiēte nutritione, & remisso calore, minui potest corpus: ita nutritione abundante, & calore forti, in substantia humida, & sequaci, accretio fieri potest citra diuersam facultatē. Vnica ergo alens facultas nutrit, generat, & auget: quas distinctioris doctrinæ gratia separauit Galenus, & sibi mutuò subseruiētes appellauit. Nobis tamen vnicam esse, vel illud præter cætera monstrauit: quòd eisdem vtuntur particularibus facultatibus, & subseruientibus, trahente scilicet, retinente, alterante, & expellente. De quibus, quando de his præcipuis satis dictum est, dicere aliquantulum iam propero. De ipso accretionis motu, an sit motus ab aliis specie diuersus, an citra motum distinctum sit necessariò consequens alios motus: in fine huius sermonis, vbi de operationibus loquemur, disputabimus.

De numero facultatum naturalium, quæ ministrantes aut particulares appellari solent. Cap. XIX.

QVATVOR tantùm esse naturales facultates, nutrienti, aut generanti, aut augenti (monstratum enim est paulò antè, Eādem facultatem significari his nominibus) ministrantes: à Galeno recipit Auicena, & ab Auicena tota medicorum schola. Scripsit Galenus opus celebre De naturalibus facultatibus, in quo diffusè admodū ostendit: Generationem, nutritionem, & accretionem, quatuor aliis virtutibus vti, quas vo

cat ἑλκτικὴν, κατεχούσην, ἀλλοιωτικὴν, ἐκκριτικὴν vel ἀποκριτικὴν, id est, trahentem, retinentem, alterantem, & excernẽtem, siue expellentem. Constat enim, ortum, nutritionem, & accretionem, fieri mutatione materiæ ex qua fiunt, in substantiã illius, quod generatur, nutritur, aut crescit. Sed ad hanc commutationem, si tractio fit eius quod est vtile, & eius quod tractum est, retentio, & retenti mutatio, & partis inutilis, qualis necessariò in quauis concoctione separatur, expulsio: constat, vt nihil ampliùs desideretur. Quatuor ergo sunt solummodo virtutes naturales ministrãtes. Sed est quod aliquis possit contradicere, obiiciens nobis facultatem distribuentem, secernentem, & appetẽtem: quarum videtur Galenus sępè mentionem facere. quanquam ab illis quas retulimus, apparent diuersæ. nam tertio De causis symptomatũ in fine meminit Galenus distribuentis, quam ἀναδιδομένην appellat: & secernentis, quam dicit διακριτικήν. neque solũ meminit nominum: sed docuit etiam symptomata quædam esse his facultatibus, quæ ex vitiatis illarum actionibus proficiscuntur. vt atrophia fit ex defectu distributionis, & morbus regius ex defectu secretionis. Secundo etiam Aphorismorum commentario decimo tertio, huius secernẽdi facultatis meminit, reddens rationem, qua illi, quibus crisis futura est, habent noctem antecedentem difficilem, vbi ita scripsit: γίνεται δὲ τῆς φύσεως διακρινούσης ἀπὸ χρηστῶν τὰ μοχθηρὰ καὶ παρασκευαζούσης πρὸς τὴν ἔκκρισιν. Id est, Fit autem cùm natura separat à bonis mala, & præparat ad expulsionem. Ab his locis talia desumuntur argumenta. His facultatibus, distribuenti (inquam) & separanti, respõdent actiones diuersæ ab operationibus illarum quatuor. longè enim videtur aliud esse, deducere alimenta per corpus, & excrementa separare, vt expellantur: quàm trahere, retinere, coquere, aut expellere. Fit ergo ex illo principio, quod sæpè vsurpauimus, Potẽtię distinguũtur per actiones: vt virtutes hæ ab illis diuersæ sint. Adde illud, quod paulò antè de sententia Galeni de symptomatum, quæ ex illarum læsione fiunt, diuersitate dicebamus. Alterius etiam facultatis, præter has, visus est meminisse primo De symptomatũ causis: vbi referens causas naturalis famis, inquit primò venas exinaniri, deinde appetere naturali appetitu, deinde trahere sugendo ex ventriculo: ex cuius suctus sensu excitari animalem appetentiam, quam famem dicit. Est verò hæc appetentia animalis: illa naturalis. quoniam quæ est in ventriculo, est cum sensu: quæ in venis, sine illo. Habent ergo naturalia instrumẽta, cùm naturaliter appetant, appetẽdi facultatem. nam numero actionum debet respondere numerus facultatum. nihil enim sine causa fit. Si igitur appetere aliud est, quàm trahere, retinere, coquere, aut expellere: diuersa etiam ad appetendum opus est facultate. Præter hæc, habet etiam huius facultatis læsio sua symptomata. nam sexto De locis patientibus, capite tertio docet Galenus, diabetem nasci ex debilitate retentricis renum: sed nimiam sitim, quę in illa affectione est, ex nimia appetentia naturali renum: cuius gratia multum ad se serum alliciunt, & desiccãdo ventriculi os, sitim excitant. estq́; hęc affectio renum, similis partim diarrhoę, partim fami, quam caninam vocant. Videntur ergo iam tres aliæ facultates prioribus accessisse, distribuendi, separandi, & appetendi: atque ita esse non quatuor, vt cõmunis medicorum opinio fert. Præterea quanquã accretio fiat tractione, retẽtione, alteratione, & expulsione: videtur tamen quinta etiam ab his diuersa facultate ministrante opus habere, dilatante scilicet. Ergo plures sunt quàm quinque particulares vocatę, & principalibus subseruientes. Quod argumentum, modò propositio confirmetur, non modò hoc, sed illud etiam subuertit placitum, quo dicebatur: Eãdem facultatem nutrire, & augere. fuerit enim ita inter vtramque non parua differentia constituta. Propositio verò talem habet confirmationem. Quò augeatur corpus proprio incremento, non est satis, si nutriatur: sed opus est, vt plus recipiat alimenti eo quod resoluitur, & vt alimentum apponatur, subiens in minimas quasque particulas per ipsos poros. id quod fieri non potest, nisi ipsum corpus dilatetur: quò pori ampliores fiant, & alij, in eo quod apponitur, generentur. Duplex igitur contingit in incremento corporis actio: nutritio, & dilatatio. prior potest à quatuor illis fieri: sed tamen dilatatio non potest. Habet ergo augens facultas aliam ministram præter illas quatuor: quam licet modò nobis appellare dilatantem. quæ si illis addatur, quas præcedentia argumenta inuenerunt, cum quatuor primis erunt numero octo facultates naturales ministrantes: trahendi, retinendi, alterandi, expellendi, distribuendi, secernendi, appetendi, &

dilatandi. tot enim actiones videmur inuenisse. Sed & præter dictas octo, videtur alia esse subseruiens nutrienti: id quod ex actionibus inuenies. Nam quò nutriatur corpus, non satis est, si trahatur, quod nutriturum est, & retineatur, altereturque, & quod inutile est, expellatur: nisi id quod retinetur, affigatur nutriendæ particulæ. neque enim affigendo cibo membris sufficiunt reliquæ facultates. efficeret enim id profectò, si quæ illarum, retentrix. tamen tractio versus partem, longaque in illa retentio, vnionem tantùm potest facere. affigendi & vniendi actio eadem non est, vt monstrat Galenus primo De facultatibus naturalibus capite vndecimo, argumēto quodam, quod iis quæ à nobis dicuntur modò, addet magnam euidentiam. In hydrope (inquit) ascite fit praua nutritio, quia etiamsi appositio ciborum fiat: tamen interuentu aquei humoris non affiguntur. Ex his addemus nos dictis maiorem vim. Accidunt huic propria symptomata, quæ nullius dictarum facultatum sunt: vt exemplo hydropis, quo vsus est Galenus, constat. Ergo affigendi actio propriæ facultatis est, ab aliis diuersæ. Quare collegimus iam facultates naturales, de numero ministrantium, nouem. Ceterùm, quanquam hæc argumēta non sunt tam leuia, quin indigeant expositione: sed neque tam fortia, vt veram sententiam subuertant, quæ rectè à principio constituta est. Esse, scilicet, tantùm quatuor priores, & has easdem, generanti, nutrienti, & augenti ministrare. nam cùm distributionem alimenti in corpus vniuersum fieri, aliis membris expellentibus, iis scilicet, quibus redundans est succus, aliis trahentibus propter indigentiam, multò antè docuerit Galenus: non admodum nos perturbabit, distributionem nominans. fuerit enim facile dicere, hanc non esse ab aliis diuersam: sed reduci ad expellentem, & trahentem. ad quas etiam cum alterante reduci secernētem constat. Nam cū concoctio omnis separet excrementa ab alimentis, & membra vim habeant trahendi cum delectu vtilia, reliqua expellendi: qua ampliùs facultate secernente est opus? an non hæc necessariò consequitur secretio? Appetitum naturalem singulis naturalibus instrumentis inesse, eius, quod sibi secundum naturam conueniens est, non est dubium. Sed tamen cùm propter finem operari, & illum appetere, insitum sit etiam inanimatis, in quibus facultates naturales non sunt: non magis indigent membra facultate ad appetendum alimenta, quàm terra ad appetendum descēdere, sed natura appetunt. Dilatare etiam, caloris est proprium in materiā mollem agentis. fit id nō in corporibus animatis solùm, sed in inanimatis quamplurimis multò clariùs. Quare dilatat natura sua calor humidas partes: non aliqua membrorum facultas ad id destinata. Quare rectè à principio dictum est: Animatis quatuor solùm esse facultates naturales ministrantes nutritioni. nam quas habent cum omnibus natura constantibus communes, eas neque facultates quisquam meritò appellet. talis etiam est affigendi actio. hanc enim in nobis non facit facultas aliqua vitæ: sed vt in reliquis etiam inanimatis, quæ suo modo substantiæ facilè affiguntur, cùm coniuncta aliquanto tempore morantur, affiguntur sua sponte. vt cera ceræ, pix pici, breui tempore si simul sint, & nihil impediat, vniuntur: potissimùm in ipsa agente igne, vt in alimenta agit noster calor. Quòd verò omnia affiguntur in nostro corpore, tali quapiam causa, ex dispositione (inquam) ipsius materiæ, disces ex eo quod à Galeno scriptum est 6. Methodi cap. 5. Quòd igitur coalescere nequeat tam durum os, quàm id, quod in adolescētibus, iuuenibus, & viris, multoque magis in senibus est: id profectò vel cuiuis patere potest. solum illud potest vnionem recipere, quod abundè molle est: cuiusmodi est in puerulis. Vides Galenum molliciem causari, quòd affigantur nonnunquam ossa. vt & libello artis Medicinalis nonagesimo nono capite: Molle verò & puerile (inquit) os, coalescere potest. Itaque neque affigendi per se est actio facultatis alicuius altricis. Quare quatuor tantùm supersunt facultates. Quòd verò symptomata contingere possint læsis actionibus, quæ nullius dictarum facultatum sint: dicturi rursus sumus in libro huius operis quarto.

Quare de hac quæstione hæc sufficiant.

De numero facultatum animalium, quæ rectrices dicuntur. Cap. XX.

QVÆSTIONES ad animalium facultatum notitiam attinentes, opportunum est iam attingere. Sunt verò facultates hæ duplices: Quædam in ipso cerebro, quod primam illarum sedem esse diximus, resident, & à medicis rectrices appellantur: quędam peculiares, quæ scilicet peculiarium sunt actionum, & peculiaribus instrumentis operantur, vt visus, odoratus, auditus. De rectricium numero est prima quæstio, quæ occurrit. Profitētur enim omnes Aristotelici, cum quibus & Auicena, esse quin-
10 que: Sensum communem, imaginationem, quæ Græcis phantasia dicitur, rationem, quæ existimatiua vulgò appellatur, memoriam, & reminiscendi vim. Confirmant suam sententiam, tribuentes his omnibus diuersas operationes. nam cùm potentiæ distinguantur per operationes: constat futurum, si actiones differunt, vt differant & potentiæ. sed sensus communis (dicunt) confert res subiectas peculiaribus sensibus: vt quando album cum dulci componit. Imaginatio, ex iis quæ sentiūtur incipiens, componendo, ad ea etiam quæ impossibilia sunt, procedit (qua actione & aureos montes, si lubet, & volantes boues confingimus) tamen à rerum quæ sentiuntur, speciebus nō recedit. Ratio non hoc solum facit: sed ab speciebus sensibilium, insensibilium etiam rerum species elicit, vt amicitiæ, & odij, & aliarum rerum, quæ in sensum non veniūt.
20 Memoria retinet species, & res absentes recolit. Reminiscendi vis, si quid memoria excidit, ab iis quæ retinentur colligens, reducit. Videntur verò hæc omnia differre. Quare, cùm quinque modi operationum sint: videntur etiam quinque potentiarum species fore. Galenus tres tantùm esse dixit: Imaginationem, rationem, & memoriam. quas vocauit principem animi partem, ἡγεμονικὸν, octauo De vsu partium cap. 6. Quod probat libello De differentia symptomatum, per species phrenitidis, hoc argumento: Quacunque rectricum facultatum læsa, contingit hominem insanire necessariò, quandoquidem princeps animæ pars est. ergo tot sunt potentiæ: quot læsionum modi, & insaniæ. sed huius tres tantùm sunt species (tripliciter enim tantùm potest lædi mens: vel quoniam homo errat in cognitione, vt Theophilus, qui tibicines se
30 videre in domus angulo dicebat, quos videbat nullos: vel quoniam cùm in hoc nihil erret, tamen prauè ratiocinatur, vt qui, cùm vasa vitrea cognosceret, & propriorum nominum recordaretur, tamen cognita proiiciebat: vel quoniam læditur memoria) cùm ergo tres tantùm sint læsionum modi, constat tres solùm esse potentias. Auicena huius argumenti solutionem hanc imaginatus est, Læsionem sensus communis necessariò comitari læsionem phantasiæ: & læsionem reminiscendi, memoriæ: atque proinde medicorum non interesse, plurium quàm trium potētiarum meminisse. Sed cur ita fiat, vt semper cum sensu imaginatio, & cum memoria lædatur reminiscendi vis, si diuersę sunt facultates: neque dixit, neque potest dicere. Quare hoc etiam, argumento est non ineuidenti: Tres tantùm esse has facultates, & eas actiones, quę illis tri-
40 buuntur, non esse quinque, sed tres tantùm species, & quinque operationum modos. nam actio sensus, & actio phantasiæ, hoc vno differunt: quòd sensus componit sensibilium species in pręsentia, imaginatio componit has easdem in absentia. Constat verò, vt hæc non sit speciei differentia. Quare non sunt duæ operationum species, sed eiusdem actionis duo modi. quocirca vnius sunt facultatis. Reminisci præterea memoriæ est opus, cùm se reflectit in seipsam. non enim est memoriæ opus, vt multi putant, solùm species retinere (ita.n. non esset potentia cognoscens, sed seruans tantùm species) sed memoriæ est recordari rerum absentium, vt res sunt actæ. ergo imaginatio est sensus: & reminisci memoriæ vlterior quidam motus, non actio diuersa. Quod non tantùm Galenum sensisse, sed & Aristotelem monstrabo: quidquid dicat Aui-
50 cena. Tertio libro De anima, capite tertio, cùm de imaginationis essentia multa disputasset Aristoteles, ad finem capitis addit: Si igitur nihil aliud præter imaginationem habet ea quæ dicta sunt, sitque id ipsum quod diximus, imaginatio motus profectò fuerit, sensus iam operantis. Quæ verba oscitanter omnes prætereunt. Constat tamen illis nihil aliud significari: quam Imaginationem actionem esse eiusdem potentiæ, cuius est sensus actus. Sed hanc eandem potentiam, quæ sensus est, cùm rebus præ-

sentibus operatur, sensum esse, cumque vera componit: cùm verò falsa, phantasiam. Memoria, dicente eodem Aristotele libello De memoria & reminisci, differt à sensu, quòd Memoria in absentia rerum operatur cum sensu temporis, phantasia operatur in absentia rerum, sed sine sensu temporis. cùm enim lectiones fingimus, aut disputationes ad arbitrium, imaginamur: sed cùm disputasse nos heri, legisse nudiustertius cognoscimus, recordamur. quia cum cognitione rerum temporis sensum coniungimus. Reminiscimur memoria se in seipsam reflectente. Ergo eiusdem potentiæ motus sunt, recordari & reminisci. Quare de sententia etiam Aristotelis, tres tantùm supersunt rectrices potentiæ: Imaginatio, ratio, & memoria. Videtur ergo sententia hæc Galeni cum verbis Aristotelis plurimùm conuenire. quę si, vt scripsimus, intelligatur, nihil videtur habere difficile. saltem ea argumenta, quibus plures esse quàm tres, nonnulli contendunt, mihi nullam inferunt difficultatem. videtur aliquanto difficilius, quod Galenus libello secundo De motu musculorum inquit: Pars enim animæ quæ imaginatur, quæcunque ea sit, hæc eadem recordari videtur. Quare si eadem pars imaginatur, & recordatur: imaginatio & memoria, vnica est potentia. Cæterùm hoc ita interpretandum est. videtur imaginandi potentia recordari: quoniam pro ratione imaginationis, quæ præcessit, subsequitur firma aut debilis recordatio. quoniam cùm fortis imaginatio fit, insignes impressiones rerum fiunt, quæ memoriam deinde firmiter permutant. Differunt tamen recordatio & imaginatio differẽtia illa, quam inuenit Aristoteles: quòd scilicet memoria operatur cum sensu temporis. Sed de numero harum facultatum hæc sunt satis. Nunc de sede illarum est aliquid apponendum.

Distinguantur ne locis potentiæ animales rectrices. *Cap. XXI.*

COMMVNIS omnium ferè medicorum opinio est: Imaginationis sedem esse anteriorem cerebri partem, rationis medium ventriculum, memoriæ postremum. Aëtius sermone secundo Tetrabibli secundi capite secundo ita scripsit: Proinde anteriori cerebri parte læsa, imaginatio solùm læditur: medio verò cerebri ventriculo lęso, ratio peruertitur: posteriore autem circa occipitium parte læsa, perit memoria, & cũ ipsa omnino etiam reliquæ duę facultates. Hęc Aëtius. Auicena Fen prima primi doctrina sexta, capite quinto, eandem hanc sententiam apertè scripsit. Itaque his autoribus censent plerique medicorum, tres facultates, quarum nuper meminimus, differre locis: eoq; nunc apponenda esse remedia syncipiti, nunc occipiti, nunc medio ventriculo in illarum læsionibus. Sed tamen ego non video, ex quo Galeni loco collegerint hanc locorum differẽtiam. Esse quidem has facultates in cerebro, & vitiata quacunque illarum capiti esse apponenda medicamenta: monstrat Galenus multis in locis, quæ nos paulò antè retulimus. Sed hanc partium cerebri differentiam (quod ego legerim) docet nullibi, quin potiùs contrarium videtur deduci ex nonnullis illius locis. Primùm octauo libro De vsu partium capite sexto sub vnico hoc nomine ἡγεμονικὸν comprehendit tres potentias animales, & eas in cerebro dicit residere, nulla particularum cerebri facta distinctione. cùm tamen, si quæ foret, eo loco illam maximè oporteret dicere, quo loco de particularum vsu erat sermo institutus: potissimùm cùm in eodem libro cerebrum in tres partes distribuat, duos anteriores ventriculos, & parencephalidem, hoc est, postremum, & communem meatum, qui ventriculus medius est, & singularum doceat vsus ab iis quos isti dicunt, longè diuersos. primis enim ventriculis, inquit, fieri odoratum, & elaborari animalem spiritum: secundum esse porum transitus spirituum: in tertio, vbi cerebellum est, vigere maximè, & operari animalem facultatem. Itaque non videtur rationi consonum, si istam facultatum diuersitatem secundum loca Galenus suboluisset, fuisse eam illo loco prætermissurum. Libello etiam, cui titulum fecit De instrumento odoratus, de quo procedente hoc sermone nos quoq; sumus disputaturi, contendit monstrare: Ventriculos anteriores esse instrumentum odoratus. Sed non est rationi consentaneum, eandem partem esse instrumentum odoratus, sensus nempe singularis, & communis sensus: quem, dicente Aristotele, veluti centrum aliorum oportet esse.

Adde

Adde nullam talem indicationem ad imponendum auxilia desumpsisse Galenum, qualem illi dicunt, ex facultate quæ læditur in phrenitide. Sed quæcunque phrenitis sit, decimo tertio Methodi capite vigesimo primo, auxilia infundit in suturam coronalem: sumpta indicatione à structura membri, quasi ex ipsius membri partibus nulla alia indicatio desumi possit. Præter hæc, quæ quæso tanta diuersitas est in modo substantiæ partium ipsius cerebri? aut quæ tam diuersa temperamenta, quæ hanc facultatum diuersitatem persuadeant? Dicitur etiam à Galeno secundo De motu musculorum loco illo, quem in proxima quæstione adduximus: Si itaque insignes impressiones rerum in imaginationibus acceperit, conseruat perpetuò. Quod ita interpretati sumus: confirmari memoriam interim, dum fit fortis imaginatio. quod non video quomodo fieret, nisi imaginatio & memoria eodem in loco operarentur. Sed dicent qui contrariæ opinionis sunt (nullum enim aliud video ab ea opinione forte argumẽtum) qua ratione in eadem parte possint esse tres facultates, & vt vna lædatur, aliis illæsis? Illis enim facile est huic quæstioni, qua quæritur, Quomodo lædatur vna illarum, illæsis aliis, respondere, dicentibus, Cùm læditur sola pars anterior, lęditur sola imaginatio: cùm solus ventriculus medius, sola ratio. tamen nobis qui negamus hanc locorum diuersitatem, vel saltem non asserimus, vtpote nulla cogente ratione: necesse est facultates has diuersis eiusdem partis temperamentis tribuere. vt nihil mirum sit, vnam lædi, illæsis aliis. quemadmodum in toto ventriculo sunt trahendi, retinendi, alterandi, expellendi virtutes: non tamen quacunque illarum læsa, læduntur omnes. nam alteratio fit calore cum humiditate: retentio & tractio quadam siccitate: expulsio etiam, sed minori. Quo fit, vt possit per se quæcunque illarum lædi propria læsione. Sed hæc euadent multò clariora ex tractatione de causis symptomatum. Dicent secundò, oportere ex nostra opinione, vt nulla esset vẽtriculorum cerebri dignitatis differentia. nam cùm omnes virtutes sint in partibus omnibus: æquè principales videntur fore omnes partes. quod tamen est cõtra Galenum octauo De vsu partium, vbi postremum aliis præfert, & tertio De locis patientibus capite septimo, vbi ita scripsit: Ac primum ipsius instrumentum, tum ad sentiendi actiones omnes, tum ad eas quæ à consilio & voluntate prodeunt, spiritum esse: qui in ipsius ventriculis, maximéque postremo, continetur. quamuis non contemnendus sit medius: perinde quasi non præstantissimus sit. multæ enim rationes nos adducunt ad hunc, & à duobus anterioribus auertunt. Hoc loco Galenus vltimum reliquis omnibus: & medium duobus anterioribus præfert. Sed neque hoc ex principatu facultatum, quæ in hoc aut illo ventriculo resident, fieri puto: quemadmodum illi interpretantur. Sed omnes facultates in toto cerebro operari: minimè verò in anterioribus ventriculis, maximè in postremo, in medio, medio modo. quemadmodum est alterandi facultas in toto ventriculo, viget verò maximè in fundo. Sed quando satis diximus de rectricum facultatum sede, ad aliam quæstionem transgrediamur.

An sentiendi & mouendi vis per eosdem neruos eisdem spiritibus aut eadem illustratione deferatur. Cap. XXII.

SVNT quibus videtur difficile, eodẽ spiritu, vel eadem illustratione, & per eosdem neruos deferri virtutem mouendi & sentiendi. Sed contrà oportere autumant, vt alij sint nerui motus, alij sensus, & alius sensus spiritus, alius motus. nam diuersis facultatibus diuersa (dicunt) instrumenta debent esse tributa. Spiritus autem est facultatis instrumentum ad transmittendam virtutem: nerui sunt instrumenta facultatis animalis ad operandum. Virtus mouens, diuersa videtur esse secundũ speciem à sentiẽte: cùm sint actionum diuersarum. multum enim interest inter motionem, & sensum. ergo & spiritibus diuersis & per diuersos neruos debẽt fieri. Præterea, si vnico influxu ambę virtutes deferrentur: nullus esset neruus motus, qui nõ esset sensus. neque cõtrà. Tamẽ res aliter se habet. nã tendones musculorũ sunt, qui mouent: & nerui quib. contexta est cutis, qui sentiunt. Quòd si quis dicat, Neruos motus non omnino priuatos esse sensu, sed ꝑditos aliquo tactu: verè dicet. tamẽ de neruis sensus, nõ idẽ posset afferre. multi. n. sunt nullũ motũ faciẽtes: huiusmodi sunt, quos modò dixi, texẽtes cutẽ, & magna pars eorum, qui de cerebri substantia oriũtur, vt optici. hi enim nullum oculis motum præstant: sed videndi vim deferunt. Imò verò (vt semel dicam) nullus neruus

mouet, præter eos, qui in musculos inseruntur (nisi fortè mouent frontem, qui distributi sunt in carnosam vocatam cutem, sine musculis: quanquam hæc ipsa cutis qua parte habet carneas fibras, est reuera musculus) propterea à Galeno dictum est, Conuulsionem, cuius proprium symptoma est deprauatus motus, esse passionem musculorum, primo De causis symptomatum. In opere De motu musculorum: motum adscribit musculis, vt actionem propriam. Cùm ergo multi nerui sint, qui in musculos non inseruntur: videntur alii esse mouentes, alii sentientes, id est, alii recipientes influxum facultatis mouentis, alii sentientis. Tamen res non ita se habet, neque ita Galenus sentit. Sed vnica est animalis facultas, hæc scilicet, sub communi appellatione, quæ continet singulares alias virtutes, mouendi scilicet & sentiendi. Atqui sentiens habet alias peculiares: audiendi scilicet, videndi, & reliquas. sunt tamen hæ omnes eiusdem animæ vires: quæ pro diuersitate instrumenti, hîc hanc, illic illam actionem operatur. quemadmodum vnica alendi potentia hîc conficit, illic trahit, alibi expellit. Itaque est vnicus, aut spiritus animalis, aut illustrationis influxus. nempe per hunc omnes vires facultatis animalis natura influunt. Tamen hac illustratione, in oculo visio, in auditu auditio fit. quia oculus est instrumentum comparatum ad videndum, nequaquam ad audiendum: vt aures ad audiendum, & ad videndum minimè. Cùm verò ad duas, aut etiam plures actiones, instrumentum vnicum non est ineptum, eas omnes suscipit: vt nerui texentes cutem linguæ, gustum, & tactum: & neruus quicunque mouẽs, motum & tactum. hoc enim nullus neruus priuatur. Ad quam verò actionem est ineptum instrumentum, ea priuatur. propterea neque duri admodum nerui, sensui multùm, neque molles motui deseruiunt: non quòd vtraque virtus in vtrosque non deferatur vnica illustratione. Hinc constat, Nullum esse spiritum videndi ab eo, quem animalem dicimus, diuersum, neque audiendi, neque olfaciendi: sed animalem spiritum in hæc omnia organa influere, aut pro illo illustrationem, & virtutem animalem deferre. quæ cùm omnes has vires habeat: pro ratione instrumenti operatur. Galenus toties, vt pigeat repetere, animalis spiritus meminit, & illustrationis, & animalis influxus in instrumenta. qui tamen nullibi distinxit aut spirituum, aut illustrationum formas: eoque, nisi res haberet vt diximus, omnino esset autorum omnium in distinguendo rem præclaram negligentissimus. Sed neque mens humana capit, aut ratio, aliter fieri. Nam oportet multiplices spiritus in cerebro ipso generari, alios ad oculos, ad aures alios, alios ad reliquos sensus, alios præter hos ad motus instrumenta demandandos: & hos omnes in certa quadam proportione. & esse interim dæmonem quendam, qui ex magna deliberatione hos hac, illos illac: &, si quò oporteret, vtrosque mitteret. quod vt in spiritibus contingeret, quantumuis absurdè: tamen in illustratione fieri nequaquam potest, quippe quæ non hac, aut illac mittitur, neque per motum distribuitur: sed ex fulgidi corporis luce necessariò in quamuis partem capacem splendoris repentè producitur. Sed diceret aliquis fortasse, Vnicum animalem spiritum in omnes partes deferri: tamen hunc in singulis instrumentis suo modo elaborari: atque ita visui aptum fieri, aut auditui, aut motui. Sed esset contra hunc, quòd in plæraque sensus & motus instrumenta sola illustratio peruenit: ex qua non arbitror fieri possit spiritus. &, si quò peruenit spiritus: nihil præstat aliud, quàm vt sit virtus animalis, quæ sentiat affectionem proprii instrumenti. Quo fit, vt ex modo patiendi propriorum instrumentorum sensuum, diuersi fiant sensus actus: non ex diuersitate virtutum influentium. sensus quippe fit affecto proprio instrumento, & facultate percipiente affectionem. Si igitur instrumentum à coloribus afficitur, fit sensus colorum: si à sono, fit soni sensus. atque ita de reliquis. Ita facultas animalis, si in membrum incidit firmum, & secundum compositionem bene ad id comparatum, mouet: sin minùs, sentit tantummodo. Quod Galenus eadem omnino virtute fieri, clarè significauit primo de causis symptomatum capite quinto dicens: nonnunquam lædi motum illęso sensu, quòd minus virtutis influat, quàm vt sufficiat ad mouendum: tantum autem, vt valeat ad sentiendum. Ergo eadem vi fit motus, qua & sensus: maiori tamen. Sed de facili quæstione hæc sufficiant. De sensibus externis opportunum est iam disputare.

De numero & temperamento sensuum externorum. Cap. XXIII.

QVATVOR sensus externos esse præter tactum, scimus omnes: & nullus philosophorum negat. Sit ne tactus vnicus sensus, aut plures: Aristoteles secundo De anima capite nono disputat. qui colligens hinc inde rationes, probabiliùs censet plures esse, non vnum. species enim sensuum, differentia rerum ipsi subiectarum distinguuntur, non instrumentorum. Quanquam ergo tactiones omnes eisdem partibus fiunt: tamen si multarum oppositionum sunt, calidi scilicet & frigidi, humidi & sicci, duri aut mollis, & illarum non sub eodem genere consistentium, constat plures esse sensus. Quòd si non vnius oppositionis esse auditum dices: sed esse sonum grauem & acutum, magnum & paruum, lenem & asperum, nihil efficies. nam pleræque harum analogia dicuntur de sono, non propriè, & omnes illæ vnicæ rei tribuuntur, sono inquam. Humidum verò & siccum, calidum & frigidum non continentur sub vna aliqua re. si enim dixeris, vt dicunt multi, sub ratione qualitatis tactui subiectæ: hoc nihil maius est, quàm si nihil dicas. nam & hoc ipsum quod tactui subiectum est, multiplex est, si tactus sunt plures. Neque quicquam est quod videatur ostendere, vnum esse. nam gustus & tactus duo sunt: tamen eadem parte fiunt. constatque vt gustus & tactus, etiam si gustus per corpus vniuersum dispersus esset, diuersi forent. Itaque sensus externi plures sunt, quàm quinque, ratione rerum illis subiectarum: sed quinque tãtùm sunt sensuum instrumenta, & quinque instrumentorum temperies. nam tactus omnes inuicem eiusdem sunt ferè naturæ, aut parum dissidẽt: saltem eidem tribuuntur elemento, nempe terræ. atque inde fit, vt eisdem in partibus fiant tactiones omnes. Sed quando de illorum temperamentis incidit sermo, age, de his tantisper disputemus. quæ tam obscurè docuit Aristoteles: vt autoris obscuritas pepererit multam interpretationum varietatem. Tertio libro De anima ita scripsit: Nam ex hisce duobus simplicib. tantùm instrumenta sunt sensus, ex aëre & aqua. etenim pupilla ex aqua, auditus ex aëre, odoratus ex horum altero cõstat. ignis aut nullius est instrumenti, aut communis omnium est: quippe cùm sine calore nihil sit sensui aptum. terra etiam aut nullius est instrumenti, aut in tactu maximè cõmixta. Hinc explanatorum nonnulli eliciunt, Visum esse aqueum: tactum, cum quo & gustum intelligũt, terreum: auditum, aëreum. de odoratu hærent: quia ex horum altero constare dixit, aëre, aut aqua. Sunt qui tribuant odoratum vtrique, alii igni & aquæ. Secũdo De anima capite De odore: Odor est sicci, & talis est odoratus potentia. Libro de sensu & iis quæ sentiuntur: Odoris facultas suapte natura calida est. eodem libello ita inquit: quare si hæc se habent vt diximus: manifestum est oportere hoc modo tribuere & aptare singulos sensus singulis elementis, vim oculorum videndi aquæ, sonorum sensum aëri, odoratum igni. hæc Arist. Sed tam sententia Aristotelis, quàm illorum interpretationes, videntur concedere multa absurda. præterquam quòd explanatores in nonnullis non assequuntur autoris mentem. Nam primò, si visus aqueus esset: qua ratione esset omnium sensuum purissimus, & à materiæ conditionibus remotissimus? cùm aqua crassitie proximè accedat ad terrã. Sanè si omnes sensus, vt videtur docere Aristoteles, aëre & aqua constarent: purissimus omniũ auditus esset. Quæ obsecro ratio prohibet sensum aliquẽ igni, aut terræ tribui: ac non omnes aëri, aut aquæ? An quòd hæc sunt duo media sensuũ externa, per quę sentimus? O inanem rationem. degimus siquidem in aëre & aqua, non in terra & igne. Proinde consentaneum est, vt per illa sentiamus: vt verò ex illis constent omnia sensuum instrumenta, non adeò est probabile. Præterea aut errat Aristoteles dicens: Odoratus ex horum altero constat, nempe aëre, aut aqua: aut nullus suorũ explanatorum assequutus est illius mentem, aut vtrunque. Nam aut significat constare ex aqua, aut ex aëre, sed ex quo illorum constet non explicat, atque ita obscurè docet: aut nunc constare ex aqua in his scilicet animalibus, nunc ex aëre, & ita oportuisset referre ea in quibus aqueus est, & in quibus aëreus: aut saltem humanus olfactus cuius esset elementi definire. tamen nihil horum verum est, neque illius sententia potest carere reprehensione. Multò meliùs rem hanc docuit Plato in dialogo de natura: cuius sententiam vt

verissimam sequutus est Galenus. De illorum sententia quinque cùm sint externi sensus, vt explicuimus (nil enim prohibet tactum esse reuera plures, & modò vnicum dici) duo sunt crassissimi, quia crassissima elementa illorum instrumentis permixta sunt maximè, tactus terreus, & gustatus aqueus: duo tenuissimi & purissimi, tributi purissimis elementis, igneus visus, & aëreus auditus. inde fit vt illis maximè delectetur corpus, his mens. est quintus medius natura inter vtrosque, odoratus: qui nulli elemento tribuitur, sed substantiæ cuidam mediæ inter elementa, nempe halitui. fit enim halitus, cùm aut aër in aquam, aut aqua transit in aërem. Tota hæc sententia vnica hac ratione confirmatur. tales sunt sensus, quales sunt res ipsis subiectæ (nam oportet vt hæ sensibus proportione respondeant) sed singulorum sensuum res tales sunt, quales ipsos sensus esse diximus. igitur & sensuum temperamenta sunt talia. Coloris naturam quanquam Aristoteles est aggressus definire libello de sensu & iis quæ sentiuntur: tamen inexplicatam reliquit. est enim (inquit) extremitas perspicui, in corpore terminato. quæ definitio colorem, non vt qualitas quædam est, comprehendit: sed vt immutat sensum. constat verò habere colorem propriam essentiam, etiam vbi non potest visum afficere. sum enim ego eiusdem coloris in tenebris, & in lumine. Præterea habent solida corpora, vt frangenti videre licet, eundem colorem interiùs, quem in extima superficie: quanquam qui in superficie est, solùm elucet. tamẽ mihi ridiculum videtur, colorem à perspicuitate medii generari: sed illud vnum intelligo, sine perspicuo medio non apparere. Non ergo explicat Aristoteles coloris essentiam, quam disertè admodum definiuit Plato nuper citato loco, dicens: Appellamus colorem flammam à singulis corporibus emanantem, partes habentem visui ad sentiendum accommodatas. Huiusmodi definitione vtitur Plato, qua apertè significat: colorem esse naturæ fulgoris. fulgorem verò igneorum esse corporum apertè conspicimus. Sed si quis dici putat improbabilia, intelligat duplicem esse ignem: quendam elementarem vocatum, cui coniuncta est lux cum calore, quendam cœlestem, qui sine calore fulgorem habet. Hic ignis purus, simplex, sine calore, frigore, humore, aut siccitate, est cœlestium corporum materia. quæ corpora propterea ab antiquis philosophis dicta sunt æternus ignis: quanquam illorum sententiam malignè impugnat Aristoteles, colligens, si ignea sunt, esse participia peregrinarum alterationum. Sed iam monuimus, ignem huiusmodi non esse eiusdem naturæ cum igne elemento. Bona portio huius ignis per hæc inferiora dispersa est. Huius permixtione cum elementis colores, qui sunt velut flammulæ, fiunt: quemadmodum in iride & nubibus permixtione lucis & opaci, multos colores videmus generari. Est igitur hac ratione explicata, coloris natura ignea. Quare talis etiam naturæ visum oportet esse, quod, vel nobis, neque colligentibus, nec monentibus, videre licet cuilibet consideranti felium, leonum, & aliorum etiam animalium oculos in tenebris, qui plurimùm conspiciuntur coruscare. Nobis etiam vel claudentibus oculos, aut morantibus in tenebris, multi videntur fulgores ante oculos obuersari. quod qua ratione fieri possit, nisi interiùs ignis ille cœlestis delitesceret? delitescunt sanè spiritus animales: quorum magna copia ad oculos cõfluit, qui ignei sunt cœlesti igne. Est igitur visus meritò igni tributus. Quòd auditus aëreus sit, nemo dubitat. vt neque quòd sonus aëris aut aëreorum sit accidens: neque quòd tactus terreus sit, cuiquam est dubiũ. est siquidem crassissimus. Quòd gustus aqueus sit, constat: quoniam rerum sapores nõ antea sentiuntur, quàm illarum humor cum humore, qui multus in ore & palato generatur, permiscetur. Odoratum neque aëris, neque aquæ esse, sed vaporis, cognosces, si consideres id quod obseruatum est ab omnibus: tum res omnes odorem spirare, cùm aut madefiunt, aut calore attenuantur. fit verò vapor substantia media: cùm aut aër in aquam, aut aqua abit in aërem. Propterea ex ratione fit, vt odores & sapores proportionem seruent. Differunt enim humor & halitus ferè solutione sola, non natura: ex resoluta nempe aqua fit vapor, & ex concreto vapore aqua. Quare meliùs dixisset Aristoteles, odoratum ex neutro constare, neque aqua videlicet, neque aëre, sed substantia media: quàm ex illorũ altero. Et fortasse ita intelligendus est Aristoteles, quanquam

suo-

suorum explanatorum intellexerit nullus: odoratum constare ex altero. quia odores in halitibus recipiuntur: generantur verò halitus ex illorum altero, aut ex aqua soluta, aut ex aëre coacto. Quanquam videtur sibi Aristoteles interclusisse hanc viam libro De sensu & iis quæ sentiuntur, dicens: odoratus igni, quia odor est fumida spiratio. talis porrò spiratio ex igne est. Quo loco magis delirat. tribuit enim denominationem sensui, non ex substantia rei obiectæ: sed ex efficiente illius causa. Quasi verò quod eleuatur ab igne, ignis sit, ac non potiùs vapor. Sed tam variæ de eadem re sententiæ satis ostendunt dogmatis Aristotelici hac in parte inconstantiam. Quare maximè probabilis est, & dilucida sententia, quæ quatuor sensus quatuor tribuit elementis, & quintum medium illorum constituit. Sed de illorum numero, & temperamento hæc sunt satis. Nunc de instrumentis odoratus & auditus, quoniam de reliquorum instrumentis nulla controuersia est, agitanda est quæstio. Postea nonnihil addentes de operationibus, secundum hunc sermonem concludemus.

De instrumento odoratus. Cap. XXIIII.

MONSTRATVM est paulò antè, odores in halitibus esse: atque ita olfactus tẽperamentũ nulli elementorum tribui, sed mediæ substantiæ, vapori scilicet. Nunc de instrumento dicendum est. Quam quæstionem tanti fecit Galenus, vt librũ proprium illi dederit, cui titulus est De instrumento odoratus. Ex quo loco licebat studiosis illam petere: & proinde nobis, illis ad librum Galeni remissis, eam præterire. Sed dicemus fortasse breuiùs: & addemus nõnihil huic quæstioni. Aristoteles instrumentum odoratus nasum esse putat 2. lib. de anima cap. 9. & libello De sensu & iis quæ sentiũtur. Eidem sententiæ visus est acquieuisse Plato, qui in dialogo De natura ita scripsit: Circa narium vim species non sunt. Vocat itaque olfactum, narium vim. Galenus multis argumentis inductus non inefficacibus aliter opinatur: Olfactum non fieri in nasi parte aliqua, sed ventriculos anteriores cerebri huic vsui esse destinatos, vt paulò superiùs de sentẽtia illius cœpimus dicere. cuius prima ratio est hæc. Aut odorandi vis esset in osse aliquo narium, aut cartilagine, aut in tunica partes nasi exteriùs vestiente. nulla enim præter has est nasi particula, quæ possit olfacere. Sed neque in osse (nam ossa neque hoc, neque alio quopiam sensu prædita sunt) neque in tunica: est enim hæc tunica eadem cum vestiente linguam, & palatum, & reliquas oris partes. Quare oporteret illis omnibus partibus sensum hunc inesse communem: aut proprium aliquid huic tunicæ parti accidere. Quod non videtur, quòd sit. nam neque maiores nerui in hanc tunicæ partem inseruntur, vt in linguam: neque est aliud, quod sensum hunc possit facere. Secundò, si olfactus in ipso naso foret, non indigeremus respiratione ad odorandum: quod contrà fit. quemadmodum expertus est ipse Aristoteles lib. De sensu & iis quæ sentiuntur, dicens: Respiratione abuti naturam ad odorandum. Sed nihil prohibet, nasum halitibus impleri sine respiratione. ergo coniectandum est: non hîc fieri odorationem, sed alio in loco, in quem non possunt sine inspiratione penetrare. hunc locum constat esse ipsum cerebrum. Præterea nos ipsi frequenter sentimus inter odorandum, halitus odoros cerebrum ipsum subire, & talibus caput repleri. Quidam etiam, vt refert Galenus, ex attracta nigella inspiratione, sensit mordicationẽ in intimo capite. Attestãtur ergo hæc omnia veritati, quam Galenus gloriatur se inuenisse, fieri inquam odorationem in primis cerebri ventriculis. Cæterùm Aristoteles non fuit horum argumentorum nescius, quin potiùs secundo illi de necessaria inspiratione ad odorandum, cui maximè Galenus videtur fidere, respondet citatis in locis: Animalibus, quæ respirant, esse huius sensus opercula quædam, vt oculis sunt palpebræ: reliquis animalibus nullum sensus huius velamen esse, vt & multa animalia habent oculos nudos sine palpebris. Huiusmodi ergo opercula inspiratione reserari. Hæc Aristot. Quæ ita conatur Galenus subuertere: primò dicẽs, nullum talium operculorum esse vsum vtilem. satis enim videbatur odoratum naso circũuallare, sine aliis velaminibus: quemadmodum aures tegit solis auriculis. Præterea si talia essent opercula, aëris ingressu reserarentur. Sed non ita fit. nam neque si quis nasum exponat, obtendens illum vehementer flanti aquiloni, quidquam odo-

rabitur: neque videtur ratio aliqua commoda, quòd impetu aëris nō possint reserari, inspiratione possint: nisi motus claudendi & aperiendi est liber. quod si esset, etiam sine inspiratione possemus aperire, cùm vellemus. Non ergo propter aliqua talia velamina olfacimus respirantes: sed propterea quòd odor sentitur intra ipsum cerebrum, in quem locum nō potest halitus penetrare, nisi attractus inspiratione. Quare cùm ea quæ inuenit Aristoteles, non adeò videantur probabilia, stat Galeni sententia: odorationem fieri in primis ventriculis cerebri. Cui sententiæ vel ex iis quæ proxima quęstione diximus, accedit maior fides. oportet enim, quales sunt res quæ odoratu sentiuntur, talia esse odoratus instrumenta. odores resultant ex halitibus: halituosum ergo aliquem locum instrumentum illius esse conuenit. talis est cerebri anterior pars abundans spiritu. est enim pars eadem spirituum animalium officina. Sed queres, cur impetus vehementer flantis venti non potest odores in cerebrum anterius protrudere per nares, perque ossa colatoria vocata, & tunicam eò loci tam perforatam, vt de cerebro possit defluere etiam crassissimus mucus? Aut cur non calidissimi & acutissimi odores, quales sunt sulfuris & bituminis, possint eò loci penetrare? Causa huius promta est, si semel intelligatur id quod Galenus docet 8. De vsu partium capite 10. dicens, Anteriores cerebri ventriculos facere expirationem & inspirationem propriam cerebro. Explicat rem hanc magis libello De instrumento odoratus. Videmus nos in recens natis pueris anterius cerebrum tam conspicuè palpitare, vt ossa ipsa quæ mollissima eo tempore sunt, moveantur. quem motum non esse in arteriis, quemadmodum multi putant, quò motum hunc cerebro detrahant, inde disces, quòd non mouetur ad numerum pulsationum in aliis arteriis. Arteriæ verò, vt in proximo sermone sumus monstraturi, simul eleuantur & comprimuntur. Non mirum igitur si cerebrum, cùm alia moueat, sibi motum quendam, eumque exiguum, præbeat: modò in seipsum, modò ex seipso. Hoc ergo motu trahit cerebrum aërem, & expellit fuligines, vt & alia respiratio. Et quò minùs huius motus mireris, neque impossibile putes, cerebrum seipsum mouere: memineris sternutamentorum, & concussionis morbi comitialis. in quibus affectionibus cerebrum seipsum quatit. Ergo cùm constringitur cerebri substantia, relinquuntur ampliora spacia, & successione eius quod euacuatur, intrat aër: & cùm cerebri substantia dilatatur, aër exit. Quare nisi cerebrum constringatur, nihil potest in illud intrare, neque si violenter impellatur. Itaque respirat cerebri anterior pars & olfacit. Est igitur opinio Galeni constituta. Cui tamen (vt verum fatear liberè) non omnino assentior. Nam quòd cerebrum habeat propriam illam respirationem, & ea vtatur ad trahendum aërem, quò ex illo spiritus animales generet, hactenus concedo. Sed quòd odoratus sensus non in naso fiat, non probo. quin potiùs arbitror, Odoratum in naso esse, & nullum singularem sensum esse in ipso cerebro: nisi fortè obscurus aliquis tactus illic est. nam & hoc videtur Galenus negare, qui tertio De causis symptomatum cerebrum organum non sentiens appellat. Cuius rei quæ potest esse commoda ratio? nisi quòd cùm cerebrum totius sensus sit origo, singularium sensuum est expers? Quo ergo pacto rationi consonum est, vt si sensus tactus, qui per omnia dispersus est, solo deest in cerebro: singularis alius sensus adsit? Opinor itaque nullum sensum singularem esse in substantia cerebri præter tactum, & eum exiguum & obscurum. nam quanquam Galenus videatur innuere nullum tactum esse in cerebro, vt dicebam: tamen ideo dictum puto, quòd parum sentiat. Quod ex eodem Galeno accepimus libro De plenitudine capite quinto, vbi inquit, Cerebrum verò, & spinalis medulla, inter ea censentur, quæ sensum obtinent. si enim in phrenitide, aut aliis capitis morbis, nullum in cerebro ægrotantes sentiunt dolorem: id fit, quoniam vt inquit Hippocrates in Aphorismis, Quibus mens ægrotat, & si parte aliqua corporis doleant, dolorem non sentiunt. Itaque non puto cerebrum, primum sentiendi instrumentum, omnino esse plantam: neque curo quod Aristoteles secundo de partibus animalium capite decimo de illo disserens dixit. Sensuum autem causam nullam obtinet: quod quidem expers omnino sensus non

aliter

aliter ac excrementum aliud quoduis est. Nam hic autor cerebri naturam apertè ignorauit. Tamen non dubito instrumentum odoratus esse in partibus nasi. nam qua parte fit ex iis quæ sensibus obiiciuntur, voluptas & dolor: illa fit sensus. voluptas enim & dolor sensus sunt: illa iucundæ, hic tristis rei. Sed ego mihi sæpè visus sum, & alii etiam ita dictitant, ex admotione rei fragrantis odore, in ipsius nasi parte interiori, voluptate affici: vt contrà ex odore iniucundo, dolere. Fit ergo odoratio in ipsius nasi tunica. Præterea consentaneum magis est rationi, cùm ex halitibus subeuntibus in cerebrum, spiritus animales in illius ventriculis anterioribus generentur, naturam ante illos extra caluariam collocasse sen-
10 sum illorum exploratorem, vt gustum in ore fecit: quàm exploratorem adeò recondere, vt malus vapor discerni antè non possit, quàm cerebrum læserit. Quod cùm obseruatum in ventriculo & gustu sentiamus: cur non perinde obseruari in cerebro & odoratu putemus? Præcipuè cùm argumenta Galeni, quantum ego intelligo, nihil probent. nam quòd non veniant ad hanc tunicam insignes nerui, illud vnum probat, quod nos fatemur: imperfectum esse in nobis hunc sensum. Quid quòd eadem est hæc tunica, & quæ vestit linguam? Respondeto mihi, cur in linguæ tunica sit sensus gustus, & non in naso: & ego tibi dicam cur odoratus in naso sit, & non in lingua. quanquam sit eadem tunica. Certè id aut diuersitas temperamenti, aut tale aliquid quod non sentimus, aut portiuncula nerui ter-
20 tiæ coniugationis potest facere. Sed ego hactenus, quòd sensus odoratus in naso sit, dixi: quòd in nullis aliis partibus, non dixi. Plato sanè dialogo de natura, Odores totam eam regionem interiùs attingere, quæ à capite est vsque ad vmbilicum, dixit. De qua re multos ego sciscitatus sum, & audiui respondentes: sentire se odores in tota viscera penetrare. hæc verò sentiunt præcipuè grauidæ. Quare ego saltem in tota ea regione, in quam respiratio protenditur, aliquem sensum esse odorum, vigere autem hunc in nasi interna tunica, censeo probabilius cum Platone. Cur non olfacimus nisi inspirantes? Quia halitus trahuntur introrsum inspiratione: odoratus verò non est in externa superficie cutis, sed in partibus profundioribus. ad quas inspiratione, velut suctu, trahuntur halitus. hinc etiam fit, vt cùm obstructa sunt
30 cola, odoratu priuemur, quanquam is ante illa sit: quòd scilicet impeditur inspiratio cerebri, atque ea impedita minimus capitur impetus intrinsecus ad illam vaporum odoriferorum suctionem. Illud quod de nigella dictum est, mihi videtur Galeno indignum. nam aliud est, flatus fumidos nigellæ in cerebrum penetrare, & mordere: aliud, illorum qualitatem ad odorandum idoneam illic sentiri. Dixi ergo de instrumento odoratus, quæ videntur probabilia. quanquam Hippocrates quoque libello De carnibus, perinde ac Galenus sentiat: si modò liber ille Hippocratis est. Sed non est, vt opinor. His ipsis rationibus quibus Galeni opinio est expugnata, euertitur sententia quam nouissimè inuexit Vesalius dicens: processus quosdam cerebri, qui mammillares appellantur, esse instrumentum. sed demonstratum
40 est, id instrumentum esse extra caluariam: illi processus fortassis sint ad vim odorandi deferendam & transmittendam in tunicam nasi, fortassis ad alium vsum, qui nos fugiat.

De instrumento auditus. Cap. XXV.

NON minor dissensio est de proprio instrumento auditus. Siquidem Aristoteles secundo libro De anima capite octauo, & libello De sensu & iis quæ sentiuntur, censet: Instrumentum auditus esse aerem quendam insitum, eumque contineri intra quandam pelliculam quietum, cùm à sonis non agitatur, esseque aerem hunc
50 animatum. sonos itaque sentiri alterato hoc aere, externo deferente sonos, transinittenteque in internum. Huius sententiæ ratio est: quòd proprium instrumentum similis naturæ debet esse cum rebus illi subiectis, & soni sunt ex aeris verberatione. ergo non aliter possunt facultati animali offerri, quàm sono externo in membrum aliquod transmisso. sed soni nullum corpus est capax, quod aereum nō sit: ergo est tale quod-

piam instrumentum in ipso meatu auditus. Autor libelli de carnibus (quem Hippocratem esse paulò antè negaui) tam longè aliter rem hanc intelligit, vt proprium instrumentum auditus esse dicat neruum quintæ coniugationis ad aurem venientem, esseque illum duriorem solidioremque. quoniam quæ talia sunt, facilè sonum edunt. Id constat exemplo fidium citharę, & metallorum. Galenus videtur rem sub dubio reliquisse. nam sæpissimè scripsit, Instrumentum auditus esse aereum: & septimo De placitis commendat sententiam Empedoclis, quam carminibus his tradit.

Sentimus terram tellure, liquore liquorem,
Aere aeream substantiam: ignem quoq; cernimus igne. 10

Tamen nullibi, quod ego legerim, apertè loquutus est de aere illo interno. Libro primo de causis symptomatum capite tertio, vbi proprium audiendi instrumentum ex professo inuestigabat, ita scripsit: Quam enim habet in oculo crystallinus humor rationem, hanc habet in auribus ipsa audiendi meatus extremitas, vbi neruo dilatato coniungitur. Hæc sunt Galeni verba obscura prorsus. siquidem neque explicuit, an ipsa tunica dilatata sit: aut aer aliquis, quem continet. Sed illud vnum dicit: Esse in fine meatus proprium instrumentum. Cæterùm perpendenti mihi, & ea ipsa quæ ratio dictat, & quæ à Galeno aliis in locis scripta sunt: sententia Aristotelis hac quoque in parte videtur valde probabilis. Nam vt sensus fiat, necesse est affici à rebus quæ sentiuntur, proprium instrumentum. Affici verò à sonis aer tantùm potest. nam corpora dura cùm sonos edunt, verberando etiam ipsa aerem id faciunt: edunt verò alium, aut alium sonum, pro modo verberationis. ergo neruus, aut substantia alia dura, non potest percussione ab externo aere sonum edere, nisi ipsum iterum aerem verberet. Quare verberatione aeris id facit: quem constat esse debere insitum & animatum. nam aliter indigebit rursus alio instrumento, quo hæc verberatio in sensum penetret: eadem ratione qua prior verberatio, ea scilicet quę extrinsecus occurrebat, egebat internæ alicuius rei agitatione. Ergo est instrumentum proprium auditus, aer insitus. Intelliges verò nomine aeris, aeream substantiam: ne putes difficile, aerem animatum esse. nimirum vt intra corneam sunt humores tres, qui membra sunt & viuunt, saltem alente vita: ita in nerui ipsius quintæ coniugationis poris, in extremo foramine auditus est substantia quædam aerea, viuens quidem illa, & membrum animantis. Quæ quanquam ex anatome euidenter non sentiatur, non tamen proinde desperandum est talem aliquam particulam esse. nam fieri id potest: quoniã de mortuo animali, & dissecta parte, statim effluit prę tenuitate. nã & oculos cõstat spiritu esse plenos ea regione, quæ est inter humorem crystallinum & corneam tunicam: tamen statim ac emoritur animal, corrugatur cornea absumpto spiritu. Certè cùm res euidenter sentiri non potest, non velle probabilibus rationibus acquiescere, sed hæsitare: Pyrrhonem est agere. Andreas Vesalius anatomicorum peritissimus, vt sua opera testantur, libro primo De humani corporis fabrica, capite octauo, inquit, inuenisse se in foramine ossis lapidei, quod porus auditus est, ossicula duo, quæ latuerant Galenum & alios omnes dissectores ante hoc seculum, adnata tunicæ illi, quæ fit ex neruo quintæ coniugationis, & oblinit cauernulam illam: alterum illorum, simile denti molari, affixum duabus radicibus, ab altera parte simile paruæ incudi: alterum malleolo non absimile, ab altera parte habens cuspidem, ab altera duplex capitulum. Coniectatque ex ipsis ossiculorum figuris esse instrumentũ auditus: nam esse dicit pro incude, & malleolo: vtque malleolus pulsans incudem sonum facit, ita ossiculum quod malleoli formam refert, impetu ingredientis aeris agitari cum membranula, atque in incudem decidere, & ita sonos reddere. hæc neque admodum distinctè, neque adeò proteruè docet Vesalius. sed quòd ad anatomen demonstrans: quod ad particularũ vsus attinet, dubitat. Quod de numero ossiũ dicit: habet certè vt dicit, & est quòd pro diligentia habeant omnes huic viro gratiã. Tamen mihi videor apertè conuicturus, non esse hunc illorum vsum, vt sonos dicta ratione repræsentent: neque in illis esse instrumentum proprium auditus. nam ratio, qua aduer-

aduersus sententiam autoris libelli De carnibus vsi sumus, non minùs reuincit hanc opinionem. nisi vis, iuuare quidem horum ossiculorum motum, tamen præter illa esse insitum aërem, qui vt verberationem externam, ita & eam, quam ipsa excitant, excipiat. Sic enim libenter acquiescam: tamen hæc ossicula esse proprium instrumentum auditus non possunt: nam præter alia, nunquam possemus voces syllabis distinctas audire. aër enim recipit voces distinctas, quales ex ore demittuntur: tamen malleolus incudem feriens non potest distinctam vocem edere, vt neque res alia dura alteram feriens, sed solum strepitum. Adde illorum ossiculorum positum repugnare sentẽtiæ Vesalii. Sunt enim ambo ea parte qua sunt crassiora affixa membranæ, & ligamento quodam ligata inter se: malleolus secundum capitulum, & aliud os ea parte, qua incudem refert. quod ligamentum necessariò illam percussionem impediet. particularum vsum inuenire valde est difficile: ac proinde nulla de re maiori cum metu verba facio. nisi particula aliqua earum sit quæ manifestum vsum habent: quales sunt quamplurimæ. sed si quæ videntur consentanea audendum est dicere, ossicula illa duo præstant: primùm intra tunicam pori auditus posita spacium in ea formant ac conseruant idoneum continendo interno aëri, deinde cuspidibus quibusdam, quas deorsum vergentes habent pendentes, non alligatas, ad aëris maiorem refractionem faciũt. itaque omnium opinionum maximè probabilis est, quæ aërem statuit proprium auditus instrumentum.

De locis sensuum. Cap. XXVI.

OSTENSVM antea est, Non esse aliam facultatem, quæ à cerebro in oculos, aliam quæ in aures, aliam quæ in nasum demittatur: sed eandem facultatem, sentientem inquarm, po commoditate instrumenti, hîc videre, illic audire, alibi olfacere. videtur tamen in præsentia perpendendum, An hæc verè dixerimus, visionem fieri in oculis, odorationem in naso, auditum in auribus, aut omnis sensus in cerebro ipso agatur, subeant verò colorum species per oculos, sonorum per aures, odorum per nasum, saporum per linguam, tractabilium qualitatum per totam cutem: vt philosophorum nonnulli sensere, & inter medicos Ioannes Manardus, vir non vulgaris eruditionis, libro sexto epistola vltima conatus est deducere ex Galeno. Sunt illius verba hæc: Dicam ex Galeni sententia inter oculi partes crystallo idem principalius ad visum concurrere, eique principaliter videndi officium attribui: perfectam tamen & completam visionem, sicuti & aliorum sensuum operationes, in cerebro absolui, vt apertè Galenus libro decimo de vsu particularum. Hîc mihi videtur Manardus, alioqui bonus, dormitare. nam tam longè abest vt Galenus decimo de vsu particularum, visionem fieri in oculo neget: vt etiam in aëre fieri, prodeuntibus radiis quos ille visiones appellat, vt & septimo De placitis, & multis aliis in locis affirmet. Quid intersit inter eam quam visionem completam & incompletam appellat, non intelligo: & multò minùs, qua ratione humor crystallinus sit videndi instrumentum proprium, si modò in ipso non fit visio. sed de modo quo visio fit, statim sumus dicturi: modò nolo dogmatum meminisse, sed dicat hæc vt volet. videndum est qua ratione victus in hanc inciderit sententiam. Quoniam aliter, inquit, non posset visio impediri, nullo in oculis malo apparente, propter neruorum opticorum obstructionem. hæc enim, inquit, solùm impediret spirituum influxum: sed citra hũc, videtur posse virtus influere illustratione substantiæ neruorum, vt fit in aliis partibus. Præterea, nihil prohibet obstructam esse illam viam, & satis multam spirituum copiam esse in oculo. ergo non hac ratione obstructio nerui impedit visionem, quòd impediat egressum spirituum, sed ingressum specierum. Quòd verò illud possit contingere, quod in propositione sumtum est, probat. quandoquidẽ sæpè neruo obstructo, pupilla est distenta: quæ tamen, vt Galenus monstrat decimo libro De vsu particularũ, ab spiritibus distenditur, & illis absumtis statim corrugatur, vt fit in demortuis hominibus, & nonnunquã in valde senibus. Hæc ratio non est contemnenda, quanquam à nonnullis qui in locum hunc ante nos impegerunt, contemnitur. Sed est quòd his Manardi argu-

mentis addamus locum alium ex Galeno, qui non parum videtur huic sententiæ fauere. est verò is ex octauo de vsu particularum, capite sexto. disputans de proprio videndi instrumento, & modo visionis, inquit: Sed nihil est plus, alterari illud quidem, nisi alterationem sentiat imaginatio, ratiocinatio, & memoria. hæc Galenus. constat potentias has tres in cerebro residere. ergo in cerebro sentiuntur alterationes propriorum instrumentorum sensuum singularium. Tamen quanquam hæc videntur probabilitatem quandam præ se ferre, & Manardus huius fuerit sententiæ, quem sequutus etiam est Ioannes Fernelius, neque ex philosophis defuerint ei assertores: tamen falsa est omnino, & aperte extra sententiam Galeni, qui libro primo de causis symptomatum capite octauo ita scripsit: Quippe cuicunque sensui alteratio ab iis quæ sentiuntur, perficitur in singulis instrumentis. eam autem sentiens fit ipsa quæ alteratur particula, accipiens à cerebro facultatem ad ipsam per neruum venientem. Sed etsi hoc Galenus non dixisset, ratio ipsa declarat. Eo enim loco sensus fit, quo dolor: dolemus verò manifestè in ea parte quæ afficitur. vt cùm extremus digitus pedis pungitur, aut vritur: in ipso dolor fit, non in cerebro. Neque sanè proinde visio intercipitur obstructo neruo optico: quòd via specierum intercludatur, sed spiritus. nec Manardi argumentum quicquam aduersus dilutionem hanc habet. non enim alia de causa natura neruum hunc amplissimum, mollissimæque ac rarissimæ substantiæ esse fecit, atque, vt alii putant, etiam cauum: quàm quòd sola illustratio ad videndum non erat futura satis. si enim hæc ad videndum, vt ad alios sensus, sufficeisset: essent profectò nerui hi, vt & alii omnes, facti solidiores. causa verò qua soli huic sensui illustratio non suffecit, in modo quo ipsa visio fit, consistit: de quo dicturi sumus statim. interim tamen dicimus, Ad videndum opus esse, vt videndi facultas in medium aerem diffundatur: quæ non aliter diffunditur, quàm illustratione. si igitur illustratio sola ad ipsum oculum ex cerebro prouenisset, non etiam spiritus substantia: nihil esset quod medium aerem posset illustrare. Neque etiam quod de distentione pupillæ, quæ obstructo cerebro nonnunquam apparet, dicebatur, quicquam aduersum concludit. nam possumus dicere, obstructo cerebro nullos esse illic spiritus visui idoneos, sed pro eis flatum aliquem, qui pupillam distendat: vel aliter, (quod magis placet) spiritus qui in oculum iam peruenere, si noui influxus via obstructa sit, fulgorem amittere aut totum, aut eum fulgorem quem retinent, citra incrementum splendoris, quod nouorum spirituum accessu inter videndum fit, non sufficere ad externi aeris illustrationem. quam ad videndum necessariam esse petimus modò, in proxima quæstione demonstraturi. itaque argumentum Manardi ita diluitur. Quod verò ex Galeno nos addidimus, nihil aliud significat, quàm illud quod verissimum est: Eandem, scilicet, facultatem, quæ imaginandi habet vim, & cogitandi, & memorandi, quæque hæc in cerebro facit, eandem inquam ipsam in oculis videre, in auribus audire, & gustare in lingua, & reliqua omnia, in suo quodque instrumento, peragere. Itaque facultatem sentientem animæ ipsius esse censemus: hancque influere à cerebro in singula instrumenta, atque in illis non nouas virtutes comparare, quibus priùs caruerit, sed pro commoditate instrumenti, hoc aut illo modo operari. Ostenditur verò ex his quæ in nobis contingere sæpè experimur, Eandem facultatem videre, audire, gustare, & reliqua agere, quæ imaginatur, ratiocinatur, & recordatur: quòd, scilicet, hæ ipsæ actiones singulares, imaginationis modum consequuntur. Eadem siquidem re obiecta contingit particulam modò dolere, modò non dolere, aut modò leuiùs, modò grauiùs dolere, pro ratione aduersionis animi, aut auersionis. Quæcunque attentè patimur, grauiùs ferimus, vt à Galeno dictum est in commentario sexto secundæ Aphorismorum. quod tamen non videtur posse contingere, si diuersa facultas esset ea, quæ doloris causam sentit, ab ea quæ animaduertit. ridiculum enim, si quis dicat: Petrum videre acutiùs, cùm Ioannes intendit oculos attentiùs. Hunc sensum verba illa Galeni commodissimè recipere, intelliges manifestè loco ipso ex Græco codice in medium producto. corrupit enim illum non parum Nicolai Regii translatio, quam vt notarem, libuit paulò antè præscribere.

bere. habet verò locus in hunc modum: ἀλλ' οὐδὲν ἦν πλέον ἀλλοιωθῆναι τὸ μὲν τοῦ μὴ γνῶναι αὐτὴν ἀλλοίωσιν, τὸ φανταζόμενον, καὶ μεμνημένον, καὶ λογιζόμενον, ὅπερ ἦν τὸ ἡγεμονικόν. quod ille vertit: nisi alteratione̅ sentiat imaginatio, & memoria, & ratiocinatio, quod vocant Gręci hegemonicon. nos ita vertimus: Sed nihil est plus alterari illud quidem, cæterùm alterationem non sentire mentem, eam scilicet quæ potentiam habet imaginandi, ratiocinandi, & recordandi, quam vocāt hegemonicon. hæc verba apertè significant, τὸ ἡγεμονικὸν quod vim habet imaginandi, recordandi & ratiocinandi: sentire alterationes instrumentorum sensuum singularium. tamen quòd sensus hi in cerebro fiant, non significant. Ex dictis satis constat, lapsum esse Fernelium, qui libro sexto de naturali parte medicinæ, capite decimo, non alia ratione verum posse continere Aphorismum illum intellexerit, quàm si sensus omnes tum demum compleantur, cùm ad cerebrum ipsum species rerum delatæ sint. Sed satis opinionem Galeni confirmauimus, & Hippocratis sententiam interpretati sumus. itaque stat, quicquid Manardus sentiat, sententia quam confirmauimus: mentem ipsam sentire singularibus sensibus obiecta, tamen sensus singulares in suo quemque instrumento agi.

De accretione, an sit motus per se. Cap. XXVII.

HACTENUS quæstiones illas pertractauimus, quæ ad potentias ipsas, siue virtutes, aut facultates spectant. nunc tantillum de nonnullis operationibus, quæ in controuersia constitutæ sunt, addentes, huic secundo libro imponemus manum vltimam. Memini verò me paulò antè pollicitum esse, de motu accretionis disputationem: vt ea, quæ de facultate augente dicta sunt, euaderent clariora. polliciti ergo memor illud in præsentia definiam: Sitne ad quantitatem motus aliquis per se, an contrà quantitas in numero eorū reponi debeat, quæ nō comparantur motu per se, sed succedunt ex accidenti. video Aristotelicorum plerosque quamplurimas de accretione cōtrouersias excitare, disputātes inter cætera, An sit motus vnicus continuusque, aut intercisus. illi, scilicet, quod nos modò inuestigamus, citra cōtrouersiā transigūt, constanter affirmantes cū Aristotele: Ad tria hæc, qualitatē, quantitatē, & vbi, motū esse per se, ad reliqua omnia ex accidenti. mihi, cui hæc assertio displicet, non opus est disputare, sitne cōtinuus, aut intercisus motus accretio: quandoquidē ne motū quidem eam esse puto, sed mutationem quandam, quæ motibus succedit, cuiusmodi est sanatio. Itaque duo tantùm sunt motus per se: ad qualitatem, & ad locum. Hæc assertio confirmatur eodem omnino argumento, quo Facultatem augentem nullam esse à nutriente diuersam, conficiebatur. duæ enim hæ assertiones reciprocam habent consequentiam. Illic enim ostendimus: Rem aliquam augeri solo concursu aliarum mutationum, citra motum proprium. vnde fit vt ipsa accretio non sit motus per se, sed aliis accidens. Nam qua ratione dicit Aristoteles, Ad nullum habitum, vt gratia exempli, ad sanitatem, aut ad virtutem, esse motum per se? certè non alia, quàm quòd habitus congenerantur (vt ita dicam) cum aliis rebus, id est citra proprium motum succedunt aliis. vt sanitas fit, non quidem sanitate ipsa genita per seipsam: sed genito calore, si modò ęgrotatio erat frigus, aut frigore, si calor. Non aliter video fieri corporū molem. Nam si corpus crescit propriè, vt quæ alente facultate sunt prædita, nihil aliud patitur, quàm quòd partes dilatantur, & alimentum in poros subit, & id mutatur in rem quæ alitur. Finge hæc facta, & nihil aliud: necessariò res est facta maior. ergo succedit illis mutationibus quantitas sine motu quopiam, qui per se ad illam sit. Iam verò nullā illarum mutationum esse ad quantitatem, patet. nam dilatatio partiū corporis, & ingressus alimenti, lationes sunt. nō ergo sunt accretiones. potissimùm, si accretio motus per se, & specie diuersus est à duobus primis. Cōmutatio cibi in rem quæ alitur, generatio est, non motus. (induit enim cibus nouā naturam) Ergo nihil est illic quod accretio sit. tamen succedit noua quantitas: ergo quantitas succedit vt relationes, & habitus, non comparatur motu. iam verò si res minùs propriè augetur, sola nempe dilatatione aut accessu alterius substantiæ, quæ per totam illam non subeat, & eius naturam induat: multò minùs est ad quantitatem motus. Nam illa,

concedentibus omnibus, nihil reuera habet accretionis, sed latione quadam, cum aliqua alteratione, aut sine ea perficitur. Neque verò si dicas, quantitatem rem diuersam esse à qualitate & loco, proindeque diuerso motu eam debere comparari: quidquam efficias. nam perinde possis de relatione dicere. ea scilicet differt à qualitate, & loco. Nam quod tu de habitibus, & relatione ais, hoc idem ego de quantitate. Quòd quidem si motu compararetur, diuersus is foret à latione & alteratione, concedo: tamen motu comparari quantitatem, magis quàm figuram, aut rem aliam talem, earum quæ ex accidenti succedunt, nego. Sed de his satis, ad alias quæstiones venio. 10

De modo quo visio fit. Cap. XXVIII.

EST verò illa omnium quæstionum de operationibus celebratissima, & dogmatis ambiguitate, & autorum grauitate: An visio fiat admissione rei alicuius, an emissione (extramissione, aut intus susceptione vulgò dicunt) Constat enim quòd, dum videmus, duorum alterum contingit: aut corpus quod videtur, ex seipso ad nos aliquid mittit, quo facultati videndi quæ in nobis est, sese insinuat, aut vim aliquam sentiendi à nobis ad se vsque peruenire expectat. Aristoteles libello de sensu & iis quæ sentiuntur affirmat, Visionem fieri in ipso oculo, admissis in illum rerum speciebus, 20 (vt intelligunt plerique Aristotelicorum, & Galenus interpretatur septimo de placitis prope finem) non corporeis, sed indiuiduis, nulla verò facultate exeunte, aut in ipso aëre operante. itaque videmus in aëre: quia medium per quod, sed non quia medium in quo, est. Quam sententiam confirmat dicens: minùs probabile esse, sensum visus cuiusdam rei egressu cernere, & vel vsque ad sidera protendi. Hoc censet Aristoteles improbabile: quoniam opinatur oportere, antequam visus attingeret astra, quippe quæ sunt remotissima, fore vt dissiparetur, & omnes animales spiritus vnico intuitu consumerentur. Præterea nec opinatur splendorem internum, hunc inquam quem spiritibus esse dicimus, posse cum aëris splendore coalescere, vt Platonis sententia fert. addunt pręterea sequi (quod Auerroës Galeno insaniæ dat) vt aër 30 esset sentiens non minùs quàm corporis nostri membrum aliquod. sed fortasse procedens hic sermo hęc omnia faciet probabilia, enarrans Galeni sententiam, quæ multò ante Platonis erat: Visionem fieri in aëre ipso, vt in medio in quo, & rem videri vbi est. quippe visionem diffusa facultate in ipsum medium fieri. Quæ tamen opinio variè explicari solet: quoniam à nullo ferè intelligitur eorum, qui nostra hac tempestate sub Galenistarum nomine se venditant, nihil minùs intelligentes quàm ipsius doctrinam. Interpretantur plerique spiritus exire extra oculum ad certam distantiam: ad reliquum spacii deferri virtutem videndi illustratione, & prope res ipsas quæ videntur, coire cum speciebus: & illic fieri visionem, nulla interim colorum specie perueniente ad ipsum oculum. Nonnullos ego audiui ita interpretantes, Visui ser- 40 uientes spiritus ab oculis ad certam distantiam peruenire, ad medium scilicet spacii, & illic coire cum speciebus venientibus à coloribus: affectosque ibidem quadam colorum forma, ad oculos redire, vt illorum nuncios. itaque ad videndum emissionem spirituum fieri, tamen visionem agi in ipsis oculis. Priorum sententia vna in re tantùm deficit: quòd nihil coloris in ipsos oculos penetrare, quo visio fiat, dicunt. Secundi verò omnino loquuntur inepta, & barbara. nam quæ obsecro est vis, quæ spiritus illos ad oculos reuocat? an reuertuntur ipsi, aut ex animæ præcepto, aut sensu indigentiæ? præterea si cùm ad duo stadia videtur imago, eius species ad dimidium spacii producebatur: cur cùm ad vnum stadium videtur, non producitur vsque ad ipsum oculum? itaque cogentur dicere: pro magnitudine spacii, nunc fieri emissio- 50 ne, nunc admissione. Ergo his missis, quæ sit Galeni sententia, iam declaro. Ex coloribus species quasdam produci non negat Galenus. quin potiùs illud confirmat multis experimentis. nam videre est, Si in splendido aëre, sub arbore aliqua recubuerit quispiam, arboris colore eum totum perfundi. quin etiam sæpenumero accidit,

accidit, vt aer clarus, vbi parietis alicuius attigerit colorem, eum subitò recipiat, atque in alterum corpus etiam transferat. Atqui, nisi obliti sumus eorum quæ in quæstione 23. dicta sunt de colore, constat: illum esse flammulam quandam genitam in corporibus participatione illius cœlestis luminis. quemadmodum ergo lumen ex luce repentè diffunditur in totum aerem: ita ex colore diffundi in ipsum aerem splendidum, lumen quoddam præditum natura ipsorum colorum, necesse est. Species etiam has, quas esse monstrauimus, in oculum ipsum penetrare, dum visio fit: probo. Primùm, dicente Galeno innumeris in locis, Non potest fieri sensus, quin proprium potentiæ instrumentum alteretur. est verò proprium videndi potentiæ instrumentum, humor crystallinus. Ergo non potest visio fieri, quin humor crystallinus afficiatur coloribus. est enim visio: cùm facultas sentit passionem instrumenti proprii, quæ à re illi obiecta accedit. præterea, neque videtur, qua ratione manerent interiùs simulacra colorum in memoria, aut etiam in præsentia rerum ad sensum internum transfunderentur: si nulla colorum simulacra penetrarent per ipsos oculos. est ergo opinio Galeni, Species quasdam colorum, eiusdem naturæ cum ipsis coloribus, effluere ab illis, & subire in humorem crystallinum, quò visio fiat. neque video, qua ratione possit hoc quisquam negare. cùm experimento sentiamus, si quando recto intuitu in cuiuspiam oculos despicimus, nostras ipsorum imagines illic videntes. atque rectè diximus: nostras imagines videntes. videri enim possunt colorum species, non minùs quàm lumen, & qualitates reliquæ per corpora extensæ. nam si omnino sine corpore, & diuisionem nullam recipientes essent, vt sensit Aristoteles: qua ratione fierent idoneæ ad percipiendū potentiæ corporeæ? certè neque incorporeum corporeo, neque corporeum incorporeo proportione respondet. Mirum, quòd plerique Aristotelicorum, quin & ipse Aristoteles dicit, has incorporeas species, & visiones interiores corporeas. tamen dicunt hi iidem, si ampliùs interrogentur: Ex externis potentiis ad internas transferri species, & ab imperfectioribus ad perfectiores, & semper elaborari magis, & (quod illi dicunt) spoliari à conditionibus materiæ. qua ergo ratione species sensus externi non sint corporeæ? sed quærent illi (hoc enim est illis firmissimum argumentum) qua ratione si corporeæ sunt, videntur omnes alicuius corporis partes in quacunque parte medii? Respondent hìc plerique facilè effugientes: quoniam visio egressu facultatis fit. Sed nobis, quibus iam ostensum est, de sententia etiam Galeni, recipi totius corporis quod videtur, speciem in humore crystallino, aliter respondendum est. posse scilicet species diuersorum membrorum simul esse in eadem parte: quanquam singulæ illarum extensæ sint. sed diuersarum partium corporis species esse in eadem parte spacii, nihil repugnat, si neque rerum diuersarum. Vt ergo lumen extensum per totum aerem est, & tamen vbique refert lucem: ita singularum particularum fulgores extensi sunt per totum spacium, & simul extensi. & proinde, in quamcunque partem habentem rectitudinem cum corpore obiecto, inciderit oculus: videt totum illud. Sed si tales essent species (addet alter) species candoris cum specie nigritiei haberet rationem contrarii, quod non habet: sunt enim simul in eadem parte spacii. Huic ita responsum volo: Species illas esse colores quosdam, sed remissos. & quanquam re vera, & specie contrarii sint: tamen in illa tenuitate possunt esse simul in corporibus, & simul induci in corpora perspicua. quia hæc natura sua sunt decolora. Monstratum est alibi à nobis in his eisdem commentariis, Qualitates contrarias, modò remissæ sint, posse esse simul: generari tamen non simul. moueretur enim corpus motibus contrariis: nisi corpora omnino sint expertia vtriusque. tunc enim vnico motu potest corpus ad vtrumque contrariorum accedere. Sed non sunt vbique dicenda omnia. Exposcunt pleraque horum diligentem lectorem. ne, si nunquam aliàs, aut ab alio quoquam scriptorum acceperit, illum veritas sermonis huius effugiat. Galenus, qui multorum inuentor fuit, nō potuit omnia extremè dilucidare. Sed inuentores posteris hæc relinquunt peragenda. quæ tamen tam longè abest, vt nostri temporis scriptores agant: vt satis sibi videantur agere, si Galeni sententias repetant, addentes nullam lucem, interim de nominis alicuius

elegantiore traductione certantes. Quare qui in illos incidunt legendos, abutuntur otio. nobis non tam est animus scriptis certare, & autorum verbis confirmare sententias, vt faciunt illorum plerique: quàm ex illorum assertionibus reliqua deducere. vt modò collegimus: Ex omnibus quæ videntur, species venire ad ipsum crystallinum humorem necessariò, cùm visio fit: & illas quidem non incorporeas, sed eiusdem naturæ cum coloribus. Verùm quanquam hæc ita habeant, visio fieri non potest, quin emissione fiat facultatis videndi. Nam (omitto debilia argumenta) vt color ingressu speciei in pupillam videri possit: tamen magnitudo, & locus videri, quin prodeat facultas per aerem ad rem ipsam, non possunt. Si enim res non videtur vbi est: qua ratione potest visus cognoscere distantiam, aut magnitudinem? Et, vt hæc duo argumentorum loca, quæ sola subuertunt Aristotelis sententiam, apertè tractentur: primò intellige videre me duo corpora, quorum alterum album sit, alterum nigrum. quod nigrum est, sit duplo distantius altero. vtrumque horum visu iudico: & corpus hoc esse album, & propinquum. quòd quidem album est: specie candoris sentio: quòd propinquum (si nihil de oculis prodiit ad rem videndam) non aliter potest videri, quàm aut specie alia, aut illius eiusdem speciei modo alio. Sed horum alterum est ridiculum: alterum falsum. Quòd enim distantiæ aut propinquitatis sit propria species, est ridiculum: quòd diuerso modo se habens eadem coloris species repræsentet propinquitatem aut distantiam, caret veritate. nam quid aliud habere potest species ex multa distantia ad oculum veniens, quàm ex parua: præterquam, quòd ex multa distantia remissior iam oculos attinget, ex parua veniet intensior? Sed intensior species intensum videri faciet colorem, non propinquum: remissior remissiorem, non distantiorem. Quare fieri potest, vt color, qui remotus est, videatur remissior, & si intensior sit: qui vicinus contrà, videatur intensior, & si sit remissior. Sed qua distantia & propinquitas videri possint, nulla via restat: præterea, neque qua videatur magnitudo. Dices fortasse: species ipsa repræsentat cum magnitudine quadam & extensione. Sit ita. Sed intellige mihi duo corpora, quorum alterum sit omnino paruum, sed maximè propinquum: alterum magnum, sed remotum. fiet, vt maiorem locum occupet in oculo species parui corporis, quàm magni. nam species parui, quia propinquum est, implebit pupillam totam: magni, quia est remotum, cùm species semper tendat in acutum, fortasse alteram pupillæ partem non implebit. tamen videmus, hoc magnum esse, illud paruum. quanquam huius speciem hauriamus oculis cum maiori extensione, illius cum minori. Igitur nulla commoda via est videndi distantiam & magnitudinem iis, qui sunt opinionis primæ: quam proinde possemus suspectam habere (vbi nihil aliud esset) quòd à suo autore, inter respondendum physicis quæstionibus, sæpè prodita est. Quinto de generatione animalium cap. 1. ita scripsit Aristoteles: Quæ intus in cauo oculos habent positos, longè aspicere possunt: quoniam motus in vastum non dissipatur, sed recto tramite meat. Vides, vt Aristoteles prodire facultatem videndi dicat. Tertio meteororum capite quarto, cuidã homini cui debilis erat visus acies, sua ipsius imago semper videbatur occurrere. quod idcirco ei contingebat (inquit) quòd oculorum acies in ipsum reflectebatur. quia ex morbo tam imbecilla & tenuis erat, vt proximum aerem expellere non posset: qui tamen vt remotus & densus, in speculum reddebatur. Vides quàm apertè hìc quoque Aristoteles dicat: Visionem in speculo fieri non reflexa specie, sed acie visus. Ego sanè, quanquam Galeni opinio est mihi multò gratior: contrariam nunquam repuli, vt omnino improbabilem. Sed hanc tam eximii philosophi, sui placiti obliuionem non possum non mirari: neque possum mihi aliter persuadere, considerans illius in reliquis placitis diligentiam & memoriam, quàm, vt Galenus etiam coniectauit, sensisse Aristotelem sui placiti absurditatem aliquam, & proinde dissimulanter præteriisse. Neque enim puto propositæ quæstioni possunt Aristotelici respondere: quin prodant sententiam suam, vt fecit ipse autor. Nam necesse est, quò homo ille sibiipsi semper fieret obuius: vt acies visus reflecteretur, aut species. Sed non est, quòd species reflectantur, & si visus hominis tenuis esset: ergo reflectebatur acies visus. Vnde apertè intelligitur: necesse esse, vt videndi potentia prodeat ad videndum. Est itaque Galeni opinio:

pinio: Multiplicari à coloribus species eiusdem naturæ cum illis, vsque ad pupillam oculi, & rursus exire animales spiritus vsque ad externam superficiem pupillæ, & illinc lumen quoddam cœleste, eiusdem generis cum lumine solis, quod solum per se non potest illustrare aërem, cum externo lumine coire: & veluti cum congenere rectè coniungi. Iuxta quam sententiam recipit aër influxum virtutis videndi illustratione illa, non aliter quàm neruus. & ita est nobis aër pro medio coniuncto, in quo videmus. Visio itaque vnica agitur in aere & oculo. hæc enim duo media vnum fiunt. Vnde constat: quodammodo aerem esse sentientem. quia videmus per aerem. Non, quemadmodum Stoici dicebant, videmus aere, vt sentimus baculo. nam cùm rem aliquam tangimus baculo, tactio in manu fit, baculo tantùm fit impulsio. in baculum nulla facultas influit, in aerem influit. Visio itaque fit intrantibus speciebus, quò colores sentiantur, & afficiatur proprium visus instrumentum: & facultate exeunte ad dimetiendum distantiam & magnitudinem. Cæterùm hoc interest, quòd species necesse est ab obiecto colore vsque ad oculum peruenire (aliter enim inalterato proprio instrumento, visio fieret) vim verò videndi non necesse est rem videndam attingere. Neque enim profectò attingit astra: sed multò antea consistens videt. fallimur tamen proinde in distantia & magnitudine rerum, cùm eas longè contemplamur. Vnde sequitur, Lumen requiri: neque propter facultatem solam, neque propter colores solos, sed propter vtrumque. propter colores, quia species non possunt multiplicari per opacum: propter virtutem, quia solus splendor spirituum animalium non sufficit illustrare aerem. coniunctus cum externo lumine potest multiplicari, & efferre vidēdi potentiam. Sed est contra hanc particulā dogmatis huius forte quoddam argumentum, quod nondum soluimus. Videtur sequi, si lumen necessarium esset propter virtutem, non solùm propter colores: ignem non posse è longinquo videri ab oculis in obscuro loco constitutis. nam splendor oculorum ab ipsis tenebris extingueretur, vt Galenus ipse dicit. Sed contrà fieri experimento cognoscimus. Videmus enim ignem ex loco obscuro. quin potiùs quò per opacam magis noctem, ignem è longinquo despicimus, eò ille plus micat. Huius argumenti non meminit Galenus: quod tamen non (arbitror) despexit. solutu enim difficile est. tamen nos hanc solutionem excogitauimus. Cùm aer ad videndum sit nobis pro membro aer: illuminatus, est veluti neruus bene in temperamento & compositione constitutus. aer omnino nullo splendore affectus, est vt obstructus omnino neruus: qui verò aer splendore illo interno solùm, aut cum valde remisso externo afficitur: est veluti neruus stupidus, aut instrumentum ineptum, non omnino tamen. Vt igitur stupido neruo nondum resoluto, sentitur excellens passio, sed quæ non est valde excellens, omnino ab stupido membro non sentitur: ita flamma sentitur in aere, solo interno splendore illuminato, colores, qui flammulæ quædam sunt, sed remissæ, nisi in aere illuminato vtroque lumine non possunt videri. Est itaque hæc medicorum opinio, quàm contraria, multò probabilior: cui tamen maior accedit probabilitas ab illis, quæ de visus ignea natura paulò antè diximus. Sed de hac quæstione hæc sufficiant.

An sensus omnes agantur per species. Cap. XXIX.

EST multorum Aristotelicorum placitum, quod tamen perinde Aristotelis esse non crediderim: Ex omnibus quæ sentiuntur, produci species vsque ad sensus proprios, & has quidem incorporeas, & à qualitatibus, quarum sunt, diuersas natura. Ego verò tam longè absum ab hac opinione: vt tales species, quæ scilicet non sint eadem natura qua ipsæ qualitates quæ sentiuntur, à nullis rebus putem produci. tamen ab iis quæ gustu aut tactu percipiuntur, omnino nullas: sed ipsas qualitates quæ sentiuntur, per se afficere instrumentum proprium sensus. Ducuntur in suam sententiam Aristotelici ex alio ipsius Aristotelis placito: nihil sentiri posse sine medio, neque enim res posita supra sensum. Verùm pleraque eorum quæ in hac doctrina ab Aristotele dicūtur, ipsa rei euidentia conuincit. dicit enim hic autor, tactum & gustum per-

petuò vti medio interno, & reliquos sensus perpetuò externo. Quorum vtrumque falsum est. nam neruus, quantumcunque nudus & excarnis præcidatur, sentit præcisionem: & suffusi, quæ sunt intra pupillam vident, & fœtorem ex ventriculo, aut odorem gratum sæpè sentimus. quem sensum constat per interna fieri. Fingunt hîc mille monstra. Sunt qui dicant, dum præciditur neruus, non sentiri à particulis ipsis, quæ præciduntur, sed ab aliquanto remotioribus, quibus aliæ (vt dicunt) pro medio sunt. Alii dicunt intercipi necessariò inter cultellum & neruum, aut aërem, aut humorem: & externum medium esse pro interno. Sed non video quæ tanta necessitas illos cogat figmenta hæc excogitare. An, quò sensus fiat, non satis est, proprium instrumentum alterari, & facultatem sentire alterationem? At verò, vt hoc fiat: non opus est medio, neque speciebus, præcipuè in tactu. Quid enim prohibet neruum per se alterari ab iis quæ illum contingunt? Nonne potest incalescere, refrigerarive? Sed demonstro: per nullas species sentire tactum. Si per species sentiret: non est quòd manus mea non posset (gratia exempli) sentire aërem eiusdem temperamenti quo ipsa est, ac neque calidiorem, neque frigidiorem. nam quod reuera prohibet, nihil aliud est: quàm quòd à similis caloris corpore non potest alterari, calfacta aut refrigerata. sed similis caloris species non video cur non reciperetur. differunt enim natura (vt isti dicunt) species, & qualitas. Non ergo ita fit: sed quæ pars calorem sentit, incalescit, quæ frigus, refrigeratur. Quare tactus nullis speciebus indiget. Sed neque gustus. non enim species acoris est, neque acerbitatis. nam aliter solùm per incorporei saporis admissionem gustaret lingua, nihil ampliùs perpessa. quod tamen non fit: quin potiùs acrimoniam sentit incisione, saporem salsum abstersione, acerbitatem corrugatione, vt Plato docet in Timęo, & Galenus quarto de simplicium medicamentorum facultate. Gustus itaque & tactus non fiunt per species, reliqui sensus fiunt. non enim color ipse qui in corpore terminato est, venire potest ad ipsum visum. Sed hæ etiam species, vt nuper in proxima quæstione dicebamus, eiusdem naturæ sunt cum qualitatibus quæ sentiuntur: vt species coloris cum colore, soni cum sono, odoris cum odore. nam aliter non esset, cur, qui in tunicis oculorum colores habent insignes ex natura: deteriùs videant, quàm quibus tunicę decolores sunt. Nam si qualitates, quæ recipiuntur, diuersæ naturæ sunt à coloribus, non est quòd ab ipsis coloribus excludantur (nimirum intus manens prohibet extraneum) sed cùm sunt similia omnino & quod intus est, & quod extrà accedit. Igitur de speciebus ita sentiendum puto.

Sit ne sentire agere, an pati. Cap. XXX.

SENTIRE nō est quicquam operari, quemadmodū Aristoteles statuit secundo De anima capite quinto: sed affici potiùs ac pati aliquid. Verùm passio hæc est, dicentibus Aristotelicis, in numero earum passionum, quæ vulgò dicuntur perfectiuæ. Galenus septimo De placitis ita scripsit: Non igitur alteratio est sensus, vt quidam putant, sed alterationis dignotio. Quæ verba contra Aristotelem scripta videntur, qui loco citato dicit: Sensus autem per motum quendam atque passionem contingit, vt diximus. nam alteratio quædam esse videtur. Quòd sanè necesse sit, quò sensus fiat, proprium illius instrumentum à rebus sentiendis alterari, dictum à nobis est iuxta mentem Galeni paulò antè: quòd verò alteratio ipsa non sit sensus ipse, sed illius alterationis perceptio, constat. nam si neruus qui bene habet, incalescit, sentit calorem: hic idem si plurimùm à temperie recesserit, aut obstructus sit, nihil sentiet, quanquam alteretur. ergo aliud aliquid præter alterationem est sensus. Hinc colligunt quàm plurimi, sensum non esse instrumenti passionem, & euidenter colligunt. Sed quòd sentire non sit pati, nondum concludunt. Nam si vltra speciē sensui deseruientem, est notitia sensus, quę qualitas quędā ipsius potentię sit, & vltra speciem intellectui deseruientē, notitia intellectus, quę sit forma intelligēdi: sentire & intelligere pati est, affici scilicet potentiā sensus, non à re quæ sentitur (hoc enim euidenter conuincit Galeni ratio) sed à notitia. Si verò vltra species nullis notitiis est opus, sed latione quadam potentiæ in rem ipsam: certè sentire non est pati, sed moueri potentiam quodam proprio animæ motu. Et sanè in hac vltima quæstione nihil habeo aut euidens, aut insigniter probabile,

bile,

bile, quod afferam: sed hoc proposui, vt declararem controuersiam. Cæterùm potest vtrumque dici probabiliter. Galenus primo De causis symptomatum ita scripsit: Consistit enim in patiendo magis, quàm agendo tangendi sensus. itaque etiam parua virtute perfici potest. musculorum motus cùm agendo, non patiendo obeatur (totum namque corpus ab hoc transfertur) multa eget animali virtute. Videtur ergo Galenus tribuere sensibus nonnihil actionis. Nos illud vnum censemus euidenter verum, illam instrumenti sensus passionem, quæ ab ipsa re quæ sentitur est, siue per qualitates eiusdem naturæ, siue per species, non esse sensum, sed vltra illam aliud. An verò illud aliud, pati notitiam sit, aut agendo tendere in passionis instrumenti dignotionem, non profero. Sicut neque quicquam ampliùs in secundo hoc sermone, qui iustam nactus est magnitudinem, disputo. Dixi enim plæraque circa proposita à principio. Nihil omittere non est instituti nostri: sed ea quæ sunt in controuersia constituta dicere. Insignis quædam hîc relicta est actio, quam pulsum appellamus: sed quæ non tam indiget tractatione, vt actio, quàm vt signum. Quare ad partem medicinæ quæ σημειωτικὴ dicitur, potiùs quàm ad naturalem refertur. Quapropter huic, & vrinæ, quæ omnium signorum sunt præcipua, librum tertium, qui hunc proximè consequetur, certum est dare. huius hic esto finis.

CONTROVERSIARVM MEDICARVM AC PHILOSOPHICARVM LIBER TERTIVS.

NON importunè possemus in libro, qui proximè hunc antecessit, multa de pulsu disputare: vt quæ actio vitalis facultatis est, & proprius motus. Cæterùm, quoniam, vt antea diximus, maior pulsus significationis, quàm actionis medicis cura est, & maior vsus: melius visum est controuersias, quæ de illo sunt, parti de signis dare, quàm naturali. Et, quanquam in partitione medicæ artis σημειωτικὴ de prognostica descissa est (est enim per signa præsagitio) & proinde in librum vltimum posset reseruari: tamen, quia pulsus & vrina, non morbos solùm, sed sanitatem etiam significant, vt ab Hippocrate accepimus, commodius est hanc tractationem sanitatis tutelam, & morborum curationes, quæ sequentibus libris continebuntur, vtpote ad illa necessariam antecedere. Exigit præterea disputatio de pulsu & vrina proprium librum: vtpote non adeò breuis. Me sanè neque in superioribus libris piguit, neque in sequentibus pigebit, si quid possum lucis addere iis quæ à Galeno dicta sunt. Fiunt enim multi scriptores, etiam cùm inuentis addunt nihil, studiosis hac ratione vtiles: quanquam nos non ita solùm, sed nonnulla etiam inuenimus vtilia. verùm hæc dixerim propter eos, qui aliquid in hac medicinæ parte inueniri iam posse desperarunt, eo quòd à Galeno multa de pulsibus scripta sint. quasi verò de febribus, aut temperamentis, aut crisibus scripserit pauca, aut de re alia quapiam earum, in quæ extant quamplurima non inutilia commentaria. Sanè scripsit de pulsibus Galenus multò plura, quàm plærique medicorum assequuntur: adeò vt nulla medicinæ pars sit quæ magis indigeat breui aliqua interpretatione. quam tamen non est instituti nostri scribere, sed dirimere, vt in reliquis fecimus, controuersias. Mirum, si primus artis inuentor illam ad summum perduxerit vsque adeò, vt nihil posteris reliquerit aut inueniendum, aut excolendum. Voco Galenum primum inuentorem, non qui ignorem aliquot ante illum seculis alios quamplurimos hanc artis partem scripto tradidisse: sed qui nullum ante Galenum bene de pulsibus scripsisse, & satis hanc artem elaborasse certò sciam. Scripsere Erasistratus, & Archigenes: sed quantum licet colligere ex illorum verbis, quæ suis commentariis passim inseruit Galenus, minùs eruditè. Hippocrates scripsit de pulsibus: sed, vt Galenus dixit, hanc partem non elaborauit. Quare quod à Galeno dictum est capite vndecimo tertij De crisibus: Signa ex pulsibus sumpta Hippocrates, vel quia non nouerat, vel

quia non magni momenti existimauit: iccirco non est exequutus. Nihil aliud mihi significant, quàm non fuisse Hippocratem hæc exequutum. Quod verò vltrà dixit Galenus: constat dictum fuisse incautè impetu sermonis. fassus enim est apertè ipsemet, Hippocratem neque ignorasse, neque omnino omisisse, primo De differentia pulsuum capite secundo dicens, Omnium itaque quos nouimus, primus nomẽ pulsus Hippocrates literis prodidit: atque artem quæ in eo est, non videtur ignorasse, nõ tamen, aut hanc artis partem amplius excoluit, aut omni arteriarum motui hoc nomen dedit. Hæc est Galeni censura, haudquaquam Hippocratem artem de pulsibus ignorasse, vel omnino prætermisisse. Sed frustra videmur aliorum autorum de hac re censuram requirere, cùm liceat ipsum Hippocratem de pulsibus disputantem inducere. libello De alimento ita scriptum est: Venarum pulsationes, & respiratio spiritus, iuxta ætatem & consonantia & dissonantia sunt, & morbi & sanitatis signa. & sanitatis magis, quàm morbi: & morbi magis, quàm sanitatis. Hæc Hipp. Quid ergo possint aduersarij dicere? An libellum illum non esse Hippocratis? At verò Galenus sub Hippocratis nomine multas libelli illius sententias vsurpat. nam libello De alimento, triplex esse alimentum de sententia Hippocratis: alimentum, & quasi alimentum, & futurum alimentum. libello De vsu respirationis, Quemadmodum mirus Hippocrates dixit: principium alimenti, os, nares, guttur, pulmo, & alia spiratio, pluries quàm vt referri possit. nam vt Hippocrates dixit omnia conspirabilia, omnia confluxilia. quæ omnes sententiæ, vt aliæ quamplurimæ à Galeno commendatissimæ, in libello illo conscriptæ sunt. in commentatione etiam illius Aphoristicæ sententiæ, Vbi fames, laborandum non est, inquit Galenus. Quemadmodum ipsemet dixit Hippocrates in libello de alimento: Virtus vna, & non vna. quæ sententia apertè ex eodem libello desumpta est: tamen inquit, quemadmodũ ipsemet dixit Hippocrates in lib. de alimento. Est vbi dicat Galenus, in libello De alimento, siue is fuerit ab Hippocrate scriptus, siue à Polybo, siue ab alio quopiam probato autore. Itaque vbi videatur dubitare, est: cæterùm vbi neget, non est. Cur ergo tu, quod toties dixit, & semel dubitauit, tunc etiam commendans libellum apertè negas? An quia tua non refert admittere? Cur isthuc? Quia dixi semel, Hippocratem de pulsibus non tractasse. At leue id crimen est: refer gradum, disce (quod facis sæpe) posse falli te. ne te hæc insolentia interturbet, & abducat à cultu veritatis. Iecit ergo Hippocrates huius partis, vt & aliarum, fundamenta: elaborauit illam quàm plurimum Galenus præ cæteris. Sed est quod nos possimus addere non sine magno studiosorum emolumento: si modò tantillum hinc recedentes, nobis permiserint detractores. Illud in hoc sermone facturi sumus, ne quicquam attingat nostra disputatio, quod fuerit à Galeno ad integram perspicuitatem deductum. vt hac saltem ratione discant inuidi, non omnia de pulsibus ab illo scripta esse, & confundantur iam tandem sui ingenij exiguitate, & cessent studiosis profectum inuidere.

Vtrum sit præstantius signum pulsus, an vrina. Cap. I.

QVANDOQVIDEM de pulsu & vrina instituitur sermo, operæpretium fuerit in principio disputare: Vtri horum signorum fidendum maximè sit, vbi cætera æqualia sint. Nam, cùm triplex sit signorum genus, concoctionis aut cruditatis, salutis aut mortis, & decretoria: vtrumque horum præstantissimum est signorum sui generis, vrina scilicet concoctionis, pulsus salutis aut mortis. Sed si conferantur inuicem, tam est anceps controuersia, vt ambiguitas præstantes medicos in longè diuersas opiniones impulerit. Sunt quibus visum est, pulsum præferre vrinæ: quia quantò consistit magis vita in facultate vitali (qua pereunte, nec temporis momento potest vita superesse, & qua manente manet vita) quàm in naturali (qua vel minimè operante, vel nihil operante, conseruatur homo multum tempus, laborans atrophia) tantò ad prædicendam salutem aut mortem, maioris oportet facere pulsum, qui vitalis facultatis actio, quàm vrinam, quæ à naturali elaboratur. Præterea, victurus sit homo, aut moriturus: ex signis salutis aut mortis videtur æquiùs petere, quàm ex signo concoctio-

concoctionis aut cruditatis. nam salus, aut mors, propiùs accedunt ad hanc præsagitionem, quàm concoctio, aut cruditas. Alij contrà censent, vrinam scilicet, certius signum esse pulsus: quandoquidem (dicunt) non absolutè modò constantiam facultatis, aut imbecillitatem ostendit, vt pulsus, sed respectu morbi declarat, victa ne sit facultas, aut victrix. constat verò certum præsagium ex hac collatione prouenire, non aliunde. Nam parum refert, si facultatem non concidisse ex pulsu didicero, nisi rationem quam habet cum morbo, intellexero. Sit ita, non sit facultas debilis: quid tum postea? an proinde æger non peribit? quid si morbus vehementior est facultate, alioqui non imbecilli? Sanè mors fit facultate victa à morbo: salus morbo superato à facultate. quare ad prædicendum oportet animum intendere in morbum & naturam, veluti in duo colluctatores (tertio prognostici commentario septimo) & insuper morbi longitudinem considerare (tertio de crisibus capite quinto.) Nam, sine harũ trium rerum cognitione, nihil de salute futura præsagire possis, magis quàm nunquid aliquis portando oneri suffecturus sit, sciri potest, hominis robore, oneris magnitudine, & viæ longitudine antea non perspectis. nam ægri vires portanti onus, morbus verò oneri, tempus autem, quod vsque ad statum est, longitudini viæ respondet. Vides, vt de sententia Galeni nihil prædici possit, nisi comparata notitia roboris facultatis, magnitudinis morbi, & constitutionis, seu proportionis temporum morbi. pulsus vnius tantùm præstat notitiam roboris facultatis, vrina & huius, & malitię materię, & temporis morbi. ergo multò præstantius signum est vrina pulsu. Alij aliter docent: Pulsum, quod ad naturam rei attinet, esse præstantius signum vrina. quia actio est facultatis vitalis, & per se significat robur illius aut contrarium. quare cùm Vita sit illius facultatis constantia, & eiusdem extinctio mors: videtur nihil sua natura posse euidentiùs significare mortem, aut vitam futuram. cæterùm quatenus medicæ præsagitioni accommodatur, quæ ex cognitionę per sensum proficiscitur, non tam dicunt esse euidens signum, quàm vrinam. quandoquidem tantò difficiliùs sentitur: quantò visus, quo vrinæ distinguimus substantiam, colorem, & quod continetur, præstantior est tactu, & perspicacior. differentiæ in vrinis perpendendæ, non adeò sunt difficilis distinctionis: quiuis enim vel non admodum exercitatus crassam vrinæ substantiam à tenui, visu separabit. nullus nisi omnino sit stupidus non videat, contineatur ne aliquid in vrina diuersum ab ipso sero, aut nihil: & an illud quod continetur, innatet in sublimi vrinæ regione, aut subsideat in ima, aut pendeat in media. sit ne vrina & quod continet, albi, nigri, pallidi, rubri, aut viridis coloris, quem lateat? sanè nullum. tamen sunt tam multæ, & tam diuersæ pulsuum differentiæ: vt ad cognitionem solam, exercitatissimum hominem requirant. fit sanè persæpe vt singulas pulsuum differentias, nulla excepta, sciat medicus disertè admodum definire, tamen cùm in ipsas inciderit, vnam tantùm aut alteram vulgatissimarum sensu percipiat. Est præterea, cùm praua sit differentia aliqua pulsus: quæ tamen, sit ne debilitas in essentia, aut ex aggrauatione, non indicet. Dices, fiunt minimi pulsus ex debilitate æqualiter: ex aggrauatione, non ita, sed inter minimos pulsus maiores alij, incertis interuallis sunt interiecti. bene dicis. ita fit plærumque. sed quid prohibet aggrauationem paruos omnes ictus satis multo tempore facere? si vel integram ἀσφυξίαν, id est pulsus priuationem contingit fieri, venis multitudine interceptis? videtur itaque his, quanquam consideratis illorum naturis pulsum præferunt vrinæ, posse non citra rationem, medicæ praxi plus conferre vrinam, indicando causæ morbi speciem, naturæ ad morbum rationem, tempora morbi, & auxiliorũ occasiones. Omnes quos hactenus recensuimus, aut vrinæ, aut pulsui dant principatum in omni indicationum genere. Sunt qui, quódque signum sua in re præstare affirmant: atqui pulsui & vrinę rem ita distribuunt. Vrinam ad prænunciandum salutem potentiorem esse: pulsum ad mortem. quandoquidem cum signis concoctionis, quæ in vrina potissimùm spectanda sunt: non putat Galenus, tertio de crisibus capite quinto, mori quenquam posse. esto igitur in sermone nobis proposita optima vrina, vt in ægrotante, & quæ salutem maximè indicet: mediocris, scilicet, substantiæ, boni coloris, cum sedimento albo, leui & æquali. proponatur etiam alia pessima & maximè lethalis: esto hæc nigra. pone pulsum optimũ cum vehementia, si placet, non inæqualem: & alium rursum pessimum, intermittentem

ſcilicet in duobus aut pluribus ictibus. deinde confer pulſum vehementem & æqualem, cum vrina mediocris coloris, & ſubſtantiæ, & ſedimenti optimi: & bis deficientem cum nigra. conſtat ex loco paulò antè citato: cum illa vrina, quippe quæ ſigna perfectæ concoctionis præſefert, omnino non poſſe mori ægrotantem. cùm tamen æger poſſit inueniri modò cum pulſu vehementi non inæquali, & poſtmodum ingraueſcente malo interire. Iam verò de pulſu intermittente, ſecundo De præſagitione ex pulſibus capite quarto ita ſcriptum eſt. ὥστε οὐκ οἶδα, εἴ τινα σωθῆναι δυνατὸν ἐστι δυοῖν σφυγμοῖν χρόνον ἡσυχαζούσης τῆς ἀρτηρίας· ἑνὸς δὲ σφυγμοῦ χρόνον, ἢ καὶ βραχεῖ πλέονι πολλάκις ἐθεασάμεθα, διαλειπούσης τῆς κινήσεως τῶν ἀρτηριῶν, ἀναρρωσθέντα τὸν ἄνθρωπον, καὶ μάλιστα ὅταν ἄγῃ πρεσβυτικὴν ἡλικίαν. Id eſt, quare haud ſcio poſſit ne quiſquam ſeruari, arteria quieſcente duorum pulſuum tempus. vnius autem pulſus tempus vel aliquantò plus deficiente motu arteriarum, ſæpè ſumus contemplati confirmatum hominem eſſe, præcipuè cùm ageret ſenilem ætatem. Itaque deficiente pulſu in duobus motibus vidit Galenus liberatum nullum, & dubitat, an poſſit quiſquam liberari: tamen vrinam nigrā reddens vſque ad octauum diem Herophon liberatus eſt, primo epidemion parte tertia capite vigeſimo. Epicratis vxor, capite vigeſimo ſecundo, reddens vrinam ſubnigram vſque ad vndecimum, euaſit. Metho, capite vigeſimo quarto, cum vrina ſubnigra, in qua ſubnigra pendebant, perſeuerante totum morbi tempus, ſeruatus eſt. Mulier illa moroſa in Thaſo, tertio epidemion parte tertia capite octogeſimo quarto, cum vrina nigra & tenui, profluentibus deinde menſtruis liberata eſt. Tales alias quamplurimas inuenias in hiſtoriis Hippocratis. Igitur (dicunt) quantum licet ex Galeno & Hippocrate colligere, pulſus lethalis pernicioſior eſt lethali vrina, & ſalubris vrina ſalubri pulſu tutior. quare pulſus ad prædicendum mortem, vrina ſalutem eſt efficacior. Neque ſolùm hoc in pulſu & vrina videtur ita habere: ſed in vniuerſo genere ſignorum ſalutis aut mortis, concoctionis aut cruditatis. nam faciem, Hippocraticam vocatam, fieri, admodum malum eſt: non fieri, non eſt per ſe bonum. cōcoctionem eſſe in excrementis, optimum: non eſſe, non ſtatim peſſimum. Cæterùm eos, quibus placet, vrinam ad vtrunque euentum plus valere, non hęc conuincunt. nam, vt dixit Galenus, Pulſu bis deficiēte, haud ſcio an aliquis poſſit liberari: ita de vrina nigra, primo de criſibus cap. duodecimo. Cum hac vrina neminem vidi liberatum. Neque eſt quòd plus videatur ſignificare hæc dictio, Haud ſcio an poſſit aliquis liberari: quàm hæc, Neminem vidi vnquam liberatum. æqualem enim habent energiam. non enim aliter ſciret, liberari poſſe aliquem: quàm ſi aliquando vidiſſet liberatum. quod tamen non vidit. Tot igitur ſunt de parua hac quæſtione ſententiæ: quæ omnes me adducunt in hanc opinionem, ſingulis tribuentem aliquid, & à ſingulis nonnihil deflectentem. Aliter, ſcilicet, iudicandum eſſe, ſi ſignorum naturas per ſe ſpectes: aliter, ſi commoditatem ſigni ad præſagiendum. commoditas naſcitur, vt ſecunda opinio ferebat, & ex ſignorum natura, & ex facili aut difficili cognitione. ſi ſecundo modo conſideres, plus commodi accedit medicæ praxi ex vrina, quàm ex pulſu ad quoduis præſagitionis genus, & ad prædicendam criſim, & euentum proſperum aut improſperum, & tempora, & ſpeciem morbi, & nonnunquam malè affectam ſedem. quandoquidem, vt diximus paulò antè, ſignificat proportionem naturæ ad morbum, & habet differentias conſpicuas ſenſui: quorum vtrunque longè aliter habet in pulſu. Tutius itaque eſt, minúſque continget medicum decipi, ſi vrina ducitur, quàm ſi pulſu: vbi congerit hæc duo non eodem modo indicare. Quanquam extremè contrarias indicationes non puto coniungi poſſe: vt ſcilicet extremè bona vrina cum extremè malo pulſu, aut extremè mala cum extremè bono ſit. Sed hæc tantùm poſſint conuenire, extremè mala vrina cum pulſu non adeò malo (quo caſu conſtat fidendum magis eſſe vrinæ) aut extremè bonus pulſus cum vrina nondum bona, quo caſu fidendum magis eſt præſtantiori, pulſui ſcilicet. Verùm propter humanam conditionem fidendum cenſeo magis vrinæ. quia propter faciliorem dignotionem, minùs eſt difficile iudicium, & minùs anceps. ſed ſi quis ſolam per ſe naturā ſpectet, fingátque medicum nunquam errantem in dignotione, non adhuc præponendum ſemper pulſum puto, ſed tantùm ad mortem iudicandam, vt proxima aſſerebat opinio. Nam valde bonus pulſus, indicat virtutem multùm conſtare: valde bona vrina, morbi cauſſam à natura ſuperatam

ratam esse. pessima vrina, morbi causam insuperatã manere, & contraxisse prauam putredinem: pessimus pulsus, virtutem vitalem ferè esse exolutã. Nunc ergo ita considera: vtrum habeat ad futuram salutem maiorem consequentiæ vim. Virtus multùm constat, ergo viuet ægrotans: aut virtus superauit causam morbi, ego viuet ægrotans. an non hoc secundum? certè. nam si morbus non superatur, quantumuis per se constans virtus sit: nil habet firmitudinis præsagium. Rursus, futuram mortem quis meliùs colliget, qui ita argumentatur, Virtus vitalis ferè est exoluta, ergo morietur: aut qui sic, Morbi causa manet incocta, & inalterata, & prę malitia cõcoctionẽ nõ admittit, ergo morietur? an non prior ille? Cùm mors nihil aliud sit, quàm virtutis vitalis exolutio: & tamen contingat nonnunquam, Materiam quæ eatenus vinci nõ potuit, vt coqueretur: posse eatenus vinci, vt extra corpus expellatur, vel saltem ad ignobile aliquod membrum cogatur abscedere. vt Herophon, facto genuum dolore, liberatus est. Ergo ex rerum naturis hæc intelliges: tamen qui vrinæ magis quàm pulsui animum intenderit perpetuò, propter faciliorem dignotionem, certius referet pręsagium, & minùs decipietur. Sed de his satis. opportunum iam fuerit de pulsibus disputare.

De pulsus & respirationis similitudine. Cap. II.

QVATENVS respiratio pulsui proportione respondeat, & quatenus non respondeat, oportet in præsentia dicere, antequam ad vlteriora progrediamur. nam quanquam hæc docuit tam distinctè Galenus, vt nihil in hac quęstione possit desiderari: tamẽ facit stulta barbaries offusis tenebris, vt hæc eadem tam multis antè seculis demonstrata, rursus in dubium reuocentur. Cùm tres sint causæ continentes vtriusque motus (voco causas continentes cum Galeno 1. de causis pulsuum, & libello aduersus Iulianum, eas quæ non possunt alterari, manente effectu inalterato) Facultas, instrumentum, & vsus: vna harum similes sunt omnino, nempe vsu, reliquis duabus differunt, facultate scilicet & instrumentis. Nam respiratio, vt Galenus diffusè monstrat libello cui titulus est de vtilitate respirationis: est ad conseruandum calorem naturalem, & ad reficiendum spiritum animalem. cuius refectionis meminit Hipp. libello de alimento dicens: Principium alimenti os, nares, guttur, pulmo, & alia respiratio. Huius rei hæc est monstratio. Exhausto spiritu animali, & facto feruore nimio caloris: permutatur statim respiratio ad maiorem, velociorem, & crebriorem. ergo ad reparandum spiritum, & attemperandum calorem est. Certè vt docuit Hippocrates libello cuius modò memini: odores, qui non nisi inspiratione sentiuntur, omnium citissimè facultatem recuperari faciunt, refectis spiritibus. Iam verò si quis priuatur inspiratione, moritur inflammato calore cordis: hic idem recuperatur, recepto rursus aëre. indigemus ergo ad tuendum calorem vitalem aëre. Cæterùm non indigemus substantia aëris. non enim tardiùs homo, imò multò citiùs suffocatur, si pleno thorace guttur comprimatur, quàm si vacuo: ergo indigemus aliqua aëris qualitate. hæc videtur esse frigus. non enim aliter contingit suffocari hominem conclusum in calido balneo, quàm si illius guttur constringeretur. at verò non est ea qualitas, qua indigemus, frigus quantumcumque. nam frigus aëris ambientis videmus facere raram respirationem. quoniam scilicet frigus nimium lædit cor, & thoracem. ergo est necessarius aër ad vitalis caloris tutelam, propter mediocrem ventilationem, & mediocre frigus. nimirum noster calor non aliter quàm ignea quæuis flammula, in substantia humida, ac ingenita, duplici eget motu, altero versus exteriora, altero versus materiam. cùm destituitur motu externo, suffocatur: cùm interno, dissipatur. Hæc est ratio, qua videmus flammas, mediocriter frigidi aëris modica ventilatione conseruari: integra quiete, aut nimia ventilatione perire. quoniam scilicet quies facit ignem conuerti ad materiam, & priuari extrinsecus motu: nimia ventilatio contrà dissipat. Non absimile ergo est quod nostro calori ex respiratione accidit. Est itaque respirationis vsus: conseruatio caloris naturalis, & animalis spiritus refectio. Quòd verò hi iidem sint vsus pulsus, inde intelliges: quòd à similibus causis similiter alterantur, ex inambulationibus, comessationibus, frictionibus, ira. vt in summa dicã: quæcunque causa permutando vsum permutat respirationem, permutat etiam pulsum

similiter, & ad easdem differentias magnitudinis, celeritatis, crebritatis, aut contrariarum. vnde euidenter licet cuique intelligere, pulsum & respirationem propter eosdem esse vsus. Sed contrà videtur esse, quòd si propter eosdem vsus essent, essent motus æquè necessarij: atque ita vt priuari non potest thorax respiratione, quin animal intereat, neque aliquod aliud membrum posset priuari pulsu, vt animal maneret incolume. tamen si religatis arteriis brachium priuetur pulsu, cor nullam sentit noxam, brachium tardissimam. Verùm hæc ratio illud vnum efficit: quanquam hi duo motus eosdem vsus præstent, sed non eidem membro eos præstare. quin potiùs (ita vt fit) quod respiratio præstat cordi soli, hoc pulsum præstare reliquis membris: quæ vt minori calore indigent, ita tardiùs læduntur. igitur deferendo aërem & vitales spiritus ad cerebrum, præstat materiam animalium spirituum: & ventilatione conseruat calorem naturalem omnium membrorum. Atque hi sunt totius respirationis & pulsus vsus. Sed singularum partium sunt singulares vsus. Constat enim vtraque harũ actionum dilatatione, & constrictione: inter quos motus, cùm citra maximam violentiam fiunt, necesse est duas quietes esse interiectas. Singulis ergo particulis singulos vsus tribuere, est admodum consentaneum. Sed & hos similes esse partibus respirationis, & partibus pulsus, est verisimile: quales autem hi sint, videtur hæc ratio inuenire. Flamma quæcunque marcescit duplici via: aut priuata temperatione quæ ab aëre fit modicè frigido, aut obruta fuliginibus. ergo aër qui conseruat, totidẽ modis, sed contrariis, conseruat: attemperando scilicet qualitate, & expurgando ventilatione. Igitur tam thorax quàm arteriæ trahunt aërem, & reddunt fuligines. Dilatatione trahere, & constrictione expellere, constat. Eo enim motu (arbitror) trahent, quo fiunt paratissima ad capiendum: & contrario expellent. Sed vasa quò sunt ampliora, eò capiunt plus: amplitudinẽ verò comparant dilatatione. Adde similitudine respirationis translata ratione ad pulsum, hoc idẽ conuinci. Sensu enim percipimus dilatatione thoracis fieri inspirationem, compressione expirationem. Quietum iidem sunt vsus, qui & motuum: sequentis scilicet quietis, & antecedentis motus. vt externæ quietis, & dilatationis: internæ, & constrictionis. Si enim volumus follibus dilatatis aërem trahere, non statim à summa dilatatione cõstringimus, sed in dilatatione tantisper folles continemus, vt qui motus fuerat aër non prohibeatur ingredi: cùm constrictione expellimus, eodem modo facimus. nam tantum durat vacuatio, post integram compressionem: quantum durat impetus introrsum excitatus. igitur arteria & thorax dilatatione & externa quiete trahunt, constrictione & interna quiete expellunt. Ex his iam collegimus, pulsus & respirationis eosdem esse vsus. quanquam non propter eadem membra: sed respirationis propter cor, pulsus propter membra reliqua. Hæc de prima caussa continenti, quam communem habent pulsus & respiratio: facultate & instrumentis differunt, de quibus iam dicam. Qui vertunt in dubium, sit ne respiratio motus voluntarius, an secùs: omnino mihi videntur sensu indigentes, ac proinde indigni quibus cum disputetur. quare si vel tantillum hìc constitero: satis certò scio, doctoribus videbor ridiculus, qui in demonstranda re sensui cõspicua tempus perdam: cùm præcipuè illud docuerit Galenus tam distinctè, vt nihil insuper possit lucis addi. Sed quoniam stultorum hominum nondum hac in parte cessauit hæsitatio: dicetur de hac quæstione, quatenus ipsa veritas relinquatur euidens citra calumniam. Galenus secundo libro de motu musculorũ ita scripsit: Ea enim quę, cùm facta iam sunt, sedare potes si vis, & cùm nondum sunt facta, facere: voluntaria sunt. Si ergo præter hæc citiùs aut tardiùs, crebriùs aut rariùs ea faciendi potestatem habes, nónne omnino manifestum est actionem eam seruire voluntati? Arteriæ certè motum & cordis neque cohibere, neque excitare, neque crebriorem, neque rariorẽ, neque tardiorem, neque velociorem voluntas facere potest. iccirco ne animę quidem opera huiusmodi esse dicunt, sed naturæ. motum autem crurum in his omnibus ratio regit. nam & sedare dum fit, & sedatum rursus excitare, & velociorem, & tardiorem, & rariorem, & crebriorem efficere potest. hæc eadem & circa respirationis motum contingunt: quæ actio quidem est septi transuersi & musculorum thoracis. Vides vt cum demonstratione doceat Galenus, esse voluntatis actionem? quòd verò in nostra voluntate sit cohibere spiritum, declarauit seruus barbarus, qui compresso spiritu se interfecit. Sed

quid

quid quòd dormientes respiramus, quo tempore cessant animales actiones? O firmissimum argumentum, quo se barbari medici ipsam veritatem putant subuertisse. quasi verò non responderit eodem in loco Galenus: fieri quidē inter dormiendum, & esse nihilominus voluntatis actionem. nam & inambulare contingit dormientibus. sanè inter dormiendum non fit integra actionum quæ liberæ sunt, interceptio. nullus enim est tam profundo somno sopitus, quin tonum aliquem seruet musculorum. non enim iacemus inter dormiendum, omnino incompositè iactatis membris: sed sedentes nonnunquam, aut iacentes proni aut supini, sed cum decore aliquo, vel laterum alteri incumbentes. itaque non omnino otiantur musculi, sed operantur, cùm tamen illorum actiones semper ex voluntate sint. Fit nihilominus vt quanquam volentes sedeamus, aut inambulemus inter dormiendum: tamen egisse nos hæc non ampliùs experrecti recordemur. quia non fiunt eo tempore, propter mentis impedimentum, fortes visionum aut phantasmatum impressiones: sed leues. Quòd si his inficiaris: negato ebriorum actiones liberas esse, quarum soluta ebrietate non recordantur. Quandoquidem tam euidens est Galeni ratio, vt illi apertè non possint inficiari, excogitauere barbaræ sententiæ propugnatores, Respirationem motum esse partim voluntarium, partim naturalem: hac ratione putantes, se aliquid à nobis extorturos. Sed demonstro, hunc motum nihil omnino habere naturalis. Animalibus solùm fit instrumentis, putà septo transuerso, & reliquis thoracis musculis: ergo omnino voluntarius est motus. qui enim compositi sunt ex voluntario & naturali, quales sunt quamplurimi: duplicibus vtuntur instrumentis, vt ventris exoneratio fit à fibris transuersis intestinorum, quarum motus naturalis est, & à musculis abdominis. mictio etiam fit à fibris, & à musculo ceruicis vesicæ: tamen respirationis nulla sunt instrumenta, præter septum, & alios octoginta duo musculos thoracis: intercostales internos 36, intercostales externos 34, extrinsecus in thoracem infixos 12, vtrinque 6, ex spina 4, ex spatula vnum, alterum ex clauicula. quæ omnia instrumenta voluntati subseruiunt (nam pulmo caret proprio motu) est igitur respiratio iam non modò voluntarius motus: sed etiam nihil aliud quàm voluntarius. Quid, quòd citra respirationem ne momento temporis sufficere possumus, dicente Galeno in primis verbis libelli de vsu respirationis? Primò quanquā Ianus ita transtulerit: tamen Græca litera habet in hunc modum. ὅτι τοῦ μηδὲ βραχύτατον ἡμᾶς χρόνον ἀρκεῖν δύνασθαι ἀπολλυμένης αὐτῆς. quod ita transfero: quòd neque breuissimo tempore sufficere possimus illa deperdita. illud, breuissimum tempus, non intelligo de momento. non enim (arbitror) seruus barbarus momento temporis interiit: sed aliquanto tempore retento spiritu. Præterea multò diuersa res est, actionem aliquam esse necessariam, ac proinde ea deperdita non posse nos viuere: aut esse naturalem. Morimur retento spiritu. fateor. Sed si liberum est nobis vel pereuntibus cohibere, spontè respiramus. quòd enim morimur cohibito spiritu, non eò fit, quòd necessaria per se est actio: sed quòd subseruit actioni naturali & necessariæ simpliciter, putà temperationi caloris cordis. Sunt verò multæ voluntariæ actiones naturalibus subseruientes: quæ tamen voluntariæ sunt tantummodò. vt igitur, nisi manducantes, non possumus manere in vita, quanquam manducare omnino actio voluntaria est, quia subseruit nutritioni, quæ per se est necessaria ministrando materiam: ita respiratio est actio voluntaria, tamen necessaria ad vitam, quia ministrat pulsationi illi, qua cor per arteriam venalem vocatam trahit à pulmone aërem, & remittit fuligines: sine qua actione necesse est statim animal interire. Hæc actio quæ est tractio aëris ad ipsos cordis ventriculos, potissimùm sinistrum, naturalis est: tamen hæc nihil habet respirationis, pulsatio enim est. respiratio siquidem, si quis exactè rem consideret, non transmittit aërem ad cor, sed ad pulmonem: quem illinc recipit cor per venalem arteriam. Hac ratione subministrat respiratio actioni naturali, ipsa alioqui omnino voluntaria actio. Itaque respiratio fit à voluntate: à qua quàm diuersa sit facultas quæ pulsat, cuique est per se perspicuum, consideranti, vt non sit in nostra voluntate situm, pulsum cohibere, aut permutare ad velociorem, maiorem, aut crebriorem, aut aliam quampiam differentiam, ex sola inquam voluntate, non

alteratis causis. Verùm quanquam facultas ea, qua cor & arteriæ aguntur, non est libera, non est tamen in genere earum quæ naturales sunt, (vt in quæstione decimaquarta libri proximi cœpimus declarare) sed medium quoddam actionum genus. Nam quæ naturales potentiæ sunt, vt facultas in igne calefaciendi, aut refrigerandi in aqua, aut etiam trahendi, conficiendi, retinendi, & expellendi in humanis corporibus: operantur pro ratione proportionis quam habent actio & resistentia, vsque ad vltimum potentiæ, nulla ratione in modo actionis respicientes finem. non enim ventriculus, quatenus animalis interest, mutat cibum, cùm non ampliùs interest, cessans: sed quantum potest, mutat. alioqui nihil noceret, tenue alimentum dare calido ventriculo: sed nocet, quia ventriculi potentiæ, vtpote naturales, non operantur quantum expedit, sed quantum possunt. Tamen facultas pulsandi non ita facit: quin potiùs permutato solo vsu, impermutatis facultate & arteriarum corporibus, permutatur pulsus, quia opus est maioribus aut minoribus pulsationibus. Est igitur hæc facultas, neque voluntaria, neque naturalis, sed medij generis, quę vitalis meritò appellatur: neque agens pro arbitrio, vt prima, neque pro ratione potentiæ agentis ad patientem: sed pro ratione indigentiæ. Vt voluntariæ actionis, qualem esse respirationem monstrauimus, instrumenta sunt musculi: ita huius quæ pulsat, cor & arteriæ. neque hoc indiget probatione alia. sed satis monstrauimus: Respirationẽ & pulsum fieri à diuersis facultatibus, per diuersa instrumenta. Sed est aliud quod contemplemur: Nunquid quietes respirationis, & pulsationis, aut altera illarũ, aut ambæ, actiones sint, aut cessationes: & an vterque motus, dilatatio scilicet & constrictio, fiat virtute operante, vel alter operante virtute, alter redeunte membro ad suum situm (ita vt fit) vel sit in hoc quoque aliqua diuersitas. Cùm thorax dilatetur ad inspirandum actione neruorum, quibus contentis retinetur in amplitudine: constat eum non indigere actione noua ad subsidendum, sed satis esse, si dilatantium soluatur contentio. Vnde constat videri alicui posse, expirationem cessationem potiùs, quàm actionem. Sed contrà est, quòd vtrisque illorum motuum sunt à natura destinati sui musculi: quare vterque illorum videtur esse actio, non cessatio. Galenus libello de respirationis causis dicit: Cùm musculi iuxta costas duplices sint: externi expirationem, interni inspirationem perficiunt. hæc docet Galenus de musculis intrinsecus & extrinsecus consistentibus circa costas. Ego verò non hoc solum, sed etiam omnes musculos, intercostales appellatos, ad thoracis constrictionem facere puto. quandoquidem omnes illi adducunt costas ad seipsas. Verùm hæc nõ conuincunt priorem rationem: si quid enim per vim supernè continetur, statim ac dimissum est ab eo quo sustentatur, sine nouo labore concidit. Ergo euidenter constat, cùm semel inspiratio facta est, etsi nulli musculi operarentur, successuram tamen expirationem, iis, qui dilatauerant, cessantibus. Cæterùm quanquã musculi inter costas ad expirandũ necessarij nõ sunt: sunt tamẽ necessarij ad expirandũ cum tanta, aut tanta vi. nã cũ citra necessitatẽ aliquã vrgentẽ expiramus: sola ea expiratio, quæ fit feriatis musculis, sufficit: sed cùm aliqua necessitas vrget, maiori aliqua expiratione indigemus. qualis est quæ efflatio dicitur. non enim semper cum æquali conatu expiramus: sed maiori efflamus, maiori adhuc loquimur, maiori multò vociferamur. Igitur, quamuis sine musculorũ actione possemus expirare: non tamen efflare, ac multò minùs loqui, & multò adhuc minùs vociferari. Igitur non violenta expiratio, cessatio ab actione est: sed quæ nonnihil habet cõtentionis, opus facultatis animalis est, nõ minùs quàm inspiratio. Quietum eadẽ est ratio. constat enim externã quietem, spirationis actionẽ esse. si enim cessantibus musculis, thorax constringitur: non cessant, cùm in dilatatione continetur. nimirum iidem musculi, qui cùm contenduntur, dilatant thoracem: contenti, retinent dilatatum. Interna quies, quies verè est, & otium musculorum. nisi fortè nimis vltra mediocritatem constrictus thorax est, vt ad emittendam vehementem vocem solet. tunc enim, quia infra naturalem situm est constrictus, quiescens laborat. Hinc fit, vt cùm citra violentiam spiramus: longiores sint perpetuò internæ quietes externis. nihil enim miri habet: si musculi citra irritationem agentes, morentur plus in otio, quàm in labore. Hac ipsa in re, inquit Galenus, similem esse pulsum respirationi, primo De difficultate respirationis capite quarto, vbi ita scripsit: Et in cessationibus,

tionibus, eam quæ est post dilatationem, breuiorem esse, quæ verò post constrictionem, longiorem: ambobus existunt communia. Age igitur huius rimemur rationem, à motionibus ipsis exorsi. Videtur nulla ratione fieri posse, vt ad vtramque partem, dilatationem inquam & constrictionem, facultate sit opus: sed ad alteram facultate, ad alteram natura ipsius membri. corpora enim rotunda cùm dilatantur à facultate aliqua, dimissa postmodum, suarum partium grauitate constringuntur: contrà, quæ constricta ab aliqua vi sunt, cùm dimittuntur, dilatantur sola suarum partium firmitudine. Ergo, si arteriæ dilatantur à facultate, sua grauitate constringuntur: si constringuntur à facultate, dilatantur per se ipsæ firmitudine & continuitate suarū partium. Non igitur indigent facultate ad vtrumque, sed ad alterum. Tamē contrarium videtur rhythmus demonstrare. non enim ex mutatione sola vsus, aut virtutis tam facilè rhythmus mutaretur: nisi vtrunque motum, dilatationem inquam & constrictionem, faceret facultas. Rhythmus enim est, proportio temporis dilatationis ad tempus constrictionis. quam proportionem sentimus mutari sæpè: modò aucta dilatatione, aut reddita tardiori, modò constrictione hæc eadem perpessa, modò illarum altera imminuta, aut concitata. Quod nulla ratione quisquam intelligat posse contingere: si alter motuum à membrorum natura citra facultatem fit. Quanquam imaginati quidam sunt, fieri posse, vt mutaretur rhythmus: etsi dilatatio à continuitate partium fiat, mutata sola duritie arteriarum. nam quò durius est corpus, quod comprimitur vltra mediocritatem: eò velociùs & vehementiùs redit ad figuram. Id licet experiri inflexis duabus virgis, quarum altera lentior sit, altera subdurior: quas si æqualiter contorseris, videas non cum æquali impetu distendi, sed duriorem celeriùs, & vehementiùs. non aliter, dicunt, rhythmus mutatur, quia indurata arteria celeriorem facit dilatationem. Acutè sanè ij imaginantur: sed minùs verè. non enim potest arteria tam citò de molli dura, aut de dura mollis reddi: quàm citò notamus sæpè, mutari pulsus. Igitur his omnibus vndique pensitatis, concludendum tamen est: tam dilatationem, quàm constrictionem, fieri semper à facultate vitali. fit enim semper pulsus ad rhythmum. Verumtamen intelligendum est: habere arterias naturale quoddam & proprium cauum, quod retinent etiam post constrictionem. cùm constrictio naturalis est, & non violenta admodum: qualis contingit in principiis accessionum. Cùm ergo dilatatur arteria vltra cauum naturale, extenditur, ac proinde à sola facultate vitali agitur: cùm constringitur, vsque dum ad naturale id cauum redit, agitur à facultate, adiuuante grauitate membri. mouerentur enim tunicę illo motu etiam si à facultate dimitterentur: quanquam, vt diximus, nō mouerentur ad rhythmum. Si verò infra cauum proprium comprimuntur (quod nunquam fit in pulsu naturali) quod infra illud superest, à sola facultate fit, etiam renitente membri natura. vt contrà ascensus vsque ad hoc cauum, fit à facultate, adiuuante firmitudine partium membri: reliquum à sola facultate membro obsistente. Quòd arterię non constringantur omnino, sed habeant quædam caua naturalia etiā post constrictionem: dixit apertè Galenus libello, Quòd sanguis in arteriis secundum naturam contineatur, his verbis. Nam quid vult potiùs, an arterias ad extremum vsque contrahi? vt venas: aut, quod verum est, ad certum vsque terminum? Ex dictis rursus constat, quod paulò antè dictum est, externam quietem in pulsu non aliter ac in respiratione, opus esse facultatis: internam verò otium. Quare ex ratione in hoc quoque proportio pulsus est ad respirationem: vt quies interna in naturali differentia (nam in hac solùm est interna quies otium) longior sit, quàm externa. Igitur (vt colligamus iam tandem) quia pulsus & respiratio propter eosdem vsus fiunt, sed à diuersis facultatibus, & per diuersa instrumenta: fit vt respiratio & pulsus à similibus causis, aut eisdem, perpetuò alterentur eodem modo. vt qui irascuntur, aut exercentur, declarāt. Verùm hoc intelligi debet: dempta voluntate. quæ potest, vt lubet, permutare respirationē, pulsum minimè. proinde phrenitici, quanquam habent respirationem magnam & raram, non tamen talē habent pulsum. Præterea excipi debent vitia instrumentorum. nam cùm hæc diuersa sint, possunt respirationem aliter ac pulsum permutare. vt qui ingurgitauere cibos vsque ad ventris distentionem: comparant magna ex parte pulsum magnum, & respirationem paruam ex compressione septi transuersi. in reli-

quis proportione sibi respondentes motus sunt, nondum tamen in numero motuum. non enim tot pulsationibus tot respondent respirationes, sed ad proportionem. Est aliud pulsui cum respiratione cõmune, quòd, scilicet, vtriusque instrumenta à suis principiis recipiunt influentem facultatem: musculi à cerebro, arteriæ à corde. & vtraque recipiunt per illustrationem, non per spiritum. repentè enim vis communicatur vtrisque. nam tam citò mouemus thoracem, quàm volumus: & tam citò mouetur arteria in extrema manu, quàm cor ipsum. amant præterea recipere hunc fulgorem interiùs & à radicibus, per ipsas tunicas. quo influxu si priuantur, etiam si affluant spiritibus, carent actione. quod experiri docet Galenus scissa vena, ac immisso in eam calamo, constrictáque per medium calami vena. sic enim immobilis redditur ea venæ pars, quæ est vltra laqueum: quanquam per ipsum calamum satis multa spiritus copia permeat. Sed satis multa iam diximus de iis, quibus spiratio & pulsus conueniunt, & discrepant. quare ad aliam disputationem conuertamur.

An Arteriæ simul attollantur, ac deprimantur cum corde. Cap. III.

NVLLA re ampliùs barbari medici, vt sæpè conquesti sumus, plus artem vitiauerunt: quàm reuocatis rursus antiquatis opinionibus, quas multò antè Galenus improbauerat. quarum præstaret non meminisse, quàm omnium quas tam varia scriptorum ingenia inuenire potuerunt, repetita memoria profectum artis retardare. faciat Deus, vt studiosi deinceps nostro labori non inuidentes, si quid iam tandem viderint ex Galeni libris distinctè erutum, & firmis rationibus confirmatum, nõ vsque adeò conflictentur opinionibus. Sed ad artis opera progrediantur expeditiores. Erasistratus, vt ex Galeno accepimus, docebat, Arterias non dilatari cum corde, sed quo tempore cor constringitur: & rursus constringi, cùm dilatatur cor. contrà ac Aristoteles, qui libello De spiratione (si modò Aristotelis liber ille est) ita dicit: Et pulsant venæ omnes, & simul inuicem, eò quòd appenduntur ex ipso corde. mouet autem cor perpetuò: quare & illæ semper & simul (intellige mouentur) quando mouet, (subaudi ipsum cor.) Ita enim verti hæc verba. καὶ σφύζουσιν αἱ φλέβες πᾶσαι, καὶ ἅμα ἀλλήλαις, διὰ τὸ ἠρτῆσθαι ἐκ τῆς καρδίας. κινεῖ δ' ἡ καρδία ἀεὶ ὥστε κἀκεῖναι ἀεί,, καὶ ἅμα ἀλλήλαις, ὅτε κινεῖ. Galenus quarto de differentia pulsuum cap. 6. damnat apertè Erasistrati opinionem, & Herophilum insequitur, qui omnes arterias simul cum corde dilatari, ac constringi docuit. In libello De vsu pulsus hoc idem docuit. Eodem modo sexto de vsu particularum ex anatome reddens rationem qua fit, vt etsi cor & vasa omnia quæ ab illo oriuntur, aut in illum inseruntur, dilatentur simul: tamen quædam sint quæ trahant à corde plus, quædam quæ plus remittant in illud. Quæ ratio in quibusdã tunicis est, vt mox enarrabo. Tamen Auicena, qui habet hoc suæ gloriæ præcipuum caput, quòd nihil non corruperit antiquæ doctrinæ, vniuersæ suorum sequacium scholæ ansam præstitit errandi, dicens Fen prima primi cap. 4. doctrinæ 6. Virtus vitalis simul constringit, & dilatat. Et rursus secunda primi cap. 6. Arteriȩ non secundum modum dilatationis & constrictionis cordis, sed secundum proprium arteriarum corpus mouentur. Sed præstiterit horum rationes referre quàm verba. Cor (dicunt) de sententia Galeni & arteriæ dilatatione trahunt, constrictione expellunt: sed non possunt simul cor & arteriæ trahere, quoniam corde ab arteriis trahente, & arteriis à corde, mutua tractione impedirentur. O miram hominum sapientiam. an hoc vos conuincit argumentum? ergo si docuerimus fieri posse, vt cor & arteriæ simul trahant, & simul etiam expellant, quin sibi ipsis impedimento sint: adducemini vos quoque ad concedendum, simul pulsare. Qua ratione (dicũt) fiet, vt cor accipiat ab arteria venali, & mittat in aortam, dilatando vtramque? an potest cor, quia sic expedit, ita aëris & spirituum materiam dispensare? non sanè. Sed si huius quoque euentus causam apposuerimus, non ampliùs audebitis negare quod experimentum declarat: altera manu, vt Galenus docet, imposita cordi, altera carpo manus. maximè cùm intelligi haud possit, cor dilatari, & ex eius penetralibus trahentes ortum arterias, non simul dilatari, διὰ τὸ ἠρτῆσθαι, id est, quoniam à corde suspenduntur, vt dicebat Aristoteles.

Ergo rem paucis accipite. Cor duos habet ventriculos: alium dextrum, alium sinistrum. dexter habet sanguinis plus quàm spiritus: sinister plus spiritus quàm sanguinis. duo vasa inseruntur in cor: aliud in dextrum sinum (ramus scilicet venæ cauæ) aliud in sinistrũ, arteria scilicet venalis: quæ proinde venalis dicitur, quòd simplici tunica constat, vt vena. alia duo vasa oriuntur à corde: aliud à sinistro sinu (arteria scilicet quæ dicitur aorta) aliud à dextro, vena nempe arterialis. quæ sic appellatur, quia constat duplici tunica. horum quatuor duo sunt ad trahendum à corde, arteria scilicet aorta trahit à corde spiritus & sanguinem versus membra, vena arterialis deducit sanguinem ad nutritionem pulmonis: duo sunt ad trahendum ad cor, vena caua sanguinem, arteria venalis inspiratum aërem. horum osculis adnascuntur membranulæ quædam prætenues, quæ vocari solent adnatæ tunicæ. sunt tribus vasis (omnibus scilicet, dempta arteria venali) ternæ: arteriæ venali duæ tantùm. Vasa accipientia à corde substantiam aliquam (hæc sunt aorta, & vena arterialis) habent illas tendentes extrorsum, quod est habentes radices in corde, & spectantes extra: quę verò sunt mittentia in cor, caua inquam vena & arteria venalis, contrà habent introrsum vergentes. Ergo quando cor & arteriæ dilatantur, tunicæ illæ in aortæ & venæ arterialis radicibus, dilatatæ interim secundum radices, coëunt secundum cuspides (voco cuspides partes radicibus oppositas, quanquam latiusculę quædam partes sunt, sed quia ita inualuit vsus) atque ita fit, vt quoniam quo tempore omnia simul incipiunt dilatari, osculum reclusum est, arteriæ trahere possint à corde: quando verò iam constringi incipiunt, inueniunt arteriæ tunicas illas extrorsum clausas, quare non possunt ad cor remittere: cor verò potest fuligines ad arterias mittere. quia hæ tunc recluduntur, & suus positus facit, vt ab impetu interiùs extrorsum facto, subuertantur facilè: ab impetu facto exteriùs introrsum, potiùs cõcludantur. propterea vasa quæ acceptura erant, tunicas habuerunt extrorsum cuspidibus vergentes: & quę tribuunt cordi, introrsum. sic enim cùm cor dilatatur, dilatans simul cuspides alligatas illi, recludit osculum: & ita sugit sanguinem à vena caua, aërem ab arteria vocata venali. Quando constringitur contrà: hæ cuspides præueniunt coniungi, & orificia obstrui, atque ita cor remittit nihil. sed quoniam plus oportuit obstrui orificium, quod it ad cauam venam, ad quam nihil oportuit remitti, quàm quod ad arteriã venalem, ad quam nonnihil calfacti aëris & fuliginum remitti erat ex vsu: hoc duas tantùm tunicas habuit, eásque intrò vergentes, illud tres. Hæc ergo ita se habent. Quòd verò cor & arteriæ neque trahendo mutuò, neque expellendo se impediant, restat nunc demonstrare. Omnia in humano corpore, vt mirus docet Hippocrates, atque de illius sententia sæpè repetit Galenus, habent communem confluxũ. omnia ex omnibus possunt accipere, atque in omnia demandare. itaque non est opus, quò cor expellat, arterias amplificari ad recipiendum, neque contrà: sed simul expellere possunt, in se scilicet, & in alia omnia membra, & extra corpus. Adde rursus, Arterias non omnino obstrui, cùm constringuntur: sed sua etiam caua retinere. quare possunt simul ab altera parte recipere, & in alteram motu vno & perpetuo remittere, vt in vasis prælongis, vndequaque pariter compressis, fieri conspicimus. Hac ergo ratione commodiùs fit, quàm vt illi fingunt. Quorum sententia non intelligo qua ratione possit non esse absurda. Si enim quod compressum cor expulit, tumefactæ arteriæ continerent: cor cùm dilataretur, cùm vndequaque trahat, resumeret ab arteriis, & ita aër, aut fuligo, à corde ad arterias, & ab his ad cor reciprocè impelleretur. Igitur si quid bonis autoribus & firmis rationibus fidei tribuendum est, cor & arteriæ simul dilatantur & constringuntur.

De differentia pulsuum, & quot sint illorum species. Cap. IIII.

QVÆ Galenus demonstrauit, vt in principio huius sermonis dixi, certũ est pręterire, vel ad dicẽda breuiter recolere: si quid ab illo est omissum, prosequi. quare cùm in principio operis de differentia pulsuum ille cum demõstratione docuerit, quot sint, ego de hac re longum sermonẽ non habebo: sed veluti aliud agens, docebo octo tantùm esse species pulsuum, quarũ oporteat medicum meminisse. si quæ enim

aliæ, præter has, dictæ sunt à medicis, aut non sunt pulsus species, magis quàm rei alterius: aut si re vera pulsus species sunt, non tamen sub sensum medici possunt cadere. quod hac ratione inuenit Galenus. Omnẽ pulsus differentiam necesse est desumi ex motibus, aut ex quietibus, aut ex corpore arteriæ, aut ex virtute, aut ex tempore motuum. Motui potest accidere, aut magnitudo secundum magnitudinem arteriæ quæ mouetur, atque ita fit primum genus (nihil enim interest, aut genus, aut differentiam, aut speciem appellare) magni, aut parui: aut velocitas, & fit genus alterum, velocis aut tardi. Quietibus potest accidere longitudo, aut breuitas: & fit genus tertium, crebri, aut rari. Facultati accidit robur, aut debilitas: vnde fit aliud, vehementis aut imbecillis. Corpori arteriæ potest accidere mollities, aut durities: vnde quintum est genus, duri aut mollis. Temporibus dilatationis & constrictionis potest accidere proportio aut improportio, quæ rhythmus est pulsus. His omnibus potest accidere æqualitas aut inæqualitas, & inæqualitas potest fieri cũ ordine, aut sine ordine: vnde duo alia genera proficiscuntur, quæ cum prioribus sunt octo: magnus aut paruus, velox aut tardus, creber aut rarus, vehemens aut debilis, durus aut mollis, enrhythmus aut arrhythmus, æqualis aut inæqualis, ordinatus aut non ordinatus. Sunt qui ex corpore arterię desumant differentiam aliã, quam dicunt, calidi aut frigidi: sed hęc differentia, febrium est, non pulsus, magis quàm si quis pulsum dicat album aut nigrum. quia huius coloris est arteria. ex cauo arteriæ desumunt alij aliam, pleni aut vacui pulsus: sed hæc differentia aut nihil significat, aut est prorsum incognita sensu. Nam arteria verè vacua, id est, nulla substantia plena, non potest esse. ergo plena dicetur, aut quæ plena est humore, respectu alterius quæ plena sit spiritu: aut quæ plena est crasso humore, respectu alterius quæ plena sit tenui: aut quæ multã continet substantiam, respectu alterius quæ paucam: aut quæ vehementem habet spiritum, aut valde calidum, respectu alterius quæ nec adeò vigentem, neque adeò calidũ habeat. nullus possit inuenire aliam rationem plenitudinis. Sed nullam harum oportet in proprio pulsus genere constituere. nam duo hi vltimi modi, alter non est differentia pulsus, calidus scilicet aut frigidus spiritus, sed, vt paulò antè diximus, febrium: alter, scilicet vigens spiritus aut non vigens, pertinet ad aliud genus, vehementis inquam aut languidi pulsus. habere arteriam interiùs multam aut paucam substantiam: non aliter cognoscas, quàm si arteria multum aut parum distenta est, & hoc habet sensum magni aut parui pulsus. Quòd si tactus ipse sentit humorẽ in ipsis tunicis arteriarum: hoc non aliter fiat, quàm emollitis tunicis, aut distentis: quod habet sensum mollis aut duri pulsus. Duorum ergo alterum superest, aut, vt tactu sentiamus, sit ne humor in arteria aut spiritus: vel, sit ne humor qui continetur, crassus aut tenuis. Sed neutrũ horum, tactu discerni potest. nam neque in vase magno, vt vtre aut vesica, tactu diiudices quid interiùs contineatur, nisi fortè ex fluctuatione, aut pulsatione, aut modo aliquo tali, quali nullatenus in arteriis vti potes. si enim aliter, aut ex sola tactione cognosceremus: non opus esset multo negotio ad distinguendam hydropem ascitem à tympanite. quin potiùs tactu solo eam distingueremus. Scimus tamen non aliter nos sentire, aquam esse intra peritonæum: quàm ex fluctuatione, conuerso homine de latere in latus, aut excauatione relicta in regione ventris post compressionem, simili ei, quæ in œdematis. nec aliter sentimus aërem esse: quàm ex sonitu tympani, pulsato ventre. sed ridiculum, si quisquam dicat: arterias, angusta adeò & parua vasa, pulsari posse, aut humorem in ea fluctuare. iam verò neque fouea relinqui potest in arteria plena humore, etsi comprimatur: cùm propter paruitatẽ arteriæ, tum etiam propter proprium motum suarum tunicarum. non enim, vt vter, eleuatur ab humore: sed à vitali vi quam habet à corde influentem. Iam etiam ridiculũ est dicere: tam crassos succos contineri in arteriis, vt resistant tactui, & ita suæ crassitiei præstent sensum, nisi aut lutum, aut arenam, aut lapides, intelligas esse in arteriis congestos. Nullum ergo est genus, pleni aut vacui pulsus: vel sensu cognosci id non potest. Quare tantùm sunt octo species pulsuum: nec excogitari potest, vnde differentia alia, quæ verè esset pulsus, desumeretur. Sed fortasse quisquam roget nos, cur vt in proportione temporis dilatationis, ad tempus constrictionis, consideratur quidam rhythmus, non ita in proportione quietum ad se inuicem consideratur alter? Hic intelligat

(quod

(quod fortasse hic sermo in processu demonstrabit) quietis internæ tempus non posse exactè sentiri: quippe quæ nonnihil assumit ex prima dilatationis parte, & vltima constrictionis. proindeque non posse talem proportionem obseruari. Itaque nullam calumniam hæc diuisio videtur posse pati.

An ordo aut contrarium semper accidat inæqualitati. Cap. V.

GALENVS primo de differentia pulsum cap. 9. ita scripsit: ὁ δὲ τεταγμένος, καὶ ἄτακτος, τμηθέντος τοῦ ἀνωμάλου εἴς τε τὸ κατὰ περιόδους ἴσον, καὶ εἰς τὸ παντελῶς ἄνισον, καθ' ἑκάτεραν τῶν τμημάτων τὴν γένεσιν ἔχουσι· κατὰ μὲν τὸ τῶν περιόδων ἴσον ὁ τεταγμένος, κατὰ δὲ τὸ παντελῶς ἄνισον ὁ ἄτακτος. id est, fiunt autem ordinatus & inordinatus pulsus, diuisa inæqualitate, in æqualitatem periodorum, & omnimodam inæqualitatem: iuxta æqualitatem periodorum ordinatus, iuxta integram inæqualitatem inordinatus. Itaque de sententia illius, solus inæqualis dici potest ordinatus aut inordinatus: in ęquali verò non spectatur ordo, aut contrarium. Huic loco videtur esse contrarius alter ex isagoge, capite de pulsu lethargicorũ, vbi ita est scriptum: εἰδέναι χρὴ τοῦτο καθόλου, ταῖς ἀνωμαλίαις ὡς τὸ πολὺ τὴν ἀταξίαν ἑπομένην· σπανίως δ' ἐστὶ εὑρεῖν ἀνώμαλον σφυγμὸν τεταγμένον. id est, Scire hoc oportet vniuersè, inæqualitatibus vt plurimùm adesse ordinis perturbationem: rarò autem contingit inuenire inæqualem pulsum ordinatum. Vide quàm sit hic locus priori contrarius. dicit enim hîc apertè: rarò ordinatum non esse æqualem. quare non fiet ordinatus aut inordinatus ex distributione inæqualis: sed tam æqualis quàm inæqualis poterit habere ordinem. Quãtum ego intelligo, ordo, si quis consideret exactè, & vt prouectum iam virum in arte decet, nulli potest accidere differentiæ: quæ non possit recipere ordinis perturbationem, mutato solùm ordine. hæc enim est contrariorum lex. Sed æqualis pulsus non potest fieri inordinatus, nisi amittat æqualitatem: quare differentia quam habet, æqualitas propriè est, non ordo. atque hoc docet Galenus primo de differentia pulsuum. sed si quis cõsideret minùs exactè, vt licet tyroni, licet ei dicere: pulsum omnem, qui inordinatus non est, esse quodammodo ordinatum. tales sunt omnes æquales. hoc modo locutus est Galenus ad tyrones: quo in libro constat, vt hoc, ita multa alia scripta esse minùs curiosè, quæ ipsemet Galenus in commentariis de pulsibus excoluit.

Vtrum pulsus possit venire ad tantam crebritatem, vt alterutram quietum omnino amittat. Cap. VI.

QVÆSTIO, quam modò suscipimus disputandam, neque ab Hippocrate, neque à Galeno, neque ab aliquo illorum, qui quæstiones medicas scripserũt, nec ab aliquo medicinæ professore ante nos disputata est: quippe quam primi nos inuenimus nulli enim hactenus erat dubium, inter contrarios motus quietem intercedere aliquã necessariò, saltem nostræ tempestatis medicorum. Nam Galenus, vt procedens sermo declarabit, contrariũ videtur sensisse: quanquam neque illud quidem admodũ distinctè. Illud vnum apertè professus est, vt multis aliis in locis, ita primo De differentia pulsuum cap. 15. in dicroto pulsu lapsum arteriæ ab vltimo distentionis termino nullã quæ sentiri possit, quietem dirimere. An verò & sine quiete quæ sentiri possit, possit arteria recurrere, illud non omnino explicuit: fortasse nimis curiosum, & minùs necessariũ censuit esse medicis, dummodo primũ illud non ignoraretur. medicus enim sensu ducitur, nõ ratione & intellectu. Mihi verò illud etiam semper visum est verissimũ: posse pulsum alterutra quietum, aut etiam vtraq; omnino priuari. Nec verò est, quòd quisquam me vt nimis curiosè philosophantem, in re medica præcipuè, incuset: tota enim De differentia pulsuum doctrina, multa plena est contemplatione apud Galenũ. Præterea, qui semel illud recipiunt ex Galeno, in dicroti pulsus recessu nullã, quæ sentiri possit, quietem esse: qua nam facultate iudicãt aliquam prorsus quietem intercedere? Non arbitror sensu: sensu enim percipi nõ potest. ergo philosophica ratione. Eadẽ mihi videor monstrare, contrarium posse contingere. Primũ hæc nostra quæstio versetur primo illo cardine, qui in philoso-

phia totus constitutus est: An possint fieri duo cōtrarii motus sine quiete media: quod in principio disputationis monstro. ita enim (arbitror) oportet paradoxã opinionē. Intellige mihi proiectū esse lapillū sursum, & interim, dū lapillus ascendit, corruere ingentē aliquā turrim: atque in descensu obuiā fieri ascendenti lapillo, atq; illū secū motū adhuc deorsum rapere. Vides necesse esse, aut lapillum ascendētem descendere, priùs quàm quiescat: aut magnā turris molem à paruo lapillo pensilē in aëre retardari. quod qui concedet, sensu cōuincetur indigere. Dices fortasse: Detinetur turris tempore, quod percipi non possit præ breuitate. Lubet tunc interrogare, cur quiescit moles illa ingēs: & motus eius interrūpitur breui illo tēpore? Aut turris ipsa quiescit, quò vacet lapillo quiescere, ne tu mendax sis: aut sistitur turris, quia videlicet lapillus restitit descensui. Primum illud fortè non faciet turris: nisi tuæ sententiæ sit, & ab aliquo priùs eius quod expedit, fuerit admonita. secundū hoc nec tu ipse dices: cùm tam parua resistentia in lapillo sit præ turris pōdere. Sed addet aliquis. quoniam parua resistētia est, paruum tempus sistit turrim. Ita ne? Cur igitur solus ipse aër non sistebat: sed continuus erat adhuc motus? Resistebat enim & mediū nonnihil. Ergo, si quantulacunq; resistentia valet sistere quantācunq; molem, & magnitudo resistētiæ magnitudine temporis, quo sistit, pēsatur: necesse erat, singulas interiecti aeris partes, singulas quietes efficere. & partes medii (quippe quod continuum est) sunt infinitæ. quare in infinitis cessationibus necesse erat infinitū tempus quiescere: & ita tandem in perpetuum non poterat eius motui opportunū aliquod cōcedi tempus, in quo non à cessationibus interpellaretur. Est igitur euidenter verum, & monstratione confirmatū: esse motus contrarios sine quiete media. Qua ergo ratione dixerit Aristoteles octauo de motu (physica vocant vulgò) cap. 7. vbi de motu alterationis & accretionis disceptat: Manifestum aūt, quòd id quod mouetur, quiescet in cōtrario. & rursus sequenti capite de latione hoc idem monstrat, & in linea recta recursum sine quiete fieri posse negat. Galenus quoq; primo de differentia pulsuum cap. 3. ita scripsit: Nam priùs contrariū motum arteria, quàm primum sedauerit, non exordiatur. In hac quæstione ita videtur sentiendum. Quando duo motus fiunt à natura agente naturaliter, aut alter à causa præter naturam, & alter à naturali, sed naturalis motus superuenit non naturali: tunc temporis necesse est, quietē aliquam dirimere contrarios motus, vt in pulsu naturali, aut cùm lapis sursum proiectus deinde suo pondere descendit. Si verò aut à virtute irritata vehemēter præter naturā, aut à causa externa, & violēta secundus motus fit: nihil prohibet sine quiete recurrere. vt in lapide illo, qui non descendebat sua grauitate, sed à corruente turri repellebatur: aut in pulsu dicroto ex vibratione. in quo, cùm partes quædā sursum, quædā deorsum simul agantur: fit, vt quæ ascendebant, in medio ascensu à descendentibus violentiùs, motu nondū finito, sine quiete retrahantur: vt cùm cor est inæqualiter intemperatum: ita vt aliæ eius partes ardeant calore, aliæ sint fumido vapore plenæ. Fit hoc quatuor modis, vt inquit Galenus secundo De præsagitione ex pulsibus capite 8. his verbis: Itaq; siue distendatur arteria opera eorum quæ distēdunt, excipiet contractio interim distentionē & citra externā quietem: siue contrahatur, agentibus his quæ cōtrahunt. vtrunq; aūt horum plurib. modis fiet: aut enim omnino vincet secundus motus priorem, aut aliquantū retrahet: vincens aūt prior, modum institutū complebit. vt tres fiant omnes differētiæ pulsuum, & in distentione & in cōtractione. Prima, cùm distentionē priùs quàm mensuram impleuit, contractio excipiat: altera, cùm prorsus completam excipiat, externa quiete perdita: tertia, cùm distentionem, cùm adhuc fit, motus contrarius retrahat, qui debilior redditus, reliquum sinat compleri. haud aliter etiam distentio contractionem nunc iam absolutam excipit, non permittens consistere: nunc eam, priùs quàm confecta fit, impediens & vincens excipit. Hæc Galenus. Nos quatuor modis diximus fieri, vt arteria priuetur quiete. quia, quod ad nostram attinet disputationem, tertius idem est cum primo. Ex his ergo facilè quiuis (arbitror) quantumuis rudis intelliget: Galenū quoq; ita sensisse, & antiquissimū esse

hoc

hoc dogma. Quare huius quæstionis iam faciam finem, si priùs Aristotelis argumẽtis responderim. Nunquã enim contemnendus vir hic est. Si (inquit) aliquid mouetur de a, ad b, & in b non quiescit: mouetur, & nũquam est in fine, & in extremo motus simul adest & abest à b. Respondetur: aliud est esse in aliquo loco, & aliud quiescere in illo. potest enim esse in loco etiã quod mouetur: vt ignis in proprio dicitur esse loco, quiescens nullibi. Præterea, necesse esse in fine actu quiescere (quia illud est verè esse in loco) cùm à virtute propria rei quę mouetur, agente naturaliter fit secundus motus, intelligo & concedo: sed cùm fit aliunde adueniente hoste, qui istas quiescendi inducias non dat, neq; concedit potiri fine, vt virtus facit, cur tum quoq; quiescat? Igitur ipsęquoq; Aristotelis rationes, cum nostra interpretatione videntur habere vim. nam aliud, quod affert, de accessu & recessu in eodem temporis puncto, quo pacto Aristotelem conturbat? Requiro enim ab illo, An, cùm res quæ mouetur, it de a, ad b, per c, motu continuo & perpetuo: illius pars d, gratia exempli, accedat simul, atq; in eodem temporis puncto, & recedat à c. Si concedit, concedam. Neque est quod ille miretur, aut accuset. Si negat: rationem requiram, qua illi ipsi respondebo. Videtur itaque nostra sententia Aristotelis esse opinio. nam cùm à virtute agente naturaliter fit secundus motus, quæ colligit, absurda & grauia sunt: alioqui nulla. sed non tam constat Aristotelem ita sensisse, quàm veram esse sententiam de qua dicendi iam finem facio, quò ad aliam quæstionem transgrediar.

Quatenus possit cognosci constrictio. Cap. VII.

IN hunc vsque diem durat apud plerosq; medicos antiquata illa Archigenis sententia: constrictionẽ sentiri non posse. quam tamen conuicit Galenus, docens dignoscendæ illius apertam rationem. Omnes (inquit) pulsuum differẽtiæ sentiuntur non per se: sed per affectũ, quem tactui inferunt. sed infert cõstrictio tactui nostro affectionẽ, quæ nõ minùs sentiri potest, quàm dilatatio. nã dilatatio arteriæ facit cõprimi pulpam nostri digiti, & cõstrictio facit dilatari: & tactus potest sentire tam propriã dilatationẽ, quàm cõstrictionem. ergo potest sentire tam pulsus constrictionem, quàm dilatationẽ. Sed videtur hæc eadem ratio cõficere, non solùm sentiri posse constrictionẽ, sed etiam necessariò sentiri: atq; adeò necessariò sentiri tantũ constrictionis, quãtum dilatationis. nam, quẽadmodum ipse Galenus inquit: Necesse est tantum carnis exquisitè recurrere in descensu, quantũ ascẽderit compressum arteriæ dilatatione. igitur affectiones tactuũ, per quas sentiuntur dilatatio & cõstrictio, æquales sunt. quare & ipsi sensus. Sed res non ita habet. nam, si tantum constrictionis sentiretur necessariò, quantũ dilatationis: neminem posset latere constrictio, qui sentiret dilatationẽ. tamen dilatatio latet neminem: & ad constrictionis sensum Galenus ipse indiguit longa exercitatione. Vnde illud apertè deducitur: notitiam constrictionis, & dilatationis fieri per æquales tactus affectus. atque proinde tantum constrictionis cognosci posse, quantũ dilatationis. Cæterùm, quia constrictionis notitia obscura est, & difficilior notitia dilatationis: fit vt possit aliquis dilatationem sentire sine sensu constrictionis, & vt raro quisquam tantum sentiat constrictionis, quantũ dilatationis. Est verò notitia constrictionis difficilior, quàm dilatationis. nõ, vt dicũt quàm multi, quia constrictio interiùs fit sub cute, & carne: nam nec dilatatio fit extra hæc. in eisdem enim sedibus dilatatur arteria, in quibus constringitur. Sed constat, Violentas affectiones faciliùs sentiri inuiolentis: & eas quæ extrinsecus inferuntur, quàm quæ à nostra ipsorũ natura fiũt. nam, si quis ab externo aliquo corpore refrigeratur: acriorẽ habet passionis sensum, quã cùm postmodum, amoto refrigerante, sua sponte incalescit, quamuis tantũ recuperet caloris, quantum à refrigerante violẽter fuerat corruptũ. Ita cũ arteria dilatatur, ab ipsis tunicis dilatatis, cõprimitur caro nostra ꝑ vim: cùm cõstringitur arteria, dilatatur caro sua sponte, remissa violentia. Quare constat: passionem propriam tactus, qua sentit constrictionem, tardioris esse sensus, & proinde constrictionis notitiam obscuriorem. Igitur sentiri potest tantum constrictionis, quantum dilatationis, per longam exercitationem, & optimam naturam: tamen raro non sentitur plus

dilatationis. Sed nec dilatatio nec constrictio potest sentiri tota: quin potiùs cum quiete interna in sede profundiori latet necessariò vltima constrictionis pars, & prima dilatationis tanta, quantā membra incumbentia arteriæ, & pondus quod accedit ex ipso tactu, possunt detrahere de constrictionis dignotione. Id quod euidenter licet cuiuis intelligere, consideranti: pulsus omnes, cùm sensim imminuuntur homine tendente ad mortem, priùs sensum fugere præ paruitate, quàm omnino sustollantur. Videas enim duos, aut plures medicos, ægrotū visentes, hūc quidem obscurè parū, illum omnino sentire nihil: prout quisq; præditus est bona natura, & magna exercitatione. Cùm ergo nullus tam acri sit sensu, & tanta exercitatione, in quo nihil desideretur: euidenti argumento est, semper aliquid relinqui ante extinctionem, quod sentiri non possit. Ergo tanta pars dilatationis & constrictionis in maiori pulsu fugiebat sensum: quāta relicta est in hoc, qui est in hypothesi, præ paruitate sensum fugiēs. Fugit itaq; sensum semper pars quædā dilatationis, & alia constrictionis. cùm verò dilatatio & cōstrictio æquales reuera sint (nisi fortè, cùm contingit rhythmū alterari) & constrictionis pars quæ sentitur, non possit esse maior parte dilatationis quæ sentitur, sed ferè semper sit minor, vt explicuimus: constat partem constrictionis, quæ fugit sensum, magna ex parte esse maiorē parte dilatationis, minorē verò nunquam posse esse, sed ad summū æqualem. Atqui iam diximus quatenus possit sentiri constrictio.

De dignoscenda velocitate pulsus. Cap. VIII.

TERTIO libro De dignoscendis pulsibus cap. I. docet Galenus, ad cognoscendam motus velocitatē non oportere tempus motus cōferre cum spacio: sed satis esse impetum considerare, & an facilè locis cedat res mota. manere e[illegible]m, inquit, in locis rem, quę mouetur, aliquatenus. Qui locus alioqui obscurissimus, à nullo, quem ego norim, hactenus enarratus est. Quare cùm nonnulla dicenda sint propter eruditionem, nōnulla propter lectionē, Galeni præcipuè: cuius mentem non assequi, cùm in eo semper versemur, turpe sit. Quæstio de motu omnino physica est: nonnihil tamen de illa dici à nobis hoc in loco oportere in animum induxi, quòd de ea nullus dixerit, & quòd non parum cum pulsuū dignotione coniuncta sit. Si enim arteria, dum mouetur, aliquo modo in locis spatii manet, satis est rationē mansiuncularū, & impetus modum considerare: sin minùs, opus est tempus cum spatio conferre ad velocitatis dignotionem. Galeni verba hæc sunt. Vbi enim in locis morantur, tardum esse motū diximus: vbi facilè discedunt, celerem. hîc scio futurū, vt quæstio se physica offerat: An corpus dum mouetur, etiam maneat aliquo modo. atqui in cōmentariis de motu, illud ita, vt quod maximè, probatur verum esse: at in præsentia cauebimus, ne implicemus nos tantis quæstionibus. illud tantùm quo sensus informatur ad cognoscendos celeres & tardos pulsus, satis est, si dicamus. nimirum quendā motum cedere videri facilè locis, in quibus semper fit, quendam diutius in illis morari: itaque hunc tardum, illum celerem vocari. ex locorum transitu sensu dignotionis facto: non ex totius motus tempore, neque separatim & solo, neque quatenus cum quantitate comparatur. itaque celeritatis & tarditatis facilè notitiam consequimur: non perinde consecuturi, si quantitate temporis & interuallorum obseruata, eorum sustineremus proportiones obseruare. enimuero non sustinemus. Nam vt in primam mutationem aciem intendimus, momento temporis, moram corporis de quo disceptatur, deprehendimus: ex qua coniicimus transitum. quæcunque igitur eminus cernimus: hæc nobis interim diutius videntur consistere, licet agitantur velocissimè. vnde liquet ratione nos motum, non sensu deprehendere: siquidem cùm prima quæque pars quæ sentiri potest, corporis quod mouetur, in primo loco qui sentiri potest, tempore primo quod sentiri potest, manet: quod cernimus, videtur esse immotum. at verò, vbi prima pars, quæ sentiri potest, in primo est loco, & tempore manet breuiori, primo quod sentiri potest: tunc videtur moueri. quodcunq; enī dictorū dissecari, quòd ad naturā attinet, in infinitum potest: sensu verò, primas certas habet, & indiuiduas

duas partes. quod planum facit: ratione omnem motũ, non sensu dignosci. quia verò sensui ratio coniuncta est, & mentis est transcursus velocissimus: sæpenumero non ratione, sed sensu deprehendi videtur. Nam quorũ in primo ad sensum loco manet: horũ tantùm nos motus apertè fatemur, non sensibus, sed ratione colligere. vt gnomonis vmbræ, & lunæ, & solis, & omnium siderũ, & si quæ alia à nobis longissimè distãt: quorum autẽ, vt dixi, breuius est tempus, eo, quod primũ ad sensum est, sine tempore horũ mansio & transgressio locorum videtur. omne eñ quod minori, primo ad sensum, tempore fit, omnino tempore videtur carere. Hæc suffecerit, ex Galeno desumpsisse. Omnes hucusq; difficilem hunc 10 locũ transiliere, nihil in illo enarrãdo, quasi omnino medicis sit inutilis, laborãtes: qui tamen, vt diximus, non adeò est inutilis. sed vt esset inutilis: mihi semper graue fuit non intelligenti autoris locum aliquẽ, ad vlteriora transire. Hic locus continet opinionẽ Galeni de latione: quæ Zenonis fuit, & Stoicorũ multò antè. Hanc ego modò pro loci intelligentia declarabo: ostendãq;, eam nõ minùs contraria probabilem. Expositio integra, vt ex pscriptis verbis patet, cõmentarios Galeni de motu poscebat: qui tamen, vt multa alia eiusdẽ autoris opera, desiderantur. Sed quæ illius opinio sit de motu secundum locũ, quantũ ex hac dictione licet colligere, iam declaro. Cùm corpus aliquod mouetur: facit & mansiunculas quasdã, quæ quietes sunt, in locis spatii per quod mouetur, & de loco ad lo-20 cum, transgressionẽ. Transgressio motus est continuus, sed qui sentiri non possit præ breuitate temporis quod insumit: & in omni motu semper æqualis. Mansiunculæ nunc sunt minores, nunc maiores, pro ratione velocitatis motus. quod enim corpus velociùs mouetur, minùs manet in locis: quod tardiùs, plus. Vnde liquet, motum non sentiri. quod enim est transgressio, illud præ breuitate percipi non potest: mansiunculæ autem, quietes sunt. Sed videmur nobis videre motum: quoniam videmus corpus quod mouetur, in alio & alio loco esse. Vnde moueri intelligimus, non quiescere. Atqui cùm esse in alio & alio loco sensus perci piat, & rationis transcursus sit velocissimus: fit vt nobisipsis videre motum videamur, non intelligere. Transgressiones, quanquam æquales sunt, semper secun-30 dum tempus, siue diuersa sint corpora quæ mouentur, siue idem, modò velociùs, modò tardiùs agitatum: tamen possunt esse inęquales, secundum partes eiusdem corporis quod mouetur, nimirum vt motus ipse. Cùm enim cœlum mouetur: pars quæ est in superficie conuexa, maiores facit transgressiones secundum spatium, quàm quæ est in concaua. sed hoc non tam est inæquales esse trãsgressiones, quàm vnam inæqualem. totũ enim cœlũ se ipso, etiam si modò moueretur celeriùs, modò tardiùs, neq; maiores, neq; minores, neq; celeriores, neq; tardiores transgressiones faceret. sed neq; inferius cœlũ superiori, quantũuis hoc celeriùs, illud tardiùs moueatur, minores aut tardiores transgressiones facit: neq;, vt in summa dicã, corpus quodpiã altero, vtcunq; moueantur æquè, aut non æ-40 què velociter. tota eñ hęc differentia est in mansiunculis, non in transgressionibus. Hęc est Galeni de motu secundum locũ opinio. Quæ tam est probabilis: vt parum absit, quin eam contraria atq; adeò cõmuni fere omniũ sententia dicam multò probabiliorẽ. Nam primò, si omnis motus secundũ locum continuus est, & nullis quietibus interceptus: corpus quod mouetur, in locis mediis nũquam est, sed semp moueretur, & quilibet pũctus corporis qđ mouetur, in singula puncta spatii sine tempore delabitur. Quod si fit, nullus motus potest esse altero velocior aut tardior. Nã qua ratione velociùs mouetur hoc corpus q̃ illud? An nõ, quia minus temporis consumit in minori aut æquali spatio? aut æquale tẽpus in spatio maiori? An est aliud cõsumere minus tẽporis, q̃ minus morari? Sed si neu-50 trum aliquantisp moraretur: neq; plus aut minus moraretur. moratur igitur vtrũque. quod nihil aliud est, quàm moras facere. & vt maiores aut minores facit moras: ita plus aut minus moratur, & velociùs, aut tardiùs mouetur. Quare morulæ, cùm impetus est maior, minores fiunt: cùm minor, maiores. Transgressiones enim constat esse æquales. &, quandoquidẽ continuæ sunt: non possunt magis aut minùs dici celeres. Sunt igitur transgressiones & magnitudine, & celeri-

tate pares. Quare superest, in sola morularũ breuitate aut productione, rationem velocitatis maioris aut minoris vnius mot⁹ qui sentiatur, ad aliũ consistere. Præterea, si motus esset accidens quod sentiri posset: cur solis motũ non videremus? Nã quanquã distantia est maxima: tamẽ est accidẽs intensissimũ. velocissimè.n. mouetur. Vt ergo videtur cũ luce, magnitudine, & reliquis accidentibus: posset videri cũ motu. atq; vt motus tardior appareret, fortè hoc ratione faceret distãtiæ: sed, vt omnino sustolleretur sensus, nõ est q̃ faceret. Cur etiã gnomonis motus nõ videretur? An q̃m tardissimus? Sed vt tardissimus, ita distantia potest esse minima. Quòd si motus sentiretur: cur non ꝑpetuò sentiretur? atq; ita in astris, & gnomone: quorũ motus nos ratione cũ sensu coniuncta cognoscere, apertè fatemur. Sed rogẽt nos, qui contrariæ sunt opinionis: Si ratione cognoscitur motus: cur non in omnib. id ꝑcipimus, vt in motu gnomonis & astrorũ, quorũ motus ratione cognosci nõ ignoramus? Si huius discriminis rationẽ reddiderimus: nihil videbitur desiderari ad nostræ opinionis probabilitatẽ, quæ longè diuersa est in gnomone, & in astris. In gnomone.n. tã est tardus motus: vt mansiunculæ sentiri possint. Quare cũ transgressiones sentiri non possint: gnomõ perpetuò videtur quiescere. In astris, quietes aut mansiũculæ breuissimæ sunt, nec sensu percipi possunt: sed spatii interualla, quæ inter mansiunculas intercedunt, cùm hęc in omni motu, siue veloci, siue tardo æqualia sint, ex tanta distantia non sentiuntur. Vnde fit, vt neque esse in alio loco, nisi per notatu digna interualla, sentiamus. Quare hic rationis transcursus, qui cum sensu coniungitur, non est tam velox: & apertè cognoscimus, Intellectus esse opus motus cognitionem. vt vel ex his pateat faciliùs problematis omnibus responderi ex hac sententia, quàm ex contraria. Neque est quòd sapientium quenquam huius dogmatis raritas conturbet: nã vulgariũ hominũ est, non vulgares opiniones demirari: sapientium paradoxa disputare, & si quid in ipsis probabile sit, id quoque recipere. nam aliter quid intersit inter peritos & ignaros? inter ingeniosos & rudes homines? Illud enim, arbitror, plerosque deterrebit: motum non sentiri, cùm se sentire plæriq; hominum iurarent. Mihi verò nihil intellectu facilius: quàm sæpè nos sensibus deceptum iri, nisi ratio cum illis coniungeretur. Dum homo mouetur: sensus nihil omnino iudicat esse quietũ. nam quæ, dum mouemur, intuemur attentè: similẽ nostris oculis ingenerant visionẽ, atq; si nobis quietis, illa mouerẽtur. Sæpè ludentes pueri ardentes candelas circumferunt, & flãmeos in aere circulos, quantũ capit sensus, ita faciunt. Illud vnũ superest argumentũ solutione egens. Dictũ est in sexta quæstione, ac cũ demonstratione prolatũ: duos motus contrarios posse succedere sibi inuicẽ nulla quiete intercedẽte. quod tamen huic opinioni nõ videtur cohærere: &, vt legenti erit apertũ, tota vis demõstrationis corruit. quia necessariò res ita mota faciet mansiunculã in puncto, quo reflectitur. Respondetur, Apud Aristot. qui lationẽ motũ continuũ statuit, & qui sensu percipi possit, euidenter probari: contrarios motus esse non interposita quiete. Sed apud Gal. qui, vt diximus, nullũ motum qui sentiri possit, continuũ esse opinatur: neq; duo motus, & illi contrarii, continui fuerint. Sed illud satis est ad demõstrationem: rem eam, quæ retorquetur, nullam longiorem moram tracturam eo quòd reflectatur, quàm si simplici motu ageretur. vnde cõstat eam quietem non ex contraria latione, sed ex natura ipsa motus, & magnitudine impetus fieri. itaq; reditus ad contrariã lationẽ non tollit eam quietẽ, quæ motui ipsi naturalis est: verũ vltra illã nullam addit aliã. Atque ita patet, vt hæc sibi constent placita. nam mansiunculæ, de quibus disseruimus, neq; causa resistẽtiæ, neque recursus, sed motus ipsius natura fiunt, cũ quocunq; impetu, in quocunque spatio semper æqualis. Hæc opinio illud vnum habet præ cæteris: q̃ tribuit apertã velocitatis & tarditatis motuũ, qui percipiuntur, rationẽ. nã contraria opinio, quæ motum continuum lationem statuit, alioqui non improbabilis, hanc habet difficilem. Sed quidquid de motus natura sit: locus Galeni ita est declarandus. Intelligentibus hæc sufficiant. Imperitis, & quibus à semel imbibitis opinionibus recedere religio est: & aliis, qui, vt sunt rudes, probabile aliquid inueniri iam pos-

posse desperarunt, neque multò plura sufficient. Quare ad aliam quęstionem iam venio.

An sit differentia aliqua pulsus, quæ non pendeat ex permutatione causæ continentis. Cap. IX.

RECEPTISSIMVM est apud omnes medicos: causas antecedẽtes aut procatarcticas non posse pulsum ad aliquam differentiam permutare, quin causas continentes priùs attingat mutatio. Sunt enim, docente Galeno primo capite primi De causis pulsuum, tres causæ continentes pulsuum: virtus scilicet vitalis, cuius pulsus est operatio, instrumentum, & vsus. instrumenta sunt arteriæ: vsus, attemperatio caloris vitalis, & regeneratio spiritus animalis. Appellantur hę causæ Continentes: quoniam nulla illarum mutari possit, vt constans maneat ipse pulsus, neque pulsus priùs possunt immutari, quàm continentes causas attingat alteratio. Itaque multitudo, lentor, & crassities humorum, quæ causæ antecedentes sunt, cibus & potus, somnus & vigilia, &, vt semel dicam, res omnes non naturales, quæ sunt procatarcticæ causæ, non videntur qua ratione possint pulsus permutare: nisi per continentium alterationes. Nam, siue homo dormiat, siue vigilet, siue moueatur, siue quiescat, siue aliud quiduis agat aut non agat, si virtus vitalis manet nulla ex parte mutata, calor neque crescit, neque decrescit, neque vsus spiritus regenerandi mutatur, & arteriæ duritie aut mollitie, compressione aut tensione, aut aliquo alio affectu, qui ipsas agiliores aut difficiliores motu possit reddere, non afficiuntur: quomodo pulsus talis non sit, qualis à principio erat? si scilicet & efficiens, & instrumenta, & finis sunt adhuc vt antea fuerant? Est itaque his rationibus confirmatum, & receptissimum hoc dogma. Sed in modo, quo animi affectus aut perturbationes, ira scilicet, timor, gaudium, & tristitia, & si qui sunt reliqui motus, pulsus mutant, videtur hoc medicorum placitum deficere. permutant enim pulsus animi perturbationes per se, non mutatione causarum continentium. Quod non videtur ratione carere. Nam cùm hi sint animi affectus magis, quam corporis: quid prohibet, ipsos per se animum ad mouendum excitare? De pulsu iræ dictum est, motum quendam esse vehementem: quoniam scilicet animus mouetur amore vindictæ ad repellendam iniuriam, eoque vehementer mouet. non aliter quàm virtus animalis, cùm motus necessitate vrgente apponit maiores conatus, & motum facit vehementiorem. Sed dices: Ira calfacit cor, & proinde vsum permutat. Fateor. Verùm non propter solum caloris incrementum pulsum talem facere intelliges, considerans, ardentium febrium, in quibus non minùs quàm in ira calet cor, pulsus magnos esse, sed nondum altos, vt in ira. Fiunt verò alti pulsus immodica distentione: quam non capit id spatium, in quo arteria pulsans continetur. Est ergo, vt diximus, ea mutatio, non ex caloris augmento, sed ex modo, quo animus ipse perturbatur. Est hactenus constituta difficilis controuersia: de qua breui dicam quod sentio, & quod mihi videor euidenter confirmaturus. Nulla causa potest pulsum ad aliquam differentiã alterare, quin illud ex permutatione, quam in aliquã, aut aliquibus continentium causarum facit, proueniat: præter animi affectus. hi enim, cùm illius affectus sint, possunt per se animum perturbare, atque ad hunc, aut illum motum impellere, vt monstratum est. Cæterùm, neq; animi affectus possunt, vt arbitror, pulsus permutare: quin permutent causam aliquam continentem. motis enim spiritib. introrsum timore, aut mœstitia, vel extrorsum gaudio, aut efferuescentibus ira: non potest nõ augeri calor, aut suffocari, virtus augeri, aut debilitari, & conatus apponi, aut subtrahi (docebimus autem nos, nomine Virtutis, conatum quoque debere intelligi) itaque alteratur necessariò aliqua, fortasse, causa continens, ita affecto animo: & causæ continentis alteratio necessariò pulsus alterat. Cæterùm differentiæ pulsus, quæ per animi affectus fiunt: non ex sola causarum continentium mutatione sunt, neq; tam ex hac, quàm ex ipso animi motu per se. Nam præterquam quòd illud quod de ira paulò antè diximus, apertè

hoc declarat: qua ratione in repentino timore fit vibratus pulsus? An nō ex animi perturbatione? Non enim ex mutatione causę continētis. nam dicente Galeno secundo De causis pulsuū: Vibratus pulsus cōstante virtute, & aucto vsu, in obsequentibus instrumētis fit, timor verò vtrumque remittit, virtutem scilicet, & calorem. Ergo facit vibrationem pulsus ex animi conturbatione. Sed & rationi est per se admodum consentaneum, cùm pulsus sit vitalis potentiæ motus, quæ eadem est irascibilis vocata anima: vt in illius differentiis motus animorum repręsententur. Facit nempe ira, pulsum altum. prodit enim animus, furens ad prosequutionem vindictæ: & talem in suis instrumentis motum facit, qualem solent ipsa animalia in hostes irruentia. timor facit paruū, fugiente ad intima cordis calore, more trepidantium animaliū, & quęritantiū latibula prę timore. Neq; his repugnat quòd Galenus dictas paulò antè tres causas cōtinētes appellauerit. sunt. n. re vera continentes: etiā si hæc ita habeāt, vt modò dicimus. nam ad causæ continentis essentiā (vt in sequenti libro monstraturi sumus) illud vnum sufficit: non posse, causa omnino sublata, perseuerare effectū. Sed de his hactenus.

An aliqua pulsus vehementia sit nimia, & præter naturam. Cap. X.

QVANDOQVIDEM Galenus primo libro De causis pulsuum in dubium vertit, An, sicut in magnitudine & reliquis differentiis, ita & in vehemētia sit mediocritas aliqua secundum naturam, vltra quam qui pulsus cōstiterit, iam præter naturam sit, & tamen sententiam propriam vix declarauit: nos, quod in hac quæstione sentiendum est, modò dicemus. Fuere, qui nullum vehementiæ gradum posse esse præter naturam diceret, ducti his rationibus. Quod est secundum naturam, illud est melius, & quod magis expeti debet: sed quò vehemētior est pulsus, eò est melior. siquidem vehementia pulsus ex sola virtutis vehementia fit: quæ quò magis constiterit, eò est melior. Vocant Galenum testem qui vehementiam pulsus propriam differentiam esse vehementiæ facultatis dicit, vt & duritiem pulsus, duritiei arteriæ: non solùm familiarem. Est tamen propriæ differentiæ ratio: vt ex causa, cui est propria, semper fiat, & ex nulla alia possit prouenire. Alii contrà sentiunt: aliquam pulsus vehementiam esse nimiam, illud hac ratione comprobantes. Pulsus naturalis requirendus est in homine optimę constitutionis, in optima ætate, tempestate, regione, & reliquis, quæ solent alterare, constituto, ab omnibus animi affectibus immuni: sed si hic idem subitò irascatur, aut corripiatur diaria febre, aut vinum bibat, robustiorem pulsum habebit. Igitur qui gradus vehementiæ additus est, non est naturalis. nam si esset: in homine habente secundum naturā inueniretur potiùs, quàm in febricitante. Qui contrariæ opinionis sunt, his ita respondent. In irato, & qui vinum bibit, aut diaria laborat febre, pulsus vehementiores videri, non esse tamen, sed æquè vehementes, maiores, & celeriores: magnitudinem autē cum celeritate, speciem exhibere maioris vehementiæ. Galenus huic quæstioni respōdet nil aliud, quàm in potu vini re vera fieri pulsus vehementiores, ex refectione scilicet sanguinis, & spirituum: sed in ira videri magis. Quæstioni respondet nihil. Nos verò ex aliis Galeni locis, quicquid hîc dicat, apertè intelligimus, & ratione inuenimus: in ira non videri modò, sed fieri etiam posse re vera vehementiores, & in diaria etiam febre, & potu vini (sed in vini potu duplici ratione, vt iam dicam: in reliquis, simplici) ac continuò aliquem gradum vehemētiæ in pulsu fieri posse præter naturā. Quod euidenter intelliget, qui illud non ignorabit: aliud esse, robustā esse actionē, aliud robustā esse facultatē. nam facultates, quæ nō agunt semper pro viribus & quantū possunt, vt ignis: possunt, etiā si robustæ sint, imbecillas actiones edere, aut non tā vehemētes, quàm possent cum extremo conatu. qđ enim prohibet, vehementiorem luctatorē subuerti à debiliori: si minores altero apponit conatus? Igitur, quando pulsandi virtus mouet pro ratione vsus, non pro viribus: potest vehementiorē edere actionē, non aucta re vera, sed apponens maiores conatus. nam aliud est maiores habere vires, aliud maiores vires accōmodare actioni. sed pulsantē virtutē, etiā si libera non sit, non tamē agere vsq; ad extremū potentiæ, disces: quoniā neq; variata virtute, neq; mutato instrumento, ex sola vsus mu-

mutatione, mutatur pulsus magnitudo. Nimirum, Animalis virtus pro arbitrio mouet: naturalis, pro ratione patientis ad id quod agit: vitalis medio modo, non pro arbitrio, sed pro ratione vsus. At verò fortasse dices, Vehementiam actionis solùm ex virtutis vehementia proficisci: conatum verò, magnitudinem, & celeritatem posse facere, quæ, vt illi dicebant, vehementiæ exhibent speciem. Quando ita dicis, quæro. Quid est, aliquam motionem esse vehementem, aut debilem? Non enim satis est, si dicas: ex vehementi virtute, aut debili fieri. nam præterquam quòd in nostra disputatione principium videaris petere: per efficientem causam non debes effectus essentiam definire. Oportet ergo aliquid ipsi motioni inesse, quò vehemens sit. illud autem, dicente Galeno, est nil aliud, quàm facilè subuertere, quæ contingit, aut subuerti. Velociter moueri, non in facili, aut difficili subuersione est: sed in longitudine aut breuitate morularum, quas in locis spatii corpus facit (si quid eorum quæ de motu secundum locum diximus, non sumus obliti) sed conatus maior non solùm facit moras, in locis breues: sed & addit robur actioni, quò minùs quod mouetur subuerti possit. nam tremulus senex, cùm nulla re vrgente, liber ambulat, tardiùs, & imbecilliùs mouetur: si verò hic idem, aut impetentē taurum, aut inuadētes latrones fugiat, non modò celeriùs, sed & vehementiùs mouebitur. non enim solùm minùs morabitur in locis, sed ab iis quæ offendet, subuertetur minùs. Igitur stat nostra opinio, Non omnem vehementiam motus ex vehemētia virtutis fieri: sed conatum efficere posse, vt vehementior aut minùs vehemens actio sit. Quod præterquam quòd à nobis modò monstratum est, à Galeno multò antè est dictum. is, scilicet, quarto De causis pulsuum capite primo ita scripsit: Videtur enim clarè pulsus in his vicissim fieri languidus, & vehemens: non quòd tam repètè facultas in imbecillitatem variet, & robur, sed quòd cum causis quæ illam molestāt, decertet. Tertio de causis capite octauo, dormientium pulsus constrictionem vehementiorem esse dilatatione: quia natura fumidum excrementum, quod copiosum colligitur, expellere vehementiùs auet. Tamen constat virtutem in se, non posse esse vehementiorem contrahendo, quàm distendēdo: sed vehementiùs conari. Si igitur monstrauimus, modum vehementiæ pulsus, non semper sequi modum vehementiæ virtutis, sed vehementiæ & conatus: vehemētia autem, quò maior est, eò sit melior, conatus autem à re præter naturam augente vsum possit excitare: constat cùm, aut propter diariam febrem, aut iram, aut aliam quamlibet occasionem, pulsus vehementior fit, illum gradum, qui ex vehementia fit, naturalem esse: qui verò ex conatu, posse esse præter naturam. Quid ergo? Nunquid vehemens pulsus proprius est vehementiæ virtutis, aut accusandus est Galenus, qui ita censuit? Nam videtur, cùm inuenta sit alia causa ex qua potest proficisci, familiaris esse, non proprius. Mihi indifferens est, dixeritne Galenus, necne, modò ratio constet. nulli enim mortalium addictus sum, neque in cuiusquā verba iuraui: sed veritati studeo. Verùm illud videtur dicendum pro Galeno, & ne nostra opinio, quæ & Galeni etiam est, alia eiusdem autoris placita subuertat: nomine virtutis intelligi debere & conatum. Non enim rationabile est, motum gignere aut immutare vires eas, quæ in corde sunt: sed quæ accōmodantur ad actionem. Cæterùm hæc quæstio iam videtur finem consequuta.

De causis inæqualitatis pulsus. Cap. XI.

NIHIL est expetendum magis, in tradendis disciplinis, aut addiscendis: compendiaria quadam & breui methodo. proinde nos omnia quæ de causis inæqualitatum in pulsibus scribuntur à Galeno, quæ quàm multæ sunt, considerantes, cum aliis neotericis, qui non aliter ac nos intellexere, breuem hanc doctrinam collegimus, ac nobis habemus: Omnem inæqualitatem nasci ex vitio instrumentorū. id quod citra quæstionē non potest transigi. est enim quod obiiciant, qui calumniis magis student, quàm doctrinæ. Secundo de præsagitione ex pulsibus capite quarto, hæc scripsit Galenus. Igitur de inæqualibus omnibus pulsibus hoc vniuersim sciendū est, quod in secūdo libro De causis pulsuū

ostendimus, ex oppilationibus eos, aut ex compressionibus instrumentorũ, aut humorum multitudine, ad facultatem collata, aut ex cordis inæquali intemperie constare. Constat verò, hæc omnia, vitia esse instrumentorũ: sunt siquidem instrumenta pulsus, cor, & arteriæ. Si igitur in his oppilatio, vel compressio est, vel inæqualis intemperies, vel humorum multitudo, facultatẽ grauans, constat vt instrumenta malè habeant. itaque sunt quatuor instrumentorum vitia, à quibus inæqualis pulsus fit: cæterùm sine vitio instrumentorum nunquam fit inæqualis. Sunt qui argumententur, inæqualem intemperiẽ malè referri ad instrumentorum vitium: cùm potiùs in vsu vitium sit. si enim, dicunt, pars alia arteriæ calida est, alia frigida: in vsu est inæqualitas. Sed hi mihi videntur putare, nullam intemperiem inæqualem posse inæqualem pulsum facere, præter eam, quæ in calido & frigido est: cùm tamẽ si pars alia arteriæ humida est, alia sicca, inæqualis soleat fieri pulsus. quia quæ humidior est, est statim mollior, & proinde facilior motu: quæ siccior, durior, ac propterea tardioris motus. quod vitiũ inæqualis intemperies est, & nihil habet cum vsu commune: sed instrumentorũ est tantùm. quare si hæc intemperies inæqualis, est instrumentorum vitium: constat quamcunq; aliam fore. nam hoc vnũ, quòd scilicet inæqualiter temperata sunt, facit, vt sit instrumentorũ vitium: quòd ad calidum, aut frigidum, facit vt vitium sit, non instrumentorum tantùm, sed commune cum vsu, qui etiam inæqualis est secundum diuersas partes instrumentorum. Nam cùm incaluit altera arteriæ pars, & altera perfrigerata est, duplici de causa est pulsus diuersus: & quia vsus in alia parte est auctus, in alia imminutus, & quia calida pars arteriæ est agilior, non aliter ac quæ humida ponebatur, frigida verò est motu difficilis. Ex quibus nullus nõ (arbitror) intelliget, quantũuis rudis & imperitus: nõ fieri hanc inæqualitatem pulsus sine vitio, quod ad instrumẽta referatur meritò. Sed dices: Ergo febris & quæcunq; intemperies fiens, est vitium instrumenti. nego. Nam inæqualitas in quacunq; qualitate potest esse tanta, vt sentiri possit: vt cùm pars alia magnitudinis quæ percipiatur sensu, calida est, alia frigida, vel alia quidem valde calida, alia non ita, neq; iuxta proportionem. & hæc est, vt diximus, vitium commune vsui & instrumento. Alia est intemperies, cuius inæqualitas non est per partes sensui subiectas: qualis contingit in omni intemperie non facta. atque hæc, vitium est vsus, quia est intensionis quæ sentitur, non instrumenti. quia est inæqualitatis quæ non sentitur: &, quantum sensus assequitur, instrumenta habent eodem modo. Quod ad inæqualem intemperiẽ attinet, ita habet. Est verò etiam difficile, quod de multitudine humorum ad virtutẽ collata dicebatur. videtur enim hoc facultatis vitium, non instrumenti: tum quia hæc imbecillitas facultatis grauatæ dicitur passim à Galeno, tum etiam quia quãtumuis expedita vasa sint, si virtus imbecillior est, quàm pro modo humoris, fiet inæqualitas in pulsu. Sed, si quis rectè consideret, intelliget non esse hoc vitium facultatis, magis quàm instrumentorum: sed quemadmodum intemperiem inæqualem diximus, commune vitium vsus, & instrumentorum, ita hoc dicimus commune instrumentorum, & facultatis. Nam quantumcunq; constet facultas, si vasa pleniora sint, quàm pro facultate, alioqui non imbecilli: fiet inęqualitas in pulsu. Quòd si, vt dicis, debilis facultas mouet inęqualiter instrumenta satis expedita: non id fit, quia debilis est virtus, sed quia instrumenta non sunt illi proportione respondentia. vt si paruulus puer ensem vibrat, alioqui leuissimũ, trepidãter vibrabit. Quòd si quis te interroget: quid hunc puerũ faciat trepidare? pondus ensis, arbitror, respõdebis: qm̃ mouet rem grauẽ, illi scilicet. Vis intelligere: vitium hoc rectè tribui instrumento, attende. Sit virtus illa, quã tu fingis, imbecilla, & da mihi, instrumenta tam expedita esse & leuia, vt imbecillã etiã facultatẽ non grauent: mouebit, arbitror, hęc virtus arterias ęqualiter. tunc adde plusculũ humoris in arteria: incipiet mouere inęqualiter, & tamẽ in virtute nihil est immutatũ, sed in instrumẽto. q̃a cùm instrumẽta sunt ꝓportione respondentia virtuti, etiã si virtus debilis sit, mouet ęqualiter: cùm verò ea carẽt ꝓportione, inęqualiter, etiã si sit fortissima. Igitur causa huius inęqualitatis, nõ in fortitudine, aut lãguore facul-

cultatis: sed in commoditate instrumẽtorum, aut incommoditate, est. Ergo hæc inæqualitas (vt neque aliqua alia) non fit citra vitium instrumentorum, absolutum, aut ad aliquid. Stat itaque hæc assertio quam proposui: omnem inæqualitatem esse ex vitio instrumẽtorum. fit enim ex oppilationibus, compressionibus, aut humorum abundantia ad facultatem, aut inæquali cordis arteriarúmve intemperie. oppilatio & compressio sunt instrumentorũ tãtùm. multitudo ad facultatem, est vitium instrumentorũ commune cum facultate. inæqualis intemperies, est vitium instrumentorum (dixi quæ inæqualis intemperies hæc fit, non enim est omnis) commune cum vsu. Tamen hoc quod modò diximus, intelligẽ-10 dum est de pulsus inæqualitatibus, quæ sequuntur mutationem causarum continentium. nam monstratum est in nono capite huius libri: multam specierum pulsuum differentiam fieri (inter quas diximus vibrationem, & alias inæquales) non ex mutatione causæ alicuius earum, quæ continentes dicuntur: quare illæ neque ex vitio instrumentorum fient. Sed de hac quæstione hæc sufficiunt.

An inordinatus pulsus sit deterior ordinato. *Cap. XII.*

ORDO pulsus (quemadmodum secundo De causis pulsuum capite decimo quarto dicitur) causam inæqualitatis firmam & fixam esse, ordinis perturbatio non fixam designat. quare pulsus ordinatus, neq; naturam morbo, neque 20 morbum naturæ, ostendit præualere, neque ex bona potiùs, quàm ex mala causa fit: sed ex causę facientis inæqualitatem (monstratum enim antea est, ordinem & contrarium in solis inæqualibus considerari) fixione, aut contrario. Proinde, docente eodem Galeno secundo de præsagitione ex pulsibus capite vltimo, ordo neq; bonum neq; malũ significat: sed bonos pulsus, meliores facit: malos, deteriores: quoniam scilicet ex fixione causæ fit: & bonus pulsus ex bona, malus ex mala causa nascitur. constat autem, vt bonam causam, fixam esse, sit melius, prauam verò, deterius. Hæc videtur Galeni esse doctrina. Sed contrà est, quod in eisdem capitibus docet: nempe ordinem naturæ esse familiarem, ordinis perturbationem aduersam. quare ordo melior videtur esse ordinis perturbatione. 30 Quod etiam docuit Galenus tertio De crisibus capite nono, dicens: Vehementior igitur fit semper pulsus, & æqualior, atq; ordinatior in optimis inclinationibus: debilior autem, atq; inordinatior, & inæqualis in mortalibus inclinationibus. Igitur ordo expetitur vt bonum signum: quare non sola fixione causæ fit. Libello de pulsibus ad tyrones inquit: minores igitur læsiones, inæquales & ordinatos: maiores, inæquales pulsus atq; inordinatos efficiunt. Cõsistit itaq; hæc controuersia, in ipsius Galeni verbis: quam ita censeo dirimendã. Causa aliqua naturalis dicitur: aut quia humano corpori est naturalis, aut quia talis est absolutè. Sunt nobis naturales causæ: virtutes animalis, & naturalis, & vitalis, & singulę suarum operationũ, & spiritus & calor, qui has conseruant, & causæ etiam quæ 40 non naturales appellantur, fiunt quasi naturales, cùm contingit ipsas vtiles esse. Præter naturam nos afficiunt, & propterea causæ præter naturam sunt mutationis pulsus: humor putris, & morbus, & alia symptomata. Tamen morbus & putris humor absolutè naturales causæ suorum effectuum sunt: vt ignis est naturalis causa vstionis. non enim minùs secundum naturam humor putris calfacit, & trahit ad putredinem: quàm ignis vrit. Operari cum certo ordine: non tantùm naturæ nostræ, sed omni etiam naturali agenti est proprium. omnes enim naturales operationes sunt ordinatæ. Quare non tantùm boni pulsus, qui à naturali nobis causa sunt, cum ordine fiunt: sed & pessimi, qui à causa præter naturam superante, cùm iam hæc contrarias causas plurimùm vicerit, & confirmata sit. Ga-50 lenus loco citato, capite inquam quatuordecimo secundi De causis pulsuum, de causa naturali nobis loquebatur, vt docet ipsa verborum series. Cæterùm familiarem esse dixit naturæ ordinẽ, quod nos concedimus: non tamen proprium. nam & praua causa, quãdo naturã plurimùm vicit, cũ ordine permutat. Cur ergo in mortalib. inclinationibus non fit ordinatus, sed inordinatior: vt dicitur tertio De crisibus? Quoniã ordo potest ꝑmutari cũ cõtrario: facta mutatione in meli⁹,

aut in deterius. gratia exempli. pulsus, qui post quinque æquales ictus vno intermittitur, atque ita deinceps per senos motus facit circuitus: potest hunc ordinem permutare in secundo circuitu, vel paucioribus motibus interpositis, vel pluribus. si primum, deterior fit: si secundum, melior. tamen vtcunque fiat, permutat ordinem. sed ex lõgioribus interuallis deficere, minùs malum est, quàm ex breuioribus. Ergo ordinatus lethalis ex ratione fit: vt cùm prope mortem est homo, inordinatior fiat, facta permutatione in deterius. quocunque enim ordinato est alius inordinatus deterior, qui ex illo fit, facta in peius commutatione. Ad tyrones rudiori minerua consultò loquebatur Galenus. Sed ita possunt illius verba declarari: maiores noxæ faciunt inæquales inordinatos, quando inuertitur ordo, facta in deterius mutatione. 10

Vtrum sit aliquis pulsus amatorius. Cap. XIII.

OMNES animi affectus permutant modum pulsus: & vt paulò antè diximus iuxta mentem Galeni, sunt singulis suæ differentiæ, quibus cognoscuntur. ira scilicet altum & vehementem facit, gaudium magnum & non vehemẽtem, timor & mœstitia, paruũ & debilem. Amor igitur, cùm sit animæ affectus: proprias quoque habebit pulsus differentias, quibus amatorius pulsus constituatur. Præterea referentẽ Galeno libello De prænotione capite sexto, Erasistratus deprehendit adolescentis cuiusdam amorem, illius arterias attrectando. quod, vt multi philosophi, quibus cum eò loci disputatio erat Galeno, dicebant, non aliter fecit, quàm animaduertẽs arterias amatorio modo pulsare. Galenus etiam ipse ex pulsus permutationibus cognouit: cuiusdam Iusti nomine vxorem amare. Quod qua ratione fieri possit, nisi pulsus sit differentia aliqua amorem significans? Sed contrà est, quòd neque Galenus, neque alius quisquam eorum, qui diffusè de pulsibus scripserunt, de tali pulsus specie est locutus. quam non prætermisisset, qui de aliorum affectuum non adeò insignium pulsibus disputauerat. Adde Galenum ipsum caput sextum libri de prænotione his verbis concludere: Nugę igitur magnę sunt pulsus amatorio modo moueri, eorum qui nesciunt, nullum pulsum amorem indicare. Controuersia igitur ita est constituta. cuius decisio ex natura ipsius amoris pendet. hæc enim per se ipsa ostendit: qua ratione pulsus ab amore permutentur. Si omnia quæ de amore à Platone & aliis probatissimis philosophis scripta sunt, forent modò recensenda, iustus liber in sola hac tractatione insumeretur. Sed, cùm modò nõ vnicam philosophiæ partem susceperimus pertractandam, sed in multiplicibus & variis quæstionibus stylum exerceamus: illud tantùm de amore dicere erit tempestiuum, quod ad quæstionis modò propositæ dissolutionem videbitur esse omnino necessarium. Est verò necessarium, quantum intelligo, scire: cuius potentiæ sit affectus, amor, & in quam rem feratur, & qui per amorem contingat membrorũ principalium consensus. Methodum inuestigandi amoris substantiam præstat Galenus quarto De placitis Hippocratis & Platonis, ita dicens: Passio enim, qualis est amor, aut iudicium quoddam est, aut iudiciis succedens, aut motus quidam concupiscentis facultatis. ita etiam ira, aut iudicium, aut quædam succedens irrationalis passio. Hæc Galenus. Ex quibus verbis constat: Amorem esse, aut iudiciũ, quod fertur de re amata, aut appetitum, qui iudicium consequitur. Sed cuiuis cõstat: Amorem ad appetitum magis referri, quàm ad iudicium: esseq; appetitũ quendam rei quæ amatur. Est igitur amor potentiæ appetẽtis motus, aut affectus. Affectum enim, aut motum nomines, nihil refert. Cùm verò duplex sit appetitus, alter rationalis, alter irrationalis: fiet hinc duplex amoris species. vterq; verò amor à contemplatione incipit. omnis enim appetẽtia ex cognitione rei quæ expetitur, sub ratione aliqua, quæ potentiam appetentem allicit, proficiscitur. Est verò ea species, sub qua anima amãtis irretitur, species pulchri. Nam, vt permutata imaginatione ab specie contemptus immeritò accepti, excitatur cor ira ad vindictæ prosequutionem, & apprehendente imaginatione aliquid sub ratione terribilis, mouetur timore: ita apprehendente sub ratione pulchri, mouetur appeten-

petendi potentia ad fructum. Amor igitur generatur in appetitu nonnunquam rationali, qui in cerebro residet: nonnunquam irrationali, qui in hepate. Fertur in pulchrum, vt in rem soli ipsi obiectam. Species pulchri hauritur externo sensu, oculis videlicet, aut auribus: aut concipitur mente. De pulchro disputauit amplissimè Plato in eo dialogo, cui Hippias, aut De pulchro titulus est, & in Phædro. vbi postquã mille sophistarum errores refutauit, quò veram rationem pulchritudinis inueniret, tãdem ad finem capitis ex confutationibus colligit: Esse gratiam quandam, quæ rebus inest, visum, auditum, mentemque delectans. Est igitur pulchritudo quoddam accidens, quod per purissimos sensus mentem maximè delectat. Sunt verò visus & auditus
10 perfectissimi sensus à materiæ conditionibus aliquantò remotiores, & minimè omnium terrei. Proinde, vt Galenus docet primo De causis symptomatum, minimè omnium voluptate, aut dolore afficiuntur. Itaque, quod gustum, olfactum, tactúmve delectat, vt sapores, odores, & lasciuiæ: voluptuosa quædam accidentia sunt, sed non pulchra. in picturis, aut veris formis aspectabilibus, & in musica, & in bonis quæ mente concipiuntur, est pulchritudo. Est enim in his omnibus concentus quidam, & proportio diuinam magis sapiens harmoniam. Cùm igitur hoc amori sit obiectum, contingunt duo: alterum, vt amor solùm auribus & oculis hauriatur, & vt præter formæ pulchritudinem, nihil magis quàm musica animos conciliet. Hæc de re amori obiecta. Colligit igitur ea potentia, quam existimatiuam vocant, Latinis ra-
20 tio dicta, aliquid pulchrum esse, vnde nascitur statim appetentia. appetit verò is qui hac pulchri forma irretitus est amans, fieri totus, id quod amat: & quale est pulchrum, talis potentia ad amorem excitatur. expetitur enim nunc animæ pulchrum: amatur scilicet homo propter sapientiam, virtutem, aut aliam mentis pulchritudinem, amatur ardentissimè. cæterùm hic amor rationalis appetitus est motus. expetitur corporis proceritas, aut faciei formosus aspectus, sensus statim excitatur appetitus, qui in hepate est: hic enim carneis his bonis frui potest. Sed quid expetit? illud quod amori proprium est: in rem quæ amatur transformari. quod declarauit Artemisia Mausæoli vxor: quæ mariti, quem deperibat, demortui corpus in cineres redegit, & cineres potu hausit. Hoc expetit omnis amans: fieri scilicet id, quod amat.
30 quod quia, vt vult, consequi non potest, appetit consequi, vt potest. consequuntur illud rationalis appetitus, & irrationalis, non eodem modo. rationalis scilicet, animam animæ magis: irrationalis, corpus corpori idem fieri expetit. quoniam verò neque anima in animam perfectè migrare potest, neque in corpus aliud corpus: rationalis appetitus præcipuas animæ potentias, inter quas voluntatem maximè, amantis & amati componit. amans scilicet, quoniam ipse ardet magis, se amati voluntati libentius subdit. vnde idem velle & idem nolle, de eisdem cogitare: ipsorum animas quodammodo vnicam esse facit. Irrationalis, commistis seminibus, corpora ambo seipsis mutuò facit commisceri. commiscentur nempe quodammodo, concursu seminum, ambo corpora, vel in ipsis seminibus, quoniam, vt nonnulli dicunt, decisa sunt de toto
40 corpore: vel in prole, quoniam ex his prodit filius, quem veluti commissis simul corporibus paterno & materno factum esse, similitudo quæ cum vtroque est, apertè declarat. Ipsa ergo genitura est, quæ per hunc sordidum amorem turget, quæ spumosa est, & alba substantia. vnde poëtæ Venerem ex maris spuma procreatam esse cecinerunt: proinde Cupidinem genuisse. quoniam, vt inquit Plato in Timæo, quibus redundans est per ossa medulla, hi sunt maximè libidinosi, & vulgari hoc amore sæpius capiuntur. Monstratum verò à nobis est in secundo huius operis libro: genituram esse substantia omnino medullę similem. Cùm igitur iam fuerit Venus, veluti ab impetu maiori, trahitur obcæcata mens: & quæ belluina potentia iubet, hæc cupit ipse intellectus. Sed cor interim quid patitur? (nam huc hæc omnia tendebant) Cùm obcæ-
50 cata mens iam quæ lasciua sunt cupit, hæc cupido à Venere orta mille varios affectus ad cor eiaculatur, quare illud miris modis facit perturbari. Necesse est, amantem nunc irasci, nunc contrà supplicem fieri, nunc gaudere, nunc mœrere, & eadem non rarò de causa: est perpetuò inter spem & timorem constitutus. Nam, vt reliqua omittam, statim ex amore nascitur zelotypia, atque cum ea, spes, desperatio, furor, timor, tam est instabilis eius mens. Ex his quæ retulimus, orta est fabula, quam Aristopha-

nes in conuiuio Platonis narrat: homines, scilicet, à principio factos fuisse à diis immortalibus duplices. deinde, quoniam quatuor brachiis & quatuor pedibus innixi, velocissimi, & fortissimi deos irritauerant: propter superbiam scissi sunt, & ex vno, duo facti. qui verò scissi fuerant, amore deinde seipsos quæritabant, quò vnirentur. vniunturque proinde, quoniam cùm scissi sint, integri fieri expetunt: tamen non, vt antequam scinderentur, copulantur, sed contrario modo. quoniam capita ita illis contorta sunt, quò facies vulneratam partem spectaret: genitalia etiam ex natibus ad partem anteriorem translata sunt. qua fabula nihil aliud significari intelligo, quàm hominem à principio, ex intellectu & appetitu constare, & hæc sibi vnita esse & consona: deinde per superbiam, vt & per quoduis aliud peccatũ, rationem ab appetitu, & appetitum à ratione separari. verùm amore coniungi iterum: sed contrario modo, ac primò fuerant. nam vnita erant primùm: quoniam appetitus parebat rationi. in amore autem, quoniam appetitus rationi imperat: & obcæcata mens, potentiæ concupiscibili, quæ sibi à natura fuerat in seruitutem mancipata, obtemperat. Est igitur amor, appetentis potentiæ affectus, nunc rationalis, nunc irrationalis. obiectum amoris, est pulchrum. perturbatur mille modis cor, ex compassione animalis potentiæ, quæ in vulgari amore, appetenti seruit. Hinc facile est cuiuis intelligere, quod Galenus primo Prognostici commentario quinto dicit: Amantes humanam pati, non diuinam affectionem. nisi (inquit) quis credens iis qui fabulantur, putet dæmonem quendam pusillum, recens natum, gerentem ardentes faces, homines quosdam in hanc agere affectionem. Cæterùm omnia quæ à poëtis dicuntur fabulosè: etiam nobis tacentibus, ex his quæ hactenus physicè dicta sunt, quiuis intelliget. Sed ex his quę diximus, duo fiunt. Primùm: non sine ratione amorem à medicis, vt melancholiæ quandam speciem, curari. maximum enim malum quod in hoc affectu contingit, & quo soluto statim noxius soluetur amor: est illa mentis obcæcatio, quam retulimus. Fit etiam iam manifestum, Nullum esse pulsum amatorium (huc enim omnia tendebant, quanquam plurimum digressi sumus: quoniam de amore, aut omnino est tacendum, aut dicenda multa) nam amor non est cordis affectus, sed cerebri, si rationalis est: iecoris, si turpis. cor tantùm patiens per consensum, mille affectibus diuersè trahitur: verùm propriam non habet differentiam. Qua ergo ratione cognouit Galenus, amare Iusti vxorem? Quoniam audito nomine Pyladis ad omnem inæqualitatem pulsus trahebantur ex animi perturbatione: non aliter quàm in eodem libro De prænotione capite septimo inquit, se ex pulsu vaticinatum fuisse Cyrillum puerum, cibum occultasse, quem digrediente matre ingereret, scilicet ex conturbatione pueri. hac etiam ratione putandum est Erasistratum adolescentem amare comperisse. Vnde iam etiã luce clarius fit, quod in nona quæstione mõstrare nitebamur: Animi affectus per se mutare pulsus, non solùm per causas continentes. nam vxori Iusti, audito nomine Pyladis, neque permutatus est vsus, neque instrumenta, neq; virtus: sed perturbata est anima, ac proinde pulsus diuersè motus, vt anima ipsa amore Pyladis diuersè trahebatur. Est igitur nullus pulsus amatorius, quanquam amor ex pulsu depræhendatur.

De pulsu Autumni. Cap. XIIII.

ANNI tempus est in numero rerum non naturalium, quæ pulsus permutant. Galenus propterea libello ad tyrones scripto cap. decimo docet: quæ tempora quales pulsuum differentiæ consequantur. quod caput explicatur ab eodem autore, cap. quinto tertii De causis pulsuum. quæ loca in reliquis omnibus satis citra controuersiam recipiuntur ab aliis autoribus. Cæterùm, quod illic de pulsu autumni dicitur, non caret multa contradictione. inquit enim Galenus, In medio autumni tales esse pulsus, quales in medio vere: vehementissimos scilicet & maximos, vt in anni temporibus, in celeritate & crebritate moderatos. Cuius hæc est ratio: In media hyeme, & media æstate, extremæ sunt ratione aeris ambientis intemperies: quare in vtroque horum temporum extremè fit pulsus imbecillis, ab vno horum temporum ad alterum, quæ maximè inuicem distant, inclinante altero ad frigus, altero ad calorem

per medias alterationes commutatio fit. ergo quæ ab vtrisque horum æqualiter distant, similes in pulsu faciunt mutationes. Quare pulsus autumni medii, similis omnino sit oportet pulsui medii veris. fit enim hyems ex æstate per autumnum: vt per ver hyems transit in æstatem. Huic opinioni contrarii sunt Auicena, & Auerroës: qui pulsum autumni diuersum esse, ad debilitatem inclinantem, putant. Dicitur ab illis pulsus diuersus (ne quis in nominibus hæreat) inæqualis in magnitudine, velocitate, & frequentia, secundum diuersas partes temporis. illorum ratio hæc est. Tempus hoc nõ est perpetuò sui simile: sed modò calidum, modò frigidum. id quod ex eodem Galeno licet colligere primo libro De temperamentis, & ex Hipp. tertia particula Aphorismorum, aphor. quarto: vbi inquit, Si eadem die modò calor, modò frigus fit. Præterea, in hac tempestate virtutes omnes imbecillæ sunt, cùm propter multiformem temperiem, & inconstantiam temporis: tum etiam quia tales ex precedente æstate relictæ sunt. propterea periculosi morbi fiunt, inconstantes, difficilis iudicii, mali moris. ergo si virtus est imbecillis, & vsus qui in calido & frigido consistit, diuersus, quantum in ipso tempore agitur: debiles erunt pulsus, non semper eiusdem magnitudinis, velocitatis, & frequentiæ, sed in his diuersi. Præterea Hippocrates prima particula Aphorismorum, hyemem confert cum vere hac in re, quòd homines meliùs in his temporibus cibos ferunt: autumnum cum æstate, quoniam in his deteriùs. Qua ergo ratione tempora, quæ extremè contrariis conferuntur, in permutandis pulsibus inueniuntur adeò similia modò? Nonnulli argumentis his conuicti, contendunt: locum illum ad tyrones, suppositititium esse, non Galeni. Ego verò non crediderim: sententiam, quæ adhibita ratione profertur, & rursus repetitur ab eodem autore tertio de causis cum longa commentatione, supposititiam esse: sed Galenũ lapsum fuisse, atq; Auicenã, & Auerroëm, hac in parte meliùs sensisse. Est enim Galeni me nullus magis studiosus: cæterùm veritati neminẽ præfero, intelligens nulla de re maiori cum libertate agi debere, quàm de his controuersiis, quæ in disciplinis inueniuntur. quod nos ita facimus, nihil credentes, nisi quod aut euidenti, aut probabili admodum ratione fuerit confirmatum. dat nobis hanc facultatem philosophia.

De pulsu inflammationum. Cap. XV.

DICTUM est à Galeno libello scripto ad tyrones, & rursus quarto De causis pulsuum capite 6. omnem inflammationem habere pulsum veluti serratum, & proinde durum. tamen hic idem paulò infrà cap. de peripneumonia, quæ pulmonis est inflammatio: Peripneumonicorũ, inquit, magnus est pulsus, & fluctuosum quid habens, & languidus, mollisque. Lethargus etiam, cùm est firmatus in cerebro, est tumor præter naturã, in quo vt in peripneumonia molles fiunt pulsus. Sunt qui nodum hunc ita soluunt: habere inflammationem quancunque, in quocunque membro sit, pulsum durum. quandoquidem, vt Galenus inquit, necesse est, quamcunque inflãmationem comitari duo hæc: calorem, & tensionem, quæ necessariò duritiem efficient, alterum desiccando, alterum tendendo. dictum tamen esse pulsum peripneumonicorum & lethargicorum mollem: non quòd mollis reuera sit, sed quòd minùs durus pulsibus inflammationum consistentium in aliis membris. nam, dicunt, propterea lethargus & peripneumonia habent pulsus molles: quòd laxa membra sunt, & mollia, quæ proinde tensionem non possunt facere. sed quanquam inflammatio in molli membro non adeò tendat arterias, quàm in duro: tamen quòd emolliat, non est. non enim est dubium: quin ipsa pulmonis caro, cùm inflammatione laborat, minùs laxa fit, quàm cùm nullo laborat malo. igitur pulsus ab illius inflãmatione, quanquã non adeò induretur quàm ab inflammationibus aliis, tamen nõ emollietur. Addunt intelligi posse ex dictis eiusdem autoris: pulsus hos peripneumonicorum & lethargicorum non esse molles simpliciter. quoniam addidit: Est cùm hic pulsus dicrotus fiat. Id quod, dicunt, non contingeret, si molles essent harum inflammationum pulsus: cùm dicrotum oporteat esse insigniter durum. Sed videtur mihi qui ita interpretãtur. iniurii in Galenum, diligentissimo enarratori imponentes comparationem

abusiuam. quasi foret admodum graue dictu, aut difficile: peripneumoniæ pulsus, vt & lethargicorum, non tam duri sunt, quàm inflammationum in aliis membris, ac non potiùs languidi & molles. Monuerat enim sæpè Galenus multò antè: nomina hæc, cùm ita dicerentur, referri ad mediocrem. à qua lege si semel tam apertè recessisset: totam artem quam de pulsibus scripserat, vna dictiuncula reddidisset obscuram, & ineptam. Quare ego non ita interpretor: sed inflammationibus omnibus communem esse pulsum durum, ratione essentiæ inflammationis, caloris inquam, & tensionis. cæterùm non esse propriũ: quin potiùs fieri posse, ex alia causa, quæ cum inflammatione coniungatur, vt pulsus ad contrarium transferantur, & sint duri. quod vel ipsa litera declarat, quominùs est in quo hæreat quisquam: φλεγμονῆς σφυγμὸς ὁ μὲν κοινὸς ἁπάσης οἷον ἐμπρίων ἐστί. id est, phlegmonis autem pulsus, qui omnis est communis, est vt serratus. dictum est, qui communis est omnis, inflammationis scilicet, quasi alius sit cuiusque proprius. Est verò hic communis, quia inflammationem, qua est inflammatio, consequitur, nisi maior aliqua vis sit, quæ ad contrarium transferat. vt in peripneumonia esset propter calorem & tensionem durus pulsus, sed quia hæc cùm in laxum incidũt membrum, paruam possunt in arteriis tensionem facere, & coniungitur ferè semper cum peripneumonia causa alia maior emolliendi, putà fluxio pituitosa, cui etiam fauet membri natura: fit vt pulsus mollis simpliciter fiat, non solùm minùs durus. quod apertissimè docuit ipsemet Galenus quinto De locis patientibus capite 2. tractans hũc eundem locum, vbi ita scripsit: pulsus autem tibi potissimùm indicabit, nunquid cingens membrana, an contingentes ipsam musculi patiantur. nam musculi minùs, cingens verò membrana magis, & tendit, & duram exhibet arteriam. vt in peripneumonia nulla penitus apparet huiusmodi durities. Ecce vt simpliciter sit mollis: non durus simpliciter, ad alios mollis, vt illi interpretantur. Diximus, itaque, causam, quòd durus pulsus non fiat, in laxitate esse membri: sed quòd fiat mollis, non in hac, sed influxione pituitosa. Sed quoniam hæc, quanquam ferè semper sit in hoc affectu, fieri tamen potest vt aliquando non sit, sed biliosa: fit vt nonnunquam pulsus peripneumonicorum non sit mollis, sed aliquando dicrotus. non aliter ac lethargi pulsus aliquando dicrotus est, & pulsus pleuriticorũ nonnunquam fluctuosum quiddam habens & molle. Sed doctrina est de iis, quæ ferè semper ex ratione apparent: rara hæc nõ eam subuerunt. Sed quoniam plæraque alia deduxit Galenus ad summam perspicuitatem, & nos ea tantùm quæ sunt in controuersia cõstituta suscepimus pertractanda: de pulsibus non dicemus plura, sed de vrinis aliquot controuersias reliqua huius sermonis pars continebit, si tantillum de febrium pulsibus addiderimus.

De febrium pulsibus. Cap. XVI.

EST sub Galeni nomine libellus quidam, qui De typis inscribitur, in quo ita scriptum est: Pulsus autem tertiana laborantibus exiguus & frequens superuenit. atque hoc capite tertio. Rursus cap. 5. Pulsus autem tertiana laborantibus non adeò exiguus magnitudine superuenit, quantum quartana occupatis: neque vsque adeò in tumorem attollitur, quãtum quotidianę febri accidit. Itaque tertianę pulsum, minorem pulsu quotidianæ, maiorem quartanæ pulsu affirmat. Tamẽ primo ad Glauconem cap. septimo: maximum, vt in putridis febribus, esse pulsum tertianę, minimum quotidianæ, mediocrem quartanæ, his verbis dixit: Sed & his multò minores sunt pulsus pulsibus quartanarum, quàm illi pulsibus tertianarum. Quidam hanc controuersiam non dirimunt: sed effugiunt, negantes Galeni esse libellum illum. Ego verò, quandoquidem librum sub Galeni nomine, negante adhuc nullo, video deferri, & video Galenum libro De differentia febrium pluries asserentem, scripsisse se de typis: aliter excogitaui, quod ipsa Galeni verba antecedentia & subsequentia, in vtrisq; locis, & ratio vera videtur suggessisse. Illud quod in libello De typis à Galeno scriptum est, in accessionum principiis, rigore scilicet, aut horrore, esse verum: contrarium in ipsis febribus. nam grauissima inuasio est tertianæ, & proinde maximè refugit virtus ad profunda: minimè grauis, quotidianæ: media, quartanæ. In febribus, qui maximè riguerunt, maximè ardent: minimè, qui minùs. ac proinde, qui minimus

pulsus

pulsus fuit in inuasione, maximus est in febre: minimus, qui maior. itaque cùm tertianæ inuadunt, omniũ minimus fit pulsus: quanquã in illis magnitudo citiùs recuperatur, quàm in aliis. quod Galenus docuit 2. De differentia febrium, cap. 4. ita scribens: Inæquales verò ac magis debiles (loquitur de quotidiana) paruosque efficit pulsus, quum primùm febres inuadunt, & in primis incrementis. fiunt vtique & in biliosa febre in accessionum principiis singula iam dicta circa pulsum symptomata: sed in illa statim sedantur, tum alia, tum etiam inæqualitas. Est etiam in febrium pulsibus illud valde difficile, quòd Galenus inæqualitatis cuiusdam meminit, multis in locis, quam febrium omnium dicit propriam. Primò De arte curandi ad Glauconem cap. De signis tertianæ, ita inquit: Quòd si inter hæc à febre quieuerit homo, hac, inquam, quæ in motu est, & omnibus nota: propria verò febrium inæqualitas in arteriarum motu relinquatur. Dicit itaque: inæqualitatem quandam febrium propriam. tamen si qua esset propria febrium, necesse esset in omni febre esse inęqualitatem. nam quod proprium febrium est, necessariò febribus omnibus inest: cùm omnes conueniant in febris ratione. quod manifestiùs intelliges ex his eiusdẽ capitis verbis: Tertianis sunt pulsus omnis inæqualitatis, præterquam febrilis, expertes. Huic itaque etiam febri inesse dicit illam inæqualitatem, quam dicit febrilem. Sed hac ratione diariis quoque febribus oporteret inæqualitatem pulsus adesse (febrilia enim accidentia omnibus febribus adsint necesse est) quas tamen constat, non alia ratione separari à putridis, quàm quòd nullum habeant putredinis signum, sed solius accensi caloris. quod ad solum auctum vsum pertinet: quem solum permutare pulsus ad maiores, velociores, ac frequentiores patet, non item ad inæquales: cùm nullum vitium habeat vsus cum instrumentis commune. Hanc inæqualitatem, febrilem dictam, multi ex ipso Galeno interpretantur: esse inæqualitatem in eodem ictu secundum eandem partem arteriæ, sed secundum diuersas partes eiusdem dilatationis. moueri enim in febribus arteriam velociùs, quàm extra febres. atqui hoc non æqualiter: sed dilatationis principium habere velocius, in medio dilatationis velocitatem amittere, ad finem rursus illam recuperare. atqui hoc dicunt inesse omni febrium generi. quod innuit Galenus primo De arte curandi ad Glauconẽ capite sexto dicens: Et ipsius inæqualitas vnius motus in quartana febre, eius formam ostendit. nam communem omnium febrium in vno pulsu arteriæ inæqualitatem, in hac manifestam admodum inuenias. multò enim velocius principium finemque motus inuenies, quàm medium. Quarto etiam De causis pulsuum cap. 14. Etenim febrium proprium in celeritate symptoma hic obtinet admodum manifestè, in vtroque termino distentionis, præcipuè externo. Hanc igitur dicunt inæqualitatem omnibus febribus communem. Quorum sententiã ego probo: quòd scilicet hæc sit, quam Galenus dicit inæqualitatem febrilem. Tamen cùm Galenus hanc dicit inæqualitatem febribus omnibus communem: de febribus omnibus putridis dictum intelligo. nam ephemerarum pulsus non necesse est habere hanc inæqualitatem. quod Galenus apertè dixit cap. 2. primi ad Glauconem, disserens de dignoscẽdis ephemeris febribus, his verbis: Cùm pulsus nullum inflammationis signũ habuerit, neque omnino inæqualitas in vna arteriæ compulsione apparuerit: aut si hoc affuerit, omnino sit imbecille. Quod enim additũ est, Si hoc affuerit, omnino sit imbecille: propter nonnullas diariarum dictum puto, in quibus ex causa fit, vt aliquo modo arterias permutent vt putridæ: quales sunt quæ ex bubonibus, & quæ ex nimia obstructione cutis. Nam quæ ex ira, aut exercitatione, aut consimilibus causis ortum habent: omnino habent nullam talem inæqualitatem. nam quemadmodum videre licet apud Galenum secundo De caussis pulsuum cap. 5. quod est de continuorum motuum, sed disparis celeritatis causis: oriuntur perpetuò hi pulsus ex obstructionibus quibusdam, & constrictionibus. Cùm igitur in talibus febribus, nulla compressionis, neque obstructionis occasio sit: constat inæqualitatem illam, commune febribus omnibus putridis signum haberi debere. Cætera quæ de febrium pulsibus dicuntur à Galeno, non sunt in controuersia constituta. Quare de vrinis iam dicemus, atque omnium primò, quid sit, & quo pacto subeat in vesicam.

Quid sit vrina. Cap. XVII.

QVIBVSDAM videtur ex solo potu cum modica bilis permixtione lotium fieri, neque aliam habere substantiam, neque aliam generationem, suasis nonnullis Galeni locis, quæ id videntur apertè continere. Decimo de simplicium medicamentorum facultate capite decimo tertio inquit: Sudor, vnus hic etiam est humorum in animantis corpore prouenientium, eandem habens materiam, & eundem generationis modum, quem vrinæ: siquidem vtrique ex bibito humore constat generatio, excalfacto simul in corpore, & biliosæ nonnihil substantiæ adepto. Libello De atra bile cap. 2. Sanè enim rationi consentaneum est, vel ex potu fieri quicquam cum sanguine in iecore genito, quod postea non per vrinas modò excernatur, verùm per sudores quoque. Ecce vt in his duobus locis dicat Galenus: potum esse sudoris & vrinæ materiam. Quarto De vsu partium capite quarto ita scripsit: Neque enim ex ventriculo in venas commodè assumi poterat succus iam ex cibis factus, neque facilè transgredi venas, quæ sunt in hepate, & multæ, & angustæ: nisi tenuis quidam & aqueus humor, tanquam vehiculum fuisset ei admistus. Hunc itaque vsum præstat animalibus aqua: siquidem ex ea nutriri nulla particula potest. distribui verò ex ventre, quod nutriturum est, non poterat, nisi deductum fuisset à quopiam ita liquido. Hos igitur tenues humores, postquam suum opus expleuere, non oportet ampliùs manere in corpore, onus alienum venis futuros: & huius vtilitatis gratia, renes facti sunt instrumenta caua, osculis aliis attrahentia, aliis autem emittentia tenue hoc & aqueum excrementum. Adiacent autem vtrinque ipsi venæ cauę, parum sub hepate. Hæc illo in loco, quibus apertè docet: potus vsum esse traducere chylum per hepar, & renum trahere ad se potum, cùm vltra hepar iam esset perfunctus suo munere, ne sanguis dilutus sit, & sero plenus. Primo etiam De facultatibus naturalibus capite vltimo, adhibita ratione dicit Galenus, ex potu fieri vrinam. inquit enim: At, quòd totũ id, quod bibimus, vrina fiat, nisi quid cum aluo exit, aut in sudorem, aut per occultam expirationem abiit: ostendit planè eius quod quotidie meiimus copia. Itaque ex quantitate mictus, quæ respondet potus quantitati, colligit: ex epoto humore vrinam habere generationem. Vnde inferunt alii, vrinæ non esse generationem propriam, sed alterato potu fieri. Huius alterationis locum, alii hepar, alii renes, vesicam alii volunt. Sed aliis videri possit difficile: Vrinam potus quotidiani alteratione fieri, & tempus morbi, & ea quæ in venis aguntur posse significare. Nam, si, quod hodie epotum est, mingitur, secretum à renibus, postquam hepar perfecit concoctionem secundam, & sanguis incipit distribui: cur ipsa futura tenuior aut crassior sit, siue mingatur in principio, siue in statu? Si etiam ab ipsis venis non effluxit: qua ratione significet eam concoctionem, quæ in venis agitur morbum facientis humoris? Adde, non solùm esse hos humores, qui ex potu fiunt, sero similes: sed præter hos, naturale esse quoddam serum singulis humoribus. non aliter, quàm lac habet in se aqueam quandam substantiam, quam serum dicimus, etsi cum nulla aqua permisceatur. Talem etiam quandam partem in vino esse, docet Galenus. Horum liquorum similium sero, meminit Galenus millies: ac multò ante illum Plato in dialogo De natura. cuius verba retulit Galenus sexto Epidemion parte secunda, commentario trigesimo octauo, vbi latè disserit de his humoribus. Cùm igitur ii sint: necesse est ab his quoque cùm redundant, vtiles humores expurgari. Ergo non solùm euacuari probabile est aqueam substantiam epotam: sed etiam quæ interiùs generatur, partem scilicet ipsorum humorum. Euacuatur sanè. nam Galenus secundo Prognostici vigesimo septimo, eò censet fieri subrubram vrinam, quòd multum seri sanguinis sit. Quódque id, quod meiitur, non sit quod epotum est, sed excrementi quod in venis arteriisque generatur quoddam genus, videtur docere Galenus primo De sanitate tuenda, dicens: Venarum autem & arteriarum excrementum tale est, quale in lacte concreto serum: hoc renes à sanguine secernentes ad vesicam transmittunt. Est igitur ita constituta controuersia, in qua constat, negari non posse: Vrinam liquores aqueos esse, & sero similes, à quibus oportuit expurgari sanguinem, ne in corpus permearet sero plenus. Neque negari potest: maximam vrinæ partem ex potu fieri. quoniam

niam quantitas mictus, quæ potus quantitati respondet: id facit palàm. præterea potus ipsius substantia, magis substantiæ lotii similis est, quàm eduliorum. sed & venas deponere suum serum per vias vrinæ, docet Galenus: & res ipsa declarat in multis morborum iudiciis, quæ contingunt per vrinas. in quibus constat: venas, & arterias compressione expellere serum ad illius receptaculum. Quod etiam intelliges ex eo, quod ineunte hyeme solet hominibus accidere: qui cùm in æstate potent largiùs, & venæ humorem auidiùs trahant, meiunt multò minùs epoto. at verò ineunte hyeme, excutientibus venis serum, quo iam non indigent: meiunt epoto plus. Itaque remeat, & ex venis, & arteriis in renes serum: sed id non opinor frequenter à
10 longinquioribus venis fieri. sed cùm aut natura molitur crisim: aut aliquo humore, atque adeò insigniter sero pleno redundat, vt multis in morbis: aut cùm sero sunt plenæ, quales ex æstate relictæ sunt. Tamen cùm in hepate quatuor humores generentur, vt in primo huius operis libro diximus, & illorum cuique sit suum serum: euidenter est verum, aliquam seri sanguinis portionem elabi ad renes simul cum potu, hancque cùm aquea sit, coire cum potu in vnam vrinæ substantiam. quæ quanquã ex duplici fit, sensui videtur substantia simplex. non enim, arbitror, cùm permixta exeant hæc hepar in cauam venam, vnde viæ ad renes pendent, & aquea vtraq; sint, & excrementa, futurũ: vt renes hoc dimittant, illud trahãt. habent enim vim excernendi serum à parte pingui, sed non serum à sero. sed simul hæc cùm exeant, vt
20 portio aliqua potus transsumitur ad venas propter distributionem: ita portio aliqua seri sanguinis descendit ad renes propter expurgationem. Constat igitur vrina ex duplici materia. Hinc, vt arbitror, nullus non intelliget: totam vrinam, formam comparare in hepate (illinc enim trahitur serum, quod vrina est) & potum qui non nutrit, qualis aqua est, per alterationem solam fieri vrinæ partem (non enim perfectè coctilis est: sed recipit concoctionem elixationi similem, & permixtionem cum bile, & reliquo sero) tamen serum sanguinis, quod propriè tale est, generari secundum formam & naturam eo loci, quo & ipse sanguis. Talis itaque est substantia vrinæ. Quæ quo pacto subeat vesicam, non adeò constitit inter antiquos: aliis dicentibus (cuius sententiæ autor est Asclepiades) aquam solutam in halitus subire vesicam per tunicarum
30 poros, ibique rursum concrescentem vrinam fieri. argumento, quòd nullum vesica, prçterquam in ceruice, videtur osculum habere: & si flatu distendatur, nullum tamen illi dat egressus locum. Sed tamen hanc multis argumentis conuincit Galenus. E quibus nos illud vnum repetemus: quòd lapis qui in renibus gignitur, descendit ad vesicam, atque illinc expellitur. neque minùs conuicit mille alias monstrosas sententias denegantium: vrinæ secretionem, & expulsionem à naturalibus facultatibus fieri, qui scilicet omnino has facultates sustollebant. Sed satis manifestè hçc ille conuicit. Nos modò rem, vt habet, enarremus. A caua vena, statim vt egressa est hepar, venit vrina in renes tracta ab illorum trahendi potentia: qui ipsam à sanguine separãtes expellunt per vias, vreteras Græcis dictas, ad vesicam, quemadmodum ven-
40 triculus mittit chylum & fæces ad intestina. quanquam intestinis nullam tractionem concedit Galenus: sed si quos habent oblongos villos (habent autem raros) hos vsum ligamentorum habere dicit, ad firmitudinem scilicet reliquorum: sexto De anatomicis administrationibus, & quarto De vsu partium ad finem. Vesicæ verò concedit quinto De vsu partium capite vndecimo tractionem per villos oblongos, ita scribẽs: Intestinorum autem tunicæ, transuersos vtrosque, in circulum planè circumactos: sed vesicarum tunicæ, rectos, & rotundos, & obliquos habent villos. vna enim vtriusque vesicæ tunica cùm sit, ad omnem motus speciem accommodam adepta est constructionem: siquidem & eum motum, quem attrahendi causa, villi recti, & eũ quem excernendi, transuersi, atque etiam eum, quem, vt retineant quæ vndique constricta
50 sunt, obliqui conficiunt, ipsa habere æquum fuerat. Hæc Galenus. Igitur non est vsquequaque similis deductio chyli in intestina, & vrinæ in vesicam: sed parum omnino discrepant. Nam parum admodum puto conferre huic congestioni vrinæ tractionem vesicæ: sed totam ferè fieri expulsione renum. datam tamen esse hanc facultatem vesicæ, veluti auctuarium: ne si quando ea esset opus, sibi ipsi vesica deesset. nam millies cùm de hac separatione loquatur Galenus: nunquam ferè alicuius

tractionis meminit, sed expulsionis solius. Primo De tuenda valetudine videtur hanc nostram sententiam insinuare dicens: Hoc serum renes à sanguine secernentes, ad vesicam transmittunt. ea porrò id colligit, seruatque ad eundem ferè modum, quem de sicco excremento suprà retulimus. Itaque vesicâ recipit serum à renibus, non ad eundem omnino modum: sed ad eundem ferè modum, quo intestina siccum excrementũ à ventriculo. Adde vrinam, quò intret in vesicam, indigere motu introrsum, non extrorsum excitato. Nam quemadmodum Galenus docet distinctissimè quinto De vsu partium capite 13. (id quod Asclepiadis nodum soluit) Viæ vreteres subeunt obliquè per ipsam vesicæ tunicam in amplam illius cauitatem: ad extremum autem à parte interiori est veluti succisa particula membranæ, quæ operculum osculi venæ vrinam deferentis est. hoc operculum constat subuersum iri ab humore impulso à parte externa: tamen ab impetu interno compressum iri magis, obstructurúmque firmiùs. quò fit, vt ad ingressum, vel humori habeat peruia foramina: quæ tamen egressum neque flatui dent. Neque verò scio cur miremur adeò naturæ solertiam: quam humana ars est iam imitata. nam non aliter pilæ lusoriæ inflantur per conspicua foramina: per quæ tamen non, deinde dimissæ, detumescunt, neque si comprimantur, nisi dirumpantur compressæ. ęquum sanè est naturæ sapientiam commendando demirari: at verò fidem sustollere, est stultum. Hæc est itaque vrinæ substantia: & hic secretionis modus.

Vtrum comparetur priùs in coquendis vrinis, substantia, an color. Cap. XVIII.

DVo veniunt consideranda in vrinis: substantia, & color. Habet verò vrina partes duas, tenuem scilicet liquorem, & quod continetur. In harum vtraque considerãtur duo illa accidentia. Nam & in liquore potest apparere bonus color aut malus, & tenuitas, aut crassities, aut mediocritas: quæ modi substantiæ sunt species. In eo quod continetur, tot colorum species fieri solent, quot in liquore: & similes etiã substantiæ modi, crassities, inquam, tenuitas, aut mediocritas, & præter hos, leuitas, aut asperitas. Ergo vniuersè colligenti duobus signis videbuntur omnia, quæ in vrinis sunt consideranda, contineri, substantia, & colore. de quibus Auicena, qui omnium ferè controuersiarum est parens, ita scripsit Fen 2.1. doctrina tertia cap. 3. Propria digestionis operatio (vel, vt alii legunt, prima) est substantiam efficere: deinde ipsam tingere. Quibus verbis in magnam controuersiam coniecit suos interpretes disputantes, An possit comparari in vrina color ante substantiã, aut secus. Nam est à parte eorum qui negant, quod Aristot. 6. & 7. Metaphysicorum monstrat: substantiã antecedere necessariò omnia accidentia, & ratione, & cognitione, & tempore, & natura. Nã, cùm accidentia omnia substãtiæ insint, & illorum esse, inesse substãtiis sit: videtur ex philosophia habere euidentiam Auicenæ sententia: primã, scilicet, generationem substantiæ esse, secundã accidentium. Præterea illud, quò præcipuè intendit natura, videtur consequutura citiùs: intendit verò maximè in substantiam. Addunt, modum substãtiæ comparari per qualitates patientes, potiùs quàm per agentes. nam duricies, mollicies, crassicies, tenuitas, lentor, aut friabilitas, ac reliqua accidentia quæ in modo substantiæ consistunt, ex humore aut siccitate præcipuè fiunt: color verò potiùs fit ex calore aut frigore. sed qualitates patientes ad agentes habent rationem materiæ, & potentiæ. omnia verò quæ generantur secundum naturã, priùs sunt in potentia quàm in actu. Non videtur itaque quadrare cum philosophica ratione, Generari colorem ante substantiam: sed aut generari perpetuò substantiam priùs, & tempore, & natura, vel saltem natura priùs, & simul tempore. Accidens enim cùm substãtiam consequatur: non videtur indigere propria generatione, sed consecutione quadam cum substantia. Sed contrà est, quòd potest vrinæ adhuc crudæ & substantia & colore, vt, verbi gratia, tenui & albæ, admisceri flauæ bilis portio, qua tingatur, & non crassescat: quo posito, constat futurum, vt tenuis vrina fiat, sed boni coloris. Respondebunt, arbitror, qui ex aduerso sunt, Fieri posse permistione alterius substantiæ vt comparetur bonus color cum malo substantiæ modo in vrina: cæterùm illud non fieri per concoctio-

coctionem, de qua quæstio proposita est. Est itaque positum in controuersia, An cùm vrina cruda, quę simul est malę substãtiæ, & praui coloris, superante natura morbum, elaboratur, possit comparare bonũ colorem ante bonam substantiã, an secus. Si quis hoc in loco amat de coloris natura aliquid audire, legat vigesimum tertium caput secundi libri huius operis: si de speciebus colorum, decimum septimum primi. nobis enim non est mos eadem sæpius repetere: sed quæ eo loci in hunc sunt dimissa, addentur modò. Apud Galenum, & Aetium, & Paulum, & autorem libelli de vrinis, & alios omnes Græcos autores, dempto Actuario, tantùm inuenias sex has colorum in vrinis species: album, pallidum, rubrum, viride, liuidum, & nigrum. Dixi pallidum, vt no-
10 mẽ pro genere vsurpetur: quemadmodum ὠχρὸν vsurpari apud Galenum dicebamus. Album dicimus remissum colorem, & cruditatis indicium: prout aliquis mediocriũ ab hoc recedit magis, & versus nigrum inclinat, dicitur intensior. generantur verò, quemadmodũ Plato docet in dialogo De natura, ex extremis his cõmistis in hac, aut illa proportione. Pallidi tres sunt species: pallidum, rufum & flauum. hos proximè consequitur ruber: à quo ad nigrum est transitus per liuidum, aut per viride. Omnes colores, quorum sub aliis nominibus meminere Auicena & Auerroës, & Barbari omnes, ac inter Græcos solus Actuarius, facile est ad has sex species referri, quas solas scripsit Galenus. Color optimus, & maximè naturalis in vrinis est subrufus, & subflauus: 1. De crisibus cap. 12. Nomine horum medium etiam colorem intelligito. nam
20 Aristot. 1. sect. Problem. 53. Signum (inquit) concoctionis vrina exhibet rufa. Galenus etiam μετρίως ὠχρὸν colorem naturalem. Quare ridendi sunt, quicunque à coloris naturalis ratione excludunt rufum. Qui his sunt remissiores, cruditatem significant: qui intensiores, partim vstionem, partim prauorum humorum permistionem, partim alias causas. Proponatur ergo nobis modò ad disputationem vrina alba & tenuis. vbi semel hæc mediocris in substantia facta fuerit, subrufa aut subflaua, continens album, leue, & æquale: perfectæ concoctionis erit signum. Sed nonne ante hanc perfectionem morbo in concoctionem tendente, his gradibus potest procedere: vt tenuis primò fiat, & boni coloris, deinde boni coloris & mediocris substantiæ, tamen nihil continens, vltimò tandem hæc consequantur omnia? Certè, dicunt quàm plurimi.
30 Nam cùm tria hæc generanda sint, color, substãtia, & quod continetur: quod facilius est, videtur primò debere generari, deinde quod difficilius. quare, cùm facilius sit colorem generare, quàm substantiã, & hanc quàm id quod cõtinetur: vt substãtia priùs generatur, quàm quod continetur, ita videtur consentaneũ, colorẽ priùs genitum iri, quàm substantiã. Vides ergo quàm multa vndiq; argumenta in hac quæstione sint, in qua ego ita sentio: Duplici via generari posse colorẽ in vrina, vel cõcoctione ipsius vrinę, vel alicuius humoris infusione. Primo modo nõ potest color ante substantiã generari: sed vt recedit vrina ab albo, ita à tenui. concoctio enim perficit substantiã ꝑpetuò: color verò substantiæ consequitur modum. Sed infusione alterius humoris fieri potest rufa vrina & tenuis: de qua in Prognost. 30. secundi scripsit Hippocrates. Habet
40 verò generationem, vt paulò antè diximus, ex infusione bilis valentis tingere, & non crassam reddere. Hoc docet apertè Gal. 1. De crisibus cap. 12. dicẽs: Si enim in aquam inieceris, vel fului coloris parum, vel pallidi multum, simile tibi videbitur. hæc verò, quãtum ad colorẽ attinet, iam coquitur. Oportet autẽ tantũ ipsam discedere sua crassitie ab aquosa, quantum colore: siquidẽ bene concoqui debeat. Sed qua ratione dictum est à Galeno: Hæc verò, quantum ad colorem attinet, iam coquitur? Quoniam vrina rufa & tenuis, etsi per concoctionem non intingatur, cum substantia non comparatur ad proportionem: tamen nõ est adeò extremæ cruditatis signum, quàm alba tenuis. nã hęc significat crudum extremè morbũ, & insuper tantã caloris naturalis extinctionẽ, vt neq; consuetã per valetudinem portionẽ bilis possit generare: rufa tenuis
50 crudã adhuc ægrotationẽ. nam vsq; dum crassities etiã incipit apparere: nondũ constat materiã morbi coqui, sed robustiorẽ magis esse natiuum calorẽ, quàm cùm alba erat, & tenuis. Itaq; potest comparari, vt dixi, color bonus sine substantia: & est bonę mutationis indicium: concoctionis materiæ morbi nondum. talem vrinam habuit Abderæ, virgo, quæ in vestibulo templi ægrotabat tertio Epidemion parte tertia: de qua dixit Hippocrates: οὖρα λεπτὰ μὲν, εὔχροα δὲ, vrinæ tenues, sed boni coloris. Vnde apertè colligitur: posse vrinam comparare bonum colorem, sine bono modo sub-

stantiæ. Neque est, quòd quenquam perturbent argumenta illa ex Metaphysicis Aristotelis desumpta. nam Substantia hæc vrinæ, de qua disputamus (quam multò melius est substantiæ modum, quàm substantiã appellare) accidens est non minùs quàm color. non enim hîc nomine substantiæ ipsam formam & naturam, aut ex illa, & prima materia constantem, substantiam dicimus: sed modum illum circa substantiã, qui in accidentibus circa modum partium consistit. sunt hæc, quæ paulò antè diximus, crassities aut tenuitas, lęuitas aut asperitas, lentor aut friabilitas, & similia his. hęc ergo comparantur per concoctionem, & accidentia sunt non minùs quàm color. Videntur sanè hæc accidentia (vt argumentum aliud proponebat) consequi magis materiam, color formam & agentes qualitates: tamen eiusdem substantiæ sunt accidentia, putà vrinæ. Quare non est quòd modus substantiæ priùs generetur, quàm color: sed vt generetur color simul cum substantia, quando per concoctionem materiæ propriæ fit. Vnde, quanquam color potest generari sine substantia: tamen substantia non potest generari sine colore. nam generandi boni coloris est duplex via, concoctio, & infusio bilis: generandæ bonæ substantiæ, vnica, putà concoctio, quæ vtrumque facit necessariò. fieri siquidem potest, vt iecur possit generare consuetam bilis portionem, & vt materiam morbi non possit ad concoctionem deducere: tamen non potest fieri, vt morbi materia coquatur, & consueta bilis portio ex cibis non possit generari, quæ vrinam tingat. est enim hoc multò leuius. Quę igitur via superest generandæ vrinæ mediocriter crassæ & decoloris? An vis, vt tenuem & boni coloris, permistione humoris tenuis, sed flaui faciebamus: ita mediocriter crassam, sed decolorem, permistione humoris crassi & albi cum tenui sero facere? At isthęc crassities per permistionem, perturbatio est. erit igitur turbida vrina, non crassa, vt oportet: hęc enim mistione perfecta constat, qualem concoctio facit. Itaque aut vrina illa turbida mingetur, & manebit talis: aut residebit citò crassum aliquid, quale in pituitosis morbis subsidere in principio obseruauit Galenus quarta Aphorismorum sexagesimo nono. Igitur generari potest color ante substantiam: qui morbum in melius proficere significat, tamen materiam propriam morbi coqui nondum. Substantia verò bona sine bono colore non potest consistere. Sed de hac quęstione satis multa diximus.

An color posit mutari in vrina sine nouæ substantiæ accessione, aut decessione. Cap. XIX.

VBI vbi Galenus, & alii autores de causis colorum disputant, hos dant causæ calidę, flauum, rubrum, viridem, & nigrum, cùm per viridem ad illum transitus fit: hos causæ frigidę, album, & liuidum, & nigrum, cùm fit ex liuore. Videntur ergo hi colores in vrina fieri alii ex aliis, sola intensione frigoris aut caloris. potissimùm cùm Galen. 12. cap. 1. De crisibus de liuido dicat: Liuidus autem color solius frigoris est soboles. Quare videtur de sententia Galeni ex sola refrigeratione fieri, sine noui alicuius humoris permixtione, Neque quidquam videtur hoc habere philosophiæ aduersum: cùm secundæ qualitates ex primarum proportione fiant. Adde ex sola fame, aut exercitatione, aut quacunque alia causa calorem augente: fieri vrinam è pallida rufam, aut è rufa flauam. Sed contrà est, quòd medici ex colorum in vrinis diuersitate, non simplices dignoscunt qualitates, sed humores redundantes, & materiã morbi. quomodo Hippocr. 6. Epidemiωn comment. 5. cap. 14. Lingua (inquit) lotium significat. Linguæ pallidæ (dicuntur enim eò loci, chlωræ, pallidæ, declarante Galeno in commentario, vtcunque in aliis locis vertenda dictio sit) biliosę. biliosum verò à pingui: rubrę verò à sanguine: nigrę ab atra bile: albidę verò à pituita. Ecce, vt vrinarum colores ex humorum redundantia fieri, non ex simplicibus alterationibus, doceat Hippocrates. id quod, quantum ego sentio, & res ipsa indicat: verum est. Vrinam scilicet huius aut illius coloris fieri, non per simplicem alterationem ad calidum, aut frigidum: sed per permixtionem noui humoris. nam lotium est per se potus alteratus cum sero humorum: sera ipsa imitantur qualitates humorum, quorum sunt. nam ita notatum est à Galen. 6. epidemiωn parte secunda, comment. 38. de sententia

tentia Platonis: quare & colore aliquatenus referre humores, à quibus sunt, probabile est. sed quoniam sunt aquea & sero similia, remissos omnino verisimile est habere colores. Igitur vrinæ color non potest fieri, nisi ex magna redundantia seri alicuius, vt si quis dicat, sanguinei, biliosi, aut melancholici, vel ex infusione humoris. neque potest mutari, nisi aucta aut imminuta quantitate humoris infusi: aut decedente æquali portione: sed magis vsta priori, aut crudiori. Nam primæ qualitates non in vrina tantùm, sed in quacunque alia substantia solas sibi similes qualitates possunt generare, non permutata substantia: cùm verò secundas generant, ex permutatione substantiæ ipsas faciunt effluere. vt, si quis incalescit, aut refrigeratur citra substantiæ alicuius 10 permutationem, neque albidior fit, neque nigrior: sed quamprimùm frigus fugat sanguinem, dealbatur: quamprimùm calor vrit cutem, & desiccat, denigratur. tamen per se, & per alterationem simplicem, sui similes tantùm possunt generare agentes qualitates. Quòd si Galenus liuidum colorem solius frigoris dixit esse sobolem, & hos colores à calore, illos à frigore fieri medici dicunt: rectè quidem. quia calor igneus bilem generat flauam, quæ tingat: & refrigeratio concretionem facit, & corruptionem liuorem inducentem in sanguine, qui liuidus vrinam consimili afficit colore, liuido scilicet. in quam corruptionem calor non potest coniicere sanguinem, aut humores reliquos, neque aliqua alia intemperies præter frigus: calor enim viridem potiùs reddat, & nigrum humorem. Quòd si fames, exercitatio, & ira, vrinæ permutant 20 colorem ad intensius flauum, neque id à solo caloris augmento fieri conuincit. sunt enim hæ causæ externæ: quæ calore augentes aut vrentes bilem, causæ sunt mutationis coloris in vrina. Hoc modo intelligendus est Actuarius, qui caput scripsit in secũdo De causis vrinarum: De causis vrinarum, quæ à simplici intemperie profluunt. Pro leui quæstione hæc sunt satis. Inquirere solent nonnulli, cùm in hunc locum incidere: vter vrinæ color nascatur ex causa calidiori, ruber, an flauus. Sed nobis, qui monstrauimus colores hos fieri ex infusione humorum, aut sui seri, eadẽ est hæc quæstio cum decima sexta libri primi, qua disputauimus: An sanguis sit calidior bile, aut minùs. Quare si quid in hac parte habes scrupi, illam legito: ego ad aliam propero.

30

An color viridis sit semper caloris soboles. *Cap. XX.*

MONSTRANTE Galeno diffusè libro secundo de simpliciũ medicamentorum facultate, omnino ex nulla qualitate coniectare quisquam possit, sit ne res quæ in examen venit, calida, aut frigida: sed huius fides soli experimento, ab operatione desumpto, tribui debet. Neque enim ex colore, neque ex odore, aut sapore, aut accidenti alio quopiã intelliges: cùm nullus color sit, nullus odor, aut sapor, qui multis calidis, & frigidis medicamentis, communis non sit. Quare, si quis disputet, sint ne cor- 40 pora, quæ natura sua viridia sunt, calida, an frigida: stulta quæstio sit. quandoquidem neque hoc, neque illud sunt definitè: sed in vtraque parte sunt multa exempla. Cæterùm ad sola excrementa humana, deiectionem inquam, sputum, & vrinam, & alia omnia exeuntia conuerso sermone, non immeritò vertitur in dubium: An ex magno incendio generentur perpetuò, an nonnunquam etiam ex perfrigeratione. sed addendum etiam quæstioni censeo, cùm tales colorum generationes non consequuntur modum materiæ, ex qua factum est id excrementi. Est enim, cùm euomuntur viridia, aut deiiciuntur per sedem: quoniam multa olerum viridium copia erat ingesta. quod neque insignis caloris, neque frigoris est argumentum, vtpote ex causa manifesta procedens. Verùm cùm extra hanc talis color in excrementis 50 prouenit: internam habet causam in humano corpore, aut frigus corrumpens, aut vrentem calorem. Auicena, cuius opinioni adhæsit Auerroës, cùm quinque recensuisset viroris species, fisticalem, colorem ireos, indicum, ærugineum & porraceum: omnes præter ærugineum & porraceum, ex frigida causa nasci censuit. Ego verò, aut solum ærugineum, & porraceum virides esse: reliquos verò perperam in hanc colorum speciem referri puto (cùm liuidi potiùs, aut quales Actuarius vene-

tos vocat, ſint) aut quæ de cauſa generationis dicunt, falſa eſſe, & omnino aduerſa Galeni ſententiæ. nullibi enim videas Galenum, viridis coloris generationem frigidæ cauſæ tribuentem: ſed calidæ perpetuò. Verùm legamus caput duodecimũ primi De criſibus, vbi ita ſcripſit: τὸ δ' αὖ χλωρὸν χρῶμα κατὰ τὴν ἐπὶ τὸ μέλαν ὁδὸν γίνεται, καὶ ἔστιν ὥσπερ οἷον προοίμιον τοῦ μέλανος. εἰ γὰρ κακόηθες εἴη τὸ νόσημα, καὶ τοῖς ἐμέτοις, καὶ τοῖς διαχωρήμασι, καὶ τοῖς οὔροις τοῖς χλωροῖς, ἐφεξῆς ἐπιφαίνεται τὰ μέλανα. πελιδνὸν δὲ χρῶμα, μόνης ψύξεως ἔκγονον. Id eſt, Color viridis in ipſa via ad nigrum fit, & eſt veluti principium quoddam nigri. ſi enim malignus ſit morbus, & vomitibus, & deiectionibus, & vrinis viridibus, ſtatim ſuccedunt nigra. liuidus verò color ſolius frigoris eſt ſoboles. Conſtat, hac oratione Galenum apertè omnem colorem viridem tribuere calori. nam quod additum eſt ad finem dictionis, Liuidus verò color ſemper frigoris eſt ſoboles: dictum eſt ad differentiam cauſæ viridium, quos ex morbi malitia fieri dixerat. conſtat enim Galeno eſſe conſuetudinem hanc bene veterem: malignum morbum dicere vrentem, vt colliquantem, & eum qui vehementia interimit. ita hîc inquit: Viridis, cùm morbus eſt cacoëthes, liuidus ex ſolo frigore prouenit. Hunc locum hoc modo intellexere autor de vrinis, & Aëtius docentes: Nigrum colorem ex calore fieri poſſe, aut frigore, verùm diſtingui ex antecedente colore. ſi enim chlorus color anteceſſit, ex caloris vehementia fit: ſi liuidus, ex frigore. Hæc nullus non intelligit ex præſenti Galeni loco eſſe deſumpta. Sed hoc vnum inuenias diſcrimen: vbi nos vertimus, Viridis, interpres Aëtii & autoris libelli De vrinis vertunt Flauus. tamen apud ipſos Græcos autores nihil eſt diuerſum. nam eandem dictionem vſurpauit Galenus, quam & alii duo: nempe χλωρόν. Videndum ergo modò eſt: vtra harum verſionum videatur accedere propiùs ad Galeni mentem. Si enim nos meliùs tranſtulimus vertentes Virides: conſtat, Virides colores de ſententia Galeni citra dubium ex cauſa calida perpetuò generari. Conſidera dictionem hanc χλωρὸν duo ſignificare, pallidum, & viride, interprete eodem Galeno, qui in commentario 47. 2. prognoſtici inquit: Sępenumero dictum iam eſt, vt chloron de pallido dicere ſolitum ſit: & item de eo, quod à quodam vocatur æruginoſum. Illud æruginoſum dictum eſt, non quòd χλωρὸν ſolùm æruginoſum ſignificet, ac non etiam porraceum, & rutaceum, & ſi quæ ſunt aliæ viroris ſpecies: ſed quò quaſi per deſcriptionem ſignificaret colorem viridem. eſt enim nullum nomẽ Græcis vniuocum, quod dictioni huic, Viride, reſpondeat. proinde hos colores cõparatione declarant: & de porraceo, aut æruginoſo dicunt multa, quæ de viridi in genere dicerentur. Notauit hoc Galenus ipſe com. 39. eiuſdem libri dicens, Porracei verò nunc primùm habuit mentionẽ: cùm non habeat proprium nomen, ſed vtatur porri appellatione. Pro viridi apertè vſurpatur 10. De ſimpl. facult. cap. 5. cui titulus eſt περὶ χλωρῶν βατράχων, id eſt, de ranis viridibus. nouimus enim tales eſſe ranas, de quibus illic eſt ſermo. Itaque ſignificat dictio duo hæc: pallidum & viride. Tamen quæ in illa dictione à Galeno de chloris dicebantur: nullo modo poſſunt pallido colori quadrare. Ergo de viridi erat illi ſermo. Quid enim inquit? chlorus color eſt, veluti principium nigri. Vide hoc quantum conueniat cum viridi, & quantum diſcrepet à pallido. Plato in dialogo De natura (ex quo loco Galenum deſumpſiſſe video omnes colorum naturas, & appellationes) ita ſcripſit: Splendidum rubro alboque permiſtum, flauum procreat, rufum flaui fuſcique attemperatione producitur, fuſcum albi & nigri, pallidum albo flauo permixto, rufi nigrique temperie producitur color porraceus. Eſt verò hîc porraceus dictus color viridis. de pallidi, rufi, & flaui generatione priùs fuerat loquutus, conſtituens hos gradus citra rubeum: tantum abeſt, vt nigri coloris ſint principiũ. Viridis verò, quem porraceum appellat Plato, vt ſua oſtendit generatio ex rufo & nigro, principium nigri eſt. Itaq; rectè vertimus de ſẽtẽtia Galeni: Viridem colorem eſſe velut nigri principium, & fieri ex incendio ſemp. contrà ac liuidus, qui extinctione caloris fit. Decimo etiam De ſimplicium medicamentorũ facultate cap. 12. apertè ſignificat: Omnes ſpecies viridium colorum ex flauis fieri per vſtionem in trãſitu ad nigrũ, ediſſerens de bile. Quin & in animalibus (inquit) apparet, flaua quidẽ iis, quæ magis ſunt calida, quę verò minùs, pallida: & vbi calida animalia fame aut ſiti torquẽtur, ad atrũ colorẽ vergit, interim illũ habẽs ęruginoſum, interim cęruleum (cęruleũ non eſt viride colore, ſed via etiã eſt à flauo ad nigrũ: nã, vt flauũ fit

ex albo

ex albo & splendido cum rubro, ita cæruleum ex albo & splendido cum nigro) interim isatidis, qui quidem magis est colore brassicæ fuscus. Harum tantummodo specierum viroris meminit libello De atra bile: neque, quod ego legerim, alicuius meminit alterius. Nam, si sexto Epidemion comment.3.cap.21.herbacei meminit: non significauit illa dictione speciem aliquam viridis, sed per descriptionem ipsum virorem. quod declarauit transferens etiam appellationem per metaphoram ad omne vigens & boni habitus. constat verò per hanc metaphoram dici solere: virentem iuuentutem, non herbaceam. Sunt ergo dictæ viroris species, quas semper dat Galenus calidæ causæ. Secundo prognostici commentario 39. ita scriptum reperias: At verò gignitur in corpore, quemadmodum crocea bilis, per naturam habentibus, ita porracea altera præter naturam. constátque, vt hæc in ventriculo sæpenumero gignatur propter quorundam cruditatem esculentorum, aut olerum, qualia beta, cæpa, & brassica sunt: atque vt etiam interdum talibus nequaquam ingestis ratione ægrotationis in venis gignatur, ac decumbat, aut in ventrem superiorem, aut in inferiorem, calorem in corpore indicans præter naturam, atque excrementi proprietatem, talis temperamento, qualis prædictorum olerum succus est. Hæc de porracea. Rursus cap.47.inquit: Flauus, vbi serosus ipse humor assatur, quo permisto rufus apparet: æruginosus verò, vbi is vehementer assatur. Cùm itaque adeò hæc sibi consentiant: mihi persuadeo, reliquos colores, quos ex frigidis causis fieri obseruauerunt Auicena & Auerroës, malè referri in virides: sed hos omnes nasci ex vstione. Neque verò si quis coloris ipsius naturam contempletur, aliter iudicet. nam qui ex frigore fiunt, sunt intermortui quidam colores, vt albus, & liuidus: qui verò participant igneo quodam splendore, cuiusmodi sunt rufus & flauus, hos ex inflammante igne verisimilius est nasci. nam & ipse niger color, nõ aliter cognoscas, fiat ne ex calore, aut frigore, quàm si intermortuus est, aut splendore quodam ostendit ignis vestigium, tertio De causis symptomatum. Quòd verò omnis color viridis splendoris sit particeps: ipse docet intuitus, & præterea generatio. fit enim, vt diximus, immissione rufi (qui quia igneas flammas imitatur, appellatur Græcis πυῤῥός) in colorem nigrũ. Atque ita natura ipsius coloris docet, vt ad nigrum splendidum via sit: cùm fiat nigritie & splendido colore confusis. Tamen contrarium videbitur fortasse alicui docere Galenus, qui 1. Prognost. comment.10. ita scripsit: Interdum, vt plærique, brassicas, & lactucas chloras nominant: qui quidem color nigrior est, quàm ruber. est enim tanquã initiũ quoddam nigri, liuidíque, quem frigus, perinde quasi nigrum, efficit. Possit respondere aliquis, vltimam dictionis partem liuidum referre, vt sensus sit: Quem liuidum, frigus fecit, perinde ac nigrum. Sed qua ratione viridis color, si modò semper ex calore fit, potest esse initium liuidi, qui semper est frigoris soboles? Præterea Hippocrates illo in loco recensuit eos colores, qui in morbis acutis extinctione caloris natiui fiunt, atque inter eos viroris meminit: igitur color hic ex frigore fieri potest, non minùs quàm liuidus & niger. Sed pro huius intelligentia oportet meminisse: nos non de viridis coloris causa absolutè disserere, sed de viridi excrementorum colore: Hippocratem verò illic de eo colore, qui in facie ægrotantis apparet, quem contingit viridem apparere ex solo frigore, sanguine scilicet nigriori reddito, atque cum bile ruffa, qua ægrotantis facies tingebatur, permisto: itaque colorem viridem facie imitante. non enim aliter pictores viridem generant, quàm nigro immisso in rufum. tamen constat hac ratione humorem nullum refrigeratione virescere, sed cutim faciei: sanguinem verò denigrari. Sed hæc arbitror satis fuerint, ne cui ampliùs, qui rationis sit particeps, dubium videatur: viridem colorẽ in humanis excrementis caloris multi esse sobolem. Quare res ipsa poscit, vt ad aliam quæstionem stylum conuertamus.

Vter color vrinæ magis lithalis sit, liuidus an niger. *Cap. XXI.*

VIDERI alicui possit non immeritò niger color vrinæ magis lethalis esse liuido perpetuò: quandoquidem ex liuido, morbo properante ad perniciem, fit niger. quare vrinam extremè malam perpetuò indicet: vt & Galenus ipse visus est indicare

N

duodecimo capite primi De crisibus ita scribens: Pessima igitur est omnis vrina nigra, adeò, vt neminem vnquam seruatum viderim ex iis, qui talem vrinam minxerunt. Cæterùm alij aliter statuunt, deteriorem, inquam, esse liuidam nigra. quandoquidem liuida frigoris (dicunt) est perpetuò soboles, dicente Galeno in prædicto nuper capite: nigra verò nonnunquam huius, nonnunquam vehementiæ caloris, quod non putant adeò graue malum. Est præterea, cùm possit nigra vrina mingi in morbi iudicio. Addunt communem esse rationem vrinæ & reliquorum signorum, quod ad colores attinet. Tamen de coloribus artuum ægrotantis, ita scripsit Hippocr. 2. Prognostici Aphor. nono: Si digiti, ac pedes omnino nigrescunt, minùs pestiferi sunt, quã si liueant. Ita igitur statuit vtraque sententia. Galenus, quantum ego ex lectione consequor, nullibi est aggressus hanc comparationem colorum in vrinis: sed consonum est illius sententiis, nigram vrinam, cùm ipsam contigerit lethalem esse, perniciosiorem esse liuida (quoniam intensior est illi perniciosus color, & ex intensione liuidi niger fit.) cæterùm rariùs contingere, liuidã vrinam salubriter excerni, quàm nigram. In quo sensu intelligendus est etiam Hippocrates loco illo: Si digiti ac pedes omnino nigrescunt, declarante Galeno in commentario. Huius verò prompta est causa. nam necesse est vrinam talem mingi redundante prauo succo: atque eo per symptoma euacuato, aut per iudicium. cùm per symptoma decidunt: vtraque vrina lethalis est, atque adeò nigra est lethalior. Vrinam nigram in morbi iudicio vacuari, facile est multo atro humore ad vrinæ vias deriuato: liuidam rarissimum, aut omnino de iis quæ fieri non possunt. fit siquidem niger color (dicente Galeno vigesimo secundo commentario secundi prognostici) ex atra bile syncera: liuidus verò, cùm influit modica, & permiscetur modicè. Sed cùm parum euacuatur: suspecta euacuatio est, & debilitatem significat virtutis. de qua dictũ est ab Hippocrate secundo. Epidemion parte prima: Decretoria, quæ non decernunt, aut lethalia sunt, aut difficulter iudicant. & rursus primo Prædictionum, Stillę in vndecimo die constitutis difficiles tum aliàs, tum si instillauerint. Itaque rarissimum est, aut quod omnino nunquã fieri potest: liuidam vrinam non excerni lethaliter. quanquam nigra exitiosior est, quàm liuida, cùm vtraque est exitiosa. Sed contrà est quod Hipp. 4. Aphorismorum aphorismo 47. ita scripsit: Excretiones in febribus non intermittentibus, liuidæ, cruentæ, fœtidæ, & biliosæ, omnes malæ: at si bene exeunt, siue per alui excretionem, siue per vrinas, bonæ. si verò non aliquid eorum quæ iuuant, per hæc loca excernitur, malum. Qua sententia constat Hippocratem dixisse: liuidas vrinas aliquando bene exire, aliquando malè: contrà ac nos visi sumus probare. Sed nos vrinam liuidam meritò haberi magis suspectam nigra, & rariùs bene exire, ac per iudicium diximus: nunquam contrarium fieri posse, vt scilicet bene exeat, non diximus. Quanquam putauerim, si quis rectè consideret commentarium, Galenum habuisse suspecta exempla, sententiam alioqui maximè probans. maluisset enim ita ab Hippocrate scriptum, Euacuationes omnes, si bene exeunt, bonæ: si malè, contrà. atque prætermissa fuisse hæc exempla. Sed etsi prætermissa non sint: quod loco exempli dicitur in vniuersali regula, non tanti faciendum est, quàm si per se diceretur. Adde omnino nullum esse tam perniciosum signum, quod non aliquando præter expectationem bene cedat: quod pro Hippocrate est satis, etsi vrina liuida suspecta meritò magis sit, quàm nigra. Sed de hac quæstione hæc sufficiant.

De crassa ac perturbata. *Cap. XXII.*

QVANDOQVIDEM de coloribus aliquantisper disputauimus: non erit incommodum, vt, si quæ sunt de substantia controuersiæ, hæ quoque dirimantur. Auicena genus substantiæ à genere claritatis, & turbulentiæ diuersum facit. Quare substantiã diuidit in duo genera: genus scilicet tenuitatis, aut crassitiei, & genus aliud turbulentiæ & contrarij. ita vt possit esse vrina crassa nõ perturbata, & tenuis perturbata. Id quod probat exemplo aliarum rerum, nam inquit: Plærumque est substantia grossa & clara, sicut albumen oui, & gluten piscium liquatum, & vitrum liquatum, & oleum: & plærumque est res subtilis substantiæ turbida, sicut aqua turbida, quæ est magis

magis tenuis quàm albumen oui. Neque verò, inquit, citra rationem fit, vt res tenuis ſubſtantiæ ſit nonnunquam turbida: Sed turbulentiæ (addit) cauſa eſt permiſtio partium colores habentium extraneos fuſcos, aut aliis coloribus infectos: qui ab aſpiciente ſenſu non ſunt percepti, & prohibent peruietatem, & non per ſe percipiuntur. Hæc ſunt interpretis eius verba. Quibus clarè ſignificatur: craſſitiem vrinæ differre à turbulentia, & tenuitatem à perſpicuitate. Cuius contrarium intelligas ex Hippocrate & Galeno, vbi vbi de hac differentia loquuntur. Primo De criſibus cap. 12. Vrinam craſſam in tres ſecuit differentias: conturbatæ, quę talis perſeuerat: & perturbatę, quę clareſcit: & claræ, quæ perturbatur. vides vt hæ eædem ſint turbidæ vrinę ſpecies. Dices fortaſſe, ſunt iſtæ differentię vrinæ craſſæ per conturbationem: ſed nihil prohibet, eſſe aliam ſine perturbatione. Primò, Galenus nullibi iſtius craſſitiei meminit, quæ citra conturbationem ſit: quin potiùs vbicunque Hippocrates vrinam craſſam appellat non loquens de conturbata, Galenus dictionem de mediocri in ſubſtantia interpretatur. vt licet videre in commentario 76. & 77. quartæ Aphoriſmorum, vbi inquit: Cùm verò non tenuis extiterit, ſed mediocris: in quo ſignificato craſſam intelligere oportet hoc loco, &c. Neque verò id gratis putes dictum à Galeno. nã in Epidemiis in enarrandis hiſtoriis, ſæpius quàm vt referri poſſit, dicit, quò vrinam crudam ſignificet, Erat vrina tenuis, aut perturbata: quò ſignificet coctam, Erat craſſa. Ex qua phraſi nullus non intelligit: craſſam nimis, ac præter naturam, conturbatam eſſe, neque aliquam eſſe craſſam à mediocritate naturæ recedentẽ, non eandem turbidam. Primo epidemion parte tertia in hiſtoria Philini, Vrinæ (inquit) tenues, & decolores in principio. deinde (paucis interpoſitis) deſcribens vndecimum diem: Vrinam verò reddebat vnà cum conuulſionibus affatim multam, raròadmonentibus, craſſam albam, qualis eſt quæ in matellis diu ſtetit, cùm agitatur, non ſubſidebat. color & craſſitudo ſimilis iumentorum vrinis. Vides quàm apertè dicat: craſſam, quæ cruditatẽ ſignificat, eſſe conturbatam. In hiſtoria vxoris Epicratis, quæ ęgrotabat apud Archigetem, deſcribens vrinam diei quindecimi, quæ cocta iam erat, inquit: Vrinæ craſſæ cum candido ſedimento. Sunt innumera alia loca: ſed non oportet referri plura. nam cuiuis licet eas hiſtorias percurrere, attentè intendendo animũ ſermonibus. Quarta particula Aphoriſmorũ 72. Quibus vrinæ albę & perſpicuę. Dictione hac, albæ, & tenues ſignificantur. quia dictio hæc, Perſpicuum, cùm de extrema perſpicuitate dicitur, perinde ſignificat ac tenue: vt craſſum extremè eſt perturbatum. Quod non potuit ſignificari clariùs, quàm his verbis, quæ habentur duodecimo capite primi De criſibus, deſcribente Galeno eo loci vrinam naturalem: εὐθὺς δὲ τοῦτο καὶ πάχους ἔχει συμμέτρως· τὸ δή τοι λεπτότερον, ἢ παχύτερον αὐτοῦ, πέψιν ἐνδεῆ σημαίνει· τὸ μὲν γὰρ, οὔπω κεχύμωται· τὸ δ', ἔτι τετάρακται. Id eſt, Statim autem hæc eſt & mediocris craſſitiei: quæ autem tenuior eſt illa, aut craſſior, concoctionem deficientem ſignificat. illa enim nondum humorum habet fuſionem: hęc verò adhuc conturbatur. Hac dictione nulla poteſt clariùs neque latiùs ſignificare: omnẽ craſſam vrinã eſſe conturbatam. Inquit enim: Quæ mediocri craſſior eſt, cruditatẽ ſignificat, quia cõturbatur. Igitur omnis craſſior mediocri conturbatur. nã aſſertiones, quibus rei redditur cauſa, vniuerſaliũ habent vim. niſi quid nos fallunt dialectica dogmata, & communis omniũ mortaliũ ſermo. Quid ergo reſpondebimus Auicenę? Certè nihil aliud quàm deceptum fuiſſe illum, aliarũ rerum differentias in ſubſtantia & perſpicuitate ad differentias vrinarũ transferentem. nam eſt, fateor, cryſtallum magis pellucens commotis aquæ fluctibus, & ex perturbatione infectis arenæ colore, quibus etiam eſt craſſius: tamen in vrinis non aliam inuenias generandæ extremę craſſitiei viam, quàm conturbationem. Itaque ſi rerum naturas per ſe contemplare: differt quàm plurimùm craſſum, quis dicat, aut conturbatũ, perſpicuum aut tenue. tamen ſi hæc in vrinis requiras, eſt vnicum accidens. natura enim potuit à prima generatione effingere ſubſtantiam craſſam, ſed pellucentem, quale cryſtallum fecit, & vitrum. Sed vrina quę ſubſtantia ſua eſt tenuis, aquea, ſero ſimilis: non aliter craſſeſcere poteſt, quàm per craſſorum admiſtionem. Craſſa verò, aut perfectè permiſcentur, aut confunduntur. Si perfectè permiſcentur, elaborantur concoctione: quod concoctione fit, eſt naturale & mediocre. Si confunduntur, vt craſſam reddunt, ita conturbant. Sed videtur Auicena inueniſſe modum generatio-

nis extremè crassæ per concoctionem: quæ (si ita fit) conturbata non erit. inquit siquidem: Vrina autem multùm spissa secundum plurimum significat maturationis priuationem: & secundum minus humorum grossæ substantiæ maturationem. erit ergo in statu humorosarum febrium. Ecce vt Auicena inuenerit valde crassam ex concoctione. Si quid Auicena non est hîc lapsus, vt alibi sæpè: vrina illa crassa non est sine conturbatione, etsi ex concoctione fit. Sed quo pacto conturbata est ex concoctione? Quia humor coctus expurgatur per vrinam. atque ita videre est in status parte extrema aut inclinatione prodire crassas & perturbatas vrinas: non agitatione & cruditate, sed excretione iudiciali crassi humoris & cocti. quod distingues per antecedentia: si scilicet signa concoctionis antecessere, aut secus. Nulla alia forma est generandi valde crassam vrinam ex concoctione crassorum. nam, nisi ipsius humoris portio cum vrina descendit: serum, etiam crassorum humorum & coctorum, non transcendit mediocritatem crassitiei. si quid humoris descendit, sed modicum, subsidet: atque ita neque crassam extremè facit vrinam, neque conturbat. si verò profusè humor funditur per vrinam, vt cùm per hanc viam iudicatur morbus: copia humoris facit crassam, & conturbat. Satis ergo ostendimus, crassam vrinam, cùm extremè est talis, eandem esse conturbatam: & perspicuam etiam, cùm extremè talis est, qualem quarto Aphorismorum Hippocrates describebat, non esse diuersam à tenui. De cuius causa, dimissa iam tandem hac, occurrit hoc in loco contentio.

Vtrum vrina tenuis fieri possit obstructione, an tantùm cruditate. *Cap. XXIII.*

VERTITVR enim in dubium, An ex sola humorum cruditate vrina tenuis fiat, an etiam aliquando ex viarum obstructione. Auicena siquidem inquit: Valde tenuis in omnibus dispositionibus maturationis significat priuationem, aut in venis oppilationes. Actuarius, In obstructionibus, inquit, apparere tenues: in obstructionum solutionibus crassas. in quam sententiam Aetius: Vrinæ circa obstructionis principium, paucæ & aquosæ minguntur. Quinetiam & ipse Galen. lib. I. De locis patientibus cap. I. repentinam suppressionem vrinæ cum aliis signis, & iis quæ antecesserũt: lapidẽ in vesica significare dicit, & inter antecedentia, vrinam aquæ similem commemorat. sic enim, arbitror, rectiùs dicetur: quàm Vrinam aquæ similem, signũ esse lapidis vesicæ: cùm non distinguat vesicæ lapidem ab eo, qui in renibus progignitur. Igitur hæc omnia autorum testimonia videntur confirmare: ex obstructione fieri tenuitatem. pręcipuè, quòd etsi nulli dicerent, nos tamen ipsi sæpè videmus, ex obstructionibus aqueam vrinam transfundi, quæ subitò reserata via crassa profluit: cùm nõ possit subitò à cruditate vindicari. At verò contrà est Galenus, qui 4. De tuenda valetudine, crudis succis hanc vrinam dixit accidere, obstructionis nulla facta mentione. I. De crisibus cap. 12. vrinam extremè tenuem, aqueam scilicet, ex cruditate dixit fieri. Dices. Non est proprium signum: sed cùm obstructio non adest, semper ex cruditate fit. itaque non dixit: ex cruditate sola. Mihi videtur hac in parte, vt meminit debilitatis facultatis retinentis quæ in renibus est: ita quoque obstructionis mentionem facturus, si ab hac quoque eam vrinam fieri posse existimasset. 4. etiam Aphor. comment. 69. non absque ratione crassæ vrinæ, sunt multitudine paucæ, vt quæ vix renes pertranseant. ergo quæ eatenus crassæ sunt, vt vix renes pertranseant: paucæ fieri possunt, sed nondum tenues. Præterea, falsò dicas in quacunque substantia, quantumcumque fortem habente permistionem, posse colatura crassum à tenui separari. An etiam in ea permixtione, quæ per concoctionem comparatur? In his quæ coquuntur, dicente Aristot. 4. Meteor. cap. 2. crassa permiscentur cum tenuibus, quæ ab imbecilli calore non continebantur: hæc contra putrefactio separat, concoctioni contraria. Sed, vt hæc generationi dicitur contraria ab Aristot. quia naturalis rerum interitus semper per putrefactionem fit: ita concoctio perfecta, generatio est, & quæcumque concoctio, est propriæ substantiæ perfectio. Quare, si philosophus es, iam intelligis: Vnionem per veram mixtionem factam, non posse dissolui sine permutatione substantiæ, tantùm abest, vt sola colatura. Vinum (dices) & aqua, & alij liquores atte-

res attenuantur percolati: fateor: sed sunt his omnibus quædam extra proprias substantias permixta. eam verò crassitiem, quę suæ naturæ est propria, qua ratione amittent? Vis, vt exactè loquar: redduntur hæc puriora, non tenuiora. Itaque vrina quæ exactè tenuis est, duplici via potest fieri crassior: aut cocta, & propria substãtia coacta: aut permixtione alicuius crassi humoris conturbata. prior illa crassities, vt quæ mixtione perfecta comparata est, non potest colatura amitti: alioqui nihil prohibebit ex aqua aërem colatura facere. neque minùs, hac sola ratione censebis, elementa, quæ proprias formas in mixtis retinere credis, posse inuicem separari: atque ita sola colatura liquores omnes posse corrumpi. An non quę eandem substantiam constituunt, 10 ab eodem calore naturali in mixtione contenta, vnionem conantur tueri? Ego quidem arbitror. nam dissoluta corrumpuntur: & nulli rei est quidquam carius sua conseruatione. Quæ percolantur, nónne magna ex parte suo pondere permeant meatus tenuiores? Quæ ergo tanta vis est, cùm præcipuè extrinseca accedat nulla, aut ea non adeò vehemens: quæ substantiæ eiusdem partes concoctione vnitas, eodem naturali calore contentas, separari faciat? Sola superest vna illa tenuitas, quæ etiam ab obstructione fieri potest: priuatio scilicet eius crassitiei, quę per conturbationem participabatur. possunt siquidem humores crassi, qui hactenus reseratis viis, cum liquore permeabant: nunc, obstructis, quamuis non adeò angustis viis, hærere suo lentore. atque ita reliquum permeabit, nõ sua substantia tenuius (hoc enim naturæ rei re- 20 pugnat: cùm semel cocta non possint cruda reddi, vt alibi monstrabimus) sed minùs perturbatum, minùs crassis confusum. quæ expurgatio sensui præstat speciem attenuationis. Quare non parum acutè dictum est ab Auicena: claritatem & conturbationem differre à tenuitate & crassitie. quanquam Galen. crassitiem & conturbationem eandem differentiam semper esse censuit. non qui, si rerũ naturæ exactiùs spectentur, non intelligeret, primam illam differentiam in modo propriæ substantiæ, secundam hanc in confusione cum alia diuersa consistere: sed qui hæc excessuum nomina, extremis accidentibus volebat tribui, & veram crassitiem, quæ concoctione fit, nunquam vltra mediocritatem consistere, intelligebat. proinde crassitiem in extremo, & cõturbationem, constat eandem esse differentiam, quòd ad medicam con- 30 siderationem spectat: etsi rerum naturas rectè nos docuerit Auicena. Hinc quoque luce clarius iam euadit: Vrinam extremè tenuem, in pueris propterea esse periculosiorem, quòd natura sua habent fortissimam alterandi vim. sed non propterea pueros solere mingere in extremo crassum: sed propter voracitatem, & inordinatos motus. sed quando hæc sufficient, & lectoribus in hac quæstione satisfecimus: opportunum fuerit ad aliam transire.

Qui colores cum quibus substantiæ modis coniungantur.
Cap. XXIIII.

40 AVTOR ille libelli de vrinis, quicunque is sit, singulorum colorum enarratis naturis, & modi substantiæ speciebus, conferens substantiam cum coloribus, tenuitati ruborem & nigredinem denegat, denegaturus etiam quantum intelligo liuorem, si de hoc colore non omnino tacuisset. crassitiei denegauit pallidum, rufum, & flauum: atque denegasset (vt arbitror) viridem colorem, si illius meminisset. Verùm quæ ille tacuit, nos non inducemus ad repræhendendum: sed quod dixit perpendemus, quàm verum sit. Itaque si qua vrina est pallida, rufa, aut flaua, statim est tenuis: si nigra, aut rubra, statim crassa. solum reliquit candorem, cum quo alteruter substantiæ modus copuletur. Est huius sententiæ vnica ratio: quòd pallidus, rufus, & flauus color influxu tenuis humoris fit, nempe bilis amaræ: ruber & niger influxu 50 crassi, sanguinis inquam, aut melancholiæ: albus, nunc influxu humoris crassi, qualis pituita, nunc nullo humore permixto, nunc verò defectu concoctionis. Huic sententiæ visus est attestari Aëtius, saltem in his quæ de vrina nigra Autor libelli De vrinis scripsit, non sine multis argumentationibus, quibus non hi autores modò, sed multi alij medici seducti sunt, in suis commentariis, aut lectionibus, aut disputationibus, censentes: nullam tenuem vrinam posse esse nigram. qua in parte maxima agetur

huius quæstionis controuersia. quanquam non committemus, vt aliorum colorum quenquam omittamus. Monstrabimus, non in hoc colore solùm, sed & in reliquis, præ nimia diligentia autorē illū esse lapsum. sed quoniā niger pendet, non ex crasso tantùm humore, sed ex omnium maximè crasso: age, de hoc primò disputemus. Aut (dicunt) vrina nigra fit vstione, aut perfrigeratione, aut permixtione melancholici succi. Vstio resolutione tenuiū partiū facit crassescere, perfrigeratio cogit ac densat, humor melācholicus, cùm sit substātia crassus, necessariò faciet vrinā crassam: igitur nullatenus generari potest nigra vrina, & tenuis. Illi ita colligunt, tamē hac in parte laudanda magis est Auicenæ sententia: qui nō semel, sed sæpius. Fen secūda 4. meminit vrinæ tenuis & nigræ. tales vrinas inuenit toties Hippocrates in ægrotantibus, vt in historiis Epidemion licet videre: vt mirer cur illi autores tam multa Hippocratis loca dissimulanter præterierint, neque respondentes, neque negantes, neque declarantes. Nam Herophonti fuere οὖρα μέλανα, λεπτά, vrinæ nigræ, tenues: Epicratis vxori οὖρα λεπτὰ, ὑπομέλανα: Heropyto Abderis οὖρα λεπτὰ, μέλανα. Apollonio Abderæ, & aliis quinquaginta fuere tales vrinæ. igitur possunt fieri vrinæ tenues & nigrę haud dubiè, si modò fidelis est Hippocrates in narrandis historiis. Sed qua id ratione? An frigore denigrata est hæc vrina? aut vsta calore? Aut tincta atra bile? ita enim argumentabantur. Sed pro argumēti dilutione, & firmiori probatione nostræ sententiæ, hæc oportet intelligas, quæ ostendit quotidie in ipsa re experimentum, & probant pictores: colorem, quò magis accedit ad extremos, pręcipuè verò ad nigrū, eò cum æquali quantitate materiæ, vel nonnunquam etiam cum minori plus tingere. igitur qui niger est color, minima cum quantitate tingit: vsque adeò, vt si in magnum aliquod aquæ vas, tantillum atramēti immittas, aut etiam atri vini, totam aquam atro colore videas infectā. Sufficit igitur ex ratione multò minor nigri humoris copia tingere, quàm crassum reddere. Nam quæ atra sunt, hac ratione qua atra, tingunt priùs reliquis: sed crassitiem non faciunt priùs reliquis, nisi ipsa simul contigerit esse crassiora reliquis. fieri ergo poterit, vt portio atri humoris incidat in vrinæ liquorem, quę valeat illum tingere: & quæ non valeat crassum facere. quo posito constat futurum: vt vrina nigra fiat, & tenuis. Quòd si nigram quæ ex maximè crasso humore pendet, ostendimus posse esse tenuem: nulli iam videbitur difficile rubram etiam tenuem fieri posse, influente, scilicet, in eam sanguinis ea portione qua valeat tingi, & non fieri crassa. Quanquam de rubra non dubito: quin si admodum rubra est, sit etiam crassa. Quare subrubram & tenuem fieri posse puto à sanguinis sero, aut à sanguinis modica portione: sed rubram, aut perrubram neque à sanguinis tam parua portione, vt non etiam crassitiem inferat. Verùm quæris iam (satis certò scio) quid est in causa, quòd ater humor possit atram vrinam facere, non etiam crassam, & ruber non faciat rubram, quin faciat etiam crassam: cùm sanguis non sit tam crassus, quàm melancholia? Dictum à nobis nuper est: colorem, quò est intensior, eò magis tingere, etiā cum minori quantitate. atque hoc colorem nigrum facere omnium maximè. id, quantum intelligo, fit: quia remissus color faciliùs diluitur permistione alterius, quàm qui est intensior. Igitur meritò fit: vt sanguis faciliùs diluatur infusus in serum, quàm melancholia. igitur portione multò maiori sanguinis opus est, quò rubra fiat vrina: quàm atri humoris, vt nigra. nam minor, vel etiam æqualis, diluitur à sero vsque adeò: vt subrubra illinc vrina proueniat, non rubra. Igitur fieri etiam potest rubra tenuis: sed parum rubra, quam subrubram dicimus, non rubra, aut impensè rubra, quam perrubram appellauimus. Verùm hæc de tenui vrina dicta sint: crassam quid impedit pallere? (nam & hoc negat autor de vrinis) si enim color pallidus remissior est ruso & flauo, vt monstrauimus, & quemadmodum nos Plato docuit (quem ex Timeo in quæstionem decimam octauam induximus disputantem) ex albo & flauo permistis habet generationem: fac in vrinam crassam & albam portionem flauæ bilis descendere, & ecce prodibit crassa, & pallida. adde plus bilis, nihil detrahens de crassis succis: & ex pallida subrufa fiet. quod fieri posse visus est Galenus dicere 30. com. 2. Prognost. his verbis: Oportet enim, vt in colore diximus, modicè rufam esse debere naturalē vrinam, ita etiam modicè se habere in corporatura aut crassitudine: neque ita tenuem esse, vt aquam, nec ita crassam, vt assimiletur vrinæ iumentorum. hæc dixit Galenus describens

bens naturalem vrinam, & vituperans eam quæ cùm in illa conuenit colore, sed ab ea deficit in substantia. quod duplici via fieri posse significat: facta vrina tenui, aut crassiori, qualis est iumentorum. igitur insinuat subrufam aut subflauã vrinam crassam. Sed quid quæso rationis est, in aduersa opinione? Quoniam (dicunt) hi colores ex defectu materiæ fiunt. O falsam propositionem ex re quadam singulari regulam confingentium. Quoniam scilicet per famem aut sitim vident tales in vrina colores fieri, ex defectu solùm materiæ fieri colligunt: cùm tamen Galenus ex pallida rufam, & ex hac flauam fieri dicat, loco nuperrimè citato, aut aucta bilis portione, aut ea quę præerat facta synceriori. Igitur fieri vrinam crassam, & pallidam, ac subrufam, non admodum est difficile. rufam exquisitè, aut flauam, & eandem crassam, rarissimum esse censeo: neque fieri aliquando posse, ausim affirmare. Nam crassitiem ea vrina necesse est aliunde comparet, quàm ex flauo succo: is enim tenuior est quàm vt tingat, & faciat crassum. igitur necesse est vrinam eam refertam esse crassis succis: in quos portio bilis infusa, necessariò diluitur, vt paulò antè de sanguine dicebamus. Atque ita pallida fiet, aut subrufa vrina, intensior colore nondum. Quòd si tantam bilem vis ad vrinæ vias deriuari, vt intensè tingat vrinam etiam refertam crassis succis: vix intelligo, qualis affectus futurus sit, qui tam multam bilis copiam generet, cum tam multa crassorum humorum. Igitur potest fieri vrina nigra ac subrubra tenuis, neque minùs crassa & pallida, aut etiã subrufa: rubra verò exquisitè non erit tenuis, neque rufa exquisitè aut flaua crassa erit. quantũ ego iudicio assequor, atque obseruatione in operibus non adeò longa, sed neque indiligenti vidi. Quare de his hactenus.

Ex qua substantia generetur vrinæ sedimentum. Cap. XXV.

NEQVE de substantia eius quod in vrina continetur, omnibus est eadem opinio. aliis enim ex eo, quod in hepate effugit sanguinis formam, eò quòd nec in ventriculo fuerit commodè præparatum, habere generationem censent. alij non ita: sed ex excrementis tertiæ concoctionis, quæ peragitur in membris. Itaque priores dicunt, in alimentis omnibus esse partes alias aliis commodiores ad concoctionem, alias omnino incommodas: proinde fieri, vt in ventriculo particulæ alię fiant crudioris chyli, aliæ confecti. cúmque chylus eam rationem habeat in hepate, quam cibi in ventriculo: ex perfecto chylo vtilem sanguinem fieri, ex infecto crudum illud, quod in vrinis continetur. quod proinde contentum appellamus. Sed sunt, quæ his obiiciantur incommoda. Fieret enim, si ex crudo contentum generaretur, tum vt in morborum principio maior illius portio appareret, quàm per salutem, cùm eo tempore debilior facultas sit, & debiliorem potentiam necesse sit plura alimenta effugere: tum etiam, vt cùm nihil in vrina contineretur, subesset maior concoctio. Si enim est, quod incoctum manet: qua ratione quo tempore maior concoctio fieret, nõ produceretur multò minus? Igitur, quia in morborum principiis omnino nihil in vrina continetur, & cùm primùm incipit contineri, concoctionem vegetiorem fieri significat: alij aliter sentiunt fieri, scilicet ex sanguinis portione, quæ tertiam elaborationem refugit, quámque oportuisset in membrorum substãtiam commutari, & aut propter deficientem præparationem in prioribus officinis, aut putredinẽ quam contraxit, aut prauam aliam quamcunque qualitatem, omnino vt oportuit, non potuit confici, commutatum ad eam formam quam in eo quod cõtinetur, contemplamur, protruditur ad vrinæ vias. Sed contrà est: quòd ea, quæ tertia concoctione elaborantur, nõ ampliùs continentur in magnis venis, sed in angustos poros impingunt, & per vasa parua ad minimas quasque partes deducuntur. Vnde nõ est verisimile, ad venas recurrere excrementũ per vrinę viã euacuandũ. nam quanquam est vniuersum corpus transpirabile: tamen nunquã ab his partibus versus viscera recursus fit, nisi cùm magna vrget necessitas. quemadmodum per famem fieri docuit Gal. 2. De facultatibus naturalibus. At verò quod continetur in vrina, quotidianam oportet habere generationẽ. Præterea excrementa tertiæ concoctionis habent propriã euacuationem ab hac longè diuersam, per sudorem, inquam, aut per sordes, aut effumationem sensum fugientem, quæ per cutem fit. voco effumationem, excrementorum euacuatio-

nem occultam: quoniam hoc nomine mihi videor posse eam separare ab expiratione ea, quam primo De tuenda valetudine nutritioni dixit aduersam, & effluxus est nostræ substantiæ, quę in halitus digeritur. in eodem libro apertè docuit Galenus huiusmodi esse talis excrementi euacuationem his verbis: Reliquum autem excrementorum genus in singulis generatur animalis particulis, ex eo quo aluntur succo, aliud quidem, ceu semicoctæ quæpiam reliquiæ, quæ adsimilari nutriendæ parti nequiuerint. (paucis interpositis) Huic excremento nullus à natura destinatus meatus est. expellitur autem & actum per mollia corpora, quæ eius violentiæ cedunt, potissimùm, cùm ab spiritu cum maiori impetu irruente impellitur: & etiam per omnes exiguos poros, quorum plenum est corpus vniuersum, & etiam tota cutis. Ecce igitur qualem habent tertiæ concoctionis excrementa euacuationem, à mictu quàm diuersam! Adde id, quod vtrorumque sententiam euertit: Fieri non posse, vt per ea quæ in vrinis continentur, tempora morborum distinguerentur secundum elaborationem materiæ morbi, nisi ipsius humoris putris pars essent. Quid enim haberet commune, modicum aut multum effugere concoctionem primam quæ in ventriculo, aut secundam quæ in hepate & venis agitur, aut tertiam quæ in membris ipsis, cum morbi cōstitutione? Inuenit cuiusdam monachi arguties nodi huius dissolutionem: quod cōtinetur in vrinis, esse alimenti portionem, quę in sanguinem non commutata manet. sed non rectà & vnico impetu à ventriculo ad vesicam deriuari, atque inde cum lotio ad matulam: sed volutari cum humoribus in hepate & venis, afficique interim nescio qua qualitate referente modum, quem humores habent in venis. hæc ille. sed neque ego intelligo, neque vt puto quisquam alius, qua ratione affici possit tanta similitudine cum humore, vt constitutionem morbi conspicuè declaret, quæ ex elaboratione materiæ pendet: nisi idipsum quod ille contentum vrinarum appellat, in venis alteratum, trahitur ad humoris similitudinem, aut humoris ipsius portionem insignem secum deducit. Si illud fit, non sola fuga concoctionis fit, sed concoctione. Si hoc: est pars humoris putris, aut ex duplici materia. Hoc multos traxit in aliam sententiam ab vtraque diuersam, quæ statuit: duplex esse quod in vrinis continetur, aliud in vrinis sanorum, aliud in ægrotantibus. quod per valetudinem apparet, esse illud quod refugit sanguinis generationem: quod in ægritudine, partem ipsius humoris ex quo pendet morbus. nam & per valetudinem, ex multitudine eius quod continetur, persentimus deuorata esse multa aut crassa, cùm hæc in voracibus, aut ebriis, & pueris eadem ratione inueniantur maximè: & per morbos eo quod continetur, cognoscimus concoctionem materiæ ex qua pendent, & illius defectu, cruditatem. Priorum vtrique censent: ex eadem materia fieri, siue in sanorum, siue in ægrotantium vrinis proueniat, & eandem rem significare. nam eò meliorem iudicamus vrinam, & salubrioris affectionis signum: quò similior est sanorum vrinis. Præterea, si febricitans multa ingerit, copiosius habet sedimentum: sin minus, exiguum. quod euidenti argumento est: ex inconfecto cibo illud in morbo non minùs, quàm in bona valetudine prouenire. Tot itaque sunt in hac controuersia opiniones, inter quas certum est nostram sententiam statuere: & quod videtur probabilissimum, quoad fieri poterit firmissimis rationibus, & Galeni verbis confirmare. Id quod continetur, & quod morborum distinguit tempora, proculdubio, de sententia Galeni, ipsius materiæ morbum facientis pars est. est enim celebratissimum à Galeno: Naturam conari humores inutiles, non minùs quàm vtiles ad similitudinem substantiæ cum membris mutare, & emendare integrè putredinem. quod cùm consequi non potest: emendat, quatenus potest, mutans ad mediam quandam formam similem formæ puris: hanc cùm consequuta est natura, neque potest vlteriùs humoris, vtpote putris, cōcoctio promoueri: desistit à concoctione, & conuertitur ad expulsionem. Hæc generatio eius quod continetur, non aliter ac generatio puris, actio quædam est: quam haud scias concoctionem appelles, an putrefactionem. est enim reuera motus medius, vtriusque particeps. Sed de hac, dante Deo, in quinto huius operis libro sumus disputaturi. Docet hoc (quod de eo, quod cōtinetur in ægrotantiū vrinis, modò diximus) Galenus primo De differentia febrium capite sexto, vbi differens de concoctione & putredine, inquit: At duorum generum, alterum quidem fit superante natura, alterum su-

rum su-

fere cōmunior opinior

rum superata. & superante quidem (sicut in inflammationibus & omnibus tuberculorum tumoribus) pus: in humoribus autem, qui in venis atque arteriis continentur, quiddam quod puri proportione respondet, subsidens in vrinis. At talis quidem putredo non simpliciter putredo est, sed aliquid etiam habet concoctionis. Hæc Galenus. In quam sententiam tertio De præsagitione ex pulsibus capite sexto: Quod verò est veluti τεφρῶδες, quasi nos diceremus cinereum, vel, vt solent dicere, cineritium, non perinde (quia crassum est) potest excernere: sed per insignes quosdam meatus educit. hoc in partibus inflammatis est pus, in ipsis vasis, quod in vrinis subsidet. Vides vt clariùs etiam, quàm nos ipsi, docuerit Galenus: sedimentum vrinæ ægrotantium esse humoris putris portionem. Sed rogent nos, qui contrariæ sententiæ sunt (ita enim rogant) Qua ratione in intermittentibus febribus, vt tertiana, aut quartana, fieri potest, vt quod continetur in vrina, ex morbum faciente causa fiat. non enim (dicunt) ex antecedente vocata causa generabitur: est enim hęc, humor in venis, qui nondum putret, sed paratus est putrere: sed neque ex proxima causa, quam multi dicunt continentem, nos proximam: hæc enim extra venas putrescit. Huic quæstioni vides vt responderit Galenus dicens: Naturam cineritium (tale autem est de sententia eiusdẽ autoris, quod in intermittentibus febribus ex vstione putrium humorum relinquitur) expurgare per manifestos meatus, per venas inquam. Igitur quanquam putrescat humor extra vasa, aut in paruis vasis, expellit cineritium natura per conspicuos meatus. quod cineritium, quanquam in principiis paroxysmi generetur: non subsidet tamen eo tempore in vrinis, quia natura in principiis omnia retinet, vt mox audies. Mirum si adhuc quisquam dubitet, quod continetur in vrina in morbis, esse humoris putrescentis portionem: cùm nullus nesciat, communem omnium medicorum esse sententiam, in morbis pituitosis opus esse ad concoctionem perfectam, sedimento, in biliosis verò appendiculo, & nonnunquam etiam solam nubeculam, atque etiam prætenuẽ sufficere. huiúsque causam esse tenuitatem biliosi humoris, qui à minori flatu in sublimiori regione continetur. Quæ dogmata vides quàm forent ridicula: si quod continetur in vrina, nulla humoris aut biliosi, aut pituitosi pars esset. Est itaque, quod per morbos in vrina subsidet: portio morbum facientis humoris, actione caloris naturalis corrigentis quoad potest putredinem, talem formam recipientis. Illud quod per sanitatem apparet: proculdubio humor crudus est, & generationem habet ex eo, quod sanguinis refugit confectionem. Euidenti argumento est, quod & paulò antè tetigimus: plurimum contineri in vrinis voracium hominum, & ebriorum, & puerorum. quoniam voraces cùm sint, inordinatè mouentur, vt nuper in vigesima quæstione diximus: &, vt semel dicam, omnium qui multis vescuntur, aut crassis. Adde monstratum esse: quod continetur in vrinis ægrotantium, esse ex morbi materie. quare cùm nulla talis bene valentibus sit, superest his ex alia occasione fieri, sed nullam inuenias probabiliorem hac. Iam verò, vt de sententia Galeni loquamur, primo Prognostici commentario vltimo, in vltimis verbis ita scripsit: Quidquid enim alimenti in sanguinis generatione refugit naturæ confectionem, subsidet in vrina: neque vt sanguis ab ea commutatum, neque vt pus, causæ præter naturam in generatione particeps. primo De crisibus capite duodecimo: Cùm adhuc coquitur sanguis, quod mingitur læue, album, & æquale sedimentum ac multũ facit: perfecta iam concoctione color illi intenditur, minus autem subsidet. primo de alimentorum facultatibus capite secundo: Crudus autem succus propriè nuncupatus, est, quale id apparet, quod in vrinis subsidet. libello De multitudine capite decimo septimo, loquens de succo crudo inquit: Humor autem is alia pituita crassior est, ac minùs flatulentus, qualis in vrinis subsidet, iis præcipuè qui ex cruditate sedimentum multum simile fabaceæ farinæ obtinent. Igitur est de sententia Galeni id quod continetur in vrinis bene valentium, succus crudus: qui dum sanguis generatur, refugit hanc confectionem. Argumento est quod ipse Galenus monuit, postquam iam confectus est sanguis, minus eius quod continetur apparere. Sed tamen quanquam hæc ita se habeant, quamprimùm homo in putridæ febris incidit principium, cessat quod continetur apparere, etsi non cesset crudus succus generari:

vel etiam si generetur multò copiosior. qui enim in putridę febris principio constitutus est: etsi cœnet lautissimè, minget tenue lotium, in quo nihil separetur. Sed, vt paulò antè cœpimus dicere: Natura in principiis cessat ab aliis naturalibus actionibus, ad retinendum, coquendúmque conuersa. atque cùm cæca sit, non modò morbum facientem materiem, sed & cum illa omnia excrementa retinet. Ita videas eo tempore plærumque aluum supprimi, vrinas retineri, neque sudorem effluere: sed omnia interiùs manent. quod eadem de causa contingit succo illi crudo, qui in officina sanguinis generatur: tamen nō redditur cum vrina, sed transsumitur in venas. ex quo illic atque ex humore morbū faciente, actione membrorū, venarum inquam & partium adiacentium, vna forma generatur eius quod continetur: quod descendere incipit tendente morbo ad concoctionem. Igitur, quemadmodum paulò superiùs censuimus, liquorem vrinæ ex duplici substantia habere generationem ex potu, & sero sanguinis: ita censemus modò, quod continetur, quódque apparet, per morbos esse conflatum ex succo crudo, qui principij tempore genitus est in hepate & venis, retentúsque, & ex morbi materia. Neque aliter video, qua ratione possint hæc duo cohærere: vt quod continetur sit morbum facientis materiæ pars, & vt fiat ex eo quod refugit sanguinis confectionē. quódque nō sit, vt primo Prognost. dicebatur, confectum, vt sanguis, neque vt pus causæ præter naturā particeps. nam qua parte ex morbi materia fit, est putredinis particeps, vt pus. atque hinc etiam cōstat: vt idem sit contentum in ægrotantibus, & sanis, præterquam quòd in illis recipit materiæ morbi accessum. Itaque est rationi admodum consonum: vt eò melius censeatur quod continetur in vrina ægrotantis, quò similius fuerit ei, quod in sano homine est. Neque video qua ratione, qui hæc ita fieri non intellexerit, possit quàm multa incommoda in hac controuersia deuitare, vtcunque aliter senserit. Sed ad intelligenda hæc non arbitror plura desiderari. Quare de his hactenus.

De prauis vrinæ contentis. *Cap. XXVI.*

PRÆTER id quod in vrinis contineri, & ex humore putri generari diximus, & bonæ ac maturæ solutionis morbi signum esse, cum suis qualitatibus, concoctionem materiæ ex qua is pendet, repræsentat, vt cùm album est, læue, & æquale, aut contrarij, cùm putredinem vincentem, vt cùm nigrum est, aut viride, aut fœtens valde: sunt alia multa, quæ in vrinis solent subsidere. huiusmodi sunt humor crudus: quem in pituitosorum morborum principiis apparere solitum esse, nuper in quęstione vigesima notauimus: aut quidam veluti capilli ex succis pituitosis in renibus geniti, aut sanguis púsve, quæ ex renum aut vesicæ exulceratione, ille rupta venula, hoc ex rupto abscessu, solent descendere, aut arenulæ quæ in calculosa affectione solēt in vrinis subsidere, aut pingue (Græcis dicitur χεῶς) quod solet in renum calida affectione aut febre quæ liquefacit innatare, aut caruncul is similia quædam, aut laminis, furfuribúsve, & aliud quoddā genus, quod farinaceum dicitur. Habent hæc omnia, propria distinctionis signa: cùm ex totius corporis affectu, aut instrumentorum vrinæ proprio fiunt. quæ tamen ab iis, qui totam de vrinis doctrinam suscepere pertractandam, petenda sunt. nos enim solùm controuersias dirimimus, quales in plærisque horum sunt. Nam de pingui, quod liquefactæ substantiæ alicuius est signum, vix dum constat: innatet perpetuò in liquore ab eo diuersum, aut possit cū vrina ita permisceri, vt vrina aliqua tota pinguis sit. Nam autor lib. de vrinis pinguium triplex inuenit genus: pingues dicens nunc coloris olei, nunc oleo similes, nunc oleaceas: Oleo similis, inquit, perfectam olei cum vrina mixtionem habet: oleaca tota & colore, & substantia, vt oleum est. Aëtij hæc eadem est sententia sermone primo tetrabibli secundæ capite trigesimo septimo. in quo hæc habentur: In principio igitur colliquationis, ita oleosi coloris facit vrinas, vt ambiguum sit aquosæ ne sint, an oleosæ: in augmento verò oleosæ fiunt, ita vt notabiliorem olei misturam habeant: in vigore autē colliquationis, totæ vrinæ per totum, tum in colore, tum in substantiæ compage, velut oleum sunt. Actuarius etiam harum trium specierū meminit. Auicena videtur hanc sententiam innuere, quanquam non adeò explicat: Hypostasis verò,

sis verò, inquit, adipina, adipis & pinguedinis, & etiam carnis significat liquefactionem: & earum peior est, quæ auri aquę similatur. duo autem ipsius principia cognoscuntur ex paucitate & multitudine, & commixtione, & separatione: quoniam cùm est multa & separata, existimatur, quòd sit ex parte renis propter liquefactionem suæ adipis: & si est minus, & maioris commixtionis, est ex loco magis remoto. Itaque innuit Auicena posse adipem permisceri cum liquore: quod & reliqui omnes apertè dixerant. Sed miror, qua ratione potuerint in animum inducere tot viri pręclari, neque philosophiæ ignari, neque in medicina indiligentes: pinguedinem, quam in modo substantiæ, oleo esse similem dicunt, posse permisceri cum vrina, quam serū esse, & alteratam aquam apertè profitentur. Quid interest, pinguedinem liquatam cum sero, aut oleum cum aqua miscere? Certè nihil, aut si quidquam interest, est multò facilius, aquam permisceri oleo. nam pinguedo præterquam quòd in modo substantiæ est oleo similis, liquata est: quo fiet, vt statim ac cum liquore prodierit, concrescat, & densior multò ipso sero superuehatur. Nunquam putassem rem tam aduersam sensui cuiquam sano homini posse persuaderi: neque si Hippocrates & Galenus dixissent millies, potissimùm cùm millies negauerint. Vbi vbi de pingui vrina loquitur Hippocrates, pinguem partem vocat insidentem: quasi pingue non possit permisceri, sed necessariò insideat. secundo Prognostici trigesimo quinto: Si pingue desuper natans araneorum speciem referat, damnandum est: indicat enim consumptionem. septimo Aphorismorum trigesimo quinto: Quibus insidens pingue, ac aceruatum, his renum vitium acutum significatur. Hippocrates igitur epithetum hoc Insidens, pingui tribuens, apertè innuit id, quod vel illo tacente res ipsa declarat: pingue nunquā subsidere, nec pendere in medio, nec permisceri liquoribus, sed innatare. quod clariùs, quàm vt indigeat interpretatione, docuit Galenus tertio Epidemion parte tertia in historia Parij longa commentatione declarans hanc suam sententiam, pingue perpetuò innatare: sed oleaceā vrinam, cuius in ea historia autor meminerat, dici eam quę similis toto liquore sit oleo in crassitudine & colore, nequaquam in pinguedine. fierique talem vrinam non ex colliquatione, sed ex vehementia febris. quare non adeò graue malum est, quin potiùs nihil miri fuit: Parium cum ea vrina vsque ad centesimum vigesimum diem morbum protraxisse. Itaque vrina oleosa coloris differentia est, & substantiæ: non eius quod contineatur interiùs. Sed si quis dicat, vrinam pinguem, & quæ ex colliquatione est: differentiam dicit ex eo quod continetur, non ex substantia. innatat enim necessariò pingue. Quòd si interrogas, qualis est ille oleacearum color? Galenus respondet eodem in loco: non perpetuò eundem. nam neque oleum eiusdem coloris perpetuò est: sed quæcunque vrina crassiuscula cùm sit vt oleum, illud colore imitatur, oleacea statim est. imitatur autem nunc inter flauum & viridem constituta, nunc ad album inclinans paulò plus. Hæc est igitur de vrina pingui Galeni sententia. quatuor alia genera eorum, quæ continere solet vrina, hi iidem autores hoc locant ordine: orobinum, furfuraceum, lamineum, & farinaceum. Auerroës qui farinacei huius non meminit, horum pessimum lamineum esse dixit. cùm enim hæc quatuor consumptionem significent, maiorem etiam quàm pingue insidens, quippe quod solius pinguedinis indicat cōsumptionem: orobinum, dicunt, solius carnis consumptionem præ se fert, furfuraceum in frustula secari ipsa solida, quæ tabes iam depascitur, lamineum in maiora frusta diuidi, farinaceum quod album est & farinæ crassiusculæ simile, ipsa solida veluti molita esse. cæterùm omniū horum sententia multùm discrepat ab Hippocrate & Galeno: qui nullius farinaceæ meminere, quæ significet consumptionem, & ab orobina diuersa sit. nam quarto Aphorismorum commentario septuagesimo sexto disserit de orobino, dicens: habere illud generationem ex vstione sanguinis crassioris, nequaquam fieri posse censens, vt ipsa carnis renum frustula cum vrina descendant. hanc eandem in commentario vigesimi octaui prognostici, farinaceam inquit ab Hippocrate appellatam. quòd verò de eadem sit sermo, declarant ipsa Galeni verba. Quòd enim, inquit, in polenta non effringitur in partes admodum tenues, species crassioris polentæ redditur. in vrinis verò, non quidem ciborum pars simul diducta, adhuc dura permanet: sed assato sanguine crassiori, vel consumptis inæqualiter carnibus hæc

fiunt. primo de crisibus capite duodecimo: nam farinæ crassioris similes, duarũ sunt affectionum indicia, grandis scilicet consumptionis, & caloris æstuosi, qui sanguinem vrit. Vides vt Galenus idem dicat orobinum, & simile farinæ crassiori. quod subolentes Aëtius, & Autor de vrinis, dicunt polentaceam esse duplicem: aliam rubram, quam innuunt orobinam esse, aliam albam, quam dicunt propriè farinaceam appellari, & omniũ maximè significare consumptionem. Cæterùm Galenus nullibi meminit albi sedimenti referentis farinam crassiorem: nisi fortè illud est, quod tertio loco est dictum in prognostico, quod ita habet: Sedimenta in vrinis speciem referentia polentę crassioris, mala. his autem sunt deteriora, quę squamulas referunt. tenuia autem & candida admodum vitiosa sunt: furfuracea verò deteriora his sunt. Hæc Hippocrates. Sed illud tenuia & candida, quod tertium dictionis locum habet, dicente Galeno, generationem habet ex spiritu flatuoso permisto tenaciùs cum semicocto humorum excremento. Igitur tria tantummodo supersunt, quæ consumptionem significent: orobinũ, aut polentaceum, vtcumque lubet, & lamineum, & furfureum. Adde non esse verisimile, humanum corpus manente vita pati posse tantam tabem: vt solida membra veluti in farinæ pollinem redigantur. cùm Galenus ipse 10. Methodi dixerit, Neque contingit eiusmodi singularum partium fibras à malignis febribus liquari, sicut carnes, quando animal ipsum, priùs quàm hæ prorsus sint siccatæ, interemerint. Sed hæc ita habeant: est illorum autorum polentaceum figmentum. An reliqua bene collocant? minimam, dicunt, cõsumptionem significat orobinum. hactenus bene: deinde furfuraceum, omnium pessimum dicente Auerroë est lamineum. Quid ita? quia significat maiora frusta decidi de solidis. Præterea Galenus in enarratione particulæ illius prognostici præscripti, Furfureum verò deterius est (inquit) furfureũ sedimentũ, quod inquã deterius est quàm tertiũ. Cùm igitur Galenus explicuerit illud deterius quàm tertium, constat: non esse deterius lamineo. nam ita deterrimum omnium foret, & esset inanis interpretatio. Igitur colligunt: Est lamineum deterius furfuraceo. En vt Galenus videatur insinuare illorum sententiam: & nonnihil ratio videatur adstipulari. Sed tamen res non ita habet, quin potiùs, quantum ego intelligo, eò caries maior est, quò in minora frustula deducit id quod depascitur. non enim, vt arbitror, illi alia ratione (si modò tale aliquando aliquod contentum ex consumptione fieret) rectè intellexissent, suum polentaceum deterius esse lamineo, & furfureo. cur ergo non stet pro nobis eadem ratio in conferendo furfureum cum lamineo? Adde ex eorundem autorum, qui Auerrois ordinem videntur insequuti, descriptione: furfurea angustiora esse foliaceis, verùm crassiora. at verò maior consumptio est, quæ penitiores partes exedit, quàm quæ extimas abradit. Igitur furfureum deterius est foliaceo. Quid ergo dicemus sibi voluisse Galeni illam interpretationem? non sanè furfureum non esse prioribus deterius, sed cum tertio contulit: quò quantum interesset inter tertium illud & reliqua, quod ad caussas & significationem attinet, declararet. voluisset enim, vt arbitror, Galenus tertium illinc expunctum, & in alium commodiorem locum relatum. quod palàm faciunt eiusdem autoris verba. inquit enim de furfuraceo: Quod quidem non quartum, sed tertium scriptum esse oportebat. hoc non alia de caussa Galenus dixit, quàm quòd Hippocrates, in recensendis his sedimentis, ordinem malitiæ signorum cœpisset sequi, à leuioribus versus deteriora. Sed quæ circa hæc quæ in vrinis contineri solent, in controuersia constituta sunt, iam explicuimus. Sunt quibus satis videtur in hac disputatione dicere: sedimentum furfureum, idem ferè significare cum lamineo, & eandem vtriusque efficientem caussam esse, atque ita rem tractare non admodum distinctè. nos verò rem, vt habet, exquisitè explicuimus: quare de hac quæstione hæc sunt satis.

De vrina parturientium. Cap. XXVII.

CVM medicorum aucupio non videretur ipsa ars Apollinea esse satis, cœpere desciscere ab Hippocratis pręceptis, & leuissimi vulgi deceptioni incumbere. quódque ad curationem attinet, dum Hippocrates euacuationes vtiles ex certis interuallis facit, maturationi studet, præscribit victum, metitur constantiam facultatis, morbi

morbi violentiam, & constitutionem, auxiliorum præcipites occasiones attentè obseruat, conquiescens interim: illi hac atque illac venas secant, dant catapotia, propinant serapia, purgatorias potiones, zulapia, liquores stillatitios, & decocta permiscent, totos ægrotantes inungunt, præscribunt quotidie nouum victum, nullum non mouent lapidem, nihil relinquunt intentatum, hac ratione seplasiariis vtiles, & vulgo admirandi. Iam verò quod ad præsagitionem, leue his est Hippocratis signis animum intendere, ex illisque artificiosè coniectare: portenta quærunt, diuinatores fiunt. cognouit quidam ex pulsu, ægrotantem vuas passas nuper ingessisse: alius ex colore, doluisse extremos dextri pedis digitos: alius conspecta vrina prægnationem diuinatus
10 est. At sunt isthæc infrequentia. Imò verò est hoc de prægnatione dignoscenda tam vulgare, vt si ab eo, qui ad te domum forte fortuna lotium deportauit, conspecta vrina, neque tamen sexus ægrotantis adhuc certior, nedum coloris, habitus corporis, appetitus, aut nauseæ, retentionis menstruorum, aut alicuius alterius signi, aliquid aliud fueris sciscitatus, ac non potiùs audaciùs, quàm Tiresias edixeris, Gerit hæc vtero, illa secus: ridendus mordendusque sis. Huius stupiditatis medicorum, qui si quid inueniantur ignorare, actum esse de sua artisque existimatione putant, primi autores fuere (quantum iudicio assequi possum) auaritia, & ambitio: tertius ab his Auicena. qui Fen 2.1.doct.3.cap.3.ita scripsit: Vrina turbulenta, quæ malo vino similatur, aut aquæ ciceris: est vrina prægnantium. Ego sanè nũquam putauerim, si hunc affectum diffe-
20 rentia aliqua vrinæ significaret: Hippocratem tantum signum, conspiciendumque oculis, prætermissurum. potissimùm cùm non in pulsu, aut aliquo alio signorum genere, quod ille despexerit: sed in vrina, de qua omnium maximè pertractauit, cõsistat, & ille dignoscendi huius affectus fuerit studiosissimus. vt videre licet legẽti quintam particulam Aphorismorum: quo loco diffusiùs, quàm pro suo more, docet dignoscere, an mulier vtero gerat, ex suppressione menstruorũ, ex fastidio & nausea, præterea ex torminibus, quę epota mulsa cruda, cùm statim dormitura est, mulier habet, atque (cui omnium fidit Galenus maximè) ex compressione oris vteri. Comprimitur enim vsque adeò, dicente Gal. 3. De facultatibus naturalibus cap. 3. vt neque specillum os admittat. Addit aliud firmissimum signum libello De genitura: si in concubitu nihil
30 effluxit seminis. Tamen inter hæc omnia vrinæ nunquam meminit. Dices fortasse, Quid prohibet hæc Hippocratem ignorasse, & inuenisse Auicenam? Nihil. Sed vide, quàm inconstans sit noui autoris doctrina. cùm loco prædicto prægnantium vrinam malo vino, albo (vt ego intelligo) & decocto cicerum contulisset: rursus Fen 21.3. libri, cap. 11. ita scripsit. Et vrina quidem prægnantis in principio prægnationis est citrina, ad subalbedinem decliuis, quasi sit cottũ in eius medio sparsum: & significat prægnationem vrina puræ substantiæ, super quam est, quod est simile nubibus, & propriè quando in ea sunt, sicut grana ascendentia, & descendentia. in fine autem imprægnationis quãdoque apparet in vrinalibus earum rubedo, in loco in quo apparuit in principio imprægnationis subalbedo. Hæc ille. Non video qua in re cõueniat hæc descri-
40 ptio cum priori. nam neque hæc docet constanter, sed quandoque, inquit, apparet in vrinalibus rubedo: neque eorum quæ dixit, quantumuis inconstanter, rationem reddit, neque aliquam probabilem ego possum cõsequi. Nam, quemadmodum nos docuit Galenus tertio De crisibus, & ipsa rei natura monstrat: Vrina tantùm est signum eorum quæ fiunt in hepate, & venis, & viis vrinæ. quare affectiones vteri, potissimùm quæ sine febre sunt, non est quod possit significare. Pręterea conceptus non ipsa conceptione per se permutabit vrinas: sed retentione menstruorum. igitur si cui ex alia occasione retenta fuerint menstrua, tales apparebunt, quales in grauidis. Adde ipsi Auicenæ dictum esse: Ex vteri inflammatione similes prodire, atque ex conceptu. Quo iam fit manifestum, etsi concederetur illis, conceptui per se esse differentiam a-
50 liquam vrinæ familiarem: tamen illam non esse tam propriam, vt accessu alterius affectus non possit commutari. Igitur quærenda mulier esset ad hanc exercitationem, quæ omnino extra alios omnes affectus vtero gereret: in aliis enim indicium erit infirmum. Possint siquidem alij affectus tales vrinas facere etiam in non grauidis, & alij possint permutare etiam in grauidis. tamen constat rarissimè hac de re nos consuli: nisi cùm affectu alio mulier laborat, febricitat scilicet, aut dolore aliquo graui est af-

fecta. quo tempore nullus ferè medicorum est: qui non præcipitanter aut gerere vtero, aut non gerere affirmet. Quo factum est: vt quàm multi non sine magno illorum, & artis opprobrio, per insidias sciscitantibus fuerint ridiculi. Facessat igitur iam tandem hæc stulta consuetudo: quæ si diutius duret, non potest non vel admiranda alioqui præcepta suspecta facere. qua consuetudine exclusa, huic libro vltimam manum imponimus. nam, si quæ sunt aliæ de pulsu aut vrina controuersiæ: vel minùs difficiles sunt, vel minùs vtiles. nonnullæ etiam aliæ, quæ partim ad hanc tractationem, partim ad crises referuntur: requirantur in decimo huius operis libro. quales sunt illæ: An in vrina sit signum aliquod inclinationis, An cocta vrina possit æger mori, An vrina in omnibus morbis consideranda sit. Huius itaque hic est finis. 10

CONTROVERSIARVM MEDICARVM AC PHILOSOPHICARVM LIBER QVARTVS.

CVM omnium ferè rerum, præcipuè earum quæ ad medicum spectant, proprietates, & accidentia, & omnium generum causas Galenus cum demonstratione docere fuerit conatus, ac penè effecerit: tamen tractationem de rerum substantiis aut essentiis (has Græci dicunt οὐσίας) semper effugisse videtur, vt qui de illis nullam afferri posse demonstrationẽ intelligeret. Ita essentiam animæ se ignorare ingenuè professus est: de substantia facultatum docuit nihil. satis sibi videbatur facere, si facultates operationibus definiret: atque quo tempore homo morbo teneretur, ex symptomatis doceret, quin de illius substãtia disputaret curiosiùs. Sed nostri temporis quorundam hominum eatenus processit sapientia, vt de singulorum morborum naturis disputent, & de morbi ratione multa pronuncient. nimirum superiori illo Galeni seculo vix ab homine veritatis amantissimo quatuor inuenti sunt, qui esse potiùs sapientes, quàm videri mallent. tunc enim homines ambitiosè gloriam quæritabant. Sed nostro hoc seculo, eatenus gloriæ cupido processit à virtute seiuncta, vt nõ solùm ambitiosè gloriam aucupemur, fucatis verbis tyronibus imponẽtes: sed & insolenter superbos & nouos titulos nobis vendicemus quotidie, & tandem (quod vix sine pudore refero) petulanter in nostras laudes prorumpimus. vsque adeò hominum arrogantia nullum iam reliquit modestiæ locum. Audias quotidie hominem, qui vix dum annis quinquaginta vtile aliquid ex antiquis autoribus potuit eruere, singulorum se prædicantem autorem: &, nostræ singulari eruditioni debentur hæc, abraso fronte proclamantem. Cæterùm ita facientes nostræ ignorantiæ præstamus euidens argumentum: nam qui adeò eruditione sua gaudet, nescit quid ignoret. Intelligo futurum, vt dum multorum insolentiam repræhendo, aliquis respondeat: tam difficile ac longum opus in hac ætate, non sine superbia fuisse susceptũ. atque in me carmen illud tam quadrare quàm in Phaëtontem: Magna petis, & quæ non viribus istis, nec tam puerilibus annis munera conueniunt. Certè hic parum in me iustè inuehetur: non enim solùm vt aliis prodessem, scribere incepi, sed vt interim vtilitati meæ studerem. nam dum multis, vt spero, profuturas quæstiones conscribo, nullam potui commodiorem studendi rationem mihi excogitare. Qui verò mediocri ingenio se esse non ignorat, non ille accusandus est, sed qui pro ingenio, quod à natura recepit, non tam rependit doctrinam, quàm inanem iactationem. Continuerunt tres priores libri eas quæstiones, quæ ad res, quæ secundum naturam sunt, spectant, elementa scilicet, temperamenta, humores, spiritus, membra, virtutes, & operationes, duo primi: tertius quæstiones ad pulsum, & vrinam, omnium signorum præcipua, spectantes: quartus & quintus, à principio dicati sunt rerum præter naturam cognitioni: vt qui hos consequetur numero sextus, rerum quæ non naturales nuncupantur, quibus victus constat: septimus, octauus, & nonus, morborum

subla-

ſublationi: decimus, totius operis vltimus, prædictioni. Res quæ præter naturam ſunt, in tres ſpecies ſunt diſtributæ: morbos, & quæ hos antecedunt cauſas, & quæ conſequuntur ſymptomata. Cùm verò cauſæ & ſymptomata non propter ſe conſiderētur, ſed propter morbum, cuius ſublatio ſanatio eſt, cauſæ, vt quæ morbum faciant, ſymptomata, vt quæ indicent: æquum fuerit ante omnia, quando ſophiſticę diſputationes ad agendum de eſſentia nos compulerunt, inquirere, quid ſit morbus: atque præmiſſa communi ratione morborum, ſymptomatum, & cauſarum in hoc quarto libro: in quinto ad ſingularia procedere. Hæc ergo ſit nobis propoſita primo loco quæſtio.

10 *Quid ſit morbus. Cap. I.*

AD inueniendum rei cuiuſque eſſentiam, non aliunde rectiùs incipitur: quàm ex axiomate aliquo, aut ex omnium ſenſu deprompta aſſertione. nam ex his accedit rebus, quæ illinc vi conſequentię deducuntur, multa fides. Hoc idem nobis in pręſentia faciendum eſt morbi naturam inueſtigantibus: quod & ipſe Galenus fecit, vbi de hac re ex profeſſo diſputauit. Eſt verò omnibus hominibus notum per ſe, Eo tempore homines bene valere, quo omnes operationes rectè exercent, & citra noxam aliquã quæ ſentiri poſſit: cùm contrarium cõtingit, vt ſcilicet aliquam earum operationum, quas conſuetas habere ſolent, malè obeant, ab omnibus hominibus dicũtur ęgrotare.
20 Igitur cũ ęgrotare, ægrotans, & ęgritudo, ſecundũ coniugationẽ dicãtur: cõſtat, ægritudinẽ eſſe aliquid, quod ægrotanti ineſt. ineſt verò ęgrotanti, vt prauè exerceat operationes: cũq; nihil citra cauſam fiat, inerit ei & huius lęſionis cauſa. Ergo morbus, aut actio lęſa eſt, aut lęſionis illius cauſa. Quodcunq; horũ ſit, in cõtrario oportet, vt ſanitatis eſſentia collocetur: aut in operationibus quę rectè fiũt, aut in diſpoſitione ea corporis, à qua actiones incolumes procedunt. Nullus enim (inquit Galenus) tam ſtupidus fuit: vt morbum in vno genere, & ſanitatem in altero collocaret. Cæterùm eſſentiam morbi non conſiſtere in lęſa operatione, hinc diſces: quòd dum aliquis laborat, etiam ſi ceſſet ab operando per ſomnum, quo tempore neque bene neque malè operatur, tenetur tamen morbo. non igitur morbus in lęſa operatione eſt: ſed in ea diſpo-
30 ſitione, per quam læditur. lęditur verò neceſſariò per cõtrariam ei, à qua bene agitur. conſtat tamen peragi bene operationes omnes: cùm corpus habet maximè ſecũdum naturam. habebit verò ſecundum naturam maximè: cùm ea, ex quibus corpus componitur, fuerint moderatiſſima. Igitur quidquid de corporis conſtitutione ſentiamus, ſiue ſentiamus cum philoſophorum optimis, cõſtare corpus noſtrum calido, frigido, humido, & ſicco, ex quibus temperamẽtum accidit, & ex membris, ex quorum concinnitate accidit ſtructura: ſiue cũ Epicuro, & Aſclepiade, ex inſecabilibus corpuſculis & non patibilibus per ſe totis: horum ipſorum ex quibus conſtat, quęcũque ea ſint, ſymmetriam, aut moderationem, dicendum eſt eſſe ſanitatẽ: ametriam verò, aut immoderationem, morbum. Collegimus igitur: Morbum eſſe in immoderatione, ſani-
40 tatem verò in moderatione. Cęterùm, Galenus libro de differentia morborum in principio, vbi hæc ita collegerat, ſtatim ſubdit: Manifeſtũ autem, quòd ſi διάθεσιν, id eſt affectum, appelles, nomine eris vſus antiquo, & eãdem rem manifeſtè dices. Quibus verbis videtur innuere: immoderationem illam, quam dixerat, idem eſſe cum affectu aliquo conſiſtente cum immoderatione. Ex quibus orta eſt controuerſia, medicis in hunc vſque diem de morbi eſſentia non conuenientibus. Nam Galenus innumeris in locis morbum ita finit: Eſt affectus præter naturam, à quo apertè læduntur operationes. Sed, ſi quis Ariſtotelem conſulat in Categoriis capite De qualitate, nomen affectus de ſola qualitate dicitur: eſt enim διάθεσις, diſpoſitio permanſionem aliquam habens in ipſo corpore. tamen libro De differentia morborum, non omnes morbos tri-
50 buit qualitati: ſed alios dicit in qualitate conſiſtere, alios in quantitate, alios quoque videtur in ſubſtantia collocare. nàm & calculum in renibus, & pterygium, ſpecies morborum appellat: quas tamen conſtat eſſe ſubſtantias. Hæc quæ difficilia quidem videntur cortice tenus cõſiderantibus, atque malè ſibi cohęrentia, impulêre Leonhartum Fuchſium, virum diligentem magis in legendo, quàm acutum in enarrando, in hanc ſententiam: Morbum eſſe quicquid in corpore præter naturam conſiſtit, euer-

tens temperiem, aut structuram, atque ita lædens operationes. siue illud sit qualitas, siue substantia, siue quidquam aliud. Atqui ad enarrationem Galeni inuenit: diathesin aliter vsurpari ab Aristotele, atque à Galeno. Aristotelem enim dispositionem solam, & qualitatem, qua corpus afficitur, diathesin dicere: Galenum verò non ita, sed quicquid corpus nostrum vtcunque afficit præter naturam, siue illud affici propriè dicatur, siue minùs. atque ita affectum appellari non morbum tantùm: sed & symptomata, & causas morbi, quas tamen constat sæpissime esse substantias. Affert ad confirmationem, locum ex secundo Methodi capite tertio, quo ita dicitur: Tres esse in corpore affectus præter naturam, ostensum iam est: causarum, morborum, & symptomatum. Hæc Fuchsius. Qui tamen mihi videtur non egere refutatione: tam est ipsa assertio ex se absurda. nam pluribus fortasse quàm oportuisset, disputauit Galenus primo & secundo libris Methodi, potissimùm verò ad finem secundi: participatione vnius generis morbos omnes esse vnum, vt participatione speciei plures homines sunt vnus homo. Itaque morbus vnum genus est. non igitur habere potest species in diuersis Categoriis: nam ita aut nomen ambiguum esset, non generis: aut illud esset primis generibus, quę decem sunt, superius. Non igitur possunt non contineri omnes morbi in vnica Categoria, quæcunque illa sit. nam genus quodcunque, quod in species distribuitur: necesse est ab omnibus illis speciebus secundum eandem rationem ac formam participari. sed secundum eandem rationem in diuersis categoriis constitui: constat esse in his, quæ fieri non possunt. igitur ille inconsultè admodum dixit: morbum aliquem esse qualitatem, & aliquem substantiam. Adde ridiculum esse, quod de dictione diathesis affert. erat enim Galeno antiquissimus mos: antiquis vti dictionibus, atqui vt illis fuerant maiores vsi, significatione non permutata. quod vt in aliis fecit: ita in hac dictione se facere apertè professus est, dicẽs: Si quis diathesin dicat, antiquo vtetur nomine. Vtebatur igitur illo, vt antiqui: Hippocrates scilicet, Plato, & Aristoteles. Neque alicubi inuenias eum aliter nomẽ hoc vsurpasse. cùm tamen vbique vsurpet propriè: in eo loco, quem Fuchsius ex secundo Methodi affert, mihi videtur propriissimè vsurpare. inquit enim, tres esse in corpore affectus præter naturam, ostensum iam est: causarum, morborum, symptomatum. causarum, vt redundantiæ, vel corruptelæ: morborum, vt phlegmones, aut vlceris: symptomatum, vt coloris vitiosi, & gracilitatis. diuersa ab his sunt, quæ immodicè à corpore excernũtur, atque præter naturam retinentur, & functionum vitia: omnia scilicet communi nomine symptomata dicta, cæterùm non vnum genus habentia. quippe affectus quidam corporis est, vitiosus color: quod excernitur, aut retinetur, est quiddam quod cõsequitur, affectus tamen non est, sed affectum sequitur: similiter actio, vel læsa, vel integra, affectus sanè non est, particulæ autem affectum necessariò cõsequitur. Hac dictione constat nihil aliud dici, quàm esse quasdam morborum causas, quæ affectiones sint, & quasdam, quæ secus: & quædam symptomata, quæ affectiones sint, quædam quæ minùs: Quoniam scilicet non omnia symptomata sunt dispositiones corporis, habentes in eo permansionem aliquam: sed sunt nonnulla, cuiusmodi inter causas redundantia, & cacochymia, & inter symptomata color, & gracilitas. Sed sunt hæc tam aperta, vt nulla indigeant interpretatione. Quare mihi persuadeo: Fuchsium locum hunc integrum legisse nunquam, sed in primis constitisse verbis. protulit itaque falsam assertionem falso innixus fundamento. Argumentis quæ ex locis quibusdam Galeni desumebat, respondebimus, statuentes veram opinionem, si priùs aliorum sententiam recitauerimus. Quæ quanquam absurdior hac est multò: tamen non desunt, quibus propter nouitatis gratiam videatur placere. quanquam est in ea inuentionis nihil: est enim à barbaris omnibus interpretibus inter disputandum dicta sæpè. Sed est noua temeritas in assertoribus. sunt enim qui verba illa Galeni ex principio libri De morborum differentia: Sanitas symmetria quædam est, & morbus ametria: tam sinistrè interpretãtur, vt morbi essentiã in nulla qualitate earũ quæ à naturæ mediocritate recedunt, constituendam esse censeant, sed in ametria ipsa, aut immoderatione quæ ex illo excessu proficiscitur. eamque nihil aliud esse, quàm quod vulgò relationem realem dicunt (non enim possum qui cum illis passim ductu sermonis cogar disputare, à barbarorum vocabulis abstinere: neque si possem, omnino vellem

vellem doctrinæ claritatem cum sermonis elegantia commutare) & secundum esse: atque proinde in Categoria ad aliquid dicta collocandam. Itaque morbos omnes ad aliquid esse, & ipsam morbi rationem genus quoddam esse in ea Categoria, diuidique in multas alias species, quæ tamen omnes in genere earum rerum, quas illi appellant relationes, sint. atque his dictis morborum partitionem ita prosequuntur: Morbus est ametria eorum, ex quibus corpus constat. hîc est ametria in calido, frigido, humido, aut sicco, aut in structura: rursus ametria in temperamento, aut est ametria quæ fit superante calore, aut quæ fit superante frigore, aut superante humore, aut siccitate, aut harum qualitatum duabus. atque eodem modo distinguunt morbos in compositio- 10 ne, per suas relationes semper distinguẽtes. ametria compositionis, siue structuræ, aut fit redundante aut deficiente re quapiam, ita vt naturalem partium numerum corrũpat, vel parte quapiam aucta aut imminuta, vel permutata illius figura, positúve. Hi (vt illis videtur) confirmant sentẽtiam suam ex Galeno primùm, deinde & ex Aristotele. Nam Galenus, dicunt, quo loco morbi essentiam ex professo inuestigat, in ametria illam collocat: non in calore, aut frigore, aut humore, aut siccitate: constat verò, dicũt, nomina hæc Ametria & Symmetria respectuum esse, non qualitatum. Addunt, dictũ esse ab Aristotele septimo De motu capite tertio: morbum & sanitatẽ ad aliquid esse. Igitur si Aristoteli in Categoriis distinguendis danda est fides: est morbus, ad aliquid. eodem loco, & quinto etiam eiusdem operis capite secundo dicit Aristoteles: Ad sa- 20 nitatem & morbum nihil posse per se moueri. tamẽ si febris, gratia exempli, calor ipse esset maior naturali, ac non potiùs relatio aliqua quæ huic inesset: moueretur ad febrẽ corpus per se, cùm incalesceret. nam ad calorem mouetur per se: cùm calor sit in genere qualitatum, quæ possunt comparari per motũ. Dictum etiam est ab eodem Aristotele capite De oppositis: inter sanum & ægrum non esse medium, vt neq; inter par & impar. si tamen calor febris esset, falsò hoc esset dictum: quandoquidem inter calorem & contrarium medium est, vt inter candorem & nigritiem. Videtur ergo Aristoteles eorum sententiam confirmare. Sed & rationibus ipsam confirmari dicunt. Nam sanitas cõtraria est morbo: igitur in eodem genere oportet vt collocentur morbus, & sanitas. sed sanitas, neque est calor, neque frigus, neque humor, neque siccitas: 30 sed moderatio, dicente etiam hoc Aristotele loco citato ex septimo De motu, his verbis: Quemadmodum sanitas temperatio quædam est calidorum, ac humidorum, aut internorum, aut ad continens. Igitur morbus non est qualitas aliqua immoderata: sed ipsa harum qualitatum immoderatio. nam aliter, si calor morbus est: aut frigus est sanitas, aut calor est duabus qualitatibus contrarius. nam calor frigori contrarius est: si verò est morbus, & sanitati est contrarius. sed sanitatem non esse frigus, patet. nam cũ omnes quatuor qualitates oporteat, quò corpus bene valeat, mediocritatem retinere: non est, quòd in hac potiùs quàm in illa collocetur sanitas. quare in nulla illarum debet collocari, sed in moderatione omnium: atque eadem ratione morbus in nulla illarum, sed in immoderatione. Præterea, cùm febris dicatur esse calor excedens: quia 40 in eo qui febricitat, calor maior est quàm pro natura: si fingamus homini alicui vsque adeò linguam intumescere, vt præ illius magnitudine vix possit loqui, linguam tumidam oportebit ei esse morbum. Nam quemadmodum ille ægrotat, quia calor in eo est maior, quàm oportet: ita hic ægrotat, quia lingua est illi maior, quàm pro natura. Quare qua ratione illius ægrotatio est calor: eadem ratione in hoc ægrotatio est membrum tumens. ergo cùm lingua substãtia sit: recidemus in opinionem Fuchsij, quam paulò antè damnauimus, si morbum esse reuera ad aliquid negauerimus. Hæ sunt rationes: quæ, quoniam leuiter consideranti probabilitatem videantur præ se ferre, non mirum si quempiam deceperint. Sed si quis consideret paulò diligentiùs, & in philosophia nonnihil callet: inueniet huius placiti absurditatem. Quare ego illum qui in 50 hanc opinionem aliquando impegerit, non damno: sed eum, qui posthac in ea vt in limo hæserit, atque, quod alij inueniunt, consultò recipere recusauerit, hunc vel sapientium commercio indignum iudicabo. Est enim hæc sententia aduersa Aristoteli, Platoni, & Galeno. Præterea subuertit euidenter omnia medicinæ theoremata, & in philosophia ipsa mille continet absurda. Nam primò Aristoteles in Categoriis capite De quali & qualitate, morbum & sanitatem in Categoria qualitatis apertè reponit,

ita dicens: Nam his ipsis homo (loquebatur de dispositione & habitu) aliquo modo disponitur, & facilè quoque mutatur, ex calido frigidum subiens, & ex sanitate morbum, & in cæteris etiam simili modo. nisi & harum ipsarum aliqua ob diuturnitatem versa iam in naturam sit, dimoueriq; nequeat, aut summa cum difficultate dimoueri possit: quam quidem hac ratione quispiam habitum iam nuncupauerit. Constat igitur Aristotelem apertè morbum omnem aut habitum dicere, aut dispositionem. id quod Galenus docet millies, dicens: morborum quosdam esse in habitu, cuiusmodi sunt hecticæ febres, quosdam verò in dispositione, vt putridarum febrium totum genus. neque video quid referat locum alium ad confirmationem quærere: cùm Arist. in ipso cap. quo qualitatis constituit categoriam, quo loco oportuit maximè de formalibus vocatis rationibus disserere, pro exemplis morbum & sanitatem constituat. Sed Gal. etiam lib. De morborum different. cap. 4. ita scripsit: Age igitur sint prima elementa numero quatuor, calidum, frigidum, humidum, & siccum: quibus inuicem moderatè confusis, sanum sit animal, immoderatè verò, ægrotum. erunt continuò, & primæ ægritudines quatuor: prima, calor, qui naturalem excesserit modum, secunda frigus, tertia humor, & quarta siccitas. Constat igitur de sententia Galeni: qualitates has, cùm excedunt, esse morbos. 2. etiam Meth. cap. vlt. ita finit febrem: Calor tantus, quantus iam possit lædere operationes. Audio huius sententiæ assertores dicere, Galenum non per essentiam illis in locis, sed per causas morbos distinxisse: eò quòd illud videretur facilius, & nimia curiositas non semper est opportuna. Sed demõstro Galenum non sensisse calorem immodicum esse causam febris, sed febrem. 1. Meth. cap. 8. dicit: Quam enim rationem habet affectus ad actionem: hanc alterum quidpiam ad ipsum affectum omnino habeat oportet, illo duntaxat euarians, quòd affectus cum actione vnà consistit, neque potest vnquam aut proba actio esse sine corporis naturali affectu, aut vitiosa, nisi cùm corpus sit vitio affectum: eius autem affectus, qui actionem impedit, causæ, possunt quidem nõ etiam esse, possunt autem & adhuc nunc manere. Ergo diuersæ ab affectibus causę sunt. Vides Galenum his verbis ita argumentari: causæ morbi possunt manere cum morbo, & non manere. ergo causę differunt à morbo. Ex qua argumentatione ego ita colligo: Qualitas excedens non est causa morbi, qui sit ametria. nam qualitas excedens non potest nõ manere cum ametria. igitur citatis in locis morbi essentiã Galenus requirens, illam in qualitatibus ipsis, cùm præter naturam fiunt, collocauit. Præterea nemo negat: Morbum esse id, quod lædit per se operationes. nam operationes quidem læduntur, non tantùm à morbo: sed à morbi causa, & à nõnullis etiam symptomatis. Cæterùm hoc interest inter morbum & cætera: quòd reliqua lædunt operationes per alia, aut per accidẽs, morbus solũ lædit operationes per se. Hoc non potest aliquo modo relationi cõtingere. nã relatio nullius est actionis, nõ igitur potest per se lędere: nã nec quicquã potest per se operari. est enim ridiculum planè, quod illos video dicere: lædere, scilicet, relationem operationes, etiam si nullam agendi vim habeat. nam neque quantitas est efficiens aliquid: tamen multa aquæ quantitas meliùs sustinet magnum lignum, quàm pauca. Primò sustinere trabem, nihil est agere: sed potiùs retinere continuitatem suarum partium. Deinde neque hoc ipsum ex quãtitate procedit, sed ex substantia. fit autem, vt substantia, quæ sub multa quantitate est, potentiùs agat, & plus resistat, quàm sub pauca: tamen actio & resistentia substantiæ sunt, aut agentium qualitatum. quantitas dici potest solùm aut causa ex accidenti, aut causa sine qua non. quoniam si cũ cõmoda quantitate non esset substantia, non posset operari. Hoc idem contingit relationibus, quæ fiunt nonnunquam causæ ex accidenti: tamen per se neque possunt agere, neque resistere. vt dicimus medicamẽtum simile trahere similem humorem: tamen cõstat actionem à substantia simili esse, aut à modo substantiæ simili, non ab ipsa similitudine, quę est relatio. Si quando verò similitudinem dicimus esse trahendi causam: intelligi debet, non efficientem, sed ex accidenti. quoniam si similitudo non adesset, tractio nõ fieret. At proinde nemo dicit: similitudinẽ trahere, sed simile trahere. quoniam similitudinem habet, quæ causa est, vt diximus, ex accidenti. ita habet in reliquis omnibus relationibus: quòd scilicet nũquam per se possunt quicquam operari. Igitur, quanquam dici possit, immoderationẽ ipsam operationes lædere: tamẽ per se lædere

nequa-

nequaquam dici potest. quod tamen secundum Galeni placita morbo inest. Verùm declaretur hoc exemplo huic doctrinæ magis accõmodato. Proponatur ad disputationem ventriculus præter naturam valde calidus. constat hunc tenuia alimenta, quæ illi offerentur, prauè conficere, vstioneq; alimentorum concoctionem deprauari. An vstio ex relatione aliqua procedit? An ex calore? mihi ridiculũ est: à relatione aliquid comburi. cùm præcipuè adsit calor, cuius hæc est secundũ naturam actio propria. Igitur demonstratum est: qualitatem ipsam actiones vitiare, atq; proinde morbum esse, nõ immoderationem. Adde falsò etiam dictum esse: à Galeno celebratissimam illam febrium differentiam in putridam, hecticam, & diariam, latam esse per subiectas substantias, si calor febris non est. nam membra, humores, & spiritus, non sunt subiecta ametrię, sed calori. Pręterea neque aliquo modo medicus posset vti vera curatione: sed vltima, etiam in curationibus, operatio præcautio esset. nam curatio propria est, quæ fit, morbo ipsi obiectis contrariis: sed relationi nullum potest obiici contrarium (nec enim habet) igitur & ipsa oblatio frigidæ aquæ in febribus, esset præcautio. quoniã est oblatio contrarij causæ febris, scilicet calori. Nam omnis indicatio à causa, dicẽte Galen. 4. Meth. cap. 3. ad præuidentiam pertinet: quam προφυλακτικὴν Græci vocant: perinde ac si nos præcautoriam diceremus. igitur & hoc quoque concedi debet, si exactè loquimur: &, vt semel dicam, Nullum medicinæ theorema acutissima hæc sententia non subuertit. Verùm missa faciamus loca autorum, & iam tandem rationibus physicis certemus. Aut immoderatio illa, quã dicis esse diuersam à qualitate quæ redũdat, est naturalis proportionis priuatio, aut proportio aliqua præter naturam: ita vt qui febricitat, febricitet, quia proportionẽ aliquam habet quæ pręter naturam est, non quia non habet eam quæ est secundum naturam. Si proportionis naturalis defectum esse dicas: statuis cõtinuò morbi essentiam in priuatione. quod si esset verum: neque morbus esset genus aliquod, neque species eius distinguerentur, nisi per contrarios actus, vt reliquæ priuationes distinguuntur, non per se. atqui neque relatio esse posset: nam priuatio non est relatio reuera, sed cogitatione. si dixeris secundum, putà morbum esse aliquam proportionem præter naturam: fit vt nullus possit laborare vno die vnico morbo secundum speciem, sed vt morbus permutet speciem per singula momenta. Nam proportiones differunt specie per sese: nõ per subiecta illis, aut per aliquid aliud. vt gratia exempli proportio sesquialtera ligni ad lignum, eiusdem speciei est cum proportione sesquialtera lapidis ad lapidem: quanquam res, quarum sunt, specie differũt. proportio sesquialtera ligni ad lignum differt specie, à proportione sesquitertia ligni ad lignum: quãquam subiecta sunt eiusdẽ speciei. Igitur relationes ita differunt specie per suas proprias rationes: vt dupla à tripla, tripla à quadrupla, atque ita aliæ omnes. cũ ergo in febribus quæ fiunt, calor quem tu dicis propriè esse subiectum relationi, perpetuò sit in augmento, aut decremento, necesse est proportionem perpetuò mutare speciem, crescente aut decrescente subiecto calore. fiet enim de dupla tripla, de tripla quadrupla, aut aliarum aliqua: tamen vnica & eadem nunquam manebit. monstratum igitur est euidenter, sequi hoc tuam assertionem: quod tamen constat, quã sit falsum. Nam qui laborat febre tertiana, toto eo tẽpore laborat vnica morbi specie: & qui causone, & qui quotidiana: confirmante id omnium hominum consensu: præterquã quòd Galenus apertè illud docet, 1. de locis patientibus cap. 3. vbi inquit: Cùm quædã sint quæ multiformia sunt, aut in figura aliqua habent suũ esse, cuiusmodi domus: quę quidẽ non sunt interim dum fiunt, sed cũ iam sunt, non fiũt. fit enim primò cõstructio ex fundamentis, & ex superioribus parietibus, & summo tecto: quę dum fiunt, non est domus, sed ex his plenè confectis domus forma resultat. morbus tamen, inquit, nõ ex hoc genere est: sed per intẽsionem generatur. Atqui calor ipse statim vt naturalẽ mediocritatẽ excessit, morbus est, ab eo qui cùm iam est intensissimus, nõ specie, sed sola magnitudine diuersus. Vides, quàm longè hæc absint à relationũ natura: quæ nec secundũ magis & minus dici possunt, neque differre magnitudine, quin differãt specie: nec generantur per se, sed consequuntur aliorum generationẽ, vt forma domus. Præterea nulla immoderatio reuera relatio est, sed est praua quædã dispositio, aut prauus habitus: quæ relationes includũt, nõ quæ reuera sint, sed quæ ita dicũtur. Nã, si immoderatio, quę est morbus, est relatio: necesse est ipsam, vt alias oẽs, de re aliqua dici, & in

aliã ferri (illa vocari ſolet fundamentum, hæc terminus) ſed morbi qui conſiſtit in defectu digiti, quod quæſo eſt fundamentum? Nunquid defectus? At defectus ipſe eſt ipſa immoderatio. relatio, quæ eſt febris, ſi fundamentum habet in calore, dicito, ad quid referatur. Nam ego cùm millies penſitauerim, nunquam huius relationis potui terminum inuenire. neque enim terminari poteſt ad eundem calorem, in quo habet fundamentum, cùm relationis quam realem vocant, neceſſe ſit differre fundamentum & terminum: neque ad aliquam quatuor qualitatum. nõ enim video, cur ad frigus, aut ad ſiccitatem, aut ad humorem terminetur. neque dicere potes: fundamentum eſſe in eo calore, qui modò eſt, & terminum, in eo qui præfuit. non enim relatio realis poteſt conſiſtere: quin adſint fundamentum, & terminus. nulla igitur eſt ratio commoda intelligendi hanc ſententiam: ſed iam tandem (arbitror) à nobis exigũt ſtudioſi, ac iure exigunt, vt quæ ſit eſſentia morbi declaremus. Ego quidem miſſis ſophiſticis & ineptis aſſertionibus, morbum eſſe puto ex ſua definitione quęrendum: atque ita reſponderim, Morbum eſſe affectum præter naturam, qui lędit operationes per ſe, & primò, ita vt noxa ſentiri poſſit. qua in definitione conſtat: nomen affectus vicẽ generis habere. quod nomen ſatis per ſe declarat (ſi modò eorum, quę paulò ſuperiùs diximus de huius nominis πάθεσις interpretatione, non ſumus obliti) Morbum omnem qualitatem eſſe. Dicitur verò: præter naturam. nam tales oportet eſſe morbos. Additum eſt lædens actiones, ita vt noxa ſentiri poſſit: quoniam affectus præter naturam, qui noxam non infert, quæ ſentiatur, meritò morbus à philoſophis diceretur, à medicis tamen minimè, vtpote conſiderantibus tantùm quæ ſenſu percipiuntur. Additum verò eſt, Per ſe primò: ad ſecludendas cauſas morborum, quæ & ipſæ lædunt operationes, ſed per morbum, non per ſe. neque enim excluſæ erãt omnes nomine affectus, cùm dictum à nobis paulò priùs ſit: multas cauſas eſſe etiam affectus. Eſt igitur morbus, habitus, aut diſpoſitio præter naturam. Atqui omnes eius ſpecies qualitates ſunt, vt Ariſtoteles aſſerebat. Sed quid, quòd (nam ipſa argumentorum, quæ in contrarium adducebantur, ſolutio, erit huius ſententiæ confirmatio) à Galeno morbus immoderatio dicitur? Fateor ego hoc quoq;. Atqui morbum immoderationem eſſe dico: ſed relationem eſſe nego. Nam, quemadmodum deformitas improportio quædam eſt partium, aut praua illarum ad ſeipſas coaptatio, tamẽ pulchritudo & deformitas qualitates ſunt, & pulchrum & deforme qualia: ita morbus improportio eſt calidorum, frigidorum, humidorum, aut ſiccorũ, aut partium. tamẽ hæc nulla relatio eſt, ſed diſpoſitio quędam, qua prauè diſponitur ipſum corpus. Atqui hoc non ex meo ſenſu depromptũ eſt: ſed ipſemet Ariſtoteles eo loco, ex quo à te huc allegabatur, 3. nempe capite 7. De motu, ita ſcripſit: Perfectiones enim habitus ſunt, quare non ſunt alterationes. virtutes autem omnes quodammodo ad aliquid eſſe dicimus: quemadmodum & eas quæ corporis ſunt, vt ſanitatem & bonam habitudinem in temperie & commoderatione calidorum ac frigidorum collocamus. Hæc ipſa verba apertè declarant duo hæc: morbum, & ſanitatem, ad aliquid eſſe, vt virtutem, & vitiũ: quæ tamen conſtat eſſe de his, quæ dicuntur eſſe ad aliquid, non tamen ſunt. Qualitates enim ſunt reuera. ſignificant etiam apertè: morbum non comparari motu per ſe, quoniam habitus eſt, & in habitibus non eſt alteratio, nõ alia ex cauſa. Sed eſt argumẽtum: Qua ratione dictum eſt à Galeno, primas ſpecies morborum eſſe calorem, frigus, humorem, ſiccitatem? nam hæc non ſunt immoderationes, ſed quædã paſſiones, atque patibiles qualitates. Id tamen, modò explicetur, dictum eſt veriſſimè. nã calor, ſi per ſe cõſideretur, tantũ vt calor, paſſio eſt ſeu patibilis qualitas: ſed cũ huic accidit eſſe præter naturam, quia illo corpus præter naturam diſponitur, diſpoſitio præter naturam eſt, & morbus. Neque verò hoc mirum: Eandem qualitatẽ ſub diuerſis rationibus ad diuerſas ſpecies referri. nã hoc quoq; dictũ eſt ab Ariſt. calorẽ de diſpoſitione tranſire ad habitũ, cùm ægrè ſeparabilis ſit. continetur id in verbis ſuperiùs citatis ex cap. De qualitate. Cũ igitur hoc ita ſit, meritò morbus, vt morbus eſt, non poteſt per ſe motu comparari: quãquam calor, vt calor eſt, motu comparatur. eſt enim calor morbus, non quia calor, ſed quia præter naturam. mouetur verò corpus ad calorem. atqui cùm ex hoc motu contingit excedere mediocritatẽ naturæ, ipſum calorẽ conſequitur morbi ratio. Eadẽ ratione, quanquã inter calorẽ & frigus eſt mediũ, vt putà, tepidũ: tamen inter morbũ & ſanita-

sanitatem non est. nihil enim medij est inter calorem esse secundum naturam, aut nõ esse secundum naturam, magis quàm inter par & impar. sunt enim eorum definitiones contradicentes. Vides igitur, vt hæc cohæreant omnia cum nostra sententia: quæ morbos omnes qualitates dicit, & excedentem qualitatem dicit esse morbum. Sed supersunt soluenda duo illa argumenta fortissima. Morbus est sanitati contrarius: tamen sanitas nulla qualitas est, sed proportio. ergo nec morbus. Concedendum est: Morbum sanitati esse contrarium. verùm diximus: sanitatem ipsam qualitatem esse. nam, quanquam est commoderatio calidorum, & humidorum: tamen diximus, symmetriæ nomine dispositionem quandam, qua corpus bene disponitur, significari. 10 vt pulchritudo commoderatio est: tamen est dispositio. Verùm dices: Si calor morbus est, oportet ipsum sanitati esse contrarium. atqui cùm frigori etiam contrarius sit: videbitur duo habere contraria. Atqui eadem ratione videntur posse probare, neque secundum nostram assertionem, aliquando adhiberi contraria morbis. nam morbo nihil videtur esse contrarium, præter sanitatem: sed nunquam curamus apponentes sanitatem, sed calida, aut frigida, aut humida, aut sicca: pro ratione morbi. igitur nunquam curamus contrariis. Animaduertendum est: Morbum consistere in immoderatione, sanitatem in moderatione, quemadmodum virtus & vitium, quæ sanitas & ægritudo animæ sunt. Deinde, quemadmodum virtus secundum genus contraria est vitio: tamen nulla virtutis species contraria est vitio alicui, sed vitium vitio, quoniam 20 vitia consistunt in extremis (vt gratia exempli liberalitas non est contraria prodigalitati, neque auaritiæ, sed auaritia prodigalitati) ita morbus sanitati secundum genus cõtrarius est: tamen species quæcunque morbi non est mediocritati contraria, sed contrario lapsui. atque ita excedenti calori adhibemus excedẽs frigus, quod solum suum contrarium est. sanitas enim non est huic morbo contraria, sed morbo. Atque ita patet, qua ratione morbi curentur suis contrariis: & vt morbo non sint cõtraria duo, sed vnicum. Sed cur, si cùm exuperante calore morbus sit, eundem calorem superantem morbum esse dicimus: cùm redundante digito, non ipsum digitũ qui redundat, morbum appellemus? Quoniam qualitati potest superuenire qualitatis alterius speciei ratio, vt paulò suprà de sententia Aristotelis monstratum est: tamen substantiæ non po- 30 test inesse ratio dispositionis, aut habitus, sed ipsa omnia accidentia substantiæ insunt. Illud superest dissoluamus, quod Fuchsij sententiam videtur adiuuare: Galenũ nempe, lapidem renum morbum in compositione dicere. Dicit, Sed intellige, quod ex redundante lapide est, vitium. Adde Galen. dicere cap. 8. lib. de diff. morborum: atqui ex ambobus generibus, eo inquam quod in numero, & eo quod in magnitudine consistit, posse constitui superiorem aliam Categoriam quanti, omnibus manifestum est. Vbi animaduertendũ est, non esse dictum: morbum qui est in magnitudine, esse quãtitatem, sed in quantitate. quod perinde est (loquebatur etenim de differentia morborum) ac si diceret: Vt diximus alium morbum esse in magnitudine, alium in numero: ita possumus dicere, morbum consistere in quantitate: vt ita compræhenderentur 40 vtrique superiori quodam genere. nam quantitatis species sunt, quantitas continuata, & deiuncta. Atqui hæc, arbitror, satis sunt ad rem intelligendam. Quare huius controuersiæ hic esto finis.

sanitas in proprie contraria morbo

De differentia morborum. *Cap. II.*

GALEN. libro cui titulus est De differentia morborum, volens omnia morborum genera vnica diuisione compræhendere: ipsos distribuit primò, in morbos partium simplicium, & morbos partium compositarum, & communes. Simplicium partium morbi ex immoderatione temperamenti proueniunt. Quare, cùm corpus 50 ex calido, frigido, humido, & sicco constet: quot erunt in his qualitatibus excessuum modi, tot esse poterũt morborũ species. Sunt verò modi intemperationum in quatuor qualitatibus octo: simplices quatuor, & quatuor compositi. nam aut vna illarum redundat, aut illarum duæ: nam tres non possunt redundare, quin inter ipsas duæ sint contrariæ, quæ simul non redundauerint. Cùm ergo duo qualitatum contrariarum coniugia sint: sunt morbi omnes in temperamento, aut calor, aut frigus, aut humor,

aut siccitas præter naturam, aut harum qualitatum duæ. Partium compositarum tot sunt morbi: quot modis contingit vitiosam fieri compositionem. Oportet verò rei compositę adesse: commodam magnitudinem, & figuram, & commodum partium numerum, & situm. igitur omnes simplices morbi cōpositionis, sunt in numero, qui aut auctus est, aut diminutus: aut in quantitate, quæ aut maior est, aut minor quàm oportet: aut in figura vitiata: aut malo positu. Possunt etiam hi omnes cum morbis in temperamento copulari: vnde morbi fient compositi, partim in temperamento, partim in compositione. Est morbus vtrisque partibus communis, continuitatis solutio. nam continuitas partium, secundum naturam est vtrisque. Ecce igitur diuisionem, qua Galenus professus est se inuenisse proprias omnes morborum species, loco huc allegato ex primo Methodi. In qua dictione illud primò videtur esse suspectum: quòd morbus nullus videtur posse habere proprias species, si neque sanitas illas habet. nam si morbus & sanitas contraria sunt, vt paulò antè diximus: non videtur fieri posse, vt contrariorum alterum species infima sit, alterum genus. Videtur verò sanitas nulla ratione posse differentias recipere. quandoquidem, aut ea ratione qua maius aut minus aliquid est, distribuetur, aut secundum subiecta corpora, aut secundum operationes, aut per propriam rationem & formam. Videtur verò nulla harum rationum posse differentiam recipere. nam magis, minúsve tale dici, non permutat speciē. sed quòd secundum membra non possit distribui, patet: quoniam quò sanitas sit, necesse est, membra omnia, tam simplicia, quàm composita, secundum naturam habere. Nam quodcunque illorum patiatur vsque ad læsionem operationum quæ sentiri possit, ægrotat homo: qui ægrotat, nullam habet sanitatem. nam sanitas, cùm bonum quoddam sit, & perfectum, constat ex integra causa. Igitur quādo sanitas est, omnia membra sunt citra insignem noxam. nulla itaque differentia sanitatis est, quæ ex membris corporis desumatur. Eadem ratione constat, neque per operationes diuidi posse sanitatem. nam in bene valenti nulla actio est læsa insigniter. nam quęcunque actio ita sit læsa, etiam si aliæ omnes rectè agantur, significat corpori esse morbum, cum quo non potest sanitas consistere. Non igitur potest diuidi per operationes. Quòd verò neque per suam rationem & formam: ostendit ipsa sanitatis natura, quæ commoderatio est. quòd verò est moderatum, aut medium, aut mediocre, vnum est: immoderata plura. Igitur nulla ratione potest sanitas species recipere, sed est infima species. Plęrique hāc controuersiam ita concludunt: sanitatem reuera esse infimam speciem, neq; verò inde fieri, vt morbus quoque talis sit. quandoquidem cùm duo ita se habent, vt proinde cōtraria sint, quòd alterum in extremo habeat essentiam, fit ex ratione, vt species quæ in mediocritate est, sit indiuidua in alias inferiores, quanquam species contraria diuidi possit. quia, vt paulò antea dicebamus: quod medium est, est vnum. Sed quantum ego intelligo, si horum sentētia vera foret: oporteret eadem ratione virtutem speciem esse infimam, quoniam eius essentia in mediocritate est, & vitia consistunt in extremis. tamen res non ita habet: sed habet virtus, nō minùs quàm vitium, suas inferiores species, prudentiam, iustitiam, fortitudinem, & temperantiam. Aliter itaque ego sentio: diuidi scilicet posse sanitatem in species, atque proinde non esse infimam. nā quāquam per membra non diuidatur, vt ratio monstrabat euidenter: diuidi tamen potest per propriam rationem & formam. quam, cùm in inferiores species descendit, consequitur etiam diuersarum operationum varia perfectio. nam sanitatis essentia consistit in commoderatione calidi & frigidi, humidi & sicci. constat verò non eandem commoderationem esse hominibus omnibus secundum naturam: sed quod vni secundum naturam est, alteri est morbus. Igitur sanitas natura sua non est vnica: sed secundum temperamentorum diuersas species multiplex. est scilicet bilioso homini sua moderatio naturalis: est pituitoso etiam sua: vsque adeò diuersa, vt si pituitosi temperies, quæ ex qualitatibus spectatur, transferretur ad biliosum, quæ in illo erat sanitas, in hoc sit futura morbus. atque alteri erit ad operandum commoda, alteri incommoda. Est igitur his in ratione proportionis diuersa moderatio. quod Galenus innumeris in locis insinuat, potissimùm in ipsa arte medicinali, vbi inquit, Esse vnicuique homini sanitatem sibi propriam: significans scilicet, esse bilioso homini sanitatem ita illi propriam, vt aliis naturis sit futura inutilis, vtpote ab illarum sanitate diuersa. Hanc etiam

diuersitatem consequitur in operationibus diuersa perfectio. nam hæc sanitas ad has operationes est commodior, ad illas incõmodior: alia contrà. vt, gratia exempli, temperatus homo ad omnes operationes habet sanitatem omnium optimam: in singulis, dempta ea quę speciei est propria (quod in primo huius libri opere monstrauimus) est alia natura à qua superetur: calidior, scilicet, plus cibi conficit, frigidior plus appetit, atque ita in aliis omnibus. Ecce igitur quibus rationibus recipere possit sanitas species. Verùm dicas. Si moderatio est, qua ratione non est medium? Si est medium, qua ratione non est vnum? Scire licet sanitatem quancunque, à nobis non dici exquisitè medium vnum, sed cum latitudine. quod docuit Galenus disertissimè primo De sanitate tuenda. Est tamen omnis sanitas medium: sed est vnicuique naturæ suum medium, ab alterius naturæ medio diuersum, quemadmodum virtus omnis medium est. cæterùm differt medium in actionibus fortitudinis, ab eo medio quod est in actionibus liberalitatis. igitur hæc similitudo, quæ intercedit inter animi & corporis morbos, & sanitatem, rem totam declarat. Verùm est illius, quod paulò antè dictum est, reddenda ratio commoda: quia fieri potest, vt qui gradus caloris alteri est bonæ operationis causa, in altero actiones lædat. Nam, si tãtus calor gratia exempli commodus est ad conficiẽdum cibos, vtrique videtur fore commodus: si incommodus, vtrique incommodus. cæterùm res ita habet. Duplex in corporibus considerari potest temperies: altera, quæ in proportione ipsorum elementorum est, quæ, quanquam à nobis in primo huius operis libro monstratum est non retinere proprias formas in compositis, tamen generant in hac proportione hunc modum substãtiæ, in illa illum: alia est quæ in ipsis qualitatibus consistit, quæ mutari potest priori non mutata. non enim si temperatus aliquis incalescit, ab optima temperie iam defecit: nisi secundum habitum calorem comparet. illæ enim intemperies, quæ secundum habitum sunt factæ, vtramque temperiem peruertũt. (peruerti enim potest prior, vel longo victu permutata natura, vel morbo secundum habitum contracto) hîc igitur spectatur natiua temperies, haudquaquam leuis illa dispositio. Igitur cùm hæc ita habeant, meritò fit, vt illæ qualitates quæ proportione respondent naturali temperiei, ad bene operãdum sint accommodæ: quæ illi non sunt proportione respondentes, incommodæ. consistit enim facultatum omnium natura in natiua temperie. operatur verò vnaquæque facultas tunc optimè: cùm proportione respondentia instrumẽta habet. Non ergo ampliùs mirum est hunc gradum caloris huic homini esse ad operandum commodum, alteri incommodum. nam potest esse huic naturæ proportione respondens, & naturę illi non respondens. Sed cur, si sanitas ex sua natura potest tot recipere differentias: nõ sunt à Galeno lib. prædicto cum morborum differentiis enarratæ? An quoniam ille non erat sanitati dicatus liber, sed morbis? & sanitatis differentiæ sunt cum ipsis temperamentorum differentiis enarratæ? Hoc igitur ita dissoluimus. Verùm est in proposita diuisione alius scrupulus. Hîc est exorsus Galenus eandem diuisionem, quam primo libro Methodi: quo loco professus est rationalem se diuisionem aggredi morbi, in suas omnes species. Atqui Thessalum tanquam logicæ rationis ignarum in diuidendo repræhendit. Est verò rationalis diuisionis ea lex: quam Porphyrius scripsit, capite De specie, non quiescere vsque ad infimas species. cui legi ipse se adstringit Galenus capite tertio primi Methodi, his verbis, Itidem, quicunque dicere de morborum numero instituit, quot omnes sint, non debet in prima differentia consistere: sed diuidendo ea procedere, donec ad aliquam infimarum specierum, & quæ ampliùs in aliam diuidi non possit, perueniat. Constat verò hoc idem esse illi propositum in prædicto opere. nam in ipsa libelli propositione inquit, Secundo loco dicam quot sint vniuersi primi & simplices morbi, qui veluti quædam aliorum sunt elementa: deinceps verò tertio quot sint ij, qui ex ipsorum compositione proueniunt. Cùm ita proposuisset, tamen non videtur in processu vsque ad infima processisse: sed constitisse in primis differentiis. nam in temperamento (inquit) sunt quatuor simplices, calor, frigus, humor, & siccitas: tamen calor non videtur speciei infimæ differentia. nam hæc potest esse, aut calor in toto corpore, vel præcipuis eius partibus (quæ febris est) aut in parte aliqua, quas constat esse species diuersas. nam si laboret aliquis febre, alius intemperie iecoris sine febre, nemo hos

dicet laborare eodem morbo. nam febricitat alter, alter non febricitat. Pręterea, Quicunque calor præter naturam potest fieri cum affluente humore, aut sine affluēte humore: quæ & ipsa differētia potest diuersos morbos parere. fiunt enim ex intemperie, affluentibus humoribus, omnes tumorum præter naturam species. Atqui hæ eædem differentiæ ab essentia sunt desumptæ. repræhenduntur enim antiquiores medici loco illo à Galeno, quòd omissis essentiæ differentiis, ab accidentibus desumptas dixerint. Commendatur Hippocrates solus tanquam qui ab essentia desumptas tantùm dixerit: à quo inuentæ sunt hæ differentiæ, quæ declarantur à Galeno. Adde, habere etiam huiusmodi febrium differentias singulas propria sibi signa, quibus dignoscuntur, vt legenti librum De febrium differentia, & primum ad Glauconem, & primum De crisibus, constabit facilè. tamen dicente Galeno tertio De crisibus capite quarto: species morbi dignoscuntur per propria symptomata. Igitur monstratum est, non esse illam partitionem, vsque ad species infimas deductam. Est tamen pro huius scrupuli dilutione animaduertendum, Morborum esse differētias duplices, atque vtrisque vti medicos: quasdā ex rei natura profectas, atque proinde genera & species constituentes: quasdam verò nō esse ex essentia, cæterùm esse species, quas medici suis vsibus accommodant. quod euidentius euadet exemplis. Diuisio morbi in morbum partium simplicium, & compositarum, & communem, ac rursus eius qui in temperie, in calorem, frigus, & humorem, aut siccitatem redundantem, per differentias specierum esse iudico, quia procedit hæc diuisio per ipsam morbi rationē. Nam ratio morbi est, affectus præter naturam: intemperies est quidam affectus præter naturam: excessus caloris, est quædam intemperies: ita praua compositio est quidam affectus præter naturam: magnitudo insignis, aut paruitas membri, est mala quædam compositio. Tamen quæ vlteriùs præcedunt diuisiones: non ampliùs ab essentia, sed ab aliquo quod extra essentiam est, desumuntur. Nam differentię omnes quas diximus caloris, aut ex subiecto corpore desumūtur: vt si quis dicat, calor in toto, aut in parte, vel calor in humore, spiritu, aut cordis substantia (quanquam reuera Febris solus ille calor est, qui in cordis substantia recipitur. Quare illa diuisio nō est lata per subiecta corpora, sed partim per hæc, partim per causas internas. Cæterùm hoc procedente sermone, cùm de febrium differētia dicemus, ampliùs declarabitur, quo loco explicabimus dictionem Galeni) aut desumūtur ex causis, vt cùm diuiditur in calorem qui est solus, & eum qui est cum affluente humore: & cùm febris putrida diuiditur in biliosam, pituitosam, aut melancholicam. quòd si in continuam diuidas, aut intermittentem, vel in tertianam, quotidianam, aut quartanam: eandem diuisionem facias, nempe accidentium quæ consequuntur causam. nam quòd continua sit, aut intermittēs, locus in quo causa putrescit, facit: quòd tertiana, quotidiana, aut quartana, facit causę motus. Igitur nulla harum differentia est speciem constituens. Nam causa, aut subiectum corpus non permutāt speciem: nisi mauis dicere, calorem ferri diuersum esse specie, à calore lapidis, & calorem à sole genitum, ab eo qui genitus est ab igne. sed multò etiam minùs specierum differentias enumeres, si calorum alium dicas intensum, alium remissum, cùm intēsio & remissio nihil tollant eius quod est in essentia. In morbis aliis, eodem modo fit. diuisio nempe tumoris præter naturam, qui morbus compositus est, partim in temperamento, partim in compositione cōsistens, in phlegmonem, œdema, & scirrhum, & erysipelas: secundum veras species est lata. quandoquidem diuersis secundum speciem alterationibus afficiuntur partes in his tumoribus. tamen diuisiones illæ quæ secundum partes affectas sunt, vt phlegmones, in phrenitidem, & pleuritidē, & pulmoniam: constat esse tantùm per medicas differētias. Vnde fit apertum: huiusmodi morbos secundum speciem esse eundem, putà phlegmonem. Cæterùm sunt differentiæ medicæ illæ, quas in constitutione artis inuenerunt medici curationi esse accommodatissimas: vt, gratia exempli: quanquam diaria febris & putrida sint eiusdem speciei, tamē interest multùm ad curationem secundum causas, illas separari. quoniam cùm in curatione legitima, indicatio prima à causa sit: ipsa illa distinctio veluti manu ad curationem ducit. Idem in inflammationibus intelligēdum est. phrenitis enim, & pleuritis, & inflammatio ventriculi, ratione illius indicationis, quæ desumitur à morbo, eandem exigunt curationem. diuersa verò curatio fit, propter indicationem, quæ desumitur

ſumitur à loco affecto morbo. quod conſiderantes medici, ipſas ſpecies curationibus accommodantes, ſermone in multas ſpecies diſtribuerunt. Tandem, vt ſemel dicam, veras morborum differentias in ſolo illo opere, quod illis inueniendis dicatum eſt, proſequutus eſt Galenus: in reliquis operibus, cuiuſmodi ſunt liber De differentia febriũ, & De criſibus, & De locis patiẽtibus, & Commentarius in Aphoriſmos, differentias medicas magis proſequutus eſt, phyſicam argutiem non adeò curans. Iuxta eaſdem medicas differẽtias ſecundo Methodi capite ſecundo, diſtribuit morbos omnes per cauſas nomenclaturarum. Itaque cõſtat: vt in libello De differentia morborum vſque ad infimas, ipſas per-
10 duxerit. Sed quid, quòd differentias illas febris in hecticam, putridam, & diariam, ex eſſentia deſumptas, vocauit Galenus? Animaduertendum eſt, poſſe eſſe differentias aliquas ex iis quæ eſſentiæ rei accidunt deſumptas, quæ tamen ex eſſentia non ſint. hoc contingit in diuiſione febris per intenſionem vel remiſſionem, aut per ſubiecta corpora. nam calori, in quo febris eſt eſſentia, contingit eſſe intenſo aut remiſſo per ſe: contingit etiam illi eſſe in ſubiecto. tamen album aut nigrum non accidit calori, neque calido, niſi ex accidenti: nihilominus intenſum aut remiſſum eſſe in hoc aut illo corpore ſpeciem non permutat. Igitur qui diuidit febrem per ſubiecta corpora (quod ſe facere profeſſus eſt Galenus eo loci) non diuidit per differentias ex eſſentia: tamen diuidit per ea, quæ di-
20 uiſæ rei eſſentiæ accidunt per ſe. atque hoc eſt, quod ille nomine differẽtiarum deſumptarum ex eſſentia, intellexit. Cæterùm, quanquam hæc ita dicantur: videtur Galenus nondum in libello De differentia morborum exactam diuiſionem inſtituiſſe. nam, quanquam in reliquis habeat, vt diximus: tamen hectica febris non poteſt non eſſe diuerſa ſpecie ab aliis in ratione morbi. nam illa eſt habitus, hæ ſunt diſpoſitiones. habitus & diſpoſitio in Categoria qualitatis ſunt diuerſæ ſpecies. Igitur in ratione qualitatis præter naturam, differunt ſecundum ſpeciem propoſitæ febres. Tamen, niſi quis oſcitanter librum illum prætererit: nihil deficere inueniet in diuiſione. Nam quòd ad habitus & diſpoſitionis attinet differentiam, philoſophi ipſi in diuerſas ſententias diſtributi ſunt: aliis di-
30 centibus, non differre ſpecie, ſed ſecundum modum quendam ſe habendi eiuſdem qualitatis. eſt enim (dicunt) eadem qualitas, cùm facilè ſeparabilis eſt, diſpoſitio: cùm ægrè, habitus. Eſſe verò ſeparabilem aut ſecus, videtur eſſe qualitatis modus quidam exiſtendi in re ſubiecta, non differentia. Si horum ſententia vera eſt: conſtat, in diuiſione eſſe omiſſum nihil: ſed calorem, etiamſi nihil addatur, eſſe ſpeciem infimam. Si verò contraria ſententia, quæ affert habitũ à diſpoſitione ſpecie differre, verior eſt: ne tunc quidem eſt à Galeno quidquam omiſſum. Cõſidera enim illum paulò antea ſanitatem diſtribuiſſe in optimam ſimpliciter & ſemper, & bonam plurimùm, & bonam nunc: & morbos in contrarios gradus. Qua in diuiſione conſtat contineri eam, quæ eſt in habitum, &
40 diſpoſitionem. nam ſanus plurimùm, atque adeò magis qui ſemper eſt, habet ſanitatem in habitu: qui nunc, in actu: morbum, eodem modo. Habet verò ſanitatem in habitu, qui illam habet coniunctam cum ſalubritate, quæ eſt naturalis potentia ad reſiſtendum morborum cauſis: morbum eadem ratione habet in habitu, qui habet illum coniunctum, cum inſalubritate, quæ eſt naturalis impotentia ad bene valendum. Conſtat igitur, cùm hæc paulò antè dixiſſet, illum inter diuidendum omiſiſſe nihil: atque omnia, quæ de differentiis morborum propoſuimus, habere rectè. Quòd hæc ſit in omnibus differentiis mens Galeni, intelliges ex eo, quòd poſtquam differẽtias omnes in partibus ſimplicibus & compoſitis dixerat: eas, inquam, quas nos in principio huius capitis propoſuimus, hæc
50 addit: γένος δ' οὐδὲν ἐστὶ νοσήματος, οὔτε ἐν τοῖς ἁπλοῖς σώμασιν, οὔτε ἐν τοῖς συνθέτοις ἴδιον ἑκατέρων. ἡ γὰρ τῆς διαιρέσεως μέθοδος ἐνδείκνυται τὸ ἀδύνατον. Qui locus emendatur à nonnullis, vt corruptus, dicentibus: non ἑκατέρων, ſed pro illo ἑκαπέρω legendum eſſe. ſignificat enim ἑκατέρω longiùs, aut vltrà. atque ita vertunt locum: Nullum autem genus eſt morbi, neque in ſimplicibus corporibus neque in compoſitis præterea proprium. nam ipſa methodus diuiſionis oſtendit hoc eſſe impoſſibile. Hæc Galenus. Qua dictione

constat significari, Ex ipsa forma diuidendi, qua fuerat vsus, patere: non posse aliud genus morbi inueniri, propriũ aut simplicibus aut compositis, præter dicta: & ita apertè dici, Reliqua omnia genera pręter illic compręhensa, esse impropria, & nõ tam ex essentia deducta, quàm ad vsum medicorũ inuenta. Cæterùm Leonhartus Fuchsius repręhendit hos interpretes, tanquã corrumpentes Græcam lectionem (nam reuera in omnibus codicibus inuenitur ἑκατέρων) interpretaturq; Galeni verba, vt alii omnes, hoc modo: Genus autem nullum est morbi, neque in simplicibus corporibus, neque in compositis, vtrisque proprium. nam ipsa diuidendi methodus ostendit hoc esse impossibile. Atque hæc verba longè in alium sensum transfert, dicens, legem diuisionis esse, vt per cõtraria fiat, vt fit hęc: Morborum quidam sunt partium simplicium, quidam multiformium. atq; proinde nihil potest (inquit) illorum vtrisq; esse proprium: quanquam possit esse commune. nam proprium est, quod soli inest. Hæc ille. Sed, quantum ego intelligo, longè à Galeni mente aberrat. nam non est in ratione contrariorum: vt non possit adesse pluribus, quod vni est proprium. sed hoc idem fit in rebus omnibus diuersis. Nunquid quod proprium est candoris, potest esse propriũ palloris, magis quàm nigredinis? Non arbitror. Non igitur istud ex ratione contrariorũ nascitur, sed ex ratione proprii, quod scilicet inest soli. Inuoluit igitur hæc declaratio multa præter rem. Præterea ridiculum, si Galenus moneat: nullum morbum, qui simplicib. solis inesse possit, aut solis compositis, posse inesse vtrisque. Est itaque hæc interpretatio ridicula. Sed animaduertendum est: dictione illa ἑκατέρων significari posse vtrasque partes, vel alterutras. atq; ita vertendum esse locum: Nullum genus est morbi (intellige præter dicta) neq; in simplicibus, neq; in compositis partibus, alterutris proprium. Nam ipsa ratio diuisionis ostẽdit, hoc esse non posse. quod perinde est ac si diceret: Constat ex ipsa ratione diuisionis, fieri non posse, vt aliqua species morbi ꝑtermissa sit alterutris propria, neq; simplicibus, neque compositis. Qua versione præterquam quòd nihil ex Græca litera permutamus, sensum reddimus facilem. Atque significatur his Galeni verbis apertè: Enumeratas solùm differentias esse proprias (nam siue genera dicas, siue species, siue differentias, nihil refert) reliquas omnes medicas, vt diximus. Est aliud quod possit aliquem torquere. Videtur in compositione nullus morbus posse cõsistere. nã monstratũ à nobis est in secundo huius operis libro: Actiones omnes esse in instrumentis ratione simplicium partium. nam figura, quantitas, aut positus, non sunt in genere efficientium. igitur qua ratione monstrauimus, Relationẽ non posse esse morbũ, quia, cùm nihil possit agere per se, non videtur posse per se lædere operationes: eadẽ conuincemur concedere, neq; vitiosam figurã, neq; magnitudinem, numerúmve maiorẽ, aut minorẽ quàm oportet, incommodúmve positum morbos dici debere. Qui relationis autorẽ se facit, ita statuit: Lædere actiones, non esse agere quidquã. nam non qđ edit vitiosam operationẽ, illam lædit per se: actiones siquidẽ omnes, tam quę bene, q̃ quæ malè fiunt, à facultate fiunt, non à sanitate, aut morbo. Itaq;, cùm actionẽ læsam edat facultas, & morbus actionẽ lædat: constat (inquit) actiones lædere, non esse quidquã agere. quare illud relationi contingere, nihil mirũ. Hoc idẽ nos possemus dicere de magnitudine, figura, numero, & positu. Cæterũ examinandũ amplius est, neq; tam leuiter ꝑtereundũ. nã quod dicunt, actiones omnes à facultate fieri: falsum esse mõstrat motus, qui per cõuulsionẽ accidit, & qui ꝑ palpitationẽ. nã queadmodum Galen. dicit 2. De causis symptomatũ in ipso principio, hoc interest inter conuulsionẽ, & palpitationẽ, & inter tremorem, rigorẽ, & singultũ, tussim, ructũ, & sternutamentũ: ꝙ duo illa solius causę præter naturã sunt opera, reliqua fiunt, vbi ad opus simul coeũt morbus & natura. Ex quo loco constat: Nonnullas actiones fieri à solo morbo, nihil pręstante facultate. ꝑterea, falsò dicunt, siquidẽ vniuersim intelligunt: morbũ lædendo operationes, nihil agere. nã calor nimius ventriculi non aliter lædit concoctionẽ (quæ in illo agitur) q̃ vrendo: qđ agere est. Igitur nihil horũ est perpetuũ. nã neq; contrariũ est perpetuum, scilicet: qđ lædit operationes, aliquid agere. nã vnguis in oculo lædens visionem,

nem, nihil agit: sed supercrescens pupillæ impedimento est subeuntibus speciebus, & exeunti facultati. Quare ratio ipsa iam videtur inuenisse: posse vtrũq; horum cõtingere, & neutrum illorũ esse perpetuũ. Est præterea aliud, actionem læsam edi, aut actionem lædi. nam Actio lædi potest, aut quia vitiatur, aut quia minuitur, aut quia tollitur. minuta, aut vitiata edi potest: sed sublata nõ editur. quin potiùs hoc ipsum lædi, est nullam edi. minutã edi, aut deprauatam, fortasse est facultatis: tolli actionẽ, aut omnino corrumpi, constat morbi esse opus. Igitur non edi actiones, morbus facit semper, nunquam facultas: atq; hoc facit morbus vel corrumpendo ipsam facultatẽ, agendoq;, cùm in genere efficientiũ est, vt frigus
10 nimiũ ventris, refrigerando facit cruditatẽ: vel facit impediendo, vt nimia moles fecit, quò minùs Nicomachus Smyrnęus se posset mouere loco. Sed earum actionum, quæ eduntur læsæ, nonnullæ eduntur à morbo solo, vt motus palpitationis, & conuulsionis: nonnullæ à facultate sola, vt deprauata visio in suffusis (nam ad videndum nihil potest præter videndi facultatem concurrere) nonnullæ à facultate & morbo, vt confectio praua ciborum in calido ventre. nã chylus generatur ab hoc calore cum hac substantia: alterutra causarũ lædatur, edit læsam actionẽ. Tamen, etsi actio læsa edi possit à facultate: quod actionẽ lædit, morbus est perpetuò. nam facultas edit actionẽ læsam, quã morbus lædit: atq; ipsum lædere est nonnunquã agere, nonnunquã secus. Quare nihil est intellectu diffi-
20 cile: posse vitiosam figurã, aut quantitatẽ, aut positum, actiones lædere, etsi in genere efficientium non sint. Quanquam neq; hoc ipsum licet dicere asserentibus: morbum esse relationẽ realem, vt loquuntur. nam relatio per se neq; potest agere quidquam, neq; impedimẽto esse: sed hæc omnia cõtingunt earũ fundamentis. Adhuc videtur restare alter scrupulus in diuisione morborũ. color quicunq; præter naturã fit in humore aqueo, qui replet locum inter humorẽ crystallinum & tunicam corneam, est morbus oculi: tamen in nullo genere trimembris diuisionis est. Quòd quidem morbus oculi sit is color, licet apud Galen. legere: qui primo De causis symptomatũ inter eos morbos talem colorẽ refert. licet etiam tibi haud dubiè intelligere argumentanti ex definitione. Est enim affectus (est
30 enim διάθεσις) præter naturam (loquor enim non de eo colore, qui fit ex natura: sed quem fecit error) & facit noxam quæ sentiri possit in visione (facit enim videri omnia eodem colore infecta) idq; per se. neq; enim quia in ea parte alius quispiam morbus est, quem sequatur color: sed quia talis est color, læsio accidit. Itaq; morbus est, & nullus prædictorum generum. Quare diuisio videtur vitiosa. Sunt qui concedentes reliqua, quæ dicuntur in argumento: morbum eũ dicunt, etsi nullius dictorũ generum sit, reduci tamen ad illorũ aliquod: tuncq;, aut ad morbos temperiei reducunt, quia omnis color consequitur temperiẽ: aut ad numerum, quia adest res, quam non oportebat adesse, putà ille color: aut ad figurã, quia modum permutationis figuræ dicũt esse illam coloris mutationẽ. Tamen mihi hæc
40 omnia displicẽt: neq; video, cur ad aliquod tale genus reducatur. nã in Categoriis ea tantùm collocantur, de quibus dicitur genus, vt homo & equus sub animali: animal & corpus sub substantia. reductione quadã collocantur illorũ differentiæ, quas vocant specificas: vt rationale & mortale in substãtia. tamen color nihil tale habet cum temperie. Iam verò si cuiusuis rei redundantia, etiã accidentis, morbum facit in numero: omnis morbus generat alium in numero. nam si nihil aliud, saltem redundabit ea qualitas, quę est morbus. Sed non omnis morbus est in numero: quia redundantia substantiæ est morbus in numero, non accidentis. A figura etiam longissimè abest color vitiosus. nam neque est symptoma ventris, neq; viæ, neque superficiei. nam neque obstructio, neq; laxitas,
50 neque asperitas, neque leuitas, neque præterea est, quod strictè dicitur figura. Proinde ego verius censeo, illũ nullo dictorum generum contineri, sed dici debere per se extra diuisionem. Idque ideo fieri, quòd nõ est morbus, qui partibus omnibus possit accidere, vt alij, sed soli oculo. huic enim soli potest color esse morbus; quem solũ opus est à coloribus alterari, vt operetur. Sed dices, Eadẽ ratione sapor potest esse morbus linguæ. & ita non vnum, sed duos morbos opor-

rebit à diuisione excipi. Nego. nam sapor linguę non est lęsionis gustus causa: sed sapor saliuæ, qui non est affectus præter naturam partis, sed est symptoma eius intemperiei, à qua genitus est ille humor præter naturam saporis. Quare de morborum differentia satis diximus.

De causis morborum. *Cap. III.*

GENUS omne causæ non morborum modò, sed etiam rerum aliarum, vt nos docet Aristot. aut est in rei forma, aut in materia, aut in fine, aut est efficiens (causam formalem, materialem, finalem, & effectiuam vulgò vocant) causa quæ in forma est, propria cuiusuis rei est essentia. cùm igitur de singulorum morborum naturis, atque morbo secundum genus, vsque ad nauseam disputauerimus, frustra hîc de his morborum causis iterum disputaremus. In materia nulla causa morbi est. Nam cùm morbus nihil sit arte factum vt statua, nō est ex materia secunda, vt illa ex ære: cùm etiam nō sit substantia, sed accidens quoddam, non est ex materia prima. Verùm habent accidentia cùm de re aliqua dicuntur, vt album & nigrum dicuntur de corpore, subiectam rem pro materia & huius generis causa: hac ratione ægrotantis aut febricitantis, dictum à nobis antea est materiam & causam esse corpus viuens: atqui hoc aut secundum partes simplices, aut secundum multiformes. Cæterùm hæc in differentiis enarrandis compræhensa sunt. Causa morbi nulla est in fine. nam quæ habent essentiam suam in aliqua perfectione, hæc fiunt propter finem: atque sua perfectio est finis & causa, quæ in plærisque (vt dicit Aristoteles) est eadem cum forma. sed quod habet essentiam in imperfectione, cuiusmodi morbus est: non fit propter finem, sed ex defectu contrariæ perfectionis pullulat. Sanitatem certè facit natura, vt homo meliùs viuat: sed morbi causa morbum facit, non vt homo deteriùs viuat, nihil enim gratia mali operatur, sed contingit hic ex defectu sanitatis. Neque profectò dixerim morbi causam operari, cùm morbum generat sine fine. Sed humor putris calfaciēs cor generat calorem, aut propter generationem similis, aut aliud aliquid, quod permitto physicis dicere. statim ac calor naturalē mediocritatem excedit, comparat rationem morbi: quæ consequitur hanc generationem passionis, & congeneratur ex accidenti, non proprii finis gratia. nam non alia ratione priùs monstrauimus, Ad morbum nihil moueri per se: vt neq; ad aliquem alium habitum, aut dispositionem. Igitur morbus nūquam videtur fieri causa finis. Sed contrà est, quòd, pręcipiente Galen. 3. Meth. cùm punctus neruus est, & conuulsio imminet, totum præcidimus neruum. eodem modo facimus cùm ex arteria sanguis fluit, qui nō aliter compescitur. sæpè chirurgi ischiadis dolorem vstione curant, probante id Galen. 6. Epid. 2. parte. Conuulsionem ex repletione, eademq; ratione, aut etiam maiori, paralysin excitata febre audent multi curare, cùm alia videntur impotentia, desumpta ratione ex Hipp. qui ita scripsit: Melius est febrem conuulsioni superuenire, quàm conuulsionem febri. Celsus circumspecti medici dicit esse: lentam febrem excitata acuta curare. Multa sunt talia, in quibus medici, data opera, propter consequutionem alicuius finis, morbos student medicamentis generare. Quod cùm fit, non dubium, quin sit morborum qui ad aliorum sublationem generantur, finis, & in eo causa: vt præcisionis nerui causa & finis est debilitatio conuulsionis, febris, cōuulsionis curatio, excitationis febris acutæ ex lenta: vt si id quod adest curationem non recipit, recipiat id, quod futurum est: tamen hîc morbi auxiliorum habent rationem, non morborum. nam vtitur medicus tunc temporis vno morbo ad demoliendum alium. Hi igitur fines auxiliorum sunt, non morborum. quando verò morbi recipiant rationem auxiliorum, aut quando secus: docebit pars huius operis ad curationem spectans. Hæc igitur, quæ παθολογική est, de efficientibus morborum causis disputet. Efficientium causarum quædam est externa, quædam est interna: vtuntur medici nominibus his, Causa externa, aut causa procatarctica, aut causa prægressa, vsurpantes hæc nomina pro eadem re: & nomine causæ antecedentis, aut internæ, eandem rem significant. Lib. De causis morborum cap. 2. causas externas ita finit Gal. quæ extrinsecus adueniunt, & alterāt corpus, atq; trans-

Morbus caret finali causa

10

20

30

40

50

transmutant naturam vehementer. Cæterùm multis aliis in locis sub nomine causarum prægressarum comprǽhendit nonnullas, quæ non extrinsecus accedunt, sed intrinsecus in ipso corpore generātur: cuiusmodi sunt bubones, à quibus diariæ febres solent gigni, etiā si propriū harum est, vt à procatarcticis causis generētur. Proinde Celsus, quò hanc ambiguitatem, si quæ ea est, in nominibus deuitaret: causas procatarcticas omnes nomine causarum manifestarum comprę̨hendit, antecedentes appellat abditas. Quæcunque igitur causæ, siue in corpore gignantur, siue extrinsecus contingāt, manifestæ sunt, & sensu cognoscuntur, non coniectura, procatarcticæ dicentur: vt quæ interius latent, internę. nam
10 quæ causæ, etiamsi in corpore fiant, tamen manifestæ sunt, meritò cum externis connumerantur: alterant enim corpus, non aliter atque illæ, continuarum partiū alteratione. Licet igitur iterum resumpto sermone ita diuidere. Causarum, quæ morbos faciunt, quædam in corpore gignuntur, quædam extrinsecus accedunt. atqui earum quæ in corpore gignuntur, quædam abditæ sunt, & antecedentes appellantur, aut internæ: quædam manifestæ sunt, & hæ etiā sunt procatarcticæ, vt genus earū quæ extrinsecus occursant. Animaduertendū hoc loco est, in causis externis nōnullas esse, quæ per se sunt causæ: vt potio calida, multa alimētorum ingestio, aut nimia exercitatio, per se quidem fiunt febrium causæ. sunt enim hæc omnia natura sua calorem efficientia, & calore inducunt fe-
20 brem: tamen Ioannes, aut Petrus, gratia exempli, qui potionem vini huic propinauit, externa febris causa est factus. verùm id per acidens: non enim hic vt Petrus, neq; vt propinator, habet ex natura sua promptitudinem ad febrem generandam, sed ita contigit forte fortuna. Harum causarum nulla consideratio pertinet ad medicum: quandoquidem neque curationis præbent aliquam indicationem, neq; ad faciliorem febris dignotionem vtiles sunt. aliæ enim causæ, quæ extrinsecus occursant, quanquam vbi semel præterierint, nihil indicant in curatione: tamen conducunt ad cognitionem affectuum. quod docet Galenus 4. Meth. cap. 3. & febres diariæ docent apertè: quarum notitia maxima, ex causa prægressa proficiscitur. hæ igitur ad medicam attinent considerationem pro-
30 pter dignotionem affectus, etiam si per se non exigunt aliquam curationem: quam tamen exigunt internę, etiam si in genere manifestarum sint. Cùm igitur tres iam inuenerimus causarum manifestarum species, primam earum quæ in corpore sunt, cuiusmodi sunt bubones, aliam externarum, quæ causæ sunt per se, aliam causarum ex accidenti: primæ & ad cognitionem conferunt, & in curatione habent propriā indicationē, secundæ conferūt ad cognitionē solùm, tertiæ ad neutrum, & proinde extra medicā consideratione constituendæ sunt. De causis externis, quæ per se sunt causæ, orta sunt ante Galen. duo sophismata: quę ille libello, cui titulus est De causis procatarcticis, refutauit. Fuere qui contenderent, illas omnino non esse causas morborū: aut si quo modo causæ dicerētur,
40 id esse ex accidenti. vt propinatorē vini dicebamus factum esse febris diariæ causam. nam si per se sol, aut exercitatio, aut vinū, causę febriū forent: in quemcunq; hominem inciderent, febrē generarēt. non enim potest separari à re, quod inest illi per se: sed si bis mille homines sint in theatro confertissimi, æstiuo tempore, sub meridie, (si ita fors ferat) vnū aut alterū cōtinget febricitare ex æstu, manentibus aliis omnibus à febre liberis. Atq; videtur horum ratio confirmari, interrogando: Cur vini propinatorem causam ex accidenti febris dicimus? An non qm̄ febricitandi causa in ipso non est, sed in calore potus? At neq; in æstu febricitandi causa, sed in ipso homine, qui febricitat: alioqui omnes qui æstu laborauere, fuissent correpti febre. quod cùm factum non fuerit: cōstat aliquid adfuis-
50 se huic homini, quod fuerit eius febris causa. Dirimit tamen sophisticā hanc rationem primo De feb. differentia cap. 4. dicens: Oportet .n. toto hoc sermone memoria repetere: quòd nulla causarum sine patientis aptitudine agere potest, alioquin omnes, qui sub æstiuo sole commorarētur, febricitarent. Possunt itaq; hæc ex natura sua febrem facere: modò adsit in his, qui perpessuri sunt, præparatio. atq; hoc ipsum indicat, illas operari per se. Alii, quanquam hoc admitterent,

tamen nullā harum causarū dicebant febrem posse facere, quin permoueat internarū aliquā: sed proprium esse externarū causarum, per motionē antecedentium morbos generare. Cæterùm conuincitur stulta hæc opinio mille euidentibus exemplis. nam sicubi præscissus ex ictu digitus est: factus est morbus, in deficiente naturaliū partiū numero, omnibus internis causis inalteratis. non enim video, quam aliam causam præscissione ensis mouerit, aut quid aliud effecerit: præterquā ꝙ digitum præscidit, qui est ipse morbus. Qui ex itinere semianimes præ frigore in hospitium deferuntur, refrigerationem patiuntur nudam: atqui eam ex occursu frigidioris ambientis. multi repentè ex sola perfrigeratione occipitis occursu frigidioris cuiusdam auræ facta, priuantur memoria. At fortasse id volunt de febrium generatione intelligi. Sed neq; in his verum est, quod afferunt, nisi continuò velint defendere: nullā hecticam febrem posse fieri à principio, alio febris genere non prægresso. Sed huius sentētiæ absurditatem sumus in sequenti libro detecturi. Interim illud dicimus cum Galen. 1. De febr. differen. cap. 8. Febres hecticas duplicem habere generationis modum: aut enim aliis febribus succedūt, aut à causis procatarcticis, more diariarum ab initio nulla prægressa generantur. Quod cùm fit: constat fieri febrē à causa externa citra alicuius internæ alterationē. Siquidem quò febris hectica fiat, neq; humor, neq; spiritus, neq; quidquam aliud intra corpus in causa est. Cæterùm de vltimo hoc exemplo dicturi paulò infrà diffusiùs sumus. Quod propositum aduersus sophistas est, monstrauimus euidenter: esse scilicet causas externas per se morborū causas, atque illos citra alicuius internæ mutationem posse generare. Quare ad Antecedentes opportunum fuerit conuertere sermonem: quarum nonnullæ sunt, quæ antecedentes tantùm dicuntur, nonnullæ quæ continentes. quanquam de continenti est in controuersia, an possit morbis contingere. Sed considerandum ante alia est, A medicis quamplurimis de eadem re dici nomen causæ continentis, & coniunctæ: atque proinde damnari Auicenam cum asseclis suis, quòd febribus putridis dicant esse quasdam causas antecedentes, & quasdam coniunctas: atque coniunctas esse, dicant, eas, inter quas & morbos nullæ aliæ causæ intercedunt. Sed ego non video, cur reprehendi debeant. necesse enim est, cuiuscunque rei esse proximam causam quandam, alioqui causarum sit infinitus numerus. quam tamen causam, non arbitror, poterāt aptiori nomine, quàm coniunctæ, significare: siue ea sit continens, siue non. hoc enim nomine causæ proximæ, aut coniunctæ (quod idem est) vsus est Aristoteles octauo Metaph. vocat ἐγγύτατα αἴτια. Igitur coniuncta causa non est, cur cum continenti confundatur. nam coniunctam necesse est adesse cuiuis morbo pendenti ex causa: continentem non est necesse. atque facta hac distinctione clarior euadet doctrina. Quoniam verò autor definitionum indistinctè vsurpat hæc nomina: non est, quòd permoueamur. negant enim omnes vno cōsensu librum esse Galeni. Nos itaque coniunctæ & continentis diuersas rationes esse dicimus: coniunctam esse, inter quam & morbum non est causa media, continentem eam, quæ in generatione habet essentiam. quod mox sumus declaraturi. Scio Galen. 1. De causis symptomatum capite 5. ita scribere: τὸ μὲν συνέχον αἴτιον, ἢ συνεκτικὸν, ἢ προσεχὲς, ἢ ὅπως ἄν τις ὀνομάζειν ἐθέλῃ. quod plærique ita vertunt: causa igitur continua, siue cōiuncta, siue continens, siue vtcunque aliquis nominare velit. Quæ phrasis videtur significare: nihil interesse inter coniunctam, & continentem causam. Tamen considera dictionem hanc συνεκτικὸν, non tam significare coniunctam, quàm cōtinentem: vt illa tria nomina, συνέχον, συνεκτικὸν & προσεχὲς, eandē rem significent. sed quanquam ita legeretur, vt legunt illi: non possemus intelligere coniunctæ & continentis causæ esse eandem rationem. nam Galenus illic loquitur de causa symptomatis cuiusdam, putà torporis: qui proculdubio habet causam continentem. Causa verò, quæ est continens, eadem est & continua, & coniuncta: quanquam non quæcunque coniuncta, est & continens. Ergo loco illo nihil intererat dicere causam coniunctam, continentem, aut continuam: cùm sermo esset de passione habente causam continentem, cui proinde necesse erat adesse reliqua omnia. Tamen reuera ho-

ra horum nominũ, Continens, & Coniuncta, diuersæ sunt notiones. Præter hæc animaduertendum est: apud antiquos, quantum consequi possum ex autorum lectione, nomen causæ continentis latiùs, quàm hodie apud neotericos, vsurpari esse solitum. intelliges id ex Celso, quem omnium maximè in Latinarum vocum vsurpatione, & responsu cum Græcis, oportet consulere. Qui in prooemio primi libri causas abditas & continentes vocat, his vsus verbis: Igitur ii, qui rationalem medicinam profitentur, hæc necessaria esse proponunt, abditarum & morbos continentium causarum notitiam: deinde euidentium. Vides vt Celsus morborum secundum antiquos Rationales interpretetur causam esse conti-
10 nentem: & nomen continentis nullo rigore de quacunque abdita dicat. Tamen neotericis placuit eo vti, vt rigidissimi vtebantur Stoici: quia vt Galen. refert libello aduersus Iulianum scripto, ab Stoicis inuentum nomen hoc est, sed neque in illa rigida significatione mihi videntur medici omnes causam continentẽ rectè finire. dicunt eñ cũ autore definitionũ: Causa cõtinens est, qua posita ponitur, & qua ablata aufertur effectus. Tamen ex ipsius Gal. verbis, & ex definitione, quam ille ab Stoicis accepit, facilè intelliges, nõ esse hæc duo in essentia causæ continẽtis, vt posita ponatur, & ablata auferatur effectus: sed alterum tãtummodo, vt scilicet ablata causa, auferatur effectus, ita vt neq; momento temporis possit causa ablata effectus perseuerare. Nam primo De causis pulsuũ tres cau-
20 sas continentes esse dicit Gal. instrumẽta, facultatẽ, & vsum: tamẽ nulla illarum hoc habet, vt ipsa posita, ponatur pulsus. habet enim emortuũ corpus arterias: tamen non habet pulsum. quoniam vt pulsus fiat, necesse est tres illas causas conuenire: quò tollatur pulsus, satis est quamcũq; illarũ tolli. atq; hoc vnum facit tres esse causas continentes. Præterea Gal. lib. aduersus Iulianũ cap. 11. de sententia Stoicorum ita definit: Causa continẽs est, quæ in generatione ipsa habet essentiam. quod nihil aliud est, vt ego intelligo: quàm quæ est, quò generetur, & sit effectus, necessariò requisita. Qua ratione constat, Materiam & formã cuiuscunq; compositi physici, esse illius causas continentes: quia sublatione cuiuscunq; illarum tollitur compositum, etiãsi ad illius generationẽ ambobus sit opus. Igitur
30 causa continens, vt ab Stoicis antiquitus, & à medicis hac ætate accipitur: est, qua ablata perit statim effectus: vt neq; momento temporis sublata causa duret. Est apud Galen. lib. aduersus Iulianum scripto cap. vlt. definitio quędam continentis causæ: quam plęrique medicorũ sinistrè interpretantur. Est verò eo loco ita scriptũ: Cùm tamen nullã aliam continentis causæ referre rationẽ possit, quàm quòd ab ea aliquid fiat, & cum ea pariter cesset. Illud enim, Pariter, de cessatione tantùm dictũ est: prima verò pars est finitio causæ in genere, nimirum, Causa est, à qua aliquid fit. Est ergo, ac si dixisset: Causa continens est causa, cum qua pariter tollitur effectus. vt pars prima posita sit loco generis, secunda loco differentiæ. Vis enim luce clariùs intelligere definitionem hanc longè differre à sua isto-
40 rum: considera de multis verè hanc dici, de quibus sua dici non potest. De facultate vitali dixeris verè, illam facere pulsum, & cum ea simul pulsum tolli: tamen falsum est, posita facultate poni necessariò pulsum. nam si deest vsus: etsi reliqua adsint, nunquã ille fiet. Quod etiam à Gal. dictum est 1. De locis patientibus: Illud quo nos tãgẽte generatur passio, & quo decedẽte quiescit, causam esse omnes homines credunt. Franciscus Valeriola intelligit de continente causa dictum: tamen falsò. non enim notionẽ continentis causæ: sed causæ in appellatione communi, voluit illic Galen. scribere. quod citra dubiũ mox scripta exempla (quæ oportuit Valeriolam considerare) declarant. Sic igitur (inquit Galenus post priora verba) & ignem vstionis, & gladium sectionis causam esse credimus.
50 Nunquid ignis est vstionis continẽs causa? aut gladius sectionis? aut si sunt, nunquid vt vstio fiat, satis est adesse ignem: & vt scissio, gladium? Est ergo causa continens causa, qua ablata aufertur statim effectus. Qua finitione præmissa ipsa occasio exigit, vt agitetur à nobis illa quæstio, non tam vtilis, quàm celebrata: de causa continenti, an in morbis sit. Primò illud satis constat: omnẽ causam quam formalẽ vocãt, esse causam continentẽ rei. nam est propria ipsius rei forma, cuius

nota de Celso

causa continens

causa continens an sit in morbis

sublatione constat tolli rem. Sed, vt diximus, modò de causis efficientibus disputamus: nam forma morbi est ipsa illius ratio, magis quàm illius causa, à qua fiat. Leonhartus Fuchsius proteruè contendit: nullum morbum posse habere causam continentem. atq; addit hanc rationem: Nihil quod habet esse permanens, habere potest causam continentē. Sed omnis morbus est res permanens: nullus ergo habere potest causam continentem. Librum de Definitionibus, & Introductoriū negat esse Galeni: quoniam manifestè in illis asseritur continens morborum causa. Sed & libello aduersus Iulianum ita est scriptum: Ponatur tamen, causam morborum continentem interdum esse plenitudinem, necesse statim est, vt eius sublatione tollatur morbus. Quanquam possit hic fortasse dicere, ex suppositione meminisse Galenum causæ continentis. Sed Celsum saltem habet contra se loco citato. nisi dicat aliter illic à Celso esse vsurpatum nomen, atque ab illo vsurpatur. calculum in renibus, & sextum digitum morbos ipsos esse dicit: non morborum continentes causas. Habet hæc ille: tamē errat apertè multis modis. nam calculus suppressionem vrinæ non facit per se, sed per obstructionem. Præterea, cogitur eodem modo concedere, humorem, qui obstruit, esse morbum: quod libenter concedit, non considerans contradicere se apertè Galeno, qui cap. 7. lib. De diff. morb. dixit: Ipsa siquidem obstructio est ægritudo: humores verò ægritudinis causa. Igitur Leonhartus dum Galeni dicit se sentētiam interpretari, ab illo manifestè recedit. præterea propositio argumentationis eius est apertè falsa. dicit enim, Nullam rem permanentem causam continentem habere posse. tamen lumen procedit à luce, vt à continenti causa: specierum suarum qualitates sunt causa continēs. Atque vt semel dicam: Nulla res est, quæ careat causa continenti. nam partes suæ essentiæ, siue physicæ compositionis, siue metaphysicæ: sunt cuiq; rei continentes causæ. Malè igitur dicit: nullam rem permanētem illam habere. Alii sunt, qui morbos omnes (vt superiùs diximus) appellant relationes. atq; de causa continente in morbis ita censent. duplices esse morbos: quosdam additione factos, vt sextum digitum, aut calculum (huius etiam generis dicunt esse febrem, quia ex incremento caloris fit) quosdam detractione, vt detractionem digiti. Morbos igitur ex additione, dicūt causas continentes habere, illa scilicet quæ addita sunt, siue sint accidens, siue substantia: tamen morbos ex detractione non habere talem causam. Hi (salua pace dixerim) imperfectam constituunt doctrinam, & ex falsa opinione progressi minùs loquuntur consentanea. Nam respondent, Morbi ex additione habent causam continentem: morbi ex diminutione non habent. Quid de his, qui neque ex additione sunt, neq; ex detractione? An nullos tales esse putas? Subuersio pupillæ est additio? an detractio? Ego putauerim neutrūm: sed partium, quæ præerant, prauum positum. Luxatio ossis est additio? an detractio? Mihi nihil videtur additum, neque detractum quidquam: sed quæ priùs erant, malè sibi cohærentia. Hi igitur morbi habēt causam continentem? an non? Oblitus est. Ferendum id est, si quæ dixit, dixit verè. At ego audiueram: omnes relationes prouenire necessariò ex fundamento & termino, atque corruptione cuiuscunque illorum, corrumpi necessariò. habere etiam relationem quamcūque fundamentum & terminum, propinquum & remotum. Quare non video, qua ratione pugnet minùs cum rei natura: relationem carere causa continente, quàm hominem esse irrationabilem. Igitur, si morbi omnes relationes sunt: omnes habent illam, tam qui ex detractione, quàm qui ex additione. Nam dicito mihi, quod est defectus digiti fundamentum: atque illud demonstrabo relationem continere. Est, dicit, fundamentum illius defectus, id quod de manu superest: quod tamen si auferatur, non aufertur morbus, sed crescit. Si crescit: ergo non est relatio. aut deuora, relationem crescere: vt deuorasti illam nō corrumpi corrupto fundamento. Prętereà, necesse est, cùm præscissa ampliùs manus est, relationem priorem periisse: alioquin eadem relatio habuit duo fundamenta, id videlicet quod modò superest, & quod priùs supererat. quod, satis certò scio, nō cōcedes. Igitur qui laboranti vnius digiti defectu manum præscindit, curat morbum:

nam

nam tollit fundamentum, quare & relationem. Sed relatio est morbus: ergo tollit morbum. Hæc continet tua assertio: sed nollem mihi tales contingere chirurgos, qui digiti vnius defectũ alterius curarẽt præscissione. Non ergo loquuntur hi consentanea. Sed, si ex tam absurda opinione quidquam potest esse consentaneũ, dicendum foret: morbũ omnem habere causam continẽtem: & cùm defectus digiti vnius est, & quod superest manus præscinditur, tolli relationem, quæ erat morbus, sublatione fundamenti, tamen substitui pro illa aliam deteriorem: proindeq; hominem non curari, sed permutari ad grauiorem morbum. Est enim curatio, non quæcunque morbi sublatio: sed morbi commutatio cum salute. qui ita diceret, obseruaret sermonis consequentiam: procederet tamen ex absurda opinione, quod paulò superiùs monstratum est, sed satius fuerit hos iam missos facere, & transgredi ad aliorum assertiones. Eorum qui morbum in qualitate statuunt, quidam sunt, dicentes: morborum quosdam habere continentes causas, quosdam minùs. Nonnulli rem ita distinguũt. Morborum quosdam fieri, quosdam factos esse: quosdam partim fieri, partim factos esse. atque horum omnium eos qui adhuc fiunt, dicunt habere posse continentes causas. vocant fientes eos, qui curari possunt sola causæ sublatione, citra temperationem arte factam. confirmant hanc sententiam ex Galeno primo de locis patientibus cap. 2. vbi ita scripsit: Quippe nonnunquam à causa quapiam oritur passio, sed ita vt separata causa haudquaquã permanẽtem habeat affectionem: interdum autem, partim iam facta est, partim etiam dum fit: sæpenumero, quanquam fieri desinit, ablata causa, perseuerans tamen manet affectio. Hæc Gal. Hi, vt à principio diximus, vsurpantes nomen vt ab antiquis medicis vsurpabatur, rem ipsam docent, vt habet: cæterùm propositæ quæstioni non respondent. Diximus enim, in hac quæstione magno rigore vsurpari nomen hoc, vsque adeò vt ad naturã causæ continentis necesse sit, ablata causa effectum auferri momento temporis, quod nullis febribus potest contingere, vt proponẽs veram sententiam iam demonstro. Nullus morbus temperiei habere potest causam cõtinentem. reliquorum illi, qui additione rei alicuius consistunt, causas continentes habent: reliqui non habent. quod primò est propositum, hanc habet demonstrationẽ. Nulla qualitas quæ per motum generatur ex remissione contrarii, & habet factum aliquid: potest ex causa continenti pendere. Sed omnis morbus temperiei est qualitas talis, & habet aliquid factum: igitur nullus talis morbus potest pendere ex causa cõtinenti. Quòd necessariò omnis alteratio, quantumuis adhuc fiat, habeat aliquid factum, hinc disce: quòd ab Aristotele demõstratum est 3. de motu, omnem motum esse actum rei quæ mouetur. vnde philosophi colligũt: motum tribui posteriori passioni. Est posterior passio qualitas ea, quam res quæ alteratur, comparat alteratione. tribuitur verò illi motus: quoniam nunquam ille est, vsque dum genita est posterior passio in eo quod alteratur. Nam res quæ nihil omnino accepit, nondum alteratur: si non alteratur, quiescit: quod quiescit, non mouetur. ergo quãdo motus alterandi est: necesse est aliquid esse in re quæ alteratur, factum. nulla igitur febris potest ita fieri, vt nihil habeat factum. quòd si quid habet factum, illud, quantumuis sit minimũ, non potest habere causam continentem: debet enim corrumpi motu. atqui cùm motus tempore fiat: non potest, quod per motum corrumpi debet, alterius rei corruptionem repentè, aut puncto temporis consequi. finge enim febrem fieri. tollat Deus puncto temporis causas omnes: durabit nihilominus febris, quantum durabit corruptionis motus. demonstratum igitur est: nullum morbũ, qui sit intemperies, continentem causam habere posse. quòd reliquorum morborum, ii qui in additione consistunt, habeant, satis liquet. quandoquidẽ subtractio eius quod redundat: est ipsius morbi sublatio, sine alia morbi corruptione. Nam si cui sunt sex digiti: sola sexti digiti præcisione curatur, nulla præterea curatione indigens. reliqui morbi nullã causam habent, à qua ita pendeant. Diximus itaq; modũ, quo causa se habet ad morbum: & quando contines sit, & quando secus. Iam de singulorũ morborũ causis dicere fuerit opportunũ: atq; omnium primò caloris, qui omnium

morborum simplicium primus erat in diuisione. Caloris excitãdi sunt quinque causæ: motus, putredo, & vicinia rei calidæ, constrictio, & cibus potúsve calidior. omnes causæ, si quæ præter has videntur alicubi ab autoribus dictæ, his quinque continentur. nam qui febricitant ex exercitatione, aut ira, metu, mœrore, aut alio quopiam animi motu: ex motu incalescunt. qui febribus putridis corripiuntur, ex putredine incalescunt: qui ex mora in balneo, aut in sole, aut ex bubone, aut medicamine calido, ex vicinia rei calidæ: qui ex refrigeratione, aut balneo aluminato, aut medicamine astringente, ex astrictione febricitat: qui ex ebrietate, aut satietate, aut esu acrium ciborum, cuiusmodi sunt cepæ, aut allia, aut porri, ex quinta causa. Qui ex fame febricitat, vt 8. Meth. capite 2. à Galeno dicitur contingere calidis & siccis naturis: videri possit alicui nulla dictarum causarum febricitare. Sed animaduertendum est: Famem rarò efficere febrem diariam, sed ex bile. Nam febricitant ex fame ii, quos Hippocrat. picrocholos appellat: calore naturali, in defectu alimentorum, conuerso ad recrementa biliosa (illis enim ea natura abundat) quæ aut putrefacta, aut vsta, febrem faciunt, pendentem ex putredine. intelligo enim hîc nomine putredinis, putredinem & vstionem: quandoquidem monstrabimus statim, scribentes seorsum de modo quo humores & spiritus fiunt febrium causæ, Galenũ nomen putredinis ita accepisse, cùm omnes febres ex bile, putridas appellat. Admitto fieri nõnunquam diariam ex fame, in homine scilicet valde calido & sicco: tamen, modò non redundante recrementis, tunc calor ad spiritus se conuertit, vt in alio dicebamus, ad recrementa. atqui erit hæc generatio caloris ex vicinia rei calidæ. Vigilia, quę & ipsa febrem facit, nomine motus intelligi debet: est enim labor animalis potentiæ, vt somnus, quies. Sed de causa, qua motus calorem facit: disputant philosophi omnes, & nonnulli etiam medici. Quòd motus causa caloris sit: dictũ reperio ab Arist. 1. Meteorõn cap. 3. & quinta sectione problem. quæstione decima tertia. Cuius rei causam nonnulli esse dicunt: quòd cùm motus secundũ locum sit omnium primus, consentaneũ est primã omniũ qualitatũ elementorum generare Sed hi reuera nõ respondẽt quæstioni: sed confugiunt ad proprietatem, quod faciũt, qui causarum sunt ignari. Alii dicunt: mota re aliqua, motione extrahi versus extremitatẽ partes in ea re latitantis ignis, itaque elucere ampliùs calorem. Sed ego non intelligo tam leuẽ esse primorũ elementorũ permixtionem: vt sola secũdũ locũ motione, hæc huc, illa illuc recedant. Nam cùm elemẽtorum partes separãtur, incipit mixtũ resolui. maximè cùm monstratũ à nobis in primo huius operis libro sit: Elementorũ nullas partes manere in mixto secundum formas proprias. Est qui dicat, cùm confricãtur duæ substãtię duræ, aerẽ vehementiùs impulsum confricatione, subire in res ipsas quæ mouẽtur per poros, & ventilare igneas in illis partes. Sed hæc sententia ridẽda magis est, q̃ refutãda. Nam ridiculũ, si per ferrum, densissimã substantiã, cogatur aer penetrare, cùm liceat illi effugere per latera. Adde, ad ventilationẽ non satis esse, si intret aer: nisi facili quodam motu intret ad ventilandũ motitãdumq; circumquaq;. quod, ni fallor, ferri densitas non fert. præterea fieret, quod libẽter cõcedunt, vt res non incalesceret motu, nisi confricaretur vehementer. sed obseruatũ est ab Arist. missa in sublime sagitta vehementer, contingere plumbũ in ea præ calore liquari: quam tamen constat moueri solùm non confricatã cũ re alia dura. Adde motũ nõ semper calfacere, quin potiùs refrigerare nonnunquã. nã aquã calidã, quò refrigeremus citiùs: solemus trãsferre de vase in vas. scilicet motione frigescit. ita refrigeramus calida iura, quorũ tamẽ rationẽ nullã possunt iuxta suum placitũ reddere. Sed est aduersum hanc doctrinã firmissimũ argumentũ hoc. Quæ ventilatione inflãmantur, inflãmantur plus minúsve ꝓ ratione ignis, quẽ in se habẽt: non pro ratione ventilationis. nã nunquã semiextinctam lucernã ventilatione facias tantum ardere, quantũ magnũ ignẽ. quin potiùs, si pari ventilatione vtaris: maiorẽ auxeris, minorẽ extinxeris. quia ventilatio debet esse mediocris ad conseruandũ ignẽ. Vtroq; excessu perit flãma: cuius causa dicta à nobis est in 3. lib. vbi de vsu respirationis & pulsus disputauimus. Igitur si motus ventilatione augeret ca-

Motus caloris ca[usa] ... 34. 2. probl. ... 42

ret calorem: oporteret calorem, qui comparatur, habere proportionē cum eo, qui præerat: ita vt ex confricatione plus incalesceret, quod natura esset calidius: quod natura valde frigidum esset, nihil ferè. tamē videmus in terebelli ferro tantum calorem concipi, quantum in re alia quacunque calida: tamē ferrum cùm frigidum vsque adeò sit, parum posset ventilatione iuuari. Igitur missis tandem his assertionibus, quæstioni ex nostra opinione respondeamus, atque, vt dicam veriùs, ex Aristotelis opinione. nam ex illius verbis certum est responsum petere. Ille ita scripsit 2. Meteor. cap. 3. calorem autem cum ipso sole maximè generari, rationi est cōsentaneum: cùm simile quiddam deprehendamus ex iis, quæ a-
10 pud nos contingunt. etenim in iis, & violentia eorum quæ feruntur, propinquus aer præcipuè calescit. idque optima ratione. illum enim præcipuè motus rei solidæ secernit. Ex quibus verbis palàm fit de sententia Aristot. causam generandi calorem, cùm res aliquæ duræ confricantur, esse intercepti aeris calefactionem: quoniam hic distractione rarescit. Est itaque rei ratio. quòd, cùm aer compressione & distractione rarescat plus quàm pro sua natura: ad ignis naturam disponitur, eoque incalescit. Neque enim argumentum, quo nōnulli aduersus assertionem hanc vtuntur, est, quod nos debeat permouere, cùm dicunt calorem generare raritatem, cæterùm raritatem non generare calorem: alioqui raritas sit qualitas agens. nam Ex qualitate, quæ non est agens, non potest per se quicquā ge-
20 nerari, sed ex accidenti potest. Sunt actiones ex accidenti: quæ non consequuntur naturam causæ peculiariter efficientis, sed dispositionem materiæ. in quibus actionibus (vt à philosophis accepimus) vniuersalia agentia habent vicem agentis peculiaris. Quod Arist. ait, sagittam violentiùs sursum iactam incalescere vsque adeò, vt siquid in ea plumbi est, liquefiat: eodem modo contingit, aere scilicet, quem contingit, motu rariori facto, permutatoque ad ignis naturam, atque ita liquefaciente plumbum, quod contingit. Fieri enim potest, vt eadē aeris portiuncula, hærens à principio cursus ipsi plumbo, per totum spatium plumbum contingens deferatur: maiori impetu sagittæ non permittente illi effluere. Id quod in reb. quàm plurimis solemus experiri. Problemati, quod de liquidis re-
30 bus quas motione contingit refrigerari, propositum est, aliter censeo respōdendum: res nempe liquidas non incalescere motione, eò quòd neq; tam violenter feriant, vt ad tantam raritatem aerem transferant: neque etsi ferirent, ille ad igneam naturam verteretur. quoniam adest rerum ferientium humiditas, quæ corrigit. Quòd verò refrigerentur citiùs, mota, quàm quieta: causa est, quòd citiùs exhalat in motis liquoribus empyreuma (quod, vt Arist. inquit, in rebus omnibus ab igne perpessis necesse est esse) quàm in quietis. Disputat Galen. de empyreumate in procemio noni lib. De simplicium med. facultate. significat, quod Latinè ignitionem diceremus, vim inquam igneam, quam in reb. omnibus vstis experimur: quamq; probabile est inesse ex admixtione aliquarum ex-
40 halationum ignearum, quæ faciliùs dissipantur in ambiens, exhalantq;, humore motione distracto, quàm reseruato toto simul & quieto. Accedit, humores calidiores in ambiente frigidiori faciliùs alterari ab ambiente, distractos, quàm vnitos: quia & pluribus partibus continguntur, & resistunt minùs. Quod igitur ad causam, qua motus calorem facit in quacunq; materia, attinet, ita habet. Cur in humano corpore ex exercitatione calor generetur, multò minori negotio mihi videtur posse inueniri. Nam, cùm in humano corpore sint & spiritus, & humores intensum habentes calorem: nulla alia ratio fuerit calfaciēdi totum corpus, quàm horum ipsorum distributio. atqui inflammandorum spirituum causa fuerit ventilatio ex motu. Quòd in defessis ex vehementi exercitatione, maior
50 calor circa articulos multo tempore perseueret: ipsa articulorum confricatio, & maior tractio calidorū halituum, quę ad vehementiùs mota pariter facta est, fuit in causa. Primam igitur excitandi caloris causam iam explicuimus. Hanc excipit putredo: per quam constat perpetuò calorem præter naturam in re quæ putrescit, generari. quia, cùm per illam non extinguatur calor natiuus à frigore, sed ab altero calore, ab externo scilicet: necesse est calorem præter naturam

induci. aliter enim non posset naturalis debilitari. Eadem ratione manifestum fit, calorem præter naturam, qui inducitur, proportionem habere cum naturali, qui extinguitur: ita vt, quò substantia calidior est, quæ putrescit, eò putris caloris plus concipiat. Nam quæ vehementiora sunt calore naturali, plus resistunt calori ambientis: quod in vinis licet quotidie experiri. Quæ enim sunt illorum generosissima, etiam si ad solem exponãtur, non acescunt: quæ verò debiliora sunt, acescunt statim, nisi in frigidioribus locis recondãtur. Igitur quò res caloris natura est potentioris: eò à maiori causa est putredinem perpessa. quare eo præter naturam calore magis afficitur. Dictum hoc obiter à Gal. est sine demonstratione lib. De sanguinis missione cap. 5. Hinc fit, quemadmodum lib. De causis morborum notatũ est: vt stercora & semina, cùm putrescunt, præ aliis omnibus substantiis intensiùs incalescãt. Humana corpora, quoties febribus putridis afficiũtur, ex secũda hac causa dicuntur à Gal. incalescere. Vnde manifestũ fit, lib. de morb. caus. putredinis nomen non de sola putredine dici, sed de putredine & vstione: si modò (quod paulò infrà sumus monstraturi) febris aliqua generis earum quæ communi appellatione putridæ dicuntur, potest sine putredine aliqua ex bilis assatione generari. Verùm hoc ex cap. 17. lib. 5. habebit fidem. Quare de causis caloris dicta sufficiant. Frigus ab eisdem causis inducitur, à quibus calor extinguitur. Est verò extinguẽdi caloris quadruplex genus causarum proximarum: suffocatio scilicet, dissipatio, tabes, & alteratio. nam nõ aliter flamma hæc vitalis, quæ in nobis est (vt neq; alia quæquam) corrumpi potest: quàm aut suffocata, quomodo calorem extinguunt multa ciborum copia, & obturatio nimia, & otium, & metus, & mœstitia: aut dissipata, quomodo exercitatio nimia, & nimia vigilia, & gaudium calorem extinguunt: aut tabe, quomodo ex subtractione alimenti marcescit: aut alteratione, vt cùm actione frigidorum extinguitur calor. Hinc palàm fit: omnes causas calorem generãtes, nimio excessu fieri causas frigoris. nam quinq; causarũ, quas recensuimus, duæ sunt genere præter naturam, putà putredo, & obstructio: tres in causis non naturalibus, quæ perpetuò nos alterant, putà motus, cibus & potus, vicinia calidorum. Quare tres illarum possunt habere tres has differentias, vt mediocres sint (& tunc non alterant, sed conseruant, habentq; hac ratione intensionem aliam respectu temperati, aliam respectu intemperatorum) aut modici excessus, & tunc calfaciunt (motus, qua ratione diximus, cibus & potus calidior, & vicinia calidorum alterando) aut immodici excessus, & tunc refrigerant (nimius motus, & vicinia calidorum dissipando: multus cibus, aut potus, etsi calidus, suffocando) Reliqua duo, quia præter naturam sunt genere, carent mediocritate. sed in moderato excessu quæ putrescunt, calent: procedente verò multùm putredine, recidũt ad frigidius, fiũtq; cineri similia dissipatione caloris. obstructio mediocris calfacit, retentione calidi effluuii: immodica, refrigerat suffocatione. Igitur omnes causæ calidæ fiunt excessu frigidæ: tamen frigidæ nõ fiunt excessu calidæ. Nam cùm à Galeno lib. De caus. morb. sex sint relatæ, quæ omnes, & quæcunq; aliæ possunt inueniri, aliquo quatuor modorum, quos diximus, calorem extinguunt: frigidorum propinquitas, cibus aut potus, in quibus considerari debet qualitas, aut quantitas: cui sunt duo excessus, defectus, aut redundãtia. tertia causa est adstrictio nimia, alia raritas, alia otium, alia motus nimius. Vicinia frigidorũ, & frigus alimentorum, corrumpunt calorẽ alteratione: cibi aut potus multitudo, nimia adstrictio, & otium, suffocatione: defectus alimẽtorum, tabe: raritas, & nimius motus, dissipatione. Hæ, inquam, causæ frigidæ nunquam per excessum possunt generare calorem. illarum tres per se iam sunt extremi excessus, putà: nimia quantitas alimentorum, & nimia adstrictio, & motus nimius. Sed neque reliquæ aliquando ad calfacientes propter excessum commutantur, vbi semel sunt refrigerantes. Nam, cùm mors adueniat animantibus per refrigerationem, & ex immodicis valde excessibus mors fiat: necesse est crementum caloris, quò mortem inducat, ad frigus recidere: frigus verò auctũ, quò magis increuerit, & minùs permutatum fuerit, eò citiùs mortẽ inducere. Nam, quamquam dictũ sit à Gal. 1. de tem-

temper. aduersus antiquiores philosophos, omnem intemperiem, cùm mediocriter increscit, esse morbum: cùm nimiùm, mortem, etiam si naturalis mors refrigeratione & desiccatione fiat (ex quo loco colligi videtur posse: intemperiẽ quamcunque, cùm plurimùm increscit, non permutatam, mortem præter naturam inducere, solam verò frigidam & siccam intemperiem, posse inducere naturalem) tamen res ita non habet. nam siue ex morbo, siue ex senio quis moriatur: necessariò extinctione caloris moritur. Sed cùm moritur naturaliter aliquis, & terminus, & motus est refrigeratio: cùm præter naturã, potest moueri ad extinctionem per calefactionem, sed refrigeratur ad extremum. Hæc cùm ita se habeant, facile est intellectu, Eandem causam posse
10 esse refrigerantem, & calfacientem: sed necessariò alterum conuenit per se, alterum ex accidenti. atque quod ex accidenti fit, aut propter immodicum excessum, vt nimia exercitatio refrigerat: aut propter dispositionem patientis, vt infusio aquæ frigidæ in iuuene boni habitus sanat conuulsionem. Quæ igitur ratio dignoscendi est, si omnia ferè quæ calfaciunt, possunt refrigerare: & quæ refrigerare, calefacere, quantitate certa, aut quibusdam occasionibus? dignoscendi inquam causas, quæ calorem generantes absolutè & per se dici debent, & eas quæ refrigerantes? Cur, inquam, exercitatio, balneum calidum, & medicamenta calida, & gaudium calefacientes causæ dicuntur: & infusio frigidæ, & metus, & mœstitia refrigerantes, cùm hæc frequenter calefaciant, & illa refrigerent? Hæc est dignotionis ratio. Quæ causa per calefactio-
20 nem refrigerat, est calida: quæ refrigeratione calefacit, est frigida. nam quod est ex accidenti, fit aliqua re, quæ ex eo, quod est per se, proficiscitur: vt aqua frigida refrigeratione facit humores & spiritus fugere ad interiora, atque hæc fuga facit calorem. exercitatio calefactione dissipat, hæc dissipatio refrigerat. Ecce igitur inuenimus methodùm cognoscendi, quæcunque causa ex quo genere sit, calidarum scilicet, an frigidarum: &, si possit vtrumque præstare. quia denominari debet ab eo, quod per se est. Sed videtur nulla earum causarum, quæ potest propter nimium vsum refrigerare, esse calefaciens per se. nam Gal. 1. De simpl. medic. facul. cap. 3. nõ aliter docet distinguere actionem per se, ab ea quæ ex accidenti, quàm quòd quæ ex accidenti est, citò deficit: quæ per se, durat semper. vt medicamentum frigidum, cùm actu calidum im-
30 ponitur, calfacit: sed hæc actio, vtpote ex accidenti facta, cessat: refrigeratio, quę per se est, durat. Igitur actio, quæ est causæ per se, non potest cum contraria commutari. Tamen animaduertendum est Galenum illic loqui de exploratione medicamentorũ, atque verè dixisse: actionem per se non perire. Tamen hoc non tollit: posse ex actione per se contrariam fieri. nam si aqua calida infunditur, modico tempore calfacit: deinde desinit calfacere, ac refrigerat. Sed exercitatio calfacit, ac per se perpetuò calfacit: sed cùm nimiùm increuit, calfaciendo dissipat. atque ita succedit ex accidenti frigus. Tamẽ cùm adhibetur, semper calfacit primo occursu: qui, quod per se fit, arguit. nam aquæ frigidæ occursus primus refrigerat: hanc refrigerationem deinde consequitur calefactio, quomodo diximus. Atqui hæc obseruari oportet non in calidis tantùm,
40 frigidisque causis: sed & in humidis, & siccis. fit quoque hac ratione, vt earum causarum, quæ calorem & frigus possunt generare: aliquæ sint calidæ per se, vt exercitatio, & ira, & vicinia calidorum: aliquæ frigidæ per se, vt vicinia frigidorũ: aliquæ, quæ neque calidæ sunt, neque frigidæ, sed vtrumque ex accidenti, vt constipatio. Hæc enim neutrum facit medio altero: sed pro ratione dispositionis corporis alterutrum. nam aut is qui constipationem patitur, bono est sanguine, aut vitioso. qui bono sanguine est, sed multo, cum obstructione, aut otiosè viuit, & ita fit plethoricus: aut exercetur, & ita febricitat. Si vitiosis succis abundat, aut cum abundantia non adeò magna habet constipationem mediocrem, & ita febricitat: aut cum mediocri constipatione habet maximam praui succi copiam, aut cum mediocri redundantia ma-
50 ximam constipationem: & vtraque ratione patitur refrigerationem ex suffocatione: atque multò magis, si maximæ redundantiæ accedat constipatio. Tales etiam sunt aliæ omnes causæ quæ suffocatione refrigerant. Sed de causis caloris & frigoris satis multa diximus. Siccitas & humor fiunt duplici ratione: siccitas alteratione, aut resolutione: humor alteratione, aut retentione expirationis. Alteratione alimenta, aut medicamenta, siue interiùs assumpta, siue exteriùs applicata: sicca desiccant,

humida humectant. Resolutione desiccant: quæcunque faciunt corpus plus resolui, quàm nutriatur. quod nonnulla faciunt vehementer augentia resolutionem, etiam si nutritionem non impediant, vt exercitatio, nimia mora in sole, & longa vigilia: nonnulla impediendo nutritionem, & si vehementer non resoluant, vt cura & mœstitia, & inedia, & vsus alimentorum parum nutrientium, & vsus medicamentorum adstringentium. quę proinde deuitari præcipit Galenus 8. Meth. cap. 7. in curanda siccitate: quoniam constringentia membra impediunt humoris in ipsa diductionem. Contrà humectantur corpora alteratione ex vicinia humidorum, ab humidis affecta, vt ab humidioribus alimentis, largo potu, balneo aquæ dulcis & tepidæ, & statu cœli humidiori. nam Hipp. 3. aphor. his sententiis explicuit disertissimè, siccos morbos ex siccis constitutionibus, humidos ex humidis fieri. Austri auditum hebetantes, caliginosi, caput grauantes, pigri, dissoluentes: quando huiusmodi tempestas præualuerit, talia in morbis patiuntur. at si Aquilonia fuerit, tussis, fauces, alui duræ, difficultates vrinæ, horrores, costarum dolores, pectoris: quando hæc tempestas præualuerit, talia in morbis expectare oportet. Hæc Hippocrat. nimirum (vt Galen. in com.) Auster est calidus & humidus: Aquilo frigidus & siccus. Paulò infrà Hippocr. Morbi in pluuiarum multitudine magna ex parte sunt febres longæ, alui profluuia, putredines, morbi comitiales, apoplexiæ, anginæ: in siccitatibus autem tabes, lippitudines, articulorum dolores, stillicidia vrinæ, difficultates intestinorum. Constitutio etiam in Canone 1. Epid. ostendit: vt humectentur corpora humore ambientis. Sed humectant etiam, etsi humida non sint: quæcunque nutritionem esse maiorem resolutione quauis ratione faciunt. quod nonnulla faciunt nutritionem augentia: vt vsus alimentorũ multùm nutrientium. & mediocris exercitatio solet humectare eos, quos contraria ratione nimium ocium extenuat, quod detentis in carcere sæpè contingit: & balneum statim à sumpto cibo, quia facit multam distributionem. nam & hoc vtitur Gal. ad reficiendũ extenuatos 14. Meth. cap. 17. quod & lib. De marcore, cap. vlt. ad hanc rem conferre dixit: cùm nullus subest timor obstructionis hepatis, aut calculi in renibus, aut morbi alicuius talis. nonnulla hoc idem faciunt prohibentia dissolutionem, etiamsi non nutriant: vt obstructio pororum ex medicamento obturante. quanquam hæc humectant ex accidenti, vel, vt dicam verius, non humectant: sed prohibent desiccari. Simplicium intemperierum tales sunt causæ: compositæ, compositis causis fiunt. quanquam est animaduertendum: qualitates has quæ passiuæ dicuntur, siccitatem inquam & humorem, ab aliis duabus fieri, cùm excedunt. quo fit, vt plerunque simplex causa compositam faciat ægrotationem. nam calor excedens cùm sine humore est, semper facit siccitatem, quia resoluit: frigus excedens cùm est sine siccitate, humorem conseruat prohibendo resolutionem. Quare omnis causa calida tantùm, est calfaciens & desiccans: & frigida tantùm, refrigerans & humectans. neque solùm hoc: sed & causa calida & humida solet ex accidẽti desiccare, vt vinum. quod vt Gal. com. 5. part. 5. aphor. docet, calidũ & humidum est, quod etiam nos sumus procedente opere monstraturi: sed facili resolutione desiccat. habes causas omnium intemperierum sine materia. Intemperies cum materia, fiunt ab ipsa materia, gratia exempli, sanguine, bile, aut pituita alterante particulam, quam diluit. Quare repetendum in præsentia foret ex primo lib. quatuor esse omnes humores in corpore genitos, hosq; in sua quemq; specie naturales esse, aut præter naturam. & vt, etiamsi illi omnes succi sint, ac proinde humidæ substantiæ: tamen illorũ duo potestate sicci sunt, bilis flaua, & atra (flaua cum calore, atra cum frigore) duo humidi, sanguis cum calore, pituita cum frigore. Verùm hæc honestius est lectorem ex prædicto loco accipere: atque, si quid illic desideratur, ex Galeno, & aliis autoribus, qui sine controuersiis docent, quàm nos hîc repetere. sed petitis, quæ illic dicuntur, addendum hîc est, quod ipsa consequentiæ vis addit. Redundantiam sanguinis in toto corpore aut parte quapiam, intemperiem facere calidam, & humidam: pituitæ, frigidam, & humidam: bilis flauæ, calidam, & siccam: melancholiæ, frigidam, & siccam. Verùm hæc fiunt, cùm hi humores neque putrescunt, neque vruntur. Nam hæ alterationes, iuxta ea quæ paulò antè diximus, calfaciunt primò ipsos humores: qui membra deinceps calfaciunt. ita ex putri pituita fit febris, & ex vsta melancholia cancer. Quòd

humor

humor aliquis in parte redundet, fit: vel quia in ipsa parte est genitus, vel quia aliunde transmissus. Generatur in particula quapiam ex alimentis, quæ quotidie in illam mittuntur, vel ex debilitate facultatis alterandi, quæ corrumpit alimenta, vel ex debilitate expultricis, retentis illic, quæ necessariò generantur ex quotidiana nutritione. Quę aliunde veniunt: vel à parte à qua veniunt mittuntur, vel à parte in quam veniunt trahuntur, vel succedunt ratione vacui. (quanquam hac causa tertia nunquam, aut rarò putauerim tumores præter naturam fieri) Generatur fluxio primo modo, ex robore partis mittentis, & debilitate partis recipientis. vt fit in inguinibus inflammatio, aut in tota cute scabies: hepate mittente sua excrementa ad inguina, aut cutem. nam ita natura comparatum est: vt fortiora membra mittant ad debiliora, & debiliora cogantur recipere. Secundo modo fit: vt cùm ex impositione medicamenti vehementer calefacientis, aut duriori frictione inflammatur particula. Qui de omni modo tractionis enucleatius aliquid cupit audire: legat cap. 3. lib. 7. in quo disputabimus de modo quo fluit sanguis in venæ sectione. nam mihi certum est, hanc tractationē in illum locum reseruare, & de nulla re pluries scribere. Non enim, vt rudiores magnitudinem voluminis demirentur, cœpi scribere: sed vt ingeniosiores varietate doctrinæ fruantur. foret enim mihi facile, de causa qua membra debilia recipiunt excrementa potentiorum, diffusiùs dicere, & in tractatione de facultatibus naturalibus, & inter disputandum de febrium intermittentium periodis, & in præsenti loco, & millies alibi, atque adeò longissima Galeni loca Græcè scribere, deinde hæc eadem Latina reddere, vt res vnica, atque adeò facillima satis esset multis chartis maculandis, quod nostra hac tempestate faciunt multi apud exteras nationes: sed nos, quibus aliud institutum est, lectores ab aliis in alia loca remittentes, de magnitudine libri (nihil detrahentes perspicuitati doctrinę) suffurabimur. contrà ac illi, qui vt librorum addant inani moli: ex Galeno & aliis autoribus, quin potiùs (quod mihi mouit sæpè risum) & ex suis ipsorum libris, neque apicem permutantes, suffurantur. sed scribant illi multa, apud quos multa papyrus fit, & tā multi sunt typographi: nos ad pensum reuertamur. Mouent hîc quidam leuem quæstionem, à qua tamen non se possunt explicare: An robur virtutis mēbri possit esse illi, aut alii membro, morbi causa. fateri enim, videtur durius: siquidem sanitas consistit in facultatū robore, & quod bonū est & secundū naturā, non videtur probabile morbos parere: tamē videtur ex modò dictis deduci. Nā robur mēbri mittentis, est causa morbi in recipiente: neq; hoc solùm, sed & sibi ipsi videtur posse esse morbi causa. nā vehemētior tractio fit à vehemētiori virtute: & ex vehementiori tractione nihil mirum phlegmonem excitari. Qui sibi videntur priorum solutionibus pensitatis, acutiùs respondere, dicunt: posse esse robur vnius membri causam morbi alteri membro (nunquam enim inguina bubone laborassent, nisi sua excrementa deponere posset hepar. neque hoc esse mirandum putant, siquidem singula membra sibi prospiciunt) sed robur facultatis membri non posse esse morbi causam sibi ipsi. Nam (dicunt) cùm vnicuique facultatum naturaliū dederit natura suum instrumentum: trahenti, calorem cum modica siccitate: alteranti, calorem cum humore: expultrici, siccitatem mediocrem transuersorum villorum, & reliquorum humiditatem ad cedendum: retinenti siccitatem obliquorum (require hoc apud Gal. com. 20. secundę part. aphor.) tunc robustissima est facultas, & optimè operatur: cùm proprium instrumentum optimè est temperatum, non cùm intentissimum. vt gratia exempli, Alterandi facultas calore alterat: non tamen intentissimo optimè, sed moderato. quæ igitur facultas robusta est, & moderato instrumento vtitur: operatur, non nimium, quódque possit obesse, sed quando oportet, & vt oportet. ita pars quæ trahit moderato calore, non potest in seipsa morbum facere: quæ nimio calore, non est fortis, sed debilis, quia intemperata. quòd si multum operatur, non operatur optimè: idq; facit adiuta à causa præter naturam, putà à nimio calore. Sed est quòd illis obiiciamus hominem exinanitū venis ex copiosa euacuatione: quem prohibet Gal. 4. de tuenda valetudine, statim cibis refici: quia venæ sentientes inanitionem nimiam, trahunt succos crudos, non expectantes donec coquantur. quibus tractis, constat genitum iri in ipsis venis trahentibus, multas obstructiones, & in toto habitu tubercula cruda. in quo ægroto manifestum est tractione facta à facultate robusta, neque vtēte instru-

mento immoderato: factum esse morbum in ipsa trahente parte. Praeterea falsò dicunt: Facultatē operari moderatè, cùm robusta est, & vtitur moderato instrumento. Nam ex debilitate facultatis retinendi, mouetur expultrix immodicè: ipsa alioqui, & in seipsa, & suo instrumento bene habens: quo casu non dubium, quin cùm membro debilis est retinendi facultas, quò fortior est expultrix: eò res agatur deteriùs, & eò maiorem patiatur ipsum membrum inanitionē. Igitur nos qui res oculatiùs considerauimus, ita respondemus, Ex actione robustae facultatis operantis ordinatim & moderatè, non posse morbum fieri ipsi membro, cuius est, quanquā alii possit, vt illi concesserant eruditè: tamen cùm hęc eadem non ordinatim, aut moderatè mouetur, potest non aliis membris solùm, sed suo etiam membro morbum parere. Fit, vt facultas moueatur sine ordine, vel propter excessum sui instrumenti, vt cùm pars aliqua nimiùm trahit, quia praeter naturam est calida: vel quia nimiùm irritatur, quod facit expultrix in morbis, cùm euacuationes fiunt per symptoma, & trahens facultas in dicta hypothesi, & per caninam famem: vel quia cōtraria facultas est debilis. Sunt contrariae facultates, quarum actiones mutuò se impediunt, vt retinendi, & expellendi. Quemadmodum igitur (licet enim animalibus motibus naturales conferre) contingit musculum aliquem habentem maximè secundum naturam, tamen contrahi plus satis, quia qui è regione est positus languet, id quod in paralysi fit: ita retinens operatur nimiùm, quia languet expultrix, & haec, quia languet illa. Sed iam diximus, quantum pro parua hac controuersia dici oportuit: neque in causis morborum temperiei quidquam pretermissum est. Morbi in compositione, & cōmunes, pręterquam quòd manifestas habent causas, & generationis modum, nullas habent controuersias, quas solùm nostri instituti est dirimere. Quare caput hoc iam est consequutum finem.

De differentiis symptomatum. Cap. IIII.

SYMPTOMA, quod & ἐπιγένημα Graeci vocant, tres habet species: aut enim est actio laesa, aut mutata qualitas, aut est in his quae expelluntur, aut retinētur pręter naturā. Actiones quae laedi possunt, aut sunt animae, aut naturae. Animae sunt, aut motiones, aut sensus, hique potentiarū rectricium, aut singularium. Motus caret speciebus. Sensus singulares sunt quinque: visus, auditus, odoratus, gustatus, & tactus. Rectrices tres: imaginatio, ratio, & memoria. Actiones naturae, aut sunt vitales, vt pulsus: aut naturales, quae in singulis membris sunt quatuor, tractio, retentio, alteratio, & expulsio. Singulae actiones laedi possunt tripliciter: aut imminutae, aut ablatae, aut deprauatae. quo fit, vt quodcunque naturale instrumentum, quatenus tale, pati possit 12. symptomata. nam cùm quatuor actiones sint, & singulis illarum ternae laesiones: duodecim laesiones numero fient. Animale verò instrumentum quodcunque pati poterit quindecim. est enim quodcunque animale etiam naturale. nam natura priuatū est membrū nullum. habebit verò vt animale saltē tres lęsiones sensus, quem habet: quare tribus additis duodecim, fiunt 15. Eodem modo si instrumentum illud duobus sensibus est praeditum, vt oculus visu, & tactu: 18. symptomata pati poterit, non minùs, quàm si idem sit naturale, vitale, & animale instrumentū. vt arteria quae nutritur, & pulsat, & sentit, sensu tactus, obscuro illo quidem, caeterùm aliquo. Secundum symptomatum genus, quod in qualitate mutata est: quatuor habet species. est enim quae visu, aut odoratu, aut gustatu, aut tactu percipitur. nam quae auditu percipiuntur, & in humano corpore contingunt: ad tertium genus referuntur, quod est excrementorum. sunt enim crepitus: qui necessariò à flatibus fiunt. Circa exeuntia considerari debet: quantitas, & occasio, & modus exeundi (si, scilicet, cum crepitu, aut sine illo emittuntur) & substantiae modus, & color, & nonnunquam odor. His symptomatum speciebus continentur omnia, quae humano corpori possunt contingere. Vsus est Gal. hac diuisione lib. de differ. sympt. qua nō arbitror possis commodiorem aliam inuenire. quanquam instet aliquis argumentis dicēs, eundem Galenum 1. Meth. cap. 8. symptomata omnia sub bimembri diuisione compraehendisse, dicentem: Ea esse aut actiones laesas, aut qualitates, quae in humano corpore consistentes actioni neque commodant, neque incommodāt. ita vt sub hoc secundo membro secundū & tertiū prioris diuisionis contineantur. Dicat igitur aliquis, cùm hîc bimembri, illic trimembri

bri diuisione vsus fuerit: necesse esse, aut hanc diuisionem esse redundantem, aut illam mancam. Præterea, quorsum hîc duplices tantùm actiones esse dicit, & animæ, & naturæ: cùm millies dixerit, triplices eas esse, naturales, vitales, & animales. Certè hîc nihil est erratum: neque quicquam est in Galeni doctrina inconstans. nihil enim refert per hæc, aut illa membra diuidere: modò in rebus ipsis nihil sit prætermissum. Nam si bimembris diuisionis alterum membrum duo continet trimembris, vt priùs dictum est, & operationes naturæ continent, vitales, & naturales: quid interest sic, aut aliter diuidere? sed hæc eò adduxi, quò intelligant omnes: nihil stultius esse, quàm diuisionis modo permutato, noui aliquid se putasse adducere, quod multi faciunt. Quis
10 enim non possit symptomata mille modis diuidere: vt perpetuò eandem rem dicat? Certè licet tibi dicere symptomata omnia, aut habere essentiam permanentem, aut in motu: aut esse in priuatione, aut in affectu: aut vtcunque aliter, vt omnia symptomata præscriptis membris comprehendantur. Nihil præterea ineptius est: quàm à receptis autorum diuisionibus citra euidentem causam recedere. nam etiamsi in doctrina nihil permutaretur: teritur inutiliter tempus, idque lectioni autorum multùm incommodat. loquuntur enim autores omnia, obseruantes sua principia: quæ proinde obseruanda sunt, quoad fieri potest. Multò verò grauiùs peccant quidam: qui, præterquam quòd nonnulla membra inutiliter addunt, nonnulla etiam falsò dicunt. in horum numero primus est Argenterius quidam, deinde nonnulli alii: qui hæc ab il-
20 lo suffurati sibi arrogant, ac suo etiam inuentori denegant. nituntur hi ostendere, minùs perfectam fuisse dictam Galen. diuisionem: quòd nonnulla sint, quæ nullo illius membro contineantur. hæc dicunt esse: soporem, & peruigilium, & dolorem, & motus omnes maiores quàm pro natura. Argumentatur Argenterius, dolorem non esse læsam actionem: siquidem neque actio omnino est, vt ille sentit. Non enim, inquit, tristis sensus est dolor: sed tristitia, quæ sensum comitatur. nam Galenus ipse millies id videtur asserere. atque lib. de diff. sympt. voluptati illum dicit esse contrarium: sed voluptati contraria est molestia, quæ sensui aduenit, non ipse sensus. Peruigilium præterea, & sopor in quo genere (inquit) sint, nisi in tempore: quoniam scilicet primum sensus instrumentum plus temporis, quàm oportet dormit, aut vigilat? Auctæ actio-
30 nes hac ratione non sunt deprauatæ, sed auctæ, neque diminutæ sunt, neque ablatæ. Omissa igitur plura membra in diuisione Galeni sunt. Sed qua ratione ille diuidat, operæ precium est audire. Symptomata (inquit) aut sunt actiones, aut opera. sunt autem ablatæ, aut diminutæ, aut auctæ, aut deprauatæ, aut tristes actiones. opera, aut sunt in qualitatibus secundis, aut humoribus, aut excrementis. Constat primò his tribus vltimis membris, in qualitatibus nempe secundis, & humoribus, & excrementis nihil contineri: quod nõ contineatur duobus membris vltimis diuisionis Galeni, qualitate inquam mutata, aut exeuntibus. frustra igitur permutat Galeni verba: scilicet cui commodius est, vt discipulos assuescere, quàm dissuescere faciamus. Iam verò actionem, inquit, lædi: quia tollitur, aut minuitur, aut augetur, aut deprauatur, aut con-
40 tristatur. quid, num hi omnes sunt deprauationis modi? Non, inquit. nam perperam à Galeno dictum est: dolorem esse actionem deprauatam, temereque defenditur, cùm redarguitur. Qui tamen videtur mihi ignorare, quid dolor sit: est enim sensus ipse tristis. ipse inquam actus sensus: qui quoniam à re obiecta corrumpitur, natura cum tristitia fit, ipsa etiam voluptas, sensus cum delectatione est: non aliquid à sensu diuersum. Quæ ambo clariùs, quàm vt alia declaratione opus sit, dicta sunt à Galen. 2. De locis patientibus cap. 2. his verbis. Quippe vt dolor sensus tristis est, ita voluptas est blandus. Quòd sicubi Galen. dolorem tristitiam sensus dicit: id factum est, quòd cùm semel intelligat Galenus, dolorem fieri, cùm sentitur aliquid affatim repentéque corrumpens naturã: sensum ipsum tristem, dolorem dicens, inutilem omnino putat dili-
50 gentiam, inuestigare: An tristitia sensus differat ab ipso sensu tristi, & si differunt, In quo illorum doloris natura sit. proinde tricas has præteriens dicit: Ipsum sensum tristem esse dolorem, sensum blandum voluptatem. eóque dolorem esse deprauatum motum: nam deprauationis actionis sunt multi modi. Nam deprauata est actio, quæ fertur in res à se alienas: vt carbonum, aut talium rerum appetentia, quam κίτταν Græci vocant. Deprauatus etiam est sensus, quo sentiendi potentia contristatur, & immo-

dicus omnis facultatis motus, vt retentio, aut expulsio nimia, deprauata actio est. Sed dices, licuisset etiam ista ratione, qua auctam facultatem sub deprauata compræhendis, & diminutam compræhendere, forentque ita læsæ actionis duo membra, ablata, & deprauata, & deprauationum alius modus præter dictos, cùm diminutè actio fit. Minimè est ratio par. nam hæc diuisio Galeni respicit ipsam facultatem: & Actio, quæ fit à facultate omnino impotente, sublata est: quæ à debiliori, minuta: quæ à deprauatione ipsius facultatis, vel contrariæ, si contrariam habet, vel irritatione praua, deprauata dicitur. ita oporteret auctam dicere eam, quæ ab aucto robore facultatis fieret. Sed, vt paulò superiùs diximus: quod à robore facultatis fit, nunquam est nimium. sed quod ex irritatione nimia, aut corruptione contrariæ virtutis fiat. sed hoc declaratum est in proximo capite. Meritò ergo nomine deprauatæ actionis, intelliguntur tristis, & deprauata, quæ scilicet fertur in res alienas à se, & aucta. Hæc oportuisset Argenterium cogitasse apud se priùs, quàm Galeni receptissimam diuisionem repræhenderet. licuisset sanè illi, quod nos facimus, retenta Galeni diuisione subdiuisionibus vti, & deprauationis modos explicare, referréque ad ipsam facultatē. cæterùm hic peccauit, quòd auctam actionem noluit in deprauata contineri: quódque dolorem actionem læsam esse negauerit, ridiculis quibusdam tricis inuolutus. Neque minùs peccauit, quòd soporem & peruigilium actiones læsas esse negauerit: & symptomata in tempore esse dixerit: quia plus temporis, quàm pro natura vigilāt, aut dormiunt ægrotantes. Nam dicente Galeno: sopor, aut somnus præter naturam, nihil est aliud, quàm communis totius corporis torpor. Vt ergo cùm torpet membrū aliquod, debilem habet motum, & sensum: ita torpore communi primum sensus instrumentum in toto corpore valde diminutas habet actiones, per vigiliam plures, quàm oportet. Ergo vigilia est deprauatus motus, & somnus diminutus, in primo sentiēdi instrumento. Notandus ergo est Argenterius nimiæ diligentiæ: sed ridendi fures, qui pecuniam ab Argenterio subfurati, alioqui vilem, conantur cælare, & contrectantes manibus, vertunt in carbones: dicúntque dolorem non contineri in diuisione Galeni, sed esse symptoma in tempore. quoniam dicunt, de sententia Platonis, est passio affatim, repentéque facta: cùm tamen ille dixerit, τὸ μὴ παρὰ φύσιν καὶ βίαιον γιγνόμενον, ἀθρόον παρ' ἡμῖν, πάθος ἀλγεινόν, id est, passio quæ præter naturam violenter & affatim ac repentè (hæc enim omnia significat dictio ἀθρόον) in nobis fit, dolorem facit. Vnde constat: illud, affatim ac repentè, de causa dictum esse, non de symptomate. Sed roget nos aliquis, cur, si sopor & peruigilium, & dolor, continentur in Galeni diuisione: postquam de reliquis iuxta propositam diuisionem disseruerat, de dolore in hunc modum dixit: Porrò tactus actio egregium inter cęteros sensus symptoma possidet, dolorem? Et de aliis duobus: & adhuc etiam duo egregia, peruigilium, & sopor, circa primum sensum, qui & omnium sensuum est communis, consistunt. Videtur enim Galenus suboluisse: hæc non contineri in diuisione, quandoquidem illa per se dixit. Tamen res non ita habet: sed Galen. vt probati alii autores, solet, cùm insigne aliquod diuisionis membrum est, propter claritatem doctrinæ per se illud dicere. Itaque dicuntur præter cætera ab illo hæc: non quòd extra diuisionem sint, sed quòd insignia. id quod vel ipse Galen. monuit in eodem cap. ita scribens, εἰ δέ τι ἴδιον ἐξαίρετον τὸ ὄνομα κέκτηται. id est, Si quod autem proprium & præcipuum habet nomen (Dixi hæc Græcè: quia in codicibus nonnullis perperam legitur, non habet) Non proinde oportet decipi: putantes aliquod symptoma à nobis esse prætermissum. Hæc Galen. Vides vt ipse respondet istis sophisticis cauillis. quod vnum, nisi peruerso essent ingenio, & ex contradictione gloriam aucuparentur, neque autorum lectionem, neque ipsam per se veritatem quicquam curantes: illis procul dubio suffecisset ad rem intelligendam. Sed agant aliud, quid mea? celebre reddant illi suum nomen, quātum lubet, iniecto in Dianæ templum igne, aut verberata Homeri statua: nos interim nobis caueamus, ne suis argutiis irretiti in illorum trahamur ignorantiā. Recedant igitur iam hinc sophistæ, permittantque nobis Gal. diuisionem resumptam interpretari. Quinque sensibus exterioribus, & tribus interioribus, & quatuor facultatibus naturalibus, & mouenti secundum locum ex electione: accidere possunt ternæ læsiones, sublatio, imminutio, aut deprauatio. corpori possunt contingere prauæ qualitates, quadruplices: & symptomata possunt excrementis in substan-

substantiæ modo, & colore, & reliquis, & exeundi opportunitate fieri. Nam, quanquam monstratum à nobis sit in secundo controuersiarum libro, Tactus esse plures reuera sensus, eóque plures esse quàm quinque exteriores: cæterùm, vt ad nihil aliud, ita ad distinctionem symptomatum minimè refert plurium tactuum meminisse. nam multæ facultates in eadem corporis particula sitæ non alia ratione læduntur singulæ per se, illæsis aliis, quàm quòd, etsi sint eiusdem partis, non sunt eiusdem temperamenti. (Quod etiam libro 2. dictum est, sed modò declarabitur: quia partis huius est proprium) Vt trahendi facultas, & expultrix in eadem intestini fibra sunt: tamen si se aliquantò humidior fit fibra, tractio fit malè, quippe quæ à calore cum moderata
10 siccitate fit: expulsio nihilo fit deteriùs, quippe quæ humiditate indiget. sed tactus omnes sunt aut eiusdem temperamenti, aut vsq; adeò similis, vt non possit vnus illorũ symptomata pati illæsis aliis. Nam quemadmodum Arist. inquit 2. De partibus animalium capite 1. philosophi omnes singulos sensus singulis elementis tribuerunt. de quo disputatum à nobis satis diffusè est, cùm de numero & temperamento sensuum exteriorum agitaremus quæstionem. Cúmque de reliquorum sensuum temperamento diuersæ philosophorum sint sententiæ (visum scilicet alii tribuunt aquæ, igni cœlesti alii: odoratum alii aquę, alii aëri, alii igni, alii vapori) tamen tactum omnes tribuunt terræ. nimirum omnes tactus sunt terrei, eò quòd propter similitudinem temperamenti, communia patiuntur semper symptomata: quíque tactu caret in
20 membro aliquo, neque calidum, aut frigidum, neque humidum, aut siccum, neque durum, aut molle sentit eo membro: quíque debiliter sentit tactu, deprauatéve, hæc omnia debiliter, aut deprauatè sentit. Sed dices, Si pars qua recipiuntur, est eadem, & temperamentum cui tribuuntur vnicum: vnicus etiam fuerit tactus, non enim sit quidquam quo differant. nam per actiones, & per res obiectas, distinguuntur vt à posteriori: sed vt à priori oportet illis inesse aliquid quo differant. animaduertendum est, Tactus omnes esse eiusdem elementi, putà terræ: tamen non vnici temperamenti exactè, sed per quàm minimè differentium temperamentorum. Sunt itaque omnes tactus terrei, & ideo tributi terræ: sed possunt huius plus, minúsve esse participes. igitur quanquam plures sint tactus: sed quod ad symptomatum diffe-
30 rentiam attinet, censendum perinde est ac si vnicus sit, sintque tantùm quinque sensus externi. Internos sensus esse tres tantùm, & triplices tantùm noxas secundum speciem pati posse vim ipsam cerebri, quam ἡγεμονικὸν Græci vocant, ægrotis scilicet nihil, aut diminutè, aut prauè imaginantibus, ratiocinantibus, præteritorum recordatis: monstratum à nobis est in 2. libro. Reperies multa horum symptomatum exempla apud Galenum libro De differ. symptomatũ cap. 3. & 3. de locis patientibus cap. 7. Motus secundum locum vnicum habet instrumentum, putà musculum. Est enim verè instrumẽtum motus musculus: quod dictum est à Gal. lib. de diff. sympt. & in principio primi de motu musculorum, & 1. de causis sympt. c. 5. & 1. de locis patientibus cap. 6. & multis aliis in locis. quia nullus neruus qui in musculum non
40 inseritur, habet motum. nam neq; optici, neq; gustui seruientes, neq; alii tales, neque antequam in musculũ subeât, illi ipsi qui sunt subituri, motũ præstant alicui particulæ. Itaq; nerui sunt sensuũ instrumenta propria: hic enim à solis illis fit: motionis verò sunt instrumẽta, ratione delationis facultatis, nõ tamẽ prosequutionis. vt oculus est instrumentũ quo videmus, tamen neruus est, qui defert facultatem. Qui hæc omnia exactè volet intelligere, legat quæ de facultatibus scripsimus in 2. lib. Quãquam facultas sentiendi & mouendi eodẽ spiritu, aut illustratione, per eosdẽ neruos deducitur, vt monstratum illic est: tamen possunt symptomata accidere vni, quæ alteri non accidant. nimirum potest brachium fieri sine motu, nõ carens sensu: quia maiori facultate opus est ad mouendum, quàm ad sentiendum. potest igitur influere quantũ sufficit ad sen-
50 tiendũ, vt non influat quantum satis est ad mouendũ. potest etiã carere sensu, non carens motu, idq; duplici via, vel obstructis neruis, qui veniunt ad texendam cutem, nõ obstructis iis, qui peruadunt musculos, aut stupefacta cute, stuporéq; profundiores musculos non attingente. vnde manifestũ fit, posse in membro aliquo vt brachio, aut crure lædi sensum sine motu, & motum sine sensu: sed in eadem nerui particula posse tolli motum sine sensu, contrà verò minimè. nam quæ virtus transferendo cor-

pori est satis, multò magis sensui sufficiet. Sed hæc, quoniam in sequenti lib. propriam habebunt controuersiam, prætereo breuiter. Proposita, explicatáque symptomatum diuisione, qua omnia symptomata continẽtur: operæ preciũ fuerit, vt de insignib. insigniter disputemus. Dicendũ ergo omnium primò de dolore, quẽ diximus de sentẽtia Galeni esse actionẽ lęsam, itaq; sensum tristẽ: vel vt argutulo Argenterio placet, tristitiã sensus. quanquã est vulgarium Aristotelicorũ, & medicorũ barbarorum opinio: dolorẽ rem esse subiectam sensui, non sensum. itaq; dolorẽ sentiri, vt sentitur candor. Videtur pro his esse Hipp. sententia 6. secundi aphor. Quicunq; parte aliqua corporis dolẽtes, magna ex parte dolorẽ non sentiũt, his mens ægrotat. Dicit ergo: quib. mens ægrotat, dolorẽ non sentiunt. igitur quib. mens non ægrotat, dolorẽ sentiunt. Tamen Gal. ipse in com. dissoluit hunc nodũ, dicens: & nunc igitur eodẽ modo appellauit dolores, affectiones eas quæcũq; cũ dolore natura sua generãtur. Itaque dolor, sensus actus est cum tristitia, nõ quod sentitur, accidẽs. Quęcunque harũ opinionũ, tã quæ dicit dolorẽ sentiri, quàm dolorẽ esse sensum tristẽ, quàm esse tristitiã sensus: in duas opiniones distributa est: siquidẽ est omnib. his cõmunis cõtrouersia: An dolor contingat soli tactui, an sensibus omnibus. nonnullis dicẽtib. esse accidens tactui subiectũ, aut tactionẽ tristem, aut tristitiã tactus: aliis dicẽtib. esse, quod vocãt, sensibile cõmune, aut tristẽ sensum, aut tristitiã sensus cuiuscũque. Qui priorẽ sententiã tuentur, dicũt: dolores grauissimos soli tactui accidere, tamẽ dolores omnib. sensibus: omnes enim corrũpi ab excellẽtib. qualitatibus: interesse etiã inter illos hoc nomine, quòd tactus dolore afficitur ab externis & internis causis, reliqui sensus ab externis tantùm. Quod verò à Galeno dictum est: Oculis etiam accidunt dolores vehementes, tactu in ipsis contristato: dicunt, In instrumentis quatuor sensuum, putà visus, auditus, odoratus, & gustatus, posse fieri duplices dolores, quosdam affecto in illis proprio sensu, quosdam affecto tactu. cùm enim tactus per omnes dispersus sit: necesse est, in illis esse duplices sensus, contristarique nonnunquam hunc, nonnunquã illum. vt si quis ex acuta voce dolet, auditu dolet, vt auditus est: si verò auris inflammatione molestatur, dolor fit in instrumento auditus, affecto tamen in illo tactu. non aliter ex fulgore dolet visus: sed ex ictu dolet tactus in oculo. Dolores reliquorum sensuum à tactu, qui ratione tactus fiunt, grauiores esse dicunt iis, qui illos sua ipsorum ratione afficiunt: de hisque interpretantur Galeni dictum. Præstat huic sententiæ occasionem Galeni sermo, cuius propterea bonam partem lubet hîc inserere. is habet in hunc modum: proprium autem & egregium præter cæteros sensus tactus actio symptoma possidet, dolorem. qui etiam in reliquis sensibus generatur à familiaribus sensilibus, quæ extrà occurrunt: huic verò non solùm ab externis, sed etiã multò magis ab effectibus, qui intra corpus consistunt. isque subinde tam vehemens, vt nonnulli cruciatu victi sibi ipsis mortem consciscant. gignitur ergo & in oculis ex lucis splendore doloris quædam passio, & in auribus, ex magno quopiam & aspero strepitu. sic in gustatu quoque, & odoratu aliæ tales incidunt passiones tristes, à proprio scilicet sensili vnoquoque sensu dolore affecto: maximi verò dolores tactus sensui contingunt, quippe quæcunque ex aurium phlegmone, aliòve in illis affectu, vehementi nos dolore afficiunt: non quidem auditus, sed tactus sunt propria. est enim is sensus omnium sentiendi instrumentorum communis: reliqui quatuor sui quisque solius. eodem modo dolores in oculis, vehementes sæpè generantur, tangendi scilicet in illis sensu contristato. Hæc Galenus. Qua dictione illud videtur significare, quod antea diximus: esse in instrumentis quatuor sensuum duplices dolores, quosdam proprii sensus, quosdam tactus. Sed aliorum sententia mihi verior esse videtur: dolorem solius tactus esse symptoma. sed in reliquis sensibus fieri dolores duplices, quosdam ab obiectis tactui, vt in auribus à phlegmone, in oculis ab ictu: alios ab obiectis propriis sensibus, sed ab iis ipsis, vt afficiunt coniunctum tactum. Atque ita verba Galeni interpretor. Nam Galenus ita proposuit: dolor est egregium tactus symptoma. quod tamen alii interpretantur dictum non de quocunque dolore, sed de vehementi. proinde, quoniam, vt diximus, Galeni verba vtrique opinioni occasionem dant: rationibus nostra sententia confirmetur. Ea quæ obiecta sunt reliquis sensibus, non aliter inferunt dolorem, quàm inferendo passiones, quæ tactus sunt propriæ, putà diuisiones, aut constipationes. igitur dolores etiam illi sunt

sunt tactus proprii. quòd verò ita fiat, intelliget apertè is: qui singularum rerum naturas, causamque, qua molestæ fiunt, considerauerit. album sanè, & splendidum, non aliter, quàm dispergendo, atrum constipando, acutus sonus inscindendo, grauis contundendo molestiam inferunt. iam verò de saporibus omnibus, quibus odores respondent proportione, diffusiùs, quàm vt à nobis possint recenseri, loquutus est Galen. 4. de simpl. medic. facult. de sententia Platonis. quo in loco omnes saporum sensus, tactus alterationibus tribuit. Acida nimirum inscindunt, salsa abstergunt, amara corrodunt, acerba constringunt. Omnes itaque quæ sentiuntur qualitates, cùm dolorem generant: propria aliqua tactus passione id faciunt. proindéque putauerim, 10 necessarium fuisse tactus sensum per instrumenta reliquorum esse dispersum: quò in illis, ex violenter obiectis, molestia perciperetur, quæ alioqui percipi posset nulla. Sed est aliud rei huius non minùs euidens argumentum. Si vnusquisque sensus sua ratione, ac per se dolorem pati posset: quò perfectior esset sensus, eò grauiores dolores pateretur. Nam quò perfectior est sensus, eò perspicaciùs, acriúsque sentit: quóque acriùs pars aliqua sentit, eò dolet grauiùs (non enim alia ratione particulæ, quæ acri sensu præditæ sunt, cuiusmodi os ventriculi, grauiores dolores patiuntur reliquis partibus) Itaque pateretur visus acerrimos dolores, huic proximè auditus, deinde odoratus, minores gustus, tactus minimos. tamen res contrà omnino fit. tactus scilicet acerbissimos patitur dolores: reliquorum sensus vnusquisque 20 tantò leuiores patitur, quantò plus à tactus natura recedit. Igitur dolores omnes tactus sunt proprii: & reliquis sensibus ex accidenti accidunt, ratione tactus, qui cum illis omnibus confusus est. nam si dicas, in visu eò esse leuiores dolores, quòd obiectæ res sint tenuiores, eóque minùs paratæ molestare: saltem fieret, vt dolores æquales essent in sensibus omnibus. quò enim obiectum sensui alicui, est minùs terreum: eò etiam ipse sensus est perfectior, eóque acriùs sentiens. quare pares saltem dolores relinquerentur: quod tamen non fit. ergo dolor solius est tactus. Neque verò rei huius est inuentu difficilis causa, si modò verè antea dictum est: illud tantùm dolorem facere, quod naturam corrumpit. cùm enim nostri corporis, & singularum partium natura in temperie & continuitate consistat: nulla qualitas 30 corrumpet naturam per se, præter calorem, frigus, humorem, & siccitatem, & continui solutionem. Est itaque dolor egregium symptoma solius tactus. De somno & vigilia dicendum non nihil est. sunt enim hæc, alia duo egregia symptomata. Per somnum fit motus caloris spiritúsque & humorum, ab externis ad interna: per vigiliam contrarius. ita per vigiliam operatur vis cerebri in toto corpore externas actiones potissimùm: tamen facultates actionibus quibusdam internis per somnum plus student. In cerebro fit magna spirituum animalium generatio, pro his, qui vigilia exhausti fuerant. Copiosiores etiam fiunt eo tempore concoctiones in visceribus: eóque vitalis facultas plus laborat expurgandis fuliginibus, & attẽperando calori. Fit somnus requiescente facultate animali propter defatigationem, obstructóque leuiter cerebro vapo- 40 ribus suauibus ex alimento. Hęc contingunt per somnum: quæ vt dixerim, nihil curo, Sit ne somnus actio aut vis cerebri, & hoc ipsum dormire agere sit, vel priuatio actionum, vel motus ille ab externis ad interna, aut obstructio illa cerebri. in quocunq; horum lubet, somni essentiam collocato: modò non ignores, hæc omnia contingere dormientibus. ego enim hoc indignum puto longa controuersia. Arist. lib. de somno & vigilia, somnum vigiliæ priuationem esse dicit: atque hæc sententia videtur valde probabilis. quandoquidem non aliter solemus dormientem à vigilante distinguere, quàm priuatione actionum: quòd scilicet non sentit, neque mouetur. verùm hæc de somno naturali videntur dicta. quod nostri instituti est, attingamus. Somnus præter naturam, quem soporem licet appellare, procul dubio est priuatio: non enim tam est 50 somnus, quàm vigilandi impotentia. Nam fit non vt naturalis, humectato mediocriter cerebro, leuitérque obstructo à vaporibus suauibus: sed aut nimiùm obstructo cerebro à frigidis & crassis succis, eóque facultate non potente diffundi, vel cerebro vehementiùs refrigerato, stupefactóque: non aliter quàm membrum aliud quodcunque solet ex nimio frigore stupescere, reddique proinde immobile, & sine sensu. Peruigilium fit laborante facultate propter impotentiã requiescendi, ex siccitate cerebri,

aut mordaci fuliginum qualitate. Ex his iam (arbitror) liquet, quod paulò antè tetigimus breuiùs: peruigilium esse deprauatum mentis motum, soporem actionis priuationem. Quanquam animaduertendum hoc loco est, id quod Gal. secundo de motu musculorum dicit: per somnum corpora non omnino esse priuata motu & sensu: sed recipere tunc quoq; influentem facultatē à cerebro, parciùs tamen multò quàm per vigiliam. atque adeò sentire etiam dormientia membra, hebetiùs tamen quàm vigilantia. Quod euidenter monstrat excitatio: si enim somnus priuatio integra esset motus, & sensus, in sopitis membris: non posset quisquam plagis excitari. hæ enim non aliter excitant, quàm dolorem inferentes: sed membra quæ sine sensu essent, omnino non possent dolere. igitur neque possent dolore excitari. sed res aliter habet. dum dormimus, non sentimus res leues, sed aliquantò grauiores sentimus: non aliter quàm qui non est omnino cæcus, sed hebetioris visus, minora non videt, maiora tamen, aut excellentia videt. Igitur est somnus symptoma in diminuto motu facultatis animalis. quod etiam respiratio, quæ semper fit, & alii motus voluntarii, qui nonnunquam inter dormiendum fiunt, apertè declarant. non enim fieri possent: si toto influxu à cerebro reliqua membra priuarentur. Quòd verò horum motuum, etsi à facultate animali cum libertate fiant, nō recordamur experrecti: leuis imaginatio ipsarum motionum est in causa. quanquam enim habent dormiētes fortem imaginationem, quæ mouet ad actiones: tamen ipsarum actionum externarū, dum fiunt, aut nullam, aut leuissimam habent imaginationem, sed prætereunt, vt qui studentes aut agentes aliud, manus mouent, aut crura. Sed hæc de symptomatis facultatis animalis sunt satis. Facultatibus naturalibus contingunt, vt Galen. collegit, symptomata duodecim. Siquidem monstratum à nobis est in 2. huius operis libro, capite de numero facultatum naturalium quæ ministrant: illas esse tantummodo quatuor. siquidem distributio & secretio actionibus aliarum fiunt. Quare deficiens, aut deprauata distributio, aut secretio, aliarum facultatum sunt symptomata. vt si membrorum fit atrophia, est concoctio deficiens: si verò hæc non deficiat, est defectus distributionis. atqui aut distributio non fit, quia membra non possunt trahere alimentum, quo indigent, & est trahentis facultatis symptoma: aut quia hepar non potest redundantia sanguinis protrudere in venas, & est defectus expultricis hepatis: aut quia venter expellit, antequā fieri possit distributio commoda, & est inordinatus motus expultricis ventris. Secretionis etiam vitium, alicuius aliarum est symptoma: vt cùm morbus regius fit vitio secretionis, actio quæ est symptoma, est diminuta tractio vesicæ fellis. Sed sunt quædam alia præter hæc symptomata: quæ, cùm actiones læsæ sint, instrumētorum naturalium sunt propria. quorum Galen. videtur oblitus, & nos addemus. Appetitui naturali, quem negauimus citato capite esse in numero facultatum alentis animæ, possunt contingere symptomata: de quibus eo loco diximus, & modò disputamus. talis enim est appetitus humoris, qui est in renibus, per diabetem. vnde perspicuum fit: posse esse actionem symptoma, quod nullius sit earum potentiarum, quæ animę sunt. affixio etiam alimenti, actio est nullius potentiæ animantis propria, vt citato loco exemplo ceræ & picis monstratum est: tamen contingit, vt Galenus docet 1. de facultatibus natur. in hydrope ascite infelix nutritio, deficiente affixione. ergo deficiens affixio symptoma est, & actio læsa: tamen nullius facultatis enumeratarum à Galeno. Vnde euidenter verum est: Galenum multa symptomata omisisse, cùm symptomata omnia membrorum naturalium in octo, aut duodecim redegit. non enim appetitus immodicus renum, qui fit in diabete, neque ablata affixio, quæ fit in hydrope, illo numero continentur. Quare hîc nihil mirum: si nos aliter enumeremus, vt nullum prætermittatur. Melius itaque fuerit per actiones, quàm per facultates distinguere. dicentibus nobis hoc loco, non quidem quatuor esse facultates naturales, singulisque contingere terna symptomata, vt in principio huius capitis: sed Nutritionem compleri his actionibus, appetentia naturali, tractione, retentione, affixione, commutatione, & expulsione: Accretionem compleri his eisdem, & dilatatione. harum actionum singulis contingere posse ternas læsiones: esse itaque 21. Exemplum læsi appetitus, est in diabete: læsæ affixionis, in atrophia ex hydrope ascite: læsæ dilatationis, cùm puer intempestiuè cessat ab incremento, quia corpus ex morbo quopiam

factum

factum est præter naturam siccius, nihil refrigeratum. constat siquidem illum non alia ratione cessare ab incremento: quàm quòd membra præ comparata duritie, non possunt quantum oportet, actione caloris dilatari. Cessat ergo incrementum, imminuta dilatatione. sed hæc non possunt plenè intelligi ab eo, qui non antea intellexerit, quæ in 2. lib. de naturalibus facultatibus scripsimus. nobis non sunt dicenda sæpius eadem. Neque verò est cur quisquam nos accuset, quòd cùm paulò antè eos vituperauerimus, qui in diuisione symptomatũ à Galeno desciscunt: modò enumerationem eorum, quę in læsa actione quapiam membri naturalis sunt, qua ille est vsus, vt imperfectam deseramus. nobis enim nihil videtur ineptius: quàm ab authorum diuisionibus temere recedere. minimã enim gloriam in contradicendo sitam esse putamus. tamen neque in cuiusquam verba volumus iurare: sed veritatem in quauis re cuiusuis authoritati præferri. Præter hæc quæ diximus, possis addere symptomata alia, ipsarum nempe facultatum, quibus ministrant illę quatuor: vt deficientem, imminutam, aut vitiosam nutritionem, accretionem, aut generationem: tamẽ hæc perpetuò pendent ex aliis læsionibus prioribus. proinde nihil refert illorum meminisse per se: sed satius est, de illis ita cogitare, ac si in dictis symptomatis contineantur. Nam si quod corpus infeliciùs nutritur, augetur, aut gignitur: necesse est illud fieri, aut quia minus materiei vtilis trahitur, aut non satis retinetur, quo fit vt intempestiuè expellatur, aut non satis alteratur, aut quia excrementa quæ non expelluntur, impedimento sunt, vitiando concoctionem, aut impediendo affixionem, aut est difficilis partium dilatatio. Ergo naturalium actionum, quæ propriè dicuntur tales, læsiones omnes diximus. Vitalis actionis (nam hanc quoque sub naturali contineri fecimus) tot sunt læsionum species, quot pulsuum præter naturam modos in tertio huius operis libro diximus. De tertio symptomatum genere, propriis capitibus dicemus in sequenti libro. Quare longiusculum iam caput concludamus.

De causis symptomatum. Cap. V.

SYMPTOMATVM omnium communis quædã causa est morbus, & singulorum sua cuique propria. Age igitur de communi disputemus primùm, de peculiarium nonnullis deinde: de iis, inquam, circa quas reperimus medicas controuersias. libello de differentia symptomatum longo sermone nititur Galenus monstrare: symptomata omnia, cuiusuis ea generis sint, ex morbis nasci. atq; in huius assertionis confirmationem, vtitur inductione per singula membra. Actiones læsas (inquit) constat à morbis fieri: siquidem dictum antea est, morbum esse affectum præter naturam, lædentem operationes. Iam verò qualitates mutatas, quarum quatuor diximus esse species, quæ visu, odoratu, gustatu, aut tactu percipiuntur: nemo dubitet ex morbis nasci, qui sciat, qualitates primas quibus temperamentum constat, cùm præter naturam sunt, esse morbos. Nam cùm sint qualitates secundæ, ex primis nascẽtur procul dubio, hoc est ex tẽperamento: ex naturali quidem naturales, ex nõ naturali non naturales. quales sunt, quę sunt symptomata. Quòd aliquid pręter naturã retineatur, aut excernatur, (quod ad tertium symptomatũ genus refertur) necesse est ex vitio retinẽtis, aut expellentis, aut ambarũ fieri: nisi ex qualitate eius, quod excernitur, fiat, vt euacuatio symptoma sit. vt cùm bile aut sero plena, vel alia mala qualitate affecta vacuãtur: quę tamẽ vt talia sint, alterantis facultatis, aut excernẽtis vitio fit. igitur vtcunque euacuatio sit symptoma, non fit sine facultatis cuiuspiam læsione: sed nulla facultas vitiatur illæso temperamento, cùm illarum substantia in commodo temperamento consistat. igitur est hoc quoque symptomatum genus, morborum soboles, non minùs, quàm alia omnia. Hæc docet Galenus: tamen non desunt qui repugnent, dicentes, multa symptomata esse, quæ ex nullo morbo proficiscuntur: sed fieri quædam à causa externa, quædam ab interna, quædam ab obiecta re, quædam ab aliis causis. Nam (vt primi generis primùm meminerimus) si quis optimè adhuc valens carnes crudas ingerit in ventriculum: habebit cruditatem sine quopiam morbo. Si hic idem, quem optimè valere posui, digitis immissis in os irritatus, aut immissa in profundum nasum re quapiam, vomit: id symptoma ex nullo morbo fit. Multi corripiuntur rigore,

quem nulla consequitur febris, atque omnino nullo alio morbo affecto homine: rigor verò symptoma est expultricis vis omnium membrorum. Amantes homines patiuntur multa symptomata: perturbationes pulsuum, suspiria crebra, insomnia varia, & vigilias immodicas, quantumuis qui amat, omni morbo vacet. Sed de qualitatibus mutatis præter naturam in corpore, videntur posse desumere argumenta non imbecilliora. Laboranti febre putrida, profluat sudor fœtidus: constat sudorem partem esse putrescẽtis in corpore materiæ, & fœtorem fieri ex putredine. cùm ergo putrescens materia non sit morbus (hic enim febris est) sed causa: haud dubiè videtur fœtor à causa morbi fieri, non à morbo. Colorem præterea pallidum in morbo regio bilis facit, quæ talis est colore. hæc est morbi causa. igitur qualitates mutatæ à causa morbi plerunque fiunt: nam & saporem acidum, aut salsum linguæ, facit pituitæ non febris species. Hæc quidam aduersus Galen. effutiunt: quorum sapientiam non dubium est Galenum ipsum alioqui rudem præ illis suboluisse, cùm libello De differ. sympt. cap. vlt. ita scripserit: Verùm hìc intẽdere exactè oportet mentem: & perfectè distinguere ab operibus animantis ipsa symptomata. Sæpè enim ita similia inter se sunt: vt & symptoma putetur opus, & opus symptoma. ac nisi quis in hoc sano sit iudicio: ex iis, in quibus ipse fallitur, disputationem calumniabitur. Certè, quos dissolutionis argumentorum hæc verba non admonent, mihi videntur apertè dormitare. nam vt solùm distinguantur opera à symptomatis: argumenta omnia, quæ de læsis actionibus proposuimus, & quæcunque alia similia his proponi possint, corruent statim. Quod vt explicem, simulque istorum ostendam insipientiam, illud vnum peto, quod ipsi etiam aduersarii vltrò dabunt: causas morborum, morbos, & symptomata, esse res præter naturam. Quo dato, constat: non quemcunque affectum lædentem operationes, ita vt sentiri possit noxa, esse morbũ: nisi id præter naturã fiat. nam neq; temperamenta, quæ à mediocritate recedunt manifestè, morbi sunt, neq; seniũ est morbus: quamuis per hos affectus multæ actiones admodum perspicuè lædantur. pituitosa natura somnolentos reddit homines, & ad animales motiones pigros, appetentes plura quàm pro indigentia, & excremento plenos: biliosa contrario modo lædit: senium facit homines vigiles, tremulos, ad omnia vitæ munia imbecilles: Tamen has actiones cùm lædant hi affectus, morbi non sunt, quia non sunt præter naturam. Igitur si ita habet, neque somnus profundior, neque pigrities ad motum, neque appetentia immoderata in pituitoso, neque vigilia aut fastidium in bilioso, neque hæc eadem in sene, neque tremor membrorum symptomata sunt (non enim fiunt præter naturã, quanquã læsæ actiones sunt) sed sunt impotentiæ quædã, quæ hominibus secundum naturã accidunt. Si quis cùm est Compluti, Madritum non videt: patitur quodpiam visus symptoma? Nullum arbitror. Sed si hic idem, quæ per stadium distãt, non videt: symptoma patitur, si commodæ magnitudinis obiecta sint corpora. Nam tã potest esse corpus exiguum: vt etiam per transuersum digitum distãs ab oculo citra vllum symptoma non videatur. nimirum differt multum, symptoma dicas, aut impotentiã naturalem: si quidẽ verum est quod petii, omne symptoma esse præter naturã. Monstratum verò est multis exemplis: læsas nonnunquam edi actiones secundum naturã. sed patiuntur non minùs reliquæ omnes potentiæ, quàm visus, modò symptomata, modò impotentias naturales. Sit exemplum virtus portãdi. Numquid, si quis suppositus oneri bis centũ librarũ mercatoriarũ tremit, tremor symptoma est? Ergo & si corpus longinquissimũ obscurè cernis, imbecilliterq;, visus imbecillis est symptoma. Malè ergo negabamus: Madritũ hinc non videri, esse symptoma. Sed certè nullum horum symptoma est. nam hæc omnia secundum naturã contingunt. Iam verò, si cui pondus quod apprehensum brachiis portabat, præ magnitudine excidit, secundum naturam id fit: si verò quidquam excidit, quod alioqui nõ excideret, quia præcisi digiti sunt, symptoma est, quia præter naturam. Si quis manum concutit imposita pruna, citra symptoma id facit: sed si concutitur manus instigata à mordaci humore, quem præter naturam collegerat, concussio est præter naturam, & proinde symptoma. nam irritationes, quę fiunt à rebus pręter naturam, sunt præter naturam: quę fiunt à causis, quæ non sunt præter naturam, non sunt præter naturam. Causæ externæ omnes sunt in genere non naturalium: quæ neque secundum

natu-

naturam sunt, neque præter naturam. Igitur quæcunque actiones fiunt irritante causa externa, si nondum interius morbum aliquem fecit: non sunt symptomata, sed opera naturæ. quòd si cum læsione quapiam fiunt, sunt impotentiæ naturales. cùm verò iam causa externa morbum fecit: non ampliùs actiones sunt naturales, sed præter naturam. fiunt siquidem iam irritante causa quapiam præter naturam. Constat etiam ex his, nullam actionem esse symptoma ratione rei obiectæ, aut eorum, quæ ad eam spectant: sed ratione facultatis, aut instrumenti, aut eorum, quæ ad hæc spectant. ad res obiectas spectat spatium, propinquitas inquam, & distantia: ad facultatem, & instrumentum, materia, & spiritus in his, quæ illis operantur. Est autem manifestum id quod dicimus. Nam aut res obiectæ & quæ ad illam spectant, proportione respondet facultati, aut non: si non respondent, & sola hac causa actio fit incommodè, non est symptoma, sed impotentia naturalis. (nam secundum naturam fit, vt neque lapides conficiamus, neque turres humeris portemus) si proportione respondent, constat actionem alia ratione vitiari, non causa rei obiectę, eóque dictum est à Galeno loco citato ex lib. de differ. sympt. si quis ad distinguendas euacuationes quæ sunt symptomata, ab his, quæ tales non sunt, quantitatem tantùm consideret, aut qualitatem, non etiam intentus modo euacuationis, an scilicet symptoma sit, aut opus: subinde deceptum iri. nam si tempore iudicij vacuatur congius materiei nigræ, si ita lubet, modò post signa concoctionis euacuatio fiat, & reliqua habeant, vt oportet, ad iudicium, nō est hæc euacuatio symptoma: si verò ante id tempus multò minor copia benignioris succi vacuetur, possit esse symptoma. Quid ita? quia hæc euacuatio est præter naturam: illa naturalis. Quid istud? quia quæ ante iudicium fit, fit ab irritatione præter naturam: quæ in iudicio fit, non tam fit ab irritatione, quàm ab ipso ordine, quem in suis actionibus seruat natura. Nimirum vt recludens pylorum, & comprimens ventriculum, deorsum expellit excrementa, postquam confecit alimenta: ita postquam retinuit, & ad concoctionem deduxit, vt licuit per materiæ ipsius naturam, morbi materiem, expellit illam ordine consueto sibi ac familiari. His intellectis haud multa opera opus est ad argumentorum dilutionem. Nam carnes crudas non satis coqui, non est symptoma, sed impotentia naturalis, quia est in re obiecta: sed hæ ipsæ carnes prauè coctę aut corruptæ, fiunt in ventriculo causa morbi, similis ei, per quem corpus laborat cacochymia. à quo deinde nascuntur alia symptomata: ructus scilicet praui, & aliorum ciborum, & succorum infectio. Si quis vomit sine morbo, immissis in os digitis: perinde facit ac si immissa per sedem glande exoneret aluum. quę symptomata nō sunt, sed opera: quia fiunt ab irritatione externa, nisi ipsa irritatio fiat morbi causa, quod fit sæpè: & tunc quidem reliqua vacuatio symptoma iam est. vt si contingat à glande, aut acriori clysteri exulcerari intestina, aut vehementiori motu rumpi aliquid in ventriculo, aut conuelli. Rigor qui sine febre fit: ex cacochymia ab humoribus crudis pendente nascitur. Amor qui iam indiget curatione, species est melancholiæ: ideóque talem illi curationem medici adhibent. Atque est reuera morbus animi magis, sed cum corpore communis. Quare qui amat, iam hinc sciat se furere. Sed de amore multa diximus in tertio libro huius operis: cùm de pulsibus amatoriis disputaremus. Ei argumento, quod de fœtore ex putredine propositum est: respondet Galenus 9. cap. lib. 11. meth. his verbis: Ab his enim obstructio est orta, quę morbus compositionis est eorum quæ obstructa sunt corporum. hanc symptoma secutum est, ipsa transpirationis retentio, hanc rursus putredo humorum. Hæc sunt Galeni verba. itaque patet: putredinem esse alterius morbi symptoma, putà obstructionis, alterius causam, putà febris. Ex putredine nascitur fœtor, accidens ortum ex obstructione, medio alio symptomate. Nam fieri hoc sæpissime: vt mediis aliis symptomatis, quædam ex morbo nascantur serie quadam: diximus in superiori capite. Iam verò color pallidus cutis, non potest morbum effugere. Nam aut fit ab obstructione, quæ morbus in compositione est, aut ab imbecillitate trahentis facultatis vesicæ fellis, aut alterantis hepatis, vel membrorum: omnis verò talis imbecillitas fit ex intemperie, quæ est morbus. Quare nullum est symptoma, quod non sit morbi soboles. Illud vnum notandum est, antequam caput concludatur: morbos ex sympathia, qui nihil habent propriæ passionis factum, symptomata esse eorum, qui sunt proprij ali-

quarum particularum affectus. Quare symptomata, quæ per consensum fiunt: illi morbo referenda sunt accepta, à quo morbus per sympathiam nascitur. vt si dolor capitis fit per ventris sympathiam: dicimus dolorem capitis à morbo ventris esse productum. ita si propter sternutamentum, aut tussim, ventriculus nihil per se læsus, cogitur euomere: ex morbo capitis, aut thoracis, vomitus ducit originem. sed dicendi de his iam finem facio. Symptomata omnia ex morbis nascuntur, aut proximè, aut intercedentibus aliis. Quare in quæstione de symptomatum causis, non ampliùs disputandum est, sit ne symptoma, quod propositum in quæstione fuerit, ex morbo, an ex causa, an ex obiecta re, an ex re alia quapiam: sed vbi semel constiterit symptoma esse, ex quo morbo fiat quærendum est. fit enim omnino ex aliquo. Siquidem symptoma primi generis est, putà læsa actio: ipsum per se facilè ducit in causæ cognitionem. nam cùm necesse sit, vt actio aliqua lædatur, proprium actionis instrumentum pati (quod nos paulò antè tetigimus, & Galenus toto 1. lib. de locis patientibus disputans contra Erasistratum docet) constat actiones lęsas, significare malè affectam partem, & speciem affectus à modo læsionis debere peti. quod docet 3. de locis patientibus cap. 9. vt si chyli confectio vitiatur, ventriculus patitur: si verò iam non tantùm constat vitiari, sed acescere, affectus frigidus ventriculi significatur. Sed obiiciet nobis quispiam gladiatorē, in quo (vt refert Galenus 4. de vsu part. cap. 9.) malè cibi coquebantur, quia præscissa illi erat omenti bona pars: quem dicit vitiatam habuisse actionem ventriculi, sine illius morbo. Hoc vnum, illud monet argumentum: vt proprias passiones à sympathiis distinguamus. patiebatur enim venter non per se, sed per consensum. sed idiopathiæ & sympathiæ certum est dare proprium caput. interim illud vnum dico, non aliam esse inueniendæ huius rei commodiorem viam: quàm per cognitionem proprij cuiusque actionis instrumenti, & præterea partium illi ad actionem ministrantium, & quæ cuique sit ministerij ratio. hoc verò non aliunde habeas, quàm ex tractatione de vsu partium, quam scripsere Galenus & Aristoteles, ambo diligentissimè: sed Galenus clariùs. de proprio instrumento dictum à nobis nonnihil est in 2. huius operis lib. vbi disputauimus: procedant ne operationes à partibus simplicibus, an compositis. Constabit verò ex horum cognitione: quæ affectio sit propria, & quæ per sympathiam. quia affectus, qui permanentiam quampiam habet in parte aliqua, propria illius affectio est: si verò nullum in se affectum habens, vitio alicuius alterius, quæ scilicet illi ministrat, aut in illam aliquid transmittit, patitur, sympathia est. Sed Galenus in omnibus symptomatis studiosos exercet: nos quę sunt in controuersia declaramus.

De sympathia, & idiopathia, protopathia, & antipathia, & consensu. Cap. VI.

CELEBRATISSIMÆ sunt apud antiquos philosophos hæ passionum species, vt in rebus omnibus natura constantibus frequenter inueniuntur: apud medicos verò, vt humani corporis partes attingunt. Quanquam illorum magis videtur interesse de sympathia & antipathia disputare: horum de sympathia, & idiopathia. Scripsit etiam præter alios de his quidam neotericus Fracastorius nomine, non parum eruditè & acutè: tamen quæ ab aliis demonstrata sunt recipientes, reliqua, nobis & amicis, addere decreuimus, hinc sumpto exordio. Non parum interest, vt videre est apud Galenum libro de differ. symptomatum: affici dicas rem quampiam, aut pati (hoc quoniam paulò superiùs explicuimus, modò breui præteribimus) affectus enim (διάθεσις Græcè) est qualitas permanentiam quampiam habēs propriam, in re quæ afficitur. (habet propriam permanentiam, cuius corruptio diuersa est à sublatione causæ) passio verò (Græcè πάθος aut πάθημα) fit citra propriam permanentiam: tamen nihil prohibet, quæ afficiuntur, pati simul. vt si simul affectum quidpiam est, & patitur: velut quod incalescit, patitur, & necessariò etiam habet iam gradum aliquē caloris quo afficitur. hæc itaque constituta sint. Quæ patiuntur, aut ex se ipsis patiuntur, à suáque natura, vt ignis ascendit, & terra descendit, suntque hæ propriæ illorum passiones (nam apud philosophos, tam quæ secundum naturam sunt, quàm quæ præter

præter naturam, passiones dicuntur) quas proinde idiopathias possis propriè appellare: aut patiuntur ab aliis, idque vel ratione similitudinis, quę cum aliis eis intercedit, vel quòd contraria sint. tamen contrarij ratio quantò cum maiori similitudine coit: tantò facit faciliorem passionem. nimirum, quæ sunt omnino similia, nullatenus sese immutant: neque enim ferrum trahit ferrum, neque magnetem magnes. Quæ contraria admodum sunt, ægrè congrediuntur: tamen cùm semel sunt congressa, plus mouentur, quia longiùs distant. Ea verò quæ contraria sunt, quantum ad agendum est satis, & tamen sunt similia: faciliùs compatiuntur. Ignis citiùs mouet aërem, sed plus mouet aquam. facilem commutationem, quæ fit gratia similitudinis, potes sympathiam: magnam verò, quæ fit gratia contrarij, antipathiam appellare. quanquam est verior altera sympathiæ species, quam in membris humanis medici considerant: cùm scilicet aliquid patitur ab alio, quia simile illi est, & quia illud à quo patitur, patitur ab alia causa priùs. Nam natura fit, vt cùm res aliqua patitur: eas omnes, quæ illi sunt valde similes, & vicinæ satis: trahat ad contagionem. atque hęc contagio verè est in rebus sympathia. vt aqua calida citiùs calefacit aërem, quam terram: citiùs vinum, quam succum cicutæ: & ita inter alia omnia, quæcunque similiora sunt patienti, citiùs tanguntur illius passione. Quanquam tota causa facilioris sympathiæ non est in sola similitudine: sed iuuat nõnunquam densitas, aut raritas, tenuitas, aut crassitudo. Nam quęcunque accidentia res faciunt ad patiendum promptiores, coniuncta similitudini, addunt facilitatem sympathiæ. huiusmodi sunt raritas, tenuitas, vicinia, & quæcunque talia. nimirum, aër calefactus tenuiorem aquam faciliùs calfacit, quàm crassiorem, & propinquiorem, quàm remotiorem: etsi qualitatibus primis nõ discrepent. Non aliter in nostris etiam corporibus inuenimus sæpè has passiones, non sine multa admiratione. Est inter membra nostra, cùm secundum naturam habent, antipathia quædam: quam natura in bonum animantis procurauit. calida nimirum demulcent frigida, frigida calidorum feruorem sedant, humida emolliunt sicciora, sicca confirmant humidiora. ita à seipsis mutuò patientia, & sibi ipsis mutuò obsistentia, continent seipsa in mediocritate, animalibus vtili. Sed hæc antipathia naturalis est: præter naturam ingruentes passiones modò requirimus. Membrum quodcunque aut patitur per se, aut alteri condolet: vt aliter dolet caput ex intemperie cerebri, aliter ex intemperie ventriculi. sed animaduertendum sympathiam omnem dependere ex aliqua idiopathia: ita vt sublata idiopathia, nullũ ampliùs malum in sympathia laborante parte perseueret. quare si passio, quæ in membro quopiam ex alterius membri affectione incepit, diuturnitate est talis facta, vt etiam si prior tollatur passio, tamen posterior duret: non ampliùs sympathia est, sed idiophatia. quia (ita vt fit frequenter) sympathia intentione, aut diuturnitate migrauit in idiopathiam. quare vera sympathia nihil habet factum, aut quod non dependeat: sed pathos tantùm est, aut pathema. Quæ aliquid habet, quod non dependet: tantum quoque habet permixtum idiopathiæ, tantumque deficit à sympathia vera. vt si quis ex obstructione nerui optici non videt: quod in humore crystallino est, verè est sympathia. nullum enim affectum habet: sed hoc pathema, putà non videre, quod sublata obstructione momento temporis tollitur. Si cui verò calfactum caput est à fuliginibus ascendentibus ex ventriculo, eoque dolet: interim dum tam paruus est capitis affectus, vt si semel curatus ventriculus sit, nulla præterea indigeat curatione, sympathia patitur: tamen necessariò esset aliquid idiopathiæ. ille enim gradus caloris qui in capite est, factus affectus est: sympathia verò est, quod aliunde dependet. Ergo quod non dependet, est idiopathia. quod intelligendum est (nam hoc etiam fit pulchrum definiri) ab alterius membri affectu: non, vt quidam interpretantur, etiam à causa. qui proinde in hanc sententiam incidunt: solas intemperies factas, aut morbos alios factos esse idiopathias, quæ sententia falsa est manifestè. nam sympathia omnis ex idiopathia aliqua fit: tamen sunt multi morbi eorum, qui fientes à medicis appellari solent, quos nullus alius morbus antecedit. quin potiùs morbi omnes quicunque propriè morbi appellantur, sunt idiopathiæ: sympathiæ non dicuntur morbi simpliciter, sed morbi ex consensu. nam omnis morbus est affectus: sympathia autem passio. quanquam, si placet, affectum solum factũ vocare idiopathiam. eum verò qui fit adhuc, & non est

ſympathia, protopathiam (ita vt non omnis protopathia, ſit idiopathia) nihil moror. ſed fuerit controuerſia de nomine. Iis, quæ diximus, ſemel intellectis, non amplius videtur eſſe de re quapiam illa controuerſia, quæ inter Galenum & Eraſiſtratum intercedit, primo de locis patientibus: An poſſit lędi actio aliqua, proprio illius inſtrumento nihil patiente. Nam Eraſiſtratus veriſſimè dixit: Sympathiam, quam ſolam neceſſe eſt adeſſe proprio actionis, quę læditur, inſtrumento, non eſſe in illo affectum aliquem, ſed vmbram morbi. Nam ſymphatia vera ſymptoma eſt idiopathiæ, non morbus abſolutè. Hæc Galenus quoque concedit: tamen loquutus eſt impropriè Eraſiſtratus, qui negat pati partem in qua non eſt affectus. nam etſi ea pars non ſit affecta: patitur, per ſympathiam ſcilicet. Sed cauſas quibus aliquid laborat per ſympathiam, oportet vt explicemus. Galen. cap. 3. tertij De locis patientibus inquit: Membrum aliquod trahi in alterius ſympathiam duobus modis, aut tranſmiſſo in illũ quod nõ tranſmitti oportebat, aut impedito influxu quo indigebat. is eſt facultatis, aut materiæ. vt oculi ſuffunduntur per ſympathiam ventriculi, aſcendentibus in eos vaporibus craſſiuſculis: & vox intercipi poteſt obſtructo exortu neruorum vocalium, quæ obſtructio priuat influente facultate, aut læſis muſculis inter coſtas, quæ læſio priuat guttur ſummum vocis materia, putà efflatione. Hæc docet Galenus. Sed ſunt multæ ſympathiæ, quæ non videntur fieri tranſmiſſione rei alicuius, aut priuatione: ſed potiùs occulta quapiã cauſa, aut proprietate, ſiue vtcunque aliter lubet appellare. Nam inflammato ſepto tranſuerſo, cerebrum ſtatim delirat: laborante ore ventriculi, deficit cor. Dices (ſcio) Aſcendunt fuligines ab inflammatione ſepti tranſuerſi ad cerebrum, quæ illud perturbant: & à ventriculo in cor, quæ illud angunt. Dicis rectè. Sed conſidera, quantò vicinius ſit cerebro os ventris, quàm diaphragma: quantò rectior & latior via ſit ab illo ad cerebrum, quàm ab hoc: & quantò craſſioribus neruis ab illo pendeat, & vt oris ventriculi nerui ſint ſextæ coniugationis eorũ, qui ex cerebro ipſo procedunt: nerui verò ſepti, prodeant ex collo, inter tertiam & quartam vertebram. Ergo, ſi rationem perpendas, maior fuliginum copia aſcendet ex oris ventriculi inflammatione, quàm ex ſepti tranſuerſi: tamen illa non facit delirare, hæc facit. Quòd ſi fortè dicis eleuari ex ſepto inflammato maiorem fuliginum copiam, quàm ex ventriculo, motu, & ventilatione aſſidua ſepti (vt ex moto ſterquilinio maior fœtor conſurgit, quàm ex quieto) fiet hac ratione, vt ex inflammato pulmone magis deliremus. quia habet reliqua omnia: viciniam inquam, rectitudinem, & amplitudinem viæ, & inſuper mouetur ſemper, plus etiam quam diaphragma. Præterea hac ratione cor etiam citiùs afficeret ſeptum tranſuerſum, quàm os ventris. Nam viciniam cum corde non habet minorem, & inſuper habet motum: ſed videmus ex affectionibus oris ventriculi promptiſſimè fieri ſyncopas, ex affectione ſepti deliria. ergo non trahunt hæc membra alia in ſympathiam his rationibus communibus, in quibus ſuperantur ab aliis, quæ non faciunt perinde: ſed intercedit propria aliqua natura qua hæc fiunt, inter ſeptum & cerebrum: os ventriculi & cor, quam nos ignoramus. Ex his argumentis illa mihi eſt, quantum arbitror, certa opinio, quam etiam Galen. & alij omnes videntur aſſeruiſſe (ego enim enarro, nihil dico, modò ſaltem, noui) Nullum membrum trahi poſſe in alterius ſympathiam, niſi re aliqua priuetur, aut aliquid præter naturam ad ſe venire patiatur. Nam quod non poteſt operari, vt antea: aut re aliqua caret, qua priùs abundabat, aut inſtrumento, aut materia, aut vi, aut via, aut denique re quapiam neceſſaria ad actionẽ, aut aliunde malè afficitur à membro laborante idiopathia. Sed nulla re immiſſa non poteſt affici, cùm ex Ariſtot. acceperimus veriſſimum illud axioma: Omne agens agit quodam tactu. Ergo præter captum intellectus eſt, aliter trahi membrum ad ſympathiam. Sed id quod influit, ſitne ſubſtantia quæpiam ſemper, an aliquando etiam ſola qualitas: Galenus diſputat 3. De locis patientibus cap. 7. cum ſuo præceptore Pelope cenſens, alterutrum probabile. fierique poſſe, Vt nonnunquam immiſſo humore, aut vapore craſſo, ſympathia fiat, vt dolet caput ex ventriculo: nonnunquam immiſſa vel aura ſolùm, vel per nudam alterationem ſola vi. vt puer, qui ex crure laborabat epilepſia, ſentiebat haud obſcurè auram quandam illinc exortam per femur & lumbos repere ad cerebrum vſque. Iam verò ex ictu phalangij quis intelligat, deferatur ad cor ſubſtantia quæpiam venenata,

nenata, an sola veneni vis? cui non sit probabile: ex pisciculo remora in totam nauim, quam tactu aut detinet, aut saltem tardat, solam qualitatem quampiam incorpoream (hanc appellamus vim) transfundi? nam omnino nulla re à pisce in nauim immissa, non fiet. alioqui aget pisciculus sine tactu. transfundi substantiam non est probabile: etsi totus pisciculus in eam substantiã dissolueretur: calefactione, aut refrigeratione, aut alteratione aliqua simili non fit. quoniam neque tale quidquam sentitur: neque poterat harum qualitatum aliqua tam insigne opus fieri. Sed vt cerebrum crus modò mouet, modò sistit, modò eleuat, modò deprimit, immissa vi sine substantia, sola alteratione incorporea: Ita censendum est, vires quasdam occultas rebus quibusdam 10 inesse, & qualitates quasdam incorporeas per corpora permeare. quas cùm ignoremus: in dissoluendis problematis allucinamur, & quælibet vnusquisque delirat. Itaque immissione rei alicuius, aut priuatione trahitur ad sympathiam membrũ quodpiam. Priuatione lædi, nihil est intellectu difficile. Nam si semel intellexeris, esse cuiusuis actionis instrumentum quoddam proprium, eique multa membra subseruire, hæc præstantia vim, illa materiam, alia viam, aliud alia: certum est fore, vt quocunque horum sublato, proprium instrumentũ actione careat, vtpote priuatum re quapiam ad actionem necessaria. Sed ad eam sympathiam, quæ immissione fit, rursus reuertamur. Nam cur membrum aliquod affectum reliqua afficiat, videmur iam dixisse: prodeunte scilicet ab eo noxio quodam effluuio, quo alia tanguntur: sed cur 20 potiùs hæc, quàm illa afficiat, nondum diximus. cùm non possit illud effluuium quasi ex præcepto reliquis præteritis in certum quoddam membrum impingere. tamen tanguntur sympathia nonnunquam, quæ remotiùs sunt, illæsis quæ sunt propiùs: vt paulò superiùs dictum est. Certè qualis est inter ipsos homines, cùm morbis tenentur, contagio: talis est & inter ipsa membra eiusdem corporis. Cæterùm ex consuetudine cum ægrotantibus hæc obseruamus fieri. Est cùm decem, aut plures homines æqualem habent consuetudinem cum ægrotante: & illorum vnus tangitur morbo, nouem aliis illæsis. cuius euentus nihil solemus admirari. sed duorum alterũ esse dicimus, aut illum plus aliis habuisse morbosum corpus: aut esse homini huic quandam cum ægrotante temperamentorum similitudinem, aut secundum totũ corpus, 30 aut secundum ea membra, quæ insigniter affecta sunt. eoque prauos halitus hunc hominem læsisse, alios non potuisse lædere. Est aliud, quod in contagionibus fieri obseruamus. Nonnunquam aliquis, quoniam cum ægrotante homine versatur, corripitur morbo: non tamen eodem, quo alter ægrotabat, sed alio. quoniam scilicet ad alium morbum erat paratus, ad illum non erat: & halitus qui ab ægrotante exhalant, non possunt non esse noxij. Eodem penitus modò afficiuntur mutuò membra, & similibus ex causis: nonnunquam membro consentiente tracto ad eundem morbum cum primò læso, vt lienis frigus refrigerat hepar: nonnunquam ad diuersum, vt cerebrum delirat sine inflammatione, quia septum transuersum est inflammatum. Sympathia membri omnino fit immissa re quapiam (nam de sympathiis ex priuatione, 40 antea diximus) causa verò qua illud effluuium afficit potiùs hanc partẽ, quàm illam, est in maiori præparatione eius membri quod simul afficitur. hæc verò præparatio, est aut modò facta, quia scilicet factum erat illud membrum morbosum: aut est quędam similitudo naturalis, quæ inter membra intercedit, gratia cuius facilè sese trahũt ad sympathiam. hæc aliquando est manifesta, cùm scilicet consistit in accidentibus manifestis: aliquando tam occulta, vt omnino nullam peculiarem possimus ostendere, tamen ex ratione intelligimus aliquam esse. hanc vocant nonnulli analogiam: non ineptè significantes occultam hanc similitudinem: quam solùm experimentis sentimus. An verò sympathia facta sit præ dispositione, quam modò habet membrum: an præ analogia illa, ita cognosces si membrum modò quidem trahitur ad 50 sympathiam, non tamen perpetuò solet, neque plurimùm, neque nisi post primi affectus diuturnitatem: dispositionem manifestam consequitur sympathia. vt si ex frigore lienis refrigeratus est in Petro venter, non hepar, in Paulo hepar, non venter: constat id factum esse, quia alter erat frigidiori ventre, alter hepate. hîc non est opus occulta similitudine, aut analogia. Cum hac manifesta dispositione coniungantur propinquitas viæ, & rectitudo, & talia quæcunque faciunt ad faciliorem sympathiam. vt

in cerebro, quod non eò afficitur affecto diaphragmate, quòd modò magis procliue esset ad morbum, quàm pulmo & cor (semper enim hoc fit haudquaquam, raró & post longam moram) sed quòd analogiam illam habet cum diaphragmate. quam analogiam in similitudine quapiam naturali consistere probabile est: quæ similitudo ea sit, non scio, sed occultam dico. Talem etiam analogiam habet cor cum ore ventriculi. Tali quapiam causa fieri has sympathias, hinc rursus disces, vt antea dicere cœpimus, quòd non insequuntur modum distantiæ, neque rectitudinis: quæ omnia insequuntur, quæcunque fiunt ex causis manifestis, & communibus. Ergo omnis sympathiæ dicta est causa. Sed est quod dictis obiiciamus, sympathiæ species nonnullas, quæ nulla penitus re immissa, aut intercepta, videntur fieri. Contingit nonnunquam hominem considerato tantùm molarũ dolore in alio homine, molarum dolore corripi: & conspecto alio qui acerba degustet, cum sensu quodam iniocundo spuere: & oscitatione alterius ad oscitandum excitari. Ergo vt inter diuersos homines sunt hæ sympathiæ, nulla re immissa, ita quoque & inter diuersa corporis membra fieri verisimile est, vt pars vna aliam moueat mota, aut dolens dolere faciat, nulla re in illam immissa, aut intercepta. Scire oportet hæc omnia non alia ratione fieri, quàm imaginatione. nam hic ipse cui molæ cœperunt dolere, considerato alterius dolore, aut qui cœpit spuere, considerato acerbæ substantiæ commanducatu, aut oscitare ex oscitatione: nihil tale passus esset, si modò dolentem molis, aut degustantem acerba, aut oscitantem à tergo habuisset, quantumuis propinquum, ac nihil tale pręsensisset. atque huic ipsi cui molæ dolent, alium dolentem contemplato, sola doloris recordatione doluissent. Vidi ego puerum: qui quamprimùm mictus recordabatur, non se poterat continere quin mingeret. quin nos ipsi sentimus, cùm antea sine multa molestia vrinam feramus: quamprimùm meiere decreuimus, vrinam acriùs instare. Hæc omnia imaginatio facit: sed qua ratione faciat, videndũ est, & an sola imaginatio possit efficere quampiam sympathiam. Auicena in eam dicitur incidisse opinionem, vt imaginationem humanam non tantùm humana corpora mouere putaret, vt bestiarũ corpora ducuntur sua imaginatione: sed etiam insigne hoc habere, externam materiam mouere sine actione quapiam per medium, & tota elemẽta alterare sine instrumento corporeo. vsque adeò, vt non dubitaret: posse hominis cuiuspiam imaginationem fortem, pluuiam congelare. Hinc quoq; neque difficile erat causam reddere fascinationis vocatæ: per quam censet vulgus infici quosdam, solùm alterius hominis, maleuoli præcipuè, aut inuidi, intuitu & imaginatione. Itaque censuit hic autor: imaginationem esse admodum efficacem per se. Neque verò si quis fidem diuinam à disputatione excludat, omnino videatur sententia hæc improbabilis. influit enim (dicunt) nobis anima humana forinsecus: & est naturæ intelligentiarũ cælestiũ. quare vt illæ intelligendo (nõ enim dicunt aliter) mouent orbes, & multiplices vires infundũt in elementa: ita nostram animam cùm vehementiùs rapitur imaginatione quapiam forti extra materiam, nihil est improbabile, vt illas operari in externam materiam. Hinc etiam dicunt fieri insomnia, quæ appellantur diuina: anima scilicet ipsa inter dormiendum deposita rerum humanarum cura, operante vt supernæ illæ intelligentiæ, intelligenteque, ac diuinante, quæ ex sensibus non acceperat. Hęc omnia non omnibus hominibus dicunt contingere æqualiter, sed insigniùs quibusdam, quibus contingit intelligentia hac vi præcipuè prædita: aut fortasse quæ minùs materia est obruta, quare fortiùs imaginatur. Hinc nonnulli homines fiunt diuinatores: nõnulli salutiferi sola tactione: & alia quæ vulgò circumferuntur ignorata causa. Videntur hæc omnia esse consentanea: tamen, quantum iudicio assequor, falsa sunt. Nam nobis non inest nostra anima aliter, ac brutis sua forma: quanquam aliunde aduenit. certè illorum forma ex materia est, & tantùm forma. Anima nostra non est tantùm forma: sed habet præterea propriam substantiam, quam spoliata à materia retinet. tamen interim dum viuimus: sola illa, & materia constamus, illa eadem nutrimur, participamus pulsu, sentimus, & mouemur, illa inquam eadem, vsa diuersis facultatibus. Quare non arbitror aduenire forinsecus nobis mentem, formatis forma quapiam priori: sed omnia nos ex rationali anima habere, vt equi habent ex sua anima, & ignis ex sua forma. idque non ex fide tantùm dico: sed

physica

physica ratione spero statim me monstraturum, vt alia apposuero. Ergo si anima, etsi aliunde nobis aduenit, ac suæ bestiis, tamen eodē modo nobis inest, ac suę illis, nempe vt forma: verisimile est eam, interim dum in materia est, vt in materia tantùm operari, neque posse quidquam diuinare, quod non ex sensibus acceperit, neque remotam materiem alterare non alterata media, neque quicquam aliud facere extra proprium corpus, quod substantiis ex elementis concretis denegetur. Quare nonnulla eorum, quæ diximus pro contraria sententia, Dei dono fiunt, nonnulla dæmonis opera: nulla natura animæ. atqui fortasse illorum plæraque non tam sunt vera experimenta, quàm falsæ vulgi imaginationes: ad quas ducuntur, res conspectas ex ignorantia causarum & admiratione sinistrè interpretantes. vt cōsiderantes hominem quempiam læsum esse recto, & inconniuente, & longo alterius intuitu, ignorantésque id fieri ex sympathia vnius hominis cum alio, immissis vaporibus qui deferunt semina contagij: interpretantur factum esse ex inuido intuitu, ac maleuolo. intelligerent verò hanc sympathiam non fieri sine immissione substantiæ alicuius, aut venenatæ qualitatis, si considerarent nunquam hominem purum, sanumque ita inficere: sed aut contagioso morbo infectum hominem, aut menstrualem mulierem: nunquamque fascinatione infici robustum virum, sed tenellum infantem. Quoniam verò semel in falsam illam causam fascinationem coniecit vulgus, morbos omnes repentè increscentes, qui nō sunt ex causa manifesta, ad quósque nullam senserant propensionem, ex fascinatione factos peierant: cùm tamen medici causam non ignorent, qua qui pleniores sunt, quàm solent, & robustiores, & nitidiores, repentè grauissimis malis corripiantur. nimirum (vt Hippocrates scripsit in aph.) habitus summè boni athletarum, si in extremo fuerint, periculosi. Sed si hæc non potest, quid possit imaginatio, videndum est. Monstratum est à nobis in secundo huius operis lib. Facultatem animalem esse influentem: neque tamen aliam esse in cerebro facultatem, quæ in oculos influat ad videndum, aliam ab hac diuersam, quæ in linguam ad gustandum: sed eandem facultatem, putà sentientem (quam Græci dicunt ἡγεμονικὸν, quæ eadem est imaginatio, ratio, & memoria) eadem illustratione delatam, gratia diuersitatis instrumentorum, in oculis videre, in auribus audire, in naso odorari, gustare in lingua, tangere in manibus. de quo disputatum abundè est in quæstione 26. secundi libri. quo loco aduersus Manardum monstrauimus, quæ modò ex loco illo assumimus: mentem ipsam quæ in cerebro residet, in singulis sensuum instrumentis operari. His itaque illinc in memoriam reuocatis, animaduertendum modò est, ipsum ἡγεμονικὸν, τὸ φανταζόμενον, quod influens in singula instrumenta in singulis operatur, vt potest in cerebro operari cum animaduersione, aut sine illa: ita & in singulis membris posse. cumque aduertit animum, minimas quasque res sentire, & ex quibusuis causis, quæ præter naturam incidunt, dolere: cùm verò non aduertit, multas res illud latere, & quanquam doloris efficientes sint, dolorem non facere. In quam sententiam dictum est in aphor. ab Hippoc. Qui parte quapiam corporis laborantes, plurimū doloris nō sentiūt, iis mēs ægrotat. Hoc ergo solum est quod potest per se facere imaginatio, vt inconsiderantia facit sæpè indolentiam: ita imaginatio facit dolorem, non quidem dolorem inducendo sine alia quapiam causa, neque causam dolorem facientem generando: sed reuocata anima ad cognitionem. Itaque cui molæ doluerunt conspecto altero, doloris causam habebat antea: sed exiguā illam quidem, quæ ex inconsiderantia dolorem non faciebat. Itaque non sine causa præcipiunt medici ægrotantibus: ne de suo malo cogitabundi sint, sed res alias agant. intelligentes nimirum se hac ratione symptomati aduersari, putà dolori: qui incipiens quidem ab imaginatione, potest sibi ipsi esse incrementi causa, conuocata fluxione, quæ ipsum augeat. ita vt fluxio, & dolor sese mutuò augeant. cæterùm hæc ex accidenti ab imaginatione fiunt: qua ratione neque externam materiem ab imaginatione alterari est difficile. Ex his iā, arbitror, intelligis: imaginationē nullā sympathiā facere sine rei alicuius immissione. nam imaginatio sensum passionis facit, passionē verò nō facit. Quod de oscitatione & mictu diximus, alia ratione fit: nō tā sympathia, q̄ cōsensu partiū, & cōspiratione ad actiones. Motus noster volūtarius fit nonnunquā deliberatione, nonnunquā imaginatione. Imaginatio semp anteuertit deliberationē.

nota

opinio authoris de vi imaginationis

cùm ergo musculi temporum & buccarum flatum aliquem continent: imaginatione, cùm alius oscitat, mouentur illo motu, & flatũ ipsum permouent. Mictio eadẽ ratione fit, & euidẽtiori: cùm primùm scilicet imaginamur mictionẽ, aut multò magis si meiere deliberamus, laxatur musculus constringens vesicæ collum. potissimùm si parum firmus sit, & inconstans, vt in pueris: & eo laxata vrina acriùs instat. Tamen hæ non sunt sympathiæ, sed consensus quidam admirandi, qui in humano corpore, non tantùm inter diuersa instrumenta eiusdem facultatis, sed inter diuersas facultates inueniuntur. nimirum tam citò extremi pedis musculi mouentur, quàm facultas, quæ in cerebro residet, iusserit: facultas naturalis ventris expellit, quia facultas animalis sentiens in eis irritatur: facultas vitalis cordis irascitur, quia animalis vis cerebri imaginata est rationem contemptus. Iam verò cùm iudicium instat, pulsus fit altus, vitali vi insurgente aduersus morbum: quanquam altitudine pulsus nihil expellitur, & huic expulsioni naturalis facultas incumbit. sed est hæc facultatum conspiratio. cùm primùm illarum vna vehementiùs mouetur, illius motum aliæ consequuntur: non quidem tractæ ad sympathiam immissa re quapiam aut intercepta, (neque enim sympathiæ sunt: nam neque passiones, sed opera) verùm conspirantes ad quamuis actionem paulò vehementiorem. in quem vsum inquit Galenus naturam alligasse venas, & arterias, & neruos mutuò. Sed tamen mihi hæc alligatio ad tantam conspirationem non videtur sufficere: sed maius aliquid ex conspiratione hac significari, quod paulò antè dicere distuli. Nam alligatio venarum cum neruis, qua ratione facere potest, vt irritatis neruis, in vena partes reliquæ incitentur ad motum? Isthęc alligatio facit, vt vena ambabus facultatibus sit prædita, sed secundum partes diuersas, animales alias, alias naturales. quæ cùm omni sensu careant: non video qua ratione ad eas sensus irritationis transmeet. Igitur hæc mihi significant: vnicam esse animam, qua hæc omnia fiunt, nutritio, pulsus, & sensus. eam verò vti diuersis potentiis: vt ego ipse meas manus moueo, & crura, atque ad alia manus moueo, ad alia crura. Vt ergo ego cum mediocri vehemẽtia solas manus moueo, cum verò maiori vehementia, iam nõ solas, sed cum eis crura quoque, & nonnunquam membra omnia, quanquam res solis manibus agenda sit: ita anima omnes potentias mouet, quasi ad conatus apponendos, cùm illarũ aliqua mouetur vehementissimè. Hæc, si diuersæ animę forent, non tantùm diuersæ facultates: non videntur posse fieri, vel saltem non tam concinnè. Nam cùm vnitas membri non sufficiat ad illum consensum: maiori aliqua vnitate est opus, ea non videtur quæ alia sit, quàm animæ: nam facultatis non est. diuersarum enim actionum, diuersas oportet esse facultates. Ad sympathias quasdam, quæ ipsis instrumentis contingunt ratione alligationis, sufficit alligatio: sed ad dictos modò consensus non videtur sufficere, si modò à diuersis animis hæc agerentur. Sunt sympathiæ illæ quædam vt ad alia non inutiles, ita ad significationem affectuum corporis vtiles: vt arteriæ pulsum faciunt conuulsionis, cõuulsione neruorum per continuitatem transmissa in ipsas arterias. fit enim hæc quoque sympathia, conuulsione neruorum per communia illa ligamenta communicata cum arteriis. sed de his omnibus satis diximus. Illud vnum modò velim exoratos detractores, vt nisi priùs horum omnium, quorum nos causas diximus, commodiores alias inuenerint, has non contemnant: hac lege, vt cùm primum probabiliores dixerint, nos quoque eas, nostris destitutis, amplectamur. Date ergo detractores hoc, quãdo quod æquum est do, & nihil iniquum peto: alioqui præ inuidia maledicere conuincemini. Sed liber hic quartus iustam est nactus magnitudinem: & de morbo, causis, & symptomatis, quantum exigebat vniuersalis tractatio, disputauimus. age, quandoquidem ita fert occasio, ad quintum transgrediamur.

CON-

CONTROVERSIARVM MEDICARVM AC PHILOSOPHICARVM LIBER QVINTVS.

DVO SVNT, quæ noster hic liber reformidat, si fortè de manibus casurus est, & dandus cõmuni vsui studiosorũ: inuidia, & ruditas. Scio enim cùm ex his, quæ in aliorum laboribus expertus sum, tum vel maximè ex iis quæ mihi ipsi frequenter accidere: homines rudiores vituperare solere proterue, quæ desperant se posse consequi: ingeniosiores verò inuidia tentari, & proinde rudiorum opinioni malignè fauere. Conspirant itaque contra studiosos conatus inuidia, & ruditas: id quod expertus ego sum multò antea non sine magnis laboribus. abstinuissemq; proinde ab his inceptis: nisi mihi ipsi sentirem multam doctrinæ accessionem ex hoc labore fieri, & iniquum putarem culpa inuidorum ac rudium ingeniosos ac candidos, si quid iuuare possum, destituere. Ingeniosis itaque ac candidis, quorum gratia laboro, opus hoc commendo. vt rudiores homines, si quos in illud contumeliosè agere viderint, suę ruditatis candidè admoneant, & à maledictis abstinere suadeant: maleuolos verò, nisi omnino rudes sint, ingeniosè conuincant. Nunquam verò hæc præstare possint, satis certò scio: nisi studio veritatis totis conatibus incumbant. est enim perpetuò veritas vnaquaque in re inuentu difficillima, & sub mille probabilibus mendaciis delitescens. quod ipsa opinionum absurdarum multitudo, quam in quauis controuersia etiam leuissima inuenire possis: apertè declarat. vt vel hinc intelligas, quàm laboriosum opus ego modò scribens, subeam, qui in quauis disputatione veram opinionem inuenire & confirmare instituam: quantúsque tibi labor supersit, quicunque ingeniosus simul cùm sis, & candidus, nostras cõtrouersias intellecturus primùm, deinde à rudium hominum ac maleuolorum iniuriis vindicaturus es. neque enim hæc apponet tibi ingenium solum sine multo labore (mihi crede) vt neque aliud quidquam pulcrum. Quò magis iam mihi videor pertimescere: ne eum, cui neque ingenium deest, neque candor animi, à nostris operibus labor arceat. Tamen cui veritas est cordi, nihil est ad ipsam comparandam graue, quanquam alioqui ea non sine multo labore inueniri possit: cui cordi ea non est, illum neque hos libros habere velim. nulla enim ratione veriùs labores nostros putauerim periisse, quã si in bibliothecis ornatus gratia (vt Flãdriæ imagines solent) reponantur. Itaque hoc à nobis intelligat velim, quicunque est veritatis studiosus: se sine multo labore quàm minimùm posse proficere in hac doctrina, atque vt meliùs dicam, & in alia quacunque. Tamen cùm nullus in hunc vsque diem, aut tam distinctè quidquam, aut tam eruditè docuerit, vt in carpendo ex libris fructu multus labor studiosos non maneat: noster hic liber fortasse non in postremis subleuabit studiosorum labores, eritque ex eo labor (ni fallor ego) pro fructus amplitudine non improbus. Tantò enim lectoribus ad addiscendã in quauis controuersia verissimã opinionẽ (hic enim nobis propositus finis in hoc opere est) minor labor restat: quantò nos exercemur modò maiori. laboramus enim nõ nobis solùm, sed & illis: quibus licebit soli huic libro incumbere, cùm nos ex aliis omnibus, saltẽ ex probatissimis, quidquid ad veritatis inuẽtionẽ aut confirmationẽ videtur cõducere, colligamus. Controuersias verò tractamus (ne quidquã desideretur) nõ vniuersales tantùm, quibus tota veritas doctrinæ continetur: sed peculiares quoque oẽs, quas ad studiosorum exercitationẽ intelligo esse necessarias. quod in aliis tractationibus antè feci: & in sequentibus facturus sum: atque in pathologica, quam modò tracto, facere incipio. cùm enim proximus liber, qui totius operis fuit quartus, sex capitibus essentiam, & differentias, & causas morborum, & symptomatum cõtinuerit: in hoc de distinguendis quibusdã symptomatis, & causis, & morbis agemus. nec tamen est, quòd speres fore, vt singulis sympt. & morbis capita propria dem (neque enim de omnibus sunt controuersiæ, & foret ita immensum opus & inutile) habebunt tamen propria capita, quæcunque in controuersia maximè sunt. de aliorum nonnullis quædam di-

centur obiter in his ipsis capitibus: ita vt nihil, si fieri potest, quod vtile sit, & nostri instituti, prætermittatur. Quandoquidem verò duo symptomatū genera, actionem læsam, & qualitatem mutatam aliquanto magis distinximus, & multò minùs tertium genus, quod in euacuationibus continetur, declarauimus: consentaneum fuerit ab euacuationibus librum hunc exordiri, & in illis symptomaticas vocatas, à naturalibus distinguere, deque sudore, & vomitu omnium primò.

De vomitu, an sit euacuatio naturalis. Cap. I.

GALENVS lib. 5. Meth. cap. 11. docere videtur: euacuationem esse prçter naturam, quandoquidem ita scripsit: Hinc etiam fit, quòd vēter vtrinque expurgari possit: sursum per vomitum, deorsum secundum naturam. quasi euacuatio, quæ per vomitum fit, non sit secundum naturam. Litera Græca habet ἄνω μὲ διὰ τῶν ἐμέτων, κάτω δ' ὡς ἡ φύσις. Rursus capite nono lib. 11. inquit: Quòd si in os ventriculi aliquando sua sponte impetum faciant, etiam per vomitiones: aliter verò non expedit ea præter naturam irritare. In his duobus locis Galenus apertè videtur dicere: Vomitum esse euacuationem præter naturam. Quibus multi hanc addunt rationem. Multi homines citra vomitum transigunt vitam: id quod neutiquam possent, saltem citra insignem noxam, si euacuatio naturalis esset. igitur est præter naturam. Præterea Galenus vlt. cap. lib. de differentiis sympt. ita inquit: aliqua enim quamuis toto genere præter naturam sint, veluti sanguinis per nares profusio, vel vomitus, vel sanguinis deiectio. & (paucis interpositis) sanguinis namque profusiones, & vomitiones toto genere præter naturam esse, dixerit quispiam. Hæc videntur hanc opinionem probare. lib. 3. De causis sympt. cap. 4. ita scriptum est: Ac venter quidem, cùm pro naturæ lege se habet, trahit quidem ad se supernè per stomachum, deorsum verò excernit. Ex quibus verbis videtur confici: vomitum esse euacuationem præter naturam. Nihilominùs contraria opinio est etiam valde probabilis: cuius hæc sunt argumenta. Euacuatio naturalis est, quæ per conuenientem regionem fit: sed inter conuenientes regiones Galenus in com. 21. primę sect. commemorat intestina, ventrem, & vesicam: intestina scilicet ad deiectiones, ventrē ad vomitū. Præterea dicente Galeno 1. cap. 6. lib. De placitis: Ille motus secundum naturā est: qui quasi finis à natura est institutus, & cui ab eadem instrumenta sunt præparata. Et 4. De vsu part. Ventriculo dedit natura duas tunicas, & duplices villos: internam ex longis constantem ad trahendum, externam ad expellendum ex transuersis. ergo expulsio, quæ ex ventriculo fit per œsophagum, naturalis est: quippe cui præparata sunt instrumēta à natura, scilicet, villi illi transuersi. duplicē enim hunc vsum esse œsophagi, vorare, & vomere: docet Gal. clariùs 5. De locis patientibus cap. 4. Argumentis contrarię opinionis ita videtur respondendum: Gal. 5. lib. & 11. Meth. ita appellationibus esse vsum: vt quod consuetum est, & semper ferè fit, secundum naturam fieri diceret: non consuetum, præter naturam, quasi præter naturalem consuetudinem diceret. neque tamen concedendum est, omnem naturalem euacuationem esse ad vitam necessariam (nam & sine menstruis purgationibus multæ mulieres sanæ degunt) sed satis esse, quò naturalis esse possit, vt plærisque sæpè cum multo commodo eueniat. Loca vltimi cap. de differ. sympt. ita explico. Vomitum sanguinis esse toto genere præter naturam, non vomitum absolutè. id quod dictum est à Gal. 3. De caus. sympt. his verbis: Aliæ sunt quæ ex corporis affectibus oriuntur, cùm scilicet alicui per nares sanguis spontè profluit, aut cùm aliquis sanguinē aut vomit, aut extussit, aut excreat, aut deorsum deiicit, aut mingit. atque hęc quidem toto genere præter naturam sunt. Hic locus priorem declarat. quod adductū est ex 3. cap. 3. de caus. sympt. nihil probat. non enim, si deiectio per inferiora est naturalis: statim quæ per superiora fit, est præter naturā. qui asserunt, Vomitū esse naturalē, ita respondent argumentis. Habent etiā qui contrariæ opinionis sunt, quod respōdeant iis, quæ pro hac sententia adducebantur. nā negabūt: omnē euacuationē, quæ per cōuenientē regionē fit, naturalē esse. nā fluxus sanguinis nariū ex eodē com. 1. sect. aphor. per conuenientē regionē fit: tamē dicitur euacuatio præter naturā. 3. De causis sympt. Villos transuersos œsophagi ad expellendū dicent præparatos: sed ad expellendum

deorsum

deorsum, ventriculum versus, si quid in ipsa gula hæret, non ad vomendum. Quare, neque qui dicunt naturalem esse euacuationem, neque qui negant, mihi videntur euidenti aliqua ratione posse conuinci. Tamen Galenum sensisse, naturalē esse: constat libello De sectis ad eos qui introducuntur, cap. 18. Sudoris autem, vrinæ, quidquid per aluum, aut per vomitum ruit, genus quidem non præter naturam est: multitudo tamen nonnunquam.

De sudore: An sit euacuatio naturalis.
Cap. 11.

10 REFERT Galen. 1. Aph. com. 15. & lib. De differentiis symptom. cap. vlt. Dioclem sensisse: sudorem euacuationem esse toto genere præter naturam, persuasum hac ratione. Sudor fit ex naturalis caloris debilitate. siquidem cùm calor fortis est, per occultam exspirationem erumpit sudoris materies. ergo præter naturam est toto genere. Adde tunc temporis minimè sudorem fieri, cùm naturales facultates optimè habent, vt in hyeme: tunc fieri, cùm quod ad tempora attinet, calor est valde languidus, putà in æstate. Quare videtur: ex malo fieri semper, esseq; symptoma. de hac sententia ita censuit Galenus loco citato ex libro De sympt. differentiis. Videtur dura esse opinio, & præter rerum euidentiam: tametsi eam maximè probabiliter confirmet. Quam tamen etsi falsam censuit Galenus non refutauit argumentis. id
20 quod nostra videtur interesse modò addere, quod iam facimus. Materia sudoris secundum naturam colligitur, nec non in animali, etiam quàm maximè secundum naturam constituto: & via, per quam sudor fit, à natura, quasi præuidente euacuationis indigentiam, est illi destinata. igitur naturalis est hæc euacuatio. Monstratum à nobis est in 3. huius operis libro: sudoris, & vrinæ eandem omnino esse materiam, háncque esse serum, & epotum humorem. serum verò (ex primo de tuend. valet.) in numero eorum excrementorum est: quæ secundum naturam colliguntur, etiam in homine optimè sano. iam verò quòd quidem poros cutis ad expurgationem corporis natura conformauerit, ambigit nullus: quódque id natura procurauerit, vt sudor per hos fieret, intelliges, nisi oscitanter prætereas, quæ à Galeno scripta sunt 2. de
30 temper. cap. 5. vbi docens causam generationis, pororum obiter docet vsum, dicens: Quippe per omnem cutem difflatur semper aliquid à calido, quod secum etiam interim humoris non parum aufert. Igitur vt natura in duas partes distribuit potionem, maiorem copiam in renes, qua vsa est ad deductionem chyli in hepar, aliam ab hepate in reliquas venas ad deductionem in totum corpus: ita duplicē expurgationis modum sero præparauit, mictum, & sudorem. Sed accedit alia ratio non inferior: fieri posse sudorem omnino sine morbo aliquo totius corporis, aut partis cuiuspiam. nam omnino sine corporis aut ruptura, corrosione, aut anastomosi venarum, ex mediocri exercitatione fit sudor: igitur non est symptoma. Mōstrauimus enim aduersus sophistas in superiori libro, symptomata omnia nasci ex morbis. Itaque sudor est euacuatio
40 naturalis genere. Neque enim, si quando ex imbecillitate caloris fit, non potentis discutere per halitum qui non sentiatur, præ imbecillitate facultatis retinentis, corpore dissoluto: id efficit esse symptomaticam genere. nam & fluxus ventris, & mictio, sunt nonnunquam sympt. quæ tamen euacuationes secundum naturam sunt genere. Quòd si in hyeme minùs sudamus, non id fit ex caloris copia: sed ex ambientis frigore, quod effluxus, qui per cutem fiunt, cohibet. eóque augetur per hyemem vrinę copia: cessante euacuatione altera earum, quæ sero euacuando destinatæ sunt. Quòd si neque perpetuò animalibus accidit, neque ex certis interuallis: ne id quidem necessarium est, vt euacuatio aliqua secundū naturā sit genere. nam neque vomitus ita fit, quem proxima quæstione diximus naturalem esse. Nimirum sunt quædam euacua-
50 tiones naturales: quæ non semper fiunt, sed tunc tantùm, cùm earum necessitas incidit, cuiusmodi sunt mucorum euacuatio per nasum, & ceræ per aures, & excreatio de pulmone: quæ euacuationes naturales sunt, tamen contingit earum, aliquo tempore, animanti nullum esse vsum. prouida sanè natura nō ea tantùm animantibus dedit, quibus nunquam carere possent: sed ea etiam, quorum aliquando possent indigere, vt suæ vires illis, & sua instrumenta satis forent ad tuendam valetudinem. Est qui

multo tempore nasum non emungat: tamen vt Galen. libello De instrumento odoratus inquit, nisi homini essent nasi emunctoria, apoplecticis morbis corripi sæpè periclitaretur. ita est qui multo tempore non sudet, cui scilicet mictus est satis vacuando sero. Sed nisi per cutis poros posset exsudare ichor, fieret sæpè sanguis ichore abundans. neque enim totum serum, quantumuis calorem vigere fingas: commodum est ad exhalandum. Sunt apud Gal. lib. 1. De tuen. valet. cap. 17. quædam verba, quæ significare videntur: sudorem esse euacuationem non naturalem. loquens enim de euacuatione quæ non sentitur, & sudore ita scripsit: Ergo tenuissimum hoc excrementum facilè sanè eiicitur, partim in speciem halitus ab insito calore solutum: partim violento motu confertim erumpens: appellant verò quod ita excernitur, sudorem. tamen non eo dictum intelligas, sudorem fieri motu violento, quòd non fiat naturali: sed quòd à motu vehementiori. hoc enim significat τὸ βίαιον: qua dictione illic est vsus. nam quod præter naturam est, dicunt παρὰ φύσιν. Galenum sensisse hunc motum, putà sudorem naturalem esse, intelliges, cùm ex loco citato, quo duram appellauit Dioclis sententiam: tum etiam apertissimè ex loco, quo in proxima quæstione monstrauimus, Vomitum quoque esse naturalem. erat verò is ex 18. cap. libelli De sectis ad eos, qui introducuntur: quo ita erat scriptum: ἱδρώτων δὲ, ἢ οὔρων, ἢ ὅσα κατὰ γαστέρα, ἢ δὶ ἐμέτων ὁρμᾶ, τὸ μὴ γεῖος οὐ παρὰ φύσιν. quare de his hactenus.

De euacuationibus symptomaticis appellatis, An possint aliquando vtiles esse. Cap. III.

QVI ante nos medicas cõtrouersias aggressi sunt dirimere, in dubiũ vertunt: possintne euacuationes quas symptomaticas dicunt, vtiles esse ægrotanti, an perpetuò noxiæ sint. tamẽ neque in hac quæstione, vt neque in alia quapiam, quidquam docent distinctè. finiunt enim symptomaticas euacuationes solo tempore morbi, quo fiunt: per symptoma euacuari dicentes, quæ in principio morbi exeunt. quæ videtur Galenus multis in locis apertè, vt noxia vituperasse. nam totius operis De crisibus ars, in cognoscenda morbi cõstitutione est, & prænoscendo statu. quoniam criticæ siue iudiciales euacuationes ante statum non fiunt: sed symptomata sunt, quæq; morbum non soluunt. de quibus ab Hipp. dictum est libello 2. de morbis pop. Decretoria, quæ non decernunt, aut iudicant: lethaliter, aut difficilia sunt. 4. partic. aph. com. 22. Galen. disserens de his, quæ morbis incipientibus euacuantur, inquit: Quo enim in tempore à causis morbũ facientibus natura grauatur, adest aut cruditas humorum: tunc aliquid bene euacuari non potest. Paulò infrà: Si verò aliter excernatur sine signis concoctionis, exitiale est symptoma. Vides vt Galen. nulla ratione videatur sentire: euacuationem talem vtilem esse posse. Tamen contrà est: quòd nihil videtur prohibere, pituitam in principio pituitosi morbi, aut bilem in principio biliosi euomi, aut deiici per sedẽ, vel aliter vtcunque euacuari. quo casu constat futurum, vt subleuetur natura: siquidẽ proprię causæ morbi euacuata portio est. Adde esse cùm autores præcipiant: crudo adhuc morbo expurgationem aggredi. Igitur, si quo tempore ex arte medicus aluum debet irritare, illa emittit spõte: necessariò proderit euacuatio. vt si quis fingat turgentem esse materiam in principio, atque hanc, cùm medicus iam iam pararet potionem, subitò in intestina decubuisse: apertè est verum, vtilem fore hanc euacuationem. sin minùs: rem noxiam medicus moliebatur. hæc omnia prætereunt indistinctè, atque pro singulis argumentis addunt singulas particulas finitionibus: tam sunt amethodi & in definiendo, & in diuidendo. Istæ euacuationes, dicunt, etsi fierent in principio, fierent tamen per conuenientes regiones. Quasi verò non possit fieri euacuatio symptomatica per conuenientem regionem: ac quasi non essent ipsi de symptomatica ratione temporis exorsi sermonem. Sed his iussis facessere, ne nos secum cogant delirare, rem distinguamus. Euacuationem symptomaticam dicere possimus, vel vt contraria est naturali, (vt si quis roget: sit ne fluxus sanguinis de naribus naturalis, an symptomaticus?) vel aliter, vt contraria est criticæ. vt Gal. eam quæ concoctioni succedit, locis citatis criticam dicit, quæ verò ante concoctionem fit, symptomaticam. Verùm sunt hi duo modi euacuationis non naturalis. non

ralis. non enim euacuatio preter naturam est vnico modo, sed pluribus: quos iam distinguam. Libello De sectis ad eos qui introducuntur, cap. 18. duorum modorum meminit euacuationis præter naturam: aliam dicens esse toto genere præter naturã, vt fluxum sanguinis de naribus: aliam non toto genere, sed multitudine, vt si quis aut per vomitum, aut infrà deiiciat immodicè. Sed Galenus, quia ad loci illius institutum parum pertinet omnes referre, alios modos euacuationis præter naturã, omisit: quos ego ex alijs locis addam. Sunt verò hi modi: in qualitate eorum quæ euacuantur, & in tempore euacuationis. de hoc secundo iam sumus loquuti. Priorem docuit Hippoc. sententia illa 1. aphor. Si qualia oportet expurgari, expurgentur, vtile est & leuiter ferunt: contraria verò difficulter. Ambos modos complexus est, eum inquã qui in quãtitate, & eum qui in qualitate est, sententia 23. quę ita habet: deiectiones non multitudine sunt æstimandę, sed si talia deijciantur, qualia deijci debent. Vis rem apertè intelligere, finge quatuor ægrotantes. sint duo in biliosi morbi inclinatione, deiiciat hic per sedẽ bilem immodicè, vsque ad immodicam inquam virium exsolutionem: alter deijciat pituitam synceram, sed non in maiori quantitate, quàm consuetum hominibus quotidie est fæces reddere. Sit alius in melancholici morbi principio, hic reddat per aluum in quantitate hominibus consueta synceram & atram bilem: alter in synochi inclinatione reiiciat sanguinem per nares. hi omnes præter naturam siue symptomaticè, vt alij loquuntur, euacuantur: tamen diuersa ratione, quantitate primus, qualitate secundus, tertius tempore, quartus regione, per quam euacuatio fit. nam vt vndequaque Naturalis euacuatio sit, his omnibus est opus: vt talia deiiciantur, qualia debent, modicè, per præuisam naturæ regionem, & post concoctionis signa. quodcunque horum desit, euariat aliquid euacuatio à naturali. sed neque naturalem quis dicat, aut criticam, perinde est. nam criticam nihil prohibet, modò in cæteris naturalis sit, esse genere præter naturam. multos enim iudicat fluxus sanguinis de naribus. Igitur omittamus modò euacuationem præter naturam genere: quandoquidem critica potest esse, aut symptomatica, & proinde prodesse aliquãdo, & aliquando obesse. de reliquis disseramus. Constat euacuationem symptomaticam qualitate, aut quantitate perpetuò nocere: talemque euacuationem debere cohiberi perpetuò. nam non euacuari talia qualia oportet, sed hęc interiùs relinqui, & quæ oportet retineri, euacuari: præterea euacuari nimium (plus inquam, quàm pro indigentia) constat, hæc, vel ex ipsis definitionibus, esse noxia. Sola superest euacuatio symptomatica ratione temporis, in qua scilicet nihil præter naturam est, præterquam quòd ante concoctionis tempus fit: quæ non video, cur non possit esse vtilis. nam per hanc euacuationem minuitur materiei morbi copia. At dicunt, quanquam minuitur morbi causa, tamen nihil proficit ægrotans: quia multò plus languescit facultas euacuatione, quæ non ex vehementia facultatis expellentis, sed ex languore non potentis retinere, fit. Videntur hi probabilia dicere, sed nondum rem attingũt. Nam non nego, fieri posse: vt maior virtutis exsolutio fiat, quàm pro modo euacuationis. id quod contingit, quando prę ter humoris copiam, est etiam facultas valde languida: quo casu constat euacuationẽ hanc nocere. atqui eos, qui in hac conditione sunt constituti, non puto posse malum effugere. Cæterùm, quanquam hoc accidere possit: non tamen proinde perpetuum est, sed potest contrarium accidere: quin potiùs magna ex parte cõtingit: vt ex talibus euacuationibus, cùm ipsas morbum facientis humoris esse contigerit, ad reliquũ detur nonnihil melioris spei. quo tempore putauerim nõ tam ex debilitate virtutis, quã humoris copia natas fuisse symptomaticas euacuationes. Est proprium distinctionis signum earum euacuationum, quæ prosunt, & earum quæ nocent: illarum patientia, aut contrarium. itaque quæcunque exire video sua qualitate attestantia naturæ humoris ex quo malum est, cum bona tolerantia, quam in pulsu potissimùm cõtẽplor: hæc prodire patior, contraria cohibeo. Sed si ita habet, cur Hippoc. & Galen. toties euacuationes ante concoctionem nulla excepta vituperauerũt? An quoniam, etsi aliquę prosint: omnes tamẽ sunt prauę affectionis signa, tantæ scilicet humoris copię: vt illam non possit natura ad iudicialem expulsionem reseruare, sed à suo ordine interturbetur? Itaq; omnes aut vtroq; modo malæ sunt euacuationes, vt causæ & vt signa: aut saltẽ vt signa. nihil potest exactiùs dici. est enim hæc diuisio boni aut mali in signa

& causas vsurpatissima à Galeno: quam tamen nonnulli barbarorum non intelligẽtes, conantur euertere. argumentanturque, fieri non posse: vt quæ bona causa est, sit malum signum. quoniam, dicunt, omnia ita significãt, qualia sunt: igitur bona bene, mala malè. Antiquus est mos antiquorũ verba cortice tenus intelligentibus, ea vsurpare: & ad multa præter rem vti. Res intelligi vt sunt, dixit Philo. addunt illi: vt intelliguntur, significãt. vnde vt sunt, significãt. sed concedamus hæc omnia, modò intelligant: rebus inesse per se intelligi quales sunt, & significare vt sunt, contrarium tamen ex accidenti accidere. nimirum euacuatio, qua in morbi principio minuitur humor noxius citra insignem facultatis exsolutionem, per se significat, iam hinc futurum, vt reliquum possit meliùs natura superare: tamen ex accidenti significat, morbum soluendum non facilè, vtpote ex multa copia pendentem. quia si non penderet ex multa: non attentasset natura intempestiuã euacuationem. Frustra profectò notaret Galen. in comm. 46. 4. aphor. rigorem incidentem debili iam ægro, & febre non deficiente malum esse vtroque modo, & vt causam, & vt signum: si nihil posset esse malũ alterutro modo solùm. Sed Galen. 1. Aphor. com. 22. dicit euacuationes omnes quæ ante concoctionẽ fiunt, esse symptomata præter naturam, non vi naturæ excerni: & libro De differ. sympt. cap. vlt. ita scripsit loquens de euacuationibus, Nullum eorum quæ vtilitatis gratia fiunt, huius generis symptomatũ est. Ergo euacuationes symptomaticæ non fiunt ad commodum animalis. Tamen respondendum censeo: euacuationes eas non fieri ἐπ' ὠφελείᾳ, id est causa vtilitatis. non enim natura expellit, vt expellat noxium humorem, vt cùm coctus iam est: sed quia non potest retinere, tamen recidere in animantis commodum nonnũquam, etsi non intendat in illud natura. hac de causa non dicuntur tales euacuationes factæ vtilitatis gratia, etsi aliquando vtiles sint. Sed argumentaberis fortasse rursus hac ratione. Euacuationes hæ sunt præter naturam, siquidem sunt symptomata: ergo indicant se debere remoueri, debentq; proinde, quoad fieri potest, à medico cohiberi. sunt ergo noxiæ: nam si prodessent, non cohiberi deberent. Quare videtur fieri non posse, vt quidquam præter naturam sit, & vt prosit. Tamen hæc argumentatio nihil efficit. non enim si quid pręter naturam est, tollendum est statim. Nam quanquam per se, vt præter naturam, indicet remotionẽ: non tamen pro quacunque indicatione quæ occurrit, est operãdum. nimirum potest esse alia præstantior, quæ cõtrarium suadeat: sumpta ex commodo aliquo, quod præstat res illa alioqui præter naturam. Sed fortasse res indiget exemplis. Si quis conuulsione, quæ ex repletione fit, laborans, aut paralysi, febre corriperetur: nõ dubium, quin seruanda febris, fouendaque medico foret cum quã minimo fieri posset periculo, ad humoris consumptionem. Sed quoniam satis iam videmur antiquorum mentem attigisse: de his hactenus.

Vtrum puris generatio sit putrefactio, an concoctio.
Cap. IIII.

OCCVRRVNT frequenter in humano corpore duæ hæ alterationes: concoctio, & putrefactio. Quarum illa opus naturæ propriè est: hæc symptoma potiùs, aut obstructionis, aut caloris præter naturam. accidit illud alimentis, hoc recrementis. Est verò actio quædam: quę, non satis constat, sitne concoctio, an putrefactio, an neutrum: quam nos consequentia ipsa sermonis cogit modò distinguere. Quandoquidem symptomata ab operibus cœpit hęc tractatio separare. Nam de generatione puris, quod fit inflãmatis particulis, & eius quod in vrina continetur (quod in morbis ad distinctionem temporum à nobis spectatur, cuius generatio morbum facientis materiæ concoctio est) diuersæ inter medicinæ scriptores sententiæ obortæ sunt: aliis dicentibus actiones has putrefactiones esse, aliis concoctiones: & vtrisque satis multa Galeni loca, atque Hippocr. & argumenta probabilia ad suę opinionis confirmationẽ adducentibus. quæ vtraque coniungentes alij inter barbaros autores nõ contemnẽdi, Sanguinẽ cũ in pus transit, & morbi materiã, cũ ea actione elaboratur, qua morbus ad statũ pducitur: vtrũq; pati (& cõcoctionẽ sc. & putrefactionẽ) dicũt. neq; quicquã esse incõmodi hos motus simul fieri: neque enim eos cõtrarios verè esse, sed quodãmodo oppositos. Itaque non negant materiã morbi, etiamsi magis cocta sit in statu, quàm in princi-

principio: esse tamen simul magis putrem. Qui putrefactionem esse contendunt: testem citant Galen. qui 4. lib. Meth. cap. 5. refert hæc Hippoc. verba ex lib. De vlcer. Sin caro aliqua telo tum contusa, tum cæsa sit: huic ita medendum est, vt quàm celerrimè suppuret. nã & minùs phlegmone tentabitur, & necesse est carnes, quæ contusæ, cæsæq; sunt, putrefactas & in pus versas liquari: postea nouam carnem nasci. Gal. ita ait: Indicat enim hoc sermone (subaudi Hippoc.) manifestè eos vlceratarum partium affectus nõ esse siccandos, in quibus gigni quàm celerrimè pus cupimus: vtique quòd cum aliqua putredine pus fiat, obiter docens. Quibus verbis Gal. apponit hanc rationem. Omnia quæ putrefiunt: ex calido, & humido sic afficiuntur. suppurantia proinde talia sunt, nempe calida & humida. exemplo est cataplasma ex hordei farina. Eandem doctrinam scripsit lib. 5. De simp. cap. de pus mouentibus. Ergo omnis suppuratio est putrefactio. Eadem ratio est de materiæ morbi concoctione. nam Galen. 1. De diff. feb. cap. 6. eandem vtriusque censens esse rationem, inquit: Superante quidem (mitto priora) sicut in inflãmationibus & tuberculorum tumoribus omnibus pus: in humoribus autem, qui in venis & arteriis cõtinentur, quoddã quod puri proportione respondet, subsidens in vrinis. Præterea, & ab accidentibus, quæ pus consequuntur, cognoscitur, eius generationem putrefactionem esse. Nam dicẽte Hippoc. Pus optimum est album, læue, & æquale, & quàm minimè fœtidum. 1. Prog. cap. vlt. fœtet tamẽ nihilominus aliquantulum etiam optimum pus. fœtor verò proprium est putrefactionis symptoma. Sed à causa efficienti illud videmur posse argumentari. Nam ex Gal. in com. eiusdem sententiæ: calor naturalis est qui coquit, calor præter naturam putrefacit. sed nõ potest calor secundum naturam esse in particula, vt ipsa inflammata sit, & ad suppurationem permutetur: neque in febre, cuius cõcoctionem expectamus ex eo quod in vrina continetur. videntur ergo ex his omnib. huiusmodi actiones putrefactiones quędam esse. Sed contrà est, quod Gal. 2. De ratione vict. in acut. com. 44. Biliosorum, inquit, excrementorum Hipp. concoctionem appellat. (paucis interpositis) Coquitur pus in phlegmone, etiam si nulla illius pars præstare possit alimentum. Præterea vbique Galen. eandem esse putat rationem generationis puris, & sedimenti. Nam ita in vlt. com. 1. Progn. & 3. De præsag. ex pulsibus, cap. 6. Quod in partibus inflammatis pus est, in ipsis vasis est sedimentum vrinæ. Quòd verò sedimentũ, concoctionem quæ agitur in venis, referat: tam est apud omnes autores celebratũ, vt non opus sit loca notare. Quare videtur suppuratio concoctio esse. Præterea com. 29. aph. secundæ sect. dictum est: morbum in his qui seruari debẽt, in principio esse multò deteriorem. id quod interpretãtur omnes: ratione materię, humoris inquã, ex quo pendet. quoniam scilicet hic malignior est in principio: procedente tempore, si morbus est saluber, corrigitur. vnde sequitur, & coqui. nam si putresceret, deterior fieret: tantũ abest vt emendaretur. His rationibus contrariæ opiniones constitutæ sunt. Qui concoctionẽ, eam actionẽ esse dicunt: quò his quæ à contraria opinione adducuntur, satisfaciãt: duplex esse dicũt cõcoctionis genus, perfectæ, & impfectæ: & hãc cõcoctionem imperfectã esse, secundo de ratione victus loco citato. Nos verò ex his omnibus veram & genuinam Galen. sententiam colligentes, non quidem esse duos motus censemus. neque alterius illorum synceram habere naturam: sed medium quendam esse motum, vnicum quidem illum, sed vtriusque extremorum participem. Hoc docet Gal. expresè in commentario illius progn. iam sæpè citati, dicens: Cùm igitur natiuus calor propria tẽperie plurimùm excesserit, vt in corpore inanimi, putrescit sanguis: si verò vim seruet quãdam, permixta quædam commutatio ab ipso ex causa per naturam, & ea quę est præter naturam, efficitur. Eandem sententiam scripsit secunda sect. aph. 47. apponens rationem ex accidentibus desumptam, & ex causis ex quibus fiunt, sic dicẽs: Pus ex sanguine ortum habet, qui semimalam, vt quispiam dixerit, accipit commutationẽ. Nam mala simpliciter, cum putrefactione fit olida, sicuti simpliciter bona, est ipsa nutritio particularum animalis: at quæ pus generat, medium inter has obtinet locum, neque à solo calore extra naturam, neque à solo secundum naturam facta: mixtus enim quodammodo est calor inflammationis ex vtrisque. Quo loco apertè dicit, motum esse medium, argumento accidentium puris, quæ mediam naturam habẽt. nam neque plurimùm fœtet, vt putrida, neque omnino bene olet, vt

quæ cocta sunt. Alterũ etiam est argumentũ ab efficienti causa, calore scilicet inflammationis. nõ enim quod plærique barbarorũ putarũt: in eadẽ particula duplex est calor, alter naturalis, alter præter naturã, qui contrarij sint: (nã cùm qualitates sint eiusdẽ denominationis: neq; diuersæ speciei videntur esse posse, nedũ cõtrariæ. quare neq; in eadẽ substãtia coire possunt, quin eandẽ cõstituãt qualitatẽ) sed est calor mixtus ex vtroque. Nã calor, cùm mediocritatẽ seruat, naturalis est: cùm à mediocritate recedit, si nondũ omnino temperamentũ subuertitur, hic idẽ est & naturalis partim, & pręter naturã partim. Quare nõ duas actiones facit, sed vnã vtriusque participem. Nã pręter hæc quis intelligat, cõtrariis motibus simul eandẽ rem moueri: aut qua ratione cõcoctio putrefactionẽ cohibet, quod à Gal. dictũ est in Arte medicinali? Supest igitur sola ea probabilis ratio, & omnibus Gal. Hippocratisq; sentẽtiis de hac re cõsona: quę vnicũ motũ esse, eumque mediũ asserit. quæ proinde nunc cõcoctio, nunc putrefactio ab autoribus appellatur. Quare ego, quanq̃ cõcesserim, materiã morbi à principio vsque ad statũ coqui aliquo modo, atque etiã putrescere: verũ id non duobus motibus, sed vnico medio. Sed est quòd aliquis argumẽtetur: materiã morbi in fine maiorem cõcoctionẽ habere, quã in principio, & maiorẽ etiã putredinẽ. nã nisi interim putresceret, dum coquitur, non posset calorẽ præter naturã excitare: quare neque febrem. illud verò videtur nequaquã vnico motu fieri posse. nã quod motu medio mouetur, non accedit ad vtrumque extremorũ: sed quantũ ad alterum accedit, tantũ recedit ab altero. aqua nimirũ, quæ tepida fit, à frigore, aut à calore: sicut corpus, quod pallescit, à nigritie, aut à candore recedit. Huic argumento ita videtur respondendũ. Verum esse quod in propositione accipiebatur, de iis qualitatibus, quarũ alterutra necessariò inest rei mobili. huiusmodi sunt calor, aut frigus: candor, aut nigrities. Cæterũ cõcoctio, & putredo, nõ ita: sed potest aliquid esse neque coctũ, neq; putre, sed crudũ. cuiusmodi est humor in morbi principio. à qua dispositione, quæ priuatio est vtriusque termini, nõ mirũ si vnico motu vtrique contrariorũ vicinior res fiat. nam si aër, qui coloris est expers, densatione pallidus fiat: in fine actionis propinquior est albo, & nigro, quã in principio. nam dispositio media à neutro extremorum abest tam longè, quàm priuatio. Quare de hac quæstione hæc sufficiant.

De causis doloris. *Cap. V.*

EX dictis nullus est, arbitror, quantumuis sit ingenio hebes: qui non possit controuersiam quamcunque, quæ de distinguendis symptomatis sit, diluere. Quare opportunè modò de nonnullorum causis dicimus. Iure verò sibi vendicat in disputatione primũ locum dolor: cùm quòd egregium symptoma est, tum etiam quòd de illius causis est controuersia omnium maxima. Galenus siquidem aliquando de sententia Hipp. videtur contendere, dolorem ex sola solutione continui fieri, aliquando verò plurium causarum mentionem facit. quæ res efficit, vt in diuersas opiniones medici distributi sint: aliis dicentibus ex sola solutione fieri, aliis ex solutione, aut intemperie, aliis tertium genus causæ addentibus, distensionem. Omnes in suam opinionem Gal. etiam inuitum trahunt: & multa hinc inde dicuntur obscura adeò, vt omnino inutilis disputatio sit, & tenebras offundentium potius quàm docentium aliqua. Galenus libello De inæquali intemp. post multa alia ita inquit: Ex his ergo fortasse neque illud dici duriùs videatur, quod Hipp. alicubi ait: Omnem morbum vlcus esse. quippe vlcus vnitatis est diuisio: immodicus verò calor ac frigus proximè accedunt, vt vnitatẽ soluant. plurimus quidem calor dum segregat, & diuidit substantiæ continuitatem: summũ verò frigus, tum constringendo, tum introrsus pariter trudendo, quędam exprimit, quædam quassat. atqui hũc quispiam immodici caloris ac frigoris terminum statuens, fortasse non incommodè sentiat. Hactenus libello De inæquali intemp. vbi mõstrat omnem morbum esse vlcus (est sermo de morbis in temperamento, & morbo communi) quia intemperies non priùs est morbus, quàm possit dissoluere continuum. antea enim præ paruitate non potest facere dolorem. quare etiam si natura sit morbus, magnitudine nõ est. medicus verò morbũ notatu dignæ magnitudinis morbum dicit: aliter enim in dogma sempiternę passionis euidenter incideremus, vt 1. De tuenda valetudine monstrat Gal. Quare apertum est, de illius opinione, nunquam

fieri

fieri dolorem, quin fiat ſolutio continui. Quarto etiam De ſimp. medic. facult. cap. 2. fuſiùs docet, calida & frigida triſtem ſenſum efficere: frigida conſtringendo, calida diſſoluendo. quare vtraque continuum ſoluendo. Sed contrà eſt, quod Gal. libello De inæqual. intemp. dicit, Quapropter mirus dixit Hipp. iis quibus alteratur, atq; corrumpitur natura, dolores fiunt. alteratur autem, atque corrumpitur cuiuſque natura, cũ vel calefit, vel frigeſit, vel ſicceſcit, vel humeſcit, vel eius vnitas diſſoluitur: in inæqualibus quidẽ intemperiebus caleſcẽdo vel frigeſcẽdo potiſſimũ. efficaciſſimę enim qualitates hæ ſunt. iã verò & humeſcendo, & areſcendo. eſuriendo verò, vel ſitiendo, 10 deficiente hîc humida, illic ſicca ſubſtantia. vulnerando verò, & erodendo, & tendẽdo, & premendo, & conuellendo: vnitate ipſa ſoluenda. Tota hac dictione conſtat, Gal. nõ ſimplicis, ſed multiplicis cauſæ meminiſſe. 12. etiã Meth. cap. 7. ita dixit: Porrò naturalis notitia nos docet, vitium id corporis ex quo ſit doliturum, aut continuitatis ſolutionem oportere eſſe, aut alterationem aliquam. Ecce vt diuerſas opiniones ipſe Gal. videatur excitaſſe. Qui tamen Galeni ſunt nimis ſtudioſi: ex ſola ſolutione continui fieri contendunt (id enim conſtanter & cum demonſtratione multis in locis videtur dixiſſe) & alterantia dolorem facere, quoniam continuum diſſoluunt. Quare ita hi cenſent: proximam cauſam doloris eſſe ſolutionem continui. hanc verò aliquãdo per ſe aduenire, vt cùm ſciſſio fit: aliquando ex magna & violenta alteratione, quæ cauſa doloris eſt, ſed remota. Atq; ita explicant Galeni verba, ſicubi inuenitur dicens: 20 dolor aut ex ſolutione fit, aut ex alteratione. quaſi diceret, aut ex ſolutione ſola & per ſe facta: aut ex ſolutione facta alteratione. hæc eſt receptiſſima opinio apud eos qui ſe Galeni hac tempeſtate iactant eſſe diſcipulos. Auerroes contrà omnino cenſet: qui lib. 3. cap. 21. contendit: dolorem in tactu ex intemperie fieri perpetuò. neque enim ſolutionem continui, cũ non ſit tactus proprium ſenſibile (ita loquuntur) quodq́; per ſe ſentiri poſſit, poſſe tactũ contriſtare: ſed accedere ſenſui cuique dolorẽ ex proprii ſenſibilis immoderatione: vt, dolẽt oculi aſpectu magni ſplẽdoris, & aures acuto ſonitu. Verùm ad hęc argumenta paulò infrà, vbi noſtrã ſententiã aperuerimus, reſpondebimus. Auicena & eius aſſeclæ vtrãque cauſam cenſent poſſe eſſe proximam, & dolorẽ nonnunquã fieri à ſolutione: nonnunquam ab intemperie, quæ non minùs quàm ſo-30 lutio poteſt eſſe doloris proxima cauſa. Qui probabilia videntur proferre. Nã in ratione doloris nihil aliud eſt, quàm vt ſit ſenſus triſtis (ſenſus, inquam, actu, non ſenſus potentia) cuius contrarium voluptas eſt, nempe ſenſus iocundus. facit autem ſenſum triſtem, quod ſubitò & affatim incidit corrumpẽs naturã: vt contrà iocundum, quod ſubitò & affatim incidit reſtituens ſentientem partem ſuæ naturę. & vt mirus dixit Hippocrates: dũ alteraſcit, atque corrumpitur natura, dolores fiunt. Sed non minùs corrũpitur natura alteratione vehementi, quàm ſolutione. conſtat enim natura, non minùs temperamento, quàm vnione. igitur ſi alteratio vehemens ſubitò incidat: excitabit dolorẽ, etſi non ſoluat. Alii fieri non poſſe, vt ita incidat, & nõ ſoluat contendunt, atque proinde dolorẽ facere. alij nõ has cauſas modò, ſed & diſtenſionẽ addunt: non 40 putantes neceſſe eſſe, diſtenſionẽ, quæ dolorẽ facit, continuũ diſſoluere: Quoniam, vt arbitror, ſæpè dolorẽ ex diſtenſione ſentiũt, & ſolutionẽ nõ vident. Sed Galenus loco paulò antè citato: quæ tendendo, erodendo, aut premendo, aut conuellẽdo dolorem excitant, continuum ſoluẽdo, dixit facere. Neque intelligo, quid ipſos ab hac ſententia Galeni deuiare cogat. nã cur ſit intellectu difficile, atque propterea fide careat: quę diſtẽduntur, ſolutionẽ cõtinuitatis pati? Mihi tantùm abeſt, vt ſit difficile: vt videatur ſolutio neceſſariò conſequens diſtenſionẽ. Sed omnes qui quæſtionẽ hanc diſputant, in eo verſantur tantummodo: an fiat aliquando dolor ſine ſolutione continui, an non poſſit. nam ſi non poſſit ſine ſolutione fieri: ſtatim putant ex cõtinui ſolutione factum. quãquam mihi multum videtur intereſſe: cũ ſolutione ſemper fieri, aut ex ſolutione. 50 Itaque nunquam fieri dolorem ſine ſolutione Galen. monſtrauit. nam & quæ alterãt ſubitò & vehementer, neceſſariò ſtatim ſoluunt: atque hunc cenſet præenarrato loco de inæquali intemperie, eſſe primum terminũ morbi, & doloris excitandi. non enim priùs intemperies tanta eſt, vt dolorẽ inferat: quàm tanta ſit, vt continuũ ſoluat. atque hac ratione verè ab Hipp. eſt dictum: Omnis morbus vlcus eſt, quia intẽperies antequam vlcus faciat: neque morbus eſt. Iam verò intemperies æqualis, & quæ in habitu

iam est, & neque dolorem, neque vlcus facit: si quis exactè loquatur, neque morbus debet appellari, sed incommoda natura. non enim est morbus, qui pugnet cum natura: sed in eam dispositionem natura cum morbo conspirauit. Itaque nunquam dolorem fieri sine solutione continui dixit Galen. Sed non semper fieri ex solutione continui, vt efficienti causa: imò nunc ab illa, nunc ab intemperie fieri conuincit ratio, & illud argumentum quod à secunda opinione est. Itaque nostra opinio est, quam etiam fuisse Galeni docebo statim: dolorem, vt ab efficienti causa aliquãdo fieri à solutione, aliquando ab intemperie. cæterùm semper solutionem esse cum dolore, quoniam intemperies omnis quę dolorem facit, continuum soluit necessariò: sed non proinde solutio per se est doloris causa efficiens. Sed ad hunc vsque terminum nullus eorum, qui scripsere medicas quæstiones, hanc produxit. quanquam Galenus haud dubiè illum attigerat. Quare tantum abest, vt hi scriptores, qui infiniti penè iam sunt, artẽ medicam, quam à Galeno acceperant, vlteriùs produxerint: vt quę ab illo dicta sunt non assequẽtes, illam retrocedere coegerint. Duodecimo libro Meth. cap. 7. ita scriptum est: An verò & ipsum vehementer calfieri, aut refrigerari diuisionem aliquam continuitatis efficiat, longiori fortasse disputatione eget: & demonstratum hoc quidem à nobis est in commentariis. De simpl. medic. facult. Verùm, quid agens quod vel vehementer calfacit, vel refrigerat vehementer, dolorẽ inferat, quærere: ad modò proposita minimè est necesse. siue enim vt substantiæ eorum, quę in sensum cadunt, continuitatem diuidens, siue vt eam confertim alterans, id ad eorum inuentionem, quæ dolorem leuabunt, indifferens est. Ex hac dictione tria hęc constant de sententia Galeni. Quæ dolorem faciunt calfaciendo, aut refrigerando, continuum soluere (quippe quod dicit in cõm. de simpl. medic. facult. fuisse demonstratum) sed an soluendo continuum, an temperiẽ cõmutando faciant, illum non definiuisse. Quare constat tertiò: multum interesse dolorem semper fieri cum solutione, aut semper ex solutione. vt si quis dicat: thapsiam, si dolorem facit, cõtinuum soluere, aut solutione dolorem facere. Nos verò recipientes à Galeno, quę docuit, & addentes quæ ille omisit, ratione ducti illud addimus: Alterantia non facere dolorem solutione, sed intemperie. Primò Galenus, vt hîc nihil definiuit: ita neque alibi inuenitur contrarius huic sententię, quę probatur hac ratione: Si quæ res refrigeraret multùm & subitò, tamen continuum nõ solueret: dolorem faceret. ergo cùm refrigerat, & dissoluit, non facit dolorem solutione, vt causa efficienti: sed vt necessariò coniuncta. fieri possit, an non, quod proponimus, nihil refert: modò illud non ignoretur, si fieret, futurum, vt & dolor esset. quod iam demonstro. Subitò, & affatim corrumperet naturam: ergo dolorem faceret. Aut dicito mihi, cur quæ corrumpunt naturam soluendo, continuum dolorem inferant: & quæ corrumpunt temperiem mutando, non inferant. certè des rationem probabilem nullam. Præterea dolor est sensus tristis: sensus efficiens causa est res illi obiecta: obiectum est sensui, quod sentimus: ergo quod sentimus, facit dolorem, nõ quod sentiri non potest. Nam etiamsi multa verbera homini apoplexia laborãti infligantur, dolorem non facient. Sed constat, dum homo ex calore dolet: calorem sentiri, solutionem non sentiri. si enim sentiretur, non esset dubitatum à viris sapientibus: fieret necessariò solutio aliqua, an non. Sanè Auicena & omnes eius asseclæ, Fieri posse dolorem intemperie, quin fiat solutio, profitentur: quod tamen non dicerent, si solutio sentiri posset. nam vt de illorum doctrina dicam nihil, certè sensus non erant expertes. sed neque nos ipsi, qui semper continui solutionem fieri dicimus in parte dolente: solutionem cognoscimus sensu, sed ratione. Igitur continui solutio non est semper efficiens causa doloris: tamen est semper necessariò coniuncta cum dolore. Illud etiam nos admittimus, fieri posse nonnunquam, vt alterantia tam vehementer incidant, vt solutionem continui quæ sentiatur, faciant: quæ tunc temporis per se dolorem excitabit: aut vt in tam tenellam, vel cute nudatam incidant particulam, vt dolorem, diuidendo continuum, faciant. ita frigida vlceribus mordacia sunt: sed tunc nemo non habet (etiam si sit sensus hebetissimi) sensum constrictionis cuiusdam, & compressionis. ex quo sensu huic passioni mordicationis nomen homines dederunt. Veruntamen negamus, perpetuò dolorem solutione fieri: quoniam neque semper solutio sentitur, cùm dolor fit. Itaque hæc esto regula: Quando solutio sentitur, dolor

lor fit à ſolutione: quando non ſentitur, fit ab intemperie, tamen cum ſolutione. Sed neque illud ex dictis carebit euidentia, cùm intemperies per ſe eſt ſatis magna & ingruens ſubitò, & præterea ſolutio etiam ſentiri poteſt: duos in eadem particula dolores excitari. quia duo ſenſus triſtes ſint, cùm ſint duo quæ contriſtent. Si verò intemperies magna ſit & ſubitò ingruens, & ſolutio non ſentiatur, aut ſolutio ſentiatur, ſed intemperies non magna ſit: vnum tantummodo. ſi hoc fit, ex ſolutione: ſi illud, ex intemperie. Neque quidquam prohibet: alterationem non tam vehementem, vt per ſe notatu dignam inferret ſenſui triſtitiam, ſolutionem quæ ſentiatur poſſe facere. id enim ex patientis diſpoſitione nonnunquam faciunt medicamenta in vlceribus mordendo: & ventus in oculis lacrymas exprimendo. Auerrois argumenta (nondum enim illorum obliti ſumus) phyſicæ cuiuſdam controuerſiæ videntur exigere deciſionem: poſſitne quod ſenſibile commune à philoſophis appellatur, ſentiri per ſe, an nunquam, ſine proprio? quam philoſophis modò permitto, nihil curans alterutrum dicatur. nam ſi ſolum ſentitur, nihil eſt difficile per ſe contriſtare ſenſum. ſed neque etiam ſi cum aliquo proprio: difficile eſt vtrumque accidens ſentiri, & alterum tantùm contriſtare. ſi ſcilicet illud ſolùm corrumpit naturam. Quare ego non dixerim triſtem ſenſum fieri à proprio ſenſibili, cùm eſt excellens: ſed à ſenſibili quod corrumpit, ſiue proprium ſit, ſiue commune. Nam quam rationem reddit Auerroës doloris, qui re ſoluente fit, eſt ridicula. Fit, inquit, ſolutio cum motu: motum neceſſariò conſequitur intemperies aliqua. Quaſi verò tantam oporteat lationem, quò ſolutio fiat, intercedere: vt tantum calorem faciat. Sed illud quod de dolore aliorum ſenſuum à tactu adducebatur ab Auerroë, ſolutione eget. Quam tamen Galenus ipſe ſcripſit primo De cauſis ſympt. ea à quibus ſinguli ſenſus immutantur percurrens, ac dicens: quæ viſum, & quæ odoratum immutant, guſtatúmve, aut auditum: cùm excellentia ſunt, dolorem facere ſolutione continui. nam amara rodunt, adſtringentia comprimunt, ſplendida & candida diſgregant, nigerrima congregant: ſonus etiam acutus dirumpit auditus organum, odores ſaporibus ſimiliter ſoluunt. Sed requiret à nobis aliquis: num hìc ſolutio continui cauſa eſt doloris efficiens, non ſolùm neceſſariò accedens, ac ſine qua non? Eſt ſanè. Cur igitur non eſt talis & in his, quæ alterando dolorem faciunt. Quoniam colores, odores, ſoni, & ſapores, nõ aliter quàm ſoluendo corrumpunt naturam: ſed alteratio ipſa per ſe eſt naturæ corruptio, non minùs, quàm ſolutio continui. propterea ipſa ſola per ſe contriſtat ſenſum: illa verò non per ſe, ſed ſolutione. Verùm hæc ex iis quæ paulò ſuperiùs diximus, fiunt manifeſta. Sed quoniam de cauſis doloris tam multa diximus: operæpretium fuerit non nihil etiam de voluptate dicere, nequid in hac lucubratione deſideretur. Plato in dialogo De natura, de cauſis doloris & voluptatis ſic ſcripſit: Paſſio violenter, præterque naturam abundè ſimulque nobis illata moleſta fit: rurſus quæ in naturam abundè ſimulque reuertitur, dulcis. quæ contrà fit, contrà. vbi non minùs requirit, vt mutatio fiat ſimul & affatim in voluptate, quàm in dolore. Quem Platonis locum tranſtulit Galenus ad caput ſextum primi libri De cauſis ſymptomatum, eadem Platonis verba repetens. Ex quibus locis illud apertè colligitur: Quò celerior ac magis repentina commutatio fit: eò voluptatem eſſe maiorem, dummodo ad naturam mutatio fiat. fiet autem hæc mutatio (ſi modò quæ de dolore diximus, non exciderunt) aut recuperato temperamento naturali, aut vnione partium. Sed huic ſententiæ contrarium videtur quod 12. Meth. cap. 7. ſcripſit Galenus, ita dicens: Nunc autem principium hoc quod apud omnes eſt in confeſſo, accipientes: neceſſariò affectum doloris eſſe, vel diuiſionem, vel alterationem, memoria repetamus ſtatim: ne alterationem quidem eam quæ ſenſim irrepit, dolorem inferre animali poſſe. ſed eam mutationem, quæ dolore animal ſit affectura: tum confertim factam, tum violentam eſſe neceſſariò. videntur enim corpora nõ ſolùm cùm extra naturam confertim aguntur, triſtem mutationem ſentire: ſed etiam in ipſo ad naturam reditu, niſi eum paulatim accipiant, dolere. Valeriola ad conciliandum hac in parte Galenum ſibi ipſi, ad antiperiſtaſin confugit: eoque multa non admodum ex re ipſa refert, & reſpondet obſcurè: Diximus nos in primo huius operis libro capite quinto, quàm ſint abſurda, quæ de antiperiſtaſi à philoſophis dicuntur, quibus

eo loci subscribit Valeriola. sed propositæ modò controuersiæ facilior est, & verior dissolutio. Nam quanquam hîc videtur Galenus contraria protulisse, non fecit. sed ita est intelligendus, Repentinam mutationem, quæ, quia repentina est, inæqualem conspicuè facit intemperiem, dolorem facere, etiam si versus naturalem habitum alteratio fiat: sin minùs, quò velocior est, eò maiorem voluptatem conciliare. Quòd verò hic sit verborum Galeni sensus, ex eo exemplo, quo vtitur, intelliges. Vngues, inquit, perfrigerati si admouentur igni repentè, dolent: quanquam quod frigidum est, versus dispositionem naturalem mouetur incalescens. sed vngues eo tempore propterea dolent: quòd inæqualiter admodum alterantur, & propterea quòd flatus, qui intra perfrigeratos vngues est, distenditur, & agitatur. Additum verò est, admodum inæqualiter. quia omnes intemperies, quæ non sunt factæ, sunt inæquales: inferentes verò dolorem, illæ tantùm, quæ magnã habent inæqualitatem. Itaque colligimus, ex contrariis omnino causis affatim ingruẽtibus, dolorem & voluptatem fieri. De quorum vtrisque quantum nostrum institutum ferre potest, diximus. non enim partes artis medicæ, vt alij scriptores, suscepimus pertractandas: sed dirimendas quæstiones medicas.

An omnis intemperies possit facere dolorem, an tantùm calida & frigida. Cap. VI.

SED quando monstratum est, intemperiem posse per se facere dolorem, vt causam proximam: age deinceps, quæ intemperies sit ea, quæ potest, disputemus. An quatuor omnes primæ qualitates cùm immodicę fiunt: an nonnullæ illarum possint, nonnullæ illarum minùs. Nam Galen. ipse huic controuersiæ ansam præstat: qui videtur modò ita dicere, modò aliter. Lib. De inæqual. intemp. vt superiori cap. retulimus, ita scripsit: Quapropter mirus dixit Hipp. iis quibus alteratur, corrumpiturque natura, dolores fiunt. alteratur autem & corrumpitur cuiusque natura, cùm vel calefit, vel frigefit, vel siccescit, vel humescit, vel eius vnitas soluitur. libello Artis medicin. cap. 80. inquit: Dolor autem, quemcunque obsederit locum, aut continuitatis solutionem, aut subitam alterationem ostendit. soluitur autem continuitas incisione, exesione, fractione, tentione: alteratur verò substantia à calore, frigore, humore, & siccitate. Tamen lib. 1. De sympt. caus. cap. 6. ita scripsit: Ab alterantibus (inquit) naturam, & corrumpentibus, dolores fiunt. quippe illud corrumpentibus, celeritatem simul, ac magnitudinem mutationis indicat. Sanè tactui accedunt magnæ mutationes naturæ à frigidi calidique incursione: præterea ab his, quæ quassandi, secandi, vel distendendi, vel exedendi vim habent. quippe humidum & siccum, sine calefactu vel refrigeratione, citra violentiam corpus contingunt. 12. Meth. cap. 7. cùm disputaret ex professo de doloris causis, inter alterationes meminit solùm caloris & frigoris: humoris & siccitatis nulla facta mentione. Videtur itaque Galenus in duobus locis prioribus ex libro De inæquali intemp. & Arte medicinali asserere, dolorem ab omni intemperie posse excitari: & duobus his vltimis ex lib. De caus. sympt. & 12. Meth. ex solis duabus posse fieri, putà calore & frigore, asserere. Sed & 2. De compos. medicamentorum secundum locos, cap. 1. videtur diuersam ab his duabus inducere opinionem. quo loco ita scripsit: Vehementissimi igitur capitis dolores (erat illic sermo de dolore capitis) fiunt iuxta calorem & frigus, maximè cùm hæc inæqualia contingant: moderati verò iuxta siccitatem. humidas verò intemperies nullus consequitur dolor. Vides vt tres intemperies dicat dolorem facere, putà calorem, frigus, & siccitatem: vnicam non posse, putà humorem. Paulus libro tertio capite quarto, ita scripsit: Vehementissimi igitur capitis dolores à qualitatibus agentibus fiunt, maximè verò calida. qui verò ariditatem sequuntur, non tantam habent vehementiam: humida verò qualitas omni, quantum in se est, dolore vacat, nisi cum calore, aut frigore, aut humorum plenitudine coniuncta sit. Quæ sententia, quantum ego intelligo, desumpta est ex duobus Galeni locis eorum, quæ adduximus, quasi in vnam sententiam copulatis: ex primo de caus. sympt. & secundo de compos. pharmac. In hac controuersia distinguendum ante omnia est, quod proximo capite satis explicuimus: Qualitatem aliquam posse dolorem generare per se, quatenus temperiem mutantem:

tem: aut ex accidenti, quatenus distendentem, conuellentem, aut vtcunque aliter diuidentem. Præterea animaduertendum: Intemperiem posse esse aut solam, aut cum succo aliquo. Ita constituta controuersia, & his notatis, scire licet, quosdam citra distinctiones has dicere: omnes intemperies posse dolorem facere (idque apertè scriptum esse & in Art. medicinali & lib. de inæqual. intemp.) tamen humorem aut siccitatem obscurè, atque harum obscurissimè humorem: calorem tantùm, & frigus dolores posse facere manifestè. Huic sententiæ videntur astipulari hæc Galeni verba ex 12. Meth. φαίνεται δ' ἐναργῶς ταῦτα μόνα τῶν πλησιαζόντων ἡμῖν ὀδυνηρά. Cōstat verò illud ἐναργῶς idem esse, ac manifestè. ex qua dictione occasione sumpta dixerint: hæc dolorem facere manifestè, illa non manifestè. sed tamen quanquam reliqua non adeò discrepent: tamen Galen. humorem dolorem aliquem excitare negauit, & negauit humorem & siccitatem posse affatim ingruere. quo semel negato, non ampliùs dubium est, vacare dolore. Quare mihi videtur in hac questione probabilissimè loqui Leonhartus Fuchsius in comment. librorum de symptom. caus. dicens: Calorem & frigus posse facere dolorem, etiam sine materia, & per se, quia sunt qualitates, quæ per se possunt repentè corrumpere naturam: siccitatem posse facere dolorem, nudam quidem illam (nuda vocatur intemperies, quæ est sine quopiam succo) sed non per se, neque acerbum dolorem. vt siccitas cùm ad conuulsionem trahit partem, nuda quidem dolorem facit: id tamen non per se, sed per tensionem. humorem nudum neque per se, neque ex accidenti dolorem inferre. Sed vnicum tantùm modum dolorem generandi humori superesse, quo nulla qualitas carere potest: putà cùm coniungitur cum succo humido tantùm, aut humido cum calore, aut frigore. quem modum constat omnino esse ex accidenti. Nulla enim actio ita attribuitur qualitati, sed humoris copiæ. In hanc sententiam videntur cōuenire omnia autorum loca. Nam vbi Galenus dicit, omnes has qualitates alterare, aut corrumpere: nihil huic sententiæ est aduersum. alterant enim humidum, & siccum, corpus: sed quia paulatim id faciunt, dolores non inferunt per se. Sicubi omnes has qualitates dolores facere dicit: de intemperie, cum affluente succo interpretatur. Vbi tres qualitates dolorem facere asserit: de nudis dicit disputare, siue dolorem faciant per se, siue ex accidenti. Vbi duas dolorem posse facere negat, nudas & per se intelligit. Illud enim quod ad humidum & siccum alteratur: sola hac ratione non videtur dolere, nisi simul incalescat, aut refrigeretur. Nam si duas simul intēperies patitur corpus quodpiam: dolere potest, ratione scilicet qualitatis efficacis. neque quidquam aliud significare dicet Galenum 1. de causis sympt. cap. 6. dicentem: Quippe humidum & siccum, si absint calefactio & refrigeratio, citra violētiam corpus attingunt. ac si diceret: causa humida & sicca non potest dolorem facere, nisi eadem sit calorem aut frigus inducens. neque aliud quidquam significauerit Paulus loco citato. quanquam verba illa Pauli magis exposita sunt calumniis, quia de qualitate loquutus est: quasi ipse humor societate caloris, generandi calorem vim comparet. Sed quanquam dictio nō sit valde artificiosa, admittere potest interpretationem quā diximus. Ac modò nihilominus non grauabimur repetere. Humor nisi cum calore, aut frigore coniunctus sit, nullum dolorem facit. id est, membrū quod humescit, non dolet: nisi idem incalescat, aut refrigeretur. Sed quorsum Galenus monet: humidum & siccum non repentè ingruere, nisi cum calore aut frigore sit? & Paulus humorem nullum dolorem facere, nisi sit cum calore aut frigore: si nihilominus, etsi cum calore aut frigore talis qualitas sit, per se neque dolorem facit, neque auget? saltem humor non auxerit dolorem ex calore prouenientem, sed potiùs illum demulcebit. An, vt illud tantùm significarent: Etsi membrum ex humore, aut siccitate non dolet, posse tamen membrum humescens, aut arescens dolere? Videtur itaque hæc enarratio Galeni & Pauli sermonibus valde consentanea: deest tamen adhuc, quanquam reliqua omnia dicuntur eruditè, aliquid quod Fuchsius non videtur assequutus. quod cùm dixerimus, nihil hac in parte desiderabitur. præter dicta habet siccitas aliud quiddam, quo humor caret. quod scilicet est, cùm siccitas nuda potest esse causa doloris per se: quia est, cùm possit repentè ingruere, vt cùm siccitas ab vrente calore generatur, fitque tunc sensus vstionis: quem symptoma compositum esse dico ex sensu caloris & siccitatis. Sed hoc accidere non potest siccitati, cùm à siccitate ge-

neratur. nam siccitas lentæ est actionis. ex inustione verò dicto citiùs videmus membrum quodpiam arescere: non tamen perinde in humore fieri inuenias. hic enim neque cùm ab humore fit per se, neque cùm à qualitate alia ex accidenti, fieri potest repentè: non siquidem, vt calor vrens repentè desiccat, ita frigus ingens repentè humectat. Collegimus ergo iam modum alium, quo siccitas nuda & per se dolorem facit. Constat tamen id non posse facere solam, sed cum calore vrente coniunctam: atque hoc rursus modo discrepat ab humore siccitas, in generatione doloris. neq; verò est, quòd putes eum dolorem non fieri à siccitate per se, quanquam ea à calore ex accidenti fiat. nam innumeræ actiones per se prodeunt à rebus ex accidenti genitis. imò verò indifferens est modus quo res quæpiã genita sit: vt suæ actiones sint per se, aut ex accidenti. nam calor, qui motu genitus est ex accidenti, per se calfacit. ita siccitas quæ ex accidenti est facta à calore, per se est doloris causa. Ergo rursus hunc sermonem resumentes, ita statuimus: Calorem & frigus posse doloris esse causas nudas, & per se, & solas: siccitatem nudam & solam (sine alia inquã intemperie) sed non per se (id quod fit in conuulsione. est verò hic dolor moderatior) aut nudam & per se, sed non solam, vt fit in vstione: humorem nulla alia ratione facere quàm cum influente succo. Sed de hac controuersia hæc sunt satis. nam si quisquam volet aliquid calumniari: hic satis certò scio nihil quidquam poterit accusare, præterquam phrasis alicuius, aut dictionis proprietatem. quam tamen neque ipsam inueniet (si modò quæ diximus assequitur) adeò duram, aut difficilem. quòd si foret, tamen melius est antiquorum sententias interpretari blandiùs: quàm illos tractare acerbiùs. nisi tibi vis hac ratione comparare gloriam, quod video hodie facere quosdam nebulones.

De causis famis, & sitis. *Cap. VII.*

FAMES & sitis proprio indigent capite, etsi dolores quidam sint. sunt enim duo insignia symptomata. videndum ergo primò est, nomen famis cui rei detur. video enim nomen hoc multipliciter vsurpari apud Hippocr. & Galen. nam vbi Hippocr. dixit, Vbi fames, laborandum non est: Galenus nomen famis de penuria, aut defectu alimenti dici vult: non de ea, quam plærũque famem appellamus. libello de inæquali intemperie, famem & sitim inter dolorum species refert. lib. de vsu part. 5. cap. 8. In ore, inquit, ventris sensus est defectus eorum, quibus nutritur animal, quem appellant famem. Itaque in his duobus locis famem dicit esse sensum tristem defectus. tamen lib. 1. de caus. sympt. referens causas famis, inquit: Famem esse appetentiam, quæ sensum illum defectus consequitur. quanquam neque hoc videtur docere Galen. eo libro admodum constanter. nam paulò superiùs dixerat: ipse sensus suctus est fames. Sed mea (ne inanem quæstionem vlterius promoueam) nihil refert, modò res intelligatur: siue sensui defectus detur nomen famis, siue appetentiæ, quæ ex illo sensu fit. Sed certum est dicere, Famem consistere in ambobus: putà in sensu suctus aut defectus, & appetentia repletionis, quæ necessariò sensui illi adiuncta est. iam verò illud, quod quidam disputant: An appetentia, quæ per famem fit, sit ad fugiendum dolorem, an ad potiendum alimento: superat omnem diligentiam. Nam perinde mihi videtur ac si quæras: appetat ne aqua, quæ præter naturam calet, reductionem, vt sit frigida, an ne calida sit. quam quæstionem illis do, quibus ea est digna, iis scilicet, qui eam disputant, & nihil maioris momenti vnquam docent. Nobis interim animaduertendum est, Famem omnem, & sitim esse dolorem, tamen non semper esse symptomata: sed cùm naturæ modum non excedunt, esse secundum naturam. fiunt enim hæc duo tunc maximè ex certis periodis, cùm animal bene valet: & cedunt ambo in maximam vtilitatem animantis. & præterea fiunt ambo citra omnem morbum: quod symptomatis non posse contingere, paulò superiùs aduersus sophistas demonstrauimus. Adde horum defectum esse symptoma. in quo genere sunt duplicia: integer defectus famis, & sitis, & diminutio alterutrius. quo manifestiùs constat: ipsa non esse symptomata, siquidem ipsorum defectus ex malo est. Itaque iam hinc colligimus: non omnem dolorem esse symptoma. Sed quoniam notitia causarum famis & sitis, quæ sunt symptomata, ex naturalibus causis pendet: age de his tantil-

tantillum dicamus, ac primo loco de causis naturalis famis. Hanc dicit Galenus 1. de caus. sympt. fieri inanitione venarũ, quæ ex ea resolutione, quæ hominibus perpetuò accidit, fit, appetentiam naturalem faciente: quà venę ex ventriculo sugunt, huncque suctum sentiente ventriculo, & proinde appetente cibos. Itaque quinque hæc inquit symptomata ordine sese consequi: defectũ in venis, appetentiam naturalem, suctum, sensum suctus, & appetentiam animalem. Sed his videtur aduersum quod lib. 3. de facult. natural. cap. 13. docetur à Galen. Ventriculum, postquam compleuit concoctionem primam, conuerti ad appositionem: atque interim dum hæc agitur, hepar sanguinem generare. completa appositione conuerti ad assimilationem, quę dum agitur
10 in hepate, reliqua membra apponere. cùm verò membra iam nutriuntur, ventriculũ omnia confecisse. atque hoc tempore, nisi cibi assumantur, resumere illum ex hepate & venis: aut, si id denegetur, trahere aliorum membrorum recrementa. Hæc non videtur constare cum prioribus. nam si ventriculus est, qui primò exinanitur, & membra externa omnium tardissimè: quomodo membra appetunt priùs, quàm venter esuriat, potissimùm si secundum naturam habet? nam illud tempus est, quo esurimus naturaliter, quo primùm venter vacuus est cibo, & perfecit refectionem priorem. sed id fit antequam venæ exhauriantur: ergo ante illarum inanitionem fit fames. Sed ne hæc nos discrucient, considerandum est, Vẽtriculum duas habere refectiones: aliam ex chylo, quem apponit suis tunicis, aliam ex sanguine, quem deportãt venæ, quæ per
20 illius tunicas distributæ sunt. prior illa refectio completur, antequam prius pabulum in membris consumptum est: tamen hanc, vt completa est, excipit secunda alia, quæ eodem tempore fit, quo reliqua membra nutriũtur sanguine, & eodem tempore perficitur. proinde venter non antea esurit: quàm membra omnia nutrita sunt. non enim antea deficitur interno pabulo. Adde his, Ventriculum non tam paruam chyli portionem sibi reseruare, vt statim ac nutritus est, desiccetur: sed madidus est satis multo succo, vsque dum suctu desiccatur, eoque ante tertiam concoctionem fames non venit. vt vel hinc constet, falsò Leonhartum Fuchsium dicere (quod tetigimus in primo libro, & modò res ipsa fert, vt declaremus) Ventriculum priùs esurire naturaliter, quàm portio melancholiæ à liene in illum reiiciatur, eoque illius vsum esse non posse
30 excitationem famis naturalis. quod in hoc loco disputandum foret: nisi in illo copiosiùs dixissemus, quàm vt modò repeti debeat, à nobis pręcipuè, quibus institutum est, de nulla re pluries dicere. Redi itaque rursus hinc, quicunque controuersias has legis, in quæstionem vigesimam primi libri. illo enim loco monstratum est, quod modò ad dicenda assumimus: non tantùm esse famis naturalis causam, quam modò diximus, sed præter eam aliam, influxionem scilicet quotidianam melancholiæ. His itaque statutis, causas præcipuas famis recensere, nihil est difficile. Nam symptomata in læsione huius appetentiæ, quæ sensui defectus coniuncta est, sunt aut in defectu, aut in deprauatione. in defectu duo: quia aut integer defectus est, aut non integer. in deprauatione totidem: quia aut plus satis appetimus, aut alienas qualita-
40 tes. illud appellatur canina fames: hoc, pica. Ex canina fame, cùm eatenus procedit, vt iam ex intemperie ventriculi sensus corrumpatur, & cum eo appetentia, aucta tamen indigentia vehementer: fit ille affectus, quem Galenus appellat βυλιμίαν. habes definitionem huius morbi secundo aphorism. comment. duodecimo. Ergo defectus aut diminutio huius appetentiæ fient, ablatis, aut diminutis causis appetentiæ. hæ sunt suctus, & sensus oris ventriculi, & influxus ille melancholiæ. Tollitur, aut minuitur sensus in ore ventriculi, ex quauis intemperie, quæ plurimùm crescit. quanquam inter omnes intemperies, quæ omnium citissimè tollit famem, est calida: quia hæc præterquam quòd, vt aliæ, obest sensui, laxat, omnium tardissimè frigida. Hæc enim interim dum sensum non tollit, famem auget. cessat suctus, cùm
50 aliqua de causa non fit corporis resolutio. prohibetur influxus melancholiæ: cùm obstruitur via, quæ est à liene in ventriculum. iam verò canina fames, cùm sit fames supra naturalem mensuram aucta: fiet auctis causis famis naturalis. has diximus esse duas, resolutionem, quæ suctum facit, & succum acidum. ergo habebit hæc fames causas duas: venarum suctum nimium, & nimiam redundantiam acidi succi & frigidi in ore ventriculi. Per famem hanc, cùm fit ex prima causa, venæ

rapiunt alimentum è ventriculo antequam coquatur, & distrahunt importunè, nihil in ventriculo consistere permittentes: atque ita perpetuò esuriunt. sed hîc fortasse rursus, non oblitus eorum quæ paulò antea diximus, argumenteris: hæc eadem euentura per famem naturalem, si ea fit quo tempore diximus. cùm scilicet venę iam refectæ sunt, & propter resolutionem sugunt, conuersæ in ventriculum. nam si antequam cibus assumptus est, venæ sugunt: ergo & nuperrimè assumptum ad se allicient. nam aliter, quid facient interim, dum coquitur in ventre cibus? nunquid expectabunt, cessantes interim? at id non licet membris naturalibus. Animaduertendum est, hoc differre eum suctum, qui famem naturalem facit, ab eo, qui maiorem: quòd ille incipit fieri, cùm nondum est facta multa resolutio, sed cùm adhuc superest alimẽti aliquid, ad quod interim conuertantur: hic, cùm vehemens est circa omnes venas inanitio, & circa omnia membra resolutio. Nam membra laxa nõ retinent, & à debilibus membris & non retinentibus, sed dimittentibus potiùs ea quæ habent, reliqua membra rapiunt: etiam si nondum indigeant extremè. ita dum concoctio in membris fit, cùm nondum est integrè facta, neque ea resoluta sunt: incipiunt trahere ex vẽtriculo, quia ille laxus est, & dimittit. tamen cùm deinde per famem corrugatur, retinet, quin & reposcit à venis quod dimiserat: illæ verò tunc conuertuntur ad reliquum quod habent alimenti, & eo fruuntur, vsque dum accipiunt nouum. Adde, conficere interim membra recrementa, si quæ habent coctilia: reliqua attenuare, & vacuare. hoc enim commodius erat animanti: quàm vt perpetua repetitione cõtinenter alimentum ingereretur, ita multorũ morborum occasio futurum. Ex alia occasione cùm fit fames: fieri potest ex pituita acida, & ex melancholico succo redundante in ore ventriculi. Quin & ex quocunque humore frigido, etsi acidus non sit: si facit diarrhœam (ita vocant eam affectionem, per quam nihil retinetur in ventre: sed talia euacuantur, qualia ingesta sunt) tunc enim laborat ventriculus intemperie frigida, & assiduo defectu. Symptoma aliud, quod vocant picam, fit ex redundantia prauorum humorum, similia appetente ventriculo his, quæ interiùs habet. Sed argumentetur hoc loco aliquis non sine multa probabilitate sermonis: hac ipsa ratione oportere ventriculum illa ipsa auersari, quæ appetit, quòd talia interiùs haberet. Nam dicente Galen. lib. art. medic. cap. 63. Intemperies naturales ventriculi appetunt similia sibi: quæ verò sunt præter naturam, appetunt contraria. sunt hæc illius verba. Intemperies quidem ventriculi, quæ morbi ratione fiunt, hoc differunt ab iis, quæ naturales existunt: quòd contraria, non autem similia appetunt, quemadmodum naturales. hæc Gal. Sed ipsa ratio missa illius autoritate, videtur hanc sententiam confirmare. Nam si nõ sumus obliti eorum, quæ paulò antè diximus de causis doloris & voluptatis: illa appetet vẽtriculus, quibus delectabitur, & illa auersabitur, quibus dolebit. delectabitur his, quibus trahetur ad suam naturam: dolebit iis, quibus auertetur à sua natura. sed temperies naturalis contrariis trahetur extra suam naturam, non naturalis contrariis trahetur ad naturam. ergo temperies naturalis contrariis dolebit: non naturalis contrariis delectabitur. nimirum quod naturale est, exposcit conseruationem: quod præter naturam, medelam. Si igitur hæc ita habent, cùm humores praui in ventriculo præter naturam redũdent: ad contrariorum appetentiam prouocabunt, non ad similium. Sunt qui respondeãt, Intemperiem illam per quam alienæ qualitates appetuntur, factam iam esse: & propterea allicere vt naturalem, in similium appetentiam. itaque hi, quod ad quæstionẽ, quam obiter modò disputamus, attinet, dicunt: naturalem intemperiem appetere similia, eam quę est pręter naturam, si facta est, appetere vt naturalem: si verò fit adhuc, appetere contraria. quod verò attinet ad argumentum, respondent vt diximus: eam intemperiem quæ in picam deducit, esse iam factam. Cæterùm solutio hæc mihi non placet: quãdoquidem assumit rem planè falsam. appetunt enim magna ex parte grauidæ absurda edulia à principio conceptionis vsque ad tertium mensem, cætera trãsigunt sine corrupto appetitu: quorum neutrum fieret, si modò facta esset ex intemperie. neque enim tam citò fieret post conceptum: neque tam citò tolleretur postquam esset facta. Ergo his missis videtur dicendum: dispositionem omnem naturalem corporis, similia appetere (nam & conseruationem appetit) præter naturã, dissimilia, quia hæc curationem indicat. cæterùm hæc intelligi de intemperiebus, quæ sine succi redundan-

dundantia sunt. nam quæ sunt cum succi redundantia, cùm succi admodum imbibiti sunt in tunicas ventriculi: potiùs appetunt succis ipsis, quibus madēt similia, etiam si illi præter naturam congesti sint. huius rei hæc est causa. humor qui totas tunicas iam penetrat, quantumuis noxius sit, molestiam non infert. non enim id, quod alterauit & quietum est iam, infert molestiam: sed id, quod alterat denuo. succus ergo qui aduenit similis ei, qui totam antea tunicam imbuebat, perinde afficit, ac si non adueniret denuo: sed in ipsa tunica multò antè esset, eoq; molestiam non infert. qui verò illi dissimilis aduenit, mouet contrarii gratia linguam variè, agitatq; quietum priùs succum: ac propterea dolorem facit, quem 10 sua sponte refugit natura. nam scire licet, cùm eadem tunica sit linguæ & palati, & omniū partium oris, quæ est & ventriculi interna tunica: eodem modo plærumque affectam esse linguam, quo & os ventriculi. igitur hæc hac ratione contingunt. Neque verò cuiquam videri debet dubium (vt interim huic quoque argumento respondeamus) intemperies naturales ad similium appetentiam allicere: eò quòd biliosi magna ex parte videantur oleribus & frigidis aliis edulis delectari, quæ pituitosi frequenter reformidant. hæc enim eò fiunt, quòd, vt Galen. dixit capite 63. artis medicinalis, calidus calidorum lōgo vsu, & frigidus frigidorum magis offenditur: quanquam primum occursum frigidorum frigidus, & calidorum calidus iocundiùs excipit. eoq; cùm biliosi à calidorum longi-20 ori vsu se lædi multò antè experti sint, contrariis eligunt vti: pituitosi eadem ratione. Adde his intemperies has extremi lapsus, potissimùm quæ qualitatum efficacium, cuiusmodi calor & frigus, sunt, raró intra gradum naturalem consistere: sed leuissimis ex causis calidos incalescere, frigidos refrigerari præter naturam. cumq; tale quidquā sunt perpessi: appetere eos medicamenta, & nō alimenta. verùm de fame naturali, & præter naturam, & eius causis hæc sint dicta. quibus & quæ de siti dici possunt, proportione respondent. Sitis est appetentia potus: vt fames est appetentia cibi. sed de eius causis videtur esse controuersia. libello de inæquali intemperie disserens de causis dolorum, qui per famem & sitim cōtingunt, inquit Galen. Sitiendo verò, & esuriendo: deficiente illic humi-30 da, hîc sicca substantia. quo loco reprehenditur à quodam neoterico Hieremia nomine, quòd sitim ex defectu humidæ substantiæ fieri dixerit: ac non potius ex intemperie calida, aut sicca, aut calida & sicca, vt 1. de caus. sympt. cap. 7. scripsit dicens: At salsa & biliosa cacochymia ventrem mordēte, potio magis, quàm cibus appetitur. præterquam enim quòd calefiat, sicceturq; ventriculus: quæ vtiq; sitis causa est. Primo etiā de simpl. medicam. facultate cap. 32. Quippe cùm & sitis duplici ratione proueniat: partim humoris inopia, partim caloris copia. censet itaq; Hieremias: Galen. loco citato ex lib. de inæqual. intemp. sequutum esse opinionē antiquorum, in aliis verò locis propriā, argumentaturq; , si sitis ex defectu substantiæ humidæ fieret, & fames ex defectu siccæ: necesse esse, vt sitis 40 famem perpetuò antecederet. siquidem substantia humida citiùs consumitur, quàm sicca. contrarium verò fieri semper videmus in his, quorum corpora bene habent: fames scilicet ante sitim vrget. Hoc argumentum illum vincit, quod tamen Aponensem non vicerat, qui differ. 118. illud sibi obiiciens responderat: faciliùs dissolui humidam substantiā, quàm siccam. tamen esse illius multò plus: vsque adeò vt possit priùs deficere, quæ solutu difficilior est, tamen pauca, quàm quæ facilior, sed multa. Mihi neuter videtur mentem Gal. assequutus. Nam potus ad nullius substantiæ corporeæ reparationem est: nisi id ex accidenti cōtingat, eò quòd eadem substantia sit cibus, & potus, cuiusmodi est vinum. alimentum, vt tale est, nutrit: potus (vt dictum est à Galeno 4. de vsu partium, de sentētia 50 Hippocr. libello de alimento) est vehiculum alimenti. itaq; vt cibus est ad nutritionem necessarius: ita potus ad distributionē. si quid est & cibus, & potus: vtrūque præstat. præter hæc præstat vsum alium eximium potus ventriculo: bonam & facilem cōcoctionem. nam cùm multæ sint concoctionum species, quæ alibi dicentur opportuniùs, quàm in hoc loco: ea quę agitur in vētriculo, est similis elixationi. proinde non rectè, & vt oportet, fit: nisi in ventriculo sit humor, neq; is

exiguus. vruntur enim sine hoc potiùs cibi, quàm vt coquantur. hoc præstat potus ventriculo. Ex his ergo haud est intellectu difficile: quãdo excitetur naturalis sitis. Nam succus hic, qui potu hauritur: it (quod ex Galeno in 3. huius operis lib. mõstrauimus) partim in renes, partim in venas totius corporis. illa pars mingitur, hæc exsudatur. Venæ indigẽt succi sero similis, illa portione quam habent: tum ad penetrationẽ sanguinis è maioribus in minores venas, tum etiam ad earundem venarum attemperationem. afficiuntur enim intemperie vehementi, cùm continent succos synceriores. dicti humoris defectu fit sitis: non resolutione partium in corpore humidarum. nam omnis resolutio partium corporis, famem facit. omnis enim cibo reparatur. ergo cùm multus humor est exsudatus, aut occulta expiratione resolutus: venæ trahunt ex ventriculo sero similem humorem, ille aridior hac tractione factus & calidior (quia ab iis humectabatur, & attemperabatur in calore) appetit potum. hanc tractionem vehementem potus ex ventriculo, licet tibi videre euidẽter, consideranti: quàm celeriter aqua, cum vehementi siti ab exercitato homine in æstate potissimùm bibita, exsudetur. Fit præterea non sine causa sitis naturalis (quamuis antea nulla esset) ex assumptione cibi, eius potissimùm, qui solidior substantia sit. hic enim imbibit humorem: & hac ratione desiccat ventriculum, ac calfacit. præterea ventriculus incipiens agere in cibum, sine humoris necessaria copia: facit affectum similem vstioni, qui sitim vrgentem excitat. experieris hæc manifestè: si aliquanto tempore, ingesta cibi consueta quantitate, à potu abstinueris. Vides ergo, vt deficiente humida substantia sitis fiat, & ex calore ac siccitate: quæ defectus humidæ substantiæ facit. estq; hæc species sitis naturalis, nisi quantitate fiat præter naturam. nam vt diximus defectũ alimenti, & suctum siccioris substantiæ, cibi scilicet, famem naturalem facere, nimium tamen defectum, famem eam quam caninam dicimus: ita scire licet, defectum substãtiæ humidæ, putà potus, & illius suctum, sitim facere naturalem, nimium tamen facere sitim aliam, proportione caninæ fami respondentem. hanc licet videre in diabete. Sed vt fames nimia ex causa frigida fit, aut ex redundantia humoris acidi: ita nimia sitis fit ex intemperie calida & sicca, aut ex redundantia humoris salsi. illud euenit per febres ardentes, hoc per hydropem ascitem. Ex his manifestum fit, meritò homines esurire, priusquam sitiant: fame scilicet, & siti naturali. priùs enim fit indigentia cibi, quàm vehiculi. tamẽ nonnunquam sitiunt homines præter naturam, antequã esuriant. quod fit in iis hominibus, quibus os ventriculi nimis est calidum. hi enim quanquam indigeãt cibo, prohibente id calore, non esuriunt: & quanquam cibum non ingesserint, ex intemperie desiccante sitiunt. qui statim vt biberunt: attemperato ore ventriculi, incipiunt esurire. Sed de famis & sitis causis satis fuerit hæc dixisse: si modò tantillum addiderimus, vt consequentiæ eorum quæ dicuntur, studiosos semper admoneamus. quandoquidem dictum paulò antè est, famem & sitim dolores quosdam esse: & paulò superiùs monstratum est, dolores omnes fieri ex solutione continui, aut intemperie, & neque eos, qui ex intemperie fiũt, fieri posse sine solutione. oportet ergo & famem & sitim fieri ex solutione, vel saltem cum solutione. sed ex qua quæso solutione fiunt? sunt enim ambæ passiones penuriæ sensus, altera cibi, altera potus: tamen penuria neque solutio continui est, neq; accidens quod tactu percipiatur? Respondendũ, Famem esse sensum suctus, & compressionis, aut contractionis, aut vtcũque aliter lubet appellare, per se: defectus, per accidens. nam cùm defectus priuatio sit quædam: non videtur posse per se instrumentum sensus alterare. compressionẽ tamen, aut contractionem diximus in iis esse, quæ soluendo inferunt dolorem. iam verò calorem & siccitatem, ex quibus sitim oriri diximus, nihil est difficile dolorem per se facere: (id enim etiam antea monstratum est) neque interim continuum in ventriculo soluere, quod in aliis omnibus membris solent facere, miri quidquam habet. quare tempestiuum iam est capiti huic dare finem.

De ira, & an possit aliquem interimere. Cap. VIII.

IRA, est feruor sanguinis in corde, motus timori contrarius: dicentibus Aristotele septima sectione problem. 17.& Gal.lib. De causis morborum primo. Nam quanquam ab Aristotele Rhetoricorum secundi capite secundo dictum sit: ira est appetentia vltionis cum dolore propter apparentem immeritò contemptum: tamen declarante Galeno 2. de sanitate tuenda, accidens quoddam iræ est, non eius essentia, vltionis appetentia. quod patet verum esse, cùm & in odio etiam hæc appetentia sit. alii omnes animi motus, quemadmodum cùm vehementes sunt, corpus extra naturam alterant: ita cùm eorum vehementia plurimùm crescit, possunt repentè hominem interimere. Sola ira videtur ab Hippocrate & Galeno excepta: vtpote ex qua homini non possit mors accidere. quanquam neque id est tam perspicuum, vt citra controuersiam transigendum sit. libro secundo de causis symptomatum ita scripsit Galenus: Ab ira nemo interiit: vtpote neque calore perfrigerato, neque robore soluto. si igitur ab ira robur virtutis non soluitur: non potest, quantumuis increscat, esse lethalis. Quarto de causis pulsuum capite primo, iræ pulsum vehementem esse dicit: quæ pulsus differentia non potest comparari, nisi robore aucto, aut aucta contentione, & robore non soluto. Præterea ira contrahit viscera in seipsa, & in cor & caput trahit sanguinem & spiritum: vt docet Hip. 6. epid. com. quinto his verbis: Excandescētia attrahit & cor & pulmonem in seipsa: & in caput calidum & humidum. Galenus in commētariis asserit caloris vitalis debilitati iram remedio esse. Hip. rursus 2. epidem. Danda (inquit) est opera, vt ira excitetur: & caloris, & succi recuperandi gratia. Igitur potiùs auget robur, quàm debilitat. Sed ex natura rei est magnum argumentum. nam ira neque est motus spirituum ad interna, neq; ad externa: sed feruor circa cor. non est ergo, quod debilitet. Sed contrà videtur esse quòd Galenus 12. methodi cap. 5. ita habet: Tristitiæ verò, & anxietates, & iræ: eo modo lædunt, quo multæ vigiliæ, quòd vires resoluunt. Et rursus paucis interpositis inquit: In omnibus eiusmodi symptomatis manifestè videntur ægrotantes tum animo linqui, tum viribus resolutis esse. Ergo hoc in loco iram, non minùs quàm tristitiam & vigilias fortes, vires resoluere dicit. quare non minus quàm illa, videtur posse interimere. nam si natura sua vires soluit: quò maior erit, eò soluet plus. quare aliquando poterit vsque adeò increscere: vt mortem afferat repētinam. Nonnulli huic Galeni loco, qui nuper citatis apertè contrarius esse videtur, ita respondent: iram cuius hîc fit mentio, non esse eam, quæ propriè ira nuncupatur, sed tædium, aut affectum aliquem iræ similem. cæterùm hi videntur respondere, nulla probabili ratione permoti. nam eodem nomine vsus est 12. meth. & 2. de causis sympt. Illic enim est ὁι θυμοὶ ϗ λῦπαι, hîc θυμωθείς. quare aliter ego responderim, Iram quidem, si sola consisteret, suo motu potiùs virtutem excitaturam, quàm extincturam: calore tamen posse nocere, etiamsi sola consisteret, siccando vigiliarum more. calfacit enim vehementer, ac proinde 6. epid. citato loco, in calidis naturis & affectibus præcipit iram deuitare. quoniam verò rarissimè, aut nunquam sola constitit ira, sed cum aliquo metu permiscetur: contrariis motibus calore & spiritu agitatis lædere potest, & animi deliquium facere. quemadmodum dicebatur 11. methodi. verumtamen quoniam contrarii motus sibi quodammodo resistunt: fit vt læsio non eatenus procedat, vt mortem faciat, vt gaudium, & timor. quemadmodum dicebatur 2. de causis sympt. quo loco non est vertendum, vt vertit Linacer, neque robore soluto: sed neque tono soluto. habetur enim græcè: μήτε τοῦ τόνου λυομένου. nam ira neque impetus ad interna, neque ad externa est: sed veluti tonus. quare iram interficere posse repentè ac per se, nullo alio priùs affectu præter naturam genito, non putauerim. cæterùm robur posse soluere, & syncopen facere: quanquam neque hoc per se, sed ratione aliorum, quæ cum ipsa coniunguntur, aut ipsam consequūtur. atqui vtrumq; horū videtur à Galeno dictum citatis locis. Sed nitetur aliquis fortassis ostendere, de sententia Galeni, iram non augere calorē: quandoquidem 2. lib.

de sanitate tuēda antę verba paulò antè citata, ita scripsit: Quanquam ira haudquaquam accretio, sed veluti feruor est caloris in corde. (paucis interpositis) Verecundātibus autem augetur insitus calor. His Galeni verbis apertè videtur significari: iratis non augeri insitum calorem, augeri tamē suffusis pudore. tamen intelligēdum est Galenum loco illo non negare, iram augere innatum calorem, non minùs quàm pudorē: sed declarare modum, quo in vtroq; illorū motuum augetur. Nimirum iratis augetur calor feruore: verecundantibus augetur motu sanguinis, & spirituum. Est verò hic sensus multò clarior in dictione græca, quàm in vulgari hac translatione. illa enim ita habent: αὔξάνεται δὲ καὶ τοῖς αἰδουμένοις ἡ ἔμφυτος θερμότης. id est, augetur autem & verecundantibus calor naturalis. quæ verba apertè innuunt: calorem iratis etiam augeri. tamen si exclusa particula copulandi, sola particula aduersitatis relinquatur: significabunt iratis non augeri naturalem calorē, & fiet nobis occasio controuersiæ, quæ in autoris verbis est nulla. sed hanc controuersiam iam diremimus.

De risu & fletu. *Cap. IX.*

RISVS tam est hominibus naturalis, vt proprii exemplum Porphyrio fuerit: quasi nihil inuenerit hominib. proprius, exceptis iis quę ipsius essentiæ partes sunt. tamen fit aliquando præter naturam vsque adeò: vt nonnullos constet risu Sardonico (quod est in prouerbio) interire. quanquam de hoc symptomate videas à Galeno alioqui diligentissimo, & ab aliis qui illum ætate cōsequuti sunt, scriptum esse nihil: neq; de ipsius risus causis, aut substantia quicquam esse apud illos. inter eos qui nostro hoc seculo habentur sapientissimi, Hieronymus Fracastorius & Franciscus Valeriola, viri ambo ingeniosissimi, non parum emunctas prodidere sententias. tamen in re adeò difficili, quæque apud alios scripta non sit: nihil mirum primos scriptores sententiis dissidere. quare nō fuerit inutile, neque à nostro instituto alienum: quod inter illos cōtrouersum est, disputare, & interim quod de hoc symptomate ab aliis omissum est, prosequi. Non dubium est Risum esse vibrationem quandam septi transuersi, & musculorum thoracis, & oris: atq; hāc vibrationem significare aliquem animi motum. sed quem animi motum significet, & qua ratione motus cordis moueat musculos: est controuersum. Fracastorius lib. de sympathia cap. 20. censet risum duarum passionum esse signum: gaudii, & admirationis. Valeriola sustulit admirationem: & solius gaudii, quod profusum est, dicit risum esse sobolem. tamen interim non respondet, quantum iudicio consequor, omnibus iis quæ à Fracastorio in suæ sententiæ confirmationem dicuntur. Argumentatur hic: ex duabus passionibus homines ridere, ex difficultate risus. nam hac ratione risus nimius grauis est. quanquā hoc alia ratione posse prouenire docet ipsemet dicens: Ideo accidere, quòd cor in perpetua illa expansione (vt ita dicam) non difflatur. tamen videtur firmioribus rationibus illius sententia posse confirmari. Experimento sentimus, homines ridere, quum occurrit res iocunda, & noua: atque quamprimum cessat aut iocunditas, aut nouitas, cessare risum. sed noua faciunt admirationem, iocūda gaudium: igitur risus ambas has passiones sequitur, gaudium, & admirationem. fortasse respondeat Valer. res iocundas propterea risum non facere, nisi nouæ sint: quòd quæ cōsueta sunt, passionem non faciunt. sed falsò hæc respondebit. nam risus cessat multò antè quàm gaudium: quando scilicet admiratio cessat antè quā gaudium. atq; cùm duo hęc risum faciant: cùm illorum alterum cessat, risus extinguitur, vtpote amborū proles. Sed rogem rursus: si potest à risu abesse omnis admiratio, cur solus homo ridet? non enim solus gaudet. An nō quia solus admiratur? nam obiectu rerum nouarum, alia animantia terrentur: homo vtpote rationabilis admiratur. terror verò tam longè abest vt moueat, vt etiam cohibeat risum. cur fatui rident plus hominibus intelligentia præditis, & pueri plus viris? an non quia hi leuioribus de causis plus mirantur? nam quòd sanguinei plus aliis rideant: causa est, quòd sunt hilariores. his contrà obiicit Valeriola: omnem admirationē efficere quasi suspensionē quandam animi, ob rei nouitatem

tem

tem & ignorantiam. quare risum potiùs prohibere, quàm prouocare. Addit preterea admirationem esse rerum nouarũ, & mirabilium: risum, ludicrarũ. Profert insuper multa exempla rerum ridicularum, quibus nihil subesse putat admirationis. sed, vt verum fatear liberè, magis mihi placet sententia Fracastorii hac in parte: quippe quæ omnibus problem. respondet probabiliùs. nam quanquam admirationem cum gaudio risum facere dicimus, tamen nõ proinde quò maior admiratio est, eò maiorẽ risum facere, nisi simul gaudium crescat ad portionem. cumq; admiratio valde magna est, & rei difficilis: non permittit profuso gaudio moueri, sine quo risus non consistat: tamen admiratio facilis, gratæ rei, ea facit risum. itaque magna admiratio facit ecstasin: facilis facit risum. Rogat Valer. quis rideat vbi serenitate summa magnos decidere imbres, aut æstate media ingentia oriri frigora viderit? immo verò quis vnquam tam tetricus fuit, mi Valeriola: qui hæc conspicere (nisi timorem incutiebat nouitas) citra risum sustineret? Quæ.n. quæso admiratio, rursus inquis, cadit: cùm scitos & paruulos nostros liberos complectentes, ob ipsorum gesticulationes, ob inarticulatũ sed lepidum sermonem, ob varios insultandi modos, ob ridicula & puerilia facta, in risum effundimur? sapientissimus es Valer. qui primas voces, lepidum sermonem, varios insultandi modos in infantulis, ne leuiter quidam miraris. Sed miror (quãquam non rideo) seuerum hominẽ etiam illa, cuius nulla admiratio est, ridere. habentur enim leuis mentis: qui ea, quorum minima admiratio est, ridẽt, nedum quorum nulla. dicis optimè, risus est rerum ludicrarum: sed quæ res ridiculæ sint, id demum est in controuersia. Ridemus (arbitror) conspecta re quapiam deformi admodum, & monstrosa vel magnitudine, vel figura. Solent eñ talia in aulis magnatum risus causa versari. tamen illa, si risus solius gaudii esset, nequaquã essent ridicula. nam gaudium est rei iocundæ: admiratio mirabilis. ratio iocunditatis est in bono: admirationis in nouo. tamen in re monstrosa nulla boni ratio cõspicitur, magis quàm in re vt oportet, comparata: sed nouitas. igitur gratia admirationis fiunt res ridiculæ. nam quæ citra admirationem vehementem (quæ stupor sit) aut citra terrorem, admirationem aliquam, aut insolentiam continẽt: ridicula sunt. itaq; quanquam sæpè ridemus, admirationem quæ subest, nõ persentiẽtes, aut propter facilitatem illius, aut propter consortium cum alio affectu: tamen subest tunc quoq; admiratio quæpiam, aut in cõspecta re, aut in eo, quod interim nobis in mentem latenter subit. Est cùm excitatur in nobis risus, citra alias causas, ex titillatu: quem non tam esse risum, quã risui similem motum, docet Fracast. cum Nicolao Florẽtino. quos hac in parte meritò damnat Valeriola dicens: verum risum esse. Sed huius decisio ex causa, qua hic risus fit, pendet. nam si eiusdẽ prorsus causæ est, cuius alter risus, cæteris etiam illi similis: non video, cur non sit risus verus. Arist. 3. de part. anim. cap. 10. calfactu septi trãsuersi dicit fieri, calore motu titillatus excitato, & in septũ trãsfuso. hæc Arist. quãquam ego non video: qui tantus calor possit attrectatis plantis pedũ, in præcordiis excitari. nam si, vt ipsemet Arist. inquit sect. 35. probl. 7. vicinia sentientis partis facit vt labra titillentur: faceret profectò lõginquitas, vt plantæ pedũ non titillarẽtur. non itaq; est, quantũ intelligo, hæc causa. sed partes quædam acerrimi sensus, ad quas musculorũ sunt capita: ex tactu sentiunt voluptatẽ, veluti delinitis carneis partibus. hæc voluptas, cùm repentè & latenter accedit, transfundit ad cor gaudium, cum quadã specie nouitatis. atq; ita non aliter ac ex aliis causis risus fit. hac causa contingit, vt nullus se ipsum possit titillare: quia nullius tactus potest sibi ipsi occultè occurrere. vt vel hinc rursus sumpto argumento, constare possit: risum non sine admiratione fieri. nam si solo gaudio, aut si solo calore fieret (si placet ita dicere cum Aristot.) hic qui fit titillatis: nihil faceret ad risum fraudulentus & clandestinus tactus. tamen scriptum ab Arist. ipso est quodam probl. dictæ sect. Risus alienatio quædam & fraus est: qua, qui in sede præcordiorum verberantur, rident. Sed illud superest vt contemplemur: qua ratione per gaudiũ mouentur septum transuersum, & musculi ex cordis passione, cùm sint instrumenta facultatis animalis. Primùm omniũ satis constat: cor non posse mouere musculos

per se. illud enim arterias solùm mouet. gaudium passio cordis est. sed risum non diximus solo gaudio fieri: sed illo, & admiratione, quæ passio rationabilis partis est. itaque hac ratione nihil mirum: instrumenta facultatis animalis moueri, ad prodendam admirationẽ gaudio coniunctã. neq; verò mirum, gaudium quoq; motu aliquo animali prodi: non quidẽ corde mouente musculos, sed animali facultate vitali consentiente. fit hinc rursus manifestũ: Risum naturalem liberum motũ esse, quia motus animalis est. tamen difficilè cohiberi aliquando: quia, etsi est animalis, est in numero eorũ, qui subseruiunt naturalibus. quod de respiratione dixit Gal. 2. de motu musculorũ. hæc itaq; est essentia, & hæ causæ risus naturalis. modò si de fletu naturali tantillũ addidero: de eisdẽ, cùm pter naturã sunt, dicã, quod psens exigit disputatio. Fletus est motus risui cõtrarius, animi etiam motũ aliquẽ repsentans. vt p illũ dilatatur cor, & cũ eo thorax, & faciei musculi: ita p hunc constringũtur. sed in facie p risum, q̃ ad os attinent, magis: p fletũ, maximè q̃ ad oculos. hæc cõpressio lacrymam exprimit: quæ ex eadẽ materia est, ex qua vrina, & sudor, putà ex sanguinis sero. sed vt vrina ex hepate, & sudor ex venis: ita lacryma ex humidis oculi partibus. docet hoc sine controuersia Aristot. sect. 5. pbl. 35. vbi ita scripsit: Lachryma sudor quidã est. mõstrat illud Arist. quibusdã argumentis. primũ ex modo substantię: est siquidẽ non aliter q̃ vrina, & sudor tenuis, & aquea substantia, & salsa sapore. ex modo etiã generationis: nimirũ generantur ex eisdẽ causis. Ambo exprimi sentimus calfactu, & motu vehemẽtiori. ii nimirũ qui rẽ quãpiam vehementiùs calfacientẽ faciei admouẽt, illacrymant: & qui vehemẽtiùs mouẽtur, aut equis insidẽt currẽtibus vehemẽter, maximè si humidioribus oculis sunt & cerebro. hinc etiã fit, vt cùm vehemẽtiùs ridẽt homines, effundant lacrymas, vt sudant sc. motu & calore, humore effuso. sed cũ causa quapiã tali lacrymæ nõ fiunt: animi motũ declarãt. vt risus gaudiũ cũ admiratione: itã fletus tristitiã, aut timorẽ. sunt .n. duo hi motus animi admodũ similes: p quos cor constringitur, atq; in eo calidũ innatũ. hinc fit, vt risu & fletu homines vtãtur: illo ad gratulandũ & salutandũ, lætũ animũ ita volẽtes ostẽtare, hoc ad commiserationẽ. fit ex dictis, vt pueri & mulierculæ facilè illacryment: quia affectib. animi faciliùs tangũtur, & humidiores sunt temperamẽtis. Cæterũ de causis, quib. hi duo motus symptomata fiũt: res exigit, vt disputemus. Risus & fletus pter naturã fiunt: ex morbo animi aut instrumẽtorũ. morbi animi, ex quibus hæc fiũt, sunt desipientiæ. vidẽtur nõnulli melãcholici perpetuò lugere, nonnulli etiã ridere. de qua desipiẽtia locutus est Hipp. 6. aph. 53. dicẽs: Desipientiæ quę cũ risu fiũt securiores. hac melãcholię specie suspicati sunt Abderitę laborare suũ Democritũ: quẽ tamẽ nõ cẽsuit Hipp. helleboro expurgandũ, vtpote sapientiss. & minimè desipientẽ. Quãquã ego non putauerim fieri posse, vt tã pfunda mentis cogitatio nullã melãcholiæ speciẽ peperisset. ea .n. est humanæ mẽtis imbecillitas: vt sapientiss. quiq; in desipientiã relabãtur. quare risum Democriti & fletũ Heracliti, quãquã ex sapiẽti cõtemplatione pcesserint: tandẽ nõ abfuisse à symptomatis melãcholiæ, soleo suspicari. Ex vitiis etiã ad corpus relatis fiũt hęc duo symptomata: risus ex percussione septi trãsuersi, agitato simul interiùs calido innato, vt nõ possit facultas septũ continere. est .n. quasi motus quidã conuulsionis. qualẽ risum cuidã accidisse lãcea confosso latere, refert Arist. 3. de part. animal. atq; ex vehementi ictu scio ego cuidã superiorib. annis accidisse. nõnunq̃ ex calfactu quodã earũ partium: quomodo crocũ potu risum præter naturã facere suspicandũ est. Est cùm ex cõuulsione fit in partibus faciei risus species: quæ tamẽ nihil minùs, quàm risus est. Fletus symptoma ex nimia sero similis humoris redundãtia fit. quæ aut in ipsis oculorũ partibus generatur, vt in iis qui intemperie humida cum substantia laborant: aut ab aliis partib. influit, vt quorum oculi fluxione laborant. horũ .n. vtriq; solent illacrymari. simili quadã ex causa effundunt lacrymas: quibus instat iudicium per fluxum sanguinis de naribus, vt ab Hipp. dictum est primo de morbis popularibus parte 2. sed de duobus his symptomatis, quantum res exigebat, dictum est. quod si nonnihil vltra controuersias processimus: factũ est, quia quæ nos diximus, apud alios autores desiderãtur.

An possit

De risu, et fletu symptomatice [illegible]

[illegible]

An possit perire in particula quapiam sensus, seruato motu. Cap. X.

MONSTRATUM est in secundo huius operis libro: Membra recipere sensum & motū ab ea facultate, quæ in cerebro residet, vnica influxione, quā illustratione quadā fieri diximus. addidimus in eo libro, propterea actiones has posse amitti citra proprium aliquod partis malum, affecta origine, aut interclusa via: contrà ac naturalem facultatem. quæ quia insita est membris, nulla ex parte influens, non habet symptomata ex sola sympathia. An verò vt duę hæ actiones, putà sensus & motus, simul recipiuntur in membris, simul quoque amittantur: an possit illarum quælibet sine alia amitti: an non quælibet, sed altera, disputat 10 Galenus 1. de locis patientibus cap. 6. vbi docet: membrum aliquod vt manum, crus, aut etiam digitum, posse amittere sensum seruato motu, & motum seruato sensu. redditq; vtriusq; euentus causam: distinctiùs tamen libro 1. de causis symptomatū cap. 5. vbi addit: Quāquam hæc in eodem membro contingere possint ambo, tamen in eodem neruo, non ambo. sed sensum seruari posse sine motu, motū verò sine sensu minimè. nimirū fit vt idem neruus, (nō solū idē membrum) amittat motū, seruato sensu: quia cùm sentiendi & mouendi vis sit eadē, maiori tamen opus est ad mouendū, q̃ ad sentiendū. quandoquidē motus consistit magis in agendo: sensus quodāmodo in patiendo, vt in secundo libro nos explicuimus. vis igitur quæ valet mouere, multò magis valebit sentire: non tamen quæ 20 ad sentiendū est satis, statim ad mouendū erit. cæterū in eodē membro nihil est intellectu difficile: neruos quibus texitur cutis, obstructos esse, iis qui in musculos ingrediuntur, expeditis. cùm hæc sit Gal. opinio, ab aliis etiam autoribus receptissima, & tā euidentib. rationib. cōfirmata, non desunt qui cōtendant: posse in eodē etiā neruo perire sensum seruato motu, ii sc. quib. antiquos refellere leue est, neq; solum leue, sed & gloriosum. Videndū tamē est, qua ratione victi ita sentiāt. Consistit (dicūt) omnis facultas in temperamēto partis, & quāquā hæc facultas non est insita membris, sed influens: participat tamē illā ratione temperamēti pars quæ recipit influxionē, & quāquā animalis facultas vnica sit: nō tamen vnico vtitur instrumēti tēpamēto, sed diuersis ad mouendū, & ad sentiendū. vt 30 .n. lingua gustamus, & attingimus, & diuerso tēpamēto verisimile est in ea hęc agi: vt etiam idē ventriculus trahit, retinet, cōmutat, & expellit, tamē ex diuersis temperamēti qualitatib. hæc proficiscūtur: ita neruus idē mouet & sentit, tamen diuersis temperamētis hæc eū facere est verisimile. Nā ad sensus acrimoniā facit humor: ad motus firmitudinē, siccitas. ergo arescente neruo priùs peribit sensus, quàm motus: quia priùs ꝑibit humoris mediocritas, q̃ siccitatis. (hoc .n. etsi non dicatur, intelligi modò debet: conuenire hæc temperamēta his actionibus, cum quadam mediocritate. nā constat: omnē immodicā intemperiē deiicere actū cuiusq; virtutis) Igitur (colligunt) potest alterutrū contingere. Aduersum Gal. sanè est hoc dogma haud obscurè. nam 1. de causis symptom. ita scripsit: Contrà verò 40 haudquaquam inuenias factū: moueri quidē, sine sensu tamen esse nudum musculū. O rem miserandā. quantò foret satius, argumentorū, si quæ occurrerēt (occurrunt .n. non raro, etiā aduersus euidentes assertiones) diligenter solutiones quærere, & inuentas docere nostros discipulos: quàm statim vt ex nostra ignorantia hæremus, miseros trāsferre in falsas sententias? abutimur autoritate, mihi crede, dum ita facimus. foret multò vtilius, vt discipuli intelligerent: quantò minùs habent isti antigaleni in successu, q̃ in fronte, vt omnes (quod ego facio) resipiscentes, irriderent hominum insolentiā. quid ergo respondendū argumento est? quid aliud, quā sensum fieri meliùs cum quodā humore, & motū cum quadam siccitate. tamen sensum, quia minimè est actionis, non adeò exactā exigere 50 dispositionē in instrumento, aut temperiē: sed cū quacūq; fieri posse, quę non sit ineptissima (id intelliges, cōsiderās, nullū corporis neruū carere tactu, etsi illorū nonnulli sunt satis sicci) tamē motum, vtpote qui in actione magis consistit, nisi satis commodum nactus sit instrumenti temperamētum, non fieri. his receptis, quæ Galenus ipse innuerat, constat: vtcunque actio animalis ex neruo quopiam tollatur, tolli motum ante sensum. nam si interceptione facultatis tollitur, priùs

deest facultas valens mouere, quàm sentire: si intemperie nerui, sit hæc ariditas, (nam hæc illorum argumento maximè quadrat) tuncq; intellige, quanquam cum siccitate deterius fiet sensus: non tamen priùs fieri cessare, quàm & ad mouendum ineptus sit neruus. Quare ego non dubito: posse, neruo durescente, minui sensum, antequam minuatur motus. neq; solum hoc: sed minui sensum, crescente motu. vt si cui homini, qui sit acriori sensu, & debiliori motu, eò q; sit mollioribus neruis, incipiant illi durari: interim dum durities non est ad mouendũ nimia, decrescet sensus, crescente motu hoc contingit pueris omnibus, tendentibus ad firmiores ætates. tñ quanquam incipere possit minui sensus, anteq̃ motus: non potest priùs deficere, q̃ ille. quia cum minori instrumenti aptitudine potest conseruari. his, quæ dicuntur admodum probabiliter, attestatur experimentum quotidianum. cui non possis contrarium obiicere, satis certò scio. quare ego in Galeni sententia maneo.

An frigus sit per se causa alicuius actionis. Cap. XI.

A QVA intemperie minuatur, tollatur, aut vitietur actio quæpiam per se, & à qua ex accidenti: non possis distinguere, nisi priùs inueneris, à quibus qualitatibus per se ea agatur, & à quibus non per se. Est verò in hac disputatione controuersia non leuis de modo, quo frigus est in animantibus actionũ causa. Quidam dicũt, Frigus nulli facultati subseruire per se, sed omnibus facultatibus esse aduersum: alii contrariũ asserunt. qui priorem tuentur sentẽtiam, vocant testes Galenum, & Auicen. & insuper addunt argumenta. Galenus 3. de causis sympt. cap. 3. Quò verò (inquit) ad paucos respiciat quis scopos, in summis rem totã distinguam. caloris incrementa potentiùs commutant. interim tamẽ dum ad tantum venerint vehementiæ, vt nondum colliquent: tunc namq; primùm omnino sunt inutilia. frigus verò nulli functioni est ex vsu. Auicena Fen prima primi doct. 6. cap. 3. multis rationibus concludit: Frigus in actionibus virtutum nõ ingredi essentialiter (vtor illius verbis) id est non per se, sed ex accidenti. sunt Auicenæ hæc argumenta. Frigus omnib. facultatibus est per se aduersum: quandoquidẽ nullam operationẽ non impedit, cùm crescit. ergo nulli est ex vsu per se. quòd verò omnes operationes lędat per se, mõstrat: Quandoquidẽ (inquit) frigus est stupefactiuũ, & paralyticum faciens, id est, tollit sensum, & motum. de naturalib. verò facultatibus, quòd hæ quoq; impediantur à frigore, constat haud dubiè. nam cùm facultates illæ sint quatuor, ciborũ cõfectio, quæ vnius illarũ actio est, citra controuersiam fit à calore. aliæ tres aguntur per motum. quare cùm motus omnes lædat frigus: lædet quoq; per se illarum actiones. nulla igitur actio videtur superesse, quam iuuet frigus. Nihilominus Aponensis, qui ante nos medicas cõtrouersias dirimere aggressus est, cõtrarium censuit: nempe esse actiones aliquot, quæ per se iuuentur a frigore, & per se lædantur à calore. qui primùm omnium damnat Auicenam, & Galenum. neq; enim videtur posse, quantumuis conatur alioqui conciliator, conciliare verba illa Galeni cap. 3. de causis sympt. cum aliis eiusdem Galeni locis, quę pro se affert, & aliis Aristotelis. Galenus (inquit) facultates omnes in temperamento collocat. temperamentum verò est in calido, frigido, humido, & sicco. non ergo solus calor, sed hæ omnes qualitates ad animantium actiones vim habent. Aristot. secundo de generatione animalium capite 4. ita inquit: Ortus partium simplicium à frigore, aut calore est. conformantur enim & coagmentãtur alia à frigido, alia à calido. Addit Arist. carnis generationem docens: eam ex sanguine quem venæ exsudant, & frigore consistere. Hæc eadem est doctrina Galeni secundo de temperamentis, vbi inquit: Partium quarundam generationem esse per frigus, & eas calore solui: aliarum generationem esse per calorem, & eas solui frigore. sed omnes partes generantur, & augentur cõcoctione. ergo concoctio non solùm calore agitur, sed etiam frigore. Addit: Appetentiam iuuari per se à frigore, hincque frigidos ventriculis plus appetere. quare cùm appetentia actio quædam animantis sit, non omnes fieri per se à calore. Præterea addit, Animalia quædam esse natura sua frigidissima: quæ tamen nutriuntur, & reliqua omnia agunt, vt cætera animantia. quare

cùm

cùm in illis frigoris sit multò plus quàm caloris: non videntur actiones illę per se à calore agi. His omnibus addit: Auicenæ argumentum esse debilissimum. neq; enim minùs actiones omnes corrumpi à calore immodico, quàm à frigore. quare ista ratione nō minùs calorem esse aduersum facultatibus, quàm frigus. nam si calore moderato opus est ad conseruationem facultatum: opus etiam est frigore moderato. Vnde rursus desumit ansam argumentandi: Si (inquit) ad facultatum conseruationem concurrit frigus per se, concurret quoquę per se ad illarum actiones. Hæc sunt illius argumenta. Tamen mihi contraria sententia videtur esse Galeni, & Auicenæ, & Aristotelis, & insuper verissima. frigus nempe ad
10 actiones omnes viuentium corporum ex accidenti concurrere. non inquam quòd tantum frigus sit: sed quòd calorem oporteat esse ita temperatum, quod citra tantum frigus fieri non potest. atqui eodem modo concurrit frigus ad animalium generationem, & ad facultatum conseruationem, & ad actiones: ad omnia nempe ex accidenti. nam ad hæc omnia necessarium est frigus, propter caloris temperationem: ita vt si citra frigus omne posset calor esse, hoc aut illo gradu remissus, nullum frigus esset futurum vtile. Neque verò est quòd nos conturbent naturales actiones quorundam animalium, quæ frigidissima sunt. neque enim est philosophiæ aduersum: corporis frigidi esse actionem quandam, quæ à calore per se fiat. Nam aqua frigida vno gradu, infusa in aquam tertio gra
20 du frigidam, frangit illius frigus. constat verò, Frigidam illam aquam calore id facere: neque enim, arbitor, frigore frigus corrumpat. Quare minùs debuit illorum animalium exemplo (vt hoc quoque obiter dicamus) vinci Fernelius: vt calorem quendam cœlestem, haudquaquam similem calori elementorum, in viuentibus esse contenderet. Verùm ille diuinus est totus, non philosophus. Sed reuertor ad institutum. Si dictum ab Aristotele est loco citato, quædam coqui à frigore: intelligendum est, id agi à modico calore. quòd enim id velit Aristoteles ipse: intelliget quicunque non oscitanter præterierit id caput, aut constiterit in primis verbis. nam in eodem capite paulò infrà, ita scripsit, disserens de omnium membrorum generatione: Inest hic calor in excremento seminali tan-
30 tus talemque habens motum & actionem, quantus modicus sit ad quamuis corporis partem. quantum autem deficiat, vel redūdet, deterius efficit, aut mancum, id quod gignitur. similiter vt in iis quæ foris elixatione comparantur ad vescendum, aut ad alium vsum. sed in his mediocritatem caloris ad motum præparauimus nos: illic natura gignentis accommodat. in iis autem quæ sponte oriuntur, causæ sunt motus temporis, & calor. frigus priuatio caloris est. His verbis Aristotelis apertè significatur: Actiones omnium membrorum agi calore, frigus esse ad caloris temperationem, & remissionem. non enim aliud significans dixerit Aristoteles: Frigus priuatio caloris est. cùm constet: illud esse qualitatem, & in numero agentium. Dicendum etiam est, Frigidam causam non iu
40 uare appetentiam per se, refrigeratione inquam sola (nam hac ratione cùm stupefaciat, & tollat sensum, potiùs extinguet famem) sed corrugatione & adstrictione, qua ratione sentimus acerba omnia famem inferre. Verùm rogabis, cùm non minùs necessarium sit quoddam frigus ad actiones, quàm quidam calor, & auctus calor non minùs corrumpat actiones, quàm auctum frigus: quæ est ratio, quæ monstret, calorem hæc agere per se, & frigus ex accidenti? hæc, quæ (quantum intelligo) monstratio est: Frigus per se lædit omnes operationes, & calor lædit ex accidenti. ergo calor iuuat illas per se, & frigus ex accidenti. quòd verò frigus per se lædat, intelliges considerans: quamprimum in parte quapiam incipit crescere frigus, incipere minui actiones: & crescente frigore,
50 ad portionem actiones minui, vsque dum integrè corrumpuntur: ex calore, non ita. immo verò nulla actio statim ex quocunque caloris cremento minuitur (quanquam incipiat deteriùs fieri) vsque dum procedente calore in magnum incrementum, corruptione facultatis actio minuitur. Ventriculus quantò frigidior fit, tantò minùs commutat cibos: sed non perinde quantò calidior. Crura quantò frigidiora fiunt, tantò pigriùs ingrediuntur. tamen

vētriculus satis magnam sustinet caloris accessionē, & crura quoque: antequam ille minùs commutet, aut hæc lentiùs ingrediantur. Hæc itaque est ratio explorandi: quæ per se concurrunt ad actiones, & quæ ex accidenti. Illa qualitas quæ statim, ac incipit excedere mediocritatem, incipit remittere actiones: per se est actionibus aduersa, & ex accidenti concurret ad actiones. eoq; à Galeno dictum est: Frigus nulli facultati esse ex vsu, quia nulli subseruit per se. Nam omnes actiones, statim ac incipit frigus crescere supra mediocritatē, incipiunt languescere: tā quæ animales sunt, quàm quæ vitales, & naturales. Sensus omnes frigore torpent. Motus quoq; omnes, siue animales sint, siue naturales, siue vitales, compescuntur frigore. concoctio quoq; omnis frigore agitur tardiùs, & imperfectiùs. Quare ad nullā actionē frigus est vtile per se. Sed de hac quęstione hęc sunt satis.

De lethargo, & phrenitide: an sint inflammationes. *Cap. XII.*

TEMPESTIVVM iam est: vt morborum quorundam essentias attingat nostra disputatio, primoque lethargi, & phrenitidis: quandoquidem hi morbi plures homines tollunt. Refert ergo illorum essentias non ignorari. Lethargus, dicente Galeno decimotertio methodi cap. 20. est passio phrenitidi secundum speciem contraria. locus malè affectus in vtroque morbo est idem, nempe cerebrum: 3. de locis patientibus cap. 5. sed causa est contraria, vt habetur locis citatis, & 2. de causis sympt. cap. vlt. & 4. de causis puls. cap. 14. & 1. prorrhetici comm. 2. & sæpè alibi, Lethargi nempe pituita, phrenitidis bilis. symptomata etiam contraria sunt (ex eisdem locis) Lethargi segnities in motu, torpor in sensu: phrenitidis mobilitas, & delirium, quòd motus est vitiatus internorum sensuum, hoc vno conueniunt: quòd cum vtroque coniungitur continua febris, 3. de locis patientibus & 2. de causis sympt. capitibus citatis. & hoc modo distinguuntur ab aliis, quibus cum conueniunt in causis, & symptomatis: phrenitis à mania, & lethargus à caro & apoplexia. Ita ergo differunt phrenitis, & lethargus. quāquam 3. epid. ab Hipp. omnes delirantes, vtcūq; delirent, dicuntur phrenitici: & nonnunquam à Gal. phrenitici dicuntur, qui ex inflammatione septi transuersi delirant. Sed hæc species paraphrenitidis est, vt & delirium ex ardore ingenti febris. Dictarum paraphrenitidis specierum, hæc quæ ex febris ardore fit, non est cum perpetuo delirio, sed interciso: illa quæ ex septo est, differt à propria phrenitide dyspnϾ specie. phrenitici habent magnam & raram respirationem: paraphrenitici nunc hanc, nunc paruam & crebram, nunc inæqualem omni inæqualitate. Talis est in his morbis affecta sedes, & hęc ratio causarū, & symptomatum. In distinguenda horum affectuū essentia est dubium, An possint phrenitis & lethargus fieri sine inflammatione cerebri, ex sola intemperie cum putri succo: atque si inflammatio sit, an in cerebri medulla, an in inuolucris. Galenus secundo de causis sympt. ita scripsit: Quippe phrenitis non tantùm à calidis ortum habet succis: sed supra id etiam phlegmonem in cerebro, & eius inuolucris excitat. Est igitur phrenitis inflammatio. Quòd verò & lethargus inflāmatio sit, ostendo. Decimotertio meth. cap. citato lethargus contrarius phrenitidi secundum speciem est. si igitur sunt morbi contrarii secundum speciem, conueniunt genere. sed inflāmatio, ab intemperie sine tumore, differt genere: cum œdemate conuenit genere tumoris præter naturam, & specie est illi contraria, ratione contrariarū causarum, excitantium fluxiones. igitur est lethargus tumor præter naturā in cerebro, vt & phrenitis. Præterea si solùm essent fluxiones, ac non potiùs inflammationes: non haberent lethargus & phrenitis adiunctam perpetuam febrem. nam neque grauedo, neque fluxiones aliæ, quibus cerebrum laborat, illam habent. Sed cōtrà est quòd Galenus primo prorrhetici cōm. 1. ad essentiam horum affectuum non requirit inflammationes, sed ita dicit: Phrenitis exquisita, & nulli alteri morbo permixta est, cùm flaua bilis locum, in quo residet animæ princeps pars, præhenderit: lethargus verò cùm locum eundem diluerit, humectaueritq; pituita. nā quæ partib. in aliis ex bile & pituita noxæ, cerebrum ipsum ad consensum trahere possunt, continuę hę nō sunt. Itaq; Gal. videtur innuere:

nuere: satis esse ad horum generationem, dilui cerebrũ pituita aut bile, sed quò diluatur, non necesse est, vt inflammetur. Præterea, solo loco distinguit phrenitidem à paraphrenitide: quòd scilicet bilis aut in cerebro sit, aut in aliis locis. Cęterùm ratione argumentor: posse esse phrenitidem, vt inflammatio non sit. Quò sit phrenitis: satis est esse perpetuũ delirium, cum febre perpetua: (addimus respirationem magnam, & raram, quò illam ab inflammatione septi transuersi separemus) & quò lethargus sit, esse somnũ profundum cum perpetua febre (sunt enim horum morborum hæc signa propria) tamen possunt hæc adesse sine inflammatione. Nam finge imbutum esse cerebrum pituita, atque illam putrescere. quid enim prohibet hæc ita fieri? an non potest putrescere, nisi in inflammatione? qua ergo ratione putrescit in vasis, per febrem? potest itaque putrescere: quod tamen non fiet in tam præcipuo membro, quin febris excitetur. ex ea ergo putredine phrenitis continget, aut lethargus, atq; adeò sine inflammatione. Mihi tam videtur hæc ratio vrgere: vt opiner in morbis his non semper à primo die esse inflammationes, sed sæpè solam humorum redundantiam, putrescentiũ in cerebro. atq; ita sæpè cohiberi posse phrenitidem, & lethargum, antequam in tumores euadant, auxiliis medicis: cùm scilicet incipiunt adhuc. quod tamen nisi fiat: procedente fluxione putauerim excitari inflammationem necessariò. atq; his addiderim, propter nominum vsurpationem: nunquam esse, aut dici debere phrenitidem firmatã (intellige perinde dictum de lethargo) vsq; dum inflammatio est. cæterùm priùs posse incipere delirium perpetuũ, & febrem: quæ phrenitidis essentiam finiunt. Quòd si quando videatur Galenus hos affectus intemperies cerebri dicere, nihil repugnat. est enim cum inflammatione quacunque, intemperies cum redundante succo. Potest igitur, qui hanc sententiam semel intellexerit, quam fortia argumenta confirmant, dicere: essentiam phrenitidis non consistere in inflãmatione, sed in calida intemperie cerebri. hæc enim semper adest phrenitidi, inflammatio nõ semper: sed cùm talis fuerit, qualem firmatam appellauimus. Potest itaque aut inflammatio incipere ante febrem, aut febris ante inflãmationem: & ego quidem hoc fieri frequentiùs arbitror. nam rarò admodum incipiet cerebrum inflammari: quin in illo sit ingens calor excitans fluxionem. & tantus calor raròerit sine succo aut calefacto, aut putri: quo affectu consistente in cerebro, membro adeò principe, verisimile est febrem generari. verumtamen siue id sit frequens, siue infrequens: fieri posse aliquando, satis sit nobis demonstrasse. Sed licet adhuc cuiuis dicere: inflammationem eam, quæ per phrenitidem aut lethargum oritur, fieri in inuolucris, aut in sola substantia cerebri. qua in quæstione dicendum non minùs est, quid Galenus sentiat. Sunt qui contendant: substantiam cerebri non posse cõtrahere inflammationem. quod argumentãtur ex modo substantiæ quem habet. Videtur enim nullis venis aut arteriis esse prædita. est enim membrum quoddam album, & exsangue. quare si nullum sanguinem habet, non videtur posse à sanguine inflammari. Inflammatio siquidem fit: sanguine influente in venas, & arterias, magnas primùm, ab illis in paruas, ab iis rursus in poros, & exigua caua. Vbi igitur venæ & arteriæ desunt, nulla potest inflammatio generari. Verùm quanquã hæc ratio probabilia affert, longè mihi videtur aberrare à sententia Galeni. iuxta cuius opinionem putauerim: posse cerebrum pati omne genus tumoris præter naturam, dempto scirrho, membranas verò hũc quoque posse pati. Itaque & œdema potest esse in cerebro, & in membranis, atq; ita lethargus. Inflammatio quoque in membranis, & in ipso cerebro. Quod apertè declarauit Galenus secundo de causis sympt. dicẽs: phrenitis phlegmonem in cerebro, & eius inuolucris excitat. quòd si non possent & phrenitis, & lethargus in vtraque parte consistere: ineptè Galenus dixisset quarto de causis pulsuum capite decimoquarto, lethargum ex ipso potiùs cerebro, phrenitim præcipuè ex tenui membrana, & septo transuerso. Sed tam est verum, Galenum ita sentire: vt quarto de præsagitione ex pulsib. capite octauo, nullum talem affectũ pati posse aut cerebum sine membrana, aut membranã sine cerebro, dicat. Verùm siue intemperies sine fluxione,

siue etiam fluxio ingruat in alterutrum ipsorum: statim necessarium esse arbitror, communicare passionem reliquo. Atque toto illo capite tumores in membranis à tumoribus in medulla distinguit, & paulò infrà addit: cerebrum & pulmo fortassis ne admittunt quidem scirrhum. Qui ergo solum scirrhum denegat cerebro, haud dubiè reliquos tumores illi cõcedit. neque quidquam repugnat, quod ex aduerso adducebatur. Nam quanquam venas magnas & arterias cerebri substantia non habet: est tamen laxa & rara, atque proinde fluxionem facilè potest recipere. Adde, quòd quibus viis nutrimentum recipit: iisdem potest recipere excrementum, quo generetur tumor præter naturam. Sed satis hactenus videmur mentem Galeni aperuisse. 10

An necesse sit læsa imaginandi vi, alicuius singularis sensus instrumentum pati. Cap. XIII.

SVNT qui putent: non aliter posse imaginandi vim lædi, quàm cum aliquo sensuum externorum communicato malo. quorum sententiæ videtur fauere Galenus: qui quarto libro de locis patientibus ita scripsit: At similia suffusorum accidentibus affecto cerebro sæpè generantur in quibusdam phrenitidis siue differentiis, siue speciebus velis dicere. nam simplices quidẽ sunt illius duæ: ex quibus tertia est composita. nam phrenitici quidã, nullatenus in notitiis sensuum circa ea quæ videntur, errantes, non habent secundum naturam in iudiciis mentis. rursus quidam mente falluntur minimè, sensibus tamen delirè mouentur. Hæc sunt Galeni verba, quæ apertè videntur significare: cùm quispiam delirat circa res, quæ sensu percipiuntur, malum suffusioni simile eum pati: id est videri sibi videre, quæ non videt, obuersantib. intra oculum ante humorem crystallinum fumo aut vaporibus: non aliter ac solet accidere suffusionem patientibus, vitio ventriculi. Atque reuera institutum Galeni eo loco est docere: suffusionem contingere per consensum oculorum cum capite, & eius passionis exemplum fecit phrenitidem, per quam læditur imaginandi vis: quanquam de morbis oculorum erat ille locus. ergo manifestè docet: pati oculos simul cum imaginandi vi, cùm ea circa rem visu perceptam errat. verùm hoc paulò inferiùs in eodem capite scripta verba videntur clariùs adhuc indicare. Cùm enim (inquit) in cerebro quispiam biliosus succus abundat, simul cum febre ardẽti: simile quiddam patitur iis, quæ assantur ab igne. qua de causa fuliginem quandam oriri contingit, veluti in lucernis ab oleo: quæ fuligo simul per vasa quæ ad oculum tendunt, delapsa, visorũ in ipsis causa fit. His Galeni verbis suasi (quantum intelligo) censent, cùm imaginandi vis errat in aspectabilibus, oculos: cùm in sonis, aures: cùm in saporibus, odoribúsve, aut qualitatibus quæ tactu percipiuntur, aliquem aliorum sensuum pati. Verùm hæc assertio prorsus est falsa, & ipsi rei euidentiæ aduersa: vsque adeò vt fieri non possit, vt qui pauca respicientes illam protulere, à nobis admoniti non recantent palinodiam. non erit tam turpis recantata opinio, quàm proteruia. Nam inter dormiendum, quo tempore cernendi vis omnino feriatur: contingunt quamplurimis delira insomnia, obuersantibus per phantasiam mille rerum aspectabilium imaginibus. vt si fingas, gratia exempli, Theophilum medicum nulla phrenitide laborantem somniasse, videre se in angulo domus tibicines: an non errasset imaginandi vis? arbitror. nam nullos videbat. tamen nulli vapores venientes in oculos, erant in causa illius erroris. habebat enim oculos conclusos: & nihil omnino poterat cernere, neque intrinsecus, neque extrinsecus. Multos sanè videmus quotidie phrenitide laborantes, qui conclusis oculis delirè loquuntur de visionibus: qui, si errandi causa semper præstaretur à fuliginibus, nullatenus tunc temporis id paterentur. nam qui per suffusionem muscas vident ante oculos obuersantes: conclusis oculis liberantur ab accidente. Sed præter hæc, multos vidimus eorum quos sustulit phrenitis: conturbatis iam oculis, cernendique potentia omnino iam orbatis, videre se quamplurima affirmantes. quod nulla ratione posset accidere: nisi vis imaginãdi posset per se ipsam errare circa aspectabilia, nullum

erran-

errandi principium ab oculis accipiens. non enim arbitror visus in cæco iam homine possit rerum formas interno sensui præsentare. Vides ergo, arbitror, posse illam vim per sese errare, etiam si sensus singularis non trahatur ad consensum. Nam si omnino feriante, aut sublato visu, potest id pati circa colores: poterit profectò visu optimè habente, & humore crystallino à rebus visui subiectis non affecto, vtpote conclusis oculis: aut eo quidem affecto, sed affectionem non sentiente anima, propter alienationem. Cùm enim soleant in mentis auersione graues etiam dolores illam latere: affectionem eam instrumenti quæ sine violentia fit, latere, non est mirum. Quod si intelligas, intelliges statim, eum hominem, cui oculi purissimi etiam sint, & in humore crystallino tales reddantur rerum imagines, quales res ipsæ sunt: affectionem tamen non sentiente anima, perinde habere, ac si esset eo tempore cæcus. poterit ergo mens ab iis quæ oculum hominis ingrediuntur omnino aliena, res alias fingere: vt faciunt dormientes, & cæci, qui delirant. Potest ergo errare imaginandi vis circa aspectabilia: etiam si proprium cernendi instrumentum non patiatur. Verùm roges, quo pacto hoc dicis? an non si quis putat cernere se quæ non cernit, vitium est in cernendi actione? ergo cernendi instrumentum aliquo modo laborat. nam celebratissimum est illud apud Galenum: non posse actionem aliquam vitiari, illæso proprio illius instrumento. Rectè hæc dicis. Verùm illic non est vitiatus intuitus, sed imaginatio vitia. non enim vitiosè videt, sed imaginatur se videre, quæ non videt. Nam cùm imaginatio sit internus sensus, quique circa res aliorum sensuum, & circa illorum actiones versatur: potest aliis sensibus circa res suas non peccantibus, ipsa circa illorum actiones, quæ subiectæ illi sunt, peccare. Quòd si verò dicas, In excæcato iam homine, pati cernendi vim propria passione: in illo quem in hypothesi ponebamus nihil cernere, propter alienationem mentis, pati consensu quodam per subtractionem facultatis. Intellige illas oculorum læsiones, non esse causas vitiatæ imaginationis. non enim quia cæcus est, aut quia non cernit quæ adsunt, videt tibicines qui non adsunt. quare illa læsio singularis sensus indifferens est. nam etsi ea non adesset, imaginandi vis erraret. quare potest homo aliquis quæ adsunt omnia cernere: ac præterea vitio solius phantasiæ aliquid, quod non adest, putare se cernere. Quid ergo est, quod quarto de locis patientibus Galenus dixit? certè dixit, nonnullas suffusiones oculorum fieri consensu oculorum cum cerebro, vt solent cum ventriculo, idque præstare solere principium errandi phantasiæ. quod quidem ego concedo. plærique enim, cùm iam instat phrenitis, videntur sibi videre muscas, ac festucas, atque quàm multis talia ob oculos obuersantia, principia deliramentorum sunt: nō tamen negauit Galenus, posse aliquando citra hæc instrumenti singularis vitia, errorem imaginationis fieri. Itaque sæpè principium delirandi à vitio instrumenti visus esse, concedo: necessarium id esse, nego. rogabis iterum: quid interest inter suffusos à ventriculo, & à cerebro? aut cur illi non sunt delirantes, cùm sæpè etiam videantur sibi videre muscas volitantes, & alia quædam non minùs quàm hi? certè non alia de causa, quàm quòd in illis, quia cerebrum bene valet, ratio corrigit sensum: referuntque, non quidem se videre muscas, sed videri sibi se eas videre. itaque præsentiunt vitium. hi verò putant se reuera videre: atque ita affirmant. nimirum læsa mens non potest sensum errantem corrigere. Sed de hac quæstione satis est hæc dixisse.

De causa, qua metus & mœstitia à melancholia fiunt. Cap. XIIII.

DICENTE Hippocrate 6. aphor. 23. metus & mœstitia longo tempore perseuerantes, significant melancholiam. Hæc duo dicuntur eius affectionis, quæ melancholia vocatur, signa propria passim à Galeno: tamen de modo, quo succus melancholicus hæc duo facit, non adeò conuenit inter omnes. Galenus libro 3. de locis patientibus cap. 8. ita scripsit, reddens huius rei causam: Sanè quemadmodum externæ tenebræ omnibus ferè hominibus pauorem inducũt, nisi audaces admodum vel docti sint: sic atræ bilis color mentis sedem tenebræ more obumbrans, timorem efficit. lib. 2. de causis sympt. cap. vlt. in eandem sententiam hęc scripsit: Cęterùm quòd ex

atra bile, cùm principium rationalis animæ occupauit, timor, mœrórque, ac mortis expectatio accidant: nihil mirum. siquidem etiam eorum quæ extra corpus sunt, nihil videmus: quod nos perinde terreat, ac tenebræ. ergo cùm velut tenebræ rationali animæ parti sunt circumfusæ: necesse est, hominem semper timere. vt qui semper vnà cum corpore suo timoris causam circũferat. quod enim nobis extrinsecus fit, quo tempore altissimæ tenebræ circundatum nobis aerem occupant: id melancholicis ab interno, & ipso corpore contingit. Itaq; generationem metus & mœstitiæ, nõ tam tribuit Galenus alterãtibus qualitatibus, quàm colori. Hanc sententiam irridet Auerroës libro 3. collectaneorum cap. 40. dicens. Et qui dicunt, quòd anima terretur propter humorem melancholicum nigrum, sicut terretur homo in obscuro: dicunt verba cantionum. Addit argumenta, quorum hoc est firmissimum, quodque plerosque solet ab hac opinione deturbare. Color nihil potest facere, nisi sentiatur. nam neque est efficiens qualitas, neque rem quampiam generans. sed solùm potest instrumentum sui sensus alterare, alterandoque, dolorem, aut voluptatem inferre. Ergo nulla ratione potest nigrities humoris timorem incutere, aut mœstitiam, nisi sentiatur. nam præter dicta, neque lumen externum exhilarat (quo exemplo Galenus vtebatur) neque tenebra contristat, nisi videatur. cæcus sanè non magis gaudet lumine, quàm tenebris. itaque nigrities humoris melancholici, non facit illa symptomata, si non sentitur: quod tamen illi non videtur posse contingere. nam aut sentiretur à visu, aut ab ipsa mente, quam ἡγεμονικὸν dicimus, per se. neutrum fert ratio. nam si quod interiùs latitat, irrigans cerebrum, videretur: non intelligo cur non & ipsum cerebrum, & totam capitis structuram à parte interna videremus. sed non videmus quidquam eorum, quæ interiùs sunt. imò quæcunque videntur, stant ante humorem crystallinum. nam vel in ipsis suffusis est humor, qui videtur, inter tunicam corneam, & humorem crystallinum. Iam verò aliquid sentiri ab aliquo sensuum internorum, sine opera sensuum externorum, minùs fert ratio philosophica. Igitur nõ fiunt illa symptomata (inquit) à colore, sed ab intemperie cerebri. Adde: melãcholiam esse morbum temperamenti in cerebro (nam ita interpretatur Galenus cap. 8. 3. de locis patientibus verba illa Hippocratis: Humor in melancholia vertitur ad animam, id est ad temperamentum) sed omnia symptomata nascuntur à morbo. ergo hæc quoque symptomata ab intemperie procedunt. His argumentis victi multi, adhærent Auerrois opinioni, dicuntque: intemperiem cerebri mala illa facere, non colorem humoris. Tamen hæc me nunquam cogent recedere ab opinione Galeni: quin potiùs apertè mihi videor intelligere: melancholiæ accidentia non fieri per intemperiem, sed per aliam quampiam humoris qualitatem. Nam aliter fierent senes omnes sine morbo quopiam melancholici. tamen est plærunque senex sanus, quique ab illis accidentibus est liber, cerebro frigidior & siccior iuuene melancholico. Aliqua igitur alia qualitas, quæ in humore est, illa mala facit: quæ nõ alia esse potest, quàm color. sed qua ratione color hęc possit facere, audi. Non quidem facit per sensum: nõ enim videtur. Sed dictum à nobis in secundo libro est: (cuius modò oportet meminisse) Spiritus animales esse instrumentum proprium, quo anima operatur, eosque egere lumine, quod habent naturale. humoris ergo nigrities obscurat spirituum splendorem: quo facto, mouetur mens deprauatè, vitiato sibi proprio instrumento. Ad hanc generationem symptomatum nullo opus est sensu. Hoc verò ita agi, Galenus ipse videtur innuere: si quis paulò attentiùs legat. non enim, inquit, humor suo colore terret, sed atræ bilis humor mentis sedem tenebris similem reddens, timorem efficit. Auicena etiam hoc videtur mihi docere, qui Fen prima tertii cap. de melancholia inquit: & melancholiæ quidem causa est in ipso cerebro, aut extra cerebrum. & illa quæ est in ipso cerebro: aut ex malitia complexionis frigidæ & siccæ, sine materia permutante substantiam cerebri & complexionem spiritus luminosi ad tenebras fit, aut cum materia. Vides Auicenam dicere: fieri melancholiam permutato spiritu splendido ad tenebras. Qui tamen obiter damnandus est, quòd dicat fieri melancholiam ex pura intemperie. Nam melancholia morbus, non fit sine melãcholia succo, genito aut in ipso cerebro, si est affectus proprius: aut alibi, si est per consensum. Iam verò quod vltimo argumentabamur ab opinione Auerrois, minùs valet. nã fit omne symptoma à morbo per se, aut per aliud. ita intem-

intemperies facit succum nigrum, nigrities obscurat spiritum, obscuratio spiritus facit metum & mœstitiam. Sed de hac quæstione hæc sunt satis.

De caro, an fiat cum febre, & an lædat respirationem. *Cap. XV.*

SVNT, quibus videtur caros cum febre consistere semper, nō minùs quàm lethargus: suasis verbis Aëtii & Pauli. Aëtius enim secundo sermone secundi quaternionis cap. 5. ita scripsit: Cùm frigidi & humidi succi cerebrum occupant, caros appellata
10 Grçcis affectio succedit: hoc est, capitis percussio cum debili febre. Paulus libro 3. cap. 9. ita habet: Cæterùm caros ex eadem lethargi materia proueniens, ab eo differt: quòd carum præcedit febris, & ea quidem vehementior, lethargum verò sequitur. Ex his intelligunt nonnulli: carum semper esse cum febre. Nam si illum febris vehemens præcedit, non videtur esse sine ea. Hippocrates quoq; 3. epidem. parte 3. Febribus ardentibus dicit solitos aduenire sopores in ea tempestate, quam describit. Vbi animaduertendum est: coma, seu soporem, idem esse quod cataphoram: declarante Galeno 1. prorrhetici cōmentario 1. esseque magnam in somnum delationem, in quocunque morbo, & vtcunque ea fiat. itaque coma nullum morbum significat: sed idem symptoma, quod cataphora: tamen in illo Hippocratis loco de caro dicitur, enarrante
20 Galeno 4. de locis patientibus cap. 2. Tamen quanquam hæc omnia ita habeant: caros non perpetuò adiungitur febri, sed potest sine ea contingere. fit enim nonnunquam ex compressione anteriorum vētriculorum cerebri: nonnunquam ex sola intemperie frigida eorundem ventriculorum: aliquando etiam ex vehementia doloris exsoluente animalem facultatem. (licet causas has legere, & multa alia ad distinctionem huius affectus, & aliorum quibus est similis, putà lethargi & apoplexiæ, cap. 2. libri 4. de locis patientibus: in quem locum malo lectorem remittere, quàm omnia, quæ illic distinctè dicuntur, huc transferre) Itaque fit caros ex multis occasionibus sine febre. Quod ab Aëtio dicitur: non ex mente propria, sed Posidonii dictum est. Paulus non eò scripsit quæ adduximus, quòd semper febris antecedat carum: sed
30 quòd aliquando caros superueniat febrium vigoribus, illarumque vehementium. Itaque caros quando est cum febre, est illi accidens superueniens: lethargus verò non ita, quin potius febris est lethargi accidens. proindéque febrem fieri post lethargum dixit, quòd lethargus causa febris est: non quòd aliquo tempore lethargus sit sine febre. hæc ergo ita habent. Sed est etiam controuersum in hoc morbo: An lædat respirationem. Videtur enim quàm plurimis fieri non posse: vt caro corripiatur aliquis, salua respiratione. Nam si nihil aliud, certè est profundus somnus, quem respirationem læsam facere constat: cùm ex lethargo, si profundus admodum fit, stertant ægrotantes. Neque solùm hoc, sed etiam ex naturali somno multi stertunt. Adde hunc morbum generationem habere apoplexiæ similem, ex obstructione nempe cere-
40 bri à crassis humoribus: quo minùs videtur probabile, respirationem saluam posse manere. Paulus capite decimo tertii libri, catochon (est verò catochos idem quod catoche & catalepsis Græcis: & comprehensio aut congelatio Latinis) duplicem esse dicit. primus apud illum (vt videntur accidentia significare) idem est quod caros: in quo (inquit) non videntur respirare. secundum dicit, quod apud Galenum est catalepsis. Tamen quidquid alii dicant: Galenus certè loco citato ex 4. de locis patientibus ita scripsit: Cùm autem osse quopiam terebra perforato, medius ventriculus fuerit attritus: caros hominem occupat. sed neque conuulsione, neque difficili facta spiratione: quarum hæc apoplexiæ, illa morbo comitiali propria est. haud secus quàm catalepsi, & caro, seruata secundum naturam respiratio. Itaque haud dubiè
50 sententia est Galeni: in caro, & catalepsi non tolli respirationem, neq; permutari vehementer. Cuius rei causam * * sunt obstructiones substantiæ cerebri, quàm caui. neque eius quidem secundum totum cerebrum: sed catalepsis secundum posteriora, caros secundum anteriora. Adde his: ad nullum motum animalem obeundum, apponere animam tantum conatum, quantum ad respirationem. quia nullo vsque adeò indiget animal. quo fit, vt cùm per somnum reliqui omnes motus cessent, solus

hic seruetur: quantum somnus impedit, tantum supplente conatu: vsque dum ingrauescit vsque adeò somnus, vt conatus non sufficiat. Qua ratione etiam caros diu durans, debilitatione facultatis, & intemperie firmata: respirationem faciet difficilẽ, aut etiam tollet. nam & mortem etiam inducit diu durãs, nedum dyspnœam. Tamen hoc vitium respirationis, non est signum quod comitetur malum, sed quod superuenit: apoplexiæ verò à principio assidet, ingrauescente morbo crescit. Itaque hæc est ratio, qua neque caros, neque catalepsis coniunctam habent dyspnœam: vt signum inquam proprium, & quod adsit semper, aut per se. Nam causa alterius morbi coniuncti, nihil obstat, dyspnœæ speciem aliquã cum caro esse à primo insultu. vt cùm caros fit in rigoribus, aut in vigoribus febrium: constat respirationem non posse esse secundum naturam. nam ratione febris, aut rigoris permutabitur. Tamen hæc non tollunt veritatem Galenicæ assertionis: caron, inquam, & catalepsin non esse cum vitio respirationis. Catalepsin, dicit Aëtius, affectionem esse mediam inter phrenitidem & lethargum. Tamen constat hanc aliam esse affectionem ab ea, quam 4. de causis pulsuum nomine carere dixit Galenus: & loco citato superiùs ex 1. prorrhetici typhomaniam appellat. Dixerit tamen fortasse Aëtius hæc ex quadam similitudine. quia cataleptici immobilitate similes sunt dormientibus, oculorum apertione vigilantibus. Sed de his affectionibus hæc solùm video esse in controuersia, quæ nos iam explicuimus: reliqua ab aliis, præcipuè ab ipso Galeno petantur.

An omnis conuulsio fiat ex repletione, aut inanitione.
Cap. XVI.

HIPPOCRATES sexta particula aphor. 39. ita scripsit: Conuulsio ex inanitione, aut ex repletione fit: ita & singultus. Galenus in cõ. hoc quidem confirmat exemplo fidium: quæ non aliter quàm humectatæ, aut desiccatę conuelluntur. eandem sententiam scribit in cõ. primi aphor. sectione 5. sub eisdem ferè verbis, & libro de tremore, rigore, cap. vltimo, & 2. de causis symptomatum cap. 2. Nihilominus cõtrariam sententiam inuexit Auicena, qui libro 3. Fen 2. cap. 5. meminit spasmi non proportionati ad materiam, quod perinde est ac si diceret: conuulsionem aliquam esse, quæ nec ex materiæ defectu, nec redundantia fiat. Quam sententiam multi medicorum sunt insequuti, ducti his rationibus. Singultus, vt innuit Hipp. citato loco, est conuulsio: saltem fit eisdem causis quibus conuulsio, sed fit sine inanitione, aut repletione. Ex sensu enim solo rei acris, vt grani piperis, gratia exempli, fit singultus, & quacunque qualitate ori ventriculi molestiam inferẽte. Pręterea epilepsia est vniuersalis conuulsio, & fit, dicente Galeno 3. de locis patientibus cap. 7. & secũdo de causis symptomatum, cerebro concutiente se ad expellendum humorem illi molestiam inferentem: non aliter quàm singultus fit concutiente se ventriculo, ad expellendum quod illum lædit. ergo non fit epilepsia materia distendente, nec materiæ defectu: sed à materia irritante. quod nec repletio est, nec inanitio. Tertiò, sola neruorum refrigeratione potest fieri conuulsio. ita enim caloris extinctione, aut refrigeratione instrumentorum accidit spiritus offendens: qui ex conuulsione fit, dicente Hippocr. 4. aphor. 68. Spiritus offendens, malum. conuulsionem enim significat. His itaque rationibus persuasi quàm multi contendunt: conuulsionem aliquando sine repletione, aut inanitione fieri. & Hipp. sententiã de his cõuulsionibus tantũmodo, quæ per propriã passionẽ fiunt, intelligi: secus esse de his, quæ per consensum. id quod animaduertisse videtur Galenus in cõ. primi aphorismi sectionis 5. Verumtamen nos non ita sentimus, sed omnem motum qui conuulsio verè sit, repletione, aut inanitione fieri: motus verò alia occasione factos, conuulsionibus posse esse similes, sed conuulsiones nondum esse. Nam dicente Galen. cap. 1. lib. 2. de causis sympt. inter conuulsionẽ, palpitationem, tremorem, & rigorem, singultum, & tussim, & rictus, sternutamentumque hoc interest: quòd nonnulla illorum à virtute fiunt sola, irritata tamen à causa præter naturam. huiusmodi sunt sternutamentum, tussis, & oscitatio. nonnulla partim à causa præter naturam (naturæ nomen hac in parte de omni facultate, quæ animal siue voluntatis nutu, siue citra hunc regit, intelligitur) vt torpentium motus,

tus, & cæteri quos edunt ii, quorum nerui adhuc resoluuntur. sed palpitatio, & conuulsio, solius morbi opera sunt. quare docente Galeno, motus qui est à virtute irritata, & conante expellere illud à quo grauatur, aut pungitur: conuulsio non est, sed conuulsiuus motus, id est conuulsioni similis. quod de singultu dixit Galen. 6. aphorismorum 39. in com. etiam 54. aphorism. 6. part. docet luctuosa suspiria, cùm ex refrigeratione fiunt: esse motum conuulsioni similem, qui tamen conuulsio non est. Idem de conuulsione epilepticorum dici potest. Est enim epilepsia cerebri motus, similis motui ventriculi in singultu. Sed obiiciet nobis aliquis Galenum, qui vt dictum est 2. de causis sympt. Epilepsia, inquit, totius corporis est conuulsio: quo loco non motum similem conuulsioni, sed conuulsionem esse dicit. Ego sanè in omni epilepsia quantumcunque leui, duo hæc esse dixerim: conuulsionem (quanquam hanc non adeò magnam) quæ contractione neruorum cognoscitur, & motum conuulsiuum, qui concussio est. Videtur enim apertè membra eo tempore & contrahi versus radicem, & concuti. illud ergo verisimile est nasci ex humoris aliqua portione, neruorum radicem conuellente, & veram conuulsionem esse: hoc autem virtute concutiente cerebrum ad expellendum, quæ concussio motus conuulsiuus est. Nam etsi Celsus lib. 3. cap. 23. de comitialibus ita scripsit: modò cum distentione membrorum, aut neruorum prolabitur aliquis: modò sine illa. tamen intelligendum puto: aliquando eos labi sine insigni conuulsione, sed omnino sine conuulsione nunquam. Verùm interim animaduerte: Celsum concussionem non appellare conuulsionem. nam concussio semper comitatur comitiales: quos dicit aliquando sine conuulsione cadere. Accidunt ergo duo epilepsiæ: quorum alterum Galenus explicauit, alterum liceat nobis addere, præcipuè eiusdem autoris principiis vtentibus. Sed sunt inter aduersarios ingeniosiores quidam, qui ex conuulsionis definitione monstrare conantur: concussionem in epilepsia veram conuulsionem esse, non motum conuulsiuum. Conuulsio enim, inquit Galenus, passio est non voluntaria: ad similem venientibus neruosis partibus affectionem, ei quam etiam in motibus factis secundum appetitum assumebāt. talem dicunt esse eam concussionem. nam qui epilepsia vexantur: mouent quidem neruos, cæterùm non liberè. non enim videntur mouere, quoniam volunt: sed velint nolint. quare ex definitione conuulsionis videtur esse is motus. His ita respondemus: à ratione conuulsionis verę non modò excludi motus ex voluntate profectos, sed eos etiam, qui à potētia fiunt libera natura sua. omnis enim ea actio natura sua voluntaria est: etiā si modò contingat ex virtutis impedimento sine libertate fieri. Ea igitur concussio, quanquam nō fiat tanta cum libertate, vt in eo semper, ab ipso qui mouet, possit impediri: tamen liberæ potentiæ opus est, & virtutis animalis actio. quare conuulsio non est. Intelliguntur enim in definitione (si modò ea definitio est) nomine actionum quæ ex voluntate fiunt: omnes quæ ex libera potentia proficiscuntur. quòd si quis minùs propriè à Galen. hoc esse dictum contendat: iam ad quæstionem de nomine totam controuersiam deuoluet. quare illum minùs curamus. sed quòd Galen. 12. meth. ferè in vltimis verbis quatuor causas conuulsionis esse dicit, inanitionem, repletionem, & humorem mordētem, & frigus: de conuulsione latiùs dicta, vt inquam significat etiam motum conuulsioni similem, dictum intelligo. Verùm huius quæstionis hunc finem facimus.

De rigore, tremore, & palpitatione. Cap. XVII.

De genere deprauatorum motuū disputauit diffusè admodum Gal. 2. lib. de symptomatū causis: & illorum præcipuis librum propriū seorsum dedit, de tremore, rigore & palpitatione. nos vnicū caput his dabimus: vt quæ illis in locis dicta sunt diffusiùs, colligamus, quę obscuriùs, declaremus, & si quid cōtrouersum est, disputemus. In hoc genere hæc sunt symptomata: cōuulsio, & paralysis, tremor, palpitatio, horror, rigor, singultus, tussis, ructus, sternutamentum, pandiculatio, & oscitatio. Horū motuum quidam fiunt à causa morbi solùm, sine cōcursu facultatis cuiuspiam: quidam, etsi sunt symptomata, à facultate aliqua earum, quibus corpus gubernatur, proficiscuntur. à morbi solùm causa fiunt: cōuulsio, & paralysis, & palpitatio: (de conuulsionis causis proprio capite diximus) reliqui omnes motus, quos retulimus, facultatis

alicuius sunt conantis expellere, quod animanti est noxium: præter tremorem, qui cùm animalis motus sit, non est ad expellendum. Expulsiones non semper fiunt à facultate naturali: sed nonnunquam à vitali. Naturalis facultas membrorum, compressione partium expellit inutilia: animalis vis voluntario motu expellit. quam video tribus modis id solere facere: nonnunquam concussis membris, vt excutiat noxium, quod videmus fieri in epilepsia. ille enim motus natura sua liber est: sed quia ligata est deliberandi facultas, non videtur secundum voluntatem posse cohiberi. & nos ipsi si quid vrens, aut refrigerans, aut vtcunque aliter mordens manu compræhendimus: solemus brachium volentes concutere, ad expellendum. vt autem nos cùm rẽ aliquam molestã manu accepimus, nunc excutimus, nunc laxamus tantùm digitos, vt excidat: (quod non tam est expellere, quàm permittere vt effluat) ita nostri musculi faciunt nonnunquam. atq; hic est secundus modus voluntariç expulsionis. Tertium præter hoc genus expulsionis videmus in thorace fieri: compressionis scilicet, ad expulsionem fuliginum, & calfacti aeris. Nimirum musculi thoracis, vt hunc expellant, neque concutiuntur, neque dilatantur: sed comprimuntur. Vitalis facultas vnicum habet motum expulsionis maximè proprium: compressionis cordis, & arteriarum ad expellendas fuligines, & duos alios imitatur arteriis. vt per iram facit pulsum altum dilatans arterias, quasi insurgat aduersus causam noxiam: & cùm grauantur arteriæ cum robusta facultate, pulsum vibratum, excutiente arteria grauantem humorem. tamen calido etiam innato, spiritibus inquam & sanguine, hos motus imitatur: nunc colligens suas vires in corde, nunc erumpens ad externa membra. quibus motibus manifesti fiunt proprii animi affectus. Ergo dictorum symptomatum tria, sunt morbi solius: conuulsio, & paralysis, & palpitatio. aliorum vnicũ est à facultate tentãte voluntarios motus: putà tremor: reliqui omnes motus facultatis alicuius sunt ad expellendum. Conuulsionem & paralysim quidã dicunt esse eiusdẽ generis, putà obstructionis. atq; inde colligunt: apoplexiã, & epilepsiam sola differre ratione maioris & minoris, quam certum est speciem non permutare. Id videtur colligi ex Galeno, qui cùm in principio secundi de causis symptomatum omnes deprauatos motus proponeret, paralysin præteriit: de qua disputauit paulò infrà, conuulsionis & resolutionis simul mentione facta. Quarto de locis patientibus capite secundo ita scriptum est: In medio quidem amborum, & soporis, & apoplexiæ, epilepsia conuulsiones afferens vniuerso corpori: sed quæ in paralysin non finitur. horum trium morborum frigidus & crassus, aut omnino viscidus humor causa est. verùm & in sopore & morbo comitiali ventres magis cerebri, corpus minùs: in apoplexia verò corpus magis affici solet. atque in sopore anterior pars magis, in apoplexia, & morbo comitiali vtraque. Ex his verbis colligunt: tres morbos dictos, putà soporem, epilepsiam, & apoplexiam, differre solùm intensione. nam differentia earum, quas Galenus inter eos statuit, nulla videtur speciem permutare. Siquidem sunt omnes hi morbi obstructiones: causa morbi eadem, putà humor frigidus & crassus, aut omnino viscidus: locus malè affectus idem, putà cerebrum. Quòd si hìc aliquod est discrimen, est (dicunt) inter soporem, & duos alios morbos. sopor enim est magis in parte anteriori cerebri: epilepsia, & apoplexia in vtraque. nam & epilepsia obstruit ventriculos magis, apoplexia substantiam etiam cerebri: id (dicunt) morbi intensio facit. quia enim epilepsia minor obstructio est, & ex minori humoris copia pendet, tantùm appræhendit ventriculos: apoplexia ex contrariis causis, etiam substantiam cerebri. His itaque argumentis persuasi nonnulli: nihil putant, quod ad essentiam affectionis attinet, inter paralysim & conuulsionem, & ita neque inter epilepsiam & apoplexiam, interesse. tamen, quantum ego intelligo, falluntur hi, neque Galenus tale quidquam significauit. Primò, quia morborum species distinguuntur per symptomata propria. ergo morbi quorum symptomata differunt, genere diuersi sunt: quorum verò symptomata ratione maioris & minoris differunt, morbi quoque perinde different. sed symptoma proprium conuulsionis (perinde sit siue conuulsionem, & paralysim nominẽ, siue apoplexiam, & epilepsiam) differt genere, à symptomate resolutionis. nam actio diminuta, ab actione ablata differt ratione maioris & minoris: tamen deprauata non ita, sed genere. est verò symptoma apoplexiæ priuatio, epilepsiæ depraua-

prauatio motus. non ergo hæc est ratio maioris & minoris. nam motus epilepticorum non est remissus, quin potiùs tam vehementer concutiuntur plærunque: vt à multis etiam hominibus non possint appræhensi contineri. Ostendimus ergo per symptomata, differre hos affectus specie. Sed in ipsa morborum substãtia, si quid possumus, oportet vt discrimen constituamus. Conuulsio nunc fit repletione, nunc ariditate: paralysis aliquando fit ab humore irrigante, aliquando à frigore solo, per intensionem stuporis. Quantum intersit inter paralysin quamcunque, & conuulsionem ex siccitate, in affectuum essentia nulli obscurum. Nam conuulsio est intemperies arida: paralysis est intemperies frigida: aut obstructio neruorum. Neque dubium est, quantum differat inter paralysin, quæ est intemperies frigida, & aliam paralysin, & omnes species conuulsionis. Tamen inter conuulsionem ex repletione, & paralysin ex humore, videtur ea solùm ratione differre: quòd in conuulsione non est ea obstructio, quæ omnino impediat motum, vt in paralysi, sed quæ sufficiat deprauare. tamẽ alia ratione differt. Cogita primùm, humorem influentem in partem quampiam, posse facere morbum temperamenti, aut morbum compositionis, aut ambo: sed magis hunc quàm illum, aut illum quàm hunc. Humor calfaciens, refrigerans, humectans, aut desiccans partem, morbum facit temperamenti: obstruens verò, aut comprimens, exasperãs, aut leniens, aut tale aliud faciens, morbi compositionis est causa. Cogita deinde, qua ratione fieri possit: vt humor incidens in duos neruos, alium contrahat, alium laxet. Dices fortasse, laxatur qui obstruitur integrè, quia priuatur omni vi: qui non priuatur omni, non laxatur. Hæc ratio duplici de causa est deficiens: cùm quia vbi non est priuatio integra vis, modò nihil aliud contingat, non fit contractio nerui, sed diminutio sensus & motus, quod ostendit stupor: tum etiam quia in obstructione non contrahitur neruus à facultate quæ superest, sed solùm à causa morbi, vt paulò antè diximus. non ergo ista causa fit, quod proposui. neque verò ego possum rationem aliam propositi problematis excogitare, quàm modum, quo humor neruum afficit. si scilicet caua inter febras replet, facit ampliorem neruum, & ita contrahit: si verò non tam distendit caua, quàm emollit, ipsas fibras laxat. ergo ex his apertũ est, quò fiat conuulsio, non tam esse opus vt humectentur nerui, quàm vt distendãtur: ad paralysin verò magis esse opus emollitione neruorum. propterea Galenus primo de causis symptomatum cap. 2. loquens de tensione tunicæ ragoidis, quam propriè tunicæ conuulsionem appelles: Patitur autem id tunica vel siccata, inquit, vt corpus simplex, vel humectata, vt instrumentum. Quibus verbis apertè docet, conuulsionem ex repletione fieri, humore generante morbum compositionis magis, quàm temperamenti. Humor verò qui est paralysis causa, maiorem, vt ita dicam, humectationem facit partium simplicium, quas emollit. Itaque cõuulsio & paralysis differunt & symptomatis, & essentiis. Constat etiam ex dictis: ipsas conuulsiones inter se, eam nempe quæ fit ab humore, ab ea quæ à siccitate (quanquam propter similitudinem symptomatis, putà contractionis, à medicis sub vno nomine dicantur) differre genere, esseq; conuulsionẽ ex inanitione, morbũ in tẽperamento (considero essentiã quæ in desiccatione est, omitto contractionẽ quæ est symptoma) conuulsionẽ verò ex repletione, morbũ in compositione. nam huic, quod est in temperamento læsum, nõ est in essentia, sed accedens: illi, quod est in compositione, est accedens, intemperies est essentiæ pars. est nimirũ morbi essentia illud, ex quo fit proprium symptoma. sed si fingas humorẽ distendere neruũ, minimè corrumpentẽ temperiẽ, constat illũ contracturum membrũ nihilominus: siq; neruus desiccatus fuerit, subsequuturã contractionem, etsi desiccationi nihil accederet. Itaq; conuulsiones ipsæ ita differunt. Conuulsio quoq; ex repletione, à paralysi humida, specie differt: quare & apoplexia ab epilepsia. Quòd si Gal. epilepsiam inter soporem, & apoplexiam esse dixit, non contulit in eadem specie diuersas intẽsiones: sed in grauitate morborum, & difficultate respirationis quam faciunt, ea ita habere dixit: Nimirum apoplexia tollit ferè respirationẽ: caros non vitiat, epilepsia vitiat, sed nõ admodũ grauiter. Hæc de conuulsione, & paralysi. Palpitatio à flatu crassiori, quærẽte exitũ, fit: quæ non tã transfert membrũ, quàm in ipso membro facit sequaces partes, quibus caua sunt, dilatari & subsidere alternatè. Quanquam fit vt aliquando tanta flatus copia interiùs sit cohibita: vt facto maiori impetu totum

membrum secum eleuet palpitans particula. sed tunc quoque sunt in palpitatione quædam, quibus ab aliis motibus discrepat. nimirum à conuulsione differt, quia est sine contractione: à tremore, quia per maiora spacia fiunt eleuatio, & depressio, atque vt Galen. dicit 4. cap. libelli de tremore, rigore, & palp. palpitationis motus certis terminis finiuntur, motus tremoris non ita: sed compressio eleuationẽ, & eleuatio compressionem excipit infectam. Sed interroges: qua ratione cognoscam, perfectum fuisse motũ, aut imperfectum? ex impetu. si scilicet, maiorem motum visa fuerit particula aggredi, quàm compleuerit: haud dubia erit coniectura, interceptum esse in media via. His ego addo indicium, quo ab aliis omnibus separatur palpitatio: putà motũ proprium cutis, præter totius membri translationem. A pulsu differt palpitatio rhythmo. Tremor, voluntarius est motus, sine irritatione à causa quapiam morbi: sed facultate præ debilitate mouente membra cum tremore. quod inde cognosces: quòd qui reposito corpore in quiete, est laxatis membris, non tremit. Intellige nomine quietis, otium neruorũ. non enim omnis quies otiũ est: sed multæ quietes sunt duplices motus, id est, dupliciũ musculorum labor. quod Gal. diffusè admodũ docuit in tractatione de motu musculorũ, & 3. cap. de tremore, rigore & palp. & c. 2. lib. 2. de causis symptomatum. Quare minùs mirari debuit Valeriola in suis enarrationibus Galenũ dixisse: corpora nostra moueri aliquando, non mutato loco: id est mouendi secundũ volũtatem vim, aliquando laborare in retinendis corporibus, plus etiã quàm in mouendis. Tremor itaq; à volũtate fit: reliqui omnes deprauati motus, sunt à facultate irritata ad expellendum. Ructus & singultus sunt expulsiones à naturali facultate: tussis, sternutamentum, oscitatio, & pandiculatio, ab animali: rigor partim à naturali, partim à vitali. siquis animalis motus coniunctus cum rigore est, non est illi in essentia, sed accedens. Eorũ qui à facultate animali sunt, tussis, & sternutamentũ fiunt à facultate expellente: oscitatio, & pandiculatio, non tã à facultate expellente, quàm deponente onus. nimirum tussis fit musculis thoracis vehementiùs constrictis aduersum id, quod impedit viam spiritus, aut in ea irritat. Sternutamentũ fit: cerebro cõcutiente se ipsum, simúlque cõstringente thoracis musculos. Pandiculatio fit musculis quasi ex deliberatione dilatatis, vt flatus crudus prodeat: oscitatio, hoc idem facientibus musculis faciei. Neque est quòd perturbere, videns: rem quæ ex deliberatione & prudentia videtur proficisci, in infantibus etiam fieri, & in nobis non considerantibus. Natura namque, vt inquit Hippocrates, est docta sine doctore. fiunt hæc instinctu quodam: intelligimus tamen voluntate fieri, quòd, si libet, cohiberi possunt. Ructus, & singultus, fiunt naturali vi ventriculi insurgente aduersus rem noxiam. quanquam ructus iuuatur motu musculorum thoracis: non aliter quàm stridor ventris inferioris, musculis ventris. tamen expulsio à ventriculo, aut intestinis, naturalis est. Rigor est passio calidi innati. quod à Galeno dicitur locis citatis, tamen à plærisque ignoratur. Putant plærique, rigorem non alia de causa dictum esse passionẽ calidi innati, quàm quòd membra externa per illum refrigerentur. Sed hac ratione non differret ab eo affectu quem frigus tantùm appellamus: per quem illud vnum fit, quòd membra externa refrigerantur. tamen hoc maius aliquid significat, quod iam declaro. Calidi innati nomine hoc loco intellige substãtiam illam semper mobilem, quam vides imitari omnes motus animi, eam inquam, quæ per metum & mœstitiam refugit ad interna, per gaudium diffunditur, per iram feruet, & prodit seruato tono, per pudorem partim refugit, partim erumpit. hanc substantiam constat esse spiritus & sanguinem: quam Stoici his motibus quos experimur persuasi, animæ ipsius substantiã esse dicebant, constaréque ex igne & aëre. ex igne, vt esset semper mobilis: ex aëre, vt à frigore (censebãt enim aërẽ esse frigidum, vt in 1. lib. diximus) coerceretur, ne euanesceret dissipata. Horũ opinioni haud dubiè adhæsit Galenus libro de tremore, rigore, & palpitatione: quanquam aliàs vbique de animi substantia dubitauerit. Nobis certum est substantiam hanc non esse ipsam animam, quippe quam scimus non esse naturæ, vt alibi monstrauimus, elementorum: tamen constat, hoc innatum calidum proprium esse animi instrumentum. Experimur etiam illud ex imaginatione rei noxiæ, aut contristantis refugere, rursus dictante anima prodire. nam per verecundiam cõscientia turpitudinis, aut aspectus hominis præstantioris refugit: dictante verò deinde anima, nihil illic esse pertimescen-

timescendum, redit profusè. rigor eodem modo fit. cùm ex mordicatione sentientium partium fit dolor: refugit ad viscera calidum innatum, destituunturque externa membra à calore. rursum cùm interiùs coercitum calidum suffocari incipit, prodit vehementer. quo prodeunte, membra veluti refectis viribus mouent rursus humorem mordacem, conantia expellere, & rursus dolor facit calidum refugere. atque hæc alternatè fiunt: donec vincente calore incalescunt membra externa, & vincitur intemperies illa frigida & inæqualis, succeditque plærumque febris, aut vincente humore suffocatur calor, peritque homo. Ergo per rigorem duo hæc contingunt: motus facultatis expultricis quæ est in omnibus membris, & motus ille reciprocus calidi
10 innati: gratia cuius dicitur passio calidi innati. His plærumque accedit concussio aliqua voluntaria musculorum. nam rarò tam vehemens est rigor: vt ægrotans, volens, non possit concussionem aliquantulum cohibere. Potest nempe demere, quod accedit voluntarii: hoc tamen non est in essentia rigoris, sed accedens. Quod per rigorem ipsum mouetur, omnino mouetur præter voluntatem. Ex dictis non dubium est: quò humor celeriùs mouebitur, per membra sentientia delatus, eò fore motum concussionis vehementiorem. Constat quoque, vehementiam motus, ex duabus causis augeri: ex mobilitate humoris (pendet mobilitas ex tenuitate, & calore) & vehementia facultatis expultricis in membris. Nam constat: quò virtus est vehementior, eò maiori cum impetu expellere. impetus verò facit celeritatem. Vnde Auice-
20 na Fen prima quarti (atque cum eo plærique medicorum) colligit: non minimam causarum augentium rigorem, esse robur facultatis. Itaque fieri potest (dicunt) vt cum æquali humoris copia, & eadem qualitate, & æquali sensus acrimonia, hic rigeat vehementiùs, quàm ille: non alia de causa, quàm quòd maiorem habeat facultatem. Quod tamen quibusdam difficile visum est, qui contrà docent: cæteris paribus ex vehementia virtutis non augeri rigorem, sed minui. Videtur hæc illorum sententia colligi ex Galeno, secundo de causis symptomatum, capite quinto, vbi differens de rigoris intensione, ita scripsit: Differunt verò inter sese, & excrementorum multitudine, & motu, & quòd excrementorum alia magis sint mordentia, alia minùs, & quòd corpus laborantis vel difficile vel facile affectu, aut debile, vel acuti, hebetisve sensus,
30 natura sit. Nam quod acuti sensus est, & imbecillum, etiam ex leuissima causa dolet: contrà, quod firmum, neque facilis sensus est: magnam causam ad talis symptomatis generationem requirit. His verbis ap erte videtur Galenus docere: robur esse causam cohibentem rigorem. sed etsi Galenus nullus dicat: non videtur affectus præter naturam, causa solius virtutis, reliquis eodem modo habentibus, augeri posse. Nam virtus pugnat aduersus omnia, quæ corpori præter naturam incidunt. Celebratissimum etiam est illud Galeni dictum: Vires fortes omnia contemnunt. ergo virtus fortis nõ adeò irritabitur ab æquali humoris portione, quàm imbecilla. His rationibus conantur euertere, quod plærique medicorum asserunt. Qui tamẽ interim non videtur mihi posse respõdere proposito à contraria opinione argumento. Nã conueniat primùm
40 nobis cum illis: facultates nõ operari pro arbitrio, sed pro magnitudine viriũ. Ex his euidẽter colligitur, quantũ intelligo: maiores vires cum irritatione æquali vehemẽtiùs expellere. iã verò vehementiorẽ expulsionẽ à singulis mẽbris, celeriorẽ delationẽ sequi, nõ negabũt. Quòd tãtò maior rigor fiat, quãtò humor celeriùs decurrit: nihil habet ambiguũ. Est igitur proposita assertio vera, rigorem eò maiorem fieri, quò rigentis robur maius est, cæteris paribus. Neq; verò quidquam habet absurdum: augeri symptoma quodpiã aucto robore. Nã cùm symptoma ex facultatis actione proficiscitur, meritò crescit symptoma, actione aucta. illud itaq; symptoma, quod ex solo morbo fit, facultate nihil præstante (eiusmodi diximus esse paralysin, cõuulsionẽ, & palpitationẽ) dissonũ est rationi, posse crescere ex incremẽto virtutis. illud verò quod agente facul-
50 tate excitatur, ita augeri, quid nõ habet consonũ? sed pro intelligẽdis Galeni verbis, & diluendis aliis argumentis considera fieri posse: vt aliquis cum æquali humoris quantitate, & eadem acrimonia, cum qua imbecillior homo riget, ipse propter virtutis robur non rigeat. quia tam fortis esse potest in omnibus membris expultrix, vt non deferat humorem per membra sentientia: sed vno impetu expellat, aut vomitu, aut deiectione, aut vtcunq; aliter. tam forte etiam potest esse calidum innatũ, vt

dolorem illum mordicationis non fugiat: quin potiùs humorem sudore digerat, interimque lassitudinem vlcerosam patiatur, pro rigore. vsque adeò virtus fortis omnia contemnit. Tamen quanquam hæc ita habent, si quis semel riget: quò fortioris vis est, saltem naturalis, eò fortiùs riget. quia si membra non vno impetu expellunt, sed deferunt: quò robustiora sunt, eò celeriùs deferent. si calidũ innatum semel refugit: quò vehementiùs est, eò vehementiùs redit aduersus humorem mordentem. quanquam non statim hinc possum colligere: quò robustius est innatum calidum, eò plus rigere. nam quod robustius est, vt vehementiùs redit aduersus humorem mordentem: ita ab æquali causa minùs refugit, etiam si aliquantulum cœperit refugere. itaque duplex hîc robur expectari potest: calidi innati, & facultatis expultricis. illud non facit ad magnitudinem rigoris, sed potiùs ad paruitatem: hoc verò facit manifestè, quia & ad celeriorem excrementorum delationem. verùm hoc intellige: si semel rigor fit. nam ostensum est: posse illum causa roboris naturalis omnino non fieri. quòd si ii, qui prope mortem sunt, quos verisimile est habere debilitatem, solent magnis rigoribus capi: nihil est nostræ sententiæ aduersum. non enim tã moriuntur illi propter facultatis debilitatem, quàm vi morbi: itaq; nõ habẽt facultatem debilem in essentia, & insuper apponũt extremos conatus. vt verò à nobis aliàs etiam dictum est: quod ad actiones attinet, conatus pro robore facultatis est. Neq; verò propter hæc possis dicere: robustũ non robusto esse deterioris conditionis. nam quòd magnitudinis symptomatis habet plus, breuitate cõpensatur. Dices: quò robur est maius, eò ab æquali causa irritabitur minùs. Intellige, plus aut minùs irritari, non fieri ex robore maiori aut minori: sed ex acrimonia sensus, maiori aut minori. Quod Galenus, loco huc allegato, ex 2. de causis symptomatum dixit, non quidem de causis maioris aut minoris rigoris dictum est: sed de causis, quibus aut lassitudo vlcerosa, aut pandiculatio, aut horror, aut rigor fit. itaq; ex fortitudine dicit fieri: vt ex humore eodem non fiat rigor, sed alius affectus. quod nos quoque diximus. igitur in hac controuersia hæc dicta sint. De his rigoribus videtur ab antiquiorib. Galeno dubitatũ: possint ne fieri sine febris superuentu. Hippocrates libello primo de morbis, ita scripsit: Mala porrò supra mala fieri necesse est. si rigor corripuerit, ardor igneus superuenit. Ex hoc loco colligit Galenus, libello de inæquali intemperie, & 2. de differentia febr. & 2. de causis symptomatum, & multis aliis in locis: Hippocratem ignorasse, rigorem fieri aliquando sine febre. fit tamen, vt Galenus dictis in locis docet, rigor sine febre sæpè. fitque ille ex cruditatibus, & ex vitrea pituita, cùm mouetur: quo fit, vt sola quiete hic rigor sedetur, & exacerbetur motu. Tamen dicat aliquis aduersus Galenum: Hippocratem non ignorasse rigorem sine febre, quandoquidem rigorum non recalescentium meminit 2. prorrhetici, textu 31. sed recalescentes, declarante Galeno in commentario 32. eiusdem libri, sunt quibus febris superuenit: quare nõ recalescentes, quibus febris non superuenit, sint. Hîc possis dicere, Eos rigores, qui per debilitatem virtutis non recalescunt, quales per extremos languores incidunt, non ignorasse Hippocratem: tamen ignorasse eos, qui etiam sine extremis languoribus, ex crudi succi motu facti, non recalescunt. Quid quòd 1. epidemion parte tertia, in historia vxoris Epicratis, refert illam rigore correptam esse, & non incaluisse? quod ex crudis succis dixit Galenus in cõm. accidisse. Ita refert. sed neque illud vidit Hippocrates: sed audiuit factum, & habuit suspectum. quod sua verba apertè declarant. Epicratis vxorem, inquit, quæ decumbebat apud Archegetem prope partum iam existentem rigor vehemens corripuit: non incaluit, vt ferebant. Ego non dubito: posse morbum aliquem denuo fieri, nunquam antea conspectum. vt de morbo Gallico, qui nostro hoc tempore primùm è tartaro prodiit, plærique medicorum dicunt. Quanquam repugnent alii quidam, mirè se exercentes: vt morbum hunc ab antiquis conspectum esse ostendant, eique ex consuetis antiquis medicis nomenclaturam inueniant. Quasi verò aut nulli medicorum, ita fieri posse, fuerint multò antè suspicati: aut quidquam habeat philosophiæ aduersum, morbum nouum generari. Celsus libro 1. in ipso procemio: nulla causa magis dicit rationales medicos empiricis præstare, quàm quòd nouis morborum generibus possunt etiam opem ferre. ita enim inquit: Sæpè etiam noua incidêre morborum genera, in quibus nil adhuc vsus ostenderit. hæc Celsus. quod tamen non sit philo-

philosophiæ aduersum: quiuis intelliget, qui philosophiæ aliquid degustauerit. nam etsi species quæ perfectionem quampiam continent, perpetuæ sint secundum speciem, carentes principio & fine: tamen quæ in sola imperfectione sunt, nihil mirum denuo fieri. vt non est mirum patrari nouum facinus, nunquam patratum antea, neque monstrũ generari, cuius forma priùs conspecta non sit: ita neque nouam salutis corruptionem. nimirum hæc fiunt ex erroribus, non ex perfectione. Ergo nouo modo deprauato victu, nouos morbos fieri: ratio fert. non enim arbitror, ratio quæpiã coëgerit maiores homines prauo vti victu, quo hodierni volentes vtuntur. proinde Galenus suspicatus est: rigorem sine febre non accidisse Hippocratis tempore, quòd homines essent frugaliores. Ego sanè non censeo impossibile, morbum aliquem nouum fieri: tamen rigorem sine febre, ex crudo succo, affuisse à tempore Hippocratis non suspicor, cùm propter loca citata, & historiam vxoris Epicratis: tum etiam quia accidebant eo tempore morbi alii ex simillimis causis, aut etiam ex maiori cruditate. Accidebat enim epiala febris, quæ ex vitreo humore fit. finge igitur hominem paratum ad hanc febrem (quales eo tempore fuere quàm plurimi) balneum intrasse. non video cur non horruisset, neque cur, si se citò collegisset quiescens, non potuisset sine febre manere. Quod tamen ab Hippocrate libro primo de morbis dictum est: de exquisito rigore & vehementi interpretor, qualis nunquam nisi ex humoribus biliosis fit. Et miror sanè Galenum, alioqui antiquorum blandum interpretem, & Hippocratis amantissimum, hanc interpretationem nõ inuenisse. Sed pro præsenti capite satis multa diximus.

De febris essentia. Cap. XVIII.

QVOD quidem homines febricitent, cùm secundum vniuersum corpus habent calorem maiorem quàm oportet: communis omnium consensus est. cæterùm tria potissimùm in dubium vertuntur in inuestiganda febris essentia: primùm an in calore solo consistat, an cum siccitate coniuncto: deinde an totum corpus necessariò teneat, vel possit solum cor obsidere: atque an in ipsa cordis substantia necessariò sit, an calor in humoribus spiritibúsve cordis febris dici debeat. Nã in prima cõtrouersia, videtur ab vtraq; parte esse Galenus: & Hippoc. videtur sentire prima aphorismorum 16. Febris essentiam in calore cum siccitate consistere, atq; in siccitate magis. cùm iniungens febricitantibus commodum victum: humidũ dicat, calidi nulla facta mentione. Atqui Galenus in cõmentario addidit: Febri enim, quoniam calida & sicca passio est (est enim cõuersio caloris natiui in igneum) victum humidum consulit. & paulò infrà obiiciens sibi hominem hydrope simul & febre laborantem, in quo tamen ab humidis cauendum quàm maximè est, & iniungenda sitis: respondit, Hippocratẽ illic nõ meminisse febrium cum aliis affectionibus coniunctarum, sed solam eam indicationẽ quæ desumitur ab ipsa febre, fuisse prosequutum. vnde, cùm indicatio quæ morbi est propria (diuersa ab ea quę est causæ, aut symptomatis, aut affectus alterius) ab ipsa morbi essentia procedat: videtur apertè febrem in siccitate collocare. cæterùm contrarium planè docet libro de differentia morborum: in simplici intemperie, quæ vniuersum corpus obsidet, febris essentiam collocans. secundo etiam methodi capite vltimo inquit, homines inuenisse nomen febris: quoniam non erat illis semper facile dicere, calor tantus, quantus iam valet officere operationibus. Itaque dicit hæc duo idem significare: febris, & calor tantus, quantus iam valet officere operationibus. est igitur in ratione febris solus calor: siccitas est essentiam cõsequens, quanquam neque hoc necessariò. Nam subiiciatur homo aliquis, laborans solo calore per corpus vniuersum. hunc constat ab omnibus hominibus febricitantem appellari. habebit enim talem pulsum, qualis febricitãtem solet consequi: talem etiã pręstabit tactui sensum, & reliqua eodẽ modo. febricitabit igitur hic citra siccitatem. Verùm hoc, vt arbitror, non admittes, sed negabis fieri posse: vt totum corpus calorem præter naturã habeat, quin sit siccum. itaque in hoc agetur tota controuersia: An possit calor præter naturam consistere in corpore nullatenus sicco. Ego sanè vidi sæpè Galenum disputantem de intemperie calida & humida: quæ si nequaquam in membro aliquo potest consistere, vana ille loquitur. Sed intellige hominem

aliquem laborare in toto corpore, vel in corde solo, intemperie humida solùm. Si hoc quoque negas: finge vsum fuisse illum multò antè, cibis, & potionibus, & reliquis ad victum spectantibus, humidis, in altera oppositione temperatis. atque ita inuenies hunc factum humidiorem, quàm pro natura: quem, obiectione causæ calfacientis, facito febricitare. constat calorem hunc febris consistere cum humiditate præter naturam: tantum abest, vt sit cum siccitate. Dices fortasse: calorem illum desiccaturum hominem. sit vt dicis, sed interim dum humor præter naturam corrumpitur: homo febricitabit, & erit nullatenus siccus. igitur siccitas non est essentiæ febris pars. Nam quod tale est, nec momento temporis potest à re separari. Qua ergo ratione dixerit Galenus indicationem desumptam à febre, suadere exhibitionem humidorum: ac rursus febrem, qua febris est, exposcere frigida, & humida? atque adeò, febrem calidam & siccam esse passionem? An quoniam calor præter naturam, quantum in ipso agitur, desiccat perpetuò substantiam, atque ea indicatio est ab affectu: quæ aut ab essentia affectus est, aut ab aliquo quod eius naturam consequitur? quoniam igitur calor desiccans est, calida & sicca affectio dicitur. & eadem ratione, quoniam qua febris est, est calor desiccans. qua febris est, exposcit frigida, & humida, cùm sola cõsistit: frigida, quò extinguant calorem: humida, quò cohibeant desiccationem, quæ à causa præter naturam in corpore fit. Igitur quod ad primam attinet controuersiã, ita habet. Quod ad secundam attinet, Galen. lib. de differentia morborum, In toto corpore videtur febrem requirere, dicẽs: Tunc enim facilè iam ab omnibus depræhẽditur, quæ in toto animalis corpore febris nũcupatur. in principio etiam tractationis de febrium differentia, & lib. de inæquali intemperie, docens febris generationem: hoc idem videtur accipere. negat enim esse febrem, in quocunque membro calor sit: nisi illinc transmiserit in cor. quoniam scilicet antè quàm cor calescit, non potest calor in vniuersum corpus diffundi: statim verò ac caluit, in totum corpus distribuitur. quoniam scilicet cor est totius caloris in nostro corpore fons. tamen contrà est: quod in lipiria vocata febre 2. de differentia febrium, & secundo prognostici com. 4. extrema (quo nomine caput, manus, ac pedes intelliguntur) tam longè abest, vt calorem præter naturam habeant, vt etiam perfrigerata sint. & tamen hanc esse febris speciem citatis locis testatur Galenus, & multò etiam clariùs septimo aphorismorum commentario quadragesimo secundo: quo loco illam à febre accidente separat. 7. etiam methodi cap. 8. ita scripsit post alia: Cognoscentes huiusmodi affectum ad portionem esse febrem. quippe quod illa in toto animali, vel in corde est: id propositus nũc affectus est in ventriculo. hæc ille. loquebatur verò de intemperie calida ventriculi. 6. epidemion parte prima com. 29. inquit, Essentia verò earum est non secundum Hipp. modò, atq; optimos medicos, sed etiam secundum omnium hominum consensum: præter naturam calor, maximè quidem in totũ animal effusus, sin minùs, at in plurimis partibus, vel in nobilissimis consistens. Constat igitur ex his verbis luce clariùs iuxta mentem Galeni: non esse in essentia febris, vt calor in corpus vniuersum distributus sit, sed si sit in corde: hunc statim esse febrem, dum modò habeat perseuerantiam. (hac dictione excludo à ratione febris illa caloris incrementa: quæ aut ab exercitatione corporis, aut animi affectibus orta, statim cum ipsis effectibus conquiescunt) quod etiam vel ipse sensus quotidie docet in plęrisque febribus, quę cum rigore inuadunt. nam per incrementi illarum bonam partem, frigus pedum perseuerat. Igitur quantũ ego intelligo, Febris caloris non est, vt totum corpus afficiat necessariò: sed vt in eo membro receptus sit, ex quo, nisi quid sit quod impediat (huiusmodi est in lipiria febre interna inflãmatio trahens more cucurbitulæ vndiq;, & calidos humores, & spirituũ copiã: & in principio incremẽti febriũ cum rigore inuadentiũ, humor inæqualiter incipiens putrescere) in vniuersum corpus diffundatur. Quo modo dictum intelligo, vbi Galenus dixerit: febrem esse totius corporis præter naturam calorem. Est verò membrum illud, quod natura sua trãsfundit in corpus vniuersum quàm citissimè: cor, propter calidorũ spirituum fluxionem per arterias. est tamen febris, non quicunque calor intra cor consistit (si modò febris morbus est) sed calor tantùm, qui in illius est propria substantia. Sunt enim sanitas & morbus eiusdem. vtraque autem harum affectionum est in viuẽte. nam quod vita caret, vt spiritus & succi: neque sanum est, neque ęgrum.

Spiritus

Spiritus vita carere, monstratum est in secũdo huius operis libro. nam nec operationes habent vitales: quarum perfectione sanitas, & læsione morbus dignoscitur. Igitur febris quæcunque recipitur in substantia cordis: nec aliqua species est, quæ præter hanc, in aliqua alia materia recipiatur. Sed qua ratione, si res ita habet vt diximus, verè dictum fuerit à Galeno, primo de febrium differentia: celebratissimam illam febrium diuisionem, in hecticam, putridam, & diariam, latam esse per subiectam materiam? nam si succus nullius febris materia est, sed calorem qui est in cordis substantia, quique verè est febris, facit, & spiritus in se febrem non continent, vtpote non viuentes, sed faciunt, perinde vt humores: diuisio illa non est per subiecta corpora lata, (nam humor, & spiritus febri subiecta non sunt) sed per causas internas potiùs, atque, vt exactiùs loquar, partim per causas internas, partim per materiam. nam spiritus & succus sunt internæ causæ febrium, quas succedunt: cordis substantia est corpus subiectum hecticæ, quæ in illa est facta. certè, si res ad exactam ducatur considerationem, est vt proposuimus: tamen putauerim, Galenum loco illo febris nomen, omissa tam exacta consideratione, de toto eo calore dixisse, qui in ægrotante sentitur tangentis sensui occurrens. atqui hunc constat per hecticas febres in ipsa substantia solidorum recipi, atque propterea salsuginosum quid & aridum sensui repræsentare: in putrida verò in succis, & propterea modum quendam ipsius humoris, tactu sentiri. nam sentitur humidius quiddam, & suauius tactui, in redundantia sanguinis: acrius quiddam & mordacius in bile: & veluti per cribrum prodiens calor, in pituita: quoniam scilicet hic succus nunquam tam æqualiter recipit calorem. Ex quibus signis (quæ ipsa cum multis aliis similibus referuntur à Galeno nuper citato loco, & primo ad Glauconem, & secundo de crisibus, & sexto de morbis popularibus, parte prima, textu 29. ab Hippocrate, & Galeno in commentario) constat, in illa diuisione, calorem occurrentem tactui, in quacunque recipiatur materia, febrem esse dictum: etiam si consideratione deducta ad exactius, febris sit calor, vel in sola substantia cordis factus, vel qui fit. qui quantum in ipso agitur, subiectum corpus desiccat: quanquam non perpetuò cum siccitate est. sed de febris essentia hæc sint satis.

De modo, quo humores & spiritus fiunt febrium causa.

Cap. XIX.

HVMORES & spiritus, cùm secundum naturam habent, multitudine, & qualitate, & facultati corporis proportione respondent: nulla ratione sunt inutiles, atque ita neque febrium causæ fieri possunt. sed cùm febrium causæ fiunt: quia cor calfaciunt, aut vniuersum corpus, tales fiunt. calfacere verò non possunt, nisi ipsi fiant calidiores. possunt fieri calidiores, aut simplicem alterationem perpessi, aut secundum totam substantiam alterati. est alterationis secundum totam substantiam duplex modus, vstio, & putrefactio. Igitur necesse est, humores & spiritus, cùm febrium causæ fiunt: incalescere multùm, aut putrescere, aut vri. Cùm verò humores quatuor sint, solus sanguis (concedentibus id medicis omnibus citra controuersiam) potest incalescere alteratione simplici vsque ad febris generationem: idque habet, cùm copia redundat. nam alij, si tantùm incalescant, anticipant vstionem, aut putredinem. cuius rei causam, quidam naturæ curam circa conseruationem sanguinis esse putant. Ego verò censeo: sanguinem omnium humorum esse naturali calore calidissimum, proindeque ab externo tardiùs putrescere. Nam commune est hoc non succis solùm, sed omnibus rebus: vt quò per se fuerint calore secundum naturam fortiori, eò à calore præter naturam tardiùs corrumpantur. exemplo sunt generosa vina. Reliquos omnes à sanguine, non aliter ac putres, excitare posse febres, videtur Galenus docere millies, & alij medici ita intelligunt: & per putredinem posse omnes, febrium fieri causas. nonnulli sanguinẽ excipiunt: atq; suam sententiam tribuunt Galeno autori. Spiritus nonnulli sola inflammatione dicunt fieri morborum causas: alij etiam

addunt putredinē. has vt cōtrouersias deciderimus, nihil erit in proposita disputatione difficile. sed hæc indigent diligenti discussione. Nam quod primò propositum est, tam omnium consensu comprobatum, vt in hunc vsque diem à nullo in controuersiam vocatum sit, nempe alios humores à sanguine non nisi putrescentes posse fieri febrium causas, veritati censeo esse aduersum. bilis enim syncera proculdubio potest generare tertianam exquisitam, vsta, citra putredinem. Nam cùm hi sint duo motus, aut duo corruptionum modi, à calore externo: tamen quædam ad hanc, quædam ad illam corruptionem sunt paratiora. Nempe ex 3. de temp. & primo de medic. simp. facultate, quæ calidissima sunt natura, adiuncta potissimùm siccitate, & partium tenuitate: sunt ad vstionē paratissima. quæ verò humore abundant, aut non sunt multo calore: hæc putrescunt citiùs. Igitur constat: bilem esse natura sua paratam vri. at verò constat, facturam febrem, si semel fuerit vsta, etiamsi citra putredinem id fuerit perpessa. (hæc autem de flaua bile dicta intellige. nam atra, quanquam vri potest, non putrefacta, vt per ferinam vocatam atram bilem contingit: tamen, vt hæc eadem affectio monstrat, non facit vstione febrem, quia cùm terrea alioqui sit: citò euadit per vstionem frigida, & terræ omnino similis) Tali febre apertè febricitabat iuuenis ille, quem 10. meth. depingit Galen. vigesimum quintum ætatis suæ annum natum, calidum & siccum temperamento, musculosum vt canem, longo itinere defatigatum, cogitabundum alioqui, cura ac solicito mœrore confectum, qui in tertianam febrem inciderat: in quo primùm ægrotante propter calorem ac ariditatem, ausum inquit se esse, mirificam diatriton contemnere. de quo ita inquit: Quippe æger is, quem antè descripsimus, exemplo omnibus est: qui propter siccitatem, à principio cibo indigēt, etiamsi febricitare iam incipiant. nam cùm accenditur in his febris, propter mordentem acrimoniam excalfacti attenuatique ex sole, & inedia, & laboribus succi: maximum eius remedium est humidum nutrimentum. sicut è diuerso, vbi ob copiam, vel obstructionem, vel phlegmonem, vel, vt semel dicam, humoris alicuius putredinem, febris est orta: maximo malo est cibus. hæc ille. Ex quibus constat: febrem illam ortam fuisse excalfacto attenuatoque succo, atque omnino citra putredinē. alioqui maximo malo foret cibus. In his qui talibus febribus laborant: accedit maxima coniectura, ad intelligendum, eos sine putredine febricitare, ex bile, & aliis exeuntibus. accidunt enim crebrò his vomitus tenues, fluidi, minimè fœtentes. tamen vt millies dicit Galenus: fœtor est proprium putredinis indicium. Sed quid quòd Galenus omnem ab humore febrem, dempto synocho sine putredine, putridā appellat? quod non videtur aliud significare, quàm ex putredine ortam. Præterea non semel aut bsi, sed centies dicit: tertianam nasci ex putri bile, atque illam posse esse, aut exquisitam, aut minùs. Animaduertendum, quanquam habeat vt diximus: tamen rarò sinceram redundare bilem, vt sine putredine febrem faciat. proinde omnes febres ex humorum putredine, aut vstione: sub putridarum nomine Galenus præteriit. & quoniam quæ putrescunt, & quę vruntur: quodammodo in symptomatis patiuntur similes affectiones. at noua est isthæc phrasis. immò verò ab ipso Galeno attentè notata. Nam secundo de simpliciū med. facul. cap. 14. differens de vrentibus, inquit: Et vocantur putrefacientia, non quidem propria vtentes nominis appellatione: (nam quæ sunt putrefacientia, humectantia cum calfactione sunt) tamen eadem modò vocamus propter symptomatis similitudinem. Eodem modo loquendi vsus est in febrium ab humore reddenda causa: quoniam nihil referebat, hæc tam exactè distinguere. nam neque ad artem excolendam, neque ad curationem, noua febrium differentia erat opus: sed ad hæc omnia, meliùs febris ex bile vsta, sub putridarum genere compræhendebatur. putridæ verò à Galeno, & ab aliis omnibus autoribus, ab hecticis & ephemeris separantur: quasi solùm illæ quæ sunt à succis, possint fieri cum putredine. quo factum est, vt opinentur multi, spiritus non posse putrescere. Nam aliter, dicunt, foret ephemerarum non simplex genus, sed duplex: aliis ex spiritibus inflammatis, aliis ex putridis ortum habentibus. atqui quòd putrescere non possint spiritus, illorū naturam in causa esse dicunt: quoniam, scilicet, sunt tenuissimi partibus, & ignei natura. Cæterùm hi leui de causa mihi videtur negare, quod firmissimis rationibus confirmari potest. Nam ab Aristotele dictum est 4. meteoron cap. 1. omnia quæ non interimuntur

terimuntur vi, per putredinem venire ad interitum. atque in eodem capite paulò infrà: omnia, inquit, possunt putrere, præter ignem. spiritus nō, arbitror, dices ignem. Sed dices fortasse: esse naturæ igneæ, atque propterea illud sibi inesse, quod igni. sed animum aduerte iis quæ subdit: terram, aquam, aërem posse putrere, quoniam substrata sunt vt materia igni. igitur in iis quæ ex illis generantur, & substrata sunt igni, potest putredo fieri. Adde spiritum ex inspirato aëre fieri (libellis de vtilitate respirationis, & de vsu pulsus) atque esse aëre etiam crassiorem, vt monstrat Galenus libello quòd sanguis in arteriis secundum naturam contineatur. quia ex aëre generatur per concoctionem. igitur cùm putrem aërem sæpius inspiremus: non mirum si spiritus in cordis cauernulis cum putribus humoribus volutati, putrescant. quod intelligentes nonnulli duplicem dicunt esse modum putredinis, alium quo humor proprius rei extrahitur ab externo calore & fluidus fit (hoc dicunt posse putrere solùm humorem) alium, quo calor proprius extinguitur à calore alieno, & hunc dicunt posse accipere etiam spiritus. Nobis procedens hic idem sermo dabit occasionem declarandi naturam putredinis, quam Aristoteles prædicto in loco tradidit disertè. Diuisionem qua hi vtuntur, non intelligo. nam in rebus quæ putrescunt, idem externus calor extinguit naturalem: & extrahit partes humidas, facitque vt minùs à naturali rei calore contineantur. Vt humor extractus fluidus fiat, non est in putredinis essentia. Valeat ergo hæc diuisio. illud vnum constanter affirmo: posse spiritus putrescere. atque febrem diariam facere, vel putrescentes, vel sine putredine. sed quoniam spiritus qui putrescunt, aut citò effluunt, aut putredinem in humores transfundunt, aut emendantur facilè: fit vt diariæ putridę, intra aliarum diariarum terminum concludantur, & vt curationem maiorem aliis non exigant, nisi in aliud genus permutentur. proindeque medicorum nihil intererat, plures diariarum species facere, ex alterationibus causæ. sunt enim omnes hæ febrium differentiæ, vt à principio statim libri quarti diximus: non ex rerum natura profectæ, sed medicis vsibus accommodatæ. has igitur melius fuit diarias dicere: & putridas omnes à succis esse. De quarum numero secundum species ex materia desumptas, certant omnes medici. Quandoquidem Galenus secundo de crisibus capite duodecimo triplex tantùm dicit simplicium genus: aut enim biliosas esse, aut pituitosas, aut melancholicas. atque harum quaslibet, aut intermittentes, aut cōtinuas: sanguineas enim esse quodammodo biliosas. Qua in re illum mordet Auicena: quòd febrem aliquam ex putrescente sanguine fieri posse negauerit, instatque argumentis. Eorum, qui post hos autores commentaria scripsere, quidam Galenum reuera negasse hanc speciem febris dicunt, atq; adeò Auicenam assecutum fuisse Galeni mentem, sed stetisse à contraria opinione, atque deinceps controuersiā agitant: alij huic, alij illi fauentes. Alij eandem fuisse Galeni & Auicenæ mentē putant, sed Auicenā aut Galeni verba minùs assecutum, aut amore proteruæ contentionis, finxisse sibi hostē quē feriret. quodq; triplex tantùm febriū genus esse Galenus dixerit, cùm febrem ex putri sanguine non negauerit: dicunt plærique factum, quoniam sanguineam ad biliosam reduci insinuauerit dicens: Nam quæ ex sanguine fit, quodammodo biliosa est. Alij propterea censent dictum: quòd sanguinea necessariò composita sit ex sanguinea & biliosa. sed cùm quæstionem hanc nullus non disputauerit: nullus mihi videtur rem ex ratione fecisse palàm. Nam Auicenæ assèclæ videntur rem ipsam inuestigasse, sed nondum inuenisse. Qui se sub Galenistarum nomine, si diis placet, hodie venditant, tantò sunt elegantiores, vt in singulis controuersiis more grammaticorum articulis aut dictiunculis contendant, vel more iuris peritorum ex scripto argumententur. Galenus secundo de differentia febrium capite duodecimo quæstionem hanc disputat, neque breuiter, neque obscurè. quare non erit difficile, dante deo, autoris mentem ex illius sermonibus eruere: si priùs, quod in reliquis fecimus, ipsam per se rem philosophica ratione deduxerimus. Primò illud negari nulla ratione potest: sanguinem posse putrescere. est enim, vt paulò antè dictum est, communis rerum omnium interitus, putredo, omnium inquam quæ ex elementis mixta sunt. monstrant id bubones, ac reliquæ inflammationes: in quibus sanguis nisi anticipet digestionem, putrescit omnino, atque ita generantur ex inflammationibus carbunculi, & alij similes tumores: aut in pus vertitur: quod pu-

tredinis non adeò perniciosæ est species, vt procedente sermone monstrabimus. illud quoque arbitror satis constat: si sanguis qui synochum sine putredine facit, putrescere inceperit, nulla alia in corpore facta mutatione, febrem proinde non cessaturam. ridiculum enim si quis dicat: cessasse febrem citra corporis attemperationem, aut humoris euacuationem, hac vna de causa, quòd putrescere sanguis cœperit. Igitur si sanguis potest febrem facere sola multitudine, quod ex communi medicorum consensu accepimus: constat posse putrescentem sanguinem febrem generare. Quid igitur est, quod in re ipsa possit in dubium verti, vt disputatio non sit de nomine? nunquid reuera habet sanguis in generando febrem aliquid proprium, quod aliorum humorum habeat nullus? habet, dices, febrem generare sola copia, vel alteratione simplici: sine vstione, aut putredine. at hoc dictum iam antea est. sed nunquid in generando febrem cùm putrescit, habet aliquid proprium? habet, dicunt, vt cùm necessariò portio illius tenuis & pinguis, per putredinem in bilem mutetur, & crassa in melancholiam: perpetuò ex putrescente sanguine composita febris fiat, non simplex. sit ita. sed nunquid aliud habet sanguis proprium? non explicant. sed nos iam explicamus hinc sumpto initio. Longè aliud est: rem aliquam putrescere, aut putrem esse. nam quod per putredinem corruptum est, putre est: quod ad corruptionem hoc modo disponitur, dicitur putrescens. putredo, & vstio, & similes motus: sunt alterationes secundum totam substantiam. non enim quod ita afficitur, incalescit, aut refrigeratur, aut tale aliquid patitur solùm, quod secundum qualitates est alterari: sed tota substantia permouetur. nam in vtrisq; & in iis scilicet quæ vruntur, & iis quæ putrescunt, extinguitur calor natiuus ab externo: in illis, consumptis humidis partibus, in his, extractis. sed quod putrescit, antequam tota substantia iam permoueatur: qualitatibus ad putredinem concipiendam disponitur prauè, vt calfactum aut humectatum. terminus huius dispositionis est: cùm iam incipiunt humidæ partes substantiæ à siccis separari, propter debilitatem caloris natiui, ab externo factam. Vtraque communi appellatione dicuntur putrescere: & quæ ad concipiendam putredinem prauè disponuntur, & quæ iam permouentur tota substantia. ita enim vina solemus dicere incipere putrescere: quoniam incalescunt & apparent facta debiliora, etiam si nondum sint insigniter acida: quæ tamen deinde, si in locum alium transportantur: motu & ventilatione, & mutatione vasis & soli, manent incorrupta. quod non fieret, si secundum substantiam forent permutata. nam tales mutationes quæ secundum substantiam sunt, vt vstio, putredo, aut concoctio: vbi semel sunt factæ, infectæ esse non possunt. non enim, vt quod calfactum est, potest refrigerari: ita quod coctum, reddi crudum, aut quod putre, emendari. si enim vina, quæ apertè acida fuerant facta, emendata sunt nonnunquam: id, vt Galenus docet secundo aphor. comment. decimoseptimo, resectione partium quæ putruerunt, fit, non alteratione contraria. hæc omnia sanguini possunt accidere: vt putrescat, scilicet, dum prauè disponitur calfactus, aut humidior redditus, vel vt putrescat alteratus tota substantia. Sed nunquid vt ex bile naturali, cùm putrescit, generatur alia bilis præter naturam species, quæ diuersa quidem est ratione à priori, tamen in ratione bilis flauæ conuenit: ita sanguis putrescens in alterius speciei sanguinem transit, qui sanguis præter naturam sit? an in alterius generis humorem degenerat, vt vinum in acetum? ego quidem puto in genus diuersum degenerare: neque posse sanguinem putrescere, non permutata sanguinis natura. Nam Galenus secundo de elementis, & libello de atra bile, & de natura humana, & vbi vbi de humorũ speciebus disserit: sanguinem præter naturam fieri duplici tantùm ratione dicit, aut alteratione simplici, aut permistione alterius humoris. itaque fieri posse deficientem à naturali: factum aut calidiorem, aut frigidiorem, aut humidiorem, aut sicciorem, vel pituitosiorem, (vt ita dicam) vel biliosiorem. tamen reliquos succos dicit fieri præter naturam his duobus modis, & præterea putredine: qui modus non est in sanguine. quippe qui cùm putruit, alterius generis humor statim est: aut bilis flaua, aut melancholia, aut pus. Inuenimus igitur iam aliud: quo sanguis differt ab aliis succis. vnde manifestum fit: sanguinem prima ratione tantùm posse putrescere, vt sanguis adhuc sit, dum disponitur scilicet prauis qualitatibus ad concipiendam putredinẽ, vt dum incalescit.

quod,

quod, si quis exactè loquatur, nondum est propriè putrescere. quod tota substantia iam permouetur: species præter naturam est bilis, aut melancholiæ, aut est pus. non igitur fieri potest febris à sanguine putrescente propriè. nam quod ita putrescit, tota substantia iam permouetur: quare alterius generis humor iam est. cùm igitur hæc ita se habeant, qua alia ratione putandum est, Galenum dixisse, triplex esse tantùm putridarum febrium genus: quàm quòd sanguinis pars, quæ febrem facit, nondum putret, quæ iam putret, sanguis non est, sed bilis? quòd verò hæc sit Galeni mens intelliges, eò quòd febrem hanc ex sanguine, à biliosa non alia ratione dicit differre loco prædicto: quàm sola lenitate aut mititia. quoniam, scilicet, bilis quæ ex putredine
10 sanguinis generatur, mitior est bile putri, ex alia bile genita: quantò sanguis naturalis, naturali bile mitior est. vt dictum à Galeno est libello de atra bile, & à nobis iuxta illius mentem in primo huius operis libro: atram bilem ex bilis flauæ vstione molestiorem multò esse ea, quæ ex siccato sanguine consistit. nam omnia insequuntur quodammodo naturam eorum, ex quibus sunt genita. itaque febris putrida ex sanguine biliosa est: mitior tamen ea, quæ est exquisita. quod sumus paulò pòst aduersum Valeriolam rursum monstraturi. non eo inficias febrem hanc compositam esse: non tamen ex duabus putridis: sed ex febre quæ fit à sanguine non putri, sed qui prauè disponitur: & ex altera à birioso humore. quę febris minùs solet exacerbari, quàm biliosæ aliæ. quia bilis ipsa, dicta ratione, est mitior: & contingit sanguinis esse tantò
20 plus quàm bilis, vt incrementa quæ per tertios dies contingunt, sensum latentia prætereantur. Sed cur sanguini non sunt tot modi conuersionis ad dispositionem præter naturam, quot aliis humoribus? sua natura facit, quæ cùm respectu aliorum humorum in mediocritate constituta sit: non potest esse multiplex, vt quæ consistunt in extremis. Est enim sanguis (secundo de facultatibus naturalibus) succus moderato calore genitus, reliqui ab immoderato. moderatum in rebus omnibus est vnum: immoderata plura. atqui succus, qui putredine progignitur, non fit à moderato calore: quare sanguis non est. quam rationem simul cum assertione scripsit Galenus secundo de crisibus capite secundo. quid enim aliud continent hæc verba? liquet tamen, quòd cùm hic putrescere cœperit: non ampliùs bonus remanet, sed iam ad amaræ
30 bilis naturam transit. atque in hoc illud seruatur: triplex esse genus vniuersum simplicium febrium. quæ enim ex sanguine putri fit, iam quodammodo biliosa est. siquidem in naturalibus sermonibus rectè ostensum est: quòd sanguis ex moderato calore generatur, flaua autem bilis ex maiori, atra verò ex sufficienter immodico. hæc Galenus. quibus apertè innuit: quia sanguinis natura in succorum mediocritate est, non posse non permutare naturam per putredinem. Sed horum exacta notitia ex iis quæ de sanguinis natura in primo huius operis libro scripsimus, pendet. Modò de proposita quæstione satis diximus.

De modo quo febres inuadunt humana corpora.
40 *Cap. XX.*

INVADVNT febres humana corpora, vel sana adhuc, vel conflictata aliis morbis. vt febris febri superuenit. atque febris quæ superuenit: aut delet priorem, aut cum ipsa vnà manet. idque aut copulatis duabus, aut pluribus fit. vt contingit hominem adhuc bene valentem, diaria febre aut putrida corripi: & febres aliorum generum solent sæpè in febres hecticas terminari. atque is qui febre laborabat hactenus diaria aut putrida: iam non ea solùm, sed hectica etiam teneri. & tertiana febris solet simul cum quotidiana commorari: quod in hemitrito perpetuò fit. Ecce igitur vt hæc omnia contingant in febrium inuasionibus: tamen in modo, quo febriũ quæ-
50 dam species nos inuadunt, controuersias medici agitant. quas propositum est modò dirimere. Negant enim plærique: posse febrem hecticam à principio hominem inuadere, nulla alia prægressa, idque hac ratione. Dictum est libello de inæquali intemperie capite quinto, reque ipsa constat, etiam dicente nullo: quæ tenuia sunt, faciliùs alterari quàm quæ crassa, quæque natura tenuia & calida, faciliùs concipere calorem contrariis. atque ad confirmandã hanc rem additum est exemplum apposi-

tissimum. maximè quidem promptus ad alterandum spiritus est, vtpote tenuissimis constans partibus. atque id non aliorsum dicit Galenus, quàm vt monstret: cùm inflammatur membrum aliquod, necessariò spiritum inflammari ante succos, & solidam substantiam. igitur, dicunt, hæc ipsa ratio monstrat: non posse membra solida accipere factum calorem, quin spiritus illum multò antè acceperint, aut humores. quare colligunt: febrem hecticam necessariò alias febres subsequi. quodque Galenus primo de differentia febrium capite octauo, & tertio de præsagitione ex pulsibus capite tertio, hecticas febres à principio inuadere dixerit, ita interpretantur: à principio, id est primis statim diebus, vt tertio, aut quarto. conantur eruere hunc sensum ex ipso Galeno: qui decimo Methodi capite quinto ita scripsit: Quippe vel in febres ardentes ex ea incidunt: à quibus nisi priùs mors occupet, in hecticas recidunt, atque statim ab iis in marasmum: vel protinus ab initio ipsa hectica febris simul incidit præteriens ardentem. maximè tamen, vt dictum sæpè, siccos calidósque affectus statim à principio hectica corripit. sicuti mulieri accidit quæ autumno ex tristitia & vigiliis febricitare cœpit, perseuerauit autem ad plurimum hyemis. hanc quarto die, vt scis, vidimus, depræhendimúsque statim hecticam esse febrem, cum alia earum quæ ex humoribus excitantur coniunctam. Hæc Galenus. ex quo loco conantur colligere: verba illa, statim à principio, idem significare quod, in primis diebus. nam mulierem illam proinde dixit à principio correptam hectica febre: quoniam quarto die illam hectica laborare deprehendit. qui tamen decipiuntur multis modis. nam primò tenentur concedere: aut suam rationem esse inefficacem, aut necessariò putridam febrem fieri post aliquam diariam. atque adeò, hunc perpetuò ordinem seruari: vt diaria ante putridam, & putrida ante hecticam fiat. quantò enim spiritus sunt humoribus tenuiores, tantò humores membris. Atqui Galenus libro de inæquali intemperie loco ex aduersa parte adducto, spiritus cum humoribus confert, atque eos dicit promptiùs inflammari. Tamen neque ipsi, neque alius quisquam, aliquando negauit fieri posse febrem putridam à principio, id est à primo momento ægrotationis. ipsa igitur ratio qua vtuntur, se ipsam reuincit. Præterea quod ex Galeno interpretantur, ipsa autoris verba non permittunt. nam si incipere à principio, est incipere primis diebus: qua ratione dictum verè sit à Galeno loco citato ex primo de diff. feb. & tertio de præs. ex puls. Febres hecticas nunquam fieri à principio, nisi cùm fiunt ex causis procatarcticis? nam in primis diebus, id est tertio aut quarto, facile est febrem hecticam ex ardente fieri, sine causa procatarctica. quod enim diaria febris potest facere, aut vna aliqua causarum procatarcticarum: non est quòd ab vrente febre non possit fieri multò promptiùs. igitur si à principio nunquam fieri possunt, nisi ex causa procatarctica: illud, à principio, principiũ totius ægrotationis significat, non primos dies. Nam quod ex Galeno adducebatur, declarat nihil. Vnde enim colligis: quoniam ille quarto die vidit febricitare mulierem febre hectica, illam non febricitasse tali febre à principio? maximè cùm de re longè diuersa disserat illic, atque in De diff. feb. Illic enim de permutatione ardentium in hecticas: hîc de modo, quo inuadunt singulæ, ex professo disputat. valeat itaque hæc interpretatio: atque nos veriorem Galeni sensum enarremus. Febris non ideo diaria dicitur, aut putrida, quòd in spiritu, aut humore magnus calor sit: sed quòd, quantuscunque is est, esse habet factum, id est, secundum habitum. interest verò tam multum, calorẽ esse magnum, aut esse factum: vt ferè semper sit, is qui fit, eo qui est factus, intensior multò. quòd calor intensus sit, ex proprio ipsius qualitatis incremento nascitur: sed quòd sit in habitu, ipsius substantiæ in qua recipitur, facit dispositio. Tenuitas igitur spiritus, qua humoribus præstat & membris, illud vnum facit, vt spiritus incalescant citiùs, & intensiùs: non tamen vt citiùs calorem in habitu concipiant. facile ergo est intelligere, calorem, etiam si tres substantias simul affecerit: tamen citiùs contraxisse factum esse in membris, propter maiorem dispositionem, quam in ipsis reperit. Quòd si rationem non assequeris, euidenti experimento te deducam. finge hominem hectica febre laborare. vides huic adesse secundum totum corpus remissum calorem. prouocetur vehementer ad iram: increuit huic homini calor manifestè. qui tamen feruor non toto ægrotationis tempore perdurat: sed intra terminum diariarum febrium ad priorem gra-

rem gradum rursus calor redit, quia superuenit febri hecticæ manifestè diaria. igitur inflammati sunt spiritus. vnde constat ipsos inflammatos antea non esse: sed, quod cordis calor non fecerat, iram fecisse modò. erat ergo priùs quàm irasceretur, calor factus in solidis membris, non tamen in spiritibus: aut si fortasse gradus aliquis caloris præter naturam erat in spiritibus hectica febre laborantis, is non erat tantus, vt posset calori facto in corde, nouum gradũ caloris fientis addere. quod ad febris diariæ naturam erat necessarium. igitur fieri potest, vt febris hectica inuadat hominem nulla diaria prægressa: calore in membris facto, & nullo facto in spiritibus: aut non tanto, vt possit cordis substantiã recalfacere. secundo lib. de crisib. cap. vltimo ita scriptum est à Galeno: De hecticis autem non est præsentis temporis sermo. nulla enim earũ in primis diebus, sed in progressu temporis talis efficietur. Quæ verba apertè videntur confirmare sententiam, quam refutamus. tamen hæc ita interpretor: febres hecticas nunquam fieri à principio, nisi cùm ex causis procatarcticis fiunt. hæ ipsæ rationes euidenter monstrant: posse febrem hecticam consistere cum diaria, neque accessione hecticæ febris diariam, si quæ præerat, statim extingui. quod nonnulli negant, & omnes in controuersiam vocant. nam si febri hecticæ, accessu causæ procatarcticæ, potest diaria superuenire, quod paulò antè exemplo monstrabamus: eadem ratione & diaria cùm antecedit, poterit cum superueniente hectica consistere. quæ enim obsecro causa est conuincens, cùm diaria febris in hecticam transit: diariam repentè extingui, manente ea solùm quæ superuenit? quòd (dicunt) spiritus, cùm inflammati iam sunt humores, aut multò etiam magis cùm membra, tenuantur vsque adeò, dissipanturque, vt non ampliùs possint cordis substantiam calfacere. vocant testem suæ sententiæ Galenum, qui primo de differentia febrium capite septimo febrem ephemerã cessare statim ac putrida est, his verbis dixit: Calfacta enim plurimùm in ephemeris febribus excrementa, & principium putredinis inde accipientia: alterum genus succendunt febrium, post priorem sedatam. Cæterùm vt ratio ipsa per se primùm perpendatur, ea nihil monstrat. quandoquidem assumit, spiritus per attenuationem minùs calfacere. cùm tamẽ quæ inflammantur, quò tenuantur magis: eò fiant ardentiora, & magis penetrent, proindeque penitius vrant. Adde, oportere hac ipsa ratione, neque febrem diariam posse hecticæ superuenire: itaque neque hac, neque illa ratione, posse hoc duplex febrium genus copulari, quod tamen monstratum experimento est. Intelligendum igitur ex Galeno puto: genus quodcunque febrium posse per se prima aggressione inuadere, & cum quocunque alio copulari. nam aliter, qua ratione putes, superueniente febre putrida, cessare diariam, teneris dicere: & superueniente hectica cessare putridam. cuius contrarium à Galeno paulò antè audiuisti, cùm de muliere illa dissereret, dicente: Hanc quarto die vidimus, depræhendimúsque statim hecticam esse febrem, cum alia earum quæ ex humoribus excitantur coniunctam. Quod ex Galeno afferebatur, ita interpretor: alteram speciem febris succendit, priore desinente: intra terminum diariarum. quod nihil aliud est dictu: quàm perseuerare secundam, finita priori. Atqui de hac quæstione hæc sunt satis.

An febris pestilens sit in genere putridarum.
Cap. XXI.

PESTILENS febris, vt docet Galenus primo de differentia febrium, ex aëre putri qui inspiratur fit. hæc, vt nonnulli barbarorum censent, potest esse non tantum febris putrida, sed etiam generis diariarum. quandoquidem dicunt, si inspiratur aër putris, spiritum ante humorem infectum iri. (huic opinioni videbimur fortasse nos quoque adstricti: qui paulò superiùs, fieri posse febres spiritibus putrescentibus, censuimus) alij illorum opinantur: omnes pestilentes, esse putridas. quandoquidem à Galeno libro primo de differentia febrium ita est scriptum: ἐπεὶ δὲ τῶν λοιμωδῶν ἐμνημόνευσα πυρετῶν ὑπὸ σηπεδόνος ἁπάντων γινομένων. id est, postquam autem mentionem fecimus febrium pestilentium, quæ omnes ex putredine fiunt. cæterùm non dubium est ambas has opiniones aberrare: & ab opinione Galeni, & ab eo quod res habet. Nam

Galenus tertia de præsagitione ex pulsibus capite tertio longo sermone docet: multas pestilentium febrium esse hecticas, statim à principio. diaria verò non possit esse pestilens. nam vt accepimus à Galeno in principio primi de morbis popularibus: ratio morbi pestilentis non est alia: (neque enim pestilens, est species quæpiam morbi) quàm quòd perniciosus sit, & multos eorum quos affligit, tollat. tamen si putredo aëris qui inspiratur in solis spiritibus concepta sit, alteri substantiæ non communicata: neque perniciosa sit febris, neque multos tollet, sed viginti quatuor horis salubriter terminabitur. Itaque verissima sententia est: febres pestilentes posse esse tantùm hecticas, aut putridas. Sed rogas, si hecticæ etiam esse possunt, non tantùm putridæ: quorsum dictum est à Galeno omnes pestilentes ex putredine fiunt? respōdent quidam qui huius sententię sunt, omnes fieri ex putredine aëris: quanquam quæ hecticæ sint. non ex re aliqua interiùs putrescente, sed corde calorem habente factum. tamen hoc responsum, quanquam alicui possit arridere prima fronte, non est ex autoris mente. Nam illic Galenus volebat disputare, An vera esset sententia Athenæi, dicentis: febres omnes fieri ex putredine. capitque hoc principium: Sed quãdo de pestilentibus dicere cœpimus, quę omnes ex putredine fiunt, consentaneum est ad sequentia, hîc quidem disputare de antiquo dogmate, omnē febrem ex humorum putredine dicente oriri. fieri ferè enim ita docet tota ab Athenæo schola. Ergo eodem modo intelligendum est Galenum dicere febres omnes ex putredine fieri: quo Athenæus dicebat illas ex putredine fieri. aliter loqueretur παρέργως. tamen Athenæus de causa interna loquebatur. ergo haud obscurè significat Galenus: omnes pestilentes febres pendere ab interna putredine. sed qua ratione id verum sit, iam dico. vt per febres pestilentes & vocatas humorales, putrescunt succi: ita per hecticas pestilentes putrescit ipsa substantia cordis, vel saltem succi illi, qui proprium eius alimentum sunt, qui more roris per illud sunt sparsi. Nam vt per alias hecticas hi consumuntur: ita per has corrumpuntur putredine mala. Nam aliter, qua ratione intelligis differre hecticam pestilentem ab aliis hecticis? num quia hæc ab aëre putri fit? at aër putris est causa externa: hæc non permutat speciem morbi. Si in ipsa affectione, aut iis quæ interiùs in ipso corpore contingunt, discrimen non est: externa causa neque faciet morbum pestilentem, neque periculosum esse. si igitur oportet pestilentem hecticam ab aliis hecticis differre, necesse est cordis substantiam passionem aliam à calfactione facta subire (quandoquidem aliæ etiam hecticæ fiunt corde habente calorem factum) quæ non videtur alia esse quàm putredo. Adde symptomata quæ febrem hanc sequuntur, apertè prodere, rem ita habere, vt diximus. Nam docente Galeno capite nuper citato ex tertio de præsagitione ex pulsibus, adsunt necessariò huic febri fœtor anhelitus, & calor in thorace, & calor erysipelatis in partibus oris. sed fœtor est symptoma proprium putredinis. ergo non est per hanc febrem solùm calor factus in substantia cordis, sed putredo aliqua. hanc non necesse est esse in humoribus, aut spiritibus. nam Galenus loco dicto docet, pestilentem febrem fieri à principio hecticam, cùm humores in eo sunt inepti ad patiendum propter frigus, & ideo ab aëre putri manent inalterati: cordis verò substantia paratior est, & ab illo patitur. patitur ergo substantia cordis, aut internus ille cordis humor, qui à quatuor succis est diuersus, putredinem. Itaque constat, vt Galenus verè dixerit: omnes febres pestilentes fieri à putredine, etiamsi hecticæ sint. Verùm dices: non ergo omnis febris quæ fit à putredine, est putrida. Inualuit vsus, vt quæ pendent ex humorum putredine, solùm putridæ appellentur: quæ verò aut ab spirituum putredine, aut interni humoris membrorum, non ita, sed illæ diariæ, hæ hecticæ. nihil moror. intellige rem vt habet, & si lubet, voca blityri.

De synocho, & de ardente febre.

Cap. XXII.

FEBRIVM continuarum, & quæ ad infebricitationẽ (vt ita dixerim) non perueniunt, quædam ne remissiones quidem habent, sed aut à principio ad finem vno perpetuo incremento vires assumunt, aut ab ipso statim principio quã minimo tempore totam nactæ magnitudinem vnica remissione conquiescunt, aut eundem caloris modum toto morbi tempore retinent: quædam intensiones habent alternatè ac remissiones, aut singulis diebus, aut tertio quoque, quartó ve die. fiunt verò febres
10 hac aut illa figura: propter genus causæ, à qua pendent. nimirum quæ continentes sunt, (quarum est triplex illud genus, increscentium, decrescentium, & æqualium) à sanguine fiunt aut putrescente, aut feruente, ac supra naturalem mensuram aucto, vt 19. huius libri cap. dictum est. quæ etsi continuæ sint, per vices incrementa habent, ab eisdem prorsum humoribus fiunt, à quibus intermittentes, quæ eisdem diebus repetunt, quibus illæ ingrauescunt: quæ singulis diebus, à pituita: quæ quartis, à melancholia: quæ tertiis diebus, à flaua bile. de qua febre agitabuntur modò controuersiæ duæ: prima, an hæc sit nomine causi perpetuò intelligenda, an aliquid aliud causus sit, quàm tertiana continua. secunda, an hac sit mitior, an acerbior, febris sanguinis putrescentis. Videas Auicenam, nec non reliquos omnes autores Arabes, caput
20 proprium causo dare, diuersum à capite tertianæ continuæ: quanquam illum inter biliosas febres collocant. (eum inquam qui est exquisitus: alium enim ex salsa pituita esse concedunt) itaque dicunt tertianam febrem esse nunquam intermittentem, sed remittentem ingrauescentemque alternis diebus: causum exquisitum esse biliosam febrem, ardentem, & quæ neque accretiones habeat, neque remissiones, sed grauiter affligat perpetuò. tamen apud Galenum neque in opere quod ex professo febrium differentiis destinatum est, neque in opere de crisibus, quod ad febres attinentia multa continet, neque alicubi alibi, talem febris differentiam inuenias. namque inter putridas nulla est febris, quæ repetitionibus aut accretionibus careat, præter febrem sanguinis. proinde alij febrem tertianam continuam dicunt
30 esse causum, iuxta Galeni doctrinam. qui secundi de crisibus capite sexto ita inquit: Nam quæ ex sola flaua bile febris accenditur, sine aliquo visceris malo: si quidem manente adhuc intra vasa bile accenditur, causus exquisitus est. quarto etiam de ratione victus in morbis acutis Hippocrates meminit duplicis causi: quorum alterum commentatur Galenus esse exquisitum & ex bile, alterum nothum ex salsa pituita. Aliis videtur sub causi nomine etiam febris ex sanguine contineri. nam illud genus febrium videtur dictum à Galeno ardentissimum: & prima part. aphorismorum commentario 23. In ardentissimis febribus nullum (inquit) maius inuenisse se remedium, quàm sanguinem mittere vsque ad animi deliquium: cùm tamen eo genere euacuationis in synochis ex sanguine videatur vtendum
40 esse maximè. in eodem etiam cap. secundi de crisibus, quod paulò antè citauimus, inquit, eas febres esse in genere deurentium. Ego quidem nomen causi non putauerim simplex esse, sed de multis variisque speciebus dici: idque non pari ratione de omnibus, sed secundum analogiam, vt Galenus docet diffusè commentario decimotertio quarti de ratione victus in acutis. significareque non tam morbi speciem, quàm grauitatem. nimirum febris quam vrens calor, sitis ingens, ariditas & nigrities linguæ comitantur, causus est: quam non hæc omnia, sed horum plurima, causus etiam dicitur per analogiam. est tamen exquisitus causus, cui adsunt omnia: quem ex bile esse rectè coniectat Galen. Fuerint tamẽ etiam aliæ febres causi: vt quæ ex pituita salsa est, aut quæ est synochus. has enim febres quan-
50 quam nõ omnia accidentia, plæraque comitantur. Sed roges, cur ergo duplicis causi meminit Gal. in dictis commentariis, ac non potiùs triplicis: biliosi scilicet, sanguinei, & salsi? an quoniam sanguinea febris quodammodo biliosa est, vt paulò antè confirmauimus? ex dictis haud dubium est: acutiorem & acerbiorẽ esse febrẽ continuam & biliosam synocho cum putredine. nam febrem ex bile intra vasa putrescente dixit Gal. causum esse exquisitũ, febrẽ ex putrescente sanguine in genere esse deurentium:

haud dubiè significans, esse febrem vrentem, sed non exquisitam. Quanquam video Franciscum Valeriolam in confirmanda contraria assertione longissimam enarrationem scripsisse, dicentem ex opinione Galeni: febrem ex sanguine acerbiorē esse tertiana continua, & acutiorem, atque hac in parte scriptores Arabes à Græcis dissidere. Ego verò putauerim ipsum Valeriolam dissidere ab vtrisque. illos enim video in eadem sententia conuenire: nimirum febrem ex sanguine mitiorem esse, & magis salubrem, quod ille etiam negat. sed certum est illum, iisdem prorsum argumentis, quæ ille sibi obiicit, reuincire: ne amplius hac in parte in componendis Arabibus cum Græcis laboret. Galenus secundo libro de crisibus capite sexto ita scripsit: Cùm verò neque declinatio aliqua quæ sentiri possit, fiat, semper verò à primo principio ad crisim similis perseueret: generis quidem est & hæc febrium deurentium, ab iisdem verò acutie differt. hæc ipsa verba vsurpat Paulus libro secundo capite decimo septimo. quibus verbis apertè significatur: synochum esse in genere deurentium, sed illis minùs acutum. immo verò (respondet Valeriola) hæc ipsa verba docent: synochum esse acutiorem ardente febre. nam cùm aliquid dicitur ab alio re quapiam differre: ratio differendi dicitur esse in ea re, quæ cum alia confertur, non in ea cum qua collatio fit. Ego quidem vellem Valeriolam, cùm hæc dixit, produxisse præceptum aliquod grammaticum, quo confirmaret. ego enim si dixero, differt Valeriola doctrina à Galeno, nunquam me putabo dixisse, Valeriolam esse Galeno doctiorem, neque qui audiet, tale quidquam intelliget. sed (nisi illi communis & constans alioqui de vtroque opinio amphibologicam assertionem distinctam fecerit) respondebit: quid ita? cui ego dixerim: aut quia Valeriola doctior est Galeno, aut quia Galenus doctior est Valeriola. itaque est illa Galeni assertio amphibologica: ex qua proinde neutrum possis colligere, sed requirendus sensus verborum est ex aliis eiusdem autoris locis. nunquam enim, mihi crede, tam breui hæc præteriisset Galenus, aut reliquisset sub dubio: nisi alibi explicuisset satis. quanquam neque in illo ipso capite, mihi videtur obscurè dixisse: synochum esse febrem minùs acutam biliosa. nisi hæc duo aut tria verbula ab aliis omnibus præscindas, nihil considerans antecedentia. dixerat enim (quod paulò antè retuli) biliosam esse exquisitum causum. mox subdit: sanguinea est in genere vrentium. si sanguinea hæc esset acutior, ac magis periculosa ardente: diceretur profectò non generis deurentium, sed causus exquisitior. Verùm explicat nobis locum hunc euidentissimè alius ex secundo de differ. febrium capite nono, quo ita est scriptum: Consentaneum ergo est, sanguinem ipsum nonnunquam in iis quæ inflammationem patiuntur particulis, subire putredinem, & ex ipso simpliciores quidem quàm ex aliis humoribus febres fieri: similitudinem autem paroxysmorum tertiani circuitus maximè accipere. dicis, Galenus illic non disserit de febribus quæ fiunt ex sanguine putrescente in venis, sed in particula inflammata: à qua mitiores febres excitantur, mitioribus vaporibus euntibus in cor. primò intellige Galenum statim transtulisse sermonem ad febres omnes ex putredine, vbi vbi putredo fit. addidit enim paucis interpositis: Et sanè febres secundum species succorum, in quos sanguis mutatur, consistunt, sola malignitate aut contrario differentes. siquidem quæ sanguinis commutationem consequuntur: simpliciores sunt, & in aliis, & in lenitate caloris. sed etsi Gal. nō diceret, an nō eadē ratio est, siue putredo in parte inflāmata, siue in venis fiat? Si vapores mitiores in cor tendunt ex putri sanguine, quā ex putri bile: putris sanguis benignior succus est putri bile. nam vapor refert naturam succi ex quo eleuatur: eamque quam habet, cùm vapor eleuatur, non quam habuit priùs. itaque non eleuabitur vapor mitior, quòd sanguis mitior esset antequam putreret: sed quòd mitior est etiam modò, cùm putret. certè dictū est à Gal. nō semel, sed millies: humorē ex alio factum eò mitiorē esse, quò is ex quo est factus, natura est mitior: & eò deteriorē, quò ex deteriore. nō alia ratione ꝓbat (vt nos in primo huius operis libro diximus) atrā bilē vstione flauæ, deteriorē esse ea, quæ ex naturali melancholia fit. sunt verba Gal. hæc, quæ in capite vigesimo primo illius libri retuli, & modò distinctioris doctrinæ gratia repetam. Atq; adeò exitialis generatio eius esse videtur, vt quæ atro humore superassato (liceat ita interpretari) contingat: multò verò hac profectò magis exitialē censendū est, eam bilem

bilem atram, quæ à flaua bile superassata gignitur. quanto nimirum humor humore efficacior est: flaua inquam bilis, ea, quæ est velut sedimentum sanguinis. Vides Galenum censere, vt proposuimus: genita sequi naturam eorum ex quibus generantur: & ex mitioribus mitiora, ex malignioribus maligniora fieri. quanquã tu contrà censes, quò benignior est humor, eò maius malum esse, ipsum esse putrem. profectò ista ratione nunquam sedimentum subrubrum significaret securitatem, cum morbi longitudine: quod dictum est ab Hipp. secundo prognost. Galen. in comm. inquit, id genus sedimenti significare longitudinem, quia crudum sanguinem significat: securitatem, quia mitissimum humorem. tu verò contrà colligeres, quia mitissimum humorem significat factum esse causam morbi, maius & citius periculum significare. nam quod dicis per eam febrem putrere omnes humores (quo te putas rationem diluisse) reuera non est ad rem. nam Hippocrates non dixit, si solus sanguis simplexque redundat, morbus est longus & securus: sed sedimentum subrubrum securitatem significat. constat verò subrubrum sedimentum apparere per has febres plærumque. quare quidquid contingat circa humores, fatendum tibi est: hanc febrem esse securam & longiusculam, aut Hippocratem malè censuisse. quanquam quod dicis de putredine omnium humorum in hac febre, nollem te ita intelligere: vt neges putredine illa sanguinem præcipuè corripi. quod si concedis, concedes arbitror: hoc quoque aliis omnibus febribus, quæ continuæ sunt, contingere, vt sc. putredo in humore proprio præcipuè consistat: in aliis omnibus etiam aliquatenus. non enim cõsentaneum est: posse humorem aliquem, intra venas cum aliis omnibus permistum, tanta corripi putredine, quin alios aliquatenus contagio afficiat. itaque hoc contingit in omnibus: tamen periculum & acuties cõsequuntur, præcipuè affectum. Tibi sanè Francisce Valeriola, quem perspicaci esse ingenio ex tuis scriptis intelligo, hæc sunt satis. quæ verò ad te reuinciendum sufficiunt argumenta, non arbitror alius quisquam dissoluet. quare satis iam puto me monstrasse: febrem continentem tertiana continua mitiorem esse.

De febribus accidentibus. Cap. XXIII.

ANTIQVIORES medici, vt Galenus refert 7. aph. com. 42. febres eas quæ per se sunt, febres simpliciter appellabant, & febres morbos: eas verò quæ ex aliqua inflammatione pendent, cuiusmodi sunt pleuriticorum & phreniticorum, febres accidentia vocabant. non quòd tales febres reuera morbi non sint (omnes enim febres sunt affectiones præter naturam, lædentes operationes per se, & ad sensum) sed quòd alios morbos consequantur, vt accidentia morbum. dictum enim ab ipso Galeno est libro de differentia morborum: fieri sæpè, vt morbus morbum consequatur, & morbus vnus ad alium rationem accidentis habeat. Cæterùm videtur in definienda febre accidenti, oriri ex Galeni verbis non parua controuersia. nam in huc allegato comm. ex 7. aphoris. ita scripsit: In quibus sine partis inflammatione putrescentes in venis humores febrem accendunt, in illis solis dicebant hominem à febre vexari, & ipsum à febre teneri. tamen paulò infrà in exemplis earum febrium, quæ febres morbi sunt, lipyriam nominauit: quam tamen 4. aph. 48. ex inflammatione in parte corporis profundiori ortum habere dixit. Hæc igitur sunt quæ minùs videntur consentientia. quæ tamen nonnulli ita interpretantur, Galenum vbi febrem lipyriam ex inflammatione interna ortum habere dixit, loquutum esse ex propria sententia: vbi illam dixit esse febrem morbum, retulisse sententiam antiquorũ. Quòd sanè antiquorum sententiam referat, ipse verborum contextus declarat. cæterùm interrogandum hos est, quorum ex antiquioribus sententiã interpretetur: nunquid Asclepiadis, aut Erasistrati, aut alicuius aliorum quos solet parui pẽdere, an Hipp. à quo nunquam videtur ausus latum vnguem recedere? nunquid non Hippocratis? refert igitur antiquiorum sententiam, quam probat tamen. igitur nihil interest ex se loquatur, aut ex aliorum mente: si modò comprobat sermonem. dicunt hoc vno differre, inter modum quo Hipp. loquebatur, & quo vsus est Galen. quòd Hippocrates & antiquiores omnes febrem quamcunque, cui cum frigore extremorum adesset interiùs vstio,

febrem lipyriam appellabant: Galenus verò non quamcunque talem, sed eam solummodo, quæ propter internam inflammationem hoc habet. sed non video quid referat controuersiam hanc de nomine inter Hippocr. & Galenum constituere, Galeno præcipuè nullibi id dicente. maximè cùm ne, si id intelligas ab antiquioribus dictum esse, possis ipsos à contradictione vindicare: si indistinctè (vt illo capite habetur) febrem lipyriam dicant esse febrem morbum, tamen omnes febres consistentes cum partis alicuius inflammatione, esse febres accidentes. dicerent enim ipsi ista ratione: posse lipyriam febrem esse sine inflammatione interna, etsi magna ex parte (etiam iuxta illorum interpretationem) cum illa consisteret. indigent igitur hæc loca altiori interpretatione: quam iam proferre aggredior, ex ipsis autoris verbis, & rerum de quibus disputamus naturis eductam. Animaduertendum primùm est: non omnem febrem consistentem cum inflammatione, esse febrem accidens, sed eam tantummodo quæ ex inflammatione est. Nam finge hominē aliquem laborare tertiana, aut quartana: atque huic dum febre laborat, ex alia occasione subortam inflammationem esse. an dices illum febre accidente laborare? non arbitror. nam febris illa non pendet ex inflammatione: etiamsi casu quodam factum est, vt cum inflammatione consistat. finge iterum cœpisse aliquē ex pleuritide febricitare: tamen huic tam morbosum in corpore affuisse apparatum: vt in venis pituita, aut bilis cœperit putrescere, quarum putredine febris iam foueatur. constat febrem illam non ampliùs esse accidens: sed ex febre accidente, factam esse febrem morbum. nam etiamsi huic homini inflammatio resoluatur: non soluetur febris, vsque dum putris materia vacuetur. non igitur illa erat febris pendens ex inflammatione: quandoquidem resoluta inflammatione perseuerat. monstratum ergo est, non omnem febrem quæ est cum inflammatione, esse accidens: sed illam tantummodo, quæ ex inflammatione pendet, & cum inflammatione tollitur. quam constat rursus, non posse habere calorem factum in humoribus, aut membris. nam quæ hunc habent: necessariò indigent curatione propria, præter inflammationis sublationem. si igitur (vt dictum à Galeno est 1. de febr. diff.) nunquam potest homo laborare febre, quin calor sit factus in spiritibus, humoribus, aut membris, atque omnes febres necesse est aut diarias, aut putridas, aut hecticas esse: constat, febres omnes quæ sunt accidentia, esse in genere febrium diariarum. siquidem neque putridæ sunt, neque hecticæ. quanquam video Auicenam effugisse hanc difficultatem, dicentem: diuisionem illam in hecticas, diarias, & putridas, tantummodo esse earum febriū, quæ febres morbi sunt. quasi velit: reliquas nullius esse generis. Cæterùm non video cur bubo & inflammatio externa, cùm succendit febrem, caloris facti in spiritibus causa sit: non tamen ea quę est interna, cùm & potentior, & vicinior causa sit. neque pręterea putauerim fieri posse: vt calor cordis in totum corpus distribuatur, nulla trium substantiarum calfacta vehementer. maximam enim vim in deducēdo calorem in corpus vniuersum, habet spirituum per arterias ductus. videmur igitur iam monstrasse: febres quæ verè accidentia sunt, in genere diariarum esse. nam quanquam febris etiam diaria habeat per se propriam permansionem: tamen præ breuitate tam citò tollitur sublata inflammatione, vt, quod ad medici sensum attinet, simul cum inflammatione tollatur. quòd si Galen. febres has quæ internas inflammationes consequuntur, acutas vocat: propter acutiem morborum quos cōsequuntur, intelligendum est, ipsas esse acutas, non propter propriam. quandoquidem vt commendans Archigenem 1. de diebus decretoriis dixit: diaria febris non est acuta. Videtur etiam repugnare quod secundo de cris. cap. 13. dixit: ex inflammationibus internis non posse nasci febres diarias. sed animaduertendum est: Galenum in tractatione de crisibus, de morborum constitutionibus disserere. Iuxta quod institutum negauit: ex inflammationibus internis oriri posse febres diarias, id est diariarū habentes constitutionē. quod perinde est ac si dicamus: febres illas esse natura diarias, sed non esse diarias constitutione. eodē modo intelligendum est 12. cap. eiusdem secundi de crisibus: febrem ex inflammata particula, vnam earum esse, quæ ex putredine fiunt, cōstitutione scilicet, non natura. constitutionem verò facit talem esse ipsa inflammatio. ea autem febris non habet propriam constitutionem, quoniam censetur esse accidens. his igitur ita monstratis, redeundum

deundum ad illud est, quod in principio capitis de lipyria proposuimus. atque dicendum, lipyriam febrem esse necessariò cum inflammatione interna: sed habere eam quæ exactè lipyria est, multam atque adeò prauam humorum putredinem cum inflammatione coniunctam, proindeque non esse febrem accidens. non enim est ex sola inflammatione: sed fouetur humorum putredine. Quare non ampliùs est intellectu difficile: febrem lipyriam esse cum interna inflammatione, & esse nihilominus febrem morbum. sed est aliud in quo opus est, vt autorem à contradictione vindicemus. nam cùm dixisset lipyriam esse necessariò cum inflammatione: tamen septimo aphorismorum ita dixit: In quibus sine partis inflammatione putrescentes in
10 venis humores, febres accendunt. & statim in exemplis nominauit epialon, lipyriam, helcodem, & typhodem. Dixit ergo apertè: lipyriam esse sine partis inflammatione. quod ego ita interpretor, quosdam morborum esse qui necessariò consistunt cum inflammatione, cæterùm non necessariò cum inflammatione huius aut illius membri, huiusmodi esse lipyriam: quosdam verò necessariò esse cum quorundam membrorum inflammationibus, vt pleuritidem cum inflammatione pleurę, phrenitidem cum inflammatione cerebri, aut membranarum. has igitur febres, quæ quorundam membrorum inflammationem consequuntur, cum partis inflammatione esse dicit: tamen lipyriam, quoniam nullius partis inflammationem necessariò consequitur, sine partis inflammatione esse dicit. hoc itaque est, quod in hac quæstione censeo
20 esse probabile.

De febre epiala, & inæquali intemperie.
Cap. XXIIII.

INTEMPERIES potest esse inæqualis: vel secundum partes subiecti corporis, vel varietate commutationum, vel vtroque modo. Nam inæqualiter temperatus est, qui inæqualiter calet præter naturam: ita scilicet vt altera parte plus, altera parte minùs. vt qui ex igne calet: non enim possunt omnes illius partes æqualiter ab igne affici. cùm perpetuum in omnibus affectionibus sit: vicina plus affici remotis, tenuia ci-
30 tiùs crassis, meliùs disposita plus citiúsque deteriùs dispositis. inæqualiter etiam afficitur: qui aliis partibus incalescit, aliis frigescit. quod in lipyria fit. afficitur vtroque modo inæqualiter corpus: quod & secundum partes inæqualiter afficitur, & totis, eisdémque partibus, simul incalescit, & refrigeratur. quod in epiala febre sentitur. atque hanc intemperiem inæqualem, quę non consideratur secundum partes diuersas, potes inæqualem appellare, inæqualitate ipsius intemperiei. quo modo multi interpretantur, fientes febres esse inæquales: quia calor ipse in singulis partibus inęqualis est, agente calore præter naturam in naturalem. contrà æquales esse hecticas febres: non secundum subiectum corpus, sed quia ipse calor in se ipso totus exæquatus est, quia est factus præter naturam. Cæterùm neutrum horum potest transigi citra
40 controuersiam. nam quanquam à Galeno videatur dictum libello de inæquali intemperie, & secundo de feb. differ. & tertio de simplic. medic. facul. corpus idem incalescere simul & refrigerari non esse præter rationem: tamen si quis exactè perpendat, inueniet esse philosophię principiis aduersum, & præter hominum captum: corpus aliquod simul contrarias qualitates comparare. cui argumento nonnulli neotericorum (in quibus Leonhartus Fuchsius est) ita respondent: comparari frigus & calorem simul eadem in parte, cæterùm non secundum gradus excedentes ambo, sed gradibus mediocritatem non excedentibus facillimum esse contrarias qualitates in eodem corpore copulari. qui tamen quod in argumento est difficile, non effugiunt. nam non tam est impossibile, qualitates contrarias simul esse, quàm simul generari.
50 quod tamen Leonhartus, vt sua argumenta declarant, non est assecutus. nam quemadmodum in primo libro diximus, sunt qui opinentur, qualitates contrarias esse simul in eadem substantia. atque hanc sententiam diximus esse valde probabilem, & ex qua theoremata medica optimè deducuntur, si illud vnum addas: compleri simul ex alterutra aut ambabus qualitatibus summum gradum. quanquam opinati etiam sunt alij (etsi minùs probabiliter) infra summam latitudinem (ita vocant gradus

omnes, quos potest qualitas comparare) posse simul esse qualitates contrarias. ita vt, si summa latitudo octo graduum est, nihil repugnet tres esse caloris, & totidem frigoris: vt ex vtrisque fiant sex, & de summa latitudine desint duo. tamen simul qualitates has contrarias induci, nullus hucusque est opinatus. siquidem est philosophiæ principium: nihil posse moueri motibus contrariis. quod vel ipsi sensui per se est notum: cùm contrarius motus obsistat motui contrario. quo fiet vt, si impetus deferentes ad contraria æquales fuerint, mobile quiescat in medio: si inæquales, vehementior rapiat debiliorem. non igitur potest simul eadem pars incalescere, & refrigerari. Quod intelligentes alij, in eam sententiam, quam loco citato ex primo libro tetigimus, ducti sunt: produci scilicet à calore & à frigore species vsque ad ipsum tangendi facultatis instrumentum, fieríque simul sensum vtriusque: etiam si verus calor cum vero frigore non recipiatur. quemadmodum videmus & nigritiem & candorem, ambarum qualitatum speciebus in humorem crystallinum simul admissis, nullo candore aut nigredine in oculo genitis. Qui sanè in cæteris probabiliter procederent, nisi falsum illud assumerent, quodque à nobis in secundo libro capite 29. conuictum est: fieri, scilicet, tactionem per species. id quod vel experimento ipso falsum esse depræhendimus. possemus enim, si id verum esset, sentire calorem manibus, quin incalesceremus: quemadmodum intuemur candorem attentè, nullo in oculis colore permutato. cæterùm quoniam principium hoc, ex quo solutionis huius deducitur improbabilitas, loco prædicto monstratum est: melius fuerit lectorem illò remittere, quàm quæ semel sunt satis explicita, huc transferre. nobis ergo petendum modò est: quidquid calorem sentit, incalescere, & quidquid sentit frigus, refrigerari. quare si eadem particula calorem sentiret, & frigus: moueretur motibus contrariis. ergo negamus eandem omnino particulam calorem sentire & frigus: sed quoniam in febre epiala secundum tam paruas particulas incalescit & refrigeratur corpus: nulla quæ sentiri possit, pars est, quæ non secundum se totam videatur incalescere & refrigerari. nam cùm quæcunque particula earum quæ incalescunt, & earum quæ refrigerantur, præ paruitate non sentiatur: sensus non potest eas quæ calfiunt, ab iis quæ refrigerantur, distinguere, atque propterea totum iudicat refrigerari, & totum incalescere. Quod tã disertè dixit ipse Galenus libro de inæquali intemp. capite vndecimo, vt mirer quę causa hos viros in hanc ignorantiam adegerit. ita enim scripsit: In febribus verò epialis, tum ab internis, tum exiguis portionibus (ita enim verto καὶ κατὰ μικρὸν) eoque vniuersum corpus ambo sentire videtur. cùm enim δι' ἐλάχιστα, id est per minima, aspersum per corpus tum calidum sit tum frigidum: nullam quæ sentiri possit particulam possis accipere, in qua alterum non sit. Ecce generatio febris epialæ. De æqualitate hecticarum instat dicendi opportunitas. Quidam dicũt, quorum ego sententiã probo: hecticum calorem maiori æquabilitate esse in subiecto corpore, quàm eum qui adhuc fit. Alij verò hoc fieri non posse censent: quia constat febre hectica laborantes non esse secundum partes æquè calidos. sunt enim illis necessariò partes aliæ, aliis calidiores: non minùs quàm laborantibus febre putrida, vel etiam ipsis bene valentibus. nam & his ipsis est cor calidius hepate, & hepar cute. quin potiùs si velis totum corpus æqualiter afficere: priùs hominem interfeceris, quàm cutem ad cordis calorem traxeris. qua ergo ratione potest esse hecticus calor æqualis? aut quam inæqualitatẽ insignem habet febris putrida, qua hectica careat? certè dicunt nullam aliam: quàm eam, quæ in toto corpore est, & in singulis partibus, caloris secundum naturam, cum febrili. Nam plærique barbarorum imaginantur, in febricitante esse duplicẽ calorem: alium naturalem, alium præter naturam. disputantque deinde: num sint qualitates contrariæ, plærisque illorum concedentibus. quia, dicunt, ea quorum operationes contrariæ sunt, sunt contraria. sed calor naturalis ad concoctionem deducit: calor præter naturam putrefacit. igitur duo hi calores sunt qualitates contrariæ. argumentantur etiam ex definitione: sunt sub eodem genere, insunt eidem subiecto, vicissim, & mutuò se expellunt. Nam putredo fit calore præter naturam expellente calorem naturalem, & loco illius succedente. quibus ita constitutis, dicunt: in febribus quæ fiunt, esse mutuam actionem caloris naturalis, & alterius qui est præter naturam. & hanc dicunt inæqualitatem similem illi: quam alij dicebant in epiala fieri, calore & frigore

inductis

inductis simul. cęterùm hi, quantum ego intelligo, de calore pessimè philosophantur. nam non possunt duæ qualitates eiusdem speciei esse in eadem substantia, quin vnicam conflent. iam verò calor calori non potest non esse similis specie. Nam calor est species infima. & qui probabiliter loquuntur inter philosophos, omnes qualitates eiusdem appellationis vltimæ, dicunt esse eiusdem speciei infimæ: vt omnes calores, omnia frigora, & similes alias. Igitur res aliqua potest calere secundum naturam, aut præter naturam: cæterùm duobus caloribus calere non potest. sed si quid partim secundum naturam, partim pręter naturam calet: idem calor est partim secundum naturam, partim præter naturam. Nam hoc ipsum esse secundum naturam, aut præter naturam, est ratio accidens calori: nō quidem permutans illius speciem, sed modum. Calor scilicet cùm intra mediocritatem est, est naturalis, & ad cōcoctionem deducit: hic idem cùm intensione fit supra mediocritatem naturæ, est & præter naturam, & hac ratione putrefacit. at hoc ipsum esse supra mediocritatē, potest magis & minùs fieri. itaque calor vt plus mediocritate excedit: ita est magis præter naturam, & minùs secundum naturam. hoc docet Gal. primo Prog. capite vltimo his verbis: Si igitur natiuus calor propria excedit temperie, vt in corpore inanimi, putrescit sanguis. si verò vim seruet quandam: permista quædam commutatio illius ex causa per naturam, & præter naturam perficitur. Quibus verbis constat, calorem præter naturam ita definiri: est calor, propria excedens moderatione. itaque in re calore præter naturam affecta: idem calor præter naturam, est illi suus, & naturalis. qui cùm fit, & est in dispositione: est facilè separabilis. quia (vt diximus paulò antè, disputantes de morborum differentiis) temperies ingenita rei, nondum est euersa: euertitur interim paulatim. non quòd calor vnus cum alio atque adeò diuerso pugnet: sed quòd substantia paulatim disponitur, ad retinendum calorem. qua igitur ratione calor fiens appellatus, qui per diarias & putridas febres fit, inæqualior est hectico? certè nulla alia superest: quàm quia inæqualiter afficit partes corporis. nā etsi calor hecticus non sit re vera secundum omnes partes totius corporis æqualis, vt argumentū à contraria opinione probat: tamen habet æqualitatem illam, quam calor habebat per salutem. Diffunditur scilicet inæquabiliter: tamen secundum proportionem, quam membra retinent in bene valentibus. cæterùm in laborante febre putrida, permutatur illa proportio. non enim prout natura est calidius membrum aliquod, aut membri particula, ita modò habet plus caloris, & prout frigidius, ita minus: sed prout maiorem putrescentis humoris copiam imbibit, vel prout deterior in ipso manentis humoris putredo fit, vel prout vicinior est membro in quo morbi est radix. in hectica verò, quia calor ex nulla iam tali causa pendet, sed factus est, & in naturam corporis abiit: ipsius naturæ seruat proportionem, & est sine dolore. vsque adeò vt possit quilibet dicere: hecticam consummatam non esse morbum, quoniam facta est corpori secundum naturam. sed de æqualitate febrium & inæqualitate hæc sufficiant.

De causis reditus febrium per circuitus. *Cap. XXV.*

De causis reditus febrium per circuitus, disputant omnes qui de febribus hactenus scripsere. in qua quæstione nihil habemus noui, quodque ab aliis multò antè non sit scriptum. abstinuissemúsque proinde libenter à controuersia. sed ne quidquam desit huic operi, quod possint studiosi requirere: referemus aliorum sententias, & interim fortasse addemus nonnihil lucis. Argumentati sunt medici omnes de classe barbarorum, sui Auicenæ sententiā insecuti: causam tam ordinati reditus quæ in febribus inuenitur, in singulorum humorum proprietate consistere (illa dicuntur proprietate fieri, quæcunque rei ipsius natura citra manifestam aliquā causam fiunt) nam dicunt aut reditus ille tam ordinatus, quantitati, aut qualitati alicui ipsius humoris, tribuendus est: aut præter hæc, occultæ proprietati. sed quod quantitate fieret, aut manifesta quapiam qualitate: non posset esse perpetuum. neque enim perpetuò pituita est hac quantitate, & illa bilis: sed per vicissitudines. hæc etiam ex leui quocunque errore interturbarentur. igitur ipse ordo qui perpetuus est, pituitę singulis diebus,

bili flauæ tertio quoque die, atræ quarto, apertè significat: natura ipsa aut occulta proprietate, quæ essentiæ inest ipsius humoris, fieri. Nam qui contrarium opinantur, ita censent: fieri quantitate ipsius humoris, & qualitate. quæ faciunt: vt citiùs aut tardiùs membra in quibus humores congeruntur, immittant ad membra recipientia. quod vt euadat clariùs, notandum: febres nonnunquam fieri, in membro aliquo insigni, causa intemperiei, congesto humore, illincq; ex certis periodis effuso per corpus vniuersum, vt febres pituitosæ solent in ventriculo habere sedem aut radicem, biliosæ in hepate, melancholicę in liene, primo de ratione curandi ad Glauconem capite quinto. nonnunquam verò fiunt, nullo membro præcipuo insigniter læso: sed totis venis intemperatis, colligentibúsque multam excrementorum copiam: in quibus motus fit, humoribus ab ipsis venis emissis delatísque per partes sentientes. hanc motionem ex hoc aut illo interuallo, qui proprietatem negant, dicunt fieri quantitate & qualitate humoris. pituita scilicet, quoniam reliquos humores copia superat multùm, ex breuissimis interuallis mouetur: melancholia, quoniam quantitate minima est, & tardissima ad motum, longissimis: bilis, quia quantitate tenet medium, & multo plus superatur à pituita quantitate, quàm tenuitate & mobilitate illam superat, mediocri interuallo mouetur. atqui cùm hæc sit ratio, inuentum experimento esse dicunt: pituitæ quantitatem, quæ sufficit ad motum, vno die congeri, bilis duobus, & melancholiæ tribus: quanquam contingant ex certis interuallis ordinati reditus. cæterùm requirendum ab his est (hæc enim mihi videtur pro barbarorum sententia firmissima ratio) nunquid fieri potest, vt duo homines laborent tertiana simul, atque alteri sit accessio duplo longior, & interim dum durat acerbior? non arbitror negabunt. igitur illorum alter duplo plus colligit bilis duobus diebus, quàm alter. ergo si vtuntur simili victu, atque illum non permutant: tantum bilis colligit alter vno die, quantum alter toto biduo. si igitur hic tertio die accensionem habet, quia satis multa quantitas congesta est: cur non alter secundo die habuit? his rationibus inducti, ad effugiendum hæc incommoda, vt in plærisque aliis, ad occultam proprietatem confugiunt. tamen vt à principio huius operis diximus: deuitanda in omnibus nobis est, quoad fieri poterit, hæc fuga. nam causam proprietati tribuere: perinde est, atque ignorantiam confiteri. proinde Galeno contraria sententia magis placet: quæ causam huius reditus ex quantitate & qualitate humoris deducit. quam secundo de differentiis febrium capite vltimo multis exemplis nititur suadere. Fiunt, inquit, menstruæ purgationes ordinatim mulieribus singulis mensibus. tamen id non accidit eorum quæ vacuantur proprietate (ea enim nonnunquam sunt sanguinea, nonnunquam biliosa, nonnunquam saniosa) sed tunc temporis effunduntur, cùm corpus incipit multitudine grauari. neque solùm hoc: sed & aluum expurgare multi homines solent ordinatim, singulis diebus semel aut bis, statis horis. quod non arbitror dices esse ex fæcum proprietate: sed ex onere, quod horis illis incipiunt expellentia mēbra grauiùs sentire. Quòd tanto tempore tantum congeratur, quantum iam valeat grauare: ex proportione facultatis membrorum ad ipsa excrementa fit, vt quæcunque alia physica actio ex proportione agentis, ad id quod accipit. quòd verò hoc tempus in hoc humore congerendo, illud in illo insumitur: obseruatum est experimento. neque verò est quòd illi adeò demirentur ordinis constantiam & perpetuitatem: cùm leui quocunque errore, etiam duodecim horis, & nonnunquam pluribus interturbetur. quod, si in humoribus talis esset proprietas, fieri non posset. Nam quòd ægrotans plus consueto alimenti sumat aut minus: quantitati humoris qui congeritur, potest quicquam addi, aut detrahi, proprietati non potest. sed prandio vnico immoderatiori, fit quotidie, vt ægrotans multis horis anticipet accessionem. ergo quantitas, & qualitas facit motum ex his aut illis interuallis, non proprietas. Adde necesse esse: vt numerus circuituum febrium numero humorum responderet, si proprietate contingerent. sed nō respondent. sunt enim tres tantùm humores, qui per circuitus moueantur: circuitus autem multò plures. nō enim tantùm quotidianus, & tertianus, & quartanus: sed & quintanus, & septimanus, & nonanus. vt ab Hipp. dictum est, primo epid. par. 3. tex. 2. & 7. & 9. quanquam hoc etiam est in contentione apud medicos: quandoquidem videntur à Galeno negari hi circuitus in commentatione loci prædicti. quo loco negat se

aliquam

aliquam talem febrem vidisse distinctè: & videtur rationes Dioclis aduersus Hippocratem commendare. tamen reuera Gal. sub dubio rem reliquit, & libello de typis talium circuituum mentionem fecit. quanquam video in eo loco Galenum non loqui de illis ex propria sententia: sed disserere de typis aut formis (nihil enim interest) recepta de hac re aliorum opinione. quia ad eam tractationem admitti poterant aliorum placita, doctrina nihil læsa. sed Auicena Fen prima quarti, tractatu secundo, capite 71. proprio experimento confirmat: tales circuitus solere esse febribus. cuius sententię ego hac in parte assentior firmiter. quippe qui multò antè quàm medicinæ studere cœpi: febrem octomanam in quodam sene, quæ multis annis durauit, sum conspicatus. præterquam quòd est hæc sententia Hippocratis, qui nihil scripto mandauit temere. itaque febrium circuitus nō respondent humorum numero: sed fieri potest, vt humor aliquis propter multitudinem aut paucitatem aberret à propria periodo. Nam Auicena causam quintanæ & septimanæ febris eandem esse dicit cum causa quartanæ: cæterùm propter humoris paucitatem fieri, vt febris quinto & septimo die repetat. igitur periodus febrium, etiam dicēte Auicena, ex quantitate & qualitate humoris fit. neque solùm hoc humori melancholico accidere loco citato dicit, sed bili & pituitæ contingere posse: vt propter paucitatem materiæ vltra consuetos terminos protrahantur, quod non minùs censeo esse verum. cæterùm hoc non tollit, quod de quotidianis, tertianis, & quartanis consensu omnium autorum docetur: fieri scilicet quotidianam ex pituita, tertianam ex bile, & quartanam ex melancholia. non enim vt ex melancholia, cùm quantitas tanta colligitur, fit quartana, cùm minor, quintana: ita ex pituita cùm quantitas consueta minor colligitur, fit pro quotidiana tertiana, & ex bile, pro tertiana quartana, saltem perseuerāter, & cum ordine. sed duo hi humores variata quantitate aut qualitate, possunt efficere febres intra vnum diem anticipantes aut cunctantes: tamen diem suæ periodi satis multo ad constitutionem morbi tempore, non possunt ordinatim transgredi, melancholia verò potest per longissima interualla recurrere. causa est, quòd hic humor, cùm sit terreus, omnium difficillimè discutitur: & præterea, quòd neque putredine, neque vstione potest in aliud humoris genus permutari, vt alij. pituita enim putredine potest in flauæ bilis speciem aliquam migrare, flaua bilis in atram: atra verò nunquam extra suum genus agitur, sed deterioris qualitatis, atra tamen bilis fit. itaque cùm tam parua copia pituitæ congeritur in patiente membro, vt non valeat singulis diebus, aut bilis, vt non valeat tertio quoque die irritare: humor discutitur, aut totus vacuatur per iudicium, ita vt nulla febris repetat, aut calore membrorum in aliam speciem humoris mutatur (minor enim copia ab igneo calore plus alteratur, quàm magna) itaque aut fit morbi permutatio, aut febris, quæ erratica vocatur. melancholiæ verò non accidunt hæc: quia neque tam apta est ad discussionem, neque ad euacuationes iudiciales, neq; ad permutationem in aliud genus. proindeque potest alterius periodi longioris, quàm consueuit, febrem facere perseueranter, ac satis multo tempore quintanas efficere, septimanas, aut nonanas. sed videndum est (hoc enim diluet firmissimam illam rationem à contraria sententia) nunquid vt potest febris vltra consuetū terminum propter humoris paucitatem prorogari: ita propter redundantiam potest anteuertere? minimè. non enim solùm euacuatur humor: cùm quantitate iam grauat, sed cùm qualitate mordet. mordacitatem verò comparat humor per moram in membro aliquo: in quo sine facili ventilatione detinetur congestus. quanquam igitur tam multus humor collectus iam sit, quantus iam potest grauare: nisi ex tanta mora tam mordax redditus sit, vt vehementer iam instimulet, nō mouebitur immissus ad membra sentientia. quòd si instes dicens, humores nō omnes contrahere qualitatem illam mordacem æquali tempore, sed prout natura sunt acriores aut mitiores: posuerisque illum hominem qui vno die tantum bilis colligebat, quantū alter duobus, iam nō modò tam multum, sed duplo plus, quodque in dimidio tempore æqualem contrahat acrimoniam, colligere. respondeo, eum qui duplum bilis colligit duplo deterioris, tam intemperatum iam esse totis venis, tamque cacochymum: vt necessariò habeat febrem biliosam, & continuam. his itaque semel intellectis, citra occultam propri-

tatem, potest probabilis reddi ratio omnium eorum, quæ ab autoribus sunt scripta, & experimento inuenta. quare accedentes in proposita controuersia Galeno, ab istorum proprietate recedimus.

De obstructione, & putredine. Cap. XXVI.

GALENVS vndecimo methodi capite quarto differens de causa putredinis, quæ febris fit, longo sermone nititur monstrare: illam esse prohibitam ventilationem, & eius causam obstructionem. & colligit: Itaque si quid in eo putredinem manifestè contracturum est, dictos perspiratus impeditos esse oportet. eandẽ hanc sententiam vsurpat primo de diff. febr. cap. 3. Significat igitur Galenus: febres putridas nunquam citra obstructionem generari, idque confirmat exemplo aliarum rerũ. omnes enim tunc tẽporis videntur putrescere: cùm prohibita illis ventilatio est. Cæterùm nõ potest hoc transigi citra controuersiam: quandoquidem etsi multis exemplis apertum sit, obstructionem esse promptissimam causam putredinis, & facilem ventilationem omnium maximè à putredine liberare: tamen videntur alij modi esse putredinis generandæ. nam contactu rei putridæ potest res aliqua putrescere, etiamsi obstructa nõ sit. præterea ex ea multitudine, quæ ad vires dicitur, nascuntur facillimè febres putridæ: vt docet Galenus cap. 3. primi de diff. febrium. non quidem gratia obstructionis (nam vt talis multitudo fiat, nõ opus est obstructionem adesse, sed maiorem esse humorum copiam, quàm pro magnitudine virtutis) sed quia humores non bene continentur, neque conficiuntur, cùm ea, à qua conficiuntur, vis inualida existat. præterea si homo spiret facillimè, corpúsque habeat minimè excrementosum: tamen medicamentum aliquod ingesserit, eorum quæ putrefacientia dicuntur, atque illud quidem hauserit, malignum natura sua, qualia sunt venena calida, sed in parua quantitate, quò multitudine non obstruat, contrahet (arbitror) prauam in humoribus putredinem. atque id sine obstructione. finge præterea hominem rarissimi habitus, neque redundantem excrementis, & optimo vtentem victu, preterquam quòd multo tempore non mutato solo aërem spiret putrem: constat futurum, vt hic homo putredinem cõtrahat pestilentem, quem tamen finxi habentem facillimam ventilationem. quòd verò illius hominis humores putrescent (hoc enim fortasse negabis) ita monstro. Ventilatio non alia ratione præseruat à putredine: quàm quòd conseruat naturalem calorem ventilatione, facitque quò minùs ab extraneo corrumpatur. sed occursus aëris putridi, quantumuis sit facillima ventilatio & maxima, non potest calorem conseruare naturalem: quin potiùs ipsemet occursans aër naturalem calorem corrumpit. igitur non dubium: quin illius hominis humores sint putredinem contracturi. nam putris aër est calidus & humidus: calor verò non conseruatur quocunque aëre, sed modicè frigido. quemadmodum libello de vsu respirationis Galeno monstratum est exemplo hominis: qui multo tempore in aëre balnei detinetur, quem cõstat solo aëris calore suffocari. atque hoc etiam aliarum rerum exemplo confirmari potest. non enim solùm vina & res aliæ consimiles putrescunt, cùm non perflantur: sed & cùm perflantur ab austro, quoniam ventus hic calidus & humidus natura est. non igitur res præseruatur à putredine copioso perflatu tantùm: sed copioso, & commodi aëris. quo fit vt deficienti aëris commoda qualitate: etiam cum copiosa ventilatione possit res putrescere. dices fortasse, res non putrescere solùm prohibita ventilatione, neque id dictum esse à Galeno: sed prohibita commoda ventilatione. atque nomine commodæ ventilationis, intelligi non tantùm quantitate, sed aëris qualitate commodam: eumque qui rarissimis poris siue meatibus cùm sit, & ab obstructionibus liber, in aëre tamen balnei detentus, aut aërem pestilentem spirans, priuari non quidem respiratione, sed commoda respiratione. visus es respondere probabiliter: atque, quantum ego intelligo, res ita habet. Tamen Galenus dictis in locis disputat de respiratione libera: & nomine liberæ respirationis, constat nihil aliud intelligi, quàm facilem. quæ fit, cùm per patulas vias, miniméque obstructas, aëri est liber ingressus. quod constat minimè referri ad qualitatem. nam si cui in animum subit dicere,

dicere, cùm spiratur aër calidus & putris, non ingredi tam facilè penitissimas partes, quippe qui non tam auidè trahatur ab inflammato corde: consideret æstuantem ventriculum in defectu frigidæ aquæ & dulcis, calidam & salsam putrémve solere haurire multò auidiùs, quàm, cùm mediocritatem naturæ habet, solet haurire aquam frigidam. Vnde palàm fit: æstuans cor auidiùs tracturum aërem impurum, quàm, cùm habet secundum naturam, mediocriter frigidum. Tamen cùm corpus totum & cor secundum naturam habent, fit perspiratus naturalis: cum quo conferri debet, qui copiosus est, aut à mediocri deficiens. Neque verò possis respondere: eum qui inspirat aërem putrem, sed liberè, non infici. quia aër non consi-
10 stit interiùs, sed præterfluit. quæ verò mouentur, minùs inficiunt res quas contingũt. nam quanquam huic responsioni videtur ipse Arist. quarto meteoron capite primo ansam præstitisse: tamen ille non negat, rem motam ab aëre affici posse, aut aërem motum posse rem quietam inficere, sed res motas minùs affici quietis. Adde, vt sanguis interiùs putrescat, non opus esse vt aër illum putrefaciat: satis enim est, si non conseruet, cùm sint interiùs excrementa necessariò à quibus corrumpatur. ergo sine obstructione potest multis aliis modis fieri putredo. Præterea, etsi res vtantur perpetuò perspiratu libero, & aëris qualitate commoda: sunt nihilominus interituræ, quia habent interitus interna principia. sed omnia quæ naturaliter intereunt, putrescunt: cùm sit putredo (quarto meteoron capite primo) communis rerum omnium interi-
20 tus. Igitur etsi res aliqua perpetuò conseruaretur libera ab obstructionibus, & in aëre mediocriter frigido: tamen putresceret tandem, calore naturali ab internis principiis vsque adeò debilitato, vt ab hoc ipso ambiente, à quo res quæ mediocri calore sunt, conseruarentur, ipsa trahatur ad putredinem. Videtur ergo adhuc Galeni assertio falsa. Quem vt tueantur nonnulli, dicunt: necesse esse vt, cùm res aliqua putrescit, obstructio sit, aut in re ipsa quæ putrescit, aut in vase, quo continetur. atq; hanc esse Gal. sententiam. Itaque fieri posse, vt homo corripiatur putrida febre, quin laboret obstructione aliqua toto corpore: pati tamen tunc temporis humorem in seipso obstructionem. Placuit nobis aliquando hæc solutio: tamen non ampliùs placet. monstratum enim iam est, Rem quamcunque ex causis internis seipsam deducere ad eum
30 statum, quo externis omnibus ita habentibus, vt requiruntur ad cõseruationem temperati (hanc enim puto esse mediocritatis regulam medicis) putrescet: actione scilicet illius aëris, qui temperatum conseruaret. quare iam tam imbecillum calorem nulla poterit ventilatio conseruare. Prętere a nescio vnde intelligat quisquam, humorem putrescentem habere suis poris obstructionem: cùm multos humores putrescẽtes videre liceat rariores & fluxiores integris. Alij aliter dicunt: posse rem putrescere, cum libero perspiratu, tamen non tanto, quanto res indiget: itaque perspiratum illum esse rei putrescenti impeditũ, etsi rebus aliis liber foret. Sed hi multò minùs intelligũt argumenta. nam cùm quis, qualis in superioribus descriptus est, incipit febricitare, ex longa mora in aëre putrescente, non patitur putredinem, quia paruum habet perspi-
40 ratum (finge enim habere maximum, & considera, vt argumentũ confirmabat, illum quoque putredinẽ contracturũ) sed quia prauum. nam aliquantus perspiratus boni aëris potuisset opitulari, ne corriperetur peste. finge tantum habuisse praui aëris: & videbis apertè non desiderari copiam, sed qualitatẽ. Qui itaq; hoc modo de perflatu, aut obstructione loquuntur: nihil dicunt. maximè cùm Galeni verba illum vnum contineant respectum: qui ad mediocrẽ perspiratũ est, non ad rem putrescentẽ. His tandem omnibus perpensis, vera sententia aperienda est. prohibitus perspiratus res omnes trahit ad putredinẽ: tamen non omnia ex prohibito perspiratu putrescunt, sed sunt aliæ causæ putrefactionis. vinum sanè putrescit detentum in loco non perflabili: tamẽ si in vinũ, quod ventilatione mediocri fruatur, emortuum canẽ fœtentem inii-
50 cias, putrescet nulla ventilatione priuatum. nimirũ vt ventilatio calorẽ conseruat, ita obstructio putrefacit. Sed plures modi sunt conseruandi calorem, quàm perspiratus. (nam medicamentũ mediocriter calidũ, aut tegumentũ impositũ ventri, concoctionem iuuat) igitur & putrefaciendi erũt alij modi à prohibito perspiratu. Sed Gal. locis citatis & quàm multis aliis, quibus de eadem re disserit: iuxta institutum de putredine

humorum in humano corpore disputat. neque verò de quacunque, sed ea tantùm, quæ sine externa causa fit. nam externas, vt per se conspicuas, curabat minùs. Itaque fieri non potest, vt sine externa causa humores putrescant: quin prohibitus perspiratus in toto corpore, aut in parte sit. sunt in causa facultates quibus gubernatur corpus, & viæ, quas natura illi gubernando præparauit: quæ cùm bene habent, conseruando animali in sanitate sufficiunt: libello de causis morborum, & primo de tuenda valetudine. tamen ex manifesta causa, cuiusmodi sunt aër putris, & putrefacientia medicamenta: etiam si viæ sint amplissimæ, possunt contagio humores affici. Afficiuntur multò minùs (fateor) hoc contagio, qui sine excrementis sunt, & sine obstructionibus, & tardiùs afficiuntur, & restituuntur faciliùs sanitati: afficiuntur tamen. Quod luce clariùs dixit Galenus (vt intelligas hanc esse illius sententiam) primo de differ. febr. cap. quarto, his verbis: Et ponatur in prioribus quidem in multis corporis partibus obstructio foraminum, & vocata plethora, & vita otiosa in multis comessationibus & ebrietatibus ac rei venereæ vsu immodico, atque his quæ necessariò omnia, quæ diximus, consequuntur cruditatibus: reliquis verò totis corporibus puris, excrementis omnino carentibus, adsint præter hæc bona, libera inspiratio omnibus meatibus obstructionibus atque adstrictionibus carentibus, exercitia autem moderata, victus temperatus. ac deinceps his positis cogita: quomodo vtraque corpora affici sit consentaneum ab eo quem inspirant, aëre pestilenti. an non verisimile est: illa quidem statim à prima inspiratione principium putredinis sumere, ac plurimùm in malo procedere? quæcunque autem munda sunt, ac excrementis carentia, nonnulla quidem nihil, nonnulla verò minimum mali subire, vt facilem ad naturalem statum habeat regressum. Hæc Galenus: quibus innuit, sine obstructionibus infici posse hominem, sed minùs infici, quàm qui obstructiones patiuntur. Intelliges etiam hanc esse sententiam Galeni, eò quòd libello de causis morborum, causas caloris esse dixit quinque: motum, putredinem, viciniam calidorum, constrictionem, & alimentum ad calfaciendum accommodatum. tamen si omnis putredo ex obstructione fieret, stultè meminisset seorsum obstructionis, & seorsum putredinis: sed quatuor iam tantùm causæ forent. procedente etiam sermone, capite octauo inquit: Putrescunt autem nonnulla à medicamentis quæ vim habent putrefaciendi, aut ab iis quæ in ipsis animalibus oriuntur excrementis: nonnulla verò ob id quòd minimè perflantur. vides vt non omnia ob id, quòd minimè perflantur. libro de inæquali intemp. capite septimo: Neque enim ea solùm quæ inculcata sunt, & perspiratu prohibita putrescunt: verùm ea celerrimè maximeque. putrescunt autem & alia multa, quę ad putredinem sunt idonea. itaque interpretamur: humores sine externa causa nunquam putrescere, quin sit in corpore affecto ventilatio difficilis. atque huic interpretationi occasionem præbet Galeni ipsius doctrina, qui primo de tuenda valetudine, & libello de optima nostri corporis constitutione inquit: densiora corpora à causis internis pati promptè, rariora verò faciliùs à causis externis. igitur cùm putredo ab internis est, afficit patientes obstructiones: sed cùm ab externis causis, etiam eos qui obstructione nulla sunt. At dices, ista ratione qui raris poris sunt, non solùm affici possent ab aëre putri: sed faciliùs etiam afficerentur, quàm qui non essent obstructi. nego. nam quanquam putrem aërem faciliùs imbibant: tamen constrictione potentiùs expurgantur. cæterùm non vt prohibitus perspiratus necessarius est ad putredinem, cùm abest causa manifesta: ita obstructio. nam vt diximus sine prohibita ventilatione posse fieri putredinem: ita modò dicimus, sine obstructione posse fieri prohibitam ventilationem. nam quæ non liberè fit, est prohibita ventilatio. potest verò non liberè perspirari nostrum corpus, non eò tantùm, quòd obstructæ sint viæ: sed etiam quòd grauata sit facultas, aut etiam quòd arteriæ, per quas corpus ventilatur, sint ineptæ ad dilatandum, & duræ. in multitudine ergo ad vires putredo fit: nonnunquam certè sine obstructione, at nō sine prohibita ventilatione. quare malè plærique putant, perinde esse quærere: an sine prohibita ventilatione fieri possit putredo, atq; an sine obstructione. putant scilicet, ventilationē nō posse sine obstructione esse prohibitam: sed, vt monstraui, falluntur. potest enim ventilatio esse prohibita sine obstructione: & putredo

redo fieri, sine prohibita ventilatione. quanquam hoc sine manifesta aut procatarctica causa non possit contingere. Sed quando definitum est ex sententia Galeni, non omnes febres putridas ex prohibito perspiratu generari, neque omnes perspiratus prohibitos ex obstructione: quorsum Galenus in curandi methodo quasi per necessarias causas resoluit febrem putridam in putredinem, & putredinem in impeditam ventilationem, hanc in obstructionem, obstructionem in multitudinem, crassitudinem, & lentorem humorum? non certè (quantum ego intelligo) quòd Galenus putauerit non posse fieri putredinem sine prohibita ventilatione (nam hoc illum sciuisse alia loca testantur) sed quia, quod ad curationē attinet, perinde censendum est, 10 ac si fieri non posset. nam cùm laborat homo febre putrida, studendum est semper aperire: etiam si ventilatio maior sit, quàm in homine temperato. nam quò maior ea est: eò plus confert, & nunquā obest magnitudine. sed hæc quæstio, & quintus liber hunc habebit finem. de aliis affectionibus, quæ præter naturam reuera sunt: tamen quia nondum laborantium vires deiiciunt vehementer, neutrę vocantur, dicemus in sexto libro.

CONTROVERSIARVM MEDICARVM ET PHILOSOPHICARVM LIBER SEXTVS.

20

AM multa sunt quæ Galenus ab optimo medico, & vero Hippocratis imitatore requirit, vt quantumuis spretis diuitiis (quas spernunt perpauci) atque contempta inani gloria (quam tamen video hodie contemnere nullum) soli studio veritatis vacemus: desperandum videatur, posse nos aliquando tales euadere. exigit enim cosmographiam, & astronomiam: vt doceant ex locis & temporibus indicationes ad omnia medica opera valde necessarias. exi- 30 git philosophiæ illius, quam naturalē dicunt, peritiam. hæc enim docet corporis naturam, & morborum differentias, & generationem. exigit præterea anatomes scientiam, vtpote solam loca malè affecta valentem indicare. exigit etiam alteram philosophiam quam ethicam vocant: hæc enim animi perturbationes sedat, quas scimus corrumpendæ valetudinis solere esse causas infestissimas. neq; hæc solùm, sed & rhetoricam exigit, quæ mœstos ægrotantes solari, timentes animare, iratos placare, furentes coercere possit: sapientiam insuper exigit, & bonos mores. his accedit, quod nostra hac ætate desideratur maximè, linguarum notitia. nō enim habemus materna lingua scripta insignium medicorum monumenta: sed Græcè plæraque, Arabicè alia, Latinè etiam nonnulla, Hispanè adhuc nulla. accedit his omnibus simplicium 40 medicamentorum cognitio: hæc enim materiam artifici suggerit ad operandum. & præterea his omnibus præscissis: reliqua medicina est per se longissima & difficillima. Sed mirum est quo pacto hæc omnia hodie medici præstent. Cosmographiam & astronomiā derident, vt ad medicinā nihil vtiles: non aliorsum, quàm vt hac ratione propriæ ignorantiæ pudorem effugiant. philosophiam naturalem ignorant, non minùs quàm astronomiam. sed quoniam intelligunt, nō posse derideri vt illam, iactant suam philosophiam gloriosissimè: fidentes ruditati eorū quibus cum versantur, & intelligentes, tanti quemque fieri, quanti fieri vult. Anatomen, & herbarū notitiam iniqua partitione à medicina separant: illam solis chirurgis, hanc solis seplasiariis dicentes esse necessariam. linguarum peritiam simulant, verborum quæ didicere memo- 50 riter, aut ex Latino, aut ex Græco autore, rapida prolatione. pro rhetorica rependunt mordacitatem impudentem magis, quàm elegantem. iam verò ethicam philosophiam, si non præceptis, saltem operibus retinent: vt si quo pacto componendus est animus, sermone non dixerint, saltem morum exemplo commonstrent. dispeream, si quisquam est qui audito medici nomine, inuidentissimi & gloriabundi hominis nomen non iuret se audire. vsq; adeò nonnullorū culpa ad omnes medicos in

omnium opinione translata est: vt probum quemque virum, & peritum medicum, videam expetere, aut vnumquemque ex se ipso iudicari, aut sese ex medicorum numero deleri. precor illis, qui hãc infamiam in artem transfundunt, bonam mentem, & probos mores: vt deposito odio, & sublata inuidia, & contempta inani gloria, mittant aliis maledicere, & veritati soli auidè incumbant: vt nihil dissimulant, quod sciant, ita nihil simulantes neque vituperantes, quod ignorent. Non dubium est artes omnes, vt Cicero etiam dixit, habere quoddam cõmune vinculum, & quasi cognatione quadam inter se contineri. quare dicendum nõ est artem quampiam ad aliam aliquam omnino esse inutilem: tamen neque negandum, quasdam quibusdam subseruire insigniter præ cæteris. nam vt omnibus cognatis (ne discedamus ab exemplo Ciceronis) idem cognationis vinculum non est, sed quibusdam arctius, aliis minùs arctum: ita neque omnibus artibus cum aliis quibusuis par societas, sed hæ huic, illi aliæ hærent magis. describit Galenus medicũ optimum: virũ bonum, & qui omnium artium absoluerit ἐγκυκλοπαιδείαν. talem etiam fingit Cicero suum oratorem. sunt verò hæc proposita exempla ad imitandum. consequi enim non speres, arbitror, quæ neque in oratoria arte consecutus est Demosthenes, neque in medica Hippocrates. sed cùm ostenderimus ad medicinam non omnes alias artes æqualiter desiderari: tantum ex vnaquaque desumi debere censeo, quantum videbitur esse necessarium, reliquum non despici. quin potiùs, qui in illis artibus sint peritiores, ingenuè commendari, & ad medicinam etiam probari magis. geometria & astronomia vtiles sunt ad quàm multa: tamen summam illarum artium peritiam & exercitationem non censeo vsque adeò necessariam, sed quatenus ea, quæ in eis artibus sunt facilia, non ignorentur. cætera non damno. arithmetica quoque est aliquando vtilis. vtitur enim sępè medicus proportionibus, quod ipsa dicendorum occasio declarabit. sermone Latino non possis carere sine magna turpitudine: Græco, non sine turpitudine solùm, sed neq; sine magno artis dispendio. nam huius sermonis ignorantiam videas peperisse omnia barbarorum sophismata. in logica & philosophia quam naturalem dicimus, vellem medicum multùm profecisse: aut si cui id non contigit, solis artis operibus contentum esse, à docendo abstinere. prodet enim, dante Deo, nostrum hoc opus: in quàm graues errores multi eorum qui medicinam profitentur, ex harum artium simulata peritia, quæ aperta ignorantia est multò deterior, delapsi sint. Iam verò anatomen oculis conspicari, simplicium medicaminum nomina & notas tenere, & in illarum cognitione exerceri: digna Apollinea arte diligentia est. sunt verò non in postremis vtiles altera philosophia (hanc dicunt ethicam) & rhetorica, ad sedandas animi perturbationes: quas constat humores & spiritus conturbare, corpus alterare, & vires deiicere. sunt siquidem hæ perturbationes, morborum animi propria symptomata, & hæc ipsa symptomata suos morbos augent. anima & corpus suos morbos in se mutuò facillimè transfundunt. Itaque sunt hac ratione dictæ artes vtilissimæ. Sed quoniam non omnibus his addiscendis sufficimus, & plæraque ignoramus: exoptandum est, quoad fieri potest, vt hæc ipsa aliter præstemus. præstat sanè in multis non sine magna laude quod in philosophis sua philosophia, in illis morum probitas: quod cum philosophia rhetorica in oratoribus, in illis cum probitate coniuncta naturalis prudentia, qua medico nihil est magis expetendum. Videntur etiam quæ dicta sunt, non omnia ad omnes medicinæ partes pari necessitate desiderari: sed ad alias alia. philosophia naturalis, & logica, ad ea quæ quinque superiores libri continuerunt: prudentia magis ad curandi methodos, quas continebunt tres alij, qui hunc consequentur, & ad salubria præcepta, quæ habebit hic sextus liber. cuius artis primũ præceptũ esse arbitror: vt qui corporis salubritate frui volet, animũ primũ cõponat, deinde corpus animãq;, vt Plato cõsulit, moueat simul. qđ præceptũ vt aliis omnibus nõ est parũ vtile: ita iis qui studio literarũ incumbũt, & perfectis religionis Christianæ cultoribus, qui profundis cõtẽplationibus sæpè tota mente detinentur, est scitu valde necessariũ. hi enim nulla alia ratione in perpetuas & graues incidunt ægritudines: quàm quòd aut studiis, aut contemplationibus inambulationes, cursus, luctam, si ita res exigat, aut denique alium corporeæ exercitationis modum non interponunt. verùm nos non suscepimus tractanda præcepta, sed dirimendas contro-

controuersias: quas iam aggredimur. atque omnium primò dicemus, quantum possit hæc ars tuendæ valetudinis, humanis corporibus præstare.

An per tuendæ valetudinis artem poßit mors deuitari in æternum. Cap. I.

VIDERI possit alicui Artem tuendæ valetudinis non modò salubritatem corporis,& vitæ longitudinem præstare posse: sed & æternitatem quoque,si quis illa omnino vteretur sine errore. nam Galenus libello de marasmo capite secundo scribens sententiam cuiusdam Ægyptij philosophi, qui asserebat: homines bonæ temperiei semper perire ex ignorantia faciendorum,inquit: Neque igitur hoc admirandum,quantum ad rationem attinet. nam hoc dictum: quidquid genitum est, omnino corrumpetur: neque ἐπιστημονικὴν (quasi nos scientificam diceremus) neque necessariam habet consequentiam,sed vsque ad verisimilitudinem progredientem. velut in opere de demonstratione demonstratum est. & paucis interpositis: Sola igitur (inquit) experientia senectus necessaria est, & secundum naturam,quemadmodum etiam mors. Itaque dicente Galeno, nulla est euidens ratio demonstrans mortem euenturam, sed experimentum. Adde, monstratum à nobis esse de sententia Galeni in primo huius operis libro: temperamenta innata posse commutari,& posse hominem, qui à prima generatione factus sit humidus temperamento, longo victu, & cœli mutatione, & similibus causis siccum euadere,& contrà siccum,humidũ. quod si verè dictum est, videtur euidens: posse mortem in æternum deuitari. nam si qua ratione mors fieret necessariò,& secundum naturam, maximè desiccatione membrorum solidorum. sed desiccatio potest deuitari: ergo & mors naturalis. quòd verò possit ita fieri, patet. nam si quæ sicca sunt membra, possunt transferri ad humidius temperamentum: multò faciliùs possint in humore conseruari, victu prohibente siccitatem. multò enim facilius est: corpus à desiccatione præseruari, quàm cùm desiccatum iam est, rursus humectari. Contrà est, quòd Aristoteles contendit: omne quod habet interitum, aliquando interiturum necessariò, & omnia habentia ortum, habere interitum. his addit: nullam potentiã finitam posse infinito tempore operari. quare cùm omnis humana vis sit potentia finita, peribit aliquando. his addit Auicena Fen prima primi capite de temperamentis, externa, & materiam, & dissolutionem materiæ. In hac controuersia illud satis constat: homines non posse mortem effugere. nam quod perpetuò fit, & stato quodam tempore, ordinatim, per certas quasdam ætatum mutationes: secundum naturam fit,& necessariò. sed hæc mors, quam dicimus, tam aduenit ex naturæ lege, non ex errato, vt dubitatum de ea à medicis sit: an fiat omnino citra morbum aliquem. asserentibus aliis, cum quibus Plato est, qui in Timęo mortem hanc cum voluptate fieri dicit: aliis negantibus, fieri posse, vt ante integram extinctionem, ex debilitate caloris naturalis non incipiat fieri putredo. quandoquidem putredo est communis omnium rerum interitus, de sententia Aristotelis quarto meteoron. In qua quæstione videtur satis probabiliter coniectare, morbũ aliquẽ necessariò extinctionem integrã antecessurum: tamen eũ fieri insignis magnitudinis, nunquam monstrabunt. sed quicquid de hac controuersia sit, illud satis cõstat: mortem necessariò aduenire hominibus. quare constat, si huius assertionis, vt Galenus dixit, nullam habemus rationem euidentem, sed per experimentum notitiam: id ex nostri intellectus defectu esse, non ex rei contingentia. nam quod perpetuò fit, & ex naturę lege, necessariò fit. eius quod necessariò fit, necessaria est causa, & perpetua. quare hæc assertio præter experimentũ rationẽ habet, quam modò rimabimur. si tamen nõ inuenerimus: nostræ ruditati imputandũ est, non rei naturæ. Auicena conatur reddere huius assertionis causam, idque facit his verbis: Præterea sciendum est, quòd caliditas post tempus cõsistendi minui incipit: propterea quòd aër circundans materiam eius, quæ est humiditas, exiccat: calor quoque innatus, qui est intus, ad hoc adiuuat, & labor proueniens ex motionibus corporeis & animalibus, quæ necessariæ sunt in vita, & defectus naturæ ad resistendum illi toti semper. oẽs enim virtutes corporeæ sunt finitę (hoc autẽ iã ratiocinatũ est in scientia naturali) eius ergo operatio nõ semper existit in materiis. ampliùs si hæc virtus infinita foret, & semper in corpo-

re permutationem faceret, eius quod dissoluitur æqualiter, & vno modo: dissolutio tamen vno modo non esset. immo semper quotidie augeretur, & corpus dissolutionem tolerare non posset, & dissolutio humiditatem finiret. quantò magis cùm duæ res se iuuent ad minorationem faciendum, & retrocedendum. & postquam sic est, oportet necessariò vt materia destruatur, & calor extinguatur: & præcipuè cùm ad eius extinctionem adiuuet præter naturæ defectum alia causa. & illud est humor extraneus: qui accidit assiduè propterea, quòd cibus priuatur digestione. & adiuuat ad extinguendum ipsum duobus modis: vno suffocando & tegendo, alio qualitati obuiando. hic enim humor est phlegmaticus, frigidus. & hæc est mors naturalis. Auicena obscura hac dictione omnes causas mihi videtur collegisse: quas philosophi omnes & medici possint excogitare. fortasse, quia nullam sensit esse monstrationem, collegit multitudinem. nam ea quæ ex ambiente accidunt, & ex victu, & vt semel dicam, ex rebus omnibus non naturalibus: videntur posse deuitari, & nulla necessitate contingere. res enim non naturales non magis sunt corrumpentes, quàm conseruantes: sed modò conseruant, modò corrumpunt, pro ratione occasionis. potest enim (nam non videtur hoc cum re aliqua necessaria pugnare) constitui victus conseruans, & possunt ex hypothesi præscindi omnes fortuitæ occasiones illius permutandi. quod de excrementis dicit, quæ congeruntur necessariò: non magis videtur demonstrare, quàm alia. nam noxa ex recrementis, non permutat necessariò quidquam innati temperamenti: sed dispositiones quasdam inducit, & facilè reparabiles iacturas. possit itaque læsio ab excremento mutuis vicissitudinibus, modò fieri, modò tolli: quare neque ipsa futurum interitum euidenter indicat. Iam verò quod de nostro calore, & consumptione humidi Auicena affert: id habet Galenus loco citato ex libro de marcore magis suspectum. Censuit Auicena (quod & Hippocratem puto sensisse, & Aristotelem, & Platonē, & alios omnes præter vnum Galenum) calorem nostrum consumentem humorem proprium, principium esse efficiens naturalis interitus animantis: non aliter quàm quicunque ignis propriam materiem depopulatur, atque ita seipsum conficit. quam mortis causam Galenus cùm dixisset capite tertio dicti libelli, hæc addidit: Hic sermo apud omnes ferme recentiores tum medicos tum philosophos in pretio habetur: quanquam verus non sit, me sanè iudice, vt qui ignis flammam animalis calori comparet, & neque hoc intelligat, quòd flammis quidem generatio ex materiæ corruptione est, vnde accenduntur: animalia verò non sic à suo opifice naturalem calorem acceperunt, sed veluti ab ipso augenda ac gubernanda. neque est tempus aliquod, in quo non per totam eam extentus sit innatus nobis calor, facultates habens non solùm eas quibus format, sed multas alias. nam & alimentum trahit ad sese, & materiam dispensat, & apponit, & affigit, & assimilat, & in summa omnia contraria flammis efficit circa materiam sibi ipsi natura alligatam. ecce Galeni verba, quibus video contineri hoc argumentum: calor naturalis est principium conseruans & augens sibi subiectū corpus. ergo non est, vt ignis, principium corruptionis. hoc argumento victus Galenus sententiam hanc Hippocratis: Calor nos occidit, qui corpora produxit: partim vituperat, negans Hippocratis esse, partim explicat, dicens: calorem nō esse causam corrumpentem nos per se, sed ex accidenti quodammodo esse. Calorem nostrum non omnino esse similem igni, est verissimum: (quandoquidem est noster calor instrumentum proprium facultatum naturalium, ignis verò nullas tales habet facultates) tamen calorem ipsum naturalem qui nos generat, nutrit, & auget, ex accidenti fieri interitus naturalis causam, nihil est intellectu difficile. nam necesse est consumi perpetuò substantiæ nostræ humidum. id contingere actione nostri naturalis caloris absumentis & soluentis in vapores propriam materiam, dicunt ferè omnes, vtentes exemplo ignis. hoc tamen Galenus meritò censet esse omnino falsum. non enim calor noster posset esse conseruans & augens proprium corpus, simulque corrumpens & absumens. sunt enim hæc sibi valde pugnantia, & calori naturali, qui omnia contraria facit igni. nam si dicas: calor noster cùm habet alimenta, quæ conficiat, auget nostram substantiam, cùm verò ea desunt, conuertitur in materiam propriam (nam ita
audio

audio plerosque dicere) omnino loqueris improbabilia. quia naturalis viuentiũ calor non vrit, neque absumit: sed deducit ad coctionem, & auget. quare si ex inedia, ratione alia quapiam igneus non fit, non consumet membra: sed cùm consumit, mutatus est iam ad igneam naturam, vt cùm fit febris. idque quod illi calori nostro imputant, caloris febrilis proprium est: desiccare scilicet sibi subiectum corpus. naturalis enim non desiccat. hæc est Galeni ratio, quæ mihi videtur continere hoc verissimum: calorem naturalem, nisi in non naturalem migret, nõ consumere subiectum corpus. quare si quis rigidè intelligat, falsa est apertè ea sententia: Calor nos occidit, qui corpora produxit. falsa etiam est hac in parte communis physicorum & medicorum opinio: calorem naturalem esse principium corruptionis viuenti corpori. tamen ex accidenti quodammodo est causa mortis naturalis, in calore naturali. non quòd hic corpus absumat: sed quòd substantiam restituat semper minùs humidam loco dissolutæ. atque ita illud vnum mihi videtur dicto in loco Galenus minùs bene collegisse: calor naturalis non est corrumpens sibi subiectum corpus. ergo mortis naturalis nulla est ratio euidens, præter solum experimentum. est enim, etsi naturalis calor non consumat, ratio monstrans futurum interitum. nam quanquam calor naturalis non consumat, consumitur perpetuò nostra substantia à calore præter naturam: qui sæpè fit ex cibo, aut potu, aut medicamento, aut exercitatione, & ex rebus omnibus quæ ꝑpetuò nos alterãt. si ergo ꝑpetuò, quod reparatur ꝓ deꝑdita substãtia, est minus, aut deterius: necesse sit tandem mori animal, aut defectu materiæ, aut intemperie. minus non necessariò reparatur semper (augentur enim corpora nonnunquam: quod fieri non possit, nisi dilatata priori, & accedente nouæ materiæ maiori copia) sed minùs humida substantia perpetuò fit in membris solidis, saltem commodo & vtili humore. (si enim inutilis accedat, & morbum facies, vt per leucophlegmatiam: hæc ipsa ducit ad interitum) nam nostra corpora ab ipso principio generationis facta sunt copiosissimo calore & humido abundantia. ab eo tempore membra suis facultatibus naturalibus, & suo vitali calore pugnant in alimenta, vt ipsa commutent ad similitudinem sui: immittentia in illa hunc substantiæ modum, & hunc humoris natiui, & caloris naturalis gradum. nullius alimenti humor potest esse tam accommodatus animãtis membris, quàm suus ipsorum. & in ipsa actione necessariò aliquid ipsa membra à cibis patiuntur (monstratũ hoc est in primo huius operis lib. cap. 5.) seruaturque hoc perpetuum, vsque dum sensim desiccata tandem ad interitum membra relabuntur. hinc fit, vt cùm in alimentis consuetis possint esse alia magis, alia minùs familiaria nostrę naturę, & proinde à quibusdam plus, à quibusdam minùs nostra membra patiãtur, & pręterea quidam victus (quod ad alias res nõ naturales attinet) magis, quidam minùs consumat: vt possit senectus retardari per meliorem victus institutionem, tamen vt non possit in æternum deuitari, aut qui semel cõsenuerit, repuerascere. itaque potest calor noster reparare plus deperdito, quod facit toto tempore incrementi: tamen humore naturali humidius nõ potest. quin potiùs necessariò nostra corpora desiccãtur perpetuò, vsque dum per extremam siccitatem morimur. qua ergo ratione (quod argumẽtum paulò ante propositum requirebat) possunt temperamenta innata commutari? nam (vt alia omittam) quomodo corpus siccum natura sua, potest humidius fieri, si semper desiccatur? Animaduertendum: nullum temperamentum posse durare tota vita exactè tale. nam neque calidum, neque frigidum, neque humidũ, neque siccum, neque duo horum simul habens corpus, potest esse tota vitę periodo: sed ętatum mutationes accipit. in pueritia nempe est calidum & humidum, in adolescentia mediocre, in iuuentute calidũ & siccum, deinde siccum & frigidum: tamẽ seruatur tota vitæ periodo temperamentum idem in quadam proportione earum conuersionum, quæ per ætates fiunt. gratia exempli: factum est à principio corpus quoddam calidũ. temperatum est hoc quodammodo in adolescentia: tamen non adeò, atque quod à principio factum est temperatum. est & in senectute frigidum: sed non vt quod frigidum etiam est natura. in infantia & iuuentute est calidum, & calidius etiam quàm reliqua, quæ talia natura sua nõ sunt. cùm igitur temperamenta conseruent, in hac proportione, qui in conuersionibus ætatum corruperit proportionem, mutauerit temperamẽtum. finge igitur duos pueros, alium natura humidum, alium natura siccum:

constat ambos hos futuros in iuuẽtute sicciores, q̃ modò. atq; adeò puerũ humidum futurum in iuuentute sicciorem membris, quàm alter est modò in pueritia: tamẽ non vsque adeò, quàm puer ille siccus, erit in iuuentute, si obseruata proportione decurrit per ętates. sed si aliter decurrit, gratia victus, qui humidior sit: fieri possit, vt puer siccus in iuuentute, non sit siccior altero, etsi sit siccior quã modò. atque ita dicemus ambos factos eiusdem temperamenti, humidi scilicet, quanquam semper sunt exiccati. ex dictis satis patet: quantum possit præstare hominibus ratio tuendæ valetudinis, quæ retardare potest mortem: tamen in perpetuum deuitare minimè potest. Sed quando demonstratum est, homines necessariò mori, tamen posse vitam produci: (cùm seruato temperamento, si illud à principio bonum est, tum etiam commutato cum meliori, si illud non est tale) videbitur alicui fortasse, omnes homines æqualem vitam agere posse per artem tuendæ valetudinis. quod tamen est satis aduersum experimento. nam omnes aut tẽperati sunt optimè, & ita maximè lõgæui: aut temperati possunt fieri, & ita viuent non minùs prioribus. tamen qui ea, quæ de proportione ætatum & commutatione temperamentorum diximus, intellexit, intelliget: necessariò ex reducendis intemperatis, diuersas ætatum periodos prouenire. nam qui conseruantur, toto tempore decurrunt per ætates æquabiliter: qui reducuntur, multiformiter, vsque dum sunt integrè reducti. cætera transigunt, vt alii, bene, & obseruata proportione. hæc dissimilitudo ætatũ non potest nõ esse diuersa, ex diuersis temperamentis: eoque neque numerus annorum potest non esse diuersus. sed quid possit pręstare conseruatio, diximus. de modo quo fit, iam dicamus.

An conseruentur corpora vsu similium rerum qualitate & gradu. *Cap. II.*

CORPORA quæ temperata sunt, temperato victu, dum sanitate fruuntur, vti debere, atque ita similibus specie & gradu debere conseruari: medici omnes vno ore concedunt. sed de conseruatione intemperatorum corporum, tantum abest vt vnica omnium sententia sit: vt sint potiùs quot capita, tot sententiæ. Galenus libello de inæquali intemperie ita inquit: Itaque sanitatis tutela per similia perficitur. libello artis medicinalis cap. 86. eandem sententiam scripsit dicens: Conseruationem per similia fieri, reductionem per cõtraria. 8. meth. cap. 9. eodem modo scripsit, & 5. & 6. de tuenda valetudine, & innumeris aliis in locis. 3. meth. sicciora siccioribus & humidiora humidioribus indigent auxiliis. neque verò hoc solum apud Galenum videtur inueniri: sed ea similia, quibus corpus lapsum conseruatur, æqualia illi debere esse in gradu. ita vt tam longè absint à mediocritate, quàm longè abest ipsum corpus. nam libello artis medicinalis capite huc allegato ita scripsit: Quod igitur temperie differt, partium autem quæ instrumẽta sunt, moderatione non differt, duplicẽ habet salubrium causarum formam: alteram quidem earum, quæ ipsius conseruant temperiem, alteram verò earum, quæ ad optimam transferunt. quæ quidem ipsius temperiem conseruant: tantum à causis temperatissimæ naturæ different, quantum & totius corporis temperies ab illa differt. sed tamen quod Galenus his locis docet, rationi videtur aduersum. nam qua ratione, si homo biliosus est, & multo vtatur melle, & exercitatione non mediocri, & multùm vigilet (hæc enim omnia oportet ponere, quò similibus vtatur: cùm victus sex rebus non naturalibus constet) talis conseruabitur qualis à principio fuit? conspiciuntur enim quotidie biliosi homines quacũque harum causa in febres labi: & pituitosi, si frigidis vtuntur, frigidis quoque laborant morbis. non ergo similibus conseruantur qui intemperati sunt, sed læduntur. cùm enim homines (ex Hipp. parte secunda aphor. trigesimo quarto: & ex Galeno in comm.) facillimè incidant in morbos similes suæ temperiei, vt calidus in calidos, frigidus in frigidos: si similibus vterentur, facilè adducerentur ad similes morbos. Nam dicente eodem Galen. libro de optima corporis constitutione: calidi faciliùs patiuntur à calidis, & frigidi à frigidis. quare calidi faciliùs patiuntur à calidis, quàm à frigidis. sed à quibus faciliùs patiuntur, faciliùs læduntur. ergo faciliùs læduntur similibus, quàm contrariis. contrariis

trariis enim, qui intemperati sunt, meliùs habent Galeno tertio aphorism. comm. 3. vbi ita scripsit: Et vt simpliciter dixerim, contrariæ quidem ad contrarias bene, similes autem ad similes malè. præterquam si ætas temperata, & victui, & regioni, & tempori temperato conferatur. hoc enim modo solùm similes à similibus bene afficiuntur. Sunt igitur hæc Galeni loca, quantum prima facie licet iudicare, sibi ipsis valde contraria: & ratio quæ ab experimento desumitur, plurimum dissidere videtur ab his, qui similibus volunt intemperata conseruari. Quibus adducti nonnulli barbarorum ita excogitauerunt, conseruari copora intemperata contrariis reuera: cæterùm illa contraria, ratione quadam esse similia. dicunt enim similia quædam esse formaliter talia (ita loquuntur) & hæc quidem esse appellatione similia, vt calidum calido, frigidum frigido, humidum humido simile est: quædam verò etiamsi appellatione contraria sint corpori, tamē virtualiter esse similia. quia assumpta interiùs, illud nō alterant à propria temperie. vt si quis intelligat dari calido homini frigidum alimentum, sed tam modicè frigidum, vt illius calorem non frangat: contrarium erit illud formaliter & denominatione, cæterùm simile virtualiter & potentia. hæc cùm ita distinguāt, admittunt, conseruari corpora intēperata similibus virtualiter & formaliter contrariis: atque ita respondent iis argumentis quæ obiiciebantur, quibus omnibus de similibus specie rebus disserebatur. cæterùm hi præterquam quòd falsò dicunt, aliqua contraria esse, quæ sua contraria aliquantisper non remittunt, cùm remissum semper remittat intensum mutua actione: perperam & iniquè volunt Galenum cogere, vt calida frigida, & frigida calida appellet. nam si nihil aliud dixissent, præterquā similia similibus conseruari, fortasse non essent excludendi isti enarratores: sed cùm non hoc solùm, sed calidiora calidioris, frigidiora frigidioris indigere victus ratione, dicat, qua ratione non sunt illi irridendi, qui ita interpretantur? sed sit ita: dicantur calidiora virtute. qua ratione verum sit: tantum à causis optimè temperatæ naturæ distare, quantum & ipsa corporis temperies? nam versus idem genus oportet vt inclinatio sit, & corporis, & victus. sed causæ optimè temperatæ naturæ sunt formaliter temperatæ. ergo tantum oportet causas intemperatas versus calidum formaliter inclinare. sed iam hos missos faciamus, qui barbarè interpretantur. alij aliter respondent. dicunt nonnulli: Lapsus vehementes (vt cùm aliquis ad calidum vehementer est lapsus, aut ad frigidum) contrariis conseruari, aut saltem si non contrariis, similibus remissioribus gradu: (vt si tertio gradu calidi sint: victu moderato, aut calido primo gradu) sed lapsus non vehementes conseruari similibus forma & gradu. hanc sententiam videtur Galenus innuere, qui libello artis medicinalis ante ea verba quæ paulò antè retulimus, ita dixit: Atqui si quod ab optima constitutione defecerit corpus, non autem quàm multùm: & quæ ipsius sanitatem causæ conseruant, ad proportionem mutabuntur. Itaque illud videtur sentire tantùm de his, quæ vehementer lapsa sunt corpora. Cæterùm neque horum sententiam ego probo. quoniam in omnibus locis quæ in principio huius capitis retulimus, vniuersè Galenus protulisse videtur illud: similia similibus conseruantur, & conseruatio similibus perficitur. Præterea neque ita respondent argumentis. nam paulò infrà dictum est in eodem cap. corpora intemperata aut reduci posse, aut conseruari: & hæc cùm conseruantur, similibus æqualibus conseruari. corpora igitur quæ indigent reductione, hæc eadem conseruantur similibus gradu, & forma: sed quę tam lapsa sunt, vt reductione indigeant, non possunt non meliùs habere contrariis, & vsu similium periclitari. ergo illud quod de maiori aut minori lapsu dicebatur, speciem conseruationis non permutat. Est & alius modus interpretationis. Dicunt nonnulli, conseruationem temperamentorum, quæ in lapsu qualitatum, quę vulgò dicuntur passiuæ, consistunt, humidi scilicet, aut sicci, similibus conseruari: lapsus verò qualitatum efficientium, contrariis. Hoc videtur docere Galenus 6. cap. 3. de tuenda valetudine, prope principium ita dicens: Fiunt autem & qualitate conuenientiæ, si seruare temperamenta velis, humidis naturis humectantibus cibis quadrantibus, siccis verò siccantibus: sin autem commutare, contrariis. in ea autem quæ est in calido frigidóve ad intemperiem, conuersione, contrariorum exhibitio congruit. efficacissimę enim sunt hæ, &, vt quispiam dixerit, potētiores iis quæ in siccitate & humore sunt intemperiebus. facilè ergo similibus nutrimentis in morbidam in-

temperiem veniunt. ecce igitur vt apposita ratione Galenus videatur horum sententiam confirmare. sed neque hi videntur satis idoneè ad argumenta respondere: cùm Galen. 3. aphorismorum non tantùm calida calidis, & frigida frigidis, sed & sicca siccis, & humida humidis, deteriùs habere dicat. quare omnium videtur esse vnica ratio. Verùm neque illud quod docent, verum est. nam oporteret senes calidis & siccis alimentis vti: frigori vtpote efficaci qualitati dato contrario, siccitati contraria ratione dato simili. sed res non ita habet. Nam Galenus in eodem sexto de tuenda valetudine, calidis & humidis præcipit senes cibari. quo minùs videtur neque efficientibus, neque patientibus similia dari oportere: sed perpetuò, interim dum sanitate fruitur animal, contraria. Ita enim docet Galenus 8. meth. capite nono, dicens: Ergo similibus indigent tum in aliis de quibus mox dicetur, tum verò in vlceribus omnibus: (mõstratum enim id sæpè iam in superioribus est) contrariis verò in eo victu, qui per sanitatem adhibetur, veluti in opere de sanitate tuenda docuimus. quando igitur tam dubia hæc quæstio est, & ab aliorum omnium interpretationibus recessimus: alia nobis commodior, si fieri potest, interpretatio quærenda est. nos hæc omnia ita interpretamur. Conseruationem siue efficacium, siue inefficacium qualitatum, siue eæ intensæ, siue remissæ sint: fieri similibus specie & gradu. cæterùm raró licere conseruatione vti, imò verò in intemperatis naturis nunquam: nisi cùm per negocia illis non vacat studere sanitati, aut interim dum morbo tenentur. quòd si tamen quis aliter velit hominem intemperatum conseruare, si intemperies sit in inefficacibus qualitatibus, multò minùs nocebit: si in efficacibus, multò plus. quòd verò ita sentiat Galenus, intelliges ex iis, quæ mox subdit, dicens: Nam sicca corpora etsi aliquantum desicces, minùs nocebis. non igitur eodem autore & interprete præcipitur, sicca & humida conseruari, dum vacat reducere: sed docetur minùs, si quis similia det, lædi hos, quàm calidos & frigidos. quare pro argumentis ego concesserim, hominem intemperatum, quantumcunque calidus sit aut frigidus, similibus conseruari, dum conseruatur: cæterùm per sanitatem contraria debere adhiberi, vt Galenus dicebat. nam præter artem est, & proinde inutile, & noxium: intemperatum hominem conseruare, cùm licet reducere. nam veluti eum qui ægrotat, curari expedit, & qui perfecta sanitate fruitur, conseruari: ita eum qui insaluber est, & intemperatus, reduci. nisi id impediant aut negotia, aut morbi. Sed dicet aliquis: qua ratione qui intemperatus est, & negotiis implicitus, debet conseruari? An homo biliosus, iter agens, aut alioqui magna cum solicitudine negotia tractans ciuilia, debet interim calido & sicco vti alimento? non sanè. sed hactenus verum est, in negotiis tractandis, similibus vtendum esse: si similia multo tempore, ante negotia, consueta sint. nam per id tempus, etiamsi alioqui similia essent nociua: non licet recedere à consuetudine. hanc esse sententiam Galeni apertè intelliges ex his, quæ quinto de tuenda valetudine scripsit, dicens: Ergo nec assuetudines ipsæ, tametsi prauæ sint, displicentibus adhuc sibi corporibus mutandæ sunt, quin neque per summam sanitatem semper tentandum: sed tũc cùm is, cui immutandæ sunt, à ciuilibus negotiis maximè vacat. paulò superiùs in eodem quinto de sanitate tuenda: Nam si in negotiis sint, similibus vteris: potissimùm cùm ita fuerint corpora assueta. Quare qui negotiis est implicitus: talibus vti debet, qualibus assueuerat. quæ si similia erant, non sunt eo tempore permutanda: sed conseruandum corpus est illis, alioqui similibus gradu & forma. hæc de assuetudinibus. tamen quatenus sit seruanda consuetudo, dicemus latissimè in octauo huius operis libro. Sed quæret aliquis, qua ratione in morbis debet temperamentum conseruari? nunquid si homo calidus & siccus incidit in febrem ardentem, vtendum est calidis? minimè: sed tantò minùs frigidis, quantò ipse natura est calidior. atque ita vnica medicamentorum mensura fit curatio, & conseruatio. si scilicet tantum euarient medicamenta à temperamento proprio hominis laborantis, quantum ipse morbus facit illum ad contrarium inclinare. vt si, gratia exempli, homo calidus primo gradu, duos comparauerit gradus caloris præter naturam, ita vt tertio gradu iam calidus sit: frigidis primo gradu vti debet. nam frigidum vno gradu, duobus distat à calido in primo, & totidem distat calidum in tertio versus alterum genus. atque ita vnica hac mensura fit curatio contrariis, & conseruatio

seruatio

seruatio similibus: vtraque gradu paribus. sed hæc, dante Deo, cùm loquemur de curandi ratione, magis explicabimus. illud oportet modò dicere: qua ratione Galenus in libello artis medicinalis dixerit: lapsus non vehementes similibus debere conseruari, si & vehementes etiam eodem modo conseruari debent? non sanè, quòd aliter hi atque illi conseruentur: sed quòd, quò vehementior est lapsus, eò rariùs licet ipsum conseruare. si tamen semel conseruandus est, similibus conseruari debet. propterea infantibus humidum destinatum est à natura alimentum: quoniam expedit id temperamentum, quod ab ætate habent, conseruari. senibus tamen contraria dantur per sanitatem: quoniam melius est in vltima ætate, quæ adeò morti proxima est, præcautione vti, quàm lapsum fouere. Hæc de modo conseruationis intemperatorum dixisse est satis. De modo conseruationis temperatorum si nonnihil addiderimus, opportunè iam longum hoc caput concludemus. hominem temperatum in ætate temperata, qualem esse adolescentium in primo huius operis libro capite octauo docuimus: nulli est dubium, simili victu, & omnino temperato conseruari debere. cæterùm cùm hic est in intemperatis ætatibus, qua ratione? non enim ampliùs æqualis est temperamento: sed in infantia calidus & humidus, in iuuentute calidus & siccus, frigidus & siccus in senectute. Si eorum quæ diximus, non sumus obliti: facile est, ex dictis methodum conseruandi temperamentum æquale per omnes ætates elicere, hanc scilicet. Cùm duo hîc occurrant consideranda: temperamentum innatum illi corpori, & aduentitium ex ætate. Alterum quod à primo ortu est, quoniam est optimum, semper conseruationem exposcit: alterum quod ab ætate non semper, sed cùm ipsum oportet tale perdurare. Infantile temperamentum conseruari conuenit dicta nuper ratione: tale enim est accommodatissimum ad mutationem, & corporis incrementum. adolescentiæ etiam temperamentum, quoniam ratione etiam ætatis optimum est, seruari debet. Iuuenile & senile debet corrigi: vt lapsum, & inutile. igitur infantes vti debent humido alimento: &, quò infans innata temperie humidior est, eò, interim dum bene valet, minùs humido. quoniam tunc, quod ex ætate est, debet conseruari humido: quod ex proprio temperamento, reduci. quod fit, non dato alimento sicco: sed detracto de gradu humidi, quantum ipse est natura lapsus. Quò infans est siccior propria temperie, eò humidiori seruatur victu, dum valet: quò hac ratione & temperamentum ætatis conseruetur, & natiuum reducatur. temperatus temperatè humidis: quoniam vtriusque temperamenti eget conseruatione. In adolescentia temperatus, omnino similibus: frigidus calidis, non adeò quàm in senectute, & calidioribus, quàm in iuuentute. quia hîc vnum est quod reduci, & alterum quod conseruari: in illis ætatibus vtrumque reduci debet. In ætate iuuenili temperatus vtatur frigidis & humidis: sed remissioribus quàm biliosus, & intensioribus quam pituitosus. quia ille alterum habet mediocre, ambo immoderata hi, atque ita in senectute. Hæc est conseruandi temperamenti innati cum commutationibus ætatum methodus: si vtrumque conseruandum est, & exposcunt similia, vires illorum intendere: si contraria, de præcipuo tantum detrahere, quantum alterum superat. Eodem modo faciendum est, si vtrumque reducendum est: quę eadem, aut contraria poscunt. vbi alterum conseruari, alterum reduci debet: alteri contraria dare expedit, alteri similia. quæ si eadem esse contigerit, (vt humida infantis biliosi ætati similia sunt, & contraria temperamento) vires oportet intendere: si non eadem fuerint, sed contraria, de indicatione maiori minorem detrahendo, medium victum oportet instituere. Tale cùm nihil doceant, qui ante nos medicas quæstiones scripserunt, neque quidquam eorum, quæ ad tuendam valetudinem sunt vtilia: tamen de conseruatione non cessant multa blaterare, & longissimas quæstiones, nihil frugis continentes, scribere. &, quod magis dolendum est, si quis distinctiùs aliquid & enucleatiùs ex antiquis autoribus suo labore eruit, quod artem possit vlteriùs promouere, inuidia studiosorum animos auertit: suasu quorundam, qui suæ opinioni timentes, si alius in docendo inueniatur ingeniosior, illorum profectui insidiantur, & alieno malo suam tyrannidem tueri non desistũt. sed qui sapit, sibi caueat, neque curet alienam insolentiam. mea nihil refert. mihi studeo, mihi hanc quæstionem, vt alias etiam ante hanc, scripsi: quas aliis

etiam spero profuturas, si fortè de manibus exciderint. nam nondum certum est illas typo dare.

An defectus prioris concoctionis sequenti possit emendari.
Cap. III.

SVPERVACANEVM hîc fuerit concoctionum species, & numerum, & ordinem referre. hæc enim ex primo & secundo harum controuersiarum libris petẽda sunt, iisque petitis disserendum modò: num si quid minùs bene in ventriculo coctum defertur in hepar, possit eatenus concoctione hac secunda emendari, vt nihilo deteriùs sanguinis generatio procedat, quàm si in ventriculi actione nullum vitium præcessisset. Galen. lib. 4. de tuenda valetudine, cap. vltimo, nititur demonstrare: quæ in ventre malè sunt confecta, non posse ea concoctione quæ peragitur in venis, rectè coqui: vt neque quæ secunda sunt confecta malè, posse in tertia, quæ agitur in carne & membris, perfectè coqui. quod confirmat hoc argumento. Vt habet ea præparatio quæ extrà agitur, elixatio scilicet, aut assatio, ad concoctionem ventriculi: ita hæc ad concoctionem hepatis. sed experimur vẽtriculum non rectè posse commutare ea quæ cruda ingeruntur aut minùs elixa, assáve, quàm oportet: igitur neque hepar possit bene conficere, quæ minùs bene præparata sunt in ventriculo. Hæc multis docet Gal. prædicto loco. cæterùm non potest sine controuersia præteriri: sunt enim multa argumenta, quibus videtur contrarium concludi. primò Galenus docet 6. de placitis, licet ventriculus cibos conterere non valeat, modò succos aliquos assumamus, vt in multis nationibus lac solet, viuere nos posse: sed si sanguinis generatio tollatur, vitam quoque tolli necessariò. Ex quo loco patet: actionem ventriculi non esse omnino necessariam propter concoctionem: (nulla enim tali cõcoctione præcedente, fieri potest sanguinis munus) sed tum tantummodo esse necessariam ad eliquandum, cùm alimenta assumuntur solidiora. vnde argumentum hoc accipi potest. Si tota prima concoctio potest secunda suppleri: multò magis poterit, cùm est debilis, à secunda emendari. fieri præterea potest: vt sit homo tantò fortior facultate hepatis, quantò facultate ventriculi impotentior. quo casu constat tantum posse perfectionis addi alimento in secunda concoctione, quantum deficiat in prima. respondent plærique: (nam ipsa solutio dabit occasionem vltrà argumentandi) quantumuis robusta sit hepatis facultas, non tamen posse minùs bene commutatum in ventriculo alimentum, rectè elaborare, quia non est bene præparatum. præparationem in eo quod accipit, etiam efficacissimæ facultates requirunt. nullus enim ventriculus, quantumuis calidus & fortis, aut crudas omnino carnes, aut incoctum panem bene commutabit: multò minùs ligna, lapides, aut similia. quoniam scilicet hæc non sunt idonea ad patiendum à ventriculo. sed est quod vltrà argumentemur. Alimentum non propterea meliùs conficitur, quòd melius sit aut tenuius, faciliusque coctu: sed quòd proportione respondet virtuti commutantis. nam nonnulli ex carne bubula meliorem generant chylum, quàm ex melle. quibus scilicet tenuia alimenta corrumpuntur: crassiora sunt ad concoctionem magis accommodata. Ergo eodem modo in hepate potest contingere, vt scilicet ille, qui præ calore ex bene confecto chylo biliosum sanguinem generat: ex chylo semicocto, vt ex alimento coctu difficiliori, atque magis resistente, non eatenus procedat, sed sanguinem generet mediocrem. quo casu fiet, vt non tantùm emendetur defectus prioris concoctionis: sed vt etiam perfectior proueniat secunda, ex imperfecta prima, quàm ex perfecta. Videtur respondendum (si modò priori solutioni insistendum est) aliud esse alimentum proportione respondens, aut non respondens: aliud præparatum, aut non præparatum. vt ventriculo frigido proportione respondens alimentum est mel, non respondens bubula, aut suilla: ventriculo temperato respondens alimentum est, caro arietina, non respondens, mel & bubula: ventriculo calido bubula, frigido mel. sed carnes crudę, incocta massa, omnibus ventriculis malè præparatæ sunt: vt panis probè coctus & fermentatus, carnes probè elixæ, assæve, omnibus sunt bene præparata alimenta. quanquam & in ipsis præparationibus, aliæ aliis sunt conuenientiores, non omnibus naturis eædem: vt in humidiorem ventriculum

culum melius est assa ingeri, in sicciorem elixa. sed ex dictis facile est intellectu: quantum intersit dicere alimentum idoneum (quod proportione respondens appellamus) aut alimentum præparatum. itaque dicendum est, maius robur in membro commutante, aut maiorem calorem posse commutare crassius alimentum meliùs tenuiori: non tamen præparatione carens meliùs præparato. præparationem enim omnia æqualiter requirere in alimentis: tenuitatem non omnia, sed quæ debiliora sunt, aut frigidiora. videntur hæc probabiliter dici: sed si quis attentiùs ea quę in operibus contingunt, consideret, intelliget dictum esse hoc vltimum minùs verè. nam si in ventriculo aliquo alimentum minùs bene coquitur, aut minùs bene illum implet, satiatque propter defectum crassitiei: potest illud quod de crassitie deest imperfecta præparatione suppleri ita, vt, quod minùs idoneum illi ventriculo erat, deficiente pręparatione idoneum fiat. multos profectò vidimus tam robusto ventriculo, & tam multo calore, vt illis arietinæ carnes præ tenuitate non essent satis: qui vtentes eis non satis assis, meliùs habebant. mille talia occurrunt quotidie exempla. igitur potest imperfecta præparatio efficere alimentum idoneum. Cumque dicente eodem Galeno eandem habeat rationem hepar ad ventriculum, quam ventriculus ad externam præparationem: fiet hoc idem in hepate, frueturque nonnunquam infecto chylo meliùs, quàm integrè confecto. quare ego nolo (quod plærique faciunt) in hac controuersia proteruè defendere: non posse priorem concoctionem à sequenti emendari. sed rem ita distinguo. In concoctione secunda duplex noxa potest accidere: altera, vt non fiat bonum alimentum, quod in ea generatur: altera, vt colligatur plus excrementi, quàm solet. in priori concoctione possunt accidere tres noxæ: vt concoctio fuerit ablata, diminuta, aut deprauata. priori concoctione ablata, necessariò sequens habet ambas noxas: vt & deterius alimentum fiat, & plus colligatur excrementi. nullum enim hepar potest ex cibo nullatenus in chylum mutato, bonum sanguinem efficere, aut parum excremēto plenum: vt neque aliquis ventriculus ex omnino crudis carnibus bonum chylum. nam membra omnia quò suum munus rectè peragant: præparatione aliqua indigent. Quod enim à Galeno dictum est 6. de placitis, illud vnum est: posse nos etiam ventriculo non commutante, si succis vtimur, viuere, tamen non rectè viuere, & bono frui sanguine. Si concoctio præcessit diminuta, sequens necessariò habet vnam noxā, vt colligat scilicet plus excrementi, quòd in priori concoctione minùs secretū est: tamen quod ad qualitatem alimenti quod generatur, attinet, potest defectus prioris omnino emendari. Si prior concoctio deprauata sit: secunda potest nonnihil emendari, sed necessariò patitur vtramque noxam: fit scilicet deterius alimentum, & excrementi plus, quàm si prior concoctio alimenta non corrupisset. sed quoniam rem totam diximus distinctè: hæc sufficiant.

De ordine assumendi alimenta. Cap. IIII.

IN proposita quæstione, prima illa occurrit controuersia, à medicis satis disputata: debeant ne crassa alimenta ingeri ante tenuia, an contrà. in qua sunt duæ contrariæ sententiæ. Dicunt quidam crassa oportere præire, his rationibus persuasi. Si quid tenue primo loco assumeretur, ingestis deinde crassioribus: accideret, vt cùm cibus primo loco assumptus, antequam reliqua essent concocta, ad exitum properaret, illa secum traheret, ac faceret descendere inconfecta. Adde, quod primo loco ingeritur, in ima ventriculi parte collocari: quod secundo, in ipso ore, aut prope os hærere. sed ventriculi pars profunda est carnosior, ac perinde calidior: sublimis verò est neruosior, frigidiorque. igitur conueniens est calidiori parti crassius alimentum, tenuius, minùs calidæ: quò quanto pars profunda supremam superat calore, tantò alimentum primo loco ingestum facilitate ad concoctionem à secundo superetur. atque ita eodem tempore concoctio totius chyli compleatur, trudanturque in intestina simul omnia. nam aliter tenuiora in calidiori parte sita, multò citiùs concoquerentur, quàm crassiora in parte frigidiori. cumque cocta forent, aut retenta illic & plus satis alterata corrumperentur: aut laxato vētriculo quò descēderent, reliquorum

concoctionem in media actione interpellarent, cogerentque nihilominus descendere. nam ventriculus non quidem hanc partem ciborum expellit modò, retentis aliis, deinde aliam: cùm dicat Galen. 3. de facultat. natural. capite quarto: Tunc ventriculus aperit inferius os, cùm cibos ad perfectionem concoxit. itaque retinet omnia, vsque dum omnia concocta sunt: vbi semel incipit expellere, omnia expellit. Hæc sunt firmissima sententiæ huius argumenta. quidam addunt insulsa alia, quòd scilicet, vt rectè structa ædificia subter in ima sede habent crassissimam materiam, desuper ex tenuissima habentia constructionem, & vt in orbis compositione, elementum, quò est crassius, eò est humilius: ita in ventriculo sub tenuioribus alimentis crassiora esse oportet. Cæterùm hæc omitto vt ridicula. Alij contrariam opinionem tuentur, oportere, quò tenuius est alimentũ, eò citiùs ingeri: quò vt citiùs coquitur, ita citiùs descendat, reliquorumque descensui sternat viam. hoc enim esse vtilissimum. nam si contrarium fieret: tenue quod vltimo loco assumeretur, vbi semel esset perfectè concoctum, interclusa via descensus à crassiori, per nimiam moram corrumperetur, corruptumque reliquum corrumperet, & totam vitiaret concoctionem. Animaduertendum in hac controuersia est: Alimenta aliqua facilis esse descensus per se, & quoniam medicamenti aliquam habent qualitatem, qua lubricas vias reddunt, vel pungendo irritant ad expulsionem: nonnulla per accidens, quia sunt facilioris concoctionis, sunt etiam descensus facilioris. vtraque horum, si ingerenda sunt, ante crassa & tardè descendentia ingeri debere Hippocr. docet tertio de ratione victus acutorum, vigesimo secundo, exemplo mulsæ & ptisanæ, ita dicens: Mulsa tamen post ptisanæ sorbitionem epota valde replens, inflans, & hypochondriorum visceribus inutilis. Galenus in comm. Semper enim oportet priùs ingerere, quæ & faciliùs corrumpuntur, & quæ subducuntur magis: secundo loco contraria. ptisana autem quàm mulsa difficilior est corruptu, & descendit tardiùs. si ergo mulsa primò sumpta fuerit, ex ea quædam ad ptisanæ deiectionem fit prouocatio. verùm si ptisana primùm sumpta fuerit, subduci mulsa prohibetur. vides itaque vt Galenus sententiam hanc vltimam tueatur & confirmet prædictis argumentis. eandem sententiam scripsit secundo de alimentorum facultate capite vndecimo, ita dicens inter multa alia, quibus hanc sententiam confirmat: Satius enim fuerit scire, ex cibis qui parantur ad deiectionem, posteriores quidem sumendos, eos qui tardè permeant: omnium autem primos, qui celeriter quidem peruadunt, corrumpuntur tamen si in ventre morentur diutiùs. cuius sẽtẽtiæ fuerit Auicena, vix possis intelligere, quandoquidẽ Fen secũda primi, doctrina 2. cap. 7. ita scripsit: Nutrientia præterea ordinẽ in sui receptione habent, in quo sanitatis conseruator solicitus esse debet. ne illud quod subtile est, & citò digeritur, post forte nutriens quod sit eo durius, in cibo sumat: quia priùs digeritur quàm ipsum, & super illud natabit, non habens viam qua penetret. putrefiet ergo, & corrumpetur: & corrumpet illud, quod ei admiscetur. cùm hæc dixisset, quibus Galeni sententiam videbatur confirmare, addit: Iste etiam non primò comedere debet cibum labilem, ita vt post ipsum cibum fortem & durum in cibo sumat. quoniam cum ipso labetur, cùm ad intestina penetrabit, eo non tam integrè digesto, quantum debebat. fortasse Auicena vtriusque ordinis incommoda recitauit, quò nos doceret: vtrumque excessum quoad fieri posset esse deuitandum. cauendumque, ne aut valde tenuia primùm, & valde crassa deinde, aut contrà, sed valde diuersa, assumerentur: sed vt omnia aut similia essent, aut saltem non valde differentia. fortasse nomine labilium alimẽtorum, ea intellexit, quæ medicamentorum habent qualitatem: non quæ tenuia sunt tantùm. sed sentiat ille, vt volet. illud certum est Hippocratem & Galenum censuisse: si diuersa alimenta assumenda sunt (hoc enim neque Galenus, neque quisquam alius probat) primo loco assumenda esse, quæ facilioris sunt descensus, siue id habeant ex medicamentosa qualitate, siue ex substantiæ modo. nam ingestione crassorum ante tenuia, est apertum incommodum. nam quanquam ventriculi inferior pars calidior sit superiori: raro autem, aut fortasse nunquam, vt alimentum crassius sit tenuiori, iuxta proportionem, qua ventriculi pars parte calidior est. neque tam erunt locis distincta, quanquam isto ordine assumantur: vt hæc pars in hoc loco, illa in illo sita sit, vt reliqua succedant, vt in argumento dicebatur. quocunque verò

immuta-

immutato promptum est periculum corruptionis. ex contrario ordine omnino nullum potest fieri incommodum: vel saltem haudquaquam, quod non facilè emendetur. nam si crassius alimentum in frigidiori parte est, fiet paulò longior concoctio, sed non corrupta: si tenuia coquuntur priùs, licebit illis priùs descendere, reliquis manentibus in ventriculo, cùm prope pylorum ipsa sint. nam quod à Galeno in opere de facultatibus naturalibus dictum est, tunc tantummodo debet intelligi: cùm ventriculus aut vnico alimento, aut pluribus, sed perquam similibus plenus est, neque à dissimilibus alimenti partibus dissimiliter irritatur. instituto enim illius operis hoc vnum sufficit: commutare ventriculum alimenta, atque deinde hæc eadem, vbi plenè
10 concocta fuerint, expellere. quare manifestum est: posse quod coctum est labi, reliquo manente in ipso ventriculo. neque, si quãdo propter vehementem irritationem, à qualitate quapiam medicamentosa factam, contingeret descẽsu tenuiorũ, crassiora quoque ad intestina deiici importunè, tam graue aliquod malum fieret: quàm si propter contrarium ordinem ingestionis tenuiora fuissent in ventriculo corrupta. nam cùm monstratum à Galeno sit, vt multis aliis in locis, ita 4. de vsu partium, intestina esse instrumenta non deiectionis solùm, sed & concoctionis, vt non aliter quàm ventriculus, chylum possint elaborare: fiet, vt id quod semicoctum importunè descendit, in ipsis intestinis concoctionis recipiat complementum, aut vt anticipet deiectionem citra maiorem noxam. igitur non dubium quin, rectè omnibus vtrinque pensitatis,
20 commodius sit tenuia ingeri ante crassa: & cùm vtrunque noceat, minùs emendari posse noxas ex contrario ordine, quàm ex eo quem modò præcipimus.

De cibo & potu. Cap. V.

QVONIAM, vt in decisione proximæ controuersiæ monstratum est, in assumptione alimentorum tenuia debent præmitti: sunt qui argumẽtentur, potum etiam debere ante cibum ire. sunt enim quæ potantur, solidis escis tenuiora. nam si nihil aliud intersit, quàm quòd potui sit aut esui aptum, quod ingeritur: est illud coctu facilius. eoque ab Hipp. dictum est in aphorismo: Facilius est impleri potu, quàm cibis.
30 Possis his addere, cùm corpus resoluitur alimenti defectu, priùs dissipari substantiam humidam, deinde siccam: reparari verò siccam esu, humidam potu. itaque priùs potandum esse: quoniam priùs fit potus indigentia. nam his de causis esum & potum fieri dixit Galenus libello de inæquali intemperie, ita scribens: Ex esuriendo verò ac sitiendo, deficiente hìc humida, illic sicca substantia. quibus verbis manifestè innuit: fieri sitim defectu substantiæ humidæ, & famem defectu siccę. constat tamen: potu extingui sitim, cibis famem. Adde rursus, potum necessarium esse ad concoctionem cibi: eò quòd concoctio quæ peragitur in ventriculo, dicente Aristot. 4. meteoron capite tertio, est elixationi similis, ideoque in humore debet fieri. vt igitur in ollam priùs infunditur humor, deinde carnes: ita in ventriculum debere ingeri, est consentaneũ.
40 Sunt alij qui omnino diuersam ab hac habentes sententiam, tam multò aliter faciendum sentiant: vt toto cibo ingesto, semel potare præcipiant, dicentes cum Galeno quarto de vsu partium capite quinto, & Hippocrate libello de alimento: potum esse alimenti vehiculum. cùm igitur vsus potionis sit cibi distributio, commodius dicunt esse post cibum potare, quò assumpti cibi potu descendant ad fundum ventriculi, factáque illic concoctione diducantur per angustiores vias: quàm vt potus assumptus ante cibum, illum faciat in ventriculi ore fluitare, aut descendens importunè in intestina alimentum deducat incoctum, faciatque intempestiuam deiectionem. vocant testem Galenum, qui 7. methodi capite sexto, ita scripsit: Sed enim & quod illi faciunt, nihil mali sit, si, qui conualescentium victu vtuntur, etiam faciant: & statim à
50 cœna non bibant, videlicet antè quàm cibus fuerit concoctus. siquidem innatant cibi bibentibus, vt eos ventriculi corpus interposito humore non contingat. verùm si sitibundi fuerint, arcere eos omnino graue est simul, & inutile: sed dandum modicum, quod & tristitiam soletur, & sitim leuet. postea verò quàm nutrimentum concoxerint, abunde bibere sunt sinẽdi. quippe celerrimè, si ita faciant, distributio fit. Hęc Galenus. quibus verbis non tantùm videtur prohibere potum ante cibũ: sed præcipe-

re à potu abstinere, vsque ad tempus distributionis, quo peracta iam prima concoctio est. Potest etiam his addi ratio hæc: Illud videtur secundum artem debere anteire, cuius secundum naturam habentibus priùs contingit necessitas. sed homines bene valentes priùs solent esurire quàm sitire: ergo comedendum primò est, bibendum deinde. Sunt alij, qui non ita censent: sed, vt à plærisque fit, alternatim comedendo ac bibendo, ita potum cum escis permiscere. atque possunt hi aut à cibo aut potu exordiri, & cibo aut potu finire refectionem. Est horum opinio: non aliter meliùs effici omnia, quæ à potu expectamus, quàm eo paruis portionibus cum cibis permixto. esse siquidem potum propter duo necessarium: propter elixationem scilicet cibi, & distributionem. hæcque duo hac vnica forma rectè peragi: quandoquidem neque potus impellet cibum intempestiuè, neque cibus potui innatabit. Vides quo modo constituta sit controuersia, & quæ sint probabiles rationes à quacunque sententia: cùm sint multæ, atque admodum diuersæ. quæ omnes, quantum iudicio assequor, indistinctè admodum propositam quæstionem dirimunt. nam siue comedendum priùs esse, siue potandum omnibus dixeris, siue semel alterutrum esse faciendum, siue partitè, falsò pronunciabis: si verò quibusdam sic, aliis aliter faciendum dixeris, distinxerisq; hos ab illis, ita tandem rem ipsam attigeris. id quod ego in præsentia faciam, hinc sumpto exordio. Toto hoc processu inuenimus, si quis rectè cõsideret, sex refectionis modos. nam aut totus cibus potusque ingeri debet, tuncq; duo fiunt modi, aut præcedẽte potu cibum, aut cibo potum: aut paruis portionibus alternè permiscentur, fiuntq; ita quatuor modi, incipiente refectione à cibo, eodemque finita, aut finita potu, vel incipiente à potu, & potu finita, aut finita cibo, quæ inceperat à potu. præter hos sex refectionis modos quibus est comedendum & bibendum, est quidam alter modus, quo edendum quidem est tantùm, abstinendumque omnino à potu, vsque dum peracta ingesti cibi concoctio sit. solius potus non oportet meminisse. quoniam solus potus non est refectio: cuius hîc modos septem esse ostendimus. modum refectionis hunc aut illum à duabus præcipuè rebus oportet indicari: à natura ventriculi, & cibi. estque in alterutro horum humor, aut siccitas, quod indicet. atque perinde indicabunt siue natiua in ventriculo sint, siue aduentitia, siue ex morbo. considerandum enim est, sitne modò ventriculus humidus, an siccus, an mediocris: cibus quoque non aliter indicet siue ex sua natura humidus sit, siue ex præparatione. vt quæ, cùm alioqui sicca essent, in humorem aliquem infusa, potui idonea fiunt: quæ contingit potestate sicca esse. tamen curandum hîc magis est de humore, qui est actu: numquid cibus humidus sit, an siccus, an mediocris. Cõstat verò ex tribus his qualitatibus cibi, cum tribus ventriculi: nouem coniugationes fieri, vt sunt in hac tabella.

Cibus	humidus	in ventriculum	humidum.
	humidus		mediocrem.
	humidus		siccum.
	temperatus		humidum.
	temperatus		mediocrem.
	temperatus		siccum.
	siccus		humidum.
	siccus		temperatum.
	siccus		siccum.

In singulis cõiugationibus sunt multi gradus. nam nominibus excessuum potest subesse plus, aut minus: & hoc aut alterutro, aut ambobus. nihil enim prohibet plus humoris esse in cibo humido, & ventriculo mediocri: quàm in cibo humido, & ventriculo humido. si scilicet excessus cibi illic maior sit ambobus aliis. quare non solùm oportet te considerare, an siccus cibus in humidum ventrem ingeratur: sed quanto excessu vtrumque fiat. nam & in duabus coniugationibus, in quibus opposita sunt contraria contrariis, vt humidus in siccum, aut siccus in humidum: possunt esse excessus contrarij pares, aut impares. cùm pares sunt, eodem modo faciendum est: ac si ventriculus esset mediocris, & cibus mediocris. quas tres coniugationes oportet tanquam vnicam regulam esse, vtpote consistentes in mediocritate: deinde reliquas ab his, consideratis excessibus, æstimare. Quæ regula non tantùm in instituendo sanis victum,

victum, sed & ægrotantibus erit necessaria. cùm monitum paulò antè sit: nihil interesse, siue ex natura, siue ex morbo sit humor ventriculi. Inprimis illud monuerim, habendam esse hac in re maximam consuetudinis rationem: seruandamque perpetuò eam esse, si sit vtilis: si inutilis, paulatim permutandam, transferendumque hominem esse, citra repentè factam mutationem, ad id quod exigit natura. tamen nihil indicante consuetudine, de qua scriptum à nobis alibi diffusè satis est: in tribus illis coniugationibus moderatis, censeo reficiendum esse hominem alternatim cibo & potu: quò illis ita permixtis, elixatio fiat meliùs, ac distributio, & neutrum alteri innatet. incipiendam verò refectionem à cibo, (ita enim fert natura, vt fames sitim anteuertat in moderatis naturis. cuius causa pendet ex iis, quæ de causis sitis naturalis & præter naturam superiori libro scripsimus, capite septimo) finiendam verò potione, quò nulla cibi pars in ore ventriculi hæreat. atqui hæc potio, qua refectio concluditur, copiosior esse debet: si homini, aut ex structura oris ventriculi, aut alia quapiam causa, tardè cibus descendit. quanquam meliùs est (si fieri potest) vt hic defectus inambulatione suppleatur, & reliqua, quæ diximus, pro quantitate potus considerentur. Reliquarum coniugationum tres sunt in excessu humoris, prima, & secunda, & quarta: tres in excessu siccitatis, sexta, & octaua, & nona. cùm ergo ex vnico aut duobus excessus fiet maximus humoris: comedendum censeo, & abstinendum à potu, vsque dum peracta sit ventriculi concoctio. cùm excessus humoris est, sed non adeò magnus: comedendum copiosè priùs, deinde bibendum semel. nisi hîc quoque melius videatur: paruulam portionem cibi, qua concludatur refectio, reseruare. Cùm excessus in siccitate est immodicus: incipiendum à potu est, & deinde cibo alternatim potuque ingesto, rursus refectio potu concludenda. (nam toto potu priùs, deinde toto cibo vtendum nulli censeo. estque iam ex sex illis modis refectionis, hic inutilis) si verò excessus in siccitate mediocris est: satis fuerit refectionem potu concludere, etiam si incipiatur à cibo, modò largiusculo potu vtatur. hæc itaque est forma vtendi cibo & potu: quam ipsa ratio videtur inuenisse. Quod à Galeno dictum est septimo methodi, fortasse non prohibet inter cœnandum potare: sed à cœna, vsque ad completam concoctionem. quòd si totum potum interdicit, tunc temporis intelligendum est, illum denegare: cùm ægrotans vtitur potui idoneis cibis, aut nimis humidis. nam aliter non intelligo, qua ratione non sit inutile, in refectione extenuati hominis (de hac enim in illo loco disputat) cœnam totam omnino sine potu transigere: aut qua ratione non fiet concoctio praua, similis cocturæ carnium, quæ defectu interflui humoris, testæ ipsi adhærescunt, & vruntur. pro reliquis argumentis satis est: in ventriculo & cibo temperatis à cibo incipere, & potione finire, etsi alternatim fiant. quare hæc controuersia satis perspicuam est consecuta decisionem.

De aqua, an sit cibus, an tantùm potus. Cap. VI.

DE aquæ potentia, & an ex ea bibita aliquod alimentum accedat corpori: videtur esse non leuis controuersia. quandoquidem Hippocrates 3. de ratione victus in morbis acutis 19. inquit: Sed mulsa quàm aqua multò potentior est, sola epota. Galenus in comm. Indicare (inquit) videtur hac voce, potentior, aquam quoque aliquam nutriendi vim habere. Arist. 1. sect. problematum 13. Cur (inquit) mutationem aquarum grauem, aëris verò non grauem esse affirmēt? an quòd aqua corporibus alimentum est, aër autem nullum exhibet alimentum? Galenus cap. 24. de pulsibus ad tyrones: Aqua omnium, quæ offeruntur, minimum alimentum præbet. Est igitur de sententia horum aqua tenuissimi, sed tamen alicuius alimenti. sed contrà est communis omnium medicorum opinio, atque adeò vera. Nam Galen. 4. de vsu particularum cap. 5. de aqua ita scripsit: Etenim in hac adhuc vena multo humore tenui & aqueo plenus est sanguis. vocat autem ipsum ὄχημα τροφῆς, hoc est vehiculum nutrimenti, simul cum appellatione, vsum quoque eius ostendens. neque enim ex ventriculo in venas commodè transumi poterat chymus, iam ex cibis factus, neque facilè transire venas, quæ sunt in hepate & multæ & angustæ: nisi tenuis quidam & aqueus

humor fuisset ei admistus, vt vehiculum. in hunc itaque vsum subseruit animalibus aqua. siquidem ex ea nutriri nulla particula potest. 3. etiam de ratione victus acutorum comm. 17. Galenus inquit: At quæ nullo modo nutriunt sicuti aqua, neque virtutem imbecillitare, neque roborare verè possis dicere. monstratum etiam à nobis est in primo harum cõtrouersiarum libro cap. 2. hoc significasse Galenum 4. part. aph. 13. cùm dixit: Aqua verò neque epota, neque extrinsecus occurrens, apta est solidas animalis partes humectare. Arist. lib. de sensu & iis quæ sentiuntur, monstrat aduersus Pythagoreos: aquam non nutrire, quia neque simplex aliquod elementum potest corpus mixtum nutrire. Sed præter hæc omnia, & modus ipse substantiæ, qui in aqua conspicitur, id indicat. Est enim tota sero similis, fluxa, nullius particeps pinguitudinis, quæ affigi possit, & affixa nutrire. neque quidquam aduersum monstret, si quis nobis obiiciat iuxta Galeni sententiam: aërem, & halitus odoros nutrire, quæ tamen tenuioris sunt substantiæ, quàm aqua. Nam ex illis nullum firmum membrum nutritur: sed spiritus animalis generatur, qui parum abest ab ipso aëre, & si quid aliud in humano corpore est aëreum, & ab ipso aëre quàm minimùm differens. Aqua autem crassior est, quàm vt spiritus per se augeat: & fluxior, quàm vt membra nutriat. quare proculdubio fert vera sententia: aquam nullum præstare alimentum. Pro Hippocrate respondemus, illum insinuasse: aquam esse potentię alicuius. non quòd nutriat: sed quòd tardiùs exsoluantur homines vtẽtes sola aqua, quàm hac etiam priuati. quia aqua humectans ventriculi os, prohibet resolutionem. Galenus ad tyrones non dixit, minimum alimentum præbet: sed minimam permutationem. Nam in nostro codice Basiliensi est, βραχυτάτην τροπὴν, in aliis fortè τροφὴν. Arist. in problematis loquebatur de aquis medicatis, quales sunt aqua mellis, fœniculi, & anisi. Nam ipse addit: aquarum esse multas species, simplicis verò aquæ vnica est species. quare de illis loquebatur, quæ ratione permistionis possunt nutrire. Sed de re facillima hæc satis superq; sunt.

De cœna, & prandio. Cap. VII.

VETVS controuersia est, nondum satis perspicuè decisa: An expediat plus cibi in prandio assumere quàm in cœna, quod in vulgari praxi iam est, an contrà in cœna plus, argumentantibus medicis vtrinque. Ex magis copiosa cœna fieri dicunt fluxiones, & morbos capitis, si qui sunt, augeri: neque minùs hypochondria intumescere. si quidem somnus, qui cœnam sequi solet, vt motus prandium, caput replet: & gratia adiunctæ quietis facit retentionem excrementorum, & minùs felicem alimentorum distributionem. Quare si multum cibi in cœna assumptum esset, confectæ concoctioni non succederet distributio: cùm plærunque plus temporis duret somnus, quàm insumitur in prima concoctione ventriculi. à quo non deductis cibis in hepar & venas, vt oportet: necesse est etiam secũdam & tertiam concoctiones deteriùs agi. Contrà est, quòd vt motus distributionem iuuat plus quàm somnus, ita somnus iuuat concoctionem plus quàm motus: & vt motus nimius concoctionem prohibet, anticipans distributionem, ita somnus quiete distributionem impedit. Sed in assumenda maiori ciborum copia, maximè spectandum est, vt coqui possint: eo igitur tempore conueniens est assumi plus, quo ex consuetudine & natura somnus succedit, quàm quo motus. neque verò post prandium solus motus est, qui iuuat distributionem plus, & minùs concoctionem (posset enim homo etiam interdiu quiescere) sed ipsa vigilia calorem & spiritus ad externa vocat. neque si quis interdiu dormiat (est enim etiam hoc quàm multis in consuetudine) tantum confert concoctioni diurnus somnus, quem calor ipse aëris ambientis, & solis splendor, contrario motu agentes spiritus & humores, grauem faciunt: quantũ nocturnus, quem temporis opportunitas, tenebræ, & communis quies iuuant. Hæc videntur docere Hippocr. & Galen. Ille primo de rat. vict. acut. 25. dicens: Manè potione vtendum, vesperi ad cibos confugere: hic 7. meth. cap. 6. vbi docens extenuatis esse cœnandum lautiùs, quàm prandendum, communem videtur protulisse sententiam, his verbis: Studendum enim semper obseruare, quod in superioribus suasimus: cùm vesperi

censuimus valentius alimentum tribuendum, non modica commoda percepturis, qui ita cibabuntur. atqui addit has rationes, quæ quamuis loco illo refectioni extenuatorum accommodantur, tamen communes omnibus sunt, qui iuxta cōmunem hominum consuetudinem victitant. tantum enim inquit esse debere primum cibū: quantus integrè coctus esse possit, antequam secundus assumatur. Ergo tantò maiorem esse oportet vespertinum cibum meridiano, quantò opportunius ad concoctionem tempus illum excipit: & quantò plus temporis est à cœna ad prandium, quàm à prandio ad cœnam. Constat has rationes non esse proprias ægrotantium: sed communes illis cum bene valentibus. quare apertè redarguuntur, qui in hac controuer-
10 sia censent: ægrotantibus esse cœnandum plus, & bene valentibus prandendum. Dicunt enim ægrotantes non tam esse reficiendos, quàm conseruandos, idque debilitatos mediocriter, esseque illis facultatem debilem, proinde consulendum maximè esse concoctioni, dandumq; illis crassiorem cibum ante somnum, quàm ante motum: tamē sanos homines roborari debere, & quia firma facultate sunt, licere illis etiā non expectato somni tempore, crassius assumere, plusquam, cùm plus resoluuntur, interdiu scilicet, quàm cùm coquerent plus, sed resoluerentur minùs. Verùm sententiam hanc ipsa Galeni verba redarguunt, qui nuper citato loco post verba quę adduximus, addidit confirmationem nouam exemplo athletarum, dicens: Itaque & athletæ omnes sic faciunt: ea re non ratione tantùm inuenta, sed etiam multi temporis experi-
20 mento attestante. Hæc Galenus. itaque non ægrotantibus solùm censet expedire, plus cibi assumere in cœna quàm in prandio: sed & athletis, quos Hipp. dixerat in aphorismo summum bonitatis attigisse. Sed neque illorum ratio, quanquam hæc aduersus illos non inuenirentur, quidquam suadet. Nam esui commodius tempus est, cùm resolutio præcessit: quàm cùm fit, nisi interim dum fit, in præceps periculum hominem deducat. Nam dissolutio quæ fit, facit celerem crudorum distributionem, prohibétque concoctionem duobus modis: primò euocando calorem ad externa a visceribus, secundò illa ipsa, quam diximus, crudorum distributione. Igitur commodius est resolutionis ipsius finem expectare, reuocationemque caloris ad viscera: & tunc tandem nutrire. Nihilominus si resolutio vehemens fit, & non dat tam conspicua indicia ex-
30 pectandi: rapitur instituentis victum mens ab eo quod magis vrget, cibatque & præproperè, & multùm. tamen quando mediocris resolutio fit, melius est interim dum motus, aut altera causa resolutionis præterit: tantū dare quod sufficiat nimiam resolutionē cohibere, integram verò refectionem in tempus quietis reseruare. Ergo opportuniùs datur bene valentibus & tractantibus negocia ciuilia, exercentibusque vehementiores motus, cibus multus & crassus in cœna, quam antecessit multa resolutio: quàm in prandio, quod succedit nocturnæ refectioni. Alii sunt qui cōtrouersiam hanc dirimunt per eorum qui cibantur temperamenta, dicentes: pituitosos indigere ampliori prandio, ne multitudine cœnæ & pituitæ suffocetur calor per somnum, biliosos contrà. tamen hi falluntur. Nam in instituenda ratione victus considerari debet
40 facultas, & si quis est affectus in corpore siue naturalis siue præter naturam, qui exposcat, aut prohibeat per se: aut saltem, si non per se, perpetuò. præter hæc non oportet quicquam considerari. tamen temperamenta neque per se, neque perpetuò possunt indicare hac in parte. non enim si frigidus & humidus natura homo est, proinde pituita redundet modò. Alii confugiunt ad consuetudinem dicentes: faciendum cuique esse, prout consueuit. qui omnium minimè falluntur. Nam quemadmodum Galenus inquit quinto de tuenda valetudine, magna ex parte homines assuescunt iis, quæ sibi conueniunt ex natura: recedunt enim à contrariis frequenter læsi. falluntur tamen nihilominus & hi. Nam quanquàm consuetudo, ne noxia quidem, permutanda repentè non sit, quod diffusiùs quàm pro sua consuetudine docet Hippocrates
50 2. de rat. vict. acut. tamen permutanda sensim est, si alioqui non est expediens. Alii dicunt cœnandum esse plus, quàm prandendum omnibus: demptis iis qui ægritudinibus quibusdam affecti sunt, vt qui catarrho, grauedine, aut destillatione laborant. tamen ne hi quidem verè respondent. non enim omnibus bene valentibus ita cœnandum est: sed sunt quibus propter naturalia vitia contrarium expedit. Quid itaque iam tandem respondendum sit, audi. Inter cœnam & prandium sola diei hora interest:

quòd scilicet prandium prope meridiem, cœna circa vltimam diei horam sit. ex qua differentia, cum hominum consuetudine, quam opportunitas ipsa temporis effecit, natum est: vt meliùs coquantur quæ in cœna assumuntur, quàm quæ in prandio. quoniam scilicet illam excipit somnus, hoc motus. cùm igitur in assumenda maiori aut minori ciborum copia, illud in primis spectandum sit, vt non plus assumatur quàm coqui possit: constat indicatione ab hora cœnæ & prandii, præcisis reliquis omnibus, plus assumi debere perpetuò in cœna. Sunt tamen aliæ indicationes aut ex morbis, aut ex iis quæ considerantur circa peculiares naturas: quæ contrarium fieri suadent. vt in morbis omnibus nuper dictis abstinendum à copiosa cœna est: atque, vt semel dicam, in omnibus morbis capitis. quoniam somnus caput replet: potissimùm si magna copia crudi succi in ventriculo est. hac ratione de refectione epileptici ita scripsit Auicena: Et ille cuius consuetudo non tolerat, vt semel reficiatur, diuidat cibum suum, qui est minor refectione sua in tres partes: & sumat duas tertias in prãdio, & tertiã in cœna, post exercitium subtile. Hæc Auicena. Intelligendum tamen est illud præceptum, sumpta indicatione à consuetudine, & morbo, de quo disputabat. Nam ex indicatione cœnæ & prandii contrarium fieret. Considerari etiam debet circa naturas eorum quibus victus instituitur: qui sint ad concoctionem meliùs comparati, quàm ad distributionem, & qui contrà. fit verò vt aliquis facilè multumque commutet, propter naturalis caloris vehementiam cum bono temperamento: vt difficilè, aut parum, propter contrarium. distributio facilis fit, propter amplitudinem viarum: difficilis, propter angustiam. Ergo perpendendum est quanta sit amplitudo viarum, cum quanta commutandi facultatis fortitudine: quibusque fortior erit concoctio, quàm distributio facilis, plus prandendum est, quàm cœnandum. hi enim magis debent studere distributioni: quippe qua indigent magis, quàm concoctioni. quibus verò facilior est distributio, quàm concoctio facilis: cœnandum plus est, quia debent studere magis concoctioni. quibus ambo sunt æqualiter facilia: cœnandum etiam lautiùs est. quia cùm reliqua sint æqualia, sola relinquitur horæ indicatio. quod vt apertiùs fiat: considera ex virtute commutante, & viarum amplitudine, nouem tantùm fieri posse coniugationes, eo ordine, quo in hac tabella continentur.

	Facultas		vasa
	fortis		ampla.
	fortis		mediocria.
	fortis		angusta.
	mediocris		ampla.
Facultas	mediocris	vasa	mediocria.
	mediocris		angusta.
	debilis		ampla.
	debilis		mediocria.
	debilis		angusta.

Tres horum debent plus prandere, quàm cœnare: quibus scilicet sunt cum facultate forti vasa mediocria, aut angusta, aut cum facultate mediocri, vasa angusta. reliqui omnes debent cœnare plus, quàm prandere. tres, quia propter æqualitatem insequuntur indicationem horæ: quibus scilicet est facultas fortis & vasa ampla, aut illa debilis, & hæc stricta, aut hæc mediocria, illa mediocris. reliqui tres non propter hoc solùm: sed etiam quia debent studere concoctioni plus, quàm distributioni, causa suæ peculiaris naturæ. Sed de hac quæstione satis diximus.

De cruditatum speciebus, & causis. Cap. VIII.

QVOD in ciborum vsu maximè expeti debet: est concoctio perfecta. quam, vt aliam quamcunq; actionem (dictum hoc est in quarto lib. diffusè) contingit tripliciter vitiari: vel imminutam, vel sublatam, vel in malam quampiam qualitatem conuerso cibo. vocantur communi quodam nomine hæc vitia cruditates: nomine peculiari duo illa priora cruditates, tertium corruptela. Fiunt hæc, cùm in officina concoctionis morbus est aliquis aut temperamenti, aut compositionis: vel cùm citra morbum

bum partis, alimentum ipsum nō est commodum. potest esse incommodum quantitate, aut qualitate, aut ordine assumptionis. nomine qualitatis intellige: quod qualitate aliqua malum est, aut inconsuetum, alioqui non malum. (dicemus paulò infrà in hoc ipso libro causam, qua, quod inconsuetum est, non recipitur amicè, etiam si malum non sit) adde ordini assumptionis, modum etiam, si scilicet semel, aut bis, aut pluries assumitur. Est enim peccatum in modo assumptionis, si quis quod oportuit semel ingeri, in plures refectiones partitus est: aut contrà, quod debuit diuidi, semel ingessit. potest etiam ad hæc fieri, vt in alimenti quantitate, aut qualitate, aut ordine, aut modo assumptionis nihil peccatum sit, & interim nullus in corpore subsit morbus: tamen vt non rectè coquatur cibus, culpa aliarum rerum non naturalium. nimirum Res non naturales, quibus victus cōstat (has in sex capita digessit Galenus in arte medicinali: in ambiens, motum & quietem, somnum & vigiliam, quæ retinentur aut excernuntur, quæ ingeruntur, & in animi motus seu perturbationes) quandam proportionem necesse est vt inuicem retineant. scilicet somnus debet esse longior, aut breuior, pro quantitate & qualitate cibi: & cibi quantitas, pro modo exercitationis, quæ antecessit: & exercitationis modus, prout maiores aut minores euacuationes antea sunt factæ. quodcunque illorum ab hac proportione deficit: non modò lædit per se, sed etiam aliorum vsum in deterius permutat. vt si quis commodè cœnauerat, & ex occasione fortuita postea minùs dormit: nō tantùm non quiescit vis animalis, quantū expedit (qui vsus somni est per se) sed & alimēto accident cruditates, aut corruptiones. de quarum speciebus & causis agitanda modò controuersia est. Duplicem namque esse corruptelæ quæ cibis accidit, speciem: aliam quæ in acidam vertit, aliam quæ in nidori similem qualitatem, celebratissimum est apud Galenum. neque minùs celebratum est: acidam illorum qualitatem ex frigore fieri, aliam ex calore. docemur hæc à Galeno 3. de causis sympt. ex professo, præter multa alia loca. contrarium tamen censet Trallianus libro 7. capite 14. vbi de ructu acido hæc scripsit: Nouimus autem plærosque medicos putare, omnem acorem à solo frigore prouenire: qua de causa semper his calefacientia adhibent. Video rursus multos etiam à refrigerantibus cibis adiutos esse, qui antea à calefacientibus plurimùm offendebantur. Hæc Trallianus. cui sententiæ fortasse videbitur alicui fauere Auicena, qui Fen 13. libri 3. tract. 1. cap. 17. ita inquit: Acetosus sapor significat frigiditatem stomachi, sed minùs frigore: cum quo non digeritur cibus omnino. & quandoque significat calorem debilem cum humiditate faciente ebullire. Arripies etiam ansam argumentandi pro Tralliani opinione ex Hippocrate 6. part. aphor. 1. vbi ita scripsit: Ructus acidus, qui non antea apparebat in longis læuitatibus intestinorum, bonum. quia scilicet, interprete Galeno, significat calorem iam aggredi concoctionem. igitur actione caloris videtur hic acor consistere. Addit Trallianus argumētum à iuuantibus & nocentibus. nam cùm dixerat, multi à calefacientibus lædebantur, & à refrigerantibus iuuabantur. nam vinum magis ipsis acescebat, quàm calidiores potiones factitiæ, quæ ex pipere, aut aniso, aut alio quopiam huiusmodi parantur medicamento. Vt hæc controuersiola decidatur, animaduertendum est, Acidam cruditatem frigidæ causæ esse semper: non tamen frigidum ventriculum semper indicare, sed non tam calidum, quàm pro commutatione alimenti esset opus. itaque est id frigus, quod indicat cruditas acida, ad aliquid. quare potest esse acoris causa: in intēperie ventriculi, aut in resistentia alimenti. Nam alimenta quæ coctu difficilia sunt, & corruptu facilia, nisi ventriculus valde calidus sit, etiam si non sit frigidus, acescunt. Constat tamen: vt tunc quoque acoris causa non sit calor, sed caloris defectus. eodem modo si ciborum corruptio à prauis humoribus in ventriculo fit: à calidis quidem nidori similis, à frigidis fit acida qualitas. Ex his causis fit acor, qui tamen ab extremo frigore nunquam fit. nam hoc integram apepsiam facit. Ex dictis non dubium est, quanquam acida cruditas semper fiat, quia calor naturalis ventriculi minor est, quàm pro alimento perfectè commutando, aut quia succi frigidi redundant in ventriculo: tamen fieri posse, vt res valde calida in ventriculo non frigido acescat. si scilicet eadem, vt est valde calida, ita sit coctu difficilis. quem acorem constat vsu similium rerum, aut etiam calidiorum, modò sint etiam coctu difficiliores, auctum iri: tamen vsu frigidiorum,

& perinde faciliorum concoctu curatum iri. exemplo est vinum: quod in non satis calidis ventriculis non coquitur, sed acescit. Quem acorem si quis velit curare generoso alio vino, augebit: si verò vinum cum decocto cinnamomi commutet, sanabit. hoc Trallianum decepit, coëgitque à Galeno recedere. Constat non minùs ex dictis, fieri posse vt in ventriculo aliquo, dum habet vehemens frigus, cibus non acescat: sed procedente tempore aucto nonnihil calore, acescat, si scilicet, cùm frigidior erat ventriculus, omnino cibum non alterabat. Hoc enim est maximum frigus: cùm calor non tantùm non commutat, sed neque commutationem aggreditur, vt docet Galenus nuper citato loco ex 3. de causis sympt. nihilominus tunc quoque cùm propter calefactionem ventriculi incipiunt cibi acescere, fit ex frigore acor. non enim fit, quia est tantus calor, vt ad acorem conuertat: sed quia non est tantus, vt possit commutare perfectè. Hæc dixit optimè Auicena, appositissimo vsus exemplo, loco quem paulò antè diximus. Et aliquando quidem (inquit) significat calorem debilem cum humiditate, facientem ebullire humiditatem parum: qui postea separatur ab ea deficiens in digerendo. quare accidit acetositas, sicut fit in musto. Acescit enim quando infrigidatur, & acescit, quando feruet à caliditate debili. Sed de leui hac controuersia hæc sufficiunt.

De hora veneri idonea. Cap. IX.

INTER antiquos controuersia agitata est, de venereorum vsu: Epicureis negantibus, eum vsum conferre aliquando posse ad valetudinem, & Hippocrate asserente. Tamen conuenerunt iam medici omnes in eam sententiam, quæ venerem causam salubrem esse affirmat, cùm opportunè occurrit corporibus. Sed quæ hora sit illi opportuna, non adeò est communis consensus. Galenus siquidem lib. 2. de tuenda valetudine enarrans sententiam Hippocratis, referensque ex illo hæc verba: Labor, cibus, somnus, venus, omnia mediocria: ipsorum verborum ordine, ordinem rerum dicit contineri. Itaque somnum à cibo: & venerem à somno, & ante laborem agi debere. nimirum eo tempore est corpus maximè in omnium rerum mediocritate constitutum. non enim eo tempore à cibis grauatur, quia hos confecit iam somnus: neq; corpus quidquam est exolutũ: nōdum enim post refectionem laborauit. eo tempore minimè incurret corpus eas noxas, quæ venus solet parere. Sunt hæ quas Aëtius vno capite tertii libri collegit: virium exolutio, cruditates, sensuũ hebetudo, obliuio, tremor, articulorum dolor, renum & vesicæ morbi, oris graueolentia, dentium dolor, gurgulionis inflammatio, sanguinis sputum. Præter hæc solent in pudendis fieri exulcerationes. quanquam neque hæc solùm, sed febres etiam, &, vt semel dicam: omne mali genus, ad quod alioqui paratus homo est, potest ex coitu incipere. nimirum ex virium exolutione, aut ex eneruatione, aut ex labore, aut desiccatione, aut fluxione, aut partis cuiuspiam ruptione, aut refrigeratione. ad hæc omnia videtur dicto in tempore corpus minimè paratum: quoniam eo tempore virtutes omnes, tam naturales, quàm vitales & animales, ex cibo & somno refectæ sunt: naturalis alimento, animalis somno, vitalis vtrisque, & reuocatione caloris ad interna, quæ per somnum fit. nerui recens refecti minimè laxantur: quæ recens humecta sunt membra, minimè rumpuntur: quæ nondum laborauere, minimè fluxiones patiuntur: peractis concoctionibus minus periculi est à cruditatibus. Igitur hora concubitus haud dubiè est quam Hippocrates & Galenus definiuere: à somno ante laborem. quanquam aliter videntur sentire multi probati autores. Paulus libro 1. cap. 35. ita scripsit: Veneris itaq; opportunior occasio à cibo (ceu mox mihi dictum est) & ante somnum. Aëtius lib. 3. tetrab. 1. cap. 8. ita inquit: commodissimum coëundi tempus est, à cibo nō nimiùm ingesto. Vides itaq; vt hi autores videantur commendare coitum ab assumpto cibo. Neque verò horum opinio videtur rationibus destituta. Nam id tempus videtur commodissimum ad venerem, quod statim consequuturus somnus est: incommodissimum, quod labor. nam cùm venus omnis aliquatenus exoluat vires, etiam quæ est moderatissima, constat, qua ratione per famem à labore abstinemus: eadem aut prorsus maiori post venerem esse abstinendũ, indulgendum verò somno, qui veneri omnia

omnia facit aduersa: humectat nempe, & reficit. Igitur aut ante somnum vtendum venere est: aut abstinendum omnino ab exercitatione, quo tamen nihil est valetudini aduersum magis. Addunt: cibum ante venerem præseruare à noxis. Nam minimè refrigerabitur tunc temporis corpus. cùm enim cibus omnis, vt cibus est, sit calidus, docente Gal. 3. de temperamentis: videtur tunc esse corpus calidissimum, cùm mediocri cibo est refectum (copiosissimus enim etiam refrigerat) & tunc refrigeratum iri minimè, cùm est calidissimum. Addunt etiam bonum aliud prolis (quod etiam medicos considerare, par est, cùm is sit naturæ finis) quòd scilicet id tempus ad liberos procreandũ est accommodatissimum, cùm aliis nominibus, tum etiam, quòd mulier somnum capiens, semen genitiuum meliùs continet: contrà si statim à concubitu mulier vigilat, & laborat, excidet semen. huic secundæ opinioni videtur etiam adhæsisse Celsus, qui lib. 1. cap. 1. ita inquit: Cõcubitus interdiu peior est, noctu tutior. ita tamen, si neque illum cibus, neque hunc cum vigilia labor sequitur. vides vt Celsus à concubitu interdicat cibum & motum: quare somnum videtur concedere, vt sequatur cibum, & antecedat somnum. Franciscus Valeriola in quadam enarratione ita statuit, de re agi debere, vt prima fert opinio: tamen autores ita componit. Hippocratem & Galenum rectum concumbendi ordinem tradidisse: alios autores contulisse inuicem errores. quasi dicerent, haudquaquam optimum esse cõcumbere pleno ventre: sed minùs malum, quàm vacuo. Ego quidem hac in parte quanquam quod ad rem attinet, verè & doctè eum statuere arbitror, & acutè autorum sententias interpretari: tamen frustra illum in hac conciliatione laborasse, quandoquidem ipsa autorum verba videntur hanc interpretationem redarguere. Nam cùm Aëtius dicat, Commodissimum coëundi tempus est: nullum putat esse commodius. Paulus quoque, nulla errorum in tempore facta mentione ita scripsit: καιρὸς δὲ ἐπιτήδειος μίξεως μετὰ τροφὴν, ὡς ἔφην, πρὸ τῶν ὕπνων: id est, expediens, aut vtilis, aut cõueniens (hæc enim significat dictio ἐπιτήδειος) occasio coitus est, vt dixi, post cibum, & ante somnum. Quare alius fortasse aliter dixerit: coitu posse homines vti aut ad tuendam valetudinem, aut ad liberos procreandos (duo enim hæc præstare potest) atque ita posse dici commodissimam coitus horam, in qua ille maximè conferat valetudini, aut in qua liberi maximè procreentur. Galenus loco dicto seruandæ valetudinis præcepta docebat: Aëtius, & Paulus, necnon Celsus, ambo videntur respexisse, eoque iniunxisse post concubitum somnum, haudquaquam motum. Cæterùm horum oportet vt rationem perpendamus. Ad tuendam valetudinem non dubium est commodius esse primùm toto somno vti, deinde venere: quàm aut statim à cibo vti venere, dein somno, aut somnum interrumpere interiecta venere. Nam ea quæ ex aduersa assertione adducebamus, forẽt quidã formidanda post coitum nimium: sed post moderatum non sunt. Nam finiente Celso, moderatus concubitus est: quem neque languor corporis, neque dolor sequitur. hic corpus excitat. igitur si talis est: nihil habet formidinis, statim à moderato concubitu, moderatè etiam exerceri. Si quidem immoderatiùs esset indulgendum veneri, aut post venerem ad immoderatos motus cogeremur: satius esset, somni bonam partem ad reficiendas vires in coitu collapsas reseruare. modò verò artem optimam tuendæ valetudinis requirimus, per quam omnia aguntur moderatiùs. multò minus habet probabilitatis, quod de præcauenda refrigeratione dicebatur. Nam magis copiosum calorem contraxere membra post somnum, quàm statim ab assumpto cibo. Sunt enim eo tempore meliùs refecta: cibi verò non aliter calidi sunt, quàm reficiendo. primo enim occursu potiùs refrigerant. quare, quantum ego intelligo, cibus non ingestus ad satietatem multò minùs impedit futuram venerem, quàm satietas: tamen tam vtilis non est, quàm completa cibi concoctione, saltem secunda, nullo denuo sumpto cibo. Quare quod ad hanc partem attinet (ad tuendam dico valetudinem) decepti procul dubio sunt illi autores. At fortasse conceptui rectè prospexerunt. Sed neque hoc mihi videntur exactè fecisse. Nam peractis illis concoctionibus, non dubium, quin plus, concoctiusque semen sit effluxurum. quod verò de quiete ad retinendum dicunt, nihil moror. id enim mulierem solùm expedit facere. nisi mauis virum in lecto continere, vt concipiat mulier. iam verò mulierem ipsam vt concipiat, & coctum beneque elaboratum semen præstet: melius est quiescendi ad conceptionem

tempus tempori exercitationis detrahere, quàm concoctionis. Iube igitur, si omnia meliùs agi vis, & circa parẽtum valetudinem, & liberorum procreationem: dormire ambos parẽtes ab assumpto cibo quantum satis est, indulgere deinde veneri moderatè, postmodumque virum ad consuetos labores remitte, fœminam in lecto aliquanto plus iacere fac. Nulla itaque ratione mihi videntur illi autores posse ab errore vindicari. Nisi fortè dicas: illos non consuluisse, quæ optima esse præsensissent, sed quæ hominum intemperantiam ferre posse non desperabant. cùm enim à cibo & potu recẽns ingestis adeò homines instigentur ad venerem, ad quam sua sponte sunt procliues: fortasse non sperabant fore, vt aut completum somnum spectarent, aut saltem completæ concoctionis tẽpus. eóq; consuluere, quod minùs erat factu graue: à prandio deambulare, & à cœna tãtillum dormire. Sed quidquid illi dixerint: si quis sibi bene vult, interdiu abstineat. facit enim venus eo tempore lassitudines. Noctu tantum somni exspectet, quantum ad ciborũ confectionem sentiat suffecisse: postmodum verò si tantillum somni, veluti auctuarium, recreandarum virium gratia, velit addere, id etiam probo. modò prolixus hic somnus non sit, neque commodæ exercitationis obliuionem faciat. 10

De loco generationis excrementorum. Cap. X.

NECESSE est, ex quacunque concoctione prouenire excrementum aliquod: vt Galenus docet libro primo operis de tuenda valetudine. nimirum calor coquens separat id, quod est ineptum ad concoctionem, à parte vtili. hac ratione tot sunt excrementorum, quot concoctionum differentiæ. Est scilicet excrementum ventriculi, quod egeritur per intestina: excrementum hepatis, aliud biliosum, quod trahitur à vesica fellis, & egeritur ad intestina: aliud crassum, quod trahitur à liene, & regeritur in ventriculum: aliud sero simile, quod trahitur à renibus, & reiicitur in vesicam. In venis & singulis membris fiunt etiam sua excrementa: tenuiora alia, quæ vacuantur per sudorem, aut expirationem occultam: alia crassiora, quæ sunt cutis sordes. Hac ipsa ratione videtur fieri, vt excrementa in eisdem omnino locis generentur, in quibus alimenta: & vt eadem actione caloris generentur alimenta, & secernantur ab eis recrementa. Nam cùm alimenta fiant (voco hac in parte alimentum: in vnaquaque concoctione partem vtilem, quæ concoctione separatur ab excremento) natura appetente illorum generationem per se, & propter bonum, ad nutritionem scilicet: excrementa verò non ita (neque enim natura appetit excrementorum generationem) sed propter ineptitudinem materiæ, quæ non est apta coqui, in talem formam recidant: constat non posse habere excrementa loca diuersa generationis, à locis in quibus alimenta fiunt: sed in eisdem prorsus locis, interim dum hæc generantur per se à facultate, illa fieri ex accidenti vitio materiæ. Hinc colligunt plærique, fęces eas, quæ per aluum emittuntur, in ventriculo generari: quandoquidem concoctionis, quæ agitur in ventriculo, excrementa sunt. Hanc sententiam videtur sequutus Auicena Fen 16. lib. 3. tract. 1. cap. 1. vbi inquit: Eorum quæ sunt in ventriculo, fieri facilem descensum in intestinum primum ab ipsis fęcibus. idque his verbis: Penetrans autem, in intestino primo patitur à duabus virtutibus: quarum vna est expulsiua, quæ est in stomacho, & altera attractiua, quæ est in intestino. & adiuuat eam fæx, quæ prouenit propter summam cibi: & fit facilis propter illud expulsio eius per viam temperatæ amplitudinis. hæc sunt Auicenæ verba: quibus apertè videtur innuere dictam sententiam de fæcum generatione. Nisi fortè nomine fæcis intelligit illic Auicena crassam cibi partem in ventriculo separatam, ex qua sunt in tenui intestino fæces generandæ. Sed contra dictam sententiam videtur esse, quòd fæces in ventriculo nunquam continentur: & quoties vomitu reiiciuntur (id verò fit per eam intestinorũ affectionem, quam voluulum appellant) fieri illis ascendentibus per magnam vim ex intestinis, coniectat Galenus 3. de causis symptomatum, & 3. epid. parte 2. comm. 6. atque cum illo medici omnes, nemine adhuc dempto. quanquam qui primam sententiam sequuntur, vt his respondeant, ita statuunt: Fæces induere formam & naturam in ventriculo, hancque habere per generationem: in intestinis verò formam quæ est in acciden- 20 30 40 50

cidentibus comparare, eamque per secretionem à chylo. eoque in intestinis esse fæces, quæ tales conspiciantur, quia à chylo sunt excretæ: in ventriculo tamen nullas esse (& si reuera sint) quæ sub chyli forma non delitescant. Hæc assertio plærisque arridet: & mihi non videtur adeò improbabilis, vt possit argumentis conuinci. Tamen satis certò scio, Galenum non ita opinari: sed fæces induere formam & naturam in intestinis gracilibus, non accidentium modò. nam 3. libro de fac. natur. cap. 7. disputans de concoctionum ordine, & quò pacto priores alterationes ad sequentes sint necessariæ, inquit: Iam quomodo statim in tenuibus intestinis confertim creabitur stercus? quid enim in his efficacius est ad alterationem, iis quæ sunt circa ventrem?
10 vides vt in hoc argumento Galenus assumat: stercus fieri in tenuibus intestinis. Tuam interpretationem (fieri, inquam, quod ad accidentia attinet, per separationem) non ferunt sequentia verba. inquit enim: Quid enim in his efficacius ad alterationem dicas? ergo generantur per alterationem. alioqui assumet Galenus falsa in argumento. Iam verò satis constat: nomen alterationis non accipi apud Galenum, vt apud Aristotelem pro commutatione qualitatis, sed etiam pro commutatione formæ per concoctionem. id constat, præter multa alia loca, ex toto illo capite. appellat enim concoctiones omnes, alterationum species. Neque enim illic solùm, sed toto illo opere, & in tractatione de causis symptomatũ, & vbi vbi obiter naturalium facultatum meminit: facultatem commutantem appellat ἀλλοιωτικὴν, & ipsam cõmutationem τὴν ἀλλοίωσιν.
20 3. de causis sympt. ita scripsit: ἡ μὲν γὰρ πέψις τε καὶ θρέψις, ἀλλοιώσεις εἰσίν. id est, concoctio enim, & nutritio, alterationes sunt. Iam verò præter hæc, institutum Galeni loco illo satis declarat, censere illum: fæces generari in intestinis per commutationem, non per solam separationẽ. Nititur enim monstrare: alterationes extremas per medias alias fieri. atq; inquit, quomodo statim ex pane fiat sanguis? quomodo ex beta, aut faba, aut re alia quapiã, nisi aliam mutationẽ priùs sint adepta? & quo pacto statim ac repentè fiat stercus in intestinis tenuibus? igitur apertũ est Galeni verba significare: generationem fæcum quæ agitur in intestinis, non esse solam separationem, sed alterationem aliquam, succedentem illi alterationi, quæ in ventriculo agitur. itaq; non est mihi dubium, Galenum sentire: generationem stercoris non esse in ventriculo, sed in intestinis. vtrum
30 sit verius, non tam constanter affirmo. Ab hac opinione secũda, quam Galeni esse dixi, respondendum est: generari in ventriculo ex inutili parte excrementum, interim dum ex vtili fit chylus. atq; id esse primæ concoctionis recrementũ (hoc enim non potest negari) tamen stercus nondũ esse, vsq; dũ descendẽs ad tenuia intestina, patitur alterationẽ aliã, per quam non accidens modò, sed naturã etiã & formã recipit. Alteratio illa, est quædã concoctio impfecta, cui permixtum est aliquid putredinis: qualem superiori libro esse ostendimus suppurationem, & generationem eius, quod continetur in vrinis. Nam fæces, quantumuis fiant in intestinis optimè sani hominis, sunt nõ nihil fœtentes. Fiunt tamen pro ratione alterantis facultatis, quę in homine est, modò putidiores, modò minùs putidæ. sed semiputidæ etiam in homine optimè sano fiunt
40 in tenuibus intestinis: quandoquidem illa neq; tantum habent innati calidi, quantum ventriculus, neque tam sunt illius expertia, quàm crassa intestina. Itaque habent calorem (vt ita dixerim) qui semicoquat, ac semiputrefaciat. ad perfectam concoctionem non deducunt, nisi fortè exiguum aliquid aptissimæ materiæ. (monstratum enim est antea, generari etiã in intestinis chylum, sed non quantum in ventriculo: vt & sanguinem generari in venis, sed non quantum in hepate) constat verò ex dictis alibi: concoctionem imperfectam, partim esse concoctionem, partim putredinem: & proinde modò hoc, modò illud appellari. Huius sententiæ fuit procul dubio Aristoteles, qui 4. meteoron cap. 3. ita scripsit: Concoctio in vẽtriculo nauatur, in aluo putrescit quod excernitur. Itaque concoctio nauatur in ventriculo, & concoctionis illius
50 excrementa per putredinem in aluo fiunt fæces. Sed rogabis: sint ne fæces excrementa ventriculi, an alterius concoctionis. Nam si sunt illius, in eodem loco oportet ipsas generari, in quo agitur concoctio: sin alterius, habebunt intestina propriam aliquam concoctionem, diuersam à concoctione ventriculi, eámque vt instrumentum commune. (ridiculum enim, si dicas: fæces esse excrementa nutritionis intestinorum) quod contra Galeni sententiam est, qui intestina instrumenta delationis

excrementorum appellat: concoctionis verò communia, solum ventriculum, & hepar, ac singula membra sibi solis. Sed neque hoc euertit sententiam Galeni, & Aristotelis. Possis enim dicere: fæces ipsas quodammodo esse excrementa cõcoctionis ventriculi, quodammodo nullius concoctionis esse excrementa. Nam si exactè loquaris: excrementa primæ concoctionis sunt quædam, quæ in ventriculo generantur. quæ interim dum in ventriculo sunt, non sunt fæces: sed delapsa postea ad intestina gracilia, fæces fiunt. illic quidem non vt excrementa concoctionis alicuius (neque enim oportet) sed comparantia concoctionem quandam imperfectam, vt pus. quod neque ipsum (quanquam est substantia quædam semiputris) alicuius concoctionis est excrementum. Sed de hac quæstione hæc sint satis. 10

De laßitudinibus. Cap. XI.

MODO de quibusdam affectionibus neutris (has enim ad partem salubrem referri antea monuimus) disserentes, sextum hunc librum concludemus. diximus paulò antè de cruditatibus: nunc de lassitudinibus dicemus, & iis cacochymiis, quæ cum sanitate nondum integrè corrupta possunt cõsistere. Igitur primò cõtrouersiam circa lassitudinum species declarabimus: deinde reliqua prosequemur. Lassitudinum quædam ex manifesta causa fiunt, quas 3. de tuenda valetudine curat Galenus: quædam sponte fiunt, quas curat quarto. De his vltimis dictum est ab Hippocrate 20 2. Aphor. 5. Lassitudines sponte factæ morbos prænuntiant. Vtrarumque est triplex species: vlcerosa, in qua fit per totum corpus sensus mordacitatis, similis ei, qui in vlceribus: lassitudo cum tensione, in qua tensionis quidam sensus fit, quasi intentæ sint fibræ: phlegmonodes, in qua perinde habet totum corpus, ac si inflammati essent omnes musculi. Cùm ex manifesta causa fiunt: vlcerosa fit, calfacto sanguine, biliosóque reddito: lassitudo cum tensione fit, neruis retinẽtibus eam tensionem, quam per violentam motionem patiebantur. Cùm sponte fiunt: vlcerosa fit, ex crudis aut biliosis excrementis: secunda, ex multitudine ad vasa: phlegmonodem Galen. in comm. citati aphorismi ex duabus prioribus dicit esse mistam. quarto etiam de tuenda valetudine prope principium in eandem sententiam, cùm dixisset tensionis sensum fieri 30 ex plethora, vlceris ex cacochymia, de phlegmonode ita inquit: Tertium lassitudinis genus, quod est phlegmonodes, ex plethora simul, & dicta cacochymia fit. Tamen tertio de tuenda valetudine capite 6. monstrat differre hanc tertiam ab ambabus aliis, & esse simplicem: quoniam proprium ei quiddam adest, quod nulli aliarum, putà tumor musculorum. Hæc phlegmonodes ex exercitatione fit, non aliter quàm cùm sponte, exudantibus excrementis à venis ad musculos. Quare quæ sponte fit, significat duplicem affectionem: plenitudinẽ in vasis, & recrementa in sanguine. Quo fit vt cacochymiæ quædam species (has declarabimus statim) significetur lassitudine vlcerosa: lassitudine cum tensione, multitudo ad vasa: phlegmonode, plethora coniuncta cum corruptela. Sed qua ratione Galenus dixerit: modò esse tres simplices lassi- 40 tudines, modò tertiam nihil aliud esse, quàm priores duas coëuntes? In decisione huius cõtrouersiæ considera: nomina lassitudinum dici posse de ipsis corporis affectionibus, quæ sunt neutræ, aut de doloribus, qui has consequuntur. Si lassitudines, sensus ipsos tristes appellas: vides phlegmonis sensum compositum esse ex sensu tensionis, & morsus. Nam ipse tumor per se nullum ab his diuersum sensum facit. Conuenit igitur hac in re lassitudo phlegmonodes cum reliquis duabus, sola compositione diuersa. Sed neque in solis doloribus: sed & in causa ac materia, ex qua lassitudines sponte fiunt, ita se habent. Nimirum, cum tensione, fit ex multo succo: vlcerosa, ex prauo: phlegmonodes, ex multo & prauo. Vnde fit, vt Galenus docet 4. de tuenda valetudine, & libro de sanguinis miss. capite 6. vt multò maius periculum sit, in hac sanguinem 50 non mittere, quàm in aliarum aliqua. In causis itaque & doloribus, sola compositione differt phlegmonodes à duabus prioribus. Sed si affectus ipsos consideres, quibus defessum corpus afficitur: diuersus ab illis, ac tertius affectus est. Est enim in illius essentia, tumor musculorum. Vt ergo phlegmone à multitudine sanguinea differt, & phlegmone erysipelatodes à multitudine, & à cacochymia: ita phlegmonodes lassitudo,

tudo, si affectum ipsum ita appellas, differt ab aliis lassitudinibus specie, éstque lassitudinis simplicis species. id quod inter cætera facit manifestum in primis trium lassitudinum simplicium compositio. Fiunt enim ex tribus simplicibus quatuor compositæ: quæ omnes facilè propriis notis distinguuntur. Fiuntque ita septem lassitudinum species: tres simplices, quatuor compositæ, vt continentur hoc schemate.

Lassitudo est aut
- Simplex, hæc aut
  - Vlcerosa,
  - Cum tensione,
  - Phlegmonodes.
- Composita, hæc aut
  - Vlcerosa cum tensione,
  - Vlcerosa phlegmonodes,
  - Phlegmonodes cum tensione,
  - Vlcerosa & phlegmonodes cũ tensione.

Sed oritur hîc denuo alia controuersia de hoc lassitudinum numero. Non enim videntur posse tot affectus signis distingui, quot diuidendo diximus. Nam etsi trium simplicium sint propriæ notæ dictæ, & compositorum affectuum signa soleat esse facile colligere ex simplicibus: tamen in his non est adeò facile, causa compositionis illius, quam phlegmonodem diximus habere. Quare phlegmonodẽ opus est vt priùs cognoscamus exactè, ne reliquas ignoremus. illius signa sunt: sensus tensionis, & vlceris, & tumor musculorum. Aliud quoddam symptoma tribuitur huic lassitudini secundo de causis sympt. cap. 5. quod dicitur ὀστοκόπος, id est ossium dolor, aut lassitudo. Est hoc symptoma, quod appellat Auicena fractionem. Nos ab ipsis laborantibus solemus audire: sentire se, perinde ac si doleant ossa vniuersa. cæterùm hoc symptoma quanquam coniungatur magna ex parte cum dicto affectu: non tamen necessariò, & perpetuò. Nam neque perpetuò lassitudo, talis sensus causa fit. Galenus 3. de tuenda valetudine cap. 4. inquit: Tertia verò lassitudinis differentia, qua nimirum ceu contusas, aut phlegmone affectas partes sentimus, tunc maximè solet incidere: cùm musculi nimiùm calefacti attraxerunt aliquid excrementorum, quibus sunt circumfusi. Si autem & in tendonibus & neruis eandem affectionem fieri contingit: ὀστοκόπον appellãt hanc passionem, ex profundo sensu in partibus in alto loco sitis appellationem ferentes. His Galeni verbis haud obscurè significatur, ostocopum tunc accidere phlegmonodi lassitudini: cùm humor occupat & tendones & neruos, non etiam cùm tantùm tenet partes carnosas musculorum. sensus tamen tensionis & caloris mordentis inseparabilia sunt ab hoc affectu. quæ ambo constat inueniri etiam simul: quando lassitudo cum tensione, & vlcerosa coëunt. sed differunt à phlegmonode: quòd illa nullum habent musculorum tumorem, hæc habet. hæc ita distinguuntur: tamen phlegmonodem solam ab eadem cum aliarum aliqua coniuncta distinguere, videtur difficile. nam nullum symptoma videtur posse accedere phlegmonodi, ex coniugio alicuius aliarum. Sed & hoc potest distingui, si attẽtiùs contemplere: quanquam hæc compositarum signa non est Galenus prosequutus. Animaduerte, phlegmonodem habere vtrunque sensum, tensionis inquam, & vlceris: sed ambo cum quadam mediocritate, & quadam proportione. itaque accessu alicuius aliarum non fieri nouum symptoma: sed augeri illud, quod proprium accedentis est. vt si fit vlcerosa cum phlegmonode, sensus vlceris eminet sensui tensionis: si altera, sensus tensionis. Verùm dices: in triplici lassitudine, cùm scilicet duæ aliæ coniunguntur cum phlegmonode, qua ratione dignoscetur ille affectus? crescent enim tunc temporis ambo symptomata ad portionem. Crescent tunc quidem ambo dolores, & ambo multò plus, quàm pro mole musculorum. itaque quando ambo sensus, tensionis dico & vlceris, maiores sunt, quàm solẽt per lassitudinem phlegmonodem solam, considerandum est: num tumor quoque musculorum maior sit, quàm solet, aut alia duo maiora sint, tumor verò non maior. Nam tria symptomata vehementer aucta, ac iuxta proportionem, significant phlegmonodem lassitudinem vehementer esse auctam: sed duo alia symptomata maiora, cum tumore non maiori, significant phlegmonodem cum aliis duabus lassitudinibus coniunctam. sed de lassitudinibus hæc.

De cacochymiæ speciebus & causis.
Cap. XII.

SED quando de iis dispositionibus, quas in hominibus, qui cum bene valentibus versantur, etsi ipsi non valeant, solemus inuenire, dicere cœpimus: age, de causis, quibus sanguis impurus toto corpore redundat, disputemus. Est hic affectus cacochymia, qui cùm morbum aliquem prauum facit, accipit illius appellationem: diciturque febris, aut elephas, aut leucophlegmatia, aut vitiligo, aut morbus regius, aut Gallicus. vbi verò nullum talem fecit, cacochymia dicitur: éstque dispositio neutra, & morbosus apparatus, magis quàm morbus. De cuius causis instituitur à nobis modò sermo. Erit disputatio admodum coniuncta cum tractatione de humoribus. proinde qui volet, hæc cum primo libro coniungat. Nobis certum est singula suis locis, & nulla bis dicere. Causas redundantiæ impuri sanguinis docuit Galenus 3. de causis sympt. capite 2. dicens: Sanguinem impurum in totum corpus distribui: vel quia multum illius excrementi, quo inquinatur, gignitur, vel quia minimum euacuatur. Euacuatur minimum vitio membri, quod illius expurgationi est à natura destinatum. vt gratia exempli, melancholicus manebit sanguis, vitio lienis: biliosus, vitio vesicæ fellis: sero plenus, vitio renum: aut hæc ipsa fient vitio viarum, quæ ad hæc membra sunt. Gignitur multum ex praua qualitate alimentorum, vel intemperie iecoris, aut venarum. Quæ intemperies bilem flauam, & quæ pituitam, & serum faciat, citra controuersiam scitur: calida nempe facit multam bilem, frigida pituitam, & serum. Tamen ex qua intemperie melancholia supra mediocritatem proueniat, est in cõtrouersia. Nam Galenus loco citato ex 3. de causis sympt. inquit: melancholiæ redundãtiam ex calore esse, idq; dicit his verbis: Et sanè alterantis facultatis intemperies, ad calidius quidem versa: aliquando biliosum, est cùm & melancholicum efficit excrementum. Auicena tamen videtur esse huic assertioni valde aduersus, Fen prima primi cap. de qualitate generationis humorum ita dicens: Melancholiæ quidem hypostasinæ causa efficiens est calor temperatus. Itaque Auina docet: melancholiam naturalem, non aliter ac sanguinẽ, à calore moderato generari. Quod rursus videtur contrarium alteri loco ex secundo de facultatibus naturalibus: vbi Galenus nullum humorem præter sanguinem, generationem habere ex calore moderato, docet his verbis: Monstratum enim est, humorũ omnium solum sanguinem, generationem habere ex calore moderato, reliquos ab immoderato. Videtur tamen ratio his omnibus aduersa: debereque fieri melãcholiam ex frigore potiùs, cùm frigidus succus natura sua sit, quàm ex calore excedente, aut moderato. In huius controuersiæ decisione animaduertendum est, quanquam dictum est in primo huius operis libro: omnes humores simul, in eodem loco, & ab eodem calore generari: tamen quosdam illorum dici caloris sobolem, quosdam frigoris: biliosi scilicet, caloris, pituitosi, frigoris. quia quando hi humores incipiunt redundare, non tam propter dispositionem materiæ, quàm propter agentis vim: hi fiunt à frigore, illi à calore. Itaque sunt pituitosi, & sero similes, soboles frigoris, quia fiunt à calore minori moderato, (nullam enim concoctionem agi à frigore per se, monstratum est libro quinto) biliosi caloris, quia calore crescente augetur bilis. Ita melancholiam oportet ei causæ tribui: à qua corpus melancholicum fit, etiam sine vsu ciborum melancholicorum. Quidam Conciliator dictus, qui ante nos controuersias medicas scripsit, ita inquit: Melancholiam fieri, à calore aliquanto maiori eo, à quo sanguis fit. tamen quia non est tam intensus, quàm calor bilis, neque tam remissus, quàm calor pituitæ: dici moderatum. esseque duos hos calores, eum nempe à quo sanguis, & eum à quo melancholia fit, moderatos, quia sunt inter extremè immoderatos. Sed hæc controuersiæ decisio minùs mihi arridet, cùm quia vsurpat appellationẽ moderati caloris impropriè: tum etiam, quia non reddit rationem, qua humor melancholicus à calore fiat, cùm sit frigidus. Quare fortasse videbitur alicui dicendum: melancholiam à calore non fieri, sed atram bilem. Verùm Galenus succum melancholicum à calore fieri dixit: & hoc nomine ille distinguere solet naturalem melancholiam ab atra bile.

Ergo

Ergo nos aliter statuimus reuocantes in memoriam (dictum hoc est in primo libro capite 21.) quandam esse melancholiam omnino naturalem, eamque esse sanguinis fæcem, & acoris minimum habere: aliam esse præter naturam, atram bilem appellatam, acidissimam prorsus, & abigentem muscas, & fermentantem terram. hancque fieri exustione melancholiæ naturalis, aut flauæ bilis. esse insuper aliam, quæ mediam naturam tenet, neque tam mitem quàm naturalem melancholiam, neque tam acrem, quàm atram bilem: hancque proinde neque atram bilem propriè à Galeno dici, sed in confinio positam atræ bilis. Hanc diximus vstione sanguinis generari. his ex illo loco petitis, dicendũ censeo: melancholiam omnino naturalem neq; fieri frigore, neque calore excedente, sed eodem prorsus calore, quo fit sanguis, fieri tamen ex dispositione materiæ: itaque non tam generari propter intemperiem hepatis, & venarũ, quàm cõgenerari cum ipso sanguine, propter dispositionem partium, ex quibus fit. Quare hoc verè dixit Auicena, citra impropriam nominis vsurpationem. Atram bilem constat fieri calore, atque hoc citra controuersiã. Melancholia etiam illa quæ est posita in confinio atræ bilis, fit calore: sed non tam immoderato, quàm atra bilis. Atque cùm hanc Galenus modò atram bilem, modò melancholiam nominet, dixit loco citato ex opere de causis symptomatum: calorem excedentem, melancholicum excrementum generare. Ex dictis fit manifestum, redundantiam melancholiæ naturalis nunquam fieri intemperie quapiam: sed aut ex prauo victu, aut vitio lienis, aut obstructione viarum. atque etiam, si quis ab ortu melancholicus est, aut processu temporis citra prauum victum, aut obstructionem, talis est factus: constat, & melancholiam non esse exactè naturalem, & eum esse temperamento calidum. Nam frigida intemperies facit sero pleni sanguinis, aut pituitosi redundantiam: quæ calida est, vrit sanguinem. atque ita facit melancholiam, non exquisitam, sed eam, quæ est in confinio atræ bilis. Sed de hac controuersia satis diximus: & de sexto hoc libro, qui omnium minimè habet difficiles controuersias.

Melancholia naturalis

CONTROVERSIARVM MEDICARVM ET PHILOSOPHICARVM LIBER SEPTIMVS.

EORVM qui aut publicè profitentur, aut scribunt, aut vtcunque aliter docet, omnes ferè student suæ gloriæ: perpauci admodum veritati. Tamen eorum nonnulli minùs vituperandi sunt, qui quanquam gloriam aucupantur (quod doctos viros satis dedecet) tamen illam ex multarum rerum notitia, ex antiquorum lectione, & eruendis de monumentis autorum præceptis, & in vnaquaque disputatione sententia quàm verissimã procurant. atque ita cùm faciant, reposcunt gloriam pro præmio, vili illo quidem: cùm ipsa per se veritas multò præstantius præmium sit. cæterùm illi ferendi non sunt, qui ad inuestigandam gloriam omnino recedunt à tramite veritatis, huic nouitatem in vnaquaque re vltrò præferentes. Nam hi, quò nouitate dogmatis stultorum animos in admirationem rapiant: malunt per se in singulis placitis nugari, quàm cum antiquis vera dicere, quos tamen inuentores in nulla re videas: sed assertores, eorum, quorum cùm omnes hucusque præuiderint, ipsi soli absurditatẽ nõ consequuntur. Tam longè mea abest ab horum opinione: vt nihil habeam potius, quàm veram sententiam in singulis disputationibus confirmando, ab antiquorum inuentis non recedere, obseruando etiam (si id quoque veritas fert) communes opiniones. Quod in superioribus libris non satis scio, an fuerim assequutus, saltem curaui quàm maximè. Nam si quid dixi, quod in scholis non soleat circumferri: id quoad fieri potuit ex Galeni primùm, deinde & aliorum autorum, quicunque in pretio habentur, verbis

deduxi, neque permutans, neq; contorquens, sed illud palàm conatus facere: esse illa omnia ab antiquis dicta priùs, sed interpretum incuria concidisse. Tam longè abest, vt autor videri velim multorum, quorum fortasse sum: contrà ac alii qui, quorum apertè non sunt, impudenter quotidie se iactant autores. Sed, quod est ridiculum, sunt qui malint noua dicere, quàm vera. Pereat tamen horũ procax studium, nulli vtile: rudioribus qui stultis sermonibus irretiuntur, perniciosum. Nam horũ gloria cum loquacitate casura est. Nos quoniam physiologicã, & salubrem, & pathologicam partem absoluimus: age curatiuam aggrediamur. Sed quia, quemadmodum signorum duo sunt præstantissima, pulsus & vrina, ita auxiliorum duo efficacissima ac maxima, quæque magnis morbis vel sola solent mederi, sanguinis missio & expurgatio: vt illis solis librum dedimus totius operis tertium, ita his demus hunc septimum. in quibus cùm controuersias deciderimus: haud magno cum labore, reliqua partis quæ curationem continet, membra prosequamur. si quidem sunt hæc verè maxima. quę quàm sint mortalibus necessaria, vel hinc cognosces: quòd neq; bestias illis carere natura tulerit. Hippopotamus certè, vt Plinius refert, à fluminibus quotannis, primo vere emergens, venam sibi in crure acutarũ arundinũ ictu secat: atq; cùm satis sanguinis effluxit, vlcus obturat luto. Iam verò expurgationem mille modis sibi moliũtur bestiæ. cornix rostro sibi infundit clysterem ex aqua marina. Canes etiam parant sibi vomitum. Cùm enim morborum plærique ex succi aut multi, aut praui redundantia fiant: meritò iis, quæ euacuant, auxiliis tribuendæ sunt primæ. At verò ad ea quæ euacuant, redundantiæ notitia videtur esse necessaria: cui proinde primum huius libri caput certum est dare.

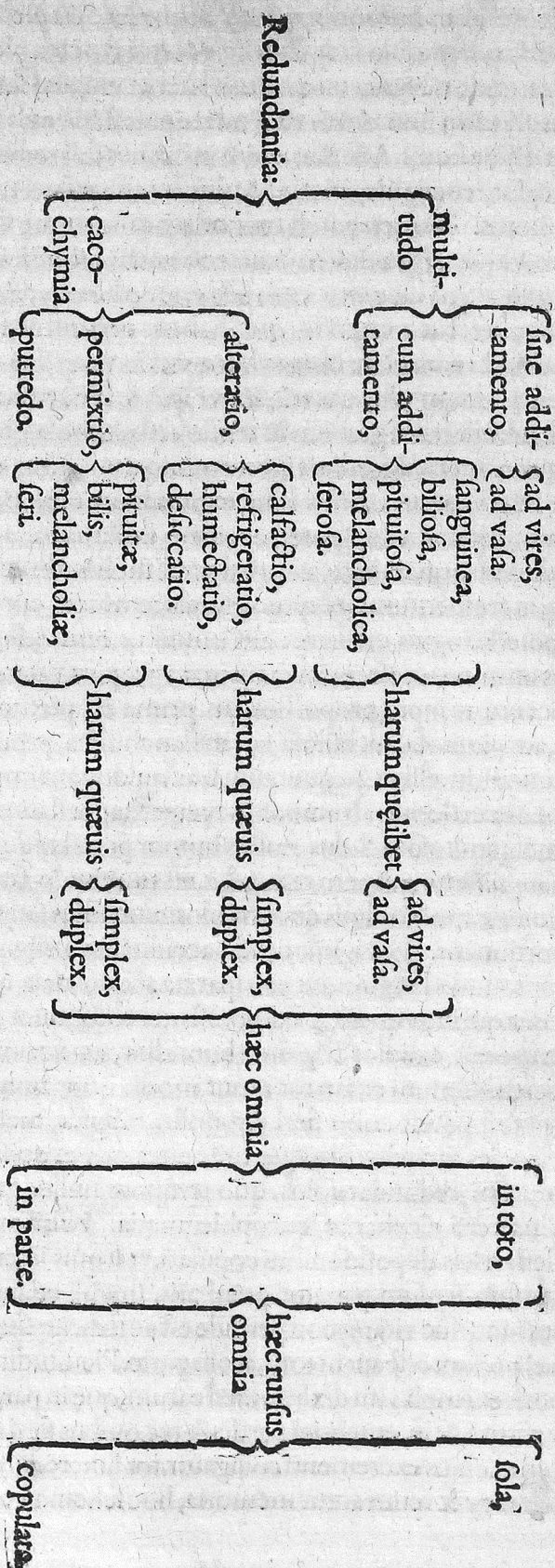
De multitudine. Cap. I.

QVOD multis antè seculis Galenus dixit, hoc idẽ licet nobis dicere, de multitudine: nempe eius nomine nihil esse medicis tam vsitatum, neque tam ignotum. Nam duplicem esse plenitudinem, alteram ad facultatem, alteram ad vasa: omnes dicunt. horum quoque symptomata esse lassitudines. Nam cùm triplex lassitudo sit, vt mox explicuimus, alia vlcerosa, alia phlegmonodes, alia cum tensione: vlcerosa nullius plenitudinis, aut multitudinis (nihil enim interest) est symptoma, sed corruptelæ, ea verò quæ est cum tensione, est signũ proprium multitudinis ad vasa. si (addas modò) non fiat tensio exercitatione. multitudo ad vires, significatur sensu incumbentis oneris. hæc itaq; omnes dicunt: sed neque hæc ipsa explicant, ac multò minùs multitudinem ad vires. Nos igitur quandoquidem in superiori libro lassitudinum species, & causas diffusè diximus: age, quam multitudinẽ ad vires dicamus, interpretemur. Nã aut tantam molem subesse dicimus, vt eam non possit facultas retinere: aut vt non possit illa frui, apponendo, & commutando. Rursum illud continere, quod dicimus: aut est facultatis retinentis naturalis, aut alterius continentis, siue contentricis (ita vocant) qualem Stoici inducebant. Sed hanc Stoicorũ vim Galen. multis argumentis conuicit libello de multitudine, & à nobis ipsis multò antè monstratũ est: corpus humanum triplici facultate gubernari, animali, vitali, & naturali, tamen contentrix illa nulla harum foret. Si ad retinentem, aut aliquam aliam facultatum naturalium referri multitudinem dicis: vide, ad hãc multitudinem non esse opus sensu grauitatis. nam sensus ille, deprauata actio est facultatis animalis. Quòd si verò ad facultatem animalem dixeris multitudinem, quippe cui multi succi oneri sunt: videtur fieri non posse, vt inæqualitate pulsus multitudo hæc cognosceretur. est enim pulsus actio vitalis, haudquaquam animalis. Præterea videtur: ad singulas facultates posse esse propriam multitudinem. Nam cùm possit facultas animalis constare, naturali facta debiliori: videtur posse esse tanta humoris copia, vt naturalis vis ea non fruatur, quin vis animalis patiatur sensum grauitatis, atq; facultatem animalem grauari succorum naturalibus potentiis moderatissima copia. Tot igitur sunt in hac contemplatione scrupuli: quorum dissolutio pendet ex ea doctrina, quam Galenus docuit, vt multis aliis in locis, ita vel apertissimè 16. lib. de vsu partium cap. 12. committi scilicet arterias venis, & venas arteriis, & vtrisque neruos. Itaque in venam inseruntur fibræ quædam arteriarum

riarum & neruorum. Vſus huius alligaturæ eſt: illa conſpiratio omnium, vſque adeò ab Hippocrate & Galeno celebrata. de qua nos diffuſè ſatis diximus in quarto huius operis libro capite vltimo: huic membrorum alligaturæ nouam etiam rationem addentes ex animæ ſubſtantia. Oportuit, vt illic etiã diximus, omnes facultates ſibi conſentire, & in communem paſſionem trahi: ne noſtrũ vnuſquiſque duo aut plura animalia foret, vt dicitur ſecundo de cauſis pulſuum capite duodecimo. Ergo cùm hæc ita ſe habeant, & ſingulis noſtri corporis membris facultates naturales quatuor inſitæ ſint, fit vt quemadmodum ventriculus ſatietatem ſæpè habet, ex ciborum redundantia, cùm ſcilicet non indiget tantis: ita membrorum nutritionis vnumquodque, cùm plura habet, quàm poteſt conficere, ſatietatem patitur. Conſtat verò fieri hanc ex redundantia humorum ad facultates naturales. Nam ita ſignificatum eſt à Galeno, vt multis aliis in locis, ita primo de different. feb. capite tertio his verbis: Quemadmodũ ergo per alteram multitudinem, quæ eſt ad facultatem, citò ad corruptionem veniunt ſucci: quia neque vincuntur, neque coquuntur bene, vtpote facultate, quæ ipſos elaborat, debiliori. Hæc Galeni verba haud obſcurè ſignificant: multitudinem illam dici ad vim, quæ commutat. Sed quod plus eſt, quàm pro potentia nutriendi, ſtatim fit alienum pondus. trahunturque aliæ duæ potentiæ ad conſenſum. animalis ſentit pondus cum triſtitia. quod in ventriculo apertè ſentimus, cùm paulò plus eſt ingeſtum, & in venis perinde fieri intelligimus. facultas etiam vitalis, quæ eſt in arteriis, veluti conſpirans cum naturali: motus quoſdam edit vehementiores, alios debiliores, veluti p ndus quoddam alienum contendens excutere. Hinc fit, vt quanquam incipere poſſit ea multitudo, quæ ad vires refertur, citra corruptelam aliquam, tamen vt non poſſit ſine ea perſeuerare. quod dicit Galenus ſecundo aphor. 17. quoniam ſcilicet, cùm iam partes ſentientes incipiunt grauari: naturalis ipſa facultas nõ poteſt tantam humorum copiam incorruptè diſpenſare. Diximus itaque ad quam facultatem dicatur multitudo. modò de materia ex qua multitudo fit, oportet diſputemus. multitudo grauans facultatem, non ſolùm ex humoribus fit: ſed eſt etiam quædam multitudo carnis & pinguedinis, proportione illi reſpondens. multi enim tam ſunt obeſi: vt partibus ſentientibus partes carneæ & pingues oneri ſint. Verùm modò de humorum multitudine diſputamus. Leonhartus Fuchſius vir in Galeno multùm verſatus cenſet: nullam plenitudinem, quæ propriè plenitudo vocanda ſit, fieri, niſi ex omnibus humoribus æquè redundantibus, aut iuxta proportionem. quotieſcunque autem vnus redundet, cacochymiam eſſe in corpore. Veruntamen deceptus eſt apertè: ſiue velis Galeni verba perpendere, ſiue ratione agere. Nam ſecundo de compoſitione pharmacorum ſecundum locos, capite tertio, ita ſcripſit, differens de plenitudine: γίνεται δὲ αὕτη, τῶν τεττάρων χυμῶν ἀνάλογον αὐξηθέντων, ἢ τοῦ αἵματος μόνου· ὡς ὅταν γέ τις τῶν ἄλλων αὐξηθείη χυμῶν, οἵπερ εἰσὶ φλέγμα, καὶ ξανθὴ χολὴ, καὶ μέλαινα. τὴν τοιαύτην αὔξησιν, οὔτε πλῆθος, οὔτε πληθώραν, οὔτε ἁπλῶς πλῆθος, ἀλλὰ μετὰ προσθήκης ὀνομάζουσι πλῆθος φλέγματος, ἢ χολῆς ξανθῆς, ἢ μελαίνης, ὑπάρχειν ἐν τῷ σώματι φάσκοντες. id eſt, Fit autem plethora, quatuor humoribus iuxta proportionem redundantibus, vel ſolo ſanguine: vt quando aliquis aliorum humorum (ſunt verò ij, pituita, flaua bilis, aut atra) redundat. Hanc redundantiam, neque multitudinem, neque plethoram ſimpliciter nominant: ſed cum additamento, multitudinem pituitæ, aut bilis flauæ, aut atræ, in corpore eſſe dicentes. Præterea 13. Method. capite quarto ita inuenies ſcriptum: Deinde conſiderandum, num corpus totum aut ſanguine, aut humoribus omnibus æqualiter abundet, πληθώραν vocant. Secundum hunc locum adduxi: ne quenquam deciperet eorum, qui Græcum codicem non conſulunt. Eſt enim nõ ex Galeno, ſed ex nimia Linacri diligentia: qui ſentit, vt nos, & ſuam ſententiam inſeruit verſioni. Eſt enim ſcriptum Græcè, pro tota illa dictione: σύμπαν τὸ σῶμα πληθωρικῶς διάκειται. Cæterùm prior locus continet Galeni mentem apertiſſimè. ridiculum enim quod Leonhartus reſpondet, dictum eſſe illic: vel ſolius ſanguinis, nomine ſanguinis pro omnibus humoribus vſurpato. Monuit enim (inquit) nos Galenus huius acceptionis, libello de multitudine, capite 14. his verbis: His præfinitis, poterit tandem tumor venarum ſignum eſſe ſanguineæ multitudinis nunc appellatæ, propter eminentiam. non enim poteſt tam exquiſitus aliquando ſanguis in venis contineri: vt nihil in eo neque bilis, neque pituitæ, neq; ſero ſimilis feratur ichoris. Proinde ego

suprà, siue humores dixissem, siue sanguinem redundare: censebam perinde audiendum. Ex hoc loco ducit Leonhartus suam sententiam, & responsum subtile. Addit insuper alium locum ex tertiodecimo Methodi capite sexto, vbi ita scriptum est: Vbi enim æquabiliter inter se succi sunt aucti, id & πλῆθος, & πληθώραν vocant: vbi verò vel flaua bile, vel nigra, vel pituita, vel serosis humoribus refertum corpus iam fuerit, eam affectionem cacochymiam, nõ plethoram, nominant. Hæc Galeni verba appræhendens, ita redundantiam humorum distribuit. Aut redundant (inquit) humores omnes simul, aut illorum aliquis. si primum, multitudo est, atque hæc aut ad vires, aut ad vasa: si secundum, est cacochymia, non multitudo. Primò audiat ex nobis quàm ineptè Galeni verba fuerit interpretatus: deinde nos iis, quæ ille obiicit, respondebimus. Si in illo loco secundi de compositione pharm. secundum loca, sanguis de omnibus humoribus diceretur: an non in nugatione depræhenderetur Galenus? esset sanè perinde ac si diceret: Fit plethora in redundantia quatuor humorum, aut in redundantia quatuor humorũ. quòd si ex vbertate orationis vsus fuisset repetitione, quorsum addidisset, solius? nam illa dictio, vel sanguinis solius, apertè indicat: dici sanguinem nõ de omnibus, sed de vnico humore. Præterea ex verbis quæ prioribus his verbis ex aduerso respondent, citra dubium colligitur: sanguinis solius redundantiam in multitudine contineri. inquit enim Galenus: Vt quando aliquis aliorum humorum redundat (sunt autem ij pituita, flaua bilis, aut atra) non redundantiam simpliciter, sed cum addito nominant. Igitur redundantiam sanguinis solius, sub nomine multitudinis intelligit. Quare & tua diuidendi ratio est imperfecta ac manca. rogo enim: quando humorum proportio variatur, redundãte solo sanguine, quis hic sit affectus. Nam teneris dicere: esse cacochymiam, aut nequaquam fieri posse, vt solus sanguis redundet. Dicis hoc secundum, sed nullam rationem profers. tenebaris dicere: cur solus sanguis non possit redundare, cùm possit pituita sola, & bilis flaua, & atra. Nam ego tam longè abesse hoc à Galeni mente video, vt dicat ille 17. capite libri de plenitudine: solum sanguinem recipere posse maximam eminentiam in plethoricis affectionibus, nullum aliorum humorum posse. At inquis, prius dixerat ipsemet Galenus, nullum in venis sanguinem posse esse solum, & impermixtum. concedo, ita dixerat. Sed vt hæc minùs te conturbent, considera, quantum intersit: sanguinem esse solum in venis, aut sanguinem redundare solum. Quod si non intelligis: finge esse in vase quopiam, si lubet, libram aquæ, atque huic libram aliam vini immixtam. Non potest fieri, quantum intelligo: vt in dicto vase vinum sit solum. erit enim, quantumuis addas supra priorem mensuram, plus minúsve dilutum. Tamen fieri potest, vt solum redundet: si vini mensuræ addas multò plus, & aquæ nihil. Igitur neque in venis opus est solum esse sanguinem, vt solus redundet. nam neque aliorum humorũ quisquam solus esse potest in venis: quos tamen solos redundare tu ipse concedis, vocásque redundantiam, cacochymiam. quomodo ergo Galenus decimo tertio Methodi (nondum enim satis respondimus) finiens plethoram & cacochymiam, dixit: redundantiam æqualem omnium humorum, redundantiæ solius sanguinis non facta mentione? an quoniam hanc plethoram esse, etsi nõ diceretur, ex additis intelligebatur manifestè? addit enim: Vbi verò vel pituita, vel bile flaua, vel atra, vel serosis humoribus refertum corpus iam fuerit: cacochymiam eum habitum, non plethoram vocant. cùm enim plethora trium humorum redundantia constaret: quarti redundantiam apertum erat plenitudine contineri. Sed quid ego tam multa refero: cùm Galenus ipse libello de plenitudine ruborem, non plenitudinis simpliciter signum esse dicat: sed sanguineæ plenitudinis? quæ quæso est hæc sanguinea plenitudo, à plenitudine simpliciter diuersa? nisi ex redundantia sanguinis solius. Sed videtur difficile: quòd Galenus illo in loco non solùm sanguineæ multitudinis meminit, sed & pituitosæ, & biliosæ, & melancholicæ. quare neque redundantia solius pituitæ, aut bilis flauæ, aut melancholiæ cacochymia videtur esse: sed multitudo nedum sanguinis. Sed hęc ipsa argumentatio à nobis integram harum affectionum interpretationem requirit ex Galeni sententia: Leonharto iam tandem iusso facessere. quoniam in ea diuisione, qua dispositiones plethoricas aggressus est distinguere, omisit plura, quàm dixit. Aut enim, inquit, redundant omnes humores iuxta proportionem, qui affectus plethora est: aut

est: aut illorum aliquis, qui affectus est cacochymia. Quasi verò non sint multæ plethoræ: in quibus periit hæc humorum æquabilitas. Quotiescunque est sensus grauitatis, aut tensionis, est multitudo. nam hæc signa diximus esse propria. Potest verò fieri hic sensus, auctis omnibus humoribus simul, atque hæc est plethora absolutè, ac citra additum: aut redundante solo sanguine, quę & ipsa syncera plethora est, & dicitur plethora sanguinea. tamē est syncera: quia nihil habet vitij, sed sanguinis solam multitudinem. Nullus aliorum humorum redundare potest in venis solus, vsque ad sensum grauitatis aut distensionis. Affectus enim in quibus soli redundant, cacochymiæ sunt: vt morbus regius, leucophlegmatia, & similes, in quibus nullus grauitatis sen-
10 sus est, neque tensionis. Tamen potest redundare quicunque illorum plus aliis supra proportionem, vsque ad grauitatem, aut tensionem. atque ita fiunt multitudines, quæ non sunt exquisitæ: sed dicuntur cum addito, plethora pituitosa, biliosa, aut melancholica. suntque affectus compositi: quia habent permistum nonnihil cacochymię. Vt si quis intelligat redundare omnes humores in venis vsque ad grauitatem aut tensionem: tamen pituitam plus cæteris, ita vt ipsa sola corrumpat proportionem: plenitudo est hæc (adsunt enim grauitas & tensio) sed pituitosa, quia pituitosus redundat sanguis. Sed quoniam multitudinis species nunquam erunt conspicuæ: nisi species cacochymiæ intelligantur: rursus hinc exordiamur diuisionem. Sanguini, (vt nomen hoc de humoribus dicitur) potest accidere multitudo, aut vitium. quod alij
20 dicunt: potest redundare quantitate, aut qualitate. multitudinem hîc dicimus, non quantulumcunq; incrementum: sed quod grauitatem facit, aut tensionem. ad quos vsque terminos potest sanguis crescere: aut omnibus humoribus crescentibus, aut vno. atque rursus omnibus crescentibus: aut iuxta proportionem, aut aliquo illorum plus reliquis crescente, ac supra proportionem. prima est plethora: secunda est plethora sanguinea, aut pituitosa, aut biliosa, aut melancholica, prout hic, aut ille humor superat proportionem. Intellige (neque enim hoc quidquam impedit fieri) si duo humores proportione excesserint: ab ambobus recipere appellationem. vt si dicas: plethoram biliosam, & pituitosam. Solus nullus humor potest redundare vsque ad grauitatem, præter sanguinem: qui cùm redundat, est multitudo sanguinea. Vnde iam
30 collegimus, sanguineæ multitudinis duos modos: cùm solus sanguis redundat, vel solus superat proportionem. His igitur modis accidit humoribus multitudo. Vitiari etiam potest multis modis sanguis: aut comparata aliqua mala qualitate, aut intemperatus, aut putris. atqui intemperie affici potest tot modis, quot intemperierum sunt species. fieri enim potest calidior, frigidior, humidior, aut siccior, vel horum duo simul accipiens. permistionum etiam tot erunt modi: quot humores, quorum permistione vitiari potest. potest enim fieri pituitosus, biliosus, melancholicus, aut sero plenus. Hæ sunt species cacochymiæ, quæ tunc temporis exquisitæ sunt: cùm aliquis vitiosorum humorum redundat solus. quo tempore nullus grauitatis, aut tensionis est sensus: vt in ictero, elephante, leucophlegmatia. Nihil tamen prohibet caco-
40 chymias cum plethoricis dispositionibus copulari. vt si quis ictero laboret, simulque per corpus vniuersum sensum patiatur grauitatis. singuli etiam horum affectuum: siue multitudines sunt, siue vitia (quod perinde est ac si dicas: siue multitudines sunt, siue cacochymiæ) possunt esse aut in toto, aut in parte. Plenitudinum ac cacochymiarum totius corporis exempla iam diximus: sed earum, quę in parte sunt, exempla, sunt tumores præter naturā, & intemperies particulares, quibus fieri solet: vt in vno aliquo membro multum alicuius excrementi colligatur. tot sunt redundantiæ species: quas, vt faciliùs intelligantur & retineantur memoria, hoc schema continebit.

Redundantia:
multitudo
sine additamento,
ad vires,
ad vasa.
cum additamento,
sanguinea,
biliosa,
pituitosa,
melancholica,
serosa.
harum quelibet
ad vires,
ad vasa.
cacochymia
alteratio,
calfactio,
refrigeratio,
humectatio,
desiccatio.
harum quævis
simplex,
duplex.
permixtio,
pituitæ,
bilis,
melancholiæ,
seri.
harum quævis
simplex,
duplex.
putredo.
hæc omnia
in toto,
in parte.
hæc rursus omnia
sola,
copulata.

Quibus

Quibus definitis, non fuerit inutile, antequam hoc caput concludamus, illud etiam definire: sint ne hæ redundantiæ species morbi, an affectiones secundum naturam. nam morbos esse, videtur Galenus significare haud obscurè quarto de tuenda valetudine, ita scribēs in ipso libri principio: Quæ igitur ex immodica exercitatione lassitudo fit, salubre est symptoma: quæ verò sine hac, morbosum. Igitur si lassitudines non sponte factæ symptomata sunt morbosa, sunt verò symptomata multitudinū: multitudines ipsæ proculdubio morbi sint. non enim aliud eo loco significat salubre symptoma, quàm quod cum sanitate consistit: & morbosum, quod est ex morbo. Adde curari ab eodem Galeno, vt paulò antè tetigimus, lassitudinem phlegmonodem maioribus auxiliis, sanguinis, inquam, missione vsque ad deliquium animi, & pluries repetita: nec solùm hanc, sed omnes etiam lassitudinum species sanguinis missione curari, dempta vlcerosa. quod tamen fieret: si possent per sanitatem consistere. Sed contrà est, quòd si ita esset, nequaquam Hippocrates in Aphorismis dixisset: Lassitudines sponte factæ morbos prænuntiant: sed, morborum symptomata sunt. neque Galenus earum curationem in libris de tuenda valetudine scripsisset. spectaret enim profectò ad curandi methodum. tamen res, quantum ex autore licet colligere, & euidentia ipsa declarat: habet in hunc modum. Redundantiæ per se dispositiones neutræ sunt. neque enim omnino sunt dispositiones secundum naturam, neque morbi. lædunt enim operationes aliquatenus, aut pungentes, aut grauantes, aut tendentes: tamen non vsque adeò, vt auocent à rebus agendis, & consueta impediant munia. sunt verò causæ promptissimè morbum generantes, nisi præscindantur: manentque cum ipso morbo, atque ita patiuntur lassitudines ægrotantes multi. tamen lassitudines per se, symptomata sunt dispositionum neutrarum: quæ nonnunquam morbi fiunt. id quod intelliges ex Galeno, qui capite quarto de sanguinis missione, de vtraque plenitudine, ea inquam, quæ est ad vires, & ea quæ ad vasa, disserens inquit: Siue in ægrotante homine, siue in bene valente sit. nam vt (inquit) qui onus gestat graue, non statim concidit vt grauatur, & defatigatur: ita qui multitudine laborat, hac ratione solam grauitatem aut tensionem patitur. deinde durans multitudo, maioris mali fit causa. iam verò vlcerosam lassitudinem, quarto de tuenda valetudine monstratur, posse accidere homini vel optimè sano ex leui errore, antequam omnino consueta munia impediantur. Quòd si à Galeno morbosa symptomata, dictæ sunt lassitudines, proinde puto dictum: quòd sint morborum nuntiæ. non quòd ipsæ ex morbo fiant, ac non potiùs ex neutris dispositionibus. Explicui quantum potui exactè, quæ de multitudine ac lassitudinibus à medicis non satis explicita circumferuntur. Quare de his hactenus.

De scopis mittendi sanguinem.
Cap. 11.

MISSIS his quæ de sanguinis missionis, auxilij eorum quibus medici vtuntur verè maximi, specie quærenda forent, illud vnum in hac quæstione proponendum duxi: quando mittendus sit sanguis, & quando secus. hæc enim fuerit vtilissima quæstio. quoniam auxiliorum vis vtendi occasioni præcipuè inest. Plærisque videtur responsum facile: quando adest aut aderit magnus morbus, ætas florens, & cōstans virtus, vtendum est sanguinis missione. nam Hippocrates quarto de ratione victus in morbis acutis 19. In acutis passionibus, inquit, sanguinem mittes, si vehemens videatur morbus, flueritque ægrotantibus ætas, & illis adfuerit robur. quæ sententia, vt habet Galenus in commentario, verè digna est Hippocrate autore: quippe quæ omnes mittendi sanguinis scopos breuissima dictione compræhendat. alij respondēt cum Galeno libello de sanguinis missione: mittendum esse sanguinem cùm virium adest robur, & morbus magnus, præter pueritiam. quoniam pueri ex sese habent vnde euacuentur: & eorum substantia, quippe quæ humida est & calida, citissimè exoluitur. Itaque hac dictione duo tantùm iam supersunt scopi mittendi sanguinem: robur virtutis, & magnus morbus. hactenus respondēt omnes. Meminisse hoc in loco

oportet eorum, quæ primo huius operis libro monstrata sunt de ætatibus: eas scilicet non debere à medicis annorum numero definiri, sed temperamentis, & naturis. vnde fit conspicuum, non illum arcendum esse ab hoc auxilio, qui decimum quartũ annum nondum attigit: sed eum qui ex sese tantam habet expirationem, vt missione sanguinis non indigeat. neque illum qui sexagesimo anno iam sit, sed eum qui tanta iam sit imbecillitate, vt sanguinis missionem citra periculum non sustineat: quocunque ætatis anno alterutrum fiat. nam quemadmodum monstrauimus: non possunt ætates certis annorum numeris finiri. sed etsi perpetuò continerentur eisdem annis ætates (quod tamen periodorum varietas non fert) erraret tamen, qui aut quartum decimum annum perpetuò expectaret, aut ad quadragesimum quintum quinquagesimúmve semper desisteret à mittendo sanguinem. nam qui ita docet: pueritia, quæ quartodecimo anno finitur, prohibet mitti sanguinem, haudquaquam perpetuum & inuiolabile effert pręceptum. sed vnicam indicationem declarat, non leuem illam quidem: sed tamen cui possis contrarias obiicere potentiores. dicimus enim non minùs: expectandum esse mediocrem aëris temperiem, tamen non proinde in æstate perpetuò abstinemus. est sanè maximum illud præceptũ in curandi ratione: cùm contrariæ concurrunt indicationes, operari pro ratione potentioris, impotentiori etiam aliquid tribuendo. Interest inter virtutis robur, & magnitudinem morbi, & ætatem florentem, quòd virtutis robur, & morbus, sunt scopi necessarij (nam nisi sit morbus qui exposcat, stultum fuerit mittere sanguinem: nisi sit virtus, quæ ferat, fuerit perniciosum & stultum) tamen ætas florens est indicatio omnium earum, quę perpetuæ non sunt, (ita appello eas, quibus possis obiicere contrarias) potentissima, nondum tamen perpetua ac necessaria. quod ad ætatem pertinet, ita habet. Robur virtutis, in tribus facultatibus quibus corpus gubernatur, animali scilicet, vitali, ac naturali consistit. harum constantiam ex firmitudine suarum actionum cognoscimus. meritò tamen robur vitalis, quod pulsus indicat, maioris facimus. Cæterùm animaduertendum est: non posse ad missionem sanguinis certum quoddam robur præfiniri, sed experimento & prudentia debere medicum illud cognoscere. Experimento, dum tyrones suorum præceptorum praxin obseruant: multorum arterias attrectando, & euacuationum quantitatem in memoria reponendo. nam proprium experimentum expectare citra præceptores, non vacat periculo: maximè nisi medicus valde prudens natura sit, ac doctus. Prudentia: conferendo euacuationem cum virtute, ac præterea præuidendo, quæ ab euacuatione contingent ægrotanti. oportet enim adesse robur, non quòd euacuationem hanc solùm quam paramus modò, possit sustinere: sed quòd quæ postea probabile est ægrotanti superuentura. nam fieri potest vt adsint duo ægrotantes, cum virtutis æquali robore, & ambo morbis, missionẽ sanguinis exposcentibus, affecti: tamen vt alteri meritò mittatur, & alterius robur non sustineat, æquale tamen. si scilicet speras, illum statim ac missus sanguis fuerit, reficiendum: hunc verò longo deinde laboraturum morbo, aut vigilia etiam, aut dolore, aut fore, vt non possit expurgationem deuitare: cui tamen sustinendę, si missus modò sanguis sit, non sufficiet. hæc nisi medicus acutè præuiderit, & diligenter considerauerit: non mirum, si ægrotantium propositorum in hypothesi, alterum scissione venę sanet, alterum in mortem præcipitem det. Igitur adesse oportet robur, quod ferat: nõ sanguinis missionem modò, sed quæ postea videntur consequutura. nam si in institutione victus hæc considerantur omnia, cur negligantur in vsu auxiliorum? Morbum magnum non oportet adesse: sed & qui timetur, potest permouere medicum ad mittendum sanguinem. quandoquidem est auxilium: non curationis tantùm, sed & præcautionis. magnus verò morbus est: aut qui propria essentia est magnus, aut cacoethia, siue malignitate, aut partis principatu. non enim curo quorundam de nominibus perpetuò contendentium ineptas argutias, qui malè Galenum dixisse asserunt: triplici ratione morbum fieri magnum. nam neque morem, neque partis principatum rationes esse magnitudinis: cùm mos à magnitudine differat, & possit princeps pars laborare morbo, aut magno, aut paruo. Sed hi garriunt minùs intelligentes autoris mentem: qui morbum esse magnum dicit, primo modo, in essentia propria. quasi alij duo modi non sint magnitudinis in essentia: sed ex loco, &

more.

more. quæ tamen proinde magnitudinis species dicuntur: quòd par morbus, & in præstantiori parte, aut deterioris moris, maiorem exigit medentis curam. quod in præsenti disputatione fit luce clarius. nam constat duci medicum sæpè ad mittendum sanguinem, aut expurgandum, prauo morbi more: quod, si bonum morem conspiceret, ne cogitaret quidem. Consistente inflammatione in principe parte, sanguinem statim mittimus. tamen in aliarum partium inflammationibus, nisi per se sint magnæ, aut totum corpus sit plenum: sine missione sanguinis transigimus. Præcipit Hippocrates vlcerato capite expurgare statim: sed tamen non id statim aliis partibus vlceratis. Meritò ergo tres hos modos magnitudinis Galenus dicit, si magnus
10 morbus mittendi sanguinis scopus est: alioqui non ignarus, magnitudinem & morem differre. qui tertio de crisibus, capite quarto dixerat, esse hæc quatuor inuicem distincta: magnitudinem, morem, & motum, & speciem. Est scilicet ea magnitudo, quam 3. de crisibus separat à more, quam 3. methodi dicit in propria substantia. Sed nihil mirum, si quæ non intelligunt, damnent: atque hæc ipsa alios putantes ignorare, suas sententias veluti noua dogmata celebrent. sed quoniam monstratum est duos esse necessarios scopos, morbi magnitudinem, & robur virtutis: lubet mihi in præsentia interrogare, Nunquid eodem modo sint scopi magnus morbus, & robur virtutis? nam scopus, quantum intelligo illud est: à quo sumitur curationis indicatio. indicatio verò secundo libro methodi capite septimo est ipsa sequentis, seu eorũ
20 quæ agenda sunt, insinuatio. At illud quod est secundũ naturã, cuiusmodi maximè est robur virtutis, seruari postulat. ergo robur virtutis non exposcit sanguinis missionẽ: quæ si quod aliud auxilium, virtutem subuertit. dices: robur virtutis non exposcere, sed permittere. ergo magnitudo morbi est exposcens scopus. & hac ratione differunt duo hi, quòd robur tantùm permittit: magnitudo morbi non hoc solùm, sed exposcit etiã. sed contrà est quòd, dicente Galeno nono methodi, capite decimoquarto & decimoquinto: Omnis indicatio curationis sumitur aut à morbo, aut à virtute, aut à rebus non naturalibus. hæ tres indicationes primùm ad duas tantùm rediguntur: morbi scilicet, & virtutis. quia res non naturales nunc se habent ex parte morbi, nunc ex parte virtutis. hæ duæ rursus ad vnicam: nempe contrarij rationem.
30 quoniam curatio perficitur ex morbo qui est, ad sanitatem, quæ fuit. medicus enim curat ægrotantem de morbo præsenti ad sanitatem pristinam transferre: id quod per contraria morbo fit. omnes itaque indicationes vno capite colliguntur contrarij: & robur tantùm præfinit, contrarij quod adhibetur magnitudinem. summa itaque in curatione indicatio est contrarij: & scopo exposcenti cum auxilio quod expetitur, debet esse ratio contrarij. sed magno morbo non est contraria sanguinis missio, magis quàm expurgatio. nam sanguinis missio est auxilij species: magnitudo morbi est quãtitas, aut intensio. quantitati, aut intensioni, quantitas opponitur aut remissio, non species. ergo magnus morbus per se non exposcit sanguinis missionem: sed tantùm magnum auxilium, non hoc, aut illud. dices fortasse: sanguinis missio est magnum
40 auxilium. fateor. sed & expurgatio est magnum auxilium. ergo hac ratione non est quòd expurgatio indicetur ab affectu, aut affectibus corporis (id quod inter omnes medicos conuenit, & docet Galenus ad id parato libello, cui titulus est, quos & quando, & quibus medicamentis purgare oportet: affectus distinguens, non contentus magnitudine) & sanguinis missio à magnitudine. ex magnitudine enim sola illa capitur indicatio, quam Hippocrates iis verbis docuit: Extremis morbis extrema remedia. ita magnis magna. ergo sanguinis missio per se indicatur à qualitate, aut ab specie affectus: ex accidenti, à magnitudine. quia magnum auxilium est. hoc etiam licet colligere ex Gal. libello de sang. miss. cap. 6. vbi ita habet: De secanda vena consilium inito, præ oculis habens primos hosce scopos: nempe plenitudinis tum quantita-
50 tem, tum qualitatem, & virium robur. itaque scopus per se, & qui per se indicat, affectus est: nempe plenitudo, aut plenitudinis qualitas, non magnitudo. rursus nono libro methodi, capite quinto, ita inquit: Hi quidem sunt scopi, prohibentes sanguinis missionẽ: exposcentes, simul cum affectu qui ea primùm indiget, habitus durus & densus. ex his verbis facilè intelligat quiuis, si affectus gratia primùm sanguinis missio requirebatur: affectum esse scopum, non magnitudinem. igitur est nostra sententia,

nota quod id pulchrum

non proinde sanguinis missionem necessariam esse, quòd magnitudo morbi cum virtutis robore iuncta sit: sed quòd corpus laborat aliquo eorum affectuum, qui per se indicant sanguinis missionem. quales autem affectus hi sint, procedens sermo declarabit. sed roget interim nos aliquis, quid ergo? nunquid damnandus est Galenus, qui citatis locis magnitudinem morbi, & robur virtutis, scopos esse dicit? minimè. quin potiùs ex eodem autore est interpretandum: non indicari sanguinis missionem à magnitudine morbi per se, sed ex accidenti. quia nunquam cum robore virtutis magnitudo morbi coniungitur, quin adsit affectus aliquis per se exposcens sanguinis missionem. nam idem Galenus libello de sanguinis missione capite octauo, Neque enim, inquit, vbi multitudo succorum crudorum congesta est tanta, vt mitti sanguinem iuberet, ratio redarguitur. nam istis virium robur non adest. His verbis constat hoc argumentum contineri: (respondit enim tacitæ obiectioni) vbi adest magnus morbus cum multa succorum crudorum copia, non est sanguis mittendus: etiam si multitudo satis magna sit ad euacuationem: & robur virtutis adsit, & ætas florens. ergo non sunt hi scopi. Respondet, ratio non redarguitur: quia non potest cum crudi succi copia adesse robur virium. Tunc ergo producens ego vlterius argumentum, ex impossibili hypothesi argumentor. num si adesset morbus magnus ex cruditatibus cum virtutis robore, sanguis mitteretur? constat, quòd nequaquam. ergo ex accidenti fit: vt cum magnitudine morbi, & robore virium semper mittatur. nam id quod est per se, non perit propter rei alterius consortium. Igitur ex verbis ipsius Galeni magnitudo ex accidenti indicat missionem sanguinis. quæres: quid ergo est, à quo per se indicatur? affectus is, cui missio sanguinis cõtraria est. vt cùm propter plenitudinem mittitur, ipsa plenitudo. dices: cur ergo missis indicationibus per se, Hippocrates & Galenus ad indicationes ex accidenti confugerunt? quia quanquam magnitudo morbi, cum robore virtutis, ex accidenti indicat: tamen indicat perpetuò. nunquam enim mittimus sanguinem, quin hæc adsint: nec aliquando adsunt, quin debeat mitti. & quod ad artem medicam attinet: quod perpetuò indicat, perinde est ac si per se indicaret. Quid enim aliud exoptet medicus, quàm scire breuicula methodo: quando mittendus sit sanguis, & quando secus? hos quidem propriùs dixeris scopos, quàm indicationes. est enim scopus, quò debent oculi intendi, ne quid peccetur: qui tamen potest ex accidenti indicare. ipsos verò affectus, qui per se hoc auxilium exposcunt, non erat tam facile compræhendere. quia simplex affectus non est: sed à multis specie diuersis expetitur sanguinis missio. nam & qui pleni sunt, euacuantur hoc auxilio, & qui icti, & qui vulnerati, & qui inflammatione laborant, aut fluxione alia: & (vt multi probati medici opinantur, à quorum opinione ego non recedo) qui ardentissimis febribus, etiam biliosis sunt affecti. Sed argumentetur aliquis contra nos. tu disseris de indicationibus per se: indicat per se quod est contrarium: sanguinis missio vnicum est, & simplex auxilium, & specie vnum: & vni vnum est contrarium, non plura. ergo non potest sanguinis missio à multis specie diuersis affectibus indicari. Respondeo: sanguinis missionem, non expeti vt vnum auxilium, sed vt plura. nunc enim expetitur vt euacuans, (& tunc semper ea vtimur propter plenitudinem: quæ aut adest, aut timetur) nunc expetitur, vt quod reuellat, vt in ictibus, vulneribus, & inflammationibus: quæ sunt citra omnem corporis plenitudinem. neque solùm in his: sed in illis, quibus multus sanguis de naribus fluit, sanguis mittitur è brachio. quod auxilium constat non expeti, vt euacuans. alioqui malè euacuationem euacuatione curaremus, contraque ac Hippocrates, qui sic scriptum reliquit: Morbos omnes qui ex repletione fiunt, curat euacuatio, & euacuationem repletio. Galenus nono methodi capite vndecimo ita habet: Fit autem sanguis naturæ inutilis bifariam: vel cùm propriam qualitatem ad vnguem non seruat, neque ampliùs nutrire, ceu priùs cùm vtilis esset, potest: vel ita multitudine creuit, vt aut vires premat, aut tum venas, tum arterias, vel distendat, vel findat, vel obstruat. in his quidem missio sanguinis vtilis est, ceu euacuantium auxiliorum vnum: in aliis, ceu quod humorum vehementiorem impetum ad contrariam partem retrahat, vel ad latera deriuet. Hoc ergo in loco Galenus in omni redundantia, quæ est in quantitate, ad vasa, vel ad vires,

vires, vacuans auxilium esse dixit: in reliquis affectibus reuellens. quid de biliosa febre, & ardentissima? si in illa mittendus est sanguis: à quo affectu indicatur sanguinis missio? certè à febre ipsa. quia prodest non vt vacuans, neq; vt reuellens: sed vt refrigerans auxilium. non enim aliud maius commodum ex ea euacuatione expectatur: quàm quòd refrigeratur habitus corporis. ita enim inquit Galenus in commentario vigesimo tertio aphorismorum primæ sectionis: Nam in ardentissimis febribus, si vsque ad animi deliquium sanguis mittatur, statim totus habitus refrigeratur, & febris extinguitur. in eandem sententiam libello de sanguinis missione capite vndecimo: Sic itaque affectos ægrotos expedit vsq; ad animi deliquium agere. noui enim quosdam ipsorum, ex animi deliquio necessariò perfrigeratos. monstraui igitur: sanguinis missionem, vt & species alias auxiliorum, ab affectus qui in corpore est specie indicari per se, ex accidenti tamen à magnitudine. fierique citra sanguinis redundantiam ob alios affectus: quos omnes antiqui, vt breuiter artis traderent præcepta, nomine magni morbi præsentis & futuri comprælienderunt. hæc docet Galenus libro de sanguinis missione ex professo: aliis in locis non tam attentè, sed veluti qui aliud ageret. quod proinde libuit monere, quòd Galenus decimo tertio methodi capite vigesimo disserens de missione sanguinis in lethargo ita scripsit: Itaq; incidenda in talibus affectibus vena est statim ab initio. si modò tam valens virtus sit, vt sine noxa missionem sanguinis toleret: ac nihil prohibeat eorum, quæ in opere de secanda vena retulimus. sicuti vel crudi humoris copia, vel puerilis ætas. hæc Galenus, quem constat inutiliter adiecisse: sicuti vel crudi humoris copia. quandoquidem libro de sang. miss. scripserat: Vbi tanta crudorum succorum copia colligitur, vt mitti sanguinē iuberet: virium robur non adest. sed sæpè monuimus: autoris cuiusque mentem accipi debere ex eo loco, quo de proposita re agit ex instituto. nam in aliis nihil mirū, si quædam addantur minùs attentè. proinde nos ex libro de sang. miss. accepimus, quæ modò diximus. quę omnia videtur habere sanguinis missio communia cum expurgatione. nam vt illa citra plenitudinem vtimur, ita hac citra cacochymiā: vt illa propter ictum, lapsum, aut inflammationem, ita hac propter vlcus magnum, aut in præstanti parte acceptum. docet hæc Galenus quarto methodi, capite sexto, his verbis: Missio verò sanguinis, ne ab ipsis quidem empiricis, his qui ita se habent, necessariò adhibetur. ad eundem modum neque expurgatio in sola multitudine prauorum succorum conuenienter suscipitur. sed sicut missio sanguinis & propter multitudinem sanguinis, & propter morbum vehementem: ita purgatio & propter multitudinem alterius cuiuspiam succi, & propter vim morbi. (paucis interpositis) Indigent enim ægroti hac, non modò vt quod molestiam infert excrementum expurget: sed etiam vt in diuersum trahat, & euacuet. atq; ob eam rem Hippocrates tum in reliquis omnibus operibus, tum in eo quod est de vlceribus, & morbi vehemētiam ad purgationis indicationem considerat. His verbis satis patet, vt cum sanguinis missione expurgationem conferat: quòd tam ad illam, quàm ad hanc, expectetur morbi magnitudo. Robur virtutis nemo neget ad expurgationem etiam esse necessarium: quippe quod omnium auxiliorum magnitudinem præfinit. viderentur ergo esse iidem omnino scopi expurgationis, & mittendi sanguinis: si non affectus, qui hanc aut illam exposcunt, expectarentur, sed sola magnitudo. neque tamen (etiam si perpetuò indicare scopos hos diximus) quoties mittendus sanguis est, est expurgandum. nam ad expurgationem ostendemus paulò infrà non opus esse tanta vi, quanta ad mittendum sanguinem. & est etiam, cùm alia ratione possit expurgationis occurrere necessitas, vt sanguinem mittere non liceat. vt si fingas, esse homini magnum morbum, & robur: quod modò sanguinis missionem ferre posset, cæterùm non quod postea possit ad sequentes alias euacuationes, quas præuidet medicus, superesse. oportet enim robur hoc ita metiri: quod in præsens, & in posterum possit esse satis. nam non alia causa in vtero gerentibus, cessat missio sanguinis, quanquam ad præsentia robur eis sit: quàm quòd timemus ne supersit minus, quàm pro sustinenda matre cum fœtu.

De modo, quo fluit sanguis in venæ scissione.

Cap. III.

QVOD ex illato venę vulnere tam multa sanguinis copia fluat: aut tractio, aut expulsio, aut successio eius quod vacuatur, facit. sunt quàm multi, qui tractione fieri, his argumentis contendunt. nisi (dicunt) sanguis traheretur versus scissuræ locum: nihil interesset hanc, aut illam venam secare, in hoc aut illo affectu, neq; quidquam præter propinquitatem respiciendum. si enim successione eius quod vacuatur, exiret, cùm ex propinquis vasis propinqua succedant citiùs: propinquitas sola consideranda foret. quare cùm vena interna cubiti, sinistri lateris & dextri, in communem truncum terminentur, antequam ex caua vena ramuli mittantur, alij ad dextras, alij ad sinistras costas deportantes alimentum: quid interesset in pleuritide, quodcunq; latus vexaret, secare hanc, aut illam: nisi aliquas haberent communes fibras, dextra cum dextris, & sinistra cum sinistris? hæ verò fibræ non aliter possunt prodesse, quàm trahendo: nam ad hoc villi oblongi à natura comparati sunt. igitur aut nihil interest secundum rectitudinem vacuare: aut sanguinis missio tractione fit. Adde, nisi aliqua tractio esset in parte secta: non posse ex tam longinquis partibus sanguinis motum excitari. nam si venæ forent ferreæ aut lapideæ, vt concidere non possent earum tunicæ, proculdubio si tantillum sanguinis effunderetur: necesse esset reliquum succedere, ad seruandum continuitatem, aut deuitandum vacuum. ita enim fistulis æneis quotidie solemus perpetuos fontes imitari. sed cùm molles sint venæ: promptius illis est effuso sanguine, qui prope vulnus erat, subsidere. hoc visus est docere Celsus, qui secundo libro capite decimo ita scripsit: Proximum locum primò exhaurit: ex vlterioribus autem eatenus sanguis sequitur, quatenus emittitur. vbi is suppressus est: quia non trahitur, ne venit quidem. itaque videtur Celsus tractioni dare missionem sanguinis, cùm dicat: quia non trahitur, ne venit quidem. præterea neque ad mittendum sanguinem vteremur frictione particulę, neque ligaminibus fortioribus, neque aqua calida: nisi his tractionem moliremur. igitur vel ipsa mittendi sanguinis forma, qua vtimur, tractione sanguinem fundi declarat. His argumentis multi persuasi, ita censent. Cæterùm vt, quod res habet, nos possimus monstrare, occasio ipsa poscit: vt de modis quibus succus, aut excrementum, aut res alia quęuis, potest in partem aliquam succedere, differamus. id quod, vt veniamus ad rem, perstringemus breuibus. Potest succus aliquis incumbere in partem quampiam: aut ab aliis in eam compulsus, aut ab ea tractus. porrò vt aliæ particulæ expellant: facit aut succi redundantia, aut malitia, aut dolor partis ad quam transmissio fit, excitans aliarum vim expellendi. vt hæc recipiat: facit propria illius imbecillitas. tractio fit calore, aut proprietate, aut substantia, aut substantiæ similitudine, vel successione eius quod euacuatur. docet hæc Galenus cum demonstrationibus in opere de facultatibus naturalibus, secundo etiam de differentiis febrium capite vltimo. & aliis innumeris in locis repetitum est: fortiora membra immittere ad debiliora, debiliora verò cogi admittere excrementa aliorum. ita fiunt febrium accessiones, ita fiunt fluxiones, ita omne genus eorum, qui decubitus, & qui abscessus à medicis appellantur. dolor quoque quanquam trahere à Galeno sæpè dicitur, (vt libello de sanguinis missione capite septimo, vbi ita dicit: Quippe cùm dolor sanguinem ad se trahat) tamen, quemadmodum ipsemet declarat decimotertio methodi capite tertio, vbi rem attigit exactiùs, instigat membra quæ circumiacent ad immittendum, ipse nequaquam trahens. non enim, arbitror, in dolore (qui, vt suprà à nobis quoque dictum est, nihil est præter quendam sensum, tristem scilicet) proprietatem aliquam, aut similitudinem constitues. sed cùm membrorum omnium vis suapte natura ad expellendum id, quod ea irritat, insurgat: fit vt particulæ proximæ versus dolentem sese comprimant, succumque in illam ita emittant. Notanda hìc est illorum ruditas: qui cùm prædictum Galeni locum legerint malè intelligentes, ita scribunt: non trahere dolorem ad partem dolentem, sed animalem facultatem commouere: quæ suis instrumentis vsa, ea ad dolentem partem, vt ei auxilietur, mittit. nam ad mittendum non irritatur facultas animalis, sed naturalis. nam vt illius est sentire & mouere: ita huius trahere & expellere. illa

cap. viij

igitur

igitur facultas irritabitur ad expellendum, quæ est expulsura. nam ridiculum fuerit irritare Ioannem, quò moueatur Petrus. addunt enim: facultatem animalem vsam suis instrumentis, mittere ad dolentem partem. Instrumenta expulsionis: facultatis naturalis sunt, non animalis. nam non arbitror, dices: ex punctione digiti fieri inflammationem in axillis, actione musculorum, liberè atque ex arbitrio ipsius ægrotantis. Fortasse dices, dolore non posse irritari facultatem naturalem: cùm ipse dolor sensus sit, & actio deprauata facultatis animalis. An ignoras: posse facultatem vnam per alteram irritari? disce igitur, tantam esse trium facultatum corpus nostrum gubernantium conspirationem, vt illata animali facultati molestia, irritetur
10 naturalis ad expellendum. nam aliter non possent mordentia & pungentia irritare vim expultricem excrementorum. nam illa animali tantùm vi sunt molesta. Sed quanquam sensus tristis qui per famem fit, animalis est potentiæ symptoma: tractio verò ad quam ventriculus eo sensu irritabatur, naturalis vis est actio. nimirum idem membrum, vt ventriculus, intestina, & brachium, animali facultate sentit irritationem: & naturali expellit. vtitur verò instrumentis expulsionis facultas naturalis, non animalis: quanquam hæc illi subseruit, ad sentiendum noxia. Ita partes quæ circa dolentem sunt, cæco impetu aduersus dolorem insurgunt, comprimunturque versus illum: & compressione spiritus & sanguinem mittunt, ad expellendum dolorem, non ad ferendum suppetias. Quanquam videri hoc fortasse alicui possit
20 durius. videntur enim hac ratione illæ solummodo partes immissuræ ad dolentem, quas dolor tangit. nulla siquidem naturalis vis expellit non irritata. At verò dolor, puncto acu digito, non videtur posse ipsum digitum excedere: nedum manum, aut brachium totum. tamen fluxio fit puncto digito, vel à thoracis partibus, cùm in axillis glandularum tumores fiant, humoribus qui mittebantur, velut media via interceptis. Oportet eum, qui hæc sit assequuturus, perlegere priùs ea, quæ de facultatibus secundo huius operis libro scripsimus, atque tunc tandem considerare: fieri posse, vt in membro aliquo expultrix vis torpeat per se, tamen à tractione, quæ aliunde fit, excitetur. & vt permota alicunde, vtcunque id fiat, praua succi portione: reliqui succi vel à longinquissimis partibus moueantur, successione eius quod eua-
30 cuatur. vt si quis intelligat, in venis esse copiam maiorem sanguinis, quàm pro virtute: tamen venas illum non posse expellere, neque adeò sese comprimere. non mirum, si incepta alicunde euacuatione, aut data via exitus: reliqua simul peragat expultrix facultas. Illud quoque multò est curandum minùs, si compressis proximis dolori partibus, & inanitis: reliqua vacuentur successione, atque ita vel à longinquissimis partibus versus dolentem concitetur sanguinis impetus. vt in hortis per multos aquæductus humore distributo: ab extremo quodam riuulo, cui constipato luto fuerat meatus interclusus, aquam fundentes, fluxum à totis riuis permouemus. hæc igitur ita contingunt. sed illud quoque oportet iam hinc meminisse: facultatem siue per se sola operatur, siue conspirat cum trahentibus, siue iuuat
40 successionem eius quod euacuatur: semper contendere quoad potest, noxium expellere. itaque immissio hoc modo fit. Tractionis modus prior, siue fiat à calore, siue à proprietate, siue similitudine, modò nihil curo: vtpote quod ad modò dicenda confert nihil. illud vnum certum est: errare toto cœlo eos, qui tractionem à calido, ad eam quæ à vacuo fit, redigunt. nam Galenus quinto de simplicium medicamentorum facultate capite decimo sexto inquit: Quædam calore trahere, vt stercora putrida, & alia quæcumque pollent calore vehementi: quædam similitudine substantiæ. huiusmodi esse expurgantia medicamenta, & nonnulla alexiteriorum. atq; addit: Calida autem esse oportet talia omnia. nam inter ea quę substantiis similia sunt, quod calidius est, id potentius est ad trahendum: vtpote quod simi-
50 litudini auxiliarium acceperit calorem. Itaq; docet Galenus, proinde medicamento humorem trahi, non tamen ab humore medicamentum: quòd medicamentum calidius sit, & tractio à calore iuuet eam, quæ à substantiæ similitudine fit. quod contrà omnino contingeret: si calor traheret ratione vacui. fieret enim, vt arbitror, resoluto à calore vicino succo, atque in illius locum succedente reliquo. sed ea lex est successionis loco eius, quod euacuatur: vt propinquius succedat longinquo priùs, &

fluxum priùs solido, & tenue crasso. speciei aut formæ nullum est discrimen. tamẽ in tractione à similitudine, illud quod simile est, solum trahitur. itaque cùm tam sit agaricus pituitæ similis, quàm illi hæc: & caloris actio acutior sit, tractio à vacuo anteuerteret tractionem à similitudine. atque ita necesse esset, euacuari priùs magis propinqua, & fluxiora, & tenuiora, deinde proprium humorem: aut, gratia exempli, dato pharmaco extractorio pituitæ, serum priùs, bilem deinde, tertiò pituitam, quod contrà fit omnino. priùs enim extrahitur proprius humor: deinde si superpurgatio vocata sit, reliqua succedunt dicto ordine. quoniam, scilicet, calor & similitudo cõspirant in vnicam tractionem. Præterea, qua ratione calor in phlegmone, traheret versus inflammatam particulam ratione vacui: cùm quæ inflammata est, necessariò patiatur multitudinem ad vasorum capacitatem? & vsque dum phlegmone incipit resolui: nihil remittat tensionis, etiam si aliunde nihil fluat? quin potiùs calor attenuans cõclusum humorem, distendat ampliùs? tamen tunc temporis solet maximè trahere, quo nihil resoluitur, in principio scilicet: cùm iam pars vacuatur à calore per resolutionẽ, tunc temporis solet fluxio cessare. Igitur caloris est proprium, trahere per se: non ex accidenti, aut vacui ratione. tamen Gal. 3. de facultatibus naturalibus duarũ tantùm tractionum meminit, nulla caloris mentione facta: quia ad trahendum solet cũ substantia conspirare, atque ad ea quæ eo loci dicebantur, nihil intererat, illa distinguere. Argumento etiam est frigus, quod repercussum facit materiæ: non quòd impleat locum, ex quo repellitur materia illa, sed quòd natura sua frigori hoc insit. quare eius contrario, calori, contraria vis inerit trahendi: atqui hæc per se, nõ vacui ratione. Adde: medicamentum calidum impositum cuti, nõ esse quod ratione euacuationis trahat. nam vt dissipat tenuem substantiam, ita succos dissoluit in halitus. quare vicinas venas potiùs distendet, præ plenitudine, quàm euacuet. quòd si quid euacuaret, cùm id sensum fugiat, non affatim & repentè, potiùs cõciderent venæ, quã successione replerentur. sed sumus de his dicturi procedente sermone, vbi de expurgantium medicamentorum facultate dicemus. de causa, qua non solùm succi, sed & omnia natura constantia prosequuntur proximæ rei euacuationem: cœpimus dicere primo huius operis libro quæstione 2. indignabundi præ cuiusdam nostri arrogantia, qui philosophos omnes medicósque simul damnat, quòd ad deuitandum vacuum moueri hæc dicunt: seque omnibus dicit sapientiorem, qui inuenerit, non succedere aquam, gratia exempli, cùm sursum suctu trahitur, ne vacuum detur. neque enim (inquit) id curat aqua, neque id intelligit: sed qui sugit, facultatem quandam immittit, aut impulsionem, denique horum modorum aliquo illi violentiam infert. Sed intelligat hic, quod prædicto loco monuimus: facultates omnes, quantumuis naturales, ac sine sensu sint, operari propter finem, atque has ipsas multò minùs à suo fine aberrare, quã intelligentes. præterea ea, quæ omnibus rebus prosunt, singulas procurare: quoniam natura communis per omnia dispersa est: ita non est præter rationem: aquam ascendere, ne ab aliarum rerum commercio diuellatur. quod, siue dicatur ita, consequitur, ne amittat rerum continuitatem: siue, ne detur vacuũ: siue, ad replendum vacuum, perinde sit. nam si de his rursus institueretur quæstio: de nomine esset. illud tamen tentandum est monstrare: illum qui euacuat, nullam vim inferre succedentibus corporibus. atque ita neque violentum esse hunc motum: etiam si aqua, vt erat in exemplo, ascendat. Considerandum est id quod Gal. obseruauit ac docuit tertio de facultatibus naturalibus capite vltimo: successione ad vacuum etiã longinqua trahi posse, sed similitudine non nisi propinqua. magnes enim si longè à ferro situs sit, illud non trahet: sed per oblongam fistulam aëre aut aqua plenam, priorem substantiam hauriens, vel longinquissimam possis permouere. quod euidentissimo argumento est, eum qui euacuat, non operari quidquam in id quod succedit, cùm instat periculum vacui, sed ex accidenti hæc succedere, quoniam proximus locus euacuabatur. Nam si operaretur, facultate aliqua operaretur. facultatem verò, vt dicitur libello de multitudine, oporteret esse δραστικὴν, vel ποιητικὴν, id est, efficacem, aut effectricem. atqui si vis aliqua esset effectrix, neque ex quacunque distantia, neque ex admodum magna posset operari: sed ex certa quadam, eaque mediocri, vt aliæ facultates. sed si intelligas fistulam aliquam æneam à puerili bucca produci, vel vsque ad cælum ipsum, puerumque

puerumq; inspirãdo haurire: necesse sit aut aerem rarescere, aut fistulam æneam frangi, aut materiam vel ab ipso cœlo permoueri. hæc verò facultate aliqua pueri efficaci fieri, non est probabile: neq; omnino fieri, nisi per accidens succederent. quanquam est ab opinione contraria hoc argumentum non contemnendum. Experimento conspicimus: quò substãtia ea quæ in locum qui vacuatur, successura est, est densior, eò suctum debere fieri à maiori vi. nam si in aere velis folles aliquos dilatare, id facillimè efficies. Cæterùm si in densiorem aliquã materiam facias foramen follium impingere: non ampliùs possis ipsos dilatare, etiam si apponas conatus extremos. Igitur resistit res, quæ ratione vacui trahitur, tractioni. 10 quod si fit: constat esse violentum motum. nam qui naturalis est, sine interna resistentia fit: re ipsa, quæ patitur, conferente vim. pro huius argumenti dilutione recipiendum primò est id, quod negabit nullus. cùm locus aliquis distenditur, ad replendum vacuum: citiùs succedere propinqua, quàm distantia, rara, quàm densa, mollia, quàm dura. Præterea etiam aduertendum est: res eadem natura quiescere, ne vacuum fiat, qua mouentur ad replendum. nam si ex motione instat periculum vacui: eodem appetitu nitentur quiescere, quo cõtendunt moueri ad replendum vacuum. cùm igitur aliquis nititur tendere thoracem, si nulla substantia adest quæ possit succedere: difficilis dilatatio fit, non resistente re, quam conamur trahere: sed vase ipso, quod dilatamus, conãte quiescere, ne de-20 tur vacuum, quod proinde obsistit facultati dilatanti. Vides igitur qua ratione fieri possit: vt res duriores difficiliùs trahantur, q̃. molliores, ipsis tamen nequaquã resistentibus. sed cũ quod debet succedere, mollius est, succedit facilè: cùm verò durius, ineptiusq; ad motum, ipsæ partes vasis quæ sunt sequaces, subueniunt vacuo, quiescẽdo renitendoq; dilatationi. Nam eodem impetu, quo si semel forent dilatatæ, subsiderent, ne fieret vacuum: eodẽ, inquã, resistunt, ne dilatentur. Igitur quæ mouentur successione eius quod euacuatur, succedunt, ne vacuum fiat. vis effectrix huius motus (diximus .n. hactenus finem) propria cuiusque rei est forma. verũ de tractionibus satis multa diximus. perpendendũ modò est: qua ratione scissione venæ sanguis effundatur. Tractionẽ aliquam esse à par-30 te vulnerata constat: quandoquidẽ frictio, ligamen, aut calida, quibus vtimur, necessariò tractionẽ faciunt. sed constat hanc inefficacẽ esse ad tantum sanguinem extrahendum, quantus vna venæ scissione mitti solet. Videtur itaq; effundi (atq; hæc nostra sententia est) à propinquis partibus extractus, à lõginquis succedens, loco eius quod euacuatur. atq; cùm venæ adeò plenæ sunt, vt corpus, aut pars aliqua grauetur: expultrice vi, quæ est in ipsis vasis, fluxui sanguinis adminiculante. quod impetus, qui magnus solet esse in fluente sanguine, diuq; durãs, declarat. non enim loco eius quod euacuatur, in vasis potentibus cõcidere, cum tanto impetu flueret. neq; verò propterea quòd possint venæ concidere, tollitur omnino successio, pro eo quod euacuatur. succedunt enim succi, vt dixi, & ad de-40 uitandum vacuũ, & ad seruandã continuitatẽ propriam. vt aqua in plano ab vna parte effusa, vbi nullũ vacui periculũ est: fluit tamen gratia seruandæ suæ continuitatis. casus tunicarũ tollit periculum vacui, sed non discontinuationis. si etiam venæ grauante plenitudine laborãtes sint, non dubium, quin fusionẽ iuuet: vt natura expurgationi, quæ à pharmaco fit, cũ fit opportunè, adminiculatur. vt igitur expurgatio illa fit, hinc trahẽte pharmaco, illinc expellẽtibus vasis: ita illa missio sanguinis fit, hinc trahentibus frictione, ligamine, & calida, illinc concitato motu successionis, illumq; iuuante facultate expultrice. sed vt, cùm ante concoctionẽ citra magnã indigentiam expurgatio fit, trahente fit pharmaco, & nequaquã adminiculante natura: ita cùm sanguis mittitur citra redundãtiam, aut 50 acrem sanguinis qualitatẽ (nam hæc quoq; potest instigare expultricẽ: quod in fluxibus spontaneis, qualis esse solet fluxus sanguinis de naribus, sæpè fit) nulla expulsione fit sanguinis missio: sed successione eius quod euacuatur, & tractione, quã atte facimus. atq; tales sunt missiones sanguinis, quæ sua sponte sæpè cohibentur: in quibus sanguis non venit ex admodũ longinquis partibus. in missionibus sanguinis, quę citra multitudinẽ fiunt aliquã, tamen sunt nonnunquam

necessariæ: accubatio ægrotantis decliuis, versus ipsam scissurā procurari debet, vt grauitas quoq; sanguinis fluxum iuuet. Ex eo verò q; diximus, tractionē artis fieri, naturæ nullā, constat: rectitudinē fibrarum, quā nonnulli vanè induxere, nihil conferre. nam hæ sunt facultatis trahentis instrumenta: quæ nunquam trahit, nisi cùm sentitur inanitio. interim verò dum missio sanguinis fit: nihil minùs potest scissa pars sentire, quàm exinanitionem. quia cùm versus illam humores confluant: aliæ inaniuntur, ipsa sola distenditur repletione. Quoniam verò dictum est, facultatem expultricem simul operari: constat interesse multùm eam rectitudinem in vacuando seruare, quam seruat natura cùm sua sponte vacuat. quoniam ei, quæ in rectum fit, euacuationi faciliùs natura adminiculatur: vt per scissuram in recto factam deponit noxia, quibus læditur. sed de his sumus iterum dicturi statim, modò consequentia sermonis diximus. 10

De rectitudine, quam seruari oportet in venæ scissione. Cap. IIII.

QVANDOQVIDEM vno hoc capite rectitudinis, multæ controuersiæ continentur, & multæ opiniones: necesse est inprimis dicere ea, quæ dogmatis omnibus communia sunt, quò deinde quæ sunt constituta in controuersia, distinguantur. Quæ ad venarum anatomen spectant, non debent argumentis disputari: sed aut oculis conspici, aut, si cui hoc non contigit, interim ex probatissimis autoribus, iisque qui dissectorum diligentissimi fuerint, recipere, & quæ inter omnes maximè conueniunt, ea probare. Interim ego modò tibi, quò minùs labores, quę ad ea quæ dicenda sunt, necessaria videbuntur de venarum dissectione, apertè ac fideliter enarrabo. Monstratum est in primo huius operis libro, venas ex hepate oriri: à quo proinde sermo exordiendus est. Ab hepate nascuntur duæ venæ. prima est à parte caua: hæc dicitur portæ, quia per ipsam subiit in hepar alimentum. atque eadem ratione eæ quæ à portis proficiscuntur venæ, radicibus conferuntur: reliquæ ramis. quanquam nonnullæ partes (quæ scilicet neque admodum tenuis, neque admodum confecti sanguinis habent opus) per venas, quæ ex portis oriuntur, nutrimentum accipiant. hæ sunt ventriculi fundus, & lien. à quo rursus vena redit in ventriculi magnam partem, & omentum, peritonæum, & pancreas. reliquæ venæ quæ hinc prodeunt, aliæ mesenterium recti intestini generant, vsque ad podicem productum, aliæ mesenterium coli, aliæ hæc ambo colligant, aliæ inseruntur in pylorum, aliæ in dodecadactylum siue ecphysin: per quas vt radices, humorem trahit hepar ex ventriculo & intestinis, quæ illi idem præstant, quod terra plantis. Altera vena quæ ex gibba deducitur, caua appellatur: quæ in ipso exortu dissecatur in duas, quarum altera ascendit ad nutriendum superiora, altera ad inferiora repit per spinam. Quæ superiora nutrit: ascendit per septum transuersum, inseriturque in cordis dexterum sinum. Antequam hæc penetret cor, fiunt ex ea venæ prætenues, quæ nutriunt septum transuersum & pericardion: & cùm iam cor transcendit, altera vena ex ea fit quæ dicitur & est sine coniuge (quanquam hanc quoque citra cor produci putauit Galenus) abitque vsque ad quartam thoracis vertebram, quam vbi attigit, detorquetur deorsum, inclinans ad partem dextram (nam illic gula incipit inclinare ad sinistram) & ad singulas octo costarum inferiorum binas remittit venas, vtrinque vnam, ad nutritionem. Sed ex corde exit ad pulmonem vena, quæ arterialis dicitur: quia duplici tunica est constans, vt arteriæ. Et caua cor iam prætergressa, tendit rectà versus iugulum, remittens in quatuor costas superiores venas, quibus eæ nutriuntur. deinde ab illa prodeunt primùm duæ magnæ venæ, ab vtroque latere vna: quæ per axillas in brachium tendunt. sunt hæ internæ dictæ. tamen quæ rectà ascendit, non insumitur in has: sed procedit tantillum, dissecaturque deinde in vocatas iugulares, quæ per iugulum, à quo nomen illis tributum est, in caput ascendunt: diuisæque multifariam in totum illud disperguntur. Postquam 20 30 40 50

quam iugulares separatæ sunt: ab illarum quaque vna altera prodit, quæ tendit in brachium est. hæc dicta humeraria: quia antequam brachium subit, mittit nutrimentum colli partibus internis, clauiculis, dorso. ab interna, & hac quam dicimus appellari humerariam, quamque alii externam appellant, iuxta cubitum proficiscuntur ramuli: qui coeuntes paulò pòst, venam constituunt, quæ communis dicitur. Hincque tres insignis magnitudinis ad manum tendunt: vbi mille modis coeunt, & distribuuntur. Ita se habent venę superiores. A ramo cauę qui deorsum repit, prodeunt primò duæ venæ emulgentes vocatæ in duos renes. à sinistra illarum tendit alia in sinistrum testem: cui altera respon-
10 det tendens in dextrum, non quidem ab emulgente ipsa, sed infra illam ex caua orta. deinde mittuntur etiam ex magno illo ramo venæ ad lumbos, & ad vterum, aliæ ad fundum, aliæ prope illius os, quæ etiam ad fundum vsque pertingunt, productis quibusdam ramulis. Ex lumborum vterique venis quædam ascendunt rursus per rectos ventris musculos, & coeunt cum aliis, quæ ex mammis descendunt. Tandem illa, quæ in hæc omnia distribuenda descendebat, in duas tendentes in inguina distribuitur: quæ descendentes illinc per femora, prope genu in ramos tres diuiduntur. abit alter per internam partem ad poplitem, alter per externam tibiæ ad pedem, alter per medium ad malleolum. hæ tres venæ dispensantur in pedes, vt tres alias in manus diximus. Est quòd o-
20 mnes medicorum sectæ recipiant rudem hanc anatomen. Illud quoque cum omnibus conuenit nobis: euacuationis esse tres modos, reuulsionem, euacuationem, & deriuationem. reuulsionem fieri ex contraria: euacuationem ex laborante particula: deriuationem neque ex contraria, neque ex eadem parte, sed veluti à lateribus. Hippocr. libello de humoribus disseruit de reuulsione & deriuatione, ita scribens: Medela, euocatio, deriuatio in caput, in latera, quà maximè repit: aut reuulsio in supernis deorsum, & infernis sursum. Sexto etiam epidemion parte secunda, contextu vigesimo octauo: Reuellere, inquit, si quò non oportet repit: sin autem quò oportet, his aperire, vt repunt vnaqueque. Itaque harum euacuationis specierum fuit, vt omnium etiam bonorum, nobis au-
30 tor Hippocr. quas omnes ab ipso recipiunt. Neque minùs illud recipiunt omnes ex Hippocrate: euacuationes has omnes fieri debere per communes venas, & secundum rectitudinem malè affectæ partis. Nam & euacuationes quæ sponte naturæ fiunt, si secundum rectum fiunt, subleuant periculum: sin minùs, non subleuant. Nimirum, est familiarissima naturæ hæc rectitudinis obseruatio in euacuationibus, quæ & in abscessibus etiam conspicitur. deponit enim membrum quodcunque sua excrementa, in partes quæ sibi lateris consortes sunt, potiùs quàm in aduersas. Ex hepatis plenitudine, in dextro inguine fient bubones magis: ex liene, in sinistro. Hæc omnia innuit breui Hippocrates sexto epidemion, secunda parte, contextu duodecimo, dicens: Secundum rectum
40 & costarum dolor, & hypochondriorum contentiones, & lienis elationes, & ex naribus fluxiones, & aures secundum rectum. Atque in eandem sententiam paulò pòst: Considerãda hæc, quò, & vnde. Galenus toto opere de crisibus eas expetit euacuationes, quæ secundum rectum fiunt, ad boni iudicii fidem. tertio de crisibus, capite tertio ita scripsit: Oportet autem sanguinem recto cursu fluere: ex dextra quidem nare propter hepar, & ea quæ sub dextro hypochondrio sunt: ex sinistra autem propter lienem, & vicinas partes. Si igitur natura secundum rectitudinem euacuat: constat medicum non debere euacuare, sine rectitudine. Hæc sunt, quæ recipiunt omnes. quanquam de modo quo obseruari debet rectitudo, non omnes eodem modo sentiunt. Sed Auicena & eius
50 asseclæ dicunt, in humano corpore, vt & in quocunque alio, esse tres diametros: longitudinis scilicet, latitudinis, & altitudinis, iuxta quos constat tria esse contraria: sursum & deorsum in longitudine, dextrum & sinistrum in latitudine, antè & retrò in altitudine. His fundamentis iactis, dicunt: reuulsionem ex maximè contrariis debere fieri. atque hanc perpetuò fieri debere ante deriuationem: & euacuationem, interim dum fluxio fit. Hæc cùm præcipiant, hanc v-

nam obseruant rectitudinis legem: non transgredi duos diametros. Verùm secundum vnicum, quò ex remotiori à malè affecta parte loco, fiat sanguinis missio: eò potentiùs eam dicūt reuellere. hinc fit vt ad dolorem capitis venas in malleolis primò secent, quia secundum vnicum diametrum, longitudinis scilicet, sunt remotissimæ: deinde paulatim accedant propiùs, secundum diametrum eundem. secant scilicet secundò communem in brachio venam, vltimò externam: atque hanc non sine timore, vt qui ad malè affectam partem vereantur trahere. Qui illorum maximè audaces sunt, dimittunt malleolos: tamen scissionem venæ communis ante externam, nulli illorum negligunt. In bubonibus inguinum, venam secant in brachio: ita & in renum affectionibus, vteri, & testiculorum. Auicena libro tertio Fen decima, tractatu quinto, capite primo: in pleuritide & aliis internis inflammationibus, primò iubet secare venam in malleolo eiusdem lateris, secundò communem in brachio contrarii lateris, vltimò internam eiusdem lateris. qui duas tantùm omisit, quibus scissis, posset ampliùs ab affecta parte recedere: venam in malleolo contrarii lateris, quia hæc distat per duos diametros, & externam in brachio cōtrario, quia hæc distat quamplurimum. Sed alii quia ab ægrotantis bono non eatenus cauent: in his affectionibus à contrarii lateris vena interna missionem sanguinis auspicantur. Hęc est itaque barbarorum praxis in mittendo sanguinem. qui tamen verbis Hippocratis, & Galeni, atque adhibitis rationibus ita conantur suam sententiam confirmare. Hippocrates libello de natura humana, commentario secundo, contextu nono, ita scripsit: Curare oportet, in sectionibus longissimè secare à locis, in quibus dolores fieri consueuere, & sanguis colligi. ita enim minimè magna mutatio inopinatò fiet: & consuetudinem præcideris, ne ampliùs eodem loco colligatur. Quibus verbis constat contineri Hippocratis sententiam: à quàm longissimis scilicet vacuandum esse, neque sine argumentatione. Quò enim, inquit, fluentem humorem retraxeris, ad remotam magis partem: eò citiùs facies desuescere, quò solebat ire. Igitur ex remotissimis semper vacuandum est. hoc idem docet Galenus millies, dicens: ex contrariis fieri debere reuulsionem. Quòd verò reuulsio ex tam contrariis locis fieri debeat, vt etiam latus transeundum sit, & ex superioribus veniendum ad inferiora, de sententia etiam Galeni: constat ex decimo tertio methodi, capite tertio, vbi ita habet: Altero crurum malè habente, scarificabis reliquum: altero brachiorum, crura. Itaque à brachio ad crura, & à dextro ad sinistrum. Celsus quoque decimo capite secundi libri, humero affecto, secare iubet venam in brachio contrarii lateris. Paulus capite quadragesimo libri sexti ita scripsit: Igitur in recens inflammatis particulis, ex contrapositis oportet efficere euacuationem: in diuturnis verò inflammationibus, ex vicinis. Aëtius sermone quarto, tetrabibli secūdæ, capite sexagesimo octauo: In his verò qui acuto morbo, vt diximus, infestantur, si quidem circa mammas ac clauiculam hæreat dolor: venam incidere oportet, vt dictum est, in brachio, non eo quod rectà ab inflammato latere procedit, sed opposito. Ecce igitur vt plærique Græcorum (dicunt) quin & Galenus ipse videtur eodem modo mittere sanguinem, quo Arabes. Quòd enim reuulsio ad maximè contraria fieri debeat, videntur hactenus probasse. quòd verò incipiēte inflammatione vtendum reuulsione sit perpetuò, ante euacuationes alias: colligunt ex eodem Galeno, qui secundo de ratione curandi ad Glauconem, capite secundo ita scripsit: Influentium igitur adhuc humorum, retractio: eorum qui iam partem obsedere, deriuatio medela est. hinc factum est, vt cùm hæc de sententia Galeni sibi videantur barbari dicere, Auerroes libro septimo, capite vigesimo nono irrideat Galenum: quòd aliud docuerit in sermonibus vniuersalibus, (ita loquitur) aliud opere exsequatur. Huius sententiæ ratio in ipsis autorum sermonibus continetur, quòd scilicet ex proxima parte vacuare pleno corpore, aut impetu fluxionis nondum sedato: non videtur posse periculo carere, quoniam humorum impetus excitatur versus partem, qua emittuntur. Igitur ab affecta fluxione parte euacuare, nihil aliud est, quàm iuuare impetum versus partem, in quam

in quam sponte succi fluebant. potissimùm si redundantes humoribus sint partes, quæ immittunt. Videtur itaque consultius à contrariis maximè partibus euacuare: quò impetus in contraria trahatur, & partes immittentes per præcautionem inaniantur. Hæc est opinio barbarorum: qui, iactis suis fundamentis, videntur consentanea collegisse. sed quoniam Galeni opinio, omniumque, qui Hippocratis artem multùm promouere, longè distat ab horum sententia: tentandum est videre, quid in constitutione huius dogmatis deliquerint. Errant enim quàm maximè in primis fundamentis: quo factum est, vt in ipsam praxin multi errores processerint. Nam quòd primò accipiunt, triplicia esse secũdum 10 locum contraria, quoniam tres diametri sunt: malè colligunt. Nam aliam quandam reliquere contrarii rationem: quam partes, quæ in imo sunt, habent cum omnibus partibus extremitatis. Hæc est: intrò, & extrà. quare multò meliùs Galenus dixit libello de reuulsione, quatuor esse contraria: à superioribus ad inferiora, à posterioribus ad anteriora, à dextris ad sinistra, ab internis ad externa. Quòd enim hanc contrarii rationem omiserint, satis constat. Nam aliter si fingas partem quæ in medio corporis est, malè affici, nulla ex parte reuulsio posset fieri: quoniam nulli parti esset loco contraria. Est enim hæc pars: quæ superiora ab inferioribus, anteriora à posterioribus, & dextra à sinistris separat. habet igitur aliam contrarii rationem, quam illi omiserint. Nam si dixeris (quod so- 20 lum dici posse videtur) partem illam mediam toti extremitati & omnibus in ea partibus esse contrariam, secundum rectitudinem alicuius diametri: quoniam superioribus est inferior, & inferioribus superior, ad dextras partes est sinistra, ad sinistras dextra. tunc quoque malè illi censeant, venæ internæ cubiti dextri lateris, cum inflammatione dextræ partis pleuræ, nullam contrarii rationem intercedere, quando, si conferas cum brachio, sinistra sit ea pars: non igitur ita dici debet, dextrum ad sinistrum, aut superius ad inferius. Sed corpus vniuersum in partes superiores & inferiores cogitatione secandum est. Atque harum quęlibet rursus secari debet in dextras & sinistras: rursumque singulæ in anteriores & posteriores. superiores partes sunt, hepar, lien, & quæcũque supra hæc mem- 30 bra sunt constituta: quæ verò infrà sunt, inferiora. Est verò terminus partitionis hic: quãdoquidẽ, vt paulò superiùs dictũ est, diuerso cauæ venæ ramo (cùm vena caua statim ac ex hepate prodit, bifida sit) nutriuntur omnia hepate inferiora, atq; ea quæ suprà constituta sunt. His fundamentis ita iactatis, scire licet, apud Galen. hanc esse rectitudinis legem: vt societas membrorũ seruetur, dextrorum scilicet cum dextris, & sinistrorum cum sinistris: superiorum cum superioribus, inferiorum cum inferioribus, non, vt illi opinabãtur, diametrorum aliquam rectitudinem. Igitur, cùm superior pars laborat, quæcũq; ea sit, in brachiis secanda vena est: cùm inferior, in cruribus: cùm dextra, in brachio, aut crure dextro: cùm sinistra, in sinistro. quod vt exemplis declaretur, propter inflammationem he- 40 patis, ex dextro cubito: propter inflammationem sinistri renis, ex sinistro crure secari debet vena. Cæterùm non hæc modò consideranda sunt. nam & ipsarum, quæ superiores sunt, partium, aliæ hanc, aliæ illam venam secari iubẽt. nimirum hypochondria, & thoracis tota regio, internam: partes circa collum, & caput, externam, quam humeralem dicunt. cùm vtræque laborant, aut nulla, sed citra indicationem partis, sanguis mittitur, communis secanda est. est huius nulla alia ratio, quàm (quod in anatome comperimus) quòd scilicet externa vena collum, & caput nutrit, thoracem & hypochondria interna: non quidem cùm iam scissa est, sed ductu quodam non adeò longo. hæc itaque est mittendi sanguinis Galeno methodus. quę quantò sit rationi magis cõsona, ea qua barbari medici vte- 50 bantur, hinc disces: quòd cùm hac via videamur propriùs ad ipsam partem laborantem accedere, tamen recedimus etiam ab ipsa quàm longissimè. nam aut Hippocr. & Galenus, cùm ex maximè contraria parte reuellere præcipiũt (præcipiunt enim persępe) omni modo contrariam partem intelligunt, aut certo quodam. primùm neque ipsi intelligunt: non enim vererentur transire duos diametros. si secundum: constat internam venam cubiti dextri à thoracis dextra par-

te distare admodum longè, ea contrarii ratione, quæ internorum cum externis est. præterea cõstat: vbi duplex indicatio curationis est ab affectu, amethodum esse operari pro ratione vnius, neglecta altera: sed eligendum tunc temporis auxilium esse, quo vtrique indicationi aliquid præstetur. sed necesse est cùm propter fluxionem aliquam sanguis mittitur: aliquid fluere, si modò fluxionis principium est, & aliquid fluxisse. neque enim fluxionem antea sentimus: quàm id quod fluxit, dolorem excitet. quod fluit, reuulsionem exigit: quod fluxit, partim euacuationem, partim deriuationẽ. quod in angustos impingit meatus, euacuationem: quod circa partem ipsam est, deriuationem. Igitur in omni tali affectione, ea missione sanguinis vtendum est: qua simul & reuulsio, & deriuatio, & euacuatio fiant. hæc fiunt, misso sanguine eo modo, quo diximus. nam quoniam contraria loco est vena quæ secatur, reuellit: quoniam lateris habet societatem, deriuat, & euacuat. si verò ad mittendum sanguinem latus excederemus, aut de superioribus descenderemus ad inferiora, aut ascenderemus contrà: solùm reuelleremus, perinde ac si in partem laborantem incidisset nihil. neque verò interna vena cubiti dextri vicinior est dextro lateri, quàm contraria, nisi obliti simus: internas venas in vnum quendam communem stipitem coire in thorace, antequam vena occurrat, quæ defert alimentum quatuor costis primis. quanquam hoc quoque nonnunquam aliter habere conspeximus: vt scilicet ex ipsa interna vena alimentum capiant illæ costæ. tanta est structuræ varietas. Verùm vtcunque fiat, siue alantur ex caua nondum diuisa, (quod est frequentissimum) siue ex ipsa, siue interna, partim ex hac, partim ex illa: nõ est inter cubitum & latus tanta vicinia, vt debeat esse suspecta, ne in ipso mali principio. His ipsis rationibus, quibus hanc sententiam confirmauimus, apertum fit: propterea secandam esse venam lateris eiusdem, etiam si primo inflammationis die accersamur, quòd etiam primo die inflammationis necesse est aliquid fluxisse. Si verò citra malũ aliquod, sola præcautione sanguis mitteretur: nihil prohiberet & latera excedere, & quamcunque aliam membrorum societatem negligere. quoniam scilicet eo tempore nulla indicatio est eius quod fluxit, neque eius quod fluit: (fluit enim adhuc nihil) sed eius tantùm quod timetur, ne fluat. debetur verò, vt humori qui iam in parte est, euacuatio, & fluenti, partim reuulsio, partim deriuatio: ita ei qui fluxurus est, reuulsio sola. ita interpretatur Gal. sententiam illam Hippocr. quam ex libello de natura humana comment. 2. contextu. 9. pro contraria sententia adducebamus. potest verò non tantùm in his qui morbo laborant, sed & in bene valentibus esse partis indicatio: non eius quæ morbo affecta est, cùm sit nulla, sed eius quæ affici solet. in quibus licet vti reuulsione sola, nihil habente euacuationis, aut deriuationis. in his verò qui iam ægrotant, non licet: nisi fortè cùm maximę plenitudinis subessent in initio fluxionis notæ, atque ea pars quæ laborat, esset ignobilis. vt si fortè cum magna totius corporis plenitudine inciperet fluxio in genu incumbere: liceret auspicari missionẽ sanguinis à cubito eiusdem lateris, destituta quadamtenus rectitudine laborantis particulæ. tamen in pleuritide, aut in morbo aliquo tali, nunquam non est operandum, vt diximus. quia quod factum est morbi, ratione partis vrget. habetur hoc 2. ad Glauconem cap. 2. Igitur vt iterum sermonem resumentes dicamus, si propter præsentem aliquem morbum sanguis mittitur, seruanda partis affectę rectitudo est: si citra morbum, non est hæc rectitudo necessaria. sed neq; adhuc hoc præceptum videtur esse perpetuum. est enim ad eam euacuationem, quæ in morbi principio fit, necessaria aliqua loci oppositio. igitur vbi deest ea, quam nos addidimus, externorum, inquam, & internorum: necessum est aliam requirere. quo fit, vt in inflammationibus externis hæc non adsit, cùm sanguis mittatur. erit enim ab externis ad externa: aut transgrediendum ad aliud latus sit, aut ascẽdendum, descendendúmve. Sunt externæ inflammationes in membris illis, quæ extrema dicũtur, brachiis scilicet, & cruribus consistentes. nam quę in ventre aut superiore, aut inferiore consistunt, quantumuis attingant superficiẽ. habentur pro internis. proinde Gal. 13. meth. vt paulò antea dicebatur, laborante crure,

crure, reliquum: laborante manu, crura ſcarificare iuſſit. quãquam videri poſſet alicui hîc quoq; difficile, cur ſi laborante altero crurum, ſecatur vena in reliquo: laborante manu, non alterius venã ſecamus, ſed deſcendimus ad crura? huius rei (quantum ego iudicio aſſequor) hæc eſt cauſa. cùm laborante manu dextra, gratia exempli, vnius tantũ oppoſitionis tranſgreſſio eſſet: ſiue ex oppoſito brachio, ſiue ex crure eiuſdẽ lateris mitteretur ſanguis. accedit, quæ miſſionẽ ſanguinis ex crure ſuadeat, indicatio ſitus. quæ quanquam per ſe videri poſſet fortaſſe non adeò magni momenti, tamen cùm reliquorũ eſt ratio par: quæuis indicatio facit conſilium in hanc, aut illam partem inclinare. præcipuè cùm neq; hæc indicatio per ſe ſit adeò contemnenda. ducuntur enim proculdubio deorſum multò faciliùs ſucci, vtpote grauitatis alicuius participes, quàm ad ſuperiora retrahantur. eadem hac ratione, qua externa mala à præſcripta lege excipiuntur, cenſuit Celſus, laborante humero, venam ſecare in brachio: non eo, quod é regione eſt humeri affecti, ſed contrario. nimirũ vena humeraria ſubit in brachiũ per humerum ipſum. Quod ex Aëtio adductũ eſt aduerſus hãc ſententiã: aut intelligo dictum de ſententia Archigenis, aut contemno. Quod ex Paulo adducebamus, recipio. Nam ita fieri poſſe ſecundũ hanc ſententiã, vt in principio inflammationum ex remotiſſima parte ſanguis mittatur, inueterata inflammatione ex proxima: intelliget facilè, qui attentè vt multa alia Gal. loca, ita vel inprimis decimum cap. 13. meth. legerit, quo loco docet: non ei miſſioni, quam in principio fecerimus, inſiſtere, ſed procedente malo ad affectam partem propiùs accedere. In angina, inquit, primùm eas quæ in manibus, ſecũdò eas quæ ſub lingua ſunt. At his qui in occipite laborant: primùm eam quæ in cubito, deinde eam quæ in fronte. quæ & ipſa ſectio reuulſio eſt: à poſteriorib. ſcilicet ad anteriora, aut contrà. quam docuit Hipp. 5. aph. 68. dicẽs: Cui dolent partes capitis poſteriores, in fronte recta vena inciſa prodeſt. Vides igitur vt ſentẽtia Pauli noſtræ conſonet. Reſtat aliud quod interpretatione indiget. Dictum à nobis eſt in membrorum partitione paulò antè, ſuperiores partes ab inferioribus in regione hepatis ſeparari: ita vt cùm membra infra iecur malè affecta ſunt, ſciſſione venę in crurib. opus ſit. id quod ratione ex anatome deſumpta mõſtrauimus, & à Gal. dictum eſt apertè 6. epid. parte prima comm. 6. his verbis: Didiciſti autẽ membra ſupra iecur, venæ cubiti ſciſſione indigere: infrà verò crurum, in poplitibus nobis venam cedentibus, aut omnino ſaltem iuxta malleolos. Tamẽ libello de ſanguinis miſſ. videtur contra hanc ſententiam protuliſſe: renes vtriuſq; generis eſſe. quaſi nihil interſit, illos aut ſuperioribus, aut inferioribus membris annumerare: ſed euacuationi ſuperiori, & inferiori obediãt. Verùm iam dicã, quod res habet. Membra ſuperiora ab inferiorib. diſtinguuntur, quo loco diximus: ita vt hepar ſuperioribus annumeretur. Quare quæ prima occurrunt membra in inferioribus, renes ſunt. proinde fit, vt cùm hepar ſit membrũ vltimum ſuperiorũ, renes primum inferiorum: nunc hepar, nunc renes, terminũ huius diuiſionis Galenus dicat. Fit etiã, cùm renes, etſi ad inferiora inclinant, à ſuperioribus tamẽ non longè abſint, quanquam vtiliùs vacuãtur per inferiora: vt non tamen omnino inutiliter aliquando per ſuperiora vacuentur, potiſſimùm ſi magna in corpore redundantia ſit. quo tempore licet aliquãto magis ab affecta parte recedere. Hãc eſſe ſententiam Hipp. & Gal. intelliges ex loco citato 6. epid. vbi curans Hipp. renum dolorẽ grauẽ, inquit: Et helleboro vti, & poplitem ſecare. Gal. quoq; 13. Meth. cap. 10. inquit: Propter renes verò, & veſicam, & pudendum, & vterum, quæ in cruribus ſunt. Quin & in ipſo libello de ſanguinis miſſione, ſatis apertè hæc docuit dicens: At renes ancipites ſunt: ſiquidem ſunt infra ea quæ primò diximus, & ſupra ea quæ ſecundò. vnde ita colligit: qua de cauſa venæ ſectionibus in cubito interdum obediunt, vbi videlicet recens fuerit phlegmone, cum ſanguinis multitudine: quibus verò affectio ineſt, quam propriè nephritin nominant, eam quæ in poplite eſt, ſecare expedit, aut certè eas quæ in malleolis ſunt. ſenſit igitur Galenus hac in parte haud dubiè, vt nos ſumus interpretati. Inuoluit verò prædictis locis aliam, ad venarũ differẽtiam ſpectantem, cõtrouerſiam.

commendat omnibus his locis venæ scissionem in poplite, plusquam in malleolis. Nam hanc requirit, vbi illa deest. nihil enim aliud significant illa verba. Eam quæ in poplite est, secare expedit: aut certè eam, quæ in malleolis. quod dixit clariùs prædicto capite decimotertio meth. eas quæ in cruribus sunt, ac potissimùm quæ circa poplitem. libello de sanguinis missione, capite decimo octauo, loquens de ischiadicis, inquit: Quare secta in poplite vena cõmodior ita affectis est, quàm ad talos. in commentario etiam 6. epid. hoc idem dixit his verbis: In poplitibus venas nobis cædentibus, aut omnino saltem iuxta malleolos. Itaq; his omnibus locis apertè dicit, meliorem esse missionem sanguinis ex poplite, ea quæ ex malleolo. Tamen libello de venarum dissectione ita scripsit, describẽs has venas crurum: Tertia verò quæ est interior, ad anteriorem tibiæ partẽ procedit, ac inde ad malleolos peruenit, ad ipsum tibię extremum. hęc est ad sanguinem mittendum commodissima. Hoc falsò videtur tribuisse Galen. venæ malleoli, si vena poplitis illa est commodior. Neque verò recipiendus est, qui dixerit: esse illam venam ad sanguinem mittendum commodissimam, cæterùm non omnium cõmodissimam. Nam cùm paulò antè de vena poplitis fuisset loquutus: tamen illam ad mittendum sanguinem non commendauit. Igitur, quantum ego intelligo, hæc ita componenda sunt. vtiliùs secari venam in poplite: quoniam, cùm propinquior sit, euacuat citiùs. nisi fortè cùm reuulsionis esset necessitas multò maior: tunc enim vtiliùs etiam secaretur in malleolo. quæ vena, si facilitatem consideres, commodior est ad sectionem, quàm quæ in poplite: quoniam minùs est in carne submersa. atque hinc factum est, vt hodie in poplite nunquam secetur vena, præ insipientia, aut incuria chirurgorum: qui, quæ difficiliora sunt, fugiũt perpetuò. facilitatem igitur respexit Gal. libello de venarum dissectione, vtilitatem in reliquis. sed his ita explicatis, ad pensum reuertamur. Illud vnum superest, quod est omnium difficillimum, quodq; plærosq; neotericorum in errorem grauem coniecit, quem statim, vt hæc dixerimus, conuincemus: cur scilicet (cùm à nobis ipsis paulò antè dictum sit: à latere dextro, gratia exempli, ad venam internã cubiti sinistri non esse distantiam maiorẽ, neq; minorem venarum amplitudinẽ, quàm ad eam quæ in dextro est) potiùs iuuat sectio dextræ, quàm sinistræ? cui quæstioni videmur nos in superiori satis respondisse. si modò non sumus obliti, non alia ex causa dixisse nos, seruari debere dictam membrorum societatẽ: quã ꝙ eam seruare naturã perpetuò in bonis crisibus animaduerterimus. quod, vt mea fert opinio, nascitur ab æqualitate illa membrorũ, quam, quæ nos formauit natura, in lateribus procurauit: numeri, & magnitudinis, non instrumentorum modò, sed & membrorum principum. nam venas, arterias, & neruos ex suis principiis deducit: secundum coniugationem ramum alterum in dextram partem mittens, obiiciẽsque illi alterum ex sinistra. membris omnibus, quæ non in medio sita sunt, vt cor & pulmo, ex aduersis lateribus alia, veluti ad ponderis æqualitatem, opposuit: vt hepati lienem, dextro reni & testiculo sinistrum, atque in aliis eodem modo. tanta fuit naturæ cura in hac laterum æqualitate. vnde factum est, vt latus quodq; per se, propriam quodãmodo videatur habere dispensationem: atque ita remittat faciliùs, siquid redundans habet, aut prauum, pars quæcunque in aliam eiusdem lateris. videmur igitur inuenisse propositi problematis probabilem rationem. quod tamen neotericorum quàm plurimi aliter soluunt, nouum quoddam inducentes dogma: à quo, quantum ego opinor, Gal. sententia multum abhorret. dicunt enim seruari debere non eam rectitudinem quam in membrorum societate collocauimus, sed villorũ: eò quòd cùm venæ ex villis oblongis & transuersis constitutæ sint, constat ramum aliquem, fibrarũ oblongarũ perpetuitate, posse habere cum altero rectitudinem. quæ igitur vena, cum illis quibus pars affecta nutritur, hanc habet fibrarũ rectitudinem, secanda est de illorũ sententia. atq; hinc, dicunt, factũ est, vt Gal. aliiq; probati autores ad mittendũ sanguinem, neq; latus excedere, neq; è superioribus ad inferiora, aut contrà tendere vereantur: vt ex 13. meth. monstratum est, & ex Celsi doctrina: qui in affectione humeri, cõtrarii cubiti venam secat. quoniam

niam scilicet, dicunt, in his omnibus obseruatur rectitudo fibrarũ, quæ sola requirenda est. hinc colligunt, pleuritide affligente costas inferiores: mitti debere sanguinem perpetuò ex dextro, in quocunq; laterum inflãmatio consistat. quoniam nutriuntur omnes costæ inferiores, tam sinistræ q̃ dextræ, à vena sine coniuge: quam ex dextra parte constat trahere ortum, atq; cum venis dextræ partis habere rectitudinem. Cæterùm horum placitum pugnat cum medicis rationibus, & rei euidentia. nam cùm monstratũ à nobis paulò superiùs sit, in sanguinis missione nullam tractionem fieri à natura, docuerit autem Gal. villorũ oblongorum nullum alium vsum esse quàm tractionem, instrumẽtaq; esse hæc facultatis trahẽdi: constat, ad missionem sanguinis nihil posse conferre fibrarum rectitudinem. Præterea si, quod de mittendo sanguinem in pleuritide inferiori afferunt, verum esset: eadem ratione in affectionibus omnium earum partium, ad quas ex portis hepatis materia nutritionis mittitur, (est eius modi lien, & membra alia circa ipsum consistentia) mitti deberet sanguis ex dextra parte. mittitur enim illis alimentum ex dextra parte. Sed quod omnium apertissimè illorũ sententiam conuincit, ipsa anatome est: cui illi videntur maximè fidere. falsò enim dicunt: rectitudinem fibrarum obseruari in mittẽdo sanguinem ab autoribus. nam, vt vena dextri cubiti cum dextris & sinistris venis inferiorum costarum habeat rectitudinem: tamen humeraria dextri lateris cum humeraria sinistri apertè habet nullam fibrarum rectitudinem. nam cùm non decidantur ex radice vna, sed ex iugularium ramis: constat illarum villos ad inferiora respicientes, descendere per venæ rectitudinem ad cauam, respicientes autem superiora, reflecti versus caput per iugularem. Atqui si quis cõsideret oculatiùs, intelligat: in affectionibus hepatis nullã seruari posse fibrarum rectitudinem, maiorẽ hoc, q̃ illo latere. nam cùm ipsa venarum radix sit, cum vtroque latere habebit parem rectitudinem. Amatus quidam Lusitanus, qui nouissimè post alios omnes scripsit: inuexit nouum quoddam figmẽtum, volens nobis imponere in re euidenti. dicit siquidem, esse venæ sine coniuge à radice, qua parte oritur à vena caua, ostiola quædam, quæ, vt ille inquit, ad hiandum sanguinem aperiuntur: postea verò ita clauduntur, vt sanguinem illum receptum, non ampliùs remittere sinãt. & ita, inquit, huic venæ sine pari euenit: quẽadmodum vesicæ vrinariæ, aut cordis vasorum orificiis. Iurat hæc se vidisse Ferrariæ in duodecim corporibus hominum, & brutorum. primò ille debuisset, quandoquidem admirandi cuiusdam naturæ artificii nos admonet, dicere, qualia sint illa ostiola: an qualia in orificiis cordis, an qualia in vesica. non enim eadem omnino forma sunt in duobus his locis. Qualia sint in cordis orificiis: diximus nos tertii libri capite tertio. Qualis sit vrinæ ingressus in vesicam, capite 17. eiusdem libri. nullum tale esse naturæ opus in vena sine cõiuge, modò dicimus, quidquid Amatus dicat. adfuimus nos quoque dissectionibus: & hac in re illius testimonium nobis diligentiam peperit. tamen est tam expeditus sanguini egressus ab hac vena, quàm in illam ingressus. satius multò fuisset Amatum, & reliquos omnes, qui in hac parte sunt hallucinati: quoddã aliud, quod in dissectione apparet, cõsiderare, & quod nusquam apparet, omittere. cùm vena caua cor elapsa ad iugulum tendit, duos ramos non ineuidentes deorsum mittit per internam thoracis partem descendentes: alium dextrum, alium sinistrum, prope os pectoris. dexter mittit ramulos prope costas dextras, sinister prope sinistras, per singulas singulos: qui coeunt cum aliis qui è vena sine coniuge producti veniunt. dicti duo rami nonnunquam vnicam radicem habent in vena caua, nonnunquam duas, nonnunquã prodeunt antequam caua in ramos veniẽtes ad manus scissa est, nonnunquã ex ipsis ramis ad manus venientibus. hi rami cùm ex venis tendentib. iam in manus descẽdunt, apertissimè indicant societatẽ dextrorum cum dextris, & sinistrorũ cum sinistris, in partibus iis quas vena sine coniuge nutrit. cùm ex caua, illud saltẽ indicant: nõ opus esse vt sanguis è vena sine cõiuge ꝓdeat eadẽ via, qua in illã ingressus est, cùm ꝑ dictos modò ramos educi possit. res ergo ita habet: estq; Amati placitũ falsũ. neq; alia quæquã est rectitudinis ratio, q̃ non sit absurda: ꝑter modò dictã membrorũ

societatem, in dextra & sinistra, superiori & inferiori regione. Peragenda itaque sunt reliqua, vt diximus, & in omni pleuritide, siue ad clauiculã spectet, siue ad inferiora, mittendus sanguis est ab affecto latere. mittendus, inquam, profectò sanguis perpetuò est, quod ad ipsam attinet affectionem: non (vt Hippocrates visus est sentire 2. de ratione victus in acutis, contextu vndecimo) si dolor inferiores costas tenet, est expurgandum. Quod etiam visus est recipere Paulus lib. tertio, capite trigesimotertio dicens: Si igitur ad iugulum vsque dolor pertingit, vena incidenda iis est: si verò ad hypochondrium, purgandum est per inferna. hęc Paulus. qui tamen Galeni sententiam non reticuit, sed addidit: Recentiores autem omnibus venam secant, timentes, arbitror, ex purgatione turbationem. itaque Galenus in comm. loci prædicti, secundi de ratione victus, multò tutius esse censet, in quacunque pleuritide sanguinem mittere: propter graues noxas, quæ expurgationem promptissimè consequuntur, potissimùm in acutis morbis. quæ sententia proculdubio est multò tutior: atque ex essentia morbi ipsius, quæ inflammatio est educta. quod tamen non putauerim, antiquum medicinæ doctorem ignorasse: sed tunc temporis solùm expurgationem præcepisse, cùm hypochondria affligit dolor, & illa submurmurant. quod euidentissimũ signum est vergentis sua sponte ad intestina humoris. atque hoc, cùm nullus aut minimus pleuritidis sensus est. sunt enim hæc Hippocratis verba: Si verò sub septo transuerso fuerit dolor, nullumque ad clauiculam signum fecerit: ventrem vel nigro veratro, vel peplio mollire oportet. Hæc Hippocrates. constat verò, vt neque costę inferiores sub septo transuerso contineantur. hanc sententiam manifestè continent verba illa cõtextus sexagesimiquarti quarto de ratione victus acutorũ: Hos si ab initio purgare volueris, id ante diem quintum facito, si vẽter murmurauerit: si non, à medicamentis abstineto. quare fortasse & ipse Hippocrates, non aliter ac Galen. in omni pleuritide, quæ verè pleuritis esset, à sanguinis missione auspicabatur, quanquam aliter est illius verba interpretatus Galenus. Diximus tandem: quæ in pleuritide, & in quacũque alia affectione rectitudo seruanda sit. quare in hac quęstione nihil iam videtur desiderari.

An vtilius sit in morbis hepatis & lienis secare venam inter minimum digitum & annularem, quàm internam in cubito. Cap. V.

MOs est medicis ferè omnibus, in affectionibus hepatis & lienis, cùm euacuationes alias tentauerint: ad sectionem venę illius, quæ in extrema manu est, inter digitum auricularem & annularem, tanquam ad sacram anchorã confugere. quæ tamen euacuatio multis in locis videtur à Gal. nunc in alios autores relata, nunc damnata. libello de sanguinis missione capite 13. in calce capitis ita scripsit: Vt ex iis quę ad magnos oculorũ angulos, aut sub lingua sunt, nihil solet effluere mẽtione dignum. vt neque si quis in pedibus, aut summis manibus venam secet: quemadmodum qui lienem curari putant, ad secundum minorem digitorum secta vena. 3. de anatomicis administrationibus prope medium libri, ita scripsit: Altera parte mediam digiti medii & annularis regionem ingreditur, quam venam nonnulli in sinistra manu secantes, sinentesque sanguinem ex ea fluere, quousque vltro sistatur: lienẽ ex tali euacuatione iuuari asserunt. Ex quibus locis illud primò animaduertendum est: antiquiores medicos non esse solitos secare in his affectionibus eam, quam hodie medici inter minimum & annularem secãt, sed eam quæ ad regionem mediam inter annularem & medium. quæ, vt licet cuilibet oculis conspicere, aliquanto amplior est, ab eadem radice profecta. Perpendendum præterea: Galen. sectionem hanc damnantem pręterire, probareque in his affectionibus multò magis internam venam in cubito secari. neque hoc sine ratione: Sed quoniam, inquit, ex hac vena vtpote parua & in extremitate consistenti nihil notatu dignum potest effluere. tamen videtur huic sententiæ contrarius locus alter ex 14. cap. libri de sanguinis missione, quo ita scriptum est: Sic affecto liene æquè adiuuerit circa proximum medio digitum sini-

sinistræ manus incisa vena, atq; si internam cubiti secueris. multũ enim iuuat afflictum lienẽ sanguinis ex sinistra manu detractio. Paulus etiã 40. cap. 6. lib. ita reliquit scriptũ: In lienosis eam præcipuè quę inter minimũ digitũ & proximum medio sita est, in iecinorariis in dextra. extremorũ enim euacuatio quæ è lõginquo pręcipuè fit, efficaciorẽ reuulsionẽ facit. Quo loco cõstat: euacuationem in extrema manu probari, atq; adeò eius venæ, quæ hodie secatur: non eius, quam de sententia antiquorũ apud Gal. secari debere inuenimus. Probat tamẽ Paulus sectionẽ hanc non sine argumẽtis. Sed quãtò, inquit, vena aliqua secundũ rectitudinẽ est remotior, tantò reuellit potẽtiùs. Igitur cùm hæc vena cũ hepate aut liene habeat eandẽ rectitudinẽ, quã interna cubiti, & remotior ea sit: commodior videtur fore ad reuellendũ. Est igitur ita constituta controuersia, quantũ ego arbitror: propter eam repugnantiam, quæ in verbis Gal. videtur esse. vbi neoterici omnes legunt 14. capite de sanguinis missione, Sic affecto liene, æquè iuuerit circa proximũ medio digitum in sinistra manu scissa vena: antiqua versione legebatur, non æquè adiuuerit: dictione illa negationis malè interposita. Meliùs itaq; legunt iuniores, quanquam neq; illud, æquè, habetur in plęrisq; codicibus: sed, Sic malè affecto liene iuuerit circa proximũ medio digitum sinistrę manus incisa vena, vt si in cubito secueris internam. Igitur quantũ licet ex Gal. verbis, & ex Paulo colligere: vena interna cubiti ad effundendum sanguinẽ cõmodior est proculdubio, quoniã est amplior. paratior etiam est ad vacuãdum: quoniam est affectæ parti vicinior. in rectitudine videtur plęrisq; nihil differre: sed omnino esse secundũ eundẽ diametrũ, & secundum idem latus eadẽ vena. verũtamen reuera vena hæc extremę manus accepit iam aliquid cõmunis & externæ: quare videtur ad exinaniendum hypochondria incommodior facta. nulla re vena hęc extremæ manus venæ internę cubiti præstat, præter distantiam. distantia nihil potest conferre, pręter potentiorem reuulsionem. constat igitur aut omnino nunquã esse vtilius hanc venam secare, quàm internã cubiti: aut id eo tempore faciendum, quo maior reuulsionis necessitas occurrit. Nam si quid aliud posset venæ manus sectionẽ exigere, esset (quemadmodum multi illorum, qui hãc venam secant, dicunt) aut necessitas extrahendi tenuem sanguinem, aut metus effundendi multos spiritus. quoniã, scilicet, per latioris venæ scissionem, plus exhaurietur spiritus: & per sectionem tenuioris, meliùs percolabitur tenuis sanguis. Cęterùm hęc ratio facilè redarguitur. nam ad extrahendũ tenuem aut crassum sanguinem, ad eductionẽ multorum, paucorúmve spirituũ: amplitudo, aut tenuitas venæ non tantum confert, quantũ scissuræ ipsius tenuitas, aut amplitudo. Igitur facilius est ex vena interna cubiti educere tenuem sanguinem, & spiritus interiùs cõtinere, facta scissione breui: quàm venarum istã permutationem facere. Vna itaque superest probabilis aliquatenus ratio: reuulsio maior. Vnde perspicuum est, etiãsi concedatur venæ huius scissionem esse nonnunquam vtilem: tamen valde errare plęrosque artem medicam exercentium, qui tantum abest vt causa reuulsionis hanc requirant, vt post alias euacuationes multò viciniores, tandem ad hanc remotiorem confugiant, recedẽtes pręter omnem methodum in euacuationũ ordine ab affecta particula. Sed & vna hac ratione, quę sola videbatur superesse probabilis, videtur Galen. contraria concludere: quòd scilicet, quanquam, quod ad loci distantiã attinet, vena hæc esset ad reuellẽdum potentior, tamen cùm propter stricturam non possit notatu dignum effundere, ad omnem euacuationẽ videtur ignobilior. est enim necesse, vt notatu dignum prodeat: & ad euacuationem, & ad deriuationem, & ad reuulsionẽ. Igitur quandò reuulsionis non est insignis necessitas, non dubium quin sectio venæ in cubito præstantior sit. cùm verò reuellere studemus magis, longinquitate iuuante scissionem venæ in manu, amplitudine scissionem venæ in cubito: vtrisque rationibus paribus, vtriusque est par vtilitas, vt à Galeno dictum est. Quare vt semel dicam, si nunquam plus confert scissio venæ in manu, quàm scissio venæ in cubito: cõsultum est nunquam hanc requirere, vtpote difficiliorem, & maiori indigẽtem artis opera: balneo scilicet & aliis, quò notatu dignum exeat aliquid.

Adde plærosque autores, quin & ipsum Auicenam, in curatione inflammationum hepatis & lienis, venæ in cubito scissionem præcipere: hanc tacere, quam dixit Paulus, vtpote non minùs conferentem altera, si propter maiorem reuulsionem vsurpetur: atque, quod ad locum attinet, plus. sed considerationes alias visus est præteriisse. obiiciunt nobis (satis certò scio) ipsum in operib. euidens experimentum: iactant enim experimento vidisse se, esse hanc scissionem in his affectionibus præsentaneũ remedium. Quod proinde putauerim factum, quòd ad extremum tandem mali solent missione hac sanguinis vti: cùm aut salus propè est, aut mors. cumq; ex aliis venis præ timiditate, perpetuò modicum educant: tamen cùm ad hanc veniunt, permittunt immersa manu in calidam copiosiùs fluere. Superest ex hac disputatione, vt caput tandem concludamus. scissionem venæ in manu, ea quæ in cubito fit, (cæteris paribus, hac vna in re consistente discrimine, de qua modò disputamus: nam quod in quantitate, & occasione est, non debet adscribi venæ scissioni) plærumque inutiliorem esse, rarò æquè vtilem, vtiliorem nunquam. quare de his hactenus.

An liceat refrigeratis secare venam. Cap. VI.

PROHIBET Galen. in refrigerationem patientibus mittere sanguinem, multis in locis. libello de sanguinis miss. cap. 6. ita scripsit: Si verò horum nihil sit, cęterùm hyems regióve sit natura frigida, vel natura quoque hominis frigidior: refrigerantur grauiter toto corpore, quibus sanguis mittitur, & accidunt nonnulla quæ fortem sequuntur refrigerationem symptomata. Præterea, regionis frigus aut temporis, prohibent missionem sanguinis: ergo multò magis intemperies frigida laborantis. cùm enim sanguis non modò nutrimentum præstet corporis partibus, sed calor quoque naturalis perseuerantiam ex eo obtineat, dicente Galeno eodem libello: cõstat missionem sanguinis esse auxilium refrigerans. quare refrigerationem potiùs augebit, quàm vt sanet. Tamen contrà videtur esse: quòd Galen. 8. meth. capite 4. sanguinem mittere festinanter præcepit in laborãtibus diaria febre ex cutis obstructione: at verò promptissima obstructionis in cute causa est, occurrens frigus. Sed & ipsa ratio conuincit: non modò mitti debere sanguinem, vbi adest refrigeratio, sed & præproperè faciendum. quia obstructio prohibet occultum humorum effluuium. Hoc cohibito, necesse est corpus redundare succorum multitudine. quæ vt in omnibus dispositionibus est periculosa: ita vel maximè in obstructione, quippe quæ omnium maximè, prohibens ventilationem, facit putredinem. Itaque vbi obstructa ex frigore cutis est, oportet sanguinem mittere: & quòd in ea dispositione statim redundant humores, & quòd redundantes facillimè putrescunt. Quare perperam imperiti medici vulgo persuasere: cùm aliquis frigus tota cute sensit, ac deinde ex obstructione in febrem lapsus est, à missione sanguinis esse cauendum: non distinguentes, sit ne affectio qua laborat, calida, an frigida: sed solam febricitandi occasionem respicientes. Sed rem ita oportet distinguere. si affectio quam curamus, frigida est, vt si quis, gratia exempli, intemperie frigida laborat: solùm calidis est agendum, & cauendum à missione sanguinis, quippe quæ refrigerans est auxilium. Cæterùm si affectio calida est, & refrigeratio causæ antecedẽtis tantùm habet vicem: nihil nocebimus, missione sanguinis extinguentes febrem, & præcauentes redundantiam, & permutationem ad putridam febrem, si modò adhuc diaria est. nam procatarcticę causæ, vt dicitur 4. meth. cap. tertio, curationis indicatio nulla est. sed omnis eius indicatio, ipsius affectus est. Igitur cùm refrigeratio solam attingit cutem, mittendus sanguis est. sentitur eo tempore statim febris, aut saltem mordax per totum corpus sensus: propter retentionem excrementorum fumidorum, quæ per cutem expirabant. Tamen, cùm refrigeratio lædit etiam viscera, ac penitiores partes: omnium maximè fugienda est missio sanguinis. Consequitur hos ægrotantes tum per totum corpus sensus frigoris, tum etiam respiratio frigida, rara, & parua: pulsus quoque imminuti vsus.

Vtrum sit magis periculosum in grauidis: sanguinem mittere, an expurgare. Cap. VII.

MVLTIS videtur maiori cum periculo mitti sanguis in vtero gerentibus, quàm si purgentur, de sententia Hippocratis. quandoquidem ille permittit expurgari in mediis prægnationis mensibus, primo aphorismo quartæ sectionis: tamen sanguinis missionem toto tempore prohibet. Nullo enim tempore excepto, inquit, mulier vtero gerens sanguine misso ex vena, abortit, & magis, si fœtus sit maior, 32. aphor. quintæ. Tamen opinio hæc longè abest à sententia Auerrois, qui 7. collectaneorum cap. 4. ita scripsit: Dicit Hippocrates, vtero gerens nō debet vacuari, nisi quando embryonis virtus fuerit fortis (ita enim lego, quāquam aliter inuenio scriptum: sed apertus est in codicibus error) hoc est à quarto mense vsque ad septimum: nisi humores fuerint furiosi, & pharmaciā concedit tunc. ego autē dico, quòd phlebotomia, quando adest repletio, qua embryo non indiget, non est mala: sed pharmaciā non credo ad bonum peruenire finem. imò necessariò lædit embryonem: eò quòd in se substantiam habet venenosam, & fortasse faciet malos humores fluere ad embryonem, vt ipsum lædant. Præterea medicinæ purgantes, sunt medicinæ prouocantes vrinam: & quod vrinam prouocat, est de genere prouocantium menstrua: & quod menstrua prouocat, abortum facit. Hæc Auerroës. quibus apertè declarat suam sententiam, neque sine argumentis: esse nempe semper missionem sanguinis minùs periculosam expurgatione, in grauidis. Quam sententiam ego probo. Verùm lubet rem magis distinguere. Constat ex his locis, quæ ex Hippocrate attulimus: expurgationis tutissimum vsum esse in mediis mensibus, magis periculosum in primis, vltimisque: sanguinis missionis tutissimum in primis, magis periculosum in vltimis, in mediis medio modo. Itaque quò maior est fœtus, eò habere periculi plus. quandoquidem sanguinis missio nocet subtractione alimenti: expurgatio agitatione. quò fœtus est maior: eò pluri eget alimento, ac proinde eò magis læditur illius subtractione. conturbatio facit abortum: diruptis acetabulis, quibus pendet ex vtero fœtus. dirumpuntur autem hæc facillimè & primis, & vltimis mensibus: in his præ siccitate, in illis præ humore, & mollitie. Igitur differentia temporum talis est. Ex qua sunt qui colligant: vt expurgatio periculi plus habet primis mensibus, quàm sanguinis missio, ita sanguinis missio mediis & vltimis. Quia in mediis expurgatio est tutissima: in vltimis sanguinis missio valde periculosa. atque inde rursus colligunt: plus periculi esse in sanguinis missione, quàm in expurgatione. quia pauciorib. mensibus cōmodè suscipitur, quàm expurgatio. Sed si quis rectè ꝑpendat, hi falluntur in ipsa cōsequentia. Nā cur, si sanguinis missio in vltimis mensibus fit maximo cum periculo, proinde & cum maiori quàm expurgatio? multum enim interest: missionem sanguinis, quæ fit mensibus vltimis, conferre cum ea quæ aliis, aut cum expurgatione. Igitur nobis aliter dicendum est. Quocunque tempore vtraque euacuatio fiat: aut vtriusque par est necessitas, quod ad affectum attinet, aut impar. si hoc: cuius minor est necessitas, ea euacuatio maiori cum periculo suscipitur. si par est necessitas vtriusque: ego potiùs consulerem, sanguinem mittere. quoniam, vt Galenus inquit 11. comm. 2. de ratione victus acutorum, sanguinis missio, vel cùm minus auxilium est, probari debet: quia est multò tutius, nedum cùm par vtriusque necessitas. Atqui quoniam horum fides ex his quæ de vtriusque auxilii natura dicta sunt, pendet, cursim prætereo.

De sanguinis missione vsque ad animi deliquium. Cap. VIII.

GALENVS multis in locis suadet sanguinem mittere vsque ad animi deliquium: libello de sanguinis missione capite 11. primo aphor. comm. 23. 9. meth. capite 4. & aliàs sæpè. Quod tamen auxilium multis aliis autoribus videtur suspectum, propter periculum. Celsus lib. 2. cap. 10. disserens de missione sanguinis, inquit: Semper finis faciendus est antè quàm anima deficiat. Atqui paulò antè in eodem capite dixe-

rat: Satius eſt enim primùm leuare ægrotantem, deinde perpurgare: quàm ſimul omni vi effuſa, fortaſſe præcipitare. Hoc quoque videtur Auicena formidare: qui magis amat multiplicationem numeri, quàm quantitatis, vt cum illo loquar. Atque proinde hoc aliquis prudenter putet dictum: partitam miſſionem ſanguinis, quanquam ſit aliquanto impotentius auxilium, quàm copioſa ad vacuandum (nam ad reuellendum efficacior etiam eſt) tamen eſſe tutius. Sed addit Celſus argumentum aliud, dicens: Quòd ſi in cura quoque aquæ, quæ inter cutem eſt, ita reſpondet, quantò magis neceſſe eſt in ſanguine reſpondeat? 6. aphor. 27. Quicunq; ſuppurati aut hydropici vruntur: purè aut aqua vniuerſim fluente, omnino intereunt. quanto igitur, inquit Celſus, veriſimilius eſt poſſe hoc contingere: effuſo aceruatim humore, naturæ familiariſſimo. Præterea dicere quiſquam poſſit: in nulla affectione habere locum hanc tam profuſam euacuationem. nam neq; in ardentiſſimis febribus, neq; in vehementiſſimis doloribus: in quibus tamen fieri deberet, ſi modò dixiſſet Galen. vera. qui in commentario primæ ſectionis aphor. 23. in ardentiſſimis febribus, & vehementiſſimis doloribus nihil adeò commendauit: quàm ſanguinem mittere vſque ad animi deliquium. Sed ardentiſſimæ febres illæ videntur dici, quibus nullæ ardentiores: continuæ ſcilicet biliosæ. in his verò conſtat, vt plærique dehortentur mittere ſanguinem: vt quòd conferat nihil, quin potiùs effrænatam reddat bilem. Licet hoc legere in curatione huius febris apud Auicenam: cuius opinionem inſequuti ſunt plæriq;, ducti hac eadem ratione. Alii etiam, quòd à Galeno dictũ ſit, quarto de tuenda valetudine: Recedentibus humoribus plurimùm à natura ſanguinis, cauendũ à venæ ſciſſione eſſe. quodq; libro decimo meth. eos qui valde calidi & ſicci ſunt, atq; ita affecti, non poſſe habere robur virtutis dixit. Quare in illo febrium genere nunquam conſtare vires contendunt. atque ita excluſas videri ardentiſſimas febres, non ſolùm à ſanguinis miſſione vſque ad animi deliquium: ſed omnino à ſanguinis miſſione. Iam verò de doloribus primo de curandi ratione ad Glauconem capite decimo tertio ita ſcriptũ eſt: Ita etiam, ſi vehementiſſimæ vigiliæ, aut dolor intenſus ægrotum infeſtant: cauendæ ſunt copioſæ ac multæ euacuationes. Igitur in vehementiſſimis doloribus non habet locum euacuatio vſque ad animi deliquium. Hæc præcipuè viſa ſunt difficilia in hac ſententia. quæ tamen non ſubuertunt Galeni ſententiam. nam vt ipſemet diſtinguit 12. meth. capite quinto, duplex eſt deliquium animi. Quoddam quod Græcis λειποψυχία dicitur: quoddam quod ſyncope, hoc eſt præceps virium lapſus magnúſque: illud eſt deliquium, quo qui correpti ſunt, facilè recuperant vires, quodq; propriè animi deliquium appellatur, leuiúſque multò eſt ſyncope. Sunt qui ita diſtinguant hæc deliquia: vt lipothymia aut lipopſychia ſit caſus animalis virtutis, & ſyncope vitalis. Quorum ſententia mihi placet. quandoquidem vitalis facultas animali fortior eſt, obſiſtitque iniuriis plus. proinde antequam vitalis inſigne aliquid perpetiatur, incipit animalis deficere: patiente nihilominus vitali, ſed leue deliquium. ad quod vſque cenſeo ægrotantes deducendos: non enim ad ſyncopen. Quanquam, vt mox dicemus, expetitur in hoc auxilio refrigeratio totius corporis habitus. quam refrigerationem conſtat eſſe paſſionem facultatis vitalis: eſt enim calidi innati. quare videri poſſit alicui, hîc paſſionem facultatis vitalis expeti, haudquaquã animalis. Tamen hîc nihil eſt ſcrupuli. non enim nego expeti per ſe paſſionem facultatis vitalis, putà refrigerationem. ſed deliquium, nimirum ſanguinis miſſio, per ſe lædit facultatem vitalem. ita enim par eſt: cùm euacuet ſanguinem, & vitalium ſpirituum copiam. Tamen hæc læſio, antequam deliquium vitalis faciat, refugere facit calorem ad cor. cerebri verò facultas, ſtatim ac deſtituitur à calido innato, deficere incipit: cùm quoniam cerebrum per ſe eſt frigidum & exſangue, atque ideo ſummopere indiget cordis ſuppetiis, tum propter ſenſus acrimoniam. Itaque paſſio incipit à facultate vitali: tamen deliquium facultatis animalis anteuertit defectionem vitalis. in quo affectu, haud dubiè intelliges, conſenſum eſſe grauiorem propria paſſione. Nam propria facultatis vitalis paſſio, eſt refrigeratio: animalis conſenſus, eſt defectus. Itaque quod ad modum quo hæc fiunt, attinet, ita habet. quoniam verò fieri poteſt, vt in aliquo tam ſit inſigniter fortis animalis potentia, vt antequam ipſa deficiat, vitalis inſignem noxam perpetiatur: non eſt expectan-

expectanda incautè sensus conturbatio, sed attrectandę arteriæ sunt, aduertendúsque animus est pulsuum mutationibus. Cæterùm neque quodcunque deliquium animi terminus euacuationis sit. nam si ex metu, aut conturbatione ventriculi statim ægrotans animo linquitur: iacens in lecto continendus ægrotans est, & mittendus sanguis. Igitur euacuationis, de qua loquimur, terminus est deliquium animi leue, cæterùm ex euacuatione factum. quod quoniam leue est: tollit periculum, quod Celsus pertimescit. quòd si tamen cui videtur consultius, etiam si id deliquium non sit graue, tamen cōsistere infrà, rursusq; euacuationis necessitatem repetitione complere, insequutor illud præceptum: melius est infrà consistere, quàm exquisitissimè euacuare.
10 Intelligat hic Galenum non vti hac missione sanguinis, propter sanguinis effusionem solùm: sed ipsum per se deliquium procurare, quò frigore recreet facultatem intemperie calida penè confectam. atq; ita deinde aut aluum fluere faciat, aut vomitum, sudorémve excitet copiosum, quo febris extinguatur. quæ omnia deessent, quantumuis euacuaretur multùm, ac citò: nisi ægrotans animi deliquium incurrerit. Neque verò mirum est hydrope laborantem, vtpote cui facultas, cùm in eum statum venit, est debilissima, ex confertim facta aquæ, quæ totam ventris regionem obsidet, profusione mori: febricitantem verò cum robore magno (nam talem expetimus ad hoc auxilium) ex sanguinis missione semel facta animo linqui, non etiam perire. Quòd verò à Galeno hoc auxilium in ardentissimis febribus præ omnibus est com-
20 mendatum: interpretantur plærique de synochis febribus, quæ continentes appellantur. accipiúntque ansam interpretationis ex nono meth. vbi ita scripsit: Maximum hoc, vbi valentes vires sunt, continentium febrium remedium. quo loco in solis continentibus, quales biliosæ nunquam sunt, videtur hanc euacuationem probare. Has itaque dicunt ardentissimas. Est enim aliarum nullis, quàm his, copiosior calor: etiamsi mordacitate à biliosis superentur. Adducuntur etiam in hanc sententiam argumentis, quæ paulò superiùs proposuimus. Verùm ego aliter interpretor: opus esse scilicet sanguinis missione vsque ad animi deliquium, in ardentissimis febribus. atqui quò ardentiores sunt, eò magis: modò adsit facultas quæ ferat, sit quantumuis febris biliosa. quid enim aliud nomine ardentissimarum febrium intelligam? Præterea si
30 rationes perpendis: tunc quoque quæ dico, clariùs intelliges. Noui enim (inquit) eorum quosdam necessariò perfrigeratos ex lipothymia: ac toto corpore exudantibus liquoribus, aluo rupta celerrimè morbo liberatos. Vsurpatur ergo vt refrigerans auxilium: quod superiùs monstrauimus. at verò refrigeratione, non dubium est, quin magis opus sit in causo bilioso, quàm continente febre. Sed dicit iterum: In quibus tibi sanguinis ferueſcentis copia apparet, quàm ocyssimè eos vacuare conator, priusquam in principem aliquam partem ingruat. Cùm ergo humor propter feruorem paratus est ingruere in partem principem, vacuandum est ad lipothymiam vsque. Sed constat: quantò maius periculum talis impetus impendeat ex bile, quàm ex sanguine, cùm mobilior tenuiórque succus sit. neque verò pertimescendum est: ne bilis effræ-
40 nis fiat educto sanguine. non enim, per deum immortalem, in continuis febribus, quæ putrescentem in vasis bilem habent, sanguis sine bile prodit: neque syncerior post euacuationem bilis est. Nam neque si ex congio, diluto vino pleno, dimidiam liquoris partem subtrahas: meracius vinum fiat, aut dilutius. quare agitandæ bilis propter missionem sanguinis nulla ratio est. Est tamen cùm possit natura mouere, ita vt fit: quia euacuatione reddita est potentior supra residuū. Atq; ita, si fortuna tulerit, vt aliquod princeps membrum insigniter debile sit: ex accidenti fiet, vt impetum bilis excipiat. quare talibus neque in ardente febre, neque aliàs aliquando tam copiosam consulo euacuationem: sed iis, quibus nulla debilitas in principibus membris est. in his enim mouetur bilis aut ad intestina, aut ad ventriculum, aut ad cutem: deiicitúrq;,
50 aut euomitur, aut exudatur. Sed dices: quid, quòd febricitantibus ex bile non potest constare facultas? non video, cur non. siquidem homo, cui in solidorum temperie constet facultas: potest ex erratis circa victum, ex multo esu, gratia exempli, biliosorum, magnam bilis copiam congerere. In exquisita sanè febre & ex bile, & continua: rarò aut nunquam putauerim fieri posse, vt tantùm facultas constet. siquidem cùm plurimùm recedit humor à natura sanguinis, missionem sanguinis denegat. Sed fe-

bres continuas ex bile, non exquisitas illas quidem, cæterùm quæ biliosæ sint: sæpè putauerim cum robore coniungi. negauit Galenus robur inesse iis qui valde calidi sicciq́ue sunt, & ita affecti. Ego de illis tantùm loquor, qui ita affecti sunt: etsi tales non sint natura. vnde patet: mitti posse sanguinem vsque ad deliquium animi in ardentissimis febribus, siue ex sanguine, siue ex bile consistant, modò constet robur. tales quoque febres sunt, & quæ cum carbunculis consistunt. quare illis etiam hoc auxilium confert. 14. meth. cap. 11. Dolentibus quoq; parte aliqua vehementer, mittendus tam copiosè sanguis est: sed non omnibus. fieri enim potest: vt mittatur sanguis propter dolorem, aut propter affectionem aliam, quam dolor comitatur. vt cùm febricitat aliquis, habetq́;, vt superueniens symptoma, intensum dolorem: sanguis quidem propter febrem mittitur, non propter dolorem. qui eo casu potiùs subtrahit de quantitate euacuationis, quàm vt tantam copiam exposcat: quia scilicet dolor per se est in valde prosternentibus vires. atqui hoc præcipitur primo ad Glauc. Est tamen cùm mittitur sanguis propter dolorem. atqui tunc quoque causa doloris consideranda est. Si enim ex fluxu fit iam concitato: constantibus viribus, mittendus sanguis est vsque ad animi deliquium. speramus enim fore, vt ita dolor sustollatur. Si verò ex pura intemperie, frigida præcipuè: nihil minùs amat, quàm missionem sanguinis vsque ad hanc metam. Nam curationis gratia nihil alienius est his doloribus, sanguinis effusione: quæ tamen confert, etsi ex nudo frigore dolor fiat, præcautionis gratia. tamen euacuatio quæ ita fit, non debet vsque ad animi deliquium deduci. reuulsio enim est sola, reuulsionem verò partita euacuatio potentiùs operatur. sed de sanguinis missione vsq; ad deliquium animi satis multa diximus.

Quando vtendum est vtraque euacuatione, vtram sit conuenientius antecedere. Cap. IX.

VIDERI possit alicui, Hippocratem Galenúmque, cùm sanguinis missionis, & expurgationis occurrit necessitas par: nunc à missione sanguinis auspicari, nunc ab expurgatione. quandoquidem sexto de morbis popularibus, comm. 1. aphorism. 6. Iuuenes (inquit) veratro vti, & poplitem incidere. Quarto etiam de ratione victus in acutis aphorismo 21. cùm de ægritudinibus, quæ vtroque auxilio egent, disserat Hippocr. Galenus primis commentarii verbis ita inquit: Catalogus est morborum, qui primùm sanguinis egent missione, deinde ab ea purgari. Vnde aliquis colligat: si morborum, in quibus præmitti debet sanguinis missio, catalogum facit: non in omnibus præmitti debet. Cæterùm hæc leuia sunt, quæque nullam habent euidentiā. multò clariùs illud in contrariam sententiam dictum est ab Hippocrate eodem loco: Sed venæ sectio in his præferenda est. Quod dictum, vt neque illud Galeni, non ita intelligo, quòd in his præferri debeat, in aliis secus: sed quòd illi ferè morbi sint, in quibus vtriusque euacuationis occurrit simul necessitas. atque perinde dictum est, ac si diceret, catalogum facit eorum morborum, in quibus non solùm expurgandū est, sed mittendus etiam sanguis. quod vt diceret: In quibus, inquit, sanguinis missio antecedere debet expurgationem. quasi notissimum per se sit: si vtroque auxilio est vtendum, missionem sanguinis conuenientiùs præire, quàm subsequi. Tale enim esse putabat Galenus hoc, quàm notissimum inquam. nam in cōm. prædicti loci, sexti epid. ita inquit: Quòd si vtroq; auxilio ipse homo indigeat, à venæ sectione incipiendū esse manifestum est. Quare si quid quod cōtrarium videatur significare, autoris verba continent: vides, vt sapientissimus commentator fuerit interpretatus. Verùm quando res tam est nota, vt de illa Galenus ne disputauerit quidem: satis nobis pro leui hac quæstione sit, rationem vnicam illius dictis addere. Expurgatio vtiliùs suscipitur post sanguinis missionem, quàm antea: sed sanguinis missio post expurgationem minùs necessaria est, quàm antequam sit expurgatū. igitur multò commodiùs suscipitur sanguinis missio ante expurgationem: quàm expurgatio ante missionem sanguinis. Postquam enim sanguis missus est, euacuata copia, ac deonerata natura, viis redditis laxioribus: nō dubiū, quin meliùs expurgatio fiat, vtpote quæ & ipsa per se citra pharmacum, solet missionem sanguinis consequi. multis enim aluus humectatur,

aut prouocatur vomitus, aut sudores fluunt. igitur expurgatio meliùs fit misso sanguine, quàm eo non misso. sanguis verò tantò incommodiùs euacuatur, cùm expurgatum est, quàm antea: quantò minùs commodum est, purum sanguinem euacuari, quàm impurum. itaque quando vtriusque euacuationis simul occurrit par necessitas: non parum peccauerit, qui missionem sanguinis vsque ad factam expurgationem distulerit. Nam præter cætera, sanguinis missio fit citiùs, tutiùs, & cum minori apparatu, quàm expurgatio. sed de tam leui controuersia non dicam plura.

An ad expurgandum opus sit tanta facultate, quanta ad mittendum sanguinem. Cap. X.

10

CELEBRATISSIMVM est apud Galen. & à nobis antea dictum: affectus præter naturam exposcere auxilia medicinalia, virtutem non exposcere, sed permittere. itaque exposcit morbus speciem auxilii: sanguinis, inquam, missionem, aut expurgationem, aut aliquod aliud. virtus definit quantitatem: quoniam pro modo virtutis, plus aut minùs vtendum est his remediis. itaque requirere pharmaci expurgantis exhibitionem, virtutis robur, & illud non exiguum, constat: cùm in magnis auxiliis sit. An verò tantum requirat, quantum sanguinis missio, est in controuersia. Nam ab altera parte est, quòd Galen. vt superiùs à nobis dictum est, scopum mittendi sanguinis robur virtutis dicit: atq; vbicunque de mittendo sanguine loquitur, nihil præter virtutis defectum pertimescit. Præterea sanguinis missio, est sanguinis euacuatio, humoris naturæ familiarissimi, atque admodum necessarii: expurgatio est extractio noxii humoris. Constat verò vt plus oporteat debilitari facultatem, effuso humore tam necessario & bono: quàm humore neque naturæ tam familiari, neque adhuc integro, sed putri. Sanè sanguis cum tanto virtutis periculo funditur: vt si quod pharmacum extractorium sanguinis est, idem statim sit venenum. libello de expurgantium medicamentorum facultate: Et in mittendo sanguine præceptum est à Galeno ægrotantis pulsum manu tenere, & in illius mutationes animum intendere. quoniam scilicet facillimè per incuriã fieri potest præceps viriũ lapsus, immodica sanguinis quantitate effusa. Ergo maiori virtute est opus ad ferendũ missionẽ sanguinis, quàm expurgationem. Contrà videtur aliis: opus esse maiori vi ad expurgãdũ. quia quanquã p sanguinis missionem sanguis euacuetur: non euacuatur syncerus, sed permixtus etiam cum noxii humoris non parua portione. Et quanquã natura humoris, qui effunditur, nonnihil faciat ad virtutis exolutionem: multò plus putant facere molestiam, & grauitatem symptomatum, quæ ex medicamentorum vsu semper fiunt. Addunt sanguinis missionẽ vnico modo nocere, nẽpe vacuãdo: expurgationẽ duobus, vacuando, & alterando. sunt enim medicamenta omnia expurgantia, calidæ & siccæ naturæ: quæ per se (vt Gal. inquit libello quos & quando purgare conueniat) semper nocent ægrotantibus. quæ etiam, vt dicitur 6. epid. comm. 5. eò tantummodo non dicuntur venena, quòd temporibus quibusdam proficua fiant. Est ergo hic vsus maximè pertimescendus. de quo à Cornelio ita scriptum est: Omne eiusmodi medicamentum quod potui datur, non semper ægris prodest, sanis semper nocet: 2. lib. cap. 13. Plato ad finem dialogi de natura inquit: Tertia motionis species aliquando iis, quos vehemens cogit necessitas, vtilis: aliter verò nullo modo ei qui mentem habeat suscipienda. medicorum illa purgatio est, quæ pharmacis fit. Morbi enim, nisi qui magna habent pericula, pharmacis irritandi non sunt. Hipp. libello de medicamentis expurgantibus, vsque adeò illorum vsum reformidat: vt in acutis febribus, illis nunquam vtendum esse, vsque dum febres remiserint, decernat. Cùm ergo ex assumptione pharmaci magis videatur corpus permutari, & perturbari: videtur etiam necesse esse maiori virtute ad illius vsum, quàm ad missionem sanguinis. Adde: ex errore qui contigerit in expurgatione, minùs emendari posse noxas, quàm ex errore in sanguinis missione. Nam etiamsi sanguis mitti incipiat, vel citra virtutem: non admodum graue periculum est. potest enim sisti: cùm videbitur aut virtus labascere, aut permutari color. At verò quod semel deuoratum est pharmacum, non possumus rursus educere. quòd si ad vomitum cogimus, neq; id sine periculo fit: quin nimia humorum copia vomitum

medicamenti consequatur. Ergo his omnibus rationibus videtur effici: maiori virtute opus esse ad expurgandum. Sed controuersia ita constituta est. Quid alii dicant de hac quæstione, non curo: quid ego sentiam, breui dicam. Priora argumenta mihi videbantur probare, ad mittendum sanguinem opus esse maiori virtute. Nam quanquam medicamenta per se deiicerent virtutem alterando: tamen ex accidenti iuuant magis, euacuando noxios humores. Reliqua omnia argumēta illud monstrāt, debere nobis, cùm expurgationem aggredimur, constare: magis esse virtutem necessariam ad sustinendum, quàm in missione sanguinis. quia si semel erratum sit, non est tam promptum emendare. Sed multum interest ita dicere: aut, maiori virtute esse opus. Itaque virtus debet magis constare ad mittendum sanguinem. sed debet magis constare: esse vim quæ toleret, cùm accingimur ad expurgandum. Neque verò admodum est intellectu difficile, si quis animum iis quæ modò diximus, aduertat. Nam cùm ad vnumquodq; auxilium certus quidam virtutis gradus necessarius sit, atque is ipse qui à medico requiritur, coniectura quadã inuestigetur: fieri potest, vt ad expurgandum minori facultatis gradu contenti simus, tamen vt in hoc ipso cognoscendo maiorem coniecturæ euidentiam desideremus. quoniam scilicet, si coniectura nos fallit, minùs emendari potest malum: quàm si ea virtus, quam ad mittendum sanguinem necessariam esse censemus, tam integra non adsit, quàm adesse putamus, quum primùm sanguinis missionem iniungimus. Itaque ad expurgationem nõ adeò magnum virtutis robur requirimus: tamen coniecturam necessariæ virtutis eò clariorem esse optamus, quò difficilius est, vbi voratum est pharmacum, factũ infectum reddere. Eisdem de causis inconsultum esse puto: expurgationem vsque ad animi deliquium aliquando tentare ducere. Nam quanquam dictum est ab Hipp. 23. primæ aphor. Deiectiones non multitudine sunt æstimandæ, sed si talia deiiciantur qualia expedit, & facilè tolerant. atque, vbi vsque ad animi defectionem expedit ducere, faciendum etiam hoc, si æger possit tolerare. Gal. etiam in comm: In maximis doloribus nullum maius noui remedium, quàm vsque ad animi defectionem euacuare: adhibita distinctione, an mittere sanguinẽ, an expurgare oporteat vsq; ad animi defectionem. Sed non video, qua ratione possit non esse temerarium: aggredi expurgare vsque ad animi defectum, cùm non possit cohiberi cùm res exposcit. Præterea non putauerim posse quenquam exquisitè metiri quantitatem pharmaci: quæ possit perducere vsque ad deliquium animi, & non vltra euacuare. Præterea de quantitate hac oportet aliquid detrahere, propter symptomata: alioqui æger à quantitate euacuationis coniectus in deliquium animi, grauitate symptomatum confectus periret. id quod docet Galen. libello de venæ sectione aduersus Erasistratum cap. 10. his verbis: Ingens præterea in propinationibus pharmacorum expurgantium periculum est: quòd vel non commouetur purgatio, vel quod in aluum attractum est, non facilè excernitur, vel cum dolore, morsibus, torminibus, perfrigeratione, pulsuum interceptionibus, ac animi defectionibus excernitur. itaq; de sententia Galeni ingens periculum est cum animi defectu expurgari.

De præparatione humorum arte facta ad expurgandum, & an sit semper attenuatio. Cap. XI.

SI morem eorum qui superiori seculo quæstiones medicas scripsere, essemus insequuturi, & omnia quæ ab illis dicta sunt, repetituri: longum sermonem, satis certò scio, essemus modò exorsi. Sed faciemus vt quàm breuissimè dicantur ea tantummodo, quæ ad rei huius plenam intelligentiam videbuntur necessaria. Galenus vbi vbi de expurgatione loquitur, docet: expurgationes non illotis, quod aiunt, manibus aggredi, sed humores ad expulsionem præparare. Est hoc receptissimum ab omnibus autoribus citra controuersiam: sed qua ratione præparari debeant, nõ adeò conuenit. Sed alii extenuatis perpetuò humoribus: alii nunc extenuatis, nunc redditis crassioribus, fieri commodam præparationem profitentur. Galenus libello quos & quando, de hac præparatione ita loquitur: Oportet autem priùs crassos humores attenuare & secare, atque etiam lentos, & meatus per quos illi transsumuntur & trahuntur,

huntur, aperire. Talem itaque docet preparationem facere: qui neque hîc neque alibi generandæ crassitudinis ad hanc rem meminit. 2. aphor. com. 9. quo dicitur: Corpora quæcunque quis purgare voluerit, oportet fluxa facere: Si quis enim (inquit) extenuet incidatque crassos atque lentos humores, qui in corpore sunt, & meatus aperiat: rectè in omnibus purgatio procedit. Sed melius fortasse fuerit: vt confirmetur hæc sententia, ratione ex ipsa rei natura petita. Expurgatio fit, tractis succis vi medicamentorum. sed reliquis paribus, eò faciliùs extrahuntur, quò sunt tenuiores. nam eò etiam sunt fluxiores: vt monstrabimus paulò pòst, loquentes de vocata superpurgatione. Huc enim referetur tota causa: quò bilis prodeat ante pituitam, & hæc ante atram bi-
10 lem. ergo extenuatione debet medicus vti semper, in præparandis humoribus: siue illi crassi natura sint, siue tenues. crassitudo enim perpetuò officiet: tenuitas nunquam potest nocere, etsi sit succus euacuandus tenuissimus. Proculdubio ita sensit: qui in acutis morbis nonnunquam in ipso principio, turgente scilicet materia, etiam sine præparatione expurgandum suasit. ac multò magis Galenus, qui, Nisi quis, inquit, nactus fuerit occasionem aquam mulsam exhibendi, in qua hyssopum, origanúmve, aut tragoriganum incoctum fuerit, vel pulegium. Constat hos morbos ex tenuibus succis pendere: in quibus tamen attenuantia dari iubet. quoniam scilicet, vt Galenus inquit eodem commentario vigesimo quarto primæ aphor. Hæc igitur abesse oportet: humores autem, quàm maximè fieri potest, esse fluxui paratos, hoc est tenues &
20 nullum lentorem participantes. Aliter sensit Auicena, qui Fen prima quarti capite de curatione vniuersali febrium putridarum, ita scripsit: Et digestio quidem in crassa, est æquatio eius cum subtiliatione: in subtili est æquatio eius cum ingrossatione. Itaque huius autoris sententia est: humores tunc optimè ad expulsionem præparari, cùm reducuntur ad mediocritatem substantiæ. ad quam reductionem constat crassa attenuari, & tenuia crassescere. hanc sententiam insequentes, qui in schola barbarorum nutriti sunt, vtuntur hodie serapiis nunc tenuantibus, nunc crassitudinem inducentibus: illis in morbis pituitosis, & melancholicis, his in biliosis. vtuntur exempli gratia in illis oxymelite, in his serapio acido simplici: putantes quidem illorum multi hoc crassitudinem inducere. sed falluntur. nam acidum simplex refrigerat, sine crassitu-
30 dine, cùm aceto sit incidendi vis. quare non sunt audiendi, qui, quò Galeni nimis videantur studiosi: acidum omnino secludi volunt, oxymeli illi perpetuò præferentes. cùm tamen non dubium sit: quin in ardentissimis febribus maior illius vsus sit, quàm huius. sed modò non loquimur de materia medicinali: sed illorum sententiam enarramus, qui ad mediocritatem substantiæ reduci debere putant succos expurgandos. cuius sententiæ hæc sunt, vt vulgatissima, ita firmissima argumenta. faciliùs expelluntur quæ mediocris substantiæ sunt, quàm quæ tenuia: ergo melius est succos mediocres fieri, quàm tenues. quòd verò meliùs expellantur mediocria, probant exemplo illorum, quæ proiiciuntur: quæ contingit difficilè proiici, vel quia grauia admodum sunt, vel quia nimis leuia, vsque adeò vt impetum non recipiant. Præterea
40 argumentantur, minimè attenuandum esse, quoniam oportet nos perpetuò naturam imitari: illa verò, quæ coquuntur, perpetuò facit crassescere. Addunt, tam tenues esse posse succos: vt imbibantur in poros tunicarum, & propterea minùs commodè expellantur. Argumenta hæc quanquam firmissima sunt eorum, quæ illi proponunt: tamen nequaquam sunt solutu difficilia, si semel opinio intelligatur. Quò ergo intelligamus, prosit ne tenuitas semper ad expulsionem facilem, an nonnunquam obsit: considerandum est, quadrifariam rem aliquam expelli alicunde posse. vel enim impulsu proiicitur: vel est succus qui fluit, aut suo pondere, aut successione eius quod euacuatur, aut vtcunque aliter: vel exprimitur de vase aliquo compressione ipsius vasis: aut à re aliqua, virtute trahendi prædita, extrahitur. Quod impulsu proiicitur, con-
50 stat duplici de causa posse malè proiici: aut quia nimis renititur, vt lignũ graue, & crassissimus succus: aut quia facillimè cedit, vt leuis festuca. quæ, quia nõ resistit, impetũ non concipit, & tenuissimus succus, qui diruptus facilè non truditur vi impellentis. succis qui fluũt: his quoque aut crassitudo obstat, aut tenuitas. Nã crassi succi hærentes non fluunt: tenuium, quoniam in arctos poros imbibuntur, bona pars manet. propterea vtrem, plenum pice aut oleo, nunquam possis integrè purgare. Quæ ve-

rò compressione expelluntur: hæc, quò minus resistunt, eò exprimuntur faciliùs. vt & illa, quæ extrahuntur virtute aliqua extractoria. Igitur succi qui euacuantur, aut venarum compressionibus, aut virtute trahente, tenuitate egent: quæ impulsu, mediocritate substantiæ. Propterea quæ de venis expelluntur, attenuari perpetuò à medicis debent: quippe quæ expelluntur, partim à virtute naturali expultrice, cuius motus compressio est, partim extrahuntur medicamenti trahentis vi, vt nono lib. monstraturi sumus. quę verò de thorace excreando reiiciuntur: tũc expelluntur commodissimè, cùm mediocris sunt consistentiæ. proinde fit, vt cùm inter præparandum humores ad expulsionem, attenuantibus vtamur semper: tamẽ eclegmata sputum promouentia, nunc sint attenuantia, nunc crassitudinem inducentia, pro modo materiæ morbi. Sed roget nos aliquis: nunquid potionũ, quæ crassitudinem inducũt, nullus vsus est, præterquam in thorace? Est sanè aliquis. cogimur enim sæpè succos venarũ crassos reddere: vt in his qui propter nimiam illorum tenuitatem exoluũtur facilè, & cùm cohibemus immodicas euacuationes, aut fluxiones. Sed modò hoc vnum diximus: ad præparandum succos, quò rectè cedat euacuatio, nunquam crassitudinem inducentibus vtendum esse, præterquam in thoracis affectionibus. Illud quod de concoctione dictum est, propria indiget disputatione: propterea seorsum hoc docebitur sequenti capite. interim citra demonstrationem dicimus: omnia quæ coquuntur, ex tenuioribus reddi crassiora. atque ita naturam crassitudinem efficere, cùm coquit: tamen medicum non debere perinde facere. non enim medicus & natura operantur propter eosdem fines, sed longè diuersos. pręparat enim medicus, quò euacuet: natura, quò retineat, & sibi commodũ nutrimentum faciat. natura siquidẽ, quidquid coquitur, curat sibi simile reddere. quod cùm non potest propter ineptitudinem materiæ, quam commutat, consequi, & humor ipse consequutus est optimam concoctionem, quam potuit: tunc demum ipsa natura veluti desistens à commutatione, ad expulsionem conuertitur. proinde ante humoris concoctionem, nũquam natura adminiculatur euacuantibus. quoniam scilicet eo tempore aliò intendit. explicat Galen. comm. 22. sectione prima aphor. Constat ergo, cùm medicus & natura propter contrarios vsus operentur: non mirum esse, si procedant contrario modo. natura scilicet crassitudinem inducente: medico attenuante. Sed hæc quæstio quò clarior euadat, proxima eget, ad quam proinde iam venio.

An concoctio semper crassitudinem pariat. Cap. XII.

VT autor est Aristot. 4. lib. meteoron cap. 2. in vniuersum omnia quæ coquuntur, ex tenuioribus crassiora redduntur. itaque concoctio, quemadmodũ Galen. etiam docet, omnia cogit, ac crassescere facit. neq; hæc sententia euidentia caret: si quis naturam concoctionis, & modũ quo fit, consideret. Dicente Aristotele (à nullo enim commodiùs, quæ ad philosophiam spectant, peti posse puto) concoctio est perfectio à calido innato ex oppositis patibilibus. fit autem concoctio hoc modo. cùm omnia quæ coqui possunt, constent calido, frigido, humido, & sicco: calor cuiuscunque rei est, qui continet humida & sicca imperfecta mistione. cùm ergo contingit natiuum calorem imbecillum esse: contingit statim malè siccas & humidas partes in mistione contineri. non enim continentur rectè ab imbecillo calore: & propterea humor redundat incontentus in rebus crudis & putribus. in vtrisq; enim debilis est naturalis calor: & ideo vtraq; harũ corruptionum emendatur concoctione, cruditas inquam, & putredo. quoniam per concoctionem perficitur augetúrq; calor: & humidũ ad perfectam mixtionem cum sicco reducitur. constat perfectionem, quam comparat res quæ coquitur, esse in incremento caloris naturalis, & ex oppositis patibilibus: & toto tempore quo res coquitur, calorem in opposita patibilia operari. interim absumitur totus humor inutilis, & malè contentus: reliquum humoris miscetur cum terreis partibus. Igitur resolutis tenuissimis partibus, & reliquis permistis cum partibus terreis: constat rei, quæ coquitur, fieri crassitudinem. Sed neque in hac sententia Arist. & Galeni voluit Auicena acquiescere, quin potiùs Fen prima 4. cap. de curatione vniuersali febrium putridarum, aliter commentus est: fieri nempe concoctio-

coctionem nũc crassitudine, nunc tenuitate aucta, prout res quæ coquitur crassa est aut tenuis. vt capite proximo de illius opinione diximus, referentes illius verba. Putant enim omnes illius asseclæ, in cõcoctionibus naturam modò crassitudinem, modò tenuitatem augere: atque ita medicum nunc debere hoc, nũc illud facere: parum intelligentes nõ oportere, vt natura & ars in hac parte eodem modo procedant: quin potiùs rationi magis esse consentaneum, vt contrario modo, cùm propter contrarios fines operentur, vt vltimis verbis proximæ quæstionis diximus. Sed melius fuerit autoris verbis omissis, contrariæ sentẽtiæ argumenta proponere, si quæ sunt non contemnenda. Multa, dicũt, per concoctionẽ genita, tenuiora sunt illis, ex quibus generãtur. Nã chylus ex pane fit, & sanguis ex chylo, & ex sanguine spiritus. Tamẽ spiritus sanguine, & hic chylo, & chylus pane tenuior est substantia. Igitur non perpetuò concoctio crassitudinem auget. præterea vrina cruda est, cùm aut nimis est crassa, aut nimis tenuis: cocta cum substantia mediocris. & vt vrina nimis tenuis, dum coquitur, crassa fit: ita nimis crassa, dum coquitur, attenuatur. Adde videri alicui posse, ea quæ coquuntur, neque crassa, neque tenuia fieri: sed talia perseuerare qualia à principio fuerint. Nam neque ratione eorum, quæ separantur de re quæ coquitur, neque ratione eorum quę retinentur, videtur in crassitudine permutari. vtraq; enim videntur æqualiter crassitudinem ab altera parte, atque ab altera tenuitatem facere. videtur res cocta, quia resoluitur humor malè cõtentus, crassescere: sed tenuari, quia secernuntur fæces crassæ. Non aliter, propter ea quæ retinentur, vt crassescent tenuia cum crassis: ita attenuabuntur crassa cum tenuibus permista. Videntur ergo quæ coquuntur hac ratione: aut omnino non permutari, aut mediocritatem consequi. Hæc argumenta, & illius verba, interpretes Auicenæ in mille barbaras commentationes coniecerunt. est qui dicat, alimentorum quæ in humano corpore coquuntur, quædam conuerti in membra dura, aut partes crassas, cuiusmodi sunt ossa: quædam in substantias tenues, cuiusmodi sunt spiritus: alia in mediocres, cuiusmodi sunt caro & pinguedo. quæ ergo in crassa conuertuntur, omnia concoctione crassescere: atque de his loquutos fuisse Aristot. & Galenum. Reliqua attenuari, atque ita concoctione non crassescere, verè dictum esse. ô pulchrum conciliatorem. profectò est hæc interpretatio ineptissima. Nam quæ vniuersè protulere autores: qua ratione cogantur de his aut illis tantùm intellexisse? an dici potuit clariùs quàm necesse est cocta crassiora, & calidiora esse? Adde Arist. demonstrasse, quæ coquuntur, crassescere, ab efficiente concoctionis causa sumpto argumento (quoniam, inquit, calor res omnes reddit calidiores, & sicciores, & magis crassas) non ex his quæ per concoctionem generantur. Est alter qui acriùs videtur commentatus, sed falsò nihilominus, dicens: rem propriè subiectam concoctioni nõ esse eam, quam communi sermone coctam dicimus, vt panem, carnes, aut pomum, aut quodcunque tale, sed partes illius humidas. quare cùm humidæ partes perpetuò permisceantur cum crassis, fit (inquit) vt quod propriè concoctionem accipit, perpetuò crassescat. tamen res quæ coquuntur, modò crassescant, vt cùm ex medulla os fit, modò attenuẽtur, vt cùm ex sanguine spiritus. Sed hic non videtur legisse Arist. citato nuper loco, quo ita scripsit: Concoctio est perfectio à naturali & proprio calore ex oppositis patibilibus: hæc autem sunt, propria vnicuique materia. hactenus Arist. quibus verbis apertè docet: propriam materiam esse opposita patibilia, hoc est, humidum & siccum, nõ humidum tantùm. Quod intelligentes alii dicũt, subiecta coctioni esse humidũ & siccũ: & alterum illorũ semper attenuari, atq; de eo sententiam Aristotelis & Galeni veram esse, alterum crassescere. & rem ipsam totam quæ coquitur, modò crassescere, modò attenuari. sed hi (vt neque priores) non loquuntur ad mentem autorum. apertè enim Aristoteli & Galeno, cùm dicunt res per concoctionem crassescere, sermo est de rebus ipsis quæ coquuntur, non humidis aut siccis, in illis, partibus. Illud enim dicitur actione aliqua crassescere: quod post eam actionem crassum dicitur. Sed à Galeno ita dicitur 2. prog. 33. Concoctiones autẽ crassas reddũt non vrinas solùm: sed & deiectiones iis, qui bene coquũt in ventre, & sputa peripneumonicis & pleuriticis, & pituitã in catarrhis & grauedinibus, & lippitudinẽ in oculis, & pus in vlceribus. itaq; ipsum sputũ, non humida in illo pars crassescit: siquidem quod coquitur, illud idem crassescit. Nos ergo

nullam harum commentationum insequimur, sed ipsam per se autorum sententiam amplectimur, dicentes: res omnes concoctione crassescere. Nam quanquam ex pane fiat chylus, qui pane est tenuior: tamen nostra sententia non redarguitur. excernuntur enim ex pane multæ fæces: quod supererat secretis fæcibus, concoctione crassitudinem comparauit. Atque illud tantùm est coctum: reliquum secretum, vt inutile. eodem modo de vrinis crassis, quæ dum coquuntur, tenuiores videntur fieri, sentiendum est. Crassescit enim reuera propria liquoris substantia: sed tota vrina tenuior fit, secretione crassorum humorum, qui cum liquore erant confusi. Hæc verò quæ secernuntur, non sunt rei, propriè subiectæ concoctioni, pars: sed propriè illi passioni subiectum dici debet reliquum, quod secretis excrementis idoneum est ad concoctionem. A quo, facta etiam omni excrementorum secretione, constat: aliquid necessariò, toto tempore concoctionis, vi caloris actum effluere. atque ita rem ipsam quæ coquitur, crassescere, non causa eorum quæ excernuntur vt recrementa (nam hæc nihil detrahunt propriæ substantiæ crassitiei, aut tenuitati) neque ratione eorum quæ manent permista: sed ratione earum partium, quæ quanquam vtiles sint & concoctioni idoneæ, actione caloris absumuntur. Hîc oportet meminisse illius quod in tertio huius operis libro diximus, disputantes de crassis vrinis: posse succum aliquem habere crassitudinem ratione propriæ substantiæ, quod est esse crassarum partium, aut permistione rei alterius crassæ, quæ non est propriæ substantiæ crassitudo. cuius distinctionis si non sumus obliti, nihil ampliùs desiderat præsens disputatio. amittit enim vrina (vt res alia quæcunque potest) concoctione crassitiem, quam habet ex permistione substantiæ alterius: sed propriam non potest. quin potiùs rei, quæ coquitur, substantia semper redditur crassa.

Sit ne concoctio ad expurgationem necessaria, si succus non turget. Cap. XIII.

SCRIPTVM est ab Hipp. 1. aphor. 22. Cocta medicari, & mouere, non cruda: neque in principiis, nisi turgeant. plurima verò non turgent. Qua sententia apertè vt in aliis innumeris locis Hipp. docet: non esse vtendum expurganti medicamento ante concoctionem succorum. sed quatenus sit necessaria concoctio ad expurgationẽ, vocatur in dubium. An eatenus, vt nunquam sit aggrediendum expurgare ante concoctionem, nisi succi turgentes sint: an aliquando liceat, sed raro: an aliquo modo liceat, aliquo modo secus. Nonnulli sunt qui contendant: omnino nunquam licere expurgans medicamentum propinare, ante concoctionem, extra turgentiam. quoniam dicunt vniuersalis assertionis vim habere sententiam Hippocr. qua edixit: non mouendum cruda. & si quæ alia foret expurgandi occasio: vt turgentiam excipit, illam videtur excepturus. Præterea tam multis in locis, tam diuersis, tam constanter, hoc idem ab Hippocrate & Galeno scriptum est, nullius alterius expurgandi temporis facta mentione: vt hinc haud dubiè videatur constare, hanc fuisse illorum sententiam. vigesimo quarto aphor. primæ particulæ, In acutis passionibus raro, & in principiis, pharmacis vti. Galen. in comment. In longis morbis semper oportet concoctionem expectare: in acutis verò cùm turgent, & in ipso principio possumus medicamentis purgantibus vti. quarto aphor. decimo: Medicari in valde acutis, si materia turget, eadem die. cunctari enim in talibus, malum est. quarto de ratione victus com. quadragesimo tertio Galen. ita scripsit: Quòd corpora expurgare cauẽdum est, omnino apparente cruditate in succis, docet. libello etiam quos & quando, hoc idem docet. sunt præterea innumera alia loca, in quibus partim licere purgare cùm adest turgentia, partim non licere nisi adsit, dicunt grauissimi autores. Tamẽ qui purgationem sine concoctione, aut turgentia permittat, est nullus locus. Addunt his rationes ab eisdem autoribus petitas. renitente natura euacuationi, non potest ea bene succedere. sed cùm humores non sunt cocti, retinentur à natura. ergo natura, vsque dum cõcoctio est facta, retinens renititur trahentibus medicamentis. quare necesse est (dicunt) vt similia consequantur symptomata illis, quæ fiunt dato pharmaco sano homini: vt scilicet pharmaco non valente extrahere proprium humorem, illic quia non est,

est, hîc quia retinetur à natura, carnes sanè colliquentur. vnde tormina, mordicationes, vertigines, &c, quod est multò deterius, conuulsiones. Aut ergo hæc accident: aut saltem extrahetur plus boni succi, quoniam hic coctus est, quàm mali, qui crudus est, & non cedit. cùm verò succus est coctus: aut si incoctus sit, non retinetur, quod ex turgentia cognoscimus (fit enim turgentia membris hinc inde expellentibus, quò à se excutiant) natura adminiculatur expulsioni. cùm succus morbi coctus est, quia non potest ampliùs emendari: desistens à concoctione natura, conuertitur ad expulsionem. Turgentem materiam, quia non potest ferre illius acrimoniam, aut multitudinem, expellit. quare in his rectè cedit expurgatio, alioqui nullatenus. Præterea hu-
10 morum concoctio in venis, similis est concoctioni inflammationis, conferente Galen. tertio de præsagitione ex pulsibus capite 6. & primo de differentia febrium: Sed ea quæ inflammata sunt ante concoctionem, nec medicamento, nec aliter soluuntur: nec, si seces per medium inflammatam particulam, quidquam materiæ fluxionis possis detrahere. Ergo simile quiddam contingit in morborum initiis. De inflammationibus quidem dictum est hoc ab Hippocrate 4. de ratione victus in acutis contextu 22. his verbis: Quicunque ea quæ inflammantur, morborum inter initia parãt medicamento soluere, eius quod intentum inflammatúmq; est, nihil auferunt. Galenus in commentario sententiam transfert ad omnes morbos, pendentes ex materia, quæ debeat coqui. Præterea si quæ medicamento vtitur materia cruda in morbo
20 soluendo per concoctionem: nõ potest non prorogari morbus. Nam quemadmodũ dicitur contextu 44. quarti de ratione victus acutorum: Si quid moueris circa ventrem, vrina non coquetur, sed febris citra tum sudorem, tum iudicationem, in longũ protrahetur tempus. Galen. in commentario monstrat: purgationes concoctionibus aduersari. quia concoctioni confert quies, & modicus calor: purgantia sunt immodicè calida, & vehementer mouẽt. Ergo rectè hi videntur colligere: si morbus coquendus est, nunquam aggrediendũ esse expurgare. Sed coquendus est, quicũque est crudus, & non turget. ergo nullus admittit expurgationem, præterquam qui coctus est, aut turgens. Aliter interpretatur Auicena sententiã hanc Fen 4. primi c. 3. dicens, Gal. sensisse: in morbis longis perpetuò expectari debere concoctionẽ, in acutis non per-
30 petuò: sed nonnũquam licere vacuare inter initia, præcipuè verò cùm turget materia. Permotus est ad hanc interpretationem, quantũ ego intelligo, illis verbis, quæ retulimus ex 24. primæ sect. quæ eadem dicit libello quos & quando cap. 5. ita scribẽs: In his autem qui iam ægrotant, in longis semper oportet concoctionẽ expectare: in acutis autẽ cùm turgẽt, inter initia potest fieri purgatio. tamẽ Auicenæ sẽtẽtia est, citato loco: in quocũq; morbo nõ turgente melius esse concoctionẽ expectare, si modò liceat ꝑ facultatẽ, & morbi magnitudinẽ. Sed si, inquit, nõ fuerimus securi, quòd virtus vsq; ad maturitatis horam perduret: euacuabimus eã. Hãc expurgationem, quæ ante concoctionem fit, vocant Auicenistæ cum suo autore minoratiuam: alteram, eradicatiuam. de hac dicũt sententiam illam, cocta medicari, esse vniuersalem: non de mino-
40 ratiua. vocant in suam sententiam Galen. comment. 29. secundi aphor. vbi inquit: Melius est in principio vacuare, quò minorem iam factam materiam faciliùs possit natura coquere. constat enim ex his verbis, vt nonnũquam expurgauerit Galen. non solùm ad extirpandũ morbũ, sed etiam ad detrahendum aliquid quantitati materiæ. neque verò hîc videtur locum habere solutio ea, qua passim vtuntur contrariæ sententiæ assertores: dictum scilicet id esse, cùm materia turget. Nam cùm turget materia: non est spectanda illius concoctio. Quòd verò hîc loquatur de morbo, in quo expectari oportet concoctionem materiæ, palàm faciunt sequentia verba: Quò minorem iam factam materiam faciliùs possit natura coquere: & ipsius Galeni enarratio. Habet enim sententia: Cùm inchoant morbi, si quid videtur mouen-
50 dum, moue. illud, Si quid videtur mouendum, ita enarrauit Galenus: Non, si materia turget, moue, sed si qua est salutis spes, moue. Sed confirmant hi suam sententiam his argumentis. si quis laboret febre, & crudus adhuc succus sit, sed sit illius tanta copia, vt non sit spes, fore, vt natura possit illam vincere, nisi aliquantum deoneretur, neque alia quæquam se exhibeat deonerandæ naturæ via, præter expurgationem: quid faciendum? an non expurgandum est? vt dicebat Galenus, quò reliquum

possit natura coquere. non, dicunt: sed qui in hoc malo constitutus est, vt insanabilis est prognosticis relinquendus: scientibus nobis, vt habet Galen. comm. 29. 2. aphor. morituris non esse adhibendas manus: ne, vt dicitur 9. capite vndecimi meth. remedia quæ multis fuere auxilio, apud vulgus infamemus. Sed alii, quanquam difficilem putent hanc constitutionem, non tamen adeò grauem, vt destitui oporteat ægrotantem: quin potiùs & prudens, & pium putant consilium Thucydidis, quod Galenus ipse commendat decimo meth. capite decimo: agentes aliquid vel periclitari. Quibus enim (inquit) alia non est salutis via, & ea quæ est vnica, dubia est: necessum, arbitror, his est aduersos periculis ire. & paulò infra: Quantò itaq; satius est aliquid bona cum spe facientes, vel periclitari: quàm sine spe certò perire: tantò satius est, potentibus præsidiis pugnare, quàm nihil agere. Idem est consilium Celsi, quod & Thucydidis, decimo capite secundi, vbi scripsit, de simili quodam agens discrimine: Satius est anceps auxilium experiri, quàm nullum. quid quod ab Hippocr. vniuersè dictum est? πέπονα φαρμακεύειν, καὶ κινέειν, μὴ ὠμά, id est, cocta medicari, & mouere, non cruda. Est qui respondet artificiosè, non, vt illi, distinguens minoratiuam ab eradicatiua (hoc enim plurimùm sapit barbariem) dictum esse ab ipso Galeno in innumeris commentariis: nullam sententiam Hippocr. quamuis vniuersè prolata sit, vim habere vniuersalis, sed doctrinalis vocatæ. atque omnia curationis præcepta cedere præcepto subueniendi ei, quod magis vrget. hoc enim est præceptum summum tertio methodi; potissimùm cùm virtus labascit. cùm decimotertio meth. capite nono, prima omnium indicatio sit à virtute. quid, nónne illa sententia vniuersalis est? ὑγραὶ πᾶσαι δίαιται τοῖσι πυρεταίνουσι συμφέρουσιν. quam ita transferũt (& translatio consonat magis cum enarratione Galen. quàm cum autoris verbis) Victus humidus febricitantibus omnibus confert. tamen Galenus statim excipit propter contrarias indicationes hydropicos, qui febricitant. itaque nullum tale præceptum inuiolatum est. Hæc omnia tam sunt Galeni doctrinæ & rationi medicæ consona: vt nullus contrariæ sententiæ assertoribus supersit proteruiendi locus. nisi dixerint, rectè quidem hæc dici, si in homine illo quem descripsimus, aliqua esset dubitandi occasio: sed nullam esse talem. quin potiùs euidenter intelligi: nihil euacuari posse, quin homo iuguletur. Hìc ergo constituta tota controuersia est: An intelligi possit ex ratione, aliquando, cùm neque concoctio sit, neq; turgentia, tamen posse expurgationem aliquo pacto hominem iuuare. quod si semel monstratum fuerit, erit mihi hæc sententia probabilior. Primùm omnium illud satis constat: licere vti in morborum principiis, antequam materia coquatur, expurgatione, cùm ea vt reuellens auxilium suscipitur præcautionis gratia. Nam ab Hipp. quarto de ratione vict. acut. sexagesimo quarto ita scriptum est: Hos si ab initio purgare volueris, id ante diem quintum facito, vbi venter murmurauerit: si non, à medicamentis abstineto. Verùm si murmurauerint, fuerintq; excrementa biliosa: scãmonia mediocriter purgato. quantum verò ad aliam pertinet curationem, quàm maximè exhibere tum potus, tum sorbitiones, vt meliùs æger habeat, nisi remissione facta decimam quartã fuerit egressus. Galenus in comm. inquit: Oratione, morbum ante decimumquartum diem coqui non posse, significat. Purgat igitur Hippocrates in morbo coquendo non ante decimumquartum diem, ante quintum. quin etiam paulò infra Galenus comm. septuagesimosexto inquit: Prima interdum die, & secunda, & quarta, & interdum quinta, medicamenta dedimus: & non in quarta solùm, quomodo is dixit. Tamen in his locis fit expurgatio, vt diximus, reuellens: quam proinde expedit in principio fieri. Sed & cùm euacuationis gratia expurgamus, ego non video, cur tam sit inopinabile, hominem illum, quem ante concoctionem metu multitudinis expurgari dicebamus, pharmaco iuuari. An quoniam, vt illi dicebant: plus extrahitur boni succi, quàm inutilis? dubium id quoque. sed vt ita fiat, cùm constat virtus in essentia, tamen periculũ subit, quia aggrauatur: iuuant tales euacuationes quàm maximè. sæpè hoc accidit phlebotomiis admodum proficuis: vt plus boni extrahant, quàm mali. An quia dictum est ab Hipp. non cedit cruda passio? scis: illud de inflammationibus dictum esse. translata est sententia ad febres, fateor: sed quanquam ratio est similis, non est par. Nam vides quantum intersit ad facilem eductionem: succos esse in paruis venis, aut in magnis. At, dicis, euacuationes impediunt concoctiones.

conce-

concedo. ergo non est vtendum ea ante concoctionem. nego. nam istud est legitimè curare: sed quod magis vrget, subuertit nonnunquam legitimam curationem. Impedit potus frigidæ concoctionem: tamen tam ardens potest esse febris, vt ad illam propinādam cogamur. Sanè ista ratione omnem etiam alimentorum exhibitionem sustuleris. Omnia enim impediunt concoctionem. constat arbitror iam, non tam esse euidens, hominem illum moriturum: quin potiùs dubiam, sed aliquam tamen esse salutis illius spem. sed ne omnia respondendo pagantur, demōstro: succedere nonnunquam posse expurgationem, citra concoctionem, aut turgētiam. Est, cùm natura adminiculetur euacuationibus humorum, neque coctorum, neque turgentium. igitur
10 assertio est vera. Propositio monstratur. nam fieri potest: vt natura humorem incoctū propter malitiam velit expellere, & tamen propter multitudinem mouere non possit. quo tempore constat futurum: vt non turgeat succus, cùm is non possit à natura moueri. &, vt natura adminiculetur euacuationi, cùm illa non retineat, quia vult retinere, sed quia non potest expellere. quòd si non admittis hypothesin, considera sæpè fieri euacuationes symptomaticas vocatas: in quibus natura expellit, quæ propter malitiam, aut multitudinem non potest retinere. tamen quæ ita expelluntur, non semper turgent, cùm imminent illæ excretiones. Constat igitur nonnunquam naturam velle expellere ante concoctionem, & tamen succum non turgere. quo tempore adminiculabitur natura concoctioni, & ita rectè poterit succedere expurgatio. & fortasse mi-
20 nimū euacuabitur vtilis succi, & noxij plurimum. Ergo constat, non esse tam euidens periculum expurgare ante concoctionem: vt si illam nullo modo datur expectare, (nam si expectare licet, hoc perpetuò consulerem facere) non liceat expurgatione vti. sed hæc quæstio nacta iam est iustum finem.

An expectanda sit ad expurgationem perfecta concoctio, an sufficiat manifesta. Cap. XIIII.

QVÒD quidem expectanda concoctio est ad expurgationem, eliciunt ex Hippoc. & Galeno omnes. quanta verò concoctio expectanda sit, dicit nullus: estq; quod
30 nos addamus. Possit videri alicui, satis esse ad expurgandum, si semel apparuerint concoctionis signa: neque opus esse, vt perfectæ cōcoctionis signa se exhibeant, eò quòd Hipp. 4. de ratione victus in morbis acutis context. 43. ita scripsit: οἷσιν δ' ἐν ἀρχῇ τὰ οὖρα νεφελοειδέα ἢ καὶ παχέα, τούτοισι δὲ ὑποκαθαίρειν, ἢν καὶ τἄλλα συμφέρῃ. id est, quibus in principio vrinę nebulosæ & crassæ sunt, hos, si reliqua annuant, purgare oportet. Iubet itaque purgare cùm apparet in vrina crassities, aut nebula. sed vt videre licet primo de crisibus capite decimoseptimo, vbi distinguit Galen. signa concoctionis manifestæ, & obscuræ, & perfectæ: crassa vrina obscuræ concoctionis est signum, nebula manifestæ, sed nondum perfectæ. Igitur cum signis concoctionis imperfectæ præcepit Hippocrates purgare. hoc idem videntur significare Galeni verba quædam, in comment. quadragesi-
40 moquarto eiusdem libri, vbi ita scripsit: Quòd verò iubet non purgare eos, quibus adest cruditas omnimoda, aut (vt alij transferunt) extrema: ipse reddidit causam epilogisticam magis, quàm analogisticam. Hæc sunt Galeni verba. quibus constat ex sensu Galen. Hippocratem non præcepisse expurgare cum perfecta concoctione tantùm: sed interdixisse expurgationem, dum omnimoda cruditas adest, non alioqui. quare manifesta concoctio satis erit ad expurgādum. Neque verò quidquam aut additum est, aut non fideliter scriptum in translatione. nam & Græca litera habet κελεύει μὴ φαρμακεύειν, ὅταν ἐστὶ ἀπεψία παντελής. sed & rationibus est quòd certemus. materia tota non coquitur secundum omnes partes simul: sed propter inæqualitatem, quæ in ipsius partibus necessariò est, alia coquitur ante aliam. vsque adeò, vt, dicente Galen. libello de
50 temporibus morborum, vel ad ipsam inclinationem relinquatur aliquid coquēdum. ergo fieri potest: vt, dum maxima humoris pars coquitur, aliqua portio cocta sit. quare, cùm quod coctum est, non ampliùs expediat detineri: vtilius videtur in ipso incremento partitè, siue minoratiuè (vt illi dicebant) expurgare. Adde, quòd si in incremento non licet, quia non adest perfecta concoctio, vti expurgatione: nullo tempore morbi videtur expediens futura, aut omnino habitura locum. non enim in principio,

quia eo tēpore extrema cruditas est: non in incremento, quia nōdum est integra concoctio: neque in statu, quia est tempus iudicij, & quæ iudicātur, mouere non licet: neque in inclinatione, quia neque quæ iudicata sunt. & propterea, vbi semel morbus in inclinatione est: non ampliùs expurgatione indiget. non enim potest æger mori, tertio de crisibus. Ergo nullo tempore videtur expurgatio locum habitura: si ab incrementi tempore secludatur. hæ itaque rationes videntur probare: sufficere concoctionem manifestam ad expurgandum. Sed contrà est, quòd Hippocr. cocta medicari iubet. cocta verò sunt: non quæ coquuntur, sed quæ iam sunt consequuta concoctionē. Galen. apertiùs libello quos & quando: Ii verò qui aliqua in parte corporis hæserunt, neque vllo alio auxilio, neque medicamento mouendi sunt, priusquam concocti fuerint. Hæc Galen. sed qui coquuntur, nondum sunt concocti. Sed & eædem rationes, quæ docuere, expectandam esse concoctionem: videntur docere, expectandam esse perfectam. nam vt natura non adminiculatur in principio, quia non coxit: ita neque in incremento, quia adhuc coquit, &, dum coquit, retinet. vsquequo enim conuertitur ad expulsionem, non desistit à retentione. sed vsquedum desistit à concoctione, non conuertitur ad expulsionem. ergo vsque dum perfecta est concoctio, non adminiculatur natura expulsioni. quòd verò secundò argumentabamur: Expurgationes contrarias esse concoctioni, & propterea in morbo cuius concoctionem spectamus, expurgandum non esse: non videtur minus incommodum, concoctionem expurgatione interturbare, cùm fit, quàm antequam inceperit. imò verò si quis consideret exactè, multò grauius. Potest enim natura dato pharmaco in principio, materiæ quā præ multitudine non fuerat aggressa, minoris iam factæ reliquias deducere ad concoctionem: sed cùm iam aggressa est, nihil iuuata à pharmaco, deturbatur à concoctione. Præterea expurgare oportet medicum, vt videt naturam ipsam expurgare. propterea enim diximus medicum expectare debere concoctionem, cùm legitimè operatur: quoniam natura expectat, cùm non cogitur aut multitudine, aut vitio humoris ante tempus commodum euacuationes, symptomata facere. Sed natura non expectat solùm concoctionem: sed & perfectam concoctionem, cùm non prouocatur priùs ad expellendum. itaque cùm ante perfectam concoctionem expellit: non seruat familiarem sibi ordinem, sed propter irritamentum operatur. ita scriptum est à Galen. 3. de crisibus cap. 6. Et hæc quidem optima crisis est: fit enim morbo iam cocto. Si verò vel propter magnitudinem, vel motus celeritatem, vel propter aliquod aliud irritamentum, ante statum iudicari morbus cogatur: tantò hæc optima crisi deterior erit, quantum vigorem anticipauerit. Ergo medicus quoque, cùm licet ei legitimè operari, debet expectare perfectam concoctionem. est igitur ita constituta controuersia: in qua ita censeo. In morbis acutis, nisi turgeant, aut vrgeant succi (vt proxima quęstione exposuimus) oportet expectari perfectam concoctionem. quoniam & ipsa natura in his morbis post perfectas concoctiones, solet crises perfectas facere: quæ præcedentibus expurgationibus impedirentur. In longis verò morbis, etiam legitimè operanti licet expurgare cum concoctione manifesta. quoniam in hoc morbo neque ipsa natura reseruat ad vnicam iudicialem euacuationem succos: & his morbis raro vna expurgatio est satis, sed commodum est paulatim expurgari, vt coquitur. nihilominus & ipsi acuti morbi, cùm vrgent, possunt nos ad expurgationem cogere in incremento. si enim & omnino sine concoctione cogit, & cum mediocri coget. Quare cùm aliquibus difficile videatur dicere, quo morbi tempore expurgatio fieri possit: nobis inuentæ iam sunt occasiones, quibus in omnibus temporibus ea vti licet. Nam in principio, & incremento, si turget, aut vrget: in fine status, si natura segniùs mouet, aut omnino non mouet: & in inclinatione, eodem modo. Nam quanquam non possit æger mori vi morbi inclinantis: tamen potest mori permutatione morbi facta ex prioris reliquiis. nec solùm hoc, sed & soluta iam febre expurgandum est, si quid intus manet causæ. quod docet cognoscere Hippocr. 6. epid. part. 2. his verbis: At si quid eorum quæ fluunt intus relinquitur, promptum. sitis intus relicta, & oris exiccatio, & insuauitas, & inappetentia eodem modo. quia scilicet (vt alibi dicitur) quæ relinquuntur in morbis, recidiuas faciunt. Sed videtur esse contra nostram sententiam, illud quod adduximus ex Hippocrate, quarto de ratione victus. nam illic Hippocrates artēpe

pertè loquebatur de morbis acutis. nam in longis non apparet vrina nebulosa in principiis. Sed ego sentētiam illam ita interpretor: cùm trifariam dicatur principium (primo de cris. cap. 19.) ita illic intellige, in principio, id est, paucis quibusdam diebus. nam in prima aggressione febris putridæ, aut in principio totius morbi, non potest apparere nubecula. crassam vrinam, intellige illic dici mediocrem, vt à Galen. 4. aphor. 77. nebulam generatim, vt significat etiam id quod pendet, vt 2. progn. 29. Itaq; crassam & nebulosam habere signa perfectæ concoctionis. dici verò in principio: quia, quanquam status iam sit, in paucis admodum diebus apparet, cùm morbus sit acutissimus. Non itaque docet illic autor ille, quisquis est, (nam & hoc est dubium) purgare ante
10 concoctionem perfectam. Quod à Galen. comm. 44. dictum est: docet non expurgare, cùm omnimoda adest cruditas: propterea ita dictum puto, quòd hoc vnum perpetuum est & inuiolatum: eum qui legitimè operatur, non expurgare quando omnimoda adest cruditas. Quòd verò nisi cum perfecta concoctione expurgandum non sit, etiam in curatione legitima non est perpetuum: sed distinctionem habet, vt explicuimus. quam Galen. non distinguens, vniuersim explicuit, dicens: Consulit non expurgare, quando summa adest cruditas. De concoctione ad expurgandum necessaria satis dictum est.

An omnes succi sint concoctioni apti. Cap. XV.

20

SVNT quibus videtur, non omnes humores coqui posse: sed illos tantummodo, qui crudi propriè dicuntur. eos scilicet qui sunt infra sanguinem, quales sunt tantùm pituitosi. Ducuntur in hanc sententiam: quoniam crudis videtur solùm deberi concoctio. sunt enim cruditas & concoctio contrariæ dispositiones. Sed Hippocr. & Galen. succos crudos hos tantùm appellant. Nam quarto de tuenda valetudine ita scripsit: Generatim igitur eiusmodi succi omnes, albi crudíque sunt: nomenclaturam verò alius aliam sortitur, neque attinet ad præsentem disputationem, ea omnia distinguere. quippe ad quam illud tantùm commune omnium accidens pertinet: quòd hi succi à natura non sunt, sed crudi adhuc manent. siquidem sanguis in medio est bilio-
30 sorum, atque horum, quorum vtique genus vno vocabulo appellare licet: vel crudum succum, vel pituitam. Hæc Galen. quibus constat: succos infra sanguinem solùm coqui posse. reliqui enim excrementa appellantur à Galeno innumeris in locis. quinto libro de vsu particularum, vtramque vesicam instrumenta recrementorum dicit: eam scilicet quæ trahit serum, & eam quæ bilem. lienem dicit etiam factum ad expurgandum melancholicum excrementum. Itaque quæ sunt citra sanguinem, dicit cruda: quæ vltra, dicit excrementa. Sed quæ sunt excrementa vnius concoctionis, non videntur posse alia concoctione coqui. excrementa enim expelluntur, quia inutilia ad recipiendam concoctionem. ergo quæ expulsa sunt, vt excrementa, inutilia sunt ad recipiendam concoctionem. Argumentantur etiam exemplo morborum ex
40 talibus humoribus pendentium. In morbo regio (dicunt) aut elephantiasi, qualis expectanda concoctio est? itaque nihil, dicunt, coquitur, quod non possit nutrire. quod enim nihil habet vtile ad nutriendum: hoc purum excrementitium est, & neque ad coquendum quidquam habet vtile. Sed quorsum expectatur in tertianis exquisitis, & talibus aliis morbis, maturitas ad expurgandum? respondent: aut expectari præparationem solam, aut expectari concoctionem, non propriæ morbi materiæ, sed aliarum, quæ ex debilitatione naturalis caloris crudæ manent, quæ sunt materiæ communes appellatæ. Sed qua ratione dicit Hippocrates secũdo de ratione victus in acutis 44. Interdum autem & cruda tum à capite, tum à thoracis loco attrahuntur biliosa? Galen. (respondent) in comment. declarat, dicens: duplicem esse concoctionem,
50 propriam, & impropriam. biliosa verò coqui non propriè, sed impropriè: non quia coquuntur, sed quia à natura superantur. Hæc est quorundam neotericorum sententia, quam si quis oscitanter prætereat, vt illi bonorum autorum scripta legunt, putet nonnihil habere probabilitatis: sed si paulò attentiùs spectet, omnino nihil. Nam dictum est à Galen. comment. illo 44. secundi de ratione victus: quare & excrementorum concoctionem appellat, etiam si mutata nutrire non possint. hac etiam de causa

(inquit) pus in inflammationibus quę coquuntur, fieri dicit, nulla parte ex illo capiente nutritionem. Coquuntur ergo excrementa biliosa, non aliter quàm pus. constat autem puris generationem concoctionem quandam esse, & commutationem secundum substantiam. Præterea scimus ex aliis quamplurimis Galeni locis (nam tertio huius voluminis libro satis de hoc disputatum est) in morbis pituitosis opus esse, quò perfectæ concoctionis signa sint, sedimento albo, læui, & æquali: in biliosis verò solùm nubecula. cap. 24. libri tertij, huius quoque rei reddita est hæc ratio: quia cùm multò tenuior succus bilis sit, à pauciori flatu eleuatur priùs. ergo flatus qui valet materiam pituitosam leuare ad regionem hypostasis, valde biliosam eleuat ad regionem sublimē. Igitur ex his colliget quisque: contēta in vrinis, etiam in biliosis morbis, 10 ex ipsa morbi materia generari. Sed contenta per concoctionem generantur, similem suppurationi: primo de differentia febrium, & tertio de præsagitione ex pulsibus. Adde falsò illos assumere: bilem sinceram, & melancholiam, esse excrementa mera. Nam si excrementa essent propriè: neque sola, neque aliis permixta, nutrire possent, & ita reciderемus in sententiam Aristot. quam conuicimus primi libri capite decimotertio. dicuntur verò à Galeno locis citatis excrementa, non quòd reuera talia sint: sed quòd, nisi modica admodum quantitate cum sanguine permisceantur, illum reddunt impurum. Præterea, concoctio contraria est putrefactioni: atque propterea, vt Galenus dicit 89. artis medicinalis, putredinem cohibet. ratione etiam apertè colligitur: contrarias alterationes esse. putredo enim est corruptio naturalis caloris ab extraneo, quæ fit, separatis partibus humidis à siccis: vsque adeò, vt sint, qui 20 rationem & formā putrefactionis, in separatione humidi à sicco collocent. Cōcoctio cōtrà est perfectio calidi innati in oppositis patibilibus: permistione, inquam, humidi cum sicco, vt paulò antè in hoc sermone diximus. Sunt itaque putredo & concoctio contrariæ passiones. Tamē hæc est contrariorum lex: vt quod potest vnū, possit alterum accipere. Sed excrementa biliosa possunt putrescere, ergo & coqui. quòd possint putrescere, ostendunt putridæ febres, & biliosæ, & exquisitæ. quid, quòd hæc non possunt syncera nutrire? sit ita. ac proinde non coquuntur perfectè, sed imperfectè. Duplex enim concoctio est, vt dicebat Galenus, altera perfecta, altera imperfecta: non, vt illi intelligebant, altera propria, altera impropria. Est enim impropriè concoctionem appellare, quasi quis dicat abusiuè: quasi concoctio non sit verè, sed cōcoctio 30 appelletur, victoria quædam naturæ. tamen res non ita habet: tam est propriè concoctio, quæ puri & sedimento vrinæ accidit, quàm quę sanguini, cùm nutrit. Tam enim fit à calore innato, & est perfectio in oppositis patibilibus, & commutatio secundum substantiam. Verùm quanquam tam propriè concoctio est, sed non tam perfectè. Omnis itaque concoctio propria est & physica, non tamen omnis perfecta: sed perfecta est altera, altera imperfecta. Hoc accipit ex forma, ad quam venit per concoctionem. Alia enim coquuntur vsque ad perfectionem, quia vsque ad commutationem in substantiam nutriti: alia non vsque ad perfectionem, propter ineptitudinem substantiæ, sed vsque ad mediocrem quendam modum substantiæ, similem puri. Quid 40 quòd succi citra sanguinem, dicuntur à Galeno crudi? est ita à Galeno dictum, atque meritò. quia hi succi, quoniam ex deficienti confectione constant, coqui possunt perfectè: reliqui cùm synceri sunt, non nisi imperfectè. Illi etiam coquuntur, quia sunt crudi: reliqui non, nisi putruerint. sed putres coqui possunt, quia concoctio putredinem cohibet. possunt itaque omnes succi coqui: ac propterea in quocunque morbo pendente ex succo putri, quicunque is sit, expectanda est concoctio. In regio etiam morbo, si cum febre est: sin minùs, secus. Quia succus hic, cùm non putrescit, non coquitur. Verùm est contra nostram sententiam difficilis locus libelli, cui titulus est quos & quando, capite quinto, vbi ita scripsit Galenus: Succos tenues & aqueos, in principio euacuabis: crassos verò, quales sunt pituita, & nigra bilis, non antequam 50 sint concocti. qui locus contra nos videtur esse. quia tenues iubet in principio euacuare: & (contra illos etiam, quibus contraria sententia placet) quia iubet expectare concoctionem atræ bilis, succi vltra sanguinem constituti. Illi haud scio quid possint respondere, cùm sua sententia tam sit innumeris aliis medicæ artis theorematis aduersa. Pro nobis respondent quidam, dictum illud intelligi, cùm turgent tenues succi: & ita di-

ita dictum esse, quia tales sæpè turgent. Sed solutio hæc mihi videtur triuialis, & sine causa inuenta: cùm illic autor nullius rei minùs meminerit, quàm turgentis succi. Sed ego ita locum illum lego: In principio euacuabis humores tenues, & aqueos: quales sunt, materia hydropis ascitis, & alia quæcunque aquea materia. Hęc enim coqui non possunt magis, quàm aqua. De his ergo dictum intelligo, tenues & aqueos euacuabis: non de tenuibus, etsi aquei non sint. Verùm de hac quæstione sufficiunt dicta.

An expediat ab assumpto pharmaco dormire. Cap. XVI.

10 VVLGATISSIMA iam praxis est vsque adeò, vt & lippis & tonsoribus sit nota: ab assumptis catapotiis (vocant pilulas vulgari nomine) dormiēdum esse, vsque dum vi catapotiorum ægrotans excitetur: deinde vigilandum, vsque dum corpus sit integrè purgatū. sed ab assumptis potionibus, omnino vigilandum esse. Ortam puto hanc consuetudinem ex sententia Auicenæ Fen quarta primi, capite quinto, vbi ita scripsit: Cumque aliquis medicinam ventris solutiuam biberit, melius erit ei, si medicina fuerit fortis, vt super eam dormiat, antequam operetur, quoniam operabitur meliùs. & si debilis fuerit: melius erit ei, ne super eam dormiat, quoniam natura digeret medicinā. cùm autem medicina operari cœperit: melius erit ei, ne super eam dormiat, quocunque modo fuerit. Sed Auicena multò cautiùs consulit, quàm medici hodie factitant. 20 Non enim, si medicamentum in forma catapotiorum detur, dormiendum, si potionis, vigilandum dicit: sed si forte sit pharmacum, aut debile. consistit siquidem huius rei ratio in eo agendi principio, quod medicamenta à nostro calore accipiunt. (actuationem vulgò vocant) quo quæ succis sunt potentia similia, actu similia fiūt: vt docuit Galenus 3. de simplicium medicamentorum facultate, cap. 25. fit enim hæc, medicamento à calore comminuto, sed non integrè commutato. somnus iuuat confectiones eorum, quæ in visceribus coquuntur: sed impedimento est euacuationibus. illis potissimùm, quæ fiunt animali virtute subseruiente naturali: cuiusmodi sunt deiectio, & vomitus, & excreatio. cùm quoniam tollit actiones animales, motum inquam, & sensum: tum etiam, quia sublato sensu, tollit irritationem instrumentorum naturaliū. 30 proinde Hippocr. cùm sistere vult, somnum iubet facere, 15. aphor. quartæ. Ergo cùm medicamenta fortia sunt, id est, alteratu difficilia: opus est somno, qui confectionem adiuuet. iuuabit autem confectionem, quin impediat expurgationem: si tantùm producatur vsque dum euacuatio ipsa incipiat, incipiente verò euacuatione, cum vigilia commutetur. Si verò debile est pharmacum, id est, alteratu facile: nullo somno ad vocatam actuationem est opus, & posset somnus pharmacum non alterare modò: sed & commutare, & ad cōcoctionem deducere, atque ita expurgationem impedire. cùm itaque rationi sit consonum, medicamenta solida, qualia sunt catapotia, magis reniti quam liquida, rectè omnes videntur colligere: ab assumptis catapotiis dormiendum esse, ab assumpta potione vigilādum. Sed tamen ego non ita puto dici oportere: cùm 40 neque hoc, neque aliud quodpiam præceptum practicum perpetuum esse videatur. Sed perpensa ratione, faciendum, cùm res ipsa compulerit. incautè enim illi dicunt: cùm catapotia ægrotans sumpserit, dormiat. sunt enim alteratu difficilia. Nam quanquam idem pharmacum datum in forma solida, fortius sit se ipso in forma liquida: tamen nihil prohibet, medicamentum valde forte potu dari, & aliud valde debile distributum in catapotia. Quare cautiùs visus est dicere Auicena: si forte est, dormire: si debile, secus, nulla formæ exhibitionis mentione facta. Sed neque hic satis cautè: qui solius fortitudinis medicamenti meminit, nequaquam vehementis caloris. Nam fieri possit, vt ab vno homine, vtpote iuuene & forti, meliùs conficiantur fortia medicamenta in forma etiam catapotiorum: quàm ab alio, vtpote sene & imbecilli, debilia 50 medicamenta potu data. Quo casu indigebit alter somno à debili potione: alter vigilia à fortibus catapotiis. Ergo propterea dicendum puto, cùm medicus considerata natura medicamenti, & calore ægrotantis, coniectabit, facilè posse medicamentum ad actum commutari: omnem somnum interdicat. si verò difficilè: modicum concedat, qualecunque pharmacum sit, & qualicunque forma. atque hæc sententia confirmata iam est, & nullam, quantum ego intelligo, subit calumniam. neque enim probo eo-

rum opinionem, qui ægrotantes à somno in totum arcent, quodcunque pharmacum deuoratum est. Nam si Hippocr. dato elleboro mouere corpus iubet, & vigilare: tempore expurgationis intelligit, cùm peracta iam actuatio est: non quo tempore fit. neque præterea video cur idem sit: pharmacum aliquod esse vehementis actionis, & esse difficilis deductionis ad actum, quanquam magna ex parte coniuncta hæc sint. sed de his hactenus.

An ab assumpto pharmaco potandum sit. Cap. XVII.

IRREPSIT in praxin medicam superioribus annis consuetudo quædam dandi his qui expurgantur, procedente iam expurgatione, ius gallinæ insulsum. quod non aliorsum fit, vt audire possis quotidie ab his, quibus hac consuetudine est antiquius nihil: quàm vt ius deducat ad exitum reliquias medicamenti, & quod succi restat expurgandum. profecta fortasse est hæc consuetudo ex illo Hippocr. præcepto 2. de ratione victus in morbis acutis, contextu 12. Vbi autem quis medicamentum ebiberit: ptisanam protinus sorbendam expedit dare, neque insigniter minore, quàm consuetum est, quantitate. hoc idem præcepit Gal. lib. quos & quando. sed si quis legat quæ subdit, intelliget nihil magis abhorrere ab Hippocr. præceptis ista vulgari praxi. Inquit enim context. 13. Et quoniam abs re nõ est, purgatione in media potionem haudquaquam dare. Præcepit hæc Hipp. dicente Gal. in commentario, & 6. cap. libelli quos & quando: timens, ne purgationis opus dissoluatur. soluetur verò necessariò expurgatio, quacunque potione in media euacuatione data: quia natura conuertitur ad concoctionem, dimissa expurgatione. qua igitur ratione in iudiciis abstinere oportet, eadem & in expurgationibus: ne scilicet interrũpatur euacuatio. At dicunt, proinde nos ius salis expers damus, ne à ventriculo apprehendatur. Ego sanè ius sine sale non tam comprehẽdi, quàm quod salem acceperit, puto: sed tam abhorrere ab illo naturam, vt omnino non comprehendat, non puto. quippe contingit quotidie videre homines, ex incuria aut peccato coquorum, alimentis, quæ malè salem acceperunt, vesci: quibus tamen aluus non perturbatur, etsi cibi sint insipidiores. Adde quòd si ius illud statim expulsum verreret deorsum reliquias medicamẽti, nihilominus expurgationem hac quoque ratione impediret: nimirum, eductis tãtummodo humoribus, qui in viis ductuum essent, sed impedita tractione. cùm igitur mẽs esset sistere expurgationem, fortasse non esset incommodum, ius illud dare: sed cùm mens est, illam vltrà producere, non video, cur non sit inutile. Quid ergo est quod Hippocr. præcepit? statim ptisanam sorbendam dare, statim, inquam, à dato pharmaco: atque id nõ insigniter minori, quàm consuetum est, quantitate. quia tunc potio, si quid medicamenti hæsit gulæ, aut ori ventriculi, quod à qualitate pharmaci maximè omnium læditur, vtpote omnium acutissimè sentiens, optimè abluit: & nihil interturbat expurgationem, quæ nondum inchoauit. si verò aliquantò pòst datur potio, nihil prodest abluendo: quoniam tunicæ qualitatem medicamenti imbiberũt, & auertit naturam ab expurgatione, quomodo diximus. Cùm verò statim à dato pharmaco danda potio sit, ea ius gallinæ non esto, sed ptisana integra: (hæc enim est omnium optima) sin minùs, ptisanæ cremor. Nam ptisana, (vt docet Hippocr. primo de ratione victus, 18. cap.) vt ipsemet præcipit, & vt oportet præparata, quæ scilicet inter coquendum intumuit, quantum potuit intumescere, est lubrica & abstergens: qua ratione commodissima est ad illud, ad quod paratur, scilicet ad deducendum abstergendo pharmacum ad fundum ventriculi. non oblinit poros, neque hæret: quare expurgationem nihil impedit. nihil habet flatus: quare neque inflationes, neque tormina auget. ius contrà nihil abstergit, præcipuè sine sale datum: aliquid etiam habet pinguitudinis, quæ emplastica est, & obturans poros. commendat his nominibus ptisanam Hippocr. prædicto in loco, & Galen. in comment. & 18. meth. capite vigesimoprimo. Fortasse pro hac ptisanæ potione dat Auicena apozema tepidum Fen 4. primi capite 5. aut aquam tepidam. Sed ego demiror Auicenam, qui eodem loco, non sine magna solicitudine, inuestigat auxilia, quibus hi qui expurgantur, à vomitu liberentur: & tamen potionem dat aquæ tepidæ, quæ promptissimè vomitum prouocat hominibus non vsque adeò paratis ad

ratis ad vomendum, quàm sunt qui expurgantur. ergo non ita, sed frigidæ, aut calidæ sumendæ sunt hæ potiones, pro ratione temporis: tepidæ nunquam, quia omnia tepida subuertunt ventriculum. Ita intelligenda est sententia 12. secundi de ratione victus in morbis acutis, qua scripsit: Vbi purgatio incepit, nihil esse sorbendum. Est cùm postquam inceperat expurgatio, cùm nauseabundus esset ægrotans: vomitu ipsum pharmacum ad os vsque reiectum est, & illo rursus intinctum ventriculi os, & gula. quo casu ducti ratione, etiam Hippocr. aut Galen. non dicentibus, nos quoque potione vtimur, ad abluendum gulam, ptisanæ, aut cremoris, & si nulla alia adest, etiam iuris gallinacei: verùm non aliàs. Sed quod Hippocr. addidit, perpendendum est. non enim minùs est contra hodiernam praxin, quàm priora. quin potiùs non contra hodiernam modò: sed & contra illam, quę Galeni vigebat ætate, vt ipse in comm. eiusdem cap. conqueritur. Quid illud est? perfecta purgatione sorbẽdum (inquit) est: sed in minori, quàm consuetum est, quantitate. De cibo hoc vltimum dictum est: & dat Hipp. in die expurgationis minus cibi quàm in reliquis, contrà ac hodie medici faciunt. qui augent cibum, statim ac peracta est purgatio, & vinum concedunt: etsi nunquam antea per totum morbi tempus concesserint, vtroque modo peccantes. Nam debilior facta virtus, nõ potest sustinere tam multum alimenti. & præterea, si aut crassum, aut multum eo tempore datur, incoctum distribuetur. nimirum exinanitæ venæ rapiunt ad se cibum semicoctum & crudum. primò de aliment. facult. cap. 1. quare nunquam statim post insignem euacuationem aliquam cibandum est. 4. de tuenda valetudine cap. vltimo. Vinum etiam non video, cur dari debeat corpore calfacto & desiccato à pharmaco. Est ridiculum, quòd plærique medicorum hodie, postridie ab assumpto pharmaco dant potionem aliquam frigidiorem, endiuiæ, buglossi, aut borraginis, aut etiam frigidæ, ad extinguendum calorem, vt illi dicunt, quod pharmacum in membris ingenerauit: & tamen in eadem purgationis die, vinum potu dant. ego non ita facio, sed si ægrotans summo manè, ita vt fit, expurgari incipit, & æger bis quotidie cibum capit: prandere illum iubeo & tenuiùs & minùs, quò tale à debili etiam virtute conficiatur. ad vesperam, cùm virtus aliquantum refecta est cibo, & otio conquieuit, lautiorem concedo cœnam. quippe quam somnus etiam est consequuturus. Vinum tantum abest vt dem, vt extinguendo calori tunc primùm incipiam studere. ablata scilicet causa, conuertor ad intemperiem: quod 89. cap. artis medicinalis Gal. præcepit. sed de hac quæstione hæc sunt satis.

vide autorem Lunae 8. ...

An ad mittendum sanguinem & expurgandum, cauere oporteat concursus & oppositiones astrorum. Cap. XVIII.

SED antequam huic libro finem imponamus, operæ pretium fuerit disputare de quadam indicatione, quæ ex his quæ nos alterant, solet obseruari. Nam medicorum nonnulli cauent religiosissimè, in die coniunctionis solis cum luna sanguinem mittere, aut expurgare: alij medicos qui hęc obseruant, derident. Proinde examinanda nobis hæc res est: ne inutilem indicationem obseruantes, commodam occasionem auxilij prætereamus, aut prætermittentes indicationem vtilem quidquam peccemus. Primò videtur improbabile, indicationem quampiam talem esse: cùm illius neque Hippocr. neque Galen. nec aliquis alius eorum, qui in pretio sunt, meminerit. Præterea astra non alia ratione indicãt ad curationes, quàm propter alterationes eas, quæ ab illis in aëre fiunt. vt si Hipp. sub cane & ante canem deuitat purgationes, non alia ratione facit: quàm quòd canicula calfacit & desiccat aërem vehementer, & intercedente aëre nostra quoque corpora. Ergo si coitio astrorum quidquam commodi aut incommodi affert ad curationes: fiet id, quoniam nostra corpora ab illis ita coëuntibus alterabuntur, media aëris alteratione. sed quæcunque alteratio aëris fiat ex hoc concursu, non potest omnibus ad euacuationem esse noxia, neque omnibus vtilis, sed aliis erit hoc, aliis illud. Nam neque calfactus omnes iuuat, aut nocet omnibus, neque refrigeratio, nec siccitas, nec alteratio quæpiam: sed omnia hæc, atque eorum quodlibet, iuxta ægrotantis naturam, regionem, ætatem, anni tempus, & affectum, & ægrotandi causam, aut iuuant, aut nocent. Præterea si con-

cursus omnes, quos astronomi obseruant, caueremus: nullum relinqueretur auxiliis medicis vtendi tempus. nullus enim, aut nullus ferè dies, concursu aliquo tali caret. Adde: eam ipsam permutationem, quam astra possunt efficere, citra istam concursuũ obseruationem, posse cognosci per se, ne hæreamus in re dubia. vt, dubium est: an hæc astrorum coitio mali quidquã afferat ad expurgandum, aut mittendum sanguinem. sed illud est certum, si quicquam mali facit: non aliter facere quàm debilitata virtute, aut genito in corpore affectu quopiã, auctóve eo qui præerat, aut mota interna causa aliquo modo. est enim astrorũ concursus causa procatarctica: & quæ talis est, his modis operatur. Sed modus materiæ, & affectus nouus, & incrementum prioris, & debilitas virtutis: proprias habent notas. nam motum materię significant dolores multi, & inquietudo, quod in turgenti videmus: affectum, sua propria signa: incremẽtum, propriorum signorum accessio: debilitatem virtutis, lãguor actionis, vt languidior factus pulsus, & actiones aliæ difficiles. Ergo magis artificiosum est & tutum, ea, quæ contingunt in corpore, ex se ipsis cognoscere, ab eisq;, eorum quæ agẽda sunt, indicationem sumere: quàm ea, quæ circa astra contingunt, curare. His rationibus suasi, deridẽt hodierni medici obseruationem hanc. Sed est quòd videamus, quæ alij contrà obiiciunt his. Quòd neque Hippoc. neque Galen. hæc præceperint obseruare: non est proinde desperandum vera esse. neque enim Galen. quanquam Hippocratem supra reliquos mortales coluit, diffidit: posse se nouum aliquid inuenire, quod illum latuerit. Nimirum producuntur quotidie ingenia noua: quæ aliorum inuẽta magis excolere, & noua etiam illis possunt addere. Experimentorum saltem obseruatio crescit indies. Neq; tamen hęc obseruatio caret bono autore. Auicena Fen 4. primi cap. de vẽtosis, inquit: Quidam autem præcipiunt, vt ventosæ in principio mensis non apponantur, quoniã humores nondum amoti fuerunt, neque ebullierunt: neque in fine mensis, quoniam humores tunc sunt minuti: sed in medio mensis, cùm humores sunt ebullientes, & in sui luminis augmento in corpore lunæ augmentum sequentes. & augmentatur cerebrum in craniis, & aqua in fluminibus, accessionem & recessionem habẽtibus. de cucurbitarum vsu hæc protulit Auicena: quæ sui commentatores transferunt ad euacuationes maiores. neque hoc sine ratione: cùm causa communis sit, & ad potẽtiora auxilia plures indicationes obseruari debeant, quàm ad debiliora. neque sententia Hippocr. & Galeni videtur ab hac diuersa. Nam ille libello de aëre, locis, & aquis, ita reliquit scriptum: Maximè autem obseruari oportet magnas temporum mutationes, vt neque pharmacum quisquam volens det. hæc Hipp. constat verò, dicẽte Galeno lib. de diebus decretoriis 3. lunæ motum magnas in humoribus omnibus mutationes facere. quod & experimentis his, quæ Auicena notauit, cõstat. crescunt scilicet medullę intra ossa, crescente lunæ lumine: decrescente, decrescunt. flumina quoque ac maria, quæ alternè fluunt & refluunt, crescente luna intumescunt: detumescunt, decrescente. Hæc tamen argumẽta sunt magnarum in humoribus mutationum. Iam verò, nisi nugacia sunt, quæcunque de dierum decretoriorum vi dicta sunt à Gal. 3. de diebus decretoriis, constat, vim illorum nulla ex re magis pendere, quàm ex lunæ motu. Ergo certum est, mutationes, quæ circa illuminationem lunæ contingunt, magnas in nostris corporibus efficere mutationes. Sed videndum est, quod Hippocrates libello prædicto addidit: Oportet autem & astrorum ortus obseruari: præcipuè canis, deinde arcturi, & pleiadum occasum. morbi enim his maximè diebus iudicantur: aliique perimunt, alij verò desinunt, & alij multi in aliam speciem, aliamque constitutionem commutantur. Igitur, cùm mutationes morborum ex mutationibus astrorum expectandæ sint, præcipuè verò ex mutationibus lunæ, & quo die est suspicio iudicij, abstinendum sit ab auxiliis, præcepto Hippocratis: constat, mutationes insignes lunæ caueri oportere. quæ ratio non tantùm iam videtur demonstrasse: caueri debere diem coniunctionis, sed & oppositionis, ac fortasse reliquas quartas. Galen. libello cui titulus est, si quis sit medicus, eundem esse philosophũ: deridet eos medicos, qui negabant medicis necessariam esse astronomiam. Sed si minùs satis tibi est audire, mutationes lunæ mutationem efficere circa succos corporis: sed, quam mutationem faciunt, interrogas. Audi Auicenam de coniunctione dicentem: Quoniam humores tunc sunt minuti, neque ebullierunt. interpretes ita dicunt: A principio mẽsis illu-

sis illuminationis vsque ad medium (est verò id tempus oppositionis) vim ægrotantis crescere, & humores augeri, à medio vsque ad finem (quod est tempus coniunctionis) vim minui, & humores. quanquam mihi videntur probabilius dicturi: vim decrescere, & humores sedari, & contrahi. ne dicamus (vt inquit ille) lunam absorbere nobis medullas. cùm ergo humores cùm contractiores sunt & quietiores, ineptiores sint ad euacuationem, quàm cùm sunt fluxiores, & vis debilior maiori cum periculo ferat auxilium quodcunque, quàm fortior: meritò videntur coniicere, euacuationem coniunctionis tempore deteriùs successuram. quòd si tamen eos accusas, quòd externas causas considerent, ac non potiùs ea quæ in corpore ipso fiunt, circa affectus, 10 aut facultatem per se: neque id quidem iuxta Galeni doctrinam dicis. Nam quanquam 4. lib. meth. capit. 3. dixit, nullam externarum causarum curationem indicare: tamen de ea causa intelligit, quæ iam abscessit, & adhuc non manet. nam quæ adhuc efficiat, etsi externa sit: indicat se debere remoueri. sed & ipsamet causa, quæ externa est, & iam abscessit, etsi nihil indicet ad curationem: iuuat multum ad cognitionem. Nimirum aliquando ipsi affectus per se nostram notitiam effugerent: quorum cognitionem præstant externæ causæ. Non enim vsque adeò fidendum est indiciis, quibus ducuntur medici: vt proinde deponenda cura sit causarum externarum. Itaque nihil prohibet affectionem quampiam, aut denuo genitam, aut auctam esse in hominis corpore: quam factam esse ex coniunctione lunæ coniectemus, quandoquidem ex 20 suis signis non se exhibeat conspicuam. harum rationum nulla est monstratio, sed illud vnum suadent: non esse præter rationem omnino quod afferunt, neque ratione aliqua euidenti posse refutari. His tamen addunt medici, qui hæc obseruant, propria experimenta: quibus dum ambiguæ sunt rationes, videtur fidendum esse tantummodo. Quid ergo? nunquid in singulis solstitiis, & æquinoctiis quiescendum per decem dies est? & per exortum canis, & arcturi, & pleiadum occasum, & per omnes lunæ cum sole coniunctiones, & oppositiones? (nam hæ quoque deuitandæ videntur, quanquam alia ratione: quoniam scilicet plenilunium facit humores turgere, & redundare, atque fortasse hac ratione affert crisin) quid etiam, nunquid & solis decursus per signa zodiaci notandi sunt? & cùm sol est in ariete, abstinendum ab auxiliis ca-30 pitis: cùm in tauro, ab auxiliis colli: dum est in geminis, abstinendum ab humeris & brachiis: cùm in cancro, ab spatulis: in leone, à corde & ventriculo: in virgine, à ventre: in libra, à partibus circa pudenda: in scorpio, à pudendis, vesica, & podice: in capricorno, à genubus: in aquario, à cruribus: in piscibus, à pedibus? Nam hæc quoque dicũt astronomi obseruari. neque verò hæc solùm: sed & innumera alia, quibus illorum libri scatent. quis ergo locus superest auxiliis medicis? Quod ego, re hinc inde rationibus agitata, sentio, breui dicam. Præfatus primò, in quacunque quæstione, quæ de indicatione quapiam curationis est, primò illud debere inuestigari: an indicatio quæpiam rei illius de qua inita quæstio est, sit: deinde, quanti momenti illa indicatio sit. non enim profectò, si semel monstratum est, coniunctionem lunę indicare, abstinen-40 dum esse à missione sanguinis: statim confeceris, in coniunctione non esse mittẽdum sanguinem. sed addendum est: nisi indicatio aliqua maior occurrat, quæ missionem exigat. æstimandumque deinde ratione, & experimento, aut proprio, aut quod à maioribus acceperis: quanti facienda sit hæc indicatio, de qua disputamus. Nos igitur ita controuersiam decidimus: non dubium est, indicationem aliquam desumi debere ex coniunctione lunæ. Nam monstratũ est argumentis: dogma hoc nõ omnino carere probabilitate. Accessit multorũ autoritas, qui propria experimenta hac in re iactant. Non est ergo quòd contemnãtur omnino. Nã senioribus producẽtibus suã obseruationem resistere, si eos non potes demõstratione conuincere: est & impudens, & temerariũ. tamen nõ omnia quę protulimus de astrorũ exortu & occasu, coniunctio-50 nibus & oppositionibus, & solis decursibus, eadẽ cura notãda sunt. Video enim illorũ plærisq; ab hominibus haberi leuissimam fidem. quandoquidẽ neq; ab autore quopiã graui scripta sunt, neq; cuiuspiã medici experimẽtis cõfirmata: sed relata ad alios, sine autorũ nominib. q̃ crediderim à garrulis hominib. & impostoribus orta, ad nos ꝓpter leuissimorum hominum credulitatẽ esse deriuata. tamẽ illorum nõnullis non est tam leuis fides. sunt enim à bonis autoribus scripta, & ab his qui experimẽta iactãt, asserta.

huiusmodi sunt, quæ de coniunctione lunæ scripsit Auicena: de canicula, arcturo, & pleiadibus, & de æquinoctiis, & solstitiis scripsit Hipp. sed & horum ipsorum indicationem, etsi est aliqua, censeo esse minimam. Nam ipsi etiam Auicenæ interpretes, quorum experimentis credimus, ita dicunt: debere obseruari, cùm nihil aliud instat. atque vt illorum verbis vtar: Est hæc indicatio horæ electæ, haudquaquam necessariæ. id est, cùm per reliqua omnia licet citra periculum quodpiam transigere diē coniunctionis, sine euacuatione transigendus est: sed si quid aliud instat, nihil oportet cōiunctionem curare. Hoc idem innuit Hippocr. libello citato dicens, de mutationibus temporum: καὶ μήτε φάρμακον διδόναι ἑκόντα, id est, neque vt pharmacum quisquam det volens. nam dare pharmacum volentes, nihil aliud est, quàm dare pharmacum eo die, quo nulla ad id necessitate impellimur. quod fieri prohibet Hippocrates quasi concedens dare, etiam cùm mutatio talis temporis aut astrorum fit: si quæ alia necessitas impellit. Constat ergo, dicentibus etiam ipsis autoribus, qui eam inducunt: minimam esse hanc indicationem. Nam, quæ aliis omnibus cedit, omnium est minima. Indicet ergo vt indicatio quæpiam, sed minima. atque, cùm quod ad reliqua attinet, nihil interest aut hodie aut cras vacuare: attende tantisper, quatenus luna excesserit coniunctionem. si quid aliud vrget, euacua. Qui præcautionem magis petunt, quàm curationem, ac perinde nulla re instante medicum adeunt: quādo illis licet commoditatem temporis præstolari, deuitent in singulis æquinoctiis & solstitiis denos dies, & reliqua omnia. sed qui decumbunt: rarò possunt minimæ huic indicationi tam multum tempus tribuere intermissionis auxiliorum. Qui aliter facit, non caret, vt ostendimus, temeritate: qui verò ita facit, neque si hæ obseruationes meræ nugæ sint, quidquam deerrat. Quare æquum est tempus auxilij, quod alioqui est indifferens, aliquorum autoritati tribuere. De expurgantium medicamentorum facultate & permixtione dicemus nono libro. ille enim tractationi de medicamentis à principio dicatus est. hîc illa tantùm tractanda suscepimus: quæ ad sanguinis missionem, & expurgationem spectant. quæ cùm absoluerimus: iam videmur commodè ad sequentia transgressuri. Proinde libri huius hic est finis.

CONTROVERSIARVM MEDICARVM ET PHILOSOPHICARVM LIBER OCTAVVS.

ARs medendi duobus quasi cruribus incedit: experientia, & ratione. quæ cùm altero crurum deficitur, non potest per media opera decurrere: sed multa omittens necessaria, transilit, vt quę vni cruri innituntur animalia. cùm verò alterum habet minus insigniter, claudicat: & quod longius est, raptatur, quod curtū, totam artem deprimit. quare exoptatur meritò is medicus maximè, qui cum rationalis artis peritia exercitationem in operibus coniunxit: vt neq; solius disputationis peritus ἰατρολόγος sit, neque citra ratiocinandi artem ἄλογος. hac de causa plærique putant: iuuentutem ad res medicas omnino esse inutilem. quoniam, scilicet, optimum medicum citra exercitationem non posse esse, rectè proponunt: exercitationem ante canos non venire, sumunt: & nullum in iuuentute optimum medicum fieri posse, colligunt. quibus ego libenter concesserim: senes iuuenibus præstare (non quidem mea ætate persuasus, sed natura ipsa, quæ docet: animum bene formatum, debere esse maiorum obseruantissimum) vt ad res alias omnes, quæ in prudentia & industria sitæ sunt, ita vel maximè ad artis medicæ opera.

pera. Sed duo illa nollem mihi denegari. fieri posse iuuenem in medicis præceptis mente exercitatissimum, & operibus exercitatum mediocriter: atque hac ratione reipublicæ & docendo & medendo non inutilem. esse etiam eam senectutem, quæ ad medicinam expetitur, non in annorum numero, quem inuitis plærumque solet offerre ætas ipsa: sed in medicorum operum longo & multo vsu. nam si quis in excogitandis sophismatis, morborum deposita cura, cõsenuit: omnium mortalium est ad hanc artem inutilissimus. est siquidem ille iuuenis, quem non possis sperare fore aliquando seniorem: quippe quem in senectute iuuenem esse vides. neque verò senes quoscunque, etiam exercitos, putauerim in exercitiis præferri debere, nisi
10 tales sint, vt exercitationem non tam terendo calceos, quàm mentem exercẽdo comparauerint: quique per longam vitam, ne tantillum quidem fecerint, cuius rationem non fuerit promptum in spectatissimis medicorum concursibus reddere. Nam qui aliter rem medicam gesserunt, tantò inutiliores sunt iis, qui manus nullis ægrotantibus admouerunt: quantò deterius est erroribus assueuisse, quàm ab operibus abstinuisse prorsum. Sunt verò errantes peritissimi duplices senes, cùm ij qui aut præ ingenij ruditate, aut prę desidia, cùm iuuenes adhuc nihil in studiis literarum profecissent, repentè ad ipsa opera sese transtulerunt, quod ad consciam mentem attinet vorantes, cætera fidentes artis medicæ conditioni, qua nihil, quod circa ægrotãtes erratum est, à medicis exigit ius ciuile: tum illi, qui, quanquam disputando videntur aliquid pro-
20 fecisse, carent tamen, nescio qua naturali prudentia, medicis coniecturis accommodata, qua oportet medicum præditum esse, nisi omnino sit euasurus inutilis, quãtumuis laboret. Hanc vulgus fortunam appellat: & imprudentes plærumque solet infortunatos dicere. quanquam ego, quod ad ægrotantis ipsius salutem faciat, nihil puto situm esse in medici fortuna: quod ad ipsius medici famam & existimationem, quàm multum. accersiri enim illum ad laborantes mali moris morbis, aut ad illis morbis affectos, qui cùm maximorum speciem exhibeant, & omnes familiares sua magnitudine deterreant, tamen benigni sint, atque horum alterutrum magnatibus accidere, aut plebeiis: in casu est, aut fortuna. Tamen hæc aut illa remedia, hoc aut illo tempore circa ægrotantis corpus agi, in medici consilio: qui nihilominus cùm peccat, infortu-
30 natus dici solet à plærisque. ego verò infortunatiorem dixerim ipsum ægrotantem, cui contigit imperitus medicus. Itaque non sunt in canis hęc omnia: contingunt nonnullis ante canos, nonnullis ne post canos quidem. Etsi hunc ipsum, cui ante canos contingunt, meritò speres (modò nõ intermittatur exercitatio) tractãdis rebus medicis euasurum multò commodiorem: iis potissimùm, quæ ad curandi partem referuntur. proindeque ego, quanquam reliquas medicinæ partes latiùs tractaui, totam hanc in declinantem ætatem distulissem: nisi ipsum inceptum opus suo iure à nobis integritatem & perfectionem exigeret, & essent nonnullæ circa medendi partem controuersiæ, quæ contemplationi videntur admodum coniunctæ. Tamen quando totam hanc partem præterire ipse operis ordo non fert: dimittam plæraque, si Deus cõ-
40 cesserit, albicantibus capillis scripturus. atque interim hæc ipsa quæ scribam, sub correctione seniorum scripta volo. modò ad hanc censuram annosi iuuenes non vocentur. quoniam verò inter medendum duo facimus, præscribimus ægrotantibus victũ, & paramus auxilia: controuersias, quæ in instituendo victu sunt, scribemus primùm, deinde eas, quæ respiciunt medica auxilia.

Vtrum habeat plus periculi in ægrotantium victu, declinare ad crassum, an ad tenue. Cap. I.

50 QVANDOQVIDEM rerum, quibus vtitur medicus, quantitas non potest exactè inueniri, sed artificiosa eget coniectura: artificiosè autem coniicere, viri est qui omnium quæ in arte sunt, vires cognouerit ad amussim, & diligẽter sese in artis operibus exercuerit, quales perpauci admodũ sunt: & si essent, tamẽ quod cõiecturale est, non est exactũ: non parum ad rectè instituendam rationem victus ægrotantium, videtur interesse scire: à quo peccato cauẽdum magis sit, ab eo quod ducit ad crassum,

an ab eo quod ad tenue. Quam quæstionem decidit Galenus secundo de ratione victus acutorum, commentario illius trigesimæ septimæ sententiæ, qua Hippoc. inquit: Ciborum adiectioni intendendum multò minùs. quam ita interpretatur Galenus: in quantitate ipsa ad id quod minus sit, procedendum esse magis: quàm ad id, quod exuperat: quia noxas, quæ minùs emendari possint, facit. verùm quod minus est, facilè emendatur, nempe si virtus labascere videatur, cibi exiguum insuper ministrare possumus: verùm si in ventrem absorptus fuerit cibus, quod redundat superfluitq;, si aliàs, multò magis in morbis acutis tollere est difficile. docet itaq; Galenus loco hoc: grauius peccatum esse dare plusquam oportet, quàm infra mediocritatem cõsistere. Contrarium visus est Hipp. docere prima particula aphorismorum 5. dicens: In tenui victu ægri delinquunt, cuius causa magis læduntur. quicunque enim error committitur, maior est in hoc, quàm in paulò pleniori victu. paucis interpositis: Ob id igitur tenuis victus, atque admodum exquisitus, eo qui sit paulò plenior, ad plurima magis periculosus. Vide quàm sint hæ sententię contrariæ. Sed & ratio videtur monstrare: deterius esse inclinare ad tenuius. Nam illud est deterius, ex quo pendet grauius malum. sed ex victu plus satis tenui impendet virtutis exsolutio: ex crasso, tantùm morbi prorogatio. & quanquam vtraque ratione imbecillis fiat virtus: tamen ab inedia fit imbecillis in essentia, à cibo, quia aggrauatur. quod non est tam irremediabile. Nam nimis crassus aut tenuis victus debet appellari ad mediocrem. est verò mediocris, quem definit Hippoc. aphor. 9. dicens: Coniectari oportet, an ægrotans cum victu possit perdurare vsque ad morbi vigorem. Est itaque ea exquisita ciborum quantitas: cum qua ægrotans durare possit vsque ad morbi concoctionem. Nam si fieri posset, ratione saltem ipsius morbi, contineremus ægros omnes vsque ad sanitatẽ in integra inedia. sed quoniam virtus conficeretur: damus victum cum quo minimè morbus augeatur, & vt æger durare possit. Igitur victus, qui est crassior illo, non minimè auget morbum: sed cũ tenuiori non potest virtus durare, quod est extremum malum. Qua ergo ratione hæc sibi consonant: quæ ambo ab Hippocrate dicta sunt, & à Galeno confirmata? Ioannes Manardus libro quarto, epistola secunda, controuersiam hanc fugit, magis quàm dirimit, sensum aphorismi aliorsum transferens. Concedit siquidem, quod à Galeno dictum est secundo de ratione victus, nempe, grauiùs peccare eum, qui in institutione victus ad crassum inclinat, quàm qui ad tenue. Tamen negat Hippocratem in aphorismo de hac re loqui: sed affirmare, ægrotantem qui tenui victu alitur, magis lædi à quocunque errore, quàm qui paulò pleniori: non quidem facta hîc mentione erroris contingentis circa cibum, sed aliorum. quasi velit monere eum, quem in tenui victu contineri oportet: vt religiosiùs caueat ab erroribus, quàm quibus licet per morbum aliquantò pleniori vti. est sanè hæc Manardi sententia verissima, & alteri ex secundo de ratione victus minimè contraria: quare non parum acutè videtur excogitasse. sed reuera Hippocr. est illic totus in instituendo victu: & nullius errati meminit, præterquam in illo. Præterea, sequentia hæc verba: propter hoc igitur tenues & exactæ victus rationes periculosiores sunt, aut fallaces magis (nã nihil interest) paulò plenioribus: videntur hortari, potiùs fugere tenues & exactas victus rationes, quàm alia errata: quare melius fuerit verum verborum sensum eruere, non contorquẽtes: quod faciemus, statim ac aliorum enarrationes attigerimus. Sunt qui dicant: in principio & incremento deterius esse inclinare ad tenue, in statu deterius esse ad crassum. Nam septimo, & octauo, & nono aphorismis docet Hippocrates in morbi vigore tenuissimo victu esse vtendum, priùs verò vberiùs esse agendum. Sed, quãtum ego intelligo: aliud est, tempus cum tempore conferre, quàm victum crassum cum tenui. est enim, vt referunt, vtendum in statu tenuissimo victu, in principio maximè crasso, vt in temporibus: sed in illorum quolibet est mediocritas propria victus, & duplex peccatum. Quorum quodque cum altero potest conferri: & leuius haberi, aut grauius. Non ergo rectè hi interpretantur: cùm Hippocr. aut Galen. neque secundo de ratione victus, neque in aphor. meminerint temporum, sed excessus à mediocritate inuicem contulerint, interim neque temporum, neque naturæ morbi, neque temporum anni, neq; naturæ ægrotantis, aut cõsuetudinis, aut alicuius rei alterius, cuius indicatio aliqua sit, facta mentione. Est igitur, omissis aliis omnibus indicationibus, ipsa peccata conferendum.

rendum. quod qua ratione faciendum sit, missis quæ ab aliis dicuntur, qui rem minùs acutè rimantur, breui dicam. Excessus ad mediocritatem dici debent: non minùs hîc, quàm in aliis quibusuis rebus conferendis. Est verò mediocris (vt modò loquimur) victus ægrotantibus, qui vtilissimus & tutissimus: in quo nihil est peccatũ, sed maximè secundum artẽ institutus est. Hic, si virtus permitteret, omnino esset inedia. morbus enim per se nullum exposcit cibum: sed quoniam virtus non fert, est vtrique, morbo inquam & virtuti, aliquid dandum. daretur ergo vtriusque gratia minima quantitas, cum qua ægrotus durare posset. Sed quoniam cum hac quantitate solum morbum posset sustinere virtus vsque ad statum, errores autem ne minimos quidem posset sustinere: omnes verò errores præcauere non potest medicus, quoniam multi inopinato & fortuito casu contingunt: tenetur præcauere virtutis ex erroribus lapsum, aliquanto plus cibi exhibens exquisitissimo. Nam, quemadmodum dicebatur quinto aphorism. primæ sectionis: Nimis tenuis & exquisitus victus est periculosus. Igitur mediocris victus, qui tribus indicationibus finitur, virtute, morbo, & erroribus, non est minimus, cum quo ægrotans durare potest: sed aliquanto plus dari debet erroribus. A quo sæpè poterit medicus deuiare ad tenuius, etiam citra noxam, detracto scilicet eo, quod pro erroribus dabatur: sed ad crassius non poterit citra malum, quod haud facilè emendari possit. Nam subtractioni medetur additio: sed additioni quid medetur? num subtractio? at subtractio non potest facere, quò minùs multa excrementa ex multo cibo fuerint congesta: quæ tamen omnia non possunt inedia consumi. Constat ergo: si peccatum cum peccato conferre vis, grauius multò esse ad crassius inclinare. his semel intellectis, possunt seorsum inter se temporum indicationes conferri. ex quibus illud vnum inuenietur: declinare ad tenue, grauius peccatum esse in principio & incremento, quàm in statu: contrà declinare ad crassum, grauius in statu, quàm in principio, & incremento. status nempe exposcit subtractionem: reliqua tempora non adeò. sed satis, arbitror, iam constat, quantum intersit ita dicere: aut, in principio & incremento, deterius esse inclinare ad tenue quàm ad crassum, in statu deterius ad crassum, quàm ad tenue. Nam hac dictione conferuntur indicationes excessuum: illa temporum. Licet verò indicatione sola excessuum dicere (quod verissimum est) perpetuò esse grauius peccatum, inclinare ad crassum, quàm ad tenue. Sed contra hanc interpretationem est quoddam non leue argumentum. Hippocr. continet ægrotantes in inedia integra: quando coniectat, virtutem durare posse, donec morbus concoquatur. Nam 37. primi acutorum ita dixit: Subtrahere verò omnino sæpè expedit, cùm ægrotans sufficere possit, donec morbi vigor maturescat. ergo nihil dat erroribus. Nam qui omnino nihil dat, neque erroribus dat quidquam. Duo videntur respondenda. primò, Hippocratem nullos continere sine cibo, præter eos, quorum virtutem coniectat sufficere: non solùm sustinendis malis, sed etiam ferendis aliquibus erroribus, si inopinatò acciderint. Nam alioqui ingenti periculo, atq; adeò nonnunquam ineuitabili, exponeret ægrotantes. Deinde: Hippocratem non omnino nihil dare, sed moderari inediam potu. Potus verò (etiam si sit frigida aqua) quanquam non nutrit, est pro nutrimento: quia facilem exolutionem remoratur, quemadmodum dicit Galenus 3. acutorum comm. 19. & nos alibi explicuimus: dum disputaremus de aqua, an posset nutrire, lib. 6. quæst. sexta. Sed disputatio præsens non indiget pluribus.

An victu magis crasso sit vtendum perpetuò in morborum principiis, quàm cùm iam vigent. Cap. II.

HIPPOCRATES quo loco sumpta indicatione à morbi temporibus instituit rationem victus, docet: haud dubiè in principio esse vtendum maximè crasso, & in summo vigore maximè tenui, in mediis temporibus mediocri, prout magis ad vigoris tẽpus aut principium inclinauerit morbus, attenuantibus nobis perpetuò versus vigorem summum. Nam 10. aphoris. primæ part. ita habet: Quibus igitur statim morbus consistit (explicitum à nobis est in primo huius operis libro, quæstione octaua: vt in morbis idem sit consistere, & vigere) iis statim tenuis victus exhibendus est.

quibus verò posteriùs est futurus vigor, iis & in ipso, & ante illud parum subtrahendum: priùs verò vberiùs agendum, vt ægrotans sufficiat. Sed ratio, etiam tacente Hippocrate, illud monstraret euidenter. nam victus, aut alimentorum exhibitio, facit vt virtus duret: alimentorum sublatio, facit vt citò deficiat. sed durationem virtutis constat eo tempore esse procurandam, quo plus temporis restat transigendum: citam autem exolutionem tunc esse timendam minùs, cùm propè est aut salus, aut morbi inclinatio. contrà cibus virtutem aggrauat, impedit, & morbum auget. quod constat in vigore ferendum esse minùs: cùm virtus sit eo tempore etiam citra cibum impeditissima, atque cum morbo extremo congrediatur certamine. Est itaque hæc temporum morbi indicatio. Sed contrà videtur esse, quòd Hipp. de ratione victus in acutis ptisanam offerens pleuriticis, cùm vigesimo primo contextu dixisset: Verùm inter initia neq; multam, neque crassam admodum dare oportet: vigesimo tertio inquit, At si os madescat, & ea quæ à pulmone, talia sint qualia esse oportet: sorbitionis multitudinem, vt summatim dicam, augere conuenit. hæc Hipp. Cõstat verò, vt os madescere, pleuritidis ad incrementum tendentis sit signum: quo tempore sorbitionis quantitatem præcipit augere. Sunt quibus videatur respondendum, augeri sorbitionem: non quia alimentum est, sed quia medicamentum. Sed hi non videntur legisse commentarium Galeni, quo ita inquit: Ergo qui probè expurgantur, his ptisanam dare conuenit, virium roborandarum gratia, & quò expuitionibus humorum, quæ ex pulmone per tussim fiunt, sufficiant. Quæ verba satis declarant, alimenti gratia augeri sorbitionem. Nam alimenta dantur, seruandi roboris causa: medicamenta, alterandi corporis. mihi ergo aliter videtur dicendum, indicatione temporis fieri oportere, vt dicebatur: veruntamen ratione alterius alicuius, quod cum morbo coniungatur, contrà fieri nonnunquam posse. In inflammationibus contrà procedit cibi exhibitio, atque in febribus. Nam in illis minus dari debet in principio: atque deinde sensim augeri. docet Galenus 6. meth. capite quinto ita dicens: Reliquum fuerit de vniuersa victus ratione præcipere: quòd in principio quidem sit tenuissimè cibandum, in curatione propria phlegmonarum dicitur. hæc in illo loco. quæ diffusiùs deinde docuit 13. methodi. Est itaque haud dubiè cibandum tenuissimè in principio phlegmonarum, non quidem gratia morbi: sed causa fluxionis, quæ coniungitur necessariò cum phlegmone, & in principio nondum cessauit. in quo propterea est agendum tenuissimè. eadem ratione in vlceribus agi debet, maximè recentibus: quod Hippocrates libro de vlceribus his verbis docuit: Vti modico cibo & aqua, confert ad omnia vlcera: magis verò ad recentia, quàm ad antiqua. Hæc eadem ratio est in pleuritide: quippe quę est inflammatio. cui etiam accedit ratio alia peculiaris: quæ sumitur à malè affecti loci indicatione. Hæc est quam Galenus docet 11. methodi capite decimoseptimo, dicens: In morbis thoracis cibis potiùs quàm medicamentis esse firmitudini consulendum. quare in iis morbis minùs noxia est additio, ratione malè affecti loci. quia quanquam multum cibi assumatur: non adeò multum venit ad thoracem, ad quem à ventriculo multi sunt anfractus. Et est plærunque additio necessaria: quia alia est virtus, quæ pugnat contra morbum alterando materiam, alia quæ expellendo. cùm expulsio animalis virtutis actione fiat: quæ tunc incipit magis laborare, quando ægrotans incipit excreare. concedimus ergo in inflammationibus omnibus debere tenuissimum victum iniungi in principio: verùm illud non gratia morbi, sed fluxionis. in morbis thoracis, maiori ratione augeri posse ciborum quantitatem: quia indicationi ex fluxione accedit indicatio ex affecto loco. Sed perpetua hæc est doctrina (quæ tamen perspicaci indiget medico, & qui hæc quę diximus, possit assequi) indicatione sumpta à temporibus morbi: & quantum in ipsis temporibus agitur, tenuissimè cibandum esse in summo vigore, maximè crassè in principio. quare non adeò cautè videtur Auicena prospexisse ægrotantibus dicẽs Fen prima quarti: Et scias quòd nõ est tibi possibile curare febrem, nisi cognoueris eam. quòd si ignoraueris, subtilia regimen. Nam nõ omnes morbi ferunt multam attenuationem in principio, sed id ex constitutione pendet: quæ non possit esse perspecta ei, qui morbi naturam ignorauerit. Præterea in cuiusuis morbi principio diximus vtendum esse magis crasso (demptis, qui cum fluxione consistunt) quàm in aliis temporibus. Sed fortasse melius fuerit Auicenæ sententiam

est Alex. 2. prob. 9.

tentiam commendare, atque ita intelligere. si contigerit vno die, aut etiam duobus; modò ægrotans sit fortis viribus, febris naturam ignorari: curationem quidem non oportet aggredi, sed materierũ communium, interim dum morbus se insinuat, cura est habenda. sunt hæ quæ in ventriculo, intestinis, & primis venis continentur: quæ vt expurgentur, licebit vno, aut duobus diebus, ægrotantem in inedia contineri. sed neque hęc indicatio sumitur à morbo, aut morbi propria causa: sed communibus materiebus, vt dixi. de ratione instituendi victus quam indicant totius morbi tempora, hæc sufficiunt.

10 *An possint ægrotantes refici alia via, quàm per os. Cap. III.*

VVLGATISSIMA praxis est in mulieribus præfocatione vteri laborantibus, atque in viris in eo statu constitutis, vt casus exigat cibũ, & ipsi non possint accipere: vti clysmatis ex re aliqua nutriente paratis, vt ex lacte, ptisana, vino, melle, ouis nonnunquam, aut etiam iure gallinæ, aut expresso ex ipsa gallina succo. nonnulla etiam occurrunt, quæ cogunt medicos vti emplastris nutrientibus. nimirum cùm periculum abortus videtur instare ex debilitate: imponunt vmbilico carnes arietinas, aut oua, aut panis micam imbutam vino, aut lacte, aut tale quippiam aliud. quam consuetudinẽ nonnulli hodie damnant, contendentes: nihil posse corpora nostra nutrire, quod
20 per os non ingeratur. Proferunt primò illa Galeni verba ex quarto de vsu partium, cap. 1. Quandoquidem nutriri necesse est animalis particulas: ingressus verò cibariis in corpus vnus est, per os. Primo etiã de facultatibus naturalibus, cap. 10. Vnus namque omnibus cibis introitus per os est. Argumentantur deinde ratione hac. nihil potest nutrire, quod non sit perpessum antea concoctiones priores: primam nempe, & secundam. sed quod per anum immittitur, non potest in ventriculum venire, in quo prima concoctio fit: (multò minùs, quod cuti imponitur, aut per viam aliam subit) ergo nihil tale nutrire potest. Quòd verò quæ per ventrẽ infunduntur, non possint ventriculum attingere: confirmant ex Galeno 13. methodi cap. 17. vbi inquit: Quæ infusa sunt, primùm ea neque ad ieiunum ascendere possunt. imò etiam si admodum ni-
30 taris, fortasse tenuia tantùm intestina attingant. Quò etiam videtur respexisse 4. particula aphorismorum comment. 12. dicens: Eorum verò quæ continentur in intestinis, nihil potest per vomitus vacuari. Alii his respondent: posse ea quæ infunduntur per anũ, nutrire, negantque, contenta in intestinis non posse ascendere in ventriculum. quin potiùs ascendere nonnunquam, dicunt, docuisse Galenum tertio de sympt. causis, capite 2. vbi post alia multa eiusdem sententiæ hæc addidit. ergo mirum non est, si clysmatis quoque aliquid & stercoris ex tam violenta intestinorum constrictione ad ventriculum aliquando præter naturam reuocatur, deinde sic ad exitum properet. Iam verò euomi posse ea, quæ continentur in intestinis, indicat affectio volulus vocata: per quam, vt Galenus prædicto loco docet, & tertio epid. parte secunda,
40 comm. 6. euomitur stercus. quod tamen dicente eodem Galeno tertio de facultatibus naturalibus cap. 6. generatur in tenuibus intestinis. itaque dicunt hi: cùm possint, quæ per intestina infunduntur, in ventriculum ascendere, nihil mirum, si possint nutrire. In hac controuersiola primùm cõponenda nobis sunt hæc, quæ in Galeni verbis videntur esse contraria: deinde de proposita quæstione dicendum, quod res habet. Galenus videtur dubitasse de ascensu eorum quæ infunduntur per anum in ventriculum. Nam libro septimo de compositione pharmacorum secundum locos, cap. quarto, ita inquit: Si possibile est ex tenui intestino aliquid per nauseam efferri, ad hoc etiam vtile fiet. itaque videntur hæc verba dubitantis: tamen apertè est verum, per voluulum euomi, quæ continebantur in intestinis. quòd si Galen. 4. aphor. commen-
50 tario 12. negauit, quidquam eorum quæ continentur in intestinis, posse vomitu reiici, intellige vomitu naturali. nimirùm, naturalis vomitus est ad euacuationem eorũ, quæ continentur in cauo ventriculi: dicente Galeno eodem capite tertii de causis symptomatum, quod nuper citauimus, & in comm. 39. sextæ particulæ aphorismorum, & millies alibi. verum etiam est: posse partem aliquam clysteris in ventriculum rapi. tamen Galenus 13. methodi negauit, nostro conatu, etsi quàm maximè cone-

mur, posse ascendere vltra gracile: sed accedente tali quapiam causa præter naturam, qualis per voluulum, non negauit. Ad institutum illius loci satis est, quanquam fieri possit, vt clysteris portio in ventrem ascendat: tamen rarò id fieri, & ex causa præter naturam. Nam declarabat illic Galenus indicationem curationis quæ sumitur ab affecta parte, docens: ad abluendum crassa intestina, vtendum esse clysteribus, ad tenuia, potionibus. Constat verò, ad huius pręcepti confirmationem satis esse monstrare, clysteres non posse ascendere vltra intestina crassa: nisi rarò, & casu præter naturam, haudquaquam nostro conatu. Medendum enim est, non pro his quæ rarò & præter naturam possunt contingere: sed pro his, quæ coniectamus euentura. eodem modo intelligendus est Galenus quinto methodi cap. vndecimo, vbi ita scripsit: Quæ vicina ventriculo sunt, iis per comesta & bibita: quæ verò inferiùs sunt sita, per ea quæ iniiciuntur. quando neque ad ea quæ vicina ventriculo sunt, subire potest quod per sedem infunditur: neque integris viribus ad inferiora pertingere, quod per os sit ingestum. Itaque loca Galeni ita componuntur, constatque iuxta illius opinionem: posse aliquid ex intestinis ascendere ad ventriculum. Sed quoniam per voluulum non tam ventriculus trahit ab intestinis, quàm intestina reiiciunt in ventriculum, & ille cogitur recipere, censeo addendum dictis: ventriculum posse non tantùm recipere ab intestinis, sed trahere etiam ab illis, cùm vrgetur fame. Nam si, vt celebratissimum est à Galeno de sententia Hippocratis, omnia habent perspiratum & confluxum communem, si omnia omnibus alligauit natura per communes venas, & arterias, & neruos, si, quemadmodum docetur tertio de facultatibus naturalibus, per magnam famem vel ex ipsis venis aut proximis partibus reuocat ventriculus succos: non dubium est, & ex vicinis, quales sunt gracilia intestina, multò antè tracturum. Itaque est duplex iam modus, quo ea, quæ per anum infunduntur, possint in ventriculum venire: vel tracta à ventriculo, vel expulsa ab intestinis. quare nihil est iam intellectu difficile: posse, quæ per intestina infunduntur, ire sursum in ventriculum, ibique chylum fieri, illincque in hepar, vnde & in membra. Nihilominus errant barbari medici, qui propositam quæstionem de nutrimento, quod potest accedere ex clystere, putāt pendere ex alia: de ascensu clysteris in ventriculum. Nam etsi nihil clysteris in ventriculum ascendat: potest ex illo nutrimētum aliquod in corpus transferri. nam eadem concoctio quæ agitur in ventriculo, agi potest in intestinis: & quæ agitur in hepate, etiam in venis. quanquam maior vis ad chyli in ventriculo, & ad sanguinis generationē in hepate sit. docetur hoc luce clariùs 4. de vsu partium cap. 17. vbi ita scriptum est: Quemadmodum igitur venis, cùm eas distributionis instrumēta fecisset, facultatem sanguinis effectricem indidit: ne dum per eas fertur, tempus ipsi alimento frustra periret. ad eundem modum & intestinis, distributionis in venis gratia factis, facultas quædam coquendi cibos inest. Si igitur hæc ita habent, vt Galenus dicit, constat, posse infundi per anum succum aliquem tenuissimum, coctu facillimum, cui commutando satis sint alterationes, quas pręstare possunt intestina, & venæ, sine ventriculo & hepate, qui nutriet, omnino ventriculum non ascendens. Adde (quod in primo huius operis libro diximus) dicente Galeno sexto de placitis, concoctionem ventriculi non esse necessariā simpliciter, sed cùm solida assumuntur alimēta: in reliquis, propter perfectionem. Itaq; multis modis potest quod per clysterem infunditur, nutrire. quare vsum horum clysterum dictis in affectionibus non improbo: quanquam conandum censeo, quoad fieri poterit: vt quaqua arte per os aliquid in ventriculum immittamus. ex hoc enim certum est copiosè & celeriter nutrimentum membris accessurum. tamen cùm hoc non possumus: ad nutrientes clysteres confugere non sit omnino inutile. hos verò vellem parari ex vino albo & tenui, & aqueo, quia est facilis concoctionis & distributionis: ex eo scilicet solo, aut aliis permixto. nihil tamen permitti debet, quod sit frigidius, aut difficilius coctu. hoc enim in membra, in quibus lāguet facultas, frustra infundetur. Aliud quod de emplastris nutrientibus dicebatur, videtur multò debilius auxilium. quandoquidem perpaucam admodum substantiam nutritioni aptam, assumi posse per cutis poros puto: tamen aliquid etiam ita assumi, quanquā exiguum sit, impossibile non arbitror. nimirum monstratū est: posse succum aliquem tam tenuem & multi halitus in venas incidere, vt concoctione

ctione

ctione ventriculi non prægressa, illic conficiatur. iam verò ex succis quibus irrigetur cutis, aliquid intrò penetrare videmus: & ipsa pororum multitudo, & pulsus arteriarum, qui ad cutem fit, & vis trahendi membrorum, ita fieri posse suadent. Hipp. etiam libro de alimento ita scripsit: Forinsecus alimentum ab extima superficie ad intima peruenit. Solis quidem illis emplastris vti, ridiculum fuerit. tamen interim dum aliis viis nutrientia immittuntur, si multum videtur instare periculũ abortus (loquor enim de proposito paulò antè affectu) talia etiam vmbilico propter viciniam vteri fortè non imponentur omnino incassum. admiscenda tamen sunt, si quando illis vtemur, semper penetrãtia: qualia sunt mel, & aromata in puluerem redacta. Sed qua ratione, si hæc vera sunt, dixerit Galenus locis citatis ex quarto de vsu partium, & primo de naturalibus facultatibus, vnicam esse viam alimenti ingerendi, os? an quia illis in locis non omnes, quæ natura aut arte fieri possunt, alimenti vias recensebat: sed naturalem solùm viam, qualis solum os est? sed de hac quæstione hæc sunt satis.

An curatio fiat per contraria æqualia. Cap. IIII.

PRINCIPIA in vnaquaque arte concedi debent, etiam sine argumentis. alioqui infinita fiet ars, & nullibi consistens. Est verò in arte medica celebratissimum axioma, Contrariis contraria curantur, à Galeno & Hippocrate toties vsurpatum: vt ridiculum non immeritò videretur, ad huius sententiæ probationem loca notare. neq; enim monstratione indiget, sed sola interpretatione: cùm morbi curatio eiusdem sit corruptio, & corruptiones à cõtrariis fiant. At nulli videri possit dubiũ, curationẽ per cõtraria morbo fieri. Cęterùm hęc cõtraria operatione oportet talia sint, magis etiam quàm denominatione. nihil enim prohibet conuulsionẽ, quæ affectus frigidus est, infusione aquæ frigidæ curari. nam quanquã aqua illa qualitate, quæ est actu, similis sit: cęterùm est tunc temporis operatione quam ex accidenti habet, & virtute, contraria. neque quidquam refert ad morbi sublationem, ex accidenti, aut per se medicamentum operari. quare omnia quæ ex accidenti morbum corrumpũt: per alia operantur, quæ sunt morbo contraria per se. vt, gratia exempli, aqua non per se curat conuulsionem: sed per calorem, quem facit retroducere. vomitus etiam curat vomitum non per se: sed euacuatione humoris facientis noxam. vt dolor non potest curare dolorẽ: sed medicamentum, quod cum dolore operatur, potest causæ prioris doloris sublationem facere, vt dicitur 6. epid. parte secunda, commentario 8. Potest etiam dolor vnius partis vehementior, alterius debiliorem obscurare, distracta vi sentiente: aut curare distracta materia, vt à cucurbitula. cùm certum sit: succos ad dolentem particulam confluere. tamen constat in his quoque: quod per se curat, contrarii ratione operari. atque ita perpetuò est vera ea sententia, quam omnes citra controuersiam concedunt: Contraria contrariis curantur. Cæterùm an illa contraria, vt specie sunt contraria, ita æqualia gradu esse debeant, an aliquando minora, aliquando maiora: non adeò est citra controuersiam. Galenus libro 6. artis medicinalis cap. 89. expresè docet: contraria paribus numeris distare debere à mediocritate, quantum ipsum corpus versus alterum extremum præter naturam abest. vbi ita dicit: Veluti, si ita contigerit, vt in decem quidem numeris ad calorem maiorem eo qui est secundum naturam, decidat corpus: septem verò ad siccitatem maiorem: tunc salubrem causam in huius modi affectionibus esse oportebit decem numeris quidem frigidiorem, septem verò humidiorem. Itaq; de sententia Galeni hoc in loco, indicatio, quæ ab affectu sumitur, est exhibitio contrariorum æqualium morbo. tertio de simplicium medicamentorum facultate cap. 11. ita inquit: Atque vno verbo tantum abesse à medio quod medebitur, quantũ ipsum cui medela adhibetur, oportet: nimirum in contraria vtriusque vergente excessu. Nam quod ad eadem similiter inclinat, perinde ac corpus, quod curandum est, in temperie constitutum: nullam alterationem afferre consentaneum est. quare neque lædet id quod malè affectum est, neque iuuabit. At quod minùs est: iuuabit quidem, non tamen persanabit. Cæterùm in hac sententia videntur esse multa difficilia. Nam primùm, quid prohibet morbum curari posse contrariis minoribus?

nam hæc quanquam non possunt integrè corrumpere: possunt tamen cùm primò apponuntur, aliquid iuuare, remittendo scilicet morbum, non persanando. atque ita cùm secundò apponuntur, plus: cùm tertiò, plus adhuc: vsque dum paulatim corpus persanetur. Potest igitur contrariis minoribus curari corpus. Nam quòd contraria minora aliquid remittant, non negabis: cùm contraria quantumcunque intensa aliquid à remissioribus patiantur. Neque verò negari potest: posse corpus à contrariis intensioribus sanari, cùm transferatur ad contrarium affectum. Nam medicamenta contraria & intensiora necessariò ab ipso morbo patiuntur. sint igitur tantò intensiora, quantum reciproca actio potest detrahere: atque ita, etiamsi corpus persanent, non tamen ad contrarium morbum possint transferre. quare videtur morbus curari posse contrariis intensioribus, & remissioribus: atque proinde non perpetuò æqualibus indigere. mihi sanè hæc ratio monstrare videtur, nihil repugnare philosophicæ rationi: morbum contrariis maioribus, aut minoribus curari. Quare non putauerim proinde morbum exhibitionem contrariorum æqualium indicare, quòd ab inæqualibus curari non possit: sed quòd ab æqualibus commodiùs curatur, & magis citra periculum. cuius summa ratio hæc est. Quod medicus in curationibus maximè debet curare, est: vt & tutò curet, & citò. tutò quidem curat, cùm citra periculum. Impendet verò periculum maximum, si qua alia ex re, ex repentinis mutationibus: vsque adeò, vt (dicente Galeno 12. meth. capite septimo) corpora non solùm cùm in non naturalem statũ confertim aguntur, tristem mutationem sentiant: sed etiam in ipso ad naturalem statum suum reditu, nisi eum paulatim accipiant, crucientur. debet igitur medicus maximè inter curandum repentinas curationes deuitare: quę eò fiunt maiores, quò medicamēta intensiora adhibentur. Mora etiã in curando est periculosa. quandoquidem interim labefactatur virtus: & solet ægrotans recidere in deterius. curatur autem morbus eò tardiùs: quò remissorum medicamētorum maior est vsus. ne igitur in curatione moraremur, intensissimis deberemus vti: sed ne quicquam repentè moueremus, & corpus alteraretur paulatim, remississimis. Verùm quoniam vterque excessus est periculosus: relicto vtroque, medium medica ars complecti iubet, atque ita contrariis æqualibus vti. hoc inquam, sumpta indicatione ab affectu. Nam aliis indicationibus, vt indicatione à consuetudine, & ex induciis, quas facultas expectandi dat, aut negat, non dubitauerim: aliquando contrariis minoribus, aliquando maioribus licere vti. est nihilominus vera regula: quæ de his, quæ magna ex parte, & à solo affectu sumpta indicatione, fieri debent, præcipit. Sed contrà videtur esse quod Hipp. 6. epid. parte 2. com. 25. inquit: Contraria sensim adhibenda & inter quiescendum. Qua sententia, Galeno interprete, illud significauit Hippocr. contraria non esse affatim, sed sensim inducenda. atque inter exhibitionem contrariorum, permittendum esse corpori quiescere. Si igitur vel à principio contraria æqualia morbo adhiberemus: non paulatim, vt Hipp. præcipit, sed repentè adhiberentur. 2. de compositione pharmacorum secundum locos, cap. decimoquarto: Non statim à principio efficacissima adhiberi conuenit, sed à debilioribus auspicari. Sed tamen neque hæc sententia aduersa est opinioni nostræ. illic enim propter irritationem, quam sua acrimonia fortia medicamenta facerent, si repentè intensissima admouerentur, iubet leuioribus tentare priùs. hæc verò leuium admotio, præcautio est. Adde: non statim morbos esse intensissimos, sed cùm consistunt. quare vt crescit morbus: ita medicamentorum vires intendere, æqualibus contrariis pugnare est. vt cùm procedente tempore remittit affectus: medicamentorum vires iubet Galenus remittere. Nam quò vlcerata pars siccior fit, eò minùs siccis vtendum: quia scilicet naturalis siccitas permanet in parte, & humor præter naturam fit minor. Sed si quis rectè consideret omnia, quæ à Galeno in commentariis illius sententiæ sexti epid. dicuntur, non propterea est incipiendum à leuioribus medicamentis, & æqualia sensim adhibenda sunt, quoniam contraria: sed quoniam maxima ex parte, ea quibus morbus curatur, sunt inconsueta. consuetudo autem perpetuò est conseruanda, maximè in morbis, quemadmodum Galenus inquit octauo meth. cap. nono: aut sensim est permutanda, vt longissima oratione præcipit Hippocrates secundo de ratione victus in morbis acutis. Igitur indicatione sumpta à morbo, contraria æqualia à primo die darentur: sed indicatione à consue-

consuetudine cum indicatione à morbo coniuncta, in principio remittuntur aliquantulum, procedente tempore adhibentur intensiora. atque hoc quidem cum his quæ quotidie fiunt ab his qui medicinam factitant, maximè quadrat. si enim in eum hominem inciderint, qui sanguinis missioni multò antè tempore assueuerit, aut fortium medicamentorum vsum non reformidet: vel primo ingressu his vti solent. si verò insuetus ægrotans sit, ab aliis leuioribus auxiliis exorsi, ad fortiora medicamenta procedunt. Sed dicet aliquis. esto quantumlibet ægrotans assuetus, & incidat in putridam febrem: non sunt à principio danda contraria æqualia morbo. Est enim morbus quo laborat, febris. sed nullus sanæ mentis medicus in principio putridæ febris, frigidis vtetur. ergo neque contrariis ex eo tempore curatio fit: quò minùs contrariis æqualibus. Præterea si à principio darentur æqualia, à principio inciperet morbus remitti: atque ita multò maior esset in principio, quàm in statu. quod communis opinio omniũ medicorum negat. His argumentis ita respondendum censeo: danda esse contraria ei, cuius molimur sublationem: vt cùm morbum per se curamus, morbo (hæc enim indicatio est à morbo sumpta) cùm per causam, causæ. oportet autem putridam febrem non per se curari, sed per causæ præcisionem: & proinde non est inter curandum frigidorum vsus, sed vacuantium. quæcunque verò indicatione morbi adhibentur: illa contraria sunt morbo & specie & gradu. Huiusmodi curatione vtimur in meris intemperiebus, quæ ex nullo alio affectu fiunt. hoc dixerim propter diarias febres, quas nobis etiam posset quisquam obiicere. Est enim præceptum Galeni octauo methodi capite tertio, in febricitantibus ex vstione, vti refrigerantibus: sed remissioribus in principio, ac deinde febre ad solutionis tempus properante, refrigerantium vires intendere. in febricitantibus ex refrigeratione, contrà iubet facere: vti scilicet calorem generantibus & intensissimis in principio, & illorum vires versus inclinationem remittere. Sed neque hæc sententia quidquam habet illi quam confirmamus, aduersum. est enim etiam in iis indicatio causæ. nam vstio, & refrigeratio, affectiones corporis sunt: quæ non omnino præterierunt. Quæstio etiam quæ inter medicos agitatur, an morbus maior sit in principio, quàm in statu est, de morbis à materia pendentibus. quorum tempora concoctione (vt superiùs dicere cœpimus, & vltimo libro sumus monstraturi) distinguuntur. In illis autem, cùm causæ maturitati studeamus, permittimus intemperiei crescere vsque ad status tempus. non enim in principiis, contrariis rescinditur. Aliud superest in hac quæstione argumentum non contemnendum. Nam non videtur debere esse eadem forma curationis, quæ & reductionis: præcipuè in intensione contrariorum, quibus fiunt. Nam reductio est corruptio temperamenti naturalis, quò in aliud commodius permutetur: curatio verò est corruptio affectionis præter naturam. sed præter rationem videtur, tam contraria exhiberi rei secundum naturam, quàm ei quæ est præter naturam. Nam, vt alia omittam, citiùs oportet morbum tolli: quàm temperamentum naturale, quantumcunque lapsum sit, commutari. cùm igitur motus sit velocior, mouentia etiam deberent esse intensiora. aut igitur curatio fit contrariis maioribus, aut reductio remissioribus. Est sanè hoc argumentũ difficile: cui tamen ita responsum volo. Esse reductionem rei secundum naturam, & curationem rei præter naturam: & hanc debere esse velociorem motum: non tamen proinde contraria, quę mouent, debere esse intensiora. Sed quoniam temperamentum naturale in habitu est, morbus autem in dispositione: ab æqualibus contrariis, illud difficiliùs, & hoc faciliùs corrumpitur. cúmque morbus in habitu est: tam difficilè curatur, quàm mutatur præternaturale temperamentum. Tamen vtrumque contrariis æqualibus fit. ita & inter ipsos morbos qui fiunt, quanquam omnes ab æqualibus contrariis curentur: tamen non omnes curantur æquali celeritate. Nam qui plus habet facti, plus resistit contrario æquali in gradus intensione. Neque est, quòd te conturbet argumentum: quo victi quidam contrariam opinionem asserunt admodum proteruè. scilicet si omnes morbi curantur æqualibus: in omnibus curationibus est par proportio agentis ad id quod patitur. quare & eadẽ erit velocitas. ne, inquã, hoc te conturbet, neq; despera posse solutionem consequi: aut si non consequeris, ne tamen autorum placita leuiter damna. vt illi faciunt, qui cùm argumentis leuissimis frequenter vincatur: rece-

dunt ab autorum opinionibus, & profitentur se esse cõditores nouorum dogmatum. qui hoc astu faciunt (vt sunt calidissimi) quò apud insipientes saltem, quibus illi gaudent, vel ex ignorantia accedat eis gloria. Est scilicet nouum genus aucupii. Sed qui omnino non est hebes, non ignorat, eũ qui destituta veritate confugit ad noua dogmata: non sapere plus aliis, sed ignorare plus omnibus. Nam (vt alia omittam) vide quàm sit firmissimi sui argumenti facilis dilutio. Quanquam caloris idem gradus potest esse fiens adhuc, & factus: constat factum plus resistere corruptioni. ergo cum æquali gradu habet resistentiam maiorem. si verò resistentiæ sunt illis gradibus inæquales: constat cum contrariis æqualibus non habere proportiones æquales. respondeo ergo illud vnum: proportiones, ex quibus celeritas maior aut minor nascitur, non esse gradus cum gradu, sed actionis ad resistẽdi vim. &, quò cõstitutione morbus longior est: eò plus illum resistere cum æquali gradu. Sed rogabis rursus: cur ergo morbo futuro longo, non adhibentur à principio contraria tantò maiora, iuxta proportionẽ, quàm breuiori, quantò ipse est resistens plus: vt hac ratione qui erat futurus longior, citiùs soluatur? seruaretur enim ita in omnibus eadem proportio actionis medicamenti ad resistentiam morbi: atque ita non impẽderet periculum translationis ad contrarium lapsum, magis in hoc, quàm in illo. videtur hæc ratio vrgere aliquatenus. Sed scire licet, ita debere morbos curari: vt ante fatalem sibi terminum non præscindantur, quin potiùs obseruentur maximè illorum constitutiones. Nam aliter, vt inquit Plato, si quis morbos ante fatalem temporis cursum pharmacis amputare cõtenderit: ex paruis magni, & ex paucis multi fieri consueuerunt. Iam verò quod Hipp. inquit, Extremis morbis extrema remedia (quam sententiam audio illos sinistrè interpretari) hoc ipsum mihi significat: curationem debere fieri per æqualia. Nam extremis extrema: vt magnis magna, & paruis parua debentur. Tamẽ est adhuc Aretæus Cappadox, antiquissimus quidam medicus, qui cap. de elephãtiasi (quod etiam refert Paulus in primis quarti libri verbis) ita scripsit: Necesse est omnia auxilia valentiora esse morbis. nã alioqui ipsos non sustollent. Proindeq; (inquit) fit vt elephantiasis curari non possit: quippe qua nullum auxilium inueniri possit maius. Hi igitur autores apertè videntur asserere: æqualia remedia nõ sufficere, sed maioribus esse opus. tamen putauerim horum verba ita intelligi debere: Auxilia, quanquam alioqui æqualia sint morbis intensione, esse tamen illis valentiora, adiuta naturæ suppetiis, quæ semper pro auxiliis contra morbos sunt. Sed multò clariùs dixit Celsus, qui caput vndecimum libri secundi his verbis concludit: Nõ potest vehementi malo nisi æquè vehemens auxilium succurrere.

De consuetudine, & natura. Cap. V.

CONSVETVDINE nihil videtur plærisque hominibus notius. sed nihil mihi videtur difficilius, quàm potentiam illius, & indicationem curationis, quam præstat, explicare exactè apertéque, vt in reliquis feci, & causas quibus singula fiunt, quæ per consuetudinem contingunt, inuenire. Nam antiquorum sententia est, commendatissima à Galeno, vt multis aliis in locis, ita vel præcipuè secundo de motu musculorum: consuetudinem esse naturam aduentitiam. Arist. septimi ethicorum capite decimo, consuetudinem similem dicit esse naturæ. vocatq; in testem Euenum poëtam, qui ita scripsit:

Vsus longus mos est, ac meditatio crebra:
Hunc tandem assero naturam mortalibus esse.

Comparant consuetudinem non modò animales corporis facultates, sed & vitales, & naturales: vt libello de assuetudinibus longa oratione Galenus monstrat. neque solùm anima ipsa per se, sed cum corpore. Animæ ingenerantur habitus intelligendi, & morales: ex consuetudine intelligendi, aut operandi. In sensibus etiam, quos cum corpore habet anima communes, operatur aliquid consuetudo. nimirum vt Aristoteles inquit sectione vigesima prima, problemate decimo quarto: Cõsuetudine fiunt alimenta gustui suauia. Motus quoque musculorum consuetudinem comparant. Nam, vt notat Galenus loco citato ex secundo de motu musculorum: Figura illa cui

ex multo tempore assueuimus, fit indolens, placidiorque. si quis enim ex multo tempore inflexis cruribus dormire assueuit, hac figura maximè gaudet: si porrectis cruribus, hac etiam. Iam verò de laboribus & motionibus dictum ab Hippocrate est secunda parte aphorism. quadragesimo nono: Qui consueti sunt solitos labores ferre, etsi fuerint imbecilles etiam & senes, non consuetis fortibus atque iuuenibus faciliùs ferunt. De naturalibus quoque facultatibus, quæ circa alimenta versantur, multa sunt aperta testimonia. Hippocr. 2. de rat. vict. acutorum contextu trigesimo tertio: Multa etiam (inquit) his germana eorum quæ ventri contingunt, atque alia quispiam dixerit. vt cibos, quibus vti consueuerunt, facilè ferunt: tametsi haudquaquam
10 boni fuerint natura, similiter & potus. cibos verò, quibus vti non consueuerunt, etiamsi mali non fuerint, molestè ferunt: consimili modo & potus. Medicamenta etiam magis lædunt insuetos quàm consuetos eis vti: & consuetos etiã minùs alterant. qua de causa Arist. problemate quadragesimo sexto primæ sectionis censet: cataplasmata debere permutari ex certis interuallis, vt sentiantur. communis etiam est medicorum omnium consensus: melius esse in longis valetudinibus, medicamenta permutare (quanquam eisdem prorsum viribus sint) quàm vnico vti. quoniam scilicet consueti pharmaci contemnit natura vires. Hoc docet Galenus quinto de tuenda valetudine, & Auicena Fen quarta primi capite primo. Neque solùm alimentis & medicamentis assuescit natura vsque adeò, vt ab illis minùs alteretur: sed
20 etiam venenis. quod apertè ostendit vetula Atheniensis: quæ frequenter vescebatur napello, 3. de simp. med. facul. cap. vndecimo. Mithridates quoque vsu frequenti venenorum, à venenis sese reddidit immunem. Vitalis etiã facultas assuescit suis motibus manifestè. fit enim aliquis iracundus aut timidus, irascendi, aut timendi consuetudine. Minùs etiam subit alterationis ex tali quopiam motu, qui ei assueuit, quàm illius insuetus. &, vt semel dicam, vniuerseque, cum Hippocr. aphorism. 50. secundæ sect. Quæ ex longo tempore consueta sunt, etsi deteriora sint: insuetis minùs molesta esse solent. Hac in parte sunt duæ falsæ opiniones: quas ambas damnat Galenus lib. quem de assuetudinibus scripsit. Alia est eorũ, qui negant: in instituendo victu, aut curandis morbis, indicationem aliquam sumi debere à consuetudine: quoniam cau-
30 sam, qua naturalia instrumenta ab alimentis aut medicamentis consuetis læduntur minùs, ignorãt. Alia est vulgaris opinio, quam hac tempestate video maximè vigere: esse scilicet consuetudinem, non in iis quæ diximus solùm, sed & in euacuationibus. vsq; adeò, vt si semel bísve, ac multò magis si ter, aut pluries, aut expurgatio facta sit, aut missio sanguinis ex certo quodam tempore, aut ex certis interuallis: pertimescant fore, vt eisdem interuallis, eãdem euacuationem gratia consuetudinis exigat corporis dispositio. Cæterùm hæc opinio vulgaris est, vt dixi, & indigna medicis. Nam constat euacuationem, vt auxilium aliud quodcunque, exposci à dispositione præter naturam, quæ in corpore est, aut timetur, vt à redundantia: naturam verò non expetere, sed permittere. Sed consuetudo indicat similiter ac natura: ergo permittit, non
40 exposcit. Si ergo iterum mittendus sanguis est: id fiet propter multitudinem, non propter consuetudinem. Consuetudo permittit: quoniam, vt alia omnia, ita euacuationes consuetæ minùs molestæ sunt insuetis. igitur consuetudo mittendi sanguinis, quæ antecessit: potuit euacuationis illius tolerantiam facere, non indigentiam. Hæc enim ex affectu præter naturam fit. neque enim eò quòd hoc vere, gratia exempli, supra naturæ modum in hoc homine redundauerit, eodem modo sequenti vere est redundaturus. possunt siquidem anni tempora aliter procedere, aut potest antecedere alius victus, aut hominis temperies aliter alterari interim. quòd si tamen nihil horum permutatum fuerit: verisimile est, eodem modo sanguinem redundaturum hoc tempore. Non quòd proximo anno fuit eodem tem-
50 pore effusus (perinde enim fieret, si euacuatus non foret) sed quia causæ eodem modo habent, ac priùs. quod non intelligentes vulgares, putant, se suam sententiam experimento confirmare. tamen qui redundantem sanguinem effundit, atq; sequentibus annis ante id tempus, aut attenuato victu, aut exercitatione maiori redundantiam anteuertit: hic meliùs habet. qui enim præsentem redundantiam citra euacuationem transigit: aut multa repletur scabie, variáq;, aut in grauiora mala incidit,

ac nihilominus sequenti anno euacuationis instat necessitas: nisi interim per morbos corrupta temperies minùs generet, aut occasio alia generandi sanguinis sublata sit. quam fuisset consultius sustollere sine tot malis misso sanguine. Itaque vt Galenus docet, & mihi videor euidenter intelligere: per consuetudinem euacuationum comparatur in nobis tolerantia, sed non indigentia: proinde ad vsum harum euacuationum consideranda est consuetudo. Confidentiùs enim vacuari debent consueti inconsuetis: tamen ad futuras euacuationes non est pertimescenda. quod ergo ad primam opinionem attinet, ita habet. alii (vt Galenus ipse dicit) perinde faciunt, ac si quis omnes de visione opiniones, eam inquam, quæ emissione, & eam quæ admissione fieri affirmat, argumentis conuincens, omnino nos non videre affirmaret: quia neque hac, neque illa ratione fieri posse intelligeret. Nam ridiculum sit, id quod experimento constat negare: eò quòd euentus causa ignoretur. Quasi fieri non possit: vt rei alicuius secundum naturam contingentis causa nos lateat. latent sanè plęræque. proinde qui ex philosophia in ipsam veritatem vult incidere, non in extraneas & sophisticas opiniones, ab iis quæ sensibus nota sunt, exorsus, ad illorum causas debet procedere, iisque inuentis, gaudere in operibus naturæ: non inuentis, propriam ignorantiã confiteri, haudquaquã negare, quæ sunt per se euidentia. minùs enim turpe est, explorato effectu causam ignorare, quæ peritissimos etiam philosophos solet latere: quàm simul cum causa nescire ipsum effectum, quod imperitum vulgus non sine risu, neganti tibi, experimento monstraturum sit. Tam constat ventriculum reliquaque viscera ab insuetis lædi, consueta verò amicè recipere: quàm nos videre. Hæc itaque recipientes, causam conabimur inuenire (quandoquidem nullus hactenus mihi videtur de consuetudine exactè disputasse) qua (si modò inuenta fuerit) propositionem confirmantes, sin minùs, in experimento acquiescentes: quantum habeat in instituendo victu tam bene valentium quàm ægrotantiũ, & curandis morbis, momentum consuetudo, ipsam cum natura conferentes contemplabimur. neque enim in philosophiæ contemplationibus consistere certum est: sed illas nostro vsui accommodare. Videtur ratio inuenire: ea quæ operantur natura (sunt verò hæc quæ citra sensum) non posse comparare consuetudinem, vt neque habitum ad operandum. Nam quæ natura feruntur, operantur vsque ad extremum potentiæ: pro ratione proportionis virtutis agentis, ad eam quæ resistit. ergo non possunt aut citiùs aut faciliùs operari, aut ab eo in quod agunt, pati minùs: nisi permutata proportio aliquatenus sit. quare consuetudo nihil præstat. non enim (arbitror) lapis (reliquis circa medii densitatem & altitudinem paribus) citiùs aut vehementiùs descendet per id spacium, per quod sæpè proiectus est, quàm per quod aliàs nunquam: vel per idem spacium segniùs descendet, cùm proiicitur primò, quàm cùm iactu millesimo. neque ignis quercum solitus vrere, faciliùs vrit quàm prunum. cùm ergo ventriculi actiones circa alimenta & medicamenta naturales sint, non videtur fieri posse: vt propter consuetudinem aut plus, aut meliùs commutet. cùm operetur semper: tam cùm ex consuetudine, quàm cùm insolens vsque ad extremum suæ potentię. respondet huic argumento Galenus: non tantùm ventriculum conficere alimenta, sed ipsum ab eis aliquatenus affici. conuertuntur enim hæc in illius substantiam: seruant verò humores qui generantur, cum cibis ex quibus sunt geniti, similitudinem. Similitudo est causa minoris alterationis, & facilioris amplexus, & indolentiæ. nihil igitur mirum, si quæ inconsueta molesta erant, per consuetudinem modò similia facta, molesta minùs sint. Medicamenta quoq; quæ prima appositione molestiam ingerebant, postquam mutua alteratione membro similia facta sunt, alterant minùs. Quid verò de quantitate dicetur? non enim solùm qualitatẽ cibi, quam priùs auersabatur vẽtriculus, modò amicè recipit: sed & quantitatẽ. ventriculus nempe, qui vna libra grauabatur, cõsuetudine iam duas sine molestia fert. auget (inquit) exercitatio omnis propriã virtutẽ. quare cursu fiũt homines veloces, lucta robusti, esu ad coquendũ habiles. Itaq; facultas omnis otio languescit, exercitatione redditur vegetior: nisi nimiã contingat fieri exercitationẽ, quam tunc laborem meliùs appellaueris. reddita itaq; causa est, nõ tantùm propositi problematis: sed cur in vniuersum labores soliti insolitis leuiores sint. Sed interim dum has causas reddimus, videmur occultè indicatio-

dicationem consuetudinis omnino tollere, eámque transferre ad naturam. Nam si ventriculus eò recipit amicè alimentum, quia illud commutauit ipsam ventriculi naturam, sibiq; ipsi similem effecit: natura, quam in ventriculum induxit, est in causa, non consuetudo. quare rectè dicebant medici (quos tamen deridet Gal.) considerari debere naturam ventris & alimentorum, & in his an sint similes, an contrà: de consuetudine nihil esse curãdum. Nam finge alimentum illud quod consuetũ est, assumi modò primùm, & esse inconsuetum, sed similitudinẽ quam consuetudo fecisset, esse ex natura: an non eodem modo acciperetur inconsuetum? tota igitur hæc indicatio naturæ est, non consuetudinis. eodẽ modo de cõparato robore maiori cibi copia licet
10 dicere. Nam constat concoctionem meliorem fieri, non propter consuetudinem, sed propter maius robur. præterquam quòd falsò dicunt, maiorem promptitudinem ad omnes motus, quàm consueti habent, ex comparato robore fieri. Nam multi debiliores quidem fortioribus mouentur meliùs ex consuetudine. Itaq; videtur: præter auctũ robur, esse aliquid aliud cõsuetudo. quare fortasse & ipse venter solitus, & debilior, plus sustinebit citra noxam insolito & fortiori: eadem ratione, qua debiles & senes solitos labores meliùs ferunt iuuenibus robustis, sed insolitis. Quod primò occurrit, est, consuetudinem reuera nihil facere per se, neque eam per se esse quidquam: sed consuetudinem habere ambulandi, esse sæpiùs ambulasse. facere tamen, vt labores leuiùs tolerentur, alimenta medicamentáq; minùs noceant, & vt actiones omnes obeantur
20 faciliùs, mutatione aliqua, quæ aut in ipsa facultate, aut in instrumentis ipsis fiat. cæterùm hoc per se tribui posse naturæ: ex accidẽti, consuetudini. tamẽ eo differre solùm, quod à medicis natura dicitur, ab eo quod consuetum: quòd innatum temperamentum natura dicatur, aduentitium verò illud, quod vsu comparatum est, dicatur consuetudo. Videtur hoc cõsonum esse Gal. verbis, qui prædicto loco, Pulchrè, inquit, dictum, consuetudinem esse factitiam naturam. quasi hoc vno differat id quod consuetudinẽ medici appellant, ab eo quod naturam: quòd natura sit natiua, cõsuetudo facta & aduentitia, cùm tamen etiam natura sit. Itaq; iuxta hunc modũ, dicendũ est, si consuetudinis nomine intelligamus ipsum rerũ vsum, nihil per se indicare: si verò aduentitiã naturã vsu comparatam, indicare suam conseruationem. Itaq; ventriculũ debi-
30 liorem natura, posse plus cibi ferre robustiori natura: quia ille consuetudine factus robustior est, aduentitia scilicet natura. ita dices: musculos quibus consueti motus fiunt, consuetudine firmiores haberi. Hanc rationem seruandæ consuetudinis reddit Gal. 11. meth. cap. 3. ita scribẽs: Cùm verò quæcunq; temperies vel optima sit, vel aliquatenus vitiosa: eam quæ optima est, semper seruare oportet. eam verò quæ vitio non caret, in sanis quidem vel seruare vel alterare, in ægrotis verò seruare: ea ipsa ratione, qua priùs ostendimus, maximam esse à consuetudine indicationem: quippe vel temperamentum innatum ipsam seruare, vel factitium inducere. fieri verò, vt dictum est, mensuræ auxiliorum indicationem, ex eo temperamento, quod præsens sit: sicut ex ætate, non quam æger priùs habuerit, sed quam nunc habeat. Hæc Galenus. tamen
40 ei qui altiùs consideret, videbitur consuetudo diuersa esse ab eo temperamento, quod cõsuetudine comparatur, aut ab ea natura. Nam finge duos homines, alterum natura calidum vno gradu, alterum calidum tertio. calidus vno gradu assuescat esui calidorũ, calidus tertio, frigidorum: ita vt alterius calor intẽsior fiat, alterius remissior, veniántque simul ad secundum caloris gradum. quo casu constat: hos homines ex contrariis assuetudinibus idem temperamentum aduentitium comparare. incidant simul in frigidum morbum: vtendum vtriq; est auxiliis calidis. sed obsecro, nunquid tam calidis, támque repentè vtendum est ei qui assueuit hactenus ex multo tempore frigidis, quàm ei qui assueuit calidis? non arbitror. sed alter repentè vti debet calidis, vtpote sibi naturalibus, & consuetis, & morbo contrariis: alter sensim est ad calidiorum vsum
50 transferẽdus. alioqui repentè ad inconsueta transibit: quo nihil magis vetitum est ab Hippocrate secundo de ratione victus acutorum, potissimùm in morbis, in quibus repentinæ mutationes maximè debent deuitari. Si ergo diuersa iniungi debet illis ratio victus, propter contrarias consuetudines, & aduentitia natura eadem est, constat: consuetudinem diuersum aliquid esse ab aduentitio temperamento, & propriam indicationem habere, ac per se, quæque non referatur in naturam. Quid igi-

tur ex tam multis hinc & illinc emergentibus argumentis licet colligere? Certè vt paulò antè monstratum est: in meris facultatibus naturalibus, neque potest fieri habitus operandi, neque consuetudo quidquam præstat ad faciliùs operandum. vt exemplo descendētis lapidis, & vrentis ignis, cōfirmauimus. Igitur naturalia in nobis instrumenta non possunt assuescere actioni, nisi vsus aliquam in ipsis actionis facilioris, aut minoris alterationis, causam generet. sed illud non est aduentitia natura, seu aduentitium temperamentum. Nam aduentitium temperamentum fit in corpore: permutata natura innata in aduentitiam. (nam vt primo huius operis libro diximus, potest temperies innata permutari) itaque cùm temperies natiua est mutata omnino, mutata etiam est natura. Sed consuetudo est aliquid: quod citiùs generatur in nobis, quàm noua natura. Ergo cùm similitudo aliqua comparatur inter naturalia membra & alimenta quibus vtimur: ea tamen similitudo non est tam fixa, quàm ipsa natura, sed veluti ad illam dispositio. quod licet ex Arist. verbis intelligere, quæ scripsit 7. Ethic. ad Nicomachũ, cap. 10. Faciliùs curari possunt, qui per assuetudinem, quàm qui natura incontinentes sunt. Est enim faciliùs consuetudinem quàm naturam mutare. ac propterea & consuetudinem mutare difficile est, quòd similis est naturæ. hæc Arist. ex quibus verbis apertè deducitur, quod nitebamur indicare. Nam si consuetudo priùs mutatur quàm natura: diuersa est ab aduentitio temperamento. Aduentitium enim tēperamentum non priùs mutatur quàm natura: sed illud mutari, est mutari naturã. præterea necesse est, similitudinem esse aliquã in nostris membris: quod si cum natura confertur, habet rationem dispositionis, & natura habitus. nam faciliùs corrumpi, est ratio dispositionis: & difficiliùs corrumpi, ratio habitus. éstque consuetudo non ipsa natura omnino, sed similis naturæ: quia non aliter ac natura ad actiones inclinat, & consueta toleratu reddit faciliora. est dispositio ad naturam: quia consuetudo, cùm admodum longa est, in naturam migrat, vt dispositio in habitum. sed cùm iam est habitus: non ampliùs consuetudo est, sed natura, quia non est iam separatu facilior natura, cùm ipsa natura sit. Sed vt res euadat clarior, animaduerte duplex esse temperamẽtum. Alterum, siue aduentitium, siue natiuum sit, quod in ipsa substantiarũ elementorum proportione consistit: quod cùm mutatur, tota alteratur corporis natura. (ita esus frigidorũ longus, corporis temperiem natiuam ad frigidiorem permutat: quæ mutatio naturæ est) Alterum quod est veluti dispositio quædam ad primum, quod necesse est ante illud fieri. Constat enim necessariò (cùm mutationes omnes extremę per medias fiant) antequã corpus radicitus frigidũ fiat: fieri frigidis simile, similitudine quadam in dispositione ad naturã. & est quidem hoc aduentitium temperamentũ qualitatũ: vt cùm res calidior fit, frigidior, humidior, aut siccior qualitatibus. quod temperamentũ, cùm omnino nullã habet perseuerantiã (vt quod ex vna appositione medicamenti, aut ingestione alimenti, aut vnica admotione manus ad ignem fit) neque natura est, neq; consuetudo: sed tantùm leuis alteratio. cùm verò hæc similitudo est, etsi non tam intensa, sed cum aliqua permansione, qualis ex vsu taliũ rerũ fit: consuetudo dicitur, & parum abest, quin migret in naturã. Itaq; differunt consuetudo, & natura, vt habitus & dispositio. & ideo verè etiã dicitur à Gal. aduentitia natura: quia est aduentitiũ temperamentũ, & dispositio naturalis. quanquã ab ea, quæ propriè dicitur natura, differt qua ratione diximus. quod qui semel intellexerit, nihil habebit scrupuli in propositis hypothesibus. Nam illi homines, quorum alter à calido gradu tertio, alter à calido primo, per contrarias consuetudines in temperamentum calidum secundo delapsi sunt: habent idem temperamentum in habitu. sed alter habet dispositionem quandam, ad occurrendum calidis incommodam, alter commodam. sunt verò hæ dispositiones in numero rerum naturalium: & indicant suam conseruationem. proinde nõ eodem omnino modo cibari, neq; curari medicamẽtis debẽt. habet enim alter tres indicationes exposcentes calida: morbi, naturæ, & dispositionis illius quam fecit vsus, quã modò consuetudinem dicimus. alter duas tantùm, naturæ & morbi, contrariã vnã consuetudinis. neq; verò mirum videri tibi debet: hominem secundum habitum calidum esse, dispositione illa frigidis similem. nimirum corrumpuntur & generantur leuiùs qualitates, quàm prima temperamenta: & friget sæpè biliosus, caletq; pituitosus. Hæc similitudo facit in membris consuetis indolentiam,

aut

aut minorē passionem. Sed de qualitate alimentorū, quæ cōsuetudo facit de insuauibus suauia, aut de molestis grata, aut de inutilibus vtilia, satis videmur respondisse. tamē est ꝙ consideremus, quod paulò antè diximus: quantitatē etiam consuetā meliùs ferri. quod non videtur ex comparata similitudine fieri. quæ enim similitudo sit cum maiori aut minori quantitate? neq; verò si propter robur auctū fit, id est tribuendū consuetudini: sed naturæ membri, qua pfectionis plus consequuta, facultates sunt redditæ fortiores. Scire licet: robur addi instrumentis nutritionis, vt Gal. dixit, vsu pluris cibi, hocq; naturæ est proculdubio. Tamen est hîc quoq; aliud aliquid, quod consuetudini soli debet tribui: ꝙ scilicet assuetus ventriculus tantæ quantitati, minùs illā auersatur insueto, & ideo meliùs amplectitur, eoq; meliùs cōmutat, cum æquali virtute, aut etiā cum minori. quare ego non negarē fieri posse: vt ventriculus imbecillior, sed consuetus, meliùs alteraret fortiori, sed insueto. quo casu constat: totā causam esse in consuetudine, nullā in natura, aut naturæ robore. tamen superest dicendū, qua de causa fiat, vt vētriculus auersetur minùs consuetā copiā ciborū. Sumendum hîc est cōcessum ab omnibus principium: facultates omnes, quibus corpus gubernatur, sibi mutuam operā in plærisq; actionibus præstare, sibiq; subseruire mutuò, eoq; facilè sese mutuò trahere ad sympathiā. itaq; naturalib. membris tributus est quidam sensus, quo & molesta & grauia possint sentire, sensuq; excitetur expultrix: aut contrà suauia, & læuia, exciteturq; retinendi facultas. id cùm in aliis instrumētis omnibus fiat: tamen in ventriculo apertissimè conspicitur. hûc .n. propter communē vtilitatē, & propriam, acerrimo sensu natura esse fecit. ita ventriculus quæ suo sensui grata sunt, amplectitur, quæ molesta, auersatur: & quò molestiora sunt, eò plus auersatur, quò minùs molesta, eò minùs auersatur, & meliùs amplectitur. sunt verò magis molesta: quæ maiorē tristitiā efficiūt in sensu, & maiorem dolorē. Sed obiecta sensui consueta, cæteris omnib. æqualibus, neq; mutatione aliqua facta in ipsa sentiendi potentia, neq; in instrumento, aut temperie partis, aut re alia quapiā, cum æquali etiā alteratione instrumēti, minorē dolorē faciunt inconsuetis: eò quòd cùm occurrūt consueta, mens aut primus sensus distrahitur aliquatenus, minùs attentè animaduertēs. quemadmodū ergo in his quibus mens ægrotat, quæ doloris alioqui causæ sunt, sensum nō faciunt, vt dictum est ab Hipp. propter mentis distractiones, & auertentib. nobis animū, aut aliud attentè cogitantibus sæpè alterationes fiunt nō omnino paruæ, quæ tamē sensum latentes, sine dolore prætereuntur: ita cōsueta minùs mouent phantasiā, etsi singularis sensus instrumentū moueāt æqualiter, faciuntq; proinde minores dolores, & ideò ventriculus minùs refugit. quod euidenti est argumento: ἡγεμονικὸν (ita vocāt Græci primū sensum, aut mentē) operari in omnib. nostri corporis membris. non (vt nonnulli philosophorum censebāt hoc argumento persuasi) sensus omnes agi in cerebro, & in singulis membris fieri alterationes à propriis rebus: harumq; referri species ad cerebrum, agiq; illic sensum. Nam res non ita habet. quin potiùs primus sensus in oculis videt, in auribus audit, in membris omnibus tangit, & ita in reliquis. tamē de locis sensuum abundè disputatum est in secundo huius operis libro: modò de phantasiæ in membris omnibus irritatione agimus, sine qua multa experimur, quæ haudquaquam videntur posse contingere. Nam cur titillatus, qui à nostris ipsorum manibus fit, non prouocat risum: is verò qui fit aliorum manibus, prouocat? an non quia quæ risum sunt excitatura, oportet occurrere, vt noua & inopinata? titillatus verò, qui nostris manibus fit, non potest habere quidquam inopinatum: cùm phantasia comitetur ipsum titillatus motum, antequam fiat, & cùm iam fit. quòd certè hoc tali quadam causa contingat: argumento est ipsemet titillatus, quo ab aliis tangimur. Hic enim, cùm ii qui titillant, incautos nos aggrediuntur, multò profusiorem risum facit: cùm verò præsentimus, tantò plus irritamur, quantò plus animaduertimus. non aliter videas, si quis alteri repentè incauto pilū euellat, horrescere illū & dolere vehementer: tamen si aduertat animū, eundē hominē sibi multos pilos vellere sine molestia. Verbera item & plagæ quæcunq; ab alio infligūtur, acerbiorē sen-

sum præstant: quàm si tu teipsum pulses, etiã si aliquando vehemẽtiùs id facias.
Tamen constat sensus instrumentũ non aliter affici à te, quàm ab alio quopiam:
modò nulla alia in re discrimen sit, quã quòd à te hoc, aut ab alio fiat. igitur hæc
fiunt ex diuersa irritatione phantasiæ, quę omnes sensus semper comitatur: quã
consentaneum est, ad alterationes consuetas quàm incõsuetas magis animũ aduertere,
vtpote quæ inopinata mala magis pertimescit. Hæc de laboribus consuetis
facultati naturali diximus. Quid iam de motionibus secundum locũ? cur
labores musculorũ consueti feruntur faciliùs incõsuetis? an quia nerui sunt hac
ratione redditi fortiores? fit frequenter hac ratione: sed nunquid hac sola? hîc igitur
rursum nihil fit consuetudine: sed robore facultatis, quod naturæ est. fieretq;,
vt si duobus hominibus essent nerui omnes æquè robusti modò, alteri tamen
ex innata natura, alteri ex consuetudine: neuter esset laboris tolerantior altero.
qua ratione consuetudo nihil in his motionibus posset. nam haberent duo
illi omnia, quę naturæ sunt æqualia, & alter insuper haberet consuetudinẽ: tamẽ
mouetur altero nihilo meliùs. quare perperam omnino dixisset Hipp. Qui consueti
sunt solitos labores ferre, etsi sint imbecilles & senes: non cõsuetis fortibus
& iuuenibus faciliùs ferunt. fingit enim Hipp. inconsuetis adesse robur, cõsuetis
debilitatẽ: tamen plus posse dicit consuetudinem firmitudine. quod non de
quocunq; gradu debilitatis in homine consueto, aut roboris in nõ consueto, aut
de quacunq; consuetudine intelligi velim. non. n. quæcunq; consuetudo quocunq;
robore plus valet: sed certa quædã consuetudo certo quodã robore. tamen
illud apertè certũ est (nisi Hipp. sententia est fasa) ab homine consueto meliùs labores
ferri, q̃ ab inconsueto: etsi consueto nullũ maius sit robur neruorũ. quare
inuestiganda ratio est: qua nerui à minori facultate faciliùs trahũtur ad motum,
quem exercuerũt sæpè, quã ad inconsuetũ. cuius causa necessariò est in re quapiã,
quæ in neruis ipsis vsu comparetur: quæ nõ video quæ alia esse possit, quàm
figura quædã in ipsis fibris facta, dum eodẽ modo sæpè contrahuntur, aut distenduntur:
quã dimissæ à facultate, sua sponte retinebant, ad quamq;, vel minimum
operante facultate, sua sponte venient. ita enim fieri videmus in externis fibris,
aut corrigiis. Has siquidem si sæpè complicueris certo quodam modo: dimissæ
deinde, etiam si extentæ priùs fuerint, per se eodem modo complicantur. Constat
tamen id sine facultate quapiam fieri. Talis quædam promptitudo in nostris
fibris fit: crebritate alicuius motus, aut assiduitate alicuius figuræ. Quare à
minori facultate trahuntur ad consuetos motus: & figura quæcunque consueta
ex multo tempore, sua sponte à fibris suscipitur, & sine dolore. De facultatum naturalium
& animalium assuetudinibus diximus. De motibus vitalis virtutis illud
satis sit dicere: solitum irasci, ex leuiori causa irasci æqualiter, eoq; minùs lædi.
quòd si ab æquali causa mouetur, grauiùs irascitur. atq; ita nihil mirum si tantùm
aut plus lædatur, quàm consuetus, cùm non sint pares motus. hæc non sine
magno labore de consuetudinis, naturæq; actione inuenimus: si quis habet aliquid
vltrà, addat his candidè. nobis satis sit, rem multùm vltra ea quæ à Gal. cùm
de assuetudinibus ex professo scriberet, dicta sunt, promouisse: potissimùm ad
tam multa alia, quàm in hoc opere continebuntur, properantibus. modò ad indicationem
quæ ex consuetudine & natura sumitur, in instituendo victum & curationem,
stylũ conuertamus. Recipiendũ ante omnia alia illud est, quod & antea
diximus: res naturales debere cõseruari perpetuò in morbis, in sanitate non
perpetuò, sed cùm simul & naturales sunt, & perfectæ, & omni vitio carentes. illud
etiam à Gal. accipiendũ est 11. meth. cap. 3. in morbis non debere seruari natiuum
temperamentũ, sed aduentitiũ, quod apertè est verum: si nomine aduentitii
temperamenti, non solũ intelligimus, quod alteratis qualitatibus, sed quod
ꝓmutata prima temperie fit. nã cũ illud mutata corporis natura fiat: constat eam
corporis naturã seruari debere, qua corpus erat cùm in morbũ incidit, non qua
fuerat quondã. neq; est ꝙ quisquã obiiciat: natiuũ temperamentũ esse naturali
aduentitio, eoq; magis debere conseruari. Nam tã longè hoc abest à veritate, vt,
cùm natiuũ temperamentũ cum aduentitio cõmutatum est, non ampliùs natiuũ
sit na-

ſit naturale: ſed eo quod p̄ter naturā erat, facto naturali, & quod erat p̄ter naturā fit aduentitiū. his admiſſis conſtat: non minùs conſuetudinē in numero eſſe rerum naturaliū. eſt.n. diſpoſitio quędā naturæ ſimilis: quæ non aliter ac natura ad actiones inclinat. Igitur debet vtilis cōſuetudo ſeruari per valetudinē & morbos: per morbos etiā inutilis. Nam eodē modo fit de reliquis omnibus rebus naturalibus, quin & de ipſa natura. Hæc ſcilicet, cùm eſt optima & ſine vitio, ſeruatur: cùm vitioſa, in bene valentibus mutatur, in ægrotantibus ſeruatur. atq; vt naturam vitioſam cùm reducimus, non nitimur corrumpere repentè, ſed paulatim: ita per ſalutem, noxiam conſuetudinē ſenſim permutamus. Sed cùm hæ indica-
10 tiones ſimiles ſint, conſuetudinis, inquam, & naturæ, illud eſt in controuerſia conſtitutū meritò: vtra harum indicationū ſit altera præſtantior, quæ à cōſuetudine eſt, an quæ à natura. Nam Hipp. & Gal. videntur præferre indicationem à cōſuetudine alteri. danda .n. ſunt ægrotātibus, quæ facultati minimū negotium faceſſant. hæc ſunt, quæ minorem moleſtiam inferunt. ſcriptū verò ab Hipp. eſt 2. aph. 50. Quæ ex longo tempore cōſueta ſunt, etſi deteriora ſint: inſuetis minùs fatigare ſolent. conſtat deteriora eſſe, quæ reſpuit natura: tamen hîc conferuntur aſſueta, quæ conſuetudo poſcit, cum melioribus, quæ poſcit natura. tamē iudice Hipp. vincit indicatio cōſuetudinis. Gal. 8. meth. cap. 9. ita ſcripſit: Atqui ſi ex ipſa conſuetudine indicationē aliquā ſumi cōueniet: ſiquidē multo iam tem-
20 pore intemperatas naturas, cōtrario victu ei quę vicit intemperiei, cibauimus, ita etiā & cùm parū ex ſentētia ſe habent, faciemus. ſin minùs: ſimiliū temperamento indicationē habebimus. Vides vt Gal. conferat has duas indicationes: & eam quæ ex longa cōſuetudine eſt, indicationi temperamēti præferat. Quanquam argumentari poſſis à cōtraria ſententia: vt aliquid naturalius eſt homini, ita magis accuratè debere ſeruari. ſed temperamento (quod & ipſam naturā hîc dicimus) nihil eſſe naturale magis. quare neq; cōſuetudinē tam ſeruari debere, quā ipſam naturā: itaq; indicationē à natura eſſe perpetuò præferendā. Hipp. quoq; aph. nuperrimè citato cenſet: oportere ad inſueta trāſire. 2. etiā de ratione victus acutorum docet: in morbis mutandā eſſe paulatim conſuetudinē, cauendasq; repenti-
30 nas ad inſueta p̄mutationes. conſtat igitur de ſententia illius, ſi quis inutilē habēs conſuetudinē in morbū incidit: non debere illā per morbū ſeruari, ſed permutari paulatim, cauendo tantummodo mutationes repentinas. Sed indicatio quæ ſumitur à natura, toto morbi tempore debet ſeruari integra. videtur ergo hæc illa eſſe pręſtātior. Adde fieri, vt ſi quis aſſuetus calidis, morbū calidū incurreret, nulla ratione curari poſſet. Nam quò curetur, eget frigidis: quæ non fert conſuetudo. In breui hac quæſtione paucis dicā, quod mihi videntur ſentire autores. indicatio à conſuetudine ſeruāda eſt per morbos inuiolata: etiā ſi cōſuetudo inutilis ſit, queq; per valetudinē mutanda foret. ſeruatur verò in morbis, gratia ſeruandæ facultatis. nam q̄ moleſta ſunt naturæ, deuitanda in morbis ſunt: offeren-
40 da, quæ ei potiùs grata. talia ſunt primo occurſu conſueta omnia: etiā ſi ſint aduerſa temperamento. atq; tam eſt ſeruanda conſuetudo: vt indicatione ab ipſo temperamēto potior ſit, quod Hipp. & Gal. loca apertè teſtabātur. Sed nunquid proinde fit, vt qui calidis inſueuit, non poſſit vti frigidis cibis, & medicamentis? (reſpondendū .n. primò eſt ei argumēto, quod vltimo loco eſt ꝓpoſitū) minimè. non .n. quòd potior vna aliqua indicatio ſit: reliquas omnes ſuſtollit. poteſt ſiquidē operari medicus, pro ratione potioris: aliarū cuiq; tribuens aliquid, ꝓ cuiuſq; dignitate. ita ſi quis natura frigidus, calidis aſſuetus, in morbū frigidum incidit, vnā habet indicationē expoſcentē frigida, putà naturæ: duas expoſcentes calida, morbi, & conſuetudinis: vti quidē debet calidis, ſed neq; illis tam intēſis,
50 quàm ſi natura quoq; calidus eſſet. detrahit .n. his aliquid contraria indicatio naturæ. ergo ita cenſendū eſt, quā longè abſit morbus verſus frigidū à mediocritate, ſumendaq; alimenta, & medicamenta tantò calidiora mediocritate: deinde detrahendum his tantū caloris, quantò homo frigidior eſt temperato. his ita factis cenſenda eſt conſuetudo: addendūq; rurſus horū calori, ꝓ ratione conſuetudinis, plus aut minùs, prout ſcilicet antiquior aut recentior videbitur conſue-

tudo. atq; hoc omniũ minimè est prætereundũ: qm̄ insuetorum occursus primus magnũ facessit negotiũ naturæ, vsq; adeò vt principio morbi non sit adeò curãdum de aliis duabus indicationibus, morbi inquã, & temperamenti: sed totũ ferè tribuendũ consuetudini, paulatimq; deinde eundũ ad victũ illũ, quem omnes indicationes simul diximus præfinire. quod apertè intelliges ex Hipp. 6. epid. parte 2. contex. 26. vbi Hipp. scripsit: ex adhibitione contraria adhibere, & quiescere. quã sententiã Gal. ita enarrat: Cùm morbus exigat cõtraria paria, si tamen similia sint in consuetudine: non esse illis æqualibus contrariis statim occurrendum, sed paulatim. hinc etiã apertè intelliges: cõsuetudinis indicationẽ esse præstantiorẽ aliis. quandoquidẽ est, cùm ipsas cohibeat, & ab aliis nunquam cohibeatur. Nam quod Hipp. docebat 2. de ratione victus in acutis, non est indicationẽ consuetudinis dimitti, sed aliis indicationib. paulatim locũ dare. nam cùm (vt diximus) à principio omnia ferè debeant fieri, pro ratione consuetudinis, deinde paulatim commutatur victus, ad id quod exigunt natura & morbus: nõ dimissa consuetudinis indicatione, etsi consuetudo ipsa tantũ dimittatur paulatim, quantũ reliquæ indicationes sibi vendicant. neq; verò hoc, quod plus cæteris consuetudini tribuitur, quidquã tollit de naturæ dignitate: vt aliud argumẽtum proponebat. seruatur enim cõsuetudo, non propter se ipsam, vt natura: sed quia hac ratione ipsa natura optimè seruatur in morbis. nimirum plus molestiæ patitur primo occursu insuetorum, quàm contrariorum temperamento. quo fit, vt indulgentes plus indicationi consuetudinis, ipsi naturæ meliùs prospiciamus. Sed satis iam controuersiam hanc produximus.

De curatione hæmorrhoidum. Cap. VI.

PER hæmorrhoidas expurgatur corpus vniuersum. effundunt enim nõ bonũ purumq; sanguinem, sed crassum & fæculentum. proinde cùm fluunt, (sunt enim nonnunquam non fluentes, quas quidam cæcas vocant) non sunt temere occludendæ, potissimùm nisi recentes sint. nam recentes licet obstruere: tunc quoq; vniuerso corpore vacuato & expurgato, & in reliquũ tempus præscripto ægrotanti victu, quo impuri sanguinis & crassi minus generetur, sed pro eo purus & mediocris. De inueteratis enim præceptũ ab Hippocr. est sexta particula aphorismorũ duodecimo: non omnes obstrui, sed vnam seruari, quæ expurgãdo corpori sufficiat. habet aphor. in hunc modum: αἱμορροΐδας ἰηθέντι χρονίας, ἢν μὴ μία διαφυλαχθῇ, κίνδυνος ὕδρωπα ἐπιγενέσθαι, ἢ φθίσιν. in hac oratione particulam illã ἰηθέντι, nõnulli vertunt, sanato, alii, sanãti: potes etiã vertere, ei qui sanatur. vt sensus verborum sit: ei qui sanatur ab hæmorrhoidib. antiquis, nisi seruetur vna, periculum est hydropem fieri, aut phthisin. Galenus in commentatione causas appònit, dicens: hepar solere in habentibus inueteratas hæmorrhoidas, euomere sanguinẽ per illas: quo obstructione consuetæ viæ interiùs detento, fiet vt vel multitudine suffocetur calor hepatis, & illius refrigerationẽ hydrops consequatur, aut vt regurgitãs sanguis in pulmonem rapiatur, & sputo reiiciatur, paulatimq; excedẽs phthisin faciat. Hanc sententiam recipit Paulus, qui libri sexti cap. septuagesimo nono inquit: Siq; deligatione vti volumus: lino quinquies torto, ferramẽto, quo vel hæmorrhoidas, vel vuas vrere consueuimus, venarum capitibus circumiecto, singulas hæmorrhoidas astringimus, vna tantummodo relicta, qua fieri redundantis sanguinis deriuatio possit. ita enim præcipit Hippocrates. Celsus etiam libri tertii cap. septimo inquit: Si ora venarum sanguinem solita fundere, subitò suppressa sint, aut aqua inter cutem, aut tabes sequitur. Atque, vt semel dicã, omnes sententiam hanc Hippocr. probant, dempto vno Aëtio, qui libro decimo quarto cap. 5. ita inquit: Conuenit igitur recta diæta, ac venæ sectione præmissa, hæmorrhoidum extirpationem moliri: & nullam penitus relinquere, quemadmodum quibusdam visum fuit. Hæc Aëtius, qui Galeno contradicit, & Hippocratis sententiã aliter interpretatur. Non enim, inquit, illũ scripsisse, si nõ vna seruetur: sed, si nõ adseruetur. vt sensus sit: nisi ægrotans in optimo victu conseruetur, & omnes hæmorrhoides occludãtur, fore vt in hydropẽ aut in tabẽ incidãt. id q^d nititur

nititur monstrare ex eiusdem autoris verbis. inquit enim: Hæmorrhoidas sanãti antiquas, vel cui hæmorrhoides antiquæ sanantur. Sanari verò est in sanitatem integrã restitui. Tamen si vna seruaretur, nequaquam sanus euaderet ægrotans. Sed & rationẽ addit. Potest (inquit) qui inueteratis laborat hęmorrhoidibus, obcæcatis omnibus seruari in sanitate integra: misso sanguine ex quibusdam temporum interuallis, interim bono victu adhibito. igitur non necesse est vnã seruare, neq; putandũ est Hippocr. ita præcepisse. Hæc est Aëtii sententia, quæ mihi minùs placet, quàm sententia Galeni & aliorum autorũ: cùm quoniã in omnibus exemplaribus inuenitur lectio, vt explicatur à Galeno, & Aëtius libenter sustol-
10 lit voculam illam μία, id est vna, tum etiam, quia si rationem perpendas, intelliges multò magis ex arte esse inueteratas hæmorrhoidas vna seruata curare, quàm omnes repentè obstruere. Nam quòd inueteratæ sunt: docet factam esse iam in hepate intemperiem, qua sanguinis nigri multã copiam generat. quæ si facta est: non potest repentè curari, sed lõga indiget victus permutatione. quæ victus permutatio, si suppressæ omnes hæmorrhoides essent, non efficeret tantum iuuando: quantum ipse sanguis, qui interim detineretur præter consuetudinẽ, lædendo. Itaq; fieret, vt suffocaretur calor, quantumuis victu repugnares: nisi interim, dum victu intemperiem corrigeres, viã relinqueres, qua quotidianũ excrementum deriuetur. Vides igitur, vt multò consultius fuerit, vnam relinquere, si mo-
20 dò plures sunt. nam si est vnica, licet eam obstruere. Argumento enim est: minorem esse cacochymiã ex qua vna prouenit, quàm ex qua multæ. quare illi corrigendæ licet sperare victũ suffecturum, cum euacuationibus opportunè adhibitis. neq; verò impossibile est, (vt quidam putant ex Hipp. opinione fieri) ex multis hæmorrhoidibus, illisq; inueteratis, hominem sanũ integrè aliquãdo euadere. non enim præcipit Hipp. illam vnam, quæ seruatur, perpetuò seruare: sed hîc quoque, vt in aliis omnibus, sensim consuetudinem permutare. quoniã igitur ex multo tempore cõsueta erat illa euacuatio, supprimendę sunt, (hîc quoque præmissa totius corporis cura) vna seruata. continẽdusq; deinde homo in bono victu, vt intemperies corrigatur. quod cùm factum fuerit: licebit etiam reliquam
30 obstruere, eritq; vltima hæc curatio, sanatio vnius hæmorrhoidis: vt Hipp. sententiæ nihil sit aduersum, & homo integræ sanitati restituatur. Intelligat itaque Aëtius: Hippocratẽ hos ægrotantes sanare integrè, non tamen repentè, sed paulatim, vt oportet. neq; verò eò ꝙ Hipp. dixerit, Si vna nõ seruetur, periculum est hydropis aut tabis: fit, vt si vna seruetur, nunquã sit periculum. Nam fieri potest, vt tam multæ & tã inueteratæ sint hæmorrhoides: vt res exigat, (quid enim prohibet?) in curatione prima seruari duas, in secunda occludi illarum alteram, ad extremum tandem omnes extirpari, obstructa vnica, quæ supererat. dixit tamen Hippocrates: ni vna seruetur. quoniam nulla seruata nunquam non est periculum, si plures sunt & inueteratæ. quanquam non omnibus fortasse sufficit, vni-
40 cam seruari. putauerim ego quidem: raro non sufficere vnicam seruatam ad reliquam curationem, verùm id, quãquam rarò, potest casus ferre. Sed de hæmorrhoidum curatione hæc sunt controuersa.

An liceat fricare laborantes crudi succi redundantia. Cap. VII.

VIDERI alicui possit, in iis qui multam crudorum succorũ copiam collegere, frictio incommoda. Scriptũ siquidem à Galeno est quarto de tuenda valetudine: At si in eodem homine reliqua eadẽ sint, cæterùm in ipso lasso corpore sanguis bonus exiguus sit, crudi autem succi plurimi: neque sanguinem mittendum, neq; expurgandum, neq; exercitatione vtendum, neque omnino motu,
50 neq; balneo. Hæc sunt Galeni verba, quibus, cùm omnem motum interdicat, putet aliquis interdici etiam frictionem, vt quæ & ipsa succos moueat. præterea, quia interdicit balneum: quod easdem vires videtur habere quas frictio. Nam non aliter frictio, ac balneum, trahit versus cutem. quare si hoc nomine nocent ita affectis balneum, & exercitatio: & frictio videbitur incommoda. præcipuè cùm Galenus octauo methodi cap. quarto, curans febres ex obstructione ortas,

prohibeat abstergere cutem ante totius corporis euacuationem: ne abstersio cruda trahat ad cutem, quę impingentia in angustos poros, maiorē inde faciant obstructionē. quod idem videtur in hoc affectu, de quo disserimus, ex frictione euenturū. Cęterùm contrariū est in Galeni sentētia, siquidem libello de sanguinis missione cap. 6. disserēs de hoc affectu, ita scripsit: Eos, qui sic affecti sunt, sanguinis missione euacuare non conuenit, sed frictionibus, mediocriterq; ex calfacientibus vnctionibus, tum potionibus succorum crassitudinem incidentibus, ac modicè calfaciētibus. Duodecimo etiam methodi cap. 3. Eos, qui propter succorum crudorū multam redundantiā in syncopen incidunt, multa fortiq; totius corporis frictione curat. tamē ibidem eisdem hominibus balneū denegat. Balneum nempe, quāquam in reliquis frictioni similem habeat vim, hoc ab ea discrepat: quòd liquet plus succos, quàm incidat, attenuetq;, frictio cōtrà. Hinc fit, vt balneū fluxiones faciat, fluentibus scilicet iis qui liquati sunt humoribus, & vt crudorum faciat distributionē: quod frictio non facit, vtpote attenuans magis, quàm liquans. quare cùm humectatione est opus, balneo vtitur Galenus magis: cùm apertione obstructionū, magis frictione. quod videbis factum 8. methodi cap. 3. inter curandum diarias febres ex siccitate & ex constipatione. quid quòd trahit etiam frictio versus cutem? quare obstructiones etiam augebit. Diximus frictionē, vt trahit, ita attenuare: cumq; trahat minùs quàm balneum, & extenuet magis, est illo in hoc affectu multò vtilior. atq; præter dicta, si quid fortasse ex tractis crudis succis obstructionis faceret: emendaretur inunctione olei mediocriter calfacientis, coquentisq;, vt chamæmelini, quæ illam debet cōsequi. Itaq; frictio & inunctio alternatim debent fieri, nequaquam balneum. Sed neque exercitatio, quippe quæ à penitissimis partib. facit crudorum distributionem. neque potionibus calidissimis vtendum est: quia cùm non possint tam citò coquere, anticipant crudorum distributionem. Hæc igitur deuitanda sunt, & affectio curanda, vt diximus. neque quod de curatione febrium ex obstructione attulimus, iis, quæ modò dicuntur, est contrarium. Nam in illis febribus vitamus abstergentia cutem, ante totius euacuationem. quia in eo affectu magna mali pars, & quam ante ipsam febrem præscindi oportet: est cutis obstructio, & interim licet vti magnis euacuationibus. Tamen in hoc affectu, de quo modò loquimur, minimum malum est ad cutem, & comitatur semper maximam crudorum succorum redundātiam, quæ est in visceribus, syncope, quæ prohibet fieri magnas euacuationes, missiones inquam sanguinis, & expurgationes. quare ad frictiones cogimur confugere, interpositis inunctionibus.

De epilepsia, an debeat curari. Cap. VIII.

DE huius affectionis essentia in quinto lib. satis diximus. Sed de curatione videtur superfluū quidquā dicere. nam, si ante vigesimum quintū annū accidit, sola mutatione ætatis curatur: si postea, insanabilis euadit, vt scriptum est ab Hipp. 7. aphor. quintæ particulæ. ergo epilepsia quæ non sua sponte curatur, insanabilis est: sed neq; morbos, qui per se curantur, neq; eos qui curationem non admittunt, oportet pharmacis irritare. ergo nunquam oportet epilepsiæ curationem aggredi. Tamen contrà est Gal. apud quem multa inuenias auxilia aduersus epilepsiam. 6. de simplicium medicamentorum facult. cap. nonagesimo nono præcipit pæoniæ radicem collo suspendere epilepticis: vtpote sine multo calore desiccantem, & cùm subtilium sit partium, euaporatione per inspirationem attracta curantem. libello de sanguinis missione cap. 19. præcipit epilepticis sanguinem de cruribus mittere. hos quoque iubet libello cui titulus est quos & quando, ineunte vere expurgari. apud omnes qui praxin medicam scripsere, extat proprium caput de curatione epilepsiæ, siue illi de classe Arabū, siue Græcorum sint. proinde decisione visa est indigere hæc controuersia. De curatione puerulorum qui hoc malo frequenter corripiūtur, videtur esse minor autorum consensus. siquidem Paulus lib. 3 cap. 13. apertè infantibus epilepticis interdicit totam curationē: sed victum conuenientē tantùm præscribit. in cæteris expectat

ætatis

ætatis mutationem. ita enim scripsit: Quòd si laborans fuerit etiã dum infans, nihil oportet circa illum facere. Etenim ætate mutata ad biliosius & aridius, & victu ad temperatius, sua sponte plærunq; passio cessat. tamen Aëtius sermone 2. tetrab. 2. cap. 19. indistinctè pueros omnes præcipit curare, & senes eodẽ modo, vitatis euacuationib. per purgantia medicamenta, sed vsu clysterũ, gargarismatum, errhinorum, frictionũ, & sinapismorũ. præterquam quòd simplicioribus vti debent pueri, senes medicamentosioribus. Celsus quoq; concedit in his curationem. Sed cùm eum (inquit) remedia non sustulerũt: in pueris veneris, in puellis menstruorũ initium tollit. Tamen hanc controuersiam Gal. dirimit 6. epid. parte prima comm. 5. ita scribens: Fit autẽ & ob errata hæc eadem passio pueris, medicorũ curatione indigẽs. cùm verò ob humorem fit, infantes statim inuadit, desinitq; ætatis conuersione, cùm nihil nos fecerimus. quapropter quibuscunque pueris non à prima statim ætate, cùm adhuc sint infantuli, sed in progressu incepit, proculdubio ob peccata in victus ratione cõmissa, aut ob aliam quampiam externã causam exortus est. in quibus ætatis cõuersionem præstolari non conuenit: sed factũ morbosum affectũ in ipsis curare. hæc Gal. quib. apertè declarauit suam sententiã. quam vt latiùs explicemus, notandũ est: epilepticum à medicis dici solere, non eũ solùm, qui cõuulsionis motũ toto corpore patitur, sed eum etiã, qui cadere paratus est. tamen cõstat, si epilepsia est totius corporis conuulsio, id solũ, quod à nobis paroxysmus appellatur, esse epilepsiã morbũ: intemperiem verò, quæ reliquo tempore ꝑseuerat, si præter naturã est, & lædit operationes, esse morbũ cerebri in tempamento, sed epilepsiam nondũ esse. si verò illorũ alterũ deest, ꝙ scilicet ex natura est, aut non lædit operationes ꝑ se: ne morbus quidẽ est, sed morbosa natura. est tamẽ morbosa natura potiùs, cùm cerebri intẽperies est ex natura: cùm verò non est ex natura, est epilepsię causa. Medicus præterea non semꝑ curat: sed modò vtitur curatione, modò pręcautione, modò reductione. ad hęc oꝑa vtitur triplici arte: quarum primã dięticẽ, secundã pharmaceuticẽ, tertiã chirurgicẽ appellant. duæ hæ vltimę ad duo priora tãtùm sunt vtiles. Nam qui reducit, neq; pharmacis instat, neq; manuũ operã apponit: sed victũ solum ꝑmutat. Ex his collige, eam operã tantũmodo, quę suscitandis epilepticis, cùm concidere, accõmodatur, esse curationẽ: reliqua habere, vt iam dicã. si quis paratus est concidere, quia ab ipso ortu talis est, humidus nempe cerebro: & in vtero matris talẽ intemperiẽ induit: constat illũ, cùm nondũ cõcidit, nullo morbo laborare, sed esse natura quadã vitiosa, qua sæpè in epilepsiam incidit. vt qui biliosus est, paratus est ad febrẽ: tamen nihil habet ꝑter naturã. Vnde manifestũ est, nullã aliam operã adhiberi huic posse, quàm reductionẽ, quæ non instat pharmacis, neq; chirurgia. atq; in ipsa reductione, constat non admodũ intentis contrariis licere vti: quandoquidẽ lapsus tempamenti, & infantiæ sunt similes, putà humidi, & quod est ex infantia, debet seruari: proinde neq; valde exsiccantib. alimentis licet vti, nedũ medicamentis. vnde colligimus, ex arte expectandam esse ætatis mutationẽ, & abstinendũ à curatione. Si verò puer nõ contraxit morbũ in generatione, constat illũ ex errore esse, & humorẽ cerebri esse ꝑter naturã. iis quæ talia sunt, non ampliùs debetur reductio sola, sed curatio, aut præcautio, quæ pharmacis fiunt, & chirurgia, cùm res ita fert. Itaq; siue epilepticus sit infans, siue adultus, siue ex generatione malũ habeat, siue ex errore: cùm paroxysmo premitur, curari debet. danda enim sedulò opera est: vt ꝙ̃ citissimè ægrotus ab obstructione liberetur, & vt ea soluta vires reficiantur. sed extra paroxysmũ, qui infans à generatione est ad epilepsiam pronus: solo victu emendato mutationẽ ætatis expectet. quanquam suspensionẽ pęoniæ de collo ne huic quidem interdico: vtpote quæ nullũ virtuti negotiũ facessens auxilietur, & talibus remediis etiã in aliis reductionib. vti solemus. Nam qualitate etiã inspirationis vtimur ad reducendũ: à pharmacis verò, & omnibus copiosis euacuationib. abstinentes, vt in his infantib. fieri suademus, de quib. loquutũ fuisse Paulũ interpretamur. Qui ex errore epileptici sunt facti, curari debent omni auxiliorũ genere: detracto tñ de auxiliorũ magnitudine eo, quod infantilis ætas non

potest sustinere. atque hos intelligo Aëtium curare. Nam quanquam Hipp. 2. aphor. 45. ita scripsit: Quicunque iuuenes morbo comitiali laborant, mutatione maximè ætatis, & locorum, & victuũ liberantur: tamen hoc non prohibet aggredi epilepsiæ eius, quæ ante hanc ætatem fit, curationem. nam quanquam magna ex parte curantur ætate: tamen nonnullæ poterunt neglectæ tantas vires sumpsisse, vt deinde mutationem ætatis spernant, aut non expectent. Præterea multò satius est priùs curari, quàm expectare mutationem ætatis, si fieri potest. potest verò, quando non ex natura, sed ex dispositione non naturali fit: quia hac sublata ante mutationem ætatis, epilepsiam quoq; cessare nihil habet miri. Ergo quæ ante pubertatem fiunt epilepsiæ, ita habent. quæ procedente ætate fiunt, curari debent: nisi ea occasione dimittantur, qua reliqui quoq; morbi dimitti solent: putà quòd insanabiles sint. quod tamen nõ omnibus accidit, quæ illa ætate fiunt: sed magnis, & his quæ inueteratæ iam sunt. Nam quod in aphorismo dicitur: non omnes prorsus epilepsias significat insanabiles esse, quæ aut post vigesimumquintũ annũ fiunt, aut ante incipientes vigesimũquintum transgrediuntur. sed has difficiliùs recipere curationem, q̃ quæ minores affligunt, cùm quòd has consequitur ætas iuuans, illas lædens: tum etiam, quòd epilepsia est infantiæ conformis, maiori ætati contraria qualitate. Tamen ex his nullus intelligat: nullam prorsus epilepsiam post 25. curationem admittere, sed eam tantùm, quæ his, quæ modò dixi, vehementiam quoque addit. animaduertendum tamen quàm maximè censeo: sitne epilepsia earum quæ curari possunt. sunt enim in grandiori ætate ex dictis causis nonnullæ quæ non possunt, & quas curare non possis sine multo laborantis malo. Sed nos controuersiam iam diremimus: cætera addant interim dum cõsenescimus in operibus, qui sunt exercitatiores. nos enim, qui iuuẽtutem modò agimus, partem practicam scripto mandare prohibet modestia. quãquam exercitationem etiam videmur aliis habere multò maiorem, quàm pro hac ætate. Sed de his hactenus.

Quæ euacuationes in quibus morbis. Cap. IX.

CONSVLTATIO hæc de euacuatione, qua in quouis morbo vti debemus, admodum vtilis est: atq; adeò necessaria in morborum curationibus. non enim sit tibi satis scire, euacuatione esse opus: nisi qua euacuatione opus sit, etiam scias. Dicta à nobis multa sunt in eo libro, qui proximè hunc antecessit, de sanguinis missione, & expurgatione (illis siquidẽ sua præstantia permoti proprium librum dedimus): cæterùm dicetur modò quoq; de illis nonnihil. In hac consultatione (quantũ iudicio consequi possum) duplex est indicatio: alia, quæ sumitur à natura morbi, alia, quæ sumitur à situ partis malè affectæ. Sunt enim morbi quidam cõmunes, qui cum nullius partis læsione insigni fiunt. huiusmodi sunt febres, quæ febres morbi dicuntur. alii sunt morbi in parte quapiã consistentes: vt phrenitis, pleuritis, & inflammatio quæcunq;. in prioribus illis nulla indicatio est patiẽtis loci: sed naturæ morbi, q̃ ex natura succi redundantis pendet. quandoquidẽ sunt succi quidam ad has, quidã ad illas euacuationes paratiores. vt tenues meliùs euomuntur, aut exudãtur, aut mingũtur: crassos melius est per ventrem euacuari. sanguinẽ etiã cõmodius est mitti scissa vena: bilem & pituitã medicamẽto trahi. Ex hac indicatione proficiscuntur: quęcunq; propter regionem, anni tempus, aut victũ antecedentẽ, aut temperiẽ ægrotantis fiũt. Nam si albidæ mulieres scarificari debent, nigrę vacuari scissa vena (lib. de sang. miss. cap. 11) eò est: q͂ illæ colligũt tenuem & serosum sanguinẽ, hæ crassum & melancholicũ. Si biliosi p superiora, & qui iuuenili ætate sunt, & qui in æstate media, & regione calida: contrà pituitosi, ac melancholici, in hyeme potissimùm, & in regione frigida, & senili ætate, per inferiora meliùs vacuantur: id fit, quia illa natura, & ille victus colligendi tenues humores, hęc natura, & hic victus colligẽdi crassos causa est. Rectè igitur totã hãc indicationẽ, vnicã fecimus. Quanquam possis (si placet) diuersam ab hac facere indicationẽ consuetudinis, & naturæ: eius, scilicet, naturæ, quæ in compositione est. nam hæc non tam facit ad horum aut illorum humo-

humorum generationem: quàm ad facilem eductionem, aut contrarium. qua ex indicatione, facilè vomentes, & qui amplo sunt thorace, meritò per vomitum vacuabuntur: insoliti, & angusto thorace homines, minimè. Lędentur enim à tali euacuatione. Sed de indicatione consuetudinis & naturæ seorsum diximus, toto capite libri huius octaui, monstrantes: esse ex illis ad omnia indicationem, & ad cibationem, & ad totum victum, & ad omne genus auxiliorum. nimirum nulla in re non debet considerari indicatio cõsuetudinis & naturæ. Quare si qua in consultatione hæc fuerit omissa, dicta putetur: ne quidquam hac ratione doctrinæ deesse videatur. Indicatio alia, quam à loco patiẽte diximus: nõnunquam
10 est prohibens, nonnunquã exposcens. prohibet scilicet membrum læsum versus se trahi humorem, & vlceratum prohibet sese agitari, aut diuelli, & vtcunque aliter affectũ quoquam modo lædi: idcirco exulceratis intestinis, temerarium fuerit per hæc ipsa vacuare: aut exulcerata vesica, dare diuretica: aut dolentes capite, aut tabidos ad vomitũ cogere. hæc prohibẽt membra. Exposcit verò membrum quoduis ea via à medico vacuari, qua expurgari solet à natura. Solet verò à natura ea via maximè expurgari, cum qua habet rectitudinem. proinde intestina patientia, & caua iecoris pars, & lien, deiectione: ventriculus, vomitu: gibba pars iecoris, renes, & vreteres, & vesica, mictu: caput per nasum & palatum: thorax & pulmo excreatione debẽt expurgari. Sed est, cùm etsi aliqua dictarum
20 partium laboret, quæcunq; ea sit, tamen expurgatione per ventrem vtẽdum est ante alteram euacuationem: cùm scilicet aut totum corpus simul laborat, aut ea redundantia, quæ in parte illa est, est longè magna. Nam cùm harum euacuationum quædam sint vniuersales, quib. totum corpus expurgatur, vt deiectio per aluum, mictio, & sudor: quædam particulares, vt destillatio per nasum, & excreatio: quæ particulares sunt, habẽt ad vniuersales rationem eorum auxiliorũ quæ localia à medicis vocantur. eoq; vt hæc non debent apponi, antequam toti corpori prospectum sit: ita neq; euacuationibus particularibus est vtendum, antequam vniuersalium quapiam sit vsum, si corpus simul indiget curatione. tamen omnium euacuationum maximè vniuersalis est, quæ per ventrẽ fit: vtpote quæ
30 per vias amplissimas, ad quas ex toto corpore viæ sunt quàm plurimæ. proinde siue laborat hepatis gibba, siue laborant renes, siue vesica, siue caput, siue vterus, siue pars alia quæcunq;, si in toto etiam corpore nonnihil redundat: expurgatione per ventrem inferiorem vtẽdum tibi primò est, deinde ea, quam indicat affecta pars. vnica pars est, quæ cùm afficitur, prohibet expurgationem per ventrem: etiamsi cum ea totum corpus afficiatur. atq; eadem ipsa pars, cùm sola laborat, illam euacuationem sola exposcit. putà vẽter, aut superior, aut inferior, si per os ingerendum est medicamentum: si per sedem, solus inferior. huius causa est, quòd ea euacuatio, quæ primò fit, cùm totum corpus est redundãs succo, est reuulsio: hanc verò constat debere fieri longissimè ab affecta parte. Hæc ergo,
40 cùm corpus totum cum parte vnà laborat, hac ratione fiunt. cùm totum corpus non laborat, tamen est in parte redundantia maxima: incipiẽdum non minùs est ab expurgatione per ventrem, etsi in viis alterius euacuationis redundantia sit. quia viæ aliarum euacuationum sunt angustiores: eoq; si magnas redundantias per illas agas, obstruentur facilè. Præterea minùs valent exhaurire tantam multitudinẽ. proinde trahendum etiã illinc est aliquid: primò ad latissimas vias intestinorũ, reliquum propriis viis vacuandum. In hanc sententiam scripsit Galenus septimo meth. cap. vltimo. Ventriculus vomitu deiectioneq; inanitur: intestina aũt iis tantùm, quæ infrà deiiciũtur, sicut etiam iecinoris caua. renes verò, & vesica, & iecinoris gibba, si multo & vitioso succo sunt referta, per deiectiones,
50 & pharmaca subducentia vocata, expurgantur: si in mediocri, per vrinę meatus. cerebrum verò per palatum, & nares, & aures: pectus & pulmo, per asperam arteriam, & laryngem. Quo loco reprehenditur à nonnullis, quòd dixerit: vesicam quoque expurgari per intestina, si multo humore refera sit. Nam à vesica (dicunt) ad intestina, quæ alia via est, quàm per vreteras rursus ad renes, à renibus ad cauam venã, & hepar: ab hepate per portas, & venas mesaraicas ad intestina?

ſed ridiculum ſit tam longam viam, & difficilem aſcenſum, & tot labyrinthos ad expurgationem quærere, relicta potiſſimùm via breuiſſima, & decliui, & recta: quæ à veſica ad ſuum ipſius collum eſt, quo micta poterat materia vacuari. Præterquam quòd etſi hæc non graueris concedere, experimento cognoſcimus: quod ſemel in veſicæ cauum decidit, non poſſe ampliùs in vreteras vias remeare: ne, ſi flatus ſit, & veſica valenter comprimatur. cuius rei cauſa eſt in anatome, vt docet Galenus quarto de vſu partium cap. 13. & nos in tertio huius operis lib. declarauimus. Ergo expurgari veſicam ab humore, quo eſt referta, in iis eſt quæ fieri non poſſunt. hæc ſunt quæ aduerſus Galenum quidam effutiunt, qui non alia de cauſa mihi videntur toties in illum agere iniquè & parum modeſtè: quàm quòd ſunt hebetes ſimul, & inſolentes. alterum enim facit, vt quocunque argumento, quantumuis leui, vincantur facilè: alterum, vt quoties illi vincuntur, Galenum quoq; velint reuincere. Sed vincãtur illi, vt ſolent, qui non intelligunt, poſſe ſucci aliquid à veſica ad inteſtina transfundi, niſi per vreteras reducatur. Galenus tamen ne accuſetur, qui transfuſionis huius toties aperuit cauſam, cõmendans diam Hippocratis ſententiam ex libello de alimento: Omnia habent communem confluxum, & tranſpirationem. qua vnica ſententiola continetur diſtributionis & fluxionum omnium cauſa. An putas alimenti diſtributionem per cõſpicuas tantùm vias fieri? at ſunt multæ partes, ad quas nullæ conſpicuæ viæ veniunt. An neſcis, cùm membrum aliquod vrgetur fame, vndecũq; rapere? nonne rapiunt venæ ex arteriis, & arteriæ ex venis: facta transfuſione, aut exudatione per tunicarum poros? cur ergo & inteſtina non rapiẽt ex veſica? & hæc ex illis? cùm pars quæpiam præ dolore & imbecillitate fluxione vexatur, an non recipit excrementa vndecunq; commeantia? eſt ne in inteſtinorum fluxione tutum: veſicam eſſe redundantem excrementis, quæ per propriam viam non expurgentur commodè? non arbitror. nam ſuppreſſa hac via, impetum in inteſtina poſſint facere. quòd ſi his occaſionibus aliquid à veſica in inteſtina poteſt trãsfundi: cur non & vi medicamenti faciliùs trahetur per anguſtas ipſarum tunicarum vias? Galenus libro primo de naturalibus facultatib. inquit: Si fictile vas in aceruo tritici conditum ſit, vas exhauriri, & tritico addi molem & pondus. idq; fieri tritico trahente humorem per teſtam denſiſſimam. quãtò ergo potentiorem trahendi vim pharmaco ineſſe eſt veriſimile, quàm tritico? & quantò commodior eſt ad transfuſionem, quàm teſta, membrana veſicæ? quę (ſi nihil aliud) certè habet vias trahendi alimenti: quæ eędem viæ medicamento ſubſeruiunt ad tractionẽ, dicente Gal. 3. de facultatibus naturalibus cap. 13. qui, quaſi tibi reſpondeat, ita ſcripſit: Quippe iis contradicere ſimile profectò eſt, ac ſi quis non credat purgantia medicamenta, per quæ ora facta priùs eſt diſtributio, per eadem ex toto corpore in ventrem proprios ſuccos trahere: ſed alia diſtributionis, alia purgationis requirat ora. Hęc Galenus. quare per quas vias ſuſcepit veſica alimentũ, poteſt remittere excrementa, quibus abundat. At non ſuſcepit nutrimentum veſica per vreteras (hæ.n. ſolum ſerũ trahunt, nulli parti nutriendæ accommodum, vt à nobis primo libro mõſtratum eſt): ſed per tunicam aliis viis, quas recipit ex peritonæo, quod veſicam, vterum, vẽtriculum, & inteſtina, &, vt ſemel dicam, omnia quæ infra ſeptum tranſuerſum ſunt, veſtit, & copulat: non ſine venis, & arteriis ſatis manifeſtis. quòd ſi illud etiam eſt tibi difficile, ſuccum, qui in cauo quopiam extra vaſa iam ſit, in vaſa reſumi: non, arbitror, tibi contigit, quod Gal. ſæpè, vnica exhibitione pharmaci pallidum colorem morbi regii omnino delere: atq; multò minùs, dato pharmaco, aquam quæ eſt inter inteſtina & peritonæum, per ventrem euacuare. neq; vidiſti cõtentum in vomica pulmonis pus, mingi: neque profectò, arbitror, putabis poſſe venas & arterias ex ipſo ventriculo & inteſtinis cibum aſſumere per exigua oſcula, (vt nos tertio capite huius libri oſtendimus) antequam ad hepar per vias conſpicuas deferatur. Nam ſi hæc intelligis: neque quod negas, tibi videatur difficile. Sed ſunt quammulti (nullus ſe læſum putet, qui talis non eſt) argumentãdo debiles, reſpondẽdo rudes, tamen dicẽdo ſupbi: quos neq; illud quãdoq; piget ab auditorib. publicè petere,

petere, vt etsi dicta rationibus non confirment, neque aduersariorum argumentis videantur posse respondere, tamen dictis fides non subtrahatur. illud enim vnum esse satis: si ipsi dixerint. Sed ita dicere, diuinatorum censet esse Plato, non sapientium. dispeream si hęc vnquam sibi arrogauit prior Thessalus. Sed, vt huic capiti iam finē demus, debet pars affecta ea via potissimùm expurgari, cum qua habet rectitudinem, nisi corpus laboret simul, aut redundantia maxima in parte sit. tunc enim omnibus cacochymiis expurgatio per intestina communis est in principio, nisi intestina ipsa sint malè affecta. Sed de his hactenus.

10

An liceat morbum morbo curare. Cap. X.

DICTVM est obiter quarto huius operis libro, fieri nonnunquā morbum tollendi alterius morbi causam. disputationem verò de hac re ampliorem in hunc locum distulimus. non dubium est multos morbos aliis superuenientes fieri causas salubres. Nam rigor continuam febrem cui superuenit, aliquando soluit, (Hipp. quinquagesimo octauo aphor. sectionis quartæ) & conuulsionem tollit febris (quinquagesimo nono aphor.) & morbus regius septimo, aut nono, aut vndecimo factus, tollit febrem (aphor. sexagesimo quarto) & conuulsio vniuersalis nonnunquam salubriter fit redundante per corpus sanguine crasso frigidóque (quarto de ratione victus acutorum, contextu vigesimoseptimo). hi enim morbi aliis superueniētes, illorum solutionis autores sunt, & causæ: non tantùm boni exitus signa, vt paralysis, quæ succedit apoplexiæ, & abscessus post diuturnas febres. Itaque non est dubium morbos quosdam aliis salubriter superuenire, cùm sponte superueniunt. an verò eadem ratione debeant à medico ipso excitari medicamentis, dubium est. quanquam neq; hoc de omnibus morbis, sed de quibusdam. Nam satis cōuenit: compunctum neruum debere præscindi per transuersum. neq; minùs constat: licere chirurgis mille aliis modis secare, vrere, & putrefacere, quæ omnia nihil sunt aliud, quàm noui morbi ad antiquioris sublationem excitatio. De febribus verò contentio est: an commodè excitentur aliquando. Nam dixerit aliquis: nihil consultius esse in curatione conuulsionis & paralysis, quàm febrem excitare, cùm ab Hipp. scriptum sit 4. aphor. 57. Ei qui conuulsione, aut tetano tenetur, superueniens febris soluit morbū. Gal. in commentario ostendit: omnes indicationes curationis solo febris exortu compleri, calfacere enim illam frigida, & desiccare humida: vltra quæ nihil possis ampliùs optare in curatione intemperierum calidarum & humidarum, quales sunt dicti morbi. (loquimur enim de conuulsione ex repletione) Igitur consultè faciet medicus: eam dispositionem in ægrotantem inducendo, qua continētur omnes indicationes curationis illius morbi. Adde Celsum lib. 3. capite nono in curatione febrium lentarum consulere infusione frigidæ aquæ & olei, rigorem procurare, & affrictu salis & olei augere febres: hac ratione putantem fore, vt pro morbo, minori illo quidem, sed minùs tractabili, excitetur maior alius, qui tamen pharmacis faciliùs obediat. neque enim hæc sunt impossibilia, esse morbum leuiorem, grauiori difficiliorem curatu: sed multis exemplis confirmari potest. Sanè de hydropum generibus dictum est à Galeno quarto aphorismorum commentario vndecimo: hydropem aqueam esse ex maiori frigore, quàm aeream, vnde omnes intelligunt: esse difficiliorem, grauioremque. Tamen Aëtius sermone secundo tetrabibli secundæ ita inquit: Est autem tympanites omnino periculosus, minùs eo ascites. adhibetur enim in eo pertusio, siue punctio: & reliquis quoque remediis promptiùs quàm ille obedit. neque verò hîc est inter hos autores contradictio: vt quammulti contradictionum amantissimi suspicantur. Sed verè Gal. dixit: ascitem ex maiori hepatis refrigeratione fieri. siquidem aqua ex frigidissima omnino causa fit: flatus causa nōnihil habet adiūctum caloris. neq; verò improbabiliter videatur cōiicere hinc aliquis: tympanitē hydropem esse minùs periculosam. quandoquidē, quò morbus ex leuiori causa est: eò leuiùs curatur. præterea videtur tympanites ex ascite eūte ad curationē fieri.

Siquidem hydropis curatio est accessio caloris: sed ex aqua fieri flatum, est gradus ad calorem. ergo vt ructus, etsi acidus, tamē longis læuitatibus intestinorum superueniens, est salutis principium (primo aphorismo sextæ particulæ): ita tympanites superueniens asciti. Tamen, quanquam hæc argumēta monstrent, tympanitem natura esse leuiorem morbum & curatu faciliorem: nihilominus verè dictum est ab Aëtio, ex tympanite plures mori, quandoquidem euacuationibus, & chirurgiæ minùs sese accommodat. nimirum sunt medicamenta, quæ aquam educunt, multa: quæ flatum, nulla. punctione euacuatur humor: aer non ita. Sed qua ratione, si natura est leuior morbus, plures necat? quia minùs admittit curationem. Si hydropum hæc genera discussione tantùm & calfactu curarentur: curaretur faciliùs, vt par erat, hydrops tympanites. faciliùs enim discutitur flatus quàm aqua: & hepar minùs refrigeratum faciliùs recalescit. tamen rarissimè, cùm in hunc statum vētum est, sufficiunt resolutio occulta, & alteratio: sed chirurgia, & euacuatione est opus, quibus tympanites minùs paret. proinde nō sine ratione fit, vt morbus natura leuior plures tollat: & grauissimus, fiat curationi idoneus. vt vel hinc homines intelligant: quanta bona à medicis accipiant, qui acerbissima per se mala, quibus natura iam succumbit, sæpissime in bonum finem vertunt. quod nihil est aliud: quàm illos ab imminente iam morte vindicare. Sed est etiam huius rei aliud appositissimum exemplum, priori non absimile: in oculorum eo morbo, quem suffusionem dicimus. densitudo enim eius humoris, qui locum pupillæ inter crystallinum & corneam tunicam replet, visionem interturbat. Sed nondum omnino impedit: vsquedum in eam, quam vulgari nomine dicunt cataractam, concreuit. sed neque antea quàm in hanc concreuit, cedit punctioni: quæ, vbi alia non sufficiunt, omnium est potentissimum auxilium. Itaque quanquam concretio illius humoris grauius malum est, quàm densitas sola (fit enim concretio densitate crescente): tamen potentissimis auxiliis promptiùs obedit. Si ergo monstratum est, nonnunquam grauiora mala leuioribus faciliùs curari: (id quod Celsus significauit his verbis: Fortasse verò vbi id quod est, curationem non recipit, recipiet id quod futurum est) constat hanc esse admodum industrii medici curationem, vbi res exigit, malum malo addere, aut leuius per se, cum grauiori, sed magis tractabili, commutare. Constat verò hoc plærunque fieri in chirurgicis operibus: sed neque in illis solis, sed febres etiam hac ratione industria medici debere generari. Nam auxiliorum medicinalium plurimus vsus non aliunde profectus est: quàm ex obseruatione eorum, quæ cùm sponte fiunt, aut casu aliquo occurrunt, prodesse solent. Cur enim, obsecro, tu laborante gibba parte hepatis vrinam cies: & laborante caua aluum subducis? an non, quoniam cùm his morbis hæ euacuationes superueniunt, sponte prodesse solent? cur ergo, si febrem sponte factam conuulsiones tollere ex Hippocrate accepisti, hanc obseruationem in tuos vsus non transferas: & febrem consultò obiicias conuulsioni? at est febris noxium auxilium: demolitur enim temperiem cordis, & ita non minimum virtuti incommodat. Est, vt dicis. Sed ex Galeno accepimus, vndecimo meth. capite vndecimo: difficile esse aliquod auxilium inuenire, quod citra vllam noxam multum prosit. cæterùm quanquam hæc probabiliter dicta videantur, tamē dicat alius ex aduerso: multa esse proposita, quæ apertè videntur falsa, & omnia videri plena suspicione. Nam primò, nullus, arbitror, vnquam curando hydropem tympanitem, apposuerit frigida hepati, vt plus perfrigeratum pro aere aquam generet. neque quisquam curando densitatem humoris oculi, densantia apponet, sed viribus omnino contraria. febris quoque non videtur sine temeritate posse excitari. nam cùm mala illa, quæ ex febre videntur curationem posse recipere, non nisi in cacochymum corpus incidant: periculosum est febrem succēdere. quæ etsi à causa procatarctica incipiat, ex corporis morboso apparatu putrida statim fiet: & fortasse non tam facilè extinguetur, quàm succensa est, & in grauius periculum hominem adducet. Præterea, aut conuulsio illa, vel paralysis, vel quæcunque alia sit frigidi & humidi succi redundantia, ex tam pauco succo pendet,

vt illi

vt illi coquendo sola febris sit suffectura: aut ex tanto, vt excitata etiam febre futura sit necessitas euacuationis. si sola febris sufficit: meliùs, arbitror, sufficiet sola euacuatio. Nam euacuationem, appellamus euacuationem manifestam. febris curat euacuatione occulta. manifesta euacuatio potentius auxilium est occulta. ergo morbum quem sola febris potest demoliri, potentiùs demolietur sola euacuatio. quod si ita est: præstat consueto auxilio vti, quàm inconsuetum cum periculo tentare. si verò euacuatio non potest deuitari, etiamsi febris excitetur: videtur multò inconsultius illam excitare. nam multò inutiliùs fit omnis euacuatio, cùm adest febris: quàm sine ea. quandoquidem ipsa febris per se subuertit facultatem. libro de sanguinis missione, capite nono, in hunc modum scripsit Galenus: At vbi crudi succi exuperāt, antequam morbus fiat, cautè euacuabis: sed vbi iam febricitant, vti antè monui, nequaquam. Ergo omnis euacuatio est vitanda in crudi succi redundantia, cùm febris iam corripuerit. iam verò expurgatio multò magis, quàm missio sanguinis. Nam pluribus modis virtutem debilitat: inanitione, inquam, & alteratione. ergo in his ægrotis nunquam febris commodè excitatur. Hæc considerans fortasse Celsus, qui contrariæ sententiæ videtur autoritatem tribuisse, postquam de tali curatione fuerat loquutus, inquit: Neque ideo tamen ista medicina non est temeraria, plures enim homines sustollit. hæc Celsus. ego verò artifici nihil censeo vitandum magis temeritate. Nam temeritas inertium est, artificum ars. adde medicum nihil debere aggredi, quod natura non soleat efficere. (est enim medicus imitator naturæ) tamen natura tam longè abest, vt febrem procuret, vt etiam pugnet perpetuò aduersus calorem innaturalem. ergo medico nunquam licet excitare affectum, contra quem statim decertatura natura est. alioqui medicus ipse aduersus naturam videatur agere. Sed quid ego ex tota hac disputatione possim colligere, iam dico. Verè dictum est: morbum morbo sæpè curari. Alioqui maximam chirurgicæ artis partem tolleremus. hæc enim secat, vrit, vlcera amplificat. tamen in curatione hydropis tympanitis, nunquam tentandum est hepar refrigerare: vt pro tympanite ascites fiat. non nego, meliùs tractabilem medicamentis esse ascitem: sed antequam ex tympanite ascites fieret, vi prioris morbi & medicamentorum, intemperato corde periret ægrotans. indicio est, quòd multi ex tympanite moriuntur, quin ex ea fiat ascites. Considerandũ præterea est (id quod docet Celsus libri tertij capite 21) hydropem tympanitem non esse ex solo flatu, sine aqua: sed commune esse omnibus hydropis speciebus, humoris nimiam abundantiam. tamen in ascite aqua replet distenditque totam peritonæi regionem: in tympanite multa etiam aqua redundat in illa regione, verùm non tanta. Nam repletio & intentio à flatu fit. cùm ergo hæc ita habeant, si quis tympanite laborantem ad ascitem curet transferre: auxerit aquæ copiam, & flatum non minuerit. non enim, arbitror, frigida flatum dissiparent. Itaque ab hoc morbo absit dicta curationis ratio: sed contrariis pugnandum perpetuò est, obsistendumque quàm maximè refrigerationi. ne dum tu ascitem expectas, vt chirurgia vtaris: mors ex cordis intemperie orta chirurgiam anteuertat. Concretio humoris oculi, cùm collyria ad attenuationem nihil videntur conferre, ferenda est (quantum ego sentio) si sponte fit: sed neq; ipsa est medicamentis procuranda. ferenda quidem, quandoquidem eo loci malo ingrauescente, nullum grauius malum impendet, quàm cæcitas: quam integram ferè ex densitate humoris ægrotans patitur. & quod modò non cedit pharmacis, fortasse cedet postmodum chirurgiæ. densantibus tamen vtendum non censeo neque alimentis, neque medicamentis. quandoquidem non omnis suffusio cùm concreuit, acu potest curari: sed ea tantùm, quæ est sine neruorum opticorũ obstructione. vsus verò eorum, quæ crassitudinem inducunt, timendum est: ne dum humorem facit crassescere, vias quoq; faciat obturari. Febris excitata, temeraria medendi ratio est: quæ proinde vitāda est, cùm alia se exhibet curationis via. tamē si aliūde est desperata salus: tentanda est hæc curatio. Neq; verò tunc dico esse desperatā aliunde salutem, cùm peractis reliquis omnibus, virtus est ad extremũ lāguida: tūc enim excitata febre citiùs interiret ægrotus: sed cùm virtus aliqua est cũ ea morbi vi, vt medicus coniectet fore, vt, quantumuis euacuet & reliqua ex arte peragat, moriatur. Nā tunc cùm ars nō sufficiat, temeritas non est aliena. fortasse facultas excitata etiam febre feret auxilia:

quæ sine febre tantum morbum non suffecissent demoliri. Neq; quod addidimus de naturæ imitatione, est quod videatur difficile. cùm enim medicum imitatorem naturæ appellamus: non ita intelligimus, vt nihil medico liceat tentare, quod natura non faciat. natura enim cùm non ratiocinetur, nihil tentat nisi quod per se fertur in bonum finem: tamen medicus rationalis multa facit per se mala, quæ coniectat ex accidenti futura bona. intelligimus tamen medicum esse naturæ imitatorem: quia debet facere, quæ videt facere naturam. quanquam neque illa quidem semper, sed cùm natura commodè operabitur. cùm enim sit aloga, vt nihil facit per accidens bonum, sed per se, ita facit multa per accidens mala. & vt medicus tenetur facere quæ videt profutura, etsi prosint per accidens: ita tenetur deuitare quæ per accidens nocent, etsi per se ferantur in bonum. malè enim faceret medicus, si, cùm pars aliqua dolet, comprimeret sanas partes versus dolentem: quanquam illud facit natura, vt proximo libro indicatum est. Possent in hac disputatione adduci exempla multò plura morborum, qui ab aliis morbis videntur posse recipere curationem: sed qui dicta diligentiùs legerit, non admodum difficile in reliquis quoque coniectabit. Quare de his satis. de controuersiis, quæ de medicamentorum viribus & compositione sunt, sequenti libro dicturi sumus.

CONTROVERSIARVM MEDICARVM ET PHILOSOPHICARVM LIBER NONVS.

NIHIL refert controuersias medicinales dirimere, vt in tota arte nihil restet scrupuli: si quæ ad medicamentorum facultates spectant, ignorentur. quid enim præstat ars: vbi instrumenta desunt, aut ignorantur? quare nisi has controuersias modò addidero, satis certò scio in therapeutica parte parum me fecisse operæpretium: atque eò minùs, quò in hac disputatione sunt controuersiæ difficiliores, & quò ea pars à medicis, qui in operibus versantur, tractatur deteriùs. Nam cùm nihil sit in arte quapiam absolutum, atque in arte medica multò minùs: tamen in hac medicinæ parte, qui eam docent, obscurè agunt, qui faciunt, grauissimè peccant. Illi vires omnes medicamentorum occultis proprietatibus adscribunt: hi medicamenta ex aliorum chartis indistinctè transcribunt, seruantque sibi syngraphas serapiorum, & catapotiorum, & potionum, decoctorum, infusionum, insessoriorum, euaporatoriorum, clysterum, pessulorum, & si quæ sunt alia, quibus alij fuerint vsi, à quibus ad eos per multorum manus syngraphæ deriuatæ sint. qui plurimas congessit, is habetur peritissimus: & qui, si exigantur, potest plura medicamenta, & (vt ita dicam) pluriformia tribuere: quique citiùs & minùs cautè plura nominat, neque speciei morbi, neque temperamenti corporis curam habens, neque artis componendi medicamenta, prima rudimenta doctus. itaque non tam tribuunt ægrotantibus, quæ ipsi debent, quàm quæ alij solent: atque ea ipsa non vt alij solent (id enim ferendum esset, modò à peritis syngraphæ peterentur) sed quod ille bilioso homini tertiana febre affecto tribui fecit, hic fortasse pituitoso in alba vitiligine. vsque adeò neque simplicium vires perpendunt, neque medicamentorum doses considerant, neque vtendi opportunitatem, neque aliud quidquam. sed transcribunt medicamentorum purgantium varias misturas, & hac in hoc, illa in illo vtuntur: non vt varia medicamenta variis vsibus accommodent, sed ne, si vtantur vnico, à seplasiariis depræhendantur in ignorantia. quare quibus vnicum suppetit, ij nunquam loquuntur ex syngrapha: sed medicamentum secum deportant, & innominatum tribuunt admirandæ cuiusdam rei instar. ita circa medicamenta res agitur: cùm tamen nulla pars vsque adeò rationali doctrina indigeat.

non qui-

non quidem vt singulorum medicamentorum vires doceat, (nam hæc doctrina tota est empirica) sed vtendi artem, & occasionem, & componendi, cùm simplicia non sunt satis. hæc si ignorantur, vsque adeò non est vtilis multorum medicamentorum memoria: vt etiam sit perniciosior, quàm notitia vnici. qui enim vnico medicamine in omnibus ægrotantium naturis, & omnibus ægritudinum generibus vtitur, aliquos necessariò iuuabit: tamen qui multis inertè vtitur, potest omnes lædere. quandoquidem igitur nonnulla in octauo libro therapeuticæ artis attigimus, quæ cum disputatione de medicamentis valde coniuncta sunt: age hæc contineat liber hic nonus. atque ante alia controuersias, quæ de expurgantibus sunt: quandoquidem harum de-10 cisionem, ex quo septimum librum egressus es, desideras.

De expurgantium medicamentorum facultatibus. *Cap. I.*

DE alterantium medicamentorum facultatibus, eorum, inquam, quæ potestate calida, frigida, humida, aut sicca sunt: scriptum à nobis est primo huius operis libro, inter disserendum de temperamentis. Dictũ non minùs secundo libro de facultatibus naturalibus: quarum prima ordine operationum est vis trahendi, cui similis quædam facultas inest expurgantibus medicamentis, de quibus modò sermonem 20 instituimus. trahunt enim hæc in corpus deuorata, succum non quemcunque, sed certum quendam, & proprium: ita vt nonnulla sint expurgantia pituitam, alia flauam bilem, alia atram. quod cùm fiat, admodum est rationi consentaneum: propter similitudinem aliquam in substantia, quæ huic medicamento cum hoc succo intercedit, magis quàm cum illo, contingere. pelluntur enim omnia à contrariis: trahuntur à similibus. hoc etiam intelligimus, ex rebus aliis euidentibus transferentes rationem. videmus siquidem membra singula, propria & sibi commoda alimenta trahere, reliqua respuere: & magnetem lapidem scimus generari solitum, vbi ferrum. quod haud dubiè significat (præterquam quòd neque ex illius substantia, & colore est obscurum) illius naturam à ferro non longè abesse. itaque medicamenta, quæ 30 propriè expurgantia dicuntur, similitudine substantiæ proprios succos trahunt. sunt quædam medicamenta, in quorum numero cassia hæc fistularis qua hodie vtimur, manna, & pruna, & mille alia, quæ noxios succos euacuari faciunt, & expurgari corpus: tamen eos non trahunt (neque enim tanta potentia sunt) sed emolliunt laxantque vias, & quæ in ventriculo & intestinis hærent, molliter deducunt. quæ proinde laxantia potiùs mos est medicis appellare. nos in hac quæstione de expurgantium facultate disputamus: quæ similitudine quadam trahere indicauimus. verùm habet hæc opinio, alioqui (vt ego arbitror) verissima, multa difficilia. Nam primò, cur agaricus, gratia exempli, trahat pituitam, aut rhabarbarũ bilem, potiùs quàm pituita agaricum, aut bilis rhabarbarum, non videmur posse dicere: neque qua ra-40 tione horum vtrunque expurget bilem, & pituitam. neque enim agaricus fuerit similior pituitæ, quàm pituita agarico: neque fieri possit, vt succi qui similes sint in substantiæ modo, cuidam tertio, tam sint inuicem contrarij, quàm bilis & pituita. Adde quòd scammonium traheret rhabarbarum: quia cùm alicui sint similia, putà bili, erunt similia inuicem. Præterea experimentum docet, quodcunque medicamentum propinatum sit, si paulò plusquam expedit producatur expurgatio, euacuari succos omnes, vel vsque ad effusionem sanguinis: quod tamen non oporteret fieri, sed quamprimum similis succus extractus foret, medicamentum à tractione cessare. Talia quamplurima obiiciunt, quibus Galeni sententia minùs arridet. atque præter hæc curiosè quæritant: quæ sit hæc similitudo. quæ enim (dicunt) similitudo agarico ca-50 lido & sicco, substantia duro, possit intercedere cum pituita frigida & humida & fluxa? his argumentis victi, dicunt nonnulli: medicamenta trahere proprios succos, sed id tribui debere occultæ proprietati, non similitudini. alij proprios succos trahere, omnino negant, sed quoduis medicamentum quemuis succum indistinctè euacuare: & ratione redundantiæ fieri, vt succus hic modò, aliàs alter euacuetur. alij admittunt, medicamentum hoc vacuare hunc succum, aliud alium: sed fieri id propter si-

militudinem, aut occultam aliquam proprietatem trahendi hunc aut illum, negant: & rem ita statuunt: succorum quosdam esse eductu faciliores, quosdam difficiliores. medicamentorum quoque quædam esse fortiora, quædam imbecilliora. trahi ergo faciliores ab imbecillioribus medicamentis: difficiliores à valentioribus. itaque hunc aut illum extrahi, ex fortitudine fieri: non ex diuersitate modi substantiæ. Neque defuere alij, qui dicerent: medicamentum non trahere succum sibi familiarem, sed in illum conuerti. atque proinde ab assumente expelli bilem aut pituitam: vt contingit ab assumptis biliosis cibis, biliosa vomi, aut per aluum egeri. diuersam ab his opinionem neque excogitare videtur mihi quisquam posse, nedum opinari. vsq; adeò nulla est tam absurda sententia, cui defuerit autor. Cæterùm illarum confutatio maximè omnium sententiam Galeni confirmabit: si priùs iis, quæ ex aduerso adducebantur, responderimus, ne quid videatur in hac lucubratione esse prætermissum. cur medicamenta trahant succos potiùs, quàm ab ipsis trahantur: docet Galenus tertio de simplicium medicamentorum facultate cap. 24. ex quo loco, & cap. 16. quinti libri eiusdem operis, quod de trahentium medicamentorum natura est, colligi debet hæc ratio. tractio, quæ propriè tractio est, (nam neque à vacuo, neque dolore tractio propria fit: vt alibi diximus) à calore fit. attrahit enim perpetuò calidum. Ergo vt tractio fiat, causa est calor: sed vt huius succi aut illius, facit similitudo substantiæ, cum vehementiori calore coniuncta, illum ad huius humoris tractionem adducens. cùm igitur duę substantiæ similes sunt: quæ cum similitudine habet vehementiorem calorem, hæc alteram trahit. proinde cnicus pituitam trahit, non ab ea trahitur. neque mirum est, agaricum bilem & pituitam trahere gratia similitudinis: cùm alterum præcipuè trahat, alterum veluti secundaria tractione. sunt enim in calore & siccitate contrarij succi: sed in modo substantiæ nihil prohibet vni illorum maximè esse similem, & alteri non dissimilem omnino. neque si aliquod medicamentum vtrumq; succum æqualiter euacuaret, ratio nostra conuinceretur. cùm tam celebratum sit à Galeno in opere de medicamentorum facultate: nullum medicamentum tam simplex esse, vt non sit natura ex diuersis substantiis compositum. exemplo sunt lac, vinum, oleum, & acetum. neque opus est, vt quæ rei alicui sunt tam similia, vt ipsam trahant (vt rhabarbarum, & scammonium bili) sint tam similia inuicem, vt sese trahant. Adde, medicamenta indigere ad tractionem deductione quadam ad actum, de qua statim dicturi sumus. Si igitur medicamenta illa duo forent interiùs liquata, & redacta ad similitudinem in actu: non dubito fore, vt potentius illorum debilius traheret. hæc similitudo medicamentorum (nam hoc etiam à nobis aduersarij requirebant) non est in primis qualitatibus, calore inquam, frigore, humore, & siccitate: sed in illis accidentibus, quæ consequuntur ipsum substantiæ modum, qui nascitur ex modo mixtionis. Hæ qualitates sunt: color, crassities aut tenuitas, friabilitas aut contrarium, & tales aliæ, quæ videntur esse magis ex parte materiæ. talis itaq; similitudo cùm inest medicamento, trahitur familiaris succus: itaque ita contingunt purgationes. quòd si aut plus medicamenti, aut valentioris quàm oportet deuoratū sit: superpurgationes contingunt. in quibus non trahuntur succi vi extractoria medicamentorum: sed ex venarum apertione, & expultricis virtutis irritatione, ab hærente medicamento facta. id quod apertè docet ordo vocatæ superpurgationis: in qua familiaris succus primo loco trahitur, deinde alij, prout sunt fluxiores, aut minùs fluxi, vel plus minúsve retinentur à natura. vt dato medicamento euacuante pituitam, extrahitur primò pituita, quia familiaris medicamento: deinde succedit bilis, fluxior succus, deinde melancholia, post eam sanguis, quia familiarissimus est naturæ, & maximè retinetur, quippe cum quo vita funditur. ita si datum est medicamentum bilem trahens: hæc primo loco euacuatur, secundo pituita, quippe quæ multa est, tertio melancholia. Si melancholiam extrahit medicamentum: bilis flaua euacuatur secundo loco, & ante pituitam, quia calidior, tenuior, fluxiorque est & mordacior. Si medicamentum traheret familiaritate substantiæ sanguinem (nam neque hoc est impossibile: vt manifestauit ille, qui supplicio affectus est in Thracia, referente Galeno libello cui titulus est, de expurgantium medicamentorum facultate. quanquam nulli mortalium, arbitror, hodie cognitum esse tale aliquod) non fieret superpurgatio: quoniam in ipsa

purgatione

purgatione homo moreretur, vita cum sanguine fusa. Si medicamentum duorum succorum extractorium sit: duo illi primò trahentur in purgatione, deinde reliqui in superpurgatione, dicto ordine. Qui idem ordo nostram sententiam maximè confirmat. Sed age, ex aliarum confutatione iam confirmetur. Qui ab occulta proprietate fieri dicunt: non est quòd refutentur. Nam quantum intelligo, hi non negant suam ignorantiam. confugere enim ad occultam proprietatem, quid aliud est, quàm dicere: euentum sanè se experimento cognoscere, sed causam ex qua fiat, ignorare? ego sanè non aliter dicerem: si quando rei obscuritas in occultam proprietatem me adigeret. Sed modò saltem non adigit. Nam quanquam ex similitudine fieri tractionem
10 succi, nulla euidentia monstret: docet tamen ratio probabilissima, quæ non longè abest ab euidentia, quam in principio huius capitis proposuimus. Qui medicamenta omnia indistinctè succum quemcunque trahere, contendunt, hi in re aperta mentiuntur, sicut & qui medicamenta in familiares succos conuerti dicunt. vtrique enim similiter refutantur iis, quæ circa ægrotantes quotidie contingunt. Nam qui morbo regio laborant, dato medicamento, quod expurget bilem, & qui hydrope ascite, dato, quod educat aquam: vnica exhibitione curantur sæpè. tamen medicamento, quod atram bilem expurget, tantum abest, vt curentur: vt etiam agantur in malum extremum. Sed si à quibusuis medicamentis indistinctè traherentur quicunque succi, nihil tale contingeret: atque multò minùs, si medicamentum, cui familiaris bi-
20 lis est, in bilem transiret. tunc enim biliosus morbus genita maiori bilis copia exacerbaretur. quòd si tamen citra peculiares medicamentorum naturas, fluxior succus ante lentiorem effunderetur: necesse esset ante euacuationem crassorum, euacuari tenues. atque ita in purgationibus perpetuò fieret: quod in superpurgationibus fieri obseruatum est. quod si fieret, medicaměta educentia flauam bilem, minimam humoris copiam educerent: & educentia melancholiam, maximam. quoniam scilicet ante bilem flauam, nullum alium succum euacuari esset opus: ante melancholiam, opus esset euacuari bilem & pituitam. Sed res tam aliter fit in ipsis operibus, vt melancholiam euacuantia, modicum & crassum: bilem educentia, multum expurgent, idque tenue. Eadem ratione confutabuntur, si qui dixerint: propter potentias medi-
30 camentorum ab hoc extrahi solùm flauam bilem, ab illo etiam melancholiam. oporteret enim (vt arbitror) imbecillissimum esse medicamentum, quod flauam bilem educeret: fortissimum, quod atram. Nam vt hic est crassissimus, ita ille est tenuissimus succus. Oporteret non minùs medicamenta melancholiam educentia, educere ante illam flauam bilem. Nam si propter vehementiam extrahit melancholiam: longè priùs extrahet flauam bilem. nam quod potest crassum extrahere, poterit quod tenue est. Adde potentias medicamentorum augeri addita quantitate. vt gratia exempli, drachmæ duæ agarici valentiùs extrahunt, quàm drachma vna: quare idem medicamentum cum hac quantitate extraheret bilem, cum illa pituitam, cum alia melancholiam. quæ omnia absurda esse intelliget facilè, quicunque aut in ope-
40 ribus fuerit aliquantulum exercitus, aut omnibus antiquis medicis fidem non abrogauerit. non enim diuersa morbi natura diuersam medicamenti quantitatem, sed diuersam naturam præstari poscit. ergo cùm omnes hæ sententiæ tam absurdæ sint: sola Galeni sententia restat probabilissima. proindeque nos ita sentimus: trahere medicamenta expurgantia similes sibi succos, idque fieri propter similitudinem substantiæ, quæ cum præstanti calore coniuncta est. Neque video intellectis semel quę diximus, esse aduersus hoc placitum argumentum quodpiam difficile. Nam si fortè dixeris, bilem esse calidiorem rhabarbaro, saltem nonnullas bilis species, vtpote exedentes, eásque omnes bilis species trahi à rhabarbaro: quas tamen dicta ratione oporteret non ab illo trahi, sed illud trahere medicamentum, cùm sint illo calidiores. re-
50 sponderim, esse in rhabarbaro particulas quasdam tota bile calidiores, in commutatione, quam medicamentum subit in ventriculo, emergentes. quòd si quando tam vrentem generari bilem putas, vt omnibus rhabarbari partibus etiam deductis ad actum calidior sit: superest vt monstres, illam bilem tractum iri à rhabarbaro. Nam quòd proponis, medicamenta nunquam trahi à succis: dubium mihi satis est. propinamus enim sæpè pharmaca, quæ videmus postmodum nihil educere, neque

ipſa prodire: quæ intelligimus diſtributa eſſe. an verò diſtributa ſint, diſtracta à ſuccis, vtpote calidioribus & ſimilibus, an non ita, ſed vt alimenta ſolent: non perinde intelligimus. neque verò etiam ſi ingeſto rhabarbaro bilis illa, quam calidiorem pharmaco fingimus, expulſa conſpiciatur, ratio redarguitur. Nam ne tunc quidem conſtat, an bilis ea tracta ſit à medicamento: an expulſa à membris, facta à pharmaco noua irritatione. Nam quanquam dico, medicamenta habere vim tractoriam ſuccorum ſimilium, & minùs calidorum: tamen nō nego irritatione euacuare etiam eos, quos non valent trahere: aut quia ſimiles non ſunt, aut quia ſunt potentiores. Itaque medicamenta expurgantia ſimilitudinis gratia trahunt ſuccos. Ex his conſtat, eam controuerſiam, inter eos qui quæſtiones medicas ante me ſcripſerunt, nō omnino ſpretam: an medicamenta peruadant venas ad deportandum in ventriculum & inteſtina ſuccos, nō indigere proprio capite. Nam poſt comminutionem, quam medicamenta patiuntur in deductione ad actum, qua (vt inquit Galenus tertio de ſimpl. med. facul. cap. 25.) comparant actu ſimilitudinem illam, quam potentia habent: neceſſariò (vt arbitror) arteriarum motu, & alimentorum delatione, aliquid etiā pharmaci in venas tranſſumitur, quod expulſum deinde ſucci nō exiguam portionem extrahit. ſed tamen hoc non eſſe ad purgationem neceſſarium, ex his quæ diximus conſtat. Si enim eſt pharmacis extractoria vis: ipſi ventriculo hærentia familiares humores attrahent. magnes enim ad ſe trahit ferrum: non tendit ad ferrum, illud deportaturus. Sed hæc quæſtio non indiget pluribus.

De vi deleteria expurgantium. *Cap. II.*

QVANDOQVIDEM omnia medicamenta expurgantia nocent ventriculo, præcipueque eius ori, vt docet Galenus, & recipiunt medici omnes: præceptum eſt expurgantibus ſuauia permiſcere, quæ illorum malitiam corrigant. An verò eorū malitia tanta ſit, vt deleteriis medicamentis ſint annumeranda: eſt in controuerſia. Nam Galenus libello, cui titulus eſt, quos & quando & quibus medicamentis purgare oporteat, capite penultimo: Aliquando, inquit, alimentum corpori fit, aliquando in perniciosum mutatur & deleterium. quod tamen non videtur fieri poſſe ab expurgantibus, niſi ipſa in genere venenorum ſint. adde libello de expurgantium medicamentorum facultate, dictum eſſe: medicamenta ſanguinem purgantia eſſe venena, non alia ratione, quàm quòd euacuatione necant. ſed hoc idem omnia expurgantia facere poſſunt: niſi quantitate admodum modica aſſumpta ſint, qua neque deleteria interimerent. ergo omnia expurgantia medicamenta venena ſunt. Nam venena ſunt, quæ parua quantitate ſumpta necant: quod expurgantibus etiam contingit. in quam ſententiam ſecundo de ratione victus acutorum videtur Galenus hæc ſcripſiſſe: Purgantium enim omnium medicamentorum natura, corporum quę expurgantur naturis contraria eſt, atque, vt quiſpiam dixerit, lethalis & deleteria. Sed contrà eſt: quòd, vt inquit Galenus ſexto epid. parte ſexta capite quinto, venena nulli vnquam vſui ſunt, neque ſanis hominibus, neque ægrotantibus. ſed expurgantia, conſtat, quanto vſui ſint. Præterea venena duplicia ſunt (tertio de temp.) frigore necantia, aut calore. ſed expurgantia ſi quando necant: neque frigore, neque calore id faciunt, ſed euacuatione. ergo non ſunt in genere venenorum. Adde, quòd, qua ratione dices expurgantia medicamenta venena eſſe: cogeris alexipharmaca dicere deleteria, quippe quæ & ipſa, niſi parua quadam quantitate aſſumpta ſint, necare poſſint. Sed mirum: ſi theriacam, quæ venenis medetur, venenum dicas. Quæſtionem hanc ita dirimit Galenus loco citato ex ſexto epid. (referam quæ illic docet, quia nihil habeo hîc noui quod præterea addam) Quædā dicuntur θανάσιμα, id eſt mortifera, pharmaca, quædam δηλητήρια, id eſt venena. mortifera dicuntur: quæcunque interimunt, vtcunque id faciant. atque ita non mirum: ſi contingat medicamentum, aut etiam alimentum fieri θανάσιμον, aliqua quantitate, aut aliqua occaſione. Venena verò ea, quę cùm parua quantitate interimant, nullum vſum præſtant commodum, neque bene valentibus, neque ægrotantibus. cuiuſmodi ſunt aconitum, & marinus lepus. Expurgantia

gantia medicamenta deleteria propriè non sunt: sed sicubi talia dicuntur, in ampliori significatione intelligi debet. vt omnia, quæ quantitate non adeò magna interimunt, mortifera dicuntur. sed pro breui hac quæstione hactenus.

De aloe. Cap. III.

DE aloe videntur esse nonnullæ controuersiæ in autorum scriptis. nam Ioannes Mesue capite primo de simplic. ita scripsit: Neque ad aliud nisi ad vnum videtur nociuum. aperit enim orificia venarum, apertione sanguinem manare faciente.
10 Auicena etiam libro secundo tractatu primo capite quinto eandem hanc noxam aloę imputat: quantumuis illum conetur Manardus trahere in contrariam sententiam. Dioscorides contrà libro tertio capite vigesimoquarto de aloe ita scripsit: Inter alia sanguinis reiectiones sistit. Dioscoridi videtur subscribere Galenus, qui tertio de simpl. facul. capite decimoquarto docet: aloem esse adstringentem, etsi soluat. quod non videtur posse præstare, si sanguinem faceret fundi. quinto libro method. capite quarto, vtitur Galenus vt sanguinem sistente, & emplastico ad hæmorrhagias, medicamento ex thure & aloe: quo nullum esset aduersum magis, si sanguinem fundi faceret. sexto etiam de simp. med. facul. capite vigesimosecundo: Etenim medicamen ventriculo gratum est, si quid aliud, & sinus glutinans. sanat autem hulcera, quæ ægrè
20 ad cicatricem duci possunt: & maximè quæ in ano sunt, & pudendo. In hac controuersia omnes ferè dicunt: aloem talem esse facultate, qualem à Galeno dictum est, & Dioscoride, & lapsum esse hac in parte Ioannem Mesuem. Iacobus Syluius, & alij quidam neoterici magnopere contendunt illum ab errore vindicare: sed non video qua ratione id possint facere, quantumuis conentur. Dicunt enim, aloëm exteriùs impositam, atque cum oui albumine admistam siccare, constringere & sistere hæmorrhagias: tamen potam fluxus sanguinis mouere. videntur occasionem sumpsisse ex illis Galeni verbis libri de theriaca ad Pisonē capite sexto: Aloe, squammaq; æris supercrescentes vlcerum carnes adstringunt, & fluxiones quæ sub ipsis nascuntur, subinde exsiccant: assumpta verò per os, vniuersum corpus purgant. tamen qua
30 ratione aloe pota fluxum sanguinis faciat, non possunt dicere. nam siue dicatur fieri anastomoticon, quia est calidum & crassum, medicamentum, siue quidquam aliud: nihil est probabile. cùm non sit aloę tam parua vis adstringendi admista, vt non fiat medicamentum adstringens. Nam cum tam leuicula adstrictione non posset fieri agglutinans. Verissimum ergo censeo, quod confirmauere multò antè Leonhartus Fuchsius, & Manardus, & alij viri doctissimi: aloem non aperire, nisi fortè ex accidenti, mordacitate humorum quos educit: ea ratione qua Galenus notat sexta particula aphor. comment. quadragesimoseptimo, educentia atram bilem hæmorrhoidas prouocare, acrimonia scilicet eorum, quæ educuntur. quanquam neque hac ratione videtur aloe posse venas aperire: nisi fortè minimùm,
40 & post multum & longum vsum. nam quanquam est bilis extractorium medicamentum: non tamen atræ, neque flauæ adeò multæ, sed ex primis venis solùm. nam Galenus docet octauo de compositione pharmacorum secundum locos, capite secundo, aloes purgationem nunquam transcendere vltra hepar, idque his verbis: Euacuatio igitur ipsa affligentis succi per solam aloen fit: quæ purgandi vim non fortem habet, sed vt ea, quæ circa aluum contingit, purgare possit. & si aliquando ampliori pondere exhibeatur, vsque ad locos circa hepar conscendit, non tamen totum corpus purgans aloe existit. Quare non videtur posse Mesue carere repræhensione. nam aloe per se non est medicamentum anastomoticon: ex accidenti aliquatenus fortasse, & post longum tempus. Sed nullum medicamen-
50 torum bilem educentium minùs aperit, quàm aloe. Quare falsò imputat hoc nocumentum illi Mesue. quod omnium apertissimè refutat Plinius libri vigesimi septimi capite quarto ita dicens: Aloe sanguinis excreationes, si modicæ sint, drachmæ pondere ex aqua: sin minùs, ex aceto pota sedat. vulnerum quoque sanguinem & vndecunque fluentem sistit, per se, vel ex aceto. hæmorrhoidum quoque abundantiam leniter sistit. Sed est quòd interim

notemus controuersiolam aliam, quę est in verbis ipsius Galeni quę enarrauimus, loco nempe citato ex lib. de theriaca: Assumpta per os, vniuersum corpus purgantia fiunt. loco alio ex octauo de compositione pharmacorum secundum locos: Non tamen totum corpus purgans aloe existit. Galeni sententiæ videtur contradicere etiam Dioscorides, qui prædicto cap. inquit: aloem ictericos purgare. constat verò: ictericorum purgationem non fieri, nisi humoribus etiam ab ipsa cute tractis. Hîc videri possit Galenus suiipsius oblitus, & nulla ratione à contradictione esse liber. quanquam possimus dicere: aloem solam sine admistione aliorum potentiùs expurgantium, per se nihil expurgare vltra hepar, sed commodè venire in mistionem medicamentorum expurgantium totum corpus, & icterum soluentium. atq; adeò solam posse hæc præstare: sed ex accidenti, expurgato nempe sanguine, qui est ab hepate in vniuersum corpus diducendus. qua ratione vesica fellis purgat totum corpus ex accidenti, per se solum hepar. neque quidquam est repugnans, hac ratione solui icterum: aloë prohibente distributionem bilis, & natura interim discutiente quod cutem maculat. Sed de his dicta sufficiunt. nam erratum aliud Mesues de aloë sequenti capite detecturi sumus.

De compositione medicamentorum expurgantium. *Cap. IIII.*

PLÆRAQVE eorum medicamentorum, quæ per artem incomposita sunt, & proinde à nobis simplicia dicuntur: diuersarum facultatum particulis constant, natura composita. quæ ipsa compositio naturalis, ad tentandam compositionem maiorem medicamentorum, artifices impulit. nam cùm actione aliqua est opus, in medicamento autem cuius copia datur, commoda ad illam actionem est facultas, cæterùm cum alia facultate, qua non est opus, coniuncta: solemus medicamentum aliud permiscere, quod facultatem, qua est opus, augeat, vel saltem non contundat, eam qua non est opus, cohibeat. Hæc solet esse occasio componendi diuersa medicamenta. Est alia, cùm tam compositæ proueniunt ex morbo indicationes, vt illis nullum simplicium, quæ ad manus sunt, videatur posse satisfacere. duæ hæ occasiones fecere: non tantùm alterantia medicamenta permisceri, sed & expurgantia. de alterantibus procedente opere dicturi sumus: de expurgantibus nunc sermo instituitur. Ex duabus illis occasionibus nascitur duplex mistionis modus. aut enim permiscentur expurgantia cum iis quæ corrigunt: aut expurgantia cum expurgantibus. nã cùm (quod paulò suprà monstratum est) expurgantibus medicamentis omnibus vis quædam insit mortifera, & aduersa ventriculo: non oportet illam solam ventriculo occurrere, sed talibus medicamentis permisceri: quę vim expurgandi acuant, & qualitatẽ molestam emendent. acuitur purgandi vis permistione calidorũ: emendatur aduersa facultas à medicamentis natura sua ventriculo gratis, qualia sunt odora. quæ quanquam adstrictionem nonnullam habeant, qua ventriculo addunt robur: nihil tamen prohibet expurgantibus permisceri. non enim habent eam adstrictionem, quæ ventriculum aut roborando, aut constringendo, purgationem impediat: sed quæ ventriculum nimis debilitari, aut lædi non permittat. hæc dixerim ad deuitandam quorundam importunam prolixitatem, longissimè disputantium: an liceat adstringentia relaxantibus permisceri. cùm eam admistionem mirè commendauerit Galenus tertio de simplicium facultatibus, capite decimoquarto, proferens multa exempla cùm eorum, quæ natura composita sunt ex vi adstringente, & purgante, cuiusmodi aloë, tum eorum, quæ arte componuntur, vt si rhu succum scammoniæ admisceas. Verùm de his breui nos diximus: & quod res habet, & ab Hippocrate desumptum est secundo de ratione victus in morbis acutis, capite vndecimo, vbi ita inquit: Veratro quidem nigro vel daucum, vel seseli, vel cyminum, vel anisum, vel aliud quippiam boni odoris miscens. hæc Hipp. Mos est aliis medicis non accusandus, salem gemmã aut spicã nardi permiscere medicamentis expurgantibus, cùm in trochiscos rediguntur. Altera cõpositio est: expurgantiũ cum expurgantibus, quam ex secunda occasione ortũ habere patet. nam non alia de causa medicamenta expurgantia

expurgantia alia aliis permiscentur: quàm vt multi succi euacuentur simul, aut æquè, aut non æquè. in qua permistione duo sunt potissimùm obseruanda. quod apud Galenum videre licet lib. cui titulus est quos & quando cap. vltimo, & in commentario loci citati lib. 2. de ratione victus in morbis acutis. Alterum, vt medicamenta quę permiscentur, ὁμοιότροπα sint, id est eiusdem modi: qualia esse dicit veratrum, & peplium. dicuntur verò talia, non quę consimiles euacuant succos (diuersos enim possunt euacuare, vt commodè veniant in mistionem) sed quæ eodem tempore complent expurgationem. est enim duplex in medicamentorum potentiis differentia: quædam quæ in vehementia expurgationis consistit, quædam quæ in motionis celeritate. sunt
10 itaque nonnulla citò purgantia, nonnulla purgantia seriùs. cauendum itaque est: ne aliquid eorum quæ seriùs purgant, cum citò expurgantibus permisceamus. fieret enim ita diuersa purgatio, hoc est, secundum tempus inæqualis: & ita vt cùm alterius cessaret motio, & virtutem oporteret conquiescere, altera denuo purgatio inciperet. aut (quod feliciùs fieret, etsi non innoxiè) quod tardiùs purgat, erumpet cum citiùs purgante: purgationem ipsam nihil iuuãs, & molestiam purgationis, ac intemperiem ventriculi vehementer augens. vnde nonnulli sibi videntur meritò consuetudinem quandam medicis omnibus valde familiarem vituperare: admiscendi lenientia cum expurgantibus. vt casiam fistularẽ, gratia exempli, cum agarico, aut rhabarbaro. quoniam dicunt: impotentiora esse toto genere lenientia expurgantibus, & tardioris a-
20 ctionis. proindeque lenientia nonnulli offerunt sola, deinde expurgantia seorsum: interposito, scilicet, eo interuallo, quo sibi videntur posse lenientiũ & expurgantium actionem in idem tempus deducere. Tamen horum sententiam ego minùs probo. Nam quæ lenientia tantùm sunt, cùm non expurgent, sed lubrico & leuitate succos deducant: non habent proprium operationis tempus. sed si quid aliud est, quod ventrem citò ad excretionem excitet, citò prætereunt emollientia: sin minùs, tardiùs. proinde cum medicamentis expurgantibus permista, pro virtute ipsorum expurgantium citiùs aut tardiùs deiicientur: præibuntq; emollientia vias, atque suo lubrico leniter deducentia, quæ expurgantia traxerint. quod vnum bonumex horum permistione expectabatur. Aliud est in expurgantium medicamentorum mistione cauen-
30 dum: ne ex omnium simplicium quantitatibus maior aliqua dosis resultet dosi propria alicuius illorum. sunt enim medicamentis singulis propriæ doses: quæ quantitates sunt, quibus medicamenta illa commodè exhibeantur, per experimentũ inuentę. vt gratia exempli: rhabarbari dosis est à drachma vna vsque ad drachmas 4. quas doses constat vel ad temperatum corpus dici, quemadmodũ in medica arte alia omnia: ita vt nulla omnibus naturis conueniens dosis sit, sed pro deuitanda multitudine præceptorum, vt aliæ regulæ, de medio semper intelligantur. quemadmodum omnium medicamentorum virtutes in media natura examinauit Galenus, ita vt in hac conuenientes quantitates examinentur, atque mediis naturis offerantur hæc medicamenta his quantitatibus: liceat tamẽ aut maioribus, aut minoribus nonnunquã exhibere,
40 peculiaribus eorum, quibus exhibentur, consideratis naturis. aut naturis indistinctis, præscribuntur quantitates medicamentorum, ita vt nunquam aut infra quantitatem pharmaci expediat, aut supra liceat tentare. verùm ego ad temperatam naturam dici non intelligo. non enim de mediocri natura præscribetur regula, & reliqua coniecturæ medici permittentur: quando cum tam multa latitudine præscribuntur doses. neque profectò cùm dicitur scammonij dosin esse à granis quinque vsque ad duodecim, & agarici in decoctione à drachmis duabus vsq; ad quinq;. sunt enim hæ tam amplæ latitudines: vt nequaquam verisimile sit, vni naturæ totas eas quadrare. Sed neq; cùm vnica dicitur: vt cùm dicitur, dosis electuarij indi maioris est aurei tres. Nam ad permutandas medicamentorum doses, quanquã conferat nonnihil natura
50 ægrotantis: tamen sunt alia multa, quæ maiorem videntur diuersitatem efficere, modus scilicet morbi, & magnitudo, & mos. præterea & anni tempus, & reliqua omnia, quæ ad victum spectant, & præparatio quæ antecessit, & concoctio quæ aut adest, aut non adest, & humor qui aut turget, aut non turget. horum enim ratione, magis quàm naturæ ipsius qui ægrotat, plus minùsve offertur medicamenti. Igitur hæ doses nõ solũ temperatis naturis præscriptæ sunt. Nã calidũ medicamentũ perpetuò afficit

vno modo temperatos, & alio intemperatos: tamen expurgans medicamentum non perpetuò, cùm reliqua omnia considerãda sint, quæ diximus. siue temperatum hoc in loco intelligas, quod optima temperie est: siue quod mediocriter cedit pharmacis. nam & id idem corpus, quod mediocriter pharmacis cedit natura sua, potest nunc ex modo morbi, aut ex occasione alia difficulter solui: & quod natura facilè soluitur, potest modò ex occasione pharmacis reniti. Non itaque res ita habet. sed cùm medicamenta expurgantia (vt neque alia aliqua medicamenta) operari non possint, nisi certa quadam quantitate adhibita, cumque propter mortiferam qualitatem, quam permistam habent, nisi parua satis quantitate sumantur, noxia sint, aut etiam perniciosa: inuentum experimento est, ex multa medicorum diligentique obseruatione, nunquam medicamenta infra minimam dosin exhibita insigne aliquid operari, nec supra summam dosin dari posse citra ægrotantis magnam noxam, aut etiam vitæ discrimen. Quare danda quidem medicamenta sunt his, qui difficillimè expurgantur, cùm reliqua omnia indicant augendã esse medicamentorum dosin, in dosi maxima: his qui expurgantur facillimè, attestantibus reliquis omnibus, in dosi minima: mediocribus, in mediocri: tamen infra minimam, aut supra summam nunquam exhibendum est. quoniam hoc facit noxas non ferendas, illud nihil confert. cùm verò ab autore quopiam sine distinctione dicitur dosis, intelligendum est: id quod dicitur, esse dosin summam. hanc enim oportebat magis definire, quàm minimam: quantò scilicet aucta quantitate medicamenti, quàm imminuta, peccatum potest fieri grauius. Igitur cùm medicamenta aliqua simplicia in mixtum aliquod coniicimus, considerare oportet singulorum doses, & tantum ab vniuscuiusque dosi detrahere, quantum reliquorum quantitatibus suppletur. ita vt quod ex illis omnibus resultat, nullius illorum summam dosin superet. esset enim illud perinde, ac si medicamentum illud in dosi maiori maxima daretur. Tamen intellige, non esse absolutas quantitates eorum quæ permiscentur, considerandas, ad reddendam alicuius simplicium summam dosin: nisi contigerit medicamentorum quæ permiscentur, doses esse æquales. nam si inæquales sunt: cõstat drachmã, exempli gratia, eius cuius dosis est maior, non sufficere pro drachma eius cuius dosis est minor. Nam si quis det agarici drachmã mediã, & medullę cassię vnciã mediã, pro minima dosi existimatur: si drachmã vnã agarici cum vncia vna cassiæ, media censetur. Contrà si offerat drachmã mediam agarici, & pro reliquo reponat drachmã mediam scammoniæ, transcendit summam dosin. Igitur non sunt quantitates absolutæ considerandæ, sed proportiones. vt si ex agarico mens est medicamentum componere in minima dosi, & de minima dosi agarici dimidium subtrahitur: dimidium etiam subtrahi debet de minima dosi medicamenti alterius, quod cum illo coit. si verò mens est medicamentum componere in maxima dosi, perinde est faciendum. si scilicet dimidium ex maxima subtrahitur: dimidium quoque ex alterius maxima debet subtrahi, quanquam portiones illæ inæquales sint. Nam constat: ex inæqualibus dosibus, æquales partes secundum proportionem, fore inæquales quantitate absoluta. Corrigentia etiã, quæ cum his medicamentis admiscentur, non debent haberi pro expurgantibus: nec reliquorum dosibus debent detrahere aliquid. sed permisceri debent, ita vt fit ab ipsis pharmacopolis ex arte: nobis seorsum præfinientibus in syngraphis expurgantium doses. Ex dictis intelliges duos grauissimos errores Gentilis Fulginatis in libro de proportionibus medicinarum. dicit enim primò, cùm coëunt multæ medicinę soluẽtes: debere aliquam illarum habere dosin propriam in dosi compositi: quandoquidem reliquas inquit non soluere, quòd non habent conuenientem quantitatem. tamen fallitur apertè. nã potest, ex multis minoribus dosi conuenienti, dosis compositi conueniens resultare: immo verò, si vna illarum habet conuenientem, necesse est ratione aliarum compositum habere nimiam. dicit deinde: licere medicamenti fortioris, admixti cum debilioribus, præstare plus, quàm illius medicamenti fortioris, sit summa dosis. ita vt scammonij summam dosin dicat duodecim grana: tamen concedat electuarij ex stœchade, epithymo, & hiera partem, in qua scammonij solius sint triginta grana. quoniam, inquit, datur scammonia cum declinantibus illam ad inferiorem gradum. tamen hic error non est ferendus, vtpote perniciosus.

perniciosus. non enim solùm gratia admistionis aliorum, nisi corrigentia sint, addendum non est vnius dosi: sed tantum subtrahendum, quantum aliorum portionibus suppletur. nam si intensum remittitur à remisso: remissum intenditur ab intenso. atque ita seruata proportione simplicium, quam diximus, fit mistum remissius intensissimis simplicibus, & intensius remississimis: & quantitas dosis prouenit tantò maior dosi intensiorum, quantò compositum illis est remissius: & tantò minor dosi remissiorum, quantò illis est compositum intensius, fitque hac ratione conueniens dosis. Ex quibus satis elucet error Ioannis Mesues: qui aloem melli admistam minùs expurgare, quàm sine melle, scripsit. nam mel ipsum per se subducit aluum: non ergo
10 aloes vim soluendi cohibebit. dicta si obseruentur in compositis medicamentis: fiet vt quoniam cum corrigentibus permiscentur, sine grauibus symptomatis expurgatio fiat. quoniam ὁμοιότροπα sunt, non diuersa: atqui quoniam præscriptam seruant dosium regulam, nec nimia sit, nec deficiens. quare omnia circa expurgationem rectè cadent. Sed de expurgantibus medicamentis satis diximus: de alterantibus nunc dicendum est. de modo quo operantur, est caput 12. primi huius operis libri. de secundis qualitatibus quæ in cognitionem primarum nos ducunt, dicemus in primis in hoc nono.

Quæ qualitates secundæ quas primas indicent.
20 *Cap. V.*

PHILOSOPHI ferè omnes, & medicorum non pauci, ex secundis qualitatibus rimantur temperies rerum: non diffidentes se hac ratione posse qualecunque sit temperamentum ratione syllogistica inuenire. cùm enim secundas facultates ex primis nasci sibi persuaserint: qualitates secundas ex modo quo sunt primæ (est verò id temperamentum) nasci, certum esse putant. Cùm verò hæc ita habere physici omnes dicant: deinde in secundarum qualitatum significatione variè opinantur. nimirum dant alij candorem calori, alij frigori, viriditatem perinde, nigredinem eodẽ modo. densitatem alij frigoris, alij caloris sobolem dicunt. hinc fit vt oleum alij calidum, alij
30 frigidum statuant: & acetum alij vrens, alij perfrigerãs vehementer esse contendant. neque solùm de his, sed vel de venenis ipsis, quibus certum est alterum summè inesse, hæreant: vt non desint, qui cicutam venenum calidum esse contendant. peperit verò in re hac omnium minimè ignoranda medicis, tantam opinionum varietatem ipsa placiti ex quo procedunt falsitas: quam primus omniũ sapientissimè prodidit Galenus. statuunt scilicet: ex coloribus & accidentibus quę insequuntur modum substantiæ, & saporibus, sentiri posse rei cuiuspiam temperamentum. quod tamen de nonnullis qualitatibus omnino est falsum: de aliis quodammodo verum est, tamen non omnino, vt sermo hic monstrabit. Qua ratione alba calida esse dicas aut frigida, & nigra contraria albis vt colore, ita temperamento: cùm nix & calx sint maximè can-
40 dida, & lac tithymalli vero lacti sit concolor? iam verò de crassitie aut tenuitate quid dicas: cùm tam frigida quàm calida medicamenta possint esse vel tenuium partium, vel crassarum? & videas plæraque densari à frigore, & alia multa crassescere à calore. iam odores & sapores quo pacto indicent: cùm cicutam experiamur graui odore & sapore amaro? nimirum omnia hæc argumenta, quæ ad cognoscenda temperamenta rerum ducuntur à secundis qualitatibus, ab extraneis quibusdam dicit esse Galenus: ei vni fidit, quod ab operatione ductum est. nimirum quod calfacit, calidum est, quod refrigerat, frigidum: dummodo in temperato corpore periculum fiat, aut etiam in corpore ægrotante, argumento ducto à iuuantibus & nocentibus. id enim à quo calidum corpus læditur, est calidum, & à quo frigidum læditur, est frigidum:
50 si, scilicet, ea læsio alterando fiat. nam ratione causæ morbi, nihil mirum calidum pręter naturam corpus lædi à frigidis: vt febricitantes sæpè læduntur ab aqua frigida. Animaduerte tamen, quanquam quod calidum præter naturam corpus lædit alterando, calidum est: non tamen perinde quod iuuat, frigidum esse, nisi id vehementer faciat. Nam & quæ remissiùs calida sunt, possunt iuuare. sed hæc curationis methodum attingunt. modò illud vnum statuimus, nullum esse certum argumenti

locum ad inueniendum rei cuiuspiam temperamentum ex secundis qualitatibus, sed ex modo quo nos afficiunt solùm: ita vt in hac doctrina nullum ratio locum habeat, sed tota sit empirica. sed (dices) si hæc ita habent: quorsum Galenus de saporibus & temperamẽtis singulorum tam multa disceptat quarto de simp. med. fac. dicens: hos sapores caloris esse, illos frigoris? Præterea, qua ratione possumus effugere illud argumentum quod in principio propositum est: secundas qualitates ex primis fieri, & proinde sequi illarum modum? Animaduertendum hîc primò est, non idem esse: qualitatem aliquam ex calore fieri, aut in calido corpore esse. vt gratia exempli: amaritudinem ex calore vincenti nasci, aut calida esse amara. nam fieri potest: vt res aliqua amara sit participatione partium calidarũ, tamen vt tota calida non sit. sunt enim omnia medicamenta, quantumuis simplicia videantur, composita tamen natura: ac plærunque ex contrariarum facultatum partibus. eodem modo intellige de aliis qualitatibus. animaduerte præterea: qualitatum secundarum quasdam neque caloris, neque frigoris esse soboles: huiusmodi sunt colores. quasdam quidem esse: tamen neque eas significare exactè temperamenta medicamentorum: tales sunt modi substantiæ, odores & sapores. Singulorum verò rationes iam dico. Colores, (vt dictum est tertio libro ex sententia Platonis, quæ hac in parte saltẽ est probabilior) sunt flammulę quædã & splendores in extremitatibus corporũ. participantur à corporibus admistione splendidi, quod est naturæ ignis cœlestis: cũ elementis, quæ per se sine colore sunt. dictum quoque est: ignem illum neque calidum esse, neque frigidum, sed splendidum. ex quibus constat: proportionem & admistionem huius ignis cum elementis, non permutaturam rei temperamentum. eoque colores nulla ratione posse temperies significare: sed colorem quemcunque posse cum calore, & cum frigore consistere. sed si hæc vera forent (addes) non fieret res eadem, quòd vreretur, aut perfrigeraretur, alterius coloris. Sed neque hæc conuincunt. Nam fit alter, aut alter color: quia variat proportio ignis cœlestis ad elementa. Hæc variare potest bifariam: aucta aut imminuta quantitate ignis ipsius, aut eo non variante, sed permutatis ipsis elementis. augeri aut minui ignem cœlestem simpliciter, neque calorem auget neque frigus: cùm ille neque calidus sit, neque frigidus. Sed alteratio secundũ ipsa elementa, potest calorem aut frigus augere. elementorũ enim sunt primò calor & frigus. quòd à prima generatione res hæc viridis sit, illa nigra, potest facere maior, aut minor ignis cœlestis participatio: elementis aut eodem modo, aut diuerso, vt tu velis fingere, habentibus. Sed quando res quæ modò alba est aut pallida, gratia exempli, colorem commutat: passione accepta secundum elementorum substantiam, id patitur. quo fit, vt de rerum diuersarum temperamentis natiuis ex diuersis coloribus nullum ferre iudicium possis: tamen de rei eiusdem quæ colorem ex colore comparauit, temperamento aduentitio possis iudicare, adhibitis quibusdam coniecturis. Nam lapides vstione denigrantur primò, deinde dealbantur: & excrementa humana nigra fiunt, nunc calore, nunc frigore. sed de his aliis locis docuimus ratiocinari. Itaque colores hoc modo se habent. Crassitiem & tenuitatem, & reliqua accidentia modi substantiæ, non dubium est ex mistione elementorum prouenire. sed cùm elementa nõ duo sint, in quibus secundum solam rationem maioris aut minoris vnius ad alterum possit proportio variare, sed quatuor, quorum quodlibet vtcunque immutatum totam proportionem immutat: fiunt complures mistionum modi, & illorum varietas mira facit, vt euadere res possit calida & tenuis, & frigida & crassa, aut frigida & tenuis. Nam finge magnas proportiones terræ & ignis, mediocrem aëris, minimam aquæ: fit res calida & crassa. si vis frigidam & tenuem: finge aquæ & aëris maximas portiones, minimas terræ & ignis. rem frigidam & crassam, aut calidam & tenuem: non est difficile intelligere. quòd si nos potuimus ex quatuor elementis modos mistionum excogitare, quibus hæc fient: quantò verisimilius est, ipsas rerum naturas mille talia machinaturas. Quare neque accidentia cùm ex prima generatione res comitantur, quidquam possunt indicare, saltem de temperie calidi & frigidi. sed neque de sicci & humidi temperie videntur posse significare. Nam cùm ex quatuor elementis aliud sit crassum & siccum, aliud tenue & siccum, aliud crassum & humidum, aliud tenue & humidum: constat quodcunq; temperamentũ, posse cum quocunq; modo substantiæ

substantiæ consistere. mollities & durities longè differunt à crassitie & tenuitate. sunt enim medicamenta dura, sed friabilia tenuiorum partium, quàm mollia, sed glutinosa. potest verò esse quod durũ est, friabile, aut nõ friabile: & quod molle, glutinosum, aut non glutinosum. Itaq; potest esse medicamentũ durum, & tenuium partium: molle, & crassarum. Igitur longè diuersa accidentia sunt crassities & tenuitas partium, à mollitie & duritie. cùm itaq; ex crassitie aut tenuitate non possit rei temperamentum coniectari: ex mollitie aut duritie videtur posse. non enim alia ratione distinguit Galenus membra mollia à siccis, in tractatione de temperamentis: tamen has quoq; qualitates scire licet significa-
10 re humorẽ & siccitatem quæ actu sunt, & has ipsas cum quibusdã limitationibus: exclusis nempe vehemente frigore, & ardente calore, quæ duo possent iudiciũ perturbare. Sed neq; cum his limitationibus, neq; cũ quibusuis alijs, possis ex mollitie aut duritie, humorẽ aut siccitatẽ quæ sunt potentia, intelligere. nã muria, & bilis, & lotium, & mille talia, mollia sunt admodum, & sicca: rursus cucurbita, & persica res his multò duriores, humectant. requirimus verò in medicamentis potentia, nõ actu qualitates. quare neq; mollities aut durities ad hanc doctrinam quidquam conferunt. Sapores aliquanto plus significant: quin potiùs quantum in ipsis agitur, euidenter indicant temperamenta substantiarum, quibus insunt. Sunt enim illorum quidam, qui nunquam non fiunt ex frigore,
20 hi sunt acerbus, austerus, & acidus: quidam qui semper ex calore, hi sunt salsus, nitrosus, amarus, & acer. quanquam neq; hoc passus est Auerroes sine controuersia transigi, lib. 5. collect. 27. cætera ex Galeno recipiens, negat saporem amarũ ex calore fieri semper: sed ex calore aut frigore fieri posse, modò calor aut frigus cum desiccatione coniungantur. nititur hæc monstrare exemplo multarum rerũ, quæ cùm amaræ sint, calidę nõ sunt. cineres sanè constat esse vstione genitos, sed frigidos & siccos & amaros. cicuta omniũ maximè videtur illi fauere: est enim frigidissima vsq; adeò vt necet, & amara. his addit hãc rationẽ: fructus oẽs cùm maturantur, calidiores fiunt. est enim maturitas concoctio quædã, & omnis cõcoctio fit aucto naturali calore. sed sunt fructus, qui cũ immaturi
30 adhuc, amari sint, maturati dulcescunt. Si ergo cùm incalescũt, dulcescunt ex amaris: est nonnunquã amarus sapor ex frigidiori causa, quàm dulcis. His rationibus ductus ita statuit: amarũ saporem sequi siccitatẽ, siue ea cum calore, siue cũ frigore coniuncta sit. est verò vltima hæc argumẽtatio aduersus Galenũ fortior: eò quòd Galenus ipse inuestigat ex modis maturationis saporũ causas. fructus enim oẽs ostendit ex saporibus frigidioribus (vt ita eos appellẽ) ad calidiores procedere. Fiunt enim (vt inquit) ex acerbis quædã acida, quædam dulcia, quædã pinguia. ea nempe quorum acerbitas resoluitur solo calfactu: dulcescunt manentia dura, & seruantia quodammodo acerbitatẽ, vt castaneæ. quorũ verò acerbitas resoluitur sola humectatione: aut humor est aqueus & crassus, fiuntq;
40 ita austera: aut aereus & tenuis, fiuntq; acida. quorũ acerbitas resoluitur calfactu & humectatione: aut humor est aqueus, & fiunt dulcia & mollia: aut aereus, & fiunt pinguia. His addit Auerroes, fieri quædam ex amaris dulcia: quod ex ipsis Galeni principijs videtur firmissimum argumentum temperamenti frigidioris, quod nonnunquam amaritudinem creat. quòd si mel vstione amarescit: neque id indicat, ex maiori calore amaritudinem fieri semper quàm dulcedinem, sed aliquando. quod neq; Auerroes neget. Cæterùm, vt paulò antè dixi, Galenus contrà censet. neq; ille solus, sed cum illo omnes medici: demptis, vno Auerroe inter superioris seculi autores, & inter hodiernos Francisco Valeriola, in enarratione quarta lib. 1. qui reliquos omnes prouocant in hac controuersia.
50 Tamen non omnes vincuntur illorum argumentis, quantũ ego intelligo: quin potiùs illi vincuntur, quos argumenta, non leuia illa quidem, sed quæ non carent suis dilutionibus, ab opinione receptissima reuocarunt. Nam ea omnia argumenta, quæ ab exemplis rerum frigidarum & amararũ desumpta sunt, vnica illa distinctione diluuntur, quam paulò antè scripsimus: nõ idem esse, dicere, omnis amaritudo nascitur ex calore, & omnia amara sunt calida. cùm res aliqua

possit esse excellenter frigida: quæ tamē participet calidas partes, quarum causa amara fiat. Sed addes his, si calidæ partes plures sunt, aut maiores frigidis: rem quoq; calidam fieri. nimirum cùm duæ substantiæ contrariarū qualitatum veniunt in vnam mixtionem: vincentis aut magnitudine, aut intensione, denominatio tribuitur toti. si verò pauciores, aut minores sunt partes calidæ frigidis: non possint toti medicamento impertiri suos sapores, quin potiùs sapor frigidarum partium elucebit. Non igitur videntur duo hæc simul posse verè dici: amarum saporem esse in calido, & medicamentum aliquod frigidum, amarum se gustui exhibere. Est sanè hæc argumentatio secunda, subtilis. sed audi dilutionem, qua percepta rem ipsam intelliges distinctè. Qualitates secundæ attemperantur mutua admistione, vt & primæ: tamen sunt illarum aliquæ, quæ cæteris paribus (quod attinet ad magnitudinem, & intensionem) natæ magis sunt alias in suas formas transmutare, quàm in aliarum formas abire. sunt verò tales, extremæ qualitates: atq; inter ipsas extremas qualitates, est semper aliqua, cui hoc præcipuè inest. vt inter colores, niger hoc habet insigniter. nigræ enim substantiæ etiam minima portio aliam quamcunq; inficit: nigra verò ægerrimè colorem amittunt. hoc etiam principium accepimus in tertio libro, ad monstrandum: posse fieri vrinam nigram, & tenuem. quandoquidem ostendimus hac ratione: multò minorem portionem sufficere ad denigrandum, quàm ad crassitudinem inducendum. quod inter colores habet nigrities, hoc habet inter sapores amaritudo. quod non minùs licet experimento explorare. In vas aliquod aqua aut posca plenum, immitte tantillum bilis, aut dissolue tantillum aloes: & videas totum liquorem continuò amarescere. contrà vas plenum bile, tanta immissa aqua aut posca dilue, vt amaritudinem deponat: & videas grandes congios liquoris insumi, vt vix tandem amaritudo euanescat. nimirum amaritudo vbicunq; est, elucet: quantumuis exiguis insit partibus, & multò pluribus contrariæ qualitatis admista sit. quare nego, si quæ res amarā se gustui præbet: calidarum partium habere plures, quàm frigidarum. non enim (arbitror) tu neges: liquorem conflatum ex aquæ libra vna & bilis octaua vnciæ parte, frigidum esse. quem tamen experiere amarum. Quòd fructus aliquis ex amaro maturitate fiat dulcis, non recipio. non enim putauerim, eum qui vehementer amarus sit, satis dulcem aliquando euasurum. Quòd verò ex vehementer amaro minùs amarus fiat, & dulcedinis magis particeps, aut ex parua aliqua amaritudine dulcis: non nego. tamen video esse duplicem modum huius maturitatis, sine sententiæ contrariæ assertione: aut excretis amaris partibus pro excrementis inter coquendum: aut permistione humidarum partium deponentibus ariditatem, atq; ita dimittentibus amaritudinem. fit enim amarus sapor, non ex calore solùm: sed ex calore, & siccitate. vtralibet qualitate deposita remitti potest. & sanè ambabus rationibus hoc fieri mihi persuadeo: bona parte abeunte cum incontento humore, qui resoluitur, reliqua permixta cum humore vtili. sed de speciebus maturitatis dicemus multò plura in commentarijs, quæ Deo dante citò sumus edituri in quartum librum Meteor. Aristotelis. Sapores itaq; ex quibusdam temperamentis fiunt non ambiguis: sed gratia permixtionis diuersarum partiū, nihil indicant certum. Notatum verò hîc velim, antequam hoc caput concludatur: nihil esse impossibile saporem aliquem frigidum (ita voco distinctioris doctrinæ gratia eum, qui frigus propriæ substantiæ significat) fieri à causa calida, hoc est, rem aliquam acescere actione causæ calidæ. Nam neque rem aliquam refrigerari à calore ex accidenti est impossibile. quare nihil perturbere, videns vina acescere ad solem posita: neq; si quando Alexandrum Trallianum, aut Auicenam, aut alium quempiam autorem, audis dicentem, cibum ex calore ventriculi acescere. Nam præterquam quòd doctrina ipsa per se est suspecta, quod alio loco explicuimus: aduersus ea quæ modò diximus de saporibus, nihil affert. Nam multò aliud est: saporem nasci ex temperamento calido aut frigido, quàm fieri causa calida aut frigida impetente extrinsecus. Sapores ita habent vt dixi. Odores eiusdem naturæ sunt cum saporibus, vt secundo libro

libro ostendimus: minima quadam differentia dissidentes crassitiei aut tenuitatis. Sapores scilicet sunt aquæ, odores vaporum. quare odorum differentiæ, si sentiri à nobis possent, perinde indicarent, quantum suspicor, ac sapores. tamen quia differentiæ nos latent, præ nostri odoratus imperfectione: multò minus ex odoribus persentimus, quàm ex saporibus. Nam eorum quæ ad odoratum pertinent, nullas species sentimus, sed hæc duo solùm: sit ne res odora, an inodora, & sit ne odor gratus, an ingratus. Hæc verò nihil possunt significare. Nam quòd res aliqua sit inodora, fieri potest ex partium crassitie: quæ, vt antea diximus, potest cum calore & cum frigore consistere. iam verò vt odora res
10 quæpiam sit, calorem quendam exigit. tamen obest partium diuersitas, quam in singulis rebus esse diximus, multò magis iudicio, quod ex odoribus fertur, quàm ei quod ex saporibus. Nam omnes partes, ex quibus res ea, cuius temperamentum exploratur, constat, occurrunt linguæ, quanquam sint multiformes: odoratui tamen illæ solùm, quæ in vapores soluuntur. quanquam ex multis alijs res sit conflata. collegimus itaq;, ex nullis qualitatibus earum quæ secundæ appellantur, firmum satis indicium sumi temperamenti. superest igitur sola experientia: cui vnicæ fidendum est, etsi à saporibus nonnihil iuuemur in hac dignotione. Notandum obiter hîc est, falsò dixisse Valeriolam, Galenum opinari: nihil amarũ posse esse boni odoris. Nam quanquam capite vigesimoprimo
20 libri quarti de simpliciũ medicamentorũ facultatibus scripsit: καίτοι τό γε πικρὸν οὐδέποτε ἦν εὐῶδες: tamen eodem loco statim ante hæc verba, ita dixerat, In omnibus ferè consentiunt gustus, & olfactus. tamen in suauissimis, velut rosæ, differunt quidem, & plurimùm dissident. non enim solùm gustantibus suauia non sunt: sed amaritudinem etiam non paucam præ se ferunt. Hæc cùm dixerit, quibus apertè concedit amaram rosam, suauissimam esse odore, imò verò misso exemplo, hoc plærunq; ita contingere, vt quod suauissimum est odore, non solùm non sit gratum gustui, sed amaritudinem etiam præ se ferat, atq; eam non paucam: quomodo statim diceret, nullum amarum esse odorum, si sanus modò erat? multò igitur probabilius sit, aliquid aliud in Galeni verbis contineri, quàm
30 illum insanire. quid illud sit? quid aliud, quàm quod mox addita verba declarant: quæ Valeriola in enarratione omisit? est enim hæc tota dictio: καίτοι τό γε πικρὸν οὐδέποτε ἦν εὐῶδες, οὐδ᾽ ὡς φάρμακον, οὐδ᾽ ὡς τροφὴ ἡμῖν ἡδύ. id est, atque quia amarum est, nunquam est bene olens, neq; vt pharmacum, neq; vt alimentum nobis gratum. hæc Galenus. quæ non aliorsum dixit, quàm quòd amara etsi habent plærunq; gratos odores, quod mox dixerat: tamen quales pharmaca, aut alimenta gustui grata, nunquam habent. nimirum sunt alij quidam odores, qui delectant nasum, alij qui prouocant gustum: illos plærunq; adesse rebus amaris dixerat, multùm hac in parte consentiens Theophrasto: hos negat, experimento ipso ductus. nullus sanè quantumuis moschi odore delectetur, ad illius esum
40 prouocatur. nihil itaq; hac in parte est erratũ à Galeno: neq; est quod Valeriola fingat hostem, quem feriat. sed de proposita disputatione hæc scire expedit.

De vino, sit ne humidum an siccum. Cap. VI.

DE vini temperie parum videtur inter præcipuos artis medicæ autores conuenire. Nam Galenus secunda particula aphorismorum commentario vndecimo, vinum calidum & humidum esse dicit. eandem sententiam scripsit in commentario decimo octauo eiusdem particulæ, & capite decimo sexto libri tertij de causis pulsuum, vbi docet: vinum nutrire celeriter, quia in eo est vigens calor, dux humoris. Paulus etiam & Aetius vinum calidum & humidum
50 secundo gradu dicunt esse. Sed contrà est, quod idem Galenus quinta particula aphorismorum commentario quinto, vino calfaciendi & deficcandi potentiam videtur tribuere, his verbis: Rursus autem qualitate sanat, eam quam fecit affectionem: neruos calefaciendo, atq; exiccando. Est igitur constituta magna controuersia inter grauissimos autores, & in ipsius Galeni verbis. quam

Manardus volens dirimere libro quartodecimo epistola tertia, vinum humidum alimentum esse dixit, & siccum medicamentum. veruntamen, quantum ego intelligo, maius aliquid significant Galeni loca, quæ vinum humidum esse dicunt: quàm calidum & humidum alimentum esse. Nam ex doctrina Galeni tertio de temperamentis: omne alimentum, vt alimentum, calidum est & humidum. quoniam scilicet auget sanguinem: & substantiam calidam & humidam reparare, omnibus alimentis est commune. quare quod omnibus est commune, nulli tribuetur veluti peculiare. Sed cùm alimentum aliquod calidum, aut humidum, frigidúmve, aut siccum dicitur, non eò quòd nutriens est: sed quòd aliquam harum qualitatum habet excellentem, tale appellatur. quare vinum & vt alimentum, & vt medicamentum: calidum & humidum esse censeo. calfacit enim & humectat manifestè sua propria substantia. neq; enim si siccum esset, posset esse valde nutriens. neq; profectò habet substantiam vnam, qua operetur, vt alimentum: & aliam, qua vt medicamentum. quòd si quam tamen siccitatem inducit, illud facit ex accidenti: aut aucto calore, (quemadmodum obmutescentiam eius qui ebrius est, ab ipso vino sanari, calfactis neruis per se, & ex nimio calfactu ex accidenti desiccatis, docebat Galenus quinta particula aphorismorum commentario quinto) aut facta per occultam expirationem multa humidæ substantiæ euacuatione. Constat verò, omnes has operationes ex accidenti fieri, non per se. operationes autem quæ ex accidenti fiunt, non tribuunt medicamentis denominationem: sed illæ, quæ per se. alioqui balneum aquæ calidæ cogeris siccum medicamentum appellare. Nam nimia calidæ aquæ infusio extenuat corpora, humoribus exolutis per halitum, & aquam frigidam calidum medicamentum appellabis: quippe quæ solet conuulsiones ex repletione sanare, vt Hippocrates docet quinto aphorismorum vigesimoprimo neq; solũ hoc, sed & medicamenta omnia expurgantia, cùm primo ingressu & per se corpus calfaciant, deinde refrigerant & extinguunt febres, euacuatis scilicet vitiosis excrementis. igitur si operationes, quæ ex accidenti fiunt, denominationes medicamentis non dant: non est quòd vinum siccum dicatur, neq; vt medicamentum. sed humidum apertè est, quod moderatus eius vsus ostendit: in quo id quod per se fit, oportet explorare, & ab eo quod ex accidenti, distinguere. Affectiones etiam quibus hi, qui multo tempore largis vini potionibus assueuere, solent laborare, illud apertè declarant. sunt enim illæ omnes humidæ. laborant enim multis fluxionibus, podagra, & paralysi: & (vt semel dicam) eneruati & molles redduntur. Sed obijciat nobis aliquis: has affectiones, vt sunt humidæ, ita esse & frigidas: atque hac ratione neq; calidum esse vinum oportere. Tamen hæc ratio nihil indicat. Nam vinum cùm immodica quantitate assumitur, vsq; adeò vt coqui non possit: frigidum fit ex cruditate. ab humore tamen non potest expoliari, vt neq; aqua: cùm tamen à suo frigore expolietur facillimè. Nam patientes qualitates, etiam si agentes sint maximè propriæ, sunt illis difficiliùs separabiles. est igitur vinum & medicamentum, & alimentum, calidum & humidum. tamen meritò fit, vt ex immodico eius vsu morbi fiant frigidi & humidi. quod verò de vini calore dictum est, intelligi debet de vino confecto, coctoq;, vt oportet. nam quod tam recens extractum de vuis est, vt nondum sit coctum: apertè est aliquando frigidum. Sed illud nec vinum quidem dicendum est, sed mustum. de quo intelligendum est, quod Galenus dixit libello de cibis boni & mali succi. at in vinis quod vetustissimum est, & Cæcubum, vt diximus, à Romanis appellatur, adeò ab albo & austero, necnon recente crassoq; differt: vt illud efficacissimè calfaciat, hoc manifestam refrigerandi vim habeat. itaq; interpretor id, quod quia recens est, refrigerat, nondum propriè esse vinum: quod quia austerum, iam esse acetum. quod verò de albo à Galeno dictum est duodecimo methodi, capite quarto: Neq; enim inuenias ex albo vinorum genere calidum vllum: non simpliciter, sed ad ruffa dictum intelligo, & ad flaua.

Fiant

Fiant ne medicamenta vstione mitiora an mordentiora. Cap. VII.

PLÆRISQVE medicamentis vtuntur medici, modò vstis, modò non vstis. quare multùm refert definire, an per vstionem fiant calidiora & mordaciora, an contrà frigidiora & mitiora. vt qua ratione differat medicamentum vstum à se ipso non vsto, non ignoremus. Constat æruginem misy, & chalcitim à Galeno vri tertio methodi, capite sexto: vt fiant mitiora medicamenta. Est enim illic scriptum in hunc
10 modum, post alia multa: Sanè ærugo magis etiam quàm hæc minuere carnem potest, ita vt genus eorum, quæ cicatricem inducunt, omnino sit egressa. at si illa etiam aduras, vt minùs acria, sic ad cicatricem inducendam reddes magis apta: si verò etiam laues, adhuc mitiora. hæc Galenus. quibus non obscurè videtur innuere: vstione fieri mitiora medicamenta. tamen contrà est, quod de sale ita scripsit vndecimo de simpl. capite decimoquinto: Sales vsti digerunt quidem magis, quàm non vsti: quantò scilicet subtilius ipsum corpus accepta ab igne facultate redditur, velut & in aliis quæ combusta sunt, euenire diximus. Verùm non perinde ac ij qui non sunt vsti, solidam ipsam substantiam contrahere constringereque possunt. itaque Galenus docet, vsta amittere vim adstringendi: tamen comparare vim discutiendi, quam con-
20 stat in calore contineri. Adde, omnes cineres, ex quacunque re fiant, esse digerentis & detergentis facultatis. Hanc cõtrouersiolam dicit Galenus inter antiquiores medicos fuisse agitatam: quam ipse decidit breui in procemio libri noni de simplic. ita dicens: Plærique existimant, combusta omnia seipsis effici frigidiora: alij contrà augeri calorem existimant omnium quæ vruntur: vtrique sanè errantes. conspiciuntur enim liquidò quædam calidiora reddita, & ad gustatum, & ad tactum, & eam quæ in vsu cernitur facultatẽ, velut suprà dicebam de acribus & adstringentibus: quædã contrà adustione minùs apparent calida. (paucis interpositis) Igitur acria multũ caloris amittunt vsta: quæ verò eiusmodi nõ sunt, assumunt. Hæc est Galeni decisio. causa est in promptu. Rem quæ per se iam est acris, constat per vstionem euasuram
30 siccam nimis & terream: quandoquidem ignea per se priùs erat, & absumptis tenuibus partibus euadet terrea, vt ex prunis fiunt cineres. si verò antea talis non erat: fiet ignea per vstionem. ex his satis, arbitror, constat, etsi Galenus non moneat: eam vstionem, quæ rem calidiorem se est effectura, mediocritatem quandam debere retinere. nam per nimiam vstionem, nulla res est, quæ tandem non euadat in cineres, & terream substantiam. quòd hæc ita fiant, intelliges apertè exemplo atræ bilis, quæ generari solet per vstionem: modò ex melancholia naturali, modò ex flaua bile. tamen est substantia frigidior flaua bile, & calidior melancholia. id fit, quia flaua bilis est acris, & ideo per vstionem refrigeratur: melancholia frigida & acerba, & ideo incalescit. tamen intelligendũ etiam est, quod idem Galenus monet: vsta non posse
40 esse prorsus frigida, sed quanquam terrea sint, habere tamen permistionem quarundam partium ignearum. quod cinerum exemplo monstrat. Constat siquidem eos habere terream naturam: tamen quam vim ignis contineant, intelliges considerans acrimoniam, quam deponunt in lixiuium. Hoc appellat Aristoteles ἐμπύρευμα, Latini ignitionem. Est ea ignis vis, quæ in rebus omnibus vstis relinquitur: qua atra bilis fit magis erodens flaua, etsi illa est frigidior. hoc ἐμπύρευμα, non potest consumi per vstionem, sed perpetuò augetur. cineres enim per vstionem nunquam deponunt vim quandam detergentem, quam habent. sed deponitur ablutione, vt cineres immissi in lixiuium fiunt prorsus frigidi. itaque si medicamentum, quod ad manus est, est acre, vstione fiet mitius: si expers acrimoniæ, fiet calidius. ita non si-
50 ne ratione, sal, & nitrum, & talia omnia calidiora fient vstione: misy sory, & chalcitis, & ærugo, mitiora & minùs calida. tamen si hæc ipsa prorsus desiccantia sine calfactu facere studes, vstione nunquam perficies: lauatione post vstionem perficies. sed de his hæc sufficiunt.

An possint medicamenta respicere propria membra.
Cap. VIII.

PROPONVNT nobis antidotaria, non ea solùm quæ vilia sunt, sed etiam quæ in pretio habentur multa medicamenta: quæ non tantùm admirandas facultates habent, sed etiam quæ ipsis facultatibus in quædam membra insigniter vti dicuntur. vt amygdalæ, adiantum, thoracem roborant: rosa & viola caput. catapotia arthritica articulos purgant: cochia & aurea caput. quanquam hoc non videtur sine controuersia transigendum, sed examinandum: num hæc ita se habeant, an figmenta sint. Nam quid possit esse in medicamento, quo membrum hoc purget, aut vtcunque aliter iuuet: & alia quæ vicina magis sunt, non perinde afficiat? certè videtur esse nihil. Nam aut medicamentum illud iuuat membrum quod respicit: aliquid in illud agendo, aut agendo nihil. si quidquam agit, (nam nihil agere, & tamen iuuare, aut lædere, præter opinionem est) aut primam aliquam alterationem facit, (sunt primæ alterationes: calefactio, refrigeratio, humectatio, & desiccatio) aut secundam. (sunt secundæ quę has consequuntur: vt, adstrictio, laxatio, emollitio, aut induratio, aut apertio, aut incisio, aut expurgatio, aut alia quæpiam actio similis) Sed vtcunque alteret: videtur ea membra, quæ in via sunt locata, priùs alteraturum, si modò illius alterationis capacia sunt. Nam cur scolopendrium, gratia exempli, lienem absumit, aperiendo, aut resoluendo, aut alterando: & ea quæ in via à ventriculo ad lienem posita sunt, non aperit, resoluit, aut alterat? quæ facultas est interiùs tam prudens, quæ medicamentum ex stœchade, mittit in caput, ex asplenio in lienem, ex betonica in renes? aut quod est initum fœdus stœchadi cum capite, asplenio cum liene, betonicæ cum renibus? Iam verò medicamenta expurgantia, si similitudine substantiæ trahunt, vt primo capite huius libri monstrauimus: quam similitudinem habere possunt cum partis cuiuspiam succo, qua cum aliorum membrorum succis careant? nam si catapotia aurea, exempli gratia, cum bile capitis similitudinem habent: qua ratione bili hepatis non sint similia? an non bilis capitis, bili hepatis est congeneris naturæ? non enim, arbitror, quò medicamentum trahat ex capite, oportet, vt similitudinē habeat cum capite: sed cum capitis succo. siquidem non trahit caput, sed illius succum. Hæc argumenta nonnullos has medicamentorum naturas membra propria respicientes negare: alios qui nollent iis suppetiis, quas ad particularum morbos ex medicamentis spectant, carere, ad occultam proprietatem, sacram illam barbarorum anchorā, confugere cogunt. Quod à proprietate fieri illi dicunt, ego non aliter soleo interpretari: quàm quòd ex ignorata causa fiat. quare illud in primis dicendum nobis est: medicamenta his facultatibus, quæ membra respiciunt, prædita esse: iuxta Gal. sententiam. deinde de causa (si fieri potest) aliquid addendum. Inter medicamenta lædentia nostrum corpus, experimento cognoscimus nonnulla esse, quę lędendi hoc membrum vires habent, alia quæ illud. vt lepus marinus pulmonem exulcerat, cantharides renes, & vesicam membris quæ in via sunt, non exulceratis, cùm tamen multa sint. Est enim à ventriculo, in quem primùm hæc ingeruntur, ad pulmonem, & ad renes, longa via. Si igitur noxiis medicamentis vires insunt ad lædendum membra peculiaria, nihil habet admirationis, naturam prouidam proprias & peculiaria membra respicientes vires in medicamentis vtilibus, noxiis illis opposuisse. scripsit Gal. hāc sententiam cum hac ipsa ratione lib. de theriaca ad Pisonem cap. sexto his verbis: Nonnulla verò inuenimus, quę partes etiam quasdam corporis priuatim vitiāt. Nam lepus marinus pulmonem exulcerat, & cantharis vesicam peculiariter vitiat. contrà plæraque medicamenta quibusdam corporis partibus eximiè curandis sunt idonea. Patienti igitur iecinori sæpè eupatoriū herba strenuè auxiliata est: myrobalanus lienem adiuuit: saxifraga & betonica renes pulchrè afficiunt: & similiter alia aliarum, vt experientia obseruauimus, propria sunt medicamina. hæc Gal. qui controuersiolam hanc decidit eodem vsus argumento & eisdem exemplis primo de phar. comp. secundum gen. disputans aduersus quosdam sophistas, qui has facultates medicamentorum respicientes peculiaria membra deridebant. multis etiam aliis in locis propria quædam medicamina in iuuandis propriis membris commendauit. 13. meth. ita scripsit: Quale medicamen-

medicamentum hepati est absinthium, tale lieni capparis cortex. quale rursus hepati est eupatorium, tale lieni est scolopendrium. Itaq; iuxta Gal. opinionem, nō dubium est: medicamenta quædā respicere membra propria. Causam verò huius esse putauerim in analogia quadam: quæ inter medicamenta & membra est, similis ei, quam hominibus quibusdam cum quibusdam aliis esse diximus vltimo capite quarti libri, de qua diffusè illic disputauimus: in hac analogia causam contagionum, & consensuum collocantes. analogiam hanc cōstat esse similitudinem. quanquam quæ similitudo sit, non possimus dicere distinctè, vtpote quam sensus non assequitur. sed omnino esse similitudinem quampiam, intelligimus ex quodam physico principio. Videmus causam actionis & passionis esse in contrarij ratione: (nam sine hac nulla actio fit) tamen causam facilioris aut difficilioris actionis esse similitudinem cum contrarietate. nam quæ cū contrarietate sufficienti videmus esse similiora: ea sentimus à se ipsis facilius pati. ita elementa symbola faciliùs afficiuntur mutuò, quàm dissymbola: vtpote non omni ex parte diuersa, sed aliquatenus similia. Ergo consentaneum est rationi: similitudinem aliquam facere (quantumuis ea sensum nostrum fugiat) vt hoc medicamentum vi sua faciliùs hoc membrum quàm alia afficiat. De medicamentis expurgantibus est multò minùs inopinabile: posse membra propria respicere. nam si medicamento alicui potest esse in modo substantię maior similitudo cum biliosis excrementis, quàm cum pituitosis: certè & inter excrementa eiusdem speciei, possit his quàm illis esse similius. siquidem nihil est dissonum: excrementa esse eiusdem speciei, & his accidentibus quę sunt in modo substantiæ, aliquantulum diuersa. cùm ergo celebratissimum sit à Galeno, cuicunque membro esse suum substantiæ modum cum nullo alio communē, & singulas partes trahere simillimas succorum partes ad suam nutritionem: excremēta generabuntur pro ratione alimentorum. Ergo nihil mirum sui modi generari excrementa in singulis membris: atque ita medicamentū aliquod cum excrementis membri alicuius similitudinem habere. habent itaq; medicamenta vires respicientes membra peculiaria: re ipsa confirmante, & ratione non renuente. quare de his hactenus.

De mixtione alterantium medicamentorum. Cap. IX.

QVEMADMODVM Gal. inquit primo de compositione pharmacorum secundum gen. cap. 5. medicamentis vtimur compositis multis de causis. Vel enim componimus: quia nullum simplicium sufficere potest tam multis intentionibus. quod perinde est ac si dicas, propter virtutum varietatem, aut quò medicamentū in aliquo gradu per permixtionem constituamus, cùm illius gradus medicamentū simplex non est. Vel ad corrigendam qualitatem aliquā, quam medicamento nolumus inesse. vt si calidum medicamentum, temperatum tamen in altera oppositione qualitatum volumus conficere, permixtis medicamentis calidis & humidis, cum aliis calidis & siccis, quale optamus medicamentum, conficiemus. Alij etiam accedunt vsus ex permistione medicamentorū, qualis est ille, si medicamento indigemus calido & emplastico, tamē illud simplex nō adest: cùm medicamēto calido & fluxo emplasticæ aliquid substātiæ permiscemus. Verū venio ad priores vsus, quoniā illi sunt potiores. cùm propter varietatē virtutum permixtio fit: rarò medicamenta permiscentur qualitatibus æqualibus. quod in confectione theriacę licet videre, & cuiuscunq; alterius nobilis medicamenti. Sed ad augendā, aut imminuendā quantitatē simplicis alicuius, duo hæc spectantur: necessitas illius, & potentia. nā prout medicamenti facultas est maximè necessaria, ita plus eius additur: & quò eius potentia est maior, eò minùs. cæterùm cùm gradū aliquē ex aliis volumus generare, aut qualitatē aliquā oblatione contraria corrumpere, itaq; volumus medicamentum ad gradum alium diuersum ab eo quem habet, reducere: qualitatibus æqualibus permiscemus, si medicamenta commodi gradus ad illam reductionem sunt. sin minùs: quod redundat aut quod deest gradus, compensamus addita aut detracta quantitate. verùm id paulò inferiùs explicabimus ampliùs, si alia priùs dixerimus. Illud vnum in præsentia monemus: quantitatem medicamenti, vt & cuiuscunq; alterius rei, considerari posse aut pondere, aut magnitudine. cōsideratur verò ad permixtionē medicamentorum

solidorum, quantitas ponderis. neque id citra rationem. Nam semper quod grauius
est cum æqualitate magnitudinis, densius est, & habet plus formę: quod ad actionem
habet maximum momentum. Gradus caloris aut frigoris, atque ita aliarum qualita-
tum, diuidi possunt secundum rationem maioris, aut minoris, in quotcunque libue-
rit differentias: si quis rei naturam consideret. tamen quia infinita sub nulla arte sunt:
mos est philosophis & medicis, in numerum quendam certum ex pacto redigere, at-
que deinde ea quæ ex mistionis modo contingunt, ex rei natura inuestigare. Philoso-
phi omnes ad suas disputationes, octo gradus esse ponunt caloris vel frigoris, vel alte-
rius qualitatis, vt primo huius operis libro diffusè diximus. Galenus quinto de simpl.
med. facul. capite vltimo, & capite quarto primi de compos. med. secundum genera:
quatuor gradus esse statuit, calidorum, frigidorum, humidorum, & siccorum: primo
gradu tale esse dicens, quod alterat quidem corpus temperatum, (nam in tempe-
rato corpore debent medicamentorum vires explorari) non tamen euidenter: sed
vt opus sit ratiocinatione aliqua ad percipiendam alterationem. ita nos calfaciunt a-
mygdala dulcia, & recentes nuces. Secundo ordine talia sunt: quæ manifestè alte-
rant, vt non ampliùs ad alterationis cognitionem opus coniectura sit. huiusmodi sunt
mel, & vinum. Tertij ordinis sunt, quę vehementer alterant: vt ruta, & vinum admo-
dum vetus. Quarti ordinis sunt, quę summè alterant: qualia sunt calfaciendo, vrentia,
refrigerando, stupefacientia. In singulis horum graduum statuit Galenus ternas sta-
tiones. neque enim tota alterantium latitudo, in quatuor tantùm latitudines diuidi
possit: quin illarum vnaquæque habeat per se amplam differentiam. itaque eorum
quæ sunt in primo gradu, quædam in principio illius gradus sunt, quædam in fine,
quædam in medio. quod ad operationis intensionem in ipsis medicamentis attinet,
ita distributum est. Cæterùm quod ad mensuram naturalem, portionum caloris &
frigoris in illis existentium (quod in physiologia consideratur) non ab omnibus eodē
modo dicitur. Sed fuit Alchindus, qui rem ita imaginabatur. Esse medicamento tem-
perato portionem quandam caloris æqualem frigori: calidum in primo gradu, habe-
re duplum caloris ad temperatum: calidū in secundo, habere duplum primi, & qua-
druplum temperati: calidum in tertio, habere duplum secundi, quadruplum primi,
octuplum temperati: calidum in quarto, habere duplum tertij, quadruplum secundi,
octuplum primi, sexdecuplum temperati: frigidum eodem modo. Verùm hæc opi-
nio, vtpote quæ musicis potiùs proportionibus, quàm rationibus physicis agebat, ab
omnibus exclusa est vno consensu. Alij aliter imaginabantur, esse portiones quasdam
caloris æquales: eam quæ est in temperato, & primum gradum illi additum, & se-
cundum primo, & tertium secundo, & quartum tertio. ita vt calidum in quarto,
quincuplum calorem habeat temperati, & calidum in tertio quadruplum, & cali-
dum in secundo triplum, & calidum in primo duplum. Cæterùm si non sumus ob-
liti eorum, quæ primo libro demonstrauimus, & in præsentia tanquam principia pe-
tenda sunt: vtraque harum sententiarum conuincitur eodem argumento. Nam, si
tantum perpetuò corrumpitur vnius contrarij, quantum alterius generatur, vt calo-
ris intensio æquali frigoris remissione fit: & in corporibus capientibus qualitates
contrarias, necesse est ex vtrisque vel ex alterutris summum gradum compleri, quod
illic vel ipso experimento monstrauimus, & ab omnibus philosophis receptissimum
est: non potest calidum in primo fieri ex temperato, (vt vtraque opinio dicebat) du-
plicata portione caloris. Nam aut totum frigus in calido in primo extincta est (quod
omnino est falsum. nam ita aqua calida vno gradu, immissa in aquā feruentissimam,
non sedaret illius feruorem: quod tamen fieri iudicat ipse sensus) vel non tantum es-
set corruptum contrarij, quantum caloris est genitum in gradus illius productione.
atque multò minùs in generatione calidi quarto gradu, potissimùm ex opinione Al-
chindi. nam decem & sex portiones caloris generari dicit, æquale illi, quæ vnica fri-
goris in corpore temperato consistebat. Missas ergo faciamus opiniones has: & quæ
aliàs sunt demonstrata, rursus resumamus. In corpore temperato tot sunt gradus ca-
loris & frigoris, quot in maximè intemperato. hoc tamen vnū interest: quòd in tem-
perato, propter æqualitatem contrariorum, à nullo desumi potest denominatio. vt, si
octo gradus summæ intēsionis esse ponamus: quod 4 habet caloris, & 4 frigoris, neq;
calidum,

calidum, neq; frigidum est. quoniam neq; calidum, neq; frigidum excedit mediocritate. ergo illud vnum quod excellit, appellationem tribuit: non quod inest. vnde euidenter demonstratur: tanto gradu corpus aliquod esse calidum, quanto calor supra contrarium excellit. igitur in quo corpore calor vno gradu superat frigus, vno gradu est calidum: quod duobus superat, duobus. Vnde manifestum fit, malè omnes ferè interpretari: calidum vno gradu, habere quinq; gradus caloris. quoniam (dicunt) necesse esse calidum vno gradu, habere gradum vnū caloris supra temperatū. quare cùm temperatū habeat 4. habebit calidum primi gradus quinq;. Sed falluntur apertè. nam si habet quinq; caloris, habebit frigoris tres tantùm. sed quinarius vincit ternarium duobus numeris: quare calidum erit in secundo, quod tu calidum in primo esse dicis. sed non est dicendum, quod est vno gradu tale, superare vno gradu temperatum: sed in calido in primo, habere calorem gradum vnum supra frigus. non enim ab ijs gradibus dico medicamentum denominationem accipere, quibus superat temperatum: sed quibus in eodem medicamento qualitas denominationem tribuens vincit contrariam. quòd verò Galenus, vt medicamentum dicat quarti gradus, dicit, medicamentum quatuor numeris vincens symmetrum, ita intelligi volo: Esse calidum quarto gradu, quod quatuor numeris vincit: non quidem numerum graduum, qui est in temperato, sed proportionem quæ est in temperato. quæ proportio est æqualitas. Ergo corpus quod quatuor numeris vincit æqualitatem, est calidum in quarto: quod tribus, in tertio: quod duobus, in secundo: quod vnico, in primo. atq; ita si gradus sunt 8, calidum in primo, habet caloris 4 & ½: & frigoris 3 & ½. & reliqua eodem modo. Si 4 sunt gradus: temperatum habet caloris duos, & frigoris totidem. calidum in primo: caloris 2 & ½, frigoris vnum & ½. Atqui hæc regula est secundum vtramq; hypothesin, inueniendi in vnoquoq; gradu quot sint partes caloris, & quot frigoris: de tota graduum latitudine numerum appellationis illius seorsum demere, & qualitati denominanti dare, reliquum æqualiter ambabus qualitatibus contrarijs distribuere. vt gratia exempli, mens est scire, calidum in secundo, quot habeat caloris, & quot frigoris. de tota latitudine, quam pono esse quatuor gradus, duo tribuendi sunt calori: reliqui duo æqualibus partibus dandi, & calori, & frigori. vnde colligitur: calidum in secundo, habere caloris tres gradus, & frigoris vnum. Cæterùm hæc omnia luce clariùs apparebunt in tabella hac.

Positis in summè calido quatuor gradibus, sunt hæ proportiones.

CORPVS CALIDVM.

Corpus	Temperatum.	1.	2.	3.	4.	Gradus.	
	2	2½	3	3½	4	Caloris	habet.
	2	1½	1	½	0	Frigoris	

Eadem ratione inuenire potes partes caloris & frigoris, non in singulis gradibus modò, sed etiam in singulorum graduum singulis stationibus: diuisis quatuor gradibus in duodecim stationes: atq; ita commistis calidis cum frigidis secundum eandem proportionem, quam in gradibus seruabamus. ita vt temperatum sit, quod habet 6 frigoris stationes & totidem caloris: deinde excessus intra 3, sit primi gradus: intra 6, secundi: intra duodecim, quarti. vel aliter: computatis nempe gradibus cum tertijs partibus. euadet enim idem. Nam perinde est dicere, calidum in prima statione secūdi, habet caloris duos gradus, & duas tertias: frigoris gradum vnū, & tertiam: ac si diceremus, habet caloris octo sta-

tiones, & quatuor frigoris. sed vtramq; rationem claritatis gratia persequuti sumus his tabellis.

Tabula ternarum stationum quatuor graduum.

CORPVS CALIDVM.

STATIO.	Gradus	1.	2.	3.	4.		
Prima seu principiũ.		$2\frac{1}{6}$	$2\frac{2}{3}$	$3\frac{1}{6}$	$3\frac{2}{3}$	Caloris	portiones seu gradus.
		$1\frac{5}{6}$	$1\frac{1}{3}$	$\frac{5}{6}$	$\frac{1}{3}$	Frigoris	
Secunda seu mediũ.		$2\frac{1}{3}$	$2\frac{5}{6}$	$3\frac{1}{3}$	$3\frac{5}{6}$	Caloris	
		$1\frac{2}{3}$	$1\frac{1}{6}$	$\frac{2}{3}$	$\frac{1}{6}$	Frigoris	
Tertia seu finis.		$2\frac{1}{2}$	3	$3\frac{1}{2}$	4	Caloris	
		$1\frac{1}{2}$	1	$\frac{1}{2}$		Frigoris	

Tabella solarum stationum.

Tēpo-	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.		Stationes.
	6	$6\frac{1}{2}$	7	$7\frac{1}{2}$	8	$8\frac{1}{2}$	9	$9\frac{1}{2}$	10	$10\frac{1}{2}$	11	$11\frac{1}{2}$	12	Caloris.
	6	$5\frac{1}{2}$	5	$4\frac{1}{2}$	4	$3\frac{1}{2}$	3	$2\frac{1}{2}$	2	$1\frac{1}{2}$	1	$\frac{1}{2}$	nihil	Frigoris.

ratum. Primus, Secundus, Tertius, Quartus, Gradus.

In simplicibus hanc inuenies necessariò proportionem: sed in compositis gradus resultat pro ratione simplicium. neq; aliquo modo potest in mixto esse alius gradus, præter illum quem exigit proportio: nisi fortè ex diuturnitate, aut fermentatione, maior aut minor calor fiat. sed modò non loquimur de his: sed de attemperatione, quæ ex proportione simplicium prouenit. hæc permistio fieri potest aut duorum medicamentorum, aut plurium: atq; horum quantitatibus aut æqualibus, aut inæqualibus permistis. Si duo quantitatibus æqualibus (nã de alijs statim dicemus) miscentur: aut illa sunt similia formis & gradibus, vt calidũ in primo cum calido in primo: aut similia formis, diuersa gradibus, vt calidũ in primo cum calido in tertio: aut dissimilia qualitatibus, & similia gradu, vt calidum in secũdo cum frigido in secundo: aut dissimilia qualitatibus & gradibus, vt frigidũ in primo cũ calido in tertio. Similia gradibus & formis permiscẽtur nonnunquam: vel propter formam aliquam quæ accidit, & ex amborũ commixtione resultat, vt quò emplasticum medicamentum fiat, aut vt sit fluxum: vel etiam propter consortionem alicuius virtutis, quæ illorum alteri inest. tamen propter gradum medicamenti non est, quòd admisceantur. nam idem omnino gradus fit, qui illorum vtriq; inerat. Cùm permiscentur similia formis, & dissimilia gradibus: remissum remittit intensum vsq; ad medium vtriusq;. nam quantum remissum intenditur ab intenso: tantum exactè intensum remittitur à remisso. Quare calidum primo gradu, permistum cum calido in tertio: facit calidum in secundo. cuius monstratio est: computatis gradibus caloris per se, & in ambobus medicamentis reductis ad æqualitatẽ, & gradibus frigoris per se reductis etiam ad æqualitatem, & deinde excessu qualitatis æqualis, quæ vincit, considerato. quod inuenies apertè in hac tabella.

Calidum in primo habet { caloris $2\frac{1}{2}$. frigoris $1\frac{1}{2}$. } Calidum in tertio habet { caloris $3\frac{1}{2}$. frigoris $\frac{1}{2}$. }

Ex $2\frac{1}{2}$

Ex $2\frac{1}{2}$ & $3\frac{1}{2}$ fiunt 6, quibus in duas partes distributis contingunt singulis caloris 3. Rursum ex $1\frac{1}{2}$ & $\frac{1}{2}$ fiunt 2, duobus in duas partes distributis, contingit singulis 1. Quod habet caloris 3, & frigoris 1, est calidum in 2. Ergo calidum in primo reducit calidum in tertio, ad calidum in secundo.

Animaduerte hoc in loco, quanquam verum sit quod philosophi dicunt, debilius cùm patitur, aliquid agere in fortius: tamen nos, contrà ac plæriq; aliorum, huius reductionis rationem non in actione reciproca collocare, sed in reductione illa ad æqualitatem, quam declarauimus in tabella. nam hîc non loquimur de fermentatis, vt mox monuimus: in quibus solis ista in seipsa medicamentorum actio mutua est, quod 5. cap. lib. 1. monstrauimus. Nam in illis non mirum, si hæc non respondeant: cùm quia multa suapte natura diuturnitate intenduntur, multa remittuntur: tum quia maior erit potentioris actio, quàm impotentioris. tamen cùm medicamenta inæqualis caloris permiscemus, & inæqualiter calidũ confingimus: ea inæqualitate ad æqualitatem redacta, resultat quod diximus necessariò. nam in tota hac doctrina per demonstrationẽ procedimus. his monstratis, facile est cuiq; intelligere erratũ Andernaci: qui primo de compositione pharmacorum secundum genera, cap. 3. ita vertit, fortasse propria ductus imaginatione, si has proportiones minùs intelligebat: Porrò cùm interim tale simplex nullum adsit, si duo habeamus, quorum hoc numeris duobus, illud tribus calidius sit: ea si miscuerimus, medium efficiemus, quatuor numeris symmetrum exuperans. constat hoc esse apertè falsum. Nam calidum in secundo, qua ratione possit augere calidum in tertio, vsq; ad quartum gradum? est tamen ex dictis facile cuiq; locum restituere, etiam non consulenti Græcum codicem, qui tamen ita habet: μὴ παρόντος δ' ἐνίοτε μηδενὸς τοιούτου τῶν ἁπλῶν, ἂν εὐπορῶμεν δυοῖν, ὧν τὸ μὲν ἀριθμοῖς πέντε, τὸ δὲ τρισὶ θερμότερον· μίξαντες αὐτὰ, τὸ μέσον ἐργασόμεθα, τέτρασιν ἀριθμοῖς ὑπερέχον τοῦ συμμέτρου. id est, Suppetente autem nullo tali simplicium, habemus autem duo, quorum hoc quidem numeris quinq;, illud tribus calidius est: miscentes ipsa, medium efficiemus quatuor numeris superans temperatum. Ex quibus verbis constat Galenum hæc eadem docuisse, quæ nos modò enarramus. Constat etiam euidenter, illum eodem modo ac nos diximus, constituisse singulos gradus. nam nulla alia ratione computatis, succedit ita: vt calidum in tertio reducat calidum in quinto, ad calidum in quarto. Nam si calidum in primo habet caloris gradum vnum supra temperatum (quod plæriq; dicunt, non consequuti, quæ modò nos in lucem producimus) calidum in primo, habet caloris 5, frigoris 3. calidum in secundo, caloris 6, frigoris 2. calidum in tertio, caloris 7, frigoris 1. calidum in quarto, caloris 8, frigoris nihil. quare constat, etiam si summa latitudo ponatur octo graduum: non posse esse calidum in quinto. atq; ita ineptè loquebatur Galenus. Sed dices: erant hæc exempla, quibus licet esse vel impossibilibus. tamen ratio proportionis seruari potest, vt remissum remittat intensum ad medium vtriusq;. Nam calidum in primo, habet caloris 5, frigoris 3. calidum in tertio, caloris 7, frigoris 1. septem & quinq; reductis ad æqualitatem fiũt 6. tribus & vno frigoris reductis ad æqualitatem fiunt 2. corpus quod habet caloris 6, & frigoris 2, est calidum in secundo: quod est medium inter calidum in primo, & calidum in tertio, bene habet. Hucusq; eodem modo procedunt ac nos. Sed primò coguntur concedere: Galenum impossibilia sumpsisse in exemplis, minimè monentem. quod, quantum ego intelligo, philosophum nõ decet, sed sophistam. deinde tenentur dicere: cur in habente sex gradus caloris, cùm quatuor sint vincentes & expediti à contrario, non omnes operantur in externam materiam? quòd si operantur, cur non denominant? quod non possunt dicere probabiliter, ac citra proteruiam. Igitur (vt iterum dicam) cùm talia permiscentur: remissum remittit intensum ad medium vtriusq;. quod in gradibus integris monstratum est, & eadem ratione in diuersis stationibus eueniet: quarum diuersitatem contingit permutare gradum medicamenti, quod componitur. vt calidum in statione vltima primi reducit calidum in statione prima quarti, ad primam stationem tertij: & calidum in prima statione primi reducit

calidum in prima statione quarti, ad vltimam stationem secundi. quorum vtrumq; demonstrabimus his tabellis.

Calidum in statione vltima primi gradus habet { caloris $2\frac{1}{2}$. frigoris $1\frac{1}{2}$. }
Calidum in statione prima quarti habet { caloris $3\frac{2}{3}$. frigoris $\frac{1}{3}$. }

Ex $2\frac{1}{2}$ & $3\frac{2}{3}$ fiunt $6\frac{1}{6}$, quibus in duas partes sectis, contingunt singulis $3\frac{1}{12}$ caloris. Rursum ex $1\frac{1}{2}$ & $\frac{1}{3}$ fiunt $1\frac{5}{6}$, quibus in duas partes sectis, contingunt singulis $\frac{5}{6}\frac{1}{12}$ frigoris. Corpus quod habet caloris $3\frac{1}{12}$ & frigoris $\frac{5}{6}\frac{1}{12}$, est in medio primæ stationis tertij ordinis calidorum. Ergo calidum in vltima statione tertij, reducit calidum in statione prima quarti, ad stationem primam tertij.

Calidum in prima statione primi habet { caloris $2\frac{1}{6}$. frigoris $1\frac{5}{6}$. }
Calidum in prima statione quarti habet { caloris $3\frac{2}{3}$. frigoris $\frac{1}{3}$. }

Ex $2\frac{1}{6}$ & $3\frac{2}{3}$ fiunt $5\frac{5}{6}$, quibus in duas partes sectis, contingunt singulis $2\frac{11}{12}$ caloris. Rursum ex $1\frac{5}{6}$ & $\frac{1}{3}$ fiunt $2\frac{1}{6}$, quibus in duas partes sectis, contingunt singulis $1\frac{1}{12}$. Corpus quod habet caloris $2\frac{11}{12}$, & frigoris $1\frac{1}{12}$, est in medio tertiæ stationis secundi gradus calidorum. Ergo calidum in prima statione primi, reducit calidum in prima statione quarti, ad calidum in vltima statione secundi.

Sed hæc de similibus formis, & diuersis gradibus. Si contraria formis eiusdem gradus miscentur, perpetuò reductio fit ad temperatum: vt frigido in secundo, cum calido in secundo mistis. quod per se est euidens, neq; monstratione indiget. Si contraria formis, diuersa etiã gradibus miscentur, reducũt sese mutuò ad medium vtriusq;: vt frigidum in primo, trahit calidum in tertio, ad calidũ in primo. Nam frigidum in primo, duobus gradibus distat à calido in primo: vno frigoris vsq; ad temperatum, alio caloris vsq; ad gradum vnum. calidum in tertio, duobus etiam gradibus distat à calido in primo. Igitur hæc reductio contrariorum est etiam, ac medium amborum. quòd verò ita eueniat, monstratum est etiã in tabellis: computatis seorsum numeris caloris, & seorsum frigoris, & vtrisq; reductis ad æqualitatem, & deducto minori numero de maiori.

Frigidum in primo habet { caloris $1\frac{1}{2}$. frigoris $2\frac{1}{2}$. }
Calidum in tertio habet { caloris $3\frac{1}{2}$. frigoris $\frac{1}{2}$. }

Ex $1\frac{1}{2}$ & $3\frac{1}{2}$ fiunt 5, quibus in duas partes sectis, contingunt singulis $2\frac{1}{2}$ caloris. Rursum ex $2\frac{1}{2}$ & $\frac{1}{2}$ fiunt 3, quibus in duas partes sectis, contingunt singulis $1\frac{1}{2}$ frigoris. Corpus quod habet caloris $2\frac{1}{2}$ & frigoris $1\frac{1}{2}$ est calidũ in primo. Ergo frigidum in primo, reducit calidum in tertio, ad calidum in primo.

Vnde euidens fit, errasse Auerroem in fine quinti collect. dicentem: frigidum in primo, reducere calidum in tertio, ad calidum in secundo. quia putat gradum vnum frigoris, vnum caloris posse tantùm detrahere. sed ille non est assecutus hanc monstrationem. hinc etiam fit, vt hæreat in re facili, concedens se ignorare: calidum in primo ad quem gradum trahat calidũ in tertio. atq; ignorato principio, meritò hærebat. non enim ad eundem gradum transferetur calidum in tertio, à calido in primo, & à frigido in primo. sed vtrumq; iam nos cum demonstratione docuimus. Potest etiam in his contrariarum qualitatum, gradibus diuersis, reductionis gradum alterare differentia stationum: quod eadem omnino regula computatur. vt frigidum in prima statione primi gradus reducit calidum in tertia statione tertij gradus, ad calidum in prima statione secundi. quanquam si frigidum in primo, & calidum in tertio completis essent gradibus, & in eadem statione: reducerentur, vt paulò antè diximus, ad calidum in primo. Sed modus computationis est idem: quem in hac tabella claritatis gratia lubet iterum exprimere.

Frigidum in prima statione primi habet { caloris $1\frac{5}{6}$. frigoris $2\frac{1}{6}$. }
Calidum in tertia statione tertij habet { caloris $3\frac{1}{2}$. frigoris $\frac{1}{2}$. }

Ex $1\frac{5}{6}$ & $3\frac{1}{2}$ fiunt $5\frac{2}{6}$, quibus in duas partes sectis, contingunt singulis $2\frac{2}{3}$ caloris. Rur-

ris. Rursum ex 2 $\frac{1}{6}$ & $\frac{1}{2}$ fiunt 2 $\frac{4}{6}$, quibus in duas partes sectis, contingunt singulis 1 $\frac{1}{3}$ frigoris. Corpus quod habet caloris 2 $\frac{2}{3}$ & frigoris 1 $\frac{1}{3}$, est calidum in prima statione secundi gradus. Ergo frigidum in prima statione primi, reducit calidum in tertia statione tertij, ad calidum in prima statione secundi.

Possunt nõ minùs stationes reductionem illam, quam euidentem esse diximus, contrariarum qualitatum & similium graduum, à mediocritate temperati alterare. nam frigidum secundi in prima statione, reducit calidum secundi in tertia statione, ad calidum primi in statione prima, quod eadem regula monstratur in hac tabella.

Frigidum in prima statione secundi habet		Calidum in tertia statione secundi habet	
	caloris 1 $\frac{1}{3}$.		caloris 3.
	frigoris 2 $\frac{2}{3}$.		frigoris 1.

Ex 1 $\frac{1}{3}$ & 3 fiunt 4 $\frac{1}{3}$, quibus in duas partes sectis, contingunt singulis 2 $\frac{1}{2}$. Rursum ex 2 $\frac{2}{3}$ & 1 fiunt 3 $\frac{2}{3}$, quibus in duas partes sectis, contingunt singulis frigoris 1 $\frac{5}{6}$. Corpus quod habet caloris 2 $\frac{1}{6}$ & frigoris 1 $\frac{5}{6}$, est calidum in prima statione primi. Ergo frigidum in prima statione secundi, reducit calidum in tertia statione secundi, ad calidum in prima statione primi.

Sed hactenus loquuti sumus de mistione duorum medicamentorum, quantitate æqualium. Cùm plura miscentur, aut quantitatibus inæqualibus, ac multò magis cùm vtrumq; fit scilicet, miscentur multa, & magnitudine inæqualia, alia ratione est opus, vtpote multis iam proportionibus coeuntibus. Velit medicus confingere medicamentum calidum in primo, non adsint temperatum & calidum in secundo: (nam ex his componebatur) sed pro illis, temperatum, & calidum in tertio. constat, calidum in tertio habere redundantem gradum caloris ad eam reductionem: fiet tamen detrahendo de quantitate calidi in tertio, secundum quantitatem qua admiscetur temperatum, quantum habet redundans qualitatis. Nam ita quotidie nos solemus facere, studentes reducere vinum ad eam temperiem, cui assueuimus. Si oligophoron est, minus aquæ: si meracius, plus infundimus. vnica regula est explorandi, ad quem gradum reductio fiat: siue misceantur duo quantitatibus inæqualibus, siue plura, siue similia, siue contraria. scilicet diuidere medicamenta illa in partes aliquot earum, quas vocant aliquotas, æquales, siue in libras, siue in vncias, siue in drachmas, siue scrupulos: & collecto partium numero, in singulis recensere gradus caloris, & omnes colligere per se, & æqualiter partibus illis omnibus distribuere, & gradus frigoris eodem modo. deinde consideratis numeris qui contigere particulæ cuiq;, minorem educere de maiori, & gradus qui restat, est, ad quem reductio fit. vt multis exemplis docebo per tabellas. Ex sex vncijs temperati, & quatuor vncijs calidi in tertio, fit calidum in principio primæ stationis secundi gradus. monstratio.

Tẽperati vnciæ 6 habent							
	cal.	2	2	2	2	2	2
	frig.	2	2	2	2	2	2

Calidi in tertio vnciæ 4 habent					
	cal.	3 $\frac{1}{2}$	3 $\frac{1}{2}$	3 $\frac{1}{2}$	3 $\frac{1}{2}$
	frig.	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$

Ex his decem vncijs colliguntur caloris gradus 26, his in decem partes sectis, contingunt singulis 2 $\frac{6}{10}$. Rursum ex his decem vncijs colliguntur frigoris gradus 14. his in decem partes sectis, contingunt singulis 1 $\frac{4}{10}$. Corpus quod habet caloris 2 $\frac{6}{10}$, & frigoris 1 $\frac{4}{10}$, est calidum in quinta parte secundi gradus. Ergo sex vnciæ corporis temperati, reducunt quatuor vncias calidi in tertio, ad principium primæ stationis secundi gradus calidorum.

Reductio in tribus medicamentis: æqualibus quantitatibus, qualitatibus similibus, diuersis gradibus. Ex calidi in primo, & calidi in tertio, & calidi in quarto binis vncijs, fit medicamentum calidum in secunda statione tertij. monstratio.

Calidi in primo vnciæ duæ habent	cal.	2 [illegible]	2 [illegible]
	frig.	1 [illegible]	1 [illegible]
Calidi in tertio vnciæ duæ habent	cal.	3 [illegible]	3 [illegible]
	frig.	[illegible]	[illegible]
Calidi in quarto vnciȩ duȩ habent	cal.	4	4
	frig.		

Ex his sex vncijs colliguntur vna summa gradus caloris 20. his in sex partes sectis, contingunt singulis $3\frac{1}{3}$. Rursum ex his sex vncijs colliguntur frigoris gradus 4. his in sex partes sectis, contingunt singulis $\frac{2}{3}$. Corpus quod habet caloris $3\frac{1}{3}$, & frigoris $\frac{2}{3}$, est calidum in secunda statione tertij gradus. Ergo ex calidi in primo vncijs duabus, & totidem calidi in tertio, alijsq; duabus calidi in quarto: fit calidum in secunda statione tertij gradus.

Reductio in tribus quantitatibus inæqualibus & diuersis gradibus, & diuersis qualitatibus. Ex frigidi in primo vncia vna, & calidi in secundo vncijs tribus, & calidi in tertio vncijs duabus: fit medicamentum calidum in medio vltimæ stationis secundi gradus. monstratio.

Frigidi in primo vncia vna habet	cal.	$1\frac{1}{2}$		
	frig.	$2\frac{1}{2}$		
Calidi in secundo vnciȩ tres habent	cal.	3	3	3
	frig.	1	1	1
Calidi in tertio vnciæ duæ habent	cal.	$3\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}$	
	frig.	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	

Ex his sex vncijs colliguntur vna summa gradus caloris $17\frac{1}{2}$. his in sex partes sectis, fiunt in singulis $2\frac{11}{12}$. Rursum ex his sex vncijs colliguntur frigoris $6\frac{1}{2}$. his in sex partes sectis, fiunt in singulis $1\frac{1}{12}$. Corpus, quod habet caloris $2\frac{11}{12}$, & frigoris $1\frac{1}{12}$, est in medio vltimæ stationis secundi gradus calidorum. Ergo ex vncia vna frigidi in primo, & vncijs tribus calidi in secundo, & vncijs duabus calidi in tertio, fit medicamentum calidum in medio vltimæ stationis secundi calidorum.

Eadem methodo reducuntur quatuor, & quinq;, & plura: atq; illa aut similia qualitatibus, aut contraria, aut æqualibus quantitatibus, aut inæqualibus, aut eisdẽ gradibus aut diuersis. deniq; vtcunq; aliter fingas, eadẽ methodo reduces facilè. Sed quanquam hæc per longiores demonstrationes ita oculis voluimus exponere: tamẽ potes tu inter computandũ, vbi hæc semel intellexeris, cõpendio vti: computando non omnes gradus caloris seorsum, & omnes frigoris, qui in simplicibus sunt, vt hucusq; fecimus: sed eos tantùm, qui denominationem tribuunt. Nam cùm reliqui gradus bene attemperati sint: numeratis illis solùm, qui denominant, perinde cedet computatio, ac si omnes connumerentur. ita igitur se habent reductiones: & hæc est methodus generandi gradum quemcunq; ex simplicium permistione. quare cauendum est, ne ea quæ à pharmacopolis medicinales materiæ appellantur, (cuiusmodi sunt in liquidioribus oleum, in solidioribus cera) incautè permisceamus medicamentis alterantibus: sed pro illis aut detrahentes gradui, aut aliorum vires intendentes. sunt enim huiusmodi medicamenta natura sua temperata. sed quæ temperata sunt: contundunt vtrorumq; contrariorum vires, & omnia quibus cum permiscentur, remittunt. eadem ratione, qua monstratum est, remissum remittere intensum. Verùm fit sæpè, vt medicus indigeat medicamento aliquo certi gradus, quod ad manus non sit, & velit illud ex compositione sibi comparare: tamen non adsint æqualiter distantia ab illo gradu, quæ illum possint reddere in portionibus æqualibus. fit quoq;, vt etiamsi duo illa medicamenta adsint, velit medicus tertium aliud, duó ve alia, aut etiam plura permiscere, quæ ad reddendum illum gradum sint aut remissiora quàm oportet, aut intensiora, aut partim intensiora, partim remissiora: tamẽ videantur medico necessaria, ad medicamentum quod parat, propter secundas aliquas virtutes, aut tertias. (non enim solùm gratia attemperandi qualitates primas miscemus medicamenta: sed plerũq; etiã ad componendum primas cum secundis) vt si fors ferat, vt velim ego componere,

nere medicamentum calidum tertii gradus, & adstringens mediocriter, & adsint tria medicamenta: alterum calidum in secundo, alterum in quarto, sed nullum horū adstringat, adsit tertium, quod adstringat, calidum in primo. necesse est tertium hoc admiscere: quod tamen perturbat proportionē primarū qualitatum. opus ergo est scitu, quot portionibus singulorum opus sit. fuerit ergo magnum operæ precium regulam inuenire, qua possimus dicere: ex quibus portionibus quorū medicamentorum qui gradus producatur. docuimus enim hactenus inuenire, cùm tot portiones talium medicamentorum miscentur, qui gradus fiat. tamē modò videndum est: vt ex talibus totque medicamentis talis gradus fiat, quot singulorum portiones accipiendæ sint. quod est apprimè addictos vsus necessarium. hæc docet breuissimè & apertissimè regula alligandi (ita vocant) qua vtuntur & qui confundunt metalla, & qui merces miscent. fit alligando numeros medicamentorū simpliciū, numero medicamenti, quod paramus. sed quoniā alligare plures numeros fuerit difficile: promptissimum erit alligare per binarios. sed vt alligentur duo numeri vni alteri, oportet alterum esse maiorem, alterum minorem eo cui alligantur. atque non aliter alligantur, quàm medicamento minoris gradus toties sumpto, quoties numerus cui fit alligatio, superatur à medicamēto maioris gradus: & medicamento maioris gradus sumpto toties, quoties medicamentū minoris gradus vincitur ab eo cui alligatio fit. vt patet in hac figura.

```
    ┌ 1 | 2
2 { |   |
    └ 4 | 1
   ─────────
      3
```

Ex vna portione calidi in quarto, & duabus calidi in primo, fiunt tres portiones calidi in secundo. medicamentum scilicet primi, sumitur bis, quia medicamentum secundi bis superatur à medicamento quarti: & medicamentum quarti sumitur semel, quia medicamentum secundi semel superat medicamentum primi.

Si miscemus medicamenta quatuor, aut sex, aut plura, numero pari: alligentur per binarios. vt si ex medicamentis quatuor, quorum vnum sit secundi, aliud quinti, aliud tertii, aliud septimi gradus, paramus medicamentum mistum quarti: sumimus medicamenti secundi portionem vnam, medicamēti quinti portiones duas, medicamenti tertii portiones tres, medicamenti septimi portionem vnam: & fiunt portiones septem medicamenti quarti, vt in hac figura.

```
    ┌  2 | 1
    | —5 | 2
4 { ─────────
    | —3 | 3
    └  7 | 1
```

Sumitur medicamenti secundi portio vna: quia medicamentum quinti semel superat medicamentum quarti. & medicamenti quinti sumuntur portiones duæ: quia medicamentum secundi, bis superatur à medicamento quarti. hic binarius ligatur per se: secundus per se. sumuntur medicamenti tertii portiones tres: quia medicamentum septimi ter superat medicamentum quarti. & medicamenti septimi sumitur portio vna: quia medicamentum tertii semel vincitur à medicamento quarti.

Quòd si in secundo binario non sunt duo numeri, quorum alius sit maior, alius minor gradu, quē paramus, aut medicamenta sunt in numero impari: fiet facillimè tunc quoque gradus quem paramus. Ex medicamentis maioribus, aut minoribus mistis, fiat medicamentum vnum: & illud alligetur gradui quem paramus. si impar numerus medicamentorum est: id quod excedit mediocritate, admisceatur cum vno aliorum, vt par numerus fiat, & deinde quæ supererint, alligentur per binarios. Quanquam scio posse hæc breuiùs efficere, eos qui sint arithmeticæ artis peritiores. sed ego præterquam quòd in ea arte parum sum versatus, malo rudiusculè hæc docere, quàm obscurior euadere.

Ex dictis facile est intellectu, falsò dixisse Auerroëm: huiusmodi graduum qui in medicamentis sunt, inuentionem, & permixtionem, vt ex ea hic aut ille gradus fiat, non posse confirmari experimento, sed solius ratiocinationis esse opus. Nam quòd medicamentum hoc simplex calidum est in primo, illud in secundo: à solo experimento desumptum est. Igitur quòd ex hoc medicamento & illo resultat aliud tali gradu calidum: idem experimentum potest confirmare. Si scilicet calfacit manifeste, ita vt ratiocinatione non sit opus: neque tamen lædit insigniter. Iam verò quòd in vnoquoq; gradu dictæ portiones caloris & frigoris sint secundum eas, quas diximus, proportiones: confirmat experimentum coniunctum cum ratione. sensus scilicet docet: id quod ex hoc medicamento, quod calidum in primo est, & illo quod est calidum in tertio, resultat, esse calidum in secundo. ratio tamen per eas omnes demonstrationes quas diximus, docet, nisi talis esset in vnoquoque gradu caloris ad frigus proportio, non posse ita contingere, vt factum sensus docet. sunt igitur hæc omnia, præterquam quòd firmis monstrationibus confirmata, vel sensui euidentia. sed de his satis.

De venenis. Cap. X.

GALENVS libro tertio de simpl. med. facult. capite decimo octauo ita scripsit: Eorum ergo medicaminum, quæ frigore interimunt: nullum genere lethale est, sed sola quantitate. at in erodentibus, putrefacientibus, atque excalfacientibus haud ita se res habet. Quibus verbis apertè significauit, quod in illo, & tribus proximis capitibus diffusè satis docet: venena esse duplicia, quædam calida, quædam frigida. calida esse lethalia toto genere: frigida quantitate tantùm, nulla tamen frigidorum pharmacorum esse genere deleteria. dicuntur verò illorum nonnulla genere, nonnulla quantitate venena: non quòd aliqua illorum sint, quæ in quauis quantitate etiam minima necent (nulla enim talia sunt) sed ipsa etiam genere deleteria, nisi quãtitate quadam certa sumantur, possunt citra noxam bibi. nullum siquidem est naturale agens: quod ad agendum commodam quantitatem non exigat. alioqui esset actionis infinitæ. non itaque proinde genere hæc, quantitate illa deleteria dicuntur: sed quòd quæ quantitate talia sunt, nisi quantitate commoda bibantur, possunt vsque adeò vinci, vt pro veneno alimentum fiat. quod verò genere est tale: nulla quantitate potest nutrire, quanquam in aliqua non interimat. hæc itaque docet Galenus loco citato ex 3. de simpl. med. quæ eadem docet 3. de temp. capite 4. Tamen libro quinto de simplicium medicamentorum facultate, capite decimo octauo, contrarium prorsus videtur docere, dicens: multa venena frigida esse genere deleteria. sunt illius verba hæc: Quædam autem totis substantiis nobis contraria sunt. proindéq; si vel minimum eorum assumptum fuerit, omnino lædent: qualia sunt dryopteris, & pityocampe, & thapsia, & solanum manicum, & hydrargyros, & fungorum nonnulli: prætera saliua, & fel venenatorum animalium. nam talia omnia genere sunt deleteria, non quantitate. hæc ille. quo loco constat nonnulla calida, & plæraque frigida medicamenta recenseri: cùm tamen omnia genere deleteria, non quantitate dicantur. Controuersiam hanc non alia ratione spero decidi posse: quàm modo, quo calida & frigida in corpus nostrum agunt, planè intellecto. diximus verò hunc nos in primo huius operis libro, capite duodecimo: quod vellem perlegere eum qui in hunc locum inciderit, quò hęc radicitus intelligat. illic monstrauimus: calida recalfacere nostrum corpus, quòd à nobis priùs incaluerint: frigida refrigerare, non quòd refrigerentur (neque enim esse in nostro corpore refrigerandi causam) sed quòd propter substantiam impatibilem non calfacta, perseuerent. hoc ipsum habent venena. sunt enim & ipsa alterantia medicamenta, habent verò plus aliis frigida, quòd comminuuntur, comminutáque deferuntur ad cor: calida, quòd ex modo suæ substantiæ cùm primùm à nostro calore incipiunt alterari, putrescunt, putrefaciúntque viscera ipsa. atque hac ratione, vtraq; sunt mortifera. in quam sententiam dictum est 3. de temperamentis cap. citato, frigida venena omnino non vinci, neq; alterari, sed ipsa corpus nostrũ vincere: calida partim quidem ipsa vinci, partim verò vincere nostrum corpus. Ex quo loco non est

est intelligendum, frigida non posse à nobis vinci, & calida posse: vt videntur verba sonare. contrarium enim plenè paulò antè diximus ex 3. de simpl. posse scilicet frigida superari integrè & nutrire, calida nō posse. sed intellige, frigida eò interimere, quòd non vincantur, posse tamen vinci non interimentia: calida verò non eò quòd non vincantur, sed quòd putrescant. itaque frigida cùm interimunt, manent omnino inuicta: cùm non interimunt, omnino vincuntur. calida neque omnino inuicta manent aliquando, neque omnino vinci possunt. Habent enim frigida bonum exitum, vt vincantur, calida, vt expellantur. his ita statutis, scire licet: nullum medicamentum posse esse genere deleteriū, nisi sit putrefaciens, aut putrefacientium partium particeps. posseque medicamenta excellenter frigida habere admixtas partes putrefacientes: ratione quarum tota euadant genere deleteria. talia sunt omnia medicamenta: quæ frigida quamuis sint, deleteria genere dicuntur. præstat huic dilutioni viam Galenus, qui cùm loco citato ex 5. de simpl. fungos inter deleteria recensuisset: lib. 7. cap. 117. de illis ita scripsit: Fungus frigida humidaque planta est admodum: vnde & proximè ad deleteriam facultatem accedit. Et sanè inter eos sunt, qui etiam interficiunt: potissimùm qui natura mistam habent qualitatem (liceat ita dicere) putredinosam. Hæc Galen. quibus haud obscurè dixit: fungos, etsi frigidi & humidi sint, deleterios esse, quòd habent admistam qualitatem putrefacientem: quod apertè diluit propositum ænigma.

De soporiferis. Cap. XI.

DE soporiferis medicamentis est non minùs difficilis controuersia ex Galeni verbis. nam primi lib. de causis symptomatum capite vltimo docet: verè somnifera esse medicamenta tantùm humida. nam quæ simul refrigerant: non tam somnum, quàm soporem faciunt. ex humectatione enim cerebri fit somnus: ex refrigeratione stupor. sunt verò illius verba hęc: Talia igitur sunt cùm medicamēta omnia, quæ verè somnifera sunt: tum quæ sic quidem vocantur. inferunt autem non somnum modò, sed etiam coma, & carum, & totius corporis torporem. quæcunque autem duntaxat humectant: meritò somnifera vocantur. quæ verò perfrigerant, neque somnum, neque indolentiam afferre rectè dicuntur: sed pro somno, coma & caron: pro indolentia, ob perfrigerationis excellentiam, vel prorsus sensus priuationem, vel certè sensum minutum. Hæc habet prædicto in loco. In quinto libro de simplicium medicamentorum facultatibus, capite decimo octauo, ita scripsit: At ea, quæ καταφορὰν (id est soporem) epota faciunt, ac proinde dolorem lenientia, & ὑπνωτικὰ, hoc est somnifera, à plærisque dicuntur: temperiei sunt maximè contrariæ iis, quæ reuera sunt anodyna. refrigerāt siquidem omnia corpus: & sensum eò vsque stupefaciunt, vt si paulò liberaliùs ebibantur, mortem afferant. Cæterùm ad vsum propositum optima sunt, quæcunque desiccant. hæc sententia omnino videtur priori contraria. nam illic dixit somnifera tantùm humectare: hîc somnifera refrigerare. neque solùm hoc: sed & commodiora esse ad hunc vsum, quæ desiccant, quàm quæ humectant. si quis tamen consideret attentiùs: inuenit nihil hîc dictum esse repugnans, sed omnia consona. Nam cùm somnus duplex sit, quidam naturalis, quidam symptomaticus, vt 4. huius operis libro explicuimus: quæ somnum naturalem faciunt, hæc sola in primo de causis symptomatum, verè somnifera appellauit: quæ symptomaticum, non somnifera, sed soporifera potiùs, aut stupefacientia. hæc tamen ipsa, quæ ab illo non verè somnifera dicuntur, dicit in 5. de simplicibus, à plærisque somnifera appellari, atque de illis eo loco disputauit. hæc verò sunt non humectantia tantùm, vt illa: sed refrigerantia vehementer. quin potiùs inter ea, quæ refrigerando cataphoram inducunt, minùs noxia sunt, quæ desiccant, vt opium, quàm quæ humectant, vt cicuta. quandoquidem supra stupefaciens frigus, obruens humor, auget malum. horum sanè medicamentorum vsus per se semper nocet: vitandúsque proinde, quoad fieri potest, est, vt docet Galen. 12. meth. cap. primo. tamen permittitur nonnunquam gratia alicuius symptomatis grauiùs vrgentis: vt doloris, aut peruigilii. inter hæc verò minùs periculosa sunt, dicta de causa, quæ cum refrigeratione desiccant, quàm quæ humectant.

quid ergo? nunquid ea tantùm sunt verè somnifera, quæ tantùm humectant? lactuca ergo non est somnifera, neque vinum est somniferum, neque lac. duo enim horum refrigerant, alterum calfacit. Tamen experimento inuenimus: hæc, & præterea omnia replentia caput, siue calida sint, siue frigida, somnum conciliare. fortasse dices: hæc somnum præter naturam facere, eóque de illis non disputasse Galen. loco citato. Addésque in horum confirmationem, somnum naturalem fieri ex halitibus alimentorum: hæc verò habere vires medicamentosas, quibus somnum conciliant non naturalem. Sanè hæc valde dura sunt. nam hac ratione nulla possint esse medicamenta somnifera: quin potiùs contradictionem inuoluet dicere, medicamenta verè ὑπνωτικά. Nam quæ talia fuerint, erunt tantùm alimenta. non ergo ita res se habet: sed sunt aliqua verè somnifera medicamenta, quæque naturalem somnum inducunt. Huiusmodi sunt, quæ alterant quidem: sed non eatenus, vt morbum aliquem inducant. hæc enim, cùm morbum non faciant, neque somnus, quem faciunt, erit symptoma. Monstratum siquidem est in quarto huius operis libro, symptoma omne nasci ex morbo. Lactuca igitur refrigerat, sed non facit somnum primariò refrigerando, sed humectando modicè: secundariò refrigeratio etiam iuuat, vt lactuca somnum faciat. quanquam ea refrigeratio sola non faceret somnum. nam qui à sola refrigeratione fit, est stupor: eum non faceret lactuca. non est siquidem illi tanta refrigeratio. verùm ea, quantulacunque est, admota humori: potiùs confert ad somnum, quàm vt impediat. contrà ac calor: qui potiùs impedit, quàm iuuet. quare vinum humectando fit somniferum: quippe quod est calidum. Ergo verborum Galeni is est sensus: Sunt verè somnifera, non quæ tantùm humectant: sed quæ tantùm humectando somnum conciliant, idque primariò, ac præcipuè. Vnde fit, vt somnus ex lactucis, vino, lacte, & similibus, naturalis sit, nisi intensione fiat præter naturam. Scimus siquidem ex tractatione de causis symptomatum, omne accidens naturale intensione fieri posse symptoma: & omnem causam accidentis naturalis efficientem, multitudine fieri posse symptoma: sed de medicamentis somniferis hæc sit satis dixisse.

De medicamentis pus mouentibus. Cap. XII.

PVs mouentia docet Galenus eo differre ab emollientibus, libro quinto de simplicium medicamentorum facultate, capite secũdo: quòd emollientia calida sunt, & nonnihil sicca: tamen suppurantia simillimum corpori calorem producentia: humorem, qui in eo est, neque consumunt, neque augent. quibus verbis apertè significat: suppurantia collata corpori inflammato, temperata esse. quãquam dixerat paulò antè, & postmodum repetit non semel: illa esse calida, & humida. quæ tamen ipsemet ita interpretatur capite octauo eiusdem libri. Est autem (inquit) propositum definire, qualis sit vniuersè pus mouentium natura. dictum autem est: quòd modicè eam humectantem & calfacientem esse oporteat. quod aliis verbis est: vt neque excellat temperiem corporis ipsum immutantis, neque ab ea deficiat: sed quoad fieri possit, simile sit. hæc Galenus. Sed si non sumus obliti eorum quæ de gradibus alterantium medicamentorum diximus, constat ea quæ corpori à quo alterantur euadunt similia, temperata esse, neque calida, neque humida. itaque videntur hæc Galeni loca significare: medicamenta suppurantia esse temperata exquisitè. tamen hæc doctrina non satis videtur constare cum aliis eiusdem autoris verbis. Nam quorsum naturam hanc medicamentorum finiens, toties dixit calidam & humidam esse, si temperata est exquisitè? sed quod quarto libro methodi capite quinto scripsit, videtur esse aduersissimum. nititur enim illic monstrare, suppurationem esse putrefactionem quandam. eóque (inquit) fit, vt à calidis & humidis plurimùm adiuuetur: quoniam scilicet calida & humida sunt putrefacientia. Docuit præterea idem Galenus in tractatione de simplicium facultatibus, suppurationem nõ esse opus solius naturę, vt carnis generationem: neque solius medicamenti, vt exesionem carnis, aut corrosionem: sed partim esse naturæ, partim medicamenti. ergo si medicamentum aliquid præstat per se

in ipsa suppuratione: non tantùm debet seruare temperiem partis, & prohibere quod impedit, (vt faciunt carnem generantia) sed alterare etiam aliquid. quæ alteratio nulla esse potest, præter calefactionem & humectationem. Adde materiam eorum, quę inter suppurantia recensentur à Galeno, calidam esse & humidam: aquam calidam, & calidum oleum, & cataplasma ex farina hordeacea, & talia omnia. Dicunt quidam sumpta occasione ex capite quinto libri quinti de simplicibus, suppuratoria medicamenta alterare calfaciendo & humectando succum contentum in inflammata particula: tamen partis ipsius temperiem exactè conseruare inalteratam. itaque esse ad membra, medicamenta temperata: tamen gratia alterationis succi, quem
10 putrefaciunt mediocri illa putredine, dici calida, & humida. In hac responsione sunt duo difficilia. primùm, quòd vsus olei, & aliorum suppurantium, non esset aduersus calidis vlceribus: neque enim ipsas carnes putrefaceret, quas non alterare respondes. sed quanquam carne non impleret, quia non detergeret, quantum in vlcere conuenit: cùm temperiei partis esset exactè simile, non corrumperet. quàm verò noxius illis vlceribus hic vsus sit, vide apud Galenum tertio libro methodi capite tertio. Præterea non video, qua ratione succi, qui per se humidioris substantiæ sunt, humectentur à talibus medicamentis, membris siccioribus inalteratis. quare ego controuersiam hanc, si possum, distinctiùs vellem dirimere, hinc sumpto principio. In suppuratione duo debent expeti à medico: pri-
20 mum, vt pus optimum sit: secundum, vt fiat quàm celerrimè. ita enim optimè ægrotanti prospicitur. possunt verò duo hæc æqualiter contingere: aut non æqualiter, sed alterum plus altero. Illud pus est optimum, quod minimæ putredinis est particeps: cùm tamen nullum sit omnino expers putredinis. Illud est deterrimum, quod maximè illam participat. vsque adeò vt si multam admodum subeat putredinem, non ampliùs pus dicatur, sed succus putris. putrefaciunt verò calida & humida, non tamen quæcunque quouis gradu sunt calida & humida, statim sunt putrefacientia: sed ea tantùm, quæ valde talia sunt. quæ verò his sunt minùs multò calida & humida, putrefacere etiam illa possunt (calor enim cum humore semper est putrefaciens) sed non tam mala putredine, quàm quæ septica sunt: sed mitiori quadam,
30 quæ suppuratio dicitur. (est enim nihil aliud suppuratio, quàm putrefactio quædam mediocris: quæ quantò à magna putrefactione recedit magis, tantò accedit ad concoctionem) igitur non dubium est, calida & humida moderatè posse pus gignere. putrefacientia scilicet, quia calida & humida: sed non integrè, quia moderatè sunt talia. Ea etiam quæ naturali partis inflammatæ temperamento sunt exactè similia, possunt pus gignere. Nam conseruant temperiem calidam & humidam: quæ præter naturam est eo tempore in particula inflammata, permittens putrescere succum, & obsistens partis putredini. Nam medicamentum, quod imponitur parti præter naturam affectæ, exactè simile naturali partis temperiei: habet vim cōseruandi partem, & nullam habet affectus præter naturam curandi. Ergo non est dubium: posse etiam
40 medicamenta exactè similia parti suppurare. non quidem alterando succum, aut humorē, (est enim ipsum medicamentū illo siccius) sed conseruando calorem, & humorē & insuper sua substantia, quæ est emplastica, cohercēdo interiùs effluuium, vt contentū illic computrescat. si igitur & quod certo gradu est calidum & humidū, & quod exactè æquale est parti, suppurat: suppurabunt profectò & quæ in medio horum sunt calida & humida. Constatque hæc, quò plus participant caloris & humoris, eò citiùs putrefacere: sed vt citiùs, ita deteriori putredine: quia accedunt ad septica magis. quò verò minus earum qualitatum habent, eò lentiùs putrefacere, quia eò plus accedunt ad partis naturam: sed vt lentiùs faciunt, ita meliùs pus conficere. Itaq; vtraq; suppurant: tamen æqualia optimum pus faciunt. neq; tam innoxiè id faciunt calida &
50 humida: quanquam citiùs etiā quàm illa suppurare, nihil prohibet. proinde ergo Gal. genus suppurantium calidum & humidum esse dicit: quia nonnulla suppurāt, humectando per se, & quæ illorū minimè sunt humida, humectāt etiā quodāmodo, humorem qui illic est præter naturā, fouendo. dicit rursus, horū genus exactè simillimum: quia quę exactè talia sunt, optimū pus faciunt, & quàm tutissimè. quare hęc illis meritò præferuntur. Iam verò neque illud difficile est scitu: cur suppurantia obsint cauis

vlceribus. Nam quæ calida & humida sunt, colliquant putrefaciendo. quæ verò parti sunt simillima in calore & humore, faciunt vlcus sordidũ: cùm sua substantia, quando liquida infunduntur, tum etiam, quia in illis vlceribus opus est siccantibus & detergentibus. atque ita sordidum fit vlcus, non solùm ab iis quæ humectando moderata sunt: sed etiam ab iis, quę minùs desiccant, quàm oportet. neque rursus illud quod obiiciebatur, non posse medicamentum, quod carnem non alterat, succos humectare, est difficile. carnem enim non alterant medicamenta illa, quia similia ei sunt. succum verò putrefaciunt, non quia humectant per se, sed, vt explicuimus, quia obstruentia cohibent effluuium, & conseruant calorem & humorem præter naturam. illud quoque, quod ex 4. meth. additum est, dictis consonat. Argumentatur scilicet, suppurationẽ putrescentiam quandam esse, quia à calidis & humidis iuuatur: id quod nos quoq; monstrauimus. quin etiam monstratum est, si quæ suppurant, quæ ad carnem neque calida neque humida sint: hæc etiam calfaciendo & humectando quodammodo facere. quare pro suppurantibus quoque, atque pro nono hoc libro iam satis diximus.

CONTROVERSIARVM MEDICARVM ET PHILOSOPHICARVM LIBER DECIMVS.

NIHIL est quod tam reddat medicum aliis hominibus admirandum, quàm pars prognostica: quippe quæ sola videtur esse supra humanam conditionem. proinde diuinus Hippocrates, cùm reliquarũ medicinæ partium laudes operibus ostendat potiùs, quàm verbis celebret, tamen prognosticam multis nominibus cõmendauit: & quòd maior fides habeatur medico, qui, quæ ægro euenere, aut eueniunt modò, aut euentura sunt, edicit, eóque plures se illi audeant concredere, & quòd etiam cùm ægrotantes intereunt, credatur culpa vacare, si prædixit, quodque prænoscendo futuras affectiones meliùs multò curationem moliatur. meritò igitur magnæ habẽtur gratiæ, Hippocrati primùm, qui partis huius, vt & bonorũ omniũ, nobis autor extitit: deinde & aliis omnibus, qui in hac parte laborauerunt, de arte medica optimè meriti. est enim hæc pars difficillima. quo factum est, vt pauci scripta Hipp. & Galeni de prædictione commentariis prosequuti sint. tamen cùm tam honorificum esse medicis prædicere apud ægrotantes, omnes intelligant: omnes tentant prædicere, quanquam non omnes eodem modo. sed alii temeritate quadam fortunam experiuntur, alii astu circumstantibus imponunt: perpauci arte, & prudẽtia præsagiunt. Sunt qui nihil esse tam alienum ab humano sensu, quod negent scire se, nihil tam abditum, quod non vaticinentur, tam constanter proferentes, quàm si naturis rerum imperare possent: qui tamen statim ac incautè protulerunt, fortunam deprecantur, atque quod in mendacio deprænhensi causari possint, excogitant. Alii proferunt ambigua quædam, vt Apollo ex tripode: aut si minùs hæc possunt, aiunt modò, negant statim: ne quis sit rei euentus, quem non prædixerint. quibus artibus apud imperitum vulgus admirationem consequuntur: tamen apud sapientes sunt ridiculi, & tam habentur mendaces, cùm vera dicunt, quàm cùm mentiuntur. vt contrà, qui loquuntur prudenter, laudantur meritò, etiam cùm deerrant. scilicet, nunquam errare, nulli mortalium contigit: rarissimè errare, contingit peritis & prudentibus. quos primùm omnium decet nihil polliceri, quod præstare non possit ars: deinde, quæ dicent, proferre non vt diuinatores, sed vt artifices. nihil

tamen est, quod adeò referat medicum præsentire: quàm morborum insignes mutationes. in quibus dierum natura maximam putatur vim habere. proinde operæ pretium fuerit, ante alia disputare: vnde his ipsis diebus accedat iudicandi vis, & reliquas de criticis diebus controuersias dirimere, deinde ad ipsas morborum iudicationes properare.

An sit diebus criticis vis à radice superna. Cap. I.

DIES decretorii illi dicuntur, in quibus frequentissimè & tutissimè solent morbi iudicari. Galen. 3. lib. de diebus decretoriis, huius rei causam in supernorum corporum motum reiicit. Sunt qui Galeno hac in parte contradicant, cum Auerroë censentes, morbos in hoc aut illo die potiùs quàm in aliis iudicari: non ex cœlestibus corporibus, sed ex proportione agentis ad id quod patitur contingere: quorum ratio hæc est præcipua. toto morbi tempore est inter naturam & morbi causam pugna quædã, qualis inter naturales causas contingit: similis scilicet ei quæ inter ignem & lignũ vsq; ad combustionem fit. non enim minùs naturalia agentia sunt, virtus nostra naturalis, quæ in temperamento consistit, & morbus, qui corporis humani est præter naturam affectus: quàm ignis & aqua. crisis tempus, est terminus actionis & victoria. si bona est crisis, naturæ: si mala, morbi. Sed in aliis actibus naturalibus, vt gratia exempli, ligni combustione, finis actionis aduenit ex proportione potentiæ agentis ad resistentẽ patientis corporis. proinde enim à philosophis omnibus dictũ est, præcipuè ab Aristotele, velocitatem motus fieri ex proportione potentiarum agẽtium ad patientes. quoniam scilicet ex modo huius proportionis, finis actionis, aut citiùs, aut seriùs aduenit. Igitur eadem ratione in morbis crisis ex radice inferiori (ita vocant potentias agentes & patientes) non ex motu corporum cœlestium contingit. Adde multas actiones esse, quæ certis diebus & statis periodis contingunt: quas tamen ne ipse Galen. motibus cœli tribuit, sed modo motus causarum infernarum: exemplo sunt periodi in febribus intermittentibus. Ceterùm, quanquam hi probabilia loquantur, multò veriorem esse censeo Galeni opinionem: quam his rationibus ex eodem desumptis confirmo. Quæ elementorum virtutibus fiunt, non tantum ordinem tuentur, quantum quæ à corporibus cœlestibus aguntur. illa enim mutabilia sunt & incerta: hæc stabilia & firma, ab aliis corporibus inalterata, agitata certo quodam & æterno ordine. Igitur ordinatum motum & perpetuum, & qui veluti ex naturæ lege, septimo gratia exempli, aut 14. terminatur, non est probabile casu aliquo fieri: sed ex motu astrorum, qui est impermutabilis, pendere. Nam quæ casu aliquo fiunt: stabilia non sunt, neque ex his quæ plærunque contingunt. Sed vis criticorum dierum, bis mille ab hinc annis à probatissimis antiquorum obseruata est, & memoriæ posteritatis tradita. adde, quòd si proportio potentiæ agentis ad resistentem faceret morbos his aut illis diebus terminari, cùm hæc variare possit, aut mutata succi quantitate, aut imminuta auctáve virtute: singuli dies possent esse decretorii. nam si in morbo qui septimo die erat iudicandus, tantillum succi detrahas, addásve: facies, vt sexto aut octauo iudicetur. quare cùm proportio in singulis naturis, & in singulis morbis permutetur: non possent morbis omnibus, & naturis, & regionibus, & ætatibus, & temporibus esse iidem decretorii dies. præterea quanquam ex ratione proportionis fieri posset, vt in his, aut illis diebus frequenter morbi iudicentur: tamen vt in his tutiùs, in illis minùs tutò, quod ad fidem pertinet, criticorum dierum ratione non fieret. nam cùm morbus hic propter hanc proportionem in septimo die iudicetur, ille propter proportionem aliam in 14, vnde nascatur, vt septima die crisis tutior sit, & perfectior? præterea nisi hoc ab aliqua causa superna penderet: non esset quòd homines eisdem diebus morerentur, ex quibus supersunt, vt Hipp. 3. progn. docet. nõ enim necesse est, ignem eodem tempore à lignorum congerie suffocari, quò ligna ab igne comburerentur. est ergo probabilissimũ: vim criticorum dierum alicui cœlesti motui adscribi debere: sed inter astra, quod magis humoribus prę sidet, est vicina nobis luna. meritò ergo motus humoris morbi tribuetur motui lunæ. maximè cũ ea quę experimẽto cõperta sunt, magnopere cũ illius motu quadrẽt. id quod hac ratione inuenit Gal. Men-

ſis peragrationis lunæ conſtat 27. diebus & octo horis: menſis illuminationis 26. diebus & 12. horis. additis tribus diebus, quibus deliteſcit, fit menſis ex 29. diebus cum dimidio. Cõputatio dierum decretoriorum, quorum vis longo experimento conſtat, non quadrat cum menſe peragrationis, neque cum menſe illuminationis: cæterùm ex his duobus confuſis alter menſis reſultat, qui menſis medicinalis appellatur: cum quo omnia, quæ de dierum decretoriorum numero ab Hippocrate ſcripta ſunt, mirificè conueniunt. Nam ex 27. diebus & octo horis ab altera parte, ab altera 26. diebus & 12. horis, conſtituuntur 53. dies, & 20. horæ, quorum dimidia pars eſt 26. dies, & 22. horæ. his igitur conſtat menſis medicinalis: qui in hebdomadas diſtributus, continet dierum decretoriorum terminos. collegimus igitur probabiliter dierum decretoriorum vim ex lunæ erroribus pendere. neque ſanè tam eſt ſimilis ratio circuituum febrium, criticis diebus: vt ſi illorum cauſa non reiicitur in aſtra, ſtatim oporteat neque criticorum cauſam ſupernis cauſis adſcribi. nam multa ſunt, quæ dierum criticorum vim ex cauſis peculiaribus nõ pendere indicant: vt ordo perpetuus, & fides, ſecuritáſque, & alia quæ in argumentis tetigimus. Nam ſi in circuitibus eſt ordo: alia certè non ſunt, & ille ipſe non tam perpetuus. monſtrauimus ſiquidem in quinto huius operis libro: ex paucitate materiæ (eadem eſt ratio multitudinis) alium ex alio circuitum fieri: vt quintanam & ſextanam ex quartana, & ex quibuſuis ſuccis erraticam. Certè cui pro ratione vis eius, quæ eſt in criticis diebus, dicta non ſufficient, multò minùs faciet ſatis cauſa, quam Amatus Luſitanus commentus eſt, qui dies morbi confert numeris cantus. quia vt inter numeros quidam ſunt diſſoni primo, quidam aſſoni: ita (inquit) inter dies. eóque dies numerorum diſſonantium primo, cauſa diſſidii, dicit, ad pugnam agere morbum & naturam: quæ in conſonis diebus, cauſa ſimilitudinis cum primo, quietem agunt. ratio hæc nulli (arbitror) ſatisfecerit, quantumuis beneuolo. Nam prẹterquam quòd ridiculum eſt, conſonantiis vocum articulos morbi, res adeò diuerſas, conferre, & hinc putare rationem quampiam redditam eſſe: tamen neque illi imaginationi effecta reſpondent. Nam, vt ipſemet præſcriptis numerorum tabellis dicit, vigeſimus eſt conſonus primo, & 18. & 16. ſunt diſſoni: tamen conſtat vigeſimum eſſe primi ordinis decretoriorum, tertium à ſeptimo, & 12. & 18. minimè iudicantes. non ergo numerus punctorum diſſonantium primo, reſpondet diebus decretoriis, & conſonantium, non iudicantibus. Sed nugari ſæpè volumus, vt nouarum rerum inuentores ſimus.

An dies decretorii integri debeant aſſumi ad computationem. *Cap. II.*

SVNT qui putent, in computatione dierum decretoriorum de ſingulis diebus naturalibus, qui 24. horis conſtant, præſcindi debere ſingulas horas, quatuordecima parte minùs. quorum rationes ſunt hæ. Medicinalis menſis conſtat 26. diebus, & 22. horis, & hunc oportet in 4. ſeptimanas diuidi. igitur prima ſeptimana conſtat 6. diebus, & 17. horis cum dimidia, atque ita aliẹ omnes. ſed ex 6. diebus & 17. horis cum dimidia, vt licet ſupputanti clarè conſpicere, non poſſunt ſeptem dies conſtitui: niſi de ſingulis diebus detrahatur hora vna, minùs parte 14. Hoc contendunt Hippocratem docuiſſe 3. prognoſt. contex. 5. ita dicentem: Fieri verò non poteſt, vt horum vllum totis diebus eximiè numeretur. non enim annus, aut menſes totis numerari diebus natura apti ſunt. videtur ergo Hipp. ſentire: decretorios dies, non poſſe integros numerari. Sed, quantum ego opinor, hæc ſententia præter Galeni mentem eſt. nam vt alia multa loca omittam, primo de criſibus cap. 16. ita inquit: In primo quidem die. (ſic verò ex me omnino intelligas: totum ex nocte & die tempus in 24. horas partitum) Igitur non eſt dubium iam, quæ ſit Galen. ſententia: cùm ipſe tam diſtinctè fuerit locutus. ſed monſtratur hoc idem ratione. ſi à diebus præſcinderentur ſingulæ horæ: conſtat menſem medicinalem 28. diebus medicinalibus concludi, qua ratione & quatuor integris ſeptimanis. nullæ igitur ſeptimanæ computarentur coniunctæ, quomodo ſecundo de diebus decretoriis ſecundam & tertiam computari dixi: neq; tres ſeptimanæ viginti concluderentur diebus, quemadmodum docet 3. progn. comm. 5.

Præterea

Præterea fieret vigeſimus primus decretorius. quanquam nihil magis proclamatum eſt apud Galenum, quàm 20. diem decretorium eſſe, & finem tertiæ hebdomadæ. quoniam tertia & ſecunda communem habent decimumquartum diem, qui vltimus eſt ſecundæ, & primus tertiæ ſeptimanæ, vt expreſsè docuit 2. aphoriſmorum commentario 24. quæ tamen omnia corruerent. Nam 14. decretorius terminaretur 13. & vndecim horis, & ab hoc tempore inciperet tertia ſeptimana. quare nullum tempus eſſet commune illis magis, quàm primæ, & ſecundæ ſeptimanæ. Sed dicent fortaſſe, vigeſimum diem naturalem, eſſe vigeſimum primum medicinalem, atq; proinde à Galeno vigeſimum decretorium appellari. ſed nec hoc verè dicent: quandoquidem ex vigeſimo primo naturali, deſumit vigeſimus primus medicinalis 4. horas cum dimidia. quare neutro modo, neq; loquendo de diebus medicinalibus, neq; de naturalibus, verè dictum eſſet à Galeno tertiam ſeptimanam vigeſimo die terminari. eſt igitur merum figmentum, dies decretorios non ex die ac nocte integris conſtare. ſed qua ratione reſpondendum eſt ad argumenta contrariæ ſententiæ? non aliter quàm paulò antè dictum eſt, menſem ex 4. ſeptimanis conſtare: ſed ſecundam cum tertia communicare vna die: atq; proinde 27. diebus contineri 4. hebdomadas. in eandem ſententiam eſt dictum ab Hippocrate illud quod ex aduerſo adducebatur: dies non poſſe integros numerari, non quòd ſinguli integri non ſint: ſed quòd omnes non habeant hebdomadarum integritatem. nam defectu vnius diei, fit illa computatio per diem communem. ſed de hac quæſtione ſatis eſt hæc dixiſſe.

Vtrum dies impares ſint in iudicando fortiores, quàm pares. Cap. III.

Vis decretoriorum dierum tanta eſt, vt cùm morbus eſt ſolutus in illorum aliquo, non ſit, quòd timeamus recidiuam. cùm verò in aliquo aliorum dierum, qui rarò, aut malè iudicant, tam prompta ſit recidiua, vt in hiſtoria virginis Lariſſæ 3. epid. contextu 85. quaſi portentum aliquod Hippocrates retulerit, cùm febris eſſet ſoluta ſexto die, non repetijſſe. Sed 4. lib. aphoriſmorum 61. ita inquit: Febricitantem niſi die impari febris reliquerit, ſolet recidere. quarto de ratione victus acutorum, contextu 73. Signorum autem multa fiunt in die impari magis, quàm pari. Quare videtur Hippocrates docere: ſolos dies impares potentes eſſe ad iudicandum. 4. etiam de ratione victus in morbis acutis contextu 56. ita ſcripſit: Maximè verò numerus impar eſt obſeruandus. nempe hi dies in hanc vel illam inclinantes partem reddunt ægrotos. in cuius capitis commẽtario Galenus ſubſcribit Hippocratis ſententiæ, dicens: Impares multa pollere virtute, non ſimpliciter, ſed in acutis morbis eſt intelligendum: vt inſignes in vtramq; partem, tum ſalutem, tum mortem mutationes efficientes. hæc igitur eſt Hippocratis & Galeni ſententia. Sed contrà videtur eſſe, quod ab eiſdem autoribus dictum eſt, & experimento inuentum: quartũ, decimumquartum, & vigeſimum apprimè eſſe decretorios, qui tamen omnes pares ſunt. cùm ergo vtrumq; ab eiſdem autoribus dictum ſit: videtur commoda aliqua ratio excogitanda, quò minùs hæc ſibi repugnantia depræhendantur. Quartus dies etiam ſi ſit decretorius, tamen rariſſimè iudicat. quoniam in morbis acutis, qui per impares dies ferè ſemper mouentur, tertius aut quintus ſubripiunt criſin: vſq; adeò, vt Archigenes toto ſuæ vitæ tempore bis, & Galenus ſemel, in quarto die criſin factam viderint. vt ipſemet teſtatur 3. de criſibus cap. 4. Dies 14 & 20, impares ſunt. nam quanquam à primo die ſunt pares: tamen facta computatione à primo die ſuæ hebdomadæ, illorum vnuſquiſq; eſt impar: 14. 5. ab octauo, & 20, à 14. Neq; poſſum excogitare aliam rationem: cùm Galenus loco prædicto 4. de ratione victus in acut. comment. 56. illos impares eſſe apertè dicat. nam paulò ante recitata verba, loquens de imparibus, hæc addit: In acutis quidem hi ſunt, tertius, quintus, ſeptimus, nonus, vndecimus, decimusquartus, & decimusſeptimus. Quare non poſſum non mirari Galenum, qui in hac parte

concessit impares multa pollere virtute, & 14. imparibus annumerauit: & tamen 4.lib.aphor.61. sententiam illam aphoristicam Hippocr. esse negauit, hoc ductus argumento, quòd in epid. Hippocrates multos 14. die viderat iudicatos. forte non succurrerat modus ille computationis, quo 14. dies inuenitur impar. nobis verò ex 4. lib. de ratione victus, ita videtur dicendum, quemadmodum explicuimus: aut est apertè Galenus mendacij damnandus. sed de his hæc satis sunto.

Vtrum computatio dierum criticorum in muliere, quæ post partum febre corripitur, incipere debeat à die partus, an febris. Cap. IIII.

10

CERTE, vt in nullo affectu est inuentu facile, à quo die computatio, quo crisis tempus inueniatur, incipere debeat, in muliere quæ peperit, & postmodum febre corripitur, omnium est difficillimum. Nam præterquam quòd Hippocrates ipse hac in parte parum videtur suis præceptis constare: ratio etiam videtur opinioni omnibus ferè medicis communi esse aduersissima, nisi alia probabilior enarratio excogitetur. Hipp. 3. progn. aphor. 12. Pari modo (inquit) in mulieribus iudicationes fiunt à partu. Galenus in com. Principium enumerationis tibi fiat: nō quo die cœperint febricitare, sed quo pepererint. Sed contrà est, quòd primo de morbis popularibus commen. in historia vxoris Philini, quæ filiam pepererat, & 14. die febre correpta est, & 20. animam egit, apertè terminum morbi à die, quo febre est correpta, numerat Hippocrates. nam postquam primum diem dixerat febris: dixit sextum, septimum, octauum, nonum, decimum, vndecimum, decimum quartum, & vigesimum. tamen si vigesimo à partu esset mortua: inter primum diem febris, & mortem, non tot intercessissent dies, sed sex tantùm. sunt qui respondeant, illud ita intelligi, non quocunq; die post partum febris accidat, computationem à partu fieri debere: sed si secundo aut tertio die accidat. atq; ita in vxore Philini rectè computationem à principio febris incepisse, vt quæ decimoquarto die post partum cœperit febricitare. Quorum ratio est hæc: non alia de causa computatio videtur debere incipere à partu, quàm ex vehementi succi agitatione, quæ in illo contingit. si igitur partus cum febre proportionem aliquam seruet eorum motuum, quos solent morborū materiæ obseruare, vt scilicet respondeat, aut secundo, aut tertio, aut quarto die, quod contingit intra tres dies post partū: verisimile est morbi materiam in die partus agitatam esse primùm. atq; proinde computationem illinc fieri, non verò, si longiùs absit febris à partu. hanc sententiam videtur innuere Galenus 3. progn. comment. citato, ita dicens: In quibusdam igitur incipiunt circa secundum aut tertium diem à partu, ex quo multi numerare incipiunt futuram iudicationem. sed res non ita habet: sed ex quo pepererint, numerationem fieri oportet dierum. hanc etiam sententiam significauit Auicena Fen 2. quarti dicens. De hoc dixerunt quidam: quòd plurimum accidit post secundum & tertium. Sed contra hos est: quòd & febrem vxoris Dromæadę, quæ postridie à partu acuta febre est correpta, computauit Hippocrates à die febris, primo epidem. partic. 3. comment. 27. Primo, inquit, die quo rigore & febre correpta est, ex præcordijs laborare cœpisse: postridie eius diei, quo riguerat, aluum commodè reddidisse: tertio riguisse: quarto dolorem præcordiorum remisisse: quinto sitibundam & fastidiosam fuisse: sexto obijsse. itaque neque hîc meminit Hippocrates diei partus: etiamsi postridie post partum febris & rigor aduenit. quare hæc Hippocratis sententia, nec à suo autore videtur obseruata. pro qua nec ratio ipsa videtur stare. Nam si qua ratione computatio deberet fieri à die partus: maximè propter motionem materiæ, quæ in partu fit. sed hæc motio non videtur satis esse efficax causa. Nam quantumcunq; materia morbi ante febrem ex occasione aliqua motu secundum locū agitetur: computatio nihilominus incipit ab ipsa febre. Nam alioqui in qua-

20 30 40 50

in quacunque alia febre deberet computatio fieri à tempore neutræ dispositionis: in quo (vt indicant dolor capitis, & lassitudo, & fastidium) materia incipit agitari. quod tamen non ita fit, sed à primo die incipit computatio febris, quod & in ipsa febre post partum videtur fieri oportere. nam constitutio morborum, & distinctio temporum, quæ vniuersalia vocantur, fit per insignes mutationes, quæ in materia contingunt, nō latione: sed concoctione, aut putrefactione. Cùm igitur materia in die partus, neque putrescere, neque coqui incipiat (aliter enim & febris statim fieret) sed tantùm agitetur motu secundum locum, vt & in neutra dispositione fieri monstrabamus: non videtur esse, quòd computatio dierum criticorum à die partus incipiat, à quo non incipit ipsius materiæ elaboratio. quæ ratio non minùs procedit, siue 3. aut 4. die febris fiat, siue alio quocunque. Hac fortasse ratione ductus Auicena loco citato visus est Hipp. & Gal. contradicere, ita scribens: Et si pepererit mulier, deinde accidat ei febris: tunc si non computetur ex febre, & non nisi ex partu, est illud error. quanquam hunc sui interpretes ita declarant: non quò antiquis autoribus cōtradicat, sed quò illorum sententiam reddat distinctiorem. non enim (dicunt) negauit computationem à partu fieri aliquando: sed perpetuò fieri ex partu, & nunquam ex febre, illud damnauit. quoniam, dicunt, partui succedente febre: nonnunquam ex partu, nonnunquam ex febre fieri debere. quam rem ita distinguunt. si partus naturalis est, atque febris illi succedat, ex febre debet fieri computatio: si non naturalis, ex partu, quocunque die febris fiat ante expurgationem. sed partum naturalem esse dicunt, in quo nec grauia symptomata, neque excrementorum accidit retentio: sed symptomata leuia fiunt, & rectè succedit expurgatio. Contra quos tamen esse videtur, quod & Hippocr. tertio epid. par. 3. in historia mulieris, quæ apud frigidam aquam in Thaso habitabat, postquam filiam peperisset, neque esset purgata: tertio à partu die febre correpta est acuta, cum horrore veniente. Tamen vt licet ex historiæ contextu videre, Hippocr. à die febris computationem est exorsus: quanquam partus fuerat non naturalis. neque enim (inquit) erat purgata. Igitur neque hic, neque ille modus videtur constare, neque propositis argumentis facilè respondendi viam aperire. excogitandus igitur alius est commodior: non enim ab antiquorum sententia est recedendum. Partus (vt hi vltimi proponebant) naturalis esse potest, aut non naturalis. differunt hi symptomatum grauitate, aut leuitate, & expurgatione: non quæ repentè fiat, sed tamen in præscripto naturæ termino, rite, & citra retentionem procedat. si igitur naturalis fuerit partus: non potest intra terminum expurgationis mulier, nisi fortè ex aliqua procatarctica causa, febre corripi, vt quæ ab omnibus excrementis facilè expurgatur. si verò partus non naturalis est: constat ipsum esse præter naturam affectum. qui cùm satis multas operationes lædat: non est quòd non dicatur morbus, partim in temperamento ex affluenti succo, partim in praua compositione consistens. quæ igitur febris in talibus affectibus intra expurgationis tempus, quæ non rite succedit, fit: ex ipso partu censenda est pendere, atque ita rationem habere febris accidentis. vt igitur in febre quæ pendet ex inflāmatione, aut graui vlcere, aut aliquo alio morbo, à morbi ipsius primo die cōputatio debet fieri, non à febre: ita de partu non naturali, & febre, rem habere censeo. Itaque si partus fuit non naturalis, computatio debet fieri à partu: si naturalis, ab ipsa febre. Cæterùm etsi post partum non naturalem febris succedat, quam ex causa aliqua procatarctica constet esse factam: cùm hæc non ex partu causam duxerit, non est quòd ab illo recipiat principium computationis. Sed illud quoque animaduertendum est, quanquam à Galeno sit dictum, principium enumerationis fiat, quo die pepererit: cautiùs tamen dici posse, quo die inceperit parere. incipit enim moueri materia, non quo die infans in lucem editur: sed quo graues dolores mulierem præhendunt, quibus multæ tres, quatuórve, aut quinque diebus tenentur. ab horum igitur primo computatio debet incipere, non à quinto. In vxore Philini meritò computatio incepit à primo die febris. fuerat enim partus naturalis, si quis alius. quippe de qua Hippocrates inquit: Purgatam ex præscripto naturæ, & cætera rectè habentem. Cætera de muliere quæ apud frigidam in Thaso habitabat, & Dromæadæ vxore, & si quæ sunt aliæ, scripsit Hippocrates, non vt præceptor, sed vt obseruator. enarrabat enim in epidem. tantùm historias, & captabat experimenta: quò sententias postmo-

dum in aphorismis & prognosticis reponeret. Igitur quæ de hac quæstione videntur dicenda, hæc sunt.

An in morborum recidiuis fiat dierum computatio ab ipsis recidiuis, an à primo morbo. Cap. V.

Cvm posteaquam morbus intermisit, fit recidiua, priorem morbi partem multi medici appellant radicem, & longam deinde ingrediuntur quæstionem, An recidiua sit idem morbus cum radice, multaque hinc inde dicunt. Alij negant eundem esse morbum, quoniam prior morbus omnino videtur extinctus. alij concedunt: quia tertianæ febris septem circuitus, idem est morbus: etiam si inclinatione peculiari illorum quilibet vsque ad integritatem finiatur. Eorum qui asserunt vnicum morbum esse, nonnulli negant solui integrè morbum, quem vera recidiua consequitur. sed sensui occultam quandam morbi partem manere dicunt, atque eodem modo in febribus intermittentibus accidere. quòd si tamen aliquando morbus integrè extinctus est: non amplius fieri posse recidiuam, sed alterius morbi nouum ortum. & sicubi Galenus tertianam febrem dixit exquisitè finiri in integritatem, in febrem latentem sensum, intellexisse. Alij non ita dicunt, sed paroxysmos intermittentium febrium simul, & recidiuas cum radicibus esse morbum: non quidem vnicum in essentia propria, (nam hæc intermittit) sed in causæ morbi vnitate. quoniam recidiua non ex alio succo fit: sed ex reliquiis eius succi, qui priorem morbum peperit. causam verò hanc (si quis vltrà interroget) qua paroxysmus cum paroxysmo, & recidiua cum radice, idē morbus est: non esse coniunctam (hæc enim in singulis paroxysmis consumitur) sed antecedentem. in qua adhuc reliquiæ relinquantur: quas aut putrescere, aut coqui opus sit. videtur horum opinioni fauere Hippocrates: qui Epicratis vxorem cùm die vigesimo septimo fuisset à febre libera, iterum trigesimo quarto correptam esse igne scribit. quare videtur solutæ omnino febri superuenire recidiua: atque ita non esse eūdem morbum perpetuitate affectus. addunt, quò vnica computatio sit vocatæ radici, & recidiuæ, non opus esse, vnicum perpetuitate affectus esse morbum, sed materiam esse eandem. Nam insignes mutationes quæ obseruantur per dies decretorios, sunt in materiæ alteratione: haudquaquam in ipsa essentia febris. Itaque quamuis aliquando fieri possit, vt recidiua cum radice vnicus sit morbus, & secundus paroxysmus cum priore perpetuitate affectus (eò quòd remissio sola sit, ea quæ dicitur intermissio) veruntamen id non perpetuò ita fieri in morbis, quos recidiuæ sunt consecuturæ, opinantur: sed posse interim eam temperiem, in qua morbi essentia consistit, extingui, & rursus putrescentibus prioris morbi reliquiis recidiuam fieri. quoniam verò non alia morbi materia denuo genita omnino est, sed copiæ prioris reliquiæ, prioris morbi partem debere haberi, saltem quod ad computationem dierum criticorum attinet. atqui est (dicunt) verè vnicus motus, quoniam est vnius mobilis ad vnicam formam: continuus tamen non est, sed intercisus. si interroges, quid interest inter morbum denuo factum, & recidiuam? Cùm recidiua fit (respondent) non est integrè solutus morbus, & perfectè. Nam quanquam affectus possit esse extinctus, corpus verò non est à materia priori expurgatum: quin potiùs, quæ relinquuntur in morbis, recidiuam faciunt. Cùm verò non solùm extincta intemperies, sed & euacuata copia est, integrè & perfectè solutus est. atque si quis postea generetur alius, propriam habebit dierum computationem. videntur itaque hi loqui non omnino improbabilia. quāquam ego sententiam contrariam magis probo, vtpote sine figmentis, & inutilibus distinctionibus asserentem: primum morbum, & recidiuam, vnicum esse reuera affectum, idque in essentia propria. quod igitur hi aliquando fieri posse admittebant, vt scilicet inter primum morbum & recidiuam remissio fiat, non intermissio: ego semper fieri putauerim, cùm reuera recidiua est, quæ secundò accidit, ac nō potiùs alter morbus. Nam cùm alter morbus est in essentia, alteram quoque esse computationem oportet. Nam quanquam rectè asserebant, mutationes materiæ efficere insignes illas mutationes, quæ per decretorios dies in excrementis considerantur: tamen dum ea materiæ alteratio, quam in morbis expectamus, quamque putrefactionem quandam concoctionis

ctionis participem esse libro quinto ostendimus, non cessat, non potest membrorum intemperies, in qua morbi est essentia, omnino extingui. quòd si vt affectus, ita & materiæ alteratio cesset, nullo modo idem morbus sit, is qui cessauit, & qui superuenit. neque verò hæc ratione tantùm intelligi volumus, sed sensu etiam constare indicauit Hippocrates, dicens: At si quid eius quod effunditur, intus relinquitur, promptum: situs intus relicta, oris exiccatio, & insuauitas, eadem ratione. itaque qui recidiuas sunt perpessuri, hæc habent symptomata: quæ tamen constat morbi non integrè soluti esse indicia. Ergo cùm is, cui superuenit recidiua, nondum erat liberatus ab illis accidentibus, computatio debet esse vnica. quia neque affectus prior erat verè solutus, neque
10 corpus expurgatum integrè, sed intus aliquid manebat, vt inquit Hippocrates. Quare pars quæ subcrescit, eundem terminum habet cum priori. neque tunc perpetuò: sed cùm posterior morbi pars eiusdem naturæ cum priori sit, vt si tertianæ tertiana succedat. Nam si diuersa sit, vt si quartana excipit tertianam, duo morbi sunt apertè, & permutatio morbi est hæc, non recidiua. atque proinde diuersas habent constitutiones, quare & computationes. vnde apertum etiam fit, abscessum, qui morbo alicui succedit, à proprio principio habere propriam constitutionem, & proprium terminum, nõ communem cum morbo antecedente. Nam solutio per abscessum permutatio morbi est, non solutio perfecta. verùm quãdo singulorum reddimus rationes, operæpretium fuerit ostendere, ita Hippocratem & Galenũ membrorum tempora obseruare.
20 Primo epid. par. 3. context. 20. in historia Herophontis, ita scripsit: Nono sudauit, iudicatus est, intermisit. quinto rediit, statim autem splen intumuit, febris acuta, surditas iterum. post reditum tertio residebat lien, surditas minor, crura dolebant, nocte sudauit, iudicatus est ad decimumseptimum. Constat hunc liberatum fuisse tertio die à recidiua: tamen Hippocrates inquit, iudicatus est 17. quia tertius à recidiua erat 17. à radice. In historia vxoris Epicratis inquit: Ad diem 27. à febre libera, vrina sedimẽtum habuit, latus nonnihil dolebat. ad diem 34. igni est correpta, venter fluxione biliosa turbatus est. 49. pauca vomuit biliosa: iudicata est perfectè ab igni liberata 80. sed constat ex verbis autoris: hunc 80. fuisse 45. à recidiuæ principio. Cleanactes 80. etiam iudicatus est: quanquam à septuagesimo vsque ad eundem 80. fuerit sine febre, vltimo die repetiit. Sed de recidiuarum computatione satis hactenus: non enim sunt huc
30 omnia transferenda. De abscessibus ita scripsit 2. prognostic. Aliæ suppurationes (sunt enim suppurationes abscessus) rumpuntur: plurimæ 20 die, aliæ 30, aliæ 40, aliæ ad 60 producuntur. considerari oportet suppurationis initium fore: colligentes à die quo primùm homo febricitauerit, aut quo primùm rigor eum præhẽdit. & si dixerit, pro dolore sibi factum esse pondus, in eo loco, quo dolore afficiebatur: hæc enim fiunt inter initia suppurationum. Ex hoc igitur tempore expectare oportet ruptionem suppurationum fore ad prædicta tempora. hæc Hippocrates. quibus tam apertè docet, à principio abscessus debere expectari ruptionem, quæ abscessus finis est, non à principio inflammationis, quæ in abscessum est permutata. vt nullam consueta Hippocratis
40 breuitas hoc in loco pepererit obscuritatem, quę longiori indigeat expositione.

De temporibus morborum, & an omnia distinguantur concoctione, an aliis signis. Cap. VI.

DE temporibus morborum scripsit Galenus libellum. Veruntamen quia nonnulla, quæ illic ab eo subobscuriùs dicta sunt, & nonnulla quæ non sunt satis explicata, & alia etiam loca, quæ cum iis quæ in eo libello dicuntur, videntur pugnare, posteros medicos in diuersas opiniones coniecerunt: cogimur nos hoc in loco aliquot con-
50 trouersias, quæ de his temporibus sunt, dirimere, vt in plærisque hactenus fecimus, & in iis quæ supersunt, facturi sumus. Plato in vltimis penè verbis dialogi de natura: morbis singulis, vt & singulis animãtibus suas esse ætates censet, & fatales temporum cursus. ergo vt inter ætates quatuor esse præcipuas, primo huius operis libro diximus, pueritiam, adolescentiam, consistendi tempus, & senectutem: ita morbi quatuor tempora sunt, principium, quod pueritiæ, incrementum, quod crescendi tempori, status,

quem consistentiæ, inclinatio, quam senectuti cõferre licet. Cęterùm, quoniam morbi, quos medicus curat, ætatibus variant multùm. sunt enim quidam chronici, quorum ætates mensibus & annis finiuntur: alij acuti. quorum nonnulli acutissimi, quibus septimus dies fatalis est terminus: alij, qui acutissimi exactè dicuntur, quibus quartus: alij acuti simpliciter, qui quatuordecim diebus terminantur. atque hi exactè tales sunt: nam qui minùs exactè sunt acuti, prorogantur etiam ad vigesimum. Alij sunt, qui nondum sunt chronici, sed neque acuti, nisi ex decidentia, qui vel quadragesimum diem possunt attingere. Ætates verò quas medicus considerat, (considerat autem solùm humanas) æquales sunt. quanquam ne hæ quidem omnino, vt in primo libro docuimus, sed non vsque adeò dissidentes. proinde pueritia ab adolescentia, & hæc ab aliis temporibus, annorum numero ferè distinguitur. principium verò morbi ab incremento nullus mensuris temporum distinguat. Nam diuersæ morborum ætates sunt: & vt hæ sunt inæquales, ita inæqualia sunt tempora. est enim horum quædam ad se inuicem proportio, quæ constitutio morborum appellatur. Igitur oportet rationem aliam inuenire distinguendi hæc. Nam, vt inquit Galenus primo de crisibus, capite octauo, loquẽs de principio, Totius morbi tempus aliquot dierum numero definire, omni caret artificio. Dicitur sanè ab Hippocrate (vt notat Galenus comment. 12. primi prognostici) principium trifariam: aut enim prima aggressio, aut spatium trium dierum, aut id tempus quo crudus adhuc est morbus. verùm principij in prima significatione, consideratio est inutilis: in secunda, non artificiosa. sola superest tertia principij ratio, quæ concoctione, aut cruditate finitur, & vtilis (vt Galenus censet) & artificiosa, & quæ mutationes morbi ipsius meliùs attingit. itaque tempora quæ vocantur vniuersalia, mutationes affectus illius, qui est ipse morbus, sunt. (nam ex his constat morbi ætas) Sed concoctione euidentiùs, quàm alio quopiam signo cognoscuntur, cùm sub sensum cadunt. nonnunquam enim sentiri non possunt præ breuitate illorum aliqua, vt monstrabit procedens hic sermo. sed ea quæ sentiri non possunt, distinguit ratio. De iis quæ sentiuntur, libelli de temporibus morborum capite tertio ita scriptum est: Quapropter nullus morborum qui soluuntur, est, qui non hæc tempora percurrat: non tamen ex quodam alio, quàm cruditatis & concoctionis signis, quæ sunt in excrementis, cognoscuntur. Toto primo libro de crisibus, non aliter tempora morbi docet distinguere, quàm concoctione: principium dicens esse illud, in quo aut nullum, aut obscurum est concoctionis signum: incrementum, in quo manifestum: statum, in quo perfectæ concoctionis signa conspiciuntur. Declarat illud quàm maximè Gal. capite 17. ex mutationibus quæ in vrina videntur. neque verò, quàm hoc, est quidquam rationi magis consonum. Nam si morbus est pendens à materia, qualem oportet illum esse, in quo concoctio expectatur, probabile est ex illius mutationibus illum mutari, ex cuius alteratione eius pendet generatio. fit autem talis affectus præter naturam ex putrefactione, aut vstione, aut simili quapiam passione eius succi: cuius concoctionem consideramus. nihil itaque est hac sententia probabilius. Quod tamen ne concederent barbari medici, varia morbi ex materia pendentis tempora commenti sunt, alia vocantes tempora essentiæ morbi, alia symptomatum, alia concoctionis ac cruditatis. Horum sententia est: nonnunquam morbum in vno esse tempore, principio (gratia exempli) incremento, statu, aut inclinatione: symptomata verò in altero, diuerso ab illo, in quo morbus est. nonnunquam etiam symptomata augeri, & morbum sedari: aut contrà. & morbum etiam sedari, & concoctiones crescere. quin potiùs dicunt, morbi salubris in sua essentia acerbissimam partem esse principium concoctionis. hominem pręterea semper mori in acerbissima parte morbi, & symptomatum: tamen nonnunquam in principio, aut incremento, concoctionis scilicet, aut contrarij. quæ enim, dicunt, acerbior morbi pars, q̃ quę vita priuat? quod verò in principio & incremento mors contingat, Galenus tertio de crisibus & innumeris aliis in locis docet. hæc igitur omnia ita interpretantur. Præter hæc vocant etiam in suam sententiam Galenũ (non enim qui ab illo intelligant se recedere, ita docent: sed qui acutissimè se putent interpretari) libro secundo aphoris. comment. 29. vbi ita dicit: Vt affectiones ipsas, ex quibus hæc fiunt, in vigoribus necesse est meliores esse, in iis qui seruãdi sunt. hactenus in aphorismo. Tertio de ratione

victus

victus in morbis acutis, comment. vltimo, Nam ſæpius, inquit, affectio ipſa, qua laborant, mitior quidem exiſtit, ſed ſymptomata augentur. vt in phlegmone obſeſſis particulis, quo ipſe inquit modo: cùm pus conficitur, tunc dolores ac febres accidere magis, quàm eo iam confecto. ſæpius autem mutuis exultant incrementis diminutionibusque ſymptomatum magnitudines, & ea, quæ affectionis eſt. his rationibus, & Galeni autoritate (vt illis videtur) permoti, dicunt, ſymptoma non creſcere creſcente morbo: neque concoctionum incrementa: verùm ipſius affectionis incrementum indicare, ſed triplicia eſſe tempora morborum. quaſi verò eiuſdem morbi tres poſſint eſſe ætates, ac non potiùs vnica ſit: aut quaſi ipſa ſymptomata non inſequantur morbum, vt vmbra corpus. Quare non ſolùm oportet à morbo ſymptomata fieri: ſed & cum morbo creſcere, & minui. ergo tempora morbi, ipſius ſunt mutationes, vt diximus, nam & illius ætas: tamen nulla re meliùs quàm concoctione diſtinguuntur. Nam vt concoctio materiæ procedit, ita morbus quoque augetur. Eſt verò idem, ſi ex ſymptomatum mutatione iudices. (quanquam hæc eſt difficilior dignotio) nam circa initia, & fines, in principio inquam & declinatione morbi, omnia ſymptomata ſunt imbecilliora: cùm vigent morbi, ſymptomata ſunt fortiora, vt dicitur in aphoriſm. Igitur morbus materiæ, à qua genitus eſt, inſequitur mutationes: & ſymptomata cum morbo cuius ſunt, mutantur, ad crementum aut decrementum inclinantia. quare ſimul oportet hæc omnia procedere, & tempora vnica eſſe morbi. neque ſymptomatum, neque concoctionum ſunt tempora propria: ſed vtraque indicant morborum tempora. hac temporum multitudine nullum eſt magis barbarum inuentum. in quod prauus intellectus verborum Galeni illos coniecit. fuiſſent multò ingenioſiores, difficilium ſententiarum (ſi quæ tamen earum quæ ab illis proponuntur, eſt difficilis) ſenſum inueſtigando, quàm monſtroſis diuiſionibus artis nitorem fœdando. Nam quod primo loco propoſitum eſt, ex ſecundo aphoriſmo, non eſt difficile. ſi ſemel intellexerint, aliud ſignificare, morbum eſſe meliorem, aliud remiſſiorem: vt & aliud, eſſe deteriorem, aut intenſiorem. intenſiorem enim, aut remiſſiorem dixerit aliquis rectè, ex graduum multitudine, aut modo quo eſt in ſubſtantia: (aut vtcumque aliter placet, modò id quod dico, non te fugiat. non enim phyſicam quæſtionem tractamus modò, ſed aliò properat ſermo) meliorem, aut deteriorem non ex intenſione morbum dicimus, ſed ex periculo, quod infert. Morbus ergo, vt ad rem veniamus, in principio morbi ſalubris minor eſt, & vſque ad vigoris tempus perpetuò creſcit, tamen periculi tunc habet nonnihil, quoniam nondum conſtat, quò ſit morbus euaſurus. deinde habet periculi nihil: ſi, vt oportet, omnia circa ægrotantem fiant. Galenus in commentariis ita dixit: ἀλλ' ἐπί γε τῶν σωθήσεσθαι μελλόντων πολλῷ βελτίων, ἢ ἐν ἀρχῇ τοῦ νοσήματος. dictioni huic ἰσχυροτέρα, non reddit vt contrarium ἀσθενεστέρα, hoc eſt mitior, vt Hippocrates in ſequenti aphoriſmo, ſed βελτίων, hoc eſt melior. Non ergo contradicit ſuæ ſententiæ: (ſua enim eſt plenè) nam tempora non ex bonitate, aut malitia, ſed magnitudine aut paruitate proficiſcuntur. Quid ad illud, quod ex tertio de ratione victus in morbis acutis adducebatur? an eodem modo dicendum eſt? partim eodem modo, partim aliter dicendum eſt. proinde ex illo commentario omnia quæ difficilia videntur, huc transferam. ὅταν ἐλπίζῃ τὴν δύναμιν αὐτῶν ἐξαρκέσαι εἰς τὴν τοῦ νοσήματος ἀκμήν, ἥτις ἐνίοτε ἅμα τῇ πέψει γίνεται, καθάπερ ἐπὶ τῶν κατὰ θώρακα καὶ πνεύμονα. πεφθέντων γὰρ τῶν ἐργαζομένων τὰ πάθη χυμῶν, εὐθέως ἀναπτύσωσιν. ἂν δ' ἄρξονται μόνον πτύειν οἷα δεῖ, κατ' οὐδέτερον ἔτι τῶν τρόπων ἡ νόσος αὐξηθήσεται, οὔτε κατὰ τὴν διάθεσιν, οὔτε κατὰ τὰ συμπτώματα. πολλάκις γὰρ ἡ μὲν διάθεσις αὐτή, καθ' ἣν νοσοῦσιν, ἐπιεικεστέρα γίγνεται. τὰ δὲ συμπτώματα αὐξάνεται, καθάπερ ἐπὶ τῶν φλεγμαινόντων μορίων. id eſt, Cùm ſperauerit (pendet ſermo ex prioribus) vires ſuffecturas vſque ad morbi vigorem: qui aliquando ſimul cum concoctione fit, vt in morbis thoracis & ſpiritus. cùm enim cocti ſunt ſucci, qui paſſionem fecerunt, ſtatim ſpuunt. ſi autem incipiunt ſolùm ſpuere qualia oportet, nullo adhuc modorum ægritudo augebitur, neque ſecundum diſpoſitionem, neque ſecundum ſymptomata. ſæpè enim ipſa diſpoſitio qua ægrotant, benignior fit: ſymptomata autem creſcunt, quemadmodum in inflammatis particulis. Hæc eſt tota dictio Galeni. quod primo loco dictum eſt: vigor qui

aliquando concoctione consistit, ita interpretamur. non quòd in omnibus morbis in quibus concoctio spectatur, non ita contingat, dictum esse: sed quòd non in omnibus spectetur. non enim in lapide renum, colico, aut aliquo tali affectu, status concoctione cognoscitur: sed symptomatum grauitate. in morbis autem thoracis, vt ille subdit, (quod exemplum docet nostram interpretationem esse ad mentem autoris) semper vigor cum concoctione consistit. iam verò illud, quod de exacerbatione accidentium & symptomatum dictum est, eodem modo intelligitur, vt quod in aphorismo dicebatur. non enim exacerbari symptomata, & affectum esse minorem dixit, sed ἐπιεικέστερον, mansuetiorem, benigniorem, aut meliorem. nam hæc omnia dictio designat. Est ergo ac si dicat: crescentibus symptomatis aliquando morbum fieri benigniorem, cæterùm non minorem. sunt quidam verbotenus Galeni discipuli, qui tempora morborum non concoctione potissimùm distingui contendunt, aut concoctionem, quæ apparet in excrementis, non sufficere. hac præcipuè ratione, quòd nullum in concoctione signum inclinationis videant. negant enim iidem, ex vrina spectari posse signum aliquod inclinationis. Verùm lubet hos interrogare, si vrina apparet flaua, & multo contento albo, læui & æquali plena, quod tempus morbi significet, an non statum? ego quidem arbitror. num in sanitate integra talis erit? minimè. Nam alia est optima, vt in ægrotante: alia, vt in sano homine. qua ratione differt ab illa, quæ in sano est optima? quantum ego intelligo, contenti copia minor erit, & color non tam igneus, sed subruffus aut subflauus. ita ne? ergo necessariò ab ea dispositione, quam in statu esse diximus, versus salutem, toto tempore inclinationis copia contentorum minuetur, & color ad mediocrem accedet, si intensior est mediocri, remissionem, si remissior, intensionem recipiens. Nam quanquam optimæ concoctionis signa in statu sint: tamen dum appareat album, læue, & æquale sedimentum, etiamsi color naturalis non sit, est status. imò verò rarissimè aut nunquam fieri posse, arbitror, naturalem colorem in febris summo vigore. Inuenimus ergo iam in vrina signum cōcoctionis, quod inclinationem significat, quòd scilicet color tendit versus mediocrem, & quantitas contentorum minuitur. Nam quanquam hoc vltimum ad quantitatem eorum quæ cocta sunt, pertinere, potiùs quàm ad concoctionem, possis dicere: sed illud de colore, quod necessariò accidere monstrauimus, ad concoctionem spectat. quòd si illud nobis vitio das, quòd rem à Galeno nullibi scriptam enarremus, dabis perinde vitio ipsi Galeno, quòd inuentis Hippocratis multa addiderit. Argumentantur etiam, qui illius sunt sententiæ, quæ temporum multitudinem inuehit: in multis febribus nullum esse principium concoctionis, aut cruditatis. proponuntque eas febres, quas Galenus dicit statim ac incipiunt, vigere, & eas febres putridas, quæ prægressis diariis fiunt: & has omnes dicunt incipere à materia cocta. admittunt enim fieri posse, vt morbi materia cocta à principio sit. & locum illum Galeni ex capite decimo primi de differentia febrium, quo ita scriptum est: Magnum verò atque mentione dignum indicium concoctionis in primis vrinis nunquam apparet per huiusmodi febres, (est sermo de putridis) excepta commutatione ex dictis, (supple ephemeris febribus) ita interpretantur: in febribus illis, quæ putridæ cùm sint, ex diariis fiunt, primas vrinas coctas apparere. Neque id, dicunt, sine ratione. nam quòd fit putrida ex diaria, argumento est, succos non esse adeò prauos, coctuque difficiles. nam si tales forent, ipsi cœpissent putrescere ex causa procatarctica, spirituum inflammationem non expectantes. ex his itaque colligunt, principium etiam aliquando deesse concoctionis aut cruditatis. tamen essentiæ morbi principium, vt neque incrementum, non putant deesse, sed præ breuitate non sentiri. tamen tota hac disputatione videntur mihi hi homines ignorare naturam illius concoctionis, quam in morbi materia expectamus. fortasse enim putant, concoctionem solam esse. Monstratum tamen à nobis est in superioribus, esse concoctionem quandam suppurationi similem, quæ partim est concoctio, partim putrefactio: aut (vt clariùs dicam) motus quidam vtriusque particeps. Igitur quòd aliquis, antequam in morbum incidat, bonos succos habuerit, nihil refert, vt in principio non habeat obscuram concoctionem. Nam hoc ipsum coqui, putrescere est.

igitur

igitur si putrescit, habet incipientem putrefactionem. Alioqui, quia optimus succus est, prolabatur statim ad vltimam putrefactionem. quòd quidem citiùs aut tardiùs in pus vertatur, facere potest sanguinis modus: sed vt perfectum pus fiat, sine prioribus alterationibus non potest. Igitur siue febres sint in iis, quæ statim vigentes appellantur, siue ex diariis febribus fiant, si pendent ex succo, quem coqui oportet, necesse est, vt ab obscura concoctione ad manifestam, & à manifesta ad perfectã progrediantur. Nam omnis alterationis motus per intensionem fit à remissioribus gradibus ad intensiores. fieri verò potest, vt tam velox motus fiat, vt priores alterationes breuissimo tempore prætereantur, ac proinde medici dicant: à materia cocta morbum incepisse. non qui ignorent, fieri non posse, quin concoctio illa per medias alterationes decurrat, sed qui videant in principio coctas vrinas apparere, vt principium dicitur de primo, & secundo, & tertio diebus. ita igitur fiunt ἀκμάζοντες, siue statim vigentes, in putridis, quæ diarias consequuntur. proinde dictum est, coctas vrinas apparere in principio, quòd solet medicus vocari primo die febris. quæ si à diaria inceperit, videbit primo die vrinam coctam: tamen secundo die rursus redditam crudiorem, cùm, scilicet, iam putrida est. nam cùm cocta apparuit, erat diaria: sed erat quodam modo principium putridæ, quia ex illa putrida citra intermissionem generatur. nulla enim ratio est, qua possis persuadere, in vero principio ipsarum putridarum fieri posse coctam vrinam. Nam etsi reliqua dicantur bene: sed nunquid putas febri diariæ non posse succedere putridam ex pessima putredine pendentem? at ego vidi sæpius leuissimas febres putridas, quæ sua sponte generantur, & alias, quæ non sine causa procatarctica, grauissimæ tamen producuntur. est igitur illa tua argumentatio admodum leuis, quæque nihil habet, quod ipsis operibus verè respondeat. Sed hæc quæstio nihil iam desiderat, quod in aliis quæ cum ea sunt valde coniunctæ, partim explicitum non sit, partim explicandum. quare huius hic esto finis.

De temporibus, quibus finiuntur morbi. Cap. VII.

QVI à morbo liberantur, necessariò percurrunt quatuor tempora, quemadmodum à Galeno scriptum est, & ab Aëtio libro quarto capite vigesimo. cùm enim morbus, vt paulò suprà monstratum est, suam habeat periodum, & suas ętates, & cùm salus accidit, necessum sit finitum esse morbum: constat illum omnes suas ætates compleuisse. Quanquam & hoc ipsum videtur nonnullis falsum, dicentibus, posse febrem aliquam ope medica in incremento, aut etiam ipso principio intercipi, vt homo superstes maneat, tamen ipsa febris statum non attigerit. siquidem Galen. nono method. gloriatur se missione sanguinis iugulasse febres: quod proinde ita dicitur, quòd febris citra remissionem repentè cessauerit. proponunt etiam ægrotantem in principio ægritudinis, cuius materia tota turgens sit, hac educta, constat fore, vt febris cesset. tamen in principio erat adhuc: ita enim in hypothesi proponebatur. his adducti argumentis, sententiam Galeni interpretantur de morbis, qui suapte natura soluuntur, non de his, qui intercipiuntur medicis instrumentis. Cæterùm ego, qui in intensione qualitatis, quæ morbus est, quatuor temporum essentias constitui, non dubito, quin morbus omnis, siue suapte natura soluatur, siue operante medico, quatuor tempora percurrat. Nam qualitates, quæ intensionem accipiunt, cùm semel cœpere intendi, per remissionem corrumpuntur. atqui eadem ratione monstratur, inclinationem esse necessariò, etiam post crises optimas, etiamsi possint præ breuitate non sentiri. Medica remedia non possunt morbum in medio cursu reprimere: possunt tamen sequentia tempora breuiora facere. atque tantò breuiora, vt omnino sine remissione videatur sublatus morbus. itaq; hæc non possunt morbos cõstitutione omni priuare, sed possunt ipsos illegitimæ constitutionis facere, atq; id faciunt quotidie. Neq; aliam causam esse putauerim, quòd tam rarò in morbis crises conspiciantur, quàm ipsa medicorum remedia, quæ morborum cursus interturbant. atque ita (vt à Galen. dictum est lib. de optima secta ad Thrasybulum cap. 48.) præscindi

possunt morborum tempora auxiliis medicis: id est tantum contrahi, vt sine sensu effluant. quòd si à Galeno lib. de totius morbi temp. capite 6. dictum est, inclinationem necessariò sentiri: verum est, de inclinatione quæ accipit vltimam crisis partem, putà euacuationem, sed nō aliter. nam post crisin optimam semper inclinatio latet sensum. Hinc igitur manifestum iam fit: si morbus saluber percurrit. quatuor tempora, necessariò salutem inclinationi superuenire. Cæterùm mors potest aut in principio, aut in incremento, aut in statu fieri: in sola inclinatione non potest, vt nomine horum temporum vniuersalia intelligantur. nam in peculiaribus omnibus moriuntur ægrotantes. Cùm enim triplex causa mortis sit, aut suffocatio caloris, aut vehementia morbi, violenter subuertentis virtutem, aut facultatis imbellis resolutio: qui ex suffocatione moriuntur, in principio: qui morbi violentia, in incremento & statu: qui facultatis resolutione, in inclinatione moriuntur. quo fit vt non tantùm dies mortis ex arte dierum criticorum inueniri possit, sed & hora. quemadmodum nos docet acutissimè Aëtius prædicto lib. cap. 56. ex consideratione scilicet horæ illius, qua ægrotans solet in paroxysmis fieri se ipso grauior. quod perinde est ac si dicas: moriturum ægrotantem in ea hora, quam in præcedentibus accessionibus molestissimè tulit. accedit altera coniectura non leuis, ex morbi natura, & facultate. Nam iis qui internis inflammationibus ægrotant, aut morbis pendentibus ex multis succis crassis, & tenacibus, timendum maximè est à principio: iis verò qui febribus vehementissimis, timendum est à vigore: iis qui per totum morbum virtutis exsolutiones & syncopas perpessi sunt, timendū ab inclinatione. Cæterū hæc videmur præter institutum dixisse, qui cōtrouersias medicas dirimendas suscepimus. quare ad totius morbi inclinationem reuertamur, in qua constitutum in controuersia est, an possit aliquis mori. negante Galen. loco prædicto, atque sententiam suam confirmante argumentis: aliis verò fieri posse, vt ægrotantes in inclinatione moriantur, conantibus suadere his argumentis. fieri potest, vt facultas vna naturalium constans sit, aliis imbecillioribus redditis. Nam & in ventriculo id apertè conspicitur, & instrumentis aliis nutritionis. in illis scilicet sæpè alterans facultas fortis est, & expultrix debilis. Constitue igitur in venis ita fieri, atque sic intelliges ratione: aliquem in inclinatione totius morbi posse mori. Nam quò aliquis morbum euadat, non satis est, materiam coctam esse: sed oportet coctam expelli. quod si fieri non potest, peribit ex retentione materiæ morbi, alioqui coctæ. quòd si in venis id fieri posse negas, vt scilicet tam fortis alterans sit, vt perfectè commutauerit, tam debilis verò expultrix, vt neque paulatim possit expellere, quatenus expurgando corpori sufficiat, præter rationem negas, quod, vt dixi, in ventriculo & intestinis solemus experiri. Sed finge morbum esse thoracis, in quo concoctio est naturalis, & expulsio animalis facultatis: quæ cùm tam diuersæ potentiæ sint, nil mirum, si vna sit firma, & altera imbecillis. præterea si facultate admodum debili aliquis attigit inclinationem: quid prohibet à sola dissolutione facultatis, etiam morbo victo, ægrotantem dissolui, vt in inclinatione peculiari fit, cùm feruor iam est remissior? his argumentis nonnulli ita respondent, sententiam Galeni interpretantes: fieri non posse, vt ægrotans moriatur, qui in inclinatione iam sit, si omnia à medico vt oportet peragantur. cæterùm si quidquam omittatur: fieri posse, vt intereat. itaque in hypothesi prioris argumenti, debere medicū vti expurganti medicamento: vt quod natura non mouet, ipse moueat. quod si non fiat, moriturum ægrotantem: neque quidquam aduersus Galenum inde haberi, qui medico omnia agēte vt oportet, ægrum mori posse negauit. sed, vt verum fatear, hæc interpretatio mihi non placet, neque responsum. Nam quanquam Galeno dictum sit, nullum mortis genus tunc accidentis excogitari posse, præterquam ex errore: nomine erroris nō intellexit defectum medicorum auxiliorum, sed peccatum aliquod in victu. Nam aliter non video, quod discrimen sit inter declinationem, & reliqua tempora. in nullo enim tempore morbi salubris potest æger mori, ipso nil delinquente in victu, neque assidentibus, & medico operante vt oportet. Si igitur hæc eadem ad securitatem in inclinatione requiruntur, quid interest inter illam, & alia tempora? nos proinde aliter intelligimus, nempe fieri non posse, vt ęgrotans moriatur in inclinatione: si medicus victus rationē

vt opor-

vt oportet, præscripsit, etiamsi ab auxiliorum vsu desistat. sed si aliquod in victu peccatum committatur, nil difficile est ægrotantem mori: id tamen non fit vi morbi, sed ex errore. Igitur interpretamur cum ipso Galeno: nullum posse mori vi illius morbi, in cuius inclinatione est constitutus. fieri tamen posse, (vt in hypothesi argumenti demonstrabatur) vt cocta integrè materia sit, homo tamen morbum nunquam effugiat, neq; sanitati restituatur. Nam etiamsi materia cocta perfectè sit: (vt perfectè coquitur in morbis) tamen morbus non inclinat, vsque dum materia incipit euacuari. Constat enim in statu esse materiam summè coctam. ergo euacuatio est, quæ detrahit morbi vigori, non concoctio. qui itaque moreretur materia perfectè cocta, sed tota retenta ex debilitate expultricis: in summo vigore moreretur, non in inclinatione. Nam nulla materia euacuata, non potuisset morbus inclinare. Sed quanquam hæc ita dicantur, nondum difficultatem absoluimus. Galenus enim non tantùm negat, in inclinatione posse mori ægrotantem: sed & cocta materia. Hoc nonnulli de quacunque concoctione manifesta intelligunt dictum. ego verò nõ ita, sed de perfecta. quod docet Galenus secundo aphorism. comment. secundo dicens: Raró quidem, sed nonnunquam mori laborantes morbis acutis, quos medici meritò prædixerant conualituros. quos constat habuisse concoctionis signa, siquidem medici meritò futuram salutem prædixerant. tamen concedendum est cocta materia saltem perfectè, mori non posse ægrotantem violentia illius morbi, siue in inclinatione sit, siue secus. quare censeo dicendum, cùm cocta iam integrè materia est, nullam esse rationem inducendæ mortis, nisi morbus ex retentione materiæ in deteriorem alium morbum permutetur. quod si fit, ægrotans non iam in inclinatione prioris, sed in principio incrementóve morietur sequentis morbi. vt si fingas pleuriticum materiam ad concoctionem deduxisse, cæterùm ex debilitate facultatis animalis non posse ipsam expellere: fiet, vt nouam retenta materia patiatur putredinem, & impetum faciat, aut in pulmonem, aut in cor, aut in membrum aliquod aliud præcipuum. quo facto, constat ægrotantem mori in principio pulmoniæ, si in pulmonem irruit, non in inclinatione pleuritidis. atque, quantum intelligo, hac ratione facillimè, quod in hac quæstione erat, diluitur.

De constitutione legitima morborum. Cap. VIII.

FRVSTRA nos Hippocrates docuerit, ex constitutione posse tempus status præcognosci in morbis, nisi quæ sit temporum totius morbi proportio, deciderimus. atqui solet esse tam multiplex, vt videre licet apud Galenum tertio de crisibus, vt nonnullis morbis multò maius sit principium reliquis omnibus temporibus, in aliis incrementum plurimùm producatur. Sed animaduertendum est: non posse nos inuenire vnam quandam proportionem, quæ morbis omnibus conueniat. siquidem mouentur multi illegitimè. tamẽ motis legitimè omnibus, est quædam proportio legitima, quam in præsentia requirimus. illegitimæ enim, vtpote infinitæ, non possunt arte compræhendi. mouentur verò legitimè illi morbi, qui citra irritamẽtum aliquod, aut causam quę remoretur, suum peragunt fatalem cursum. atque hi omnes proportionẽ hanc seruant, vt principium totius morbi ęquale sit duobus sequentibus temporibus, & tempus ipsum principij duas partes habeat æquales, quas separat dies, in quo primũ apparent signa concoctionis obscuræ. id quod apertissimè dixit Galen. primi de crisibus capite vltimo, his verbis: Nam si ad hoc respexeris, nihil ampliùs difficile inuenire, si tot primi dies iam abscesserint, quo die primùm talia apparent, quot supersunt vsque ad manifestam concoctionem. inde autem ascensus incipit. Hæc Galenus. ex quibus patet, à prima aggressione morbi tantum esse temporis vsque ad diem, quo primùm apparent signa concoctionis obscuræ, quantum superest vsque ad finem principij totius, quo apparent signa cõcoctionis manifestæ. quòd verò à primo die incrementi vsque ad iudicium, tantum exactè supersit, quantum à prima aggressione vsque ad eum diem antecessit, docuit Hippocrates quarto aphoris. septuagesimoprimo dicens: Quibus septima iudicatur, iis nubecula rubra quarto die in vrina apparet. Nam quartus dies est medius, & communis primo & septimo: talis autem nubecu-

la est in fine principij, & in principio incrementi. quod magis explicuit Galenus in comment. dicens: Nam si quarto die fiat æquale tempus priori, id quod sequitur assumens, non est impossibile, vt iudicationem ostendat. in vndecimo autem apparens, non mihi admodum videtur tribus solis egere diebus, sed etiam pluribus. (paucis interpositis) Cui igitur in septimo apparuit, hic decimoquarto fuit iudicatus. His verbis declarauit constitutionem legitimam. quoniam verò illegitimæ fiunt plæræque constitutiones, addidit: Cui autem in decimoquarto, hic vigesimo. apparuit etiam cuidam alteri in vndecimo, qui vigesimo fuit iudicatus. Dignoscendi igitur constitutionem morborum, qui mouentur legitimè, facillima ratio est ex computatione. Si verò motus fiat illegitimus, perpendendæ reliquæ omnes causæ sunt, videndúmque, num ex occasione aliqua, à die quo signa occultæ concoctionis apparuerunt, aut etiam à die quo apparuerunt signa concoctionis manifestæ, motus cœperit aut velocior, aut tardior fieri. Nam si tardior fit, prorogatur tempus, plus quàm in legitima constitutione. si verò fit velocior, anticipat plus quàm in illa. factum verò esse velociorem aut tardiorem motum, ostendunt accessiones, & anni tempora, & quæ succedunt circuituum incrementa, & reliqua omnia, quæ ab Hippocrate in aphorismo compræhensa sunt. Nam finge ægrotantem aliquem septimo die habuisse nubeculam rubeam, si neque ipse permutet quidquam in victu, neque ea quæ perpetuò nos alterant, permutentur, neque interius noua aliqua portiuncula succi aut acrior, aut lentior, moueri incipiat, iudicabitur ille homo decimoquarto, & interim accessiones, aut succedentia circuituum incrementa eandem seruabunt proportionem cum principio, non quidem quòd accessiones non anticipabunt morbo tendente ad vigorem, & cunctabuntur in inclinatione: (est enim illud crescentis, hoc decrescentis morbi signum) sed quòd hæc omnia eam proportionem seruabunt, quæ cœptam à principio morbi velocitatem aut tarditatem non videatur corrupisse. Si verò cœpit hic calidioribus diebus febricitare, atque (ita vt fit) septimo die, permutata sit aëris temperies repentè, aut ipse (si ita mauis) ægrotans sit in domum aliam deportatus: si aër ambiens cum frigidiori permutatur, timebimus meritò, ne morbus vsque ad vigesimum prorogetur: si cum calidiore, sperabimus soluendum esse in vndecimo. eodem modo, si quidquam aliud in victu permutetur, aut medicus euacuationibus, aut cessatione ab euacuatione consueta aliquid alteret. Diximus itaque, quæ sit constitutio legitima: & quæ sit ratio dignoscendi, & legitimam, & illegitimam constitutionem. Cæterùm possit aliquis argumentari aduersus ea, quæ modò diximus, hac ratione: Dies indicantes non aliter indicant criticos, quàm per signa concoctionis: vt gratia exempli, quartus est index septimi, quia cùm crisis est in septimo euentura, concoctio manifesta incipit apparere in quarto. Sed intra vigesimum diem, omnes quaternarij sunt proximè sequentium quaternariorum indices, vt licet colligere ex Hippocrate & Galeno: atqui hoc in motu morbi legitimo. (præcepta enim non sunt de illegitimis) Igitur vt cùm apparet concoctio in quarto, iudicium fit in septimo: ita cùm in septimo apparet, fiet in vndecimo, & cùm in vndecimo, fiet in decimoquarto, & cùm in decimoquarto, in decimo septimo, & cùm in decimoseptimo, fiet in vigesimo. ita enim sese indicant. quod ex Hippocrate colligitur apertè, qui secunda particula aphorism. vigesimo quarto hæc scripsit: Septenorum quartus est index. est autem & vndecimus contemplatione dignus: ipse enim quartus est secundæ septimanæ. rursus verò contemplatione dignus etiam decimus septimus: ipse siquidem quartus est à decimoquarto, septimus verò ab vndecimo. Galenus in commentariis, Indices, inquit, & θεωρητὰς (vertunt plærique contemplabiles) solet Hippocrates nominare dies, in quibus aliquod signum apparet futuræ iudicationis. primum itaque quaternarium septimi diei, si quis ab initio numeret, indicem esse ait: vndecimum autem decimiquarti. eadē ratione & decimusseptimus vigesimi est index. ex his ita duco argumentum: decimusseptimus est index vigesimi, ergo decimi septimi index est decimusquartus. nam aliter fuerit vndecimus. sed vndecimus est decimiquarti: igitur decimusquartus decimiseptimi. Rursus vndecimus est decimiquarti: ergo septimus vndecimi. Nam quartus, qui solus supererat, est septimi.

Ergo

Ergo est quartus septimi, septimus vndecimi, vndecimus decimiquarti, decimusquartus decimiseptimi, hic vigesimi. monstratum igitur est, intra vigesimum omnes quaternarios esse proximè sequentium indices. quare si, cùm iudicium futurum est in decretorio, incipit in indice concoctio apparere: non potest esse legitima & perpetua ea proportio, quam paulò antè diximus. Sed pro solutione notandum est: dies indices concoctione indicare iudicia futura in criticis, magis quàm re alia quapiam. sed non proinde necesse esse, vt in indicante primùm appareat concoctio manifesta, sed satis esse, vt fiat insignis aliqua mutatio. vt gratia exempli, si principium incrementi septimus dies est, & nubeculam habet rubram, morbusque est soluendus in decimo-
10 quarto, vndecimus omnino habebit insignem aliquam mutationem in concoctione: vt pro nubecula rubea, albam, aut pro hac appendiculum seu ἐναιώρημα. quod enim hæc sit Galeni mens, inde intelliges, quòd tertij de crisibus capite quarto animum præcipit intendere in insignes mutationes, quæ circa concoctionem per singulos quaternarios contingunt. quasi non illud vnum oporteat considerare, an concoctio appareat: sed & insignes in ipsa mutationes.

De morbo regio ante septimum febris diem facto. Cap. IX.

20

HIPPOCR. quarta particula aphorism. sexagesimo secundo, de significatione quæ ex morbo regio in febribus accipitur, ita scripsit: Quibuscũque in febribus morbi regij ante diem septimum accidunt, malum. cui sententiæ multi autores non contemnendi tentauere contradicere. inter quos Plinius libro decimosexto, capite duodecimo, ita inquit: Morbum regium in oculis præcipuè mirari est, tenuitatem illam densitatemque tunicarum felle subeunte. Hippocrates à septimo die in febre mortiferum signum esse docuit: nos scimus vixisse aliquos etiam ab hac desperatione. hæc Plinius. In qua dictione illud primò considerandum est, quanquam in omnibus ferè codicibus ita scriptum reperiatur: tamen proculdubio vitiatum esse locum. legen-
30 dumque non, à septimo die, sed ante septimum diem. Auerroës libro quarto, capite quadragesimo tertio ita scripsit: Quia dicit Hippocrates, Ictericia veniens ante septimum diem in acutis febribus, malum est, reprobatum est experientia in omnibus nostris terris. etsi veniat in quintam diem, laudabile multùm est, viua ratione, & maximè in temporibus calidis. & hæc est sententia collegiorum medicorum omnium Persarum, & Indiæ maioris, & pro maiori parte illorum de Vandalisi. & possibile est, quòd illud quod dixit, in Græcia locum habet. Auicena etiam Fen secunda quarti insinuat: ex celeriùs facta concoctione posse ante septimum diem regium morbum fieri sine malo. Quoniam igitur tot autoribus visa est hæc sententia displicere: omnes qui in loci illius enarrationem incidunt, illic consistẽtes, multos, eosque varios inter-
40 pretationum modos excogitauerunt. qui tamen nondum mihi videntur (fortasse ex ingenij mei tenuitate) rem ipsam attigisse. quare tentandum est illam, si fieri potest, distinctiùs explicare: notãdumque ante omnia (quod alij etiam rectè notant) Hippocratem nõ dixisse regium morbum ante septimum diem esse signum mortale, sed malum. interest verò multùm, cùm ab Hippocrate dicitur κακὸν, aut θανάσιμον. quare non est quòd quenquam perturbet, quòd Plinius dixit verè, & est experimento cõfirmatum: multos præcedente etiam hoc signo superesse. cùm maximè, neque si mortale foret hoc signum, necesse esset omnes ex illo interire, sed plærosque. accusandus tantùm Plinius est, quòd parum perpendens vim & energiam verborum Hippocr. quod ille dixit malum, ipse desperationem appellauit. non igitur mirum, si multi malum hoc
50 euadant. Sed illud vnum in controuersia relictum est: nunquid cùm ante septimum diem fit, perpetuò sit malum, an possit nonnunquam ex bono fieri. nam & hoc etiam asserit Auerroës: fieri nõ nunquam vtiliter in quinto. confirmatque illud ratione hac, qua nulla est in tota hac tractatione fortior. si qua ratione morbus regius ante septimũ diem esset malus, qui verò 7. aut post illum, non ita id esset: quoniam in septimo fieret per crisin, & ante illum per symptoma. sed si morbus peracutus exactè sit, in quinto

die, & nonnunquam ante illum facit iudiciales euacuationes. ergo potest in quinto morbus regius vtiliter accidere. aut dicito, cur septimus dies sit breuissimus terminus morborum, qui possunt morbo regio terminari. Respondent nonnulli: quandoquidem materiam morbi regij necesse est esse crassiusculam. Nam si tenuissima esset, latenter expiraret. Præterea necesse est, facultatem quæ permutatione curat, non adeò multùm esse morbo potentiorem. nam si esset, egereret morbi causam extra corpus. cùm verò materia est crassiuscula, & facultas non est multò potentior: rationi est consonum, nō posse morbum ante terminum acutissimorum iudicari. est verò septimus terminus acutissimorum. Cæterùm hi falsò assumunt: icteri materiam esse crassam, cùm ipsam constet esse bilem. quæ si crassa foret: non posset (quod Plinius demirabatur) in dēsissimas & tenuissimas tunicas subire. Adde, fieri posse vt tenuissima sit materia, tamen vt propter cutis densitatem non expiret. quod de robore virtutis supra materiam dicebatur, est multò improbabilius. Nam robur quod illi perpendunt, est in expultrice: quod verò nos requirimus, in commutante facultate. ridiculum enim, si, quoniam natura non potest materiam extra corpus egerere in hoc tempore, argumenteris: non potuisse ipsam alterare ante hoc tempus. Igitur hæc ratio nihil attulit probabile. Sunt qui dicant: Hippocr. loco illo tantùm locutum fuisse de morbo regio, qui inflammationem hepatis consequitur. quod argumentantur ex Gal. interpretatione, qui tres tantùm dixit posse esse morbi regij euenientis non ex iudicio, causas, scirrhum hepatis, aut obstructionem, aut phlegmonem. scirrhus quia morbus longus est, non facit (dicunt) ante septimum diem icterum. obstructio, quemadmodum dictum ab eodem est quinto de locis patientibus, facit illum sine febre. Hippocrates verò loquebatur illic de morbo regio in febribus. igitur superest vnicam esse causam illius, putà phlegmonem. hanc verò constat perpetuò esse malam. igitur ante septimum perpetuò est malus. hi tam multis modis peccant: vt neque sua ipsorum verba mihi videantur intelligere. non enim intelligunt, se dum ita colligunt, petere id ipsum, quod est in cōtrouersia constitutum. Nam Hippocrates apertè damnauit morbum regium ante septimum diem, indistincta causa. quare illud eis, qui ita sentiunt, monstrandum esset, (si quid possunt) morbum regium nunquam fieri ante septimum diem in febribus, nisi ex inflammatione, non Hippocratem loquutum tantùm fuisse de morbo regio ex inflammatione. Nam aliter tenentur continuò dicere: morbum regium ex inflammatione hepatis ante diem septimum esse malum, post illum non ita. tamen constat, inflammationem hepatis nullo die esse vtilem. iam verò quòd conantur monstrare, putà, cùm fit ante septimum diem, fieri ex inflammatione semper: argumentantur sumpto hoc principio, morbum regium per crisin nunquam fieri ante septimum. tamen hoc ipsum est, quod in disputationem veniebat. Igitur dum putant se nouum aliquid inuenisse, conuincuntur, ne seipsos intelligere, nedum alios. quid igitur superest dicendum? Certè nihil aliud, quàm quod Auicena prędicto in loco dixit: morbum regium cùm ante signa concoctionis fit, esse malum, cùm post illa, bonum. quod quidem non est regio morbo proprium: sed commune omnibus euacuationibus, & decubitibus. quid igitur ad Hippocratem? nunquid accusandus est? Quidam respondent: Hippocratem loquutum esse de iis, quæ magna ex parte contingunt. fieri verò ferè semper, vt febres, quibus ante septimum morbus hic superuenit, ad malum terminentur, idque experimentis esse confirmatum. Cæterùm hæc solutio mihi minùs placet: quandoquidem vulgaris est, quæque difficultatem effugit potiùs, quàm dissoluit. nihil siquidem docet dignum arte rationali. Auerroës aliter interpretatus est, ne apertè carperet Hippocratē, scilicet vera illum dixisse de iis, quæ contingunt in Græcia, cæterùm in patria sua aliter contingere, propter calorem climatis. sed, quantum ego opinor, Hippocrates non scribebat solis Græcis: & hæc si vera forent, oporteret à Galeno fuisse notata. falsò etiam dicit: Græciam esse frigidiorem Bætica regione. adde his, non esse perpetuum, in frigida regione morbum regium ante septimum esse symptoma, vt neque in calidiori perpetuò est criticus. sed addendum hìc etiam foret, magna ex parte, quod doctrinæ totum nitorem detrahit. Nam fieri possunt in frigidissimis regionibus acutissimi morbi, & in calidissimis, longissimi: vt & in media hyeme contingunt febres ardentes, in æstate

quartanæ. quid igitur nos tandem dicemus? quod audies. perinde est, quod Hippocrates dixit his verbis, Quibuscunq; in febribus morbi regii ante diem septimũ, malum: ac si dixisset, in febribus, ante diem iudicantem febrem, morbus regius, malum. dies septimus, quia iudicantium est potentissimus, meritò pro exemplo positus est. Intellexere sanè Hippocrates & Galenus, morbum regium post septimũ diem posse esse prauum, & ante septimum, bonum. Illud quidem dictum est à Galeno in commentatione sententiæ citatæ: hoc verò ab Hipp. quarto de ratione victus in morbis acutis contextu 18. his verbis: Nam in biliosa febre morbus regius cum rigore ante septimum diem accidens, morbum soluit. Gal. in cōm. neutrum dicit esse perpetuum,
10 vt scilicet bonus sit, aut malus, ante septimum aut post septimum, sed quodcunque horum posse contingere. Igitur cùm hæc ab Hipp. & Gal. ita dicantur, intelligendum est, Hipp. in aphor. sub exemplo singulari instituisse vniuersalem doctrinam. quare cùm morbus regius superuenit febribus, non censeo intendendum esse in numerum dierum, sed concoctionem, aut contrarium. est Hippocrati antiquus hic mos, sub exemplo singulari vniuersalem aliquam doctrinam innuere. vsque adeò, vt nihil de euacuatione aliqua aut regione per quam, aut re alia quapiam singulari dictum ab illo viro sit, ex quo non eliciat Galenus vniuersalem doctrinam. Nam si dixit, In febribus non intermittentibus, si rigor incidat febre non deficiente, malum, si damnauit sudorem, qui non soluit morbum, scire licet, neque de solo rigore, neque de solo
20 sudore illum loqui, sed horum exemplo docere, motum naturæ aduersus succos, qui morbum non soluit, malum esse. ita hìc quod de morbo regio dicitur, & de septimo, neque de solo morbo regio, neq; de solo septimo dictum intelligo, sed de euacuatione quacunque, quæ ante diem criticum morbi fit. Nam quanquam 5, 4, 7, 14, & 20, omnes sunt critici: tamen non omnes omnibus morbis, sed vnicuique sunt sui dies indicantes, & vnicuique est suus iudicialis, iuxta propriam cōstitutionem. nam stultum fuerit, in quartana considerare quintos, septimos, aut nonos, & in causone, centesimos. Igitur colligendum hinc est, quemadmodum morbus regius ante septimũ, in morbo cui septimus est iudicialis, malum: ita ante quintum, in morbo cui quintus, & ante decimum quartum, in morbo cui decimus quartus. Sed hæc quæstio non
30 exigit maiorem interpretationem.

Hanc interpretationem reprobat Christoforus à Vega ... 4. Aph. 62

Vide supra pag. 205

In quibus morbis magis vtantur medici prædictione, in acutis, an in longis. Cap. X.

VIDETVR Hippocr. in solis acutis morbis, vel saltem in solis iis qui acuti sunt, aut ex illis cōtingunt, id est, ex decidentia longi fiunt, prædictione vti. siquidem cùm opus prognosticum iam iam concluderet, ita scripsit: Hęc intelligo de morbis acutis, & aliis quicunque ex his consistunt. tamen ars de crisibus, quæ etiam exitum morbi docet, non tantùm de his disputat, sed de quocunque morbo quantumuis longo.
40 est enim illi etiam sua constitutio, non minùs quàm breuissimo. quare hic locus animaduersione indiget. Nam scriptum est ab Hipp. aphor. 19. secundi acutorum morborum: Non omnino sunt tutæ prænuntiationes salutis, aut mortis. quo loco videtur docere: certiora præsagia posse medicum ferre in chronicis morbis, quàm in acutis. tamen contrarium videtur proferre 3. progn. contextu 13. dicens: Quæ autem minimo tempore iudicanda sunt, faciliora sunt ad pręsensionem. videtur primùm ex his sentētiis illud colligi: facilius esse prædictione vti in morbis acutis, quàm in chronicis. illud enim significat dictio illa εὐπετέστερα, qua in prognostico est Hipp. vsus, declarante Galeno, ῥᾴονα, quod nos dicimus faciliora. itaque ea quæ sunt citò ad iudicium peruentura, faciliora sunt ad prædictionem. Cæterùm videntur præsagia quæ fe-
50 runtur in acutis, quanquam faciliora, tamen incertiora esse præsagiis chronicorum, alioqui difficilioribus. Nam in aphor. cōmendauit certitudinem pręsagiorum in longis: in progn. facilitatem in acutis. quanquã ne hoc quidem simpliciter: sed inter initia, dixit, longorum, difficilius esse pręsentire, quàm inter initia acutorũ. quæ sentētia, etsi multi sunt illã commētariis prosecuti post Gal. tamē nihilominus eget enarratione. Nam cùm de certitudine & incertitudine præsagiorum multa non admodũ ex re

disputent,& de modis quibus contingit medicũ in prædicendo errare: ipsam sententiam incautè prætereunt, nõ intelligentes quod nos paulò antè diximus, multò aliud esse certitudinem præsagij à facilitate præsagiendi. quare cùm oportuisset illos de facilitate disputare, disputant de certitudine. nos verò perspicuitatis gratia sententiam argumentis agitemus. Aut illud, *inter initia*, significat tempus principij vniuersalis, quo nondum apparuit concoctio, aut spatium trium dierum, aut primam aggressionem. triplicis enim huius principij rationis tantùm meminit Galenus. sed primæ aggressionis hîc non oportet meminisse. in illa enim neque quidquam prędicere potes, neq; signa animaduertere. Sed si vniuersalia principia intelliguntur, in neutris quidquam prædici potest. cùm nondum appareant concoctionis signa, ex quibus pendet constitutionis morbi cognitio & prędictio tota, & principium est tempus anceps, nescimus quò vertetur præsagium. si verò tres dies intelligis principij nomine, perinde dicam: multos morbos acutos non habere concoctionem, neque contrarium ante septimũ: in quorum tribus quatuórve primis diebus, nihil omnino possumus prædicere, magis quàm si morbus esset futurus chronicus. intelligunt plærique, in primis quaternariis morborum longorum, difficilius esse prædicere, quàm in primis quaternariis acutorum. quoniam scilicet in primo, aut secundo, aut saltem tertio quaternario acutorum, nunquam ferè non apparent concoctionis signa: tamen in chronicis aguntur sæpè quadraginta quaternarij sine concoctione, aut contrario. O artificiosam doctrinam. primò hi intelligunt, cùm non adsunt concoctionis signa, in neutris esse facilius prædicere: sed illud vnum Hipp. docere, citiùs hæc apparere in acutis. itaque tota sentẽtia eò verteretur: longioris morbi esse longius tempus cruditatis. At ego putauerim, Hipp. illic de præsagiis agere, non de cõstitutionibus morborum. igitur censeo aliquid continere maioris artificij sententiam illam, eoque sermonem illic esse de principiis morbi. atque ita in principiis morborum acutorum esse facilius prædicere, quàm in principiis chronicorum. Nam postquam iam apparẽt signa concoctionis manifestæ, aut contraria, in vtrisque est facile prædicere, consideratis illis. sed antequam hæc appareant, est quædam alia coniectura ex signis occultæ concoctionis, & salutis aut mortis: quæ minus habet certitudinis, quàm quæ ex signis concoctionis manifestæ aut contrariis sumitur, sed quæ omnino non est contemnenda. hæc in principiis acutorum, non difficilem præsagiendi exitum morbi præstat rationem. dissident enim multum à principio, id est ab ipso primo die, morbi breues salubres à lethalibus. tamen in longis nihil ex illis intelliges. nam cùm longa futura sit inter facultatem & morbum pugna: diu æquo marte certatur, siue lethalis sit morbus, siue saluber, eoque à principio nihil ferè dissident. hanc esse Hipp. sententiam, intelliges ex iis quæ addidit. Nam inquit: Maximè enim à principio dissidet. qui enim conualiturus est, faciliùs spirat, sine dolore agit, noctu dormit, & alia signa maximè tuta habet: qui verò moriturus est, spirat difficulter, conflictatur, vigilat, & alia signa deterrima habet. vides vt inter initia acutorum per signa salutis aut mortis præsagire, dicat esse facile: nulla concoctionis facta mentione. quid quòd contextu septimo dixit (est verò vndecimi & decimitertij eadẽ sententia) considerandum est singulis additis quaternariis: tamen ex quaternariis non possumus spectare signorum mutationes salutis aut mortis, sed concoctionis aut contrarij. certè hæc ipsa verba nostræ interpretationi maximè attestantur. inquit enim: Inter initia (id est ante signa concoctionis) horũ, difficilius est præsentire ea, quæ parte maxima temporis iudicanda sunt. similia enim illorũ initia sunt (quod attinet ad reliqua signa) sed à primo die animaduertendũ est, considerandumq; singulis additis quaternariis (ne scilicet nos prætereat quaternarius, quo primùm apparent signa concoctionis. quia in his morbis ante illud nihil licet prædicere) neq; latebit, quò nam vertetur morbus. scilicet, tunc tandem non nos latebit moriturus sit ægrotãs, an victurus: cùm præsagia multò certiora sint in lõgis, quàm in breuibus, ex aphorismo. propositæ ergo quæstioni ita respondemus: post signa cõcoctionis æquè facile esse prædicere in lõgis, & acutis morbis, sed prædictiones in acutis esse multò incertiores. nã potest in acuto morbo materia, quæ calida est, impetu ferri, etiã cùm incepit coqui, in partẽ quampiã principẽ, atque ita ægrum interimere: quod in longis minùs pertimescendum est. quia illorum materia minùs est mobi-

est mobilis: eóque constantioris significationis sunt signa concoctionis in illis, cùm semel apparuerunt. Ex quibus facilè colligitur, quod à Galeno dictum est tertio de crisibus, cum signis concoctionis fieri non posse, vt æger intereat, rectè à nobis explicatum esse paulò superius, de signis perfectæ concoctionis: quandoquidem quæ manifestè solùm coctam esse materiam significant, non præbent tantam securitatem, potissimùm in acutis morbis. Ergo cùm iam apparent signa concoctionis, in vtrisque est par facilitas prædicendi: sed in longis maior firmitudo præsagii. antè quàm appareant hæc, in acutis licet nonnihil præuidere ex signis salutis aut mortis, in longis minimè. quia principia salubrium & lethalium quàm minimùm dissident. tamen ars præsagiendi circa vtrosque versatur, & vtrorumq; considerat constitutiones: ad præsagiendam longitudinem morbi, & felicitatem aut infelicitatem exitus. quanquam crisium prænotio acutorum tantùm est, aut longorum ex decidentia: quia his solis contingunt. quòd si Galenus in tractatione de crisibus, de longis etiam disputat, id fit: quia nomen crisis etiam ad paulatim factas mutationes transfert, quò latiùs pateat doctrina, neque quidquam in arte prædicendi desideretur.

De crisi nocturna, & diurna. Cap. XI.

SVNT qui disputent de nomine crisis, cui parti potissimùm tribui debeat: perturbationi quæ antecedit, an euacuationi, quę hanc cõsequitur. Ego verò nollem de nomine cum aliquo certare. sed mihi in hac controuersia crisis nomen euacuationem significare volo: si tantum tempus hæc duo occupent, vt non vno die aut vna nocte simul fiant. si enim intra diem aut noctem fiunt, ambo vnico crisis nomine significabuntur. nam hanc etiam vsurpationem inueni apud Hipp. qui in aphoris. ita scripsit: Quibus crisis futura est, nox ante acumen difficilis. quibus verbis apertè anxietatem dicit crisin antecedere, haudquaquam esse crisin. qui disputant de pręstantia crisis ratione temporis, nocturnam cum diurna cõferentes, in tres sententias distributi sunt: aliis pręferentibus diurnam, aliis quasdam meliùs diu, quasdam noctu meliùs fieri dicentibus, distinguentibúsq; euacuationum species. Quidam ergo dicunt, diurnã meritò pręferri: quandoquidem labores omnes multò cum minori facultatis noxa tolerantur diu, quàm noctu, reddente Gal. causam in com. prædictæ sententiæ, 13. inquã, 2. aphor. vbi dicit: Grauitas semper noctu maior fit, quia eo tempore dormire cõsueuimus. docet itaq; Gal. eo tempore esse periculosius laborare, quo ex natura & consuetudine deberemus quiescere. igitur periculosius est iudicari per noctem, quàm per diem. Adde: solis aspectum, quo per noctẽ priuamur, multum vis addere ægrotantibus, vitámq; quamplurimùm fouere. argumẽto est, quòd quotidie cõspicimus, multò plures noctu vita priuari, quàm diu. Alii contrà noctẽ cõmendant ad crises: quandoquidẽ noctu meliùs fiũt actiones naturales, quàm diu, vt animales contrà diu meliùs quàm noctu: recurrente per noctẽ calore ad viscera, propter ambientis aeris frigus, & recurrentibus spiritibus fuga tenebræ: atq; adeò propter consuetam quietem, nocturnũ silentiũ. quæ omnia minùs distrahunt animã: quæ tota eo tempore internis vacat, missis externis rebus. per diem cõtraria fiunt: recurrúntq; spiritus & sanguis ad externa, destitutis visceribus. addunt: crises non tam sequi solis aspectũ, quàm lunæ, qui noctu viget. Alii ita distinguunt, dictis de causis crises eas, quę fiunt motione succorũ ab externis ad interna, cuiusmodi sunt fluxus ventris, vomitiones, & profluuia vrinæ, fieri meliùs noctu: eas verò quæ contrario motu fiunt, quales sunt sudores, occulta expiratio, & fluxus sanguinis de naribus, meliùs fieri diu. Sed contrariũ omnino videri possit alicui, ex ratione fieri: eas nempe euacuationes, quę operãte simul facultate animali fiunt, meliùs diu peragi. siquidẽ animalis facultas diu meliùs operatur, & labore minùs læditur (sunt verò hæ, quæ motu succorum ad interna fiunt. nam & ad deiectionem, & mictum, & ad vomitum operantur musculi) contrà verò fieri, quæ versus externa motis succis fiunt: cuiusmodi sunt sudor, occulta expiratio, & fluxus sanguinis de naribus, quia opera sunt naturæ solius, quę strenuè operatur noctu. Ergo neq; qui ita proferret, Euacuationes quæ fiunt motu ad interna, meliùs fieri diu, quæ motu cõtrario, meliùs noctu: ratione omnino videretur destitutus. quanquã distinctiùs ita diceret, Euacuationes quæ opera solius naturæ sunt, meliùs noctu, quæ opera

etiam facultatis animalis, diu, tutiúsque. quare ex tanta opinionum non improbabilium multitudine, probabiliter etiam possit alius colligere, cæteris æqualibus, nihil interesse diu fiat crisis, aut noctu. nam quæ ratione motus consueti per diem, putà ab internis ad externa, meliùs fieret, cuiusmodi sunt sudor, & expiratio occulta, & fluxus sanguinis: ratione facultatis à qua fiunt, quæ eo tempore languet, læduntur. contrà quæ ratione huius motus læduntur, quia cõtrario motu fiunt, putà fluxus ventris, vomitus, & mictus: per commoditatẽ temporis, actionibus animalibus iuuantur. quare putauerit quispiam: ex hac temporis diuersitate, nullum melioris aut deterioris crisis indicium sumi. Tamen ego non ita statuo: sed euacuationes omnes magis copiosè fieri, cùm criticæ fiunt, noctu, quàm diu. quoniam verò non tantùm considerari debet facilitas euacuationis, & copia, sed etiam quàm tutò fiat: nõ indistinctè proferendum quidquam est. sed (vt dicam, statim ac monstrauero, quod propositum primò est) euacuationes omnes faciliùs copiosiúsque fieri noctu, quàm diu. id quod (cæteris æqualibus) intelligi debet. ne quisquam perturbetur iis, quæ in aliquibus ægritudinibus contrario modo fiunt: quæ ex aliis causis, haudquaquam temporis natura verisimile est fieri. quod si intelligatur, liquet id, quod est propositum. nam eas euacuationes, quæ fiunt succis motis ad interna, iuuat consuetus per noctem motus, & præterea maior facultatis naturalis vis, & nihil est quod eo tempore prohibeat euacuationem fieri. nam quòd facultate animali egeant, ad laborem facit nonnihil: tamen ad difficultatem nihil. læditur enim facultas animalis plus, laborans noctu, quàm diu. tamen si æqualiter laborat, perinde operabitur noctu, ac diu. non enim tenebra impedit per se euacuationem, nisi somnum conciliet: modò verò noctem ponimus, nõ somnum. itaque faciliùs copiosiúsq; fiunt hæ euacuationes noctu. reliquæ quæ contrario motu fiunt, etiam copiosiùs noctu. plus enim iuuat vehemens facultatis naturalis actio, quæ illo est tempore: quàm impediat contrarius motus succorum, & spirituum. possunt enim, quæ retineri oportet, inclinare ad viscera: quæ expelli extrà, ad cutem emergere. quòd verò ita fiat: liquidò ostendunt sudor, & occulta expiratio. sudor enim copiosior multò fit per somnum, quàm per vigiliam: quanquam in somno fit motus ad interna, in vigilia ad externa. Tamen somnus sudore arguit repletionem. quod dictũ est ab Hipp. sudor multus ex somno fact9, multo cibo vti, significat: quòd si nõ assumẽti hoc accidat, scire oportet, quòd corpus indiget euacuatione. nimirum cùm multitudo quæpiam in corpore est: faciliùs exudat dormientibus, quàm vigilantibus. iam verò occulta euacuatio tanta per somnum fit, cùm facultas naturalis alioqui est fortis: vt (quod dictum à Galeno est tertio prog. comm. primo) pueri nonnunquam solo somno, profundo & longo, sine manifesta aliqua euacuatione celeriter in meliùs permutentur. igitur euacuationes omnes, cùm crisis fit, quæ naturæ potentis est opus, (hanc enim crisin voco) copiosiùs fiunt, faciliúsq; noctu, quàm diu. cæterùm multò aliud est ita fieri, aut tutius. labores enim maiori cum periculo feruntur noctu, quàm diu. tamen coguntur, qui iudicantur, laborare: nisi fortè aliqua fiat euacuatio, earum quæ per somnum fieri possunt vtiliter. quare ego vtrique rei consulens (vt opinor) ita distinguo. cùm crisis duas habeat partes, anxietatem, & euacuationem. vel tam breuis fit, vt ambo vno die fiant, aut vna nocte: vel naturalem totum diem occupat, vt anxietas nocte fiat, & euacuatio die, aut anxietas die, & euacuatio sequenti nocte. si hoc secundum faciendum est, melius est, anxietatẽ fieri diu, & euacuationem noctu. quia perturbatio laboriosior est euacuatione, & labores meliùs feruntur diu. quare anxietas minùs nocebit diu, & euacuatio copiosiùs & faciliùs fiet noctu. si verò primùm fit, videndũ est: an æger plus periclitetur ex virtutis debilitate, quàm ex morbi magnitudine, & multitudine materiæ. qui enim ex debilitate periclitantur, meliùs iudicantur diu, quia eo tempore minùs debilitant labores: qui ex copia succi mali, meliùs noctu, quia eo tempore, vt mõstratũ est, copiosiùs expurgãtur. Qui cõtrouersiã hãc ante me suscepere tractandã, monent: nõ esse conferendas sibi mutuò duas crisiũ species, quarũ altera diu, altera noctu facta sit, sed eandẽ sibi. neque enim omnes esse æqualis vis, sed alias aliis præstãtiores. disputantq; deinde de illarũ præstantia. Præferunt aliis quidã fluxũ ventris, quidã sudorẽ. plæriq; tamẽ fluxũ sanguinis de naribus, aliis omnibus euacuationibus anteponunt: sudorẽ omniũ maximè vituperant.

vituperant. fluxum ventris secundo loco post fluxum sanguinis collocant, post illum mictum, ante sudorẽ: rationésq; multas hinc inde producunt, nihil monstrantes, responsa excogitant nõ valde probabilia. Ego sanè dum præceptorum experimenta, & propria obseruaui, non rariùs neq; infeliciùs vidi ægrotantes iudicatos sudore, quàm fluxu ventris. immo verò felicius citiúsq;, neq; infrequentiùs, quàm fluxu sanguinis. vrina nõ infeliciter iudicantur quàm multi, sed aliquantò lentiùs. hęc obseruaui: quid alij viderint, haud scio. sed illud vnum apertè intelligo, nõ licere euacuationũ quampiam alteri cuiquam anteferri, indistinctis morbis. non enim ad quamcunque euacuationem morbi omnes eodẽ modo se habent. sed ad hanc meliùs hic, ad illam ille:
10 vt materia ad hãc viã, aut illam maximè inclinat, & succus ad deiectionem, mictum, aut sudorem est accommodatissimus. Non ergo rectè quisquam propositę paulò antè quæstioni responderit, dicens, sudorem nocturnum præferri debere fluxui ventris diurno: sed fluxum fluxui, & sudorem sudori conferre oportet, atque in eodem penitus morbo. nam si vnius morbi materia inclinat in vias vrinæ, alterius in sudoris vias: melius est in hoc sudare diu, quàm in illo noctu. quoniam scilicet hic gaudet sudore, ille minùs. docet hęc Gal. diffusè satis tertio de crisibus capite tertio præcipiens: ad videndũ sit ne crisis optima an nõ, considerare inter alia, formam morbi. Nam (inquit) optima crisis cum concoctione fit, in die iudiciali, indicata, & conuenientem speciei morbi euacuationẽ facit. Quæ verò euacuatio cui morbo cõueniat, docet diffusè per
20 singulos morbos. si enim sit febris ardens: vel sanguis è naribus profluet, vel post vehementem rigorẽ sudor multus & calidus per totum corpus emanabit, aut per vomitum, aut aluũ aliquid biliosum excernetur. itaque his euacationibus solet solui febris ardens. in eius iudiciis primas habet fluxus sanguinis de naribus, secundas sudor, tertias vomitus, quartas fluxus ventris. nimirum hæc pendet ex tenui sanguine, & magis paret supernis euacuationibus. quare quæ corpus penitus expurgat, est fluxio de naribus, quippe quæ proximè ex venis non id tantùm quod putruit, sed & quod paratum est putrere, & plus satis caluit, euacuat. finit autẽ & phrenitidẽ sudor multus, præcipuè si ex capite multus & calidus fluxerit, sudante simul reliquo corpore. cõtingit autem aliquando etiam per sanguinem è naribus fluentem, phrenitidem finiri. non tamẽ le-
30 thargus, aut peripneumonia fluxum sanguinis amant. inter hæc autem pleuritis medium obtinet locum. minùs enim quàm febris ardens & phrenitis, magis autẽ quàm peripneumonia atque lethargus profluuio sanguinis soluitur. nimirum peripneumonia & lethargus ex pituita fieri maximè consueuerunt, pleuritis & phrenitis inflammationes sunt calidiores. sed phrenitis viciniã maiorẽ habet & rectitudinẽ cum venis nasi. hepatis verò conuexæ quidẽ partes affectæ, tribus præcipuè modis crisis obediunt, fluxibus sanguinis è nare dextra, & sudoribus bonis, & vrinis abundantibus. cauæ autẽ partes, excrementis biliosis, atque sudoribus, nonnunquam verò & vomitibus. pertractatus à nobis antea est hic locus, octauo libro capite nono, cùm docuimus: seruare naturam, quoad potest, in suis euacuationibus rectitudinẽ. magis autẽ expetunt
40 per vrinam expurgari, quàm conuexę hepatis partes, omnia ea quę vel in partibus renum, vel vesicæ laborant: sicuti loca quæ ad thoracem pertinent, sputis ex pulmone. hæc quoque rectitudo facit. sudores verò omnibus febribus proprij sunt, & præcipuè ardentibus: iuuant autem non parum & efferuentes inflammationes. nimirum sudor totum corporis habitum æqualiter quodammodo expurgat. hæc omnia Gal. docet prædicto loco, in quibus illud consideres hortor: quantò pluribus morbis sudor inueniatur conueniens, quàm alia quæpiam euacuatio, quem tamen barbari medici maximo habent in contemptu. sed quoniam semel in hunc locum incidimus: quæ Gal. hîc omisit, ex locis aliis apponamus, ne quid desit præsenti tractationi. de acuta lienis inflammatione dictum est eodem loco: parere fluxui sanguinis de sinistra na-
50 re, & sudori. tamen aliæ lienis ægritudines, quæ ex crasso succo sunt, alia euacuatione egent. cuius meminit secundo de arte curandi ad Glauconem capite secundo, ita dicens: Et quidem ea quæ sunt in gibbis hepatis partibus, per vrinam trahere, quæ autem in cauis, per excretionem infernam, situs ipse visceris indicat. atque etiam thoracem, & pulmonem per tusses expurgare: ventriculum autem & stomachum per vomitum, intestina autem per infernas excretiones, quemadmodum & splenem. vbi

illa verba, quemadmodum & splenem, antecedentia respiciant, potiusquàm consequentia. nam decimotertio methodi capite decimosexto ita scriptum est, A societate verò cum adiacentibus partibus, quod idem est cum situ, gibba iecoris per renes purgari, caua per infernum ventrem: in liene verò alteram duntaxat esse excrementorũ euacuationem. ea enim quæ per renes agitur, non est huic visceri conueniens. itaque lien gaudet fluxu ventris, vrinis minimè. nihil verò refert de euacuationibus quas medicus debet facere, aut iis quas facit natura, loqui, cùm quod hęc facit, ille teneatur imitari, vt antea etiam diximus. Ergo monstratum iam tandem est, non debere crisin aliquam plus altera commendari, nisi quatenus morbo qui iudicatur, magis aut minùs conuenit. monstratum est non minùs, cùm nocturna crisis cum diurna confertur ratione temporis, eandem sibi ipsi in eodem morbo debere conferri. nam quanquam diximus paulò superiùs, meliorem esse crisin nocturnam diurna, quando non incidunt simul in eundem diem aut eandem noctem perturbatio & euacuatio, nisi etiam plus periclitetur ægrotans ex debilitate virtutis, quàm ex multitudine materiæ: (duo enim hæc excepimus) tamen constat satius esse phreniticum sudare diu, quàm lethargicum noctu sanguinem de naribus fundere: & vtilius esse liene obstructione affecto, diu deiicere per aluum, quàm noctu copiosè mingere. nimirum non sunt hîc cætera paria: quæ vt sint, eadem crisis sibi ipsi in eodem morbo conferatur. sed de his satis multa diximus.

Vtri morbi inferant plus periculi similes, an dissimiles. Cap. XII.

MORBORVM nonnulli similes quodammodo sunt naturæ ægrotantis, quidam ab illa absunt longissimè. vt tertiana exquisita vitium est quodammodo simile biliosæ naturæ, à pituitosa verò valde diuersum. vt verò naturæ, cuius nomine temperiem volumus intelligi, diximus: ita ætati, habitui, & regioni, & tempori, quo ægrotãs est, possumus dicere, morbos fieri similes aut dissimiles. Tertiana enim, cuius modò memini, vt similis est biliosæ naturæ, pituitosæ dissimilis: ita iuuentuti, gracili habitui, meridionali regioni, & æstati similis, senectuti, obeso habitui, septentrionali plagæ, & hyemi dissimilis. horum morborum similes, siue proportionatos (vt loquuntur alij) docet Hippocrates esse minùs periculosos, secunda part. aphorism. 34. ita scribens: In morbis minùs periclitantur, quorũ naturę, ætati, & habitui, & tempori magis congruit morbus, quàm quibus secundum nihil horum cõgruit. id quod intelligendum est: cæteris paribus, quæ ad magnitudinem morbi spectant. Nam aliter nõ dubium, quin possit biliosus in tertiana magis periclitari pituitoso. si scilicet ille laborat graui, hic leui, remissáve tertiana. quòd verò, vbi magnitudo par est, plus sit periculi in dissimili, causa est: hunc, cùm magnitudine est æqualis, ex leuiori causa excitari. vt verò ex leuiori causa effectum pendet, ita faciliùs soluitur. Tamen sunt multa, quæ huic sentẽtiæ, alioqui verissimæ, obiici possunt. quorũ nonnulla à Gal. in cõm. scripta sunt, alia nos addemus. Videri possit alicui: cõtra omnino fieri oportere, atq; est propositũ, atq; nõ quò aliquis in morbũ incidit faciliùs, eò etiam faciliùs curari: sed contrà, quò faciliùs incidit, eò difficiliùs restitui sanitati. Nam ideo frigidus in frigidũ morbũ faciliùs incidit, quòd ad talem alterationem est procliuior. sed quò aliquis ad alterationem quampiam est aptior, eò ad contrariam est ineptior, & qui refrigeratione ægrotat, calfactione sanatur. Ergo qui facilè in morbum cadit, difficilè ad sanitatem reducitur. perpetuum enim id est in motibus omnibus, non in alterationibus solùm. nam res quæ facilè mouentur deorsum, difficilè trahuntur sursum. Igitur hac ratione, quãtò homines in morbos similes faciliùs incidunt, tantò morbi erunt solutu difficiliores, ac proinde periculi afferent tantò plus, quantò similiores sunt. Hoc argumento seducti fortè quidam, vt Galenus refert, sententiam illam aphoristicam aliter interpretati sunt, dicentes: illum morbum congruere ægrotantis naturæ, habitui, aut ætati, & reliquis: qui contrarius sit, non qui similis. itaque calidum in frigidis morbis, & frigidum in calidis minùs periclitari: atque causum in media hyeme minùs periculi inferre, quàm in æstate media. Quoniam illius sublationi præstat multum auxilii aer, hunc auget quàm maximè. sed ii ex ignorantia causæ, falsa docent.

docent. nam cùm laborat aliquis causo, aeris frigus causam esse salubrem nemo neget: tamen est malum signum. nam argumento est, causam fuisse vehementem, quæ resistente aere tantam intemperiem in corpore procreauit. Quare exoptet meritò medicus, vt aer ad frigidiorem statum permutetur, cùm excitata iam est febris: tamen vt talis à principio fuerit, non est quòd exoptet. quod in argumento de ægrotantis natura dicebatur, quò faciliùs alteratione aliqua afficitur corpus, eò difficiliùs afficitur contraria: verum planè est de alterationibus illis, quæ collatæ cum proprio temperamento, sunt contrariæ. itaque frigidus natura quò faciliùs à causis frigidis fit suo temperamento frigidior, eò difficiliùs à causis calidis fit calidior: tamen ad suum proprium temperamentum tam facilè trahitur calfactione, cùm præter naturam friguerat, quàm refrigeratione, cùm incaluerat. quoniam ambo motus sunt illi naturales, quósque sua illius natura iuuat. sed quoniam ad lationes argumentum transferebas, vt fert probabilissima philosophorum opinio, tam facilè & tam naturaliter descendit aer in regione ignis, quàm ascendit in regione aquæ, quia vtraque via quærit proprium locum. igitur cùm non minùs humani corporis natura suam amet temperiem, quàm elementa suas regiones: constat tam facilem esse recursum calido super naturam corpori, ad suam naturam, quàm frigido, etsi natura calidum sit. si quid est discriminis, id totum est in morbi causis, cum quibus certat: quę cùm minores sint in lapsu simili, erit quoque lapsus faciliùs recuperabilis. atq; hinc ex ratione fit, vt qui leuibus de causis ægrotant, faciliùs curentur: qui verò saluberrimi sunt, rarissimeque ægrotantes, cùm ægrotant, in maximum periculum adigantur. nam fieri non potest, vt qui saluberrimi sunt, leuiter ægrotent. quid, quòd ab Hipp. dictũ est in eadem part. aphor. 40. Raucedines & grauedines in valde senibus non coquuntur? tamen constat, raucedines & grauedines senectutis temperamento esse conuenientes morbos. Gal. hanc sententiam ita interpretatur, vt priori consonet, non idem esse non coqui, & periculosum esse. Præterea non de senibus tantùm, sed de valde senibus loquutũ Hipp. hanc verò ætatẽ in quibusuis morbis siue similes sint, siue dissimiles, periculi plus subire, propter naturalem imbecillitatẽ. itaque significat Galen. raucedinem & grauedinem in senibus qui admodum tales sint, tardiùs coqui, quàm in iuuenibus: tamen non esse magis periculosas, sed extremã senectutem dicta de causa cum nulla alia ætate esse conferendam. quid rursus, an nõ Hipp. primo epid. dixit describens tabidam quandam tempestatem: Maximè moriebãtur quibus natura vergebat ad tabem? ex tabe scilicet moriebãtur maximè. Gal. hîc rursus addit, similitudinẽ eius naturæ quæ est in tẽperamento, subleuare periculũ: tamen compositionis, non ita, sed potiùs augere. huius causam Galen. non dixit, sed nos addemus modò. temperies similis, causa est facilioris lapsus: tamen non est causa conseruationis morbi. cùm, quoniã tẽperies non perpetuò manet talis: sed permutatur in ægrotatione, ita rursus in reditu ad salutem. tum etiam, quia ipsa natura quæ in temperie consistit, vim habet morbi corrumpẽdi. compositio qua aliquis insaluber fit, aut paratus ad morbum quempiam: non tantùm facit faciliorem lapsum, sed & morbi retentionem, ex contrariis omnino causis. compositio scilicet praua, talis perpetuò perseuerat, & nullam vim habet, qua contra morbum pugnet. quanquam si hæc minùs assequeris, potes faciliùs dicere: maximè mori solitos ex tabe, quibus natura ad tabem vergit, quoniam ab æqualibus causis in grauiores tabes aguntur. si verò tabes per se in homine parato ad illam, grauior non foret, sed æquè grauis, faciliùs curaretur. quoniam procul dubio ex leuiori causa penderet. id quod etiam contingit in morbis conuenientibus temperiei. quò minùs indigebis tali quapiam distinctione, qualem inuenit Galen. Hippocratis sententiam, quę patet latiùs, ad strictius redigens. Est aliud quod Galeno ipsi obiiciamus ex suo 8. method. cap. 5. quo disserens de temperamento calido & sicco, & speciebus cruditatis, ita scripsit: Ea quidem (cruditas intellige) quæ in acidissimum vertit, & rarò talibus naturis contingit, & minùs nocet. Quod non videtur cum dictis modò quadrare: quin potiùs, quòd rariùs accideret, deberet fieri magis noxia. hunc locum ego ita interpretor: non idem esse ἧττον βλάπτει, id est minùs nocet, & periculosior est. Nam illud significat malitiam causæ, hoc signi. hîc verò de malo signo disputamus. Quoniam verò acidam cruditatem non

solùm minùs nocere, sed minùs periculosam esse illis naturis intelliges apertè ex illo Galeni capite, addendum est: acidam cruditatem nonnunquam fieri ex intemperie ventriculi, nonnunquam ex malitia ipsius cibi, qui facilè in acidum conuertitur. cùm itaque ex ciborum malitia, aut etiam quantitate immodica, aut ambobus fit cruditas: non est causa in alteratione naturæ ventris, eóque ex similitudine aut dissimilitudine morbi, nullum prouenit indicium, superestque sola consideratio noxiæ causę. qua ratione constat, minùs nocere succum acidum calidis, quàm succum amarum: cùm perpetuò lapsa corpora à similibus causis lædantur plus. sed habēt rectè hæc. nunquid non bilioso iuueni plus imminet periculi ex causo, quàm ex grauedine pituitosa? arbitror. tamen est illi causus similis morbus, grauedo pituitosa dissimilis. Est, qui ex huius argumenti dilutione, maiorem sibi gloriam accessisse putet: quàm Cæsari ex triumphis. Quoniam, inquit, inuenimus: nō debere conferri eandem naturam cum diuersis morbis, sed eundem morbum cum diuersis naturis. itaque non necesse est, biliosum iuuenem maiori cum periculo ægrotare coryza, quàm causo: sed coryzam magis periculosam esse, cæteris paribus, bilioso, quàm pituitoso. nō improbo responsum, sed insolentiam. quasi verò non hoc idem citra ambiguitatem quampiam ita doceat Hippocrates. dicit siquidem: In morbis minùs periclitantur, quorum naturæ conuenit morbus, quàm quorum naturę non conuenit. redde singulis verbis sua significata: inueniésq; illic dictum ambiguè esse nihil, quod ista tua indigeat distinctione. non enim dixit, morborum magis periculosi sunt, qui sunt conuenientes naturæ, quàm qui secus: sed hominum illi periclitantur plus, quibus morbus est dissimilis, quàm quibus secus. impulere igitur eum in suum inuentum, non Hippocr. aut Galen. sed barbari autores, qui ita interrogant: sint ne morbi improportionati periculosiores proportionatis, quæstione amphibologica omnino. quare ne adeò exulta. gaudere enim insolenter, eorum est, quibus rarò contingit autorū sententias intelligere. Pro enarrandis Hipp. verbis sunt ista satis. non nego. tamen licet nobis sententiam vlteriùs producere, dicentibus verè, siue eadem natura cum diuersis morbis, siue idem morbus cum diuersis naturis conferatur: dissimiles perpetuò esse similibus magis periculosos, si reliqua omnia paria sint. Sed quæ sunt ista, quæ oportet statui paria? quandoquidem de morbi periculo disputamus: illa arbitror, ex quibus morbi periculum solet prouenire. hæc sunt: morbi magnitudo, & natura, & facultatis inconstantia. magnitudo morbi pendet ex tribus, propria magnitudine, malo more, & præstantia loci malè affecti. quacunque harum rationum maior morbus: cæteris paribus, est minori magis periculosus. quidam etiam habent natura sua plus periculi, etsi intensiores non sint: vt carbo non adeò magnus, maiori inflammatione. debilitas etiam virtutis, omnium maximè periculum auget. si ergo duo morbi sint, natura æquè periculosi, magnitudine æquales, tutius est, cum eadem virtute, constitutum esse hominem in simili, quàm in dissimili morbo. Vides vt nulla tali indigeamus distinctione: sed indistinctè, vtcunque conferas, dissimilem morbum magis periculosum esse simili. nam conuulsio sicca non eò est magis periculosa humida, quòd neruus etiam siccus est, (nam hac ratione tutior foret) sed quòd natura sua intemperies sicca est omnium pessima. 7. methodi capite quinto, & secundo de causis sympt. capite secundo docet Galenus, difficilius esse simplicium corporis particularum cuiuis, cùm sicca est, humorem restituere: quàm eam, cùm humecta est, siccare. vides vt in quacunque particula siccitas sit difficilior. quare per se illud habet, & ex sua natura, non ex partis temperamento. est etiam hæc Hipp. sententia verissima, non de morbis conuenientibus temperiei solùm, vt dixit Galen. in comm. sed de conuenientibus compositioni etiam. Ex quibus perspicuum iam fit: sententiam illam non tam indigere limitationibus, quàm expositione. vnica superest limitatio, quæ est etiam, antequam caput concludatur, examinanda. excipiunt ab hac doctrina medici omnes morbos factos: quandoquidem causa, qua dissimiles morbi magis periculosi sunt aliis, tota in causæ morbi magnitudinem referebatur. De illis ergo morbis solùm vera fuerit sententia, qui curantur causæ sublatione: in factis verò nil refert causam considerare, sed illud solùm, quod factum habent in essentia propria. Animaduertendum tamen hîc est, non esse idem in duobus morbis contrariis: intempe-

temperies esse æquales, & lapsus in dispositionem præter naturam esse æquales. Nam si homo calidus vno gradu natura sua, fiat modò præter naturam calidus in tertio, & deinde frigidus in tertio, constat, intemperies esse æquales, tamen recessus à natura non sunt æquales. Nam frigidus in tertio, distat à calido primo quatuor gradibus: à quo tamen calidus in tertio, distat solis duobus. si igitur ita interpreteris, sententiam Hippocratis veram esse, cùm morborum intemperies sunt æquales: verum etiã fuerit, morbos dissimiles grauiores esse similibus, etiamsi facti morbi sint. Nam si morbi intemperies est æqualis, necessariò est lapsus à natura maior. quare etiamsi, ratione maioris causæ, morbus grauior non sit: erit tamen ratione maioris lapsus à natura.
10 Ergo iam nullos morbos oportebit ab Hippocratis sententia excipere, sed vniuersè proferre: similes dissimilibus minùs esse periculosos: periclitarique proinde plus homines in dissimilibus, quàm in similibus. Sed hæc controuersia non exigit plura, & totum hoc opus videtur nactum iustum complementum. neque enim controuersias omnes suscepimus dirimendas, (nam foret id immensum opus) sed eas tantùm, quæ difficiliores sunt, & frequenter agitari solitæ: quarum perpaucas videmur omisisse. Sed si quis eorum, quos tulit hæc ætas eruditissimos, cùm apud exteros homines, tum apud nostros Hispanos, opus aliquod controuersiarum habet locupletius, proferat feliciter. recipiemus enim amicè, & habebimus gratiam. Interim omnes exoratos
20 velim, vt nostrum hoc, quodcunque est, candidè excipiant.

CONTROVERSIARVM MEDICARVM ET PHILOSOPHICARVM FINIS.

RERVM IN CONTROVERSIIS MEDICIS ET PHILOSOPHICIS notatu digniorum INDEX.

Arteriæ

D.

E.

F.

G.

H.

Hepatis

I.

K.

L.

M.

N.

O.

P.

Q.

R.

Rectricium

S.

T.

V.

INDICIS FINIS.

ERRATA PAVCVLA, PARTIM OPERARVM CVLPA ET NIMIA FESTINATIONE, PARTIM EXEMPLARIS vitio commissa, sic corriget æquus lector.

Paginæ 21, *versu* 4, *lege* esse. *P.* 44, *vers.* 52, capite decimo. *P.* 64, *v.* 40, cranium. *P.* 69, *v.* 46, exercitatissimus. *P.* 101, *v.* 26, inquam, pro. *P.* 107, *v.* 31, membro: aër ill. *P.* 128, *v.* 49, quid en. *P.* 145, *v.* 50, lethalis. *P.* 178, *v.* 29, generare. Sed. *P.* 195, *v.* 35, idiopathia, & *pag.* 196, *v.* 7, sympathia. *P.* 209, *v.* 38, soluat, cont. *P.* 225, *v.* 21, arbitror. *P.* 229, *v.* 18, vitiata. *P.* 240, *v.* 26, & 46, lipyria. *P.* 242, *v.* 34, bis. *P.* 306, *v.* 54, superficiem, hab. *P.* 415, *v.* 33, hîc. *Alia si forsan occurrerint, facilè quiuis emendabit.*

